Sbírka nálezů a usnesení
Ústavního soudu České republiky

Sbirka_nalezu-82-uvod.indd 1 29.3.18 12:41

Sbirka_nalezu-82-uvod.indd 2 29.3.18 12:41

ÚSTAVNÍ SOUD ČESKÉ REPUBLIKY

SBÍRKA

NÁLEZŮ A USNESENÍ

Svazek 82 / ročník 2016 – III. díl

ÚSTAVNÍ
SOUD

Sbirka_nalezu-82-uvod.indd 3 29.3.18 12:41

Vzor citace:
Ústavní soud České republiky: Sbírka nálezů a usnesení – svazek 82.
Vydání 1. Praha : C. H. Beck, 2018

CIP – KATALOGIZACE V KNIZE – NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR
Česko. Ústavní soud
Sbírka nálezů a usnesení. Sv. 82, ročník 2016. – III. díl/Ústavní soud
České republiky. – Vyd. 1. – V Praze : C. H. Beck, 2018, 834 s.
ISBN 80-7179-029-X (soubor : váz.).
ISBN 978-80-7400-554-1 (váz.)
342.565.2 * 347.951 * (437.3)
Česko. Ústavní soud
ústavní soudy – Česko
soudní nálezy a usnesení – Česko
sbírky
342 – Ústavní právo. Správní právo [16]

Vydal Ústavní soud České republiky v Nakladatelství C. H. Beck v Praze
roku 2018
Vydání první
Sazba: SV, spol. s r. o.
Tisk: Finidr, s.r.o.

© Ústavní soud České republiky, Nakladatelství C. H. Beck, 2018

ISBN 978-80-7400-554-1 (C. H. Beck. Praha)
ISBN 80-7179-029-X (Soubor)

Sbirka_nalezu-82-uvod.indd 4 29.3.18 12:41

OBSAH

I. Nálezy

Č. 123 K úhradě nákladů exekuce nepřihlášených do insolvenčního řízení 25
Č. 124 K přepjatému formalismu obecných soudů při posuzování předžalobní výzvy 35
Č. 125 K ustanovení opatrovníka nezletilému dítěti v občanském soudním řízení 45
Č. 126 K porušení práva na přístup k soudu v důsledku pochybení obecného soudu při posouzení včasnosti podání opravného prostředku 57
Č. 127 K nároku na zpětné dorovnání platů soudců 61
Č. 128 K návrhu na zrušení obecně závazné vyhlášky obce Všeň č. 2 ze dne 30. 6. 2015 o místní úpravě provozu na veřejně přístupových účelových komunikacích v územním obvodu obce Všeň 109
Č. 129 K autonomii vůle smluvních stran a posuzování neplatnosti smlouvy o zřízení věcného břemene 119
Č. 130 K extrémnímu nesouladu mezi právními závěry a vykonanými skutkovými zjištěními v trestním řízení
K posuzování naplnění subjektivní stránky trestného činu a k zásadě in dubio pro reo 137
Č. 131 K porušení práva na spravedlivý proces v důsledku extrémního nesouladu mezi skutkovými zjištěními a právními závěry 157
Č. 132 K porušení práva na přístup k soudu
K podmínkám přípustnosti dovolání v občanském soudním řízení 163
Č. 133 K významu dobré víry při nabytí nemovitosti zapsané v katastru nemovitostí od nevlastníka 173
Č. 134 K podmínkám vydání rozsudku pro uznání 179
Č. 135 K porušení práva na přístup k soudu v důsledku administrativního pochybení soudu 185
Č. 136 K zásadě zákazu reformationis in peius a k hodnocení důkazů v trestním řízení 189
Č. 137 K rozhodování obecných soudů o úpravě styku rodičů s nezletilými dětmi 207
Č. 138 K návrhu na povolení obnovy trestního řízení
K opomenutým důkazům v trestním řízení 215
Č. 139 K podmínkám vydání rozsudku pro uznání 229
Č. 140 K zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou průtahy ve správním řízení 243

Sbirka_nalezu-82-uvod.indd 5 29.3.18 12:41

OBSAH

Č. 141 K rozhodování obecných soudů o odškodnění za ztížení společenského uplatnění
K požadavku předvídatelnosti rozhodnutí dovolacího soudu.....257
Č. 142 K odůvodňování usnesení, kterým se zcela vyhovuje návrhu na předběžné opatření podle občanského soudního řádu 269
Č. 143 K výkladu a aplikaci norem trestního práva upravujících běh zkušební doby při podmíněném odsouzení 277
Č. 144 K povinnosti obecných soudů nalézat spravedlivá řešení v restitučních věcech a k možnosti uplatnit v těchto věcech tzv. určovací žalobu 287
Č. 145 K právu na zákonného soudce
K pravidlům obsazování trestního senátu přísedícími 307
Č. 146 K rozhodování obecných soudů o určení podílu na akciové společnosti po zvýšení základního kapitálu učiněném v rozporu se zákonem 327
Č. 147 K výkladu § 8 odst. 1 zákona č. 172/1991 Sb., o přechodu některých věcí z majetku České republiky do vlastnictví obcí, ve znění účinném od 29. 6. 2012 337
Č. 148 K rozhodování soudu v trestním řízení o výši náhrady za nemajetkovou újmu způsobenou úmrtím blízké osoby.....357
Č. 149 K rozhodování obecných soudů o náhradě nákladů vynaložených poškozeným v trestním řízení.....371
Č. 150 K odpovědnosti státu za škodu způsobenou nezákonným rozhodnutím vykonatelným bez ohledu na právní moc 379
Č. 151 K procesním právům poškozených v řízení o návrhu na povolení obnovy trestního řízení v neprospěch obviněného.....385
Č. 152 K vyloučení zvoleného obhájce z obhajování v trestním řízení....415
Č. 153 K přípustnosti dovolání v občanském soudním řízení
K ustanovení obce opatrovníkem 431
Č. 154 K návrhu na zrušení § 376 odst. 1 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních 439
Č. 155 K rozhodování o přípustnosti vydání osoby z České republiky do cizího státu k trestnímu stíhání.....451
Č. 156 K zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou nezákonným trestním stíháním pro odepření nastoupit vojenskou službu v době komunistického režimu 473
Č. 157 K rozhodování soudu o návrhu na osvobození od soudního poplatku.....481
Č. 158 K počítání času
K náležitému odůvodnění rozhodnutí o výši odměny a náhradě hotových výdajů ustanoveného obhájce 497

Sbirka_nalezu-82-uvod.indd 6 29.3.18 12:41

OBSAH

Č. 159 K otázce doručování odvolání ostatním účastníkům v občanském soudním řízení 505
Č. 160 K ústavně konformní interpretaci § 39 odst. 5 zákoníku práce ...513
Č. 161 K povinnosti soudu vyžádat si před nařízením předběžného opatření vyjádření toho účastníka, proti kterému směřuje 527
Č. 162 K mezím svobody projevu
Ke zdrženlivosti soudce v projevech týkajících se politické soutěže 539
Č. 163 K subsidiaritě ústavní stížnosti a k vyčerpání všech procesních prostředků poskytovaných zákonem k ochraně práva jako podmínce přípustnosti ústavní stížnosti 565
Č. 164 K povaze opatření předsedy soudu o určení insolvenčního správce mimo stanovené pořadí 583
Č. 165 K otázce aktivní legitimace v řízení o vydání bezdůvodného obohacení 595
Č. 166 K výkladu právních norem z hlediska jejich smyslu a účelu
K otázce zahrnutí účelně vynaložených nákladů exekuce do majetkové podstaty v insolvenčním řízení 609
Č. 167 K podmínkám vydání rozsudku pro uznání 623
Č. 168 Ke splnění podmínek, za nichž může nastat fikce uznání nároku uplatněného žalobou 629
Č. 169 K povinnosti obecných soudů vycházet při interpretaci smluvních ustanovení ze skutečné vůle smluvních stran 639
Č. 170 Ke stanovení výše výživného pro nezletilé dítě na základě majetkových poměrů a životní úrovně povinného rodiče 647
Č. 171 K souběhu funkce člena statutárního orgánu obchodní korporace a výkonu činnosti v pracovněprávním vztahu
K prioritě interpretace nezakládající neplatnost smlouvy 657
Č. 172 K odůvodnění soudního rozhodnutí ohledně věcné příslušnosti soudu 677
Č. 173 K povinnosti obecného soudu doručovat znalci odvolání proti usnesení obsahujícímu výrok o znalečném 685
Č. 174 K odměně a náhradě hotových výdajů obhájce, jehož si obviněný zvolil před přiznáním nároku na bezplatnou obhajobu
K právu na bezplatnou obhajobu 693
Č. 175 K rozhodování soudu druhého stupně o stížnosti proti povolení obnovy trestního řízení ve veřejném zasedání 705
Č. 176 K námitce promlčení vznesené v rozporu s dobrými mravy
K odpovědnosti státu za škodu způsobenou nezákonným rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem 713
Č. 177 K porušení práva na přístup k soudu v důsledku odmítnutí včas podaného dovolání jako opožděného 725

Sbirka_nalezu-82-uvod.indd 7 29.3.18 12:41

OBSAH

Č. 178 K posuzování důvodnosti trvání útěkové vazby 727
Č. 179 K zamítnutí návrhu na vklad práva do katastru nemovitostí
K principu autonomie vůle a smluvní svobody a k výkladu právních úkonů 741
Č. 180 K rozhodování soudu o stížnosti proti ponechání obviněného ve vazbě
K povinnosti soudu vypořádat se se všemi námitkami obviněného 749
Č. 181 K povinnosti soudu seznámit účastníky řízení se svým odlišným právním názorem a dát jim možnost vyjádřit se k věci 757
Č. 182 K posuzování přípustnosti odvolání v tzv. bagatelních věcech 769
Č. 183 K výši finančního zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou nezákonným trestním řízením 773

II. Usnesení

Č. 10 K zásadě subsidiarity trestní represe a k trestněprávním důsledkům trestní odpovědnosti 791
Č. 11 K zásadám ústnosti a přímosti při dokazování v občanském soudním řízení 799
Č. 12 K právu na bezplatnou právní pomoc v souvislosti s probíhajícím procesem oddlužení 805
Č. 13 K postupu státního zastupitelství v oblasti mezinárodní justiční spolupráce 811

Systematický rejstřík nálezů 816
Systematický rejstřík uveřejněných usnesení 818
Věcný rejstřík 820

Sbirka_nalezu-82-uvod.indd 8 29.3.18 12:41

ČASTO POUŽÍVANÉ ZKRATKY

Ústava

Ústava České republiky (ústavní zákon České národní rady č. 1/1993 Sb., ve znění pozdějších ústavních zákonů)

Listina

Listina základních práv a svobod (usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.)

Úmluva

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb.), ve znění pozdějších protokolů

nový občanský zákoník

zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

obč. zák.

zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

o. s. ř.

zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

s. ř. s.

zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů

tr. zák.

zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

tr. zákoník

zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

tr. ř., tr. řád

zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

ESLP

Evropský soud pro lidská práva

Sbirka_nalezu-82-uvod.indd 9 29.3.18 12:41

ČASTO POUŽÍVANÉ ZKRATKY

Sbírka rozhodnutí

Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu

SbNU

Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu citovaná podle elektronické databáze rozhodnutí Ústavního soudu (http://nalus.usoud.cz), např.: N 172/42 SbNU 519 = Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 42, nález č. 172, str. 519

Sbirka_nalezu-82-uvod.indd 10 29.3.18 12:41

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

1. Ústava České republiky (ústavní zákon České národní rady č. 1/1993 Sb., ve znění pozdějších ústavních zákonů)

N. č. 125
čl. 1 – N. č. 127, 129, 132, 140, 142, 151, 152, 154, 158, 161, 162, 169, 171, 174, 176
čl. 2 – N. č. 127, 130, 151, 162, 163, 165, 169, 171
čl. 4 – N. č. 124, 127, 138, 141, 145, 147, 149, 151, 162, 163, 175, 176, 183
čl. 8 – N. č. 153
čl. 9 – N. č. 127, 151
čl. 10 – N. č. 151, 154, 155
čl. 16 – N. č. 162
čl. 56 – N. č. 162
čl. 63 – N. č. 127
čl. 68 – N. č. 162
čl. 80 – N. č. 151
čl. 81 – N. č. 127, 143, 145, 151, 156, 162
čl. 82 – N. č. 127, 130, 151, 162, 183
čl. 83 – N. č. 124, 126, 127, 129 až 132, 136, 138, 139, 143, 145 až 147, 150 až 152, 155, 156, 158, 161, 165, 166, 168, 171, 174, 179, 180
usn. č. 11
čl. 87 – N. č. 126, 127, 147, 149 až 151, 154, 155, 157, 163, 165, 173, 179
čl. 88 – N. č. 151
čl. 89 – N. č. 127, 133, 138, 146, 156, 160, 173, 175, 181
čl. 90 – N. č. 124, 129 až 131, 141, 143, 144, 145, 149, 151, 155, 156, 160, 162, 183
čl. 91 – N. č. 124, 127, 129 až 131, 138, 150, 151, 162, 165, 179
čl. 92 – N. č. 127, 162
čl. 93 – N. č. 127, 162
čl. 94 – N. č. 145, 162, 163
čl. 95 – N. č. 144, 154, 155, 162, 166
čl. 96 – N. č. 151, 162, 173
usn. č. 11
čl. 99 – N. č. 147
čl. 100 – N. č. 147
čl. 101 – N. č. 153
čl. 102 – N. č. 162
čl. 104 – N. č. 128

Sbirka_nalezu-82-uvod.indd 11 29.3.18 12:41

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

2. Listina základních práv a svobod (usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.)

čl. 1 – N. č. 151, 166, 173
čl. 2 – N. č. 127, 130, 142, 143, 149, 151, 155, 161, 163, 165, 169, 171
usn. č. 12, 13
čl. 3 – N. č. 164, 174
čl. 4 – N. č. 128, 129, 151, 169, 174
čl. 6 – N. č. 151
čl. 7 – N. č. 151, 155
čl. 8 – N. č. 130, 136, 138, 143, 151, 155, 178
usn. č. 13
čl. 10 – N. č. 137, 144, 151, 154, 183
čl. 11 – N. č. 123, 125, 127, 129, 131, 133, 139, 144, 146 až 149, 151, 154, 165, 166, 168, 174, 179
čl. 15 – N. č. 162
čl. 17 – N. č. 130, 161, 162
čl. 20 – N. č. 127, 162
čl. 21 – N. č. 162, 164
čl. 23 – N. č. 151
čl. 26 – N. č. 129, 132, 164, 174, 183
čl. 28 – N. č. 127, 166, 171
čl. 31 – N. č. 183
čl. 32 – N. č. 125, 137, 154
čl. 36 – N. č. 123, 124, 126, 127, 129 až 183
usn. č. 11 až 13
čl. 37 – N. č. 129, 136, 139, 143, 151, 152, 159, 161, 168, 173, 174, 178
usn. č. 12
čl. 38 – N. č. 125, 129, 138 až 140, 142, 145, 146, 148, 151, 155, 160, 161, 163, 170, 172, 173, 175, 178
usn. č. 13
čl. 39 – N. č. 130, 149, 151, 152, 163, 178
usn. č. 10
čl. 40 – N. č. 130, 136, 138, 143, 151, 152, 155, 174, 178
usn. č. 12
čl. 41 – N. č. 127
čl. 44 – N. č. 127, 162

3. Ústavní listina Československé republiky (uvozená zákonem Národního shromáždění č. 121/1920 Sb.)

N. č. 145

Sbirka_nalezu-82-uvod.indd 12 29.3.18 12:41

4. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (vyhláška ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb.)
čl. 2 – N. č. 151
čl. 7 – N. č. 155
čl. 14 – N. č. 151

5. Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb.), ve znění pozdějších protokolů
N. č. 143, 164
čl. 1 – N. č. 151, 155
čl. 2 – N. č. 151
čl. 3 – N. č. 151, 155
čl. 4 – N. č. 151
čl. 5 – N. č. 138, 151, 155, 156, 180
čl. 6 – N. č. 124, 127, 130, 135 až 138, 140 až 142, 144, 145, 148, 150 až 152, 155 až 162, 165, 169, 170, 172, 174, 175, 180, 182
usn. č. 12, 13
čl. 7 – N. č. 152
čl. 8 – N. č. 137, 144, 151
čl. 10 – N. č. 162
čl. 13 – N. č. 126, 140, 151, 165

Dodatkový protokol
čl. 1 – N. č. 127, 129, 132, 144, 158, 169, 174

Protokol č. 7
čl. 2 – N. č. 136, 148, 162
čl. 4 – N. č. 151

6. Úmluva o právech dítěte (sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb.)
čl. 2 – N. č. 151
čl. 3 – N. č. 125, 137, 140, 151
čl. 4 – N. č. 151
čl. 9 – N. č. 137, 170
čl. 12 – N. č. 125
čl. 18 – N. č. 137
čl. 39 – N. č. 151

Sbirka_nalezu-82-uvod.indd 13 29.3.18 12:41

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

7. Všeobecná deklarace lidských práv z 10. 12. 1948[1]
čl. 8 – N. č. 151

8. Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (vyhláška ministra zahraničních věcí č. 143/1988 Sb.)
čl. 3 – N. č. 155
čl. 12 – N. č. 151
čl. 13 – N. č. 151
čl. 14 – N. č. 151

9. Evropská úmluva o vydávání (sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 549/1992 Sb.), ve znění pozdějších protokolů
čl. 16 – N. č. 155

10. Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace (vyhláška ministra zahraničních věcí č. 95/1974 Sb.)
čl. 6 – N. č. 151

11. Zákon Parlamentu České republiky č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 123 až 183
usn. č. 10 až 13

12. Zákon Parlamentu České republiky č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
N. č. 127, 128, 137, 141, 148, 149, 151, 153, 154, 158, 165, 170, 171, 176, 179, 183

13. Zákon Národního shromáždění č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 127, 129, 131, 133, 147, 149, 151, 158, 159, 165, 169, 179

14. Obecný zákoník občanský č. 946/1811 ř. z., ve znění pozdějších předpisů
N. č. 151

---

[1] Všeobecná deklarace lidských práv nebyla sice ratifikována a vyhlášena ve Sbírce zákonů, je však považována za součást obecného mezinárodního práva a Česká republika se k jejím zásadám hlásí.

Sbirka_nalezu-82-uvod.indd 14 29.3.18 12:41

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

15. **Zákon Národního shromáždění č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů**
    N. č. 123 až 125, 127, 129, 131, 132, 134, 139, 141, 142, 144, 145, 148, 150, 153, 154, 157 až 161, 165 až 168, 170 až 173, 177, 179, 181 až 183
    usn. č. 11

16. **Zákon Parlamentu České republiky č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů**
    N. č. 154, 170

17. **Zákon Parlamentu České republiky č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů**
    N. č. 127, 135, 179, 181

18. **Zákon Parlamentu České republiky č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích)**
    N. č. 146, 171

19. **Zákon Federálního shromáždění č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů**
    N. č. 129, 146, 166, 171

20. **Zákon Parlamentu České republiky č. 72/1994 Sb., kterým se upravují některé spoluvlastnické vztahy k budovám a některé vlastnické vztahy k bytům a nebytovým prostorům a doplňují některé zákony (zákon o vlastnictví bytů), ve znění pozdějších předpisů**
    N. č. 172

21. **Zákon Parlamentu České republiky č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů**
    N. č. 126, 128, 130, 138, 143, 145, 148, 149, 152, 155, 163, 166, 176, 178, 180
    usn. č. 10, 12

22. **Zákon Národního shromáždění č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů**
    N. č. 130, 136, 143, 151, 152, 156, 175, 178, 183

Sbirka_nalezu-82-uvod.indd 15 29.3.18 12:41

23. **Zákon Národního shromáždění č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 126, 130, 136, 138, 143, 145, 148, 149, 151, 152, 155, 158, 162, 163, 174 až 176, 178, 180
usn. č. 12

24. **Zákon č. 119/1873 ř. z., jímž se uvádí trestní řád, ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 136

25. **Zákon Parlamentu České republiky č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 130

26. **Zákon Parlamentu České republiky č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), ve znění zákona č. 77/2015 Sb.**
N. č. 151

27. **Zákon Parlamentu České republiky č. 104/2013 Sb., o mezinárodní spolupráci ve věcech trestních, ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 155
usn. č. 13

28. **Zákon Parlamentu České republiky č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 147

29. **Zákon Národního shromáždění č. 71/1967 Sb., o správním řízení (správní řád), ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 158

30. **Zákon Parlamentu České republiky č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 128, 147, 153

Sbirka_nalezu-82-uvod.indd 16 29.3.18 12:41

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

31. **Zákon Parlamentu České republiky č. 314/2002 Sb., o stanovení obcí s pověřeným obecním úřadem a stanovení obcí s rozšířenou působností, ve znění zákona č. 387/2004 Sb.**
    N. č. 153

32. **Zákon České národní rady č. 172/1991 Sb., o přechodu některých věcí z majetku České republiky do vlastnictví obcí, ve znění pozdějších předpisů**
    N. č. 147

33. **Zákon Parlamentu České republiky č. 312/2002 Sb., o úřednících územních samosprávných celků a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů**
    N. č. 127

34. **Zákon Parlamentu České republiky č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky a o změně a doplnění některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů**
    N. č. 147

35. **Zákon Parlamentu České republiky č. 222/2016 Sb., o Sbírce zákonů a mezinárodních smluv a o tvorbě právních předpisů vyhlašovaných ve Sbírce zákonů a mezinárodních smluv (zákon o Sbírce zákonů a mezinárodních smluv)**
    N. č. 154

36. **Zákon Parlamentu České republiky č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, ve znění pozdějších předpisů**
    N. č. 127

37. **Zákon Parlamentu České republiky č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, ve znění pozdějších předpisů**
    N. č. 127
    usn. č. 10

Sbirka_nalezu-82-uvod.indd 17 29.3.18 12:41

38. Zákon Parlamentu České republiky č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 127, 145, 162 až 164, 166
usn. č. 11

39. Zákon Federálního shromáždění č. 335/1991 Sb., o soudech a soudcích, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 145

40. Zákon Národního shromáždění č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 145

41. Zákon Parlamentu České republiky č. 7/2002 Sb., o řízení ve věcech soudců a státních zástupců, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 162

42. Zákon Parlamentu České republiky č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 127, 151

43. Zákon Parlamentu České republiky č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 152, 174
usn. č. 12

44. Zákon Federálního shromáždění č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 156

45. Zákon Národního shromáždění č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 125

Sbirka_nalezu-82-uvod.indd 18 29.3.18 12:41

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

46. **Zákon Parlamentu České republiky č. 212/2009 Sb., kterým se zmírňují majetkové křivdy občanům České republiky za nemovitý majetek, který zanechali na území Podkarpatské Rusi v souvislosti s jejím smluvním postoupením Svazu sovětských socialistických republik, ve znění zákona č. 121/2012 Sb.**
    N. č. 144

47. **Zákon Federálního shromáždění č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, ve znění pozdějších předpisů**
    N. č. 144

48. **Zákon Parlamentu České republiky č. 212/2000 Sb., o zmírnění některých majetkových křivd způsobených holocaustem a o změně zákona č. 243/1992 Sb., kterým se upravují některé otázky související se zákonem č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění zákona č. 93/1992 Sb., ve znění pozdějších předpisů**
    N. č. 144

49. **Zákon Parlamentu České republiky č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích, ve znění pozdějších předpisů**
    N. č. 127

50. **Zákon Federálního shromáždění č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů**
    N. č. 147

51. **Zákon Parlamentu České republiky č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů**
    N. č. 127, 160, 171

52. **Zákon Národního shromáždění č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů**
    N. č. 160, 171

53. **Zákon Parlamentu České republiky č. 234/2014 Sb., o státní službě, ve znění pozdějších předpisů**
    N. č. 127

Sbirka_nalezu-82-uvod.indd 19 29.3.18 12:41

54. Zákon Parlamentu České republiky č. 236/1995 Sb., o platu a dalších náležitostech spojených s výkonem funkce představitelů státní moci a některých státních orgánů a soudců a poslanců Evropského parlamentu, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 127

55. Zákon České národní rady č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 147, 181

56. Zákon Parlamentu České republiky č. 280/2009 Sb., daňový řád, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 147

57. Zákon České národní rady č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 157

58. Zákon České národní rady č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 144

59. Zákon Parlamentu České republiky č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 123, 166

60. Zákon Parlamentu České republiky č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 164

61. Zákon Parlamentu České republiky č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 123, 164, 166, 181
usn. č. 12

Sbirka_nalezu-82-uvod.indd 20 29.3.18 12:41

62. **Zákon Federálního shromáždění č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 158, 181

63. **Zákon Parlamentu České republiky č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 140, 150, 156, 176, 183

64. **Zákon Parlamentu České republiky č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 140

65. **Zákon Federálního shromáždění č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství (horní zákon), ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 132

66. **Zákon Parlamentu České republiky č. 111/1994 Sb., o silniční dopravě, ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 125

67. **Zákon Parlamentu České republiky č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích, ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 128

68. **Zákon Parlamentu České republiky č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích a o změnách některých zákonů (zákon o silničním provozu), ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 128

69. **Zákon Parlamentu České republiky č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti za újmu způsobenou provozem vozidla a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla), ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 148

Sbirka_nalezu-82-uvod.indd 21 29.3.18 12:41

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

70. Zákon Prozatímního Národního shromáždění č. 128/1946 Sb., o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o nárocích z této neplatnosti a z jiných zásahů do majetku vzcházejících, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 144

71. Zákon Parlamentu České republiky č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 181

72. Zákon Parlamentu České republiky č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 145

73. Dekret prezidenta republiky č. 5/1945 Sb., o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 144

74. Dekret prezidenta republiky č. 108/1945 Sb., o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 144

75. Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 149

76. Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 484/2000 Sb., kterou se stanoví paušální sazby výše odměny za zastupování účastníka advokátem nebo notářem při rozhodování o náhradě nákladů v občanském soudním řízení a kterou se mění vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, ve znění dalších vyhlášek
N. č. 127

Sbirka_nalezu-82-uvod.indd 22 29.3.18 12:41

77. **Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 330/2001 Sb., o odměně a náhradách soudního exekutora, o odměně a náhradě hotových výdajů správce podniku a o podmínkách pojištění odpovědnosti za škody způsobené exekutorem, ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 123

78. **Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 355/2013 Sb., o úředních hodinách provozovny, o označování sídla a provozovny a o činnostech, které je insolvenční správce povinen zajišťovat v provozovně, ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 164

79. **Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 311/2007 Sb., o jednacím řádu pro insolvenční řízení a kterou se provádějí některá ustanovení insolvenčního zákona, ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 164

80. **Vyhláška Ministerstva vnitra č. 388/2002 Sb., o stanovení správních obvodů obcí s pověřeným obecním úřadem a správních obvodů obcí s rozšířenou působností, ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 153

81. **Vyhláška Ministerstva zdravotnictví č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění, ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 141

82. **Vyhláška Ministerstva financí č. 159/1959 Ú. l., o vnitrostátním vypořádání některých nároků podle zákona č. 42/1958 Sb., týkajících se Zakarpatské Ukrajiny**
N. č. 144

Sbirka_nalezu-82-uvod.indd 23 29.3.18 12:41

I. Nálezy

Č. 123
K úhradě nákladů exekuce nepřihlášených do insolvenčního řízení

Exekuční soud i soudní exekutor porušili právo stěžovatele na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny, jakož i právo na ochranu vlastnictví ve smyslu čl. 11 odst. 1 Listiny, pokud jej zavázali k úhradě nákladů exekuce, které nebyly soudním exekutorem přihlášeny do insolvenčního řízení, ačkoli přihlášeny být měly, za situace, kdy byl stěžovatel insolvenčním soudem od placení těchto pohledávek osvobozen, přičemž tento svůj postup opřeli o takový výklad příslušných zákonných ustanovení, který nelze považovat za ústavně konformní.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jana Musila a soudců Vladimíra Sládečka a Jaroslava Fenyka (soudce zpravodaj) – ze dne 1. července 2016 sp. zn. IV. ÚS 3250/14 ve věci ústavní stížnosti Františka Strnada, zastoupeného Mgr. Michalem Přibilem, advokátem, se sídlem Kopřivnice, Kadláčkova 894, proti usnesení Okresního soudu v Novém Jičíně ze dne 19. 9. 2014 č. j. 53 Nc 6026/2007-23, kterým byly zamítnuty stěžovatelovy námitky proti příkazu exekutora k úhradě nákladů exekuce, a příkazu k úhradě nákladů exekuce JUDr. Tomáše Vrány, soudního exekutora, ze dne 17. 3. 2014 č. j. 103 Ex 04983/08-31.

Výrok

I. Usnesením Okresního soudu v Novém Jičíně ze dne 19. 9. 2014 č. j. 53 Nc 6026/2007-23 a příkazem k úhradě nákladů exekuce JUDr. Tomáše Vrány, soudního exekutora, ze dne 17. 3. 2014 č. j. 103 Ex 04983/08-31 bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a právo na ochranu majetku zaručené čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I.

1. Ústavní stížností, doručenou Ústavnímu soudu dne 7. 10. 2014, která splňuje formální náležitosti stanovené zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním

Sbirka_nalezu-82.indd 25 29.3.18 12:42

soudu"), se stěžovatel domáhal zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí s tvrzením, že jimi bylo porušeno jeho právo na spravedlivý proces zaručené mu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina") a právo na ochranu vlastnictví ve smyslu čl. 11 odst. 1 Listiny.

II.

2. Ústavní soud zjistil z ústavní stížnosti, jejích příloh, spisového materiálu vedeného Okresním soudem v Novém Jičíně pod sp. zn. 53 Nc 6026/2007, spisového materiálu vedeného původně JUDr. Tomášem Vránou, soudním exekutorem, Exekutorský úřad Přerov, (nyní vedeného JUDr. Tomášem Jíchou, soudním exekutorem, Exekutorský úřad Přerov) pod sp. zn. 103 Ex 04983/08, jakož i spisového materiálu vedeného Krajským soudem v Ostravě pod sp. zn. KSOS 22 INS 2507/2008 následující skutečnosti.

3. Usnesením Okresního soudu v Novém Jičíně ze dne 11. 2. 2008 č. j. 53 Nc 6026/2007-8 byla nařízena exekuce na majetek stěžovatele k vymožení pohledávky společnosti CETELEM ČR, a. s., jakož i nákladů předcházejícího řízení a nákladů exekuce, které budou v průběhu řízení stanoveny (výrok I). Provedením exekuce byl pověřen JUDr. Tomáš Vrána, soudní exekutor, Exekutorský úřad Přerov, (výrok II).

4. Dne 26. 6. 2008 podal stěžovatel soudu návrh na zahájení insolvenčního řízení, který spojil s návrhem na povolení oddlužení. O tomto návrhu bylo rozhodnuto usnesením Krajského soudu v Ostravě ze dne 28. 7. 2008 sp. zn. KSOS 22 INS 2507/2008, jímž byl zjištěn úpadek stěžovatele a povoleno jeho oddlužení. Insolvenční soud tímto usnesením zároveň vyzval věřitele, aby přihlásili své pohledávky do insolvenčního řízení. Tentýž soud vzal svým usnesením ze dne 25. 11. 2013 č. j. KSOS 22 INS 2507/2008-B-48 na vědomí, že stěžovatel splnil oddlužení (výrok I), a zároveň rozhodl o tom, že se stěžovatel osvobozuje od placení pohledávek, zahrnutých do oddlužení, v rozsahu, v němž dosud nebyly uspokojeny. Osvobození se vztahovalo též na věřitele, k jejichž pohledávkám se v insolvenčním řízení nepřihlíželo, a na věřitele, kteří své pohledávky do řízení nepřihlásili, ač tak učinit měli (výrok IV).

5. Stěžovatel v lednu 2014 informoval soudního exekutora o skončení insolvenčního řízení, v jehož rámci došlo též k uspokojení pohledávky oprávněného (obchodní společnosti CETELEM ČR, a. s.), přičemž tato pohledávka byla v insolvenčním řízení uspokojena z 96,56 % a ve zbývajícím rozsahu byl stěžovatel od jejího placení insolvenčním soudem osvobozen. Stěžovatel proto navrhl, aby exekuce byla zastavena.

6. Dne 17. 3. 2014 vydal soudní exekutor příkaz k úhradě nákladů exekuce č. j. 103 Ex 04983/08-31, v němž tyto, s přihlédnutím ke skutečnosti, že v rámci exekučního řízení nebylo vymoženo ničeho, stanovil v minimální

Sbirka_nalezu-82.indd 26 29.3.18 12:42

výši, tj. ve výši 7 865 Kč (odměna exekutora ve výši 3 000 Kč a náhrada hotových výdajů v paušální částce 3 500 Kč, to vše + 21 % DPH). Tato částka byla soudním exekutorem postižena na bankovním účtu stěžovatele.

7. Proti příkazu k úhradě nákladů exekuce podal stěžovatel námitky k Okresnímu soudu v Novém Jičíně, v jejichž rámci vyjádřil přesvědčení, že jelikož soudní exekutor svou pohledávku nepřihlásil včas, tj. v rámci probíhajícího insolvenčního řízení, není po jeho skončení oprávněn tuto pohledávku nadále uplatňovat, neboť stěžovatel byl od placení pohledávek věřitelů, kteří svou pohledávku do insolvenčního řízení nepřihlásili, ač tak učinit měli, Krajským soudem v Ostravě osvobozen.

8. Okresní soud v Novém Jičíně usnesením ze dne 19. 9. 2014 č. j. 53 Nc 6062/2007-23 námitky stěžovatele zamítl s odůvodněním, že náklady exekuce nejsou příslušenstvím vymáhané pohledávky, přičemž k jejich úhradě je povinen povinný (stěžovatel). Rozhodnutí insolvenčního soudu o osvobození stěžovatele od placení pohledávek proto na jeho povinnost k úhradě nákladů exekuce nemá dle názoru exekučního soudu vliv.

III.

9. Rozhodnutí exekučního soudu, jímž byly zamítnuty námitky stěžovatele proti příkazu exekutora k úhradě nákladů exekuce, jakož i tento příkaz samotný stěžovatel napadl ústavní stížností. V ní zrekapituloval argumentaci, kterou uplatnil již v rámci svých námitek proti příkazu exekutora k úhradě nákladů exekuce. Uvedl, že lze sice souhlasit s názorem exekučního soudu, že náklady exekuce nepředstavují příslušenství pohledávky oprávněného vymáhané v exekučním řízení, avšak tento argument nelze považovat za určující pro závěr, že osvobození od placení pohledávek, jehož stěžovatel v rámci insolvenčního řízení dosáhl, se nevztahuje i na náklady exekutora. Stěžovatel naopak vyjádřil přesvědčení, že exekutor byl povinen svou pohledávku spočívající v nákladech exekučního řízení přihlásit do insolvenčního řízení, neboť opačný závěr by byl proti smyslu a účelu institutu oddlužení. Dle názoru stěžovatele si totiž lze jednoduše představit situaci, kdy dlužník, na jehož majetek bylo před zahájením insolvenčního řízení vedeno několik exekucí, úspěšně projde oddlužením, avšak exekutoři po jeho skončení vydají příkazy k úhradě nákladů exekuce, jimiž dlužníka zavážou k povinnosti jim tyto náklady uhradit, v důsledku čehož se dlužník opětovně ocitne v úpadku, neboť nebude mít prostředky k jejich úhradě. Takový výklad dle názoru stěžovatele však nelze akceptovat.

IV.

10. K ústavní stížnosti se k výzvě Ústavního soudu vyjádřil exekuční soud i soudní exekutor. Exekuční soud ve svém vyjádření toliko uvedl, že setrvává na svém stanovisku vyjádřeném v ústavní stížností napadeném

Sbirka_nalezu-82.indd 27 29.3.18 12:42

rozhodnutí, na jehož odůvodnění v podrobnostech odkázal. Soudní exekutor pak pouze zrekapituloval průběh exekučního řízení a vyjádřil přesvědčení, že ústavní stížnost není důvodná, neboť k porušení práv stěžovatele nedošlo.

V.

11. Ústavní soud po prostudování ústavní stížnosti a příslušného spisového materiálu dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

12. Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně zdůrazňuje, že není součástí soudní soustavy, a nepřísluší mu proto ani právo vykonávat dohled nad rozhodovací činností obecných soudů [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 23/93 ze dne 1. 2. 1994 (N 5/1 SbNU 41)]. Do rozhodovací činnosti obecných soudů je oprávněn zasáhnout pouze tehdy, došlo-li jejich pravomocným rozhodnutím v řízení, jehož byl stěžovatel účastníkem, k porušení jeho základních práv či svobod chráněných ústavním pořádkem. Skutečnost, že se obecný soud opřel o právní názor (resp. o výklad zákona, případně jiného právního předpisu), se kterým se stěžovatel neztotožňuje, nezakládá sama o sobě důvod k ústavní stížnosti [viz nález sp. zn. IV. ÚS 188/94 ze dne 26. 6. 1995 (N 39/3 SbNU 281)]. Ústavní soud však na druhé straně opakovaně připustil, že výklad a následná aplikace právních předpisů obecnými soudy mohou být v některých případech natolik extrémní, že vybočí z mezí hlavy páté Listiny, jakož i z principů ovládajících demokratický právní stát, a zasáhnou tak do některého ústavně zaručeného základního práva. Ke stejnému závěru Ústavní soud dospěl i v nyní posuzovaném případě, a to z následujících důvodů.

13. Pro posouzení důvodnosti ústavní stížnosti v nynější věci je podstatné, jakou interpretaci níže specifikované relevantní právní úpravy lze považovat za ústavně konformní.

14. Podle § 44 odst. 2 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, v rozhodném znění, tj. ve znění účinném do 31. 10. 2009, (dále jen „exekuční řád") soud usnesením nařídí exekuci a jejím provedením pověří exekutora do 15 dnů, jestliže jsou splněny všechny zákonem stanovené předpoklady pro nařízení exekuce, jinak návrh zamítne. Soud nařídí exekuci, aniž by stanovil, jakým způsobem má být exekuce provedena. Podle odstavce 6 písm. e) téhož ustanovení exekučního řádu obsahuje usnesení o nařízení exekuce mj. označení povinnosti, která má být exekucí vymožena, včetně povinnosti k úhradě nákladů exekuce.

15. Podle § 87 odst. 3 exekučního řádu hradí náklady exekuce exekutorovi povinný. Podle odstavce 4 téhož ustanovení náklady exekuce a náklady oprávněného vymůže exekutor na základě příkazu k úhradě nákladů exekuce, a to některým ze způsobů určených k provedení exekuce

Sbirka_nalezu-82.indd 28 29.3.18 12:42

ukládající zaplacení peněžité částky. Podle § 88 odst. 1 exekučního řádu náklady exekuce a náklady oprávněného určuje exekutor v příkazu k úhradě nákladů exekuce, který doručí oprávněnému a povinnému.

16. Podle § 109 odst. 1 písm. c) zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění účinném do 31. 12. 2012, (dále jen „insolvenční zákon") je se zahájením insolvenčního řízení spojen ten účinek, že výkon rozhodnutí či exekuci, která by postihovala majetek ve vlastnictví dlužníka, jakož i jiný majetek, který náleží do majetkové podstaty, lze nařídit, nelze jej však provést.

17. Podle § 173 odst. 1 insolvenčního zákona podávají věřitelé přihlášky pohledávek u insolvenčního soudu od zahájení insolvenčního řízení až do uplynutí lhůty stanovené rozhodnutím o úpadku. K přihláškám, které jsou podány později, insolvenční soud nepřihlíží a takto uplatněné pohledávky se v insolvenčním řízení neuspokojují.

18. Podle § 414 odst. 1 insolvenčního zákona dále platí, že jestliže dlužník splní řádně a včas všechny povinnosti podle schváleného způsobu oddlužení, vydá insolvenční soud usnesení, jímž dlužníka osvobodí od placení pohledávek, zahrnutých do oddlužení, v rozsahu, v němž dosud nebyly uspokojeny. Učiní tak jen na návrh dlužníka. Podle odstavce 2 téhož ustanovení se osvobození podle odstavce 1 vztahuje také na věřitele, k jejichž pohledávkám se v insolvenčním řízení nepřihlíželo, a na věřitele, kteří své pohledávky do insolvenčního řízení nepřihlásili, ač tak měli učinit.

19. V souvislosti s právě uvedenou právní úpravou, z níž plyne mj. nemožnost pokračovat v již nařízené exekuci po zahájení insolvenčního řízení [§ 109 odst. 1 písm. c) insolvenčního zákona], je třeba hledat odpověď na otázku, zda má soudní exekutor, který byl ještě před zahájením insolvenčního řízení exekučním soudem pověřen k provedení exekuce, nárok na to, aby mu povinný uhradil náklady exekuce, a to buď v rámci insolvenčního řízení, po jeho skončení, nebo zda mu tento nárok za situace, kdy insolvenční řízení bylo zahájeno ještě dříve, než exekutor vymohl jakékoli plnění, vůbec nenáleží.

20. Jde-li o náklady exekuce, pak Ústavní soud již v minulosti vyložil, že právní úpravu nákladů exekuce, jež je zakotvena v § 87 až 89 exekučního řádu, nelze interpretovat bez ukotvení v obecné úpravě nákladů řízení o výkon rozhodnutí (tj. v ustanoveních § 270 a 271 občanského soudního řádu). Je tomu tak z toho důvodu, že předmětná ustanovení exekučního řádu vystihují očividně jen zvláštnosti exekučního řízení s tím, že jinak se uplatní důsledky obecné subsidiarity občanského soudního řádu dle § 52 odst. 1 exekučního řádu. Exekuční řád i občanský soudní řád v části šesté přitom zásadně vychází z toho, že procesní stranou, jíž svědčí plný úspěch ve věci, je oprávněný (srov. § 142 odst. 1 občanského soudního řádu), jelikož nařízením exekuce (nyní pověřením exekutora jejím provedením

Sbirka_nalezu-82.indd 29 29.3.18 12:42

ve smyslu § 43a exekučního řádu) bylo jeho návrhu vyhověno. Úprava povinnosti k náhradě nákladů exekuce se k tomu v exekučním řízení přihlašuje výslovně (srov. § 87 odst. 3 exekučního řádu) a také v exekučním řízení platí, že nařízení exekuce se vztahuje i na povinnost k úhradě nákladů exekuce a nákladů oprávněného, bez toho, že by již zde byly specifikovány [viz usnesení sp. zn. III. ÚS 282/06 ze dne 14. 4. 2006 (v SbNU nepublikováno, dostupné na http://nalus.usoud.cz) či stanovisko pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 23/06 ze dne 12. 9. 2006 (ST 23/42 SbNU 545)].

21. Z právě uvedeného plyne, že soudní exekutor má nárok na úhradu nákladů exekuce zásadně povinným, a to již od okamžiku nařízení exekuce (resp. okamžiku, kdy byl jejím provedením exekučním soudem pověřen), s výjimkou situací, kdy je třeba za v řízení úspěšného účastníka namísto oprávněného považovat povinného (tak by tomu bylo např. tehdy, kdy by exekuce byla zastavena z důvodu spočívajícího na straně oprávněného). Jde-li pak o příkaz k úhradě nákladů exekuce ve smyslu § 88 odst. 1 exekučního řádu, je třeba tento v souladu s výše uvedeným považovat pouze za rozhodnutí, jímž je s ohledem na průběh předmětného exekučního řízení autoritativně určena konkrétní výše nákladů exekuce, nikoli za rozhodnutí, které by teprve zakládalo povinnost povinného k jejich úhradě, neboť tato povinnost povinnému vznikla již nařízením exekuce.

22. Právě naznačené závěry se pak dle názoru Ústavního soudu uplatní i tehdy, jde-li o případ, kdy po nařízení exekuce bylo proti povinnému zahájeno insolvenční řízení, v důsledku čehož ze zákona došlo k přerušení exekučního řízení, a to aniž by soudní exekutor stihl vymoci jakékoli plnění, přestože již v řízení učinil úkony směřující k provedení exekuce (jako tomu bylo i v nyní souzené věci). To proto, že skutečnost, že proti povinnému bylo zahájeno insolvenční řízení, nelze přičítat k tíži oprávněného. Naopak je namístě konstatovat, že to byl právě oprávněný, kdo jednal zcela po právu, pokud za účelem uspokojení své vykonatelné pohledávky, která nebyla povinným dobrovolně uhrazena, podal exekuční návrh.

23. Pro úplnost je třeba poznamenat též to, že skutečnost, že po nařízení exekuce bylo proti povinnému zahájeno insolvenční řízení, v důsledku čehož došlo k přerušení exekučního řízení dříve, než soudní exekutor stihl vymoci jakékoli plnění, nemůže být přičítána ani k tíži soudního exekutora, který již v řízení aktivně konal, a to i přes existenci konstantní judikatury Ústavního soudu, v jejímž rámci tento setrvává na závěru, že v situaci, kdy soudním exekutorem nebylo nic vymoženo, má být základem pro určení jeho odměny částka nulová [např. nález sp. zn. II. ÚS 1540/08 ze dne 29. 7. 2009 (N 171/54 SbNU 175)]. Důvodem je skutečnost, že tato judikatura se vztahuje k situacím, kdy bylo povinným plněno dobrovolně ještě před tím, než se povinný o nařízení exekuce dozvěděl. V nynější věci se však o takový případ nejedná, neboť soudní exekutor nevymohl ničeho nikoli proto, že by

Sbirka_nalezu-82.indd 30 29.3.18 12:42

povinný plnil dobrovolně ještě dříve, než nabyl vědomost o nařízení exekuce, nýbrž proto, že v mezidobí bylo zahájeno insolvenční řízení, v jehož důsledku nebylo možné pokračovat v provádění exekuce, ačkoli již exekutor příslušné kroky k vymožení pohledávky oprávněného učinil. Zde je přitom třeba poukázat na ustanovení § 11 odst. 3 až 5 vyhlášky č. 330/2001 Sb., o odměně a náhradách soudního exekutora, o odměně a náhradě hotových výdajů správce podniku a o podmínkách pojištění odpovědnosti za škody způsobené exekutorem, ve znění účinném do 31. 10. 2008, (dále jen „exekuční tarif"), dle něhož má soudní exekutor právo na odměnu (byť v minimální výši, tj. ve výši 3 000 Kč) i v případě, zaniklo-li pověření exekutora k provedení exekuce rozhodnutím soudu o vyloučení exekutora nebo o zastavení exekuce anebo o pověření jiného exekutora provedením exekuce, a to aniž by exekutor v exekučním řízení cokoli vymohl (shodně viz ustanovení § 11 odst. 2 až 6 exekučního tarifu v jeho aktuálně účinném znění). Náleží-li odměna v minimální výši soudnímu exekutorovi i v případech právě uvedených, tj. v případech, kdy došlo k zániku pověření exekutora k provedení exekuce, pak dle názoru Ústavního soudu nelze *a maiori ad minus* dospět k jinému výkladu, než že exekutorovi tato odměna náleží tím spíše i tehdy, pokud jeho oprávnění k provedení exekuce nezaniklo, nýbrž ze zákona došlo pouze k tomu, že v provádění exekuce nebylo možno po dobu, kdy proti povinnému zároveň probíhalo insolvenční řízení, pokračovat.

24. Na základě toho, co bylo výše uvedeno, lze tedy shrnout, že již v okamžiku, kdy bylo vůči stěžovateli k jeho návrhu zahájeno insolvenční řízení, měl soudní exekutor vůči němu nárok na náhradu nákladů exekuce (tj. na odměnu a náhradu hotových výdajů) v právními předpisy stanovené minimální výši, neboť tento nárok mu vznikl v okamžiku, kdy byla vůči stěžovateli exekuce nařízena a JUDr. Tomáš Vrána byl pověřen jejím provedením, a to bez ohledu na to, že jím do doby zahájení insolvenčního řízení nebylo v rámci exekuce vymoženo žádné plnění a zároveň nebyl vydán příkaz k úhradě nákladů exekuce. V této souvislosti je však třeba odpovědět ještě na jednu otázku, a sice zda tento nárok měl být soudním exekutorem vůči stěžovateli uplatněn v probíhajícím insolvenčním řízení či zda mohl být uplatněn až po jeho skončení. Při hledání odpovědi na ni je přitom třeba vycházet z právní úpravy insolvenčního řízení, zejména pak z ustanovení § 173 a 414 insolvenčního zákona.

25. Podle ustanovení § 173 odst. 1 insolvenčního zákona, které bylo citováno výše, platí, že věřitelé dlužníka, mezi něž je dle názoru Ústavního soudu třeba řadit též soudního exekutora (viz body 20 až 24 tohoto nálezu), jsou oprávněni uplatnit v rámci insolvenčního řízení své pohledávky přihláškou, a to od okamžiku zahájení insolvenčního řízení až do uplynutí lhůty stanovené rozhodnutím o úpadku. Přitom je třeba vycházet z toho, že uplatnění pohledávky přihláškou v insolvenčním řízení je právem věřitele,

Sbirka_nalezu-82.indd 31 29.3.18 12:42

nikoli jeho povinností. Je proto na věřiteli, aby zvážil, zda chce usilovat o uspokojení své pohledávky touto cestou, či zda chce raději vyčkat skončení insolvenčního řízení a teprve následně usilovat o to, aby na jeho pohledávku bylo dlužníkem plněno. V posléze uvedeném případě se však věřitel vystavuje riziku, že v rámci insolvenčního řízení bude dlužníku povoleno oddlužení a v případě jeho úspěšného splnění bude dlužník soudem osvobozen od placení dosud neuspokojených částí pohledávek a dále pohledávek do insolvenčního řízení vůbec nepřihlášených.

26. V této souvislosti totiž nelze odhlédnout od smyslu a účelu institutu oddlužení, jenž je sanačním způsobem řešení úpadku a který umožňuje, aby dlužník byl po jeho úspěšném provedení skutečně „oddlužen". Děje se tak cestou osvobození dlužníka od placení pohledávek, zahrnutých do oddlužení, v rozsahu, v němž dosud nebyly uspokojeny, jakož i pohledávek, které nebyly věřiteli vůbec uplatněny přihláškou pohledávky, ačkoli takto uplatněny být mohly (srov. § 414 insolvenčního zákona). Insolvenční zákon (ani exekuční řád) přitom z tohoto pravidla nestanoví pro případ pohledávky soudního exekutora, který bude usilovat o úhradu nákladů exekuce, žádnou výjimku. Za této situace je dle názoru Ústavního soudu jediným možným výkladem, který by nestál v rozporu se smyslem a účelem zákona, a tedy jediným výkladem, který lze považovat za ústavně konformní, takový výklad, že osvobození dle § 414 odst. 1 insolvenčního zákona se vztahuje i na tuto pohledávku, kterou tedy nelze uspokojit jinak než její přihláškou do insolvenčního řízení. Opačný závěr by totiž zcela popíral smysl oddlužení, neboť si lze snadno představit situaci, kdy by se dlužník, který splnil podmínky pro oddlužení, znovu ocitl v dluhové pasti, tentokráte proto, že by nebyl schopen dostát povinnosti k úhradě nákladů exekucí, které vůči němu byly nařízeny ještě v době před zahájením insolvenčního řízení. Takový výklad však zjevně připustit nelze.

27. K závěru, že pohledávku soudního exekutora spočívající v nákladech exekuce je tento povinen přihlásit jako věřitel do insolvenčního řízení, ostatně dospívá též komentářová literatura (viz Kasíková, M. a kol. Exekuční řád. Komentář. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, str. 294) i judikatura Nejvyššího soudu. Zde je třeba předně poukázat na usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 10. 2014 sp. zn. 21 Cdo 3182/2014 (uveřejněné pod číslem 32/2015 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek), v němž Nejvyšší soud uvedl, že soudní exekutor, kterému v průběhu exekuce vznikají náklady uvedené v § 87 odst. 1 exekučního řádu, má v rámci insolvenčního řízení stejné postavení jako ostatní věřitelé dlužníka (povinného). Dovolací soud ve vztahu k právě uvedenému dovodil, že „v okamžiku, kdy soudní exekutor vymohl při provádění exekuce pohledávku (její část), vzniká mu právo na náhradu nákladů řízení (jako v této věci). Jestliže má z tohoto titulu pohledávku vůči povinnému – úpadci (ať již vymahatelnou podle

Sbirka_nalezu-82.indd 32 29.3.18 12:42

příkazu k úhradě nákladů exekuce, nebo ne), je povinen ji přihlásit v přihlašovací lhůtě do insolvenčního řízení k jejímu uspokojení z majetkové podstaty úpadce, jak správně dovozuje dovolatel ‚v řadě s ostatními věřiteli'". Přestože právě uvedený závěr Nejvyšší soud vyslovil v situaci, kdy soudní exekutor ještě před zahájením insolvenčního řízení již vymohl část vymáhané pohledávky, uplatní se tento závěr dle názoru Ústavního soudu i v nyní posuzované věci. To proto, že je-li soudní exekutor dle názoru Nejvyššího soudu povinen v případě souběhu insolvenčního a exekučního řízení svou pohledávku spočívající v nákladech exekuce uplatnit toliko cestou její přihlášky do insolvenčního řízení (v jehož rámci se může domoci pouze jejího poměrného uspokojení v řadě s ostatními věřiteli) i tehdy, pokud jím v rámci exekučního řízení již byla vymožena část vymáhané pohledávky oprávněného, je povinen tímto způsobem dle názoru Ústavního soudu postupovat tím spíše i v situaci, kdy jím nebude na vymáhanou pohledávku oprávněného do zahájení insolvenčního řízení vymoženo ničeho, přestože již za tímto účelem učinil příslušné procesní kroky. V opačném případě by se totiž soudní exekutor, který již pro oprávněného vymohl část vymáhaného plnění, z hlediska uspokojení své pohledávky spočívající v nákladech exekuce, ocitl v horším postavení než soudní exekutor, kterým do zahájení insolvenčního řízení nebylo vymoženo ničeho, neboť prvně uvedený by se (v souladu s judikaturou Nejvyššího soudu) mohl domoci pouze poměrného uspokojení své pohledávky v rámci insolvenčního řízení (přičemž dlužník by byl ve zbývající části od povinnosti k úhradě této pohledávky soudem osvobozen), zatímco posléze uvedený soudní exekutor by byl uspokojen plně (i přes existenci osvobození dlužníka od placení pohledávek) po skončení insolvenčního řízení. Takový výklad však dle názoru Ústavního soudu postrádá jakékoli rozumné zdůvodnění.

28. S přihlédnutím ke všemu, co bylo výše uvedeno, nelze v nyní posuzovaném případě než uzavřít, že exekuční soud i soudní exekutor porušili právo stěžovatele na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny, jakož i právo na ochranu vlastnictví ve smyslu čl. 11 odst. 1 Listiny, pokud jej zavázali k úhradě nákladů exekuce, které nebyly soudním exekutorem přihlášeny do insolvenčního řízení, ačkoli přihlášeny být měly, za situace, kdy byl stěžovatel insolvenčním soudem od placení těchto pohledávek osvobozen, přičemž tento svůj postup opřeli o takový výklad příslušných zákonných ustanovení, který nelze považovat za ústavně konformní. Ústavní soud proto shledal, že je namístě ústavní stížnosti vyhovět a jí napadená rozhodnutí zrušit.

29. Ústavní soud pro úplnost dodává, že shledal důvod pro svůj kasační zásah i přesto, že částka, k jejíž úhradě byl stěžovatel napadenými rozhodnutími zavázán, je částkou tzv. bagatelní a Ústavní soud je při svých zásazích do rozhodovací činnosti obecných soudů, jde-li o takto nízké

Sbirka_nalezu-82.indd 33 29.3.18 12:42

částky, obvykle velmi zdrženlivý. Je tomu tak v prvé řadě proto, že otázka výkladu shora uvedených ustanovení exekučního řádu a insolvenčního zákona je soudy rozhodována velmi nejednotně, což je Ústavnímu soudu známo z jeho úřední činnosti [srov. např. závěry vyslovené v nyní napadených rozhodnutích, které se opírají o závěry vyslovené v usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 4. 9. 2013 č. j. 26 Co 305/2013-79, se závěry vyslovenými v usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 29. 8. 2014 č. j. 10 Co 338/2014-54, které byly předmětem ústavněprávního přezkumu ve věci, o níž bylo Ústavním soudem rozhodnuto usnesením sp. zn. II. ÚS 3767/14 ze dne 19. 5. 2015 (v SbNU nepublikováno, dostupné na http://nalus.usoud.cz)]. Jedná se přitom o problematiku, u které je vyloučeno případné judikatorní sjednocení ze strany Nejvyššího soudu (byť se Nejvyšší soud ve svých rozhodnutích již vyslovil v obdobných věcech – k tomu viz bod 27), a to již jen s ohledem na minimální výši nákladů exekuce, jejichž úhrady se soudní exekutor může po povinném domáhat v případě, že jím nebylo na vymáhanou povinnost do zahájení insolvenčního řízení nic vymoženo. Výše těchto nákladů (odměna soudního exekutora ve výši 3 000 Kč + náhrada hotových výdajů ve výši 3 500 Kč, to vše včetně DPH) totiž v žádném případě nepřevýší majetkový cenzus zakotvený v § 238 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu, tj. částku 50 000 Kč, pročež o případném dovolání nelze uvažovat ani tehdy, pokud by otázka nákladů exekuce nebyla řešena v souvislosti s příkazem k jejich úhradě (proti němuž je přípustný pouze jediný opravný prostředek, jíž jsou námitky, o nichž je rozhodováno exekučním soudem, tj. místně příslušným okresním soudem), jako tomu bylo v nyní posuzovaném případě, ale v souvislosti s rozhodnutím soudu (či soudního exekutora) o návrhu na zastavení exekuce, proti němuž lze brojit též odvoláním.

30. Druhým důvodem, pro který Ústavní soud přistoupil ke svému kasačnímu zásahu, je skutečnost, že jakkoli se částka ve výši 7 865 Kč obecně může jevit jako bagatelní, je třeba si uvědomit, že povinnost k její úhradě byla stěžovateli uložena v situaci, kdy se tento po dobu pěti let nacházel v režimu oddlužení, přičemž byl po tuto dobu dle § 398 odst. 3 insolvenčního zákona povinen splácet měsíčně svým věřitelům ze svých příjmů částku ve stejném rozsahu, v jakém z nich mohou být při výkonu rozhodnutí nebo při exekuci uspokojeny přednostní pohledávky. Dle názoru Ústavního soudu tudíž nelze očekávat, že by dlužník po skončení insolvenčního řízení disponoval naspořenými finančními prostředky, a mohl tedy předmětnou částku soudnímu exekutorovi bez větších obtíží uhradit.

VI.

31. Na základě výše uvedeného Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) a § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu rozhodl, jak je ve výrocích I a II tohoto nálezu uvedeno.

Sbirka_nalezu-82.indd 34 29.3.18 12:42

Č. 124
K přepjatému formalismu obecných soudů při posuzování předžalobní výzvy

Při zkoumání dodržení podmínek § 142a odst. 1 občanského soudního řádu, tedy zaslání tzv. předžalobní výzvy jako předpokladu pro přiznání nákladů řízení úspěšnému žalobci, jsou obecné soudy povinny zvážit, zda si je žalovaný vědom výše a titulu svého závazku. Nezohlednění skutečného významu § 142a občanského soudního řádu, jímž je zamezení neúměrnému a neúčelnému navyšování nákladů soudního řízení, je projevem přepjatého formalismu a má za následek porušení práva žalobce na spravedlivý proces.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Davida Uhlíře (soudce zpravodaj) a soudců Tomáše Lichovníka a Kateřiny Šimáčkové – ze dne 1. července 2016 sp. zn. I. ÚS 2178/15 ve věci ústavní stížnosti PB SCOM, s. r. o., se sídlem Hranice, Radniční 28, IČO 25397087, zastoupené Mgr. Davidem Černým, advokátem, se sídlem v Olomouci, Horní náměstí 365/7, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. dubna 2015 č. j. 32 Cdo 1247/2015-153 o odmítnutí stěžovatelčina dovolání a usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 28. srpna 2014 č. j. 7 Cmo 228/2014-96, jímž byl mimo jiné změněn rozsudek soudu prvního stupně ve výroku o náhradě nákladů řízení tak, že stěžovatelce právo na náhradu nákladů řízení nebylo přiznáno, za účasti Nejvyššího soudu a Vrchního soudu v Olomouci jako účastníků řízení a společnosti Jiří STAVAŘ, s. r. o., jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 30. dubna 2015 č. j. 32 Cdo 1247/2015-153 a usnesením Vrchního soudu v Olomouci ze dne 28. srpna 2014 č. j. 7 Cmo 228/2014-96 byla porušena základní práva stěžovatelky zaručená čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. dubna 2015 č. j. 32 Cdo 1247/2015-153 a usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 28. srpna 2014 č. j. 7 Cmo 228/2014-96 se ruší.

Sbirka_nalezu-82.indd 35 29.3.18 12:42

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. V ústavní stížnosti, doručené Ústavnímu soudu dne 20. července 2015 a doplněné podáním ze dne 15. února 2016, stěžovatelka podle ustanovení § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu") navrhovala zrušení v záhlaví uvedených usnesení s tvrzením, že napadenými rozhodnutími bylo porušeno její základní právo na spravedlivý proces a soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina") a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva").

2. Jak vyplynulo z obsahu ústavní stížnosti a spisu Krajského soudu v Ostravě sp. zn. 28 Cm 66/2013 (dále jen „spis"), stěžovatelka se návrhem na vydání platebního rozkazu, doručeným krajskému soudu dne 8. dubna 2013, domáhala po vedlejší účastnici řízení zaplacení částky 1 122 434 Kč s příslušenstvím z titulu obchodního závazkového vztahu, realizovaného mezi účastníky řízení. Proti vydanému platebnímu rozkazu ze dne 18. dubna 2013 podala vedlejší účastnice řízení odpor. Krajský soud po provedeném řízení rozhodl rozsudkem ze dne 16. prosince 2013 č. j. 28 Cm 66/2013-30 ve znění opravného usnesení ze dne 28. ledna 2014 č. j. 28 Cm 66/2013-47 tak, že řízení zčásti, a to v rozsahu zpětvzetí, zastavil (výrok I), vedlejší účastnici řízení uložil povinnost zaplatit stěžovatelce částku 262 719,93 Kč s přiznaným úrokem z prodlení (výrok II), dále uložil povinnost vedlejší účastnici řízení zaplatit stěžovatelce na náhradě nákladů řízení částku 400 017,60 Kč (výrok III) a rozhodl, že se stěžovatelce vrací soudní poplatek ve výši 34 384 Kč (výrok IV). V odůvodnění konstatoval, že o nákladech řízení bylo rozhodnuto podle § 142 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „o. s. ř."), ve spojení s § 146 odst. 2 větou druhou o. s. ř., a stěžovatelce přiznal plnou náhradu nákladů řízení, neboť stěžovatelka byla ve věci úspěšná a návrh byl vzat zčásti zpět pro chování vedlejší účastnice řízení, kterou bylo částečně plněno po podání žaloby.

3. Proti rozsudku soudu prvního stupně, konkrétně proti výrokům II a III, podala dne 28. ledna 2014 a opětovně poté dne 10. dubna 2014 odvolání vedlejší účastnice řízení, přičemž ve vztahu k výroku o nákladech řízení uvedla důvody, které podle jejího názoru odůvodňují aplikaci § 150 o. s. ř., soudu prvního stupně vytýkala, že výši nákladů nestanovil správně, a dále namítala, že v řízení nebylo prokázáno odeslání předžalobní výzvy k plnění, a proto neměly být náklady řízení stěžovatelce vůbec přiznány.

4. Odvolání proti výroku II napadeného rozsudku bylo usnesením krajského soudu ze dne 14. dubna 2014 č. j. 28 Cm 66/2013-78 odmítnuto

Sbirka_nalezu-82.indd 36 29.3.18 12:42

jako opožděné. Poté Vrchní soud v Olomouci jako soud odvolací, usnesením napadeným ústavní stížností, rozsudek soudu prvního stupně změnil ve výroku III tak, že stěžovatelce právo na náhradu nákladů řízení nepřiznal (výrok I), a dále uložil stěžovatelce povinnost zaplatit vedlejší účastnici řízení na náhradě nákladů odvolacího řízení částku 10 540 Kč (výrok II). K námitce vedlejší účastnice řízení, uvedené v podaném odvolání, že nebylo doloženo odeslání předžalobní výzvy k plnění, odvolací soud dovodil, že stěžovatelkou nebyly splněny všechny předpoklady k tomu, aby jí mohly být v případě úspěchu náklady řízení přiznány, proto změnil rozhodnutí soudu prvního stupně o náhradě nákladů řízení a rozhodl, že stěžovatelce se právo na náhradu nákladů řízení nepřiznává.

5. Stěžovatelka podala proti usnesení odvolacího soudu dovolání. V dovolání namítala zejména procesní vady řízení. Jednak že usnesení soudu prvního stupně o odmítnutí odvolání proti výroku II jí nebylo nikdy doručeno, což vedlo k tomu, že nevěděla, že odvolací soud může věc formálně bez dalšího rozhodnout bez nařízení jednání podle ustanovení § 214 odst. 2 o. s. ř., což se také stalo. Další zásadní procesní pochybení odvolacího soudu mělo spočívat podle názoru stěžovatelky v absenci poučení podle ustanovení § 118a odst. 1, resp. odst. 3 o. s. ř., kterého se stěžovatelce ohledně předžalobní výzvy ze dne 11. února 2013 a označené jako „předžalobní pokus o smír“ nedostalo. K podanému dovolání přiložila stěžovatelka poštovní podací arch ze dne 11. února 2013. Nejvyšší soud usnesením, rovněž napadeným ústavní stížností, podané dovolání podle ustanovení § 243c odst. 1 o. s. ř. odmítl. Dovolací soud konstatoval, že námitky vad řízení nezahrnující otázku procesního práva řešenou odvolacím soudem kritériím stanoveným v § 237 o. s. ř. neodpovídají, a přípustnost dovolání tudíž založit nemohou, i kdyby se soud vytýkaných procesních pochybení dopustil.

II. Argumentace stěžovatelky

6. Stěžovatelka v ústavní stížnosti tvrdila, že napadenými rozhodnutími bylo nepřípustně zasaženo do jejích základních práv chráněných ústavním pořádkem České republiky, konkrétně do práva na spravedlivý proces a soudní ochranu. Stěžovatelka má za to, že řízení před vrchním soudem bylo postiženo několika procesními vadami a napadené usnesení tohoto soudu spočívá na nesprávné aplikaci norem procesního práva (§ 118a odst. 1, resp. odst. 3 a § 142a odst. 1 o. s. ř.). První pochybení mělo spočívat v tom, že jí nebylo doručeno usnesení o odmítnutí odvolání vedlejší účastnice řízení proti výroku II rozsudku soudu prvního stupně. Druhé pochybení mělo spočívat v absenci poučovací povinnosti podle ustanovení § 118a odst. 1, resp. odst. 3 o. s. ř. Stěžovatelka dále uvedla, že sama vedlejší účastnice řízení před soudem prvního stupně nikdy nezpochybňovala, že by jí

Sbirka_nalezu-82.indd 37 29.3.18 12:42

předžalobní výzva byla doručena, a tato výtka se poprvé objevila až v písemném odvolání vedlejší účastnice řízení ze dne 28. ledna 2014. Z tohoto důvodu má stěžovatelka za to, že pokud měl odvolací soud pochybnosti o jejím odeslání, měl stěžovatelku poučit o nutnosti navrhnout důkazy k tomuto tvrzení obsaženému již v návrhu na vydání platebního rozkazu. Nejvyššímu soudu pak stěžovatelka vytýkala nesprávnou aplikaci § 237 o. s. ř. a namítala, že její podané dovolání nemělo být odmítnuto. Na podporu svých tvrzení stěžovatelka odkázala na nález Ústavního soudu ze dne 7. dubna 2011 sp. zn. I. ÚS 2014/10 (N 67/61 SbNU 61).

III. Vyjádření účastníků a vedlejší účastnice řízení

7. Ústavní soud zaslal ústavní stížnost účastníkům a vedlejší účastnici řízení k vyjádření.

8. Nejvyšší soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti ze dne 22. dubna 2016 uvedl, že stěžovatelka nedostála požadavkům na obsahové náležitosti dovolání, neboť v dovolání nezformulovala příslušné otázky procesního práva, na kterých napadené rozhodnutí odvolacího soudu závisí, tj. takové otázky, které odvolací soud – odchylně od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu – v napadeném rozhodnutí skutečně řešil. Omezila se jen na to, že odvolacímu soudu vytkla vady, kterými měl zatížit odvolací řízení. Podle názoru Nejvyššího soudu námitka vady řízení nezahrnující otázku procesního práva řešenou v napadeném rozhodnutí odvolacího soudu není vzhledem k § 241a odst. 1 o. s. ř. ani způsobilým dovolacím důvodem. Tím spíše pak nemůže taková námitka přivodit přípustnost dovolání. Nejvyšší soud má za to, že námitka procesní vady, která nezahrnuje otázku procesního práva řešenou odvolacím soudem v dovoláním napadeném rozhodnutí (nepředkládá k přezkumu správnost řešení střetu o výklad procesního předpisu v tomto rozhodnutí), přípustnost dovolání podle § 237 o. s. ř. nezakládá a že oproti přesvědčení stěžovatelky samotný vadný procesní postup odvolacího soudu jako důsledek chybné aplikace normy procesního práva není řešením otázky procesního práva odvolacím soudem ve smyslu § 237 o. s. ř. Závěrem Nejvyšší soud navrhl, aby ústavní stížnost byla odmítnuta.

9. Vrchní soud v Olomouci ve svém vyjádření ze dne 27. dubna 2016 zcela odkázal na odůvodnění svého napadeného usnesení a vyjádřil nesouhlas s argumentací stěžovatelky, že rozhodnutím soudů bylo zasaženo do jejích namítaných práv. Podle názoru Vrchního soudu v Olomouci jednou z odvolacích námitek vedlejší účastnice řízení byla námitka, že v řízení nebylo prokázáno odeslání předžalobní výzvy k plnění vedlejší účastnici řízení, a proto neměly být náklady stěžovatelce vůbec přiznány. Odvolání vedlejší účastnice řízení bylo stěžovatelce doručeno soudem prvního stupně, a stěžovatelka měla tedy možnost se s argumentací vedlejší účastnice

Sbirka_nalezu-82.indd 38 29.3.18 12:42

řízení seznámit, na odvolací námitky reagovat a případně doložit doklad prokazující odeslání předžalobní výzvy k plnění. S ohledem na odvolací námitky vedlejší účastnice řízení, jež byly stěžovatelce známy a z nichž je zřejmé, že odvolací soud se bude zabývat otázkou, zda v dané věci jsou splněny zákonné předpoklady podle ustanovení § 142a odst. 1 o. s. ř. pro přiznání nákladů úspěšné stěžovatelce, nemůže být rozhodnutí odvolacího soudu pro stěžovatelku překvapivé. Nelze souhlasit s tím, že odvolací soud pochybil, pokud nepoučil stěžovatelku podle ustanovení § 118a odst. 1, resp. odst. 3 o. s. ř., neboť nutnost osvědčit odeslání předžalobní výzvy vyplývá již z ustanovení § 142a o. s. ř. a absence tohoto osvědčení byla avizována již v odvolání vedlejší účastnice řízení. Z důvodu, že argumentace stěžovatelky není správná, Vrchní soud v Olomouci navrhl zamítnutí ústavní stížnosti.

10. Vedlejší účastnice řízení ve svém vyjádření ze dne 29. dubna 2016 uvedla, že námitky vznesené stěžovatelkou jak co do rozhodnutí Nejvyššího soudu, tak co do rozhodnutí Vrchního soudu v Olomouci považuje za nedůvodné, neboť ústavní stížnost postrádá ústavní přesah. Podstatné pro vedlejší účastnici řízení je, že stěžovatelka se seznámila s obsahem odvolání, jež jí bylo doručeno dne 11. června 2014, v rámci něhož bylo neprokázání odeslání předžalobní výzvy vedlejší účastnicí řízení namítáno. Stěžovatelka už z toho důvodu měla možnost na námitku vedlejší účastnice řízení reagovat, resp. právně zastoupena mohla již v této fázi jiné rozhodnutí odvolacího soudu o nákladech řízení předvídat. Proto pro ni nemohlo být rozhodnutí odvolacího soudu překvapivé. Vedlejší účastnice řízení má za to, že rozhodnutí odvolacího soudu o nákladech nalézacího řízení plně odpovídalo obsahu spisu, a pokud stěžovatelka namítá, že toto rozhodnutí bylo pro ni naprosto nepředvídatelné, pak tento závěr činí izolovaně, bez kontextu celého nalézacího řízení a platné a účinné právní úpravy. Vedlejší účastnice řízení shledala ústavní stížnost zjevně neopodstatněnou a navrhla její odmítnutí.

11. Ústavní soud doručil vyjádření účastníků řízení a vedlejší účastnice řízení dne 4. května 2016 stěžovatelce na vědomí. Stěžovatelka k uvedeným vyjádřením repliku nepodala.

IV. Procesní podmínky řízení

12. Ústavní soud nejprve zkoumal splnění podmínek řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastníkem řízení, ve kterém byla vydána rozhodnutí, jež byla napadena ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

Sbirka_nalezu-82.indd 39 29.3.18 12:42

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

13. Ústavní soud předně konstatuje, že jako orgán ochrany ústavnosti [čl. 83 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava")] není součástí soustavy soudů (srov. čl. 83, 90 a čl. 91 odst. 1 Ústavy) a nepřísluší mu právo dozoru nad rozhodovací činností obecných soudů; k takovému dozoru či kontrole je Ústavní soud oprávněn pouze za situace, kdy obecné soudy svými rozhodnutími zasahují do ústavně zaručených základních práv a svobod jednotlivce a nerespektují nový hodnotový základ právního řádu daný zejména ústavním pořádkem a mezinárodními závazky České republiky.

14. Ústavní soud současně ve svých četných rozhodnutích zřetelně definoval podmínky, při jejichž existenci má vadná aplikace podústavního práva obecným soudem za následek porušení základních práv či svobod jednotlivce [srov. nález ze dne 10. října 2002 sp. zn. III. ÚS 74/02 (N 126/28 SbNU 85)]. Je tomu tak tehdy, jestliže nepřípustně postihuje některé ze základních práv a svobod, případně pomíjí možný výklad jiný, ústavně konformní, nebo je výrazem zjevného a neodůvodněného vybočení ze standardů výkladu, jenž je v soudní praxi respektován (a představuje tím nepředvídatelnou interpretační libovůli), případně je v extrémním rozporu s požadavky věcně přiléhavého a rozumného vypořádání posuzovaného právního vztahu či v rozporu s obecně sdílenými zásadami spravedlnosti (např. uplatněním přepjatého formalismu při aplikaci práva). Proto Ústavní soud napadená soudní rozhodnutí přezkoumal (toliko) z pohledu porušení ústavně zaručených základních práv a svobod, jak je stěžovatelkou namítáno v ústavní stížnosti, načež dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

15. K otázce náhrady nákladů řízení Ústavní soud připomíná, že se k ní v rozhodovací praxi opakovaně vyjadřuje rezervovaně tak, že rozhodnutí o náhradě nákladů řízení, i když se může citelně dotknout některého z účastníků řízení, zpravidla nedosahuje intenzity opodstatňující porušení základních práv a svobod. Silněji než jinde se tudíž uplatňuje zásada, že pouhá nesprávnost není referenčním hlediskem ústavněprávního přezkumu. Ústavní soud dal ve své judikatuře též opakovaně najevo, že při posuzování problematiky nákladů řízení, tj. problematiky ve vztahu k předmětu řízení před obecnými soudy podružné, postupuje nanejvýš zdrženlivě a ke zrušení napadeného výroku o nákladech řízení se uchyluje pouze výjimečně [srov. nálezy ze dne 15. prosince 2015 sp. zn. I. ÚS 887/15 (N 213/79 SbNU 433), ze dne 25. srpna 2015 sp. zn. II. ÚS 3550/13 (N 154/78 SbNU 335), ze dne 25. srpna 2015 sp. zn. I. ÚS 1593/15 (N 156/78 SbNU 353) a další].

16. Podstatou ústavní stížnosti je aplikace ustanovení § 142a o. s. ř. odvolacím soudem a posouzení, zda stěžovatelka jako žalobkyně v řízení před obecnými soudy zaslala vedlejší účastnici řízení jako žalované

Sbirka_nalezu-82.indd 40 29.3.18 12:42

předžalobní výzvu tak, že mohla přivodit pro stěžovatelku kladný výrok o právu na náhradu nákladů řízení.

17. Podle § 142a odst. 1 občanského soudního řádu platí, že žalobce, který měl úspěch v řízení o splnění povinnosti, má právo na náhradu nákladů řízení proti žalovanému, jen jestliže žalovanému ve lhůtě nejméně 7 dnů před podáním návrhu na zahájení řízení zaslal na adresu pro doručování, případně na poslední známou adresu, výzvu k plnění. Současně podle odstavce 2 platí, že jsou-li tu důvody hodné zvláštního zřetele, může soud výjimečně náhradu nákladů řízení zcela nebo zčásti žalobci přiznat i v případě, že žalobce žalovanému výzvu k plnění za podmínek uvedených v odstavci 1 nezaslal.

18. K ustanovení § 142a občanského soudního řádu, upravujícímu institut předžalobní výzvy, který byl do české procesní úpravy zakotven k 1. lednu 2013, a to na základě zákona č. 396/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, je nutno uvést, že jeho správná aplikace je podmíněna řádným a úplným pochopením jeho účelu. Teleologickým výkladem daného ustanovení lze dospět k závěru, že stěžejním důvodem pro jeho zakotvení bylo zamezit neúměrnému a neúčelnému navyšování nákladů soudního řízení, které zejména v případech tzv. formulářových žalob měly představovat zdroje snadného výdělku. Proto lze uvést, že předžalobní výzva má představovat poslední upozornění dlužníka na existenci jeho závazku, na něž v případě pasivity v plnění povinnosti navazuje samotné soudní řízení [srov. nálezy ze dne 18. května 2015 sp. zn. I. ÚS 4047/14 (N 97/77 SbNU 423) a ze dne 21. dubna 2016 sp. zn. I. ÚS 3228/15 (N 75/81 SbNU 299)].

19. Vrchní soud v Olomouci v odůvodnění napadeného rozhodnutí uvedl, že s ohledem na odvolací námitku vedlejší účastnice řízení se zabýval otázkou, zda jsou v dané věci splněny zákonné předpoklady k tomu, aby v řízení úspěšné stěžovatelce byly náklady řízení přiznány, a dospěl k závěru, že stěžovatelkou všechny předpoklady k tomu, aby jí mohly být v případě úspěchu náklady řízení přiznány, splněny nebyly. Předžalobní výzva, kterou stěžovatelka v kopii soudu předložila, sice obsahuje upozornění na případné zahájení soudního řízení, nicméně jak bylo odvolacím soudem zjištěno z obsahu spisu, stěžovatelkou nebylo prokázáno její odeslání vedlejší účastnici řízení. Pouhé předložení kopie listiny při absenci osvědčení jejího odeslání vedlejší účastnici řízení nelze pokládat za splnění zákonem daných podmínek pro přiznání náhrady nákladů řízení, byť ve věci samé úspěšné stěžovatelce. Odvolací soud neshledal ani důvod pro aplikaci § 142a odst. 2 o. s. ř. Proto změnil rozhodnutí soudu prvního stupně o náhradě nákladů řízení a rozhodl, že stěžovatelce právo na náhradu nákladů řízení nepřiznává (§ 220 o. s. ř.).

Sbirka_nalezu-82.indd 41 29.3.18 12:42

20. Jak již Ústavní soud zdůraznil, základní práva a svobody vymezují nejen rámec normativního obsahu aplikovaných právních norem, nýbrž také rámec jejich ústavně konformní interpretace a aplikace. V extrémním rozporu s principy spravedlnosti je také přepjatě formalistická interpretace zákona [srov. nález ze dne 19. ledna 2016 sp. zn. II. ÚS 3042/14 (N 7/80 SbNU 81)].

21. Závěr o přepjatém formalismu při aplikaci práva lze v nyní posuzované věci učinit, neboť Vrchní soud v Olomouci nezohlednil skutečný účel § 142a o. s. ř. Odvolací soud nepřihlédl k tomu, že vedlejší účastnice řízení svůj závazek dne 10. ledna 2013 písemně uznala v rozsahu částky ve výši 1 098 476 Kč, tj. s výjimkou poslední fakturované částky (splatné až po uznání závazku), v odporu (označeném jako odvolání) proti platebnímu rozkazu ze dne 7. května 2013 ani při jednáních před soudem prvního stupně dne 24. října 2013 a dne 16. prosince 2013 námitky proti nedoložení odeslání předžalobní výzvy nevznesla a v citovaném odporu uvedla, že: „o oprávněnosti nároku žalované nevznikly pochybnosti, neboť dluh byl uznán a o tomto byla informována žalobkyně, a je reálným ze strany vedlejší účastnice řízení, že v krátké době bude dlužná částka uhrazena na účet žalující strany“ (č. listů 2, 11, 20, 28 a 29). I s přihlédnutím k částečnému splnění závazku ze strany vedlejší účastnice řízení je možné učinit závěr, že vedlejší účastnice řízení si skutečné výše i titulu vzniku svého závazku musela být vědoma a požadavek seznatelnosti konkrétního dluhu byl splněn. Tím, že k uvedeným okolnostem odvolací soud nepřihlédl a věc posoudil tak, že předžalobní výzva nebyla zaslána způsobem vyžadovaným pro řádné uplatnění práva na náhradu nákladů, byl jeho výklad natolik extenzivní, že se dostal do extrémního rozporu s účelem a smyslem zákona – konkrétně s § 142a o. s. ř. Takové rozhodnutí je třeba, i přes skutečnost, že se jedná toliko o náklady řízení, k jejichž ústavněprávnímu posuzování se Ústavní soud staví zdrženlivě, posoudit jako rozhodnutí porušující právo na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

22. Pochybení odvolacího soudu pak nenapravil ani Nejvyšší soud, přestože stěžovatelka ve svém dovolání zdůraznila, že vedlejší účastnice řízení před soudem prvního stupně nikdy nezpochybňovala, že by jí předžalobní pokus o smír ze dne 11. února 2013 nebyl doručen (č. listů 116 až 118). K podanému dovolání přiložila stěžovatelka kopii předmětného předžalobního pokusu o smír, s razítkem o jeho odeslání, včetně „poštovního podacího archu“ ze dne 11. února 2013, na kterém je vyznačeno odeslání zásilky vedlejší účastnici řízení. S ohledem na skutečnost, že dovolání stěžovatelky směřovalo proti měnícímu výroku ohledně nákladů řízení před soudem prvního stupně a proti výroku o náhradě nákladů odvolacího řízení, a Nejvyšší soud se námitkami vznesenými stěžovatelkou nezabýval, je třeba konstatovat, že ani Nejvyšší soud nedostál své ústavní povinnosti

Sbirka_nalezu-82.indd 42 29.3.18 12:42

chránit základní práva a svobody stěžovatelky (čl. 4 Ústavy), neboť i dovolací řízení je nedílnou součástí ústavního rámce pravidel spravedlivého procesu, a dovolací soud je tedy za každé situace povinen chránit základní práva a svobody jednotlivce, což však Nejvyšší soud v nyní posuzovaném případě stěžovatelky neučinil.

23. Ústavní soud považuje za nutné připomenout, že z ústavního pořádku České republiky nevyplývá nárok na podání dovolání či jiného mimořádného opravného prostředku. Na druhé straně, jsou-li mimořádné opravné prostředky právním řádem připuštěny, nemůže se rozhodování o nich ocitnout mimo ústavní rámec ochrany základních práv jednotlivce, zejména práva na spravedlivý proces [srov. nález Ústavního soudu ze dne 11. února 2004 sp. zn. Pl. ÚS 1/03 (N 15/32 SbNU 131; 153/2004 Sb.)].

24. Ústavní soud dospěl k závěru, že se posuzované řízení nejeví ve vztahu k výroku o nákladech řízení jako spravedlivé. Konkrétně postup odvolacího soudu vykazuje prvky uplatnění přepjatého formalismu při aplikaci práva. Jako pochybení Ústavní soud vnímá především nesprávnou aplikaci ustanovení § 142a o. s. ř., který byl aplikován zcela mechanicky, bez ohledu na konkrétní okolnosti případu. Za dané situace je nutno shledat postup odvolacího soudu jako protiústavní a tento stav měl být dovolacím soudem napraven. Jelikož však dovolací soud tento závadný stav nenapravil, nesplnil svou povinnost dohledu na spravedlivý proces.

25. K dalším námitkám z oblasti procesního průběhu řízení, vzneseným stěžovatelkou, postačí jen stručně uvést, že žádná z nich nedosahuje ústavněprávní roviny. Stěžovatelce je nutno především připomenout, že ne každé porušení podústavního práva (zákona) znamená zároveň porušení práva základního, zvláště pokud se jedná o taková pochybení, která lze v průběhu dalšího řízení odstranit a zhojit, resp. překonat pozdějším procesním vývojem ve věci. K námitce, že v důsledku nedoručení usnesení krajského soudu o odmítnutí odvolání co do výroku II pro opožděnost, stěžovatelka nevěděla, že odvolací soud může věc formálně bez dalšího rozhodnout bez nařízení jednání podle ustanovení § 214 odst. 2 o. s. ř., lze poznamenat, že jednání není třeba nařizovat i jen z důvodu, že se odvolání odmítá [§ 214 odst. 2 písm. a) o. s. ř.].

26. Ústavní soud dodává, že svým rozhodnutím nikterak nepředjímá vlastní rozhodnutí Vrchního soudu v Olomouci o náhradě nákladů řízení.

27. Vzhledem k výše uvedenému Ústavní soud dospěl k závěru, že postupem obecného soudu bylo porušeno právo stěžovatelky na spravedlivý proces a soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Ústavní stížnosti proto podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl a napadená rozhodnutí podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

Sbirka_nalezu-82.indd 43 29.3.18 12:42

Sbirka_nalezu-82.indd 44 29.3.18 12:42

Č. 125

K ustanovení opatrovníka nezletilému dítěti v občanském soudním řízení

Skutečnost, že v řízení před obecnými soudy, jehož účastníkem je nezletilý, je jednáno s jeho rodičem jako zákonným zástupcem, nevylučuje vznik situace, kdy na takovéto zastoupení nebude možné z hlediska zájmu nezletilého nahlížet jako na řádné. Bude tomu tak zejména tehdy, jestliže zákonný zástupce zastupuje nezletilého pouze formálně, fakticky však se soudem nijak nekomunikuje ani si nepřebírá zaslané písemnosti na žádné známé adrese. Takovýto zástupce nečiní žádné procesní úkony k ochraně práv nezletilého, v důsledku čehož jedná v rozporu s jeho zájmy, jakož i samotným účelem zastoupení. S ohledem na omezenou schopnost nezletilého porozumět významu řízení tento navíc nemusí mít vůbec možnost na nečinnost svého zákonného zástupce upozornit nebo se proti ní bránit, ačkoliv případný nepříznivý výsledek řízení půjde k jeho tíži. Jde v podstatě o srovnatelnou situaci, jako kdyby tento nezletilý nebyl vůbec zastoupen. Z těchto důvodů je povinností obecného soudu vždy zvážit, zda se v konkrétní věci nejedná právě o tuto situaci a zda nejsou splněny podmínky pro ustanovení opatrovníka podle § 29 odst. 1 občanského soudního řádu. Jeho neustanovení v této věci mělo za následek, že stěžovatelce bylo znemožněno v řízení před obecným soudem jakkoliv jednat, tedy bylo porušeno její právo plynoucí z čl. 38 odst. 2 Listiny.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jana Filipa a soudců Radovana Suchánka a Jaroslava Fenyka (soudce zpravodaj) – ze dne 12. července 2016 sp. zn. III. ÚS 2736/15 ve znění opravného usnesení sp. zn. III. ÚS 2736/15 ze dne 9. srpna 2016 ve věci ústavní stížnosti O. V., zastoupené Mgr. et Mgr. Alenou Vlachovou, advokátkou, se sídlem Praha 1, Husova 242/9, proti rozsudku Okresního soudu v Ústí nad Labem ze dne 22. 3. 2012 č. j. 8 EC 351/2010-33, kterým byla stěžovatelce uložena povinnost zaplatit částku 1 008 Kč s příslušenstvím představující dlužné jízdné za cestu městskou hromadnou dopravou a přirážku k němu a povinnost zaplatit žalobci na náhradě nákladů řízení částku ve výši 8 220 Kč, za účasti Okresního soudu v Ústí nad Labem jako účastníka řízení a Loan Park I., s. r. o., se sídlem Praha 1, Ovocný trh 573/12, právně zastoupené Mgr. Ing. Zdeňkem Mikulášem, advokátem, se sídlem Praha 1, Purkyňova 74/2, jako vedlejšího účastníka řízení.

Sbirka_nalezu-82.indd 45 29.3.18 12:42

Výrok

I. Rozsudkem Okresního soudu v Ústí nad Labem ze dne 22. 3. 2012 č. j. 8 EC 351/2010-33 bylo porušeno základní právo stěžovatelky podle čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Okresního soudu v Ústí nad Labem ze dne 22. 3. 2012 č. j. 8 EC 351/2010-33 se ruší.

Odůvodnění

I.

1. Ústavní stížností, doručenou Ústavnímu soudu dne 9. 9. 2015, která splňuje formální náležitosti stanovené zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu"), se stěžovatelka domáhala zrušení v záhlaví uvedeného rozhodnutí s tvrzením, že jím byla porušena její práva zaručená čl. 11 odst. 1, čl. 32 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina") a čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte.

II.

2. Ústavní soud zjistil z ústavní stížnosti, jejích příloh, jakož i spisového materiálu vedeného Okresním soudem v Ústí nad Labem pod sp. zn. 8 EC 351/2010 a sp. zn. 17 P 71/98 následující skutečnosti.

3. Okresní soud v Ústí nad Labem svým rozsudkem ze dne 22. 3. 2012 č. j. 8 EC 351/2010-33 poté, co jemu předcházející elektronický platební rozkaz ze dne 27. 1. 2011 č. j. 8 EC 351/2010-11 byl zrušen z důvodu jeho nedoručení stěžovatelce, resp. její zákonné zástupkyni, uložil stěžovatelce povinnost zaplatit obchodní společnosti Loan Park I., s. r. o., (zde vedlejší účastník) částku ve výši 1 008 Kč s příslušenstvím (výrok I) a dále povinnost zaplatit jí na náhradě nákladů řízení částku ve výši 8 220 Kč (výrok II). Žalovaná částka představovala nezaplacené jízdné a přirážku k němu, neboť stěžovatelka se při cestě prostředkem městské hromadné dopravy dne 7. 4. 2009 neprokázala pověřenému pracovníkovi právního předchůdce vedlejšího účastníka platným cestovním dokladem, čímž porušila povinnost vyplývající z § 18a odst. 2 písm. c) zákona č. 111/1994 Sb., o silniční dopravě, ve znění pozdějších předpisů. Vedlejší účastník se stal nabyvatelem pohledávky na základě jejího postoupení.

4. Ze spisu vedeného Okresním soudem v Ústí nad Labem pod sp. zn. 8 EC 351/2010 (níže uvedená čísla listů se týkají tohoto spisu), který si Ústavní soud vyžádal pro potřeby řízení o ústavní stížnosti, se dále podává, že v době podání žaloby bylo stěžovatelce 13 let, pročež řízení bylo vedeno s její zákonnou zástupkyní – matkou O. K. Dne 27. 1. 2011 soud žalobě

Sbirka_nalezu-82.indd 46 29.3.18 12:42

svým elektronickým platebním rozkazem vyhověl. Toto rozhodnutí však bylo dne 29. 8. 2011 usnesením soudu zrušeno, neboť se jej nepodařilo doručit zákonné zástupkyni stěžovatelky, jak již bylo uvedeno shora. Zákonné zástupkyni stěžovatelky byla následně zaslána žaloba s výzvou k vyjádření, zda stěžovatelka (resp. její zákonná zástupkyně) souhlasí s rozhodnutím bez nařízení jednání (č. l. 24). Tuto výzvu se zákonné zástupkyni stěžovatelky opět nepodařilo doručit a z tohoto důvodu došlo k jejímu doručení fikcí podle § 49 odst. 4 občanského soudního řádu. Dne 22. 3. 2012 pak soud vydal ústavní stížností napadený rozsudek, a to aniž by ve věci nařizoval jednání. Ani tento rozsudek se zákonné zástupkyni stěžovatelky nepodařilo doručit, pročež došlo k jeho vyvěšení na úřední desce soudu a doručení fikcí dle § 49 odst. 4 občanského soudního řádu (č. l. 39). Rozsudek nabyl právní moci dne 31. 5. 2012.

5. Podáním ze dne 3. 7. 2015 (č. l. 41) požádala právní zástupkyně stěžovatelky Mgr. et Mgr. Alena Vlachová Okresní soud v Ústí nad Labem, aby stěžovatelce byly jejím prostřednictvím doručeny všechny písemnosti vydané v předmětném řízení včetně žaloby a rozsudku, neboť stěžovatelka žádnou z písemností pro řízení relevantních nikdy neobdržela. Této výzvě soud vyhověl a požadované listiny stěžovatelce cestou její právní zástupkyně doručil dne 26. 8. 2015.

6. Za této situace stěžovatelka dne 8. 9. 2015 podala proti rozsudku Okresního soudu v Ústí nad Labem ze dne 22. 3. 2012 č. j. 8 EC 351/2010-33 žalobu pro zmatečnost, byť v ní vyjádřila přesvědčení, že není přípustná. Současně podala proti uvedenému rozsudku i ústavní stížnost.

7. O žalobě pro zmatečnost nebylo do dne vydání rozhodnutí Ústavního soudu rozhodnuto, a to ani v prvním stupni.

8. Z opatrovnického spisu vedeného týmž soudem, tj. Okresním soudem v Ústí nad Labem, pod sp. zn. 17 P 71/98 bylo dále zjištěno, že opatrovnické řízení týkající se stěžovatelky bylo u tohoto soudu zahájeno již v roce 1997, kdy byla tehdy šestiměsíční stěžovatelka na základě předběžného opatření předána do péče Dětského domova v Mostě. V době, kdy byly stěžovatelce tři roky, byla tato svěřena do výchovy své babičky z matčiny strany a následně v roce 2005 do výchovy matky. Rozsudkem Okresního soudu v Ústí nad Labem ze dne 29. 7. 2009 č. j. 17 P 71/98-250 byla stěžovatelka znovu svěřena do péče své babičky, tentokráte babičky z otcovy strany, neboť bylo zjištěno, že matka stěžovatelky není s to náležitým způsobem zajistit její řádnou výchovu. V roce 2011 bylo soudem rozhodnuto o nařízení ústavní výchovy stěžovatelky, která byla umístěna do Dětského domova v Krupce, kde zůstala až do své plnoletosti.

Sbirka_nalezu-82.indd 47 29.3.18 12:42

III.

9. Rozsudek Okresního soudu v Ústí nad Labem ze dne 22. 3. 2012 č. j. 8 EC 351/2010-33 stěžovatelka napadla ústavní stížností. Jejím úvodem poukázala na skutečnosti shora uvedené, tj. že byla rozsudkem Okresního soudu v Ústí nad Labem ze dne 29. 7. 2009 č. j. 17 P 71/98-250 svěřena do výchovy své babičky, neboť její matka o ni řádně nepečovala a nevychovávala ji, a následně byla umístěna do dětského domova, a to na základě rozsudku téhož soudu ze dne 2. 9. 2011 č. j. 17 P 71/98-285, jímž byla nařízena její ústavní výchova.

10. Stěžovatelka dále vyjádřila přesvědčení, že její ústavní stížnost je přípustná, třebaže se jedná o bagatelní věc. Namítla, že jí Okresní soud v Ústí nad Labem v řízení sp. zn. 8 EC 351/2010 svým postupem zcela odňal možnost jednat před soudem, čímž bylo zasaženo do jejího práva na spravedlivý proces, přičemž podotkla, že žaloba pro zmatečnost podaná z tohoto důvodu (tj. z důvodu dle § 229 odst. 3 občanského soudního řádu) v jejím případě patrně nebude efektivním prostředkem k ochraně jejích práv, neboť nebude přípustná. To proto, že možnost jejího podání proti pravomocnému rozsudku soudu prvního stupně, proti němuž není odvolání přípustné, byla do občanského soudního řádu zakotvena až na základě novely provedené zákonem č. 404/2012 Sb., který nabyl účinnosti až dne 1. 1. 2013 (k tomu srov. i přechodné ustanovení v čl. II odst. 6 zákona č. 404/2012 Sb.). V této souvislosti stěžovatelka poukázala na to, že Ústavní soud v obdobných případech [srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 1056/09 ze dne 18. 11. 2009 (N 238/55 SbNU 305)] žalobu pro zmatečnost za efektivní prostředek nápravy nepovažuje. Stěžovatelka dále uvedla též to, že o existenci ústavní stížností napadeného rozhodnutí se dozvěděla z vlastní iniciativy, přičemž možnost seznámit se s jeho obsahem měla až dne 26. 8. 2015 poté, co jí toto rozhodnutí bylo k její žádosti soudem doručeno. Stěžovatelka proto uzavřela, že ústavní stížnost je též včasná.

11. K vlastnímu tvrzenému porušení ústavně zaručených práv stěžovatelka uvedla, že soud neoprávněně zasáhl do jejího práva na spravedlivý proces, když jí odňal možnost jednat před soudem a být přítomen na projednání její věci tím, že s ní v řízení vůbec nejednal a namísto toho jednal pouze s její matkou jakožto zákonnou zástupkyní, ačkoliv mu musely být známy okolnosti, které takové zastoupení vylučovaly. Těmito okolnostmi byl v prvé řadě střet zájmů mezi stěžovatelkou a její matkou ve smyslu § 37 odst. 1 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, neboť to měla být právě matka stěžovatelky, která měla povinnost žalovanou částku za stěžovatelku zaplatit. Dále stěžovatelka poukázala na účel institutu zastoupení účastníka, jímž je zajištění řádného výkonu práv a povinností. Uvedla, že pokud její matka nebyla schopna se o ni postarat a zajistit jí alespoň základní potřeby, pročež byla stěžovatelka svěřena nejprve

Sbirka_nalezu-82.indd 48 29.3.18 12:42

do péče babičky a posléze do ústavní výchovy, tím spíše nemohla ani hájit její zájmy v probíhajícím soudním řízení. Soud, kterému byla z jeho vlastní činnosti známa situace stěžovatelky, měl stěžovatelce dle jejího názoru s ohledem na nejlepší zájem dítěte ustanovit opatrovníka, nejlépe advokáta. V této souvislosti stěžovatelka poukázala na nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3304/13 ze dne 19. 2. 2014 (N 18/72 SbNU 217). Dále namítla, že o projednávání věci navíc nebyla nikterak informována a do řízení jakkoliv zapojena, čímž rovněž došlo k odnětí možnosti být přítomen na jednání před soudem. Soud na jedné straně, aniž by zkoumal, zda by stěžovatelka nebyla schopna vyjádřit své názory, ji vyloučil z účasti na řízení, na druhé straně mu však nízký věk stěžovatelky nebránil v tom uložit jí povinnost k zaplacení žalované částky včetně příslušenství a náhrady nákladů řízení.

12. Stěžovatelka dále vyslovila přesvědčení, že napadeným rozsudkem bylo neoprávněně zasaženo i do jejího práva na ochranu vlastnictví, a to tím, že soud nespojil souběžně probíhající řízení mezi týmiž účastníky se stejným skutkovým základem ke společnému řízení. Vzhledem k tomu, že se ve všech případech jednalo o typizované formulářové žaloby, označila stěžovatelka dále za nespravedlivé, že jí byla uložena povinnost hradit náklady řízení mnohonásobně převyšující částku jistiny (a to navíc za každé jednotlivé řízení samostatně). Zde stěžovatelka poukázala na nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3923/11 ze dne 29. 3. 2012 (N 68/64 SbNU 767), v němž byl vyjádřen názor, že vzhledem k principu proporcionality mezi výší vymáhané částky a náhradou nákladů řízení je spravedlivé určit výši odměny za zastupování jako ekvivalent jednonásobku vymáhané částky.

IV.

13. K ústavní stížnosti se k výzvě Ústavního soudu vyjádřil Okresní soud v Ústí nad Labem i obchodní společnost Loan Park I., s. r. o.

14. Okresní soud v Ústí nad Labem ve svém vyjádření ze dne 22. 6. 2016 podrobně zrekapituloval průběh nalézacího řízení. Dále uvedl, že při zvažování svého procesního postupu vycházel ze stavu, že stěžovatelka v době, kdy řízení probíhalo, sice zřejmě byla schopna pochopit skutečnost, že jízda bez platného cestovního dokladu „není v pořádku“ a že za takové jednání je namístě sankce ve formě přirážky k jízdnému, ale s ohledem na svůj věk by zřejmě obtížně chápala průběh jednání samotného, pročež soud v řízení jednal s její zákonnou zástupkyní.

15. Vedlejší účastník ve svém vyjádření ze dne 13. 6. 2016 pouze uvedl, že nesouhlasí s tvrzením stěžovatelky, že by se v řízení jednalo o formulářovou žalobu, a tedy nesouhlasí s jejím názorem, že by zde byl důvod pro případné ponížení výše jemu přiznaných nákladů řízení, či dokonce pro jejich úplné nepřiznání.

Sbirka_nalezu-82.indd 49 29.3.18 12:42

16. S ohledem na to, že účastník řízení ani vedlejší účastník ve svých vyjádřeních neuvedli žádné nové skutečnosti, které by byly pro posouzení ústavní stížnosti relevantní, a že Ústavní soud shledal důvody pro vyhovění ústavní stížnosti, nezasílal již shora uvedená vyjádření stěžovatelce k případné replice.

V.

17. Ústavní soud se nejprve zabýval otázkou přípustnosti a včasnosti ústavní stížnosti. Přitom dospěl [stejně jako ve věci ústavní stížnosti téže stěžovatelky, o níž již bylo rozhodnuto nálezem sp. zn. II. ÚS 2748/15 ze dne 31. 5. 2016 (N 98/81 SbNU 591)] k následujícím závěrům.

18. Ústavní soud se nejprve zabýval přípustností ústavní stížnosti. Jak bylo Ústavním soudem z vyžádaného spisového materiálu zjištěno, stěžovatelka dne 8. 9. 2015 podala proti ústavní stížností napadenému rozsudku rovněž žalobu pro zmatečnost. Tuto skutečnost pak ve svém vyjádření potvrdil i Okresní soud v Ústí nad Labem s tím, že o ní ke dni zaslání jeho vyjádření (22. 6. 2016) dosud nebylo rozhodnuto. Za dané procesní situace proto přicházelo v úvahu odmítnutí ústavní stížnosti pro nepřípustnost z důvodu souběhu řízení o ústavní stížnosti a řízení o žalobě pro zmatečnost (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu). Ústavní soud však v nálezu sp. zn. I. ÚS 3598/14 ze dne 21. 4. 2016 (N 74/81 SbNU 285) uvedl, že žaloba pro zmatečnost, ať již podaná na základě § 229 odst. 3 občanského soudního řádu, ve znění účinném do 31. 12. 2012, nebo podle § 229 odst. 1 písm. c) téhož zákona v tomto případě nepředstavuje efektivní prostředek nápravy pro odstranění pochybení, v němž jsou spatřovány výše uváděné zmatečnostní vady, jehož vyčerpáním by byla podmíněna ústavní stížnost. V případě žaloby pro zmatečnost podané podle § 229 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu [účastník řízení neměl procesní způsobilost nebo nemohl před soudem vystupovat (§ 29 odst. 2 občanského soudního řádu) a nebyl řádně zastoupen] je tomu z důvodu, že již uplynula tříletá objektivní promlčecí lhůta stanovená v § 234 odst. 2 občanského soudního řádu, a v případě žaloby podané na základě § 229 odst. 3 občanského soudního řádu, v rozhodném znění, tj. ve znění účinném do 31. 12. 2012 (odnětí možnosti jednat před soudem nesprávným postupem soudu v průběhu řízení) z důvodu, že citované ustanovení umožňovalo napadnout žalobou pro zmatečnost toliko pravomocný rozsudek nebo usnesení odvolacího soudu (nikoli tedy i pravomocné rozhodnutí soudu prvního stupně, proti němuž je odvolání dle § 202 odst. 2 občanského soudního řádu nepřípustné), přičemž možnost napadnout žalobou pro zmatečnost i pravomocný rozsudek soudu prvního stupně byla do uvedeného ustanovení doplněna až novelou občanského soudního řádu provedenou zákonem č. 404/2012 Sb., a to s účinností od 1. 1. 2013.

Sbirka_nalezu-82.indd 50 29.3.18 12:42

19. Ve stávající věci jde o obdobnou situaci jako v citovaném nálezu sp. zn. I. ÚS 3598/14 (a o situaci téměř shodnou jako v nálezu sp. zn. II. ÚS 2748/15 ze dne 31. 5. 2016, jímž Ústavní soud vyhověl ústavní stížnosti téže stěžovatelky). Stěžovatelka obdobně namítá odnětí možnosti jednat před soudem, což mělo být způsobeno nesprávným postupem soudu v průběhu řízení, kdy soud se stěžovatelkou vůbec nejednal, o řízení ji nikterak neinformoval, a naopak jednal toliko s její zákonnou zástupkyní, a to přesto, že řádnému zastoupení stěžovatelky její matkou bránily důležité okolnosti. Nyní napadený rozsudek byl přitom vydán dne 22. 3. 2012 a nabyl právní moci 31. 5. 2012. Stěžovatelka nabyla vědomost o předmětném nalézacím řízení zcela náhodně, přičemž o existenci ústavní stížností napadeného rozsudku se dozvěděla až dne 26. 8. 2015, kdy jí byl tento rozsudek soudem zaslán. Z této skutečnosti vyplývá, že jediným prostředkem, kterým se stěžovatelka za dané situace mohla domoci ochrany svých práv proti napadenému rozsudku, je ústavní stížnost. To proto, že žaloba pro zmatečnost podaná z důvodu dle § 229 odst. 3 občanského soudního řádu, v rozhodném znění, tj. ve znění účinném do 31. 12. 2012, není přípustná, přičemž žaloba pro zmatečnost podaná z důvodu dle § 229 odst. 1 písm. c) téhož zákona rovněž nemůže být považována za efektivní procesní prostředek k ochraně práv stěžovatelky za situace, kdy objektivní lhůta pro její podání dle § 234 odst. 2 občanského soudního řádu stěžovatelce uplynula dne 31. 5. 2015, tj. dříve, než stěžovatelka měla možnost se s předmětným rozhodnutím soudu seznámit. Ústavní soud proto dospěl k závěru, že podmínka přípustnosti podle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu byla v daném případě splněna.

20. Ústavní soud se dále zabýval otázkou včasnosti ústavní stížnosti. Pro její posouzení byl s ohledem na čl. IV odst. 2 zákona č. 404/2012 Sb. relevantní § 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu, ve znění účinném do 31. 12. 2012, podle něhož lze podat ústavní stížnost ve lhůtě 60 dnů od doručení rozhodnutí o posledním procesním prostředku, který zákon poskytuje stěžovateli k ochraně jeho práva. Takto určený počátek běhu lhůty je třeba nicméně vykládat způsobem, který nebude bránit věcnému projednání ústavní stížnosti proti rozhodnutí soudu, jestliže jí stěžovatel namítá porušení práva jednat v řízení před soudem v důsledku takového postupu, který z povahy věci vylučoval, aby mu bylo doručováno toto rozhodnutí. Pokud za této situace měly právní účinky doručení nastat doručením jiné osobě, pak nelze pod pojmem „doručení“ ve smyslu § 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu rozumět skutečnost, s níž příslušné procesní předpisy spojují účinky doručení nebo na základě které tyto účinky, byť nesprávně, konstatoval příslušný soud, nýbrž až okamžik, kdy se tato osoba o rozhodnutí poprvé dozvěděla nebo mohla dozvědět, a od kterého tak měla reálnou možnost tento právní prostředek využít [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS

Sbirka_nalezu-82.indd 51 29.3.18 12:42

559/2000 ze dne 25. 9. 2002 (N 111/27 SbNU 233), nález sp. zn. IV. ÚS 811/05 ze dne 9. 5. 2006 (N 98/41 SbNU 279), nález sp. zn. IV. ÚS 1685/11 ze dne 21. 11. 2011 (N 198/63 SbNU 307), bod 16, nebo nález sp. zn. III. ÚS 272/13 ze dne 11. 6. 2013 (N 106/69 SbNU 733), bod 12]. Tato východiska se uplatní i v nyní projednávané věci.

21. Z vyžádaného spisu má Ústavní soud za prokázané, že po celou dobu řízení nebylo se stěžovatelkou, jež byla tou dobou nezletilá, jednáno přímo, nýbrž bylo jednáno s její matkou jakožto její zákonnou zástupkyní, které bylo také doručováno. Se stěžovatelkou, resp. s její právní zástupkyní (advokátkou), bylo jednáno až na základě její žádosti ze dne 3. 7. 2015, kterou požádala mj. o doručení napadeného rozsudku (č. l. 41). Této žádosti bylo vyhověno a uvedený rozsudek byl jí, resp. její právní zástupkyni, doručen dne 26. 8. 2015 (č. l. 46). Ústavní soud neměl v nyní posuzovaném případě (stejně jako v případě ústavní stížnosti, o níž bylo rozhodnuto již několikráte zmíněným nálezem sp. zn. II. ÚS 2748/15 ze dne 31. 5. 2016) důvod nevěřit tvrzení stěžovatelky, že nejdříve tímto okamžikem se mohla seznámit s jeho obsahem. Tento den byl proto z pohledu Ústavního soudu rozhodný pro počátek běhu lhůty k podání ústavní stížnosti (§ 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu, ve znění účinném do 31. 12. 2012), která tak byla podána včas.

VI.

22. Ústavní stížnost je důvodná.

23. Ústavní soud v prvé řadě uvádí, že jednou z funkcí Ústavy České republiky (dále jen „Ústava"), zvláště ústavní úpravy základních práv a svobod, je její prostupování celým právním řádem. Smysl Ústavy spočívá nejen v úpravě základních práv a svobod, jakož i institucionálního mechanismu a procesu utváření legitimních rozhodnutí státu (resp. orgánů veřejné moci), nejen v přímé závaznosti Ústavy a v jejím postavení bezprostředního pramene práva, nýbrž i v nezbytnosti státních orgánů, resp. orgánů veřejné moci, interpretovat a aplikovat právo pohledem ochrany základních práv a svobod.

24. I co se týče vlastního věcného posouzení ústavní stížnosti, Ústavní soud vychází ze závěrů vyslovených ve výše citovaném nálezu sp. zn. I. ÚS 3598/14, který má oporu v předešlé judikatuře Ústavního soudu a jehož nosné důvody, resp. právní názory, je vhodné zopakovat i v tomto případě.

25. Stěžovatelka v ústavní stížnosti především namítala porušení práva na spravedlivý proces. Součástí zásad spravedlivého procesu je podle čl. 38 odst. 2 Listiny i právo každého, aby byla jeho věc projednána v jeho přítomnosti a aby se mohl vyjádřit ke všem prováděným důkazům, tedy aby mu bylo ve vlastní věci, kdy je rozhodováno o jeho právech a povinnostech, umožněno před soudem jednat. Toto právo má jakákoliv fyzická nebo

Sbirka_nalezu-82.indd 52 29.3.18 12:42

právnická osoba, což však ještě neznamená, že je může v příslušném řízení kdokoliv i samostatně uplatňovat. V případě fyzické osoby, jež s ohledem na svůj nízký věk nebo zdravotní stav není schopna porozumět významu předmětného řízení a projevovat v něm vážně svou vůli, je nezbytné její zastoupení osobou, která bude uplatňovat její práva a hájit její zájmy.

26. Je-li účastníkem řízení nezletilé dítě, vztahuje se na toto řízení povinnost státu plynoucí z čl. 3 Úmluvy o právech dítěte, podle něhož musí být nejlepší zájem dítěte předním hlediskem při jakékoliv činnosti týkající se dětí (odstavec 1) a musí mu být zajištěna taková ochrana a péče, jaká je nezbytná pro jeho blaho (odstavec 2). Nezletilé dítě tedy musí požívat ochrany i v rámci soudního řízení a nelze je považovat za účastníka řízení plně srovnatelného s dospělým. Je naopak pravidlem, že nezletilé děti nemají plnou procesní způsobilost, přičemž opačný závěr lze přijmout pouze v konkrétních zcela výjimečných situacích a vždy je nutno jej řádně odůvodnit [srov. nález sp. zn. I. ÚS 1041/14 ze dne 4. 12. 2014 (N 217/75 SbNU 431)].

27. K naplnění těchto základních práv v občanském soudním řízení stanoví občanský soudní řád, že fyzická osoba, která nemůže před soudem jednat samostatně, musí být zastoupena svým zákonným zástupcem nebo opatrovníkem (§ 22 občanského soudního řádu). Odpověď na otázku, kdo může jednat před soudem samostatně, vyplývá z hmotněprávních předpisů, přičemž rozhodující je svéprávnost účastníka řízení (dříve způsobilost k právním úkonům), resp. rozsah jejího případného omezení (§ 20 občanského soudního řádu). Vyžadují-li to ale okolnosti případu, může předseda senátu rozhodnout, že fyzická osoba, která není plně svéprávná, musí být v řízení zastoupena, i když jde o věc, v níž by jinak mohla jednat samostatně (§ 23 občanského soudního řádu). Tím není dotčeno právo nezletilého dítěte, aby bylo vyslyšeno (ať už přímo, nebo prostřednictvím zástupce), pokud je schopno formulovat své názory a řízení se ho dotýká, a aby jeho názorům byla věnována patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni vyspělosti (čl. 12 Úmluvy o právech dítěte).

28. Skutečnost, že v řízení před obecnými soudy, jehož účastníkem je nezletilý, je jednáno s jeho rodičem jako zákonným zástupcem, nevylučuje vznik situace, kdy na takovéto zastoupení nebude možné z hlediska zájmu nezletilého nahlížet jako na řádné. Bude tomu tak zejména tehdy, jestliže zákonný zástupce zastupuje nezletilého pouze formálně, fakticky však se soudem nijak nekomunikuje ani si nepřebírá zaslané písemnosti na žádné známé adrese. Takovýto zástupce nečiní žádné procesní úkony k ochraně práv nezletilého, v důsledku čehož jedná v rozporu s jeho zájmy, jakož i samotným účelem zastoupení. S ohledem na omezenou schopnost nezletilého porozumět významu řízení tento navíc nemusí mít vůbec možnost na nečinnost svého zákonného zástupce upozornit nebo se proti ní bránit,

Sbirka_nalezu-82.indd 53 29.3.18 12:42

ačkoliv případný nepříznivý výsledek řízení půjde k jeho tíži. Jde v podstatě o srovnatelnou situaci, jako kdyby tento nezletilý nebyl vůbec zastoupen. Z těchto důvodů je povinností obecného soudu vždy zvážit, zda se v konkrétní věci nejedná právě o tuto situaci a zda nejsou splněny podmínky pro ustanovení opatrovníka podle § 29 odst. 1 občanského soudního řádu. Pakliže se obecnému soudu zároveň nepodařilo zjistit vedle místa pobytu zákonného zástupce ani místo pobytu nezletilého účastníka řízení, musí posoudit i splnění podmínek pro ustanovení opatrovníka z důvodu uvedeného v § 29 odst. 3 občanského soudního řádu. Vždy je přitom třeba dbát nejlepšího zájmu dítěte [srov. nález sp. zn. I. ÚS 3304/13 ze dne 19. 2. 2014 (N 18/72 SbNU 217)].

29. Ústavní soud dospěl k závěru, že v nyní projednávané věci příslušný soud této své povinnosti nedostál. Je sice pravda, že se soud pokoušel doručit žalobu vedlejšího účastníka a následně vydané rozhodnutí matce stěžovatelky coby její zákonné zástupkyni, jak se však podává z obsahu vyžádaného spisového materiálu, tyto písemnosti se matce stěžovatelky nepodařilo doručit, pročež byly doručeny fikcí podle § 49 odst. 4 občanského soudního řádu a předmětné zásilky byly vráceny soudu, který na své úřední desce vyvěsil sdělení o možnosti jejich vyzvednutí. Ústavní soud tak byl nucen uzavřít, že matka stěžovatelky zájmy své tehdy nezletilé dcery v řízení nikterak nehájila, když v řízení neučinila jediný aktivní úkon. Předmětné nalézací řízení bylo navíc zahájeno až v době, kdy se stěžovatelka z rozhodnutí soudu již nacházela v péči své babičky, a to proto, že opatrovnický soud již dříve dospěl k závěru, že matka stěžovatelky o tuto nepečuje ani do té míry, aby bylo zajištěno uspokojení jejích základních životních potřeb. V průběhu nalézacího řízení, které vyústilo ve vydání nyní napadeného rozhodnutí, pak bylo opatrovnickým soudem rozhodnuto o nařízení ústavní výchovy stěžovatelky a tato byla umístěna v dětském domově. Tato skutečnost přitom mohla (a měla) být nalézacímu soudu známa z jeho úřední činnosti. Všechny tyto okolnosti ve svém kontextu ukazovaly na to, že stěžovatelce není poskytována dostatečná ochrana v probíhajícím soudním řízení.

30. Za této situace proto dle názoru Ústavního soudu nemělo být v řízení pokračováno bez toho, aby byla stěžovatelka řádně zastoupena opatrovníkem, k jehož ustanovení mělo dojít podle § 29 odst. 1 občanského soudního řádu. Jeho neustanovení mělo za následek, že stěžovatelce bylo znemožněno v řízení před obecným soudem jakkoliv jednat, tedy bylo porušeno její právo plynoucí z čl. 38 odst. 2 Listiny (shodně viz nález sp. zn. II. ÚS 2748/15 ze dne 31. 5. 2016).

Sbirka_nalezu-82.indd 54 29.3.18 12:42

VII.

31. Ústavní soud uzavírá, že nikterak nepředjímá výsledek řízení poté, co bude se stěžovatelkou řádně jednáno, nicméně bude na Okresním soudu v Ústí nad Labem, aby zohlednil argumentaci stěžovatelky (jakož i argumentaci vedlejšího účastníka) jak ve vztahu k věci samé, tak ohledně přiměřenosti výše nákladů řízení, kterou stěžovatelka rozporovala s ohledem na formulářovou povahu této žaloby a závěry vyplývající z nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3923/11 ze dne 29. 3. 2012 (N 68/64 SbNU 767).

32. S ohledem na výše uvedené skutečnosti dospěl Ústavní soud k závěru, že Okresní soud v Ústí nad Labem napadeným rozhodnutím porušil právo stěžovatelky, aby věc byla projednána v její přítomnosti a aby se mohla vyjádřit ke všem prováděným důkazům, zaručené v čl. 38 odst. 2 Listiny. Proto Ústavní soud podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil napadené rozhodnutí.

Sbirka_nalezu-82.indd 55 29.3.18 12:42

Sbirka_nalezu-82.indd 56 29.3.18 12:42

Č. 126

K porušení práva na přístup k soudu v důsledku pochybení obecného soudu při posouzení včasnosti podání opravného prostředku

Ustanovení čl. 36 odst. 1 Listiny zaručuje každému možnost domáhat se svého práva u nezávislého a nestranného soudu (a ve stanovených případech u jiného orgánu), podmínkou ovšem je, že se tak musí stát „stanoveným postupem". Za „stanovený postup" je třeba považovat i včasné uplatnění procesního prostředku k ochraně práva, tedy jeho podání v zákonné lhůtě k tomu stanovené. Nesprávné posouzení splnění této podmínky je porušením základního práva této osoby na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jiřího Zemánka a soudců Ludvíka Davida a Jaroslava Fenyka (soudce zpravodaj) – ze dne 12. července 2016 sp. zn. II. ÚS 1687/16 ve věci ústavní stížnosti M. B., zastoupeného Mgr. Petrem Křížákem, MBA, LL.M., advokátem, se sídlem Ostrava, Purkyňova 6, proti usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 6. 5. 2016 č. j. 6 To 217/2016-78, kterým byla pro opožděnost odmítnuta stěžovatelova stížnosti proti usnesení soudu prvního stupně, jímž bylo rozhodnuto o tom, že stěžovatel vykoná trest odnětí svobody ve výměře šesti měsíců, za účasti Krajského soudu v Ostravě jako účastníka řízení.

Výrok

I. Usnesením Krajského soudu v Ostravě ze dne 6. 5. 2016 č. j. 6 To 217/2016-78 bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 6. 5. 2016 č. j. 6 To 217/2016-78 se proto ruší.

Odůvodnění

I.

1. Ústavní stížností, doručenou Ústavnímu soudu dne 25. 5. 2016, která splňuje formální náležitosti stanovené zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu"), se stěžovatel domáhal zrušení v záhlaví uvedeného rozhodnutí

Sbirka_nalezu-82.indd 57 29.3.18 12:42

s tvrzením, že jím bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina"), jakož i právo na účinný opravný prostředek ve smyslu čl. 13 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II.

2. Z ústavní stížnosti, jejích příloh, jakož i písemností, jejichž zaslání si Ústavní soud u Okresního soudu v Ostravě vyžádal, zjistil Ústavní soud následující skutečnosti.

3. Okresní soud v Ostravě svým usnesením vydaným podle § 83 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ze dne 18. 3. 2016 č. j. 70 T 96/2015-68 rozhodl o tom, že stěžovatel vykoná trest odnětí svobody ve výměře šesti měsíců, který mu byl (původně jako trest podmíněný) uložen trestním příkazem Okresního soudu v Ostravě ze dne 28. 5. 2015 sp. zn. 70 T 96/2015, přičemž stěžovatele pro výkon tohoto trestu zařadil do věznice s dozorem.

4. Toto rozhodnutí stěžovatel napadl stížností, která byla jím v mezidobí zvoleným obhájcem dodána do datové schránky soudu prvního stupně dne 21. 3. 2016 (v 19:08:49 hod.).

5. Krajský soud v Ostravě svým usnesením ze dne 6. 5. 2016 č. j. 6 To 217/2016-78 stížnost stěžovatele podle § 148 odst. 1 písm. b) zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), jako opožděnou zamítl. V odůvodnění tohoto rozhodnutí uvedl, že zákonná lhůta pro podání stížnosti stěžovateli počala plynout vyhlášením usnesení soudu prvního stupně a skončila dne 21. 3. 2016, přičemž skutečnost, že si stěžovatel později zvolil obhájce, není podstatná, neboť soudu byla plná moc obhájce předložena až dne 12. 4. 2016, tedy po uplynutí lhůty k podání stížnosti, tzn. že soud nebyl povinen obhájci doručovat opis napadeného usnesení. Pokud tak soud prvního stupně přesto následně učinil, nemá tato skutečnost dle názoru stížnostního soudu vliv na běh lhůty k podání stížnosti, která stěžovateli již dříve marně uplynula.

III.

6. Rozhodnutí stížnostního soudu stěžovatel napadl ústavní stížností. Namítl, že stížnostní soud své rozhodnutí odůvodnil tvrzením, že stěžovatel stížnost podal opožděně, když zákonná třídenní lhůta stěžovateli uplynula dne 21. 3. 2016, aniž by současně uvedl, kdy měl stěžovatel dle jeho názoru stížnost podat. V této souvislosti stěžovatel poukázal na to, že stížnost podal prostřednictvím svého obhájce, kterého si v mezidobí zvolil, právě dne 21. 3. 2016, což zároveň doložil potvrzením z datové schránky. Pokud stížnostní soud za tohoto stavu jeho stížnost jako opožděnou zamítl, aniž by se jí věcně zabýval, porušil tím dle názoru stěžovatele jeho právo na přístup k soudu.

Sbirka_nalezu-82.indd 58 29.3.18 12:42

IV.

7. Stěžovatel spolu se zrušením napadeného rozhodnutí Ústavnímu soudu rovněž navrhl, aby tento odložil jeho vykonatelnost. Tuto svou žádost stěžovatel doplnil v rámci svého podání ze dne 2. 6. 2016, v němž Ústavnímu soudu sdělil, že již obdržel výzvu k nástupu výkonu trestu, k němuž bude v případě, že Ústavním soudem nebude jeho žádosti o odklad vykonatelnosti vyhověno, povinen nastoupit nejpozději dne 6. 6. 2016 do 16:00 hod. Protože Ústavní soud dospěl na základě listin, které si vyžádal od soudu prvního stupně, k závěru, že ústavní stížnost je patrně důvodná, odložil svým usnesením ze dne 6. 6. 2016 sp. zn. II. ÚS 1687/16 vykonatelnost usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 6. 5. 2016 č. j. 6 To 217/2016-78 do doby rozhodnutí Ústavního soudu o podané ústavní stížnosti.

V.

8. K ústavní stížnosti se k výzvě Ústavního soudu dne 22. 6. 2016 vyjádřil Krajský soud v Ostravě, který konstatoval, že pochybil, pokud posoudil stížnost stěžovatele jako opožděnou. Tohoto pochybení se dle svého tvrzení dopustil tím, že při posuzování včasnosti předmětné stížnosti vycházel z podacího razítka, jímž byla stížnost opatřena, přičemž přehlédl přílohu o podání stížnosti datovou schránkou. Ústavnímu soudu proto navrhl, aby tento ústavní stížnosti vyhověl a napadené rozhodnutí zrušil.

VI.

9. Ústavní stížnost je důvodná.

10. V řízení o ústavních stížnostech [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“), § 72 a násl. zákona o Ústavním soudu] se Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) omezuje na posouzení, zda rozhodnutími orgánů veřejné moci nebo postupem předcházejícím jejich vydání nebyla porušena ústavně zaručená základní práva a svobody. To znamená, že jejich ochrana je jediným důvodem, který otevírá prostor pro zásah do rozhodovací činnosti těchto orgánů, což platí i pro případné přehodnocení jejich skutkových zjištění nebo právních závěrů. Tento závěr se přitom uplatní i ve vztahu k postupu a rozhodování obecných soudů. Ústavní soud totiž není v postavení jejich další instance, a tudíž jeho zásah nelze odůvodnit toliko tím, že se obecné soudy dopustily pochybení při aplikaci podústavního práva či jiné nesprávnosti.

11. Ustanovení čl. 36 odst. 1 Listiny zaručuje každému možnost domáhat se svého práva u nezávislého a nestranného soudu (a ve stanovených případech u jiného orgánu), podmínkou ovšem je, že se tak musí stát „stanoveným postupem“. Odpověď na otázku, co přesně se rozumí tímto postupem, se odvíjí od příslušné zákonné procesní úpravy, která musí

Sbirka_nalezu-82.indd 59 29.3.18 12:42

uplatnění práva na soudní ochranu (spravedlivý proces) reálně umožňovat. Jsou-li přitom v konkrétním případě splněny podmínky pro projednání určitého návrhu a rozhodnutí o něm, je povinností soudu odpovídající uvedenému základnímu právu, aby k projednání tohoto návrhu přistoupil a ve věci rozhodl.

12. Za „stanovený postup" je třeba považovat i včasné uplatnění procesního prostředku k ochraně práva, tedy jeho podání v zákonné lhůtě k tomu stanovené. Nesprávné posouzení splnění této podmínky, jež by mělo za následek odmítnutí řádně a včas podaného návrhu, který by jinak mohl být věcně projednán (tj. u něhož by absentoval jiný důvod zamítnutí, odmítnutí či zastavení řízení o něm, jehož posouzení by nezáviselo na uvážení soudu, který o něm rozhoduje), by mělo vůči osobě, která jej podala, bez dalšího za následek odepření přístupu k soudu, a tím odepření spravedlnosti [srov. nález sp. zn. I. ÚS 750/06 ze dne 6. 6. 2007 (N 93/45 SbNU 335) nebo nález sp. zn. III. ÚS 281/12 ze dne 5. 12. 2013 (N 210/71 SbNU 477)]. Rozhodnutím, kterým by byl takovýto procesní prostředek z uvedeného důvodu odmítnut, by bylo porušeno základní právo této osoby na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

13. V nyní projednávané věci není pochyb o tom, že se Krajský soud v Ostravě dopustil vůči stěžovateli právě takovéhoto pochybení. Jak totiž Ústavní soud zjistil z příloh ústavní stížnosti, jakož i písemností, které si od soudu prvního stupně vyžádal (zejména potvrzení z datové schránky soudu o doručení stížnosti stěžovatele), byla stížnost stěžovatele směřující proti usnesení Okresního soudu v Ostravě ze dne 18. 3. 2016 č. j. 70 T 96/2015-68 podána prostřednictvím jeho právního zástupce u příslušného soudu dne 21. 3. 2016, tedy v poslední den zákonné třídenní lhůty (§ 143 odst. 1 trestního řádu). Tuto skutečnost ve svém vyjádření ostatně potvrdil též stížnostní soud, který v této souvislosti uznal své pochybení a Ústavnímu soudu navrhl, aby jeho rozhodnutí z tohoto důvodu zrušil. Ústavní soud má proto za prokázané, že stěžovatel podal svou stížnost proti shora specifikovanému rozhodnutí soudu prvního stupně včas. Pokud za této situace stížnostní soud tuto stížnost jako opožděnou zamítl, odepřel tím stěžovateli bez zákonného důvodu právo na přístup k soudu.

VII.

14. Z těchto důvodů Ústavní soud podle § 82 odst. 1 a odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl ústavní stížnosti stěžovatele a podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona napadené usnesení zrušil. Řízení o stížnosti stěžovatele ze dne 21. 3. 2016 tak bude moci dále pokračovat s tím, že Krajský soud v Ostravě v něm bude vázán v tomto nálezu vysloveným právním názorem, podle něhož byla stížnost stěžovatele podána v zákonné lhůtě.

Sbirka_nalezu-82.indd 60 29.3.18 12:42

Č. 127
K nároku na zpětné dorovnání platů soudců

I. Pracovní vztah soudce je svojí povahou poměrem *sui generis*, výrazně se však v některých aspektech blíží právnímu poměru soukromoprávnímu, jehož účastníci mají rovné postavení. Důsledkem této povahy vzájemného vztahu soudce a státu potom je, že se na pracovní vztah soudce, nestanoví-li zvláštní právní předpisy jinak, subsidiárně použijí pracovněprávní předpisy. Zvlášť to platí pro eventuální spory o plat, neboť v takovém případě nejde o vlastní výkon veřejné funkce soudce. Ze specifické úpravy pracovních vztahů soudců vyplývá, že jsou založeny na vzájemném prolnutí soukromoprávních a veřejnoprávních prvků, přičemž u jeho platové složky soukromoprávní charakter vztahů převažuje.

Česká republika – okresní soud, jednající předsedkyní soudu, je proto aktivně legitimována k podání ústavní stížnosti, neboť i když organizační složka za stát jednající má povahu orgánu veřejné moci, v případě předmětného sporu vystupuje jako subjekt právního vztahu soukromoprávního charakteru, na nějž se – stejně jako na jiné zaměstnavatele – mají aplikovat soukromoprávní předpisy. V předmětném vztahu stát (jednající prostřednictvím své organizační složky, resp. jejím představitelem) nevystupuje v pozici „vrchnostenské“, nýbrž v postavení rovném, resp. srovnatelném s jiným zaměstnavatelem, a stává se proto nositelem (subjektem) základních práv a svobod.

II. Z nastíněné problematiky „soudcovských platů“ projednávané v předchozích nálezech sp. zn. Pl. ÚS 16/11 ze dne 2. 8. 2011 (N 135/62 SbNU 99; 267/2011 Sb.) a sp. zn. Pl. ÚS 33/11 ze dne 3. 5. 2012 (N 95/65 SbNU 259; 181/2012 Sb.) jednoznačně vyplývá, že závěry týkající se právních účinků derogačního nálezu sp. zn. Pl. ÚS 28/13 ze dne 10. 7. 2014 (N 137/74 SbNU 93; 161/2014 Sb.) pro období roku 2014 lze nepochybně vztáhnout rovněž na nároky založené v letech 2011 a 2012, neboť materiální podmínky pro jejich aplikaci jsou v obou uvedených obdobích naplněny v zásadě totožným způsobem. Obě posuzovaná období se liší pouze v zákonem původně stanovené výši tzv. násobku (2,5násobek, resp. 2,75násobek), nikoliv však v rozhodných aspektech, které byly určující pro závěry Ústavního soudu o nepřípustnosti zpětného doplacení platu vzhledem ke sníženému koeficientu.

Nejvyšší soud evidentně ignoroval ústavní dimenzi věci a přehlédl předešlé relevantní ústavněprávní výklady Ústavního soudu, které je třeba ve skutkově podobných případech respektovat. Napadený rozsudek Nejvyššího soudu jednoznačně nereflektoval nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 28/13, aniž by Nejvyšší soud předložil vlastní konkurující úvahy ve smyslu výše uvedených principů vyjádřených v judikatuře

Sbirka_nalezu-82.indd 61 29.3.18 12:42

o všeobecné závaznosti nálezů Ústavního soudu, které by Ústavní soud mohl posoudit.

Nejvyšší soud tak při svém rozhodování principům vysloveným v nálezech sp. zn. III. ÚS 252/04 ze dne 25. 1. 2005 (N 16/36 SbNU 173) a sp. zn. IV. ÚS 301/05 ze dne 13. 11. 2007 (N 190/47 SbNU 465), ohledně závazných účinků ústavněprávních výkladů Ústavního soudu, nedostál. Pouhá polemika či přímo nesouhlas obecného soudu s ústavněprávním výkladem Ústavního soudu vyjádřeným v nálezech a jeho nereflektování v napadeném rozsudku mohou být považovány nejen za odmítnutí respektovat orgán ochrany ústavnosti, ale dokonce za porušení čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky, čímž také došlo k zásahu do ústavního práva podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

pléna Ústavního soudu složeného z předsedy soudu Pavla Rychetského a soudců Ludvíka Davida, Josefa Fialy, Jana Filipa, Jaromíra Jirsy, Tomáše Lichovníka, Jana Musila, Vladimíra Sládečka (soudce zpravodaj), Radovana Suchánka, Kateřiny Šimáčkové, Davida Uhlíře a Jiřího Zemánka ze dne 19. července 2016 sp. zn. Pl. ÚS 20/15 ve věci ústavní stížnosti České republiky – Okresního soudu Brno-venkov, jednající JUDr. Ivanou Losovou, předsedkyní soudu, zastoupené Mgr. Jaroslavem Mišingerem, advokátem, se sídlem v Brně, Minská 3173/38, proti rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 29. 12. 2014 č. j. 21 Cdo 1440/2014 456, pokud jde o část výroku, že rozsudek krajského soudu se mění tak, že žalované bylo uloženo zaplacení částky 35 100 Kč s ohledem na použití násobku 3 podle § 3 odst. 3 zákona č. 236/1995 Sb., o platu a dalších náležitostech spojených s výkonem funkce představitelů státní moci a některých státních orgánů a soudců a poslanců Evropského parlamentu, ve znění pozdějších předpisů, spojené s návrhem na přednostní projednání věci, za účasti Nejvyššího soudu a 1. Mgr. Jany Lorencové a 2. Ministerstva spravedlnosti jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Výrokem II rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 29. 12. 2014 č. j. 21 Cdo 1440/2014-456, kterým se rozsudek krajského soudu mění tak, že žalované bylo uloženo zaplacení částky 35 100 Kč s ohledem na použití násobku 3 podle § 3 odst. 3 zákona č. 236/1995 Sb., o platu a dalších náležitostech spojených s výkonem funkce představitelů státní moci a některých státních orgánů a soudců a poslanců Evropského parlamentu, ve znění pozdějších předpisů, došlo k porušení čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky.

Sbirka_nalezu-82.indd 62 29.3.18 12:42

II. Výrok II rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 29. 12. 2014 č. j. 21 Cdo 1440/2014-456, kterým se rozsudek krajského soudu mění tak, že žalované bylo uloženo zaplacení částky 35 100 Kč s ohledem na použití násobku 3 podle § 3 odst. 3 zákona č. 236/1995 Sb., o platu a dalších náležitostech spojených s výkonem funkce představitelů státní moci a některých státních orgánů a soudců a poslanců Evropského parlamentu, ve znění pozdějších předpisů, se ruší.

Odůvodnění

1. Návrhem, podaným Ústavnímu soudu dne 31. března 2015, tj. ve lhůtě stanovené v § 72 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu"), se stěžovatelka domáhá zrušení rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 29. 12. 2014 č. j. 21 Cdo 1440/2014-456, pokud jde o část výroku, že rozsudek krajského soudu se mění tak, že žalované (stěžovatelce) bylo uloženo zaplacení částky 35 100 Kč s ohledem na použití násobku 3 podle § 3 odst. 3 zákona č. 236/1995 Sb., o platu a dalších náležitostech spojených s výkonem funkce představitelů státní moci a některých státních orgánů a soudců a poslanců Evropského parlamentu, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „zákon o platu představitelů" nebo „zákon o platu").

2. Usnesením IV. senátu Ústavního soudu ze dne 8. 9. 2015 byla ústavní stížnost, dosud vedená pod sp. zn. IV. ÚS 953/15, postoupena k projednání a rozhodnutí plénu Ústavního soudu nově pod sp. zn. Pl. ÚS 20/15.

3. Stěžovatelka zdůrazňuje, že ústavní stížností je napadena pouze ta část rozhodnutí Nejvyššího soudu, která přiznala vedlejší účastnici (žalobkyni) nárok na zpětné doplacení „zmrazeného", resp. celkově sníženého platu z 3násobku na 2,5násobek průměrné nominální měsíční mzdy fyzických osob v nepodnikatelské sféře (tedy přiznané částky 35 100 Kč).

4. Ústavní soud uvádí, že původní návrh podal za Českou republiku – Okresní soud Brno-venkov za něj jednající jeho tehdejší předseda Mgr. Petr Jirsa. Ze sdělení doručeného Ústavnímu soudu dne 22. 2. 2016 vyplývá, že s účinností ode dne 1. 1. 2016 byla ministrem spravedlnosti jmenována předsedkyní Okresního soudu Brno-venkov JUDr. Ivana Losová.

I. Rekapitulace předchozího řízení

5. Předmětem řízení u civilních soudů byla žaloba ze dne 25. 2. 2011, jíž se vedlejší účastnice Mgr. Jana Lorencová, soudkyně s výkonem funkce u Okresního soudu Brno-venkov, domáhala, aby jí stěžovatelka zaplatila doplatek platu a víceúčelové paušální náhrady výdajů.

6. Městský soud v Brně předložil Ústavnímu soudu nejprve návrh ze dne 10. 3. 2011 na zrušení „částí zákona č. 309/2002 a č. 425/2010 Sb.,

Sbirka_nalezu-82.indd 63 29.3.18 12:42

kterými se mění zákon č. 236/1995 Sb., pokud obsahují restrikce v odměňování soudců (§ 3 odst. 3, § 3b)", o kterém bylo Ústavním soudem rozhodnuto nálezem ze dne 2. 8. 2011 sp. zn. Pl. ÚS 16/11 (N 135/62 SbNU 99; 267/2011 Sb.) tak, že „ustanovení § 3b odst. 1 zákona č. 236/1995 Sb., o platu a dalších náležitostech spojených s výkonem funkce představitelů státní moci a některých státních orgánů a soudců a poslanců Evropského parlamentu, ve znění zákona č. 425/2010 Sb., se zrušuje dnem vyhlášení tohoto nálezu ve Sbírce zákonů" a že „ve zbývající části se návrh odmítá", a posléze návrh ze dne 3. 11. 2011 na zrušení „ustanovení bodu 2 čl. I části první zákona č. 425/2010 Sb., kterým se mění zákon č. 236/1995 Sb. … in eventum na zrušení slova ‚2,5násobek' v § 3 odst. 3 zákona č. 236/1995 Sb." a na zrušení „ustanovení § 3b odst. 2 zákona č. 236/1995 Sb.", o kterém bylo Ústavním soudem rozhodnuto nálezem ze dne 3. 5. 2012 sp. zn. Pl. ÚS 33/11 (N 95/65 SbNU 259; 181/2012 Sb.) tak, že „ustanovení obsažené v § 3 odst. 3 zákona č. 236/1995 Sb., o platu a dalších náležitostech spojených s výkonem funkce představitelů státní moci a některých státních orgánů a soudců a poslanců Evropského parlamentu, ve znění zákona č. 425/2010 Sb., a vyjádřené slovy ‚2,5násobek' se zrušuje uplynutím dne 31. prosince 2012", že „ustanovení § 3b odst. 2 zákona č. 236/1995 Sb., o platu a dalších náležitostech spojených s výkonem funkce představitelů státní moci a některých státních orgánů a soudců a poslanců Evropského parlamentu, ve znění zákona č. 425/2010 Sb., se zrušuje dnem vyhlášení tohoto nálezu ve Sbírce zákonů" a že „ve zbývající části se návrh odmítá".

7. Městský soud v Brně – poté, co usnesením ze dne 21. 9. 2011 č. j. 35 C 35/2011-107 vyloučil k samostatnému řízení „věc týkající se zaplacení částky 5 200 Kč" (doplatku „platu ve výši 5 000 Kč a náhrady výdajů ve výši 200 Kč za leden 2011"), usnesením ze dne 12. 6. 2012 č. j. 35 C 35/2011-183 vyloučil k samostatnému řízení „věc týkající se zaplacení částky 500 Kč" (doplatku platu za leden 2012) a usnesením ze dne 4. 1. 2013 č. j. 35 C 35/2011-240 vyloučil k samostatnému řízení „věc týkající se zaplacení částky 18 518,20 Kč" (doplatku „platu a víceúčelové náhrady výdajů za září 2011") a spojil s touto věcí ke společnému řízení „věc týkající se zaplacení částky 500 Kč" – rozsudkem ze dne 11. 1. 2013 č. j. 35 C 35/2011-247 stěžovatelce uložil, aby zaplatila vedlejší účastnici 45 700 Kč a na náhradě nákladů řízení 1 230 Kč.

8. K odvolání stěžovatelky Krajský soud v Brně (dále též jen „krajský soud") rozsudkem ze dne 10. 12. 2013 č. j. 15 Co 103/2013-325 změnil rozsudek soudu prvního stupně tak, že zamítl žalobu o zaplacení 35 100 Kč; ve výroku, kterým bylo žalované uloženo, aby zaplatila vedlejší účastnici 10 600 Kč, jej potvrdil a rozhodl, že žádná z účastnic nemá právo na náhradu nákladů řízení před soudy obou stupňů.

Sbirka_nalezu-82.indd 64 29.3.18 12:42

9. K dovolání stěžovatelky a vedlejší účastnice rozhodl Nejvyšší soud rozsudkem ze dne 29. prosince 2014 č. j. 21 Cdo 1440/2014-456 takto: (I) Dovolání stěžovatelky se zamítá. (II) Rozsudek krajského soudu se mění tak, že se potvrzuje rozsudek okresního soudu také ve výroku, kterým bylo žalované uloženo, aby zaplatila žalobkyni kromě částky 10 600 Kč dalších 35 100 Kč, a ve výroku o náhradě nákladů řízení. (III) Žádná z účastnic nemá právo na náhradu nákladů odvolacího řízení. (IV) Žalovaná a vedlejší účastnice jsou povinny společně a nerozdílně zaplatit žalobkyni na náhradě nákladů dovolacího řízení 5 000 Kč do 3 dnů od právní moci tohoto rozsudku.

10. Nejvyšší soud v odůvodnění svého rozhodnutí uvedl, že ustanovením § 3 odst. 3 věty první (slovy „2,5násobek") a ustanoveními § 3b odst. 1 a 2 zákona č. 236/1995 Sb., ve znění zákona č. 425/2010 Sb., (zrušenými Ústavním soudem) došlo k zásahu do práva soudce, který svou funkci vykonává v pracovním vztahu a pro jehož pracovní vztah se použijí přiměřeně zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, a ostatní pracovněprávní předpisy, na spravedlivou odměnu za vykonanou práci a na odpovídající náhradu výdajů, které mu při výkonu funkce vznikly. Uvedené právo, které odpovídá jedné ze základních zásad pracovněprávních vztahů, je rovněž soudcům garantováno ustanovením čl. 28 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina"). Odpovídající materiální (platové) zabezpečení soudců je rovněž jednou ze záruk pro nezávislý výkon soudnictví; Ústavní soud proto také ve svých nálezech sp. zn. Pl. ÚS 16/11 a sp. zn. Pl. ÚS 33/11 (viz výše) náležitě akcentoval, že platová restrikce soudců, kterou shledal v rozporu s čl. 1 odst. 1 ve spojení s čl. 82 odst. 1 Ústavy, představuje „svévolný zásah do oblasti materiálního zajištění soudců".

11. Za přihlédnutí k tomu, že v nálezech sp. zn. Pl. ÚS 16/11 a sp. zn. Pl. ÚS 33/11 Ústavní soud neshledal „právněpolitické" nebo „politické" důvody, které by bránily „zpětnému doplacení platu a náhrad", jakož i k okolnostem, za jakých dochází k opakovaným svévolným zásahům do materiálního zabezpečení soudců (vícekrát konstatovaným Ústavním soudem), je podle názoru dovolacího soudu nepochybné, že v projednávané věci jde o takový zásah do ústavně garantovaných základních práv jednotlivce takové intenzity, který by – pokud by žalobkyně podala ve stejné věci ústavní stížnost – odůvodňoval zrušení rozhodnutí obecných soudů, jímž by její požadavky byly (s poukazem na ustanovení § 3 odst. 3 a § 3b odst. 1 a 2 zákona č. 236/1995 Sb., ve znění zákona č. 425/2010 Sb.) zamítnuty. Podání ústavní stížnosti žalobkyní by samozřejmě přicházelo v úvahu jen tehdy, jestliže by soud prvního stupně nenavrhl zrušení příslušných ustanovení zákona o platu představitelů, a proto by soudy její nároky posoudily podle

Sbirka_nalezu-82.indd 65 29.3.18 12:42

ustanovení § 3 odst. 3 a § 3b odst. 1 a 2 zákona č. 236/1995 Sb., ve znění zákona č. 425/2010 Sb.

II. Argumentace stěžovatelky

12. Stěžovatelka s ohledem na stávající praxi Ústavního soudu, která potvrzuje, že stát se může dovolávat porušení základních práv a svobod, pokud jde o vztahy, v nichž vystupuje jako právnická osoba (§ 21 občanského zákoníku a § 6 zákona č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích), dovozuje, že podání ústavní stížnosti je přípustné, neboť se jedná o řešení otázky plynoucí ze vztahu, který je v praxi řazen do soukromoprávní větve právního řádu, a stát zde vystupuje jako právnická osoba.

13. Stěžovatelka s částí výroku II, ve které bylo rozhodnuto, že rozsudek Krajského soudu v Brně se mění tak, že žalované (stěžovatelce) bylo uloženo zaplacení částky 35 100 Kč s ohledem na použití násobku 3 podle § 3 odst. 3 zákona č. 236/1995 Sb., o platu a dalších náležitostech spojených s výkonem funkce představitelů státní moci a některých státních orgánů a soudců a poslanců Evropského parlamentu, ve znění pozdějších předpisů, nesouhlasí a považuje tuto část rozhodnutí za zásah do svého základního práva podle čl. 36 odst. 1 a čl. 11 odst. 1 Listiny, čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a čl. 1 odst. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě.

14. Namítá, že zpětně přiznané nároky se jeví jako rozporné se závěry nálezu sp. zn. Pl. ÚS 28/13 ze dne 10. 7. 2014 (N 137/74 SbNU 93; 161/2014 Sb.), o nichž se stěžovatelka domnívá, že materiálně dopadají nejen na platové nároky soudců založené v letech 2013 a 2014 (které byly předmětem posouzení ve věci sp. zn. Pl. ÚS 28/13), nýbrž se vztahují rovněž na nároky eventuálně založené v letech 2011 a 2012, které byly předmětem napadeného rozsudku Nejvyššího soudu, neboť materiální podmínky pro jejich aplikaci jsou v obou uvedených obdobích naplněny v zásadě totožným způsobem. Z uvedeného lze usuzovat, že pokud Nejvyšší soud obecné závěry Ústavního soudu nezohlednil a přiznal svým výrokem zpětně nároky založené v letech 2011 a 2012, a to za principiálně totožné situace, jakou posuzoval Ústavní soud v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 28/13, porušil tím základní práva stěžovatelky. Obě posuzovaná období se totiž liší formálně toliko v zákonem původně stanovené výši tzv. násobku (2,5násobek, resp. 2,75násobek), nikoliv však v aspektech, které byly pro citované závěry nálezu sp. zn. Pl. ÚS 28/13 rozhodné.

15. Podle názoru stěžovatelky se Nejvyšší soud dostatečně a ústavně konformním způsobem nevypořádal s námitkami, které argumentaci o (zpětných) nárocích soudce na doplacení platu zpochybňovaly. Jedná se především o obecnou námitku ve vztahu k (ne)aplikovatelnosti a dalším

Sbirka_nalezu-82.indd 66 29.3.18 12:42

účinkům zákona, který byl později zrušen jako protiústavní. Obecně nelze říci, že by derogační nález Ústavního soudu s účinky *ex nunc* bez dalšího umožňoval na skutečnosti nastalé před vykonatelností nálezu aplikovat (hmotně) právní úpravu, která objektivně aplikovatelnou nebyla (tato právní úprava pro rozhodné období „neobživne"), a že by samotné zrušení ustanovení zákona bylo způsobilé zpětně založit individuální majetkový nárok v určité konkrétní výši. Nejvyšší soud se podle názoru stěžovatelky dostatečně nevypořádal ani s její námitkou převažujícího veřejného zájmu na zpětném nepřiznání platových nároků, přičemž tento veřejný zájem má stejný charakter a intenzitu jako v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 28/13.

16. Stěžovatelka ve své podrobnější argumentaci, pokud jde o zpětnou účinnost derogačního nálezu, poukazuje na stanovisko pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 31/10 ze dne 14. 12. 2010 (ST 31/59 SbNU 607; 426/2010 Sb.), kde Ústavní soud citoval zásadu, že derogační účinky nálezu se odvíjejí *pro futuro*, tj. teprve ode dne, v němž byl nález vyhlášen ve Sbírce zákonů, pokud tento nález výslovně nestanovil jinak (§ 58 odst. 1 *in fine* zákona o Ústavním soudu). Dále odkazuje na usnesení sp. zn. Pl. ÚS 5/98 ze dne 22. 4. 1999 (U 32/14 SbNU 309), kde Ústavní soud zmínil, že právní úprava ústavního soudnictví v České republice stanovuje právní účinky derogačních nálezů Ústavního soudu při kontrole norem *pro futuro*, a nikoli *ex tunc* (§ 70 a 71 zákona o Ústavním soudu). Poukazuje i na nález sp. zn. Pl. ÚS 38/06 ze dne 6. 2. 2007 ve znění opravného usnesení ze dne 3. 4. 2007 (N 23/44 SbNU 279; 84/2007 Sb.), v němž Ústavní soud princip zpětného účinku derogačních nálezů rozvádí a nuancuje výše uvedený princip účinků *ex nunc*.

17. Pokud jde o konkrétní kontrolu norem, v minulosti dal Ústavní soud přednost právní jistotě, a nikoliv zpětným účinkům nálezu. V nálezu sp. zn. IV. ÚS 1572/11 ze dne 6. 3. 2012 (N 45/64 SbNU 551) Ústavní soud připomíná, že i v případě konkrétní kontroly norem Ústavní soud nezpochybnil další aplikaci zrušených ustanovení ani v případě těch právních vztahů, jež vznikly za jejich účinnosti a na které přímo dopadal derogační důvod. Jako příklady pak uvádí věc zrušení právní úpravy správního soudnictví nálezem sp. zn. Pl. ÚS 16/99 ze dne 27. 6. 2001 (N 96/22 SbNU 329; 276/2001 Sb.) nebo zrušení redukční hranice pro výpočet procentní výměry důchodu nálezem sp. zn. Pl. ÚS 8/07 ze dne 23. 3. 2010 (N 61/56 SbNU 653; 135/2010 Sb.). V těchto případech se zrušení předpisu aplikovalo pouze *pro futuro*.

18. Podle názoru stěžovatelky je případ zpětného doplacení platu soudců v tomto ohledu podobný. Ústavní soud totiž v nálezu sp. zn. IV. ÚS 1572/11 dodává, že není náhodou, že v obou těchto případech byl zákonodárci poskytnut dostatečný časový prostor pro přijetí ústavně konformní úpravy, neboť (přinejmenším) srovnatelné důsledky, jaké Ústavní soud vytkl zrušeným právním úpravám, by ve vztahu k dotčeným jednotlivcům

Sbirka_nalezu-82.indd 67 29.3.18 12:42

bývala měla, i byť krátkodobá absence jakékoliv právní úpravy předmětných právních vztahů.

19. I ve věci platů soudců se jedná o individuální nárok, který je založen pouze zákonem. Koeficient výpočtu platu soudců postavený na 3násobku průměrné nominální měsíční mzdy fyzických osob v nepodnikatelské sféře není ústavním pořádkem danou veličinou. Ústava a judikatura Ústavního soudu staví na potřebě stabilního dostatečného materiálního zabezpečení soudců, kdy chráněnou hodnotou je zejména objektivní nezávislost soudní moci a teprve sekundárně individuální nárok soudce na plat. Z ústavního pořádku nelze dovozovat ani určit individuální nárok jednotlivých soudců na určitou výši platu (a proto ji nelze ani zpětně doplatit), nepochybně však se jeví objektivní ústavní zárukou, že do platové stability a nastavené úrovně nebude jiná moc (exekutiva, legislativa) svévolně zasahovat.

20. Je nutné odlišit případy, kdy nárok bez zákonného podkladu není možné určit, a proto je v takových případech většinou vhodné odložit účinky nálezu [např. výpočet důchodů – nález sp. zn. Pl. ÚS 8/07 ze dne 23. 3. 2010 (N 61/56 SbNU 653; 135/2010 Sb.) – nebo právě plat soudců], a případy, kdy by (i zpětně) bylo možné nárok dovodit bez ohledu na zákon [např. „přiznání" nároků na doplacení regulovaného nájemného podle stanoviska pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 27/09 ze dne 28. 4. 2009 (ST 27/53 SbNU 885; 136/2009 Sb.) opírající se o přímo aplikovatelné ustanovení čl. 11 odst. 4 Listiny]. Ochranu právní jistoty a zachování původní výše majetkových nároků Ústavní soud upřednostnil i v případě zrušení tzv. přísudkové vyhlášky [nález sp. zn. Pl. ÚS 25/12 ze dne 17. 4. 2013 (N 59/69 SbNU 123; 116/2013 Sb.)]. Zpětnou úpravu již jednou vzniklých majetkových nároků Ústavní soud nepřipustil (viz sdělení Ústavního soudu č. Org. 23/13, publikované pod č. 117/2013 Sb.).

21. Na problematiku eventuálních zpětných účinků nálezu – a to zvláště v kontextu legislativně technických konstrukcí platových restrikcí v zákoně o platu představitelů – je podle stěžovatelky nutno nahlížet principiálně. Na uvedených závěrech by neměla nic měnit situace, kdy po zrušení ustanovení zákona je právní úprava *pro futuro* aplikovatelná bez další novelizace (v kontrastu k situaci, kdy derogace způsobí objektivní mezeru v právu). Navození takové situace je totiž legislativně-technickou nahodilostí, z níž by žádné důsledky stran zpětných účinků dovozovány být neměly. Jedná se typicky o případy, kdy vůle zákonodárce není vyjádřena prostřednictvím nahrazení starého pravidla v zákoně pravidlem novým, nýbrž prostřednictvím nové výjimky ze starého pravidla. V prvním případě vypuštěním nového pravidla zůstává v zákoně od vykonatelnosti nálezu *pro futuro* mezera, ve druhém případě je po zrušení nové výjimky *pro futuro* aplikovatelnou úprava v původním znění. Tento fakt však nic nevypovídá o tom,

Sbirka_nalezu-82.indd 68 29.3.18 12:42

jaká právní úprava by měla být aplikována na skutečnosti nastalé v době před vykonatelností nálezu, neboť při respektu k účinkům nálezu *ex nunc* je situace mezery v právu pro právní posouzení nastalé skutečnosti stejná jako situace, kdy v právním řádu existuje neaplikovatelná právní úprava (neaplikovatelnou je proto, že v rozhodné době byla účinnou jiná, byť protiústavní právní úprava). Je určitou notorietou, že právní skutečnosti se posuzují podle právní úpravy účinné v době jejich vzniku.

22. Doktrína účinků nálezů *ex nunc* by byla zásadně zpochybněna, pokud by nebyla vztahována i na případy, kdy právní úprava po částečné derogaci Ústavním soudem nepotřebuje další novelizaci (např. odstranění platové restrikce ve formě výjimky z obecného pravidla).

23. Lze proto považovat za sporné, pokud Nejvyšší soud neaplikoval právo ve znění účinném v rozhodné době, které jednoznačně určovalo výši individuálního nároku, nýbrž fakticky podle § 3 odst. 3 zákona o platu představitelů, ve znění účinném až od 1. 1. 2015 (resp. ve znění účinném od 1. 1. 2004).

24. Pokud jde o otázku závaznosti rozhodnutí Ústavního soudu, stěžovatelka namítá, že Nejvyšší soud v napadeném rozhodnutí nebral v potaz tzv. precedenční závaznost rozhodnutí Ústavního soudu. Nález sp. zn. Pl. ÚS 28/13 (viz výše) byl publikován ve Sbírce zákonů před napadeným rozhodnutím Nejvyššího soudu, a proto mu musel (měl) být znám.

25. Jestliže důvodem Ústavního soudu pro závěr o nepřípustnosti zpětného doplacení sníženého koeficientu bylo zklidnění atmosféry a zachování důvěry soudní moci v očích veřejnosti, pak tento důvod platí pro všechny zpětné nároky plynoucí z protiústavně stanovené výše platu, jinak by zklidnění atmosféry nemohlo nastat a záměr rozhodnutí sp. zn. Pl. ÚS 28/13 by se nemohl naplnit. Rovněž argument o ekonomické situaci (která zesiluje vnímání platových otázek a zvyšuje narušení atmosféry) platí stejně pro období let 2013–2014 jako pro léta 2011–2012.

26. V celkovém kontextu také nelze pominout faktor dohody vlády se soudci ohledně platových nároků (usnesení vlády č. 90 ze dne 9. února 2015), který však nemohl Nejvyšší soud zohlednit. Usnesení obsahuje zásady dohody o narovnání, která má být kompromisem vedoucím k rychlému řešení, jež v zásadě umožní ukončení kontinuální debaty o platech soudců a naplní volání po „zklidnění celkové atmosféry“. Existence prostoru pro další soudní spory o domnělé nároky plynoucí z dřívějšího zmrazení platů soudce, resp. snížení koeficientu z let 2011–2012, by atmosféru nejen narušila, ale svým způsobem by odstranila pozitivní efekt v tomto případě jistě žádoucího dialogu mezi mocí výkonnou a soudní.

Sbirka_nalezu-82.indd 69 29.3.18 12:42

III. Vyjádření účastníka řízení a vedlejších účastníků řízení

a) Vyjádření Nejvyššího soudu

27. Nejvyšší soud navrhl, aby Ústavní soud ústavní stížnost zamítl. Ve vyjádření k ústavní stížnosti zejména uvádí, že časovou působnost nálezu projevující se určením dne, kterým se zákon nebo jednotlivá ustanovení zrušují, nelze zaměňovat s retroaktivitou (nově přijatých) právních předpisů. Nález Ústavního soudu není zákonodárným a ani jiným legislativním aktem a již z tohoto důvodu nelze dost dobře hovořit o jeho „pravé" či „nepravé" retroaktivitě; to, že se jím zrušují zákon nebo jeho jednotlivá ustanovení do budoucna, vyplývá z povahy věci a nemůže odpovídat na otázku, jaký má vliv na právní vztahy, které na jejich základě vznikly, změnily se nebo zanikly přede dnem, kdy byly zrušeny.

28. Závěr, že zrušení zákona nebo jeho jednotlivého ustanovení nemá v probíhajícím soudním řízení žádné právní následky, neboť působí jen „do budoucna" a nemůže se dotýkat právních vztahů do té doby vzniklých, změněných nebo zaniklých, je zřejmě nepřijatelný. Znamenal by totiž, že zrušení zákona nebo jeho jednotlivého ustanovení by pro rozhodování soudů v občanském soudním řízení mohlo mít význam jen tehdy, mělo-li by konstitutivní povahu a při rozhodování jen deklaratorní povahy by se nemohlo prosadit.

29. Rozhodnutí soudu, které by nereflektovalo zrušení zákona nebo jeho jednotlivého ustanovení, jehož by jinak mělo být použito na právní vztahy účastníků řízení, by – zejména, bylo-li zrušení zákona iniciováno některým z nich – sotva mohlo být považováno za skutečný akt spravedlnosti, ať už by důvody pro takový postup soudu byly jakékoli. Uvedený postup nemůže být odůvodněn ani atmosférou panující na politické scéně a (za přispění sdělovacích prostředků) v širší veřejnosti, neboť soudy jsou podle Ústavy nezávislé a nemohou k takovýmto okolnostem při svém rozhodování přihlížet a ani se jimi nechat ovlivňovat. Uvedené závěry současně neodpovídají úpravě obsažené v ustanovení § 71 zákona o Ústavním soudu.

30. Nejvyšší soud považuje za nesprávný názor stěžovatelky, že existuje veřejný zájem, který převažuje „nad právem na zpětné doplacení platu soudce z titulu protiústavně snížené platové základny". Tomu, kdo byl „poškozen" protiústavním zákonem nebo jeho jednotlivými ustanoveními, nelze – zejména s ohledem na jeho legitimní očekávání, že protiústavnost (a újmy mu tím vzniklé) budou odčiněny – odpírat ochranu jen v zájmu zklidnění celkové atmosféry, která ve věci platů soudců dlouhodobě panuje na politické scéně a v širší veřejnosti, a to tím spíše, že tato atmosféra byla vyvolána opakovanými vědomě protiústavními zásahy zákonodárce.

Sbirka_nalezu-82.indd 70 29.3.18 12:42

31. Namítá-li stěžovatelka, že Nejvyšší soud „nebral v potaz tzv. precedenční závaznost“ nálezu Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 28/13 ze dne 10. 7. 2014 (N 137/74 SbNU 93; 161/2014 Sb.), pak přehlíží, že Ústavní soud se v odůvodnění tohoto nálezu vyslovoval k právním důsledkům derogačního výroku, kterým bylo uplynutím dne 31. 12. 2014 zrušeno ustanovení obsažené v § 3 odst. 3 zákona č. 236/1995 Sb., naposledy ve znění zákona č. 11/2013 Sb., vyjádřené slovem „2,75násobek“, ve vztahu k platovým a dalším nárokům soudců za období let 2013 a 2014, a nikoli k právním důsledkům derogačních výroků nálezů Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 16/11 ze dne 2. 8. 2011 (N 135/62 SbNU 99; 267/2011 Sb.) a sp. zn. Pl. ÚS 33/11, které se vztahují k výši platové základny týkající se soudců v letech 2011 a 2012 a v nichž Ústavní soud důvody, které by bránily „zpětnému doplacení platu a náhrad“ soudců za tato období, neshledal. Závěr Ústavního soudu k právním důsledkům derogačního výroku nálezu sp. zn. Pl. ÚS 28/13 ani nepředstavuje „vyložené a aplikované nosné právní pravidlo (rozhodovací důvod)“, o něž se opírá výrok tohoto nálezu a které obecné soudy musí respektovat.

b) Vyjádření vedlejší účastnice Mgr. Jany Lorencové

32. Vedlejší účastnice Mgr. J. Lorencová se na výzvu Ústavního soudu přímo k ústavní stížnosti nevyjádřila. Ve sdělení doručeném Ústavnímu soudu dne 17. 2. 2016 uvedla, že se stěžovatelkou uzavřela dne 13. 4. 2015 dohodu o narovnání, jejímž účelem byla úprava jejich sporných práv a povinností týkajících se nároku na plat soudkyně za dobu od 1. 1. 2011 do 31. 12. 2014. Všechny sporné závazky týkající se nároku na doplatek jejího platu byly touto dohodou nahrazeny závazkem k výplatě částky 206 372 Kč, jež jí byla řádně vyplacena. Dává proto Ústavnímu soudu ke zvážení, zda nadále trvají důvody pro meritorní projednání ústavní stížnosti, neboť uzavřením dohody předmět sporu mezi ní a stěžovatelkou odpadl.

c) Vyjádření Ministerstva spravedlnosti

33. Ministerstvo spravedlnosti jako vedlejší účastník zaslalo Ústavnímu soudu obsáhlé vyjádření. Vzhledem k tomu, že jeho obsah je Ústavnímu soudu i stěžovatelce znám, Ústavní soud pouze shrnuje stěžejní argumenty vyjádření.

34. Pokud jde o otázku aktivní legitimace stěžovatelky, vedlejší účastník poukázal na rozsáhlou dosavadní judikaturu Ústavního soudu, z níž vyplývá, že nevystupuje-li stát z pozice subjektu veřejného práva, může být subjektem základních práv a svobod, jejichž ochrany se může domáhat prostřednictvím institutu ústavní stížnosti. Zejména připomněl stanovisko pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 9/99 ze dne 9. 11. 1999 (ST 9/16 SbNU 372) a nález sp. zn. I. ÚS 182/05 ze dne 6. 4. 2006 (N 79/41 SbNU 39), kde byla připuštěna

Sbirka_nalezu-82.indd 71 29.3.18 12:42

ústavní stížnost České republiky zastoupené okresní státní zástupkyní v pracovněprávním sporu se státním zástupcem. Dále zdůraznil, že podle jeho názoru nejsou ve smyslu závěrů formulovaných v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 11/02 ze dne 11. 6. 2003 (N 87/30 SbNU 309; 198/2003 Sb.) dány objektivní důvody pro judikatorní odklon od dosavadní judikatury. I v případě, že by v budoucnu v této otázce k judikatornímu odklonu došlo, nemohla by tato změna na již podanou ústavní stížnost dopadnout a stěžovatelku by bylo třeba považovat za oprávněnou navrhovatelku [viz závěry vyplývající ze stanoviska pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 39/14 ze dne 25. 11. 2014 (ST 39/75 SbNU 707; 297/2014 Sb.)], neboť řízení před Ústavním soudem iniciovala na základě četné a ustálené judikatury, z níž vyplývá, že jí aktivní legitimace svědčí. Podle přesvědčení vedlejšího účastníka je tak dána aktivní legitimace stěžovatelky jako státu vystupujícího v horizontálních soukromoprávních vztazích, a nikoliv ve vztazích vertikálních.

35. K napadenému rozhodnutí Nejvyššího soudu vedlejší účastník zejména uvedl, že vadně aplikuje judikaturu Ústavního soudu týkající se určování platů soudců. Ústavní soud v příslušných nálezech jednoznačně vyjádřil, že k derogačním zásahům přistupuje toliko za účelem ochrany objektivního ústavního principu soudcovské nezávislosti, a nikoliv k ochraně subjektivních základních práv jednotlivých soudců. Proto byly tyto nálezy vykonatelné pouze do budoucna (tj. až po vydání nálezu) a v případě § 3 odst. 3 zákona o platu (2,5násobek průměrného platu) byla vykonatelnost dokonce odložena do konce roku 2012. Ústavní soud tím vytvořil provizorní a s ústavním pořádkem dočasně souladný stav, kdy zpětně soudcům nároky na dorovnání platů nevznikly, zatímco v období po vyhlášení výše citovaných nálezů sp. zn. Pl. ÚS 16/11 (12. 9. 2011 až 31. 12. 2011) a sp. zn. Pl. ÚS 33/11 (1. 6. 2012 až 31. 12. 2012) se uplatnil výpočet platové základny podle § 3 odst. 3 zákona o platu, v tehdy platném znění (2,5násobek). Nejvyšší soud se této jednoznačné konstrukce v napadeném rozhodnutí nedržel a nadto „automaticky“ aplikoval právní úpravu, kterou nelze ve smyslu intertemporálních účinků považovat za „obživlou“. Tento postup Nejvyšší soud dostatečně neodůvodnil, a učinil tak své rozhodnutí nepřezkoumatelným. Uvedeným postupem Nejvyšší soud zasáhl do práva stěžovatelky na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny a do práva na ochranu majetku podle čl. 11 Listiny.

36. Vedlejší účastník zmínil i to, že z faktu uzavírání dohod o narovnání se soudci ve smyslu bodu II usnesení vlády ze dne 9. února 2015 č. 90 nelze učinit závěr, že by se ztotožnil s právními závěry vyslovenými v napadeném rozsudku, a že by tak byl nárok na zpětný doplatek platu uznán. Podstatou dohod uzavíraných se soudci je skutečnost, že se vzdají (sporných) nároků plynoucích z eventuální aplikace rozsudku Nejvyššího soudu, za což bude bez dalšího ze strany vedlejšího účastníka vyplacena

Sbirka_nalezu-82.indd 72 29.3.18 12:42

částka dohodnutá (výrazně nižší). Ke dni 31. 12. 2015 je vedlejší účastník stranou celkem 3 277 dohod, které jsou již také vypořádány, z celkového počtu možných (navržených) 3 397 dohod, což činí 96,47%. Ze zbytku soudců, kteří k dohodě nepřistoupili, vedlejší účastník eviduje celkem 107 podaných žalob s nárokem na doplatek platu v intencích závěrů Nejvyššího soudu.

37. Napadený rozsudek pro svůj „pilotní" charakter představoval zcela mimořádný tlak na ukončení tehdy běžících soudních sporů, které měly hromadný charakter. Nelze pak ani přehlédnout přesah napadeného rozhodnutí do již uvedených stále běžících soudních sporů, jež jsou založeny na obdobném právním základě a dotýkají se vedlejšího účastníka (resp. České republiky jako žalované) stejným způsobem.

38. Pokud by právní názor Nejvyššího soudu byl plně realizován skrze rozhodovací praxi obecných soudů o podaných žalobách soudců a státních zástupců, celkové finanční dopady na státní rozpočet by byly na počátku roku 2015 pro soudce a státní zástupce vyčísleny na částku 4,82 mld. Kč (částka sestává ze samotných doplatků, odhadu nákladů řízení a odhadu úroků z prodlení; zahrnuje roky 2014, 2013, 2012; rok 2011 je zahrnut pouze v rozsahu tehdy podaných více než 1 300 žalob s ohledem na běh promlčení u nároků nežalovaných). Nad rámec uvedeného je třeba zmínit, že v důsledku napadeného rozsudku Nejvyššího soudu jsou konstruovány další nároky různých skupin státních zaměstnanců či členů ústavních orgánů a o těchto nárocích jsou vedeny aktuální soudní spory.

39. Vedlejší účastník rovněž poukázal na to, že rozhodování Ústavního soudu se týká období, ve kterém byla česká ekonomika v recesi, saldo státního rozpočtu bylo výrazně nízké a průměrné platy v nepodnikatelské sféře téměř neměnné a státní správa, včetně ústředních orgánů státní správy, podstoupila personální restrikce.

40. S ohledem na ekonomické důsledky právního názoru vyjádřeného v napadeném rozsudku Nejvyššího soudu, přičemž je nerozhodné, že tyto důsledky se následně podařilo snížit, je i pro období let 2011 a 2012 naplněna podmínka vyslovená ve výše citovaném nálezu sp. zn. Pl. ÚS 28/13, tedy že při eventuální (ne)aplikaci protiústavního zákona je třeba vážit schopnost státu plnit své funkce (např. s ohledem na dopad na státní rozpočet) či možné ohrožení jiného důležitého veřejného zájmu, v důsledku čehož je nyní naopak třeba dát přednost právě právní jistotě.

IV. Replika a návrhy na připuštění postavení vedlejších účastníků

41. Stěžovatelka nevyužila možnosti repliky k vyjádření Nejvyššího soudu a Ministerstva spravedlnosti. Předsedkyně okresního soudu pouze ke sdělení vedlejší účastnice ze dne 17. 2. 2016 uvedla, že další postup

Sbirka_nalezu-82.indd 73 29.3.18 12:42

ve věci ústavní stížnosti podané jejím předchůdcem předsedou soudu Mgr. Petrem Jirsou ponechává na Ústavním soudu.

42. V průběhu řízení uplatnili soudci Mgr. Jindřich Mařík, JUDr. Josef Pelcner a JUDr. Ing. Jan Veselý, všichni zastoupeni advokátem Mgr. Radkem Vachtlem, návrh, aby jim Ústavní soud přiznal postavení vedlejšího účastníka řízení, a to na straně soudkyně Okresního soudu Brno-venkov (žalobkyně v původním řízení). Ústavní soud jejich návrhům rozhodnutími ze dne 16. února 2016 č. j. Pl. ÚS 20/15-86, Pl. ÚS 20/15-88 a Pl. ÚS 20/15-90 nevyhověl a postavení vedlejších účastníků řízení jim nepřiznal.

V. Upuštění od ústního jednání

43. Ústavní soud v souladu s ustanovením § 44 zákona o Ústavním soudu uvážil, že ve věci není třeba konat ústní jednání, neboť by to nepřispělo k dalšímu, resp. hlubšímu objasnění věci, než jak se s ní seznámil z vyžádaného spisu a z písemných úkonů stěžovatelky a účastníků řízení. Nekonání ústního jednání odůvodňuje také skutečnost, že Ústavní soud nepovažoval za potřebné provádět dokazování.

VI. Posouzení aktivní legitimace stěžovatelky

44. Dříve, než mohl Ústavní soud přistoupit k věcnému posouzení ústavní stížnosti, zkoumal, zda návrh naplňuje všechny zákonem o Ústavním soudu požadované podmínky a náležitosti, tedy zda lze vůbec návrh Ústavním soudem projednat a meritorně rozhodnout. Ústavní soud se tak nejprve zabýval odpovědí na otázku, zda je stěžovatelka osobou oprávněnou podat ústavní stížnost ve smyslu čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy a § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu. V posuzované věci se jedná o posouzení skutečnosti, zda stěžovatelka (Česká republika – Okresní soud Brno-venkov) vystupuje jako orgán veřejné moci nebo jako (běžná) právnická osoba.

a) Dosavadní judikatura Ústavního soudu

45. Ústavní soud se aktivní legitimací státu k podání ústavní stížnosti zabýval v řadě případů a v jeho judikatuře se ustálily principy, z nichž při posuzování legitimace státu k podání ústavní stížnosti vychází. V prvé řadě je třeba konstatovat, že při posuzování postavení státu jako subjektu oprávněného podat ústavní stížnost se Ústavní soud neomezuje pouze na hodnocení tohoto subjektu jako orgánu veřejné moci, ale vždy zkoumá jeho právní postavení s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem projednávaného případu. Při tomto postupu Ústavní soud ve své judikatuře především rozlišuje, zda stát vystupuje v právních vztazích v pozici subjektu veřejného práva, tedy jako nositel veřejné moci, či nikoli. K obsahu pojmu veřejné moci se vyjádřil již Ústavní soud České a Slovenské Federativní

Sbirka_nalezu-82.indd 74 29.3.18 12:42

Republiky, který konstatoval, že „veřejnou mocí je taková moc, která autoritativně rozhoduje o právech a povinnostech subjektů, ať už přímo, nebo zprostředkovaně. Subjekt, o jehož právech nebo povinnostech orgán veřejné moci rozhoduje, se nenachází v rovnoprávném postavení s tímto orgánem a obsah rozhodnutí tohoto orgánu nezávisí na vůli subjektů" [usnesení Ústavního soudu ČSFR sp. zn. I. ÚS 191/92 ze dne 9. června 1992 (usnesení č. 3 Sbírky usnesení a nálezů Ústavního soudu ČSFR. Praha : Linde, 2011, str. 19)]. Ústavní soud České republiky na tuto koncepci veřejné moci výslovně navázal [srov. např. usnesení sp. zn. II. ÚS 75/93 ze dne 25. 11. 1993 (U 3/2 SbNU 201), nález sp. zn. I. ÚS 182/05 (viz výše) a další].

46. Jestliže stát, resp. státní orgán za něj jednající vystupuje jako nositel veřejné moci, není a z povahy věci ani nemůže být nositelem (subjektem) základních práv. Tento přístup se projevil v některých rozhodnutích [např. usnesení sp. zn. II. ÚS 416/97 ze dne 10. 2. 1998 (U 10/10 SbNU 369) a sp. zn. IV. ÚS 458/97 ze dne 8. 4. 1998 (U 26/10 SbNU 433)], aby jej Ústavní soud posléze stvrdil ve svém stanovisku pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 9/99 ze dne 9. 11. 1999 (ST 9/16 SbNU 372). Uvedený náhled pak respektuje i rozsáhlá další judikatura: srov. např. usnesení sp. zn. II. ÚS 416/97, sp. zn. IV. ÚS 458/97, sp. zn. III. ÚS 254/99 ze dne 10. 11. 1999 (U 70/16 SbNU 369), sp. zn. I. ÚS 449/99 ze dne 14. 12. 1999 (U 76/16 SbNU 397), sp. zn. IV. ÚS 436/2000, sp. zn. II. ÚS 18/02 ze dne 1. 2. 2002 (U 5/25 SbNU 361), sp. zn. I. ÚS 28/02 ze dne 16. 3. 2004, sp. zn. II. ÚS 516/03 ze dne 23. 8. 2004, sp. zn. IV. ÚS 352/03 ze dne 27. 1. 2005 (U 2/36 SbNU 751), sp. zn. III. ÚS 555/05 ze dne 16. 1. 2006, sp. zn. IV. ÚS 127/06 ze dne 16. 5. 2006, sp. zn. I. ÚS 1359/08 ze dne 9. 6. 2008, sp. zn. I. ÚS 2695/08 ze dne 24. 11. 2008 (U 11/51 SbNU 819), sp. zn. I. ÚS 3374/10 ze dne 16. 12. 2010, sp. zn. IV. ÚS 753/11 ze dne 6. 3. 2013, sp. zn. II. ÚS 338/12 ze dne 13. 3. 2012, nález sp. zn. IV. ÚS 2278/14 ze dne 8. 4. 2015 (N 73/77 SbNU 103), usnesení sp. zn. III. ÚS 3547/14 ze dne 25. 11. 2014. V takových případech tedy stát nemůže být aktivně legitimován k podání ústavní stížnosti.

47. Pokud ovšem stát (prostřednictvím státního orgánu) v právních vztazích nevystupuje ve „vrchnostenské" pozici nositele veřejné moci, ale jako subjekt právního vztahu (jako „pouhá" právnická osoba, byť veřejného práva), v němž má rovnoprávné postavení s ostatními subjekty, může být nositelem (některých) základních práv a svobod. Může tak tvrdit a osvědčovat porušení ústavně zaručeného práva nebo svobody, které lze státu přičítat jako každé jiné právnické osobě, a napadat rozhodnutí orgánu veřejné moci ústavní stížností [srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 93/99 ze dne 3. 10. 2001 (N 141/24 SbNU 13), usnesení sp. zn. IV. ÚS 367/03 ze dne 21. 4. 2004 (U 24/33 SbNU 465), nálezy sp. zn. I. ÚS 182/05 ze dne 6. 4. 2006 (N 79/41 SbNU 39), sp. zn. III. ÚS 1255/13 ze dne 2. 4. 2015 (N 68/77 SbNU 51), usnesení sp. zn. I. ÚS 3443/13 ze dne 18. 3. 2014, nález sp. zn. II. ÚS

Sbirka_nalezu-82.indd 75 29.3.18 12:42

2050/14 ze dne 10. 3. 2015 (N 53/76 SbNU 731), usnesení sp. zn. I. ÚS 1925/07 ze dne 2. 10. 2007, sp. zn. I. ÚS 1893/08 ze dne 13. 11. 2008, sp. zn. IV. ÚS 1343/10 ze dne 3. 9. 2010, sp. zn. I. ÚS 3414/13 ze dne 3. 12. 2013, sp. zn. I. ÚS 3398/14 ze dne 5. 8. 2015 (v SbNU nepublikována, dostupná na http://nalus.usoud.cz)]. Nicméně je třeba připustit, že přijetím (a nabytím účinnosti!) zákona č. 234/2014 Sb., o státní službě, tedy se změnou právního režimu pracovního vztahu (z pracovního poměru na poměr služební) u většiny zaměstnanců ve správních úřadech, budou některé judikáty *pro futuro* použitelné jen omezeně.

48. Nikoliv jen pro úplnost je třeba připomenout, že před Ústavním soudem se již vícekrát objevily spory o platy soudců. Jednání Ústavního soudu předcházelo řízení před civilními soudy, které tím, že návrhy projednávat neodmítly, tak *tacite* považovaly tyto sporné nároky za vzniklé ze soukromoprávního (pracovněprávního) vztahu. Nebyla to však řízení ukončená (v posledním stupni) meritorními rozhodnutími, která by bylo možné napadnout ústavní stížností, příslušný soud v každém z projednávaných případů podal návrh na zrušení ustanovení (příp. části ustanovení) zákona, které upravovalo platy soudců (jež měl v dané věci aplikovat). V těchto tzv. platových nálezech šlo tedy o konkrétní kontrolu ústavnosti norem. Ústavní soud prozatím řešil patnáct takových případů, ve většině (celkem devět případů) bylo návrhu (alespoň zčásti) vyhověno. V počátcích – než byla tato úprava zrušena – šlo o odebrání či snížení dalšího platu (tedy tzv. 13. nebo 14. platu), později se judikatura týkala tzv. zmrazování platů soudců odůvodňovaného nepříznivým vývojem ekonomiky, recentní rozhodnutí se pak zabývala stanovením platové základny, resp. koeficientu pro výpočet platů soudců. V chronologickém přehledu se jednalo o následující rozhodnutí: nálezy sp. zn. Pl. ÚS 13/99 ze dne 15. 9. 1999 (N 125/15 SbNU 191; 233/1999 Sb.), sp. zn. Pl. ÚS 18/99 ze dne 3. 7. 2000 (N 104/19 SbNU 3; 320/2000 Sb.), sp. zn. Pl. ÚS 16/2000 ze dne 3. 7. 2000 (N 105/19 SbNU 23; 321/2000 Sb.), sp. zn. Pl. ÚS 11/02 ze dne 11. 6. 2003 (N 87/30 SbNU 309; 198/2003 Sb.), sp. zn. Pl. ÚS 34/04 ze dne 14. 7. 2005 (N 138/38 SbNU 31; 355/2005 Sb.), sp. zn. Pl. ÚS 43/04 ze dne 14. 7. 2005 (N 139/38 SbNU 59; 354/2005 Sb.), sp. zn. Pl. ÚS 9/05 ze dne 14. 7. 2005 (N 140/38 SbNU 81; 356/2005 Sb.), sp. zn. Pl. ÚS 55/05 ze dne 16. 1. 2007 (N 9/44 SbNU 103; 65/2007 Sb.), usnesení sp. zn. Pl. ÚS 27/07 ze dne 21. 11. 2007, nálezy sp. zn. Pl. ÚS 13/08 ze dne 2. 3. 2010 (N 36/56 SbNU 405; 104/2010 Sb.), sp. zn. Pl. ÚS 12/10 ze dne 7. 9. 2010 (N 188/58 SbNU 663; 269/2010 Sb.), sp. zn. Pl. ÚS 16/11 ze dne 2. 8. 2011 (N 135/62 SbNU 99; 267/2011 Sb.), sp. zn. Pl. ÚS 33/11 ze dne 3. 5. 2012 (N 95/65 SbNU 259; 181/2012 Sb.), sp. zn. Pl. ÚS 23/09 ze dne 15. 5. 2012 (N 101/65 SbNU 345; 245/2012 Sb.) a sp. zn. Pl. ÚS 28/13 ze dne 10. 7. 2014 (N 137/74 SbNU 93; 161/2014 Sb.). Ústavní soud také jednou – opět v rámci konkrétní kontroly ústavnosti norem – rozhodo-

Sbirka_nalezu-82.indd 76 29.3.18 12:42

val o platech státních zástupců [nález sp. zn. Pl. ÚS 17/10 ze dne 28. 6. 2011 (N 123/61 SbNU 767; 232/2011 Sb.)]. Nedávno byl nálezem sp. zn. Pl. ÚS 14/15 ze dne 2. 2. 2016 (N 22/80 SbNU 257; 87/2016 Sb.) také zamítnut návrh Obvodního soudu pro Prahu 7 na zrušení slova „2,75násobek" v ustanovení § 3 odst. 3 zákona o platu a na zrušení ustanovení § 3a zákona o platu, pokud se týká prezidenta, viceprezidenta a členů Nejvyššího kontrolního úřadu.

b) Právní úprava pracovního vztahu soudců

49. Pokud jde o ústavní úpravu problematiky, Ústava vcelku nepřekvapivě k právnímu charakteru pracovního vztahu soudce nic jednoznačného neuvádí, řeší pouze určité dílčí – byť významné – otázky, které se týkají pracovního vztahu soudce. Z čl. 63 odst. 1 písm. i) ve spojení s čl. 93 odst. 1 Ústavy vyplývá, že soudce jmenuje do funkce prezident republiky „bez časového omezení", přičemž soudce se své funkce ujímá složením slibu; postup při jmenování stanoví (běžný) zákon. Skutečnost, že soudce při výkonu funkce nepodléhá žádnému nadřízenému orgánu, resp. je nezávislý (a nestranný) potvrzuje čl. 82 odst. 1 Ústavy. Ústava dále obsahuje pravidlo, že soudce v zásadě nelze přeložit k jinému soudu ani z funkce „odvolat", čímž se má zřejmě na mysli zánik (skončení) funkce soudce; výjimky z tohoto pravidla „vyplývající zejména z kárné odpovědnosti" má stanovit běžný zákon (čl. 82 odst. 2 Ústavy). V čl. 82 odst. 3 Ústavy se pak stanoví neslučitelnost výkonu funkce s některými dalšími funkcemi. Ustanovení čl. 93 odst. 2 Ústavy upravuje některé základní (obligatorní) požadavky, kterým musí vyhovovat osoba, jež se uchází o výkon funkce soudce, tj. české státní občanství, bezúhonnost a vysokoškolské právnické vzdělání, přičemž další předpoklady pro výkon funkce stanoví zákon. Listina základních práv a svobod pak v čl. 44 stanoví, že zákon může soudcům omezit právo na podnikání a jinou hospodářskou činnost a právo obsažené v čl. 20 odst. 2 Listiny, tj. právo zakládat politické strany a politická hnutí a sdružovat se v nich.

50. Kromě ústavního rámce je pro další charakteristiku právního charakteru výkonu funkce soudce důležitý především zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o soudech a soudcích") a zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, doplňkový význam pak mají ještě některé další zákony.

51. V zákoně o soudech a soudcích lze považovat za významný oddíl 3 dílu 2 hlavy II, výslovně nazvaný „Pracovní vztah soudců" (§ 84 až 85).

52. Pro účely posouzení právního charakteru pracovního vztahu soudců má nepochybně rozhodující význam ustanovení § 84 odst. 4

Sbirka_nalezu-82.indd 77 29.3.18 12:42

zákona o soudech a soudcích, které stanoví přiměřené podpůrné použití zvláštních předpisů, zákoníku práce a jiných pracovněprávních předpisů. Zbylé odstavce § 84 a 85 pak stanoví „jinak", tedy již upravují některé odchylky od běžného pracovněprávního vztahu. Kromě těchto a výše popsaných odchylek, které vyplývají z ústavních předpisů, obsahuje zákon o soudech a soudcích řadu dalších ustanovení, která lze (v některých případech *cum grano salis*) považovat za zvláštní úpravu: předpoklady pro výkon funkce a funkční období (§ 60), slib (§ 62), jmenování do funkce (§ 63, což je opakováním Ústavy), přidělování soudce k soudu (§ 67), dočasné přidělení soudce k jinému soudu (§ 68), překládání soudce na jiný soud (§ 71, 73), charakteristika funkce soudce jako funkce veřejné (§ 74), hmotné zabezpečení (§ 75), podmíněnost trestního stíhání (§ 76), odpovědnost za škodu (§ 78), práva a povinnosti soudce (§ 79 až 83), kárná odpovědnost soudce (§ 86 až 90), nezpůsobilost k výkonu funkce (§ 91 až 92), zánik funkce soudce (§ 94 až 95), dočasné zproštění výkonu funkce soudce (§ 99 až 100a).

53. Podle § 75 zákona o soudech a soudcích stát zabezpečuje nezávislost soudců též jejich hmotným zabezpečením, přičemž platové poměry soudců upravuje zvláštní právní předpis. Tím je zákon o platu představitelů.

54. Na ustanovení § 74 zákona o soudech a soudcích, které stanoví, že výkon funkce soudce je veřejnou funkcí, navazuje ustanovení § 5 odst. 1 zákoníku práce, podle kterého platí, že na vztahy vyplývající z výkonu veřejné funkce se tento zákon vztahuje, pokud to výslovně stanoví (sám) nebo pokud to stanoví zvláštní právní předpisy. Pokud je veřejná funkce vykonávána v pracovním poměru, řídí se tento pracovní poměr tímto zákonem (§ 5 odst. 2 zákoníku práce). Podle § 201 odst. 1 zákoníku práce se výkonem veřejné funkce pro účely tohoto zákona rozumí plnění povinností vyplývajících z funkce, která je vymezena funkčním nebo časovým obdobím a je obsazována na základě přímé nebo nepřímé volby nebo jmenováním podle zvláštních právních předpisů.

55. Ze zákoníku práce dále vyplývá, že za Českou republiku v pracovněprávních vztazích jedná a práva a povinnosti z pracovněprávních vztahů vykonává organizační složka státu, která jménem státu v základním pracovněprávním vztahu (§ 3) zaměstnance zaměstnává (ustanovení § 9).

56. Podle § 21 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, se stát v oblasti soukromého práva považuje za právnickou osobu, jiný právní předpis pak stanoví, jak stát právně jedná. Za tento jiný právní předpis je patrně třeba považovat především zákon č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích, ve znění pozdějších předpisů.

57. Podle § 3 zákona č. 219/2000 Sb. jsou organizačními složkami státu ministerstva a jiné správní úřady státu, Ústavní soud, soudy, státní zastupitelství, Nejvyšší kontrolní úřad, Kancelář prezidenta republiky, Úřad

Sbirka_nalezu-82.indd 78 29.3.18 12:42

vlády České republiky, Kancelář veřejného ochránce práv, Akademie věd České republiky, Grantová agentura České republiky a jiná zařízení, o kterých to stanoví zvláštní právní předpis anebo tento zákon; obdobné postavení jako organizační složka státu má Kancelář Poslanecké sněmovny a Kancelář Senátu. Podle § 6 zákona č. 219/2000 Sb. platí, že pokud stát vystupuje jako účastník právních vztahů, je právnickou osobou. Jménem státu činí právní úkony vedoucí organizační složky, jíž se tyto právní úkony týkají, pokud zvláštní právní předpis nebo tento zákon nestanoví jinak (§ 7 odst. 1 zákona č. 219/2000 Sb.). Vedoucí organizační složky může pro určité právní úkony písemně pověřit jednáním jiného vedoucího zaměstnance této organizační složky. Další zaměstnanci organizační složky mohou jménem státu činit právní úkony pouze v rozsahu stanoveném vnitřním předpisem organizační složky (§ 7 odst. 2 zákona č. 219/2000 Sb.).

58. Pokud jde o zákonnou úpravu, sluší se ještě uvést, že pro některé okruhy osob platí speciální úpravy pracovního vztahu – jde o služební (veřejnoprávní) poměr. Takovou regulaci obsahuje zákon č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 234/2014 Sb., o státní službě, ve znění pozdějších předpisů. Jak je zřejmé, první dva zákony se vztahují toliko na služební vztah vojáků z povolání, resp. příslušníků bezpečnostních sborů. Nicméně ani obecnější úprava obsažená v naposledy uvedeném zákonu se pracovního vztahu soudců nedotýká, neboť se – s určitými výjimkami – vztahuje na právní poměry státních zaměstnanců vykonávajících ve správních úřadech státní správu (srov. § 1). Ponecháváme stranou zákon č. 312/2002 Sb., o úřednících územních samosprávných celků a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, neboť jde jen o specifickou, (nijak rozsáhle) modifikovanou regulaci pracovního poměru.

59. Právní úpravě pracovního vztahu soudců by se mohla zdát relativně blízká úprava pracovního vztahu státních zástupců, obsažená v zákoně č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon č. 283/1993 Sb.“). Nicméně zákon výslovně mluví o pracovním poměru, který se řídí zákoníkem práce, pokud tento zákon nestanoví jinak (§ 18 odst. 6 zákona č. 283/1993 Sb.). I tento zákon stanoví některé odchylky: funkce státního zástupce vzniká jmenováním (§ 18 odst. 1 zákona č. 283/1993 Sb.), pracovní poměr státního zástupce se zakládá k České republice jmenováním do funkce státního zástupce a vzniká po složení slibu dnem, který je stanoven k nástupu výkonu této funkce. Nestanoví-li tento zákon jinak, vykonává práva a povinnosti z pracovního poměru státní zastupitelství, k němuž je státní zástupce přidělen k výkonu funkce (§ 18 odst. 4 zákona č. 283/1993 Sb.). Pracovní poměr státního zástupce končí dnem zániku funkce státního zástupce (§ 18 odst. 5 zákona č. 283/1993 Sb.).

Sbirka_nalezu-82.indd 79 29.3.18 12:42

Platové poměry státních zástupců upravuje zvláštní právní předpis (§ 18 odst. 7 zákona č. 283/1993 Sb.).

c) Závěry

60. Dosavadní judikatura Ústavního soudu prozatím nedává jednoznačnou odpověď na otázku, jaký právní charakter má pracovní vztah soudců, resp. jaká je právní povaha nároků z něho vyplývajících. Na tom nic nemění ani skutečnost, že v rámci řízení o konkrétní kontrole norem (o návrzích na zrušení ustanovení zákona) se Ústavní soud několikrát věnoval posouzení ústavnosti ustanovení některých zákonů, které upravovaly platy či určitá opatření týkající se platů soudců. Nelze však přehlédnout, že v těchto věcech civilní soudy (včetně Nejvyššího soudu) v řízeních předcházejících podání návrhu k Ústavnímu soudu posuzovaly tyto spory o platy jako nároky soukromoprávní (kde stěžovatelka vystupovala jako účastník řízení), a vědomě tak nevyužily postupu umožněného jim ustanovením § 104b odst. 1. o. s. ř. Z tohoto ustanovení vyplývá, že náleží-li věc do věcné příslušnosti soudu, který rozhoduje podle soudního řádu správního, tedy v zásadě o věcech veřejnoprávních, soud řízení usnesením zastaví a navrhovatele poučí o možnosti podat žalobu proti rozhodnutí ve správním soudnictví. Postavení státu jako právnické osoby jednající (prostřednictvím své organizační složky, resp. jejího představitele) v oblasti soukromého práva tak nebylo civilními soudy zpochybňováno. Ústavní soud přitom ve své rozhodovací praxi ponechává na obecných soudech, aby samy posoudily, zda věc spadá do oblasti správního nebo civilního soudnictví [usnesení sp. zn. IV. ÚS 349/03 ze dne 26. 2. 2004 (U 8/32 SbNU 501), sp. zn. I. ÚS 1393/07 ze dne 24. 2. 2009, sp. zn. Pl. ÚS 2/09 ze dne 7. 4. 2009 (v SbNU nepublikována, dostupná na http://nalus.usoud.cz)], příp. respektuje rozhodnutí tzv. zvláštního senátu [usnesení sp. zn. Pl. ÚS 14/06 ze dne 7. 12. 2006 (U 13/43 SbNU 645)].

61. V projednávaném případě však jde o rozhodování o ústavní stížnosti směřující proti rozhodnutí Nejvyššího soudu o „dorovnání“ platu jedné soudkyně. Výše [sub a)] byla také uvedena judikatura, ve které se Ústavní soud zabýval některými příbuznými otázkami, resp. kdy šlo primárně o zjištění, zda existuje aktivní legitimace k podání ústavní stížnosti orgánu veřejné moci (státu) proti konkrétnímu rozhodnutí.

62. Z předloženého přehledu judikatury lze toliko dovodit, že orgán veřejné moci (jako orgán jednající jménem státu) může nejen vykonávat veřejnou moc, ale v některých případech může vystupovat za stát jako právnická osoba ve vztazích soukromoprávního charakteru. Jinými slovy, orgán veřejné moci může jak vykonávat veřejnou moc *(imperium)*, tak provádět nevrchnostenské úkony jako jiné formy zejména správní činnosti [nález sp. zn. II. ÚS 623/02 ze dne 19. 10. 2004 (N 149/35 SbNU 83)], ale také může

Sbirka_nalezu-82.indd 80 29.3.18 12:42

být účastníkem právního vztahu soukromoprávního charakteru *(dominium)*.

63. Lze souhlasit s Ministerstvem spravedlnosti, že při posuzování právního charakteru pracovního vztahu soudců si jistou pozornost zasluhují některé partie z odůvodnění výše citovaného nálezu sp. zn. I. ÚS 182/05, byť současný Ústavní soud považuje vlastní výrok rozhodnutí (a významnou část argumentace) za problematický. V tomto rozhodnutí Ústavní soud poukázal na prolnutí soukromoprávních a veřejnoprávních aspektů pracovněprávních vztahů státních zástupců s tím, že nelze jednoznačně tvrdit, že se jedná pouze o vztahy soukromoprávní. Na druhé straně Ústavní soud konstatoval, že pouze z existence určitých veřejnoprávních prvků v právních vztazích nelze dovozovat, že dotyčné vztahy pracovněprávními nejsou, resp. že pouhou přítomnost určitých veřejnoprávních prvků nelze považovat za dostatečný důvod k závěru, že se o vztah pracovněprávní nejedná. Ústavní soud zde hodnotil pracovní poměr státních zástupců jako „pracovněprávní vztah v jistém smyslu modifikovaný, se zastoupením větší míry prvků veřejnoprávních. Nicméně se stále jedná o vztah pracovněprávní; opačný výklad by *ad absurdum* musel vést k závěru, že stát nemůže být v postavení zaměstnavatele ve vztahu ke státním zástupcům“. Ústavní soud dovodil, že „zákonodárce v právním řádu rozlišuje postavení státu jako ‚státu‘ – nositele veřejné moci a postavení státu jako ‚právnické osoby‘; zákon o Ústavním soudu explicitně uznal, že právnické osoby mají právo podat ústavní stížnost [ustanovení § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. Pokud měl tedy stát status právnické osoby v dané věci (ustanovení § 8b odst. 1 zákoníku práce), neshledal Ústavní soud důvod, proč takové jeho postavení nesubsumovat pod ustanovení § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu (jehož dikce ani nerozlišuje mezi ‚právnickou osobou‘ a ‚právnickou osobou – státem‘)“.

64. Za povšimnutí stojí i usnesení sp. zn. IV. ÚS 367/03 ze dne 21. 4. 2004 (U 24/33 SbNU 465), kdy při řešení otázky aktivní legitimace České republiky – Ministerstva zahraničních věcí Ústavní soud konstatoval, že „i když je stěžovatel jako organizační složka státu orgánem veřejné moci, v případě pracovněprávních vztahů vystupuje jako subjekt právních vztahů soukromoprávního charakteru, a stává se proto nositelem (subjektem) základních práv a svobod. V dané právní věci je tedy stěžovatel aktivně legitimován k podání ústavní stížnosti, neboť je navíc zřejmé, že v pracovněprávních vztazích nevystupuje v pozici ‚vrchnostenské‘, nýbrž v postavení rovném …“.

65. Při hodnocení otázky, zda stěžovatelka vystupovala jako nositel veřejné moci, či nikoli, je třeba vycházet z charakteru proběhlého soudního řízení. V posuzované věci byla předmětem řízení žaloba, kterou se žalobkyně (soudkyně Okresního soudu Brno-venkov) domáhala, aby jí

Sbirka_nalezu-82.indd 81 29.3.18 12:42

stěžovatelka zaplatila doplatek platu a víceúčelové paušální náhrady výdajů soudce obecného soudu. Jednalo se tedy o spor mezi žalobkyní-soudkyní, která svou funkci vykonává v pracovním vztahu ke stěžovatelce, a stěžovatelkou, která je jejím zaměstnavatelem.

66. K posouzení dané problematiky není příliš nápomocná ani odborná literatura, neboť zčásti toliko tautologicky konstatuje, že „funkce soudce není vykonávána v pracovním poměru, ale v pracovním vztahu" (Kocourek, J. Zákon soudech a soudcích. Komentář. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 216). Ústavní soud vnímá spojení „pracovní vztah" jako střechový termín, který zahrnuje různé formy právních vztahů osoby a jejího zaměstnavatele (spadá tam tedy, mj., jak pracovní, tak služební poměr).

67. Ústavní soud s přihlédnutím k dosavadní judikatuře a zejména na základě podaného přehledu ústavní a zákonné úpravy dovozuje, že funkce soudce je veřejnou funkcí (§ 74 odst. 1 zákona o soudech a soudcích), již soudce fakticky vykonává v pracovním vztahu (resp. jejíž součástí je pracovní vztah), který vykazuje znaky pracovního poměru, jenž je modifikován zvláštními způsoby úpravy některých institutů obsažených v Ústavě a v zákoně o soudech a soudcích.

68. Pracovní vztah soudce se řídí zákonem o soudech a soudcích a zvláštními právními předpisy; nestanoví-li zákon o soudech a soudcích nebo zvláštní právní předpisy jinak, použijí se na pracovní vztah soudce (subsidiárně) přiměřeně ustanovení zákoníku práce a jiných pracovněprávních předpisů (§ 84 odst. 4 zákona o soudech a soudcích). Zvláštním právním předpisem, který upravuje plat soudce (peněžité plnění poskytované soudci za práci vykonanou v jeho pracovním vztahu), je zákon o platu představitelů. Soudci náleží plat ode dne, v němž splnil „zákonné podmínky pro výkon funkce" (tj. ode dne, jenž byl stanoven jako den nástupu do funkce), do dne ukončení pracovního vztahu.

69. Uvedené právní předpisy upravují i základní náležitosti vlastního pracovního vztahu soudce ke státu. Pracovní vztah je založen jmenováním, jehož důsledkem je vznik vlastní funkce, která však může být vykonávána pouze na tomto základě. Pracovní vztah vzniká až dnem, jenž byl stanoven jako den nástupu do funkce soudce, a zaniká dnem zániku funkce soudce. Pracovní vztah soudce přitom nemůže vzniknout proti jeho vůli, neboť soudce může být jmenován do funkce jen se svým souhlasem; souhlas soudce je pak výslovně vyžadován pro přidělení soudce ministrem spravedlnosti k určitému soudu a stanovení dne nástupu do funkce (§ 67 odst. 1 a 3 zákona o soudech a soudcích). I ze skutečnosti, že tento vztah – včetně jeho esenciálních náležitostí – nemůže vzniknout bez soudcova souhlasu (soudce nemůže být bez dalšího jmenován nějakým mocenským aktem veřejné moci), lze dovodit, že pracovní vztah soudce je svojí povahou poměrem *sui generis*, výrazně se však v některých aspektech blíží právnímu

Sbirka_nalezu-82.indd 82 29.3.18 12:42

poměru soukromoprávnímu, jehož účastníci mají rovné postavení. Důsledkem této povahy vzájemného vztahu soudce a státu potom je, že se na pracovní vztah soudce, nestanoví-li zvláštní právní předpisy jinak, subsidiárně použijí pracovněprávní předpisy. Zvlášť to platí pro eventuální spory o plat, neboť v takovém případě nejde o vlastní výkon veřejné funkce soudce.

70. Přestože komplexní právní úprava pracovního vztahu tak, jak vyplývá z příslušných ustanovení zákona o soudech a soudcích, zahrnuje i některé relevantní prvky vztahů veřejnoprávních (např. možnost dočasného přidělení k jinému soudu a přeložení soudce z důvodu změny v organizaci, příslušnosti, působnosti soudů), tato okolnost nemůže ještě sama o sobě mít za následek popření skutečnosti, že daný spor o plat, jenž byl předmětem řízení u civilních soudů, je vztahem majícím soukromoprávní charakter.

71. Ze specifické úpravy pracovních vztahů soudců vyplývá, že jsou založeny na vzájemném prolnutí soukromoprávních a veřejnoprávních prvků, přičemž u jeho platové složky soukromoprávní charakter vztahů převažuje.

72. V dané právní věci má tak Ústavní soud za to, že je stěžovatelka aktivně legitimována k podání ústavní stížnosti, neboť i když organizační složka za stát jednající má povahu orgánu veřejné moci, v případě předmětného sporu vystupuje jako subjekt právního vztahu soukromoprávního charakteru, na nějž se – stejně jako na jiné zaměstnavatele – mají aplikovat soukromoprávní předpisy. V předmětném vztahu stát (jednající prostřednictvím své organizační složky, resp. jejím představitelem) nevystupuje v pozici „vrchnostenské“, nýbrž v postavení rovném, resp. srovnatelném s jiným zaměstnavatelem, a stává se proto nositelem (subjektem) základních práv a svobod.

VII. Rekapitulace judikatury Ústavního soudu k platům soudců v posuzovaném období (po 31. 12. 2010)

73. Nálezem sp. zn. Pl. ÚS 16/11 ze dne 2. 8. 2011 (N 135/62 SbNU 99; 267/2011 Sb.) Ústavní soud zrušil § 3b odst. 1 zákona č. 236/1995 Sb., ve znění zákona č. 425/2010 Sb., dnem vyhlášení ve Sbírce zákonů (dnem 12. 9. 2011), tedy základnu platnou pro soudce ve výši 54 005 Kč v roce 2011 pro rozpor s čl. 1 odst. 1 ve spojení s čl. 82 odst. 1 Ústavy.

74. S ohledem na dřívější judikaturu Ústavní soud zdůraznil, že posouzení ústavnosti platových restrikcí vůči soudcům pro konkrétní období konkrétního roku spadá do rámce vymezeného principem soudcovské nezávislosti. Ústavní postavení soudců na straně jedné a představitelů moci zákonodárné a výkonné, zvláště pak státní správy, na straně druhé, se vzhledem k principu dělby moci a principu nezávislosti soudců odlišuje, z čehož plyne i rozdílný dispoziční prostor pro zákonodárce k platovým

Sbirka_nalezu-82.indd 83 29.3.18 12:42

restrikcím vůči soudcům ve srovnání s jinými oblastmi veřejné sféry. Zásah do materiálního zabezpečení soudců garantovaného zákonem nesmí být výrazem svévole zákonodárce, nýbrž musí být, vycházeje ze zásady proporcionality, odůvodněn výjimečnými okolnostmi. Např. tíživou finanční situací státu, přičemž i za splnění této podmínky musí být zohledněna odlišnost funkce soudců a představitelů moci zákonodárné a výkonné, zvláště pak státní správy; takovýto zásah nesmí zavdat důvod k obavám, nedotýká-li se omezení důstojnosti soudců, případně není-li výrazem ústavně nepřípustného tlaku moci zákonodárné a moci výkonné na moc soudní. V posuzovaném případě Ústavní soud neshledal např. deficit veřejných financí v mezinárodním srovnání nikterak mimořádným, dále akcentoval dlouhodobý trend snižování a zmrazování soudcovských platů, což vyhodnotil jako opuštění racionálních relací mezi úrovní platů soudců a platů ve veřejné správě. Přitom Ústavní soud poukázal na mimořádný růst platů ve veřejné sféře v roce 2010, což považoval za rozporné s deklarovaným cílem nutnosti úspor.

75. Ústavní soud v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 28/13 ze dne 10. 7. 2014 (N 137/74 SbNU 93; 161/2014 Sb.) pak k závěrům uvedeným v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 16/11 uvedl, že „důsledkem zrušení platové základny pro rok 2011 byla aktivizace zákonodárcem a exekutivou vytvořené ‚pojistky' … která by zabránila nevratnému skokovému nárůstu platů soudců, který by nastal beze změny obecné úpravy v § 3 odst. 3 zákona č. 236/1995 Sb., ve znění zákona č. 309/2002 Sb. … Takto dosažené platy by již patrně nebylo možné vzhledem k dosavadní judikatuře Ústavního soudu v budoucnosti výrazně snížit (důvodová zpráva k tisku č. 133/0). Sdělením Ministerstva práce a sociálních věcí publikovaným pod č. 271/2011 Sb. byla pak pro rok 2011 vyhlášena platová základna 57 747,50 Kč (2,5násobek průměrného platu fyzických osob v nepodnikatelské sféře za rok 2009)".

76. Nálezem sp. zn. Pl. ÚS 33/11 ze dne 3. 5. 2012 (N 95/65 SbNU 259; 181/2012 Sb.) Ústavní soud zrušil *ad hoc* stanovenou platovou základnu pro roky 2012 až 2014 (§ 3b odst. 2 zákona č. 236/1995 Sb., ve znění zákona č. 425/2010 Sb.) dnem vyhlášení nálezu ve Sbírce zákonů, tj. dnem 1. června 2012, dále zrušil slovo „2,5násobek" v § 3 odst. 3 zákona č. 236/1995 Sb., naposledy ve znění zákona č. 425/2010 Sb., uplynutím dne 31. prosince 2012. Poukázal na již dříve vymezené zobecňující teze stanovící hranice možných restrikcí v materiálním zabezpečení soudců, na komparaci s judikaturou evropských ústavních soudů a zdůraznil a objasnil princip nezávislého soudnictví jako jedné z podstatných náležitostí demokratického právního státu ve smyslu čl. 9 odst. 2 Ústavy. Základními komponenty principu nezávislosti soudnictví se Ústavní soud komplexně zabýval v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 7/02 ze dne 18. 6. 2002 (N 78/26 SbNU 273; 349/2002 Sb.). Na okraj ustanovení § 3 odst. 3 a § 3b odst. 2 zákona č. 236/1995 Sb.

Sbirka_nalezu-82.indd 84 29.3.18 12:42

Ústavní soud v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 33/11 (viz výše) zopakoval, co již vyslovil v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 12/10 ze dne 7. 9. 2010 (N 188/58 SbNU 663; 269/2010 Sb.): „Soudcovské platy i na rozdíl od platů ostatních ‚služebníků státu' po dlouhé období i s následující zamýšlenou perspektivou podléhají pouze restrikcím. Opatření ve vztahu k nim se pak již nejeví jako mimořádná a proporční, ale jako cílený proces směřující k tomu, aby se soudcovské platy vrátily do nižších úrovní, a tedy aby se touto cestou odstranila ze zorného úhlu moci zákonodárné a výkonné v minulosti učiněná ‚chyba' při stanovení pravidel pro výpočty soudcovských platů v polovině 90. let 20. století." Dále uvedl, že „na této skutečnosti nic nemění ani tvrzení předkladatele zákona, dle něhož úprava obsažená v § 3b odst. 2 zákona o platu soudců vrací platovou základnu ‚cca' na úroveň roku 2007 až 2009. Naopak, restrikce obsažená ve snížení koeficientu pro určení platové základny z hodnoty trojnásobku na hodnotu 2,5násobku průměrné nominální měsíční mzdy fyzických osob v nepodnikatelské sféře (§ 3 odst. 3 zákona o platu, ve znění zákona č. 425/2010 Sb.) představuje nepřiměřený a pouze vůči soudcům zaměřený zásah, nesplňuje ty podmínky, jež pro akceptaci restrikcí platů soudců vytyčil Ústavní soud v již nastíněné judikatuře."

77. Na základě výše uvedeného nálezu sp. zn. Pl. ÚS 33/11 Ministerstvo práce a sociálních věcí (pouze pro období od 1. června 2012 do 31. prosince 2012) vyhlásilo sdělením č. 183/2012 Sb. platovou základnu ve výši 2,5násobku v relaci k dosaženému průměrnému platu v nepodnikatelské sféře v roce 2010, a to ve výši 57 222,50 Kč. Soudci tak v období od 1. ledna 2012 do 31. května 2012 měli pobírat plat stanovený ze základny „zmrazené" ve výši 56 849 Kč, tedy platovou základnu oproti roku 2011 téměř o 1 000 Kč nominálně sníženou.

78. V nálezu Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 28/13 ze dne 10. 7. 2014 (viz výše) plénum vyhovělo návrhu Městského soudu v Brně na zrušení slova „2,75násobek" v ustanovení § 3 odst. 3 zákona č. 236/1995 Sb., naposledy ve znění zákona č. 11/2013 Sb., a to pokud se týká soudců okresních, krajských, vrchních soudů, Nejvyššího soudu a Nejvyššího správního soudu. Ústavní soud shledal, že napadená část ustanovení je v rozporu s čl. 1 odst. 1 ve spojení s čl. 82 odst. 1 Ústavy, a ke dni 31. 12. 2014 ji zrušil. V části týkající se zrušení ustanovení čl. II zákona č. 11/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 236/1995 Sb., o platu a dalších náležitostech spojených s výkonem funkce představitelů státní moci a některých státních orgánů a soudců a poslanců Evropského parlamentu, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, Ústavní soud návrh zamítl. V odůvodnění rozhodnutí Ústavní soud navázal na předchozí rozhodnutí, v němž posuzoval snížení platové základny z trojnásobku na 2,5násobek, a z nějž plynulo, že s ohledem na dlouhodobé legislativní zmrazení a faktické snížení platů soudců obecných soudů je nezbytné vrátit právní úpravu platové základny soudců

Sbirka_nalezu-82.indd 85 29.3.18 12:42

na původní trojnásobek. Za těchto okolností tak byl prostor pro zákonodárce omezen, byť v obecné rovině Ústavní soud konstatoval, že soudní moc neexistuje mimo ekonomickou realitu státu a uvedená relace není ústavně nedotknutelnou veličinou. Zásah do platové základny by však musel být podpořen velmi pádnými argumenty, jež však Ústavní soud v daném případě neshledal, když neakceptoval snížení platové základny soudců na 2,75násobek z důvodu blíže nespecifikovaného přílišného zatížení státního rozpočtu. Ústavní soud uzavřel, „že ani snížení relace mezi platovou základnou a průměrnou mzdou v nepodnikatelské sféře z 3násobku na 2,75násobek není opřeno o analytický rozbor, jenž by svědčil tomu, že jde o zásah přiměřený, pohybující se v mezích ústavně vymezeného prostoru pro zásahy do materiálního zabezpečení soudců. Z citovaných veřejných zdrojů lze naopak usuzovat, že platová základna snížená od roku 2013 z trojnásobku na 2,75násobek, tedy o 8,3 %, se vymyká růstu – byť mírnému – průměrné mzdy v nepodnikatelské sféře (přepočtené počty) podle údajů ČSÚ v tomtéž období, a už vůbec není v korelaci k cca 4,6% růstu mediánu průměrného platu nejvyšších státních úředníků mezi lety 2012 a 2013. Platy soudců jsou navíc stanoveny fixní částkou a na rozdíl od státních úředníků je nelze navyšovat přiznáváním žádných odměn … S ohledem na shora uvedené důvody tak není v současné době již prostor pro restriktivní zásahy do relativního poměru zakotveného v § 3 odst. 3 zákona o platu, jak byl založen zákonem č. 309/2002 Sb. (na úrovni 3násobku)“.

79. Ústavní soud se v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 28/13 rovněž vyjádřil k právním důsledkům derogačního výroku pro zákonodárce a soudy. Mimo jiné uvedl, že „zrušení zákona podle čl. 87 odst. 1 písm. a) Ústavy zásadně nevyvolává zpětné účinky, a pokud derogační výrok není spojen s odkladem vykonatelnosti, působí s účinky *ex nunc*. K pozbytí platnosti zrušeného zákonného ustanovení tak dochází až k datu vykonatelnosti nálezu. Zrušení protiústavní zákonné úpravy samo o sobě neznamená revizi individuálních právních aktů založených na její aplikaci … Na druhé straně nelze přehlédnout, že jestliže Ústavní soud ve svém nálezu konstatuje, že zákon nebo jiný právní předpis je v rozporu s ústavním pořádkem, pak tento rozpor byl dán i po dosavadní dobu jeho účinnosti. Zejména v případech, kdy je derogačním důvodem zjištění, že aplikace zrušeného právního předpisu působí porušení základních práv jednotlivců, je proto přirozeným důsledkem, že se dotčeným jednotlivcům poskytne ochrana jejich základních práv a svobod právě tím, že se předmětný právní předpis v rozsahu, na který dopadá derogační důvod vyslovený v nálezu Ústavního soudu, zpětně neaplikuje … Platí to však pouze za předpokladu, že poskytnutí této ochrany nebrání jiné základní právo nebo důležitý veřejný zájem, jemuž je v případě vzájemné kolize třeba dát přednost. Jestliže by například v právních vztazích mezi jednotlivci znamenalo zpětné neaplikování protiústav-

Sbirka_nalezu-82.indd 86 29.3.18 12:42

ního zákona sice ochranu základních práv jednoho účastníka tohoto právního vztahu, avšak současně negativní zásah do základních práv jiného účastníka, jenž v minulosti jednal v důvěře v zákon, byl by takovýto následek derogace s ohledem na princip právní jistoty zásadně … vyloučen. Naopak v případě vertikálních právních vztahů mezi státem a jednotlivcem má zásadně přednost ochrana základních práv a svobod jednotlivce. I zde je ovšem třeba brát zřetel na to, že zpětné neaplikování protiústavního zákona by mohlo za určitých okolností vést k ohrožení schopnosti státu plnit své funkce (např. s ohledem na dopad na státní rozpočet) či k ohrožení jiného důležitého veřejného zájmu, v důsledku čehož bude naopak třeba dát přednost právě právní jistotě a zachování současného stavu". Tyto závěry Ústavní soud podpořil odkazy na předchozí judikaturu [nálezy sp. zn. Pl. ÚS 38/06 ze dne 6. 2. 2007 ve znění opravného usnesení ze dne 3. 4. 2007 (N 23/44 SbNU 279; 84/2007 Sb.), sp. zn. IV. ÚS 1777/07 ze dne 18. 12. 2007 (N 228/47 SbNU 983), sp. zn. Pl. ÚS 16/09 ze dne 19. 1. 2010 (N 8/56 SbNU 69; 48/2010 Sb.), sp. zn. Pl. ÚS 15/09 ze dne 8. 7. 2010 (N 139/58 SbNU 141; 244/2010 Sb.), sp. zn. IV. ÚS 1572/11 ze dne 6. 3. 2012 (N 45/64 SbNU 551), sp. zn. III. ÚS 3489/12 ze dne 23. 5. 2013 (N 94/69 SbNU 447)].

80. Ústavní soud dále konstatoval, „že jakkoliv obecně platí, že by se i při stanovení odkladu vykonatelnosti zrušovacího nálezu toto zrušení mělo reálně projevit v právní sféře těch účastníků, jejichž řízení vedlo k vydání vyhovujícího nálezu, v projednávané věci jsou splněny podmínky pro závěr, že se toto pravidlo neuplatní. Při úvaze o právních účincích derogačního nálezu v řízení o kontrole norem je totiž třeba zvažovat i jiné aspekty než čistě procesněprávní, což ostatně činí i ústavní soudy jiných evropských zemí. Ústavní soud má přitom za to, že tyto aspekty ve svém souhrnu vedou k závěru, že účinky tohoto nálezu mohou být aplikovány i na případy těchto účastníků teprve od okamžiku jeho vykonatelnosti a že tento nález nezakládá nárok na zpětné doplacení rozdílu na platu a dalších náležitostech plynoucího z výše základny ve výši 2,75 násobku průměrné mzdy v nepodnikatelské sféře za předminulý kalendářní rok a ústavně konformního trojnásobku, jenž měl být do zákonné úpravy vložen již k datu 1. ledna 2013".

81. Tento závěr Ústavní soud odůvodnil především zájmem na zklidnění celkové atmosféry, „která ve věci platů soudců dlouhodobě panuje jak na politické scéně, tak zejména v širší veřejnosti. Jakkoliv Ústavní soud trvá na tom, že zákonodárce v této věci dlouhodobě postupuje vědomě protiústavním, a tedy neomluvitelným způsobem, je třeba současně vidět, že zpětné doplacení těchto částek by znamenalo významný a zejména též nepředvídaný zásah do státního rozpočtu, který by nutně vedl k dalšímu růstu zmíněného napětí mezi společností a soudci".

Sbirka_nalezu-82.indd 87 29.3.18 12:42

VIII. Vlastní přezkum

82. Ústavní soud připomíná, že není vrcholem soustavy všeobecného soudnictví (čl. 81 a čl. 91 odst. 1 a čl. 92 Ústavy), a tudíž ani řádnou další odvolací instancí, není soudem ostatním soudům nadřízeným. Ústavní soud je jako soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) do rozhodovací činnosti soudů ve věcech civilních, trestních a správních oprávněn zasáhnout jen tehdy, byla-li jejich rozhodnutími či postupy, jež těmto rozhodnutím předcházely, porušena ústavně zaručená základní práva nebo svobody. Nesprávná aplikace podústavního práva soudy zpravidla nemá za následek porušení základních práv a svobod; může nastat až v případě, že dojde k porušení některé z těchto norem v důsledku svévole anebo v důsledku interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti.

83. Ústavní soud posoudil argumentaci stěžovatelky, obsah napadeného rozhodnutí i vyžádaného soudního spisu a další podklady ve výše vymezeném rozsahu a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná, neboť napadené rozhodnutí vykazuje znaky nepřípustné, ústavně nekonformní libovůle.

84. Pokud jde o napadené rozhodnutí, argumentace Nejvyššího soudu je založena zejména: 1. na přesvědčení o porušení individuálního základního práva soudce na spravedlivou odměnu za vykonanou práci (podle čl. 28 Listiny) a na odpovídající náhradu výdajů s tím, že materiální (platové) zabezpečení soudců je rovněž jednou ze záruk pro nezávislý výkon soudnictví; 2. na názoru, že v nálezech sp. zn. Pl. ÚS 16/11 a sp. zn. Pl. ÚS 33/11 (viz výše), které se vztahují k výši platové základny v letech 2011 a 2012, Ústavní soud neshledal „právněpolitické“ nebo „politické“ důvody, které by bránily zpětnému doplacení platu a náhrad; 3. na navazujícím tvrzení, že pokud jde o „precedenční“ závaznost nálezu sp. zn. Pl. ÚS 28/13 ze dne 10. 7. 2014 (N 137/74 SbNU 93; 161/2014 Sb.), nepředstavuje „vyložené a aplikované nosné právní pravidlo (rozhodovací důvod)“, o něž se opírá výrok tohoto nálezu a které obecné soudy musí respektovat; 4. na polemice s názorem Ústavního soudu, že existence veřejného zájmu převažuje nad právem na zpětné doplacení platu soudce z titulu protiústavně snížené platové základny.

a) Postavení státu a právo soudce na plat

85. Pokud jde o první argument, Ústavní soud považuje za nadbytečné se vyjadřovat k samotné problematice platové restrikce vůči soudcům, která byla předmětem předchozích nálezů Ústavního soudu, jelikož se k ní již podrobně vyjádřil v odůvodnění těchto nálezů, a která není mezi účastníky řízení sporná. Ze strany Nejvyššího soudu však zůstává nevyjasněna otázka možného porušení individuálního základního práva soudce,

Sbirka_nalezu-82.indd 88 29.3.18 12:42

garantovaného ustanovením čl. 28 Listiny, totiž práva na spravedlivou odměnu za vykonanou práci (a na odpovídající náhradu výdajů).

86. Ustanovení čl. 28 Listiny stanoví: „Zaměstnanci mají právo na spravedlivou odměnu za práci a na uspokojivé pracovní podmínky. Podrobnosti stanoví zákon." Podle čl. 41 odst. 1 Listiny však „práv uvedených v … čl. 28 … je možno se domáhat pouze v mezích zákonů, které tato ustanovení provádějí". Právo na spravedlivou odměnu za práci patří mezi hospodářská, sociální a kulturní práva, jimž je poskytována ochrana slabší, než jak je tomu u základních lidských práv v užším slova smyslu. V nálezu sp. zn. Pl. ÚS 1/12 ze dne 27. 11. 2012 (N 195/67 SbNU 333; 437/2012 Sb.) Ústavní soud uvedl, že podstatou práva na spravedlivou odměnu za práci je „princip, že za výkon závislé práce v jakékoliv formě pracovněprávního vztahu náleží zaměstnancům odměna, přičemž i v tomto případě náleží zákonodárci široký prostor pro uvážení, jakým způsobem zajistí jeho uplatňování, včetně možnosti blíže regulovat způsob odměňování a jeho výši". Obdobné závěry vyplývají i z nálezu sp. zn. Pl. ÚS 17/10 ze dne 28. 6. 2011 (N 123/61 SbNU 767; 232/2011 Sb.).

87. Z odůvodnění nálezů sp. zn. Pl. ÚS 16/11, sp. zn. Pl. ÚS 33/11 a sp. zn. Pl. ÚS 28/13 pak sice jednoznačně vyplývá, že chráněnou hodnotou je objektivní nezávislost soudní moci, přičemž dochází k vytyčení hranice možných restrikcí v materiálním zabezpečení soudců, avšak z nich „automaticky" nelze dovodit, že v důsledku zrušených zákonných ustanovení došlo v období před jejich derogací k zásahu do individuálního základního práva soudců na spravedlivou odměnu za práci. Ve výše citovaném nálezu sp. zn. Pl. ÚS 28/13 pak Ústavní soud přímo uvedl: „Ústavní soud se totiž ani nedomnívá, že by aplikovaný koeficient 2,75násobku průměrné mzdy v nepodnikatelské sféře u soudců vyvolával situaci, již by bylo možno označit za natolik neúnosnou, že by bezpodmínečně vyžadovala nápravu nejen do budoucna, nýbrž i zpět." (bod 95).

88. I když tedy Ústavní soud v minulosti přikročil ke zrušení zákonných ustanovení směřujících ke snížení platů soudců, neučinil tak s ohledem na individuální subjektivní základní práva soudců, ale relevantní důvod pro takové rozhodnutí spočíval v ochraně soudcovské nezávislosti, zakotvené v čl. 81 a čl. 82 odst. 1 Ústavy. Z těchto ustanovení však nelze dovodit konkrétní majetkový nárok jednotlivých soudců, který by jejich nezávislost jako soudců zajišťoval, resp. konkrétní majetková hodnota vyjádřená ve výši platu nemůže být ekvivalentem pro nezávislost či míru nezávislosti soudců, chráněnou uvedenými články Ústavy.

89. Závěr Nejvyššího soudu, podle kterého se jednalo o zásah do základního práva první vedlejší účastnice podle čl. 28 Listiny, neboť v roce 2011 pobírala plat ve výši 85 000 Kč, a nikoliv 101 900 Kč měsíčně a v roce 2012 pobírala plat ve výši 84 400 Kč, a nikoliv 101 200 Kč měsíčně, Ústavní

Sbirka_nalezu-82.indd 89 29.3.18 12:42

soud nesdílí. Sama okolnost, že žaloba se týkala jen měsíců ledna 2011, září 2011 a ledna 2012 nasvědčuje skutečnosti, že vedlejší účastnice svou žalobu považovala primárně za prostředek ke zrušení zákonných ustanovení narušujících objektivní ústavní princip soudcovské nezávislosti (tzv. pilotní případ), a nikoliv za způsob, jak se zpětně domoci vyššího platu. V opačném případě by se totiž nepochybně domáhala dorovnání platu za celé sporné období, a nikoliv toliko za vybrané měsíce, které přesně korespondovaly s různými postupně účinnými zákonnými režimy.

b) Časové účinky nálezů Ústavního soudu

90. Co se týče interpretace některých rozhodnutí Ústavního soudu Nejvyšším soudem, Ústavní soud předně uvádí, že ze skutečnosti, že na rozdíl od nálezu sp. zn. Pl. ÚS 28/13 nálezy sp. zn. Pl. ÚS 16/11 a sp. zn. Pl. ÚS 33/11 výslovně neobsahují argumentaci vztahující se k „právněpolitickým nebo politickým důvodům, které by bránily zpětnému doplacení platu a náhrad“, nelze automaticky, jak činí Nejvyšší soud, dovozovat, že by Ústavní soud souhlasil s retroaktivními účinky těchto nálezů. Z odůvodnění těchto nálezů takovýto názor Ústavního soudu nevyplývá, ani jej nelze přímo dovodit pouze z okolnosti, že tato otázka (výslovně) nebyla předmětem jeho úvah. Navíc, pokud by Ústavní soud hodlal v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 28/13 zaujmout odlišné, resp. nové stanovisko k právním důsledkům derogačního výroku, kterým bylo uplynutím dne 31. 12. 2014 zrušeno ustanovení obsažené v § 3 odst. 3 zákona č. 236/1995 Sb., naposledy ve znění zákona č. 11/2013 Sb., vyjádřené slovem „2,75násobek“, než k právním důsledkům derogačních výroků nálezů sp. zn. Pl. ÚS 16/11 a sp. zn. Pl. ÚS 33/11 (viz výše), které se vztahují k výši platové základny týkající se soudců v letech 2011 a 2012, logicky by tuto změnu náhledu uvedl a konkrétně odůvodnil.

91. Zjednodušeně lze právní závěry Nejvyššího soudu (a soudu prvního stupně), resp. jejich dopad, formulovat tak, že platová základna soudců měla být přepočítána podle § 3 odst. 3 zákona o platu představitelů ve zrušeném znění platném do 31. 12. 2010 (tj. 3násobek průměrného platu), přičemž judikatura Ústavního soudu týkající se derogačních účinků s tímto názorem není v rozporu.

92. Jak již bylo zmíněno, tento názor nelze ani z předchozí judikatury Ústavního soudu dovodit. V této souvislosti Ústavní soud považuje za vhodné připomenout i svou judikaturu vážící se k derogačním účinkům jeho nálezů. Především lze poukázat na nález sp. zn. Pl. ÚS 38/06 (viz výše) a principiální odmítnutí retroaktivního působení nálezů Ústavního soudu v horizontálních vztazích s ohledem na ústavní meze uplatňování přímé retroaktivity [usnesení sp. zn. Pl. ÚS 48/05 ze dne 25. 4. 2007, nález sp. zn. II. ÚS 1882/09 ze dne 10. 1. 2013 (N 8/68 SbNU 141), usnesení sp. zn. Pl. ÚS

Sbirka_nalezu-82.indd 90 29.3.18 12:42

1/10 ze dne 9. 2. 2011, nález sp. zn. Pl. ÚS 23/11 ze dne 24. 4. 2012 (N 86/65 SbNU 161; 234/2012 Sb.)]. Za významné lze pak považovat stanovisko pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 31/10 ze dne 14. 12. 2010 (ST 31/59 SbNU 607; 426/2010 Sb.), kde Ústavní soud vyjádřil zásadu, že derogační účinky nálezu se odvíjejí *ex nunc*, tj. teprve ode dne, v němž byl nález vyhlášen ve Sbírce zákonů, pokud tento nález výslovně nestanovil jinak, a usnesení sp. zn. Pl. ÚS 5/98 ze dne 22. 4. 1999 (U 32/14 SbNU 309), kde Ústavní soud uvedl, že právní úprava ústavního soudnictví v České republice stanovuje právní účinky derogačních nálezů Ústavního soudu při kontrole norem *ex nunc*, a nikoli *ex tunc*. Za zmínku dále stojí nález sp. zn. IV. ÚS 1572/11 ze dne 6. 3. 2012 (N 45/64 SbNU 551), v němž Ústavní soud i pro případ konkrétní kontroly norem nezpochybnil další aplikaci zrušených ustanovení ani v případě právních vztahů, jež vznikly za jejich účinnosti a na které přímo dopadal derogační důvod [srov. též nálezy sp. zn. Pl. ÚS 16/99, sp. zn. Pl. ÚS 8/07, sp. zn. Pl. ÚS 25/12 (všechny viz výše)].

93. Ostatně Ústavní soud i ve svém výše citovaném nálezu sp. zn. Pl. ÚS 16/11 (přímo se týkajícím projednávané problematiky) ve vazbě na požadavek navrhovatele na obnovení právního stavu před neústavním zásahem (návrh na zrušení ustanovení v zákoně č. 425/2010 Sb. – tj. novely zákona) setrval na své tezi odmítající koncept „obživnutí" předchozí právní úpravy, neboť konstatoval, že „zrušením (napadeného ustanovení) dochází výhradně k jeho ‚vyřazení' z právního řádu České republiky, a nikoliv k faktickému konstituování nové úpravy formou ‚ožívání' předpisu již dříve zrušeného", čímž se přímo vymezil vůči důsledkům nálezu sp. zn. Pl. ÚS 2/02 ze dne 9. 3. 2004 (N 35/32 SbNU 331; 278/2004 Sb.) – derogace s „obživnutím" původní úpravy. Ústavní soud tak neměl v úmyslu, aby v důsledku jeho rozhodnutí došlo ke (zpětnému) „obživnutí" právní úpravy platné před přijetím zákona č. 425/2010 Sb., resp. aby se právní následky nálezu projevily v právních vztazích existujících před jeho vyhlášením ve Sbírce zákonů.

94. Ústavní soud navíc v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 33/11 ustanovení § 3 odst. 3 zákona o platu ve slovech „2,5násobek" zrušil až uplynutím dne 31. 12. 2012, čímž dal najevo, že neshledal důvod k tomu, aby se nález zpětně promítl do individuálních nároků soudců za dobu před jeho vykonatelností.

95. Ústavní soud tedy považoval pro období do konce roku 2012 za ústavně konformní platovou základnu ve výši 2,5násobku průměrného platu. Navíc, i kdyby čistě hypoteticky nebylo možné aplikovat ustanovení § 3 odst. 3 zákona o platu představitelů, ve znění platném do 31. 12. 2012, nepřicházelo by v úvahu ani použití ustanovení § 3 odst. 3 zákona o platu představitelů ve zrušeném znění platném do 31. 12. 2010, neboť zrušujícím nálezem Ústavního soudu „neobživla" předchozí právní úprava a současně by neexistoval platný právní předpis upravující výpočet platu soudců; právě této situaci bylo zabráněno odložením vykonatelnosti nálezu.

Sbirka_nalezu-82.indd 91 29.3.18 12:42

96. Ve svém rozhodnutí však Nejvyšší soud neaplikoval právní úpravu ve znění účinném v rozhodné době, ze které lze jednoznačně určit výši individuálního nároku, nýbrž fakticky postupoval podle ustanovení § 3 odst. 3 zákona o platu představitelů, ve znění účinném až od 1. 1. 2015, (resp. ve znění účinném od 1. 1. 2004).

c) Možnosti aplikace nálezu sp. zn. Pl. ÚS 28/13

97. Ústavní soud se neztotožňuje ani s názorem Nejvyššího soudu, že nález sp. zn. Pl. ÚS 28/13 ze dne 10. 7. 2014 (N 137/74 SbNU 93; 161/2014 Sb.) nepředstavuje „vyložené a aplikované nosné právní pravidlo (rozhodovací důvod)", o něž se opírá výrok tohoto nálezu a které ostatní soudy musí respektovat.

98. Ústavní soud se ve své předchozí judikatuře několikrát vyjádřil k závaznosti svých nálezů, která vyplývá z čl. 89 odst. 2 Ústavy, v němž se stanoví závaznost vykonatelných rozhodnutí Ústavního soudu pro všechny orgány a osoby. Podle převažující judikatury se závaznost netýká jen výroku rozhodnutí, ale též jeho odůvodnění v části obsahující tzv. nosné důvody rozhodnutí, tj. *ratio decidendi* [srov. např. nálezy sp. zn. Pl. ÚS 2/03 ze dne 19. 3. 2003 (N 41/29 SbNU 371; 84/2003 Sb.), sp. zn. III. ÚS 252/04 ze dne 25. 1. 2005 (N 16/36 SbNU 173), sp. zn. IV. ÚS 301/05 ze dne 13. 11. 2007 (N 190/47 SbNU 465), sp. zn. Pl. ÚS 4/06 ze dne 20. 3. 2007 (N 54/44 SbNU 665)].

99. Podrobný rozbor k „precedenční" závaznosti nálezů Ústavního soudu pak Ústavní soud provedl především v nálezu sp. zn. IV. ÚS 301/05, ve kterém navázal na závěry formulované ve svém předchozím nálezu sp. zn. III. ÚS 252/04 ze dne 25. 1. 2005 (N 16/36 SbNU 173).

100. Ústavní soud v těchto rozhodnutích zejména konstatoval, že z čl. 89 odst. 2 Ústavy vyplývá pro obecné soudy povinnost rozhodovat v souladu s právním názorem vysloveným Ústavním soudem v jeho nálezech, tedy povinnost sledovat *rationem decidendi*, tj. vyložené a aplikované nosné právní pravidlo (rozhodovací důvod), o něž se výrok předmětného nálezu opíral. „Nesplnění těchto požadavků představuje porušení čl. 89 odst. 2 Ústavy ve spojení s čl. 1 odst. 1 Ústavy a představuje též porušení subjektivního základního práva dotyčné osoby dle čl. 36 odst. 1 Listiny, totiž práva domáhat se stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu." [nález sp. zn. IV. ÚS 301/05 (viz výše), obdobně nález sp. zn. II. ÚS 2127/14 ze dne 18. 11. 2014 (N 210/75 SbNU 353)].

101. Kromě argumentů založených na čl. 89 odst. 2 Ústavy zmínil Ústavní soud i smysl a účel efektivního a smysluplného koncentrovaného (specializovaného) ústavního soudnictví, které má „nezanedbatelnou funkci při sjednocování judikatury v oblasti ústavně zaručených kautel". Vyložil, že z čl. 4 Ústavy, podle kterého jsou základní práva a svobody pod

Sbirka_nalezu-82.indd 92 29.3.18 12:42

ochranou soudní moci, vyplývá, že i obecné soudy mají povinnost poskytovat ochranu základním právům, přičemž Ústavní soud představuje autoritu sjednocující judikaturu v oblasti ústavní (srov. čl. 83 Ústavy). S tím souvisí často Ústavním soudem vyslovovaná doktrína o regulativních idejích a vyzařování ústavních principů do podústavního práva. Připustil však, že za určitých podmínek může dojít k její modifikaci nebo i překonání, neboť „vztahy mezi Ústavním soudem a obecnými soudy nejsou charakterizované jednosměrným diktátem". Uvedl, že ve vztahu k „precedenčním" judikátům Ústavního soudu tedy mohou obecné soudy ústavněprávní výklad vyložený v nálezu Ústavního soudu reflektovat, tedy ho následovat ve skutkově podobných případech, anebo přednést seriózní argumenty, které mohou vést k závěru, že vzhledem k relevantním skutkovým rozdílům není vhodné aplikovat již vyslovený princip v tomto dalším případě.

102. Nereflektovat (anebo nerespektovat) ústavněprávní výklad pak znamená, že obecný soud *rationem decidendi* nálezu Ústavního soudu jako východisko pro vlastní rozhodování neužije. Nereflektování ústavněprávních výkladů Ústavního soudu přitom může spočívat v tom, že obecný soud zcela opomene nálezy Ústavního soudu a jejich odůvodnění, a tím jednoduše zanedbá ústavněprávní hledisko při rozhodování ve věci, která zahrnuje ústavněprávní prvek. V takových případech obecné soudy rozhodují zcela v rozporu s ústavní úpravou (tj. sdílená odpovědnost za ochranu ústavnosti, ale s Ústavním soudem majícím hlavní slovo). K nereflektování nálezu Ústavního soudu může dojít i tak, že *ratio decidendi* nálezu Ústavního soudu je zmíněna, ale není při rozhodování brána v úvahu, např. v podobě otevřeného odmítnutí jejího následování nebo v předstírání, že byla respektována, ač ve skutečnosti byla odmítnuta (srov. např. výše citovaný nález sp. zn. Pl. ÚS 4/06).

103. Ústavní soud připustil i postup, kdy za splnění některých podmínek obecný soud odmítne aplikovat ústavněprávní výklad Ústavního soudu, a nález tak reflektován není – „nutnost zpravidla postupovat podle *rationis decidendi* jeho rozhodnutí nemá za následek kategorickou neměnnost výkladu či aplikace práva".

104. Mezi tyto podmínky především patří naprostá výjimečnost ospravedlňující takový postup. Ústavní soud naznačil, které okolnosti dovolují odchýlit se od dosavadního právního názoru; totiž dojde-li „k následnému shledání dostatečných relevantních důvodů podložených racionálními a přesvědčivějšími argumenty, ve svém souhrnu konformnějšími s právním řádem jako významovým celkem a svědčícími tak pro změnu judikatury a za situace, kdy obecný soud přednese ústavněprávní argumentaci přesvědčivě přinejmenším konkurující obecně platným tezím vyloženým v nálezu".

Sbirka_nalezu-82.indd 93 29.3.18 12:42

105. Dále uvedl, že z čl. 89 odst. 2 Ústavy vyplývá rovněž maxima zákazu svévolné interpretace nálezů Ústavního soudu. Důsledkem této maximy je „další maxima, a sice že obecné soudy mohou přednést konkurující úvahy pouze v dobré víře. To znamená, … že se obecný soud smí odchýlit od judikátů Ústavního soudu a přednést konkurující úvahy jenom na základě vlastního upřímného a pevného přesvědčení pramenícího z objektivně ospravedlnitelných důvodů, že v souladu s ústavněprávními výklady Ústavního soudu obecně se buď dotyčný judikát na skutkově odlišný případ aplikovat nemůže (tzv. ‚distinguishing' čili odlišení), anebo je-li na základě jeho interpretace anebo pochopení principů a pravidel v právním řádu jako celku (nejenom, ale především, ústavněprávních principů a pravidel) přesvědčen, že Ústavní soud může a měl by dotyčný ústavněprávní výklad znovu uvážit".

106. Ústavní soud má za to, že v projednávané věci Nejvyšší soud při svém rozhodování principům vysloveným v nálezech sp. zn. III. ÚS 252/04 a sp. zn. IV. ÚS 301/05 (viz výše) ohledně závazných účinků ústavněprávních výkladů Ústavního soudu nedostál. Pouhá polemika či přímo nesouhlas obecného (v daném případě Nejvyššího) soudu s ústavněprávním výkladem Ústavního soudu vyjádřeným v nálezech a jeho nereflektování v napadeném rozsudku mohou být považovány nejen za odmítnutí respektovat orgán ochrany ústavnosti, ale dokonce za porušení čl. 89 odst. 2 Ústavy.

107. Z nastínění problematiky „soudcovských platů" projednávané v předchozích nálezech sp. zn. Pl. ÚS 16/11 a sp. zn. Pl. ÚS 33/11 podle přesvědčení Ústavního soudu jednoznačně vyplývá, že závěry týkající se právních účinků derogačního nálezu sp. zn. Pl. ÚS 28/13, pro období roku 2014, lze nepochybně vztáhnout rovněž na nároky založené v letech 2011 a 2012, neboť materiální podmínky pro jejich aplikaci jsou v obou uvedených obdobích naplněny v zásadě totožným způsobem. Obě posuzovaná období se liší pouze v zákonem původně stanovené výši tzv. násobku (2,5násobek, resp. 2,75násobek), nikoliv však v rozhodných aspektech, které byly určující pro závěry Ústavního soudu o nepřípustnosti zpětného doplacení platu vzhledem ke sníženému koeficientu. Za dané situace tak nelze nijak dovozovat, že by nález sp. zn. Pl. ÚS 28/13 neobsahoval nosné pravidlo, které by nebylo třeba respektovat.

108. Nejvyšší soud však navíc ani žádnou argumentaci pro své závěry v napadeném rozhodnutí nepředkládá. Omezil se pouze na konstatování, že Ústavní soud v předmětných nálezech neshledal „právněpolitické" nebo „politické" důvody, které by bránily „zpětnému doplacení platu a náhrad", jedná se o opakovaný zásah do materiálního zabezpečení soudců a hypotetickou úvahu, že pokud by žalobkyně podala ve stejné věci ústavní stížnost (za předpokladu, že by soud prvního stupně nenavrhl zrušení příslušných ustanovení zákona o platu představitelů a žaloba by byla zamítnuta),

Sbirka_nalezu-82.indd 94 29.3.18 12:42

ústavní stížnosti by bylo vyhověno. Uvedené důvody nelze považovat za relevantní a přesvědčivou ústavněprávní argumentaci, jak je naznačeno výše. Přestože Nejvyšší soud svou argumentaci částečně rozvedl ve vyjádření k ústavní stížnosti, ani v tomto podání nerespektoval požadavky formulované v nálezech Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 252/04 a sp. zn. IV. ÚS 301/05.

109. Nejvyšší soud tak evidentně ignoroval ústavní dimenzi věci a přehlédl předešlé relevantní ústavněprávní výklady Ústavního soudu, které je třeba ve skutkově podobných případech respektovat. Napadený rozsudek Nejvyššího soudu jednoznačně nereflektoval nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 28/13, aniž by Nejvyšší soud předložil vlastní konkurující úvahy ve smyslu výše uvedených principů vyjádřených v judikatuře o všeobecné závaznosti nálezů Ústavního soudu, které by Ústavní soud mohl posoudit. Ostatně vyjde-li se z předpokladu, že Nejvyšší soud byl přesvědčen o neaplikovatelnosti závěrů o derogačních účincích prezentovaných v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 28/13, musel by nepochybně komplexně analyzovat problematiku zpětné účinnosti derogačních nálezů v judikatuře Ústavního soudu.

110. Ústavní soud v nálezu sp. zn. IV. ÚS 301/05 ze dne 13. 11. 2007 (N 190/47 SbNU 465) také uvedl, že „v právním státě není myslitelné, aby orgány veřejné moci byly povinny respektovat rozhodnutí orgánu, který je pověřen ochranou ústavnosti a jehož úkol je kontrolovat její dodržování ostatními orgány, jen tehdy, cítí-li subjektivní přesvědčení, že orgán kontroly ústavnosti má pravdu. Opačný názor by ve svých důsledcích znamenal, že všechny orgány, jejichž rozhodnutí a jiné postupy byly předmětem řízení před Ústavním soudem, by mohly jako superrevizoři hodnotit, zda si Ústavní soud počínal správně. Absurdita takové představy, zcela popírající skutečnou hodnotu ústavnosti, je očividná“.

d) Veřejný zájem a základní právo

111. Uvedené je nutné plně vztáhnout i na projednávanou věc, a to i pokud jde o polemiku se závěry Ústavního soudu týkající se existence veřejného zájmu převažujícího nad právem na zpětné doplacení platu soudce z titulu protiústavně snížené platové základny.

112. Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí totiž ani v tomto směru nepředložil relevantní argumentaci, která by pro období 2011–2012 vyloučila závěr Ústavního soudu vyslovený v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 28/13 ze dne 10. 7. 2014 (N 137/74 SbNU 93; 161/2014 Sb.) pro období 2013–2014 o nepřípustnosti zpětného doplacení platu vzhledem ke sníženému koeficientu z důvodů zklidnění atmosféry a zachování důvěry soudní moci v očích veřejnosti (stejně jako argumentaci o ekonomické situaci). Pokud by uvedený názor Ústavního soudu neplatil pro všechny zpětné nároky plynoucí

Sbirka_nalezu-82.indd 95 29.3.18 12:42

z protiústavně stanovené výše platu, zamýšlený účinek rozhodnutí sp. zn. Pl. ÚS 28/13 by byl zcela eliminován.

113. Ústavní soud konečně dodává, že s ohledem na smysl a účel řízení o ústavní stížnosti, jímž je zejména zjištění, zda napadeným rozhodnutím, resp. řízením mu předcházejícím, došlo k porušení práva na spravedlivý (řádný) proces, není uzavření dohody vlády se soudci ohledně platových nároků pro posouzení ústavnosti napadeného rozhodnutí významné. Lze spíše konstatovat, že uvedené kompromisní řešení respektovalo záměr Ústavního soudu směřovat ke zklidnění celkové atmosféry a ukončení dlouhodobé debaty o platech soudců mezi mocí soudní a výkonnou.

114. Ústavní soud proto dospěl k závěru, že napadeným rozhodnutím Nejvyššího soudu byl porušen čl. 89 odst. 2 Ústavy, podle něhož jsou vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu závazná pro všechny orgány i osoby, a tím také došlo k zásahu do ústavního práva stěžovatelky podle čl. 36 odst. 1 Listiny, které každému zaručuje možnost domáhat se stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu.

115. K požadovanému přednostnímu projednání věci Ústavní soud – vzhledem ke složitosti a s přihlédnutím k žádostem účastníků řízení o prodloužení lhůty k vyjádření i s ohledem na plnění poskytnuté vedlejší účastnici na základě dohody uzavřené s vládou – nemohl přistoupit.

116. Ústavní soud proto z výše uvedených důvodů návrhu stěžovatelky podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu rozhodl, jak je ve výroku nálezu uvedeno.

Odlišná stanoviska

1. Odlišné stanovisko soudce Tomáše Lichovníka

S rozhodnutím pléna Ústavního soudu nesouhlasím, a to z následujících důvodů.

Většina pléna Ústavního soudu založila vyhovující nález na porušení práva stěžovatelky na spravedlivý proces, protože Nejvyšší soud údajně nerespektoval nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 28/13 ze dne 10. 7. 2014 (N 137/74 SbNU 93; 161/2014 Sb.). Konkrétně dle nálezu Nejvyšší soud „nepředložil relevantní argumentaci, která by pro období 2011–2012 vyloučila závěr Ústavního soudu vyslovený v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 28/13 pro období 2013–2014 o nepřípustnosti zpětného doplacení platu vzhledem ke sníženému koeficientu z důvodů zklidnění atmosféry a zachování důvěry soudní moci v očích veřejnosti (stejně jako argumentaci o ekonomické situaci)“. Dle mínění většiny „nelze nijak dovozovat, že by nález sp. zn. Pl. ÚS 28/13 neobsahoval nosné pravidlo, které by nebylo třeba respektovat“. Takový závěr podle mne není správný.

Sbirka_nalezu-82.indd 96 29.3.18 12:42

Nejvyšší soud ve svém napadeném rozhodnutí rozhodoval o nárocích soudkyně na doplacení platu za léta 2011 a 2012. Nárok na doplatek se odvíjel od nálezů Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 16/11 ze dne 2. 8. 2011 (N 135/62 SbNU 99; 267/2011 Sb.) a sp. zn. Pl. ÚS 33/11 ze dne 3. 5. 2012 (N 95/65 SbNU 259; 181/2012 Sb.). Ani jeden z těchto nálezů (stejně jako žádný předchozí v platových věcech soudců) se nevyjadřoval k účinkům na zpětné doplacení platu. A to i přesto, že ve všech předchozích případech, kdy Ústavní soud rozhodl o neústavnosti platových restrikcí vůči soudcům, stát dobrovolně soudcům doplatil rozdíl platu zpětně. Přes tuto všeobecně známou praxi, nepovažoval Ústavní soud za potřebné se ve svých předchozích nálezech k jejich zpětným účinkům vyjádřit. Učinil tak teprve v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 28/13, který se však týkal platů za léta 2013 a 2014. Většina pléna Ústavního soudu považuje tam učiněné závěry za pravidlo, které měl Nejvyšší soud respektovat i do minulosti. Ale jednalo se o pravidlo či o výjimku?

K odpovědi na tuto otázku nejlépe poslouží citace z posledně zmíněného nálezu: „V nyní projednávané věci Ústavní soud konstatuje, že jakkoliv obecně platí, že by se i při stanovení odkladu vykonatelnosti zrušovacího nálezu toto zrušení mělo reálně projevit v právní sféře těch účastníků, jejichž řízení vedlo k vydání vyhovujícího nálezu, v projednávané věci jsou splněny podmínky pro závěr, že se toto pravidlo neuplatní. Při úvaze o právních účincích derogačního nálezu v řízení o kontrole norem je totiž třeba zvažovat i jiné aspekty než čistě procesněprávní, což ostatně činí i ústavní soudy jiných evropských zemí. Ústavní soud má přitom za to, že tyto aspekty ve svém souhrnu vedou k závěru, že účinky tohoto nálezu mohou být aplikovány i na případy těchto účastníků teprve od okamžiku jeho vykonatelnosti a že tento nález nezakládá nárok na zpětné doplacení rozdílu na platu … K tomuto závěru vede Ústavní soud především zájem na zklidnění celkové atmosféry, která ve věci platů soudců dlouhodobě panuje jak na politické scéně, tak zejména v širší veřejnosti. Jakkoliv Ústavní soud trvá na tom, že zákonodárce v této věci dlouhodobě postupuje vědomě protiústavním, a tedy neomluvitelným způsobem, je třeba současně vidět, že zpětné doplacení těchto částek by znamenalo významný a zejména též nepředvídaný zásah do státního rozpočtu, který by nutně vedl k dalšímu růstu zmíněného napětí mezi společností a soudci. Ústavní soud přitom nemohl přehlédnout, že zpětné doplacení požadovaných částek by se týkalo i období, kdy se Česká republika nacházela ve finanční krizi, resp. teprve se z této krize pomalu zotavovala. Toto řešení by proto zřejmě vedlo k nepochopení ze strany společnosti a bylo by i způsobilé oslabit pozici soudců a znevážit jejich funkci.“

Jsem přesvědčen, že výše uvedená formulace jasně vypovídá o tom, že v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 28/13 je zdůvodňována výjimka, proč právě ve vztahu

Sbirka_nalezu-82.indd 97 29.3.18 12:42

k období let 2013 a 2014 (na rozdíl od ostatních let) nemají být platy soudcům doplaceny. Není zde žádné pravidlo, které by bylo podepřeno právní argumentací. Naopak, důvodem pro zpětné nevyplacení je „především zájem na zklidnění celkové atmosféry" a „významný a zejména též nepředvídaný zásah do státního rozpočtu, který by nutně vedl k dalšímu růstu zmíněného napětí mezi společností a soudci". Že se jedná o výjimku z pravidla, snad nejlépe dokazuje první věta bodu 94 nálezu sp. zn. Pl. ÚS 28/13, z níž znovu stručně cituji: „jakkoliv obecně platí … v projednávané věci jsou splněny podmínky pro závěr, že se toto pravidlo neuplatní".

K nesouhlasu s názorem většiny pléna mne vede i skutečnost, že nevzala v potaz legitimní očekávání soudců. Legitimní očekávání, že výše jejich platu bude kopírovat vývoj výše mzdy v nepodnikatelské sféře. A to v dobrém i ve zlém. K tomu odkazuji na bod 97 nálezu sp. zn. Pl. ÚS 28/13.

Pro účely posouzení aktivní legitimace stěžovatelky pohlíželo plénum Ústavního soudu na vztah mezi stěžovatelkou a konkrétní soudkyní jako na vztah horizontální. To bylo důvodem, proč Ústavní soud shledal, že stěžovatelka je v této věci aktivně legitimovaná. O horizontální vztah se však jedná pouze ve vztahu k vymáhání doplatku platu. Ten je však důsledkem určení výše platu a zde se nepochybně jedná o vztah vertikální. Je to stát, kdo zákonem stanoví výši platu, a soudce zde jistě není partnerem se stejnými právy jako stát. Tato skutečnost je velmi důležitá při posuzování zpětných účinků nálezu rušícího protiústavní platové restrikce. Ve svém nálezu sp. zn. Pl. ÚS 28/13 Ústavní soud jasně řekl, že „v případě vertikálních právních vztahů mezi státem a jednotlivcem má zásadně přednost ochrana základních práv a svobod jednotlivce". Výklad zaujatý většinou pléna v nynějším nálezu tomu odporuje a do budoucna by mohl mít i následující dopad.

Stát prostřednictvím zákonodárce sníží platy soudců. Soudce se s žalobou na doplacení rozdílu platu obrátí na obecný soud. Obecný soud předloží Ústavnímu soudu návrh na zrušení konkrétního zákonného ustanovení snižujícího plat soudců, a to pro jeho rozpor s Ústavou. Ústavní soud zruší napadené ustanovení a konstatuje, že snížení platu bylo protiústavní. Obecný soud žalobu soudce zamítne a jen v odůvodnění uvede, že snížení platu sice bylo protiústavní, ale účinky nálezu nelze vztáhnout do minulosti. Stát tedy nikomu nic doplácet nebude. A příští rok se může stejný scénář opakovat, protože se to státu vyplatí. Že tato obava není lichá, dokazuje citace z nálezu sp. zn. Pl. ÚS 28/13: „Ústavní soud trvá na tom, že zákonodárce v této věci dlouhodobě postupuje vědomě protiústavním, a tedy neomluvitelným způsobem."

V úplném závěru nálezu sp. zn. Pl. ÚS 28/13 Ústavní soud také uvedl, že by jej „nepřekvapilo, pokud by soudci od započatých sporů ustoupili a po několikaletém období sporů bylo nastoleno období pochopení a vzájemné úcty, která přináleží činitelům představujícím pilíře státní moci". Jak

Sbirka_nalezu-82.indd 98 29.3.18 12:42

vyplývá z odůvodnění nálezu, k němuž předkládám odlišné stanovisko, naprostá většina soudců (více než 96 %) vyslyšela výzvu Ústavního soudu a uzavřela se státem dohody, v nichž se vzdala převážné části svých nároků na doplatek platu. Nyní je na mocích výkonné a zákonodárné, aby setrvaly v již nastoupeném pozitivním trendu, že do platu soudců se zasahovat nemá.

2. Odlišné stanovisko soudkyně Kateřiny Šimáčkové

I.

1. Jsem přesvědčena, že ústavní stížnost měla být odmítnuta pro nedostatek aktivní legitimace stěžovatelky k podání ústavní stížnosti, protože Česká republika ani její orgány a organizační složky nejsou nositeli ústavně zaručených práv a svobod, a nemohou se proto domáhat jejich ochrany cestou ústavní stížnosti podle § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů. Každá ústavní stížnost, podaná Českou republikou, jejím orgánem či organizační složkou, by podle mého názoru měla být podle § 43 odst. 1 písm. c) zákona o Ústavním soudu odmítnuta jako návrh podaný někým zjevně neoprávněným. Většina aktivní legitimaci státu odůvodnila jen dvěma větami v bodě 47 nálezu, v nichž uvedla, že pokud stát nevystupuje v pozici nositele veřejné moci, má jako právnická osoba veřejného práva rovnoprávné postavení s ostatními subjekty, a proto může být nositelem některých základních práv a napadat rozhodnutí orgánů veřejné moci ústavní stížností.

2. Jsem si samozřejmě vědoma toho, že aktivní legitimace státu k podávání ústavních stížností v situaci, kdy stát vystupuje v soukromoprávních vztazích, je Ústavním soudem standardně uznávána. Ostatně můj pokus ve velmi podobné věci [usnesení sp. zn. I. ÚS 195/14 ze dne 15. 3. 2016 (v SbNU nepublikováno, dostupné na http://nalus.usoud.cz] změnit judikaturu formou stanoviska pléna Ústavního soudu k této otázce neuspěl a v senátním rozhodování postupuji podle většinového názoru, byť s ním nesouhlasím. Nicméně nemohu alespoň jedenkrát nevyjádřit formou disentu svůj jednoznačný názor na tuto otázku. I v nyní rozhodované věci jsem se totiž marně pokusila plénum přesvědčit, že judikatura Ústavního soudu k této otázce není správná, a je v rozporu jak s účelem ústavní stížnosti, tak i právní úpravou obsaženou v Ústavě a zákoně o Ústavním soudu. Ačkoli ve svém aktuálním složení o této otázce Ústavní soud v podstatě nemá pochyb, je třeba upozornit, že dřívější ústavní soudci, ale i níže citovaní mladí právní teoretici zastávají v této otázce stejný názor jako já. Např. podle usnesení sp. zn. I. ÚS 136/01 ze dne 16. 3. 2004 senátu tvořeného Františkem Duchoněm, Eliškou Wagnerovou a Vojenem Güttlerem „není spolehlivý a nezpochybnitelný ústavní podklad pro připouštění státu jako

Sbirka_nalezu-82.indd 99 29.3.18 12:42

stěžovatele v řízení o ústavní stížnosti, jež je řízením výjimečným, korigujícím nepřípustné a závažné zásahy státu do ústavně chráněné sféry fyzických a právnických osob". Lapidárně svůj názor vyjádřil Tomáš Langášek, podle nějž je myšlenka, že stát je nositelem základních práv a svobod, „historicky a logicky vzato nonsens" (viz Wagnerová, E., Dostál, M., Langášek, T., Pospíšil, I. Zákon o Ústavním soudu s komentářem. Praha : ASPI, 2007, s. 321).

3. Přístup Ústavního soudu k aktivní legitimaci státu, jeho orgánů a organizačních složek prošel poměrně komplikovaným vývojem. V prvních letech fungování Ústavního soudu byl předpoklad, že tyto subjekty nemohou podávat ústavní stížnosti, pokládán za poměrně samozřejmý a relevantní judikatura z této doby je tvořena především usneseními, jimiž byly takové ústavní stížnosti odmítány pro zjevnou neoprávněnost navrhovatele. Ke změně názoru ústavního soudu k této otázce nedošlo vědomě, ale postupně – jakoby se nám to spíše díky konkrétním případům stalo. O tom svědčí i nepříliš vyargumentovaná změna pozice Ústavního soudu k této otázce. Pro mě osobně byla tato změna nejproblematičtější v restitučních věcech, které navíc vůbec nemají charakter standardní soukromoprávní úpravy. Jde o nápravu křivd komunistického režimu, při nichž stát nebyl v pozici rovnoprávného subjektu, ale demokratického suveréna, který odčiňoval viny nedemokratického režimu. Frapantní to například bylo v případu stěžovatelky Colloredo-Mansfeldové, která se deset let soudila v rámci obecné justice o zámek Opočno a pravomocným soudním rozhodnutím z května 2003 jej nabyla zpět do svého vlastnictví. A po roce a půl nálezem senátu Ústavního soudu [nález sp. zn. III. ÚS 107/04 ze dne 16. 12. 2004 (N 192/35 SbNU 509)] jí byl majetek na základě ústavní stížnosti Národního památkového ústavu znovu znárodněn – její rodině jej tedy nejprve vzali nacisté, pak komunisté a potřetí Ústavní soud.

II.

4. Většina Ústavního soudu, připouštějící aktivní legitimaci státu k podávání ústavní stížnosti, opomíjí, že je ústavní stížnost procesním nástrojem ochrany základních práv a zajištění respektu k nim, tedy nástrojem ochrany jednotlivce a jeho autonomního prostoru před státem, nesprávně přenáší fikci státu jako právnické osoby z práva občanského do práva ústavního a v důsledku popírá ontologii demokratického státu jako subjektu vzniklého společenskou smlouvou a povahu ústavy jako zpozitivnění této společenské smlouvy.

Smysl a účel základních práv

5. Podle Ústavy (čl. 87) patří mezi pravomoci Ústavního soudu rozhodování o ústavních stížnostech proti rozhodnutí a jinému zásahu orgánu

Sbirka_nalezu-82.indd 100 29.3.18 12:42

veřejné moci do ústavně zaručených základních práv. Základní práva jsou pak právními teoretiky vnímána jako označení lidských práv zakotvených na národní úrovni v ústavně zaručených katalozích. Jsou to klíčové požadavky ve vztahu k moci, fundamentální stavební kameny pro utváření vztahu mezi jednotlivcem a státem, přičemž jejich smyslem je vymezit vztah jednotlivce ke státu. Připuštění aktivní legitimace státu podávat ústavní stížnost by tedy v prvé řadě muselo být založeno na tvrzení, že stát je nositelem základních práv a svobod. Tento závěr však podle mého názoru nemůže obstát, neboť základní práva jsou vymezená více než čímkoli jiným svou „vztahovou" povahou, tím, že jde o nejzásadnější práva garantovaná jednotlivci vůči státu, případně střežená státem ve vztazích mezi jednotlivci, ale vždy nárokovaná jednotlivcem vůči státu.

6. Základní práva a jejich zakotvení mají v ústavním systému v prvé řadě obrannou funkci. „Tato funkce základních práv slouží k zajištění svobodné sféry jednotlivce před zásahy ze strany veřejné moci tím, že veřejné moci jako adresátu povinnosti plynoucí ze vztahu, v němž jednotlivec uplatňuje právo, ukládá povinnost zdržet se zásahů do této jednotlivcovy sféry. Zajišťuje jednotlivci a jím vytvářeným právnickým osobám (právnickým osobám soukromého práva) tu životní oblast, v níž je realizována soukromá, osobní autonomie … Veřejná moc nesmí do této autonomní soukromé sféry jednotlivce vstupovat, a pokud tak učiní, slouží postiženému subjektu subjektivní základní práva k obraně proti takovému zásahu. Základní právo poskytuje jednotlivci nárok na odstranění následků nebo zdržení se zásahu, který, je-li to nutné, je uplatnitelný soudně, a není-li mu vyhověno, pak jej lze uplatnit pomocí ústavní stížnosti." (Wagnerová, E. Úvod. In Wagnerová, E. a kol. Listina základních práv a svobod: Komentář. Praha : Wolters Kluwer, 2012, s. 11). Ústavní soud pak naplňuje tuto obrannou funkci základních práv právě prostřednictvím rozhodování o ústavních stížnostech.

7. Posléze využívanou funkcí základních práv je i funkce ochranná, neboť ochrana základních práv prozařuje i do vztahů horizontálních, do vztahů mezi dvěma jednotlivci. Ze základních práv lze dovodit i povinnost veřejné moci k jednání, například z práva na život povinnost vést účinné vyšetřování či z práva na rovné zacházení povinnost přijmout antidiskriminační opatření v pracovněprávní úpravě apod. To znamená jistou změnu rolí. Ze státu jako potenciálního protivníka základních práv se stává jejich aktivní ochránce, nikoli však aktér či beneficient.

8. Názor, že je stát nositelem základních práv neobstojí ani z pohledu dalšího důležitého úkolu zakotvení základních práv, neboť ochrana základních práv jednotlivce též vytváří hodnotový řád našeho státu. „Státu náleží odpovědnost za udržení tohoto hodnotového systému, jakož i za dodržení jednotlivých abstraktních hodnot v něm obsažených, které nejsou

Sbirka_nalezu-82.indd 101 29.3.18 12:42

nahodilé ani nejsou projevem momentální politické vůle, nýbrž dovozují svůj legitimní původ z objektivně-právní funkce základních práv …“ (Wagnerová, E., tamtéž). Česká republika se v Ústavě definuje jako stát založený na úctě k právům a svobodám člověka a občana (čl. 1), jejichž ochranu svěřuje soudní moci (čl. 4). Ústava nepřipouští změnit tato východiska, neboť jsou podstatnou náležitostí demokratického právního státu, ba dokonce ani odstranit či ohrozit je výkladem právních norem (čl. 9 odst. 2 a 3). I zde však stát vystupuje jako nositel povinnosti, a nikoliv jako nositel nějakého nároku plynoucího ze základních práv.

9. Ve všech zmíněných funkcích (obranné, objektivněprávní i ochranné funkci základních práv a svobod) vystupuje jako definiční znak kontrapozice jednotlivce a státu: jednotlivec jako ten, kdo je základními právy chráněn, proti státu, který je povinným základní práva respektovat, chránit a naplnit; tedy jednotlivec jako ten, z jehož přirozenosti původní lidská práva, následně ústavně chráněná jako základní práva, vyvěrají, proti státu, jenž je odpovědný za udržení hodnotového systému vycházejícího z těchto práv. Stát je v oblasti ochrany základních práv tedy jednak jejich garantem, jednak protipólem jednotlivce, je tím, kdo brání a zároveň proti komu je bráněno, nemůže však být zároveň tím, kdo je jimi bráněn. Akceptace státu (ať už v jakékoli jeho podobě) jako určitého typu „jednotlivce“ by znamenala dosti absurdní přijetí toho, že základními právy může být stát (jako údajný „jednotlivec“) chráněn státem (zejména svými soudy v čele s Ústavním soudem) před státem (coby subjektem, proti němuž směřují základní práva ve své obranné funkci).

10. Vycházejíc z těchto teoretických východisek, je možno dospět k dílčímu závěru, že základní práva zaručená Listinou je nutno chápat jako práva, která tvoří obsah právního vztahu, v němž je stát zásadně adresátem povinností a jednotlivec oprávněným.

Ústavně zakotvená základní práva jako důsledek společenské smlouvy a účel zavedení ústavní stížnosti

11. Povaha základních práv jako ústavně zaručených práv se musí opírat i o povahu ústavy jako výrazu společenské smlouvy, tedy podle Johna Locka a následně Jeana-Jacquese Rousseaua pomyslné smlouvy o sdružení a podřízení, jíž se původně svobodní a rovní lidé podřizují vládci, který však může vládnout pouze v určitých hranicích výkonu moci. Výstižně tuto teorii rekapituluje Jiří Baroš: „Aby byla válka všech proti všem překonána, bylo třeba obětovat svou svobodu suverénu. Ten vytváří právní řád skrze zákony, které vydává. Protože tento právní pozitivizmus ohrožuje jednotlivá práva, bylo nutno připomenout práva, která je možno oponovat státu samotnému. Práva vznikla především proto, aby limitovala všemocného

Sbirka_nalezu-82.indd 102 29.3.18 12:42

suveréna …“ (Baroš, J. Právo nebo lidská práva? Ke kořenům lidských práv. Jurisprudence, 2010, č. 2, s. 28).

12. Nelze též odhlédnout od toho, kdy a proč vůbec vznikla ústavní stížnost jako nástroj ochrany základních práv. Byla to odezva na změnu vnímání postavení jednotlivce v právním řádu, od kolektivismu a upřednostnění skupinového zájmu k společenskému systému, jehož nejdůležitějším účelem je ochrana jednotlivce, jeho důstojnosti, svobody a práv. V německém právním řádu se objevuje v návaznosti na demokratizaci a denacifikaci po druhé světové válce, ve Španělsku po konci frankistického režimu, v našem právním systému v reakci na zásahy státu do lidských práv v době komunistického režimu. Slovy preambule Listiny základních práv a svobod došlo k zakotvení základních práv a svobod na základě „trpkých zkušeností z dob, kdy lidská práva a základní svobody byly v naší vlasti potlačovány“. Ústavní stížnost jako nástroj ochrany základních práv byla v popsaných situacích tranzitu důležitou součástí změny paradigmatu od všemocného nedemokratického státu ke státu budovanému „v duchu nedotknutelných hodnot lidské důstojnosti a svobody jako vlast rovnoprávných, svobodných občanů“ (z preambule Ústavy České republiky). Právě v těchto zlomových situacích, které vůbec daly institutu ústavní stížnosti vzniknout, rozhodně nikoho ani nenapadlo, že by účelem ústavní stížnosti jako nástroje ochrany základních práv někdy mohla být ochrana státu proti jeho vlastním orgánům, či dokonce vůči jednotlivci.

13. V ústavě demokratického státu založené na konceptu společenské smlouvy je v prvé řadě jasně vymezena hranice mezi na jedné straně právy, jichž se lidé vytvářející stát vzdali ve prospěch státu, jenž je metamorfoval ve své zákonem jasně vymezené a omezené kompetence (čl. 2 odst. 2 Listiny), a na druhé straně právy, jež jsou těmto lidem ponechána jednak jako obecný prostor jejich autonomie (čl. 2 odst. 3 Listiny) a jednak v konkrétních oblastech existence jednotlivce jako konkrétní ústavně zaručená práva. Ústavní garance práv chráněných naší Listinou základních práv a svobod představuje „společenskosmluvní“ závazek státu nezasahovat do určitých sfér jednotlivce (tedy právnické či fyzické osoby). Tímto pohledem je zmatením pojmů, pokud by se na straně těch, jejichž práva jsou ústavně garantována a kdož jsou chráněni ústavním pořádkem coby zpozitivněnou společenskou smlouvou před státem, náhle octl i sám stát, jako ten, kdo má být takovou společenskou smlouvou chráněn sám před sebou. Má-li tedy být Ústavní soud ochráncem ústavnosti ve smyslu čl. 83 Ústavy, znamená to v případě řízení o ústavní stížnosti, že je jeho úkolem ochránit jednotlivce před státem, jenž překračuje bariéry, jež mu závazně stanovuje společenská smlouva zakotvená v ústavním pořádku. Není však úkolem Ústavního soudu, aby chránil stát před státem, byť by oním subjektem dovolávajícím se ochrany byl stát s maskou právnické osoby, tedy stát

Sbirka_nalezu-82.indd 103 29.3.18 12:42

hospodář nakládající s majetkem sobě svěřeným, neboť i v této poloze zůstává stát státem, tedy tím, kdo musí záruky obsažené ve společenské smlouvě respektovat, ne se sám na sobě domáhat jejich dodržování. Jinak řečeno, není smyslem ústavní stížnosti, aby se jejím prostřednictvím dovolával stát jako hospodář po státu reprezentovaném Ústavním soudem ochrany svých „lidských práv" před státem představovaným soudy obecnými.

Všechna právní jednání státu mají mocenských prvek

14. Podmínkou projednatelnosti ústavní stížnosti je podle § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu mimo jiné to, že je podána „fyzickou nebo právnickou osobou", která tvrdí, že „bylo porušeno její základní právo nebo svoboda zaručené ústavním pořádkem". Avšak u státu a jeho orgánů je sporná i otázka, zda se mohou řadit mezi fyzické či právnické osoby ve smyslu § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

15. Již starší státověda uznávala, že stát může vystupovat v různých podobách. Klasický český státovědec Zdeněk Neubauer rozlišoval tři základní podoby státu: stát jako samotný státní právní řád; stát jako aparát, který normy tvoří a z vrchnostenské pozice je vynucuje a zabezpečuje jejich plnění; a konečně „stát jako korporace, jako právnická osoba, jako subjekt práv a povinností, krátce jako povinnostní subjekt podřízený normám, jejichž normotvorným subjektem je stát v prvém, resp. druhém smyslu. … O prvý a druhý pojem státu jde všude tam, kde se jedná o tvorbu právních norem všech stupňů: zákonodárství, veřejnou správu a soudnictví. O třetí tam, kde se jedná o práva a povinnosti státu jako právního subjektu: o stát jako vlastníka, nájemce, kupitele a prodavatele, zaměstnavatele, po případě podnikatele (např. státní dráhy, zestátněný průmysl nebo jiná odvětví podnikatelská) apod." (Neubauer, Z. Státověda a theorie politiky. 1. vyd. Praha : Jan Laichter, 1947, s. 62–63).

16. Právě z tohoto rozlišování vychází judikatura Ústavního soudu [nejpropracovaněji ve stanovisku pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 9/99 ze dne 9. 11. 1999 (ST 9/16 SbNU 372)], která přistupuje k problému aktivní legitimace státu funkcionálně a tvrdí, že tam, kde stát vystupuje ve vrchnostenském postavení, aktivní legitimaci k podání ústavní stížnosti postrádá, má ji ovšem tehdy, kdy vystupuje jako korporace, jako právnická osoba. K tomu je ovšem třeba připomenout, že jakkoli je toto rozlišování na dvě základní tváře státu (vrchnostenská versus soukromoprávní) užitečné z hlediska pedagogického i z hlediska zachování pocitu rovnosti tam, kde stát vystupuje jako právnická osoba střetávající se v soukromoprávních vztazích s jednotlivci, tedy skutečnými fyzickými a právnickými osobami, pořád se jedná o tentýž stát.

Sbirka_nalezu-82.indd 104 29.3.18 12:42

17. Podle dřívějšího § 21 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, účinného do 31. 12. 2013, platilo, že pokud je účastníkem občanskoprávních vztahů stát, je právnickou osobou. Podle nynějšího § 21 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, pak platí pouze tolik, že stát se v oblasti soukromého práva „považuje za právnickou osobu". K této odlišnosti komentář nového občanského zákoníku uvádí v části nadepsané „Stát jako fiktivní právnická osoba" následující: „Odlišnost formulace § 21 ObčZ 1964 a ObčZ spočívá v bezvýhradné akceptaci státu jako právnické osoby při vystupování v právních vztazích podle dosavadní právní úpravy, zatímco ObčZ stát za právnickou osobu ‚považuje'. Toto ustanovení sleduje koncipovat stát jako osobu v právním smyslu jako fikci." [Lavický, P. a kol. Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář. Praha : C. H. Beck, 2014, s. 169]. V oblasti soukromého práva je tedy pouze fikcí vytvořeno postavení státu coby právnické osoby, která je na základě téže fikce rovna fyzickým a právnickým osobám, vstupuje s nimi do soukromoprávních vztahů a je si s nimi rovna i v jednání před obecnými soudy.

18. Popsané postavení státu však platí pouze v rámci soukromoprávních vztahů, resp. tehdy, kdy civilní soudy takové soukromoprávní vztahy posuzují. Ústavní soud však už na tuto fikci rovnosti přistupovat nemůže a nemá. Pokud tak činí a na základě této extenzivní interpretace projednává ústavní stížnosti státu a na jejich základě ruší rozhodnutí obecných soudů, pak je diskutabilní, zda nepřekračuje rozsah svých pravomocí plynoucích mu z Ústavy a zákona o Ústavním soudu.

19. Ostatně i pohledem občanského práva je přijímáno, že ona rovnost státu s fyzickými a právnickými osobami vytvářená fikcí státu jako právnické osoby není nikdy úplná, neboť není možno zcela se oprostit od mocenského aparátu, kterým ona „fiktivní právnická osoba" disponuje. Již citovaný komentář nového občanského zákoníku k tomu ve shodě s autorem Karlem Eliášem a s důvodovou zprávou uvádí: „… ani při posuzování pozice státu v soukromoprávních vztazích nelze proto cele abstrahovat od druhé dimenze státu, tj. od té, v níž vykonává svou hlavní funkci, tedy státní moc. I v soukromoprávních vztazích je tuto prioritu funkcí státu a jeho postavení brát v úvahu: z toho plyne, že ani při své účasti v soukromoprávních vztazích stát není oproštěn svého primárního postavení jako nositele veřejných funkcí a veřejné moci a z toho vyplývající omezenosti v jeho autonomii vůle a v podřízenosti metodě veřejnoprávní regulace" [Lavický, P. a kol. Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář. Praha : C. H. Beck, 2014, s. 169].

20. Fikce státu jako právnické osoby je nesporně důležitá v občanském právu hmotném a procesním, neboť umožňuje zachovat rovnost mezi subjekty tam, kde spolu jednotlivec a stát uzavírají soukromoprávní smlouvy a vstupují do soukromoprávních vztahů, byť ani zde nelze stát

Sbirka_nalezu-82.indd 105 29.3.18 12:42

oddělit od jeho mocenského aparátu a od jeho státních funkcí a smyslu existence. To však nestačí k tomu, aby se stát stal právnickou osobou, nadanou základními právy a svobodami ve smyslu § 72 zákona o Ústavním soudu.

21. Právě uvedený závěr ovšem nic nemění na tom, že i stát, jeho orgány a organizační složky jsou nositeli zákonných práv, a to včetně procesních práv poskytovaných soudními řády, vlastnického práva v souladu s občanským právem či veřejných subjektivních práv ve smyslu § 2 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, pokud nevystupují ve vrchnostenském postavení, nýbrž v postavení toho, o kom je správními orgány rozhodováno. I vůči samotnému státu, jeho orgánům a organizačním složkám musejí (jiné) státní orgány a zejména obecné soudy dodržovat právo, které stát sám vydává. To vyplývá z obecného ústavního principu legality, jímž se musejí podle čl. 2 odst. 3 Ústavy řídit všechny státní orgány. Pokud však státní orgány a zejména obecné soudy tento ústavní příkaz nenaplní, je to sice porušením obecného principu legality, nelze v tom však ve vztahu k samotnému státu, jeho orgánům a organizačním složkám spatřovat zásah do jejich „základních práv nebo svobod zaručených ústavním pořádkem“, neboť tato práva jim zkrátka pojmově nenáleží.

Ústavní soud přece není další přezkumnou instancí

22. Právě proto, že státu a jeho orgánům lidská práva a základní svobody nepřísluší, dostávají se k Ústavnímu soudu se stížnostmi, jež se svou povahou nemohou týkat sporů o skutečná základní práva, nýbrž zásadně sporů o práva zákonná, o výklad zákonných a podzákonných předpisů provedený obecnými soudy, o výklad, proti němuž by tyto státní subjekty rády brojily opravnými prostředky. Ty však již vyčerpaly a jediným opravným prostředkem, který se jim – zdánlivě – nabízí, je již pouze ústavní stížnost. Ústavní stížnost však má být prostředkem ochrany základních práv nebo svobod zaručených ústavním pořádkem, nikoli pokračováním běžného soudního sporu. Možná k nepochopení mezi mou argumentací a hodnocením většiny dochází i proto, že pro mne Ústavní soud není čtvrtou instancí v běžném vnitrostátním soudním řízení a ústavní stížnost je výjimečným nástrojem korekce závažných zásahů státu do ústavně chráněné sféry jednotlivců (fyzických a právnických osob).

23. Ústavní soud je také poslední instancí před tím, než bude stát žalován před Evropským soudem pro lidská práva za to, že zasáhl do lidských práv a základních svobod jednotlivce, ať už je tímto jednotlivcem, zasaženým ve svých právech, fyzická nebo právnická osoba. A stížnost státu jako právnické osoby vůči České republice jako smluvní straně Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod pro porušení jeho základních práv

Sbirka_nalezu-82.indd 106 29.3.18 12:42

vyznívá sice jako jasná absurdita, je ale logickým završením dosavadního výkladu většiny Ústavního soudu.

24. Řada případů, kdy Ústavní soud rozhoduje na půdorysu ústavních stížností spory státních orgánů, dokonce může mít i ústavní rozměr, avšak řešitelný v rámci jeho jasně Ústavou stanovených kompetencí – zejména jako spory o rozsah kompetencí státních orgánů v souladu s čl. 87 odst. 1 písm. k) Ústavy. Vždyť i v této věci je právě předmětem sporu nedostatek oprávnění Nejvyššího soudu přehodnocovat závěry (nosné důvody) plenárního nálezu Ústavního soudu, závazného podle čl. 89 odst. 2 Ústavy pro všechny orgány i osoby, tedy i pro Nejvyšší soud.

III.

25. Většina Ústavního soudu se podle mého názoru mýlí, pokud připouští aktivní legitimaci státu k podávání ústavních stížností. V prvé řadě tím popírá účel a funkci ústavně zakotvených základních práv a svobod, sloužících k zajištění svobodné sféry jednotlivce před zásahy ze strany veřejné moci tím, že veřejné moci ukládá povinnost zdržet se zásahů do jeho osobní autonomie a poskytnout ochranu jeho ústavně zaručeným základním právům.

26. Přístup většiny též vyjadřuje nepochopení ústavně zaručených lidských práv a základních svobod jako výrazu zpozitivněné společenské smlouvy mezi státem a jednotlivci. A ústavní stížnosti jako nástroje chránícího jednotlivce (fyzickou či právnickou osobu) před porušeními této společenské smlouvy státem.

27. V neposlední řadě též většina nesprávně přenáší fikci státu jako právnické osoby z práva občanského do práva ústavního, a pokud na základě takovéhoto extenzivního výkladu v řízení o ústavní stížnosti státu vyhoví, tak tím nad rámec svých kompetencí může zasáhnout do práv jednotlivců, kteří v té věci byli se státem ve sporu.

Sbirka_nalezu-82.indd 107 29.3.18 12:42

Sbirka_nalezu-82.indd 108 29.3.18 12:42

Č. 128
K návrhu na zrušení obecně závazné vyhlášky obce Všeň č. 2 ze dne 30. 6. 2015 o místní úpravě provozu na veřejně přístupových účelových komunikacích v územním obvodu obce Všeň

Veřejný přístup na účelovou komunikaci, pokud je to nezbytně nutné k ochraně oprávněných zájmů jejího vlastníka, může v rámci výkonu přenesené působnosti podle § 7 odst. 1 zákona č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích, ve znění pozdějších předpisů, na žádost vlastníka a po projednání s Policií České republiky upravit nebo omezit příslušný silniční správní úřad obecního úřadu obce s rozšířenou působností; obec tak proto nemůže učinit formou obecně závazné vyhlášky, a to ani tehdy, pokud jsou účelové komunikace v jejím vlastnictví.

Nález

pléna Ústavního soudu složeného z předsedy soudu Pavla Rychetského a soudců Ludvíka Davida, Josefa Fialy, Jana Filipa, Jaromíra Jirsy, Tomáše Lichovníka, Jana Musila, Vladimíra Sládečka, Radovana Suchánka, Kateřiny Šimáčkové (soudkyně zpravodajka), Davida Uhlíře a Jiřího Zemánka ze dne 19. července 2016 sp. zn. Pl. ÚS 18/16 ve věci návrhu Ministerstva vnitra na zrušení obecně závazné vyhlášky obce Všeň č. 2 ze dne 30. 6. 2015 o místní úpravě provozu na veřejně přístupových účelových komunikací v územním obvodu obce Všeň, za účasti obce Všeň jako účastníka řízení (nález byl vyhlášen pod č. 268/2016 Sb.).

Výrok

Obecně závazná vyhláška obce Všeň č. 2 ze dne 30. 6. 2015 o místní úpravě provozu na veřejně přístupových účelových komunikací v územním obvodu obce Všeň se ruší dnem vyhlášení tohoto nálezu ve Sbírce zákonů.

Odůvodnění

I. Shrnutí návrhu

1. Dne 20. 4. 2016 byl Ústavnímu soudu doručen obsahově i formálně bezvadný návrh Ministerstva vnitra (dále též jen „navrhovatel“) na zrušení obecně závazné vyhlášky obce Všeň č. 2 ze dne 30. 6. 2015 o místní úpravě provozu na veřejně přístupových účelových komunikací v územním

Sbirka_nalezu-82.indd 109 29.3.18 12:42

obvodu obce Všeň (dále jen „vyhláška“). Podle navrhovatele jsou preambule a čl. 1 vyhlášky v rozporu s čl. 104 odst. 3 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) v návaznosti na ustanovení § 35 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o obcích“) a dále pak v rozporu s ustanovením § 77 odst. 2 ve spojení s ustanovením § 61 zákona č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích a o změnách některých zákonů (zákon o silničním provozu), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o silničním provozu“) a v rozporu s ustanovením § 7 odst. 1 a ustanovením § 19 odst. 1 zákona č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o pozemních komunikacích“), neboť upravuje problematiku mimo svou zákonem vymezenou věcnou působnost. Jelikož má navrhovatel za to, že po vypuštění předmětných ustanovení (preambule a čl. 1 vyhlášky) by vyhláška obsahovala pouze ustanovení, která by nebyla samostatně aplikovatelná, navrhl zrušení vyhlášky jako celku.

2. Znění vyhlášky (pozn. red.: včetně pravopisných nepřesností) je následující:

„Obecně závazná vyhláška ze dne 30. června 2015 o místní úpravě provozu na veřejně přístupových účelových komunikací v územním obvodu obce Všeň

Preambule:

K zabezpečení ochrany vlastního majetku před neodůvodněným nadužíváním, vedoucího k nenapravitelným škodám, vydávají se pravidla místního provozu na vybraných účelových komunikacích při vědomí, že omezení veřejného přístupu na účelové komunikace je nezbytně nutné k ochraně oprávněných zájmů vlastníka – tedy obce.

Zastupitelstvo obce proto podle § 84 odst. 2 písm. h) zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon“), vydává tuto obecně závaznou vyhlášku (dále jen „vyhláška“).

Článek 1

Na vymezených místních účelových komunikacích se vylučuje veškerý provoz s výjimkou těch účastníků, na které se vztahuje výjimka uvedená na dodatkové tabulce pod dopravní značkou „Zákaz vjezdu všech vozidel (v obou směrech)“, jak je uvedeno v příloze, která je součástí vyhlášky současně vyhlášené. Tato příloha definuje i význam jednotlivých karet A, B a C, uvedených na dodatkových tabulkách.

Sbirka_nalezu-82.indd 110 29.3.18 12:42

Článek 2

Úkolem starosty je požadovat po Policii České republiky spolupráci při plnění této vyhlášky jako zabezpečování místních záležitostí veřejného pořádku (§ 103 odst. 4 písm. d) zákona).

Článek 3

Z naléhavého obecného zájmu se účinnost této vyhlášky stanovuje dnem vyhlášení (§ 12 odst. 2 zákona).

Starosta:
Ivan František Herbst, v. r.
Místostarosta:
Petr Masopust, v. r."

V příloze vyhlášky je pak označením pozemkových parcel vymezeno celkem devět místních účelových komunikací, přičemž u jedné z nich se dodatkovou tabulkou povoluje vjezd vozidlům do okamžité hmotnosti 3 t s kartou A, B a C a cyklistům, u ostatních se pak dodatkovou tabulkou povoluje vjezd vozidlům do okamžité hmotnosti 10 t s kartou C a cyklistům. V příloze je specifikován i význam karet. Karta A povoluje vjezd (průjezd) motocyklů, osobních automobilů, traktorů a ostatních (i zvláštních) vozidel, jejichž okamžitá hmotnost nepřesahuje 3 tuny, pokud řidič (vozka) nebo dopravovaná osoba má trvalý pobyt (obvyklé bydliště, právnická osoba „sídlo") na území obce Všeň – prokazuje se občanským nebo řidičským průkazem (u právnických osob osvědčením o technickém průkaze) – karta se fyzicky nevydává. U karty B platí totéž jako u karty A, ale u osob s trvalým pobytem (obvyklým bydlištěm nebo sídlem) na území obce Příšovice – karta se do odvolání nevydává. Karta C se vydává v naturální podobě a člení se na 2 skupiny. Karta C1 povoluje vjezd (průjezd) motocyklů, osobních automobilů, traktorů a ostatních vozidel, jejichž okamžitá hmotnost nepřesahuje mez vyznačenou na dodatkové tabulce, pokud provozovatelé těchto vozidel jsou vlastníky, nájemci nebo pachtýři přilehlých pozemků. Karta C2 povoluje vjezd (průjezd) motocyklů a osobních automobilů, je-li řidič nebo dopravovaná osoba vlastníkem (nebo spoluvlastníkem) nemovitosti na území obce Všeň, osobou blízkou (§ 22 občanského zákoníku) k občanovi obce Všeň nebo k vlastníkovi (spoluvlastníkovi) nemovitosti na území obce Všeň, pověřená správou obce (zaměstnanci obce a zastupitelé), nadána zvláštním statutem vymezeným opatřením Obecního úřadu Všeň. Konečně je v příloze uvedeno, že cyklistům se povoluje vjezd (průjezd) bez karty a že „cest je možno použít v případě krajní nouze (§ 28 tr. zákoníku, § 2906 občanského zákoníku)".

Sbirka_nalezu-82.indd 111 29.3.18 12:42

3. Navrhovatel má za to, že stanovený předmět a cíl tak, jak je ve vyhlášce formulován, se neliší od cíle, který sledují zvláštní právní předpisy, zejména pak zákon o silničním provozu (v § 4) a zákon o pozemních komunikacích (v § 7 odst. 1), v obecné rovině pak i zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, (v § 2900). Navrhovatel dále poukazuje na to, že žádný zvláštní zákon neobsahuje zmocnění k regulaci veškerého provozu na pozemních komunikacích, a to ani na účelových komunikacích, formou obecně závazné vyhlášky. Připomíná, že úprava provozu na pozemních komunikacích se řídí ustanovením § 61 zákona o silničním provozu a že podle ustanovení § 77 odst. 2 téhož zákona (pozn. red.: znění do 30. 12. 2015) místní a přechodnou úpravu provozu na pozemních komunikacích stanoví na veřejně přístupné účelové komunikaci vlastník se souhlasem příslušného obecního úřadu obce s rozšířenou působností a po předchozím písemném stanovisku příslušného orgánu Policie České republiky. Dále k tomu podotýká, že kdyby mohla obec na veřejně přístupných účelových komunikacích, jejichž je vlastníkem, provádět místní či přechodnou úpravu provozu formou obecně závazné vyhlášky, dostala by se do nijak neodůvodněného odlišného postavení oproti jiným vlastníkům, kteří obecně závazné vyhlášky vydávat nemohou. Vlastnické právo obce by takto bylo prakticky chráněno vyšší měrou než vlastnické právo jiných subjektů. Navrhovatel připomíná nález sp. zn. Pl. ÚS 1/15 ze dne 11. 8. 2015 (N 136/78 SbNU 127; 231/2015 Sb.), ve kterém je zdůrazněna potřeba jednotnosti úpravy provozu na pozemních komunikacích na celém území státu.

4. Navrhovatel dále upozorňuje, že jedna z pozemkových parcel uvedených v příloze vyhlášky není ve vlastnictví obce, ale fyzické osoby. V případě této účelové komunikace tak obec není oprávněna stanovovat místní a přechodnou úpravu na pozemních komunikacích postupem podle ustanovení § 77 odst. 2 zákona o silničním provozu a požadovat omezení veřejného přístupu na účelovou komunikaci podle ustanovení § 7 odst. 1 zákona o pozemních komunikacích už proto, že není jejím vlastníkem.

II. Vyjádření účastníků řízení

5. Ústavní soud podle § 69 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu") zaslal návrh obci Všeň jako účastníku řízení k vyjádření. Obec Všeň se ve stanovené lhůtě k návrhu nevyjádřila.

6. V souladu s § 69 odst. 3 zákona o Ústavním soudu byla Ústavním soudem vyzvána k vyjádření veřejná ochránkyně práv, která je oprávněna vstoupit do řízení jako vedlejší účastník. Veřejná ochránkyně práv podáním ze dne 26. 5. 2016 Ústavnímu soudu sdělila, že svého práva vstoupit do řízení jako vedlejší účastník nevyužívá.

Sbirka_nalezu-82.indd 112 29.3.18 12:42

III. Podmínky věcného projednání návrhu

7. V řízení o kontrole norem je Ústavní soud v souladu s čl. 87 odst. 1 písm. b) Ústavy příslušný rozhodovat o návrhu na zrušení obecně závazné vyhlášky obce. Oprávnění Ministerstva vnitra k podání takového návrhu vyplývající z § 64 odst. 2 písm. g) zákona o Ústavním soudu je podmíněno tím, že se Ministerstvo vnitra pokusilo přimět obec ke zjednání nápravy (tvrzeně) protizákonného stavu postupem podle § 123 odst. 1 zákona o obcích. Z dokumentace předložené navrhovatelem vyplývá, že uvedená podmínka je v projednávané věci splněna. Poté, co se Ministerstvo vnitra bezúspěšně pokusilo s obcí Všeň na zrušení napadené vyhlášky v rámci metodické pomoci dohodnout, postupovalo podle § 123 odst. 1 zákona o obcích a vyzvalo ji dopisem ze dne 13. 11. 2015 č. j. MV-105328-7/ODK-2015 ke zjednání nápravy. Po uplynutí šedesátidenní lhůty pro zjednání nápravy (konkrétně dne 27. 1. 2016) bylo Ministerstvu vnitra doručeno sdělení, že obec Všeň napadenou vyhlášku odmítá zrušit, neboť řeší palčivé otázky ochrany majetku obce. Náprava tak ve stanovené lhůtě zjednána nebyla a Ministerstvo vnitra rozhodnutím ze dne 15. 3. 2016 č. j. MV-17260-9/ODK-2016 k 18. 3. 2016 (den doručení rozhodnutí obci) pozastavilo účinnost napadené vyhlášky. Rozklad proti tomuto rozhodnutí obec Všeň nepodala. Návrh na zrušení předmětné vyhlášky byl Ústavnímu soudu podán v zákonné třicetidenní lhůtě od uplynutí lhůty pro podání rozkladu (konkrétně dne 20. 4. 2016). Protože Ústavní soud nezjistil ani jiný z důvodů nepřípustnosti návrhu, mohl přistoupit k jeho věcnému projednání.

IV. Přezkum napadené vyhlášky

8. Při přezkoumávání obecně závazné vyhlášky Ústavní soud zpravidla volí test čtyř kroků [srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 63/04 ze dne 22. 3. 2005 (N 61/36 SbNU 663; 210/2005 Sb.); všechny citované nálezy Ústavního soudu jsou dostupné i na stránce http://nalus.usoud.cz], v jehož rámci posuzuje dvě formální a dvě meritorní kritéria, a to pravomoc obce k vydání obecně závazné vyhlášky, zda obec při jejím vydání nevykročila z mezí zákonného zmocnění (tedy nejednala *ultra vires*), zda nezneužila svoji působnost či neporušila zákon, a konečně v některých případech poměřuje obsah obecně závazné vyhlášky kritériem „rozumnosti“.

9. Při ověřování podmínek přijetí a vydání obecně závazných vyhlášek Ústavní soud zjišťuje, zda obec vydala právní předpis ve své kompetenci a ve formě stanovené zákonem, zda tak učinila kompetentním orgánem a způsobem, který zákon předepisuje. K vydávání obecně závazných vyhlášek jsou obce, konkrétně jejich zastupitelstva v mezích své působnosti, zmocněny přímo Ústavou, a to čl. 104 odst. 3. Meze působnosti zastupitelstva jsou pak určeny jednak ve smyslu ústavním pořádkem garantované územní samosprávy, jednak ve smyslu zákona, který může označit další

Sbirka_nalezu-82.indd 113 29.3.18 12:42

oblasti, v nichž bude obec oprávněna skrze zastupitelstvo realizovat svou normotvornou pravomoc. Proces přijímání obecně závazných vyhlášek pak upravuje zákon o obcích.

10. Jak Ústavní soud zjistil z listin připojených k návrhu, napadená vyhláška byla řádně přijata na zasedání Zastupitelstva obce Všeň dne 30. 6. 2015. O místě, době a navrženém programu zasedání zastupitelstva Obecní úřad Všeň na své úřední desce informoval dne 21. 6. 2015, byla tedy dodržena lhůta podle § 93 odst. 1 zákona o obcích. Pro přijetí vyhlášky hlasovali všichni členové zastupitelstva, bylo tedy dosaženo většiny potřebné podle § 87 zákona o obcích k přijetí platného usnesení zastupitelstva. Dne 10. 7. 2015 pak byla vyhláška vyvěšena na úřední desce Obecního úřadu Všeň, odkud byla dne 25. 7. 2015, tedy po řádném uplynutí patnáctidenní lhůty, sňata. Vyhlášení vyhlášky, které je podmínkou její platnosti, tedy proběhlo v souladu s § 12 odst. 1 zákona o obcích. Vyhláška nabyla účinnosti dnem 10. 7. 2015. Z mezí působnosti zastupitelstva ve smyslu ústavním pořádkem garantované územní samosprávy Zastupitelstvo obce Všeň při přijímání napadené vyhlášky nevykročilo, neboť se jejím prostřednictvím snažilo upravit místní záležitosti v zájmu obce a jejích občanů. V rámci prvého kroku testu tedy Ústavní soud konstatuje, že přezkoumávaná vyhláška byla přijata a vydána zákonem předepsaným způsobem.

11. Přijetím vyhlášky nicméně Zastupitelstvo obce Všeň vykročilo z mezí daných mu zákonem, tedy vyhláška z dále rozvedených důvodů neobstojí v rámci druhého kroku testu. V tomto kroku testu konformity obecně závazné vyhlášky s ústavními zákony a zákony se zkoumá, zda zastupitelstvo při vydávání napadené vyhlášky nepostupovalo mimo věcnou působnost vymezenou mu zákonem, přičemž je třeba identifikovat předmět a cíl regulace zákona na straně jedné a napadené vyhlášky na straně druhé.

12. Předmětem regulace napadené vyhlášky je úprava provozu na přílohou vymezených veřejně přístupných účelových komunikacích. Tento předmět se zcela shoduje s předmětem úpravy provedené zákonem o pozemních komunikacích, který upravuje podmínky užívání pozemních komunikací, a zákonem o silničním provozu, který upravuje úpravu provozu na pozemních komunikacích. Konkrétně ve vztahu k veřejně přístupným účelovým komunikacím zákon o pozemních komunikacích v § 7 odst. 1 stanoví:

„Účelová komunikace je pozemní komunikace, která slouží ke spojení jednotlivých nemovitostí pro potřeby vlastníků těchto nemovitostí nebo ke spojení těchto nemovitostí s ostatními pozemními komunikacemi nebo k obhospodařování zemědělských a lesních pozemků. Příslušný silniční správní úřad obecního úřadu obce s rozšířenou působností může na žádost vlastníka účelové komunikace a po projednání s Policií České

Sbirka_nalezu-82.indd 114 29.3.18 12:42

republiky upravit nebo omezit veřejný přístup na účelovou komunikaci, pokud je to nezbytně nutné k ochraně oprávněných zájmů tohoto vlastníka [k působnosti obecního úřadu obce s rozšířenou působností viz též § 40 odst. 4 téhož zákona – poznámka Ústavního soudu]. Úprava nebo omezení veřejného přístupu na účelové komunikace stanovené zvláštními právními předpisy tím není dotčena."

Zákon o silničním provozu pak v § 77 stanoví:

„(1) Místní a přechodnou úpravu provozu na pozemních komunikacích [tj. úpravu nad rámec obecné úpravy stanovené zákonem o silničním provozu, viz § 61 odst. 2 a 3 téhož zákona – poznámka Ústavního soudu] a užití zařízení pro provozní informace stanoví

[…]

c) na silnici II. a III. třídy, místní komunikaci a na veřejně přístupné účelové komunikaci obecní úřad obce s rozšířenou působností [k působnosti místně příslušného obecního úřadu obce s rozšířenou působností viz též § 124 odst. 6 téhož zákona – poznámka Ústavního soudu],

[…]

(5) Místní a přechodnou úpravu provozu na pozemních komunikacích stanoví příslušný správní orgán opatřením obecné povahy, jde-li o světelné signály, příkazové a zákazové dopravní značky, dopravní značky upravující přednost a dodatkové tabulky k nim nebo jiné dopravní značky ukládající účastníku silničního provozu povinnosti odchylné od obecné úpravy provozu na pozemních komunikacích […]."

Ústavní soud podotýká, že jím výše citovaná právní úprava je aktuálně účinná a platná. Právní úprava účinná v době vydání vyhlášky a relevantní pro posouzení kompetence obce vydat příslušnou vyhlášku se od aktuální právní úpravy lišila jen tím, že na veřejně přístupné účelové komunikaci stanovil místní a přechodnou úpravu provozu sám vlastník, a to se souhlasem příslušného obecního úřadu obce s rozšířenou působností a po předchozím písemném stanovisku příslušného orgánu Policie České republiky (§ 77 odst. 2), kdežto na místní komunikaci ji stanovil přímo obecní úřad obce s rozšířenou působností po předchozím písemném vyjádření příslušného orgánu Policie České republiky (§ 77 odst. 1). Novela [zákon č. 268/2015 Sb., kterým se mění zákon č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích a o změnách některých zákonů (zákon o silničním provozu), ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony] sjednotila stanovování místní a přechodné úpravy pro veřejně přístupné účelové komunikace i pro místní komunikace tak, že ji vždy stanoví obecní úřad obce s rozšířenou působností a Policie České republiky je dotčeným

Sbirka_nalezu-82.indd 115 29.3.18 12:42

orgánem [§ 77 odst. 2 písm. b) zákona o silničním provozu], přičemž na veřejně přístupné účelové komunikaci se místní či přechodná úprava provozu stanoví pouze na návrh nebo se souhlasem jejího vlastníka, což však neplatí, jde-li o stanovení místní či přechodné úpravy opatřením obecné povahy (§ 77 odst. 6 zákona o silničním provozu). Přes tyto změny v § 77 zákona o silničním provozu je však pro danou věc určující § 7 odst. 1 zákona o pozemních komunikacích, tedy že upravit nebo omezit veřejný přístup na veřejně přístupnou účelovou komunikaci mohl a nadále může výlučně silniční správní úřad (do přijetí výše zmíněné novely, která novelizovala také zákon o pozemních komunikacích, působnost silničního správního úřadu ve věcech veřejně přístupných účelových komunikací vykonávala obec v přenesené působnosti, nyní ji vykonává obecní úřad obce s rozšířenou působností), a nikoli její vlastník; vlastník je oprávněn o tuto úpravu veřejného přístupu pouze požádat. Z citovaných ustanovení je zřejmé, že vlastník veřejně přístupné účelové komunikace, ať už jde o obec, či jiný subjekt, musí v případě, že považuje za žádoucí upravit nebo omezit veřejný přístup na tuto účelovou komunikaci nebo na ní upravit provoz nad rámec obecné úpravy obsažené v zákoně o silničním provozu, postupovat v souladu s rozhodnutím či souhlasem příslušného obecního úřadu obce s rozšířenou působností. Dokonce ani za situace, kdy by vlastníkem účelové komunikace byla obec s rozšířenou působností, jíž obec Všeň není, by nebylo možné, aby k úpravě veřejného přístupu na veřejně přístupnou účelovou komunikaci či provozu na ní došlo prostřednictvím obecně závazné vyhlášky, tedy právním předpisem vydávaným v samostatné působnosti; takový postup by byl v rozporu s výše citovanými zákonnými ustanoveními a byla by jím dotčena práva osob, jež by se mohly stát účastníky příslušných správních řízení.

13. Rovněž cíl regulace provedené napadenou vyhláškou se shoduje s cílem (účelem) zákonné úpravy. Jak z preambule vyhlášky vyplývá, obec Všeň ji přijala k zabezpečení ochrany vlastního majetku. Na ochranu majetku vlastníků účelových komunikací však kromě obecné úpravy ochrany majetku obsažené v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, pamatuje i § 19 zákona o pozemních komunikacích, který ve svém aktuálním znění stanoví:

„(1) […] Uživatel se musí přizpůsobit stavebnímu stavu a dopravně technickému stavu dotčené pozemní komunikace.

(2) Dálnice, silnice, místní komunikace, jejich součásti a příslušenství a veřejně přístupné účelové komunikace s vozovkou je zakázáno znečišťovat nebo poškozovat; veřejně přístupné účelové komunikace bez vozovky je zakázáno poškozovat takovým způsobem, že se tím znemožní jejich obecné užívání. Na dálnicích, silnicích a místních komunikacích je dále zakázáno

Sbirka_nalezu-82.indd 116 29.3.18 12:42

a) neoprávněně odstraňovat, zakrývat, přemísťovat, osazovat nebo pozměňovat dopravní značky a dopravní zařízení, anebo na těchto věcech cokoliv umísťovat,

[…]

e) vypouštět vodu, splašky a jiné tekuté odpady,

[…]

g) odstavovat silniční vozidlo, které je pro závady v technickém stavu zjevně technicky nezpůsobilé k provozu na pozemních komunikacích a obnovení způsobilosti by si vyžádalo výměnu, doplnění nebo opravu podstatných částí mechanismu nebo konstrukce silničního vozidla (dále jen „vrak"),

[…]

(3) Na veřejně přístupných účelových komunikacích je dále zakázáno provádět činnosti podle odstavce 2 písm. a), e) a g)."

14. Lze tedy uzavřít, že obec, ačkoliv je vlastníkem veřejně přístupné účelové komunikace, nedisponuje, a ani dříve nedisponovala, v samostatné působnosti oprávněním provoz na ní jakkoliv regulovat, a ovlivnit tak i případné negativní důsledky, jež tento provoz způsobuje [srov. i bod 41 nálezu sp. zn. II. ÚS 2144/14 ze dne 4. 2. 2016 (N 25/80 SbNU 299)]. Vyhláška tedy neobstála již ve druhém kroku shora (v bodě 8 tohoto nálezu) specifikovaného testu, neboť byla zastupitelstvem obce přijata mimo věcnou působnost vymezenou mu zákonem.

15. K dalším krokům testu nebylo, vzhledem k výše řečenému, nutné přikročit.

V. Závěr

16. Veřejný přístup na veřejně přístupnou účelovou komunikaci, pokud je to nezbytně nutné k ochraně oprávněných zájmů jejího vlastníka, může v rámci výkonu přenesené působnosti podle § 7 odst. 1 zákona o pozemních komunikacích na žádost vlastníka a po projednání s Policií České republiky upravit nebo omezit příslušný silniční správní úřad obecního úřadu obce s rozšířenou působností; obec tak proto nemůže učinit formou obecně závazné vyhlášky, a to ani tehdy, pokud jsou účelové komunikace v jejím vlastnictví.

17. Tím, že obec Všeň za účelem ochrany svého majetku přijala obecně závaznou vyhlášku vylučující určité účastníky z provozu na vymezených veřejně přístupných účelových komunikacích, ať již ve svém, či cizím vlastnictví, vykročila z věcných mezí své samostatné působnosti, neboť normovala oblast, v níž nebyla a není oprávněna provádět právní regulaci. Ústavní soud proto návrhu vyhověl a napadenou obecně závaznou vyhlášku podle ustanovení § 70 odst. 1 zákona o Ústavním soudu pro rozpor s čl. 104 odst. 3 Ústavy, čl. 4 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (ukládání

Sbirka_nalezu-82.indd 117 29.3.18 12:42

povinnosti jen na základě zákona) a s ustanoveními § 7 odst. 1 zákona o pozemních komunikacích, § 77 a § 124 odst. 1 zákona o silničním provozu a § 10 zákona o obcích dnem vyhlášení nálezu ve Sbírce zákonů zrušil.

Sbirka_nalezu-82.indd 118 29.3.18 12:42

Č. 129
K autonomii vůle smluvních stran a posuzování neplatnosti smlouvy o zřízení věcného břemene

I. Nikoliv každý právní úkon, jenž se jeví protiprávním, stíhá sankce neplatnosti, a to i neplatnosti absolutní. Konkrétní následek protiprávnosti (z povahy věci samé) nelze řešit jinak než poměřováním hodnot, které má zákon chránit. Takovými hodnotami jsou zákonnost a veřejný pořádek na straně jedné a (závěrem o neplatnosti právního úkonu) zasažená autonomie vůle jedinců upravit si své vzájemné vztahy na straně druhé.

II. Z rozhodnutí obecného soudu proto musí být zřejmé, jaký konkrétní zájem (čí, v jaké době a proč) má být zvažovanou sankcí neplatnosti chráněn a jaký zasažen, a tudíž, zda by tato sankce obstála při poměřování zákonem chráněných hodnot z hlediska důsledků, které nastaly pro stěžovatelku a které pro veřejný zájem, a to na základě zjištění skutečné vůle smluvních stran a posouzení konkrétních okolností, za nichž k uzavření smlouvy došlo.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Josefa Fialy a soudců Jana Filipa (soudce zpravodaj) a Radovana Suchánka – ze dne 19. července 2016 sp. zn. III. ÚS 798/15 ve věci ústavní stížnosti COMMEMAX, spol. s r. o., se sídlem Hnězdenská 735/6, Praha 8, zastoupené JUDr. Robertem Matasem, advokátem, se sídlem Spálená 21, Praha 1, proti výroku I rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 12. listopadu 2014 č. j. 22 Cdo 2175/2014-510, rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 15. ledna 2014 č. j. 62 Co 433/2013-452 a rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 8 ze dne 4. března 2013 č. j. 25 C 34/2011-363 vydaným v řízení o určení neexistence věcného břemene, za účasti Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 8 jako účastníků řízení a a) Společenství domu Olštýnská 607, Praha, se sídlem Olštýnská 607/1, Praha 8, a b) Mgr. Davida Lorence, obou zastoupených JUDr. Karlem Šrolem, Ph.D., advokátem, se sídlem Rybářská 4a, Praha 4, jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Výrokem I rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 12. listopadu 2014 č. j. 22 Cdo 2175/2014-510 bylo porušeno základní právo stěžovatelky na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv

Sbirka_nalezu-82.indd 119 29.3.18 12:42

a svobod, právo podnikat a provozovat jinou hospodářskou činnost podle čl. 26 odst. 1 Listiny základních práv a svobod ve spojení s právem na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Výrok I rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 12. listopadu 2014 č. j. 22 Cdo 2175/2014-510 se ruší.

III. Ve zbývající části se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu") stěžovatelka napadla shora označená soudní rozhodnutí, a to z důvodu porušení jejího ústavního práva podle čl. 4 odst. 4, čl. 36 odst. 1 a 3, čl. 37 odst. 3 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina").

2. Napadeným rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 8 (dále jen „obvodní soud") bylo k žalobě vedlejších účastníků určeno, že neexistuje věcné břemeno spočívající v oprávnění stěžovatelky jako žalované užívat prostor střechy domu Olštýnská č. p. 607 v Praze 8, založené smlouvou o zřízení věcného břemene ze dne 2. 1. 2002 uzavřenou mezi SOL, družstvem, (dále též jen „družstvo") jako povinným a stěžovatelkou jako oprávněnou (dále též jen „smlouva") (výrok I). Konkrétně obvodní soud určil, že „věcné břemeno spočívající v oprávnění žalovaného užívat celý prostor střechy domu Olštýnská č. p. 607 v Praze 8, k. ú. Troja včetně společných částí domu či jejích částí umístěných pod střechou, v místnostech, na chodbách, schodištích domu a na fasádě, které jsou vhodné ve stavu tak, jak byly ke dni 2. 1. 2002 nebo po stavebních úpravách, k samostatnému užívání ze strany žalovaného spočívajícího v instalaci a provozování telekomunikačních zařízení, reklamních zařízení či jiných zařízení, anebo k jinému užívání, dále spočívající v oprávnění žalovaného dát prostory do pronájmu jako pronajímatel dalším osobám jako nájemcům, či zakládat ohledně prostor jiné smluvní vztahy jako vlastník a dále spočívající v oprávnění žalovaného provádět stavební úpravy prostor a v braní užitků z užívání prostor, jež mělo být založeno smlouvou o zřízení věcného břemene ze dne 2. 1. 2002 uzavřenou mezi SOL, družstvem, IČO 26 46 21 92 jako povinným a žalovaným jako oprávněným, neexistuje" (pozn. red.: citováno včetně pravopisných nepřesností). Dále bylo rozhodnuto, že stěžovatelka je povinna předmětné prostory vyklidit (výrok II) a zaplatit vedlejším účastníkům na náhradě nákladů řízení 43 480 Kč (výrok III). Obvodní soud dospěl k závěru, že smlouva je neplatná jednak podle § 37 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb.,

Sbirka_nalezu-82.indd 120 29.3.18 12:42

občanský zákoník, (dále též jen „o. z.“), neboť není zřejmé, zda je věcné břemeno zřizováno za úplatu, a jednak podle § 39 o. z., neboť obchází zákon, a dále že věcné břemeno zaniklo ve smyslu čl. VI věty druhé smlouvy, neboť stěžovatelka nesplnila svou povinnost plynoucí z čl. II smlouvy, když nebylo prokázáno zaplacení dalšího členského vkladu ve prospěch družstva, který měl být úplatou za zřízení věcného břemene.

3. Napadeným rozsudkem Městského soudu v Praze (dále jen „městský soud“) byl k odvolání stěžovatelky rozsudek obvodního soudu ve výrocích I a II potvrzen, ve výroku III pak byl změněn tak, že náklady řízení každého z žalobců činí 41 600 Kč, jinak byl potvrzen a stěžovatelce bylo uloženo zaplatit náklady odvolacího řízení každému z vedlejších účastníků ve výši 8 600 Kč. Městský soud rovněž shledal smlouvu neplatnou podle § 37 odst. 1 o. z., a to z důvodu, že ujednání o způsobu úhrady věcného břemene je neurčité a nesrozumitelné, a především neplatnou podle § 39 o. z., a to vzhledem k rozporu s ustanoveními obchodního zákoníku (dále též jen „obch. zák.“), která upravují členský vklad (§ 223 a násl.).

4. Napadeným rozsudkem Nejvyššího soudu bylo podle § 243c odst. 1 věty první občanského soudního řádu (dále jen „o. s. ř.“) odmítnuto stěžovatelčino dovolání proti rozsudku městského soudu, pokud jím byl potvrzen rozsudek obvodního soudu ve výroku I (výrok I), a to s odůvodněním, že není ve smyslu § 237 o. s. ř. přípustné, ve zbývající části byl rozsudek městského soudu zrušen a věc byla vrácena tomuto soudu k dalšímu řízení (výrok II). Nejvyšší soud se neztotožnil s názorem městského soudu, že zmíněné ujednání je nesrozumitelné či neurčité, dospěl však k závěru, že úvaha tohoto soudu o neplatnosti smlouvy podle § 39 o. z. není „zjevně nepřiměřená“, k čemuž doplnil, že zejména šlo o obcházení zákona [konkrétně ustanovení § 221 odst. 1, § 239 odst. 4 písm. c), § 224 odst. 2 obch. zák.].

5. Na doplnění je možno uvést, že následně (a to na základě zpětvzetí žaloby) městský soud usnesením ze dne 10. 4. 2015 č. j. 62 Co 433/2013-534 rozsudek obvodního soudu ve výrocích II a III zrušil a řízení v tomto rozsahu zastavil, přičemž rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení před soudy všech stupňů. Stěžovatelka proti tomuto rozhodnutí podala dovolání, které Nejvyšší soud usnesením ze dne 26. 1. 2016 č. j. 22 Cdo 3867/2015-562 jako nepřípustné (§ 237 o. s. ř.) odmítl a stěžovatelce uložil povinnost nahradit vedlejším účastníkům náklady dovolacího řízení.

II. Argumentace stěžovatelky

6. V ústavní stížnosti stěžovatelka poukázala na to, že Nejvyšší soud rozdílně od soudů nižších stupňů „nadefinoval“ důvod neplatnosti smlouvy, neboť jedno z ustanovení smlouvy, resp. jedno ustanovení smlouvy

Sbirka_nalezu-82.indd 121 29.3.18 12:42

související, tj. smlouvy o dalším členském vkladu, obchází zákon, přičemž toto obcházení má spočívat v tom, že smluvená protihodnota za věcné břemeno měla být dle ujednání stran poskytnuta za „nestandardních podmínek, jejichž splnění je pro orgány družstva jen obtížně kontrolovatelné“, a že úvaha odvolacího soudu o daném důvodu neplatnosti smlouvy není zjevně nepřiměřená. Stěžovatelka uznala, že dovolací soud správně postihl podstatu smluvního vztahu mezi ní a družstvem, když na rozdíl od soudů nižších stupňů neshledal neurčitost a nesrozumitelnost smlouvy, ovšem ústavněprávně očividně selhal, jestliže své rozhodnutí založil na argumentu, že „není-li zjevně nepřiměřená úvaha, že poskytnutí plnění je smluveno za nestandardní podmínky, jejíž splnění je pro orgány družstva jen obtížně kontrolovatelné, pak je související smlouva absolutně neplatná“. Takové posouzení, založené na libovolném kritériu, navíc odůvodněné vágně a v rozporu s obsahem spisu, zasahuje do jejích ústavně zaručených práv, jak jsou uvedena výše.

7. Následně stěžovatelka shrnula podstatné aspekty případu, tedy že ona a společnost MADAL, s. r. o., (dále jen „MADAL“) jako jediní členové založili družstvo, dne 13. 8. 2001 se na členské schůzi usnesli, že MADAL vnese do družstva nemovitosti a finanční prostředky a ona finanční prostředky ve výši 5 mil. Kč, neboť již na schůzi dne 29. 6. 2001 bylo konstatováno, že MADAL dostatečnými prostředky na celkovou rekonstrukci nemovitosti nedisponuje. Za tyto vklady bylo jako protihodnota členskou schůzí (tj. všemi členy) schváleno přidělení veškerých družstevních jednotek v domě společnosti MADAL a ve prospěch stěžovatelky zřízení věcného břemene. Smlouva o dalším vkladu předvídala, že ona své plnění (tj. členský vklad) poskytne přímo stavební firmě BUSSMARK–OLIVER, spol. s r. o., (dále jen „BUSSMARK“), která pro družstvo rekonstrukci prováděla. Zdůraznila, že v té době, konkrétně do srpna 2002, kdy došlo k rekonstrukci, přidělení bytových jednotek a zřízení věcného břemene, nešlo o bytový dům, nebyli v něm ani žádní nájemci. Družstvo mělo jen dva členy, kteří s těmito vztahy, autonomně smluvenými, souhlasili, první vedlejší účastník vznikl až v roce 2004 a druhý vedlejší účastník se stal členem družstva až po kolaudaci na bytový dům a vedlejší účastníci byli v době svého vzniku, resp. vstupu do družstva s předmětným věcným břemenem seznámeni a po dobu 8 let je také sami respektovali.

8. Obecné soudy tak dle stěžovatelky nerespektovaly princip priority výkladu, který nezakládá neplatnost smlouvy (zásada *potius valeat actus quam pereat*), jak plyne z judikatury Ústavního soudu [nález ze dne 14. 4. 2005 sp. zn. I. ÚS 625/03 (N 84/37 SbNU 157), ze dne 23. 4. 2013 sp. zn. IV. ÚS 1783/11 (N 64/69 SbNU 197)]. Dovolací soud popřel princip autonomie smluvních stran, když zdůvodnil neplatnost smlouvy „nikoliv zjevnou nepřiměřeností úvahy“ o nestandardnosti jednoho ustanovení související

Sbirka_nalezu-82.indd 122 29.3.18 12:42

smlouvy ve smyslu „obtížné kontrolovatelnosti“. Dle stěžovatelky jde o extrémní úvahu, neboť daná kritéria jsou vysoce dubiózní a nelze o nich hovořit jinak než jako o kritériích zakládajících libovůli, neboť co je v bohatosti životních situací a neuzavřenosti společenských vztahů „poněkud standardní“ a „neobtížně kontrolovatelné“. Upozornila, že zde jde minimálně o tzv. hraniční případ, neboť nalézací soud uvedl, že rozhodl po „značném váhání“, a dovolací soud vyšel z toho, že úvaha o „nestandardnosti“ není zjevně nepřiměřená, což znamená, že preferovaly výklad vedoucí k neplatnosti smlouvy, přičemž deformovaly či dokonce popřely vůli smluvních stran.

9. Současně stěžovatelka vytkla obecným soudům paternalistický přístup praktikovaný v totalitním systému, kdy si soud s poukazem na § 39 o. z. osoboval právo zasahovat do soukromoprávní sféry v co nejširší možné podobě a omezil svobodnou vůli činit právní úkony celou řadou zákazů roztroušených v různých právních předpisech, kdy dominujícím kritériem byl „zájem společnosti“. V daném řízení nebylo prokázáno, a ani tvrzeno, že by někdo byl skutečně poškozen. Problém „kontrolovatelnosti“ mohl dle dovolacího soudu vzniknout ve vnitřních poměrech družstva, ovšem žalobci se do právních vztahů dobrovolně dostali až v okamžiku, kdy tyto již byly prakticky uzavřeny. Za absurdní považuje stěžovatelka, aby soud po mnoha letech mocensky vstupoval do „usazených“ právních vztahů, a to zjevně z důvodu ochrany zájmů státu, a osoboval si roli kontrolora vnitřních poměrů v družstvu.

10. Nejvyššímu soudu stěžovatelka dále vytkla, že jeho závěry jsou v extrémním rozporu s obsahem spisu. Důkazní situace byla zcela jiná, než dovolací soud pouze presumoval, neboť důkazy obsažené ve spise vyvrací jeho domněnku, že ujednání o plnění smlouvy nebylo kontrolováno (ze strany orgánů družstva), resp. že by mělo dojít k poškození členů družstva. Poskytnutí dalšího vkladu bylo v souladu se stanovami družstva, které v čl. 5 tuto možnost předvídaly, a to „za účelem financování oprav a rekonstrukce pořízených nemovitostí“, v zápise členské schůze z 29. 6. 2001 byla popsána rozsáhlá nutná rekonstrukce domu a byl projednán závazek stěžovatelky na vložení částky 5 mil. Kč do kapitálu družstva, aby bylo možno rekonstrukci provést, na členské schůzi 13. 8. 2001 byl všemi členy schválen vklad s tím, že všechny bytové jednotky budou přiděleny druhému členovi družstva a její vklad bude kompenzován zřízením věcného břemene. Po skončení rekonstrukce proběhla rekolaudace z hotelu na bytový dům, kolaudační rozhodnutí nabylo právní moci dne 7. 8. 2002, a tudíž jsou nesprávné úvahy dovolacího soudu, jež se objevily až v průběhu dovolacího řízení, o poškození nájemců, příp. členů družstva. Ustanovení § 239 odst. 4 písm. i) obch. zák., na které dovolací soud odkázal, se neuplatní, navíc všichni členové družstva se smlouvou o dalším členském vkladu souhlasili

Sbirka_nalezu-82.indd 123 29.3.18 12:42

a družstvo následně fakturaci kontrolovalo, přičemž nebylo zjištěno, a ani tvrzeno, že by platba vůči zhotoviteli rekonstrukce nebyla podložena jeho skutečnou prací. Závěr dovolacího soudu, že družstvo možnost kontroly nemělo, je spekulativní, resp. libovolný, navíc obtížná kontrolovatelnost plnění smlouvy nemůže být důvodem její neplatnosti. Poškozenou by naopak mohla být jen ona, neboť ač finančně podporovala družstvo, v konečném důsledku by se jakékoliv „zajišťování hospodářských potřeb" redukovalo na nulu, jestliže by byla zbavena jediné kompenzace za své vklady, a to v podstatě retroaktivně. Stěžovatelka také poukázala na opomenutý důkaz – „Smlouvu o vzájemné spolupráci a způsobu financování rekonstrukce domu v Olštýnské ulici" z 2. 7. 2001, ve které družstvo i oba jeho členové vyslovili souhlas s poskytnutím finančních prostředků plněním za rekonstrukční práce na domu, který ještě nebyl bytový, přičemž bylo výslovně pamatováno na kontrolu ze strany družstva i jeho členů. Obecné soudy rovněž odhlédly od ničím nezpochybněných bankovních převodů prokazujících plnění z její strany ve prospěch zhotovitele stavby, zabývaly se jejím plněním v hotovosti ve výši 5 mil. Kč (zřejmě pro shodu obou částek), které však bylo další platbou člena družstva, započitatelnou na celkový členský vklad, přičemž opomněly všechny důkazy dosvědčující, že toto celkové plnění činilo 11,4 mil. Kč. Obecné soudy v tomto ohledu zcela pominuly i výpověď svědkyně Zuzany Bezdíčkové, účetní družstva. Citovaná smlouva upravovala stejný model financování i ze strany společnosti MADAL, takže pokud by se vyšlo z logiky dovolacího soudu, muselo by být neplatné přidělení všech bytových jednotek společnosti MADAL a na ně navazující převodní smlouvy ohledně těchto jednotek dalším členům družstva a následně i převody do vlastnictví, takže by nemohl ani vzniknout první vedlejší účastník.

11. Stěžovatelka dále s odkazem na nález Ústavního soudu ze dne 21. 4. 2009 sp. zn. II. ÚS 571/06 (N 91/53 SbNU 171) upozornila na nutnost respektování autonomní sféry jednotlivců ze strany veřejné moci, kdy zásah do ní musí být přiměřený s ohledem na cíle, jichž má být dosaženo, resp. na to, že ustanovení § 39 o. z. lze aplikovat subsidiárně, tedy pouze tam, kde konkrétní vada není postižitelná podle jiných ustanovení zákona. Navíc obecné soudy měly porušit zásadu legitimního očekávání, neboť po 10 letech již byla přesvědčena o „zachování" věcného břemene. Byl tak porušen princip proporcionality v tom ohledu, že byla shledána naléhavost právního zájmu ve smyslu § 80 písm. c) o. s. ř. Z toho stěžovatelka vyvodila, že dovolacím soudem zvažované ustanovení § 239 odst. 4 písm. i) obch. zák. se neuplatní, a i kdyby tomu tak bylo, existovaly by zde jiné sankční následky, než je absolutní neplatnost úkonu. Daný zásah stěžovatelka označila za „bezprecedentní" pro nedostatečné odůvodnění a extenzivnost použití § 39 o. z., resp. jeho neproporcionalitu. Současně vyslovila

Sbirka_nalezu-82.indd 124 29.3.18 12:42

názor, že jde o rozhodnutí existující bez bližších kritérií či zásad odvozených z právní normy, jeho odůvodnění je neúplné a nedostatečné. Úvaha dovolacího soudu o obtížné kontrolovatelnosti je pouze presumována odkazem na neaplikovatelné ustanovení (nešlo o bytový dům, nebyli zde nájemci a všichni členové družstva souhlasili), dovolací soud hovoří o doplňujícím kritériu (pozn.: zřejmě má stěžovatelka na mysli chování stran po uzavření smlouvy), které však současně označuje za zásadně bezvýznamné, toliko „svědčící" ve prospěch kritéria prvního, což je „korunováno" závěrem, který není logicky uzavřen, o kombinaci „nikoliv zjevné nepřiměřenosti" úvahy o „nestandardní podmínce". Takto *pro futuro* nastavenými parametry testu absolutní neplatnosti by nemohla projít žádná soukromoprávní smlouva, resp. jde o test umožňující libovůli.

12. V doplnění ústavní stížnosti ze dne 19. 3. 2015 stěžovatelka v souvislosti s námitkou nedostatku věcné legitimace prvního vedlejšího účastníka namítla opomenutí ostatních vlastníků jednotek jako účastníků sporu, což má představovat porušení čl. 36 odst. 1 Listiny. Jako vadný odmítla závěr, že by právním nástupcem družstva mohl být první vedlejší účastník, neboť práva a povinnosti přešly na jednotlivé nabyvatele bytových jednotek, a smlouva tak zakládá práva a povinnosti vlastníků jednotek, kdy právo odpovídající věcnému břemeni není zapsáno k budově, ale ke konkrétním jednotkám. Z tohoto hmotněprávního vztahu plyne i jejich aktivní legitimace, jak má vyplývat z nálezu Ústavního soudu ze dne 8. 3. 2005 sp. zn. I. ÚS 646/04 (N 49/36 SbNU 525). Vzhledem k tomu není společenství oprávněno namítat neplatnost ve smyslu § 40a o. z. Obecné soudy o právech dotčených vlastníků rozhodovaly bez jejich účasti (ona sama je vlastníkem jedné bytové jednotky), žádným způsobem nezjišťovaly ani nehodnotily jejich stanovisko, a jde tak o opomenuté účastníky a ona je opomenutým vlastníkem. Jde o procesní vadu, kterou nelze odstranit. Nedostatek věcné legitimace společenství vlastníků jednotek k podání žaloby na určení neplatnosti smluv, které uzavřeli jednotliví vlastníci jednotek, vyslovil také Nejvyšší soud v usnesení ze dne 29. 5. 2007 sp. zn. 32 Cdo 1389/2007.

III. Vyjádření účastníků a vedlejších účastníků řízení

13. V souladu s § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu soudce zpravodaj vyzval účastníky a vedlejší účastníky řízení, aby se k návrhu vyjádřili.

14. Nejvyšší soud uvedl, že stěžovatelka v ústavní stížnosti nedovodila, že by byly dány podmínky přípustnosti dovolání, ani je nijak nevymezila. Připustil, že úvahy soudů nižších stupňů upřesnil a doplnil, nic se však nezměnilo na podstatě zjištění, že zřízení věcného břemene a jeho obsah byly natolik nestandardní, že úvaha odvolacího soudu o neplatnosti nebyla zjevně nepřiměřená. Dále Nejvyšší soud poukazem na vázanost skutkovými zjištěními, resp. na zákonné meze přezkumu rozhodnutí odvolacího

Sbirka_nalezu-82.indd 125 29.3.18 12:42

soudu v dovolacím řízení upozornil, že pokud stěžovatelka namítla, že jeho rozhodnutí není v souladu s obsahem spisu, pak neuvedla, kde ve spise jsou jí tvrzené skutečnosti uvedeny, a i kdyby ze spisu vyplývaly, neznamená to, že by ústavní stížnost měla být důvodná, neboť dovolací soud vychází z toho, co odvolací soud uvedl jako skutková zjištění. Stěžovatelka, jak plyne z obsahu ústavní stížnosti, upírá dovolacímu soudu možnost uvážení při hodnocení právního posouzení věci soudy v nalézacím řízení, včetně určitého prostoru pro upřesnění jinak věcně správného rozhodnutí odvolacího soudu. Platná právní úprava (§ 243d o. s. ř.) umožňuje změnu napadeného rozhodnutí, a tudíž nelze dovolacímu soudu upřít možnost posoudit věc po právní stránce i z hledisek doposud neuvažovaných, umožňují-li to skutková zjištění. Z nich pak vyplývá možnost právního posouzení tak, jak činí napadené rozhodnutí. K námitce paternalistického přístupu Nejvyšší soud uvedl, že to by znamenalo ochranu jedné strany, a to je v rozporu s tím, že i stěžovatelčiny námitky byly uznány důvodnými, a dovolání bylo vyhověno, k čemuž dodal, že paternalismus je věc jedna, a nestandardní jednání je věc druhá. Vzhledem k tomu, že ústavní stížnost postrádá polemiku se závěrem o nepřípustnosti dovolání, Nejvyšší soud navrhl, aby byla odmítnuta.

15. Městský soud odkázal na svůj rozsudek s tím, že se plně vypořádal se všemi odvolacími námitkami a že jeho odůvodnění splňuje zákonné náležitosti, načež odmítl, že by byla porušena nějaká stěžovatelčina ústavní práva, a navrhl zamítnutí ústavní stížnosti jako nedůvodné.

16. Také obvodní soud odmítl, že by byla porušena stěžovatelčina Ústavou zaručená práva, s tím, že šlo o velmi komplikovaný spor, všechny tři soudní instance postupovaly tak, aby výsledné rozhodnutí bylo v souladu se zákonem i principy spravedlnosti, a došly k závěru, že smlouva je neplatná. Současně odkázal na obsáhlé odůvodnění svého rozsudku, resp. skutková zjištění v něm obsažená týkající se mj. podivných okolností uzavření smlouvy (není zřejmá úplatnost či bezúplatnost, členský vklad nebyl nikdy zaplacen apod.). Samostatnou otázkou je aktivní legitimace společenství vlastníků jednotek, která není v soudní praxi uspokojivě vyřešena, a i k ní se ve svém rozsudku vyjádřil.

17. Vedlejší účastníci k ústavní stížnosti uvedli, že stěžovatelka neobjasnila svá jednotlivá pochybení, kterých se při formulaci a plnění smlouvy dopustila, její výklad závěrů soudů týkajících se neurčitosti smlouvy (část označená jako čl. II) je zavádějící, protože neodpovídá odůvodnění napadených rozhodnutí. Zabývá-li se stěžovatelka teoretickou rovinou způsobu výkladu, neuvádí, v jakých konkrétních bodech smluvních vztahů je výklad obecných soudů chybný. Dovolává-li se ochrany smluvních vztahů, mohlo by tomu být oprávněně za předpokladu, že se takový vztah opírá o závazek uzavřený v souladu se zákonem. Tvrzení, že vlastníci jednotek dobrovolně

Sbirka_nalezu-82.indd 126 29.3.18 12:42

vstoupili do závazků ohledně věcného břemene, není pravdivé, neboť stěžovatelka při uzavírání kupních smluv do nich zahrnula právo věcného břemene z pohledu již existujících závazků vlastníka, které přecházejí z prodávajícího na kupujícího, jenž neměl žádné indicie pro úvahu o jejich neplatnosti. Odkázala-li stěžovatelka na „nekontrolovatelnost" smluvního vztahu po letech, vedlejší účastníci uvedli, že požadované doklady k věcnému břemeni byly soudu předloženy. K námitce extrémního rozporu vedlejší účastníci odkázali na odůvodnění rozsudku týkající se plnění nepeněžitého, které bylo „vedeno v rozporu se zákonem" a které nebylo prokázáno jako řádné. Smlouva nebyla vrchnostensky zneplatněna, ale byla neplatná pro vady, rozpory se zákonem a pro její neplnění. Stěžovatelka se snaží obhájit platnost smlouvy a její naplnění nepeněžitým vkladem, provedené důkazy to ale nepodporují. K poukazu na princip proporcionality vedlejší účastníci uvedli, že o zásahu do autonomní sféry lze uvažovat v případě závazků uzavřených v souladu se zákonem a řádně plněných, a k nedostatku rozhodovacích kritérií pak to, že není jasné, o jaká konkrétní kritéria a právní závěry byl soudní proces ochuzen, aby bylo možné potvrdit platnost práv z věcného břemene oproti kritériím, která soudy při hodnocení použily.

18. Jde-li o doplnění ústavní stížnosti, dle sdělení vedlejších účastníků není jediného vlastníka jednotky, který by se účastenství ve sporu dovolával, všichni s procesním postupem souhlasili, a pokud by se všech 300 vlastníků stalo účastníky soudního řízení, spor by nikdy neskončil. Společenství vlastníků jednotek je odpovědné za správu společných částí domu a je jeho povinností znát, jak si tyto části stojí ve svých právech a jak je spravovat s ohledem na práva třetích osob. Společenství nikdy netvrdilo, že je nástupcem družstva. Stěžovatelka provozovala střechu domu nekontrolovaným způsobem a nejednala v tomto smyslu s vlastníky ani společenstvím, takže zjištění stavu práv a povinností z pohledu správy domu bylo neodkladné. Bylo-li věcné břemeno od samého počátku neplatné, je z pohledu ostatních vlastníků toto zjištění platné i na ostatní vlastníky, přičemž by bylo nehospodárné žalovat v počtu 300 žalobců (hromadně či jednotlivě).

19. V další části se vedlejší účastníci vyjádřili k napadeným soudním rozhodnutím, přičemž v podstatě zopakovali své stanovisko, které v soudním řízení zastávali, a případně vyslovili svůj nesouhlas s některými závěry, k nimž obecné soudy dospěly. Jde-li o vady stěžovatelčina jednání při vzniku práva z věcného břemene, toto bylo zřizováno úplatně peněžitou a nepeněžitou formou. V prvním případě plnění stěžovatelka prokázala zúčtováním a proplacením faktur vystavených třetím subjektem, přičemž doklady (faktury, výpisy z účtu) obecné soudy považovaly za neprůkazný důkaz, neboť není zřejmé, o jakou konkrétní činnost ve prospěch družstva šlo, aby bylo možné dospět k závěru, že závazek byl řádně a včas splněn.

Sbirka_nalezu-82.indd 127 29.3.18 12:42

Závazek ve smlouvě k uhrazení dalšího členského vkladu je neurčitý, nelze vyvodit, zda byl řádně splněn, a pokud se tak nestalo, nastaly důsledky v podobě neplatnosti smlouvy dle jejího článku VI. Vedle těchto pochybení je zřejmé, že šlo o kupní smlouvu, kde kupní cena za zřízení věcného břemene byla provedena formou dalšího členského vkladu, což je postup obcházející daňové předpisy, neboť vklady nejsou předmětem daně. Nešlo o požadovaný úmysl člena družstva účastnit se podnikání družstva, ale vložit prostředky do družstva výhradně s cílem získání protihodnoty, tj. věcného břemene. Nešlo ani o příjem formou rozdělení stěžovatelčina zisku, jak je to obvyklé, celý postup byl protiprávní a neplatný. Při soudním jednání nepotvrdila svědkyně Zuzana Bezdíčková, účetní obou firem, že by ve prospěch stěžovatelky byl veden další členský vklad ve výši 5 mil. Kč, a také uvedla, že za právo z věcného břemene stěžovatelka nezaplatila. Dodali, že ze strany společenství byly uzavřeny smlouvy o umístění zařízení s bývalými provozovateli antén na střeše a že je jednáno s dalšími.

20. Ústavní soud zaslal tato vyjádření stěžovatelce k replice. V ní stěžovatelka zopakovala skutkový děj s tím, že veškeré jednání všech zúčastněných bylo učiněno svobodně s plnou informovaností, všechny kroky byly schváleny, obecné soudy smlouvu shledaly neplatnou z podružných důvodů, dovolací soud jen proto, že družstvo nemělo možnost kontroly fakturace. V té době v družstvu byli jen dva členové, kteří si vzájemně věřili a o postupu rekonstrukce (včetně hrazení faktur) byli navzájem zpraveni, přičemž členská schůze po rekonstrukci schválila úhradu vkladu a prohlásila ji za danou. Obecné soudy však vycházely z toho, že další členský vklad byl uhrazen v hotovosti, ačkoli tomu tak nebylo, a důkazy o jeho uhrazení neustále rozporovaly. K vyjádření obvodního soudu stěžovatelka uvedla, že společenství v době platby neexistovalo, a tudíž je zvláštní, že tvrdí neproplacení vkladu, když nemovitost byla zrekonstruována a vhodná k obývání, ani BUSSMARK si na neproplacení faktury nikdy nestěžoval. K vyjádření Nejvyššího soudu stěžovatelka uvedla, že ač dovolání bylo odmítnuto, uvedený soud neváhal problematiku rozebrat a „zpřesnit“, což stěžovatelka kvitovala, nicméně jestliže v dovolání napadla právní výklad (např. nemožnost poskytnutí dalšího členského vkladu formou proplacení faktury), byl dán důvod daný § 241a o. s. ř. a dovolání nemělo být odmítnuto, ale Nejvyšší soud měl namísto upřesnění rozsudek odvolacího soudu zrušit. Podstatné je, že Nejvyšší soud svou argumentaci založil na skutečnosti, že úvahy městského soudu nejsou „zjevně nepřiměřené“ s odkazem na nestandardnost jednání, avšak v souladu se zásadou priority výkladu platnosti jednání, je třeba, aby soudy prohlašovaly jednání za absolutně neplatné jen tehdy, kdy jsou v rozporu se zákonem a kdy není „nad čím uvažovat“. Nestandardnost pak zcela určitě není právním pojmem, zvláště pokud s tímto postupem dotčené osoby souhlasily.

Sbirka_nalezu-82.indd 128 29.3.18 12:42

21. V polemice s vyjádřením vedlejších účastníků stěžovatelka podotkla, že jejich motivace k podání žaloby byla čistě ekonomická, tj. získat zisk z pronájmu střechy; k zásadnímu rušení vlastníků jednotek nedocházelo, požadavek na rekonstrukci střechy nezazněl. Odmítla argumentaci o tom, že vlastníci jednotek nevěděli o podstatě právní neexistence popsaného věcného břemene, tedy že bude později soudem zrušeno, resp. ji označila za „zábavnou", neboť věcné břemeno nebylo téměř 10 let zpochybněno, bylo zapsáno do katastru nemovitostí a až předmětná žaloba pokojný stav narušila. Stěžovatelka dle svých slov nemohla tušit, že věcné břemeno bude soudem zrušeno, a tudíž nemohla kupce o tom předem informovat. Smlouva popisující nepeněžité plnění není sice „právně košer", odpovídá však zákonům a její ustanovení byla splněna. Po celé řízení tvrdila a dokazovala, že úplatnost spočívá v peněžitém plnění – uhrazení faktury za rekonstrukci. Závěry vedlejších účastníků stran rozhodnutí odvolacího a dovolacího soudu stěžovatelka označila za chybné, neboť družstvo bylo dle § 221 odst. 1 obch. zák. založeno za podnikatelským účelem, kterým byla rekonstrukce domu a prodej vzniklých bytových jednotek, jakož i věcné břemeno na střeše nemovitosti. V souladu s § 223 odst. 4 obch. zák. a stanovami poskytla družstvu další členský peněžitý vklad. Zdůraznila, že v době podpisu smlouvy nešlo o bytové družstvo, neboť žádný byt nebyl kolaudován, a tak neexistovali ani nájemci bytů. Proto nelze použít § 239 odst. 4 písm. i) obch. zák., jak tvrdí Nejvyšší soud. Formu obcházení zákona v podstatě ani žádný ze soudů neupřesňuje, údajná nekontrolovatelnost smlouvy je výkladem flagrantně chybným, rozporným s ústavními principy.

IV. Procesní předpoklady projednání návrhu

22. Ústavní soud nejprve zkoumal splnění předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, ve kterém byla vydána rozhodnutí napadená ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena podle § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

23. Ústavní soud předně konstatuje, že jako orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy České republiky) není součástí soustavy soudů (srov. čl. 90 a čl. 91 odst. 1 Ústavy) a nepřísluší mu právo dozoru nad rozhodovací činností obecných soudů; k takovému dozoru či kontrole je Ústavní soud oprávněn pouze za situace, kdy obecné soudy svými rozhodnutími zasahují do ústavně zaručených základních práv a svobod jednotlivce

Sbirka_nalezu-82.indd 129 29.3.18 12:42

a nerespektují hodnotový základ právního řádu daný zejména ústavním pořádkem a mezinárodními závazky České republiky (čl. 1 Ústavy). Proto Ústavní soud napadená soudní rozhodnutí přezkoumal (toliko) z pohledu porušení ústavně zaručených základních práv a svobod, jak je stěžovatelkou namítáno v ústavní stížnosti, načež dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

24. Na základě výše provedeného shrnutí skutkových okolností a právní argumentace účastníků a vedlejších účastníků řízení je možno konstatovat, že v souzené věci obecné soudy vyhověly žalobě vedlejších účastníků na určení neexistence věcného břemene zřízeného družstvem ve prospěch stěžovatelky, byť jejich argumentace (viz sub 2 a 4) nebyla jednotná.

25. Příslušná ustanovení smlouvy mají následující znění:

„II.

Oprávněný uzavřel s povinným dne 13. 8. 2001 Smlouvu o dalším členském vkladu, dle které se oprávněný zavázal k dalšímu členskému vkladu do základního kapitálu povinného ve výši 5 000 000 Kč. Další členský vklad byl určen na financování rekonstrukce nemovitostí, jichž je povinný účastníkem. Povinný se zavázal dle smlouvy o dalším členském vkladu uzavřít s oprávněným tuto smlouvu o zřízení věcného břemene jako kompenzaci za vložené finanční prostředky ze strany oprávněného do nemovitostí povinného. Vložené finanční prostředky ze strany oprávněného jsou úplatou za zřízení věcného břemene.

…

V.

Věcné břemeno je zřizováno úplatně. Úplata za užívání střechy je dohodnuta ve formě peněžité a nepeněžité. Peněžitá forma úplaty je upravena v článku II. této smlouvy. Úplata ve formě nepeněžitého plnění spočívá v úklidu a údržbě prostor z titulu zvýšení obvyklého opotřebení, jež vyplyne z užívání prostor oprávněným ve smyslu této smlouvy. Jedná se zejména o udržování prostor v provozu schopném a odstraňování poškození či závad způsobených činností oprávněného. Způsob, rozsah a termín nepeněžitého plnění je oprávněný povinen přizpůsobit aktuálnímu stavu prostor, a přitom dbát na provoz a hospodaření s prostorami tak, aby nedošlo k poškození nebo ohrožení prostor, příp. ohrožení vlastnických či jiných práv povinného.

Povinný z věcného břemene již touto smlouvou vyslovuje souhlas, aby oprávněný prováděl na břemenem zatížené nemovitosti takové úpravy, které po celou dobu trvání věcného břemene zajistí její uživatelnost pro potřeby oprávněného.

Sbirka_nalezu-82.indd 130 29.3.18 12:42

VI.

Právo odpovídající věcnému břemenu dle této smlouvy přechází na oprávněného dnem provedení vkladu práva do katastru nemovitostí u Katastrálního úřadu Praha-město. Návrh na vklad věcného břemene do katastru nemovitostí může být podán oprávněným až po úplném splacení dalšího členského vkladu do základního kapitálu povinného dle čl. II této smlouvy.

Účastníci se dohodli, že oprávněný může využívat práva vyplývajícího z věcného břemene již od okamžiku podpisu této smlouvy oběma smluvními stranami.

Pokud oprávněný nesplatí další členský vklad do základního kapitálu povinného dle čl. II této smlouvy nejpozději do jednoho roku od podpisu této smlouvy, platnost této smlouvy končí a smluvní strany mezi sebou vypořádají vzájemné závazky a pohledávky vzniklé z této smlouvy za jejího trvání."

26. Obecné soudy dospěly k závěru, že smlouva (tj. smlouva ze dne 2. 1. 2002, kterou bylo toto věcné břemeno zřízeno) je neplatná podle § 39 o. z. Tuto neplatnost dovolací soud vyvodil z toho, že úplata ve výši 5 mil. Kč za zřízení věcného břemene ve formě poskytnutí dalšího členského vkladu družstvu (tj. jak bylo sjednáno ve smlouvě o dalším členském vkladu ze dne 13. 8. 2001) není v souladu se zákonem, a to z důvodu, že se jí obchází ustanovení § 239 odst. 4 písm. c), § 244 odst. 2 obch. zák., což zdůvodnil (ve stručnosti řečeno) tím, že orgány družstva musí mít „pod kontrolou" nakládání se svými finančními prostředky a tato podmínka v případě, kdy se oprávněný z věcného břemene, resp. člen družstva zaváže poskytnout svůj další členský vklad tak, že příslušné finanční prostředky poskytne přímo třetí osobě za její plnění (zde v podobě stavebních prací) ve prospěch družstva, splněna není, neboť takový postup je netransparentní a poškozuje družstvo (jeho členy).

27. Pro upřesnění Ústavní soud uvádí, že Nejvyšší soud vyšel z toho, že práva a povinnosti byly účastníky sjednány ve dvou smlouvách, byť tyto dělil určitý časový odstup. K tomu je nutno podotknout, že smlouva sporné modality splacení členského vkladu neupravovala, a tudíž samu o sobě ji za rozpornou se zákonem zřejmě nepovažoval, a jím konstatovaná protiprávnost (z důvodu obcházení zákona) měla patrně spočívat v tom, že sloužila jako prostředek k dosažení právního stavu, jenž byl neslučitelný s pravidly zakotvenými v obchodním zákoníku upravujícími vnitřní poměry družstva.

28. V ústavní stížnosti stěžovatelka s tímto právní názorem vyslovila nesouhlas, přičemž namítla, že interpretace a aplikace ustanovení § 39 o. z. ze strany Nejvyššího soudu byla vadná, neboť uvedený soud

Sbirka_nalezu-82.indd 131 29.3.18 12:42

nerespektoval zásadu autonomie vůle smluvních stran. Její argumentace jednak spočívá (ve své podstatě) v reprodukci názorů části právní doktríny (viz komentář k ustanovení § 39 občanského zákoníku v publikaci Fiala, J., Kindl, M. Občanský zákoník. Komentář. I. díl. Praha : Wolters Kluwer, 2009), jednak v odkazu na judikaturu Ústavního soudu týkající se uvedené zásady, přičemž porušení svých ústavně zaručených základních práv spatřuje v tom, že Nejvyšší soud vadně, v rozporu s uvedenou zásadou, interpretoval a aplikoval ustanovení § 39 o. z., tedy tzv. podústavní právo. Dle konstantní judikatury Ústavního soudu je daný interpretační a aplikační proces stižen tzv. kvalifikovanou vadu (tj. vadou, s níž je spojeno porušení ústavnosti) zpravidla tehdy, jestliže obecné soudy nezohlední správně (či vůbec) dopad některého ústavně zaručeného základního práva (svobody) na posuzovanou věc, nebo se dopustí – z hlediska spravedlivého procesu – neakceptovatelné „libovůle", spočívající buď v nerespektování jednoznačně znějící kogentní normy, nebo ve zjevném a neodůvodněném vybočení ze standardů výkladu, jenž je v soudní praxi respektován, resp. který odpovídá všeobecně akceptovanému (doktrinárnímu) chápání dotčených právních institutů [viz např. nález sp. zn. Pl. ÚS 85/06 ze dne 25. 9. 2007 (N 148/46 SbNU 471)]. Neakceptovatelný je pak formalistický přístup k interpretaci obsahu dohod mezi účastníky, kdy není zjišťována skutečná vůle účastníků těchto dohod a není přihlíženo ke konkrétním okolnostem, za nichž byly dohody uzavřeny a poté realizovány [nález Ústavního soudu ze dne 21. 4. 2009 sp. zn. II. ÚS 571/06 (N 91/53 SbNU 171)].

29. Ústavní soud v nálezu ze dne 6. 4. 2005 sp. zn. II. ÚS 87/04 (N 75/37 SbNU 63) konstatoval, že „závěr, že určitý právní úkon je neplatný pro rozpor se zákonem nebo proto, že zákon obchází, se musí opírat o rozumný výklad dotčeného zákonného ustanovení. Nelze vystačit pouze s gramatickým výkladem. Významnou roli zde hraje především výklad teleologický. Je proto nutné se vždy ptát po účelu zákonného příkazu či zákazu", a dále zdůraznil, že „v soukromoprávní sféře ne každý rozpor se zákonem má automaticky za následek absolutní neplatnost právního úkonu. Smyslem ochrany legality v soukromoprávní sféře není jen ochrana zájmů státu, ale především ochrana soukromoprávních vztahů, tedy především ochrana smluvních vztahů podle zásady ‚*pacta sunt servanda*' (smlouvy se musí dodržovat)".

30. Z výše uvedených závěrů plyne pravidlo, že nikoliv každý právní úkon, jenž se jeví protiprávním, stíhá sankce neplatnosti. Tuto otázku pak (z povahy věci) nelze řešit jinak než na základě poměřování hodnot, které má zákon chránit. Takovými hodnotami jsou buď veřejný pořádek, anebo ochrana účastníků právního styku na straně jedné a svobodná vůle jedince, která by byla závěrem o neplatnosti právního úkonu zasažena, na straně druhé [k principu autonomie vůle a jeho významu v systému ochrany

Sbirka_nalezu-82.indd 132 29.3.18 12:42

základních práv a svobod viz např. nálezy Ústavního soudu ze dne 3. 1. 2000 sp. zn. IV. ÚS 387/99 (N 1/17 SbNU 3), ze dne 28. 1. 2004 sp. zn. I. ÚS 546/03 (N 12/32 SbNU 107), ze dne 7. 12. 2004 sp. zn. I. ÚS 670/02 (N 183/35 SbNU 423), ze dne 11. 11. 2009 sp. zn. IV. ÚS 128/06 (N 235/55 SbNU 267), ze dne 10. 4. 2014 sp. zn. III. ÚS 3725/13 (N 55/73 SbNU 89)], a to za použití testu proporcionality [nález ze dne 24. 7. 2007 sp. zn. I. ÚS 557/05 (N 116/46 SbNU 99)]. Nejvyšší soud, jak lze vyvodit z odůvodnění jeho rozhodnutí, vyšel z toho, že se obě strany smlouvy, tj. stěžovatelka spolu s družstvem, dopustily obcházení zákona.

31. Jde-li o úhradu peněžitého členského vkladu, obchodní zákoník žádné podrobnosti neobsahuje, přičemž je v zásadě věcí smluvních stran, za jakých podmínek budou považovat příslušný závazek člena družstva za splněný. Jistě by nebylo možno namítat nic proto tomu, když bude sjednáno, že se tak stane uhrazením dluhu družstva (přímo) třetí osobě, neboť i tímto způsobem se zvýší základní kapitál družstva, resp. hodnota jeho majetku. Klíčovým v souzené věci se však (s ohledem na závěry Nejvyššího soudu) jeví, že takovéto vydání finančních prostředků družstva musí být ze strany jeho orgánů „kontrolovatelné“, a pokud tomu tak není, dochází příslušným ujednáním k obcházení zákona. Teorie i praxe pak ustáleně za obcházení zákona považuje případy, kdy posuzovaný právní úkon není v přímém rozporu se zákazem (příkazem) obsaženým v zákoně, zákonu (pokud jde o jeho smysl a účel) však odporuje svými důsledky.

32. V obecné rovině lze přisvědčit dovolacímu soudu, že orgány družstva musí mít možnost kontrolovat činnost družstva a jeho hospodaření, což zahrnuje i rozhodování o nakládání s majetkem družstva, včetně členských vkladů. Otázkou může být, zda či do jaké míry mohou toto své právo (a povinnost) „delegovat“ na jinou osobu. Takový postup je nepochybně neakceptovatelný tam, kde se tím (zpravidla účelově) vytváří prostor např. statutárním orgánům, smluvním partnerům nebo některým členům družstva k takovému jednání, jež by družstvo a potažmo jeho (ostatní) členy mohlo poškodit (a naopak je neoprávněně zvýhodnit). Tak tomu může být i v případě, kdy se družstvo zcela vzdá kontroly nad vynakládáním vlastních finančních prostředků (třeba právě tím, že umožní členovi družstva nakládat s jeho vlastním členským vkladem). Pokud by Ústavní soud vyšel z obsahu smlouvy o dalším členském vkladu, pak by mohlo být uvažováno o tom, že kontrola plnění (v podobě stavebních prací), jež poskytla (či subdodavatelsky zajistila) společnost BUSSMARK, a následná úhrada takto vzniklých pohledávek byla ponechána pouze na úvaze stěžovatelky. Zda tomu tak skutečně bylo, však není zřejmé, neboť otázka, zda a jakým způsobem byly dané výdaje kontrolovány ze strany družstva, v soudním řízení vůbec posuzována nebyla. To je dáno i tím, že úvaha o „obtížné kontrolovatelnosti“ se objevuje až v napadeném rozsudku Nejvyššího soudu, stejně

Sbirka_nalezu-82.indd 133 29.3.18 12:42

tak jako otázka, zda vůbec druhý člen družstva (společnost MADAL), jenž by mohl být daným jednáním dotčen, takovou kontrolu pokládal za potřebnou, již s ohledem na samotnou skutečnost, v čem poskytované plnění ze strany stěžovatelky (ve vztahu k stavební společnosti BUSSMARK) mělo spočívat.

33. Z tohoto hlediska za podstatný Ústavní soud pokládá především výsledek celé transakce, kdy po zrekonstruování budovy hotelu byl majetek družstva rozdělen mezi jeho dva členy, aniž by se v průběhu této akce či po jejím skončení dotčené osoby (druhý člen družstva či družstvo samotné) cítily být poškozeny, resp. z ničeho neplyne, že by se v tomto ohledu dožadovaly soudní ochrany, přičemž osob, které daný právní úkon stěžovatelky a družstva zpochybňují, tj. vedlejších účastníků, se i eventuálně nehospodárné chování družstva nemohlo dle všeho dotknout, neboť další členové do družstva vstupovali až poté, kdy už byla budova „zatížena" předmětným věcným břemenem (a tudíž kdy hodnota domu a potažmo převáděné družstevní bytové jednotky byla v důsledku toho nižší). Je nutno podotknout, že ani vedlejší účastníci žádný rozumný důvod, proč by stěžovatelka chtěla dostat finanční prostředky mimo kontrolu družstva, a tak získat na úkor druhého člena (tj. společnosti MADAL), který s danou podobou úplaty za zřízení věcného břemene (tj. uhrazením dalšího členského vkladu) předem souhlasil, pro sebe či někoho jiného neoprávněnou výhodu, neuvedli a ani se zde žádný takový nenabízí. Lze souhlasit s názorem Nejvyššího soudu, že šlo o nestandardní operaci, navíc vyvolávající otázku, co stěžovatelka a další osoby ve skutečnosti sledovaly, současně však stěžovatelčina verze, kterou zjištěné (prokázané) skutečnosti vysvětluje a která se jeví jako možná, vedlejšími účastníky v řízení před obecnými soudy vyvrácena nebyla. Navíc jejich tvrzení, že se účastníci dané transakce tímto způsobem chtěli vyhnout svým daňovým povinnostem, obecné soudy neakceptovaly, resp. na ně nereagovaly, a ani toto tvrzení prokázáno nebylo.

34. S ohledem na výše uvedené není z napadených rozhodnutí obecných soudů zřejmé, jaký zájem má být zvažovanou sankcí neplatnosti, jež byla na stěžovatelku uvalena napadenými soudními rozhodnutími, chráněn, a tudíž ani, zda by tato sankce obstála ve výše zmíněném testu. Má-li jím být pouze abstraktní ochrana „čistoty" právních vztahů *(pro futuro)*, akcentující preventivní účel dané sankce, pak je třeba vzít v úvahu, že se tak v dané věci děje nejen na úkor principu autonomie vůle, ale také za cenu citelného zásahu do stěžovatelčina (již konstituovaného) majetku, chráněného v ústavní rovině čl. 11 odst. 1 Listiny (stejně jako podle čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod), a do jejího práva podnikat a provozovat jinou hospodářskou činnost podle čl. 26 odst. 1 Listiny, a to ještě za situace, kdy stěžovatelčina investice do něho by mohla být nenávratně zmařena, protože družstvo

Sbirka_nalezu-82.indd 134 29.3.18 12:42

v současné době patrně již žádný majetek nemá, kdežto ti, kteří stranou smlouvy nejsou (majitelé bytových jednotek), by naopak mohli získat neoprávněnou výhodu. V této souvislosti Ústavní soud považuje za důležité připomenout právní názor vyjádřený ve výše citovaném nálezu ze dne 24. 7. 2007 sp. zn. I. ÚS 557/05, v němž zdůrazňuje to, že státní moc má uznat, respektovat, případně aprobovat autonomní projevy vůle jednotlivců a jí odpovídající jednání, pokud takové jednání nezasahuje do práv třetích osob a není zde převažující zájem na ochraně veřejného zájmu.

35. Ústavní soud nemohl dále pominout, že není zřejmé, z jakého důvodu dovolací soud v odůvodnění svého rozsudku odkázal na ustanovení § 239 odst. 4 písm. i) obchodního zákoníku, jestliže v rozhodné době družstvo nebylo družstvem bytovým. Obdobně z odůvodnění rozsudků odvolacího ani dovolacího soudu neplyne, jaká má být souvislost mezi závazkem k poskytnutí dalšího vkladu jakožto úkonem eventuálně obcházejícím zákon a otázkou jeho splnění. K tomu možno podotknout, že závěry odvolacího a potažmo dovolacího soudu nejsou postaveny na tom, že by stěžovatelka svou platební povinnost nesplnila (viz výše), přičemž osoby, jichž by se možné nesplnění této povinnosti dotklo, se nedomáhaly ani splnění smlouvy o dalším členském vkladu, ani vypořádání vzájemných závazků podle článku VI odstavce třetího smlouvy, což by jistě učinily, pokud by se tak nestalo (ledaže by se dohodly jinak, což však v řízení nikým tvrzeno nebylo).

36. Nejvyšší soud ve svém vyjádření uvedl, že stěžovatelka v ústavní stížnosti nevyvodila, že by byly dány podmínky přípustnosti dovolání, a ani je sama nevymezila. To však jí lze vytknout jen stěží, jestliže ani Nejvyšším soudem vydané rozhodnutí neobsahuje žádné odůvodnění, proč u podaného dovolání, resp. jeho části nebyly shledány podmínky přípustnosti ve smyslu § 237 o. s. ř., což je ostatně dáno tím, že tento soud rozhodnutí odvolacího soudu prakticky meritorně přezkoumal a také argumentaci odvolacího soudu, jež se vázala k důvodu, na jehož základě rozhodnutí o určení neexistence věcného břemene obstálo, značně zkorigoval.

37. Jde-li o stěžovatelčinu námitku nedostatku aktivní věcné legitimace společenství vlastníků jednotek, Ústavní soud má za to, že obecné soudy se touto otázkou dostatečně zabývaly a dospěly k ústavně konformním závěrům. Stěžovatelka sice argumentovala usnesením Nejvyššího soudu sp. zn. 32 Cdo 1389/2007 a nálezem Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 646/04 (viz výše), daný odkaz však nelze považovat za přiléhavý, neboť v dané věci věcné břemeno vázne na společných částech domu, a na rozdíl od věci řešené Nejvyšším soudem se dotýká všech vlastníků současně (byť samozřejmě omezuje každého z vlastníků jednotlivě, protože s vlastnictvím jednotky je nerozlučně spojen spoluvlastnický podíl na společných částech). Uvedený nález pak podporuje spíše závěry obecných soudů, neboť z něho plyne, že

Sbirka_nalezu-82.indd 135 29.3.18 12:42

v případě, kdy má společenství vlastníků jednotek právní subjektivitu, je pasivně legitimováno ve sporu s přehlasovaným vlastníkem jednotky, přičemž v souzené věci jde sice o vztah ke třetí osobě, ovšem podání žaloby je projevem většinové vůle spoluvlastníků, resp. vlastníků bytových jednotek. Námitka porušení práva na spravedlivý proces v této části nemůže navíc obstát z toho důvodu, že stěžovatelka, jež je vlastníkem bytové jednotky, se řízení zúčastnila, takže na svých procesních právech nebyla v této své pozici zkrácena, a pokud jde o ostatní vlastníky, ústavní stížnost není prostředkem ochrany práv třetích osob či veřejného zájmu (zákonnosti soudních rozhodnutí).

38. Na základě zjištěného porušení ústavně zaručeného základního práva stěžovatelky na ochranu majetku, práva podnikat a provozovat jinou hospodářskou činnost a na spravedlivý proces zaručených čl. 11 odst. 1, čl. 26 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny Ústavní soud ústavní stížností napadené rozhodnutí Nejvyššího soudu podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

39. S ohledem na princip minimalizace zásahů do činnosti obecných soudů Ústavní soud nepřistoupil ke zrušení rozhodnutí soudů nižších stupňů a ve vztahu k nim ústavní stížnost podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu odmítl. Vzal přitom v úvahu to, že jde o krok z hlediska ochrany stěžovatelčiných práv nejen dostačující, ale také vhodný, neboť věc je složitá jak z hlediska skutkového a právního, tak i procesního, a právě Nejvyšší soud je tím orgánem, jenž by měl eventuálně instruovat soudy nižších stupňů, jak v daném řízení při respektování právního názoru Ústavního soudu dále postupovat. V této souvislosti je nutno připomenout, že Nejvyšší soud akceptoval, ovšem s odlišnou argumentací, pouze jediný důvod, o který soudy nižších stupňů opřely své rozhodnutí (tj. obcházení zákona), resp. o něj opřel svůj závěr o nepřípustnosti podaného dovolání. Tento důvod však z důvodů výše uvedených nemohl být pro svou ústavní nekonformitu ze strany Ústavního soudu akceptován. V „obnoveném“ dovolacím řízení je nezbytné, aby se Nejvyšší soud v rámci testu proporcionality zaměřil na otázku existence a případně významu zájmu, jemuž by měla být zvažovanou sankcí neplatnosti poskytnuta ochrana, na straně jedné, a na straně druhé závažnosti zásahu do svobody jedince (resp. ústavně chráněné hodnoty autonomie vůle smluvních stran) a případně dalších základních práv či svobod, jako jsou právo vlastnit majetek a právo podnikat, tak aby byla naplněna Ústavním soudem zastávaná a výše (sub 8) zmíněná zásada *potius valeat actus quam pereat*.

Sbirka_nalezu-82.indd 136 29.3.18 12:42

Č. 130

K extrémnímu nesouladu mezi právními závěry a vykonanými skutkovými zjištěními v trestním řízení
K posuzování naplnění subjektivní stránky trestného činu a k zásadě in dubio pro reo

K porušení ústavním pořádkem zaručeného práva na spravedlivý proces (čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod) dochází rovněž tehdy, jestliže orgány veřejné moci nesprávně aplikují právní normy a právní závěry v jejich rozhodnutích se dostávají do extrémního nesouladu s přijatými skutkovými zjištěními.

Závěr o nepřímém (eventuálním) úmyslu, tj. že pachatel věděl, že svým jednáním může způsobit porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem, a pro případ, že je způsobí, byl s tím srozuměn [podle konstatování soudů v dané věci ve formě smíření, srov. § 15 odst. 1 písm. b) a odst. 2 tr. zákoníku], musí nacházet oporu v konkrétně zjištěných skutečnostech. Úmysl pachatele nelze pouze předpokládat, nýbrž je nutno jej na základě zjištěných okolností prokázat.

Z principu presumpce neviny (čl. 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a § 2 odst. 2 tr. řádu) kromě pravidla, podle něhož obviněnému musí být vina prokázána, plyne rovněž zásada *in dubio pro reo*, podle které, není-li v důkazním řízení dosaženo praktické jistoty o existenci relevantních skutkových okolností, tj. přetrvávají-li v daných souvislostech důvodné pochybnosti, je nutno rozhodnout ve prospěch obviněného. Pokud soudy nedostály požadavkům odpovídajícím této zásadě, porušily základní právo stěžovatele na presumpci neviny podle čl. 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Josefa Fialy (soudce zpravodaj) a soudců Jana Filipa a Radovana Suchánka – ze dne 19. července 2016 sp. zn. III. ÚS 1073/15 ve věci ústavní stížnosti V. M., zastoupeného doc. JUDr. Zdeňkem Koudelkou, Ph.D., advokátem, se sídlem Optátova 46, Brno, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. prosince 2014 sp. zn. 7 Tdo 1053/2014, kterým bylo odmítnuto stěžovatelovo dovolání, rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 18. prosince 2013 sp. zn. 5 To 346/2013, jímž byl zrušen rozsudek soudu prvního stupně a bylo rozhodnuto o stěžovatelově vině, a rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 7. srpna 2013 sp. zn. 1 T 164/2012, kterým byl stěžovatel uznán vinným

Sbirka_nalezu-82.indd 137 29.3.18 12:42

přečinem nadržování, za účasti Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 2 jako účastníků řízení a Nejvyššího státního zastupitelství, Městského státního zastupitelství v Praze a Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 2 jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 10. prosince 2014 sp. zn. 7 Tdo 1053/2014, rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 18. prosince 2013 sp. zn. 5 To 346/2013 a rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 7. srpna 2013 sp. zn. 1 T 164/2012 byla porušena práva stěžovatele zaručená v čl. 36 odst. 1 a čl. 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. prosince 2014 sp. zn. 7 Tdo 1053/2014, rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 18. prosince 2013 sp. zn. 5 To 346/2013 a rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 7. srpna 2013 sp. zn. 1 T 164/2012 se ve vztahu ke stěžovateli ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností, vycházející z ustanovení § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví označených rozhodnutí, neboť je názoru, že jimi byla porušena jeho ústavně zaručená práva zakotvená v čl. 2 odst. 3 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“), čl. 2 odst. 2, čl. 8 odst. 2 větě první, čl. 17 odst. 2, čl. 36 odst. 1, čl. 39 a čl. 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 a odst. 3 písm. a) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“).

2. Obvodní soud pro Prahu 2 shora uvedeným rozsudkem stěžovatele a spoluobviněného V. Ch. uznal vinnými přečinem nadržování podle § 366 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „tr. zákoník“) ve spolupachatelství podle § 23 tr. zákoníku. Soud stěžovatele odsoudil podle § 366 odst. 1 tr. zákoníku k trestu odnětí svobody v trvání 18 měsíců a podle § 81 odst. 1 a § 82 odst. 1 tr. zákoníku mu výkon trestu podmíněně odložil na zkušební dobu 36 měsíců.

3. Městský soud v Praze výše specifikovaným rozsudkem k odvolání stěžovatele a spoluobviněného V. Ch. podle § 258 odst. 1 písm. b) zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „tr. řád“) rozsudek soudu prvního stupně zrušil v celém rozsahu a podle § 259 odst. 3 tr. řádu znovu rozhodl tak, že stěžovatele

Sbirka_nalezu-82.indd 138 29.3.18 12:42

a spoluobviněného V. Ch. uznal vinnými přečinem nadržování podle § 366 odst. 1 tr. zákoníku. Stěžovatele odsoudil podle § 366 odst. 1 tr. zákoníku k trestu odnětí svobody v trvání 18 měsíců, jehož výkon mu podle § 81 odst. 1 a § 82 odst. 1 tr. zákoníku podmíněně odložil na zkušební dobu tří let.

4. Následná dovolání stěžovatele a spoluobviněného V. Ch. Nejvyšší soud ústavní stížností rovněž napadeným usnesením podle ustanovení § 265i odst. 1 písm. e) tr. řádu jako zjevně neopodstatněná odmítl.

II. Argumentace stěžovatele

5. Stěžovatel v ústavní stížnosti nejprve vymezuje své výhrady stran dovozovaného porušení čl. 2 odst. 2, čl. 8 odst. 2, čl. 36 odst. 1 a čl. 39 Listiny. V této souvislosti rekapituluje rozhodovací procedury na Ministerstvu spravedlnosti během přípravy stížnosti pro porušení zákona a jejího předkládání ministrovi. Stěžovatel uvádí, že v období čtyř měsíců své stáže na Ministerstvu spravedlnosti dospěl k přesvědčení, že je-li stížnost pro porušení zákona podávána ve prospěch odsouzených a proti výroku o vině, návrh na přerušení výkonu trestu „se podává automaticky" a záleží pouze na ministryni JUDr. Daniele Kovářové, zda „jej podepíše či nepodepíše". Tudíž i v tomto případě stěžovatel společně se stížností pro porušení zákona (kde dovozoval, že příslušné soudy se dostatečně nevypořádaly s měnícími se výpověďmi M. H., spolupachatele odsouzených J. B. a R. T., a měl tak pochybnosti ohledně věrohodnosti spolupachatele i řádného hodnocení důkazů, přičemž „šance na úspěch" této stížnosti u Nejvyššího soudu odhadoval poměrem „50 : 50") vypracoval návrh na přerušení výkonu trestů. O výše uvedené stížnosti pro porušení zákona však Nejvyšší soud nerozhodl, neboť nový ministr spravedlnosti JUDr. Jiří Pospíšil vzal předmětnou stížnost zpět, což vedlo ke zrušení Nejvyšším soudem již nařízeného veřejného zasedání; lze proto jen stěží posoudit, jakým způsobem by Nejvyšší soud o stížnosti rozhodl, a hodnotit tak její oprávněnost. Stěžovatel má za to, že orgány činné v trestním řízení v rozporu s čl. 2 odst. 2 a čl. 39 Listiny kriminalizovaly jeho jednání, které spočívalo v řádném plnění pracovních povinností vyplývajících ze stáže na Ministerstvu spravedlnosti, tj. konkrétně ve vypracování stížnosti pro porušení zákona a návrhu na přerušení výkonu trestů na základě zevrubné analýzy případu, „v dobré víře" a na základě odborného názoru. Jedinou zákonnou podmínku vydání rozhodnutí o přerušení výkonu trestu představovalo výhradně podání příslušné stížnosti pro porušení zákona, což stěžovatel respektoval. Extenzívní výklad trestního práva hmotného není přípustný. Neexistuje přitom žádný přímý (dokonce ani nepřímý) důkaz, na základě kterého by mohl být stěžovatel uznán vinným přečinem nadržování.

Sbirka_nalezu-82.indd 139 29.3.18 12:42

6. Druhá skupina stěžovatelových námitek se týká spojení odpovědnosti ministra spravedlnosti a jeho pravomoci. Stížnost pro porušení zákona je dána ministrovi spravedlnosti, který dříve disponoval i navazující pravomocí rozhodnout o přerušení výkonu trestu, nikoliv Ministerstvu spravedlnosti. Jde tedy o výlučnou pravomoc ministra, kterou nemůže delegovat na jiného úředníka ministerstva. Za významnou ústavněprávní otázku stěžovatel označuje to, zda je přípustné vyvozovat odpovědnost za určitý akt vůči někomu, kdo nemá pravomoc jej učinit, tj. zda za akt zákonem vyhrazený ministrovi může nést odpovědnost „řadový" úředník ministerstva. Připomíná, že Ústavní soud oddělil postavení ministra a ministerstva s konstatováním, že je-li nějaká pravomoc dána ministerstvu, pak ji ministr, který stojí v jeho čele jakožto monokratického orgánu, může vykonat sám nebo přenést na jeho zaměstnance (náměstek, ředitel odboru). Je-li však pravomoc dána zákonem ministrovi, nemůže jejím výkonem pověřit úředníky ministerstva (např. náměstky ministra) – nálezy č. 23/1993-94, 142/1996, 63/1999, 16/2003 Sbírky nálezů a usnesení Ústavního soudu [pozn. red.: patrně se jedná o nálezy Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 114/93 ze dne 28. 4. 1994 (N 23/1 SbNU 165), sp. zn. III. ÚS 232/96 ze dne 19. 12. 1996 (N 142/6 SbNU 545), sp. zn. IV. ÚS 163/98 ze dne 28. 4. 1999 (N 63/14 SbNU 65) a sp. zn. IV. ÚS 208/2000 ze dne 31. 1. 2003 (N 16/29 SbNU 123)]. Nelze ztotožnit postavení ministra, který je členem vlády jmenovaným prezidentem republiky, s postavením jiného úředníka na ministerstvu. V dané věci jde o pravomoc podat stížnost pro porušení zákona, kterou trestní řád svěřuje výlučně ministrovi spravedlnosti. Stěžovatel zdůrazňuje, že vyhotovil pouze přípravné a nezávazné materiály. Vyvozovat odpovědnost za výkon rozhodnutí ministra mimo něj samotného by bylo možné pouze tehdy, pokud by bylo zřejmé, že se ministr stal obětí cíleného podvodného jednání. Jen snad při odpovědnosti ministra, dovozuje dále stěžovatel, by šlo zjišťovat možnou spoluvinu, ale vždy jen jako důsledek primární odpovědnosti nositele pravomoci – ministra. Podle stěžovatele koliduje s vymezenou ústavní a zákonnou koncepcí, pokud se odpovědnost vyvozuje vůči nižším úředníkům bez práva rozhodovat.

7. V pořadí třetí okruh námitek se soustředí k tvrzenému porušení čl. 6 odst. 3 písm. a) Úmluvy a čl. 40 odst. 2 Listiny. Stěžovatel vytýká, že z popisu skutku, který Městský soud v Praze formuloval nesrozumitelně co do otázky trestněprávní kvalifikace inkriminovaného jednání, nelze dovozovat jeho úmysl (ať již přímý nebo nepřímý) odsouzeným R. T. a J. B. pomoci umožnit, aby unikli výkonu trestů, tedy spáchat úmyslný trestný čin nadržování. Tento údajný úmysl stěžovatele rovněž nevyplývá z žádných přímých důkazů (což připouští i jednotlivé soudy), ale ani z důkazů nepřímých, jelikož nebyly provedeny ani žádné nepřímé důkazy, nanejvýše pouhý popis faktů. Odvolací soud přitom odkázal na rozsudek soudu prvního

Sbirka_nalezu-82.indd 140 29.3.18 12:42

stupně, který sám zrušil. Dovozuje, že princip presumpce neviny by se měl pojit se závěrem, že veškeré nedokonalosti a nejasnosti právní úpravy musí jít k tíži toho, kdo právo tvoří, tedy státu, nikoli k tíži obviněných. Není přitom znám jiný případ, kdy by za zpracování podkladů ke stížnosti pro porušení zákona byl trestně postihnut řadový úředník ministerstva, byť řadě stížností Nejvyšší soud nevyhoví, avšak jejich podání nebylo porušením zákona, či dokonce trestným činem.

8. V závěru ústavní stížnosti stěžovatel obrací pozornost k čl. 17 Listiny. Dle stěžovatele rozhodnutí soudů zasáhla rovněž jeho právo svobodně se vyjadřovat a šířit své názory zakotvené ve druhém odstavci uvedeného článku Listiny. Vědecký přínos nemají jen samotná rozhodnutí Nejvyššího soudu o stížnosti pro porušení zákona, ale již samotná „tvorba stížnosti na ministerstvu". Vytváření podkladů pro rozhodnutí ministra o podnětu ke stížnosti o porušení zákona tedy není běžnou úřední činností, ale „součástí tvorby právní vědy", kdy je správné užít i garanci práva na vyjádření a šíření informací, které není jen pouhým politickým právem v úzkém slova smyslu, ale pokrývá i svobodu vědeckého bádání. Nelze stěžovatele trestně postihovat za to, že v konkrétní věci zastává určitý odborný názor. Je-li takové jednání stěžovatele trestně postihováno, je omezováno jeho základní právo svobodně se vyjadřovat a šířit své odborné názory.

III. Průběh řízení před Ústavním soudem

9. V souvislosti se zánikem funkce soudce Ústavního soudu JUDr. Vladimíra Kůrky byla předmětná věc (tomuto soudci zpravodaji přidělená a ke dni 16. 12. 2015 neskončená), na základě ustanovení § 12 odst. 17 (přechodná ustanovení) rozvrhu práce Ústavního soudu v platném znění (č. Org. 65/15), přidělena novému soudci zpravodaji, a to prof. JUDr. Josefu Fialovi, CSc., čemuž (jakož i rozhodnutí pléna o ustavení senátů ze dne 8. 12. 2015 č. Org. 60/15) odpovídá složení senátu; Ústavní soud stěžovatele o této změně vyrozuměl.

10. Ústavní soud si pro účely tohoto řízení vyžádal procesní spis a v souladu s § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu Obvodní soud pro Prahu 2, Městský soud v Praze a Nejvyšší soud jako účastníky řízení vyzval k podání vyjádření ohledně obsahu stížnosti.

11. Obvodní soud pro Prahu 2 a Městský soud v Praze se ve vyjádřeních k ústavní stížnosti omezily na souhrnné konstatování, že ústavní stížností napadená rozhodnutí pokládají za věcně správná a poukazovaly na jejich odůvodnění. Obě vyjádření soudů obsahově tedy nepřesáhla argumentační rámec napadených rozhodnutí, a proto je Ústavní soud stěžovateli k replice nezaslal.

12. Nejvyšší soud na řádně doručenou výzvu Ústavního soudu k podání vyjádření nereagoval.

Sbirka_nalezu-82.indd 141 29.3.18 12:42

13. Ve smyslu § 44 zákona o Ústavním soudu rozhodl Ústavní soud ve věci bez konání ústního jednání, neboť od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci.

IV. Procesní předpoklady projednání návrhu

14. Ústavní soud se nejprve zabýval tím, zda jsou splněny procesní předpoklady projednání ústavní stížnosti. Ústavní stížnost byla podána včas a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je osobou oprávněnou k jejímu podání, je zastoupen v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a vyčerpal všechny prostředky, které mu zákon k ochraně jeho práv poskytuje; ústavní stížnost proto byla shledána přípustnou (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

V. a) Obecná východiska pro posouzení zásahu

15. Ústavní soud v první řadě konstatuje, že jeho úkolem je ochrana ústavnosti (čl. 83 Ústavy). Není součástí soustavy soudů (srov. čl. 90 a čl. 91 odst. 1 Ústavy) a nepřísluší mu právo dozoru nad jejich rozhodovací činností, do níž je oprávněn zasáhnout pouze tehdy, byly-li pravomocným rozhodnutím soudu porušeny stěžovatelovy základní práva a svobody chráněné ústavním pořádkem České republiky. K porušení ústavním pořádkem zaručených práv osob dochází zejména tehdy, pokud orgány veřejné moci nesprávně aplikují právní normy, takže se právní závěry v jejich rozhodnutích dostávají do extrémního nesouladu s vykonanými skutkovými zjištěními [srov. např. nález ze dne 13. 1. 1999 sp. zn. I. ÚS 401/98 (N 3/13 SbNU 11); veškerá rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná též v internetové databázi na http://nalus.usoud.cz].

16. Podle § 366 odst. 1 tr. zákoníku platí, že kdo pachateli trestného činu pomáhá v úmyslu umožnit mu, aby unikl trestnímu stíhání, trestu nebo ochrannému opatření nebo jejich výkonu, bude potrestán odnětím svobody až na čtyři léta; pomáhá-li však takto pachateli trestného činu, na který trestní zákoník stanoví trest mírnější, bude potrestán trestem mírnějším.

17. Pokud jde o subjektivní stránku přečinu nadržování podle § 366 odst. 1 tr. zákoníku, jde o trestný čin úmyslný. Pachatel tedy musí vědět, že osoba, které pomáhá, se dopustila trestného činu. Jaká je však právní kvalifikace jednání, kterého se tato osoba dopustila, vědět nemusí. Musí jednat se záměrem umožnit pachateli základního trestného činu, aby unikl trestnímu stíhání (trestu atd.) – srov. Šámal P. a kol. Trestní zákoník II. § 140–421. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2010, str. 3066–3067.

Sbirka_nalezu-82.indd 142 29.3.18 12:42

18. Podmínkou trestní odpovědnosti za nadržování je to, aby bylo způsobem stanoveným v § 366 tr. zákoníku jednáno – tedy pachateli určitého trestného činu pomáháno – ve speciálním tzv. druhém úmyslu, a to v úmyslu umožnit takovému pachateli trestného činu, aby unikl trestnímu stíhání, trestu nebo ochrannému opatření anebo jejich výkonu. Tento úmysl se navenek nemusí projevit jinak než v krocích učiněných ve prospěch daného pachatele trestného činu, konkrétně v pomoci poskytnuté mu po spáchání činu. Tyto kroky však musí být konány právě s tímto úmyslem (srov. Draštík, A., Fremr, R., Durdík, T., Růžička, M., Sotolář, A. a kol. Trestní zákoník. Komentář. I. díl. Praha : Wolters Kluwer, 2015, str. 2858).

19. Soudy v dané věci dospěly k závěru, že se stěžovatel inkriminovaného jednání dopustil v podobě úmyslu eventuálního na bázi srozumění ve formě smíření podle § 15 odst. 1 písm. b) a odst. 2 tr. zákoníku.

20. Je všeobecně známou skutečností, že prokazování subjektivní stránky trestného činu, zejména pak prokazování zavinění, je velmi složité. Zavinění je psychický vztah pachatele k určitým skutečnostem, jež zakládají trestný čin, a spočívá na složce vědění a složce vůle. Zvláště nesnadné je prokazovat nepřímý úmysl, zejména jeho volní složku, tj. srozumění pachatele s tím, že poruší nebo ohrozí chráněný zájem. Tento vnitřní vztah, odehrávající se v psychice pachatele, je navenek seznatelný pouze tím, že buď slovní informaci o něm poskytne sám pachatel, nejčastěji ve své výpovědi, nebo tím, že se projeví v chování pachatele. Velmi obtížné je objasňování a posuzování subjektivní stránky v případech omisivních deliktů.

21. V odborné trestněprávní literatuře a v judikaturní praxi byl opakovaně vysloven názor, že úmysl nelze v žádném případě jen předpokládat, nýbrž je nutno jej na základě zjištěných okolností prokázat. Závěr o úmyslu, jestliže o této otázce chybí doznání pachatele, lze učinit i z objektivních skutečností, např. z povahy činu, způsobu jeho provedení nebo z jiných okolností objektivní povahy. Úsudek o zavinění lze vyvodit i ze zjištěných okolností subjektivní povahy, např. z pohnutky činu. Zavinění je výslednicí (mimo jiné) i osobních vlastností pachatele, a proto také z nich lze na formu zavinění usuzovat. Tyto okolnosti je však třeba hodnotit všechny v jejich souvislosti. Nelze přikládat zásadní význam jen některé z nich (srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. 5. 2001 sp. zn. 4 Tz 85/2001). Závěry o zavinění nesmějí nabýt povahy jakýchsi presumpcí (viz např. č. 41/1967 Sb. rozh. tr.).

22. Ústavní soud na tyto názory, vyslovené jak v judikatuře soudů, tak v jeho vlastních rozhodnutích [viz např. nález ze dne 1. 4. 2004 sp. zn. IV. ÚS 433/02 (N 49/33 SbNU 11) a nález ze dne 7. 1. 2010 sp. zn. III. ÚS 722/09 (N 2/56 SbNU 11)], znovu poukazuje a konstatuje, že v posuzovaném případě nebyly respektovány.

Sbirka_nalezu-82.indd 143 29.3.18 12:42

23. Ze samotného opomenutí povinného jednání nelze dovozovat ani přímý úmysl, ani kumulativní existenci dvou složek nepřímého úmyslu, stanovených v ustanovení § 15 odst. 1 písm. b) a odst. 2 tr. zákoníku, tj. vědění a srozumění (resp. smíření).

24. Ústavní soud již v předchozích judikátech opakovaně upozorňoval na to, jak ostatně uznává právní teorie i praxe, že sama lhostejnost ve vztahu k následku nestačí k naplnění volní složky nepřímého úmyslu [viz nálezy Ústavního soudu ze dne 26. 3. 1999 sp. zn. II. ÚS 301/98 (N 45/13 SbNU 325) a ze dne 1. 4. 2004 sp. zn. IV. ÚS 433/02 (N 49/33 SbNU 11)].

25. Použité důkazy, mají-li posloužit k jednoznačnému závěru o vině pachatele, musí tvořit systém, jehož jednotlivé články musejí být v souladu jak mezi sebou, tak i s dokazovanou skutečností, tj. v daném případě s existencí zavinění. V tomto případě nejsou tyto požadavky souladnosti důkazů a jejich vztahu k dokazované skutečnosti splněny.

26. V popisu skutku v odsuzujícím rozsudku, kterým je obviněný uznán vinným trestným činem, jehož skutková podstata vyžaduje úmysl pachatele, musí být obsaženy i skutkové okolnosti, z nichž vyplývá úmyslné zavinění obviněného (srov. kupř. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 12. 2010 sp. zn. 5 Tdo 1524/2010).

27. Dále srov. např. nálezy Ústavního soudu ze dne 25. 4. 2000 sp. zn. II. ÚS 242/98 (N 62/18 SbNU 71), ze dne 2. 10. 2002 sp. zn. II. ÚS 710/2000 (N 118/28 SbNU 41), ze dne 29. 10. 2002 sp. zn. II. ÚS 157/01 (N 133/28 SbNU 135), ze dne 16. 3. 2006 sp. zn. II. ÚS 315/05 (N 57/40 SbNU 557) a další.

V. b) Skutková věta rozsudku Městského soudu v Praze

28. Městský soud v Praze stěžovateli kladl za vinu, že jako stážista na odboru dohledu, oddělení trestního přezkumu Ministerstva spravedlnosti:

1. Na základě pokynu obžalovaného V. Ch., ředitele odboru dohledu a zároveň vrchního ředitele podsekce dohledu a justice Ministerstva spravedlnosti, navrhl dne 7. 6. 2010 ministryni spravedlnosti JUDr. Daniele Kovářové podat ve prospěch odsouzených R. T. a J. B. stížnost pro porušení zákona a současně vypracoval i rozhodnutí o přerušení výkonu trestů oběma odsouzeným, ačkoli věděl, že pro to nebyly splněny zákonné důvody.

2. V návrhu přitom zamlčel argumentaci senátu Nejvyššího soudu v rozhodnutí o dovoláních odsouzených R. T. a J. B. ze dne 3. 2. 2010 sp. zn. 7 Tdo 37/2010, které bylo součástí spisového materiálu, v němž dovolací soud mimo jiné konstatoval, že soudy nižších stupňů věnovaly hodnocení provedených důkazů dostatečnou pozornost, své úvahy dostatečně odůvodnily a na základě všech souvislostí a v souladu se zásadami logiky došly ke správným skutkovým zjištěním.

Sbirka_nalezu-82.indd 144 29.3.18 12:42

3. V rámci svého návrhu se nezabýval spisem č. j. 206/2010-OD-SPZ týkajícím se odsouzeného R. T., ze kterého mu bylo známo, že v podstatě totožné podání ve prospěch tohoto odsouzeného již bylo odloženo, a ani návrhem „kmenové" zaměstnankyně Ministerstva spravedlnosti Mgr. Ilony Jakůbkové na odložení podnětu ke stížnosti pro porušení zákona ze dne 12. 5. 2010.

4. Předpokládal, že tento návrh ministryně bez dalšího podepíše, k čemuž také dne 8. 6. 2010 došlo, a v důsledku toho byli odsouzení R. T. a J. B. propuštěni z výkonu trestů odnětí svobody a utekli do ciziny, kde byli na základě mezinárodního příkazu k zatčení dne 23. 5. 2011 zadrženi.

29. Ústavní soud se dále zabýval jednotlivými částmi skutkové věty a argumentací soudů, která se k nim vztahuje.

V. c) Zákonnost podání stížnosti pro porušení zákona a rozhodnutí o přerušení výkonu trestů

30. Soudy konstatovaly, že stěžovatel vypracoval stížnost pro porušení zákona a současně i rozhodnutí o přerušení výkonu trestů oběma odsouzeným, ačkoli pro to (aby ministryně podala stížnost pro porušení zákona a rozhodla o přerušení výkonu trestů) nebyly splněny zákonné důvody.

31. Není pochyb, že pachatelem trestného činu nadržování může být jakákoliv trestně odpovědná osoba (srov. § 22, 25 a 26 tr. zákoníku a § 7 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim). Zákonná úprava nevyžaduje, aby tato měla jakoukoli zvláštní vlastnost, způsobilost nebo postavení, tj. rysy konkrétního nebo speciálního subjektu ve smyslu § 114 tr. zákoníku.

32. Soudy však opomenuly zabývat se tím, že podání stížnosti pro porušení zákona odpovídá pravomoci svěřené ministru spravedlnosti, bez jakýchkoli omezujících podmínek (§ 266 tr. řádu), která svědčí toliko a výlučně jemu. Nezabývaly se ani otázkou, z jakých důvodů trestní řád svěřuje uvážení přímo ministru spravedlnosti.

33. Z usnesení Ústavního soudu ze dne 12. 2. 1998 sp. zn. III. ÚS 365/97 (U 11/10 SbNU 371) lze jasně dovodit, že stížností pro porušení zákona (ať již je, či není podána) ústavně zaručená práva jedince dotčena býti nemohou, neboť jde nikoliv o rozhodnutí, ale toliko o procesní prostředek umožňující podle uvážení ministra spravedlnosti v mimořádných případech soudní přezkum (pravomocného rozhodnutí) mimo obvyklé instanční pořadí; pokud zmíněná práva mohou být porušena, může se tak stát jen buď v původním rozhodnutí, nebo v rozhodnutí, jímž soud podané stížnosti pro porušení zákona v neprospěch odsouzeného vyhoví. Dále Ústavní soud konstatoval, že pravomoc svěřená ministru spravedlnosti, bez jakýchkoli omezujících podmínek (§ 266 tr. řádu), „svědčí toliko a výlučně jemu".

Sbirka_nalezu-82.indd 145 29.3.18 12:42

34. V usnesení ze dne 9. 12. 2003 sp. zn. I. ÚS 354/03 (v SbNU nepublikováno, dostupné na http://nalus.usoud.cz) Ústavní soud konstatoval, že „stížnost pro porušení zákona, jako mimořádný opravný prostředek, není prostředkem na ochranu práva ve smyslu § 72 odst. 2 zákona o Ústavním soudu, neboť nejde o prostředek ochrany práva poskytnutý stěžovateli, ale ministru spravedlnosti". Ať je, či není podána, nemohou být dotčena ústavně zaručená práva jedince, neboť „jde nikoliv o rozhodnutí, ale toliko o procesní prostředek umožňující podle uvážení ministra spravedlnosti v mimořádných případech soudní přezkum", přičemž „pokud zmíněná práva mohou být porušena, může se tak stát jen buď v původním rozhodnutí, nebo v rozhodnutí, jímž obecný soud rozhodne o podané stížnosti pro porušení zákona".

35. Ústavní soud se v usnesení ze dne 28. 11. 2003 sp. zn. IV. ÚS 442/03 (U 25/31 SbNU 353) vyslovil, že k podání stížnosti pro porušení zákona je oprávněn toliko ministr spravedlnosti, který stížnost podat může, ale také nemusí; podání stížnosti pro porušení zákona je tedy fakultativní.

36. Tyto závěry cituje četná navazující judikatura Ústavního soudu, připomenout lze kupříkladu usnesení ze dne 17. 6. 1998 sp. zn. III. ÚS 153/98, ze dne 13. 1. 2005 sp. zn. I. ÚS 527/03, ze dne 11. 5. 2011 sp. zn. IV. ÚS 824/11, ze dne 12. 8. 2005 sp. zn. I. ÚS 476/03, ze dne 13. 1. 2005 sp. zn. I. ÚS 524/03, ze dne 23. 7. 2009 sp. zn. I. ÚS 1198/09 a ze dne 14. 11. 2013 sp. zn. III. ÚS 2604/13 (v SbNU nepublikována, dostupná na http://nalus.usoud.cz).

37. Z komentáře k trestnímu řádu (Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 7. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, str. 3301–3302) vyplývají shodné závěry, že k podání stížnosti pro porušení zákona je oprávněn pouze ministr spravedlnosti, což je odůvodněno snahou podávat tento opravný prostředek jen v případech závažnějších, aby byla respektována právní moc rozhodnutí a tím i stabilita rozhodnutí jako základní předpoklad právní jistoty. Ministr spravedlnosti může podat stížnost pro porušení zákona, ale také ji podat nemusí; podání stížnosti pro porušení zákona je tedy fakultativní a záleží jen na uvážení ministra spravedlnosti. Totožné závěry obsahují i předchozí vydání citovaného komentáře a shodnou formulaci obsahuje usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 5. 2011 sp. zn. 3 Tdo 493/2011.

38. Není vyloučeno připomenout též další judikaturu Ústavního soudu, konkrétně nález ze dne 28. 4. 1994 sp. zn. III. ÚS 114/93 (N 23/1 SbNU 165), nález ze dne 19. 12. 1996 sp. zn. III. ÚS 232/96 (N 142/6 SbNU 545), nález ze dne 28. 4. 1999 sp. zn. IV. ÚS 163/98 (N 63/14 SbNU 65) a nález ze dne 31. 1. 2003 sp. zn. IV. ÚS 208/2000 (N 16/29 SbNU 123).

39. Obdobné charakteristiky jako rozhodování o stížnosti pro porušení zákona lze vztahovat i k rozhodování ministra spravedlnosti o odkladu

Sbirka_nalezu-82.indd 146 29.3.18 12:42

nebo přerušení výkonu rozhodnutí napadeného stížností pro porušení zákona.

40. Podle § 275 odst. 4 tr. řádu ve znění účinném před novelizací tr. řádu provedenou zákonem č. 459/2011 Sb. (s účinností ode dne 1. 1. 2012) šlo o zvláštní oprávnění ministra spravedlnosti, které vyplývalo z jeho výlučného práva podat stížnost pro porušení zákona. Jak komentář dále připomíná (Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 7. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, str. 3311), byl-li zákon porušen v neprospěch odsouzeného, mohl ministr v případě, že bylo možno předpokládat úspěšnost stížnosti pro porušení zákona, zasáhnout do pravomocného rozhodnutí soudu, popř. státního zástupce, a např. odložit nebo přerušit výkon trestu odnětí svobody, peněžitého trestu, ochranného léčení apod., přičemž tento odklad nebo přerušení výkonu napadeného rozhodnutí trvalo až do doby, než bylo o stížnosti pro porušení zákona rozhodnuto Nejvyšším soudem.

41. Soudy se v ústavní stížností napadených rozhodnutích nezabývaly otázkou zachování jednoty pravomoci a odpovědnosti, jíž se ministr spravedlnosti nemůže zprostit [srov. nález Ústavního soudu ze dne 27. 3. 2012 sp. zn. IV. ÚS 3409/11 (N 60/64 SbNU 717), resp. nález ze dne 30. 8. 2011 sp. zn. II. ÚS 655/11 (N 144/62 SbNU 225) a usnesení ze dne 19. 4. 2010 sp. zn. I. ÚS 351/10 (v SbNU nepublikováno, dostupné na http://nalus.usoud.cz)]. Tato hlediska nejsou bez významu ani v rovině trestní odpovědnosti stěžovatele.

42. Za této situace soudy neměly opomenout otázku pravomoci a odpovědnosti ministryně spravedlnosti. Od tohoto vymezení by bylo možné zčásti odhlížet v případě, že by její rozhodování bylo pouze formálním a bezvýznamným doprovodem předem pojatého výsledku. Tedy tehdy, pokud by podání stížnosti pro porušení zákona a rozhodnutí o přerušení výkonu trestu ministryní spravedlnosti nebylo projevem její vlastní činnosti (byť by byla vykonávaná způsobem, jak jej sama popsala; srov. níže), nýbrž aktem, který byl vnucen vnějším vlivem stojícím mimo ni, resp. aparát ministerstva. V posuzovaném případě však nebylo zjištěno, že ministryně spravedlnosti i stěžovatel fakticky přejali rozhodnutí předem učiněné „zvnějšku“ a že svojí funkcí, resp. pracovním zařazením ho pouze zaštítili a dodali mu zdání, že vzešlo z regulérního postupu. Tato hlediska uplatnitelná v souvislosti s otázkou možného zneužití právních řízení k nelegálním a nelegitimním účelům i za situace, kdy se u trestného činu nevyžaduje existence konkrétního ani speciálního subjektu, byla deklarována kupř. v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 7. 12. 1999 sp. zn. 7 Tz 179/99 a usnesení Ústavního soudu ze dne 16. 7. 2009 sp. zn. III. ÚS 1075/09 (v SbNU nepublikováno, dostupné na http://nalus.usoud.cz).

Sbirka_nalezu-82.indd 147 29.3.18 12:42

V. d) Otázka nepředestření části informací ministryni spravedlnosti

43. Pokud jde o způsob jednání stěžovatele rekapitulovaný pod body 2 a 3 (viz bod 28 nálezu), soudy stěžovateli vytkly, že se v rámci jím připraveného návrhu nevypořádal s usnesením Nejvyššího soudu ze dne 3. 2. 2010 sp. zn. 7 Tdo 37/2010, odložením předchozího podnětu ke stížnosti pro porušení zákona a návrhem na odložení předmětného podnětu ke stížnosti pro porušení zákona, resp. že jejich existenci a obsah měl ministryni spravedlnosti zamlčet.

44. Obecně je třeba konstatovat, že tyto uvedené způsoby mají de facto formu omisivního jednání (opomenutí, nekonání). Prokázání omisivního jednání a dovození trestněprávní odpovědnosti je již z principu vždy obtížnější, než je tomu v případě komisivního jednání (konání), protože trestnost je vázána na další doplňující podmínky (musí jít o opomenutí takového konání, k němuž byl pachatel podle okolností a svých poměrů povinen – srov. § 112 tr. zákoníku). Také po důkazní stránce je situace vždy obtížnější, protože obecně platí, že pouhé opomenutí zanechává zpravidla méně stop, z nichž by bylo možno dovodit příčinnou souvislost mezi nekonáním a následkem.

45. V posuzovaném případě se orgánům činným v trestním řízení nepodařilo jednání stěžovatele dostatečně prokázat.

46. Pokud jde o usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. 2. 2010 sp. zn. 7 Tdo 37/2010, odložení předchozího podnětu ke stížnosti pro porušení zákona a návrh na odložení podnětu ke stížnosti pro porušení zákona, soudy neobjasnily, zda ministryně spravedlnosti odpovídající písemnosti při posuzování stěžovatelova návrhu měla k dispozici. Jinými slovy, nebylo přesvědčivě zjištěno, kdo rozhodoval o tom, jaké další písemnosti spolu s návrhem ministryně spravedlnosti převezme, resp. jaké dokumenty ve skutečnosti obdržela. Ze skutkové věty přitom není patrné, kdo a kdy odmítl návrh na odložení podnětu ke stížnosti pro porušení zákona. Nedostatky skutkové věty nemohou být zhojeny cestou odůvodnění, nicméně stojí za zaznamenání, že ani odtud se odpovídající informace v nezbytné míře nepodávají; zmiňují se pouze zcela vágně „vyšší patra ministerské hierarchie“ (viz str. 13 rozsudku Městského soudu v Praze a bod 51 nálezu).

47. Okolnost, že se stěžovatel ve svém návrhu výslovně nevypořádal s materiálem Mgr. Ilony Jakůbkové, neznamená nezákonné (natožpak trestné) jednání. Za daných skutkových okolností není taková pohnutka, která implicite předpokládá úmyslné zavinění, ani prokázána, ani ji nelze mít za notoricky zjevnou.

48. Soud prvního stupně na str. 21 svého rozsudku v této souvislosti konstatoval, že popis skutku oproti obžalobě „nepatrně upravil“ tím, že vypustil pasáž o odstranění Mgr. Ilonou Jakůbkovou zpracovaného návrhu na odložení podnětu ze spisového materiálu, neboť tato skutečnost nebyla

Sbirka_nalezu-82.indd 148 29.3.18 12:42

prokázána. Ve skutečnosti o – slovy soudů – pouhou „nepatrnou úpravu“ nejde; Městský soud v Praze stěžovateli ve skutkové větě vytknul, že se v rámci svých písemností nezabýval argumentací Mgr. Ilony Jakůbkové v návrzích na odložení podnětů ke stížnosti pro porušení zákona. Pokud ministryně spravedlnosti měla k dispozici materiál Mgr. Ilony Jakůbkové např. ve formě přílohy k dokumentu vyhotovenému stěžovatelem, výrazně by se tím snížila relevance úvahy, že stěžovatel ministryni spravedlnosti „protichůdný“ návrh zamlčel.

49. Soudy neobracely pozornost ani k otázce, zda srovnání obsahovaly i jiné podkladové materiály v případě, že předchozí verze nebyla vedením ministerstva akceptována, resp. zda byl daný postup předmětem jakékoli formy interní regulace.

50. Soudy dále stěžovateli kladly k tíži, že se nezabýval konstatováním Nejvyššího soudu v usnesení ze dne 3. 2. 2010 sp. zn. 7 Tdo 37/2010, podle kterého soudy nižších stupňů došly ke správným skutkovým zjištěním. Rovněž v této souvislosti nebylo dokazováním vyloučeno, že stěžovatel, který považoval tato skutková zjištění za chybná, nepolemizoval s Nejvyšším soudem nikoli proto, aby předmětné hodnocení před svými nadřízenými zatajil, ale z důvodu svého profesního zařazení, kdy působil jako soudce na trestním úseku Okresního soudu v Kladně, přičemž výsledky jeho rozhodovací činnosti bylo možné učinit předmětem přezkumu právě ze strany instituce, jejíž argumentaci měl – podle názoru soudů rozhodujících v nyní projednávané věci – výslovně oponovat. Jinak řečeno, nebylo vyloučeno, že stěžovatel usiloval vyhovět instrukci svých nadřízených a přitom nevstoupit – byť pod záštitou ministryně spravedlnosti – do názorové kolize se soudci Nejvyššího soudu. V této souvislosti se sluší doplnit, že soudy nevěnovaly pozornost nálezu ze dne 18. 6. 2002 sp. zn. Pl. ÚS 7/02 (N 78/26 SbNU 273; 349/2002 Sb.), kterým Ústavní soud zrušil § 74 odst. 3 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), přičemž vymezil následující důvody této derogace: „Zásada neslučitelnosti funkcí, vyjádřená [v čl. 82 odst. 3] Ústavy, pak nemůže být porušována ani tím, že by zákon připouštěl možnost působení soudců v orgánech moci výkonné, případně moci zákonodárné tak, jak to dále činí napadené ustanovení § 74 odst. 3 zákona. Uvedená zásada inkompatibility funkcí je jednou z dalších záruk soudcovské nezávislosti. Jako zásadu ústavní je třeba ji striktně dodržovat, a nemůže být obcházena ani takovým řešením, jaké obsahuje ustanovení § 99 odst. 1 písm. c) zákona, podle něhož se soudce po dobu svého působení – výslovně pouze u ministerstva – dočasně zprošťuje výkonu své funkce. Imanentním rysem této funkce je totiž její kontinuálnost. Členství v poradních orgánech ministerstva, vlády i obou komor Parlamentu pak jistě zahrnuje i relevantní plnění úkolů těchto odlišných

Sbirka_nalezu-82.indd 149 29.3.18 12:42

složek státní moci, a působení soudců v uvedených orgánech je tak v rozporu s principem dělby moci, nehledě k tomu, že osobní a mimosoudní vazby, k nimž při takové činnosti dochází, nevyhnutelně zvyšují pravděpodobnost možného střetu zájmů, a činí tak nestrannost v podobě nepodjatosti soudců zpochybnitelnou." Derogovaná úprava byla „vrácena" do předmětného právního předpisu – jmenovitě do jeho § 68 odst. 1 a odst. 2 písm. b) – zákonem č. 192/2003 Sb.; tato ustanovení Ústavní soud zrušil nálezem ze dne 6. 10. 2010 sp. zn. Pl. ÚS 39/08 (N 207/59 SbNU 3; 294/2010 Sb.), kdy vycházel z nosných důvodů výše citovaného nálezu (body 46 až 49). Není pochyb, že protiústavnost úpravy umožňující dočasné přidělování soudců k Ministerstvu spravedlnosti byla z odůvodnění výše citovaného nálezu Ústavního soudu ze dne 18. 6. 2002 sp. zn. Pl. ÚS 7/02 zřejmá [podle § 68 odst. 2 písm. b) zákona o soudech a soudcích ve znění aplikovaném na věc stěžovatele o daném přidělení rozhodoval ministr spravedlnosti po projednání s předsedou soudu, k němuž je soudce přidělen].

51. Procesní možnost, že odsouzení R. T. a J. B. ve své věci již dříve uplatnili dovolání, měla být ministryni spravedlnosti (která dle vlastní výpovědi „s agendou stížností pro porušení zákona měla dlouhodobé zkušenosti jako advokátka") zřejmá a lze očekávat, že si pro rozhodování opatřila lustrum předchozích podnětů ke stížnosti pro porušení zákona, podaných oběma odsouzenými. Nadřízeným stěžovatele pak musela být známá okolnost, že v rámci Ministerstva spravedlnosti byl připraven návrh na odložení předmětného podnětu ke stížnosti pro porušení zákona, jestliže učinili pokyn k vyhotovení návrhu protichůdného; soudy pochybily i tím, že se daným pokynem blíže nezabývaly, neobjasnily řádně, kdo jej vydal (soustředily se pouze na osobu V. Ch.), resp. jaký byl jeho přesný obsah, a omezily se na konstatování, že z hlediska trestní odpovědnosti stěžovatele je podstatné pouze to, že nešlo o případ krajní nouze.

52. Byť by bylo možné stěžovateli vytýkat, že se blíže nezabýval soudy zdůrazněnou pasáží usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. 2. 2010 sp. zn. 7 Tdo 37/2010 (tj. že soudy nižších stupňů věnovaly hodnocení provedených důkazů dostatečnou pozornost, své úvahy dostatečně odůvodnily a na základě všech souvislostí a v souladu se zásadami logiky došly ke správným skutkovým zjištěním), nelze přehlédnout, že Nejvyšší soud ve své judikatuře setrvává v názoru, že námitky spočívající v kritice skutkových zjištění nejsou podřaditelné dovolacímu důvodu podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. řádu, přičemž připomíná, že pokud by jej zákonodárce zamýšlel povolat jako třetí stupeň plného přezkumu, nepředepisoval by katalog dovolacích důvodů, resp. že už samo chápání dovolání jako mimořádného opravného prostředku ospravedlňuje restriktivní pojetí dovolacích důvodů.

53. K přezkumu skutkových závěrů soudů nižších stupňů přistupuje Nejvyšší soud v podstatě až v návaznosti na judikaturu Ústavního soudu

Sbirka_nalezu-82.indd 150 29.3.18 12:42

[srov. nález ze dne 23. 3. 2004 sp. zn. I. ÚS 4/04 (N 42/32 SbNU 405)], a to pouze tehdy, pokud jde o námitky tzv. extrémního nesouladu mezi provedenými důkazy a z nich učiněnými skutkovými zjištěními a námitky týkající se nezákonnosti postupu orgánů činných v trestním řízení v intenzitě narušující zásady spravedlivého procesu.

54. Nejvyššímu soudu dle jeho vlastní ustálené judikatury v rámci dovolacího řízení nepřísluší hodnotit správnost a úplnost zjištěného skutkového stavu věci podle § 2 odst. 5 tr. řádu ani přezkoumávání úplnosti provedeného dokazování či se zabývat otázkou hodnocení důkazů ve smyslu § 2 odst. 6 tr. řádu. Námitky týkající se skutkového zjištění, tj. hodnocení důkazů, neúplnosti dokazování apod. nemají povahu právně relevantních námitek.

55. Lze usuzovat, že stěžovatel byl veden úvahou, že nadřízení (prokazatelně V. Ch.) od něj vyžadují vyhotovení podkladů k otevření přezkumu skutkových zjištění z odlišných hledisek, než předvídá (ústavně konformním způsobem interpretovaná) úprava dovolání v trestním řádu, a to v rámci řízení o stížnosti pro porušení zákona. Městský soud v Praze na související obhajobu reagoval konstatováním, že se stěžovatel neměl soustředit jen na „formálně-procedurální hlediska“ (čímž se patrně míní úprava institutu dovolání zakotvená v trestním řádu); tento argument však Ústavní soud nepovažuje za natolik validní, aby mohl představovat oporu pro trestní represi.

56. Je dlužno zaznamenat, že soudy vycházely z výpovědi svědka JUDr. Jiřího Balzera (přímého nadřízeného stěžovatele), který dal jednoznačně najevo, že s písemností vyhotovenou stěžovatelem nesouhlasí, nicméně ji v přesvědčení, že tak jedná na podkladě zájmu svých nadřízených (jím stěžovatel jako stážista na Ministerstvu spravedlnosti bezpochyby nebyl), podepsal a doporučil ji ke kladnému vyřízení. Řečené učinil, přestože již dříve aproboval negativní podklady referentky Mgr. Ilony Jakůbkové, jak v případě podnětu R. T., tak v případě podnětu J. B., načež „vyřízené věci postoupil výše“; posléze se vrátily stěžovateli s pokynem k jinému vyřízení. Akceptoval – stejně jako stěžovatel – nové vyřízení spisu stěžovatelem jako vyřízení „pokynové“, proti čemuž z pozice ve služební hierarchii níže postaveného úředníka brojit nemínil. Byť nelze přehlížet, že JUDr. Jiří Balzer nebyl obviněn (čemuž Ústavní soud neoponuje), stojí za připomenutí, že v souvislosti s ním soudy argumentaci odkazující na úsilí respektovat vůli nadřízených a na služební subordinaci přijaly. Za stěžejní rozdíl přitom považovaly okolnost, že se jednalo o „kmenového“ zaměstnance Ministerstva spravedlnosti, který byl vystaven vyššímu „riziku“ postihu za „neloajalitu“ než stěžovatel přechodně přidělený jako stážista.

57. O tom, že by šlo o případ krajní nouze, však soudy v případě jeho osoby neuvažovaly, ačkoli u stěžovatele dovodily (srov. právní větu

Sbirka_nalezu-82.indd 151 29.3.18 12:42

usnesení Nejvyššího soudu), že úřední osoba, která jednala v rozporu s právními předpisy, se nemůže zprostit své odpovědnosti za některý z trestných činů uvedených ve zvláštní části trestního zákoníku (např. za trestný čin zneužití pravomoci úřední osoby podle § 329 tr. zákoníku) jen tím, že tímto způsobem jednala na pokyn služebně nadřízené osoby, ledaže by tak činila v krajní nouzi ve smyslu § 28 tr. zákoníku.

58. Úlohu prvního náměstka JUDr. Marka Görgese v rámci daných postupů soudy v podstatě zcela opomenuly.

V. e) Stěžovatelem předpokládaný postup ministryně spravedlnosti

59. Pokud jde o způsob jednání stěžovatele, který měl podle soudů předpokládat, že ministryně spravedlnosti návrh – předložený dne 7. 6. 2010 – bez dalšího podepíše, k čemuž také dne 8. 6. 2010 došlo, patří se zaznamenat následující.

60. Městský soud v Praze (na str. 26–27 rozsudku) považoval za rozhodné, že stěžovateli nemohlo za daných okolností unikat, že ministryně – notoricky vytížená v tzv. úřednické dočasné vládě vskutku jinými činnostmi než „úředničinou“, než specifickou kontrolou aktů, předložených jí k podpisu bez patrných známek kontroverze či mimořádnosti podřízenými složkami od referenta k náměstkovi – jejich aktivním jednáním vyprodukovaný návrh na propuštění odsouzených v podpisové knize podepíše.

61. Ministryně spravedlnosti byla v přípravném řízení vyslechnuta a uvedla, že „s agendou stížností pro porušení zákona měla dlouhodobé zkušenosti jako advokátka, o podnětech odsouzených R. T. a J. B. se jako ministryně nikdy nedozvěděla, neměla je k dispozici a ani je nečetla“. Obecně se vyjádřila v tom smyslu, že denně jí byly k podpisu předkládány „balíky“ různých písemností v podpisových knihách, každodenně podepisovala cca 200 dokumentů, při aprobaci pouze „přeletěla“ stanoviska podřízených, zprvu se ve funkci snažila předkládané materiály pročítat, ale nebylo možné to stihnout. Ke standardnosti rozhodování o přerušení výkonu trestu odnětí svobody při podání stížnosti pro porušení zákona uvedla, že tak učinila asi ve třech případech, ale nebývalo to obvyklé, vždy se spoléhala na stanoviska svých podřízených (procesní spis, č. l. 681).

62. Jak konstatoval soud prvního stupně (str. 13 rozsudku), svědkyně JUDr. Daniela Kovářová v hlavním líčení jednoznačně potvrdila, že všechny dokumenty, které jsou opatřeny jejím podpisem, určitě četla, ovšem podklady a spisy k nim přiložené s ohledem na množství předkládané agendy číst nemohla. Bylo toho takové množství, že i při nejlepší vůli nešlo věc do hloubky prostudovat. Pokud tedy byla tzv. košilka předmětného dokumentu řádně podepsána prvním náměstkem a dalšími příslušnými zaměstnanci, dospěla k názoru, že je věc po odborné a faktické stránce v pořádku, a v podstatě se zabývala pouze stránkou stylistickou. Za dobu jejího

Sbirka_nalezu-82.indd 152 29.3.18 12:42

působení na ministerstvu jí bylo předloženo řádově 200 až 300 stížností pro porušení zákona, přičemž pouze minimum z nich obsahovalo také návrh na přerušení, resp. odložení výkonu trestu odnětí svobody. Šlo řádově o šest, maximálně o osm případů. Pokud tento návrh ve spise připojen byl, nikdy se nestalo, že by stížnost podala a přerušení výkonu trestu odmítla. Pokud ovšem ve spise tento návrh připojen nebyl, sama jej nepožadovala. Dále svědkyně popřela, že by kdykoli a komukoli dala pokyn, jak má ve věci rozhodnout, protože k věci do doby, než byla zpracována, neměla žádné informace. (…) V projednávané věci si svědkyně není vědoma toho, že by podávala stížnost pro porušení zákona za situace, kdy již původně byly oba podněty odloženy, pouze si vzpomíná, že po podání stížnosti jí byl doručen nesouhlasný dopis ze státního zastupitelství, který vzala na vědomí s tím, že vyčká rozhodnutí Nejvyššího soudu.

63. Není tedy zřejmé, na jakém podkladě soudy dovodily, že stěžovatel ryze formální postup ministryně spravedlnosti – která je advokátkou specializovanou v oboru trestní právo – měl „předpokládat" (tj. měl očekávat, že podepíše návrhy na podání stížnosti pro porušení zákona a vydání rozhodnutí o přerušení výkonu trestů „bez dalšího", míněno bez jakéhokoli vlastního posouzení) a že takto vskutku jednala.

64. Pokud Městský soud v Praze naznal, že připravená písemnost byla „bez patrných známek kontroverze či mimořádnosti", tento úsudek neobstojí.

65. Z textu stížnosti pro porušení zákona (procesní spis, č. l. 232 a násl.), který připravil stěžovatel, vyplývá, že Krajský soud v Hradci Králové rozsudkem ze dne 31. 3. 2009 sp. zn. 9 T 13/2008 obviněné R. T. a J. B. uznal vinnými trestným činem krádeže podle § 247 odst. 1 a 4 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, v rozhodném znění, (dále jen „tr. zákon"), spáchaným ve spolupachatelství podle § 9 odst. 2 tr. zákona a odsoudil je každého podle § 247 odst. 4 tr. zákona k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v trvání dvanácti roků. Podle § 39a odst. 2 písm. d) tr. zákona je zařadil k výkonu trestu do věznice se zvýšenou ostrahou. Podle § 228 odst. 1 tr. řádu byla těmto obviněným uložena povinnost zaplatit společně a nerozdílně náhradu škody poškozeným společnostem v konkretizované výši a další společnost byla podle § 229 odst. 2 tr. řádu odkázána se zbytkem nároku na náhradu škody na řízení ve věcech občanskoprávních. Vrchní soud v Praze rozsudkem ze dne 12. 8. 2009 sp. zn. 4 To 45/2009 podle § 258 odst. 1 písm. e) a odst. 2 tr. řádu zrušil výrok o trestu ohledně obou obviněných. Podle § 259 odst. 3 tr. řádu znovu rozhodl tak, že při nezměněném výroku o vině trestným činem krádeže podle § 247 odst. 1 a 4 tr. zákona a výroku o náhradě škody odsoudil oba obviněné podle § 247 odst. 4 tr. zákona každého k trestu odnětí svobody v trvání deseti roků. Podle § 39a odst. 3 tr. zákona oba obviněné zařadil pro výkon trestu do věznice s ostrahou.

Sbirka_nalezu-82.indd 153 29.3.18 12:42

Ve stížnosti pro porušení zákona, kterou připravil stěžovatel (JUDr. Daniela Kovářová „všechny dokumenty, které jsou opatřeny jejím podpisem, určitě četla"), je citována skutková věta, z níž vyplývá, pro jaké jednání byli obvinění R. T. a J. B. odsouzeni.

66. Již konfrontací se samotným faktem, že obvinění R. T. a J. B. byli odsouzeni pro odcizení hotovosti ve výši 74 000 000 Kč, což stěžovatel před ministryní spravedlnosti evidentně nezamlčel, se podle názoru Ústavního soudu vylučuje udržitelnost závěru soudů, že ministryně spravedlnosti přijala náhled, že jde o věc „bez patrných známek kontroverze či mimořádnosti", resp. že stěžovatel mohl spoléhat na její „nepozornost". O rutinní agendu z povahy věci nešlo a řečené platí tím spíše, že o přerušení výkonu trestu rozhodovala vcelku ojediněle (dle dalších údajů ve spisu pouze ve 13 případech). Svědkyně JUDr. Daniela Kovářová přitom sama uvedla, že s agendou stížností pro porušení zákona měla dlouhodobé zkušenosti jako advokátka. Otázkou, jak mohl stěžovatel spoléhat na „nepozornost", se soudy měly náležitě zabývat zejména v situaci, kdy předmětný materiál sepsal podle pokynů nadřízených. V rámci hodnocení důkazů se soudy nezabývaly relevantně ani výše zmiňovaným dopisem státního zastupitelství.

67. Stojí za zmínku, že Nejvyšší soud usnesením ze dne 27. 3. 2013 sp. zn. 11 Tdo 36/2013 dovolateli, který tvrdil, že byl odsouzen za špatnou organizaci a kontrolu práce a že došlo k negování odpovědnosti jeho nadřízených, vytkl, že nedostatečná kontrola pracovních výkazů nadřízenými nezbavuje trestní odpovědnosti, pouze trestnou činnost obviněného umožnila, resp. usnadnila. V dané věci nejde o situaci hodnotitelnou naroveň případu, kdy dovolatel ve výkazech uváděl nepravdivé údaje a místo oprávněného služebně nadřízeného je i podepsal.

V. f) Závěry

68. Z důvodů shora uvedených nezbývá než uzavřít, že právní závěr soudů o tom, že ze strany stěžovatele byla naplněna skutková podstata přečinu nadržování podle § 366 odst. 1 tr. zákoníku, je v extrémním rozporu se skutkovými zjištěními soudů, čímž se vymyká z mezí ustanovení § 2 odst. 5 a 6 tr. řádu, a je současně i v rozporu se zásadou *in dubio pro reo*. Z principu presumpce neviny (§ 2 odst. 2 tr. řádu) kromě pravidla, podle něhož musí být obviněnému vina prokázána, plyne rovněž tato zásada, podle níž, není-li v důkazním řízení dosaženo praktické jistoty o existenci relevantních skutkových okolností, tj. jsou-li přítomny v daném kontextu důvodné pochybnosti, jež nelze odstranit ani provedením dalšího důkazu, je nutno rozhodnout ve prospěch obviněného. Pro uvedené nelze než konstatovat, že soudy v ústavní stížností napadených rozhodnutích nedostály požadavkům, jež v rovině tzv. podústavního práva pro ně plynou z kautel

Sbirka_nalezu-82.indd 154 29.3.18 12:42

vyplývajících ze zásady volného hodnocení důkazů a zásady *in dubio pro reo* (§ 2 odst. 2 a 6 tr. řádu).

69. Ústavní soud proto konstatuje, že v rovině ústavního práva došlo k porušení stěžovatelova práva na spravedlivý proces garantovaného v čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Nadto tím, že soudy nedostály požadavkům plynoucím ze zásady *in dubio pro reo*, porušily i základní právo stěžovatele na presumpci neviny dle čl. 40 odst. 2 Listiny.

70. Ústavní soud proto ústavní stížností napadená rozhodnutí podle ustanovení § 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu ve vztahu ke stěžovateli zrušil.

71. Bude na soudech, aby pokračovaly v řízení postupem podle § 314h a násl. tr. řádu. Otevírá se tím prostor též pro eventuální doplnění dokazování a možnost nového hodnocení důkazů.

Sbirka_nalezu-82.indd 155 29.3.18 12:42

Sbirka_nalezu-82.indd 156 29.3.18 12:42

Č. 131

K porušení práva na spravedlivý proces v důsledku extrémního nesouladu mezi skutkovými zjištěními a právními závěry

Jestliže obecné soudy sice vzaly za prokázané, že mezi účastníky byla uzavřena smlouva a že stěžovatel plnil na základě této smlouvy, ale plnění ze strany vedlejšího účastníka stěžovateli již za plnění ze smlouvy nepovažovaly, jednalo se o extrémní nesoulad právního závěru s vykonanými skutkovými zjištěními. Taková vada řízení zakládá porušení čl. 36 odst. 1 Listiny.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Davida Uhlíře a soudců Tomáše Lichovníka (soudce zpravodaj) a Kateřiny Šimáčkové – ze dne 19. července 2016 sp. zn. IV. ÚS 2077/15 ve věci ústavní stížnosti MUDr. Jiřího Kadeřábka, právně zastoupeného Mgr. Ondřejem Malovcem, advokátem, se sídlem Boleslavská 137, Nymburk, proti rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 17. 9. 2013 sp. zn. 18 C 202/2011, kterým byla stěžovateli uložena povinnost zaplatit vedlejšímu účastníkovi řízení částku 1 477 908 Kč s příslušenstvím z titulu bezdůvodného obohacení, rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 21. 5. 2014 sp. zn. 13 Co 173/2014, jímž byl potvrzen rozsudek soudu prvního stupně, a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2015 sp. zn. 23 Cdo 3522/2014 o odmítnutí stěžovatelova dovolání, za účasti Oborové zdravotní pojišťovny zaměstnanců bank, pojišťoven a stavebnictví, se sídlem Praha 4, Roškotova 1225/1, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 17. 9. 2013 sp. zn. 18 C 202/2011, rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 21. 5. 2014 sp. zn. 13 Co 173/2014 a usnesením Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2015 sp. zn. 23 Cdo 3522/2014 bylo porušeno základní právo stěžovatele vlastnit majetek chráněné čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a právo na spravedlivý proces chráněné čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se ruší.

Sbirka_nalezu-82.indd 157 29.3.18 12:42

Odůvodnění

I.

1. Ústavnímu soudu byl dne 13. 7. 2015 doručen návrh na zahájení řízení o ústavní stížnosti ve smyslu § 72 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu"), prostřednictvím něhož se stěžovatel domáhal zrušení v záhlaví citovaných rozhodnutí obecných soudů.

2. Předtím, než se Ústavní soud začal věcí zabývat, přezkoumal podání po stránce formální a konstatoval, že podaná ústavní stížnost obsahuje veškeré náležitosti, jak je stanoví zákon o Ústavním soudu.

II.

3. Obecné soudy vyšly v předmětném případě z toho, že stěžovatel provozuje nestátní zdravotnické zařízení poskytující péči v oblasti stomatologie. Dne 1. 7. 2000 uzavřel stěžovatel s vedlejší účastnicí smlouvu o poskytování a úhradě zdravotní péče, která byla nahrazena smlouvou ze dne 1. 11. 2000. V období od 8. 10. 2004 do 30. 6. 2010 zaměstnával stěžovatel na pozici zubní lékařky Editu Porebskou, která v souvislosti se zápisem v České stomatologické komoře padělala vysokoškolský diplom a nebyla absolventem Lékařské fakulty Univerzity Karlovy v oboru stomatologie. Vedlejší účastnice proplatila stěžovateli výkony poskytnuté Editou Porebskou jako ošetřující lékařkou v období od 8. 10. 2004 do 30. 6. 2010, a to v celkové výši 1 477 908 Kč. V předmětném případě obecné soudy uzavřely, že tato částka představuje bezdůvodné obohacení stěžovatele získané přijetím plnění bez právního důvodu (§ 451 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů). Dle stěžovatele postup obecných soudů vykazuje známky porušení ústavního práva stěžovatele na spravedlivý proces, což dovozuje hned z několika skutečností.

4. Stěžovatel ve své ústavní stížnosti namítá, že v jeho věci rozhodoval věcně nepříslušný soud, tj. okresní soud. V daném případě se jedná o spor o zaplacení částky 1 477 908 Kč mezi podnikateli při jejich podnikatelské činnosti. V intencích ustanovení § 9 odst. 3 písm. r) občanského soudního řádu (dále jen „o. s. ř.") měl o věci v prvním stupni rozhodovat krajský soud. Žalobce sice dle k důkazu provedeného přehledu úhrad poskytoval stěžovateli jednotlivé dílčí platby, obvykle v řádu stokorun, nicméně tyto platby pro určení věcné příslušnosti soudu je třeba sečíst, neboť se jedná o nároky vzešlé z jediné písemné smlouvy o poskytování a úhradě zdravotní péče.

5. Další námitka stěžovatele směřuje proti tomu, že obecné soudy přiznaly vedlejší účastnici nárok i ve zjevně promlčené části, a to přesto, že stěžovatel vznesl námitku promlčení. K této však obecné soudy nepřihlížely s odůvodněním, že byla uplatněna po uplynutí lhůty tzv. koncentrace

Sbirka_nalezu-82.indd 158 29.3.18 12:42

řízení. Stěžovatel je toho názoru, že se obecné soudy odchýlily od obecné praxe soudů, podle níž lze námitku promlčení úspěšně uplatnit i v odvolacím řízení, a to za předpokladu, že skutečnosti podstatné pro posouzení otázky promlčení vyplývají ze spisu. Svou námitku stran promlčení stěžovatel v ústavní stížnosti podrobněji rozvedl.

6. Závěrem svého návrhu stěžovatel poukázal na skutečnost, že se soudy nijak nevypořádaly s námitkou, že v žalobním návrhu jsou obsaženy nejen úhrady za lékařské výkony provedené Editou Porebskou, coby „nelékařkou", ale též úhrady za skutečně spotřebovaný lékařský materiál. Ve vztahu k provedeným úhradám za spotřebovaný materiál považuje stěžovatel za zjevně nesprávnou úvahu nalézacího soudu o bezdůvodném obohacení, neboť tento materiál byl účelně spotřebován při ošetření pacientů. Byť k jeho spotřebování došlo při ošetřování osoby bez příslušného vzdělání. To však samo o sobě na rozdíl od vyúčtování odměny/mzdy „nelékaře" nezakládá bezdůvodné obohacení vůči zdravotní pojišťovně. Jak nalézací, tak i odvolací soud se touto námitkou stěžovatele vůbec nezabývaly, pročež jsou jejich rozhodnutí nepřezkoumatelná.

III.

7. Městský soud v Praze ve svém vyjádření k ústavní stížnosti odkázal na odůvodnění svého rozsudku, na němž trvá a považuje jej za správný. Současně si není vědom toho, že by v souvislosti s napadeným rozsudkem odvolacího soudu došlo k porušení základních práv a svobod stěžovatele. Rovněž Nejvyšší soud odkázal na obsah svého ústavní stížností napadeného usnesení. Současně vyjádřil své přesvědčení, že svým rozhodnutím neporušil ústavní práva stěžovatele.

8. K předmětné ústavní stížnosti se vyjádřila i vedlejší účastnice, které se řízení před Ústavním soudem bezprostředně dotýká. Předně vyjádřila svůj nesouhlas s tím, že by se v daném případě jednalo o spor mezi podnikateli. Plnění smluv v rámci veřejného zdravotního pojištění nelze označit jako podnikatelskou činnost, neboť účelem veřejného zdravotního pojištění není dosažení zisku. Stran námitky promlčení vedlejší účastnice uvedla, že tato námitka nebyla předmětem dokazování a prokázané skutečnosti a důkazy uvedené v soudním spise k rozhodnutí o promlčení části nároku nepostačují. Pokud by stěžovatel vznesl námitku promlčení do koncentrace řízení, musel by tvrzené skutečnosti prokazující promlčení pohledávek prokázat. K námitce spotřebovaného zdravotnického materiálu vedlejší účastnice uvedla, že zdravotnický výkon, v rámci kterého je spotřebován a dle příslušné vyhlášky hrazen i zdravotnický materiál, může být ze strany zdravotní pojišťovny uhrazen pouze v případě, že jej provede k takovému výkonu oprávněná osoba. Pokud tedy zdravotnický výkon, v rámci kterého má být hrazen i zdravotnický materiál, provede osoba bez příslušné

Sbirka_nalezu-82.indd 159 29.3.18 12:42

kvalifikace, nemůže zdravotní pojišťovna takový zdravotnický výkon ani spotřebovaný materiál uhradit. Stěžovatel tuto podmínku nesplnil, a zdravotnické výkony tedy byly včetně spotřebovaného materiálu uhrazeny, aniž by pro to byly naplněny podmínky uvedené ve smlouvě a v závazných právních předpisech.

IV.

9. Ústavní soud konstatuje, že jeho úkolem je ochrana ústavnosti (čl. 83 Ústavy České republiky); není součástí soustavy obecných soudů (srov. čl. 90 a čl. 91 odst. 1 Ústavy České republiky) a nepřísluší mu právo dozoru nad rozhodovací činností obecných soudů; k takovému dozoru či kontrole je Ústavní soud oprávněn pouze za situace, kdy obecné soudy svými rozhodnutími zasahují do ústavně zaručených základních práv a svobod jednotlivce. Proto Ústavní soud napadená soudní rozhodnutí přezkoumal (toliko) z pohledu porušení ústavně zaručených základních práv a svobod, jak je stěžovatelem namítáno v ústavní stížnosti, načež dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

10. Ve svých četných rozhodnutích Ústavní soud zřetelně definoval podmínky, při jejichž existenci má vadná aplikace podústavního práva obecným soudem za následek porušení základních práv či svobod jednotlivce [srov. nález sp. zn. III. ÚS 74/02 ze dne 10. 10. 2002 (N 126/28 SbNU 85)]. Jednou z podmínek zásahu Ústavního soudu do aplikace jednoduchého práva obecnými soudy je extrémní nesoulad právního závěru s vykonanými skutkovými a právními zjištěními.

11. Z hlediska právního posouzení věci dospěl jak nalézací, tak i odvolací soud ke shodnému závěru, že stěžovateli vzniklo bezdůvodné obohacení odpovídající výši úhrad, které zdravotní pojišťovna poskytla za výkony provedené Editou Porebskou. Tyto úhrady měly být poskytnuty stěžovateli bez právního důvodu. Obecné soudy však zcela pominuly fakt, že mezi stěžovatelem a vedlejší účastnicí byla řádně uzavřena smlouva o poskytování a úhradě zdravotní péče a že vedlejší účastnice poskytovala úhrady právě na základě této smlouvy. Pokud byla ze strany stěžovatele poskytována zdravotní péče, jednalo se o plnění ze smlouvy, a to i přesto, že nebylo poskytováno v souladu se smlouvou. Přijetí úhrady za plnění ze smlouvy (byť i vadně poskytnuté) nelze považovat za majetkový prospěch získaný plněním bez právního důvodu. Na projednávaný případ nelze vztáhnout ani další případy bezdůvodného obohacení. Z uvedeného je zřejmé, že obecné soudy sice vzaly za prokázané, že mezi účastníky byla uzavřena smlouva a že stěžovatel plnil na základě této smlouvy, ale plnění ze strany vedlejšího účastníka stěžovateli již za plnění ze smlouvy nepovažovaly. Ústavní soud zde shledal extrémní nesoulad právního závěru s vykonanými skutkovými zjištěními.

Sbirka_nalezu-82.indd 160 29.3.18 12:42

12. Námitce stěžovatele, že ve věci rozhodoval věcně nepříslušný soud, Ústavní soud nepřisvědčil. Spor mezi stěžovatelem a vedlejší účastnicí (zdravotní pojišťovnou) nelze dle Ústavního soudu považovat za „spor mezi podnikateli při jejich podnikatelské činnosti", jak to má na mysli § 9 odst. 3 písm. r) o. s. ř.

13. Obecné soudy by měly v dalším řízení posoudit, zda výkony poskytnuté Editou Porebskou jako ošetřující lékařkou je nutno ve všech případech považovat za vadné plnění ze strany stěžovatele. Z vadného plnění pak vyvodit následky dle smlouvy. Přitom by měly přihlédnout k možné liberaci stěžovatele či ke spoluodpovědnosti vedlejší účastnice – zdravotní pojišťovny. Ta měla zřejmě zcela stejnou možnost zjistit nedostatek vzdělání Edity Porebské jako stěžovatel. Z čl. III zmíněné smlouvy kupříkladu vyplývá oprávnění zdravotní pojišťovny provádět kontrolu smluvně dohodnutých věcných a technických podmínek hrazené zdravotní péče. V souladu se smlouvou zdravotní pojišťovně nic nebránilo v tom, aby vadnou zdravotní péči zjistila při následné kontrole poskytování zdravotní péče. Ustanovení článku IV smlouvy upravuje kontrolní mechanismy, při jejichž důsledném uplatňování mohla vedlejší účastnice zjistit, že vykazované výkony jsou například prováděny příliš nákladně nebo že spotřeba materiálu neodpovídá tomu kterému zákroku, případně že vznikají vícenáklady v důsledku revizí či reoperací. Stejně tak ze smlouvy vyplývá souhlas stěžovatele s tím, že Česká stomatologická komora a zdravotní pojišťovna jsou oprávněny si předávat informace o poskytování a úhradě hrazené zdravotní péče. Navzdory výše uvedenému ani jeden ze zainteresovaných subjektů nevyužil svých pravomocí k odhalení deliktní činnosti Edity Porebské.

14. S ohledem na nové právní posouzení by se obecné soudy měly vypořádat i s otázkou včasnosti uplatnění případných vad plnění. Námitkou stěžovatele stran promlčení nároku na vydání bezdůvodného obohacení se tak Ústavní soud již nezabýval.

15. Podle náhledu Ústavního soudu byl v předmětném případě postup obecných soudů příliš zjednodušující a nepřihlížel k zvláštním okolnostem tohoto případu. Při aplikaci práva by měl být sledován jeden z jeho účelů, a to spravedlivé uspořádání vztahů ve společnosti. Proto je také obecným soudům umožněno, aby se v hraničních případech (rozpor s dobrými mravy, výkon práva v rozporu se zásadami poctivého obchodního styku) mohly odklonit od výslovné dikce zákona a rozhodnout v souladu s obecnou společenskou představou o spravedlnosti.

16. Vady řízení uvedené v bodě 11 tohoto nálezu jsou podle Ústavního soudu takového charakteru, že zakládají porušení čl. 36 odst. 1 Listiny. V jejich důsledku došlo i k zásahu do stěžovatelova práva vlastnit majetek chráněného čl. 11 odst. 1 Listiny. Proto Ústavní soud vyhověl ústavní

Sbirka_nalezu-82.indd 161 29.3.18 12:42

stížnosti a napadená rozhodnutí obecných soudů podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

Sbirka_nalezu-82.indd 162 29.3.18 12:42

Č. 132

K porušení práva na přístup k soudu
K podmínkám přípustnosti dovolání v občanském soudním řízení

Z ustálené judikatury Ústavního soudu se podává, že dojde-li k odmítnutí dovolání pro nepřípustnost, aniž by ve skutečnosti v daném případě byl deklarovaný důvod nepřípustnosti naplněn, jedná se o porušení práva dovolatele na soudní ochranu a přístup k soudu, tedy o odepření spravedlnosti *(denegatio iustitiae)*.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Davida Uhlíře a soudců Kateřiny Šimáčkové (soudce zpravodaj) a Tomáše Lichovníka – ze dne 19. července 2016 sp. zn. I. ÚS 2804/15 ve věci ústavní stížnosti PÍSEK OSTRAVA, s. r. o., se sídlem Slavíkova 1744/22, Ostrava-Poruba, zastoupené JUDr. Ilonou Křížkovou, advokátkou, se sídlem Sokolská třída 451/11, Ostrava – Moravská Ostrava, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 6. 2015 č. j. 22 Cdo 1172/2015-343, rozsudku Krajského soudu v Ostravě ze dne 7. 10. 2014 č. j. 56 Co 292/2014-279 a rozsudku Okresního soudu v Ostravě ze dne 4. 3. 2014 č. j. 58 C 5/2012-228 vydaným v řízení o stanovení povinnosti zdržet se zásahů do vlastnického práva, za účasti Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Ostravě a Okresního soudu v Ostravě jako účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 25. 6. 2015 č. j. 22 Cdo 1172/2015-343 bylo porušeno základní právo stěžovatelky na spravedlivý proces zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 6. 2015 č. j. 22 Cdo 1172/2015-343 se proto ruší.

III. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I.

1. Včas podanou ústavní stížností se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Ostravě a Okresního soudu v Ostravě, a to z důvodu porušení svého práva

Sbirka_nalezu-82.indd 163 29.3.18 12:42

na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina"), práva podnikat podle čl. 26 Listiny, principu legitimního očekávání podle čl. 1 odst. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod a principu právní jistoty ve smyslu čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky.

2. Řízení před obecnými soudy bylo vedeno na základě žaloby, jíž se vlastnice pozemku, na němž se nachází dobývací prostor, vůči stěžovatelce jako žalované, která na dotčeném pozemku provádí hornickou a rekultivační činnost či úkony k ní směřující, domáhala stanovení povinnosti zdržet se zásahů do vlastnického práva. Okresní soud v Ostravě žalobě vyhověl, neboť dospěl k závěru, že stěžovatelka vskutku zasahuje do vlastnického práva žalobkyně, a to aniž by mezi nimi existoval obligační vztah, neboť došlo k platné výpovědi nájemní smlouvy, na jejímž základě byla stěžovatelka jako podnájemkyně oprávněna provádět svou činnost na dotčeném pozemku. K odvolání stěžovatelky pak Krajský soud v Ostravě rozhodnutí okresního soudu potvrdil, avšak při odlišném právním posouzení. Podle krajského soudu totiž stěžovatelka, bez ohledu na nájemní smlouvu, neměla právo provádět na dotčeném pozemku hornickou činnost, neboť na ni nebyl platně a účinně převeden dobývací prostor. Z toho důvodu pak nemohla být ani platně sjednána nájemní smlouva, na jejímž základě měl být pozemek užíván pro hornickou a obdobnou činnost, k níž ovšem žádný ze zúčastněných subjektů nebyl oprávněn. Proti rozhodnutí krajského soudu se pak stěžovatelka bránila dovoláním, které bylo napadeným rozhodnutí Nejvyššího soudu odmítnuto jako nepřípustné s tím, že rozhodnutí krajského soudu spočívá na dvou na sobě nezávislých právních důvodech, avšak stěžovatelka v dovolání polemizuje pouze s jedním z nich.

3. Stěžovatelka v ústavní stížnosti předně nesouhlasí se závěrem Nejvyššího soudu, že rozhodnutí krajského soudu je založeno na dvou na sobě nezávislých důvodech. Podle ní rozhodnutí odvolacího soudu spočívá jen na jediném právním důvodu, a to nedostatku oprávnění stěžovatelky k dobývacímu prostoru, z čehož pak je odvozen i nedostatek soukromoprávního titulu. Mimoto stěžovatelka považuje za neústavní i postup Nejvyššího soudu, který za nepřípustná považuje dovolání, v nichž nejsou napadeny všechny důvody rozhodnutí odvolacího soudu. Stěžovatelka připomíná hlavní funkci Nejvyššího soudu spočívající ve sjednocování rozhodovací činnosti soudů nižších stupňů, což je relevantní i v posuzovaném případě, kdy stěžovatelka Nejvyššímu soudu předložila dosud neřešenou právní otázku převodu a přechodu práva k dobývacímu prostoru a jeho dodatečného potvrzení báňským úřadem, kterážto otázka je v praxi vykládána různě, a to i báňskými úřady.

4. Dále stěžovatelka namítá překvapivost rozhodnutí krajského soudu, které je založeno na zcela jiném důvodu pro vyhovění žaloby než

Sbirka_nalezu-82.indd 164 29.3.18 12:42

rozhodnutí okresního soudu i sama žaloba. Takto byla podle stěžovatelky porušena i zásada dvojinstančnosti soudního řízení.

5. Stěžovatelka v ústavní stížnosti zpochybňuje rovněž samotné řešení rozhodných právních otázek ze strany okresního i krajského soudu, tedy otázky platnosti a zániku nájemní smlouvy i otázek převodu a přechodu práv k dobývacímu prostoru. Dále poukazuje také na neurčitost výroku rozsudku okresního soudu a zejména kritizuje, že obecné soudy při svém rozhodování vůbec nezohlednily její povinnosti vyplývající ze zákona č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství (horní zákon), ve znění pozdějších předpisů, a dalších předpisů k zajištění sanace provedené těžby a rekultivace dotčených pozemků.

6. Závěrem ústavní stížnosti stěžovatelka navrhla odložit vykonatelnost všech napadených rozhodnutí, případně podanou ústavní stížnost přednostně projednat.

7. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřili účastníci řízení. Ústavní soud k vyjádření k ústavní stížnosti vyzval též žalobkyni jako vedlejší účastnici řízení před Ústavním soudem, ta však na tuto výzvu nijak nereagovala, resp. se svého postavení vedlejší účastnice řízení vzdala.

8. Nejvyšší soud ve svém vyjádření konstatoval, že jeho úkolem je sice sjednocovat judikaturu, ale činí tak především prostřednictvím rozhodnutí o konkrétních věcech; a to i s ohledem na kapacitní možnosti již tak přetížené justice a zásadu, že i v dovolacím řízení jde o spor o věcnou správnost rozhodnutí odvolacího soudu. Ke stěžovatelčině námitce o absenci dvou na sobě nezávislých důvodů rozhodnutí krajského soudu v posuzovaném případě pak Nejvyšší soud uvedl, že stěžovatelka měla výslovně napadnout oba závěry odvolacího soudu, avšak na druhou strany mezi oběma závěry, tedy o nedostatku veřejnoprávního i soukromoprávního titulu, souvislost je, a tak by nebylo nadbytečné doplnit usnesení dovolacího soudu o úvahu o tom, zda právo k dobývacímu prostoru přechází děděním. Podle Nejvyššího soudu se přitom lze přiklonit spíše k negativní odpovědi, a pokud by tak učinil i Ústavní soud, pak v podstatně k zásahu do práva stěžovatelky nedošlo.

9. Krajský soud v Ostravě nesouhlasil s námitkou překvapivosti svého rozhodnutí a porušením zásady dvojinstančnosti soudního řízení v daném případě. Skutečnosti podstatné pro jeho právní názor vyplývaly z obsahu spisu a všechny pro něj relevantní důkazy byly provedeny při jednání v přítomnosti obou stran buď okresním soudem, nebo krajským soudem. K stížnostním námitkám k věcné správnosti svého rozhodnutí potom krajský soud odkázal na odůvodnění svého napadeného rozhodnutí.

10. Okresní soud v Ostravě zcela odkázal na právní závěry uvedené ve svém rozsudku, v němž vycházel také z judikatury Ústavního soudu. Dále upozornil, že naopak, na rozdíl od krajského soudu, s ohledem

Sbirka_nalezu-82.indd 165 29.3.18 12:42

na skutková tvrzení účastníků v nalézacím řízení a provedené důkazy neřešil problematiku platnosti a účinnosti převodu dobývacího prostoru.

11. Vyjádření účastníků řízení Ústavní soud nezaslal stěžovatelce k replice, neboť neumožněním repliky nemohla být dotčena její práva, pokud rozhodnutím Ústavního soudu bylo její ústavní stížnosti převážně vyhověno, přičemž Ústavní soud přímo nezpochybnil žádnou ze stížnostních námitek a věc bude znovu řešena obecnými soudy.

II.

12. K posouzení ústavní stížnosti a napadených rozhodnutí si Ústavní soud vyžádal též spis Okresního soudu v Ostravě sp. zn. 58 C 5/2012, z nějž zjistil následující. Žalobkyně se jako vlastnice pozemku, který je součástí stanoveného dobývacího prostoru domáhala určení povinnosti stěžovatelky jako žalované zdržet se zásahů do jejího vlastnického práva. Okresní soud rozsudkem č. j. 58 C 5/2012 ze dne 4. 3. 2014 stanovil, že stěžovatelka je povinna zdržet se zásahů do vlastnického práva žalobkyně k dotčenému pozemku spočívajících v ukládání, skladování či v jiném nakládání s odpady či s jinými obdobnými věcmi a v provozování jakékoli hornické či jí (charakterem či rozsahem) obdobné činnosti na tomto pozemku, který je ve vlastnictví žalobkyně. Okresní soud po provedeném rozsáhlém dokazování dospěl k závěru, že žalobkyně je výlučnou vlastnicí dotčeného pozemku, který se nachází v dobývacím prostoru „Polanka nad Odrou“, stanoveném v roce 1963, přičemž své vlastnické právo nabyla v roce 2011 na základě kupní smlouvy uzavřené s předchozím vlastníkem. Ten v roce 2004 uzavřel nájemní smlouvu s další společností jako nájemkyní, kterou jí přenechal do užívání dotčený pozemek za účelem využití pro těžbu písku a závozu vytěženého prostoru a následné rekultivace území, a zároveň udělil souhlas k pronájmu pozemku stěžovatelce, na niž byl převeden daný dobývací prostor. V září 2011 však původní vlastník pozemku vypověděl smlouvu o nájmu pozemku z důvodu nedodržení smluvních podmínek. Po právní stránce pak okresní soud usoudil, že v daném případě je třeba žalobkyni poskytnout právní ochranu před neoprávněným zasahováním do jejího vlastnictví. Přestože vlastník pozemku nacházejícího se v dobývacím prostoru je již z podstaty existence dobývacího prostoru ve svém vlastnickém právu omezen, bylo by po změně společenských poměrů (po roce 1989) nespravedlivé, aby neměl žádnou možnost ovlivnit, kdo a za jakých podmínek (v rámci omezení veřejnoprávními předpisy) bude na jeho pozemku vykonávat práva spojená s hornickou činností či provádět rekultivaci. To pak platí zejména v situaci jako v daném případě, kdy došlo ke změně suroviny, jež fakticky neslouží k hutní činnosti, pro kterou se z ní stalo vyhrazené ložisko, a dokonce není považována ani za nerost. Okresní soud tedy žalobkyni vyhověl, neboť po platné výpovědi nájemní smlouvy

Sbirka_nalezu-82.indd 166 29.3.18 12:42

neexistoval mezi ní a stěžovatelkou žádný obligační vztah, a tak stěžovatelka neoprávněně zasahovala do vlastnického práva žalobkyně.

13. K odvolání stěžovatelky pak Krajský soud v Ostravě rozsudkem ze dne 7. 10. 2014 č. j. 56 Co 292/2014 potvrdil rozhodnutí okresního soudu. Přitom sice považoval za správná skutková zjištění okresního soudu, ale po doplnění dokazování dospěl k odlišnému právnímu posouzení věci. Podle krajského soudu bylo základní otázkou sporu, zda vůbec stěžovatelka, nehledě na nájemní smlouvu, má právo provádět na dotčeném pozemku hornickou činnost a zda žalobkyně je povinna jako vlastnice pozemku toto právo stěžovatelky strpět. Stěžovatelka své oprávnění k dobývacímu prostoru odvozovala od oprávnění svých dvou předchůdců; původní subjekt, pro nějž byl dobývací prostor vymezen, jej měl převést na další organizaci, fyzickou osobu – podnikatele, z níž poté k 1. 5. 2005 mělo dojít k převodu na stěžovatelku. Podle krajského soudu však ani jeden z těchto převodů nebyl platný; první proto, že tehdejší nabyvatel, ona fyzická osoba – podnikatel, podle výpisu z obchodního rejstříku neměl nikdy oprávnění k tzv. hornické činnosti či nakládání s odpady, druhý proto, že tato fyzická osoba – podnikatel měla být při převodu dobývacího prostoru na stěžovatelku zastoupena svými dědici, neboť již byla několik let po smrti, ovšem podle krajského soudu horní zákon neumožňoval a neumožňuje přechod práv k dobývacímu prostoru děděním. Na neplatnosti předmětné smlouvy o převodu dobývacího prostoru na stěžovatelku nemohlo podle krajského soudu nic změnit ani rozhodnutí báňského úřadu o udělení předchozího souhlasu k návrhu na převod dobývacího prostoru či jeho potvrzení o zaevidování tohoto převodu. Dále krajský soud uvedl, že z tohoto pohledu je nutno pohlížet i na smlouvu o nájmu za užívání předmětného pozemku z roku 2004 uzavřenou mezi právním předchůdcem žalobkyně a další společností. Předmětem pronájmu bylo užívání pozemku pro těžbu a další činnosti s tím spojené, včetně rekultivace, k níž však ani nájemce, ani stěžovatelka jako podnájemce neměli odpovídající oprávnění. Proto se nemohlo jednat o smlouvu platně sjednanou. Následně krajský soud shrnul, že stěžovatelce k užívání pozemku k hornické a obdobné činnosti nesvědčí ani soukromoprávní titul (smlouva), ani veřejnoprávní titul (příslušná rozhodnutí, povolení a smluvní převody podle horního zákona). Vlastník pozemku, na němž je stanoven dobývací prostor, je sice už touto skutečností omezen, avšak omezen může být jen subjektem s potřebným oprávněním k dobývacímu prostoru, nikoliv za situace, kdy těžební organizace nemůže prokázat své oprávnění k dobývacímu prostoru a hornické činnosti. Taková organizace nemůže po vlastníkovi pozemku v dobývacím prostoru požadovat, aby strpěl zásah do vlastnického práva.

14. Proti rozhodnutí krajského soudu se stěžovatelka bránila dovoláním k Nejvyššímu soudu, v němž poukázala na právní otázku, na níž stojí

Sbirka_nalezu-82.indd 167 29.3.18 12:42

rozhodnutí odvolacího soudu a která dovolacím soudem dosud nebyla řešena, a to otázku platnosti oprávnění k hornické činnosti a přechodu tohoto práva na dědice a otázku závaznosti rozhodnutí správního orgánu pro rozhodnutí soudu. Stěžovatelka na rozdíl od krajského soudu měla za to, že její právní předchůdce, fyzická osoba – podnikatel, měl oprávnění k hornické činnosti a po jeho smrti vstoupili do jeho práv jeho dědici, kteří pak dobývací prostor převedli stěžovatelce, s čímž předem souhlasil a což poté zaevidoval i příslušný báňský úřad. V doplnění svého dovolání poté stěžovatelka vedle věcných aspektů rozhodnutí krajského soudu namítla též jeho překvapivost.

15. Nejvyšší soud usnesením ze dne 25. 6. 2015 č. j. 22 Cdo 1172/2015-343 dovolání stěžovatelky jako nepřípustné odmítl. Nejvyšší soud nejdříve uvedl, že s ohledem na absenci způsobilého dovolacího důvodu se nemohl zabývat dovolací námitkou překvapivosti rozhodnutí odvolacího soudu. Dále pak Nejvyšší soud poukázal na svou judikaturu, podle níž pokud odvolací soud svůj právní závěr založil na dvou na sobě nezávislých důvodech, pak sama okolnost, že jeden z těchto důvodů (eventuálně) neobstojí, nemůže mít vliv na správnost závěru odvolacího soudu, jestliže obstojí druhý důvod (a to i pokud by tento druhý důvod nemohl být podroben dovolacímu přezkumu). V posuzovaném případě přitom podle Nejvyššího soudu odvolací soud opřel opodstatněnost žaloby o dva zásadní důvody, a to nedostatek platného převodu práv k dobývacímu prostoru na stěžovatelku a absenci soukromoprávního titulu stěžovatelky k užívání pozemku žalobkyně. Dovolání však polemizovalo jen s prvním z uvedených závěrů, druhý z nich zůstal dovoláním nedotčen, tudíž by rozhodnutí odvolacího soudu obstálo i v případě, že by jeho úvahy o převodu a přechodu práva k dobývacímu prostoru nebyly správné. Závěrem Nejvyšší soud odkázal na vyjádření žalobkyně k dovolání k nutnosti soukromoprávního titulu k nemovitostem přímo dotčeným dobýváním ložiska nerostů pro jejich užívání k těžbě.

III.

16. Ústavní stížnost je částečně důvodná.

17. Ústavní soud úvodem připomíná, v souladu se svou ustálenou rozhodovací praxí, že zásadně není oprávněn zasahovat do rozhodovací činnosti obecných soudů, neboť dle čl. 83 Ústavy je soudním orgánem ochrany ústavnosti, nikoliv součástí soustavy obecných soudů. Jeho pravomoc je tak založena výlučně k přezkumu rozhodnutí z hlediska dodržení ústavněprávních principů, tj. zda v řízení nebyly dotčeny ústavně chráněné práva a svobody jeho účastníka, zda řízení bylo vedeno v souladu s ústavními principy a zda je lze jako celek pokládat za spravedlivé. V nyní projednávaném případě přitom uvedené ústavněprávní principy dodrženy nebyly a napadeným rozhodnutím Nejvyššího soudu došlo k porušení ústavně

Sbirka_nalezu-82.indd 168 29.3.18 12:42

zaručeného práva stěžovatelky na spravedlivý proces, odůvodňujícímu kasační zásah Ústavního soudu.

18. Ústavně zaručené právo na soudní ochranu a spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny garantuje jednotlivci možnost domáhat se stanoveným postupem ochrany svých práv před nezávislým a nestranným soudem, případně před jiným orgánem. Přitom onen postup k ochraně práv jednotlivce již není upraven na úrovni ústavního pořádku, nýbrž v procesních předpisech podústavního práva, které kogentně stanoví, jakými konkrétními způsoby a procesními instituty lze právo na soudní a jinou právní ochranu realizovat. Pokud pak jednotlivec takto stanovený postup dodrží a soud (jiný orgán) přesto odmítne o jeho právu rozhodnout, dochází k porušení práva na soudní ochranu, k ústavně nepřípustnému odepření spravedlnosti – *denegationi iustitiae* [srov. nález sp. zn. I. ÚS 2723/13 ze dne 1. 10. 2014 (N 185/75 SbNU 59) či nález sp. zn. I. ÚS 3106/13 ze dne 23. 10. 2014 (N 196/75 SbNU 211); všechna rozhodnutí Ústavního soudu citovaná v tomto nálezu jsou dostupná též na http://nalus.usoud.cz].

19. Právě uvedené přitom platí i pro řízení o dovolání před Nejvyšším soudem. Přestože dovolání představuje mimořádný opravný prostředek, jehož existence sama nepožívá ústavněprávní ochrany, rozhodování o něm – je-li už takový opravný prostředek v právním řádu zaveden – není vyjmuto z rámce ústavněprávních principů a ústavně zaručených práv a svobod. Je tudíž třeba při něm respektovat mimo jiné i základní právo účastníků na spravedlivý proces [srov. například nález sp. zn. IV. ÚS 128/05 ze dne 10. 5. 2005 (N 100/37 SbNU 355), nález sp. zn. I. ÚS 2030/07 ze dne 11. 9. 2007 (N 138/46 SbNU 301) či nález sp. zn. IV. ÚS 2117/09 ze dne 15. 3. 2010 (N 51/56 SbNU 553)].

20. Ústavní soud tak již ve své judikatuře například opakovaně konstatoval, že Nejvyšší soud poruší právo účastníka na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny, pokud dovolání odmítne pro vady, jimiž však dovolání ve skutečnosti netrpí [nález sp. zn. II. ÚS 3876/13 ze dne 3. 6. 2014 (N 113/73 SbNU 779)], či pro opožděnost, ačkoli bylo podáno ve lhůtě [nález sp. zn. II. ÚS 312/03 ze dne 17. 2. 2005 (N 30/36 SbNU 343)]. Obdobně Ústavní soud ještě v souvislosti s předchozí právní úpravou dovolání v občanském soudním řádu, ve znění účinném do 31. 12. 2012, shledal, že k porušení práva na spravedlivý proces došlo i v případě, že Nejvyšší soud nesprávně vyhodnotil přípustnost dovolání, konkrétně chybně dovodil, že dovolatel podal tzv. nenárokové dovolání, přestože ve skutečnosti se jednalo o situaci tzv. nárokového dovolání [nález sp. zn. II. ÚS 458/10 ze dne 10. 5. 2012 (N 98/65 SbNU 317)].

21. V nedávném nálezu sp. zn. II. ÚS 1990/15 ze dne 5. 4. 2016 (N 59/81 SbNU 47) pak Ústavní soud ve vztahu k rozhodování Nejvyššího soudu o přípustnosti dovolání upřesnil, že obecně „platí, že z rozhodnutí

Sbirka_nalezu-82.indd 169 29.3.18 12:42

Nejvyššího soudu o odmítnutí dovolání pro nepřípustnost musí vyplynout, z jakého důvodu obsaženého v ustanoveních § 237 a 238 občanského soudního řádu dovolací soud shledal, že je podané dovolání nepřípustné, a poté musí tento závěr rozhodující senát také alespoň ve stručnosti (viz ustanovení § 243f odst. 3 občanského soudního řádu), byť z uvedených nosných důvodů, odůvodnit. Z hlediska dodržení zásad spravedlivého procesu přitom Ústavní soud zkoumá, zdali skutečně byl naplněn deklarovaný důvod nepřípustnosti podaného dovolání [v opačném případě, tj. při chybné aplikaci dotčených ustanovení občanského soudního řádu, by bylo dovolateli upřeno právo na soudní ochranu a přístup k soudu a došlo by k odepření spravedlnosti (*denegatio iustitiae*) dovolatele] a také zda z usnesení vyplývá, z jakých konkrétních důvodů dovolací soud shledal dotčené dovolání nepřípustným (v opačném případě by jeho rozhodnutí bylo fakticky nepřezkoumatelné)“ (bod 22 citovaného nálezu).

22. V nyní posuzovaném případě Nejvyšší soud odmítl dovolání stěžovatelky jako nepřípustné s poukazem na svou judikaturu, podle níž v případě, že se rozhodnutí odvolacího soudu zakládá na dvou či více na sobě nezávislých důvodech, pak sama okolnost, že jeden z těchto důvodů eventuálně neobstojí (ale jiný důvod ano), nemůže mít vliv na správnost závěru odvolacího soudu, což podle Nejvyššího soudu má vést k nepřípustnosti dovolání napadajícího pouze jeden z více důvodů rozhodnutí odvolacího soudu. Taková situace pak podle Nejvyššího soudu nastala i v nyní projednávaném případě, neboť stěžovatelka se ve svém dovolání vymezila jen proti jednomu ze dvou na sobě nezávislých důvodů rozhodnutí odvolacího soudu, konkrétně jen proti jeho závěru o absenci platného převodu dobývacího prostoru na stěžovatelku, nikoli již proti jeho závěru o absenci platného soukromoprávního titulu stěžovatelky k užívání pozemku žalobkyně.

23. Uvedený závěr Nejvyššího soudu je ovšem nesprávný. Jak plyne ze shora provedené rekapitulace rozhodnutí krajského soudu v posuzované věci (bod 13), v daném případě vůbec nebyl naplněn deklarovaný důvod nepřípustnosti stěžovatelčina dovolání – rozhodnutí krajského soudu totiž nestojí na dvou na sobě nezávislých důvodech. Z odůvodnění napadeného rozhodnutí krajského soudu se naopak zřetelně podává, že podle něj bylo jedinou klíčovou otázkou pro rozhodnutí dané věci to, zda stěžovatelka má platné oprávnění k dobývacímu prostoru, tedy zda na ni byl dobývací prostor platně převeden. Přitom krajský soud dospěl k negativní odpovědi na tuto otázku, neboť podle něj jednak nedošlo k platnému převodu dobývacího prostoru již na jejího právního předchůdce, který jej pak tudíž nemohl převést ani na stěžovatelku, jednak navíc tento právní předchůdce měl být při převodu dobývacího prostoru stěžovatelce zastoupen svými dědici, neboť jako fyzická osoba – podnikatel byl již v té době po smrti, ovšem podle krajského soudu horní zákon neumožňoval a neumožňuje

Sbirka_nalezu-82.indd 170 29.3.18 12:42

přechod práv k dobývacímu prostoru děděním. Následně pak krajský soud uvedl, že „z tohoto pohledu je podle názoru odvolacího soudu nutno pohlížet i na smlouvu o nájmu za užívání pozemku“ uzavřenou mezi právním předchůdcem žalobkyně a další společností. Předmětem pronájmu dle smlouvy bylo užívání pozemku pro těžbu písku, závozu vytěženého prostoru a následnou rekultivaci a činnosti s tím spojené, tedy činnost, ke které podle krajského soudu jak nájemce, tak stěžovatelka jako podnájemkyně neměli žádné oprávnění, tudíž se jednalo o činnost nedovolenou, v rozporu se zákonem. Proto krajský soud uzavřel, že na takovou smlouvou nemůže být pohlíženo jako na smlouvu platně sjednanou.

24. Z uvedeného je zřejmé, že napadené rozhodnutí odvolacího soudu, jímž bylo potvrzeno vyhovující rozhodnutí okresního soudu, nespočívá na dvou na sobě nezávislých právních důvodech, nýbrž pouze na jednom důvodu – nedostatku oprávnění stěžovatelky k dobývacímu prostoru, neboť ten na ni nebyl platně převeden. Až od tohoto důvodu se pak odvíjel i důvod druhý – neplatnost nájemní smlouvy. Tento závěr ostatně potvrdil i samotný Nejvyšší soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti, v němž připustil, že „mezi oběma uvedenými závěry (o nedostatku veřejnoprávního a soukromoprávního titulu) souvislost je“.

25. Ústavní soud tedy uzavírá, že Nejvyšší soud stěžovatelčino dovolání odmítl jako nepřípustné z důvodu, který však ve skutečnosti naplněn nebyl. Z ustálené judikatury Ústavního soudu se přitom podává, že za takové situace – tedy dojde-li k odmítnutí dovolání pro nepřípustnost, aniž by ve skutečnosti v daném případě byl deklarovaný důvod nepřípustnosti naplněn – jedná se o porušení práva dovolatele na soudní ochranu a přístup k soudu, tedy o odepření spravedlnosti *(denegatio iustitiae)*. Tak se stalo i v nyní posuzovaném případě, v němž rozhodnutím Nejvyššího soudu bylo porušeno stěžovatelčino právo zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny.

26. S ohledem na uvedený závěr se Ústavní soud již dále nezabýval dalšími stížnostními námitkami stěžovatelky, zejména námitkou napadající samotnou praxi Nejvyššího soudu spočívající v odmítání dovolání pro nepřípustnost, pakliže jím nejsou napadeny všechny důvody rozhodnutí odvolacího soudu, a to i za aktuální právní úpravy přípustnosti dovolání dle § 236 a násl. občanského soudního řádu, ve znění účinném od 1. 1. 2013, resp. 1. 1. 2014. Nicméně *obiter dictum* Ústavní soud vyjadřuje své pochyby o ústavnosti tohoto přístupu Nejvyššího soudu, a to tím spíše, pokud by měl být, byť i nikoliv primárně, používán též jako prostředek k regulaci vysokého nápadu dovolání k Nejvyššímu soudu (srov. vyjádření Nejvyššího soudu k ústavní stížnosti v bodě 8 tohoto nálezu).

27. Ústavní soud tedy vyhověl ústavní stížnosti v části směřující proti usnesení Nejvyššího soudu č. j. 22 Cdo 1172/2015-343 ze dne 25. 6. 2015 a toto rozhodnutí zrušil, a to v souladu s § 82 odst. 1 a odst. 3 písm. a)

Sbirka_nalezu-82.indd 171 29.3.18 12:42

zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“).

28. Nejvyšší soud se tak podaným dovoláním stěžovatelky bude muset zabývat znovu a ve svém rozhodnutí se zaměřit na v něm předestřené právní otázky, na nichž spočívá rozhodnutí odvolacího soudu a které podle stěžovatelky dosud nebyly v judikatuře Nejvyššího soudu řešeny, a to otázky vztahující se k existenci oprávnění k hornické činnosti a přechodu tohoto práva na dědice a dále k závaznosti rozhodnutí správního orgánu při rozhodování soudu v civilním řízení, zde tedy především aktů báňského úřadu k převodu dobývacího prostoru na stěžovatelku. Mimoto nelze opominout ani stěžovatelčinu námitku překvapivosti rozhodnutí odvolacího soudu, uplatněnou jak v jejím dovolání, tak poté v ústavní stížnosti. V tomto ohledu Ústavní soud připomíná, že každá důvodná námitka porušení ústavních práv je podkladem pro zrušení napadeného rozhodnutí odvolacího soudu v řízení o dovolání, neboli jakákoliv námitka, jejíž podstatou je tvrzení porušení ústavně zaručených práv a svobod rozhodnutím nebo postupem odvolacího soudu v občanském soudním řízení, je uplatnitelná i jako dovolací důvod podle § 241a odst. 1 občanského soudního řádu, tedy že rozhodnutí odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci [srov. aktuální nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3324/15 ze dne 14. 6. 2016 (N 113/81 SbNU 771), bod 25 a další judikaturu tam uvedenou].

29. S ohledem na doktrínu minimalizace zásahů Ústavního soudu do činnosti jiných orgánů veřejné moci, jakož i zásadu subsidiarity ústavní stížnosti Ústavní soud nepřistoupil k přezkumu napadených rozhodnutí nalézacího a odvolacího soudu, a naopak ústavní stížnost v rozsahu, v němž směřovala proti rozsudku Okresního soudu v Ostravě č. j. 58 C 5/2012-228 ze dne 4. 3. 2014 a rozsudku Krajského soudu v Ostravě č. j. 56 Co 292/2014-279 ze dne 7. 10. 2014, odmítl jako nepřípustnou dle § 43 odst. 1 písm. e) ve spojení s § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu. Případný ústavněprávní přezkum by totiž za situace, kdy se napadenými rozhodnutími soudů nižších instancí dosud řádně nezabýval Nejvyšší soud, byl předčasný.

30. Stěžovatelka spolu s podáním ústavní stížnosti navrhla též odložit vykonatelnost napadených rozhodnutí obecných soudů podle § 79 odst. 2 zákona o Ústavním soudu, případně podanou ústavní stížnost přednostně projednat. Ústavní soud tedy samostatně nerozhodoval o stěžovatelčině návrhu na odložení vykonatelnosti napadených rozhodnutí, neboť podanou ústavní stížnost záměrně projednal tak, aby si jeho rozhodnutí nevyžádalo delší čas.

Sbirka_nalezu-82.indd 172 29.3.18 12:42

Č. 133
K významu dobré víry při nabytí nemovitosti zapsané v katastru nemovitostí od nevlastníka

Obecné soudy poruší právo na ochranu majetku a na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, neposoudí-li otázku střetu práva vlastnického a práva na ochranu dobré víry nabyvatelů nemovitosti a odmítnou-li tomuto právu v odůvodněných případech poskytnout ochranu, jak to vyžaduje ustálený právní názor Ústavního soudu. Takový postup je v rozporu s čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky a v právním státě je nepřijatelný.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jaromíra Jirsy (soudce zpravodaj) a soudců Jana Musila a Vladimíra Sládečka – ze dne 19. července 2016 sp. zn. IV. ÚS 405/16 ve věci ústavní stížnosti Evy Němečkové, zastoupené Mgr. Andrejem Lokajíčkem, advokátem, se sídlem v Praze 2, Jugoslávská 620/29, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 11. 2015 č. j. 30 Cdo 3085/2015-284, rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 12. 11. 2014 č. j. 31 Cdo 1168/2013-212 a rozsudku Krajského soudu v Praze ze dne 24. 3. 2015 č. j. 22 Co 119/2012-251 ve znění opravného usnesení ze dne 24. 3. 2015 č. j. 22 Co 119/2012-256, jimiž bylo rozhodnuto ve sporu o určení vlastnictví k nemovitostem, za účasti Nejvyššího soudu a Krajského soudu v Praze jako účastníků řízení a Ing. Otty Srba, zastoupeného JUDr. Pavlem Liškou, advokátem, se sídlem v Praze 10, Krupská 1741/4, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 11. 2015 č. j. 30 Cdo 3085/2015-284, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 11. 2014 č. j. 31 Cdo 1168/2013-212 a rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 24. 3. 2015 č. j. 22 Co 119/2012-251 ve znění opravného usnesení ze dne 24. 3. 2015 č. j. 22 Co 119/2012-256 se zrušují, neboť jimi bylo porušeno právo stěžovatelky na ochranu majetku zakotvené v čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod ve spojení s právem na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Sbirka_nalezu-82.indd 173 29.3.18 12:42

Odůvodnění

I. Vymezení věci a řízení před obecnými soudy

1. Stěžovatelka koupila dne 18. 7. 2007 od společnosti Hásek, spol. s r. o., se sídlem v Sedlci-Prčicích, K. Burky 98, IČO 47539526, (dále jen „společnost Hásek") budovu č. p. X, pozemky p. č. st. X1 a p. č. X2, vše v obci Sedlec-Prčice, část Matějov, k. ú. Kvasejovice, zapsané na LV č. X3 u Katastrálního úřadu pro Středočeský kraj, Katastrálního pracoviště Benešov, (dále jen „předmětné nemovitosti"); společnost Hásek byla v katastru nemovitostí zapsána jako výlučný vlastník těchto nemovitých věcí. Vedlejší účastník se žalobou ze dne 31. 12. 2009 domáhal určení, že je vlastníkem jedné poloviny předmětných nemovitostí, přičemž své vlastnické právo dokládal smlouvou o sdružení podle § 829 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, v rozhodném znění, jakož i smlouvou kupní, z nichž má plynout, že předmětné nemovitosti byly zakoupeny z peněz sdružení, v rámci činnosti sdružení, a byly proto v podílovém spoluvlastnictví společnosti Hásek a vedlejšího účastníka.

2. Nalézací soud žalobě vedlejšího účastníka vyhověl, neboť z provedených důkazů vyplynulo, že vedlejší účastník je podílovým spoluvlastníkem předmětných nemovitostí. Odvolací soud rozsudek změnil tak, že žalobu zamítl. Dospěl totiž k závěru, že v projednávaném případě dochází ke kolizi vlastnického práva vedlejšího účastníka a vlastnického práva stěžovatelky nabytého v dobré víře – v části od nevlastníka. V této situaci zvážil odvolací soud v intencích závěrů plynoucích z ustálené judikatury Ústavního soudu obě proti sobě stojící práva a dospěl k závěru, že je namístě poskytnout ochranu stěžovatelce jako nabyvatelce vlastnictví v dobré víře. Svůj závěr odůvodnil především tím, že stěžovatelka objektivně neměla možnost zjistit, že zápis v katastru nemovitostí neodpovídá skutečnosti a vedlejší účastník se po dobu třinácti let ani nepokusil uvést stav zapsaný v katastru do souladu se skutečností, a nepostupoval tak v duchu zásady *vigilantibus iura scripta sunt*.

3. Nejvyšší soud však následně vyhověl dovolání vedlejšího účastníka a rozsudek odvolacího soudu zrušil. Dovolání projednával dovolací soud ve velkém senátu občanskoprávního a obchodního kolegia. V odůvodnění zrušujícího rozsudku vyložil, že jen dobrá víra nabyvatele ke vzniku vlastnického práva nestačí a že takto vlastnické právo nelze nabýt od nevlastníka. Vyslovený názor považuje dovolací soud za souladný s plenární judikaturou Ústavního soudu [konkrétně s nálezy sp. zn. Pl. ÚS 75/04 ze dne 13. 6. 2006 (N 119/41 SbNU 485; 452/2006 Sb.) a sp. zn. Pl. ÚS 78/06 ze dne 16. 10. 2007 (N 162/47 SbNU 145; 307/2007 Sb.)], kterou považuje za nadřazenou judikatuře senátní. Názor vyjádřený v senátním nálezu Ústavního soudu ze dne 17. 4. 2014 sp. zn. I. ÚS 2219/12 (N 61/73 SbNU 163) považuje

Sbirka_nalezu-82.indd 174 29.3.18 12:42

toliko za názor odchylný od většinového názoru pléna plynoucího z citovaných nálezů, a necítí se tudíž povinen z něj ve věci vycházet.

4. Odvolací soud, jemuž byla věc vrácena k novému projednání, byl vázán právním názorem soudu dovolacího, znovu věc projednal a rozhodl, že vedlejší účastník je vlastníkem ideální poloviny předmětných nemovitostí. Následné dovolání stěžovatelky bylo dovolacím soudem odmítnuto s poukazem na to, že rozhodnutí odvolacího soudu je v souladu se závazným právním názorem dovolacího soudu a nebyl shledán důvod, aby byla táž věc předložena velkému senátu znovu.

II. Ústavní stížnost a vyjádření dalších účastníků

5. V ústavní stížnosti stěžovatelka uvádí, že se cítí být obětí doktrinární války Nejvyššího soudu a Ústavního soudu o způsobilosti dobré víry založit vlastnické právo jinak než vydržením. Uvádí, že se zřetelem ke všem okolnostem neměla objektivně žádnou možnost dopátrat se, zda vlastnické právo zapsané v katastru nemovitostí odpovídá skutečnosti; sama vyvinula veškerou myslitelnou snahu, aby případné jiné možné vlastníky odhalila, avšak vedlejší účastník, který o zamýšleném prodeji předmětných nemovitostí vědět mohl, své nároky uplatnil až za dva roky poté, co k převodu došlo. Za této situace se stěžovatelka odmítá spokojit s tím, že jí nebylo vlastnické právo zachováno.

6. Odvolací soud ve svém vyjádření ze dne 17. 5. 2016 uvedl, že sám byl vázán právním názorem soudu dovolacího a jiné rozhodnutí by bylo přímým porušením zákona, proto své druhé rozhodnutí tomuto závaznému názoru přizpůsobil.

7. Dovolací soud ve vyjádření ze dne 7. 6. 2016 uvedl, že v projednávaném případě je řešena právní otázka, na kterou má dlouhodobě odlišný názor od názoru zastávaného Ústavním soudem. V mezidobí již však přijal ve velkém senátu rozsudek ze dne 9. 3. 2016 sp. zn. 31 Cdo 353/2016, jímž se názoru Ústavního soudu přizpůsobil a v podstatě očekává, že Ústavní soud napadená rozhodnutí zruší.

8. Vedlejší účastník ve vyjádření ze dne 28. 6. 2016 uvádí, že se ztotožňuje s argumenty z rozsudku ze dne 12. 11. 2014 sp. zn. 31 Cdo 1168/2013-212, jež považuje za správné a z ústavního hlediska jediné akceptovatelné. Poukazuje na skutečnost, že soudci Ústavního soudu k této otázce zaujímají stanovisko, jež odporuje platným zákonům. Ke skutkové stránce věci doplňuje, že byl bývalým společníkem poškozen, neboť ten rozprodává společný majetek z dřívějšího společného podnikání bez jeho vědomí.

III. Posouzení ústavní stížnosti

9. Ústavní soud nejprve přezkoumal náležitosti ústavní stížnosti a konstatuje, že byla podána včas, osobou oprávněnou a stěžovatelka je

Sbirka_nalezu-82.indd 175 29.3.18 12:42

v souladu s § 30 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu") zastoupena advokátem. Ústavní stížnost rovněž není nepřípustná ve smyslu § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu, neboť stěžovatelka, slovy zákona, „vyčerpala" veškeré procesní prostředky, které jí zákon k ochraně práva poskytuje. S ohledem na skutečnost, že argumentace stěžovatelky směřuje i proti rozsudku dovolacího soudu, jímž byl původně zrušen rozsudek odvolacího soudu, Ústavní soud podrobil přezkumu rovněž tento rozsudek, aniž by stěžovatelku vyzýval k doplnění stížnosti.

10. Ústavní soud rozhodl o ústavní stížnosti bez nařízení ústního jednání, neboť v intencích § 44 věty první zákona o Ústavním soudu dospěl k závěru, že by při něm nebylo možné očekávat další objasnění věci. K posouzení věci si vedle vyjádření účastníků a vedlejšího účastníka řízení vyžádal spis Okresního soudu v Benešově vedený pod sp. zn. 6 C 49/2010 a dospěl k následujícím závěrům:

11. Podle Ústavního soudu bylo napadenými rozhodnutími porušeno právo na ochranu vlastnictví ve spojení s právem na spravedlivý proces. S přihlédnutím ke všem rozhodným skutečnostem bylo nezbytné, a obecné ideji spravedlnosti odpovídající, aby byla poskytnuta ochrana vlastnickému právu stěžovatelky nabytému v dobré víře z důvodů uvedených dále. Pro účely tohoto rozhodnutí postačí ve stručnosti parafrázovat z níže citovaných nálezů klíčové argumenty, které považuje Ústavní soud i v tomto případě za rozhodující a které vyplývají z ustálené judikatury Ústavního soudu [srov. především klíčový nález ze dne 17. 4. 2014 sp. zn. I. ÚS 2219/12 (viz výše) a dále např. nálezy ze dne 8. 6. 2015 sp. zn. IV. ÚS 402/15 (N 105/77 SbNU 539), ze dne 27. 8. 2015 sp. zn. III. ÚS 415/15 (N 158/78 SbNU 379), ze dne 10. 12. 2015 sp. zn. III. ÚS 663/15 (N 211/79 SbNU 407), ze dne 28. 1. 2016 sp. zn. III. ÚS 247/14 (N 17/80 SbNU 213) nebo ze dne 19. 4. 2016 sp. zn. III. ÚS 705/16 (N 73/81 SbNU 275), které právní názory z prvně citovaného nálezu přebírají; vše dostupné též z http://nalus.usoud.cz]. Na tuto judikaturu již ostatně zareagoval i Nejvyšší soud, který rozsudkem velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia ze dne 9. 3. 2016 sp. zn. 31 Cdo 353/2016 akceptoval závaznost názoru formulovaného citovanou judikaturou Ústavního soudu a opustil dosavadní rozhodovací praxi, podle které v podobných případech kategoricky odmítal poskytovat ochranu vlastnickému právu nabyvatele v dobré víře.

12. Princip dobré víry chránící účastníky soukromoprávních vztahů je jedním z klíčových projevů právní jistoty odvíjejících se od principů právního státu. Nabyvateli vlastnického práva, pokud je nabyl v dobré víře, je poskytována široká ochrana. Takto nabytému právu přísluší obdobná ochrana jako právu skutečného vlastníka, neboť při opačném výkladu by si vlastník, nabyvší své vlastnictví derivativně, s důvěrou v určitý druhou

Sbirka_nalezu-82.indd 176 29.3.18 12:42

stranou prezentovaný skutkový stav, navíc potvrzený údaji z veřejné a státem vedené evidence, bez reálné možnosti zjistit, že skutečnost může být jiná, nikdy nemohl být svým vlastnictvím jist, což by bylo v rozporu s principy právního státu v jeho formálním i materiálním pojetí. Princip ochrany dobré víry působí proti principu ochrany vlastnického práva původního vlastníka. Řešení vzniklého sporu tak musí vyjít z pečlivého zkoumání individuálních okolností každého případu a – s ohledem na zásadu, že nikdo nemůže převést na jiného více práv, než kolik sám má *(nemo plus iuris ad alium transferre potest, quam ipse habet)* – z náležitého a přísného hodnocení dobré víry nabyvatele vlastnického práva. Stejně přísně musí soudy nahlížet také na právo skutečného vlastníka – zda se choval náležitě obezřetně a zda svým jednáním, či naopak nekonáním nezavdal vzniklému sporu příčinu. Je přitom „nutno najít praktickou konkordanci mezi oběma protikladně působícími principy tak, aby zůstalo zachováno maximum z obou, a není-li to možné, pak tak, aby výsledek byl slučitelný s obecnou představou spravedlnosti".

13. V duchu výše uvedených zásad dospěl Ústavní soud i v této věci k závěru, že je nezbytné ochranu vlastnickému právu stěžovatelky poskytnout. Stěžovatelka totiž jednala při nabývání předmětných nemovitostí evidovaných v katastru v dobré víře v konstitutivní akt státu, jímž byl do katastru jako výlučný vlastník předmětných nemovitostí zapsán převodce, byť jím ve skutečnosti jako pouhý spoluvlastník nebyl, a tudíž je ani nemohl stěžovatelce prodat (smlouva byla tedy v části týkající se převodu spoluvlastnického podílu, který převodci nenáležel, absolutně neplatná). Při zvažování, komu poskytnout ochranu, bylo v projednávaném případě žádoucí přihlédnout především k nedostatku aktivity vedlejšího účastníka, který po třináct let toleroval nesprávný zápis vlastnického práva v katastru nemovitostí, a porušil tak zásadu, že jen bdělým náležejí práva *(vigilantibus iura scripta sunt)*. Proto nyní jeho vlastnické právo musí ustoupit vlastnickému právu stěžovatelky, právu stejně silnému, které není oslabeno zanedbáním náležité bdělosti, jak dovodil odvolací soud ve svém prvním rozsudku ze dne 20. 11. 2012 č. j. 22 Co 119/2012-164.

14. Napadenými rozhodnutími zároveň byl porušen princip závaznosti rozhodnutí Ústavního soudu ve smyslu čl. 89 odst. 2 Ústavy, jak na to opakovaně Ústavní soud upozorňoval (naposledy ve výše citovaném nálezu ze dne 19. 4. 2016 sp. zn. III. ÚS 705/16), neboť napadená rozhodnutí nejsou v souladu se závaznými názory vyjádřenými v jeho nálezech. S ohledem na skutečnost, že v tomto směru již došlo k posunu v rozhodovací praxi Nejvyššího soudu, který názory Ústavního soudu reflektoval, a *pro futuro* by tudíž v tomto směru neměly nastávat rozkoly, není nutné jednotlivé argumenty podrobněji rozebírat.

Sbirka_nalezu-82.indd 177 29.3.18 12:42

15. Vzhledem k tomu, že právní úprava účinná do konce roku 2013 byla Ústavním soudem vyhodnocena jako neslučitelná s ústavněprávními maximami, neboť v rozporu s ústavními principy právní jistoty a ochrany nabytých práv v dobré víře neposkytuje ochranu vlastnickému právu dalších nabyvatelů, obecné soudy musí samy poskytovat ochranu vlastnickému právu osob jednajících v dobré víře. Tomuto právu ochranu poskytl odvolací soud ve svém prvním rozsudku ze dne 20. 11. 2012 č. j. 22 Co 119/2012-164, avšak jeho rozhodnutí bylo dovolacím soudem zrušeno. Ústavní soud však považuje uvedený rozsudek odvolacího soudu za konformní s výše citovanými právními závěry, a proto uvedl řízení do stavu před zrušením tohoto rozhodnutí.

VI. Závěr

16. S ohledem na výše popsané porušení základních práv stěžovatelky na ochranu majetku a na spravedlivý proces zaručených čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny Ústavní soud ústavní stížností napadená rozhodnutí obecných soudů podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

Sbirka_nalezu-82.indd 178 29.3.18 12:42

Č. 134
K podmínkám vydání rozsudku pro uznání

V situaci, kdy soud vyzval žalovaného k vyjádření podle § 114b odst. 1 o. s. ř. a žalovaný výzvě vyhověl podáním, při jehož odeslání došlo k chybě, v důsledku níž bylo podání odesláno nekompletní, nesmí soud vydat rozsudek pro uznání podle § 153a odst. 3 o. s. ř., aniž by žalovaného vhodným způsobem upozornil, že jeho podání považuje za nedostatečné, je-li to s ohledem na běh lhůty a dostupné informace v jeho možnostech.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jaromíra Jirsy (soudce zpravodaj) a soudců Jana Musila a Vladimíra Sládečka – ze dne 19. července 2016 sp. zn. IV. ÚS 842/16 ve věci ústavní stížnosti Finservis.com, s. r. o., se sídlem v Praze 6, Na Rozdílu 719/26, zastoupené Mgr. Bohdanou Novákovou, advokátkou, se sídlem v Praze 3, Čáslavská 8, proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 14. 1. 2016 č. j. 25 Co 425/2015-63, kterým byl potvrzen rozsudek soudu prvního stupně, a rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 6 ze dne 26. 5. 2015 č. j. 21 C 480/2014-25, jímž bylo coby rozsudkem pro uznání uloženo stěžovatelce zaplatit žalobci částku 23 950 Kč, za účasti Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 6 jako účastníků řízení a družstva Malba, výrobního družstva lakýrníků a malířů v Praze, se sídlem v Praze 7, Dobrovského 553/8, zastoupeného JUDr. Janem Konířem, advokátem, se sídlem v Praze 3, Čáslavská 7, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 14. 1. 2016 č. j. 25 Co 425/2015-63 a rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 6 ze dne 26. 5. 2015 č. j. 21 C 480/2014-25 se zrušují, neboť jimi bylo porušeno právo stěžovatelky na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Odůvodnění

I. Stručné vymezení věci a řízení před obecnými soudy

1. Stěžovatelce v procesním postavení žalované byla dne 24. 3. 2015 soudem doručena tzv. kvalifikovaná výzva podle § 114b o. s. ř., jíž jí bylo uloženo, aby se ve stanovené lhůtě vyjádřila k žalobě, kterou proti ní podal

Sbirka_nalezu-82.indd 179 29.3.18 12:42

vedlejší účastník. Stěžovatelka prostřednictvím své právní zástupkyně zaslala vyjádření soudu datovou zprávou dne 20. 4. 2015; toto podání ovšem sestávalo z jediné strany, přičemž bylo z jeho formy a obsahu zjevné, že jde o první (titulní) stranu obsáhlejšího podání. Z referátu vyřizující soudkyně vyplývá, že se s podáním seznámila již následující den po jeho doručení soudu. Vyjádření vyhodnotil nalézací soud jako nedostatečné a ve věci vydal rozsudek pro uznání podle § 153a odst. 3 o. s. ř.

2. Proti tomuto rozsudku podala stěžovatelka odvolání, v němž tvrdí, že nebyly splněny podmínky pro vydání rozsudku pro uznání; argumentuje především tím, že došlo k administrativnímu pochybení advokátky při odesílání podání, nikoliv k úmyslnému nezaslání náležitého vyjádření, že i z titulní stránky vyjádření lze dovodit, že proti žalobě namítá započtení vlastní pohledávky (na titulní stránce je obsaženo slovní spojení „námitka započtení"), a že soud měl stěžovatelku vyzvat k doplnění podání v případě, že bylo podle něj vyjádření nedostatečné. Odvolací soud však rozsudek pro uznání potvrdil a odvolacím důvodům stěžovatelky nepřisvědčil.

II. Ústavní stížnost a vyjádření dalších účastníků

3. V ústavní stížnosti ze dne 14. 3. 2016 stěžovatelka opakuje argumenty uvedené v odvolání a navíc namítá, že postupem obecných soudů bylo porušeno její právo na spravedlivý proces spočívající v nedodržení základních zásad občanského soudního řízení – účastníkům nebyla zajištěna spravedlivá ochrana práv. Vyjádření žalované ke kvalifikované výzvě, které soud následně vyhodnotil jako nedostatečné, obsahovalo podle stěžovatelky zákonem stanovené náležitosti podle § 42 o. s. ř. a potenciálně naplňovalo také obsahové náležitosti ve smyslu § 114b o. s. ř.; zákon totiž nestanoví rozsah či větnou skladbu, jakou by mělo vyjádření k žalobě mít. Mimo to, měl-li soud podané vyjádření za nedostatečné z hlediska obsahu, měl postupem podle § 43 o. s. ř. vyzvat stěžovatelku k jeho doplnění.

4. Nalézací soud i odvolací soud se ke stížnosti vyjádřily toliko stručným odkazem na odůvodnění svých rozhodnutí, jež byla stížností napadena. Vedlejší účastník se ke stížnosti vyjádřil dne 28. 6. 2016, postup obecných soudů považuje za správný a stížnost za zjevně neopodstatněnou.

III. Posouzení ústavní stížnosti

5. Ústavní soud nejprve přezkoumal náležitosti ústavní stížnosti a konstatuje, že byla podána včas, osobou oprávněnou a stěžovatelka je v souladu s § 30 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu") zastoupena advokátem. Ústavní stížnost rovněž není nepřípustná ve smyslu § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu, neboť stěžovatelka vyčerpala všechny procesní prostředky, které jí zákon k ochraně práva poskytuje; dovolání v této věci

Sbirka_nalezu-82.indd 180 29.3.18 12:42

není přípustné podle § 238 odst. 1 písm. c) o. s. ř., neboť jde z hlediska dovolacího řízení o bagatelní spor – žalovaná částka nepřevyšuje 50 000 Kč.

6. O ústavní stížnosti rozhodl Ústavní soud bez nařízení ústního jednání, neboť v intencích § 44 věty první zákona o Ústavním soudu dospěl k závěru, že by při něm nebylo možné očekávat další objasnění věci. K posouzení věci vedle vyjádření účastníků a vedlejšího účastníka vyžádal procesní spis Obvodního soudu pro Prahu 6 vedený pod sp. zn. 21 C 480/2014 a dospěl k závěru, že napadenými rozhodnutími bylo porušeno právo na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny.

7. Předně je třeba poznamenat, že plénum Ústavního soudu nedávno posuzovalo, zda je právní úprava tzv. kvalifikované výzvy k vyjádření k žalobě zakotvená v § 114b o. s. ř., spojená se sankcí vydání rozsudku pro uznání podle § 153a odst. 3 o. s. ř. (tzv. „kontumačního" rozsudku pro uznání), v souladu s ústavním pořádkem České republiky [viz nález ze dne 31. 5. 2016 sp. zn. Pl. ÚS 13/15 (N 93/81 SbNU 513; 211/2016 Sb.), jehož součástí jsou odlišná stanoviska některých ústavních soudců, (dostupný též z http://nalus.usoud.cz)]. V rámci projednávání této věci zaznělo více argumentů pro i proti zrušení tohoto právního institutu, a přestože nakonec právní úprava obstála, jde o institut, se kterým je nutné zacházet velmi citlivě. Rozsudek pro uznání jako následek nevyhovění kvalifikované výzvě k vyjádření k žalobě sleduje legitimní cíl zvýšení efektivity a zrychlení soudního řízení v případech, kdy se žalovaný pokouší o procesní obstrukce nebo je pasivní. Vydáním rozsudku pro uznání se mu potom omezují procesní možnosti obrany, neboť v rámci opravných prostředků lze přezkoumávat toliko naplnění procesních podmínek k jeho vydání.

8. Je-li obecný soud povinen citlivě zacházet s fikcí uznání nároku a „kontumačním rozsudkem pro uznání", musí zejména pečlivě vážit, zda je přes splnění formálních procesních podmínek vydání rozsudku pro uznání namístě a zda ostatní okolnosti nenasvědčují tomu, že se o procesní obstrukce ani celkovou pasivitu žalovaného nejedná. V případech, kdy je z chování žalovaného zřejmé, že s žalobou nesouhlasí a hodlá se jí bránit (to lze dovodit třeba i ze skutečnosti, že se v řízení nechá zastoupit advokátem, se svým vyjádřením k žalobě nevyčkává až na konec stanovené lhůty apod.), stává se mechanická aplikace § 153a odst. 3 o. s. ř. neslučitelná se zásadami, na nichž stojí občanský soudní řád, a tím i s kautelami spravedlivého procesu. Soudy jsou povinny v civilním řízení dbát hlavních principů, na jakých je civilní proces vystavěn. Ustanovení § 1 o. s. ř. zakotvuje princip spravedlivé ochrany práv a oprávněných zájmů účastníků, jakož i výchovy k zachovávání zákonů a k úctě k právům jiných osob jako cíl, o nějž předpis usiluje [k tomu srov. nález Ústavního soudu ze dne 26. 9. 1996 sp. zn. III. ÚS 176/96 (N 89/6 SbNU 151) nebo ze dne 1. 4. 2014 sp. zn. IV. ÚS 2503/13 (N 49/73 SbNU 29)]. Tomuto cíli však stěží odpovídá postup, kdy soud

Sbirka_nalezu-82.indd 181 29.3.18 12:42

„potrestá“ žalovaného rozsudkem pro uznání v jeho neprospěch jen proto, že se dopustil administrativní chyby při odesílání datové zprávy (byť se jí dopustila advokátka – profesionální poskytovatelka právních služeb), pokud zároveň z jeho chování jinak vyplývá zřejmá snaha procesně se proti žalobě bránit a pokud nic nenaznačuje, že by nedostatečným podáním sledoval procesně nepoctivé úmysly. Mýliti se je lidské a mýlit se může i advokátka, přestože je pro případy podobných omylů pojištěna.

9. Uvedené vystupuje do popředí zejména tehdy, když žalovaný reaguje na výzvu k vyjádření podle § 114b o. s. ř. způsobem, který soud nepovažuje za dostatečný, nebo je z podaného vyjádření zjevné, že jde o technickou chybu či chybu způsobenou selháním lidského faktoru. V těchto případech je nepřiměřené, aby soud, při vědomí následků spojených s kvalifikovanou výzvou, toliko pasivně vyčkal konce lhůty určené k vyjádření, „počkal“ na fikci uznání nároku a adekvátně nereagoval. Je-li to s ohledem na běh lhůty a dostupné informace objektivně v možnostech soudu, je nutné, aby aktivně konal a učinil přiměřená opatření k ochraně práv žalovaného, resp. aby dal žalovanému procesně korektním způsobem najevo, že nepovažuje vyjádření za řádné a že žádá jeho doplnění; teprve pokud by žalovaný v této situaci nereagoval, mohl by soud jeho pasivitu vyložit jako nevyhovění výzvě s následkem vydání rozsudku pro uznání (srov. též Jirsa, J. in Jirsa, J. a kol. Občanské soudní řízení: soudcovský komentář. Kniha II. 1. vydání. Praha : Havlíček Brain Team, 2015, s. 214).

10. V projednávaném případě je nepochybné, že stěžovatelka nesouhlas se žalobou neprezentovala v rozsahu požadovaném ustanovením § 114b odst. 1 a 5 o. s. ř. Nalézací soud však obdržel vyjádření k žalobě sestávající zjevně jen z titulní strany, která byla v zápatí očíslována, což naznačovalo, že jde o fragment podání obsáhlejšího. Navíc i z obsahu samotné titulní strany vyjádření bylo patrné, že stěžovatelka se žalobou nesouhlasí. Zjevně nekompletní podání přijal soud téměř celý pracovní týden před uplynutím stanovené lhůty k vyjádření a z referátu vyřizující soudkyně je patrné, že se s ním neprodleně seznámila; přesto se soud nijak (ani neformálně) nepokusil zástupce stěžovatelky kontaktovat; přímo vydal rozsudek pro uznání, tedy nejtvrdší možné řešení nastalé procesní situace. Pokud by býval soud zástupkyni stěžovatelky kontaktoval a na nedostatečnost podání ji upozornil (např. jednoduše telefonicky – prostřednictvím zapisovatelky), přestože mu to zákon výslovně neukládá, s největší pravděpodobností by obratem obdržel kompletní podání. Pakliže tak soud neučinil, ač k tomu měl dostatek prostoru, nepostupoval přiměřeně situaci, neposkytl procesním právům žalované adekvátní ochranu – jak velí již zmíněný § 1 o. s. ř. – a nebylo za těchto okolností spravedlivé dovodit bez dalšího uznání nároku fikcí, jak to v dané věci učinily obecné soudy. S ohledem na požadavek citlivého zacházení s fikcí uznání nároku znamená

Sbirka_nalezu-82.indd 182 29.3.18 12:42

tento postup neodpovídající „trest“ za administrativní pochybení a nepřípustné porušení ústavně zaručeného práva stěžovatelky na spravedlivý proces.

VI. Závěr

11. Ústavní soud považuje napadená rozhodnutí za nevyhovující kautelám spravedlivého procesu, neboť při jejich vydání nebyly respektovány zásady civilního řízení a byla nepřípustně upřednostněna formalistická aplikace zákona. Proto Ústavní soud stížnosti vyhověl a napadená rozhodnutí obecných soudů podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil a věc vrací k řádnému projednání nalézacímu soudu.

Sbirka_nalezu-82.indd 183 29.3.18 12:42

Sbirka_nalezu-82.indd 184 29.3.18 12:42

Č. 135
K porušení práva na přístup k soudu v důsledku administrativního pochybení soudu

Pokud kasační soud odmítl kasační stížnost žalobce s chybným odůvodněním, že žalobce neodstranil vady kasační stížnosti, ačkoliv ve skutečnosti vady kasační stížnosti byly žalobcem odstraněny, došlo k porušení základního práva na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 a násl. Listiny základních práv a svobod, resp. čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, z hlediska práva na přístup k soudu. Ta skutečnost, že žalobce omylem uvedl na podání, směřujícím k odstranění vad kasační stížnosti, nesprávnou spisovou značku, není dostatečným důvodem pro odmítnutí kasační stížnosti.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jaromíra Jirsy a soudců Jana Musila (soudce zpravodaj) a Vladimíra Sládečka – ze dne 19. července 2016 sp. zn. IV. ÚS 899/16 ve věci ústavní stížnosti Rastislava Bugoše, zastoupeného JUDr. Alfrédem Šrámkem, advokátem, se sídlem Ostrava, Českobratrská 1403/2, proti usnesení Nejvyššího správního soudu ze dne 7. 1. 2016 č. j. 7 Afs 273/2015-29 o odmítnutí stěžovatelovy kasační stížnosti, za účasti Nejvyššího správního soudu jako účastníka řízení a 1. Krajského soudu v Ostravě, 2. Generálního ředitelství cel, se sídlem Budějovická 7, 140 96 Praha 4, a 3. Celního úřadu pro Moravskoslezský kraj, územní pracoviště Karviná, se sídlem Bohumínská 1876/2, 733 01 Karviná, jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího správního soudu ze dne 7. 1. 2016 č. j. 7 Afs 273/2015-29 bylo porušeno základní právo stěžovatele na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Usnesení Nejvyššího správního soudu ze dne 7. 1. 2016 č. j. 7 Afs 273/2015-29 se ruší.

Sbirka_nalezu-82.indd 185 29.3.18 12:42

Odůvodnění

I. Návrh

1. V ústavní stížnosti ze dne 15. 3. 2016, doručené Ústavnímu soudu dne 18. 3. 2016, Rastislav Bugoš (dále jen „žalobce“ případně „stěžovatel“) navrhl, aby Ústavní soud nálezem zrušil v záhlaví uvedené rozhodnutí vydané v řízení o kasační stížnosti.

II. Skutkové okolnosti

Z ústavní stížnosti a napadeného rozhodnutí vyplývají následující skutečnosti.

2. Dne 15. 9. 2015 rozsudkem č. j. 22 Af 57/2013-49 Krajský soud v Ostravě (dále jen „správní soud“) zamítl žalobu, kterou se žalobce domáhal zrušení rozhodnutí Generálního ředitelství cel ze dne 16. 4. 2013 č. j. 9709-8/2013-900000-304.5, jímž byla změněna formulace části výroku rozhodnutí Celního úřadu Karviná ze dne 3. 12. 2012 č. j. 12834-4/2012-146100-024, kterým byla žalobci vyměřena spotřební daň z lihu za zdaňovací období červen 2012 ve výši 823 080 Kč, a ve zbytku bylo rozhodnutí celního úřadu potvrzeno.

3. Dne 7. 1. 2016 usnesením č. j. 7 Afs 273/2015-29 Nejvyšší správní soud (dále jen „kasační soud“) kasační stížnost žalobce proti rozsudku správního soudu ze dne 15. 9. 2015 č. j. 22 Af 57/2013-49 odmítl (výrok I) podle ustanovení § 46 odst. 1 písm. a) ve spojení s § 120 s. ř. s. V odůvodnění kasační soud uvedl, že žalobce k výzvě soudu vady kasační stížnosti ve stanovené lhůtě neodstranil, přičemž důvody podání kasační stížnosti skutkově ani právně nekonkretizoval. Toto rozhodnutí bylo předmětem ústavní stížnosti.

III. Argumentace stěžovatele

4. V ústavní stížnosti stěžovatel tvrdil, že napadeným rozhodnutím kasačního soudu bylo porušeno právo na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

5. Stěžovatel uvedl, že usnesením kasačního soudu ze dne 23. 10. 2015 (podle kasačního soudu ze dne 23. 11. 2015) č. j. 7 Afs 273/2015-20 byl vyzván k doplnění kasační stížnosti ve stanovené lhůtě uvedením rozsahu napadení rozsudku správního soudu a důvodu podání kasační stížnosti. Na tuto výzvu reagoval prostřednictvím svého zástupce elektronickým podáním ze dne 23. 12. 2015, jímž byla kasační stížnost doplněna.

IV. Vyjádření účastníka řízení

6. Kasační soud ve vyjádření ze dne 16. 6. 2016 k ústavní stížnosti uvedl, že v dané věci nelze popřít, že byla porušena ústavně zaručená práva

Sbirka_nalezu-82.indd 186 29.3.18 12:42

stěžovatele, k čemuž došlo v důsledku několika administrativních pochybení v průběhu řízení o kasační stížnosti.

7. Kasační soud ve vyjádření dále uvedl, že na jeho usnesení ze dne 23. 11. 2015 č. j. 7 Afs 273/2015-20, obsahující výzvu k doplnění kasační stížnosti, reagoval stěžovatel zasláním podání, jehož přílohou bylo doplnění kasační stížnosti v požadovaném rozsahu. Na uvedeném podání však stěžovatel omylem uvedl chybnou spisovou značku 7 Afs 274/2015 a následným nesprávným postupem podatelny i kanceláře bylo toto doplnění, doručené kasačnímu soudu dne 23. 12. 2015, nedopatřením založeno do spisu sp. zn. 7 Afs 274/2015. V důsledku toho pak vznikl dojem, že v této věci sp. zn. 7 Afs 273/2015 kasační stížnost doplněna nebyla, a proto bylo rozhodnuto o jejím odmítnutí.

8. Závěrem svého vyjádření kasační soud navrhl, aby Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl a napadené rozhodnutí zrušil.

V. Posouzení podmínek řízení

9. Ústavní soud posoudil splnění podmínek řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, ve kterém bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) a vyčerpal zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva.

VI. Upuštění od ústního jednání

10. Ústavní soud neočekával od ústního jednání další objasnění věci, pročež od něj upustil dle ustanovení § 44 věty první zákona o Ústavním soudu.

VII. Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti

11. Ústavní soud shledal ústavní stížnost opodstatněnou a zcela jí vyhověl z následujících důvodů.

12. Stěžovatel se dovolával práva na spravedlivý proces zaručeného v čl. 36 a násl. Listiny, jemuž koresponduje čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), a – jak plyne z obsahu ústavní stížnosti – tvrdil, že postupem kasačního soudu bylo porušeno základní právo na spravedlivý proces z hlediska přístupu ke kasačnímu soudu, který jeho kasační stížnost odmítl projednat, ačkoliv jeho výzvě k odstranění vad kasační stížnosti ve stanovené lhůtě stěžovatel zcela vyhověl, v důsledku čehož mu byla odňata možnost domáhat se kasačního přezkumu rozsudku správního soudu ze dne 15. 9. 2015 č. j. 22 Af 57/2013-49.

Sbirka_nalezu-82.indd 187 29.3.18 12:42

13. Kasační soud tvrzení stěžovatele v ústavní stížnosti akceptoval a připojil se k jeho návrhu.

14. Ústavní soud připomíná, že při aplikaci záruk spravedlivého procesu plynoucích z části páté Listiny, resp. čl. 6 odst. 1 Úmluvy, je třeba vzít v úvahu, že čl. 36 odst. 1 Listiny stanoví podmínku domáhat se svého práva „stanoveným postupem". V daném případě tímto „stanoveným postupem" je nutno rozumět především postup upravený v soudním řádu správním, zejména pokud jde o podmínky řízení z hlediska náležitostí návrhu. Je zřejmé, že stěžovatel uvedením nesprávné spisové značky na svém podání ze dne 23. 12. 2015 uvedl kasační soud v omyl, nicméně tuto skutečnost nelze považovat za dostatečný a přiměřený důvod odmítnutí návrhu pro neodstranění jeho vad. Pokud by podatelna a kancelář kasačního soudu postupovaly stanoveným administrativním postupem, což bylo jejich povinností, mohlo být pochybení stěžovatele snadno napraveno.

15. Z uvedených důvodů proto Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti zcela vyhověl a napadené rozhodnutí kasačního soudu podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

Sbirka_nalezu-82.indd 188 29.3.18 12:42

Č. 136
K zásadě zákazu reformationis in peius a k hodnocení důkazů v trestním řízení

Jestliže státní zastupitelství rozhoduje o zastavení trestního stíhání poté, co je mu věc vrácena soudem, před kterým proběhlo dokazování, musí přihlížet nejen k důkazům z přípravného řízení, ale i k důkazům provedeným v řízení před soudem. Jsou-li mezi důkazy rozpory, musí se s nimi státní zastupitelství ve svém rozhodnutí vypořádat stejně jako s obhajobou obviněného. Opačný postup představuje porušení ústavně zaručeného práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Davida Uhlíře a soudců Tomáše Lichovníka (soudce zpravodaj) a Kateřiny Šimáčkové – ze dne 20. července 2016 sp. zn. IV. ÚS 2585/13 ve věci ústavní stížnosti Bohumila Pajmy, zastoupeného JUDr. Martinem Grubnerem, advokátem, se sídlem Washingtonova 1599/17, Praha 1, proti usnesení Okresního státního zastupitelství Praha-západ č. j. ZT 131/2011-83 ze dne 24. května 2013 a usnesení Krajského státního zastupitelství v Praze č. j. 2 KZT 516/2011-42 ze dne 25. června 2013, jimiž bylo pravomocně rozhodnuto o skončení stěžovatelova trestního stíhání, za účasti Okresního státního zastupitelství Praha-západ a Krajského státního zastupitelství v Praze jako účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Okresního státního zastupitelství Praha-západ č. j. ZT 131/2011-83 ze dne 24. května 2013 a usnesením Krajského státního zastupitelství v Praze č. j. 2 KZT 516/2011-42 ze dne 25. června 2013 bylo porušeno stěžovatelovo právo na spravedlivý proces garantované v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato usnesení se zrušují.

Odůvodnění

I.

1. Včas podanou ústavní stížností, která i v ostatním splňovala podmínky stanovené zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění

Sbirka_nalezu-82.indd 189 29.3.18 12:42

pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu"), se stěžovatel domáhal zrušení v záhlaví označených rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení s odůvodněním, že jimi bylo porušeno jeho ústavně zaručené právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina"), právo na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím podle čl. 36 odst. 3 Listiny a právo na stíhání toliko z důvodů a způsobem, který stanoví zákon podle čl. 8 odst. 2 Listiny.

2. Z přiloženého spisového materiálu Ústavní soud zjistil, že napadenými rozhodnutími došlo k zastavení trestního stíhání stěžovatele pro trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí podle § 171 odst. 1 písm. c) zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění účinném do 31. prosince 2008.

3. Trestní stíhání stěžovatele bylo původně zahájeno podáním návrhu na potrestání, jež Okresní soud Praha-západ (dále též jen „okresní soud") obdržel dne 9. prosince 2009. Rozsudkem tohoto soudu č. j. 2 T 249/2009-182 ze dne 9. června 2010 byl poté stěžovatel uznán vinným výše uvedeným trestným činem, kterého se měl dopustit tím, že v době nejméně od 23. února 2008 do 14. května 2008 řídil autobus tov. zn. Karosa po blíže nezjištěných pozemních komunikacích na území České republiky, mimo území České republiky na území Evropské unie, Srbské republiky a Turecka, v přesně nezjištěné době dne 23. února 2008 při cestě z Prahy do města Gent v Belgii, v přesně nezjištěné době dne 7. března 2008 při cestě z Prahy do města Kišiněv v Moldavsku, v přesně nezjištěné době dne 30. dubna 2008 při cestě z Prahy do měst Bar a Petrovac v Černé Hoře a v přesně nezjištěné době dne 14. května 2008 při cestě z Prahy do města Tbilisi v Gruzii, přičemž vozidlo řídil, přestože mu byl pravomocným rozhodnutím Městského úřadu v Písku č. j. MUPI/2007/31373 ze dne 18. února 2008 uložen mimo jiné zákaz činnosti spočívající v zákazu řízení všech motorových vozidel na dobu šesti měsíců. Za tento trestný čin soud stěžovateli uložil trest odnětí svobody v trvání čtyř měsíců s podmíněným odkladem na zkušební dobu v trvání dvou let a trest zákazu činnosti spočívající v zákazu řízení motorových vozidel všeho druhu na dobu 2 let.

4. K odvolání stěžovatele Krajský soud v Praze (dále též jen „krajský soud") usnesením č. j. 12 To 12/2011-219 ze dne 31. ledna 2011 podle § 258 odst. 1 písm. a), b), c) a d) zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, rozsudek soudu prvního stupně v celém rozsahu zrušil a podle § 260 trestního řádu věc vrátil státnímu zástupci k došetření. Odvolací soud se ztotožnil se stěžovatelem předloženými námitkami stran nedostatečně zjištěného skutkového stavu věci, nesprávné právní kvalifikace skutku a pochybení nalézacího soudu při ukládání trestu. Krajský soud v Praze, krom jiného, nalézacímu soudu vytkl, že modifikoval, oproti návrhu na potrestání, výrok o vině napadeného

Sbirka_nalezu-82.indd 190 29.3.18 12:42

rozsudku, přičemž stěžovateli kladl za vinu i jednání, kterého se měl dopustit mimo území České republiky. Praxe přitom obecně zastává stanovisko, že trest zákazu činnosti uložený v České republice je účinný jen na území České republiky, pokud mezinárodní smlouva nestanoví jinak. Odvolací soud především však shledal důvodnou námitku stěžovatele týkající se existence procesních vad při konání tzv. zkráceného přípravného řízení. Pro jejich nezhojitelnost považoval krajský soud za nezbytné vést v předmětné trestní věci standardní přípravné řízení.

5. V návaznosti na to bylo usnesením Policie České republiky, Krajského ředitelství policie Středočeského kraje, Územního odboru Praha venkov-západ, Služby kriminální policie a vyšetřování, oddělení obecné kriminality, č. j. KRPS-33704-41/TČ-2009-011671-SV ze dne 11. dubna 2011 zahájeno (podruhé) trestní stíhání stěžovatele. Dne 30. září 2011 podala pak státní zástupkyně Okresního státního zastupitelství Praha-západ (dále též jen „okresní státní zástupkyně" či „okresní státní zastupitelství") proti stěžovateli obžalobu pro trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí podle § 171 odst. 1 písm. c) trestního zákona, kterého se měl dopustit tím, že v době od 23. února 2008 do 14. května 2008 řídil autobus tov. zn. Karosa po pozemních komunikacích, a to zejména:

1. v přesně nezjištěné době dne 23. února 2008 z ulice Chilská, Praha 4 – Chodov, po pozemních komunikacích ve směru jízdy k hraničnímu přechodu Rozvadov, okres Tachov,

2. v přesně nezjištěné době dne 7. března 2008 z ulice Šolínova, Praha 6 – Dejvice, po pozemních komunikacích ve směru jízdy k hraničnímu přechodu Břeclav, okres Břeclav,

3. v přesně nezjištěné době dne 30. dubna 2008 z ulice Šolínova, Praha 6 – Dejvice, po pozemních komunikacích ve směru jízdy k hraničnímu přechodu Břeclav, okres Břeclav,

4. v přesně nezjištěné době dne 14. května 2008 z ulice Šolínova, Praha 6 – Dejvice, po pozemních komunikacích ve směru jízdy k hraničnímu přechodu Břeclav, okres Břeclav.

Stěžovatel měl takto jednat, přestože mu byl pravomocným rozhodnutím Městského úřadu v Písku pod č. j. MUPI/2007/31373 ze dne 18. února 2008, které nabylo právní moci téhož dne, uložen mimo jiné zákaz činnosti spočívající v zákazu řízení všech motorových vozidel na dobu šesti měsíců.

6. Po proběhnuvším hlavním líčení rozhodl ve věci Okresní soud Praha-západ rozsudkem č. j. 2 T 154/2011-558 ze dne 9. května 2012 tak, že stěžovatele uznal vinným žalovaným trestným činem, který dle zjištění soudu prvního stupně spáchal jednáním popsaným v bodě 1 obžaloby. Za tuto trestnou činnost soud stěžovatele odsoudil k trestu odnětí svobody v trvání 2 měsíců s podmíněným odkladem na zkušební dobu v trvání 18 měsíců

Sbirka_nalezu-82.indd 191 29.3.18 12:42

a k trestu zákazu činnosti, spočívajícímu v zákazu řízení motorových vozidel všeho druhu na dobu 18 měsíců. Nalézací soud v odůvodnění svého rozhodnutí současně konstatoval, že v ostatních případech, tj. v bodech 2 až 4 obžaloby, vina stěžovatele nebyla prokázána.

7. Na podkladě odvolání stěžovatele Krajský soud v Praze usnesením č. j. 12 To 299/2012-600 ze dne 9. srpna 2012 posléze rozhodnutí Okresního soudu Praha-západ podle § 258 odst. 1 písm. a) a b) trestního řádu v celém rozsahu zrušil a podle § 260 trestního řádu věc vrátil státnímu zástupci k došetření. Odvolací soud k tomuto kroku přistoupil po zjištění, že rozhodování soudu prvního stupně bylo opětovně zatíženo zásadními procesními vadami. Za nesprávný krajský soud předně označil postup nalézacího soudu, jenž stěžovatele uznal vinným pouze útokem spáchaným dne 23. února 2008, aniž by ve výrokové části rozsudku rozhodl o zbývajících útocích předmětného trestného činu, pro něž byl stěžovatel obžalobou postaven před soud. Jak odvolací soud zdůraznil, útoky pokračujícího trestného činu jsou chápány jako samostatné skutky a je nezbytné – pokud není prokázáno, že se staly, či není prokázáno, že jde o trestné činy či že je spáchal stěžovatel, o nich rozhodnout způsobem předpokládaným v ustanovení § 226 trestního řádu. V této souvislosti krajský soud dodal, že napadený rozsudek nalézacího soudu byl přezkoumán toliko k odvolání stěžovatele, tudíž jeho postavení nelze žádným způsobem zhoršit. To znamená, že jej není možné uznat vinným jiným skutkem než tím, který spáchal dne 23. února 2008, v jeho prospěch by bylo možné pouze doplnit zprošťující výrok. Dále odvolací soud dovodil, že u skutku, za který byl stěžovatel uznán vinným, došlo k promlčení trestního stíhání, neboť k zahájení trestního stíhání (v dubnu 2011) došlo až po uplynutí tříleté promlčecí doby. Jelikož nebylo do trestního spisu založeno rozhodnutí o stížnosti stěžovatele proti usnesení o zahájení trestního stíhání, nebyl odvolací soud dle svých slov schopen tuto skutečnost ověřit, pročež rozhodl, jak je shora uvedeno.

8. Po vrácení věci státní zástupkyně Okresního státního zastupitelství Praha-západ usnesením č. j. ZT 131/2011-83 ze dne 24. května 2013 předmětné trestní stíhání stěžovatele pro skutek, jak byl vymezen v obžalobě pod body 1 až 4, podle ustanovení § 172 odst. 1 písm. b) trestního řádu zastavila. Okresní státní zástupkyně považovala za prokázané, že se stěžovatel jemu vytýkaného pokračujícího jednání dopustil, současně však dospěla k závěru, že tento skutek není trestným činem s ohledem na dobu, která od tohoto jednání uplynula, a s přihlédnutím k rozsahu trestné činnosti stěžovatele, který byl „subtilní“. Pokud jde o jednání stěžovatele ze dne 23. února 2008, okresní státní zástupkyně nesdílela názor Krajského soudu v Praze na jeho promlčení. Měla za to, že běh promlčecí doby byl přerušen podáním návrhu na potrestání ve smyslu § 314b odst. 1 trestního řádu.

Sbirka_nalezu-82.indd 192 29.3.18 12:42

9. Proti rozhodnutí okresní státní zástupkyně stěžovatel brojil stížností, již státní zástupce Krajského státního zastupitelství v Praze (dále též jen „krajský státní zástupce“ či „krajské státní zastupitelství“) usnesením č. j. 2 KZT 516/2011-42 ze dne 25. června 2013 zamítl jako nedůvodnou. Krajský státní zástupce v rozhodnutí vyjádřil názor, že zastavení trestního stíhání z důvodu promlčení podle § 172 odst. 1 písm. d) trestního řádu by pro stěžovatele, nahlíženo optikou zásady zákazu *reformationis in peius*, bylo méně výhodné než zastavení trestního stíhání podle § 172 odst. 1 písm. b) trestního řádu. Ke skutkové stránce věci krajský státní zástupce uvedl, že „z výpovědi několika svědků je zcela zřejmé, že obviněný takto opakovaně jednal a skutek jako takový se nepochybně stal“.

10. Jak již bylo shora předznačeno, stěžovatel s rozhodnutími státních zastupitelství nesouhlasil, pročež se obrátil na Ústavní soud. V ústavní stížnosti namítal flagrantní porušení zásady zákazu *reformationis in peius* ze strany dotčených orgánů u skutků popsaných pod body 2 až 4 obžaloby (a shodně v usnesení okresního státního zastupitelství). Stěžovatel připomenul, že ve vztahu k těmto skutkům měl Okresní soud Praha-západ jakožto soud prvního stupně v úmyslu jej zprostit obžaloby podle ustanovení § 226 písm. a) trestního řádu. Příslušný výrok sice v rozsudku č. j. 2 T 154/2011-558 ze dne 9. května 2012 absentuje, z jeho odůvodnění nicméně vyplývá jednoznačný závěr soudu, že předmětné útoky (skutky) se nepodařilo prokázat. Pakliže okresní státní zástupkyně proti takovému závěru nepodala odvolání, nebyla podle stěžovatele oprávněna ve svém rozhodnutí prohlásit, že se skutek nepochybně stal, když navíc v mezidobí nebyly v řízení provedeny žádné další důkazy, které by svědčily pro jiný závěr, než jaký učinil nalézací soud. Stěžovatel vyjádřil přesvědčení, že okresní státní zástupkyně měla za tohoto stavu přistoupit k zastavení jeho trestního stíhání z důvodu stejného či lepšího, než představuje zproštění obžaloby podle § 226 písm. a) trestního řádu, přičemž jako jediný v úvahu přicházel důvod podle ustanovení § 172 odst. 1 písm. a) trestního řádu, jehož předpokladem je nepochybné zjištění, že se skutek, pro který se trestní stíhání vede, nestal. Zastavila-li naproti tomu okresní státní zástupkyně trestní stíhání stěžovatele z důvodu podle § 172 odst. 1 písm. b) trestního řádu, zhoršila tím jeho postavení v trestním řízení. V dané souvislosti stěžovatel vyslovil názor, že zákaz *reformationis in peius* se vztahuje i na situace, kdy je postavení obviněného zhoršeno v důsledku rozhodnutí, kterým byl zproštěn obžaloby, resp. kterým bylo jeho trestní stíhání zastaveno. Z hlediska obviněného totiž není bez významu, z jakého důvodu bylo jeho trestní stíhání zastaveno, neboť tato skutečnost má vliv na případnou odpovědnost státu za škodu způsobenou obviněnému dlouhým a nezákonným trestním stíháním.

Sbirka_nalezu-82.indd 193 29.3.18 12:42

11. Pokud jde o skutek uvedený pod bodem 1 obžaloby (dále též „zájezd do Gentu"), u něhož jako jediného z původně čtyř zažalovaných skutků bylo možno zkoumat, zda se stal, či nikoliv, stěžovatel setrval na stanovisku o své nevině, jež uplatňoval v průběhu celého trestního řízení. Poukázal na to, že jeho trestní stíhání bylo vyvoláno skupinou účastníků zájezdů na zahraniční výstavy psů, která je vedena a organizována svědkem Jennelem, a to poté, co se jeden ze zájezdů, konkrétně zájezd do Gruzie, nevydařil. Zjevnou osobní záští svědka Jennela a ostatních účastníků zájezdu, kteří po návratu podávali na stěžovatele množství šikanózních stížností, se však okresní státní zástupkyně v napadeném usnesení vůbec nezabývala, resp. jejich svědecké výpovědi označila bez dalšího za věrohodné. K výpovědím svědků učiněným ve prospěch stěžovatele naopak nepřihlédla. Okresní státní zástupkyně tak nejen že zcela rezignovala na řádné hodnocení důkazů, ale navíc své rozhodnutí postavila pouze na vybraných důkazech, jmenovitě protokolech o výslechu svědků v přípravném řízení, zatímco všechny ostatní důkazy, které byly provedeny v hlavním líčení před soudem, pominula. Stěžovatel v ústavní stížnosti jednotlivé důkazy dále podrobně rozebral, přičemž upozornil, že pouze svědci Jennel, Urbišová, Horák, Kudláčková a Hošnová vypovídali, že řídil autobus, jak je popsáno v usnesení okresního státního zastupitelství, naproti tomu svědci Kočík, Keményová a Trčková potvrdili, že zájezdu do Gentu v Belgii se kromě stěžovatele účastnil i druhý řidič, který jej střídal. Další svědci (Ungerová, Žůrková) si na podrobnosti tohoto zájezdu nepamatovali a čtrnáct svědků se ho neúčastnilo. Stěžovatel dovozoval, že ti svědci, kteří potvrzovali verzi nastíněnou obžalobou, se mohli i zmýlit, jelikož jejich schopnost uchovat si v paměti tak detailní okolnost zájezdu, jako kdo řídil autobus a kde docházelo ke střídání řidičů, byla podstatným způsobem ovlivněna. Jednak tím, že svědci svou výpověď podávali s odstupem několika let od konání předmětného zájezdu, a jednak i v důsledku jejich účasti na obdobných zájezdech, jež pak ve vzpomínkách zaměňovaly za zájezd do Gentu v Belgii. Nakonec stěžovatel dospěl k názoru, že jediný skutečně usvědčující důkaz o tom, že řídil na území České republiky, představuje výpověď svědka Jennela, který je vůči němu ovšem silně zaujatý. Dle přesvědčení stěžovatele měla tedy okresní státní zástupkyně i v tomto případě učinit závěr, že skutek, pro nějž je stíhán, se nestal, a trestní stíhání zastavit podle § 172 odst. 1 písm. a) trestního řádu.

12. Kritika stěžovatele dopadla též na rozhodnutí krajského státního zástupce, jemuž vytýkal, že se nikterak v odůvodnění nevypořádal s jeho námitkami. Krajský státní zástupce řešil toliko otázku zastavení trestního stíhání z důvodu promlčení, kterého se však stěžovatel ve stížnosti nedomáhal. Jak usnesení krajského státního zástupce, tak i jemu předcházející usnesení okresní státní zástupkyně stěžovatel shodně označil za velmi

Sbirka_nalezu-82.indd 194 29.3.18 12:42

povrchní, maje za to, že z nich vyplývá nechuť dotčených orgánů se jeho trestní věcí zabývat. Závěrem ještě dodal, že byl z viny orgánů činných v trestním řízení po dobu čtyř let vystaven trestnímu stíhání, a přestože bylo nakonec zastaveno, je mu naprosto svévolným rozhodováním státních zastupitelství znemožněno dosáhnout zákonného a rovněž i spravedlivého rozhodnutí.

II.

13. Ústavní soud vyzval účastníky řízení, aby se k ústavní stížnosti vyjádřili. Okresní státní zastupitelství tak učinilo prostřednictvím státního zástupce JUDr. Šmelhause. Převážnou část jeho podání představuje polemika s usnesením Krajského soudu v Praze č. j. 12 To 12/2011-219 ze dne 31. ledna 2011 v otázce procesní konformity postupu příslušných orgánů v rámci zkráceného přípravného řízení a s usnesením Krajského soudu v Praze č. j. 12 To 299/2012-600 ze dne 9. srpna 2012 v části, kterou je odůvodněno vrácení věci státnímu zástupci k došetření podle § 260 trestního řádu, jakož i v otázce promlčení trestního stíhání stěžovatele za jednání datované dne 23. února 2008. Okresní státní zastupitelství dále připustilo, že si bylo vědomo pochybení soudu prvního stupně spočívajícího v absenci rozhodnutí o třech dílčích útocích pokračujícího trestného činu, nicméně je ponechalo bez svého zásahu v naději, že věc bude konečně již alespoň takto vyřešena. Situaci, která nastala po vydání zrušujícího rozhodnutí krajského soudu ze dne 9. srpna 2012, označilo za nepřehlednou, nejasnou a nepřezkoumatelnou, neboť tři dílčí útoky popsané v obžalobě patrně zůstaly v jakémsi abstraktním řízení bez procesního vymezení s nejasnou evidencí. Řečené dovozovalo z toho, že krajský soud byl oprávněn rozhodnout toliko o jednání stěžovatele vymezeném v bodě 1 obžaloby, které jako jediné soud prvního stupně zahrnul do výroku odvoláním napadeného rozsudku ze dne 9. května 2012, nikoliv již o zbývajících útocích. Právě v tom spatřovalo okresní státní zastupitelství procesní vady komplikující další postup ve věci, a to z toho důvodu, že ve věci, která mu nebyla vrácena, v tomto případě v rozsahu třech dílčích útoků, není oprávněno rozhodovat. Dle náhledu okresního státního zastupitelství, pokud krajský soud přistoupil k vydání zrušujícího rozhodnutí, neměl věc vracet k došetření státnímu zástupci, nýbrž soudu prvního stupně s jasně vysloveným právním názorem, na jehož základě by „promlčený skutek“ zastavil a „skutky neprokázané“ zprostil. Proti takovému rozhodnutí by bylo možno brojit naprosto obvyklým způsobem. Ve vztahu k napadeným rozhodnutím, jimiž bylo zastaveno trestní stíhání stěžovatele dle § 172 odst. 1 písm. b) trestního řádu, okresní státní zastupitelství poznamenalo, že při hodnocení důkazní situace nebyl důvod měnit z věcného hlediska stanovisko, na jehož základě

Sbirka_nalezu-82.indd 195 29.3.18 12:42

byl původně podáván návrh na potrestání a posléze i obžaloba, a nebyl tudíž ani důvod aplikovat jiné ustanovení § 172 trestního řádu.

14. Krajské státní zastupitelství navrhlo odmítnout ústavní stížnost jako nedůvodnou, majíc za to, že napadenými rozhodnutími nebylo zasaženo do ústavně zaručených práv a svobod stěžovatele. Podle jeho názoru okresní státní zástupkyně posoudila provedené důkazy v souladu s pravidly obsaženými v ustanovení § 2 odst. 6 trestního řádu a její závěr o tom, že se skutky, které byly předmětem trestního řízení, staly a že se těchto skutků dopustil stěžovatel, nelze označit za nepřezkoumatelný, nelogický či jinak z pravidel pro hodnocení důkazů vybočující závěr. Podpůrně krajské státní zastupitelství poukázalo na odsuzující rozhodnutí okresního soudu ze dne 9. června 2010, které odvolací soud zrušil pouze z procesních důvodů. Fakt jeho vydání i jeho obsah svědčí o tom, že rozhodnutí okresní státní zástupkyně není svévolné, ničím nepodložené či nesmyslné. Skutečnost, že stěžovatel dospěl k jinému hodnocení důkazů nežli orgány činné v trestním řízení, nepředstavuje podle krajského státního zastupitelství porušení jeho práva na spravedlivý proces.

15. K námitce stěžovatele týkající se porušení zákazu *reformationis in peius* krajské státní zastupitelství podotklo, že stěžovatel byl pro skutek pod bodem 1 obžaloby soudem prvního stupně uznán nepravomocně vinným. Odvolací soud pak trestní věc vrátil státnímu zástupci k došetření nikoli s poukazem na to, že se skutek nestal, ale s poukazem na procesní nedostatek a s tím spojenou úvahu o tom, zda jsou nadále dány podmínky pro uplatnění trestní odpovědnosti pro toto jednání. Pokud následně okresní státní zástupkyně konstatovala, že uvedeným jednáním sice byla naplněna skutková podstata trestného činu, ale není dána materiální stránka trestného činu s ohledem na časový odstup od jeho spáchání, byl tento závěr učiněn jednoznačně ve prospěch stěžovatele, neboť tvrzení o neexistenci materiální stránky trestného činu lze za dané důkazní a procesní situace považovat minimálně za sporné, zejména pokud délka trestního řízení není sama o sobě důvodem pro nepřípustnost trestního stíhání [srov. rozhodnutí Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 41/03 ze dne 12. 1. 2006 (N 10/40 SbNU 83)]. Jednoznačně ve prospěch stěžovatele bylo podle krajského státního zastupitelství rozhodnuto i v případě dílčích skutků popsaných pod body 2 až 4 obžaloby. Uvedený názor krajské státní zastupitelství založilo jednak na skutečnosti, že neexistoval výrok soudu, který by jasně vymezoval závěr soudu o podané obžalobě některým ze způsobů předpokládaných zejména ustanovením § 226 trestního řádu, v důsledku čehož se jednalo o první meritorní rozhodnutí orgánu činného v trestním řízení o dotčených skutcích, a dále na faktu, že okresní státní zástupkyně rozhodla o zastavení trestního stíhání z důvodu podle § 172 odst. 1 písm. b)

Sbirka_nalezu-82.indd 196 29.3.18 12:42

trestního řádu, kdy v prokázaném skutku sice spatřovala protiprávní jednání, avšak nikoli trestný čin.

16. Vzhledem k tomu, že proti usnesení o zastavení trestního stíhání podal stížnost pouze stěžovatel, nemohlo podle svých slov krajské státní zastupitelství rozhodnout po věcné stránce jinak nežli stížnost obviněného v souladu se zákonem jako nedůvodnou zamítnout. Za daných okolností toto rozhodnutí vyznělo pro stěžovatele nejpříznivěji. Pro aplikaci § 172 odst. 1 písm. a) trestního řádu neshledalo krajské státní zastupitelství podmínky, neboť závěr přijatý okresní státní zástupkyní o spáchání skutku stěžovatelem vylučoval možnost zastavení trestního stíhání s poukazem na to, že je nepochybné, že se skutek nestal. Takový postup by vyvolal zásadní rozpor mezi výrokem a odůvodněním rozhodnutí o zastavení trestního stíhání, ústící v jeho nelogičnost a nezákonnost [srov. § 2 odst. 5 a 6 trestního řádu ve spojení s § 172 odst. 1 písm. a) a b) trestního řádu a rozdíl mezi důvodem pro zastavení trestního stíhání podle ustanovení § 172 odst. 1 písm. a) trestního řádu a důvodem pro zproštění obžaloby podle § 226 písm. a) trestního řádu].

17. Stěžovatel reagoval na vyjádření účastníků řízení sdělením, že jen dokreslují a podporují důvodnost jeho ústavní stížnosti, na které v plném rozsahu setrval. Úvodem své obsáhlé repliky stěžovatel, při vědomí bezpředmětnosti, vyslovil rozhodný nesouhlas s argumentací okresního státního zastupitelství v části týkající se konání zkráceného přípravného řízení, aby se naopak ztotožnil s jeho názorem na posouzení otázky promlčení trestního stíhání. Co se týče namítaného porušení zákazu *reformationis in peius*, stěžovatel opakovaně poukázal na nečinnost okresního státního zastupitelství, které nevyužilo práva podat odvolání proti rozsudku okresního soudu ze dne 9. května 2012, zjevně smířeno s odsouzením stěžovatele alespoň pro jeden stíhaný skutek a domnívajíc se, že tento výsledek řízení uspokojí i stěžovatele. Okresní státní zastupitelství tedy jinými slovy souhlasilo s rozhodnutím soudu, ze kterého vyplynulo, že se stěžovatel útoků popsaných v obžalobě pod body 2 až 4 nedopustil, resp. uvedené skutky nebyly v hlavním líčení prokázány. Podle stěžovatele se v souladu s principem presumpce neviny ve smyslu § 2 odst. 2 trestního řádu a čl. 40 odst. 2 Listiny na neprokázané skutky hledí jako na skutky, které se nestaly. Navzdory tomu, okresní státní zastupitelství po vrácení věci odvolacím soudem do přípravného řízení zcela nekonzistentně, v rozporu se svým předchozím postojem, v napadeném rozhodnutí o zastavení trestního stíhání prohlásilo, že všechny skutky jsou jednoznačně prokázány. Stěžovatel takovýto postup označil za nezákonný a protiústavní, odmítaje odůvodnění krajského státního zástupce, který tento krok hájil poukazem na formální absenci výroku v rozsudku okresního soudu ze dne 9. května 2012. Stěžovatel zdůraznil, že na procesním pochybení soudu nenese nikterak vinu,

Sbirka_nalezu-82.indd 197 29.3.18 12:42

ve svém v pořadí druhém odvolání na chybějící výrok naopak sám upozorňoval, načež mu odvolací soud v tomto směru dal za pravdu. Řečené svědčí podle stěžovatele o nutnosti aplikace zásady zákazu *reformationis in peius*, neboť nelze jeho postavení v trestním řízení zhoršit jen z důvodu, že využil svého práva podat odvolání.

18. Stěžovatel se dále ohradil proti zjednodušujícímu shrnutí svých skutkových námitek ze strany krajského státního zástupce s tím, že nelze tvrdit, že „hodnocení důkazů stěžovatelem je jiné", když toto hodnocení není, vzhledem k absenci podobného myšlenkového pochodu v usnesení okresního státního zastupitelství, vůbec s čím porovnávat. Za vysloveně klamavý považoval stěžovatel odkaz krajského státního zástupce na závěry učiněné okresním soudem v jeho prvním rozsudku ze dne 9. června 2010, jenž byl odvolacím soudem zrušen mimo jiné i pro vady ve skutkových zjištěních.

III.

19. Po zvážení argumentace stěžovatele a obsahu spisového materiálu Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

20. Předmětem přezkumu stěžovatel v tomto případě učinil meritorní rozhodnutí státních zastupitelství, jimiž došlo k pravomocnému skončení jeho trestního stíhání.

21. Ústavní soud ustáleně připomíná, že není součástí soustavy obecných soudů, nýbrž zvláštním soudním orgánem ochrany ústavnosti ve smyslu článku 83 Ústavy České republiky. S ohledem na svou pozici považuje Ústavní soud zasahování do rozhodování orgánů veřejné moci v přípravném řízení trestním, s výjimkou situací mimořádných, za všeobecně nepřípustné, případně nežádoucí [srovnej např. nález sp. zn. III. ÚS 62/95 ze dne 30. listopadu 1995 (N 78/4 SbNU 243), usnesení sp. zn. IV. ÚS 316/99 ze dne 6. září 1999 či usnesení sp. zn. IV. ÚS 262/03 ze dne 30. června 2003 (v SbNU nepublikována) a další; všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na http://nalus.usoud.cz]. Možnost ingerence Ústavního soudu do přípravného řízení je pojímána restriktivně, s omezením jen na ta vybočení z hranic podústavního práva, jež jsou povahy extrémní. Jinak řečeno, „kasační intervence má své místo pouze v případech zjevného porušení kogentních ustanovení podústavního práva, kdy se postup orgánů činných v trestním řízení zcela vymyká ústavnímu, resp. zákonnému procesněprávnímu rámci a jím založené vady, případně jejich důsledky, nelze v soustavě orgánů činných v trestním řízení, zejména obecných soudů, již nikterak odstranit" (srov. usnesení sp. zn. III. ÚS 674/05 ze dne 25. ledna 2006). A právě taková situace nastala v projednávané věci.

22. První a z hlediska ústavněprávního relevantní námitka uplatněná stěžovatelem směřovala k tomu, že státní zastupitelství rozhodla

Sbirka_nalezu-82.indd 198 29.3.18 12:42

o skutcích popsaných v bodech 2 až 4 obžaloby v rozporu se zásadou zákazu *reformationis in peius.*

23. Termín *„prohibitio reformationis in peius“* lze vyložit jako „zákaz změny k horšímu“. V souvislosti s trestním řízením znamená, že orgán rozhodující o opravném prostředku ani orgán, jemuž byla věc přikázána k novému projednání a rozhodnutí, nemohou změnit rozhodnutí v neprospěch osoby, která opravný prostředek podala, nebo v jejíž prospěch byl podán. Smyslem této zásady je umožnit obviněnému co nejširší uplatnění opravných prostředků, a to s ohledem na záruku (za předpokladu, že rozhodnutí bude napadeno pouze ve prospěch obviněného), že využití této obrany nebude mít za následek zhoršení jeho procesního postavení.

24. Uvedená zásada, jež má římskoprávní základ („Soudci, který projednává odvolání, není dovoleno změnit rozsudek k horšímu – *Reformatio in peius iudici appellato non licet*“ – srov. Digesta 49, 1, 1, pr. – Ulpianus), je hluboce zakořeněna v naší právní kultuře (obsažena např. v § 290 in fine zákona č. 119/1873 ř. z., jímž se zavádí nový řád soudu trestního, ve znění platném do 31. července 1950). Na podústavní úrovni je aktuálně vyjádřena v ustanovení § 150 odst. 1, § 259 odst. 4, § 264 odst. 2, § 265m, 265p, § 265s odst. 2, § 273, § 289 písm. b) a § 314i písm. b) trestního řádu. V ústavních předpisech zásada zákazu změny k horšímu výslovně zakotvena není. Ústavní soud ji nicméně ve svých rozhodnutích opakovaně označil za integrální součást komplexu práv na spravedlivý proces [čl. 36 a násl. Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“)], považuje ji za klíčový princip garantující svobodu práva podat opravný prostředek v trestních věcech (viz čl. 2 odst. 1 Protokolu č. 7 k Úmluvě) a v důsledku toho i práva na obhajobu [viz nálezy sp. zn. I. ÚS 670/05 ze dne 24. dubna 2006 (N 88/41 SbNU 127), sp. zn. II. ÚS 544/05 ze dne 7. prosince 2006 (N 220/43 SbNU 437), sp. zn. II. ÚS 304/04 ze dne 8. června 2006 (N 117/41 SbNU 469) a sp. zn. IV. ÚS 182/04 ze dne 4. listopadu 2004 (N 168/35 SbNU 273)]. Vedle odvolací svobody je zákaz změny k horšímu spojen i s principem kontradiktornosti řízení ve smyslu čl. 37 odst. 3 Listiny a čl. 6 odst. 3 Úmluvy [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 1947/07 ze dne 5. září 2007 (N 135/46 SbNU 271)].

25. Na základě shora naznačených východisek hodnotil Ústavní soud postup okresní státní zástupkyně, která po vrácení věci do fáze přípravného řízení, k němuž došlo usnesením odvolacího soudu č. j. 12 To 299/2012-600 ze dne 9. srpna 2012, rozhodla o zastavení trestního stíhání stěžovatele podle § 172 odst. 1 písm. b) trestního řádu. Dlužno připomenout, že státní zástupkyně k tomuto kroku přistoupila poté, co krajský soud zrušil rozsudek nalézacího soudu č. j. 2 T 154/2011-558 ze dne 9. května 2012, jímž byl stěžovatel shledán vinným toliko ze spáchání skutku popsaného v bodě 1 obžaloby. Zbývající skutky, pro něž byl stěžovatel postaven před soud, tj.

Sbirka_nalezu-82.indd 199 29.3.18 12:42

skutky vymezené v bodech 2 až 4 obžaloby, soud prvního stupně do výroku odsuzujícího rozsudku nezahrnul, přičemž v jeho odůvodnění se omezil na prohlášení, že „se státnímu zástupci nepodařilo prokázat, že by obžalovaný spáchal trestnou činnost v celém rozsahu žalobního návrhu", resp. že v těchto případech „nebyly svědecké výpovědi zcela přesvědčivé, ať již pro jejich neurčitost, rozpory ve výpovědích svědků, či vzhledem k tomu, že si svědci nevzpomínali na takové žalované jednání obžalovaného …" Jak přiléhavě předznamenal stěžovatel, s nastalým výsledkem řízení se okresní státní zastupitelství zjevně spokojilo (viz také jeho vyjádření k ústavní stížnosti), neboť rezignovalo na své oprávnění podat řádný opravný prostředek, jehož prostřednictvím by dosáhlo nejen napravení pochybení soudu prvního stupně spočívajícího v nevyčerpání celého obsahu obžaloby, ale zejména zvrácení závěru soudu o tom, že na podkladě provedených důkazů nelze shledat stěžovatele vinným za jednání vylíčené v bodech 2 až 4 obžaloby. Pokud rozhodnutí soudu prvního stupně bylo následně zrušeno z podnětu odvolání uplatněného výlučně stěžovatelem, pak za takového stavu věci měly orgány činné v trestním řízení respektovat zásadu zákazu *reformationis in peius*, která zapovídá, aby v navazujícím řízení, přípravné řízení z toho nevyjímaje, došlo ke změně rozhodnutí v neprospěch stěžovatele. Za změnu rozhodnutí v neprospěch je přitom nutno považovat jakoukoli změnu a v kterémkoli výroku, pokud zhoršuje postavení obviněného a přímo se ho dotýká, bez ohledu na to, o které otázce z těch, o nichž v trestním řízení jde, bylo v daném případě rozhodováno (srov. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tz 57/98 ze dne 1. července 1998, č. 22/1999 Sb. rozh. tr.). Změna k horšímu se tak může projevit ve skutkových zjištěních, v použité právní kvalifikaci, v druhu a výměře trestu atd.

26. Ústavní soud je nucen konstatovat, že těmito principy se okresní státní zastupitelství důsledně neřídilo, jestliže ve výroku napadeného rozhodnutí zastavilo trestní stíhání stěžovatele ve vztahu ke všem čtyřem dílčím útokům pokračujícího trestného činu z důvodu zakotveného v § 172 odst. 1 písm. b) trestního řádu, tzn., že se vytýkaný skutek stal, ale není trestným činem a není důvod k postoupení věci.

27. V judikatuře je dlouhodobě ustálen názor, že důvody zproštění obžaloby či zastavení trestního stíhání nejsou z hlediska příznivosti pro obviněného vzájemně rovnocenné (např. rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 1 Tzn 3/97 ze dne 5. května 1997). Závěr, že se skutek, který je předmětem trestního stíhání, nepochybně nestal [§ 172 odst. 1 písm. a) trestního řádu], v zásadě vylučuje jakékoliv budoucí nepříznivé dopady do sféry obviněného, a je tak pro něj obecně nejpříznivější. Naproti tomu závěr, že stíhaný skutek není trestným činem [§ 172 odst. 1 písm. b) trestního řádu], zejména je-li odůvodněn toliko nenaplněním materiální stránky, může mít pro obviněného vážné negativní důsledky, a to např. v podobě újmy na cti,

Sbirka_nalezu-82.indd 200 29.3.18 12:42

ztížení pracovního uplatnění či ve zhoršení jeho postavení v případném sporu o náhradu škody.

28. Z odůvodnění rozsudku okresního soudu ze dne 9. května 2012 je zřejmé, že ve vztahu ke skutkům uvedeným pod body 2 až 4 obžaloby měl být stěžovatel zproštěn obžaloby dle § 226 písm. a) trestního řádu, neboť nebylo prokázáno, že se stal skutek, pro nějž byl stěžovatel stíhán. Ústavní soud má za to, že nelze připustit, aby bylo pochybení okresního soudu, který opomněl do svého rozhodnutí pojmout příslušný výrok, přičítáno k tíži stěžovateli, jenž na vadném procesním postupu nalézacího soudu nenesl žádnou vinu. Na předmětné rozhodnutí soudu prvního stupně je proto třeba z hlediska aplikace zákazu *reformationis in peius* nahlížet tak, jako kdyby v něm byl zprošťující výrok obsažen. Nelze tedy přisvědčit tvrzení krajského státního zastupitelství, že napadená rozhodnutí představují ve vztahu ke skutkům uvedeným pod body 2 až 4 obžaloby první meritorní rozhodnutí ve věci.

29. Za dané procesní situace, kdy byl stěžovatel v předchozím průběhu řízení de facto zproštěn obžaloby dle § 226 písm. a) trestního řádu, přicházelo v úvahu toliko zastavení trestního stíhání z důvodu uvedeného v § 172 odst. 1 písm. a) trestního řádu, neboť jen tento výrok by byl pro stěžovatele příznivější. Pokud by okresní státní zastupitelství naznalo, že dle posledně citovaného ustanovení řízení zastavit nelze, mohlo alternativně přistoupit k podání obžaloby. Jestliže ovšem okresní státní zastupitelství namísto toho přehodnotilo skutková zjištění v tom směru, že skutek se stal, ale není trestným činem [§ 172 odst. 1 písm. b) trestního řádu], jednalo se jednoznačně o změnu v neprospěch stěžovatele, a tedy o postup v rozporu se zákazem *reformationis in peius*. Okresní státní zastupitelství, jakož i krajské státní zastupitelství, které jeho postup aprobovalo, tedy porušily ústavně zaručené právo stěžovatele na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny.

30. Stěžovatel měl dále za to, že orgány činné v trestním řízení pochybily rovněž při rozhodování o skutku uvedeném v bodě 1 obžaloby. Konkrétně nesouhlasil se zastavením trestního stíhání dle § 172 odst. 1 písm. b) trestního řádu, resp. namítal, že závěr okresního státního zastupitelství, podle něhož se popsaného skutku dopustil, nemá dostatečnou oporu v provedeném dokazování. Stěžovatel v této souvislosti poukazoval na skutečnost, že se okresní, potažmo krajské státní zastupitelství nevyrovnaly s jeho obhajobou, pominuly důkazy provedené v hlavním líčení a vycházely toliko z důkazů zajištěných v přípravném řízení, které navíc vyložily účelově a jednostranně v jeho neprospěch. Tyto výtky shledal Ústavní soud v nyní projednávané věci důvodnými.

31. Zastavením trestního stíhání, jsou-li tu okolnosti uvedené v § 172 odst. 1 trestního řádu, se opakovaně zabýval Nejvyšší soud, byť primárně

Sbirka_nalezu-82.indd 201 29.3.18 12:42

v souvislosti s rozhodováním nalézacích soudů dle § 188 odst. 1 písm. c) trestního řádu. Nejvyšší soud při té příležitosti dovodil (viz rozsudek sp. zn. 5 Tz 174/2001 ze dne 5. září 2001, usnesení sp. zn. 5 Tdo 830/2008 ze dne 6. srpna 2008, usnesení sp. zn. 5 Tdo 21/2009 ze dne 4. února 2009 a usnesení sp. zn. 8 Tdo 283/2013 ze dne 7. srpna 2013, dostupné na http://www.nsoud.cz), že k zastavení trestního stíhání může dojít jen tehdy, jestliže je zjevné, že by projednání věci v hlavním líčení bylo, vzhledem k doposud zjištěným skutečnostem a shromážděným důkazům, neúčelné, neboť by nemohlo vést k odlišnému výsledku, než který je deklarován v usnesení o zastavení trestního stíhání.

32. V případě stěžovatele zastavila státní zástupkyně Okresního státního zastupitelství Praha-západ trestní stíhání podle § 172 odst. 1 písm. b) trestního řádu, tedy, že jemu vytýkaný skutek není trestným činem a není důvod k postoupení věci. V odůvodnění napadeného rozhodnutí nejprve shrnula obsah svědeckých výpovědí, načež konstatovala, že provedeným vyšetřováním bylo dostatečným způsobem prokázáno, že se stěžovatel dopustil pokračujícího jednání, popsaného po skutkové i právní stránce ve výroku usnesení (tj. ve všech bodech obžaloby). Z trestné činnosti ho podle okresní státní zástupkyně usvědčovaly právě výpovědi jednotlivých svědků, již, v závislosti na své účasti na předmětných zájezdech, uvedli, který řidič řídil předmětný autobus na pozemních komunikacích v rámci České republiky. Její pozornosti neunikla ani skutečnost, že většina svědků shodně tvrdila, že ke střídání řidičů docházelo vždy na benzínové stanici v Břeclavi na území České republiky, před státními hranicemi. Okresní státní zástupkyně měla tak za zjištěné, že každý z řidičů jel část cesty po území České republiky. Na druhé straně okresní státní zástupkyně uvážila dobu, která od takového jednání uplynula, trestní zachovalost stěžovatele a přihlédla též k rozsahu trestné činnosti, již označila za subtilní. Své rozhodnutí pak založila na úvaze, že sice byla formálně naplněna skutková podstata trestného činu, nicméně nikoliv již stránka materiální.

33. Ústavní soud se, s ohledem na povahu námitek vznesených v předložené ústavní stížnosti, zaměřil na otázku, zda byly splněny podmínky pro zastavení trestního stíhání dle § 172 odst. 1 písm. b) trestního řádu, tedy zda bylo možno v dané fázi trestního řízení dospět k jednoznačnému závěru, že se stěžovatel skutku uvedeného pod bodem 1 obžaloby dopustil.

34. Ústavní soud předesílá, že plně respektuje princip nezávislosti orgánů činných v trestním řízení, jejichž úkolem je hodnotit úplnost, věrohodnost a pravdivost důkazů ve smyslu § 2 odst. 5 a 6 trestního řádu. Ústavnímu soudu náleží posoudit toliko soulad stěžovatelem kritizovaného postupu dotčených orgánů s ústavními principy spravedlivého procesu. Ústavní soud tedy zkoumal, zda dokazování v trestním řízení probíhalo v souladu se zásadou volného hodnocení důkazů ve smyslu § 2 odst. 6

Sbirka_nalezu-82.indd 202 29.3.18 12:42

trestního řádu, resp. zda bylo v řízení postupováno dle zásady oficiality, zásady vyhledávací, zásady materiální pravdy (§ 2 odst. 4 a 5 trestního řádu) a za respektování zásady presumpce neviny (čl. 40 odst. 2 Listiny, § 2 odst. 2 trestního řádu), neboť nedodržení těchto zásad zpravidla znamená i porušení ústavně zaručených práv obviněného ve smyslu čl. 36 odst. 1, popř. čl. 37 odst. 3 Listiny. Ústavní soud se rovněž zabýval tím, zda orgány činné v trestním řízení dostály své povinnosti důkazní postup vyčerpávajícím způsobem popsat a logicky i věcně přesvědčivým způsobem odůvodnit. Uvedený požadavek zákonodárce vtělil do soustavy nároků kladených na odůvodnění rozsudku, resp. usnesení (§ 125 odst. 1 a § 134 odst. 2 trestního řádu). Ústavní soud podotýká, že trestní řád nároky na odůvodnění zvýrazňuje zejména pro případy, kdy si provedené důkazy vzájemně odporují. V situaci „tvrzení proti tvrzení" je potřebné, a to jak z pohledu podústavního práva, tak i z pohledu práva ústavního, klást na orgány činné v trestním řízení zvýšené požadavky v souvislosti s vyvozením závěrů o tom, které skutečnosti vzaly za prokázané, o které důkazy svá skutková zjištění opřely a jakými úvahami se řídily při hodnocení provedených důkazů [srov. nález sp. zn. III. ÚS 532/01 ze dne 31. ledna 2002 (N 10/25 SbNU 69)]. Nejsou-li totiž zřejmé důvody rozhodnutí, svědčí to o libovůli, přičemž princip právního státu libovůli v rozhodování zakazuje.

35. V projednávané věci byly klíčovými důkazy výpovědi svědků, kteří se vyjadřovali k průběhu zájezdu do Gentu a v této souvislosti především k otázce, zda se jej účastnil kromě stěžovatele i další řidič. Pokud by se prokázalo, že nikoliv, byla by obhajoba stěžovatele, že na území České republiky řídil druhý řidič, vyvrácena. Ze svědků, kteří uvedli, že se předmětného zájezdu zúčastnili, dva konstatovali, že si nevzpomínají (svědkyně Ungerová a svědkyně Žůrková), další čtyři svědci pak vypověděli, že v autobuse byl pouze jeden řidič (svědek Horák, svědkyně Hošnová, svědek Jennel a svědkyně Urbišová). Svědkyně Kudláčková, která v přípravném řízení rovněž tvrdila, že přítomen byl jen jeden řidič, v hlavním líčení změnila výpověď v tom smyslu, že v Gentu zřejmě vůbec nebyla, resp. si nevzpomíná na podrobnosti. Verzi stěžovatele, tzn., že v autobuse byli řidiči dva, potvrzoval svědek Kočík (druhý řidič), svědkyně Trčková (přítelkyně stěžovatele), a svědkyně Keményová (účastnice zájezdu). Ohledně místa, v němž došlo na tomto konkrétním zájezdu k výměně řidičů, se mohli relevantně vyjádřit pouze svědci Kočík a svědkyně Keményová, neboť ostatní si buď nevzpomínali, nebo tvrdili, že byl přítomen pouze jeden řidič a k vystřídání tedy vůbec nedošlo. Ze jmenovaných dvou svědků potvrdil svědek Kočík, že na území České republiky řídil pouze on; svědkyně Keményová si místo, na němž mělo dojít k vystřídání, nevybavovala.

36. Existovaly tedy dvě protichůdné verze skutkového děje, z nichž obě byly podporovány dílčí částí provedených důkazů. Stěžovatel

Sbirka_nalezu-82.indd 203 29.3.18 12:42

vysvětloval rozpor ve svědeckých výpovědích tak, že svědek Horák a svědkyně Hošnová a Urbišová zaměnily zájezd do Gentu se zájezdem do Štrasburku. Toto své tvrzení opíral o rozbor podrobností uváděných svědky (jako např. doba jízdy, přítomnost konkrétních účastníků zájezdu, vloupání cizí osoby do autobusu, popis parkovacího místa), které odpovídaly právě zájezdu do Štrasburku, a nikoliv zájezdu do Gentu. Stěžovatel upozornil rovněž na skutečnost, že svědkyně Urbišová v hlavním líčení sama připustila, že je možné, že si oba zájezdy spletla. U svědka Jennela stěžovatel žádný rozpor ve výpovědi neshledal, nicméně poukázal na to, že svědek má k jeho osobě výrazně negativní vztah, jakož i na fakt, že právě tento svědek byl iniciátorem trestního stíhání.

37. Jak je patrno, stěžovatel v rámci své obhajoby vznesl celou řadu relevantních námitek, s nimiž bylo nutno se vypořádat, jestliže měl být postaven najisto závěr, že se skutek stal. Z hlediska důkazního se navíc jednalo o stav, který se výrazně blížil situaci „tvrzení proti tvrzení", což, jak již bylo vyloženo, kladlo na orgány činné v trestním řízení, resp. na odůvodnění jejich rozhodnutí, zvýšené nároky. Současně bylo třeba mít na zřeteli výše popsaný princip, dle nějž je k zastavení trestního stíhání možno přistoupit jen v případě jednoznačně objasněného skutkového děje, přičemž jakákoliv nejistota v tomto směru by měla z procesního hlediska zásadně vyústit v podání obžaloby. Ústavní soud po přezkoumání napadených rozhodnutí naznal, že se orgány činné v trestním řízení při vydání napadených rozhodnutí dopustily řady nedůsledností, které měly za následek, že jejich postup nemohl z ústavněprávního hlediska obstát.

38. Okresní státní zástupkyně pochybila již v tom ohledu, že založila své rozhodnutí výlučně na výpovědích svědků učiněných v přípravném řízení, které však představovaly pouze část důkazů, jež byly v průběhu trestního řízení shromážděny. Zcela tak pominula výpovědi svědků z hlavního líčení, ačkoliv někteří z nich svá předchozí svědectví podstatným způsobem změnili či doplnili. V rámci posuzování, zda jsou naplněny podmínky pro zastavení trestního stíhání, je přitom pochopitelně třeba přihlížet nejen k okolnostem vyplývajícím z obžaloby, ale i těm, které vyšly najevo až po jejím podání. Především je však třeba okresní státní zástupkyni vytknout, že u jednotlivých svědeckých výpovědí byl v napadeném rozhodnutí toliko stručně zrekapitulován jejich obsah, aniž by bylo provedeno jakékoliv jejich zhodnocení, a to jak jednotlivě, tak v jejich vzájemných souvislostech a v konfrontaci s důkazy svědčícími ve prospěch stěžovatele. Stěžovatel v průběhu trestního řízení poukazoval na řadu rozporů v usvědčujících výpovědích, jak byly stručně popsány shora, a rovněž zpochybňoval věrohodnost svědka Jennela s ohledem na jeho osobní averzi vůči jeho osobě. Na žádnou z těchto jeho námitek nebylo ze strany okresního státního zastupitelství, a posléze ani krajského státního zastupitelství, reagováno,

Sbirka_nalezu-82.indd 204 29.3.18 12:42

přestože se jednalo o argumenty vzbuzující vážné pochybnosti o správnosti přijatých závěrů.

39. Ústavní soud se za popsaných okolností nemohl ztotožnit s kategorickým stanoviskem orgánů činných v trestním řízení, že je nepochybné, že se stíhaný skutek stal. Je totiž zřejmé, že klíčová otázka, zda stěžovatel dne 23. února 2008 řídil autobus na území České republiky, nebyla doposud v řízení jednoznačně zodpovězena a její posouzení se bude odvíjet zejména od hodnocení věrohodnosti výpovědi svědků Horáka, Hošnové, Jennela a Urbišové na straně jedné a svědků Kočíka, Keményové a Trčkové, jakož i výpovědi samotného stěžovatele na straně druhé. K takovému hodnocení však doposud nedošlo.

40. Ústavní soud zdůrazňuje, že nemíní jakkoli předjímat budoucí rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení, nýbrž toliko konstatuje, že za stávající důkazní situace existuje reálná možnost, že se stíhaný skutek nestal. Jak bylo shora naznačeno, jestliže výsledek trestního řízení závisí na vyhodnocení rozporných důkazů, je státní zástupce povinen podat obžalobu. Případný závěr o tom, zda se skutek stal, je totiž oprávněn učinit jen soud po projednání věci v hlavním líčení, po provedení všech dosažitelných důkazů podle zásad ústnosti a bezprostřednosti a po zhodnocení takto provedených důkazů v souladu se zásadou volného hodnocení důkazů.

41. Lze tedy shrnout, že okresní státní zastupitelství tím, že se nevypořádalo se všemi dostupnými důkazy a nevzalo v potaz obhajobu stěžovatele, porušilo zásady pro dokazování obsažené v § 2 odst. 5 a 6 trestního řádu a současně i ústavně zaručené právo stěžovatele na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny. Tuto výtku je současně nutno vztáhnout i na postup krajského státního zastupitelství, které neposkytlo ohroženým ústavně zaručeným právům stěžovatele dostatečnou ochranu, přestože jej stěžovatel na skutečnosti, v nichž porušení dotčených práv spočívalo, adresně upozornil. Svým paušálním přístupem ke stížnosti stěžovatele krajské státní zastupitelství doslova rezignovalo na své přezkumné povinnosti vymezené v ustanovení § 141 a násl. trestního řádu.

42. Ústavní soud, v reakci na průběh posuzovaného trestního řízení, pokládá za vhodné připomenout, že každé trestní stíhání představuje významný zásah do soukromého života jednotlivce. Nelze proto připustit, aby docházelo k bagatelizaci účelu a způsobu vedení trestního řízení tím, že orgány činné v trestním řízení rezignují na důsledné vyšetření případu jen proto, že od jeho spáchání uplynula delší doba, nebo proto, že se jim stíhaná trestná činnost jeví jako nevýznamná. Je třeba mít neustále na zřeteli, že rozhodování o vině a trestu v rámci trestního řízení je nejen právem, ale především povinností orgánů činných v trestním řízení. Institut zastavení trestního stíhání pak nemá sloužit k tomu, aby se orgány činné v trestním řízení zbavovaly nepohodlných případů, nýbrž k tomu, aby byla

Sbirka_nalezu-82.indd 205 29.3.18 12:42

zajištěna hospodárnost řízení a aby nedocházelo k projednávání věci v hlavním líčení tam, kde je to zcela neúčelné. To ale zjevně nebyl případ trestní věci stěžovatele.

43. Z důvodů výše vyložených Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl ústavní stížnosti a usnesení Okresního státního zastupitelství Praha-západ č. j. ZT 131/2011-83 ze dne 24. května 2013, jakož i usnesení Krajského státního zastupitelství v Praze č. j. 2 KZT 516/2011-42 ze dne 25. června 2013 podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) citovaného zákona zrušil. Ústavní soud takto rozhodl bez nařízení ústního jednání (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Sbirka_nalezu-82.indd 206 29.3.18 12:42

Č. 137
K rozhodování obecných soudů o úpravě styku rodičů s nezletilými dětmi

Kritéria pro rozhodování o svěření dítěte do péče se analogicky uplatní i v případě rozhodování o styku. V tomto ohledu obecně platí, že řízení před soudy má být konáno a přijatá opatření mají být činěna vždy v nejlepším zájmu dítěte (čl. 3 Úmluvy o právech dítěte). Pokud obecné soudy rozhodují o úpravě styku, je nutno vycházet z toho, že právem obou rodičů je v zásadě stejnou měrou o dítě pečovat a podílet se na jeho výchově, s čímž koresponduje i právo samotného dítěte na péči obou rodičů, a tudíž je-li rozhodnutím soudu svěřeno do péče jednoho z rodičů, pak by tomuto dítěti mělo být umožněno stýkat se s druhým rodičem v takové míře, aby byl postulát rovné rodičovské péče co nejvíce naplněn. Takové uspořádání je zpravidla vždy v „nejlepším zájmu dítěte", přičemž odchylky od tohoto principu musí být odůvodněny ochranou nějakého jiného, dostatečně silného legitimního zájmu, přičemž konkrétní skutečnosti, o něž se tento zájem opírá, musí být v daném řízení prokázány.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Davida Uhlíře (soudce zpravodaj) a soudců Tomáše Lichovníka a Kateřiny Šimáčkové – ze dne 26. července 2016 sp. zn. I. ÚS 153/16 ve věci ústavní stížnosti S. S., zastoupeného Mgr. Ladislavem Bašem, advokátem, se sídlem v Praze 2, Římská 14, proti rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 22. října 2015 č. j. 25 Co 324/2015-264 a rozsudku Okresního soudu v Hradci Králové ze dne 23. června 2015 č. j. 0 P 8/2013-226, jimiž bylo rozhodnuto ve věci stěžovatelova návrhu na změnu péče o nezletilé děti a jejich svěření do střídavé péče, za účasti Krajského soudu v Hradci Králové a Okresního soudu v Hradci Králové jako účastníků řízení a D. S. jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

I. Výrokem II rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 22. října 2015 č. j. 25 Co 324/2015-264 bylo porušeno základní právo stěžovatele na rodinný život a právo na péči o děti garantované čl. 10 odst. 2 a čl. 32 odst. 4 Listiny základních práv a svobod.

II. Tento výrok se proto ruší.

Sbirka_nalezu-82.indd 207 29.3.18 12:42

III. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení

1. V ústavní stížnosti stěžovatel namítá, že bylo porušeno jeho právo na rodinný život a spravedlivý proces, neboť soudy nesvěřily děti do střídavé péče a omezily jeho právo styku s nimi. Přitom odkázal na čl. 6 a 8 evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a čl. 10 odst. 2, čl. 32 odst. 4 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina").

2. Stěžovatel je otcem dvou synů, narozených v roce 2007, resp. 2009. Při rozvodu stěžovatele s matkou dětí v roce 2012 soud schválil dohodu rodičů, kterou byly děti svěřeny do péče matky. Styk otce s dětmi nebyl soudně určen. Rodiče se na styku dohodli mimosoudně a probíhal tak, že stěžovatel se se syny stýkal každý druhý víkend od pátku odpoledne do neděle večer a každé pondělí a úterý odpoledne.

3. V lednu 2014 stěžovatel podal návrh na změnu péče o děti a jejich svěření do střídavé péče. Alternativně navrhl úpravu styku.

4. Okresní soud napadeným rozsudkem návrh stěžovatele na změnu péče o syny zamítl. Toto rozhodnutí odůvodnil odkazem na názor znalkyně a zprávu opatrovníka, ze kterých vyplývá, že obě děti vnímají prostředí u otce jako doplňující k základnímu prostředí u matky, kde cítí domov, a jejich přáním je zůstat žít u matky. Zároveň okresní soud stanovil styk stěžovatele se syny na v lichém týdnu v pondělí a úterý od 16:00 do 18:30 a od pátku 16:00 do neděle do 18:30, v sudém týdnu poté od pondělí od 16:00 do úterý do 18:30. Zvláštní úpravu ještě stanovil pro období prázdnin. Při stanovení styku se okresní soud opět opřel o posudek znalkyně, která doporučila rozšíření styku otce s dětmi o přespání mezi dvěma všedními dny, neboť styk s otcem má na děti jednoznačně kladný vliv.

5. Stěžovatel podal proti rozhodnutí okresního soudu odvolání, ve kterém trval na svěření dětí do střídavé péče a v případě neúspěchu navrhoval ještě širší styk. Matka se proti rozsudku okresního soudu neodvolala.

6. Krajský soud napadeným rozsudkem potvrdil rozhodnutí okresního soudu, co se týče zamítnutí návrhu stěžovatele o svěření dětí do střídavé péče. Také odkázal na znalecký posudek, ze kterého vycházel okresní soud, a dodal, že předpokladem funkční střídavé péče je dobrá komunikace mezi rodiči, která však v této věci chybí. Krajský soud však částečně změnil výrok okresního soudu o styku stěžovatele s dětmi s následujícím odůvodněním: „Krajský soud však částečně vyhověl odvolání otce a změnil rozsudek okresního soudu ve výroku pod bodem III o jeho styku

Sbirka_nalezu-82.indd 208 29.3.18 12:42

s nezletilými. Umožnil otci stýkat se s nezletilými syny o vánočních svátcích v sudém roce již od 23. 12. tak, aby mohli být celý Štědrý den s otcem. Stejně tak upravil v každém lichém roce styk otce s nezletilými od 29. 12. do 1. 1. následujícího roku tak, aby společně mohli pozdravit Nový rok. Styk v každém lichém týdnu v pondělí a úterý od 16.00 do 18.30 hod. však krajský soud vypustil, neboť synové budou u otce až do předchozí neděle 18.30 hod. Dále u něho budou v sudém týdnu od pondělí do úterý. Rozsah styku zvolený okresním soudem už spíše připomíná střídavou výchovu než styk. Krajský soud z těchto důvodů rozsudek okresního soudu ve výroku pod bodem III částečně změnil způsobem ve výroku III rozsudku uvedeným. Rodičům nic nebrání dohodnout se na styku podle potřeby všech zúčastněných."

II. Argumentace stran

7. Stěžovatel v ústavní stížnosti namítá, že při rozhodování o zamítnutí jeho návrhu o svěření dětí do střídavé péče obecné soudy nejednaly v nejlepším zájmu dětí, jejich rozhodnutí nemá oporu v provedeném dokazování a rozhodnutí odvolacího soudu je podle jeho názoru nepřezkoumatelné. Podle stěžovatele obecné soudy porušily jeho právo na rodinný život především tím, že přesto že je stejně způsobilý vychovávat děti jako matka, děti nebyly svěřeny do střídavé péče. Poukazuje na to, že od předchozího rozhodnutí o péči o děti došlo k podstatné změně poměrů, která spočívá v tom, že má své vlastní bydlení a upravil si pracovní dobu tak, aby mohl zajistit řádnou péči o své děti. Stěžovatel dále namítá, že krajský soud v rozporu s nejlepším zájmem dětí omezil jeho právo styku se syny.

8. Krajský soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti pouze odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí v této věci.

9. D. S., matka dětí, považuje ústavní stížnost za nedůvodnou a navrhuje ji odmítnout.

III. Hodnocení Ústavního soudu

10. Ústavní soud podotýká, že obsahem ústavní stížnosti je především nesouhlas stěžovatele s tím, že děti nebyly svěřeny do střídavé péče. Ústavní soud se bude tedy nejdříve zabývat touto námitkou, než posoudí druhou námitku stěžovatele, že krajský soud nepřípustně omezil jeho styk s dětmi.

11. Ústavní soud se k otázce svěřování dětí do péče po rozchodu rodičů ve své nálezové judikatuře již opakovaně vyjádřil. Aplikované principy shrnul například v nálezu sp. zn. I. ÚS 1554/14 ze dne 30. 12. 2014 (N 236/75 SbNU 629) následovně. Základním kamenem této judikatury je zásada nejlepšího zájmu dítěte ve smyslu čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte. Obecné soudy musí u každého z rodičů (resp. jiných rodinných příslušníků a případně i dalších osob, které usilují o svěření dítěte do péče) posoudit

Sbirka_nalezu-82.indd 209 29.3.18 12:42

přinejmenším čtyři kritéria: 1. existenci pokrevního pouta mezi dítětem a o jeho svěření do péče usilující osobou; 2. míru zachování identity dítěte a jeho rodinných vazeb v případě jeho svěření do péče daného rodiče; 3. schopnost daného rodiče zajistit jeho vývoj a fyzické, vzdělávací, emocionální, materiální a jiné potřeby a 4. přání dítěte. V případě, že jeden z rodičů naplňuje tato kritéria výrazně lépe, je zpravidla v zájmu dítěte, aby bylo svěřeno do péče tohoto rodiče. V případě, že oba rodiče naplňují tato kritéria zhruba stejnou měrou, je třeba vycházet z premisy, že zájmem dítěte je, aby bylo především v péči obou rodičů. Tuto presumpci lze vyvrátit, nicméně jsou k tomu zapotřebí pádné důvody. Tyto pádné důvody musí sledovat ochranu nejlepšího zájmu dítěte. Jsou jimi například situace, v nichž by vzhledem ke specifickému zdravotnímu či psychickému stavu dítěte střídavá péče představovala pro dítě nepřiměřenou zátěž.

12. Pokud jde však o rozhodování o změně péče, tak ta je možná pouze, pokud došlo k „zásadní změně poměrů“ [viz nález sp. zn. I. ÚS 3216/13 ze dne 25. 9. 2014 (N 176/74 SbNU 529)]. V tomto nálezu Ústavní soud rozhodl, že i v případě předchozí dohody rodičů o péči o děti je nutno akceptovat, že takto nastavené poměry mohou již nadále mít přednost před jejich změnou z důvodu oprávněného zájmu na stabilitě výchovného prostředí dětí, které je pro blaho dětí důležitou hodnotou. Děti samy mohou být na nastavený režim navyklé a nemusí být v jejich nejlepším zájmu jej měnit. Stálost výchovného prostředí pro děti je důležitou hodnotou, kterou je třeba chránit. Je však třeba zvážit, zda v konkrétních okolnostech každého případu je zájem na stálosti výchovného prostředí jako součást nejlepšího zájmu dítěte schopen převážit nad zájmy jednoho rodiče na stejný styk s dětmi jako druhý rodič. Stabilita výchovného prostředí totiž není abstraktní princip, který by byl hoden ochrany sám o sobě, ale má být chráněn pouze v souvislosti s tím, zda skutečně je v nejlepším zájmu dítěte. Obecné soudy se tedy vždy musí zabývat otázkou, zda stabilita výchovného prostředí je v nejlepším zájmu dětí i v konkrétním posuzovaném případě.

13. Z napadaného rozsudku okresního soudu je zřejmé, že soud se pečlivě zabýval otázkou, co je v dané věci v nejlepším zájmu dětí. Za tímto účelem ustanovil znalkyni, která byla před soudem i vyslechnuta. Na základě zejména tohoto znaleckého posudku okresní soud rozhodl, že není v nejlepším zájmu dětí rozhodnutí o péči měnit, neboť děti cítí domov u matky a i jejich přáním je zůstat žít primárně s matkou. Bez ohledu na další argumenty, které proti střídavé péči uvedl krajský soud, jsou tyto okolnosti z pohledu rozhodování o změně péče relevantní. Určité omezení práva stěžovatele na rodinný život je zde tedy vyváženo legitimním cílem nejlepšího zájmu dětí.

14. Ústavní soud stejně jako v nálezu sp. zn. I. ÚS 3216/13 ze dne 25. 9. 2014 (N 176/74 SbNU 529) zdůrazňuje, že rodič, který souhlasí se svěřením

Sbirka_nalezu-82.indd 210 29.3.18 12:42

dětí do péče druhého rodiče při rozchodu s ním, na sebe bere riziko, že takové rozhodnutí může být rozhodnutím trvalým. Pokud si děti na dané uspořádání zvyknou a samy o změnu zájem nejeví a péče druhého rodiče nemá žádné nedostatky, může být pro daného rodiče velmi těžké prokázat, že změna rozhodnutí o péči je v nejlepším zájmu dětí.

15. Vzhledem k těmto okolnostem je ještě Ústavní soud ochoten akceptovat tu část napadených rozhodnutí, kterými byl zamítnut návrh stěžovatele na svěření dětí do střídavé péče, neboť odůvodnění tohoto rozhodnutí poskytnuté především okresním soudem je schopno z ústavněprávního pohledu obstát. Ústavní soud však již nemůže z následujících důvodů akceptovat rozhodnutí odvolacího soudu, kterým byl oproti rozhodnutí okresního soudu omezen styk stěžovatele s jeho dětmi.

16. Ústavní soud připomíná, že být spolu znamená pro rodiče a jeho dítě jeden ze základních prvků rodinného života, a to i přes rozkoly ve vztazích mezi rodiči [nález sp. zn. II. ÚS 3765/11 ze dne 13. 3. 2012 (N 52/64 SbNU 645), bod 27; shodně také ustálená judikatura Evropského soudu pro lidská práva – např. rozsudek ve věci *Voleský proti České republice* ze dne 29. 6. 2004 č. 63627/00, § 117]. Jak vyplývá z Úmluvy o právech dítěte, tak dítě má právo udržovat pravidelné osobní kontakty s oběma rodiči a oba rodiče mají společnou odpovědnost za výchovu a vývoj dítěte (čl. 9 odst. 3 a čl. 18 odst. 1). Z ustálené judikatury Ústavního soudu poté vyplývá, že v zájmu dítěte zpravidla je, aby bylo v péči obou rodičů, kde každý z nich poskytuje dítěti láskyplnou péči a každý svým dílem přispívá k osobnostnímu vývoji dítěte [srov. nález sp. zn. III. ÚS 1206/09 ze dne 23. 2. 2010 (N 32/56 SbNU 363), bod 28; nález sp. zn. I. ÚS 266/10 ze dne 18. 8. 2010 (N 165/58 SbNU 421, bod 25; nález sp. zn. I. ÚS 2482/13 ze dne 26. 5. 2014 (N 105/73 SbNU 683), bod 26; či nález sp. zn. I. ÚS 1554/14 ze dne 30. 12. 2014 (N 236/75 SbNU 629), bod 25; shodně viz také Obecný komentář Výboru pro práva dítěte č. 14 z 29. 5. 2013 o právu dítěte na to, aby jeho nejlepší zájmy byly předním hlediskem (General comment No. 14 on the right of the child to have his or her best interests taken as primary consideration), 2003, CRC/C/GC/14, bod 67]. Již proto jakékoliv omezení tohoto aspektu rodinného života (styku mezi rodičem a dítětem) musí být řádně a pečlivě odůvodněno, tedy musí sledovat legitimní cíl nejlepšího zájmu dítěte a být tomuto cíli přiměřené.

17. I vzhledem k tomu, že v českém kontextu instituty péče o dítě a styk s dítětem mají v podstatě shodný obsah, kritéria pro rozhodování o svěření dítěte do péče se analogicky uplatní i v případě rozhodování o styku. V tomto ohledu obecně platí, že řízení před soudy má být konáno a přijatá opatření mají být činěna vždy v nejlepším zájmu dítěte (čl. 3 Úmluvy o právech dítěte). Pokud obecné soudy rozhodují o úpravě styku, je nutno vycházet z toho, že právem obou rodičů je v zásadě stejnou měrou o dítě

Sbirka_nalezu-82.indd 211 29.3.18 12:42

pečovat a podílet se na jeho výchově, s čímž koresponduje i právo samotného dítěte na péči obou rodičů, a tudíž je-li rozhodnutím soudu svěřeno do péče jednoho z rodičů, pak by tomuto dítěti mělo být umožněno stýkat se s druhým rodičem v takové míře, aby byl postulát rovné rodičovské péče co nejvíce naplněn. Takové uspořádání je zpravidla vždy v „nejlepším zájmu dítěte", přičemž odchylky od tohoto principu musí být odůvodněny ochranou nějakého jiného, dostatečně silného legitimního zájmu, přičemž konkrétní skutečnosti, o něž se tento zájem opírá, musí být v daném řízení prokázány [nález sp. zn. III. ÚS 2298/15 ze dne 15. 3. 2016 (N 44/80 SbNU 543), bod 16; či nález ze dne 13. 3. 2012 sp. zn. II. ÚS 3765/11 (N 52/64 SbNU 645)].

18. Tyto ústavní principy plně zohledňuje i zákonná úprava styku s dítětem, která stanoví, že dítě, které je v péči jen jednoho rodiče, má právo stýkat se s druhým rodičem v rozsahu, který je v zájmu dítěte, stejně jako tento rodič má právo stýkat se s dítětem (§ 888 občanského zákoníku). Občanský zákoník tedy v souladu s právě uvedeným ústavním rámcem stanoví právo rodiče i dítěte na vzájemný styk, jehož rozsah má být určován především nejlepším zájmem dítěte.

19. V nyní posuzovaném případě stěžovatel původně na základě dohody s matkou realizoval styk s dětmi každý druhý víkend od pátku do neděle večer a každé pondělí a úterý odpoledne. Okresní soud poté napadeným rozsudkem tento styk na doporučení znalkyně a v souladu s přáním dětí rozšířil o přespání u stěžovatele z pondělí na úterý jednou za čtrnáct dní. Krajský soud napadeným rozsudkem tento styk změnil a vypustil úpravu styku v lichém týdnu v pondělí a úterý odpoledne. Stěžovatel tedy má nyní (mimo zvláštní úpravu o prázdninách) soudně upravený styk s dětmi vždy lichý víkend, na který bezprostředně navazuje sudé pondělí od 16 hodin do úterý 18:30. Poté následuje pauza deseti dní do dalšího lichého pátku, ve které nemá styk s dětmi upraven. Rozhodnutí krajského soudu tedy v důsledku je nejen podstatným omezením styku oproti rozhodnutí okresního soudu, ale je omezením i oproti stavu před napadenými rozhodnutími, kdy se stěžovatel vídal se syny každé pondělí a úterý odpoledne a nejdelší doba, po kterou se neviděli, byla tedy šest dní. Ústavní soud proto nyní prozkoumá důvody, které krajský soud pro takové omezení práva uvedl, a zda jsou tyto důvody s ohledem na právo stěžovatele na rodinný život dostatečné.

20. Krajský soud pro změnu prvostupňového rozhodnutí o úpravě styku uvedl dva důvody. Za prvé, že děti budou u stěžovatele předchozí víkend až do 18:30 v neděli, a za druhé, že rozsah styku zvolený okresním soudem už spíše připomíná střídavou péči. K prvnímu důvodu Ústavní soud uvádí, že je zjevně mylný. Okresní soud upravil styk stěžovatele s dětmi každý víkend v lichém týdnu, na který tedy navazuje sudý týden. Krajský soud však

Sbirka_nalezu-82.indd 212 29.3.18 12:42

zrušil styk stěžovatele s dětmi v pondělí a úterý v lichém týdnu, a nikoliv sudém.

21. Co se týče druhého důvodu, tak tento Ústavní soud považuje za předsudečný. Jednak je nutno poznamenat, že byť střídavá péče nemusí nutně znamenat přesnou polovinu času mezi rodiči, tak styk vymezený okresním soudem se střídavé péči neblíží ani zdaleka. Ve skutečnosti podle okresního soudu měl být stěžovatel s dětmi 24 % času posuzováno v období dvou týdnů. Nicméně a především skutečnost, že rozsah styku krajskému soudu připomíná střídavou péči, není obecně relevantním argumentem pro omezení takového styku. Relevantním argumentem je pouze nejlepší zájem dítěte (shodně viz Obecný komentář č. 14 Výboru pro práva dítěte, bod 67).

22. Je nutno připomenout, že střídavá péče je standardním druhem péče o dítě po rozchodu rodičů, který je upraven v občanském zákoníku. Navíc podle ustálené judikatury Ústavního soudu zmíněné výše (bod 16) jde o druh péče, který, pokud jsou pro něj splněny podmínky, je nejvíce šetrný k základním právům rodičů i dětí. Proto soudy musí vždy řádně odůvodnit, proč v daném konkrétním případě děti nebyly do střídavé péče svěřeny. Podle nálezu sp. zn. III. ÚS 2298/15 ze dne 15. 3. 2016 (viz výše) jsou střídavá a společná péče dokonce ideálem uspořádání poměrů dětí a rodičů, kteří spolu nežijí (bod 17). A priori tedy není nic špatného na tom, pokud by rozsah styku připomínal střídavou péči. Ba naopak, takový rozsah styku může být správným řešením s ohledem na základní práva všech dotčených osob. Lze dodat, že Ústavní soud vyslovil již v roce 2005 názor, že „z ústavněprávního pohledu není možné nadřazovat modely fungování vztahů mezi oddělenými rodiči a nezletilými dětmi, které mají orgány veřejné moci zažité, nad zájem dítěte, který je definován v čl. 3 Úmluvy o právech dítěte“ [nález sp. zn. II. ÚS 363/03 ze dne 20. 1. 2005 (N 12/36 SbNU 133)].

23. V nyní posuzované věci krajský soud nijak nevysvětlil, proč je styk, tak jak byl rozhodnut okresním soudem, v rozporu s nejlepším zájmem dětí. To zejména pokud právě s ohledem na nejlepší zájem dětí okresní soud rozsah styku stanovil. Postup krajského soudu je o to méně pochopitelný, jestliže matka proti styku tak, jak byl upraven okresním soudem, žádné výhrady nevznesla, odvolání nepodala a rovněž opatrovník navrhoval potvrzení rozsudku okresního soudu. Jak Ústavní soud již rozhodl ve výše citovaném nálezu sp. zn. III. ÚS 2298/15 ze dne 15. 3. 2016, nikterak nemíní zpochybňovat oprávnění odvolacího soudu změnit rozhodnutí soudu prvního stupně a rozhodnout i jinak, než jak navrhují účastníci řízení, současně by však odvolací soud měl vzít v úvahu, že pokud rodiče jsou schopni akceptovat (byť třeba jen v principu a konkludentně) určité řešení ohledně uspořádání poměrů svého dítěte, zde pak takové, jež bylo přijato okresním

Sbirka_nalezu-82.indd 213 29.3.18 12:42

soudem, a neshledá-li, že by takové řešení bylo ve zjevném rozporu se zájmem dítěte, měl by k těmto svým oprávněním přistupovat spíše zdrženlivě a respektovat stanovisko, resp. postoj rodičů. Ústavní soud zde vychází z premisy, že jsou to primárně rodiče, kdo rozhoduje o osudu svých dětí, a tudíž i ingerence státu by měla nastoupit pouze v těch případech, kdy je to skutečně nezbytně nutné (bod 19). Jinými slovy, krajský soud jistě mohl rozhodnut jinak než okresní soud i bez návrhu účastníků, avšak za podmínky, že by své rozhodnutí řádně odůvodnil hlediskem nejlepšího zájmu dítěte [shodně viz nález sp. zn. II. ÚS 363/03 ze dne 20. 1. 2005 (N 12/36 SbNU 133)]. To však krajský soud neučinil, a proto porušil právo stěžovatele na ochranu jeho rodinného života a právo na péči o děti v rozporu s čl. 10 odst. 2 a čl. 32 odst. 4 Listiny.

24. Výrokem II napadeného rozsudku krajský soud změnil i styk stěžovatele s dětmi o Vánocích. Učinil tak pouze s odůvodněním, že vyhovuje odvolání otce, aby děti jednou za dva roky (sudý rok) mohly být s otcem celý Štědrý den. Krajský soud však také v lichém roce omezil bez jakéhokoliv odůvodnění styk stěžovatele s dětmi z pěti celých dní o vánočních prázdninách na pouhé dny tři. Ani zde není jasné, proč je tato změna v nejlepším zájmu dětí, a proto Ústavní soud přistoupil ke zrušení celého výroku II napadeného rozhodnutí krajského soudu.

25. Z výše uvedených důvodů proto Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb., ústavní stížnosti stěžovatele částečně vyhověl, neboť shledal, že Krajský soud v Hradci Králové výrokem II napadeného rozsudku porušil právo stěžovatele na ochranu jeho rodinného života a právo na péči o děti dle čl. 10 odst. 2 a čl. 32 odst. 4 Listiny. Podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu tedy Ústavní soud zrušil výrok II rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 22. října 2015 č. j. 25 Co 324/2015-264. Ve zbytku ústavní stížnost odmítl jako zjevně neopodstatněnou podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

26. V novém řízení je krajský soud vázán tímto nálezem a jeho nosnými důvody. Pokud nedošlo k nějaké změně poměrů, tak krajský soud nemůže změnit styk stanovený v rozhodnutí okresního soudu tak, že by rozsah styku byl menší, než jak stanovil Okresní soud v Hradci Králové v rozsudku ze dne 23. června 2015 č. j. 0 P 8/2013-226.

Sbirka_nalezu-82.indd 214 29.3.18 12:42

Č. 138
K návrhu na povolení obnovy trestního řízení
K opomenutým důkazům v trestním řízení

Posoudí-li soud sám takové skutečnosti, k nimž je třeba odborných znalostí, aniž ohledně nich provedl znalecké dokazování, jde o vadu řízení, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, a to i tehdy, pokud případně sám patřičnými odbornými znalostmi disponuje. Taková vada je způsobilá vést k porušení principů spravedlivého procesu garantovaného v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, resp. v čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Josefa Fialy (soudce zpravodaj) a soudců Jana Filipa a Radovana Suchánka – ze dne 26. července 2016 sp. zn. III. ÚS 1414/16 ve věci ústavní stížnosti M. S., zastoupeného Mgr. Bohdanou Novákovou, advokátkou, se sídlem Čáslavská 8, Praha 3 – Vinohrady, proti usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 9. února 2016 sp. zn. 13 To 59/2016 a usnesení Okresního soudu Praha-západ ze dne 5. ledna 2016 sp. zn. 17 T 103/2014, jimiž byl zamítnut stěžovatelův návrh na povolení obnovy řízení v jeho trestní věci, za účasti Krajského soudu v Praze a Okresního soudu Praha-západ jako účastníků řízení a Krajského státního zastupitelství v Praze a Okresního státního zastupitelství Praha-západ jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Krajského soudu v Praze ze dne 9. února 2016 sp. zn. 13 To 59/2016 a usnesením Okresního soudu Praha-západ ze dne 5. ledna 2016 sp. zn. 17 T 103/2014 byla porušena práva stěžovatele zaručená v čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 9. února 2016 sp. zn. 13 To 59/2016 a usnesení Okresního soudu Praha-západ ze dne 5. ledna 2016 sp. zn. 17 T 103/2014 se ruší.

Sbirka_nalezu-82.indd 215 29.3.18 12:42

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností, vycházející z ustanovení § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu"), se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví označených usnesení, neboť je názoru, že jimi byla porušena jeho ústavně zaručená práva zakotvená v čl. 36 odst. 1, čl. 38 odst. 2 a čl. 40 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina") a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva").

2. Z ústavní stížnosti, z jejích příloh a vyžádaného spisu se podává, že v původním řízení Okresní soud Praha-západ rozsudkem ze dne 3. 9. 2014 sp. zn. 17 T 103/2014 stěžovatele uznal vinným přečinem maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání podle § 337 odst. 1 písm. a) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „tr. zákoník"), který spáchal podle skutkových zjištění soudu tím, že „nejméně v době od 22:00 hodin do 22:05 hodin dne 15. 6. 2014 na pozemní komunikaci II. třídy č. 603, po ulici Budějovická, v katastru obce Jesenice, okres Praha-západ, ve směru jízdy na obec Vestec, řídil osobní automobil tov. zn. Opel Vectra, RZ X, ačkoli si byl vědom skutečnosti, že mu byl trestním příkazem Okresního soudu v Náchodě ze dne 15. 5. 2013 sp. zn. 3 T 112/2013, který nabyl právní moci dne 4. 6. 2013, uložen mimo jiné trest zákazu činnosti spočívající v zákazu řízení motorových vozidel všeho druhu na dobu osmnácti měsíců a trestním příkazem Okresního soudu v Náchodě ze dne 25. 6. 2013 sp. zn. 3 T 148/2013, který nabyl právní moci dne 13. 8. 2013, mu byl mimo jiné uložen trest zákazu činnosti spočívající v zákazu řízení motorových vozidel všeho druhu na dobu tří let".

3. Okresní soud Praha-západ podle § 337 odst. 1 tr. zákoníku stěžovatele odsoudil k trestu odnětí svobody v trvání šesti měsíců, pro jehož výkon jej s poukazem na § 56 odst. 2 písm. b) tr. zákoníku zařadil do věznice s dozorem, a dále mu uložil podle § 73 odst. 1 a 3 tr. zákoníku trest zákazu činnosti spočívající v zákazu řízení motorových vozidel všeho druhu na dobu tří let.

4. Krajský soud v Praze usnesením ze dne 5. 2. 2015 sp. zn. 11 To 8/2015 odvolání stěžovatele proti tomuto rozsudku podle § 256 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „tr. řád") zamítl.

5. Následně stěžovatel podal návrh na obnovu řízení (s tvrzením, že v době spáchání skutku trpěl duševní nemocí), o němž Okresní soud Praha-západ shora uvedeným usnesením rozhodl tak, že podle § 283 písm. d) tr. řádu se zamítá, neboť důvody podle § 278 tr. řádu nebyly shledány.

Sbirka_nalezu-82.indd 216 29.3.18 12:42

6. Krajský soud v Praze ústavní stížností napadeným usnesením instanční stížnost stěžovatele proti tomuto usnesení Okresního soudu Praha-západ podle § 148 odst. 1 písm. c) tr. řádu zamítl.

II. Argumentace stěžovatele

7. Stěžovatel v ústavní stížnosti namítá, že soudy obou stupňů pochybily, pokud mu v původním řízení nebyl ustanoven obhájce, ačkoli byly dány podmínky pro nutnou obhajobu podle § 36 odst. 2 tr. řádu.

8. Soud prvního stupně v původním řízení svůj závěr o duševním stavu stěžovatele opřel o argument, že stěžovatel vlastní řidičský průkaz, při jehož vydání musel být přezkoumán jeho zdravotní stav. Soud nečinil žádná zjištění ohledně data, ke kterému byl stěžovateli vydán řidičský průkaz, a kdy tak byl v této souvislosti zkoumán jeho zdravotní stav. Současně soud disponoval opisem z evidence Rejstříku trestů, ze kterého je patrné, že stěžovatel měl oprávnění řídit motorová vozidla minimálně již v roce 1992. Soud tedy vycházel z lékařské zprávy zpracované při žádosti o vydání řidičského průkazu, ke které přístup neměl, neznal její obsah ani datum jejího vydání, tedy argumentoval důkazem, který nebyl v hlavním líčení proveden.

9. Odvolací soud v původním řízení konstatoval, že pokud by stěžovatel trpěl psychickými problémy, jistě by to Policii České republiky při zadržení sdělil, přičemž z výslechu svědků nevyplývá, že by se při zadržení choval nestandardně. Řečeným soud pochybil, když učinil závěr o odborné otázce (příčetnosti stěžovatele), aniž by k posouzení této odborné otázky přibral znalce (§ 105 a násl. tr. řádu).

10. Okresní soud Praha-západ návrh na povolení obnovy řízení zamítl, přičemž uvedl, že v tomto návrhu stěžovatel neoznačil nové skutečnosti ani nové důkazy. Stěžovatel vytýká, že pokud jde o posudky zpracované dříve pro účely jiných trestních řízení, tyto důkazy v hlavním líčení nebyly provedeny a v trestním spisu založeny nejsou. Ve smyslu ustanovení § 278 tr. řádu jde o důkazy nové, tedy soudu dříve neznámé.

11. Předmětné posudky, dovozuje dále stěžovatel, mohly obsahovat a obsahují závěr o tom, že porucha stěžovatele je celoživotní a neléčitelná, a je tedy důvod jeho příčetnost k datu 15. 6. 2014 (kdy se dopustil inkriminovaného jednání) zkoumat. Soudy tedy hodnotily dříve zpracované posudky jako nevýznamné bez toho, že by se seznámily s jejich obsahem. Pokud si soudy tyto posudky nevyžádaly, ačkoli byly dle § 282 tr. řádu povinny provést potřebná šetření, citované ustanovení trestního řádu porušily, čímž způsobily nesprávnost svých usnesení. Konkrétně jde o posudek MUDr. Ivo Procházky a MUDr. Luďka Daneše ze dne 9. 10. 2001, zpracovaný v řízení ve věci vedené Obvodním soudem pro Prahu 8 pod sp. zn. 3 T 50/2002, a posudek MUDr. Heleny Malé ze dne 6. 10. 2004, včetně doplňků, zpracovaný ve věci vedené Obvodním státním zastupitelstvím pro Prahu 7

Sbirka_nalezu-82.indd 217 29.3.18 12:42

pod sp. zn. ZT 197/2004. V prvně jmenovaném řízení bylo stěžovateli uloženo ochranné psychiatrické léčení, v druhé věci bylo řízení státním zástupcem zastaveno z důvodu nepříčetnosti stěžovatele. Dříve zpracované posudky by nutně musely soud vést k pochybnostem o příčetnosti stěžovatele a provedení těchto důkazů by mělo vliv na rozhodování ve věci.

12. Stěžovatel se vyslovuje, že pokud by soud ustanovil znalce tak, jak navrhoval, zjistil by, že byl v důsledku své choroby dne 15. 6. 2014 nepříčetný. Závěr o nepříčetnosti stěžovatele by nejen mohl, ale dokonce musel mít za důsledek změnu rozhodnutí o vině.

III. Průběh řízení před Ústavním soudem

13. Ústavní soud si pro účely tohoto řízení vyžádal procesní spis a v souladu s § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu Okresní soud Praha-západ a Krajský soud v Praze jako účastníky řízení vyzval k podání vyjádření ohledně obsahu ústavní stížnosti.

14. Okresní soud Praha-západ sdělil, že se nevyjadřuje a rozhodnutí ponechává na úvaze Ústavního soudu. Krajský soud v Praze se omezil na souhrnné konstatování, že své usnesení nadále pokládá za věcně správné, a poukazoval na jeho odůvodnění.

15. Obě vyjádření soudů obsahově nepřesáhla argumentační rámec napadených rozhodnutí, a proto je Ústavní soud stěžovateli k replice nezaslal.

16. Ve smyslu § 44 zákona o Ústavním soudu rozhodl Ústavní soud ve věci bez konání ústního jednání, neboť od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci.

IV. Procesní předpoklady projednání návrhu

17. Ústavní soud se nejprve zabýval tím, zda jsou splněny procesní předpoklady projednání ústavní stížnosti. Ústavní stížnost byla podána včas a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je osobou oprávněnou k jejímu podání, je zastoupen v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a vyčerpal všechny prostředky, které mu zákon k ochraně jeho práv poskytuje; ústavní stížnost proto byla shledána přípustnou (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

V. a) Obecná východiska pro posouzení zásahu

18. Ústavní soud v první řadě konstatuje, že jeho úkolem je ochrana ústavnosti [čl. 83 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“)]. Není součástí soustavy soudů (srov. čl. 91 odst. 1 Ústavy) a nepřísluší mu právo dozoru nad jejich rozhodovací činností, do níž je oprávněn zasáhnout pouze tehdy,

Sbirka_nalezu-82.indd 218 29.3.18 12:42

byla-li pravomocným rozhodnutím soudu porušena stěžovatelova základní práva a svobody chráněné ústavním pořádkem České republiky. K porušení ústavním pořádkem zaručených práv osob dochází zejména tehdy, pokud orgány veřejné moci nesprávně aplikují právní normy, takže se právní závěry v jejich rozhodnutích dostávají do extrémního nesouladu s vykonanými skutkovými zjištěními [srov. např. nález ze dne 13. 1. 1999 sp. zn. I. ÚS 401/98 (N 3/13 SbNU 11); veškerá rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná též v internetové databázi na http://nalus.usoud.cz].

19. V projednávané věci bylo třeba přezkoumat postup soudů (a jimi dosažený výsledek řízení) především z pohledu námitky stěžovatele, že v době spáchání jednání, pro něž byl odsouzen, jakož i v průběhu trestního řízení trpěl kvalifikovanou duševní chorobou a že rozhodující soudy tuto námitku jako relevantní akceptovat odmítly, aniž by si vyžádaly k posouzení příčetnosti stěžovatele příslušný znalecký posudek.

20. Dle § 278 odst. 1 trestního řádu platí, že obnovu řízení povolí soud, pokud předchozí řízení skončilo pravomocným rozsudkem, vyjdou-li najevo skutečnosti nebo důkazy soudu dříve neznámé, které by mohly samy o sobě nebo ve spojení se skutečnostmi a důkazy známými už dříve odůvodnit jiné rozhodnutí o vině nebo o přiznaném nároku poškozeného na náhradu škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo na vydání bezdůvodného obohacení, anebo vzhledem k nimž by původně uložený trest byl ve zřejmém nepoměru k povaze a závažnosti trestného činu nebo k poměrům pachatele nebo uložený druh trestu by byl ve zřejmém rozporu s účelem trestu.

21. Ústavní soud si je vědom specifik řízení o povolení obnovy v trestním řízení; srov. nález ze dne 9. 7. 2009 sp. zn. II. ÚS 2152/08 (N 156/54 SbNU 27), nález ze dne 29. 7. 2010 sp. zn. III. ÚS 3386/09 (N 151/58 SbNU 281) a nález ze dne 15. 3. 2012 sp. zn. III. ÚS 1330/11 (N 54/64 SbNU 673), dále usnesení ze dne 31. 1. 2008 sp. zn. III. ÚS 1103/07, usnesení ze dne 30. 4. 2008 sp. zn. III. ÚS 2125/07 a usnesení ze dne 17. 6. 2010 sp. zn. III. ÚS 789/10 (v SbNU nepublikována, dostupná na http://nalus.usoud.cz). Meritem tohoto řízení není otázka viny trestným činem [srov. čl. 40 odst. 3 Listiny a čl. 6 odst. 3 písm. c) Úmluvy, resp. nález ze dne 24. 2. 2009 sp. zn. I. ÚS 2517/08 (N 34/52 SbNU 343), bod 41, či z nedávné doby nález ze dne 13. 10. 2015 sp. zn. III. ÚS 2731/14 (N 183/79 SbNU 79)] ani otázka dočasného zbavení osobní svobody [srov. čl. 5 odst. 3 Úmluvy, čl. 8 odst. 3 *in fine* Listiny], nýbrž posouzení charakteru důkazů a skutečností jako „nových“, tj. z hledisek uvedených v ustanovení § 278 odst. 1 věty první tr. řádu.

22. Podstatou řízení o povolení obnovy řízení je posouzení nezbytnosti odstranit možné nedostatky pravomocného rozhodnutí, dané zejména neznalostí určitých skutečností v původním řízení [obdobně např. nález ze dne 26. 8. 2010 sp. zn. III. ÚS 608/10 (N 173/58 SbNU 513)]. Tím toto řízení

Sbirka_nalezu-82.indd 219 29.3.18 12:42

z důvodu racionální nezbytnosti co největšího souladu obsahu trestních rozsudků s objektivní realitou prolamuje právní moc původního rozhodnutí, jakož i zákaz vedení opakovaného řízení pro týž skutek [srov. nález ze dne 30. 7. 2009 sp. zn. II. ÚS 2445/08 (N 174/54 SbNU 193); obdobně dále usnesení ze dne 9. 6. 2010 sp. zn. II. ÚS 1364/10 (v SbNU nepublikováno, dostupné na http://nalus.usoud.cz) a také např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP") ze dne 20. 7. 2004 ve věci *Nikitin proti Rusku*, stížnost č. 50178/99, § 56].

23. Ústavní soud však zároveň opakovaně zdůraznil, že již s ohledem na čl. 4 Ústavy nelze ani v řízení o mimořádných opravných prostředcích [např. nálezy ze dne 2. 3. 2004 sp. zn. I. ÚS 180/03 (N 32/32 SbNU 293), ze dne 18. 8. 2004 sp. zn. I. ÚS 55/04 (N 114/34 SbNU 187), ze dne 23. 3. 2004 sp. zn. I. ÚS 4/04 (N 42/32 SbNU 405), ze dne 18. 10. 2006 sp. zn. IV. ÚS 374/04 (N 191/43 SbNU 171), ze dne 10. 5. 2005 sp. zn. IV. ÚS 128/05 (N 100/37 SbNU 355), ze dne 15. 2. 2006 sp. zn. II. ÚS 648/05 (N 37/40 SbNU 311), ze dne 31. 3. 2010 sp. zn. II. ÚS 855/08 (N 71/56 SbNU 811), srov. nález ze dne 24. 11. 2009 sp. zn. II. ÚS 1681/08 (N 240/55 SbNU 325)] včetně řízení o povolení obnovy [srov. nálezy ze dne 21. 4. 1999 sp. zn. I. ÚS 350/98 (N 56/14 SbNU 23), ze dne 9. 7. 2009 sp. zn. II. ÚS 2152/08 (N 156/54 SbNU 27), ze dne 24. 2. 2009 sp. zn. I. ÚS 2517/08 (N 34/52 SbNU 343), ze dne 4. 3. 2010 sp. zn. III. ÚS 389/09 (N 40/56 SbNU 461), ze dne 19. 1. 2010 sp. zn. I. ÚS 1537/09 ve znění opravného usnesení sp. zn. I. ÚS 1537/09 ze dne 9. 2. 2010 (N 9/56 SbNU 91), ze dne 30. 7. 2009 sp. zn. II. ÚS 2445/08 (N 174/54 SbNU 193)] rezignovat na institucionální záruky spravedlivého procesu, jehož jsou práva uvedená v čl. 38 odst. 2 Listiny, případně v čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy, zvláštními aspekty [srov. nález z 11. 10. 2004 sp. zn. IV. ÚS 538/03 (N 142/35 SbNU 21), resp. rozsudek ESLP ze dne 23. 4. 1997 ve věci *Van Mechelen a další proti Nizozemsku*, stížnosti č. 21363/93; 21364/93; 21427/93; 22056/93]. Že i v řízení o povolení obnovy řízení je nevyhnutelné dbát principů kontradiktornosti a rovnosti „zbraní", Ústavní soud konstatoval výslovně v nálezu ze dne 26. 8. 2010 sp. zn. III. ÚS 608/10 (N 173/58 SbNU 513); ty se promítají do rovnoprávného postavení procesních stran (státního zástupce a obžalovaného) co do možnosti skutkově a právně argumentovat, podávat návrhy, vyjadřovat se k návrhům a tvrzením druhé strany, jakož i nabízet odpovídající důkazy.

24. Jinak řečeno, byť v obnovovacím řízení nejde o meritum trestního řízení (o vinu a trest), toto řízení je svým charakterem v řadě ohledů analogické fázi trestního řízení probíhající před soudy ve věci samé [srov. nález sp. zn. III. ÚS 1330/11 ze dne 15. 3. 2012 (N 54/64 SbNU 673), bod 13; či nález ze dne 26. 8. 2010 sp. zn. III. ÚS 608/10 (N 173/58 SbNU 513)] a i v řízení o povolení obnovy řízení je třeba ctít princip *in dubio pro reo* a soudce rozhodující o povolení obnovy řízení by měl k posouzení věci přistupovat

Sbirka_nalezu-82.indd 220 29.3.18 12:42

nepředpojatě, tj. být zásadně otevřený tomu, že předložený důkaz může dosavadní rozhodnutí o vině zvrátit [srov. nález ze dne 24. 2. 2009 sp. zn. I. ÚS 2517/08 (N 34/52 SbNU 343), bod 39].

25. Pro rozhodování o obnově řízení jsou významné takové skutečnosti nebo důkazní prostředky, kterými jsou zpochybňovány usvědčující důkazy provedené v původním řízení. Hodnocení předložených důkazů nesmí přesahovat rámec zjištění, zda je pravděpodobné, že tvrzená skutečnost či nový důkaz sám, anebo ve spojení s již provedeným dokazováním by mohl přivodit změnu rozhodnutí. Výsledkem hodnocení nemůže a nesmí být nové, změněné skutkové zjištění. Skrze uvedené hodnocení je třeba dosáhnout určitého stupně pravděpodobnosti či důvodný předpoklad pro očekávání, že změna rozhodnutí je možná. Jde tedy o posouzení otázky, zda nové skutečnosti nebo důkazy jsou způsobilé, samy o sobě nebo ve spojení se skutečnostmi a důkazy známými soudu či jiným orgánům činným v trestním řízení již dříve, odůvodnit jiné, tj. pro stěžovatele příznivější rozhodnutí. Toto zkoumání spočívá v porovnání důkazů dosud provedených a dosavadních skutkových zjištění s důkazním významem nových skutečností, resp. nových důkazů. Pokud by bylo možno dospět k vysokému stupni pravděpodobnosti, resp. plně odůvodněnému předpokladu (není tedy nutná absolutní jistota v tomto směru) o tom, že by na základě nových skutečností a důkazů mohlo dojít ke změně původního rozhodnutí, je namístě rozhodnout o povolení obnovy. Znalecký posudek, který obsahuje nové skutečnosti anebo využívá nové vědecké metody, které vedou k jinému skutkovému závěru, je k tomu vhodným důkazním prostředkem [srov. nález ze dne 24. 2. 2009 sp. zn. I. ÚS 2517/08 (N 34/52 SbNU 343) a nález ze dne 30. 7. 2009 sp. zn. II. ÚS 2445/08 (N 174/54 SbNU 193)].

26. Ústavní soud rovněž poukazuje na skutečnost, že v souladu s procesní zásadou *iudex peritus peritorum* je to právě a jen soudce, kdo rozhoduje nejen o věci samé, ale rovněž i o vedení řízení a v jeho rámci o potřebě znaleckého zkoumání, rozsahu znaleckého úkolu a rovněž i o místě závěrů z něj vyplývajících v souhrnu provedených důkazů při tvorbě skutkových a následně i právních závěrů. Znalecké posudky, ať už jakkoliv relevantní pro posouzení odborné stránky věci, jsou tudíž vždy toliko podkladem pro rozhodnutí soudce, který je v konečném důsledku nad všemi znalci [usnesení sp. zn. III. ÚS 2679/13 ze dne 21. 5. 2014 (U 9/73 SbNU 993)]. Znalecký posudek je nepochybně významným druhem důkazního prostředku a v rámci dokazování v trestním řízení mu přísluší významné místo. Je však nutno jej hodnotit stejně pečlivě jako každý jiný důkaz, ani on nepožívá žádné větší důkazní síly a musí být podrobován všestranné prověrce nejen právní korektnosti, ale též věcné správnosti [nález sp. zn. III. ÚS 299/06 ze dne 30. 4. 2007 (N 73/45 SbNU 149)].

Sbirka_nalezu-82.indd 221 29.3.18 12:42

27. Jak Ústavní soud dovodil v nálezu ze dne 18. 3. 2010 sp. zn. III. ÚS 3320/09 (N 60/56 SbNU 643), zákonem předepsanému postupu v úsilí o právo (zásadám spravedlivého procesu) vyplývajícímu z čl. 36 odst. 1 Listiny konvenuje, že procesním právům účastníka odpovídá povinnost soudu o jím navržených důkazech rozhodnout, jakož i – pokud jim nevyhoví – ve svém rozhodnutí vyložit, z jakých důvodů navržené důkazy neprovedl, resp. pro základ svých skutkových zjištění je nepřevzal; jestliže tak soud neučiní nebo učiní nedostatečně, zatíží řízení vadami ve smyslu porušení obecných procesních předpisů, jež jsou způsobilé současně založit kolizi se zásadami vyjádřenými v hlavě páté Listiny (především čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2). Tzv. opomenuté důkazy, tj. důkazy, o nichž v řízení nebylo soudem rozhodnuto, případně důkazy, jimiž se soud bez adekvátního odůvodnění nezabýval, proto typicky zakládají nejen nepřezkoumatelnost vydaného rozhodnutí, nýbrž i jeho protiústavnost [obdobně srov. např. nálezy Ústavního soudu ze dne 16. 2. 1995 sp. zn. III. ÚS 61/94 (N 10/3 SbNU 51) a ze dne 12. 6. 1997 sp. zn. III. ÚS 95/97 (N 76/8 SbNU 231) a řadu dalších].

28. Lze též připomenout, že podle § 2 odst. 5 *in fine* tr. řádu právo obviněného na podporu svých stanovisek navrhovat a provádět důkazy nezbavuje soud povinnosti, aby sám doplnil dokazování v rozsahu potřebném pro své rozhodnutí.

V. b) Nepříčetnost coby okolnost vylučující trestní odpovědnost

29. Podle § 26 tr. zákoníku platí, že kdo pro duševní poruchu v době spáchání činu nemohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný.

30. Nepříčetností coby okolností vylučující trestní odpovědnost se tedy rozumí stav, v němž někdo pro duševní poruchu přítomnou v době spáchání činu nemůže buď rozpoznat, že jeho jednání je protiprávní, anebo nemůže své jednání ovládat, přičemž postačí, že chybí jedna z těchto schopností; samotná duševní porucha, aniž by vyvolala nedostatek schopnosti rozpoznávací nebo určovací, důvodem nepříčetnosti není.

31. Otázka nepříčetnosti je otázkou právní; její posouzení náleží orgánům činným v trestním řízení na základě skutečností vyplývajících z provedených důkazů. Co však je podstatné – a pro danou věc určující – je, že povaha této otázky vyžaduje, aby její posouzení bylo založeno na skutkovém podkladu, který představuje procesní uplatnění odborných znalostí z oboru psychiatrie ve formě předjímané v § 105 odst. 1 a § 116 tr. řádu; je tomu tak proto, že platí (a to vůbec), že soudu – z mnoha nepochybných důvodů – nepřísluší nahrazovat důkaz znaleckým posudkem „posouzením“ vlastním, což na druhé straně není v kolizi s požadavkem, aby trestní soudce měl alespoň elementární znalosti těch disciplín, které se nejčastěji ve znalectví uplatňují, jako je kriminalistika, soudní lékařství, soudní

Sbirka_nalezu-82.indd 222 29.3.18 12:42

psychiatrie a soudní psychologie (v odborné literatuře srov. Musil, J. Hodnocení znaleckého posudku. Kriminalistika, 2010, č. 3, dostupné z http://www.mvcr.cz/clanek/hodnoceni-znaleckeho-posudku.aspx), a ani nezbavuje soudce odpovědnosti za vedení soudního řízení (viz Dwyer, D. The Judicial Assessment of Expert Evidence. Cambridge, New York : Cambridge University Press, 2008, str. 197). Rovněž z hledisek ústavněprávních (vymezených výše k principům tzv. spravedlivého procesu) se uplatní závěr vyslovený Nejvyšším soudem v rozsudku ze dne 2. 4. 2001 sp. zn. 22 Cdo 1599/99, podle kterého posoudí-li soud sám skutečnosti, k nimž je třeba odborných znalostí, aniž ohledně těchto skutečností provedl znalecké dokazování, jde o vadu řízení, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, přičemž není podstatné, že případně patřičnými odbornými znalostmi disponuje. Tomu neodporuje okolnost, že znalecký posudek zpravidla představuje jen jeden z pramenů (byť zásadní) pro vytvoření soudcovského přesvědčení o otázce příčetnosti, který musí být hodnocen v souvislosti se všemi ostatními zjištěnými skutečnostmi, jež jsou z tohoto hlediska relevantní (k tomu rozhodnutí č. 17/1979 Sb. rozh. tr., resp. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 1. 2010 sp. zn. 8 Tdo 1474/2009).

32. Zjištění, zda je dán stav duševní poruchy vylučující trestní neodpovědnost, či nikoli, nestačí dovodit ani jen z vyjádření ošetřujícího lékaře (srov. již kupř. rozhodnutí č. 14/1979 Sb. rozh. tr.), nýbrž musí být – jak je výše uvedeno – založeno na znaleckém posudku znalce psychiatra (viz § 105 odst. 1 a § 116 odst. 1 tr. řádu).

V. c) Obnova řízení v projednávané věci

33. Vyloženým ústavněprávním zásadám soudy v dané věci nedostály.

34. Důvodem pro obnovu řízení měly podle stěžovatele být nové informace o jeho nepříčetnosti coby okolnosti vylučující trestní odpovědnost, přičemž oba soudy dospěly k závěru, že touto otázkou se zabývaly již v původním řízení. Ústavní soud tak zaměřil svou pozornost na otázku, na základě jakých skutečností a důkazů byla posouzena otázka příčetnosti stěžovatele v původním řízení (srov. přiměřeně usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 9. 2007 sp. zn. 4 Tz 111/2006, podle něhož zjištění soudu rozhodujícího o návrhu na povolení obnovy řízení, zda existence nových skutečností či nových důkazů je způsobilá odůvodnit jiné než původní pravomocné rozhodnutí ve věci, nelze provést jiným procesním postupem než porovnáním dosud vykonaných důkazů s důkazním významem nově tvrzených skutečností nebo nově provedených důkazů).

35. Okresní soud Praha-západ v rozsudku ze dne 3. 9. 2014 sp. zn. 17 T 103/2014 konstatoval, že: „nelze přecenit tvrzení obžalovaného v tom smyslu, že byl psychicky rozrušen, neboť je evidentní, že vlastní řidičský průkaz, k jehož vydání je třeba též lékařská zpráva, a dosud v tomto

Sbirka_nalezu-82.indd 223 29.3.18 12:42

oprávnění nebyl ze zdravotních důvodů omezen. Proto nelze než považovat takové tvrzení za účelové, vedené snahou vzbudit lítost a vyhnout se odpovědnosti za vlastní pochybení".

36. Krajský soud v Praze v usnesení ze dne 5. 2. 2015 sp. zn. 11 To 8/2015 uvedl: „Jestliže se obžalovaný v rámci veřejného zasedání u soudu druhého stupně domáhal zrušení rozsudku prvého soudu a doplnění dokazování o znalecký posudek týkající se jeho zdravotního stavu, je tento návrh na doplnění dokazování nadbytečný. Odvolatel přitom argumentuje svým údajně špatným psychickým stavem, avšak všechny listiny, které odvolacímu soudu předložil, si vyžádal a začal zařizovat až poté, co byl prvým soudem nepravomocně odsouzen a svoji obhajobu založenou na špatném duševním stavu uplatnil až v rámci hlavního líčení před soudem prvního stupně. Bezprostředně po svém zadržení policií, poté, co se odvolatel trestného jednání dopustil, se v rámci výslechu podezřelého o shora uvedených problémech nezmínil. Soud druhého stupně tedy nezpochybňuje právo osoby, která je podezřelá ze spáchání trestného činu, výpověď odmítnout, je však třeba poukázat na to, že pokud by obžalovaný skutečně trpěl takovými psychickými problémy, že by to ovlivňovalo svobodu jeho rozhodování v době spáchání trestné činnosti, jistě by to policii při zadržení sdělil. Z výslechu obou svědků policistů Jana Berana a Miroslava Vojty nevyplývá, že by se obžalovaný po svém zadržení choval nestandardně, že by na něm byly patrny nějaké psychické indispozice v podobě duševní poruchy nebo choroby. Sám odvolatel připustil, že automobil řídil za situace, kdy nechtěl jet do Štiřína veřejnou hromadnou dopravou, protože by to pro něj znamenalo velké fyzické obtíže s tím spojené. Obžalovaný tedy udává naprosto racionální důvod, proč použil k cestě za svými dětmi automobil, nepopřel ani to, že si byl vědom uloženého zákazu řízení motorových vozidel."

37. Z uvedeného plyne, že nepříčetnost coby okolnost vylučující trestní odpovědnost, byla v původním řízení zjišťována s negativním závěrem. Novotou ve smyslu § 278 tr. řádu přitom mohou být i změněné skutečnosti, které sice byly v původním řízení dokazovány, ale se zcela jiným výsledkem (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 3. 2008 sp. zn. 5 Tz 100/2007 a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 8. 2013 sp. zn. 8 Tz 33/2013). Novou skutečnost je třeba většinou prokázat důkazy. Nové důkazy se mohou týkat jak nových skutečností, tak i skutečností, na které obviněný poukazoval již v předcházejícím řízení, pro které však v původním řízení nebyly předloženy žádné důkazy, anebo sice určité důkazy předloženy byly, ale vyzněly zcela nebo v podstatných skutečnostech jinak (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 1. 2007 sp. zn. 4 Tz 101/2006 či ze dne 25. 9. 2007 sp. zn. 4 Tz 111/2006). Novým důkazem je tedy v tomto smyslu i nový znalecký posudek o rozhodné skutkové okolnosti pro posouzení viny, pokud znalec na základě nových dříve neznámých skutkových okolností učiní jiné

Sbirka_nalezu-82.indd 224 29.3.18 12:42

znalecké závěry, které mají podstatný význam pro posouzení viny obviněného [srov. nález ze dne 24. 2. 2009 sp. zn. I. ÚS 2517/08 (N 34/52 SbNU 343), nález ze dne 30. 7. 2009 sp. zn. II. ÚS 2445/08 (N 174/54 SbNU 193) aj. a rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 3. 2008 sp. zn. 5 Tz 100/2007].

38. Lékařská zpráva Všeobecné fakultní nemocnice v Praze, Sexuologického ústavu, autorizovaná MUDr. Luďkem Danešem, CSc., a MUDr. Evou Štefkovou, ze dne 16. 3. 2015 (procesní spis, č. l. 113 p. v.) uvádí, že MUDr. Luděk Daneš s MUDr. Procházkou ve vztahu ke stěžovateli vypracovali znalecký posudek, kterým diagnostikovali maniodepresivní psychózu s poruchou osobnosti. S maniodepresivní psychózou se stěžovatel již předtím léčil na Psychiatrické klinice Všeobecné fakultní nemocnice v Praze. Stěžovateli byla nařízena ústavní psychiatrická ochranná léčba, které se podrobil v Psychiatrické léčebně Bohnice, přičemž v roce 2007 mu byla změněna na ambulantní psychiatrickou léčbu, kterou vykonával v rámci Všeobecné fakultní nemocnice v Praze, Sexuologického ústavu.

39. Z lékařské zprávy ze dne 23. 10. 2015 (procesní spis, č. l. 114) vyhotovené MUDr. Ladislavem Hnídkem se podává závěr, že stěžovatel trpí bipolární poruchou v remisi, suspektní je porucha osobnosti.

40. Tyto lékařské zprávy předložené stěžovatelem pro účely obnovy řízení je tedy třeba považovat za nové důkazy, které potenciálně vypovídají o skutečnostech soudu dříve neznámých. Na tom nic nemění, že soud nezjišťuje příčetnost pachatele jako takovou, ale vždy jen ve vztahu k určitému – časově identifikovatelnému – činu. Ústavní soud se proto zabýval tím, zda tyto zprávy společně s dalšími materiály, které stěžovatel v řízení o obnově předložil, mohou být způsobilé odůvodnit jiné rozhodnutí o vině či trestu.

41. Povaze a významu stěžovatelem uplatněné argumentace ani obecně, ani v konkrétních souvislostech, na které se soudy odvolávaly, neodpovídá, jestliže k ustanovení znalce nepřistoupily a – v obnovovacím řízení – se opětovně upnuly k úvahám – z vyložených ústavněprávních hledisek neudržitelným – dovozujícím trestní odpovědnost stěžovatele (a potažmo – zde však především – absenci rozhodné „nové skutečnosti“) převážně z charakteru jednání, pro něž došlo k jeho odsouzení (ze stěžovatelova sdělení, že vozidlo řídil za situace, kdy nechtěl jet do Štiřína veřejnou hromadnou dopravou, protože „by to pro něj znamenalo velké fyzické obtíže“ s tím spojené, tedy „udal naprosto racionální důvod, proč použil k cestě za svými dětmi automobil“, a nepopřel ani to, že si byl vědom uloženého zákazu řízení motorových vozidel), případně i z jen „logické“ – interpretace určitých lékařských zpráv (upozorňující na „anxiózně depresivní syndrom a poruchu přizpůsobení“), které měly v původním řízení k dispozici.

42. Stěžovatelem vzpomínané lékařské zprávy (procesní spis, č. l. 113 p. v. a 114) tedy *prima facie* zpochybňují vypovídací hodnotu důkazů,

Sbirka_nalezu-82.indd 225 29.3.18 12:42

na nichž soudy v původním řízení založily svůj závěr o trestní odpovědnosti stěžovatele. Lékařská vyjádření, na která se odvolával stěžovatel, tedy svým obsahem představovala očividně natolik relevantní informaci, že zkoumání znalecké zde bylo vskutku opodstatněné.

43. Z hlediska předpokladů pro obnovu řízení podle § 278 odst. 1 tr. řádu je třeba uvést, že výše konkretizované lékařské zprávy jsou novým důkazem i přesto, že soudy již v původním řízení disponovaly údajem, že „jedno z dříve vedených trestních stíhání … bylo v roce 2005 zastaveno pro nepříčetnost odsouzeného", přičemž „k zastavení stíhání z důvodů nepříčetnosti dochází výlučně na základě znaleckého posudku z oboru psychiatrie". Že je nevyhnutelné nařídit vyhotovení znaleckého posudku, mohly, resp. měly, soudy objektivně dovodit již na základě informací, které jim v řízení byly dostupné. Pakliže soudy bez relevantního odůvodnění stěžovateli, který znalecké dokazování navrhl, nevyhověly, založily i stav existence tzv. opomenutého důkazu, jehož ústavněprávní konsekvence byly shora rovněž vyloženy.

44. Pokud jde o stěžovatelem dovozované porušení čl. 40 odst. 3 Listiny, které mělo nastat tím, že mu v původním řízení bylo upřeno právo na pomoc obhájce, Ústavní soud námitku v daných souvislostech nepovažuje za bezprostředně uplatnitelnou z hlediska posuzování předpokladů pro obnovu řízení podle § 278 odst. 1 tr. řádu [srov. kupř. usnesení ze dne 27. 8. 2009 sp. zn. II. ÚS 957/09 (v SbNU nepublikováno, dostupné na http://nalus.usoud.cz)].

V. d) Závěry

45. Není úkolem Ústavního soudu, aby soudům určoval, jak mají důkazy hodnotit, tedy zda by uvedené nové důkazy směřující k prokázání nových skutečností mohly vést k jinému rozhodnutí o vině či trestu stěžovatele. Z rozhodnutí napadených ústavní stížností však neplyne, proč by tyto novoty k jinému rozhodnutí v trestní věci stěžovatele vést nemohly. Pokud by totiž byla prokázána skutková verze stěžovatele, tedy že byl v rozhodné době nepříčetný, původní řízení neposkytuje oporu pro závěr o naplnění znaků skutkové podstaty podle § 337 odst. 1 písm. a) tr. zákoníku. Mohlo by dojít k jinému rozhodnutí o vině, tak případně o trestu (§ 40 tr. zákoníku).

46. Na řízení, jakož i na obě napadená rozhodnutí, jež z něj vzešla, je tudíž nutno hledět jako na rozporná se zárukami uvedenými v čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny, resp. čl. 6 odst. 1 Úmluvy [v intencích nálezů Ústavního soudu ze dne 30. 5. 2006 sp. zn. I. ÚS 574/05 (N 109/41 SbNU 357), ze dne 5. 8. 2009 sp. zn. I. ÚS 988/08 (N 177/54 SbNU 225), ze dne 7. 10. 2009 sp. zn. IV. ÚS 973/09 (N 212/55 SbNU 3), ze dne 17. 2. 2010 sp. zn. I. ÚS

Sbirka_nalezu-82.indd 226 29.3.18 12:42

2971/09 (N 28/56 SbNU 315), ze dne 26. 8. 2010 sp. zn. III. ÚS 608/10 (N 173/58 SbNU 513) a dalších].

47. S ohledem na výše uvedené důvody dospěl Ústavní soud k závěru, že v projednávané věci nebyla úprava obnovy řízení uplatněna v souladu s požadavky plynoucími z ústavního pořádku. Ústavní soud proto postupoval dle § 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu a usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 9. 2. 2016 sp. zn. 13 To 59/2016 a usnesení Okresního soudu Praha-západ ze dne 5. 1. 2016 sp. zn. 17 T 103/2014 zrušil.

48. Bude na soudech, aby pokračovaly v řízení postupem podle § 314h a násl. tr. řádu. Otevírá se tím prostor též pro eventuální doplnění dokazování a možnost nového hodnocení důkazů. Okresní soud v dalším řízení musí podrobněji vyložit, proč není dán předpoklad jiného rozhodnutí o vině a trestu stěžovatele s ohledem na vypovídací hodnotu zejména výše uvedených důkazů a skutečností (a to jak těch nových samostatně, tak ve spojení s těmi dříve známými). Je přitom vázán právním názorem Ústavního soudu (čl. 89 odst. 2 Ústavy), nemůže tak mimo jiné vycházet z toho, že otázka příčetnosti stěžovatele byla již v původním řízení vyřešena a není novotou ve smyslu § 278 tr. řádu.

Sbirka_nalezu-82.indd 227 29.3.18 12:42

Sbirka_nalezu-82.indd 228 29.3.18 12:42

Č. 139
K podmínkám vydání rozsudku pro uznání

I. Fikce uznání dle § 114b odst. 5 občanského soudního řádu nemůže nastoupit a rozsudek pro uznání nelze vydat v situaci, kdy žalovaný zřetelně projeví jednak svůj nesouhlas s žalobou a jednak svůj zájem účastnit se projednání věci a vyřešení sporu bez jakéhokoli záměrného ztěžování, zdržování či oddalování postupu soudu. Fikcí uznání a následně vydáním rozsudku pro uznání také nelze fakticky sankcionovat žalovaného, zejména jde-li o osobu právně neznalou, za to, že sám neví, jaké jsou ty „správné právnické" argumenty a námitky proti žalobě, s nimiž by mohl být v řízení úspěšný. Naopak tato právní úprava je vyhrazena pro případy lhostejné či obstrukční pasivity žalovaného, jejíž akceptace by byla z pohledu žalobce nespravedlivá, a proto může mít onen přísný důsledek v podobě předstírání, že žalovaný nárok žalobce uznal. K fikci uznání je tedy nutno přistupovat jako k nástroji výjimečnému, jehož použití je ospravedlněno jen v případech skutečně nesporných, přičemž podmínky jeho použití musí být interpretovány nikoli extenzivně, ale restriktivně. Nepřípadná a nespravedlivá aplikace § 114b odst. 5 občanského soudního řádu vede k porušení práva žalovaného být slyšen a vyjádřit se k věci dle čl. 38 odst. 2 Listiny, jakož i k porušení jeho práva na spravedlivý proces obecně, ba dokonce k odepření spravedlnosti (porušení práva na přístup k soudu) dle čl. 36 odst. 1 Listiny.

II. Situaci nedostatečně kvalifikovaného vyjádření žalovaného na výzvu dle § 114b odst. 1 občanského soudního řádu (je-li zároveň zřejmá snaha žalovaného aktivně se účastnit řízení a včasného projednání věci) je třeba řešit poučením žalovaného o tom, že jeho dosavadní skutková tvrzení jsou například neúplná a je nutné je doplnit, či o tom, co je pro posouzení dané věci relevantní, a podobně. Vyplývá-li z okolností věci, že žalovaný je nemajetný, měl by být rovněž poučen o možnosti požádat o ustanovení zástupce pro řízení. Poučení žalovaného přitom lze provést jak při nařízeném jednání, tak případně písemně ještě před jeho nařízením.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Davida Uhlíře a soudců Kateřiny Šimáčkové (soudce zpravodaj) a Tomáše Lichovníka – ze dne 1. srpna 2016 sp. zn. I. ÚS 1024/15 ve věci ústavní stížnosti Drahomíry Unterwurzacherové, zastoupené Mgr. Martinem Sýkorou, advokátem, se sídlem Sadová 40, Opava, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. 3.

Sbirka_nalezu-82.indd 229 29.3.18 12:42

2015 č. j. 32 Cdo 3730/2014-99, jímž bylo odmítnuto stěžovatelčino dovolání, rozsudku Krajského soudu v Ostravě ze dne 19. 3. 2014 č. j. 15 Co 989/2013-56 ve znění usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 19. 3. 2014 č. j. 15 Co 989/2013-64, kterým bylo potvrzeno rozhodnutí soudu prvního stupně, a proti rozsudku Okresního soudu v Novém Jičíně ze dne 12. 6. 2013 č. j. 24 C 47/2013-20, jímž bylo jakožto rozsudkem pro uznání rozhodnuto o stěžovatelčině povinnosti zaplatit žalobkyni částku 150 000 Kč s příslušenstvím, za účasti Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Ostravě a Okresního soudu v Novém Jičíně jako účastníků řízení a Heineken Česká republika, a. s., se sídlem U Pivovaru 1, Krušovice, zastoupené Mgr. Petrou Beaver, advokátkou, se sídlem Pod Vilami 747/10, Praha 4, jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 2. 3. 2015 č. j. 32 Cdo 3730/2014-99, rozsudkem Krajského soudu v Ostravě ze dne 19. 3. 2014 č. j. 15 Co 989/2013-56 ve znění usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 19. 3. 2014 č. j. 15 Co 989/2013-64 a rozsudkem Okresního soudu v Novém Jičíně ze dne 12. 6. 2013 č. j. 24 C 47/2013-20 byla porušena základní práva stěžovatelky na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. 3. 2015 č. j. 32 Cdo 3730/2014-99, rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 19. 3. 2014 č. j. 15 Co 989/2013-56 ve znění usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 19. 3. 2014 č. j. 15 Co 989/2013-64 a rozsudek Okresního soudu v Novém Jičíně ze dne 12. 6. 2013 č. j. 24 C 47/2013-20 se proto ruší.

Odůvodnění

I. Ústavní stížnost a vyjádření účastníků a vedlejší účastnice řízení

1. Včas podanou ústavní stížností se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví označených rozhodnutí Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Ostravě a Okresního soudu v Novém Jičíně, jež byla vydána v řízení o zaplacení částky 150 000 Kč. Okresní soud ve věci rozhodl rozsudkem pro uznání, jímž stěžovatelku jako žalovanou zavázal zaplatit žalobkyni – vedlejší účastnici v řízení před Ústavním soudem – uvedenou částku s příslušenstvím; krajský soud následně k odvolání stěžovatelky rozhodnutí okresního soudu potvrdil a Nejvyšší soud pak její dovolání odmítl.

2. Stěžovatelka ve své ústavní stížnosti namítá, že napadenými rozhodnutími obecných soudů byla porušena její ústavně zaručená základní práva, a to zejména práva zaručená v čl. 11, čl. 36 odst. 1 a čl. 37 odst. 2 a 3 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“). Zásah do svých

Sbirka_nalezu-82.indd 230 29.3.18 12:42

práv spatřuje především v tom, že v dané věci jí byla upřena možnost projednání věci před soudem, neboť bylo rozhodnuto rozsudkem pro uznání, ačkoli pro takový postup nebyly splněny podmínky. Podle obecných soudů došlo k uznání tím, že se stěžovatelka dostatečně kvalifikovaně nevyjádřila k elektronickému platebnímu rozkazu (dále též jen „EPR“), který jí byl doručen a obsahoval výzvu dle § 114b občanského soudního řádu, ovšem stěžovatelka toto vyhodnocení obecných soudů považuje za formalistické. Upozorňuje, že proti elektronickému platebnímu rozkazu podala včas odpor, v němž zároveň uvedla, že je invalidní důchodkyně, nemá dostatek příjmů, nesouhlasí s existencí závazku vůči své osobě a ke splnění závazku je podle ní povinná jiná osoba. Z tohoto vyjádření stěžovatelky, která je právním laikem, obecné soudy nemohly učinit závěr o uznání nároku. Krom toho stěžovatelka připomíná, že později, avšak stále ve lhůtě na vyjádření ve věci, se na okresní soud obrátila ještě jednou s písemným požadavkem na své osobní předvolání a výslovným stanoviskem, že žalovaný nárok neuznává. Stěžovatelka považuje za irelevantní úvahy soudů o tom, že jí uplatněná obrana by ve sporu nemohla být úspěšná, neboť jen proto jí nemohlo být upřeno právo na projednání věci před soudem při jednání. Dále je stěžovatelka přesvědčena, že s ohledem na okolnosti věci a obsah svých podání měla být okresním soudem poučena o možnosti požádat o ustanovení zástupce k ochraně svých zájmů.

3. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřili účastníci řízení (s výjimkou Okresního soudu v Novém Jičíně) i vedlejší účastnice řízení.

4. Nejvyšší soud odkázal na odůvodnění svého napadeného rozhodnutí s tím, že důvody odmítnutí dovolání jsou v něm podrobně popsány, včetně odkazů na konstantní judikaturu Nejvyššího soudu, pročež nemůže jít o přepjatý formalismus, jak se domnívá stěžovatelka.

5. Krajský soud v Ostravě navrhl ústavní stížnost jako zjevně neopodstatněnou odmítnout. Uvedl, že při rozhodování dané věci postupoval v souladu s ustálenou judikaturou Nejvyššího soudu, na niž rovněž v napadeném rozhodnutí odkazoval, a trval na tom, že námitky stěžovatelky uvedené v jejím vyjádření v řízení před soudem prvního stupně nebyly způsobilé zabránit nástupu fikce uznání žalovaného nároku. Obecný nesouhlas s existencí dotčeného závazku bez uvedení bližších důvodů totiž nestačí, blíže odůvodněna nebyla ani námitka absence pasivní legitimace stěžovatelky a konečně její vyjádření ke své majetkové situaci (invalidní důchodkyně, bez dostatku příjmů) není vyjádřením ke skutku, o nějž se opíral žalovaný nárok.

6. Vedlejší účastnice rovněž navrhla ústavní stížnost jako zjevně neopodstatněnou odmítnout, neboť podle ní řízení před obecnými soudy proběhlo v souladu se zákonem a nedošlo v něm k žádnému zásahu do ústavně zaručených základních práv a svobod stěžovatelky. Vedlejší účastnice

Sbirka_nalezu-82.indd 231 29.3.18 12:42

poukázala na to, že stěžovatelka se sice na výzvu okresního soudu vyjádřila, ovšem argumentovala jen skutečnostmi, které se netýkaly jejího ručitelského závazku, a neuvedla žádný skutkový ani právní důvod, na kterém by stavěla svou obranu. Nejednalo se tedy v souladu s ustálenou judikaturou o kvalifikované vyjádření.

II. Předchozí průběh řízení

7. K posouzení ústavní stížnosti a napadených rozhodnutí si Ústavní soud vyžádal též spis Okresního soudu v Novém Jičíně sp. zn. 24 C 47/2013, z nějž vyplynulo následující. Vedlejší účastnice jako žalobkyně k okresnímu soudu podala návrh na vydání elektronického platebního rozkazu vůči stěžovatelce jako žalované na zaplacení částky 150 000 Kč s příslušenstvím s tím, že stěžovatelka se jako ručitelka zavázala uhradit za třetí osobu, která je dlužnicí vedlejší účastnice (neuhradila jí splatný smluvní závazek ve výši 162 566,50 Kč), její závazky ze smlouvy uzavřené s vedlejší účastnicí, a to do výše 150 000 Kč. Okresní soud v Novém Jičíně dne 17. 1. 2013 elektronickým platebním rozkazem č. j. EPR 86126/2012-9 stěžovatelce uložil zaplatit vedlejší účastnici požadovanou částku s příslušenstvím a dále náhradu nákladů řízení ve výši 44 599 Kč, nebo ve lhůtě 15 dnů podat proti EPR odpor. Dále okresní soud ve výroku III poučil stěžovatelku jako žalovanou o tom, že v případě podání odporu je povinna se ve lhůtě 30 dnů ode dne uplynutí lhůty k podání odporu písemně vyjádřit ve věci samé k žalobě, která jí byla doručena spolu s EPR. Ve vyjádření je přitom povinna uvést, zda nárok uplatněný v žalobě uznává, popřípadě zda nárok uznává jen zčásti nebo co do základu. Uzná-li nárok, rozhodne soud o věci samé rozsudkem pro uznání. Jestliže žalovaný nárok zcela neuzná, je povinna ve vyjádření vylíčit rozhodující skutečnosti o věci samé, na nichž staví svoji obranu proti žalobě, a označit důkazy k prokázání svých tvrzení. K vyjádření musí připojit listiny, na něž se ve svém vyjádření odvolává. Podá-li žalovaná proti EPR včas odpor, a jestliže se bez vážného důvodu ve věci samé včas písemně nevyjádří a ani soudu nesdělí, jaký vážný důvod jí v tom brání, bude mít soud za to, že nárok, který je proti ní žalobou uplatňován, uznává, a soud proto ve věci samé rozhodne rozsudkem pro uznání (§ 153a odst. 3 občanského soudního řádu). Podá-li žalovaná proti EPR včas odpor a nebudou-li splněny podmínky pro vydání rozsudku pro uznání, soud k projednání a rozhodnutí věci nařídí jednání. Dále je v EPR v části „Poučení“ mimo jiné uvedeno, že podá-li žalovaná proti EPR včas odpor, soud k projednání a rozhodnutí věci nařídí jednání.

8. EPR spolu s návrhem na jeho vydání byl stěžovatelce doručen dne 17. 1. 2013 do datové schránky. Dne 26. 1. 2013 stěžovatelka k okresnímu soudu podala odpor, v němž uvedla, že žalovanou částku nemá, je invalidní důchodkyně a je jen doma, z invalidního důchodu jsou jí již strhávány

Sbirka_nalezu-82.indd 232 29.3.18 12:42

peníze exekutorem a jí nezbývá na živobytí. Dále sdělila, že s tím nesouhlasí, protože si myslí, že je to dluh oné třetí osoby a že by každý měl platit svoje dluhy. Závěrem navrhla, aby bylo rozhodnuto, že má platit ona třetí osoba, ne stěžovatelka. Spolu s odporem proti EPR podala stěžovatelka též odvolání proti výroku o náhradě nákladů řízení s týmž obsahem. Následně dne 27. 2. 2013 stěžovatelka okresnímu soudu zaslala další přípis, v němž uvedla, že pořád od soudu neobdržela žádnou výzvu, aby k němu „přišla a řekla, jak to bylo," a že věří, že jí taková výzva bude poslána. Dále sdělila, že nárok neuznává a ať si ona třetí osoba zaplatí ten dluh sama.

9. Okresní soud dne 12. 6. 2013 pod č. j. 24 C 47/2013-20 vyhlásil rozsudek pro uznání, kterým stěžovatelku zavázal zaplatit vedlejší účastnici částku 150 000 Kč s příslušenstvím a dále náhradu nákladů řízení ve výši 23 908 Kč. V odůvodnění rozsudku okresní soud uvedl, že stěžovatelka se proti EPR sice bránila včasným odporem, nicméně ve věci samé se ve stanovené lhůtě (do dne 4. 3. 2013) písemně nevyjádřila ani soudu nesdělila, jaký vážný důvod jí v tom brání. Proto se má za to, že stěžovatelka nárok proti ní žalobou uplatněný uznala, a tak okresní soud rozhodl rozsudkem pro uznání podle § 153a občanského soudního řádu.

10. Proti rozsudku okresního soudu stěžovatelka podala odvolání, v němž rozporovala, že by se k věci nevyjádřila, a poukázala na svá vyjádření ze dne 22. 1. 2013 i ze dne 27. 2. 2013, v nichž jednak výslovně neuznala žalovaný nárok a jednak požádala o nařízení jednání. Dále upozornila, že okresní soud ji nijak nepoučil, že by její vyjádření bylo nedostatečné či že má uvést nebo doložit ještě něco dalšího před nařízením jednání, ba ani nebyla poučena o možnosti ustanovení zástupce. Následně stěžovatelka, již zastoupena advokátem, doplnila své odvolání a zopakovala své námitky, včetně toho, že se na výzvu okresního soudu vyjádřila, a to na téže listině, jako podávala odpor, a že z jejího vyjádření nemohl být učiněn závěr, že žalovaný nárok uznala. S odkazem na odbornou literaturu stěžovatelka také zdůraznila, že fikcí uznání dle § 114b odst. 5 občanského soudního řádu má být sankcionována především nečinnost žalovaného a jeho neochota přispět k dosažení účelu řízení, nikoliv to, v jakém rozsahu a jak kvalitně se ve věci vyjádřil.

11. Krajský soud rozsudkem ze dne 19. 3. 2014 č. j. 15 Co 989/2013-56 ve spojení s opravným usnesením z téhož dne č. j. 15 Co 989/2013-64 rozsudek okresního soudu potvrdil a stěžovatelku zavázal k náhradě nákladů odvolacího řízení vedlejší účastnici. I podle krajského soudu byly ve věci splněny předpoklady pro vydání rozsudku pro uznání. Stěžovatelka totiž ve svém vyjádření na výzvu dle § 114b občanského soudního řádu nevylíčila žádné skutečnosti, na nichž staví svou obranu proti žalobě ani v hrubých rysech, přitom pouhý nesouhlas s žalobou, včetně popření pasivní věcné legitimace žalovaného bez bližšího odůvodnění, nelze považovat

Sbirka_nalezu-82.indd 233 29.3.18 12:42

za kvalifikované vyjádření způsobilé zabránit fikci uznání dle § 114b odst. 5 občanského soudního řádu. K námitce poučovací povinnosti dle § 30 občanského soudního řádu pak krajský soud uvedl, že stěžovatelka sice splňovala předpoklady pro osvobození od soudních poplatků, avšak ustanovení zástupce nebylo třeba k ochraně jejích zájmů. V posuzované věci totiž nejde o záležitost složitou a ostatně stěžovatelka evidentně byla schopná se vyjádřit na výzvu soudu a její vyjádření byla svým obsahem jednoznačná, určitá, týkala se věci a obsahovala obvyklou námitku ručitelů o tom, že dluhy si mají plnit dlužníci. Z podání stěžovatelky tak okresní soud nemohl usuzovat na to, že by v dané fázi řízení objektivně vznikla potřeba jejího zastoupení k ochraně jejích zájmů.

12. Proti rozsudku krajského soudu se stěžovatelka bránila dovoláním, které Nejvyšší soud usnesením ze dne 2. 3. 2015 č. j. 32 Cdo 3730/2014-99 odmítl. V odůvodnění mimo jiné uvedl, že pokud stěžovatelka namítala, že krajský soud se při posouzení dostatečnosti reakce stěžovatelky na výzvu dle § 114b odst. 1 občanského soudního řádu odchýlil od ustálené praxe dovolacího soudu, na žádnou takovou judikaturu Nejvyššího soudu neodkázala, a odkázala-li na judikaturu Ústavního soudu, pak takový odkaz nemůže založit přípustnost dovolání dle § 237 občanského soudního řádu. Dále Nejvyšší soud konstatoval, že nehledě na předešle uvedené, neshledal, že by se krajský soud při posouzení zmíněné otázky odchýlil od ustálené rozhodovací praxe Nejvyššího soudu.

III. Hodnocení Ústavního soudu

13. Ústavní stížnost je důvodná.

14. Ústavní soud úvodem připomíná, že jeho úkolem je ochrana ústavnosti, nikoliv „běžné“ zákonnosti (čl. 83 Ústavy). Ústavní soud není součástí soustavy obecných soudů, není povolán k přezkumu správnosti aplikace podústavního práva a do rozhodovací činnosti obecných soudů může zasáhnout jen tehdy, shledá-li současně porušení základního práva nebo svobody. V nyní posuzovaném případě takové porušení shledal, a to konkrétně porušení stěžovatelčina práva na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny, včetně práva být slyšena dle čl. 38 odst. 2 Listiny, k němuž došlo postupem a rozhodnutím okresního soudu, kteréžto pochybení posléze nenapravily ani krajský soud a Nejvyšší soud.

15. Předmětem ústavněprávního posouzení v dané věci byla otázka, zda s ohledem na procesní aktivitu stěžovatelky v řízení před okresním soudem skutečně byly dány podmínky pro vydání rozsudku pro uznání při aplikaci § 114b odst. 5 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a tedy zda tímto postupem naopak nedošlo k porušení ústavně zaručených práv stěžovatelky.

Sbirka_nalezu-82.indd 234 29.3.18 12:42

16. Ustanovení § 114b odst. 1 občanského soudního řádu stanoví, že vyžaduje-li to povaha věci nebo okolnosti případu, jakož i tehdy, bylo-li o věci rozhodnuto platebním rozkazem, elektronickým platebním rozkazem nebo evropským platebním rozkazem, může předseda senátu místo výzvy podle § 114a odst. 2 písm. a), nebo nebylo-li takové výzvě řádně a včas vyhověno, žalovanému usnesením uložit, aby se ve věci písemně vyjádřil a aby v případě, že nárok uplatněný v žalobě zcela neuzná, ve vyjádření vylíčil rozhodující skutečnosti, na nichž staví svoji obranu, a k vyjádření připojil listinné důkazy, jichž se dovolává, popřípadě označil důkazy k prokázání svých tvrzení; to neplatí ve věcech, v nichž nelze uzavřít a schválit smír (§ 99 odst. 1 a 2 občanského soudního řádu). Podle odstavce 5 § 114b občanského soudního řádu pak platí, že jestliže se žalovaný bez vážného důvodu na výzvu soudu podle odstavce 1 včas nevyjádří a ani ve stanovené lhůtě soudu nesdělí, jaký vážný důvod mu v tom brání, má se za to, že nárok, který je proti němu žalobou uplatňován, uznává; o tomto následku (§ 153a odst. 3) musí být poučen. To neplatí, jsou-li splněny předpoklady pro zastavení řízení nebo odmítnutí žaloby.

17. Ústavní soud se nedávno zabýval ústavností citované úpravy, přičemž v plenárním nálezu sp. zn. Pl. ÚS 13/15 ze dne 31. 5. 2016 [(N 93/81 SbNU 513; 211/2016 Sb.); všechna rozhodnutí Ústavního soudu citovaná v tomto nálezu jsou dostupná na http://nalus.usoud.cz] potvrdil ústavní konformitu § 114b odst. 5 občanského soudního řádu, tedy nástupu fikce uznání nároku uplatněného žalobou, vedoucí k vydání rozsudku pro uznání, v případě absence včasného vyjádření na kvalifikovanou výzvu soudu dle § 114b odst. 1 občanského soudního řádu. Ústavní soud zdůraznil, že tímto způsobem, tedy fakticky prohrou žalovaného je sankcionována jeho pasivita, tudíž nedochází k omezení autonomie vůle (svobodné vůle) žalovaného. Dotčená právní úprava navíc sleduje významný legitimní cíl, a to projednání věci bez zbytečných průtahů (čl. 38 odst. 2 Listiny), a posiluje rovněž zásadu rovnosti účastníků řízení (čl. 37 odst. 3 Listiny), v souladu s níž není možnost žalovaného pouhou svou pasivitou prodlužovat řízení.

18. Z citovaného plenárního nálezu i z dřívější rozhodovací praxe Ústavního soudu je zároveň patrné zdůraznění významných následků institutu rozsudku pro uznání, který podstatně redukuje možnost uplatnění procesních práv žalovaného a zejména jeho práva rozporovat žalovaný nárok či tvrzení žalobce. Proto jeho vydání musí být vázáno na řádné, nepochybné a prokazatelné naplnění zákonných podmínek dle § 153a občanského soudního řádu [srov. nález sp. zn. III. ÚS 454/04 ze dne 30. 3. 2006 (N 75/40 SbNU 755)]. V nálezu sp. zn. IV. ÚS 2503/13 ze dne 1. 4. 2014 (N 49/73 SbNU 29) pak Ústavní soud doplnil, že „dikce ustanovení § 114b odst. 5 ve spojení s § 153a odst. 3 o. s. ř. sice zdánlivě neposkytuje rozhodujícímu soudci prostor pro diskreci při jejich aplikaci, avšak obecná pravidla

Sbirka_nalezu-82.indd 235 29.3.18 12:42

spravedlivého procesu včetně ústavních kautel podle čl. 36 Listiny základních práv a svobod musí být i v takovém případě respektována tak, aby byla nejen zachována rovnost stran soudního sporu, ale i přístup k soudu" (bod 26 citovaného nálezu).

19. Ústavní soud se také již v minulosti vyjádřil ke skutečnosti, že v ustanovení § 114b odst. 5 občanského soudního řádu jde o právní fikci, jejímž důsledkem je vydání rozsudku pro uznání podle § 153a odst. 3 občanského soudního řádu, ačkoli žalovaný nárok fakticky neuznal [nález sp. zn. II. ÚS 230/04 ze dne 3. 3. 2005 (N 38/36 SbNU 419)]. Z judikatury Ústavního soudu přitom vyplývá, že právní fikce je právně technický postup, pomocí něhož se považuje za existující situace, jež je zjevně v rozporu s realitou a která dovoluje, aby z ní byly vyvozeny odlišné právní důsledky než ty, které by plynuly z pouhého konstatování faktu. Z tohoto důvodu se jedná o nástroj výjimečný, striktně určený k dosažení právní jistoty jako jednoho z hlavních ústavních postulátů v podmínkách právního státu. Aby přitom mohla právní fikce svůj takto vymezený účel splnit, musí respektovat všechny náležitosti, které s ní zákon spojuje. Nejsou-li všechny právní náležitosti splněny, není soud oprávněn naplnění fikce konstatovat [viz též nález sp. zn. IV. ÚS 883/15 ze dne 1. 10. 2015 (N 179/79 SbNU 25) a další judikaturu tam uvedenou].

20. Ústavní soud tak ve své judikatuře za nespravedlivý a právně formalistický označil kupříkladu postup obecných soudů, které přistoupily k vydání rozsudku pro uznání na základě aplikace § 114b odst. 5 občanského soudního řádu v situaci, kdy žalovaným byl zahraniční subjekt jednající před soudem bez právního zastoupení, který v reakci na kvalifikovanou výzvu soudu podal (včasné) vyjádření označené jako „námitka nedostatku pravomoci soudu České republiky, výhrada neuznání – odmítnutí nároku žalobce v plném rozsahu", v němž vedle námitek procesního charakteru výslovně neuznal žalovanou pohledávku a uvedl, že v daném případě je nikoli dlužníkem, ale věřitelem [nález sp. zn. IV. ÚS 2503/13 ze dne 1. 4. 2014 (N 49/73 SbNU 29)]. Ústavní soud zkritizoval posouzení obecných soudů s tím, že je „pravda, že stěžovatel nesouhlas se žalobou neprezentoval v rozsahu požadovaném ustanovením § 114b odst. 5 občanského soudního řádu a vznášel především námitky procesního charakteru, nicméně z obsahu jeho vyjádření adresovaného soudu nebylo možné a spravedlivé dovozovat souhlas či uznání závazku, jak v dané věci dovodily obecné soudy".

21. Co se týče obsahových nároků na vyjádření žalovaného ke kvalifikované výzvě, i komentářová literatura uvádí, že „zákon v § 114b odst. 5 sankcionuje především nečinnost žalovaného a jeho neochotu přispět k tomu, aby bylo dosaženo účelu řízení, a nikoliv to, v jakém rozsahu a jak kvalitně se ve věci vyjádřil" [Drápal, L., Bureš, J. a kol. Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 794;

Sbirka_nalezu-82.indd 236 29.3.18 12:42

a obdobně též Králík, M., Vašíček, J. in Lavický, P. a kol. Občanský soudní řád (§ 1 až 250l). Řízení sporné. Praktický komentář. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 499].

22. Obdobně ostatně i z důvodové zprávy k zákonu č. 30/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, kterým byl § 114b zaveden do občanského soudního řádu, vyplývá, že dotčená právní úprava má za cíl zabránit možnosti žalovaného prodlužovat soudní řízení svým záměrným jednáním a motivovat jej ke spolupráci při projednání věci, a tak vyrovnat postavení stran sporu: „… povinnost žalovaného se k žalobě vyjádřit, byla-li mu vůbec soudem uložena, není podle dosavadní úpravy účinně vynutitelná; žalovaný, který nemá zájem na urychleném projednání věci, může opožděným podáním vyjádření k žalobě prodlužovat soudní řízení, popřípadě, nepodá-li vyjádření vůbec, znemožnit nebo alespoň ztížit řádnou přípravu jednání ze strany soudu. K odstranění těchto disproporcí v postavení žalobce a žalovaného se v novém § 114b navrhuje poskytnout předsedovi senátu oprávnění uložit … žalovanému usnesením, aby se ve věci písemně vyjádřil …“ (důvodová zpráva k zákonu č. 30/2000 Sb., sněmovní tisk č. 257/0, Poslanecká sněmovna, 3. volební období, 1998–2002).

23. Konečně Ústavní soud připomíná svou judikaturu k povinnosti obecných soudů volit při posuzování podání účastníků řízení postup vstřícnější k jejich právu na soudní ochranu, resp. přístup k soudu [viz například nález sp. zn. I. ÚS 3106/13 ze dne 23. 10. 2014 (N 196/75 SbNU 211) či nález sp. zn. I. ÚS 354/15 ze dne 19. 11. 2015 (N 198/79 SbNU 251)]. Ústavní soud rovněž opakovaně upozorňuje, že obecné soudy jsou při použití zákonem stanovených procesních pravidel povinny tato pravidla interpretovat a aplikovat tak, aby dodržely maximy práva na spravedlivý proces vymezené Listinou; musí tedy přihlížet k tomu, že účastník řízení svým podáním sleduje ochranu svých subjektivních práv, a nezapomínat, že základní práva nevytvářejí pouze rámec normativního obsahu podústavního práva, nýbrž i rámec jeho interpretace a aplikace. Uvedené pak platí tím spíše za situace, pokud postup obecných soudů implikuje tak významný zásah do procesního postavení účastníka řízení, jehož důsledkem je nezvratné odepření meritorního přezkumu podání tohoto účastníka [nález sp. zn. II. ÚS 475/13 ze dne 24. 6. 2014 (N 129/73 SbNU 941), bod 13]. Tak kupříkladu ve vztahu k posuzování dovolání Ústavní soud ve výše citovaném nálezu sp. zn. I. ÚS 354/15 ze dne 19. 11. 2015 konstatoval, že odmítnutí dovolání pro nedostatek náležitostí znamená nezvratné odepření jeho meritorního přezkumu, neboli přístupu k dovolacímu soudu, které lze z pohledu ústavně zaručených práv jednotlivců akceptovat jen v případech podání nevyvolávajících žádné pochybnosti o své nedostatečnosti z pohledu základních zákonných náležitostí dovolání. Nyní Ústavní soud poukazuje na to, že obdobná

Sbirka_nalezu-82.indd 237 29.3.18 12:42

situace nastává i v případě posuzování náležité „kvalifikovanosti" vyjádření na kvalifikovanou výzvu ve smyslu § 114b odst. 1 občanského soudního řádu: shledání nedostatečné „kvalifikovanosti" takového vyjádření žalovaného totiž znamená nezvratné odepření přezkumu námitek a tvrzení žalovaného, jakož i vůbec odepření dalšího meritorního zkoumání sporu a vydání rozsudku pro uznání v souladu s tvrzeními a požadavky žalobce. Takovýto vůči žalovanému vskutku přísný postup lze proto akceptovat jen v případech vyjádření nevyvolávajících žádné pochybnosti o své nedostatečnosti, resp. o tom, že se žalovaný nehodlá řádně (tj. i bez obstrukcí) bránit nároku uplatněnému žalobou.

24. V nyní posuzovaném případě byl stěžovatelce dne 17. 1. 2013 do datové schránky doručen elektronický platební rozkaz spojený s usnesením obsahujícím tzv. kvalifikovanou výzvu dle § 114b odst. 1 občanského soudního řádu. Stěžovatelka na něj dne 26. 1. 2013 reagovala odporem, v němž mimo jiné poukázala na své nepříznivé finanční i celkově osobní poměry a zdůraznila, že s uplatněným nárokem nesouhlasí, protože podle ní se jedná o dluh třetí osoby, která by tak k jeho splnění měla být zavázána. Následně stěžovatelka okresnímu soudu adresovala další podání dne 27. 2. 2013, v němž uvedla, že „věří", že jí bude zasláno předvolání k jednání soudu, které dosud neobdržela, a dále zopakovala, že žalovaný nárok neuznává a k jeho splnění by měla být povinna třetí osoba.

25. Podle Ústavního soudu stěžovatelka svými podáními zřetelně a nepochybně prokázala jak svůj nesouhlas s nárokem proti ní uplatněným, který se evidentně podle svých schopností a znalostí snažila i odůvodnit, tak svou vůli aktivně se účastnit projednání dané věci. Za takové situace, a to nehledě na skutečnost, že podle obecných soudů stěžovatelka ve svých vyjádřeních neuvedla námitky a tvrzení, jejichž prokázání by mohlo vést k zamítnutí žaloby, nemohly obecné soudy shledat, že stěžovatelka se ve smyslu § 114b odst. 5 občanského soudního řádu (kvalifikovaně) nevyjádřila, čímž žalovaný nárok uznala. Naopak je třeba připomenout, že nástup fikce uznání je svým účelem vyhrazen pro případy, kdy je žalovaný buď zcela pasivní a na kvalifikovanou výzvu soudu se nevyjádří vůbec, anebo je aktivní jen minimálně a přistoupí toliko k vyjádření pouhého nesouhlasu se žalobou, bez jakéhokoli bližšího odůvodnění svého postoje, tudíž v obou případech je zřejmé, že žalovaný nemá zájem (zřetelně jej nevyjádří) aktivně se podílet na včasném projednání věci a vyřešení sporu.

26. Ústavní soud tedy na základě shora uvedeného shrnuje, že fikce uznání dle § 114b odst. 5 občanského soudního řádu nemůže nastoupit a rozsudek pro uznání nelze vydat v situaci, kdy žalovaný zřetelně projeví jednak svůj nesouhlas s žalobou a jednak svůj zájem účastnit se projednání věci a vyřešení sporu bez jakéhokoli záměrného ztěžování, zdržování či oddalování postupu soudu. Fikcí uznání a následně vydáním rozsudku pro

Sbirka_nalezu-82.indd 238 29.3.18 12:42

uznání také nelze fakticky sankcionovat žalovaného, zejména jde-li o osobu právně neznalou, za to, že sám neví, jaké jsou ty „správné právnické“ argumenty a námitky proti žalobě, s nimiž by mohl být v řízení úspěšný. Naopak tato právní úprava je vyhrazena pro případy lhostejné či obstrukční pasivity žalovaného, jejíž akceptace by byla z pohledu žalobce nespravedlivá, a proto může mít onen přísný důsledek v podobě předstírání, že žalovaný nárok žalobce uznal. K fikci uznání je tedy nutno přistupovat jako k nástroji výjimečnému, jehož použití je ospravedlněno jen v případech skutečně nesporných, přičemž podmínky jeho použití musí být interpretovány nikoli extenzivně, ale restriktivně. Nepřípadná a nespravedlivá aplikace § 114b odst. 5 občanského soudního řádu vede k porušení práva žalovaného být slyšen a vyjádřit se k věci dle čl. 38 odst. 2 Listiny, jakož i k porušení jeho práva na spravedlivý proces obecně, ba dokonce k odepření spravedlnosti (porušení práva na přístup k soudu) dle čl. 36 odst. 1 Listiny.

27. Ústavní soud dále konstatuje, že obecné soudy by při posuzování jak vhodného způsobu přípravy jednání v konkrétní věci, tak případného vyjádření žalovaného v návaznosti na kvalifikovanou výzvu soudu dle § 114b odst. 1 občanského soudního řádu měly mít na paměti i to, že žalovaný může být právní laik, který ani nemusí zcela porozumět žalobě (návrhu na vydání platebního rozkazu) – zejména je-li naopak sepsána právním zástupcem žalobce a používá „právnický“ jazyk, mnohdy dosti vzdálený od jazyka běžně užívaného ke komunikaci mezi lidmi – ani nemusí vědět o své možnosti nechat se zastoupit advokátem, včetně možnosti ustanovení advokáta soudem k bezplatnému zastupování v případě, že žalovaný splňuje předpoklady pro osvobození od soudních poplatků.

28. V těchto souvislostech Ústavní soud dále poukazuje na poučovací povinnost obecných soudů, která je upravena pro případ jednání v § 118a občanského soudního řádu, ovšem nelze ji vyloučit ani při přípravě jednání postupem podle § 114b občanského soudního řádu, tj. pomocí kvalifikované výzvy k vyjádření žalovaného (srov. též Jirsa, J. a kol. Občanské soudní řízení: soudcovský komentář. Praha : Havlíček Brain Team, 2013, komentář k § 114b občanského soudního řádu, dostupné z právního informačního systému ASPI ke dni 8. 7. 2016). V případě, že se žalovaný na tuto kvalifikovanou výzvu vyjádří, žalobcův nárok neuzná a projeví zájem aktivně se účastnit projednání věci, avšak obecné soudy shledají jeho vyjádření nedostatečně kvalifikovaným (neuvádějícím dostatečné skutečnosti, jejichž prokázání by mohlo vést k úspěchu žalovaného ve sporu), pak není namístě postupovat stejně, jako by se žalovaný na výzvu nevyjádřil vůbec, a aplikovat fikci uznání, nýbrž je nezbytné realizovat poučovací povinnost soudu. Jak vyplývá i z judikatury Ústavního soudu k § 118a občanského soudního řádu, kterou zde lze aplikovat obdobně, má soud s ohledem na břemeno

Sbirka_nalezu-82.indd 239 29.3.18 12:42

tvrzení povinnost účastníku řízení sdělit konkrétní závěry o neúplnosti jeho skutkových tvrzení, vyložit, v čem neúplnost spočívá a umožnit mu svá tvrzení doplnit. Nelze připustit, aby soud nedal účastníkovi možnost chybějící skutečnosti vysvětlit nebo doplnit; takový postup by vedl k porušení práva na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny, neboť by účastníkovi řízení nebyla poskytnuta soudní ochrana a zároveň by byla porušena zásada předvídatelnosti soudního rozhodnutí [srov. nález sp. zn. I. ÚS 2014/10 ze dne 7. 4. 2011 (N 67/61 SbNU 61) či obdobně nález sp. zn. III. ÚS 4495/12 ze dne 16. 5. 2013 (N 87/69 SbNU 385) a nález sp. zn. III. ÚS 1233/11 ze dne 15. 9. 2011 (N 161/62 SbNU 401)].

29. S přihlédnutím k okolnostem posuzovaného případu Ústavní soud poukazuje také na speciální poučovací povinnost stanovenou v § 30 odst. 1 *in fine* občanského soudního řádu, tj. povinnost soudu poučit účastníka, u něhož jsou předpoklady pro osvobození od soudních poplatků, o možnosti požádat o ustanovení zástupce v řízení před soudem. Tuto povinnost by soudy měly mít na zřeteli vždy, když se z okolností případu podává, že jde o účastníka nemajetného a navíc právně neznalého. Ústavní soud opakovaně upozorňuje na nedostatečnost systému bezplatné právní pomoci v České republice, což tak klade o to větší nároky na soudy, aby v řízení před nimi bylo i v praxi zachováno ústavně zaručené právo na právní pomoc dle čl. 37 odst. 2 Listiny, jakož i rovnost účastníků dle čl. 37 odst. 3 Listiny. Jak Ústavní soud připomněl v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 39/13 ze dne 7. 10. 2014 (N 188/75 SbNU 95; 275/2014 Sb.), bodě 51: „Právně nezastoupený žalovaný účastník řízení je zpravidla v mnohem komplikovanější situaci než zastoupený účastník, nižší znalost hmotněprávních předpisů bývá doplňována i neznalostí a nedostatečnou zběhlostí v procesních oprávněních a jejich rozsahu.“ Kombinace absence kvalitního systému bezplatné právní pomoci a nízkého právního vědomí patrně nemajetného účastníka řízení tak zpravidla bude volat po ustanovení zástupce tomuto účastníkovi, respektive po jeho poučení o této možnosti, a to i v případech, kdy soud postupuje podle § 114b občanského soudního řádu.

30. Jak je tedy uvedeno výše, žalovaného nelze sankcionovat za to, že neví, co jsou „správné právnické“ argumenty, jimiž by mohl úspěšně brojit proti žalobě. Situaci nedostatečně kvalifikovaného vyjádření žalovaného na výzvu dle § 114b odst. 1 občanského soudního řádu (je-li zároveň zřejmá snaha žalovaného aktivně se účastnit řízení a včasného projednání věci) je naopak třeba řešit poučením žalovaného o tom, že jeho dosavadní skutková tvrzení jsou například neúplná a je nutné je doplnit, či o tom, co je pro posouzení dané věci relevantní, a podobně. Vyplývá-li z okolností věci, že žalovaný je nemajetný, měl by být rovněž poučen o možnosti požádat o ustanovení zástupce pro řízení. Poučení žalovaného přitom lze provést jak při nařízeném jednání, tak případně písemně ještě před jeho

Sbirka_nalezu-82.indd 240 29.3.18 12:42

nařízením, jak ostatně potvrzuje i odborná literatura, a to i v souvislosti s různými způsoby přípravy jednání [Lavický, P. in Lavický, P. a kol. Občanský soudní řád (§ 1 až 250l). Řízení sporné. Praktický komentář. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 13; a Jirsa, J. in Jirsa, J. a kol. Občanské soudní řízení: soudcovský komentář. Praha : Havlíček Brain Team, 2013, komentář k § 118a občanského soudního řádu, dostupné z právního informačního systému ASPI ke dni 8. 7. 2016].

31. Právě takový postup byl přitom namístě i v nyní posuzovaném případě. Stěžovatelka na kvalifikovanou výzvu dle § 114b odst. 1 občanského soudního řádu, obsaženou v elektronickém platebním rozkaze, reagovala dostatečně aktivně a dostatečně srozumitelně a nepochybně vyjádřila svůj postoj k nároku uplatněnému vedlejší účastnicí, totiž že jej neuznává a nesouhlasí s ním. Nebylo tedy možné její vyjádření posoudit dle § 114b odst. 5 občanského soudního řádu a aplikovat fikci uznání nároku. Naopak pokud okresní soud měl tvrzení a argumenty uvedené v jejích vyjádřeních za nedostatečně kvalifikované či podrobné (odůvodněné), pak bylo namístě, aby nařídil jednání a na něm stěžovatelku poučil o tom, které námitky mohou být pro posouzení věci relevantní a které ne, i o rozdílu mezi odpovědností (pozicí) dlužníka a odpovědností (pozicí) ručitele a vyzval ji k doplnění a bližšímu odůvodnění jejího tvrzení o tom, že žalovaný dluh není povinna plnit, a zároveň stěžovatelku nechal se k věci plně vyjádřit (čehož se ostatně stěžovatelka domáhala ve svém druhém podání zaslaném okresnímu soudu dne 27. 2. 2013). Případně mohl okresní soud stěžovatelku obdobným způsobem poučit písemně a poté ji při nařízeném jednání nechat se k věci plně vyjádřit. Slovy komentářové literatury lze přitom připomenout, že „poučení musí být vždy návodné a věcné, účastníkovi ‚ušité na míru', aby mu bylo zřejmé, jaká konkrétní tvrzení (důkazy k nim) má navrhnout" (Jirsa, J. in Jirsa, J. a kol. Občanské soudní řízení: soudcovský komentář. Praha : Havlíček Brain Team, 2013, komentář k § 118a občanského soudního řádu, dostupné z právního informačního systému ASPI ke dni 8. 7. 2016).

32. Mimoto také z obou podání, která stěžovatelka zaslala okresnímu soudu, vyplývalo, že stěžovatelka nemá dostatek financí. Proto bylo namístě ji poučit i o možnosti požádat o ustanovení zástupce pro řízení dle § 30 odst. 1 *in fine* občanského soudního řádu. Ostatně později, pro řízení před soudem odvolacím i dovolacím, bylo stěžovatelce přiznáno osvobození od soudních poplatků (usnesení Okresního soudu v Novém Jičíně ze dne 5. 8. 2013 č. j. 24 C 47/2013-34 a usnesení Okresního soudu v Novém Jičíně ze dne 28. 7. 2014 č. j. 24 C 47/2013-82).

33. Pokud okresní soud nepostupoval shora uvedeným způsobem (body 31 a 32), a naopak aplikoval fikci uznání dle § 114b odst. 5 občanského soudního řádu a následně rozhodl rozsudkem pro uznání, porušil

Sbirka_nalezu-82.indd 241 29.3.18 12:42

stěžovatelčina ústavně zaručená práva na spravedlivý proces, zejména právo na přístup k soudu a právo být slyšena v řízení a vyjádřit se k věci dle čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod. Stejného porušení ústavně zaručených práv stěžovatelky se pak dopustily krajský soud i Nejvyšší soud, které postup okresního soudu aprobovaly a jeho pochybení nenapravily.

34. Ústavní soud proto ústavní stížnosti vyhověl a napadená rozhodnutí Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Ostravě a Okresního soudu v Novém Jičíně zrušil v souladu s § 82 odst. 3 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu.

Sbirka_nalezu-82.indd 242 29.3.18 12:42

Č. 140
K zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou průtahy ve správním řízení

Odvolací soud své závěry opřel o dva argumenty. Podle prvního stěžovatelka netvrdila žádnou nemajetkovou újmu. Podle druhého jí jako čtyřletému dítěti žádná nemohla vzniknout. Tím se snažil odlišit i od závěrů nálezu sp. zn. III. ÚS 197/15 ze dne 23. 4. 2015 (N 84/77 SbNU 237), v němž si na protiústavní postup obecných soudů stěžovala dospělá osoba.

S těmito závěry se ovšem Ústavní soud s ohledem na popsané ústavněprávní principy nemůže ztotožnit. Obecné soudy požadovaly v podstatě jen po stěžovatelce tvrzení o vzniku nemajetkové újmy za situace, kdy o existenci nesprávného úředního postupu, spočívajícího v existenci nepřiměřené délky řízení, nebylo pochyb. Opomenuly však vyžadovat na Ministerstvu vnitra, aby uvedlo skutečnosti vylučující vznik újmy, jejíž existence je dána již samotným tvrzením poškozeného v souvislosti se zjištěním, že řízení bylo vedeno nepřiměřeně dlouho. Postačilo jim, že Ministerstvo vnitra pouze představilo svůj názor, že samotné konstatování porušení práva by bylo dostatečným zadostiučiněním.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Vojtěcha Šimíčka a soudců Ludvíka Davida (soudce zpravodaj) a Jiřího Zemánka – ze dne 1. srpna 2016 sp. zn. II. ÚS 19/16 ve věci ústavní stížnosti Yaniny Moskalenko, zastoupené Mgr. Bc. Filipem Schmidtem, LL.M., advokátem, se sídlem Helénská 1799/4, Praha 2, proti rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 7 ze dne 24. 11. 2014 č. j. 5 C 143/2014-33 a rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 1. 10. 2015 č. j. 64 Co 155/2015-60, jimiž byla zamítnuta stěžovatelčina žaloba na přiměřené zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou průtahy v řízení o povolení trvalého pobytu, za účasti Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 7 jako účastníků řízení a Ministerstva vnitra jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 1. 10. 2015 č. j. 64 Co 155/2015-60 a rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 7 ze dne 24. 11. 2014 č. j. 5 C 143/2014-33 byla porušena základní práva stěžovatelky

Sbirka_nalezu-82.indd 243 29.3.18 12:42

podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a čl. 3 Úmluvy o právech dítěte.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Rekapitulace průběhu řízení a obsahu ústavní stížnosti

1. Ústavní stížností, doručenou Ústavnímu soudu dne 4. 1. 2016, stěžovatelka napadla rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 1. 10. 2015 č. j. 64 Co 155/2015-60, kterým bylo zamítnuto její odvolání proti rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 7 ze dne 24. 11. 2014 č. j. 5 C 143/2014-33. Soud prvního stupně zamítl žalobu stěžovatelky ze dne 14. 3. 2014 proti České republice – Ministerstvu vnitra (dále jen „Ministerstvo vnitra"), kterou se stěžovatelka domáhala, aby soud žalovanému uložil zaplatit jí přiměřené zadostiučinění v částce 25 000 Kč za způsobenou nemajetkovou újmu. Stěžovatelka v ústavní stížnosti navrhuje zrušení obou rozsudků pro porušení práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 a 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina") a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva").

2. Stěžovatelka se dne 4. 4. 2013 obrátila na Ministerstvo vnitra se žádostí o poskytnutí přiměřeného zadostiučinění za nemajetkovou újmu podle § 31a zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „zákon o odpovědnosti státu"). Přiměřeného zadostiučinění se domáhala kvůli průtahům v řízení o její žádosti o povolení trvalého pobytu podle zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o pobytu cizinců"). Řízení o této její žádosti bylo zahájeno dne 7. 5. 2012. Správní orgán ve lhůtě pro rozhodnutí o její žádosti, která podle § 169 odst. 1 písm. e) zákona o pobytu cizinců činí 60 dnů, nerozhodl a neučinil žádný úkon. Po předchozí neúspěšné žádosti o vydání rozhodnutí se stěžovatelka obrátila na Komisi pro rozhodování ve věcech pobytu cizinců jako nadřízený správní orgán. Ta dne 8. 11. 2012 vydala opatření proti nečinnosti a nařídila správnímu orgánu prvního stupně ve lhůtě 30 dnů rozhodnout. Po výzvě k odstranění vad žádosti, kterou stěžovatelka ve stanovené lhůtě splnila, však správní orgán ani v dodatečné lhůtě nerozhodl. Stěžovatelce byl trvalý pobyt udělen až 11. 5. 2013, tedy více než jeden rok po podání žádosti. Ministerstvo vnitra stěžovatelce sdělilo, že sice došlo ke splnění

Sbirka_nalezu-82.indd 244 29.3.18 12:42

zákonných předpokladů vedoucích ke vzniku nároku na přiměřené zadostiučinění, na jeho poskytnutí v penězích ovšem nárok nemá.

3. Soud prvního stupně konstatoval, že se správní orgán prvního stupně dopustil nesprávného úředního postupu, protože nedodržel zákonnou lhůtu pro vyřízení žádosti. Považoval však za dostatečné zadostiučinění poskytnutí omluvy, resp. konstatování porušení práva na spravedlivý proces. Současně uvedl, že stěžovatelka netvrdila a ani neprokázala, že by jí a její rodině vznikla jakákoliv morální či majetková újma. Po celou dobu pobývala na území České republiky a nedošlo ani k jiným omezením.

4. Podle odvolacího soudu bylo nesporné, že řízení o žádosti žalobkyně o povolení k trvalému pobytu probíhalo nepřiměřeně dlouhou dobu. Se stěžovatelkou souhlasil v tom, že samotná nepřiměřená délka řízení způsobuje nemajetkovou újmu, kterou není třeba prokazovat. To však neznamená, že nemusí být tvrzena. Nemajetková újma, tedy subjektivně pociťovaný dopad nepříznivých následků způsobených nepřiměřeně dlouhým řízením, musí být tvrzena alespoň stručným vysvětlením psychického stavu, případně dopadu do životní situace poškozeného, přičemž náhrada nemajetkové újmy má sloužit právě ke kompenzaci nepříznivého psychického stavu způsobeného poškozenému délkou řízení (srov. stanovisko Nejvyššího soudu sp. zn. Cpjn 206/2010). Stěžovatelka ale v žalobě žádné skutečnosti týkající se její nemajetkové újmy netvrdila. Podle odvolacího soudu si lze těžko bez podobných tvrzení představit nemajetkovou újmu čtyřleté stěžovatelky. Ani ze správního spisu se žádné skutečnosti v tomto směru nepodávají. Stěžovatelka odkazovala na nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 197/15 ze dne 23. 4. 2015 (N 84/77 SbNU 237). Přehlíží však, že v uvedeném řízení náhradu nemajetkové újmy za nepřiměřeně dlouhé správní řízení uplatňovala dospělá osoba, která v důsledku řízení o žádosti o povolení k trvalému pobytu trvajícího dva roky nemohla získat zaměstnání, resp. postavení spojené s vyšším stupněm práv. Jde tedy o situaci, kterou nelze srovnávat s případem nezletilé žalobkyně v tomto řízení.

5. Stěžovatelka v ústavní stížnosti dovozuje porušení svých ústavně zaručených práv ze skutečnosti, že obecné soudy považovaly za dostatečné zadostiučinění omluvu. Podle soudu prvního stupně tu nebyly dány výjimečné okolnosti. Odvolací soud pak své závěry opřel o argument, že stěžovatelka neutrpěla psychickou újmu, resp. tuto netvrdila; navíc na ni jako na nezletilé dítě nemohly průtahy v řízení mít jakýkoliv dopad. Tyto závěry jsou v rozporu se stávající judikaturou k otázce zadostiučinění a odškodňování za průtahy. Z gramatického výkladu § 31a zákona o odpovědnosti státu neplyne, že by nemajetková újma mohla (měla) být nahrazována finančně jen ve výjimečných případech (je-li obzvlášť závažná), či pokud je dána „přidaná hodnota“ újmy na psychickém stavu apod. Citované ustanovení naopak říká, že k závažnosti nemajetkové újmy se přihlíží při

Sbirka_nalezu-82.indd 245 29.3.18 12:42

stanovení výše zadostiučinění. Jinými slovy, je-li újma závažnější, je zadostiučinění v penězích vyšší. Názor soudu, že zadostiučinění v penězích se přiznává jen výjimečně, nemá oporu ani v důvodové zprávě k předmětnému ustanovení. Z důvodové zprávy k § 31a zákona o odpovědnosti státu totiž plyne, že zadostiučinění v penězích je prostředkem kompenzace za porušení práv a má se v penězích pravidelně spíše přiznávat, nežli naopak.

6. Obdobné závěry pak plynou i z judikatury [viz nálezy Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 862/10 ze dne 19. 5. 2010 (N 110/57 SbNU 403) či sp. zn. I. ÚS 562/11 ze dne 21. 6. 2011 (N 120/61 SbNU 741)]. Obdobně se k zadostiučinění za excesivní délku řízení vyjádřil i Nejvyšší soud v rozsudku sp. zn. 30 Cdo 1209/2009 ze dne 24. 9. 2010, podle kterého: „Přiměřené zadostiučinění ve smyslu § 31a zákona č. 82/1998 Sb. není preventivním nástrojem proti nepřiměřené délce soudního řízení, naopak poskytuje následnou kompenzaci za již vzniklou újmu, a je tedy žádoucí, aby bylo poskytováno rychle, v zásadě v penězích a v dostatečné výši.“ Argumentace soudů v nyní posuzované věci tak nemá oporu v relevantní judikatuře a míjí se se smyslem institutu zadostiučinění, které bylo zavedeno jako kompenzace porušení práv zejména v důsledku bohaté judikatury Evropského soudu pro lidská práva k porušování práva na spravedlivý proces podle čl. 6 Úmluvy. Soudy přitom žádné argumenty opaku či odkazy na odlišnou judikaturu v odůvodněních svých rozsudků nenabídly a odvolací soud s odkazem na stanovisko Nejvyššího soudu Cpjn 206/2010 tvrdí, že náhrada nemajetkové újmy má sloužit ke kompenzaci nepříznivého psychického stavu. Tento závěr ale z předmětného stanoviska dle stěžovatelky vůbec nevyplývá. Naopak v něm Nejvyšší soud doslova uvádí: „Náhrada nemateriální újmy má sloužit ke kompenzaci stavu nejistoty, do níž byl poškozený v důsledku nepřiměřené délky vedeného řízení uveden a v níž byl tak udržován.“

7. Zcela nesrozumitelné je tvrzení odvolacího soudu, že stěžovatelka nemajetkovou újmu v žalobě netvrdila. Soud prvního stupně ani neuvedl jakékoliv kritérium, podle kterého učinil závěr, že porušení práva stěžovatelky není dostatečně závažné, a je tudíž dostačující omluva. Až odvolací soud pak nově přichází se závěrem, že stěžovatelka je nezletilá, a tudíž se jí průtahy nemohly nikterak dotknout a způsobit nemajetkovou újmu. Podle stěžovatelky je tento závěr opět v rozporu se zákonem a citovanou judikaturou, která nemajetkovou újmu presumuje už ze samotného porušení práva na spravedlivý proces. Nelze přitom přijmout výklad odvolacího soudu, že by právo na spravedlivý proces mělo rozdílný obsah v případě zletilých a nezletilých stěžovatelů. Skutečnost, že malé dítě porušení tohoto svého práva pravděpodobně neprožívá tolik jako osoba dospělá (například rodiče stěžovatelky), na principech přiznání zadostiučinění nic nemění. Navíc není pravda, že by postavení stěžovatelky nebylo průtahy vůbec ovlivněno. Stěžovatelka neměla žádné povolení k pobytu a její zákonní zástupci

Sbirka_nalezu-82.indd 246 29.3.18 12:42

jí museli opatřovat vízum za účelem strpění pobytu. V souladu s právem mohl být jí (při splnění podmínek) udělen trvalý pobyt, kterým teprve bude její postavení v České republice stabilizováno. Absence trvalého pobytu také zamezuje jejímu vstupu do systému veřejného zdravotního pojištění a muselo jí být zajištěno neefektivní komerční pojištění. Je tedy zřejmé, že pro další integraci v České republice je udělení povolení k trvalému pobytu velice podstatné.

8. Zákon o odpovědnosti státu nepochybně nechává v každém jednotlivém případě prostor pro uvážení soudů, jakou formu zadostiučinění, případně v jaké výši peněžní satisfakci poskytnout. Avšak závěry musí být zdůvodněny a postaveny na jasných kritériích. V případě stěžovatelky však řádné zdůvodnění chybí a výklad zákona oběma soudy neodpovídá dosavadní judikatuře. Absence řádného odůvodnění rozsudků, vyrovnání se s argumentací stěžovatelky a výklad rozporný s judikaturou jsou jistě atributy porušení práva na soudní ochranu garantovanou čl. 36 Listiny.

9. K podpoře svých tvrzení stěžovatelka dále poukazuje na nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 197/15 ze dne 23. 4. 2015 (N 84/77 SbNU 237), který se věnoval právě průtahům v cizineckém řízení. Ústavní soud v něm obecným soudům vytkl, že nerespektovaly judikaturu, podle níž se v případě nesprávného úředního postupu, spočívajícího v nevydání rozhodnutí v zákonných lhůtách, presumuje domněnka vzniku nemajetkové újmy. Dále jim vytkl, že nectily zásadu, že nepřiznání finančního zadostiučinění připadá v úvahu jen za zcela výjimečných okolností. Ústavní soud ve výše citovaném nálezu formuloval typově výjimečné případy, kdy zadostiučinění v penězích nemusí být přiznáno, a definoval také povinnost žalovaného, tj. „škůdce“, případnou nemajetkovou újmu vyvrátit.

10. Argumentace obvodního soudu nicméně v rozporu s výše uvedeným tvrdí, že zadostiučinění v penězích se poskytuje pouze výjimečně, resp. subsidiárně. Soud přitom žádné právní argumenty či odkaz na judikaturu ve svém odůvodnění nenabídl. Navíc pokud soud tvrdí, že postačuje deklarace porušení práva, pak bylo podle stěžovatelky namístě to promítnout do výroku rozsudku, přestože to stěžovatelka nenavrhovala (viz obdobný závěr v rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 401/2010 ze dne 20. 10. 2011). Oba soudy tedy nenabídly žádná zákonná a logická kritéria, na základě kterých by nemělo stěžovatelce zadostiučinění v penězích za nesprávný úřední postup náležet. I to je přitom podle výše citovaného nálezu alfou a omegou soudního rozhodnutí o tomto druhu žalobního nároku.

II. Obsah vyjádření ostatních účastníků řízení

11. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřil Obvodní soud pro Prahu 7. S odkazem na odůvodnění svého rozsudku

Sbirka_nalezu-82.indd 247 29.3.18 12:42

a vyčerpávající odůvodnění potvrzujícího rozsudku odvolacího soudu nemá k ústavní stížnosti co dodat. Právo na spravedlivý proces stěžovatelky nebylo podle soudu prvního stupně porušeno, ústavní stížnost důvodná není. Opatrovnický soud navíc nebyl požádán o souhlas s vedením tohoto sporu, ať již v jakékoliv fázi řízení. Střet zájmů nezletilé s jejími rodiči podle soudu prvního stupně vrcholí v tom, že chtějí dosáhnout kladného výsledku a neberou zřetel na zájem nezletilé stabilizovat její poměry v České republice.

12. K ústavní stížnosti se vyjádřil i Městský soud v Praze. Ten zopakoval, že nárok uplatňovala v této věci nezletilá osoba (v době zahájení správního řízení jí byly čtyři roky) a k uplatnění takového nároku se nepodařilo dohledat přiléhavou judikaturu. Sama stěžovatelka opakovaně odkazuje na nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 197/15 (viz výše), který se však týká zcela odlišné skutkové situace, jak bylo také vysvětleno v napadeném rozsudku. Byť se v případě uplatnění nároku na nemajetkovou újmu domněnka vzniku nemajetkové újmy v případě nesprávného úředního postupu předpokládá, neznamená to, že taková újma nemusí být vůbec tvrzena. V tomto směru pak nezletilá stěžovatelka žádnou svoji újmu netvrdila a netvrdí ji ani v ústavní stížnosti, pouze obecně argumentuje odkazy na judikaturu soudů řešící nárok na peněžitou náhradu nemajetkové újmy způsobené nepřiměřeně dlouhým řízením. V podrobnostech odvolací soud odkázal na odůvodnění napadeného rozsudku.

13. Ústavní soud k vyjádření vyzval i vedlejšího účastníka – Ministerstvo vnitra. To uvedlo, že se plně ztotožňuje s oběma napadenými rozsudky, které konstatovaly, že není důvod pro to, aby stěžovatelce bylo za průtahy v řízení přiznáno zadostiučinění v penězích, protože se v jejím případě jeví jako dostatečné samotné konstatování porušení práva na spravedlivý proces.

III. Právní posouzení

14. Ústavní stížnost splňuje všechny požadované náležitosti a podmínky pro její projednání, které stanoví Ústava a zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“).

15. Soud prvního stupně až v řízení o ústavní stížnosti uvedl, že stěžovatelka a její zákonní zástupci měli požádat opatrovnický soud o souhlas s vedením tohoto sporu. Podle jeho názoru jsou ve vzájemném střetu zájmů. Ústavní soud se ovšem s tímto tvrzením neztotožňuje. Za prvé není zřejmé, v čem má tvrzený střet zájmů spočívat. Je naopak zájmem stěžovatelky i jejích rodičů, aby byla za nepřiměřenou délku správního řízení odškodněna. Za druhé Ústavní soud ze spisového materiálu zjistil, že ani samotný soud prvního stupně souhlas opatrovnického soudu pro vedení

Sbirka_nalezu-82.indd 248 29.3.18 12:42

řízení nevyžadoval. A za třetí stěžovatelka byla od počátku řízení před soudem prvního stupně, odvolacím soudem i nyní před Ústavním soudem na základě zmocnění rodičů zastoupena advokátem, který zajistil, že její zájmy budou ochráněny. Tato procesní námitka soudu prvního stupně proto není důvodná.

16. Po zvážení argumentace obsažené v ústavní stížnosti i ve všech vyjádřeních účastníků řízení a obsahu napadených rozhodnutí i vyžádaných spisů obecných soudů dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

17. Stěžovatelka v ústavní stížnosti zejména namítá, že jí za porušení práva na spravedlivý proces v podobě nepřiměřené délky správního řízení o její žádosti o povolení k trvalému pobytu mělo být poskytnuto přiměřené zadostiučinění za způsobenou nemajetkovou újmu v penězích. Pouhé konstatování porušení práva na přiměřenou délku řízení jako komponentu práva na spravedlivý proces nebylo za daných okolností dostatečným zadostiučiněním. Obecné soudy podle stěžovatelky své závěry nedostatečně odůvodnily.

III. a) Obecné principy

18. Přezkumem rozhodnutí ve věci přiznání zadostiučinění za nemajetkovou újmu se Ústavní soud již opakovaně zabýval. Základní ústavněprávní východiska k této problematice byla shrnuta např. v nálezu sp. zn. IV. ÚS 1572/11 ze dne 6. 3. 2012 (N 45/64 SbNU 551). Účelem institutu zadostiučinění podle § 31a odst. 1 zákona o odpovědnosti státu je následná kompenzace negativních důsledků vzniklých v souvislosti s poskytováním práva na soudní a jinou právní ochranu v podobě nemajetkové (nehmotné) újmy vzniklé porušením typicky základního práva účastníka řízení na projednání věci v přiměřené lhůtě ve smyslu čl. 38 odst. 2 Listiny, čl. 6 odst. 1 a čl. 13 Úmluvy, eventuálně vzniklé jiným nezákonným výkonem veřejné moci. Jedná se tak o nástroj sloužící k ochraně proti neodůvodněnému prodlužování řízení ze strany soudů či jiných orgánů veřejné moci, představující jednu ze zákonných specifikací základního práva dle čl. 36 odst. 3 Listiny (viz výše citovaný nález sp. zn. III. ÚS 197/15).

19. Posouzení nároku na přiměřené zadostiučinění je primárně otázkou aplikace práva podústavního, k níž je v první řadě povolán příslušný správní orgán (jednající za stát), u něhož je nutno takový nárok uplatnit, a posléze obecné soudy při rozhodování o případné žalobě proti státu. Při posouzení takového nároku však nelze odhlížet od požadavku na ochranu základních práv účastníků řízení.

20. V rámci rozhodování o nároku na přiměřené zadostiučinění je nutno nejprve ve smyslu ustanovení čl. 36 odst. 3 Listiny ověřit, zda bylo vydáno nezákonné rozhodnutí nebo zda došlo k nesprávnému úřednímu

Sbirka_nalezu-82.indd 249 29.3.18 12:42

postupu. Je-li tento předpoklad naplněn, je třeba posoudit, zda v důsledku (příčinná souvislost) takového výkonu veřejné moci vznikla žadateli (žalobci) nemajetková újma. Konečně je nutno uvážit, zda, v jaké formě a v jaké výši bude zadostiučinění poskytnuto.

21. Posouzení existence případně vzniklé újmy bude vždy výsledkem hodnocení konkrétních skutkových okolností. Nicméně jak vyplývá z judikatury Evropského soudu pro lidská práva (viz zejména rozsudek velkého senátu ve věci *Apicella proti Itálii* ze dne 29. března 2006, § 93; či rozsudek ve věci *Martins Castro a Alves Correia de Castro proti Portugalsku* ze dne 10. 6. 2008 č. 33729/06, § 53), Ústavního soudu [nález sp. zn. II. ÚS 862/10 ze dne 19. 5. 2010 (N 110/57 SbNU 403), bod 14, či nález sp. zn. I. ÚS 1536/11 ze dne 21. 9. 2011 (N 165/62 SbNU 449), body 23 až 28] i Nejvyššího soudu (zejména stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia sp. zn. Cpjn 206/2010 ze dne 13. 4. 2011), při posouzení vzniku nemajetkové újmy se uplatní pevná (byť vyvratitelná) domněnka, že nepřiměřená délka řízení takovou újmu působí, aniž by v tomto směru žadatel (žalobce, stěžovatel) musel předkládat jakékoliv důkazy (viz nález sp. zn. III. ÚS 197/15).

22. Jak k domněnce vzniku nemajetkové újmy při nepřiměřené délce řízení uvedl Ústavní soud [nález sp. zn. IV. ÚS 1572/11 (viz výše)], její existence je dovozována z předpokladu, že „účastník uplatňuje v řízení svá práva v dobré víře ve správnost svých tvrzení, přičemž bezdůvodné oddalování rozhodnutí pro něj znamená přetrvávání nejistoty plynoucí ze samotné možnosti, že o jeho nároku bude rozhodnuto jinak … Ústavní soud považuje uvedenou domněnku vzniku nemajetkové újmy za plně odpovídající smyslu ústavních záruk spravedlivého procesu. Jinými slovy, její aplikace představuje ústavně konformní výklad § 31a zákona č. 82/1998 Sb., (…) neboť umožňuje účinnou ochranu základního práva účastníků řízení na projednání věci v přiměřené lhůtě, byť ji uvedené ustanovení výslovně nestanoví“. V souladu s výše uvedenou judikaturou však nelze vyloučit, že v některých případech by délka řízení mohla způsobit pouze velmi malou újmu, nebo dokonce žádnou újmu; v této souvislosti je však namístě připomenout závěr Nejvyššího soudu, který v souladu s judikaturou Evropského soudu pro lidská práva konstatoval ve shora uvedeném stanovisku (bod V), že „popření tvrzení o nemajetkové újmě ve shora uvedeném obecném smyslu vzniklé v důsledku nepřiměřeně dlouze vedeného řízení je na žalovaném škůdci, jenž má ke své obraně a ke svému zájmu povinnost uvést skutečnosti vylučující pravdivost tvrzení takového škodního předpokladu“.

23. Při posuzování formy přiměřeného zadostiučinění (konstatování porušení práva, eventuálně omluvy, zadostiučinění v penězích dle kritérií uvedených v § 31a odst. 2 a 3 zákona o odpovědnosti státu) je nutno respektovat zejména ústavněprávní požadavek na přezkoumatelnost soudního rozhodnutí. To platí zvláště za situace, kdy se obecné soudy odchýlí

Sbirka_nalezu-82.indd 250 29.3.18 12:42

od ustálené judikatury nejvyšších soudů, což se s ohledem na jejich pozici v soudní soustavě bezprostředně dotýká právněstátního požadavku na zachování právní jistoty účastníků právního styku (čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky). Jakkoliv tedy Ústavní soud není dalším stupněm soustavy obecných soudů, tím méně pak „mentorem" rozhodovací činnosti obecných soudů dle ustálené (sjednocené) judikatury, pak přesto za situace, kdy dovolání není *ex lege* přípustné, nelze v rámci posouzení řádného odůvodnění soudního rozhodnutí pominout přítomný prvek libovůle spočívající v neodůvodněném odchýlení se od judikaturou stanovených pravidel při posuzování přiměřeného zadostiučinění. Zvláště pak za situace, kdy je na taková pravidla s odkazy na konkrétní rozhodnutí Ústavního soudu a Nejvyššího soudu upozorňováno účastníkem řízení, což zůstalo v řízení bez náležité odezvy [srov. nález sp. zn. III. ÚS 197/15 ze dne 23. 4. 2015 (N 84/77 SbNU 237)]. Soudy mají povinnost odůvodnit vztah mezi skutkovými zjištěními a úvahami při hodnocení důkazů na jedné straně a právními závěry na straně druhé; není-li tomu tak, je posuzované rozhodnutí soudu nepřezkoumatelné, čímž se právní závěry soudu porušením ústavního principu zákazu libovůle v rozhodování ocitají mimo rámec čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 1 Ústavy. Požadavky na odůvodnění rozhodnutí přitom Ústavní soud opakovaně ve své rozhodovací činnosti formuloval [viz např. nálezy ze dne 6. 3. 1997 sp. zn. III. ÚS 271/96 (N 24/7 SbNU 153), ze dne 11. 2. 2004 sp. zn. Pl. ÚS 1/03 (N 15/32 SbNU 131; 153/2004 Sb.) či ze dne 21. 7. 2004 sp. zn. I. ÚS 639/03 (N 102/34 SbNU 79)].

24. Pokud jde o samotné posouzení, zda v konkrétním případě má být přiznáno zadostiučinění v penězích, nebo zda postačí konstatování porušení práva, je při přezkumu prováděného Ústavním soudem relevantní, zda přiznané zadostiučinění – jak z hlediska jeho formy, tak z hlediska jeho výše v případě finanční kompenzace – je vzhledem ke konkrétním okolnostem případu způsobilé plnit svou kompenzační funkci prizmatem právní pozice stěžovatele (jeho osobních a majetkových poměrů). Nelze opomenout ani preventivní funkci satisfakce v podobě podpory potřebných opatření na straně veřejné moci. Jinými slovy, z pohledu Ústavního soudu je podstatné, zda se v konkrétním případě přiznaná forma satisfakce zcela nevymyká smyslu a účelu dané právní úpravy [srov. nález sp. zn. III. ÚS 1320/10 ze dne 9. 12. 2010 (N 247/59 SbNU 515)]. Pokud se vymyká, lze hovořit o rozporu s ústavně zaručeným základním právem účastníka ve smyslu čl. 36 odst. 1 a 3 Listiny (viz nález sp. zn. III. ÚS 197/15).

25. Ústavní soud navíc musí zdůraznit, že v projednávané věci došlo k porušení práva na spravedlivý proces u nezletilého dítěte. Povinností veřejné moci je vždy přijmout taková opatření, která naplňují nejlepší zájem dítěte ve smyslu čl. 3 Úmluvy o právech dítěte (srov. např. rozsudky Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Voleský proti České republice* ze dne

Sbirka_nalezu-82.indd 251 29.3.18 12:42

10. 6. 2003 č. 63627/00, § 106; a ve věci *Jahnová proti České republice* ze dne 19. 10. 2004 č. 66448/01, § 54). Tyto principy se podle Ústavního soudu uplatní i v případě průtahy stiženého řízení o žádosti o povolení k trvalému pobytu. V následném kompenzačním řízení je proto také třeba chránit nejlepší zájem dítěte. Děti totiž patří mezi tzv. zranitelné skupiny osob (viz např. rozsudky Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Nolan a K. proti Rusku* ze dne 12. 2. 2009 č. 2512/04, § 86; ve věci *Ilbeyi Kemaloğlu and Meriye Kemaloğlu proti Turecku* ze dne 10. 4. 2012 č. 19986/06, § 35; či ve věci *Pontes proti Portugalsku* ze dne 10. 4. 2012 č. 19554/09, § 97). Do kategorie zranitelných osob navíc lze zařadit i cizince (k tzv. zranitelným skupinám osob srov. blíže např. práci Youseffa Al Tamimiho z Vrije Universiteit v Amsterdamu – Al Tamimi, Y. The Protection of vulnerable groups and individuals by the European Court of Human Rights [online]. 20. 5. 2015. Dostupné z <http://goo.gl/cTj4OV>, s. 13–16).

26. Pro projednávanou věc má také význam soft-law Rady Evropy. Konkrétně lze odkázat na pokyny Výboru ministrů Rady Evropy o justici vstřícné k dětem (Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on Child Friendly Justice) ze dne 17. 11. 2010 (dále jen „pokyny Výboru ministrů"). Pro jejich účely se „justicí vstřícnou k dětem" rozumí justiční systémy, které zaručují dodržování a účinné provádění všech práv dětí na nejvyšší dosažitelné úrovni, se zřetelem k dalším uvedeným zásadám a při řádném zohlednění úrovně dítěte a jeho schopnosti chápat situaci a okolnosti případu. Znamená to zejména justici, která je přístupná, přiměřená věku, rychlá, důsledná, přizpůsobená potřebám a právům dítěte a na jeho potřeby a práva zaměřená, dodržující práva dítěte, včetně práv na řádný soudní proces, na účast v řízení a na jeho pochopení, na respektování soukromého a rodinného života a na nedotknutelnost a důstojnost [viz čl. II písm. c) pokynů Výboru ministrů].

27. Mezi základními principy uvádí pokyny Výboru ministrů i zásady právního státu (čl. III). Konkrétně pak zmiňují, že zásady právního státu by se měly v plném rozsahu vztahovat na děti, stejně jako se vztahují na dospělé. Prvky řádného soudního procesu, jako jsou zásady zákonnosti a přiměřenosti, presumpce neviny, právo na spravedlivý proces, právo na právní poradenství, právo na přístup k soudům a právo na odvolání, by měly být pro děti zaručeny stejně, jako jsou zaručeny pro dospělé, a neměly by být omezovány nebo popírány pod záminkou zájmu dítěte. Tato zásada se podle pokynů vztahuje na všechna soudní i mimosoudní a správní řízení (viz čl. III odst. 1 a 2 pokynů Výboru ministrů).

III. b) Aplikace obecných principů na projednávanou věc

28. V posuzované věci není sporu o tom, že ze strany správního orgánu došlo k nesprávnému úřednímu postupu, který vedl k porušení práva

Sbirka_nalezu-82.indd 252 29.3.18 12:42

stěžovatelky na přiměřenou délku řízení jako komponentu práva na spravedlivý proces. Stěžovatelka však nesouhlasí se závěrem, že odpovídající satisfakcí za tento nesprávný úřední postup je konstatování porušení práva, pokud se domáhala finanční kompenzace. Tento svůj závěr navíc podle ní obecné soudy nedostatečně odůvodnily. V souladu se shora uvedenými kritérii ústavněprávního přezkumu rozhodnutí o přiměřeném zadostiučinění za nemajetkovou újmu se Ústavní soud proto nejprve zaměřil na to, zda napadená rozhodnutí netrpí ve vztahu k závěru o přiznané formě přiměřeného zadostiučinění vadou nepřezkoumatelnosti (viz body 23–24 výše).

29. Ústavní soud po seznámení se s napadenými rozhodnutími dospěl podobně jako ve věci pod sp. zn. III. ÚS 197/15 [nález sp. zn. III. ÚS 197/15 ze dne 23. 4. 2015 (N 84/77 SbNU 237)] k závěru, že obecné soudy při posouzení odpovídající formy přiměřeného zadostiučinění zcela odhlédly od shora uvedené judikatury, podle níž se presumuje domněnka vzniku nemajetkové újmy v případě, kdy došlo k nesprávnému úřednímu postupu, spočívajícímu v nevydání rozhodnutí v zákonných lhůtách, resp. v přiměřené lhůtě. Odvolací soud sice existenci této domněnky zmínil, ale pominul ustálenou judikaturu Nejvyššího soudu, která vychází ze zásady, že k nepřiznání finančního zadostiučinění by mělo být přistupováno jen za zcela výjimečných okolností (viz zejména stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia ze dne 13. 4. 2011 sp. zn. Cpjn 206/2010). Citovaný přístup respektuje rozhodovací praxi Evropského soudu pro lidská práva, který v případě nepřiměřené délky řízení nepřiznává zadostiučinění v penězích jen zcela výjimečně (viz též důvodovou zprávu k zákonu č. 160/2006 Sb., kterým byl do zákona č. 82/1998 Sb. vložen § 31a). Příklady těchto výjimek, jež vychází z jednotlivých případů řešených Evropským soudem pro lidská práva, jsou v uvedeném stanovisku dány jako vodítko pro soudy při rozhodování o formě satisfakce. Jde např. o případy, kdy délka řízení byla v nezanedbatelné míře způsobena vlastním chováním poškozeného, nebo byl význam předmětu řízení pro poškozeného pouze nepatrný, a nemohl tak vůbec negativně zasáhnout do jeho osobní sféry (viz rozsudek ve věci *Szeloch proti Polsku* ze dne 22. 2. 2001 č. 33079/96, § 121–122; rozsudek ve věci *Cherakrak proti Francii* ze dne 2. 8. 2000 č. 34075/96, § 29; či rozsudek ve věci *Berlin proti Lucembursku* ze dne 15. 7. 2003 č. 44978/98, § 72; viz též k tomu Vojtek, P. Odpovědnost za škodu při výkonu veřejné moci. Komentář. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, s. 284).

30. Odvolací soud své závěry opřel o dva argumenty. Podle prvního stěžovatelka ani netvrdila žádnou nemajetkovou újmu. Podle druhého jí jako čtyřletému dítěti žádná nemohla vzniknout. Tím se snažil odlišit i od závěrů výše citovaného nálezu sp. zn. III. ÚS 197/15, v němž si na protiústavní postup obecných soudů stěžovala dospělá osoba.

Sbirka_nalezu-82.indd 253 29.3.18 12:42

31. S těmito závěry se ovšem Ústavní soud s ohledem na výše popsané ústavněprávní principy nemůže ztotožnit. Obecné soudy požadovaly v podstatě jen po stěžovatelce tvrzení o vzniku nemajetkové újmy za situace, kdy o existenci nesprávného úředního postupu, spočívajícího v existenci nepřiměřené délky řízení, nebylo pochyb. Opomenuly však vyžadovat na Ministerstvu vnitra, aby uvedlo skutečnosti vylučující vznik újmy, jejíž existence je dána již samotným tvrzením poškozeného v souvislosti se zjištěním, že řízení bylo vedeno nepřiměřeně dlouho. Postačilo jim, že Ministerstvo vnitra pouze představilo svůj názor, že samotné konstatování porušení práva by bylo dostatečným zadostiučiněním.

32. Přestože se jedná o zásadní aspekt při hodnocení konkrétních okolností případu, z odůvodnění obou napadených rozhodnutí pak nijak nevyplývá, že by soudy samotný průběh správního řízení podrobily bližšímu zkoumání s ohledem na kritéria vyplývající ze zákona o odpovědnosti státu a příslušné judikatury. Z rozhodnutí o nároku na přiznání přiměřeného zadostiučinění za nepřiměřenou délku řízení přitom musí být zřejmé, jak byly konkrétní okolnosti případu hodnoceny, neboť jen tak je možné při zvažování jiné než finanční kompenzace, tedy morální satisfakce, odůvodnit závěr o tom, že odpovídá vzniklé újmě. Přitom je vhodné obdobně vyjít z kritérií využívaných pro případ stanovení výše finanční satisfakce, jak vyplývají z již výše uvedené judikatury, ale též z § 31a odst. 3 zákona o odpovědnosti státu (zejména složitost případu, postup příslušných orgánů, význam předmětu řízení pro poškozeného). Pokud by totiž posouzení těchto kritérií mělo být vyžadováno jen za situace, kdy je rozhodnuto o poskytnutí finanční kompenzace (tj. ve vztahu k její výši), byla by *ad absurdum* při rozhodnutí (toliko) o morální satisfakci aprobována libovůle rozhodujícího orgánu spočívající v tom, že by konkrétní okolnosti případu nemusely být vůbec brány v úvahu. Právě k takové libovůli došlo v případě stěžovatelky, neboť na posouzení a zhodnocení skutkových okolností případu zde obecné soudy fakticky rezignovaly, což se týká také konkrétních argumentů předestřených soudní moci stěžovatelkou (obdobně viz nález sp. zn. III. ÚS 197/15). V konkrétní relaci k výše řečenému nelze například opomenout fakt zmíněný i ve vyjádření Ministerstva vnitra, že z rodiny jedině stěžovatelce nebylo (po dobu průtahů) uděleno povolení k trvalému pobytu.

33. Ústavní soud pak s ohledem na výše popsaný princip ochrany nejlepšího zájmu dítěte podle čl. 3 Úmluvy o právech dítěte nemůže přistoupit na argument obecných soudů, že stěžovatelka nemohla (oproti stěžovatelce ve věci pod sp. zn. III. ÚS 197/15) utrpět žádnou nemajetkovou újmu, protože je dítětem. Je pravda, že jí byly pouhé čtyři roky a její schopnost rozpoznat vzniklý stav ještě nemohla být oproti dospělému člověku dostatečně rozvinutá. Děti v tomto věku však vnímají zejména emoce. V tomto směru na ně samozřejmě nejsilněji působí jejich rodiče. I jejich nejistota,

Sbirka_nalezu-82.indd 254 29.3.18 12:42

způsobená nepřiměřeně dlouhým řízením o povolení k pobytu stěžovatelky, se musela promítnout do celkové atmosféry v rodině. Tím mohla stěžovatelce vzniknout nemajetková újma, která se mohla projevit i stresem vedoucím k nižší úrovni péče jejích rodičů. To vše navíc v období, které je pro výchovu malého dítěte velmi důležité. Ustanovení čl. 3 Úmluvy o právech dítěte ostatně ukládá státům povinnost zajistit dítěti takovou ochranu a péči, jaká je nezbytná pro jeho blaho. Obecné soudy pravděpodobně nedocenily váhu nejistoty o tom, zda a kdy stěžovatelka dostane povolení k pobytu v České republice. Čím déle řízení trvalo, tím méně uspořádané mohlo být rodinné prostředí a atmosféra v něm. Tvrzení, že stěžovatelka nemohla utrpět žádnou nemajetkovou újmu, proto podle názoru Ústavního soudu přehlíží konkrétní příběh její a její rodiny.

34. Nepřiměřená délka řízení a nejistota, do které jsou uvrženy děti a jejich rodina, má v jejich případě minimálně stejné, ne-li horší důsledky než v případech dospělých osob. Ústavní soud se ztotožňuje s jinak nezávaznými pokyny Výboru ministrů (viz body 26 až 27 výše), ze kterých plyne zásada, aby prvky spravedlivého procesu (tedy i práva na přiměřenou délku řízení a na náhradu škody způsobené nesprávným úředním postupem) byly pro děti zaručeny na minimálně stejné úrovni, jako jsou zaručeny pro dospělé. Nedostatečně zdůvodněná snaha o rozlišení věci dospělého a nezletilého člověka v právě projednávané věci nemůže obstát.

IV. Závěr

35. Stejně jako v nálezu sp. zn. III. ÚS 197/15 ze dne 23. 4. 2015 (N 84/77 SbNU 237) Ústavní soud shledal, že došlo k porušení práva stěžovatelky na spravedlivý proces. Závěr obecných soudů, že konstatování porušení práva je v projednávané věci pro stěžovatelku odpovídající satisfakcí, nemá potřebnou oporu v hodnocení konkrétních skutkových okolností případu. Z odůvodnění napadených rozhodnutí je zároveň zjevné, že obecné soudy odhlédly od pravidel stanovených v judikatuře Ústavního soudu, Evropského soudu pro lidská práva a Nejvyššího soudu pro posouzení nároku na přiměřené zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu způsobenou nesprávným úředním postupem. Jejich rozhodnutí proto nejsou v tomto směru přezkoumatelná.

36. Závěr obecných soudů, že stěžovatelce nepřísluší na rozdíl od stěžovatelky ve věci pod sp. zn. III. ÚS 197/15 finanční kompenzace jen z toho důvodu, že je dítětem, pak odporuje ústavně garantovanému požadavku chránit nejlepší zájmy dětí, jak to vyžaduje čl. 3 Úmluvy o právech dítěte.

37. Za dané situace Ústavnímu soudu nepřísluší, aby se sám zevrubněji zabýval hodnocením konkrétních skutkových okolností případu, a mohl tak posoudit, zda pouhé konstatování porušení práva (spojené s omluvou) je v případě stěžovatelky výjimečně způsobilé splnit svou

Sbirka_nalezu-82.indd 255 29.3.18 12:42

kompenzační funkci; to bude předmětem dalšího řízení před Obvodním soudem pro Prahu 7, v němž bude odpovídajícím způsobem přihlédnuto též k judikatorním pravidlům pro posuzování daného předmětu řízení. Teprve poté bude možno posoudit, zda stěžovatelka oprávněně uplatňuje nároky plynoucí pro ni z čl. 36 odst. 3 Listiny. Jakkoli ovšem citovaná judikatura (body 21, 22) akcentuje přesun břemene tvrzení, eventuálně důkazního na orgán veřejné moci, nemůže se ani strana žalující vyhnout obecné procesní povinnosti tvrdit rozhodné skutečnosti a navrhovat k nim důkazy, shledá-li to soud v intencích zákona a příslušného postupu jako v řízení nezbytné.

38. Ústavní soud proto stěžovatelčině ústavní stížnosti vyhověl a při konstatovaném porušení základních práv garantovaných čl. 36 odst. 1 Listiny, čl. 6 odst. 1 Úmluvy a čl. 3 Úmluvy o právech dítěte zrušil rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 1. 10. 2015 č. j. 64 Co 155/2015-60 a rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 7 ze dne 24. 11. 2014 č. j. 5 C 143/2014-33 [§ 82 odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

39. Ústavní soud rozhodl o ústavní stížnosti bez nařízení jednání, neboť dospěl k závěru, že by od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Sbirka_nalezu-82.indd 256 29.3.18 12:42

Č. 141

K rozhodování obecných soudů o odškodnění za ztížení společenského uplatnění
K požadavku předvídatelnosti rozhodnutí dovolacího soudu

Jestliže Nejvyšší soud podstatnou měrou změnil za daného procesního stavu, bez kontaktu se stranami a s časovým odstupem od rozhodování odvolací instance, dosavadní (a pravomocný) právní názor na věc, pak zatížil své rozhodování nedostatkem předvídatelnosti. Postup dovolacího soudu, jenž navíc nevyužil možnosti nařídit jednání, tu neznamenal jen ztrátu zohlednění námitek či tvrzení stran, ale též oslabení hodnotového rozměru případu.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Vojtěcha Šimíčka a soudců Ludvíka Davida (soudce zpravodaj) a Jiřího Zemánka – ze dne 1. srpna 2016 sp. zn. II. ÚS 46/16 ve věci ústavní stížnosti J. M., právně zastoupené JUDr. Marií Cilínkovou, advokátkou, se sídlem Bolzanova 1, Praha 1, proti rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 2015 č. j. 25 Cdo 2487/2013-214 vydanému v řízení o stěžovatelčině žalobě, kterou se domáhala náhrady škody za rozsáhlé poškození zdraví způsobené jí při dopravní nehodě, za účasti Nejvyššího soudu jako účastníka řízení a České kanceláře pojistitelů, zastoupené Mgr. Robertem Tschöplem, advokátem, se sídlem Pod Křížkem 4, Praha 4, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 2015 č. j. 25 Cdo 2487/2013-214, a to jeho výroky I a III, bylo porušeno právo stěžovatelky na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 2015 č. j. 25 Cdo 2487/2013-214 se proto v označených výrocích ruší.

Odůvodnění

I. Průběh řízení před obecnými soudy a obsah ústavní stížnosti

1. Ústavnímu soudu byl dne 6. 1. 2016 doručen návrh na zahájení řízení o ústavní stížnosti ve smyslu § 72 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním

Sbirka_nalezu-82.indd 257 29.3.18 12:42

soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), prostřednictvím něhož se stěžovatelka domáhá zrušení shora uvedeného rozsudku dovolacího soudu s tvrzením, že jím došlo k porušení jejího základního práva na spravedlivý proces zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

2. Žalobou podanou u Obvodního soudu pro Prahu 5 dne 11. 6. 2009 se stěžovatelka domáhala odškodnění za škodu na zdraví, která jí byla způsobena v příčinné souvislosti s dopravní nehodou ze dne 26. 8. 2006, kterou zavinil řidič I. O. po předchozím požití alkoholických nápojů. V žalobě uvedla, že jako spolujezdkyně utrpěla zranění spočívající v pohmoždění mozku, nitrolebním krvácení, mnohočetných zlomeninách žeber oboustranně, zlomenině sedmého a jedenáctého hrudního obratle, poranění míchy, zlomenině klíční kosti vlevo, a to se závažnými trvalými následky. Její faktický zdravotní stav odpovídá paraplegii, stěžovatelka se na nohy nepostaví, není schopna chůze ani s oporou, vedle trvalých následků na dolních končetinách má následky i na páteři, které se projevují bolestí – omezení hybnosti páteře, dále má problémy psychického a sexuálního charakteru, přičemž v žádné z těchto zdravotních oblastí nelze v budoucnosti předpokládat zlepšení stavu. Úrazem, který stěžovatelka utrpěla, je ovlivněn její celý následující život, od tohoto okamžiku je stěžovatelka nesoběstačná, odkázána na pomoc okolí. Není schopna plnit v plném rozsahu své povinnosti vyplývající z role matky malého dítěte, velkou část péče o svého syna nezvládá, musí ji nahrazovat rodina, zejména prarodiče. Ztratila schopnost se zapojit do všech sfér života, které vytvářejí jeho kvalitu – život partnerský, společenský, sportovní, pracovní. Fakticky přišla o možnost mít další děti, fungující rodinu. Ve všech těchto oblastech je podstatně omezena, z některých i zcela vyloučena.

3. Rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 6. 6. 2012 č. j. 11 C 361/2009-167 bylo výrokem I rozhodnuto, že žalovaná (v tomto řízení vedlejší účastník) je povinna zaplatit stěžovatelce na ztížení společenského uplatnění částku 244 800 Kč se zákonným úrokem z prodlení, výrokem II byla žaloba co do částky 230 400 Kč za ztížení společenského uplatnění se zákonným úrokem z prodlení zamítnuta, výrokem III bylo řízení co do částky 43 200 Kč za ztížení společenského uplatnění zastaveno, výrokem IV byla žalované uložena povinnost zaplatit na mimořádném ztížení společenského uplatnění stěžovatelce částku 2 553 600 Kč, výrokem V byla žaloba co do částky 3 566 400 Kč na mimořádném zvýšení ztížení společenského uplatnění zamítnuta, výrokem VI byla žaloba co do částky 72 000 Kč na bolestném se zákonným úrokem z prodlení od 11. 6. 2009 zamítnuta, výrokem VII byla žalované uložena povinnost zaplatit stěžovatelce na nákladech účelně spojených s léčením částku 47 023 Kč se zákonným úrokem

Sbirka_nalezu-82.indd 258 29.3.18 12:42

z prodlení, výrokem VIII bylo řízení co do částky 18 141 Kč na nákladech účelně spojených s léčením se zákonným úrokem z prodlení od 11. 6. 2009 zastaveno, výrokem IX byla žaloba co do částky 1 277 Kč na nákladech účelně spojených s léčením se zákonným úrokem z prodlení od 11. 6. 2009 zamítnuta, výrokem X byla žalované uložena povinnost zaplatit stěžovatelce na nákladech na péči částku 592 012,20 Kč se zákonným úrokem z prodlení, výrokem XI byla žaloba co do částky 80 649,80 Kč na nákladech na péči se zákonným úrokem z prodlení zamítnuta, výrokem XII byla žalované uložena povinnost zaplatit na nákladech státu částku 12 782 Kč, výrokem XIII byla žalované uložena povinnost zaplatit soudní poplatek ve výši 137 500 Kč a konečně výrokem XIV byla žalovaná zavázána zaplatit stěžovatelce na nákladech řízení částku 130 500 Kč. Ke ztížení společenského uplatnění byly vypracovány tři znalecké posudky a soud postupoval podle vyhlášky č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění, ve znění vyhlášky č. 50/2003 Sb. (dále též jen „vyhláška"). Při aplikaci § 7 odst. 3 vyhlášky o mimořádném zvýšení náhrady vzal soud v úvahu, že poškozená před úrazem žila aktivním životem, chodila do společnosti, sportovala, ráda cestovala a s přítelem plánovala další dítě, nyní je její sexuální život zcela vyloučen a je odkázána na pomoc nemocných rodičů ve věku přes 60 let. Odpovídající je proto zvýšení náhrady na sedminásobek; činí-li bodové ohodnocení 3 800 bodů, a tedy 3 192 000 Kč, bylo po zohlednění spoluzavinění v rozsahu 20 % přiznáno navíc 2 553 600 Kč.

4. Proti výroku V rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 5, kterým byla zamítnuta žaloba v nároku na mimořádné zvýšení ztížení společenského uplatnění co do částky 3 566 400 Kč, podala stěžovatelka odvolání. V odvolání vytýkala soudu prvního stupně, že částka 2 553 600 Kč při zohlednění spoluzavinění 20 %, resp. částka 3 192 000 Kč bez zohlednění spoluzavinění, která byla přiznána jako mimořádné zvýšení ztížení společenského uplatnění, není přiměřeným odškodněním vzhledem k rozsahu způsobené újmy, zejména s ohledem na omezení stěžovatelky v jejím budoucím životě, na nemožnost vrátit se ke způsobu života vedeného před úrazem, na nutnost péče další osoby pro uspokojení životních potřeb po celou dobu života stěžovatelky, včetně péče o jejího syna. Stěžovatelka ztratila veškeré schopnosti vést kvalitní a plnohodnotný život.

5. K odvolání stěžovatelky Městský soud v Praze rozsudkem ze dne 13. 2. 2013 č. j. 72 Co 443/2012-186 změnil rozsudek soudu prvního stupně v zamítavém výroku napadeném odvoláním tak, že žalovaný je povinen zaplatit stěžovatelce dalších 1 089 600 Kč, ve zbytku zamítavý výrok potvrdil a v návaznosti na toto rozhodnutí změnil rozhodnutí o výrocích o nákladech řízení. Dospěl k závěru, že mimořádné zvýšení odškodnění za ztížení společenského uplatnění ve výši 2 553 600 Kč není zcela odpovídající míře zdravotního poškození stěžovatelky a omezením z něho plynoucím, neboť

Sbirka_nalezu-82.indd 259 29.3.18 12:42

tato není schopna vykonávat dosavadní povolání, je podstatně omezena ve společenském životě a odkázána na pomoc další osoby. Soud vyšel rovněž ze zpracovaných znaleckých posudků, přičemž bylo přiznáno 7 200 bodů, což při osminásobném mimořádném zvýšení podle § 7 odst. 3 vyhlášky činilo 6 912 000 Kč, které odvolací soud považoval za přiměřené odškodnění ztížení společenského uplatnění žalobkyně. Odvolací soud ovšem odlišně posoudil míru spoluzavinění stěžovatelky, a to na 40 % vzhledem k tomu, že porušila prevenční povinnost tím, že z vlastní vůle absolvovala cestu ve vozidle řízeném silně opilým řidičem (pozn. – soud prvního stupně zjistil, že žalobkyně nebyla připoutána bezpečnostními pásy a o opilosti řidiče nevěděla).

6. Toto rozhodnutí napadla dovoláním žalovaná, která rozhodnutí odvolacího soudu vytýkala především nesprávný procesní postup, kdy v odvolacím řízení nebylo provedeno žádné dokazování ani dokazování provedené před soudem prvního stupně nebylo zopakováno; přesto odvolací soud dospěl k jiným skutkovým závěrům o výši základního hodnocení ztížení společenského postavení, na jejichž základě rozhodoval o míře jeho mimořádného zvýšení. Dále odvolacímu soudu vytýkala výši tohoto přiznaného mimořádného zvýšení, které považovala za nepřiměřeně vysoké a v rozporu s judikaturou Nejvyššího soudu, neboť podle jejího názoru se u stěžovatelky nejedná o zvláštní případ, protože před nehodou žila zcela běžným občanským životem, který nebyl ničím výjimečný, a mimořádné zvýšení ztížení společenského uplatnění jí nemělo být proto přiznáno vůbec.

7. Nejvyšší soud poté svým rozsudkem změnil rozsudek Městského soudu v Praze ve výroku I, pokud jím bylo rozhodnuto o změně rozsudku soudu prvního stupně tak, že žalovaná je povinna zaplatit stěžovatelce dalších 1 089 600 Kč, tak, že se potvrzuje rozsudek soudu prvního stupně; ze strany dovolací instance tedy došlo ke snížení náhrady o uvedenou částku. Nejvyšší soud dále výrokem II dovolání žalované proti potvrzující části výroku I rozsudku Městského soudu v Praze odmítl a kromě toho zrušil rozsudek Městského soudu v Praze i rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 5 ve výrocích o náhradě nákladů řízení a vrátil věc v tomto rozsahu Obvodnímu soudu pro Prahu 5 k dalšímu řízení.

8. V ústavní stížnosti stěžovatelka brojí proti snížení náhrady Nejvyšším soudem (výrok I jeho rozsudku) a namítá, že součástí základního práva na spravedlivý proces je též právo na odůvodnění rozhodnutí, což je jednou ze záruk, že výkon spravedlnosti nebude arbitrární a neprůhledný a že rozhodnutí soudu bude kontrolováno veřejností. Napadanému rozsudku Nejvyššího soudu však řádné odůvodnění, které by splňovalo náležitosti ustanovení § 157 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř.“), chybí a rozhodnutí postrádá atributy volné úvahy, které by podle judikatury odůvodnění

Sbirka_nalezu-82.indd 260 29.3.18 12:42

rozhodnutí o náhradách za ztížení společenského uplatnění měla mít. Z rozhodnutí není zřejmé, která skutková zjištění převzal dovolací soud od soudu odvolacího či nalézacího, když dovolatel předtím namítal procesní chyby při zjištění skutkového stavu; k této námitce se dovolací soud žádným způsobem nevyjádřil. Kvůli těmto nedostatkům se jedná o rozhodnutí nepřezkoumatelné s prvky libovůle. Současně není zřejmé, jakou částku a z jakého důvodu soud považuje za přiměřené odškodnění za poškození zdraví stěžovatelky, a její zdravotní stav podrobně nesrovnává s obdobnými případy. Podle stěžovatelky je tak odůvodnění dovolacího soudu zjednodušené a zaměřené výhradně na srovnání s judikáty ne vždy přiléhavými.

9. Změnil-li Nejvyšší soud rozsudek odvolacího soudu založený výlučně na volné úvaze soudu o výši mimořádného zvýšení ztížení společenského uplatnění, jde podle stěžovatelky o překvapivé rozhodnutí s prvkem libovůle. Podle o. s. ř. dovolací soud nepřezkoumává skutkový stav zjištěný před nižšími instancemi, a vychází tedy ze stavu ke dni rozhodnutí odvolacího soudu. Jestliže dovolací soud rozhodnutí odvolacího soudu zruší a vrátí věc tomuto soudu k dalšímu řízení, lze se s jeho postupem ztotožnit, neboť v následujícím řízení má účastník možnost reagovat na právní názor, jímž jsou soudy nižších stupňů vázány. Při změně rozsudku nejvyšší instancí bez jednání však účastník nemá možnost seznámit se s názorem dovolacího soudu před jeho rozhodnutím, čímž se takové rozhodnutí stává překvapivým, nepředvídatelným, a tudíž protiústavním a porušujícím právo na spravedlivý proces. Konkrétně by pak v důsledku rozsudku Nejvyššího soudu měla stěžovatelka žalované (vedlejší účastnici, viz výše) vrátit částku 1 089 600 Kč, kterou již obdržela jako plnění z titulu mimořádného zvýšení náhrady za ztížení společenského uplatnění.

II. Vyjádření účastníka a vedlejšího účastníka řízení

10. Ústavní soud si k obsahu ústavní stížnosti vyžádal vyjádření účastníka a vedlejšího účastníka řízení. Nejvyšší soud odkázal na odůvodnění napadeného rozsudku a uvedl, že po zohlednění ustálených judikatorních závěrů k odškodnění ztížení společenského uplatnění ve vztahu k posuzovanému případu dospěl k závěru, že částka náhrady, stanovená odvolacím soudem na téměř sedm milionů Kč před zápočtem spoluzavinění, je nepřiměřeně vysoká. Tento svůj závěr opřel o srovnání se svou předchozí rozhodovací praxí, a proto nepovažuje námitky stěžovatelky stran judikatury za opodstatněné. Má-li změna rozhodnutí odvolacího soudu podle ustanovení § 243d písm. b) o. s. ř. činit rozhodování Nejvyššího soudu překvapivým s prvky libovůle, jde již spíše o otázku ústavního přezkumu tohoto ustanovení, které bylo do o. s. ř. vloženo zákonem č. 404/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, s účinností od 1. 1. 2013. Citované

Sbirka_nalezu-82.indd 261 29.3.18 12:42

ustanovení může být v rozporu s ideální představou Nejvyššího soudu jako soudu pouze kasačního, jenž sjednocuje rozhodovací praxi soudů nižších stupňů především na základě závazných právních názorů vyslovených v rušících rozhodnutích (§ 243g odst. 1 část první věty za středníkem o. s. ř.). Nelze nicméně přehlédnout zřejmý účel vtělení alternativy měnícího meritorního rozhodnutí do zákonné úpravy – tím je rychlost a hospodárnost soudního řízení. Nejvyšší soud v posuzované věci aplikoval vyhlášku č. 440/2001 Sb. v souladu s přechodným ustanovením § 3079 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, podle principu zákazu retroaktivity. Pracoval přitom s bodovým ohodnocením v mezích dosavadních ustálených přístupů a kromě přezkumu správnosti základního bodového ohodnocení i přiměřeného zvýšení pomocí násobků měl na zřeteli zejména výslednou částku, jejíž výši poměřoval rozsahem a charakterem obtíží poškozené a porovnával ji s jinými srovnatelnými případy. Nešlo pouze o bezduchou aplikaci dnes již zrušeného bodového systému, nýbrž o jeho účelné použití ve snaze dosáhnout spravedlivé náhrady odpovídající principu proporcionality a slušnosti.

11. Vedlejší účastník řízení má za to, že Nejvyšší soud, přestože to explicitně v odůvodnění svého rozsudku neuvádí, vzal za prokázaný skutkový stav, tak jak jej zjistil soud prvního stupně, jakož i právní názor, ke kterému soud prvního stupně dospěl. Z průběhu celého řízení, jakož i z odůvodnění rozsudku Nejvyššího soudu je zřejmé, jakou částku a z jakého důvodu soud považuje za přiměřené odškodnění za poškození zdraví stěžovatelky, neboť svým rozhodnutím se ztotožnil s rozsudkem soudu prvního stupně.

III. Předpoklady projednání ústavní stížnosti

12. Ústavní soud, dříve než přistoupí k meritornímu projednání ústavní stížnosti, zkoumá, zda tato splňuje všechny formální předpoklady podle zákona o Ústavním soudu. V dané věci je zřejmé, že ústavní stížnost byla podána včas (§ 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu), stěžovatelka byla řádně zastoupena (§ 30 odst. 1 téhož zákona) a ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona). Proto Ústavnímu soudu nic nebránilo v projednání věci, a to bez nařízení jednání, neboť jednání by nevedlo k dalšímu objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

IV. Posouzení Ústavním soudem – právo na spravedlivý proces

13. Ústavní soud posuzoval ústavní stížnost z hlediska kompetencí daných mu Ústavou České republiky, tj. z pozice soudního orgánu ochrany ústavnosti, který není další instancí v systému všeobecného soudnictví, není soudem nadřízeným obecným soudům a obdobně orgánům veřejné moci a jako takový je oprávněn do jejich rozhodovací pravomoci zasahovat

Sbirka_nalezu-82.indd 262 29.3.18 12:42

zejména za předpokladu, že tyto nepostupují v souladu s principy obsaženými v hlavě páté Listiny, v níž je konkretizováno právo jednotlivce na soudní a jinou právní ochranu. Dominantním obsahem jednotlivých ustanovení Listiny tu jsou garance (principy, pravidla) základního práva na spravedlivý proces.

IV./a Právo na řádné odůvodnění rozhodnutí

14. Komponentem základního práva na spravedlivý proces je též právo na odůvodnění rozhodnutí. Je-li vykonávána spravedlnost, musí být účastníku řízení zřejmé, proč je realizována právě tím způsobem, který zvolil soud, jenž o věci rozhodoval. Realizace práva na odůvodnění soudního rozhodnutí je jednou ze záruk, že výkon spravedlnosti nebude arbitrární a neprůhledný a že rozhodování soudů bude kontrolováno veřejností. Uvedené (i další) postuláty vytyčil Evropský soud pro lidská práva již ve věci *H. proti Belgii* v rozsudku pléna ze dne 30. 11. 1987 č. 8950/80 a v dalších judikátech je precizoval (podrobněji Kmec, J., Kosař, D., Kratochvíl, J., Bobek, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, s. 757, 758).

15. Stejný důraz klade na text odůvodnění rozhodnutí obecného soudu též Ústavní soud. Požadavek řádného odůvodnění rozsudku, které splňuje náležitosti ustanovení § 157 odst. 2 o. s. ř. a v důsledku též čl. 36 odst. 1 Listiny, se vyvozuje mj. z principu předvídatelnosti rozhodování. Z odůvodnění rozsudku musí především vyplývat vztah mezi náležitými skutkovými zjištěními včetně úvah při hodnocení důkazů a odpovídajícími právními závěry. Vedle nedostatečných, či dokonce absentujících skutkových zjištění může dojít i k té situaci, při níž i po řádných skutkových zjištěních vykazují podstatná pochybení pouze právní závěry soudu. V každém případě pak vzniká nesoulad mezi oběma částmi odůvodnění rozhodnutí, a je-li tento nesoulad mimořádné intenzity s podstatným vlivem na výsledek řízení, je nutné považovat rozsudek za ústavně nekonformní [viz nálezy sp. zn. III. ÚS 84/94 ze dne 20. 6. 1995 (N 34/3 SbNU 257), sp. zn. Pl. ÚS 1/03 ze dne 11. 2. 2004 (N 15/32 SbNU 131; 153/2004 Sb.), sp. zn. II. ÚS 2070/07 ze dne 13. 12. 2007 (N 223/47 SbNU 935) a mnohé další].

16. V relaci k náhradám škod na zdraví je Ústavní soud opakovaně přinejmenším zdrženlivý ve svých závěrech, v jaké konkrétní výši by měla být poškozené osobě náhrada za ztížení společenského uplatnění přiznána. V nálezech sp. zn. Pl. ÚS 50/05 ze dne 16. 10. 2007 (N 161/47 SbNU 133; 2/2008 Sb.), sp. zn. III. ÚS 350/03 ze dne 29. 9. 2005 (N 186/38 SbNU 499) i jiných zdůraznil, že mu nepřináleží úvahy mj. o tom, jaký by měl být násobek podle ustanovení § 7 odst. 3 vyhlášky. Ústavní soud musí při posuzování těchto obtížných a lidsky citlivých případů ponechat obecným soudům prostor k úvaze, jak při mimořádném zvýšení odškodnění postupovat.

Sbirka_nalezu-82.indd 263 29.3.18 12:42

Nelze však zcela abstrahovat od požadavku, aby byla přiznaná výše náhrady za ztížení společenského uplatnění založena na objektivních a rozumných důvodech a aby byla zachována proporcionalita (přiměřenost) ve vztahu mezi způsobenou zdravotní újmou a přiznanou peněžní částkou.

17. Ústavní soud se proto nemůže zcela zříci přezkumu způsobu, jakým obecný soud ke stanovení výše odškodnění dospěl; ústavní přezkum je ovládán prioritou procesního před hmotněprávním přezkumem a dodržení principů spravedlivého procesu je realizací soudní ochrany práv účastníků, zejména základních (čl. 4, 90 Ústavy). Prizmatem tohoto pohledu nalezl v rozsudku Nejvyššího soudu, napadeném ústavní stížností, některé podstatné procesní vady.

18. Ustanovení § 7 odst. 3 vyhlášky umožňuje soudu přiměřené zvýšení odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění ve zvlášť výjimečných případech hodných mimořádného zřetele. Použití úvahy o takovém zvýšení klade na soud značné nároky. Soud má v těchto případech široký diskreční prostor – jde o tzv. silnou diskreci (strong discretion, srov. Vila, M. I. Facing Judicial Discretion. Dordrecht, London, Boston : Kluwer Academic Publishers, 2001, str. 8–32). Při takto rozsáhlé diskreci účastník řízení, zejména pak poškozená osoba, legitimně očekává, že konkrétní důvody mimořádného zvýšení odškodnění, ale i redukující zásah do míry diskrečního oprávnění soudu prvního stupně nebo soudu odvolacího, budou náležitě a přesvědčivě vysvětleny.

19. V daném případě opatřil dovolací soud odůvodnění svého rozsudku v zásadě přijatelnou komparací relevantní judikatury v obdobných případech (např. odkaz na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 6. 2011 sp. zn. 25 Cdo 1491/2009, Soubor C 10091 a další). Z ní však nelze dostatečnou měrou dovodit, proč její zhodnocení vedlo Nejvyšší soud právě k redukci nároku na ztížení společenského uplatnění o částku 1 089 600 Kč, zvláště když část rozhodné pasáže odůvodnění jeho rozhodnutí přisvědčuje mimořádnému zvýšení náhrady. Nejvyšší soud dovodil, že „je nepochybné, že jde o výjimečný případ hodný mimořádného zřetele, neboť žalobkyně úraz utrpěla ve věku 27 let, a ačkoli její život před ním nelze definovat jako zvláště výjimečný, její aktivity byly poměrně širokého charakteru. Závažná poškození, způsobená úrazem, ji budou provázet celý život bez naděje na zlepšení zdravotního stavu, je vyřazena z pracovního života, výrazně omezena v kulturních a společenských aktivitách, prakticky ztratila možnost dalšího partnerského života i péče o syna a neobejde se ani bez určité pomoci druhých o svoji osobu. Tomu nepochybně odpovídá mimořádné zvýšení náhrady za ztížení společenského uplatnění“. Z následujících úvah pak vyplývá, že mimořádné zvýšení je v dané věci sice žádoucí, ale „nikoli však na osminásobek, jak rozhodl odvolací soud, neboť ve vztahu

Sbirka_nalezu-82.indd 264 29.3.18 12:42

k jiným případům podobného druhu nejde ve výsledku o srovnatelnou a přiměřenou částku. Nejvýraznější zvýšení je totiž vyhrazeno především těm případům, kdy pro následky úrazu je poškozený téměř vyřazen ze života a kdy jeho předpoklady k uplatnění ve společnosti jsou téměř nebo zcela ztraceny a není schopen se sám zcela či z velké části obsloužit (…)“ a dodává se, že „žalobkyně nepozbyla mentální schopnosti a nebyla připravena o hybnost horních končetin ani funkci smyslových orgánů“.

20. Přitom, jak vyplývá z odůvodnění zejména rozsudku odvolacího soudu, stěžovatelka je vzhledem ke svému upoutání na invalidní vozík podstatně omezena ve společenském životě, v celé řadě běžných denních úkonů je odkázána na pomoc další osoby a není schopna řádné péče o dítě ani běžného partnerského života, neboť má poškozené pohlavní orgány. K jejímu postižení došlo ve věku 27 let, tj. v době, kdy byla ještě v počáteční fázi samostatného života, fungující partnerský vztah zaujímal vysoké místo v žebříčku jejích hodnot a představoval významný faktor sociálního zázemí. Frustrující ztráta všech těchto složek života, podstatné vyloučení z jeho dosavadního způsobu spolu s trvalou bolestí, kterou je stěžovatelka nucena denně tišit léky, zasáhlo i její psychické zdraví ve formě vážné duševní poruchy. Stalo se tedy dostatečně nezodpovězenou otázkou – a Ústavní soud se k ní vrátí ještě v závěru – nakolik je újma na zdraví a životě stěžovatelky tak dalece judikatorně odlišná či méně intenzivní, že muselo být přikročeno k významné redukci výše odškodnění.

IV./b Právo na předvídatelné rozhodnutí, zásada přímosti

21. Veřejná kontrola nad obecnými soudy předpokládá mimo jiné transparentnost jejich rozhodování. Nejde jen o výši částky náhrady za ztížení společenského uplatnění, ale také o přesvědčivost a předvídatelnost procesního postupu, jímž k posouzení nároku a jeho výše dospěly. Tomuto postulátu však Nejvyšší soud v daném případě nedostál. Ústavní soud charakterizuje jako překvapivé mj. měnící rozhodnutí založené na takovém právním závěru přezkumného soudu, který nebylo možné na základě doposud zjištěného skutkového stavu předvídat. V takovém případě Ústavní soud předmětné rozhodnutí zpravidla ruší, neboť účastníku řízení byla odňata reálná a efektivní možnost právně i skutkově argumentovat; srov. např. nálezy Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 257/98 ze dne 21. 1. 1999 (N 10/13 SbNU 65), sp. zn. IV. ÚS 218/95 ze dne 11. 12. 1997 (N 160/9 SbNU 381), sp. zn. III. ÚS 139/98 ze dne 24. 9. 1998 (N 106/12 SbNU 93).

22. Tento postup je namístě i v posuzované věci, v níž dovolací soud formuloval v rámci své diskrece při určování výše náhrady za ztížené společenské uplatnění kritéria, která byla založena na ve věci nové interpretaci rozhodných faktorů pro stanovení výše náhrady a jejich vzájemného vztahu. Změnil-li s konečnou platností Nejvyšší soud v takto citlivém případě

Sbirka_nalezu-82.indd 265 29.3.18 12:42

podstatnou měrou rozsudek odvolacího soudu, přičemž se tak stalo bez vyrozumění stěžovatelky o možnosti této změny a jejích důvodech či bez nařízení jednání, nepředvídatelně odňal stěžovatelce (žalobkyni) právo se aktuálně vyjádřit ve svůj prospěch. Stěžovatelka mohla například argumentovat jinými srovnatelnými případy odlišnými od těch, jimiž podpořil své rozhodnutí dovolací soud.

23. Lze souhlasit se stěžovatelkou, že změna rozhodnutí provedená Nejvyšším soudem popírá též zásadu přímosti (eventuálně i princip veřejnosti) soudního řízení, neboť volná úvaha v těchto typech řízení je založena především na srovnání života poškozeného před a po úraze a vychází zejména ze svědeckých výpovědí, znaleckých posudků včetně výslechů znalců i z výpovědi samotného poškozeného. Pro hodnocení významu těchto důkazů je důležité i hodnocení jejich věrohodnosti, vycházející z bezprostředních poznatků získaných přímo soudem. Nejvyšší soud však rozhodoval bez jednání a pouze na základě poznatků ze spisu rozhodl o podstatném snížení odškodnění, v jehož důsledku má stěžovatelka příslušnou částku z již vyplacených finančních prostředků vracet vedlejšímu účastníkovi (žalovanému). Nelze tu ani odhlédnout od závažného faktu, že dovolací řízení trvalo u Nejvyššího soudu více než dva roky (od 12. 8. 2013 do 31. 8. 2015) a – nehledě na další procesní konsekvence spočívající například v možné změně zdravotního stavu stěžovatelky – bylo přinejmenším pravděpodobné i s ohledem na vykonatelnost rozsudku odvolacího soudu (30. 3. 2013), že stěžovatelka mohla již vyplacené finanční prostředky za ztížení společenského uplatnění i třeba jen zčásti použít pro své oprávněné a odvolacím soudem potvrzené potřeby.

V. Závěry

24. Ústavní soud respektuje roli Nejvyššího soudu jako strážce jednotnosti judikatury jemu instančně podřízených obecných soudů. Vnímá jako nezbytnou součást této funkce pravidelné porovnávání klíčových rozhodnutí, v nichž lze vystopovat analogii jejich podstatných znaků, resp. skutkových okolností. Zejména ve věcech mimořádné závažnosti, mezi něž spory o náhradu škody za rozsáhlé poškození zdraví patří, se však judikatorní východisko řešení nemůže vyčerpat „mechanickým“ srovnáním (ne) zachování té či oné životně důležité funkce (srov. bod 19). V zájmu komplexnosti a přesvědčivosti odůvodnění rozsudku musí přistoupit další skutečnosti (ztráta možnosti pečovat o dítě a rodinu) i kritéria.

25. Pro koncepci odpovědnosti za škodu je v současnosti příznačná pluralita jejich funkcí (blíže k tomu V. Janeček in Gerloch, A., Beran, K. a kol. Funkce a místo právní odpovědnosti v recentním právním řádu. Praha : Leges, 2014; kapitola 2 – Funkce náhrady škody, s. 37–66). Vedle tradičních funkcí kompenzační a preventivní se akcentuje funkce satisfakční

Sbirka_nalezu-82.indd 266 29.3.18 12:42

(viz projednávanou věc) a v poslední době nezřídka i sankční. Satisfakce přitom nebývá naplněna využitím přiznané peněžité částky pro zprostředkování požitků (návštěva kulturní akce), které by si jinak poškozený musel odepřít. Vzhledem k reálné nemožnosti pokrýt např. veškeré v úvahu připadající zdravotnické pomůcky ze státních prostředků slouží náhrada škody v nemalé míře k tomu, aby mohla být poškozenému, obvykle prostřednictvím osob blízkých, zajištěna odpovídající a začasté finančně velmi náročná péče.

26. Nevzal-li v odůvodnění svého měnícího rozsudku dovolací soud všechny tyto a případně i další faktory náležitě v úvahu, došlo v rámci základního práva stěžovatelky na spravedlivý proces k porušení dílčího práva na řádné odůvodnění rozhodnutí.

27. Jestliže Nejvyšší soud podstatnou měrou změnil za daného procesního stavu, bez kontaktu se stranami a s časovým odstupem od rozhodování odvolací instance, dosavadní (a pravomocný) právní názor na věc, pak zatížil své rozhodování nedostatkem předvídatelnosti. Postup dovolacího soudu, jenž navíc nevyužil možnosti nařídit jednání, tu neznamenal jen ztrátu zohlednění námitek či tvrzení stran, ale též oslabení hodnotového rozměru případu.

28. Situace vážně a nevratně zdravotně poškozené osoby se dotýká nejvlastnější hodnoty její existence, totiž lidské důstojnosti. Současná náročná koncepce obsahu lidské důstojnosti ji vnímá ve dvou aspektech (principech) – v respektu a odpovědnosti k sobě samému a v autenticitě jako možnosti rozhodovat o naplnění svého vlastního života. Zejména druhý z uvedených aspektů, spočívající v rozhodování o osobních statusových věcech, o přijímané morálce, pořadí hodnot i v neposlední řadě o způsobu zajištění základních životních potřeb, představuje *condicio sine qua non* naplnění důstojnosti člověka [srov. Dworkin, R. Justice for Hedgehogs. Cambridge (Mass.), London : Harvard University Press, 2011, s. 202–204; též Barak, A. Human Dignity. The Constitutional Value and the Constitutional Right. Cambridge : Cambridge University Press, 2015, s. 129].

29. Vztaženo ke konkrétní posuzované věci: je naprosto zřejmé, že prostor poškozené pro rozhodování o skutečnostech, jež by mohly naplňovat její vlastní důstojnost, je nevratně zúžen a podstatnou měrou závislý na pomoci dalších osob. Právo podílet se na rozhodování o části svého vlastního osudu, byť třeba prostřednictvím právního zástupce a formou adekvátní civilnímu procesu, nebylo poškozené zachováno a znamená to porušení druhého z Ústavním soudem označených dílčích prvků spravedlivého procesu.

30. Ústavní soud uzavírá, že rozsudkem Nejvyššího soudu, jímž byl změněn rozsudek Městského soudu v Praze v části týkající se částky 1 089 600 Kč jako náhrady za ztížení společenského uplatnění, došlo v nyní

Sbirka_nalezu-82.indd 267 29.3.18 12:42

zrušeném výroku I k porušení práva stěžovatelky na spravedlivý proces, jež jí zaručuje čl. 36 odst. 1 Listiny. Kromě výroku I Ústavní soud zrušil i nákladový výrok III téhož rozsudku již z toho důvodu, že nové rozhodnutí nejvyšší obecné instance, jež bude následovat, může mít i v závislosti na úspěchu stran ve věci vliv na rozhodování o nákladech řízení.

31. Ze shora uvedených důvodů proto Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl [§ 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu] a napadené rozhodnutí ve výrocích I a III zrušil [§ 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

Sbirka_nalezu-82.indd 268 29.3.18 12:42

Č. 142

K odůvodňování usnesení, kterým se zcela vyhovuje návrhu na předběžné opatření podle občanského soudního řádu

Usnesení o nařízení předběžného opatření stanovící příslušnou povinnost stěžovatelce ve prospěch strany žalující bylo vydáno 24. 9. 2015 a jako posléze pravomocné se stalo vykonatelným (§ 171 o. s. ř.). Vznikl tedy právní i skutkový stav, jímž mají strany za povinnost se řídit již po dobu téměř jednoho roku (i nadále), a podle všeho se tak děje. Negovat takový mezitímní procesní stav se nejeví jako žádoucí. Stěžovatelka ostatně ani ve své ústavní stížnosti nenabídla jinou hmotněprávní alternativu; její stížnost míří na tvrzené procesní pochybení.

Sluší se tu připomenout obecně přijatou a judikaturou Ústavního soudu mnohokrát zdůrazněnou doktrínu minimalizace zásahů do rozhodování obecných soudů, která musí dvojnásob platit, jde-li o rozhodování „mezitímní", tedy činěné ještě během soudního řízení.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Vojtěcha Šimíčka a soudců Ludvíka Davida (soudce zpravodaj) a Jiřího Zemánka – ze dne 1. srpna 2016 sp. zn. II. ÚS 1263/16 ve věci ústavní stížnosti UPC Česká republika, s. r. o., se sídlem Závišova 502/5, Praha 4, zastoupené JUDr. Jiřím Matznerem, Ph.D., LL.M., advokátem, se sídlem Anny Letenské 34/7, Praha 2, proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 24. 9. 2015 č. j. 37 C 133/2015-20 a usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 26. 1. 2016 č. j. 5 Co 99/2015-103, jimiž bylo rozhodnuto o předběžném opatření spočívajícím ve stěžovatelčině povinnosti zdržet se přímých přenosů televizního vysílání zápasů fotbalové ligy UEFA Champions League a sdělování vysílání těchto zápasů veřejnosti, za účasti Vrchního soudu v Praze a Městského soudu v Praze jako účastníků řízení a O2 Czech Republic, a. s., Za Brumlovkou 266/2, Praha 4, zastoupené JUDr. Petrem Kubíkem, advokátem, se sídlem Ovocný trh 12, Praha 1, jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

Ústavní stížnost se zamítá.

Sbirka_nalezu-82.indd 269 29.3.18 12:42

Odůvodnění

I.

1. Ústavní stížností, doručenou Ústavnímu soudu dne 21. 4. 2016, stěžovatelka napadla usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 26. 1. 2016 č. j. 5 Co 99/2015-103, kterým nebylo v podstatné části vyhověno jejímu odvolání proti též napadenému usnesení Městského soudu v Praze ze dne 24. 9. 2015 č. j. 37 C 133/2015-20. Soud prvního stupně tímto usnesením vydal předběžné opatření, kterým stěžovatelce uložil povinnost zdržet se přímých přenosů televizního vysílání zápasů fotbalové ligy UEFA Champions League (dále jen „Liga mistrů") a sdělování vysílání těchto zápasů veřejnosti, s výjimkou zápasů vysílaných veřejnoprávní televizí Česká televize na programech ČT1, ČT2, ČT24 nebo ČT4 Sport, a to až do pravomocného rozhodnutí ve věci. Stěžovatelka v ústavní stížnosti navrhuje zrušení obou usnesení pro porušení práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina") a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva").

2. Žalobkyně (nyní vedlejší účastnice) navrhla vydání předběžného opatření, protože je výlučnou vlastnicí práv na vysílání Ligy mistrů. Vysílá ji na sportovním kanálu O2 Sport, který tvoří součást nabídky placené televize O2 TV. Žalovaná stěžovatelka provozovala převzaté vysílání (např. slovenské televize STV1), které zasahuje do vysílacích práv žalobkyně. Pro dosažení obchodního úspěchu programu O2 Sport je klíčové, že jako první a jediný nabídne přímé přenosy zápasů Ligy mistrů. Proto žalobkyně vynaložila nemalé náklady k zakoupení výhradních práv k těmto přenosům. Liga mistrů je časově omezena, termíny zápasů jsou přesně stanoveny a práva žalobkyně se týkají živého vysílání. Byla tedy zásadní rychlá úprava právních poměrů mezi ní a žalovanou stěžovatelkou, aby nedošlo ke vzniku další škody. Soud prvního stupně navrhované předběžné opatření bez jakéhokoliv bližšího odůvodnění vydal. Uvedl, že podle § 169 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „o. s. ř."), není třeba odůvodnit usnesení, kterým se zcela vyhovuje návrhu na předběžné opatření, jemuž nikdo neodporoval.

3. Odvolací soud zdůraznil, že jediným podkladem pro rozhodnutí soudu o návrhu na předběžné opatření jsou vždy tvrzení a údaje, které jsou obsaženy v návrhu a v důkazech předložených žalující stranou, jež vydání předběžného opatření navrhuje. Na tomto základě soud, aniž by umožnil žalovanému se k nim vyjádřit nebo přednést vlastní tvrzení a návrhy, zkoumá, zda jsou splněny podmínky pro nařízení předběžného opatření. Předběžné opatření představuje jen prozatímní a dočasnou úpravu práv a povinností účastníků, aniž by jím byl předurčován průběh řízení nebo prejudikováno rozhodnutí o sporu samotném. Jestliže soud prvního

Sbirka_nalezu-82.indd 270 29.3.18 12:42

stupně své rozhodnutí podle § 169 odst. 2 o. s. ř. neodůvodnil, je třeba vycházet při přezkumu správnosti napadeného rozhodnutí z toho, že soud prvního stupně zcela akceptoval argumenty žalobkyně obsažené v návrhu na nařízení předběžného opatření. Ve shodě se soudem prvního stupně pak odvolací soud měl za to, že předpoklady pro nařízení předběžného opatření byly splněny. Odvolací soud ve výroku svého usnesení potvrdil předběžné opatření v rozsahu uložení povinnosti žalované zdržet se „sdělování vysílání" zápasů Ligy mistrů, zatímco v rozsahu povinnosti žalované „zdržet se přímých přenosů televizního vysílání" zápasů Ligy mistrů (termíny budou vysvětleny níže) usnesení soudu prvního stupně změnil tak, že návrh na předběžné opatření zamítl.

4. Stěžovatelka v ústavní stížnosti namítá, že ke klíčovým principům, resp. zásadám spravedlivého procesu náleží princip předvídatelnosti soudního rozhodnutí a zásada dvojinstančnosti. Ta obsahuje právo účastníka řízení nechat na základě opravného prostředku rozhodnutí přezkoumat nadřízeným soudem. Soudní praxe dospěla k závěru, že ustanovení § 169 odst. 2 o. s. ř. je nutno vykládat v souladu s jeho smyslem a účelem. Smyslem zmíněného ustanovení je podle stěžovatelky zbavit soud povinnosti odůvodnit rozhodnutí, které zřejmě nebude napadeno odvoláním, neboť s ním všichni účastníci souhlasí. Postrádá však racionalitu zbavit soud povinnosti odůvodnit rozhodnutí tam, kde se k návrhu, na jehož základě bylo rozhodnutí vydáno, účastník nemohl vyjádřit.

5. Tím, že soud prvního stupně napadené usnesení neodůvodnil, došlo podle stěžovatelky k porušení jejího práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Není zřejmé, z jakých důvodů soud návrhu na vydání předběžného opatření vyhověl. Stěžovatelka je tak zkrácena na svém právu nechat rozhodnutí podrobit přezkumu odvolacího soudu. Ustanovení § 205 o. s. ř. přitom klade na účastníka řízení řadu požadavků co do obsahu odvolání. Účastník řízení musí svoje odvolání řádně zdůvodnit a poukázat na co možná nejkonkrétnější vady, které v rozhodnutí soudu prvního stupně spatřuje. V předmětné věci však byla stěžovatelce znemožněna možnost kvalifikovaný opravný prostředek podat. Vrchní soud v Praze sice nedostatek odůvodnění prvostupňového usnesení částečně napravil, nicméně proti jeho rozhodnutí (popsaným důvodům) již stěžovatelka řádný opravný prostředek podat nemohla.

6. Neodůvodnění usnesení nemůže podle stěžovatelky naplňovat účel rychlého rozhodnutí o zatímních poměrech účastníků. Soud by měl při rozhodování o návrhu na nařízení předběžného opatření zvažovat přiměřenost újmy, která nařízením předběžného opatření žalované vznikne, v porovnání s prospěchem, který žalobkyně nařízením předběžného opatření získala. S ohledem na předběžnou úpravu navrhovaného opatření

Sbirka_nalezu-82.indd 271 29.3.18 12:42

navíc není přípustné, aby žalobkyně již vydáním předběžného opatření dosáhla toho, čeho chce dosáhnout rozhodnutím ve věci samé.

II.

7. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřil Vrchní soud v Praze. Stěžovatelka podle něj zcela pomíjí znění § 169 odst. 2 o. s. ř., účinné od 23. 1. 2009, které výslovně zbavuje soud povinnosti odůvodnit usnesení, kterým se zcela vyhovuje návrhu na předběžné opatření. Odvolací soud pak při přezkumu rozhodnutí soudu prvního stupně nemůže vyjít z jiné premisy, než že se soud prvního stupně zcela ztotožnil s argumentací navrhovatelky předběžného opatření, neboť pokud by tak soud prvního stupně neučinil, musel by své rozhodnutí (vyhovující např. jen částečně) odůvodnit. Právní zástupce stěžovatelky si zjevně ani nedal práci při studiu judikatury Ústavního soudu, neboť jím označená rozhodnutí nejsou stran věci přiléhavá. Vrchní soud proto nepovažuje za potřebné dále se zabývat argumentací stěžovatelky, protože ta je založena na nerespektování výslovné právní úpravy.

8. Městský soud v Praze k výzvě Ústavního soudu, aby se k ústavní stížnosti vyjádřil, pouze uvedl, že ve věci nařízení předběžného opatření postupoval v souladu s občanským soudním řádem (§ 74 a násl. a § 169 odst. 2 o. s. ř.).

9. Ústavní soud k vyjádření vyzval i žalobkyni – společnost O2 Czech Republic, a. s., která se k věci rozsáhle vyjádřila, v podstatě zopakovala svá tvrzení z řízení ve věci samé a navrhla, aby ústavní stížnosti nebylo vyhověno.

III.

10. Ústavní stížnost splnila všechny požadované náležitosti a podmínky pro její věcné projednání, které stanoví Ústava a zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“).

11. Po zvážení argumentace obsažené v ústavní stížnosti, ve vyjádřeních účastníků řízení, jakož i po posouzení obsahu napadených rozhodnutí i vyžádaného nalézacího spisu dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost není důvodná.

12. Stěžovatelka v ústavní stížnosti zejména namítla, že došlo k porušení jejího práva na spravedlivý proces v důsledku chybějícího odůvodnění usnesení soudu prvního stupně o nařízení předběžného opatření. Nebyla tak dodržena zásada dvojinstančnosti, protože stěžovatelka podle svého názoru nemohla kvalifikovaně odůvodnit podaný opravný prostředek proti nařízenému předběžnému opatření.

13. Ústavní soud při posuzování otázky odůvodnění usnesení o nařízení předběžného opatření dovodil v nálezu sp. zn. IV. ÚS 1554/08 ze dne

Sbirka_nalezu-82.indd 272 29.3.18 12:42

15. 1. 2009 (N 12/52 SbNU 121), že takové usnesení musí být, má-li splňovat postuláty spravedlivého procesu, odůvodněno (v zájmu transparentnosti důvodů rozhodnutí pro účastníky i náležitého přezkumu usnesení odvolacím soudem). Ústavní soud přitom vycházel z procesní úpravy účinné v době jeho rozhodování. Připustil, že usnesení o předběžném opatření nemusí obsahovat odůvodnění tehdy, jestliže povinný z předběžného opatření (strana žalovaná) mohl reálně odporovat předběžnému opatření, ale nevyužil této možnosti; v tomto smyslu vyložil Ústavní soud slova zákona připouštějící v obecné rovině neodůvodnění usnesení, „jemuž nikdo neodporoval" (§ 169 odst. 2 o. s. ř.). Existence tohoto judikátu (a některých navazujících) vedla především stěžovatelku k podání ústavní stížnosti a lze konstatovat, že tak byla založena potřeba přezkoumat ústavní stížnost meritorně.

14. V mezidobí však, v důsledku novelizace o. s. ř. zákonem č. 7/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, bylo usnesení zcela vyhovující návrhu na předběžné opatření explicitně v rámci ustanovení § 169 odst. 2 o. s. ř. zařazeno mezi ty druhy rozhodnutí (usnesení), jež nemusí obsahovat odůvodnění. Obecné soudy tu byly postaveny, bez možnosti interpretace, před svého druhu „povinnost neodůvodnit" usnesení o nařízení předběžného opatření, jestliže mu nebylo odporováno. Nelze přitom přehlédnout, že koncepce zákonné úpravy institutu předběžného opatření je skutečně taková, jak výše vyložil Vrchní soud v Praze (viz bod 7), totiž reagovat v krátké lhůtě na návrh a případně rozhodnout podle jeho obsahu, aniž by byly naplněny některé další atributy kontradiktorního procesu.

15. Ústavní soud tento stav právní úpravy přivedl, aniž by bylo v zásadě upuštěno od požadavků vyslovených v nálezu sp. zn. IV. ÚS 1554/08 citovaném výše, k judikatornímu posunu, resp. k rozšíření příslušné interpretace. V usneseních sp. zn. III. ÚS 1058/11 ze dne 28. 4. 2011, sp. zn. IV. ÚS 2683/10 ze dne 9. 6. 2011 či z poslední doby v usnesení sp. zn. II. ÚS 2293/15 ze dne 31. 8. 2015 a dalších (v SbNU nepublikována, dostupná na http://nalus.usoud.cz) bylo akceptováno, aby byl deficit neodůvodnění prvostupňového usnesení (zcela vyhovujícího návrhu na vydání předběžného opatření) výjimečně zhojen náležitým odůvodněním předběžného opatření, provedeným odvolacím soudem; v takovém případě nepřikročil Ústavní soud ke zrušujícímu nálezu. Jde tedy o situaci, jež vznikla též v nyní posuzovaném případě a jež významnou měrou snižuje, ne-li – z hlediska ústavnosti – minimalizuje intenzitu procesní vady, vytýkané obecným soudům stěžovatelkou.

16. Ústavní soud nemohl při posouzení věci zdaleka odhlédnout ani od substantivních aspektů případu. Odvolací soud rozlišil ve dvou rozdílných (potvrzujícím, měnícím a zamítavém) výrocích jednak

Sbirka_nalezu-82.indd 273 29.3.18 12:42

zprostředkování, resp. „sdělování“ televizních přenosů Ligy mistrů, jež provádí žalobkyně (nyní vedlejší účastnice) na základě výhradní licence zakoupené od UEFA (Evropské fotbalové federace); tyto skutečnosti měl, zejména ze smlouvy žalobce s UEFA a z navazujících dokumentů, za osvědčeny a na straně žalované takové povolení absentuje. Druhým termínem, a zde byl na rozdíl od sdělování návrh na předběžné opatření zamítnut, byl „přímý přenos“ příslušného fotbalového utkání – ten z povahy jejich činnosti žádná z účastnic nerealizuje a zamítavý výrok tu byl tedy motivován zbytečností takového předběžného opatření.

17. Ústavní soud nevidí důvod zpochybňovat právní závěry odvolací instance a zejména nehodlá zasahovat do důkazních zjištění téhož soudu, byť byla z povahy věci učiněna na úrovni osvědčení příslušných skutečností. Hodnotit již zhodnocené důkazy mu zásadně nepřísluší, jak bylo vysvětleno v nálezu sp. zn. III. ÚS 23/93 ze dne 1. 2. 1994 (N 5/1 SbNU 41) a v celé řadě rozhodnutí navazujících.

18. V rámci přezkumu ústavnosti napadeného rozhodování obecných soudů bylo též třeba posoudit a poměřit následky případného kasačního zásahu ústavní instance do řízení pro obě procesní strany, a to při zohlednění závěrů výše vyslovených. Svůj význam tu nepostrádají jak aspekty právní, tak i na ně navazující aspekty faktické.

19. Usnesení o nařízení předběžného opatření, stanovící příslušnou povinnost stěžovatelce ve prospěch strany žalující, bylo vydáno 24. 9. 2015 a jako posléze pravomocné se stalo vykonatelným (§ 171 o. s. ř.). Vznikl tedy právní i skutkový stav, jímž mají strany za povinnost se řídit již po dobu téměř jednoho roku (i nadále), a podle všeho se tak děje. Negovat takový mezitímní procesní stav se nejeví jako žádoucí. Stěžovatelka ostatně ani ve své ústavní stížnosti nenabídla jinou hmotněprávní alternativu; její stížnost míří na tvrzené procesní pochybení.

20. Sluší se tu připomenout obecně přijatou a judikaturou Ústavního soudu mnohokrát zdůrazněnou doktrínu minimalizace zásahů do rozhodování obecných soudů, která musí dvojnásob platit, jde-li o rozhodování „mezitímní“, tedy činěné ještě během soudního řízení.

21. V neposlední řadě pak Ústavní soud zdůrazňuje, že při svém rozhodování dosáhl samé hranice možností svého meritorního přezkumu. Nemeritorní rozhodnutí orgánů veřejné moci totiž podrobuje v zásadě jen tzv. omezenému testu ústavnosti, tedy přezkumu spočívajícímu pouze v posouzení kritérií, zda rozhodnutí mělo zákonný podklad (čl. 2 odst. 2 Listiny), zda bylo vydáno příslušným orgánem (čl. 38 odst. 1 Listiny) a zda není projevem svévole (čl. 1 Ústavy, čl. 2 odst. 2, 3 Listiny); viz např. nález sp. zn. II. ÚS 221/98 ze dne 10. 11. 1999 (N 158/16 SbNU 171), usnesení sp. zn. III. ÚS 595/16 ze dne 15. 3. 2016 (v SbNU nepublikováno, dostupné na http://nalus.usoud.cz) a mnohá rozhodnutí další. Přikročil-li Ústavní

Sbirka_nalezu-82.indd 274 29.3.18 12:42

soud i za těchto podmínek (nepochybně naplněných) k širšímu přezkumu v intencích ústavní stížnosti, učinil tak především vzhledem k závažnosti věci samotné.

22. Ze všech výše uvedených důvodů Ústavní soud neshledal namítané porušení čl. 36 odst. 1 Listiny či čl. 6 odst. 1 Úmluvy, a ústavní stížnost proto zamítl (§ 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu). Vzhledem k tomu, že nebylo důvodu očekávat další objasnění věci, učinil tak bez nařízení ústního jednání (§ 44 téhož zákona).

Sbirka_nalezu-82.indd 275 29.3.18 12:42

Sbirka_nalezu-82.indd 276 29.3.18 12:42

Č. 143
K výkladu a aplikaci norem trestního práva upravujících běh zkušební doby při podmíněném odsouzení

Jestliže soud souhrnným trestem uložil odsouzenému opět trest odnětí svobody s podmíněným odkladem jeho výkonu, pak při rozhodování o osvědčení či o přeměně tohoto podmíněně odloženého trestu odnětí svobody nelze přihlížet k chování odsouzeného v době, kdy již uplynula zkušební doba předchozího (zrušeného) podmíněného odsouzení a dosud nenabyl právní moci rozsudek ukládající souhrnný trest. Výklad, který učinily obecné soudy a který posunuje počátek zkušební doby před právní moc rozhodnutí, jímž je příslušný trest ukládán, působí retroaktivně, a nemůže tedy z hlediska principů spravedlivého trestního řízení, resp. principů spravedlivého procesu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny obstát.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Davida Uhlíře a soudců Tomáše Lichovníka (soudce zpravodaj) a Kateřiny Šimáčkové – ze dne 2. srpna 2016 sp. zn. IV. ÚS 2975/14 ve věci ústavní stížnosti L. F., zastoupeného Mgr. Radkem Matoulkem, advokátem, se sídlem Velké náměstí 147, Hradec Králové, proti usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem sp. zn. 50 T 11/2008 ze dne 26. června 2014, jímž bylo rozhodnuto o tom, že se stěžovatel neosvědčil ve zkušební době podmíněného odsouzení stanovené rozsudkem Krajského soudu v Ústí nad Labem č. j. 50 T 11/2008-6380 ze dne 8. prosince 2011, a proti usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. 9 To 40/2014 ze dne 15. července 2014 o zamítnutí stěžovatelovy stížnosti, za účasti Krajského soudu v Ústí nad Labem a Vrchního soudu v Praze jako účastníků řízení a Krajského státního zastupitelství v Ústí nad Labem jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Usnesením Krajského soudu v Ústí nad Labem sp. zn. 50 T 11/2008 ze dne 26. června 2014 a usnesením Vrchního soudu v Praze sp. zn. 9 To 40/2014 ze dne 15. července 2014 bylo porušeno stěžovatelovo právo na spravedlivý proces garantované v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Sbirka_nalezu-82.indd 277 29.3.18 12:42

II. Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem sp. zn. 50 T 11/2008 ze dne 26. června 2014 a usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. 9 To 40/2014 ze dne 15. července 2014 se ruší.

Odůvodnění

I.

1. Včas podanou ústavní stížností, která i v ostatním splňovala podmínky stanovené zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu"), se stěžovatel domáhal zrušení v záhlaví označených rozhodnutí obecných soudů s odůvodněním, že jimi bylo porušeno jeho právo na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina"), právo na obhajobu ve smyslu čl. 37 odst. 2 Listiny i další práva zakotvená v čl. 2 odst. 2 a čl. 8 odst. 2 Listiny.

2. Z přiloženého spisového materiálu se podává, že napadeným usnesením sp. zn. 50 T 11/2008 ze dne 26. června 2014 Krajský soud v Ústí nad Labem (dále též „krajský soud") rozhodl o tom, že se stěžovatel neosvědčil ve zkušební době podmíněného odsouzení stanovené rozsudkem Krajského soudu v Ústí nad Labem č. j. 50 T 11/2008-6380 ze dne 8. prosince 2011 (dále též „rozsudek krajského soudu"), pročež vykoná trest odnětí svobody, který mu byl tímto rozsudkem uložen, a to ve věznici s ostrahou.

3. Nutno dodat, že stěžovatel byl citovaným rozsudkem krajského soudu ze dne 8. prosince 2011 shledán vinným účastenstvím v různých formách na trestném činu úvěrového podvodu podle § 250b zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění účinném do 31. prosince 2009, za což byl odsouzen k souhrnnému trestu odnětí svobody v trvání tří roků, jehož výkon mu byl podmíněně odložen na zkušební dobu v trvání pěti let s vyslovením dohledu. Krajský soud současně zrušil výrok o trestu z rozsudku Okresního soudu v Litoměřicích č. j. 3 T 293/2004-252 ze dne 19. března 2009, jenž stěžovateli za trestné činy podvodu dle § 250 odst. 1 trestního zákona a další ukládal souhrnný trest odnětí svobody v trvání jednoho roku s podmíněným odkladem v délce trvání dvou roků.

4. Usnesením č. j. 50 T 11/2008-6637 ze dne 9. ledna 2014 krajský soud započetl postupem dle § 92 odst. 2 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, a § 334 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), do pětileté zkušební doby, stanovené stěžovateli rozsudkem téhož soudu, již vykonanou část zkušební doby podmíněného trestu odnětí svobody z rozsudku Okresního soudu v Litoměřicích sp. zn. 3 T 293/2004, která počala běžet dne 27. ledna 2009 a skončila právní mocí rozsudku krajského soudu, tj. dne 30. dubna 2013. Celková zkušební doba uložená stěžovateli podle soudu trvala od 27. ledna 2009 do 26. ledna 2014.

Sbirka_nalezu-82.indd 278 29.3.18 12:42

5. Z šetření krajského soudu, provedeného po uplynutí zkušební doby, vyplynulo, že stěžovatel v jejím průběhu nevedl řádný život, neboť se opakovaně dopustil trestné činnosti. Jmenovitě rozsudkem Okresního soudu v Trutnově sp. zn. 17 T 77/2012 ze dne 19. září 2012, ve spojení s rozsudkem Krajského soudu v Hradci Králové č. j. 12 To 474/2012-666 ze dne 19. prosince 2012, které nabyly právní moci dne 13. října 2012 (ve výroku o vině) a 19. prosince 2012 (ve výroku o trestu), byl stěžovatel uznán vinným zločinem krádeže podle § 205 odst. 1 a odst. 4 písm. c) trestního zákoníku, který spáchal třemi útoky v období od prosince 2011 do února 2012. Za popsanou trestnou činnost byl stěžovateli uložen nepodmíněný trest odnětí svobody v trvání čtyř let se zařazením do věznice s ostrahou.

6. Krajský soud na podkladě tohoto zjištění dospěl k závěru, že stěžovatel se ve zkušební době podmíněného odsouzení s dohledem neosvědčil, načež vydal shora zmiňované usnesení sp. zn. 50 T 11/2008 ze dne 26. června 2014. Toto rozhodnutí stěžovatel napadl stížností, již však Vrchní soud v Praze (dále též „vrchní soud") usnesením sp. zn. 9 To 40/2014 ze dne 15. července 2014 jako nedůvodnou zamítl.

7. Stěžovatel se následně obrátil na Ústavní soud. V ústavní stížnosti namítl, že v jeho případě nebyly splněny podmínky pro uložení souhrnného trestu, neboť dvouletá zkušební doba stanovená rozsudkem Okresního soudu v Litoměřicích č. j. 3 T 293/2004-252 ze dne 19. března 2009 běžela od 27. ledna 2009 do 26. ledna 2011, což znamená, že v době vyhlášení rozsudku krajského soudu u něho existovala fikce osvědčení se dle ustanovení § 83 odst. 3 a 4 trestního zákoníku, eventuálně pro případ, že by tomu tak nebylo, dopadala na stěžovatele amnestie prezidenta republiky ze dne 2. ledna 2013. Krajskému soudu stěžovatel vytkl, že uvedené skutečnosti při ukládání souhrnného trestu vůbec nerespektoval, čímž porušil ustanovení § 43 odst. 4 trestního zákoníku. V rozporu se zákonem, a to ze stejných důvodů, je podle stěžovatele také usnesení krajského soudu ze dne 9. ledna 2014 o zápočtu zkušební doby, jenž měl být navíc učiněn dle § 87, ve spojení s § 82 odst. 4 trestního zákoníku, a nikoliv dle § 92 odst. 2 trestního zákoníku. Samotné rozhodnutí o přeměně trestu pak odporuje ustanovení § 85 odst. 1 trestního zákoníku, který jasně stanoví, že zkušební doba počíná právní mocí rozsudku, tj. v dané věci od 30. dubna 2013. Stěžovatel rozporoval názor obecných soudů, že zkušební doba běžela od 27. ledna 2009 do 26. ledna 2014, poukazem na odsuzující rozsudek vydaný ve věci vedené u Okresního soudu v Litoměřicích pod sp. zn. 5 T 34/2010 dne 15. února 2012, jímž byl odsouzen za čin spáchaný dne 7. ledna 2010, tj. v pomyslné zkušební době. Pokud by postup krajského soudu byl správný, tak již 8. prosince 2011 při vyhlašování rozsudku si musel být soud vědom nutnosti přeměny uloženého trestu na nepodmíněný, jelikož stěžovatel „podmínku" dávno porušil. O tom, že se ve zkušební době naopak

Sbirka_nalezu-82.indd 279 29.3.18 12:42

nenacházel, svědčí podle stěžovatele průběh a výsledek řízení u Okresního soudu v Litoměřicích (ve věci sp. zn. 5 T 34/2010), Okresního soudu v Trutnově i Krajského soudu v Hradci Králové, jež v roce 2012 při čtení opisů z Rejstříku trestů stěžovatele tuto skutečnost nezjistily. V opačném případě by se totiž nutně promítla do jimi stanovené výměry trestu. Stěžovatel závěrem podrobil kritice výši celkového trestu, který součtem výměr uložených mu ve shora popsaných trestních řízeních činí 7 let a 10 měsíců, považuje ho za nepřiměřený vzhledem ke své osobě, spáchaným skutkům a účelu trestu. Stěžovatel vyslovil přesvědčení, že tím došlo k porušení principu spravedlivého procesu, zásady ukládání sankcí jen na základě trestního zákona a zásady přiměřenosti trestních sankcí, zakotvených v ustanoveních § 37 a 38 trestního zákoníku, a dále zásady uvedené v § 2 odst. 5 trestního řádu.

II.

8. Ústavní soud vyzval účastníky řízení a vedlejšího účastníka, aby se k ústavní stížnosti vyjádřili. Krajský soud v Ústí nad Labem reagoval podáním, v němž označil argumentaci stěžovatele za nedůvodnou, načež odkázal na usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. 9 To 40/2014 ze dne 15. července 2014, který se s ní vypořádal. Krajský soud dodal, že stěžovateli byl souhrnný trest odnětí svobody v trvání tří roků uložen zákonným způsobem, což představuje z hlediska posouzení věci rozhodnou skutečnost.

9. Vrchní soud v Praze navrhl odmítnutí, případně zamítnutí ústavní stížnosti, maje za to, že svým postupem stěžovatelovo právo na spravedlivý proces neporušil. K námitce stěžovatele týkající se absence podmínek pro uložení souhrnného trestu vrchní soud poznamenal, že nemohlo dojít k osvědčení stěžovatele ze zákona dle § 83 odst. 3 a 4 trestního zákoníku, neboť krajský soud rozhodl rozsudkem ze dne 8. listopadu 2011 (správně: 8. prosince 2011) ještě před uplynutím roční lhůty, která běžela až do 26. ledna 2012. Předmětný rozsudek krajského soudu nabyl právní moci dne 30. dubna 2013, tedy po datu amnestie prezidenta republiky z 2. ledna 2013, proto se amnestie na stěžovatelovo odsouzení dle vrchního soudu nevztahovala. Rovněž následný postup krajského soudu při zápočtu vykonané zkušební doby, jakož i při přeměně trestu považoval vrchní soud za správný a zákonný. V podrobnostech pak odkázal na odůvodnění svého usnesení z 15. července 2014.

10. Stěžovatel práva repliky nevyužil.

III.

11. Ústavní soud se seznámil s námitkami stěžovatele a v jejich světle prostudoval odůvodnění napadených rozhodnutí, jakož i relevantní část

Sbirka_nalezu-82.indd 280 29.3.18 12:42

předmětného soudního spisu. Na základě těchto podkladů dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

12. Ústavní soud úvodem připomíná, že není oprávněn zasahovat do rozhodovací činnosti obecných soudů, neboť není vrcholem jejich soustavy (srov. čl. 81, 90 Ústavy České republiky). Pokud soudy postupují v souladu s obsahem hlavy páté Listiny, nemůže na sebe atrahovat právo přezkumného dohledu nad jejich činností (čl. 83 Ústavy České republiky).

13. Z řečeného vyplývá, že Ústavní soud zpravidla neposuzuje ani interpretaci a aplikaci podústavního práva provedenou obecnými soudy, pokud nemá současně za následek porušení základních práv či svobod jednotlivce. Podmínky, při jejichž existenci má vadná aplikace podústavního práva obecným soudem tyto účinky, Ústavní soud definoval v řadě svých rozhodnutí [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 74/02 ze dne 10. října 2002 (N 126/28 SbNU 85)]. Je tomu tak tehdy, jestliže nepřípustně postihuje některé ze základních práv a svobod, případně pomíjí možný výklad jiný, ústavně konformní, nebo je výrazem zjevného a neodůvodněného vybočení ze standardů výkladu, jenž je v soudní praxi respektován (a představuje tím nepředvídatelnou interpretační libovůli), případně je v extrémním rozporu s požadavky věcně přiléhavého a rozumného vypořádání posuzovaného právního vztahu či v rozporu s obecně sdílenými zásadami spravedlnosti (viz teze „přepjatého formalismu“).

14. S ohledem na povahu námitek vznesených v ústavní stížnosti se Ústavní soud v projednávané věci zaměřil na otázku, zda obecnými soudy podaný výklad a aplikace příslušných ustanovení trestních předpisů upravujících běh zkušební doby při podmíněném odsouzení, její započtení a rozhodování o přeměně trestu nezakládá nepřijatelné ústavněprávní konsekvence, tj. zda nepředstavuje nepřípustný zásah do právního postavení stěžovatele v rovině, jíž je poskytována ochrana ústavněprávními předpisy, zejména Listinou a Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod.

15. Podle § 60a odst. 4 trestního zákona (shodně § 86 odst. 1 trestního zákoníku) vysloví soud, že se podmíněně odsouzený, ohledně něhož byl vysloven dohled, osvědčil, jestliže vedl ve zkušební době podmíněného odsouzení řádný život a vyhověl uloženým podmínkám, jinak rozhodne případně již během zkušební doby, že se trest vykoná.

16. V nyní posuzované věci odůvodnily obecné soudy rozhodnutí o přeměně trestu stěžovatele z podmíněného na nepodmíněný tím, že se stěžovatel v době od prosince 2011 do února 2012 třemi dílčími útoky dopustil trestného činu krádeže (viz rozsudek Okresního soudu v Trutnově sp. zn. 17 T 77/2012 ze dne 19. září 2012). Stěžovatel naproti tomu namítal, že se v období, kdy došlo ke spáchání uváděné trestné činnosti, nenacházel ve zkušební době, a tedy že tato trestná činnost nemohla být důvodem pro

Sbirka_nalezu-82.indd 281 29.3.18 12:42

přeměnu trestu. Rozhodnutí o ústavní stížnosti, jinými slovy, záviselo na vyřešení otázky běhu zkušební doby.

17. V této souvislosti je dlužno připomenout, že stěžovateli byl nejprve rozsudkem Okresního soudu v Ústí nad Labem sp. zn. 5 T 20/2004 ze dne 19. prosince 2005 uložen souhrnný trest odnětí svobody v trvání tří měsíců, jehož výkon byl podmíněně odložen na zkušební dobu v délce trvání jednoho roku. Následně byl rozsudkem Okresního soudu v Litoměřicích č. j. 3 T 293/2004-252 ze dne 19. března 2009 stěžovateli uložen souhrnný trest odnětí svobody v trvání jednoho roku, jehož výkon byl podmíněně odložen na zkušební dobu v délce trvání dvou roků. Konečně rozsudkem krajského soudu č. j. 50 T 11/2008-6380 ze dne 8. prosince 2011 byl stěžovateli uložen souhrnný trest odnětí svobody v délce trvání tří roků, jehož výkon byl podmíněně odložen na zkušební dobu v trvání pěti let s vyslovením dohledu.

18. Dle § 82 odst. 4 trestního zákoníku platí, že doba, po kterou podmíněně odsouzený vedl ve zkušební době řádný život a vyhověl uloženým podmínkám, se započítává do zkušební doby nově stanovené při podmíněném odsouzení pro týž skutek nebo do zkušební doby stanovené při uložení úhrnného nebo souhrnného trestu nebo společného trestu za pokračování v trestném činu.

19. Ústavní soud na tomto místě podotýká, že stěžovatel v ústavní stížnosti zpochybnil jeden z předpokladů započítání zkušební doby a namítal, že mu rozsudkem krajského soudu č. j. 50 T 11/2008-6380 ze dne 8. prosince 2011 neměl být uložen souhrnný trest odnětí svobody, a to s ohledem na § 43 odst. 4 trestního zákoníku, jenž vylučuje aplikaci ustanovení o souhrnném trestu, jestliže dřívější odsouzení je takové povahy, že se na pachatele hledí, jako by nebyl odsouzen. Předloženou argumentaci stěžovatele Ústavní soud věcnému přezkumu podrobit nemohl, neboť rozsudek krajského soudu č. j. 50 T 11/2008-6380 ze dne 8. prosince 2011 nebyl ústavní stížností napaden, resp. nebyl uveden v petitu stížnosti. Kromě toho stěžovatel ve vztahu k předmětnému rozhodnutí nevyčerpal veškeré procesní prostředky, které mu zákon k ochraně jeho práva poskytoval (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu), jelikož odvolání proti tomuto rozsudku vzal zpět. Nemělo tedy smysl, aby Ústavní soud vyzýval stěžovatele k odstranění rozporu mezi odůvodněním ústavní stížnosti a jejím petitem, neboť ani po rozšíření petitu ústavní stížnosti by Ústavnímu soudu nezbylo než příslušnou námitku odmítnout jako nepřípustnou [§ 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu]. Toliko nad rámec výše uvedeného Ústavní soud podotýká, že samotné uplynutí zkušební doby nemá automaticky za následek, že by se na pachatele hledělo, jako kdyby nebyl odsouzen. K tomu by bylo třeba, aby příslušný soud podle § 83 odst. 1 trestního zákoníku rozhodl o tom, že se obviněný ve zkušební době osvědčil, příp. aby nastala fikce

Sbirka_nalezu-82.indd 282 29.3.18 12:42

osvědčení ve smyslu ustanovení § 83 odst. 3 téhož předpisu. Poněvadž soud v tomto smyslu žádné rozhodnutí nevydal, mohlo k osvědčení stěžovatele dojít pouze uplatněním fikce dle § 83 odst. 3 trestního zákoníku. Dvouletá zkušební doba stanovená rozsudkem Okresního soudu v Litoměřicích č. j. 3 T 293/2004-252 ze dne 19. března 2009 počala běžet dne 27. ledna 2009 (k tomu podrobněji níže), z čehož plyne, že účinky fikce osvědčení by mohly nastat nejdříve dne 27. ledna 2012. V době vydání rozsudku krajského soudu č. j. 50 T 11/2008-6380 ze dne 8. prosince 2011 se tedy na pachatele nehledělo, jako by nebyl odsouzen, a uložení souhrnného trestu, potažmo započítání zkušební doby nic nebránilo.

20. Započítání zkušební doby podle § 82 odst. 4 trestního zákoníku je zvláštním případem započítání trestu ve vztahu k § 92 odst. 2 téhož předpisu. Jsou-li splněny podmínky pro započítání dříve proběhlé zkušební doby do nově stanovené zkušební doby, je započítání obligatorní a soud o něm musí vždy rozhodnout. Jestliže tedy krajský soud rozsudkem č. j. 50 T 11/2008-6380 ze dne 8. prosince 2011 ukládal stěžovateli souhrnný trest odnětí svobody, jehož výkon byl podmíněně odložen na zkušební dobu pěti let, byl povinen započíst již vykonanou část zkušební doby podmíněného trestu odnětí svobody uloženého rozsudkem Okresního soudu v Litoměřicích sp. zn. 3 T 293/2004 ze dne 19. března 2009.

21. Krajský soud tak učinil usnesením č. j. 50 T 11/2008-6637 ze dne 9. ledna 2014, přičemž do zápočtu zahrnul dobu od 27. ledna 2009 do 30. dubna 2013. Toto rozhodnutí Ústavní soud přitom považuje za nesprávné, neboť pomíjí, že postupem dle § 82 odst. 4 trestního zákoníku lze započítat jen zkušební dobu nebo její část, která začíná dnem právní moci předchozího rozsudku a končí uplynutím původně stanovené zkušební doby (srov. ustanovení § 82 odst. 1 a § 85 odst. 1 trestního zákoníku, dle nějž zkušební doba počíná právní mocí rozsudku).

22. Vztaženo na případ stěžovatele měl být postup obecných soudů následující: Dne 27. ledna 2009, kdy nabyl právní moci rozsudek Okresního soudu v Ústí nad Labem sp. zn. 5 T 20/2004 ze dne 19. prosince 2005 počala stěžovateli běžet jednoletá zkušební doba tímto rozsudkem uložená. Dne 21. dubna 2009 nabyl právní moci rozsudek Okresního soudu v Litoměřicích sp. zn. 3 T 293/2004 ze dne 19. března 2009, jímž byla namísto jednoleté stěžovateli stanovena dvouletá zkušební doba. Jelikož ke dni nabytí právní moci rozsudku Okresního soudu v Litoměřicích ještě původní jednoletá zkušební doba neuběhla, tato se započítala pouze částečně (za období od 27. ledna 2009 do 20. dubna 2009) a od 21. dubna 2009 počala běžet nová zkušební doba, jejíž konec připadal, po provedení započtení, na 26. ledna 2011. Dne 30. dubna 2013 nabyl právní moci rozsudek krajského soudu č. j. 50 T 11/2008-6380 ze dne 8. prosince 2011, jímž byla stěžovateli stanovena pětiletá zkušební doba. Protože ke dni 30. dubna 2013 již

Sbirka_nalezu-82.indd 283 29.3.18 12:42

dvouletá zkušební doba uložená předchozím rozsudkem Okresního soudu v Litoměřicích uplynula, měla se tato započítat v plném rozsahu (2 roky), a to tak, že od právní moci rozsudku krajského soudu stěžovateli běžela zkušební doba v trvání odpovídajícím rozdílu mezi novou zkušební dobou a započítaným rozsahem předchozí zkušební doby. Souhrnně vyjádřeno, zkušební doba na základě tří uvedených rozsudků měla běžet v období od 27. ledna 2009 do 20. dubna 2009, od 21. dubna 2009 do 26. ledna 2011 a konečně od 30. dubna 2013 do 29. dubna 2016. Pakliže krajský soud dospěl k závěru, že zkušební doba stěžovateli běžela v období od 27. ledna 2009 do 26. ledna 2014, postupoval nesprávně, neboť zkušební doba měla stěžovateli skončit až dne 29. dubna 2016. Jelikož se však jednalo o pochybení, jehož důsledky byly ve prospěch stěžovatele (zkušební doba skončila o více než dva roky dříve), nejedná se o skutečnost, která by byla způsobilá konstituovat neoprávněný zásah do jeho ústavně zaručených práv.

23. Zcela odlišná situace nastává, pokud obecné soudy použily stejný postup při rozhodování o přeměně trestu. Jak plyne z výše zmíněného přehledu, dne 26. ledna 2011 uběhla stěžovateli zkušební doba stanovená rozsudkem Okresního soudu v Litoměřicích sp. zn. 3 T 293/2004 ze dne 19. března 2009. V období od 26. ledna 2011 do 30. dubna 2013 zkušební doba neběžela. Pokud se tedy stěžovatel dopustil trestné činnosti na přelomu roku 2011 a 2012, nestalo se tak ve zkušební době a právní posouzení, na němž obecné soudy založily své rozhodnutí o přeměně trestu, tzn., že stěžovatel ve zkušební době spáchal trestný čin, nemá oporu v učiněných skutkových zjištěních, resp. je s nimi v extrémním rozporu.

24. Ústavní soud zdůrazňuje, že jednotlivec v právním státě musí žít v jistotě při úvaze, zda jednání, které koná či zamýšlí konat, nezavdává příčinu k aktivizaci nástrojů trestního práva. Proto je z ústavněprávního hlediska zapovězena retroaktivní působnost trestních předpisů v neprospěch pachatele (srov. čl. 40 odst. 6 Listiny). V § 85 odst. 1 trestního zákoníku se tato zásada odráží v pravidle, podle něhož běh zkušební doby počíná právní mocí rozsudku.

25. V nyní projednávané věci nebylo po stěžovateli možno požadovat, aby již v době, kdy uběhla dvouletá zkušební doba stanovená rozsudkem Okresního soudu v Litoměřicích, počítal s tím, že mu bude v budoucnu uložen souhrnný trest, jímž dojde k prodloužení zkušební doby na pět let. Pokud se v období po 26. lednu 2011 stěžovatel dopustil trestné činnosti, mohl oprávněně předpokládat, že tak činí mimo rámec zkušební doby. Výklad, který učinily obecné soudy a který posunuje počátek zkušební doby před právní moc rozhodnutí, jímž je příslušný trest ukládán, působí retroaktivně, a nemůže tedy z hlediska principů spravedlivého trestního řízení, resp. principů spravedlivého procesu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny obstát.

Sbirka_nalezu-82.indd 284 29.3.18 12:42

26. Z důvodů výše vyložených Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl ústavní stížnosti a usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem sp. zn. 50 T 11/2008 ze dne 26. června 2014, jakož i usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. 9 To 40/2014 ze dne 15. července 2014 podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) citovaného zákona zrušil. Ústavní soud takto rozhodl bez nařízení ústního jednání (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Sbirka_nalezu-82.indd 285 29.3.18 12:42

Sbirka_nalezu-82.indd 286 29.3.18 12:42

Č. 144
K povinnosti obecných soudů nalézat spravedlivá řešení v restitučních věcech a k možnosti uplatnit v těchto věcech tzv. určovací žalobu

Určovací žaloba je přípustným způsobem uplatnění nároků na odčinění majetkových a nemajetkových křivd způsobených mocenskými orgány třetí říše v letech 1938–1945, jestliže se jedná o nároky vůči státu a nezasahující do práv jiných osob. Není obcházením restitučních předpisů, jestliže stěžovatel uplatňuje své nároky určovací žalobou, protože je nemohl bez vlastní viny a pro vážnou překážku podle restitučních předpisů uplatnit včas, a uplatňuje je bez zbytečného odkladu po odpadnutí této překážky.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Davida Uhlíře (soudce zpravodaj) a soudců Tomáše Lichovníka a Kateřiny Šimáčkové – ze dne 2. srpna 2016 sp. zn. I. ÚS 3943/14 ve věci ústavní stížnosti Dipl. Ing. Pavla Hoffmanna, zastoupeného JUDr. Kristinou Škampovou, advokátkou, se sídlem v Brně, Pellicova 8a, proti usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 9. října 2014 sp. zn. 28 Cdo 2595/2014 o odmítnutí stěžovatelova dovolání a proti rozsudku Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočky v Liberci ze dne 30. ledna 2014 sp. zn. 30 Co 630/2012, jímž byl změněn rozsudek soudu prvního stupně a byla zamítnuta stěžovatelova žaloba na určení vlastnictví k žalobou specifikovaným nemovitostem, za účasti Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočky v Liberci a České republiky, Krajského ředitelství policie Libereckého kraje, jednajícího prostřednictvím Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu České republiky ze dne 9. 10. 2014 sp. zn. 28 Cdo 2595/2014 a rozsudkem Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočky v Liberci ze dne 30. 1. 2014 sp. zn. 30 Co 630/2012 bylo porušeno základní právo stěžovatele na spravedlivý proces zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a v čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, základní právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života podle čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, právo

Sbirka_nalezu-82.indd 287 29.3.18 12:42

na respektování soukromého a rodinného života podle čl. 8 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, jakož i právo dědit majetek podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Uvedená rozhodnutí se proto zrušují.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Včas podanou ústavní stížností, splňující i další náležitosti, se stěžovatel domáhal zrušení shora uvedených rozhodnutí obecných soudů, a to s poukazem na porušení jeho základních práv zaručených v čl. 90 a 95 Ústavy, čl. 11 odst. 1, čl. 36 a násl. Listiny základních práv a svobod, jakož i čl. 6 evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě.

2. Na základě kupní smlouvy ze dne 30. 8. 1906 nabyli prarodiče stěžovatele (rodiče jeho otce) MUDr. Otto Hoffmann a Hermína Hoffmannová dům v obci Mimoň pod č. p. X1, postavený na pozemku, tehdy vedeném pod p. č. X2, a pozemek tehdy vedený pod p. č. X2, vše zapsané v knihovní vložce č. X3 katastrální obec Mimoň, soudní okres Česká Lípa (po provedené změně číslování parcel se jedná o pozemky p. č. Y1, Y2, Y3, Y4 a Y5, na LV č. Y6 okres Česká Lípa, k. ú. Mimoň).

3. Podle ustanovení § 2 odst. 1 vyhlášky ze dne 12. 5. 1939 Říšské sbírky zákonů, ve spojení s výnosy říšského ministra vnitra ze dne 12. 7. 1939, Ia 1594/39/3810, a říšského místodržícího v sudetské župě ze dne 29. 8. 1939, II Wiobl Jd. 7126/39, byly výše uvedené nemovitosti zkonfiskovány Německou říší jako židovský majetek. Konfiskace je zapsána pod č. 719 v pozemkové knize v knihovní vložce č. X3 ke dni 30. 12. 1943. Na základě opatření Tajné státní policie (gestapa), služebny Státní policie Liberec ze dne 29. 3. 1944 dle ustanovení § 1, 3, 4 vyhlášky o konfiskaci majetku patřícího nepřátelům národa a státu v sudetoněmeckých oblastech ze dne 12. 5. 1939, Říšská sbírka zákonů I, strana 911, ve spojení s výnosem říšského ministra vnitra ze dne 12. 7. 1939, Ia 1594/39/3810, a říšského místodržícího v sudetské župě ze dne 29. 8. 1939, III Wi/Jd. 7126/39, bylo vloženo do pozemkové knihy, knihovní vložky č. X3, vlastnické právo pro Velkoněmeckou říši, finanční správu říše, a to zápisem v pozemkové knize č. X4 ze dne 3. 5. 1944, a poznámka o konfiskaci ze dne 30. 12. 1943 byla vymazána.

4. Po skončení 2. světové války byl na základě dekretu prezidenta republiky č. 108/1945 Sb., o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy, (dále jen „dekret č. 108/1945 Sb.“) majetek po stěžovatelových prarodičích (v té době vedený ve vlastnictví bývalé Německé říše a dříve v držení německého občana Otto Wollmanna) zkonfiskován ve prospěch Československé republiky (k 20. 8. 1946 v národní správě

Sbirka_nalezu-82.indd 288 29.3.18 12:42

MUDr. Václava Kotta), neboť tento majetek byl označen jako majetek bývalé Německé říše. Okresní národní výbor v České Lípě provádějící konfiskaci výměrem č. j. 28604 ze dne 28. 8. 1946 se otázkou, zda jsou splněny podmínky pro konfiskaci podle dekretu č. 108/1945 Sb., vůbec nezabýval. Přitom na základě ustanovení § 1 dekretu č. 5/1945 Sb., o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů, (dále též jen „dekret č. 5/1945 Sb.") byly zneplatněny veškeré majetkové převody provedené po 29. 9. 1938 pod tlakem rasové perzekuce, což se vztahovalo i na nemovitosti po prarodičích stěžovatele židovského původu.

5. Rozhodnutím Osídlovacího úřadu a Fondu národní obnovy o odevzdání konfiskovaného nemovitého majetku obci ze dne 15. 12. 1949 byly podruhé konfiskované nemovitosti odevzdány do vlastnictví obce Mimoň a byly zařazeny do seznamu konfiskovaných nemovitých podstat přicházejících v úvahu pro odevzdání obci. Rozhodnutí o odevzdání konfiskovaného majetku bylo schváleno usnesením Okresního soudu v České Lípě – pobočky v Mimoni ze dne 10. 2. 1950 č. d. 478/50. Usnesení Okresního soudu v České Lípě bylo provedeno a nemovitosti byly převedeny z knihovní vložky č. X3 „vlastnictví Velkoněmecké říše" do knihovní vložky č. X5 „vlastnictví obce Mimoň" a knihovní vložka č. X3 byla následně zrušena.

6. Na základě smlouvy o převodu správy majetku schválené Ministerstvem vnitra dne 20. 5. 1964 byla správa předmětných nemovitostí předána z Městského národního výboru v Mimoni na Krajskou správu Ministerstva vnitra Ústí nad Labem, a to z toho důvodu, že budova byla používána k účelům veřejné bezpečnosti. Nemovitosti byly na základě této smlouvy převedeny z knihovní vložky č. X5 pozemkové knihy na list vlastnictví č. Y6 evidence nemovitostí pro obec Mimoň, okres Česká Lípa, kde bylo zapsáno vlastnictví Československého státu – Krajské správy Ministerstva vnitra, Ústí nad Labem.

7. Podle zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, a na základě žádosti Ministerstva vnitra České republiky ze dne 19. 11. 1996 o změně názvu vlastníka dle dohody o vypořádání majetku České a Slovenské Federativní Republiky ze dne 14. 12. 1992 bylo vlastnické právo přepsáno z Československého státu – Ministerstva vnitra ČSR na Českou republiku – Ministerstvo vnitra České republiky. Podle opatření o určení příslušnosti hospodařit s majetkem státu ze dne 22. 12. 2009 byly nemovitosti převedeny na LV č. Y7 pro k. ú. Mimoň, okres Česká Lípa, obec Mimoň, kdy se příslušnou složkou k hospodaření stalo Krajské ředitelství policie Libereckého kraje. Dnes jsou tedy předmětné nemovitosti zapsány na LV č. Y7 pro okres Česká Lípa, k. ú. Mimoň, obec Mimoň, a jedná se o budovu č. p. X1, občanská vybavenost,

Sbirka_nalezu-82.indd 289 29.3.18 12:42

a pozemky p. č. Y1, Y2, Y3, Y4 a Y5. Nachází se v nich služebna Policie České republiky.

8. Stěžovatel se u Okresního soudu v České Lípě svojí žalobou proti České republice, Krajskému ředitelství policie Libereckého kraje, ze dne 27. 6. 2011 domáhal určení, že vlastníky předmětných nemovitostí byli ke dni úmrtí, tj. ke dni 26. 10. 1942, jeho prarodiče MUDr. Otto Hoffmann a Hermína Hoffmannová, každý z ideální jedné poloviny. V řízení prokázal, že všichni členové jeho rodiny zemřeli za války násilnou smrtí v souvislosti s rasovou perzekucí (včetně jeho rodičů MUDr. Jana Hoffmanna a MUDr. Alžběty Hoffmannové, zmíněných prarodičů, strýce Františka Hoffmanna, tety Gertrudy Steinové a jejího manžela Ing. Karla Steina), a stal se tak univerzálním dědicem. Samotný stěžovatel koncentrační tábor, do kterého byl odeslán ve čtyřech letech, přežil. O nemovitosti svých prarodičů v obci Mimoň neměl ani ponětí a dozvěděl se o ní v zásadě náhodou v době, kdy všechny lhůty podle restitučních předpisů již uplynuly. Uplatnil proto určovací žalobu, kterou opřel o shora uvedené skutečnosti dvojí absolutně neplatné konfiskace předmětného majetku Velkoněmeckou říší a Československým státem, o okolnosti zvláštního zřetele hodné, dané rasovou perzekucí, a naléhavý právní zájem na požadovaném určení, neboť bez tohoto určení nemůže být obnoveno dědické řízení, v němž by bylo rozhodováno o majetku, který vyšel dodatečně najevo.

9. Okresní soud v České Lípě po provedeném dokazování stěžovateli vyhověl, shledal na jeho straně naléhavý právní zájem a rozsudkem ze dne 21. června 2012 sp. zn. 7 C 103/2011 vyslovil, že předmětné nemovitosti byly ke dni úmrtí, tj. ke dni 26. 10. 1942, vlastněny MUDr. Otto Hoffmannem a Hermínou Hoffmannovou, každým z jedné ideální poloviny. Výrokem II okresní soud rozhodl o nákladech řízení. Vzal přitom v potaz stanovisko pléna Ústavního soudu z 1. 11. 2005 sp. zn. Pl. ÚS-st. 21/05 (ST 21/39 SbNU 493; 477/2005 Sb.), kde je uvedeno, že v případě absence legitimního očekávání na straně navrhovatele, není naplněna preventivní funkce žaloby podle ustanovení § 80 písm. c) o. s. ř., a není tedy dána ani naléhavost právního zájmu na jejím určení. Soud však dospěl k závěru, že stěžovatel bez své viny nemohl využít cestu restitučních předpisů, a v daném výjimečném případě není pro důvody zvláštního zřetele hodné, v situaci kolize restitučních předpisů s obecnou právní úpravou, vyloučeno uplatnit nárok určovací žalobou, což podepřel judikáty Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 562/09 ze dne 31. 8. 2011 (N 145/62 SbNU 245), sp. zn. I. ÚS 663/06 ze dne 24. 6. 2009 (N 149/53 SbNU 811), sp. zn. Pl. ÚS 9/07 ze dne 1. 7. 2010 (N 132/58 SbNU 3; 242/2010 Sb.) a sp. zn. II. ÚS 2326/07 ze dne 31. 3. 2011 (N 58/60 SbNU 745). Soud pak uzavřel, že na základě neplatné konfiskace nemůže být vlastníkem nemovitostí právní nástupce tehdejšího Československa, ale vlastník původní, který nemovitosti získal na základě platného nabývacího

Sbirka_nalezu-82.indd 290 29.3.18 12:42

titulu, jímž byla kupní smlouva ze dne 30. 8. 1906, kterou prarodiče stěžovatele nabyli předmětné nemovitosti.

10. Po odvolání žalovaného však Krajský soud v Ústí nad Labem – pobočka v Liberci rozsudkem ze dne 30. 1. 2014 sp. zn. 30 Co 630/2012 rozsudek okresního soudu změnil tak, že žaloba se zamítá, a stanovil stěžovateli povinnost zaplatit náklady řízení. Odvolací soud vyšel ze skutkových zjištění a závěrů o skutkovém stavu, jak je učinil soud prvního stupně, leč po zhodnocení provedených důkazů dospěl k jinému závěru ohledně přípustnosti žaloby na určení. Uzavřel, že stěžovatel přece jen mohl svůj nárok uplatnit podle restitučních předpisů a z toho důvodu je žaloba na určení vyloučena. Zabýval se přitom tím, zda jsou na straně stěžovatele dány mimořádné okolnosti, které by zakládaly konkrétní legitimní očekávání, že má být jeho žalobě vyhověno a pro něž by nebylo možno považovat určovací žalobu za obcházení smyslu a účelu restitučního zákonodárství.

11. Individuální rozměry případu, pro něž by se na stěžovatele zmeškání restitučních lhůt nemělo vztahovat, spatřoval soud prvního stupně zejména v tom, že o existenci předmětných nemovitostí stěžovatel nevěděl a nemohl vědět s ohledem na svůj nízký věk po návratu z koncentračního tábora, ve skutečnosti, že všichni jeho příbuzní ze strany prarodičů během války zemřeli, a rovněž proto, že jeho nevědomost o existenci tohoto majetku spoluzapříčinil sám stát.

12. Odvolací soud však dospěl k závěru, že stěžovatelem tvrzené okolnosti legitimní očekávání úspěchu určovací žaloby zakládat nemohou. Včasnému uplatnění restitučního nároku podle zákona č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, ve znění pozdějších předpisů, totiž dle jeho názoru nebránila žádná objektivní skutečnost. Podle názoru odvolacího soudu se stěžovatel mohl a měl zajímat o to, jestli případně neexistoval nějaký majetek po předcích a zda jej nelze podle restitučních předpisů vydat. Dále konstatoval, že každý se musí o svá práva brát, a proto neměl nikdo povinnost ho na možnost restituce upozorňovat, a to ani ohledně majetku, který nepřešel na třetí osoby, ale zůstal ve vlastnictví konfiskujícího státu. Proto odvolací soud odmítl také odkazy na rozhodnutí Ústavního soudu, která ve výjimečných případech určovací žalobu připouštějí, neboť na stěžovatelově straně prý nebylo legitimní očekávání úspěchu požadovaného určení, a proto nebyl ani dán naléhavý právní zájem ve smyslu § 80 písm. c) o. s. ř. jako základní předpoklad vyhovění takové žalobě.

13. K těmto závěrům se v podstatě přiklonil i Nejvyšší soud, který usnesením ze dne 9. 10. 2014 sp. zn. 28 Cdo 2595/2014 odmítl stěžovatelovo dovolání. Citoval přitom svoji judikaturu, jakož i výše uvedené stanovisko Ústavního soudu ve věcech střetu restitučních předpisů a obecných právních předpisů o určení a ochraně vlastnického práva a dospěl k závěru, že žalobě nebylo vyhověno po právu.

Sbirka_nalezu-82.indd 291 29.3.18 12:42

II. Argumentace stěžovatele

14. Stěžovatel v ústavní stížnosti po podrobné rekapitulaci případu uvedl, že odvolací soud a Nejvyšší soud ve zkoumaném případě postupovaly nadmíru formalisticky, neposoudily správně otázku legitimního očekávání a v zásadě mu odepřely spravedlnost. Dodnes tak nebyla poskytnuta ochrana jeho právu vlastnit majetek po právních předchůdcích, přesněji řečeno, právo řádně nabýt tento majetek při dodatečném projednání dědictví. Přitom se zcela zjevně jedná o majetek nezákonně odňatý v průběhu druhé světové války osobám židovského původu a podruhé neoprávněně konfiskovaný jako majetek Velkoněmecké říše po skončení druhé světové války Československým státem.

15. Zopakoval, že na základě ustanovení § 1 dekretu č. 5/1945 Sb. byly zneplatněny veškeré majetkové převody provedené po 29. 9. 1938 pod tlakem rasové perzekuce, což se vztahovalo i na nemovitosti po stěžovatelových prarodičích. S ohledem na tuto skutečnost tedy byla absolutně neplatná první konfiskace provedená podle výše citované Říšské sbírky zákonů, ve spojení s výnosy říšského ministra vnitra a říšského místodržícího v sudetské župě. Na základě dekretu č. 5/1945 Sb. měl být opraven zápis v pozemkové knize tak, že zde měli být zapsáni opět stěžovatelovi prarodiče. Zde však došlo k zásadnímu pochybení, neboť zápis opraven nebyl. Druhá konfiskace předmětných nemovitostí byla provedena na základě dekretu č. 108/1945 Sb., aniž by byla zohledněna absolutní neplatnost předchozího majetkového převodu. Stěžovatelovi prarodiče (ani rodiče a ani žádný z jejich potomků) nebyli národnosti německé nebo maďarské, aby se na ně mohlo vztahovat ustanovení § 1 dekretu č. 108/1945 Sb., naopak byli osobami, které trpěly pod nacistickým terorem. Bezdůvodně provedená druhá konfiskace je tedy také absolutně neplatná pro nenaplnění zákonných podmínek pro její provedení. Skutečnost, že si stát byl pochybení vědom, potvrzuje i přípis osídlovacího referenta Obvodního národního výboru v České Lípě ze dne 18. 4. 1947 č. j. 11811/47, kde je uvedeno, že k některým konfiskacím podle dekretu č. 108/1945 Sb. došlo i u osob, které majetek pozbyly pod tlakem okupace. Okresní národní výbor požadoval od místních národních výborů seznam konfiskovaných nemovitostí, aby bylo možno „přezkoušet politickou spolehlivost pro případ vrácení majetku původním vlastníkům“.

16. Pokud jde o otázku, zda se reálně mohl domáhat svého majetku po listopadu 1989 v rámci restitucí, stěžovatel uvedl, že jednoznačně prokázal, proč tak nemohl učinit. O tomto majetku se dozvěděl, až když byly všechny lhůty pro podání restituční žaloby pryč. Se stěžovatelem opakovaně popsanými okolnostmi případu a důvody, proč nežádal o majetek v restituci, se také ztotožnil soud prvního stupně; až odvolací a Nejvyšší soud tuto otázku posoudily odlišně. Odvolací soud připustil, že v případě

Sbirka_nalezu-82.indd 292 29.3.18 12:42

předmětného majetku je zřejmé, že podmínky pro jeho konfiskaci splněny nebyly, avšak k vydání konfiskačního výměru došlo a tento nebyl napaden odvoláním k zemskému národnímu výboru, jak to umožňovalo ustanovení § 1 odst. 3 citovaného dekretu. Obecné soudy nyní nemají, dle názoru odvolacího soudu, oprávnění tehdejší správní rozhodnutí zkoumat věcně, tedy z hlediska, zda byly splněny podmínky pro konfiskaci. Že se nikdo ze stěžovatelových příbuzných vydání konfiskačního výměru nedožil, že nebylo nikomu doručeno a nebyl nikdo, kdo by mohl odvolání podat, když stěžovatel byl v té době šestileté dítě, nevzal odvolací soud podle stěžovatele dostatečně v úvahu.

17. Také Nejvyšší soud se specifiky daného případu podle názoru stěžovatele v podstatě vůbec nezabýval, citoval pouze svoje judikáty a shora rozebírané stanovisko Ústavního soudu, které prý vůbec možnost určovací žaloby v konkurenci s restitučními předpisy nepřipouštějí, přičemž ale řádně nezhodnotil pozdější rozhodnutí Ústavního soudu, a to přinejmenším nálezy sp. zn. I. ÚS 562/09, sp. zn. I. ÚS 663/06, sp. zn. Pl. ÚS 9/07 a sp. zn. II. ÚS 2326/07 (viz výše), ve kterých Ústavní soud určovací žalobu v restitučních věcech ve výjimečných případech připustil. Těmito rozhodnutími Ústavního soudu byl dovolací soud přitom rovněž vázán.

18. Pokud Nejvyšší soud z odůvodnění stanoviska Ústavního soudu mj. cituje, že „poskytnutím ochrany tvrzenému vlastnickému právu, které zaniklo před více jak šedesáti roky, by byla narušena právní jistota osob, které v průběhu této doby nabyly věci od státu nebo předchozího vlastníka a mohly spoléhat pouze na zásadu důvěry v katastrální zápis“, stěžovatel podotýká, že majetek jeho prarodičů nepřešel do vlastnictví dalších osob a byl nepřetržitě buď v majetku obce, nebo státu. O žádné „právní jistotě osob, která by byla narušena“, tak nelze v daném případě vůbec hovořit.

19. Stěžovatel je přesvědčen, že v důsledku nesprávného postupu a rozhodnutí odvolacího a dovolacího soudu došlo k porušení zejména jeho práva na spravedlivý proces a v konečném důsledku též práva na ochranu vlastnictví, práva vlastnit majetek po svých předcích. Z uvedených důvodů proto požaduje, aby Ústavní soud napadená rozhodnutí obecných soudů zrušil.

III. Průběh řízení před Ústavním soudem

Vyjádření účastníků řízení a vedlejšího účastníka řízení

20. Nejvyšší soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že citované stanovisko Ústavního soudu za překonané pokládat nelze, i když Ústavní soud zajisté zapovídá obecným soudům názory vyslovené v daném stanovisku aplikovat mechanicky [viz kupř. nález Ústavního soudu ze dne 15. 5. 2013 sp. zn. I. ÚS 442/13 (N 84/69 SbNU 363)]. Nejvyšší soud nemá

Sbirka_nalezu-82.indd 293 29.3.18 12:42

za to, že by se postup obecných soudů v předmětném sporu tomuto imperativu příčil. Stěžovatel prý v dosavadním řízení neuvedl dostatečně silné důvody, pro něž nemohl svá práva uplatnit v rámci restitucí, a pohybuje se pouze v rovině povšechné kritiky postupu soudů jako formalistického, jednoznačné námitky poukazující na konkrétní nesprávnost v právním posouzení dané věci, jež by dosahovala ústavněprávní intenzity, však Ústavnímu soudu nepředestřel.

21. Argumentace stěžovatele se opírá ve značné míře o odkazy na judikáty Ústavního soudu, jež o vztahu obecné určovací žaloby a restitučního zákonodárství pojednávaly ve vazbě na problematiku restitucí historického majetku církví, což je však oblast zcela specifická. Rozhodovací praxe Ústavního soudu zabývající se těmito otázkami akcentovala dlouhodobou nečinnost zákonodárce navzdory legitimnímu očekávání církví, že dojde k nápravě majetkových křivd jim způsobených (viz stěžovatelem zmiňované nálezy Ústavního soudu ze dne 24. 6. 2009 sp. zn. I. ÚS 663/06, ze dne 31. 8. 2011 sp. zn. I. ÚS 562/09, ze dne 1. 7. 2010 sp. zn. PI. ÚS 9/07 nebo ze dne 31. 3. 2011 sp. zn. II. ÚS 2326/07), což však není nikterak analogické postavení ústavního stěžovatele. Nález Ústavního soudu ze dne 17. 5. 2011 sp. zn. I. ÚS 3248/10 [(N 95/61 SbNU 463), viz zejména jeho bod 49] na projednávanou věc rovněž nedopadá, neboť se týká situace, v níž nebylo vlastnictví oprávněných osob v době běhu lhůty pro uplatnění restitučního nároku zpochybňováno, pročež neměly objektivního důvodu, aby se o svá práva braly podle restitučních předpisů, což ovšem o současném ústavním stěžovateli opět říci nelze. Konečně nález Ústavního soudu ze dne 4. 12. 2008 sp. zn. I. ÚS 428/06 (N 215/51 SbNU 673) v řešené věci nebyl použitelným proto, že stěžovatel se s žalobou na soudy obrátil až v roce 2011, a dřívější vývoj náhledu judikatury na otázku vztahu restitučních předpisů a obecných prostředků ochrany vlastnického práva se jej tedy nijak nedotkl. Z předeslaných důvodů je podle Nejvyššího soudu možno rozhodnutí obecných soudů v projednávané věci pokládat za ústavně konformní, a proto navrhl, aby ústavní stížnost byla jako zjevně neopodstatněná odmítnuta, popřípadě jako nedůvodná zamítnuta.

22. Krajský soud v Ústí nad Labem – pobočka v Liberci pouze odkázal na odůvodnění svého napadeného rozsudku.

23. Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových uvedl, že neshledává ústavní stížnost důvodnou, neboť na rozdíl od stěžovatele má za to, že ústavní stížností napadená rozhodnutí Nejvyššího soudu a Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočky v Liberci jsou po právu a k tvrzenému porušení stěžovatelem odkazovaných základních práv nedošlo. Úřad konstatoval, že „nesporuje stěžovatelem vylíčené skutečnosti ohledně odnětí majetku jeho předkům, ani jejich následující osud, ani líčení

Sbirka_nalezu-82.indd 294 29.3.18 12:42

osudu samotného stěžovatele". Neztotožňuje se však s právními závěry, které stěžovatel k posouzení skutkového stavu předkládá.

24. Stěžovatel se prý mýlí, když tvrdí, že pouze na základě dekretu prezidenta republiky č. 5/1945 Sb. měla být provedena změna zápisu v pozemkové knize tak, že by se obnovil původní stav. Odkazovaný dekret již v § 1 odst. 2 předpokládá pro způsob uplatnění nároků úpravu zvláštním právním předpisem. Následující konfiskaci předmětného majetku provedenou na základě dekretu č. 108/1945 Sb., zjevně bez naplnění podmínek tímto dekretem stanovených, bylo možno napadnout dle v dekretu č. 5/1945 Sb. predikovaného zvláštního předpisu, kterým byl zákon č. 128/1946 Sb., o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o nárocích z této neplatnosti a z jiných zásahů do majetku vzcházejících. Na případy, kdy tak oprávněné osoby nemohly v rozhodném období, tj. ve tříleté lhůtě od vydání tohoto zákona, z důvodů zřetele hodných učinit, pamatovaly pak restituční zákony, v daném případě zákon č. 87/1991 Sb., ve znění zákona č. 116/1994 Sb., a to v ustanovení § 3 odst. 2. Stěžovatel však nevyužil ani tohoto svého práva, které mu bylo poskytnuto restitučním zákonodárstvím po roce 1989, a lhůta pro uplatnění jeho práva marně uplynula. Stěžovatel v řízení před obecnými soudy podle vyjádření neprokázal zřetele hodnou výjimečnou okolnost, která mu zabránila přistoupit k včasnému uplatnění nároku dle restitučních předpisů a která by zakládala důvod pro prolomení shora označené zásady neuplatňovat nároky z křivd způsobených v době nesvobody mimo rámec restitučních zákonů, tj. dle obecných právních předpisů.

IV. Vlastní posouzení věci

25. Ústavní stížnost je důvodná.

26. Ústavnímu soudu nepřísluší přezkoumávat celkovou zákonnost rozhodování obecných soudů ani nahrazovat jejich dokazování a hodnocení provedených důkazů. Jako soudní orgán ochrany ústavnosti je však oprávněn posoudit, zda v předchozím řízení nebyla porušena ústavně zaručená základní práva, mezi nimi právo na soudní a jinou právní ochranu a na spravedlivý proces. Přitom považuje za samozřejmé a určující pro nalézání práva, že vždy je nezbytné vycházet z individuálních rozměrů každého jednotlivého případu, které jsou založeny na zjištěných skutkových okolnostech. Povinnost obecných soudů nalézat právo neznamená pouze vyhledávat přímé a výslovné pokyny v zákonném textu a striktně se držet převažující judikatury, ale též povinnost zjišťovat a formulovat, co je konkrétním právem i tam, kde jde o interpretaci abstraktních norem a ústavních zásad. Nejen legislativní činnost státu tvorbou práva, ale zejména aplikace a interpretace právních předpisů, s přihlédnutím ke všem zvláštnostem jedinečného případu, vytváří ve veřejnosti nakonec vědomí

Sbirka_nalezu-82.indd 295 29.3.18 12:42

toho, co je a co není právem, a zvyšuje míru důvěry občanů v instituce právního státu.

27. V první řadě bylo třeba se zabývat stanoviskem Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS-st. 21/05 ze dne 1. 11. 2005 (ST 21/39 SbNU 493; 477/2005 Sb.), z kterého vycházely obecné soudy a dle něhož tvrzením vlastnického práva, zejména toho, jež vyžaduje záznam do katastru nemovitostí, v případě absence legitimního očekávání na straně navrhovatele není naplněna preventivní funkce žaloby dle § 80 písm. c) občanského soudního řádu, a tedy není dána ani naléhavost právního zájmu na jejím podání. Žalobou o určení vlastnického práva nelze obcházet smysl a účel restitučního zákonodárství. Nelze se účinně domáhat podle obecných předpisů ani ochrany vlastnického práva, k jehož zániku došlo před 25. 2. 1948 a zvláštní restituční předpis nestanovil způsob zmírnění nebo nápravy této majetkové újmy.

28. Bylo nutné zvážit, zda skutkové okolnosti případu stěžovatele se shodují s podmínkami vymezenými Ústavním soudem ve výše uvedeném stanovisku, či zda se od něj odchylují, a pokud se odchylují, zda se jedná o odchylky natolik významné, aby odůvodnily rozhodnutí ve prospěch stěžovatele.

29. Nálezy a stanoviska Ústavního soudu představují významný prvek zajišťující svojí závazností stabilitu právního prostředí, právní jistotu a demokratickou povahu právního státu.

30. Definici právního a ústavního státu nelze přitom vymezit jen výčtem organizačních (institucionálních a procesních) náležitostí: nejpodstatnější složkou těchto pojmů je jejich hodnotová vázanost na demokratickou povahu ústavního státu a na takové chování právního státu, jež je nejen ve shodě s formálněprávními předpisy, ale je také spravedlivé. V důsledku své demokratizace nemůže být moderní právní stát chápán jako pouhé rozšíření formálního právního státu o nové oblasti. Jeho pojetí se mění kvalitativně, v důsledku čehož se nedefinuje již pouze ve formálním, ale především v materiálním smyslu (Klokočka, V. Ústavní systémy evropských států. Praha : Linde, 1996, str. 84).

31. Úkolem soudce v podmínkách materiálního právního státu tak vždy musí být snaha nalézt řešení, které by zajišťovalo maximální realizaci základních práv účastníků řízení, a není-li to ve vztahu k jednomu z nich možné, rozhodnout v souladu s ideou spravedlnosti, podle obecného přirozenoprávního principu.

32. Při snaze dobrat se práva v souladu s ideou spravedlnosti se soud potýká s nejednoduchým úkolem. Jak píše Gustav Radbruch, obecné blaho, spravedlnost a právní jistota jsou nejvyšší cíle práva, ale ne v příjemné shodě, nýbrž v příkrém rozporu vůči sobě navzájem (O napětí mezi účely práva. Praha : Wolters Kluwer, 2012, str. 95). V tomto případě se může požadavek individuální spravedlnosti stěžovatele jevit v rozporu s požadavkem

Sbirka_nalezu-82.indd 296 29.3.18 12:42

právní jistoty, akcentovaným odůvodněním výše citovaného stanoviska Ústavního soudu.

33. Nejdříve se tedy Ústavní soud zaměřil na otázku, zda existují v souzeném případě konkrétní okolnosti odlišující jej od obecného výše citovaného stanoviska Ústavního soudu. Posuzoval, zda stěžovatel obchází svým postupem restituční předpisy, zda těchto předpisů mohl reálně využít, nebo mu nezbylo nic jiného než se majetku po svých prarodičích domáhat určovací žalobou. Jak je zřejmé ze shora uvedené narační části tohoto nálezu, tuto klíčovou otázku posoudil jinak soud prvního stupně, který po podrobném dokazování stěžovateli vyhověl, a zcela jinak soud odvolací a soud dovolací. Odvolací soud ve svém rozhodnutí uvedl, že „včasnému uplatnění restitučního nároku podle zákona o mimosoudních rehabilitacích dle jeho názoru nebránila žádná objektivní skutečnost". Proto také odmítl odkazy na rozhodnutí Ústavního soudu, které ve výjimečných případech určovací žalobu připouštějí, neboť na stěžovatelově straně prý nebylo legitimní očekávání úspěchu požadovaného určení, a proto nebyl ani dán naléhavý právní zájem ve smyslu § 80 písm. c) o. s. ř. Obdobně se vyjádřil Nejvyšší soud, když uvedl, že „stěžovatel v dosavadním řízení neuvedl dostatečně silné důvody, pro něž nemohl svá práva uplatnit v rámci restitucí, a pohybuje se pouze v rovině povšechné kritiky postupu soudů jako formalistického".

34. Ústavní soud se však v daném případě v zásadě ztotožnil se závěry, ke kterým dospěl soud prvního stupně. Je tedy rovněž přesvědčen, že stěžovatel takové silné důvody uvedl a prokázal. K názoru, že na straně stěžovatele nebylo možno shledat legitimní očekávání úspěchu požadovaného určení, a proto nebyl ani dán naléhavý právní zájem, Ústavní soud uvádí, že stěžovatel měl přinejmenším legitimní očekávání, že odpovědné orgány veřejné moci posoudí jeho nárok i žalobu také z hlediska shora předestřených zásad, kterými se definuje materiální právní stát.

35. Uvedené nálezy Ústavního soudu, které výjimečně připouštějí užít určovací žaloby v konkurenci s restitučními předpisy, Nejvyšší soud ve svém výše uvedeném vyjádření správně identifikoval a stručně vyložil jejich podstatu. Ústavní soud však doplňuje, že tyto nálezy nelze interpretovat tak, že jakoby taxativně a jednou provždy stanovily výjimky, kdy je možno využít určovací žaloby, a pokud určitý případ pod ně podřadit nelze, musí být návrh odmítnut. Nálezy obsahují i pasáže obecné, obdobné výše vymezeným závěrům charakterizujícím materiální právní stát, které se netýkají jen církevních restitucí a dalších výjimečných situací. Vyplývá z nich, že v každém jednotlivém případě se mohou vyskytnout okolnosti, které odůvodňují použití určovací žaloby jako jediného možného prostředku nápravy křivd. Výjimečnost tohoto postupu tím přitom není nikterak narušena.

Sbirka_nalezu-82.indd 297 29.3.18 12:42

36. Z jakých důvodů tedy ústavněprávně obstojí procesní postup stěžovatele v daném konkrétním případě? Ústavní soud, poté, co se seznámil s obsahem příslušného spisového materiálu (spis Okresního soudu v České Lípě sp. zn. 7 C 103/2011), nemá žádný důvod nevěřit stěžovateli, že o nemovitostech nevěděl a že vše se událo tak, jak popisuje. Uvedené neznamená, že každý, kdo tvrdí, že o majetku podléhajícím restitučním předpisům nevěděl, má otevřenou cestu k uplatnění určovací žaloby. Ve většině takových případů skutečně převáží zásada *„vigilantibus iura"*, ale ve zkoumané věci se podle názoru Ústavního soudu vyskytují okolnosti takového charakteru, že by bylo nespravedlivé na tomto přísném principu setrvat.

37. Z uvedeného spisového materiálu Ústavní soud zjistil, že stěžovatel již ve svém prvním podání v dané věci k Okresnímu soudu v České Lípě přehledně uvedl a prokázal, že jeho prarodiče zakoupili v roce 1906 předmětné nemovitosti, které jim byly neoprávněně konfiskovány nejdříve roku 1944 Velkoněmeckou říší jako osobám židovské národnosti a v roce 1949, opět neoprávněně, Československým státem jako „německý majetek". Stěžovatel zdůraznil, že o existenci těchto nemovitostí nevěděl a ani nemohl vědět, a proto nemohl žádat o jejich vydání podle restitučních předpisů. Proto mu nezbylo než se žalobou domáhat určení, že jeho prarodiče byli k datu úmrtí vlastníky těchto nemovitostí, aby následně mohl jako jediný, univerzální dědic navrhnout dodatečné projednání dědictví.

38. Toto jsou stěžejní skutkové okolnosti daného případu: Stěžovatel uvedl a doložil důkazy, že se narodil v Praze těsně po útěku jeho rodičů z Podkarpatské Rusi v souvislosti s její okupací maďarskou armádou (v důsledku tzv. První vídeňské arbitráže ministrů zahraničí Německa a Itálie Ribbentropa a Ciana). Jeho otec MUDr. Jan Hoffmann pracoval jako zubní lékař a matka MUDr. Alžběta Hoffmannová jako dětská lékařka. Stěžovatelův otec byl dne 11. 6. 1942 v Praze zastřelen gestapem a tehdy tříletý stěžovatel byl spolu s matkou následně deportován do Terezína, kde matka dne 27. 7. 1943 zemřela vysílením.

39. Prarodiče stěžovatele (rodiče jeho otce a vlastníci předmětných nemovitostí), MUDr. Otto Hoffmann, městský lékař, a Hermína Hoffmannová žili jako sudetoněmečtí židé v obci Mimoň, okres Česká Lípa. Měli tři děti, stěžovatelova otce Jana, stěžovatelova strýce Františka a tetu Gertrudu, provdanou Steinovou. V roce 1938 po obsazení Sudet museli prarodiče uprchnout do Prahy a bydleli na Starém Městě. Dne 26. 10. 1942 byli deportováni do vyhlazovacího tábora v Osvětimi, kde byli s ohledem na svůj věk zavražděni téhož dne.

40. Manželu stěžovatelovy tety Ing. Karlu Steinovi se podařilo 3. 4. 1939 odjet do Anglie, kam ho měla následovat manželka s dcerou, což se však nezdařilo, a obě zahynuly v Osvětimi. Ing. Stein spáchal roku 1945 v Anglii sebevraždu, když se dozvěděl o osudu svých blízkých. Válku

Sbirka_nalezu-82.indd 298 29.3.18 12:42

nepřežil ani bratr stěžovatelova otce, strýc František Hoffmann. Stěžovatel konstatoval, že ze strany jeho otce tedy nepřežil nikdo, kromě jeho samotného. Bylo mu tehdy pouhých šest let. Členové rodiny z matčiny strany také všichni zahynuli v Osvětimi a válku přežili pouze dva sourozenci stěžovatelovy matky (bratr a sestra), kteří však žili jinde a neznali majetkové poměry rodiny stěžovatelova otce a dědečka. Dr. Evžen Kelety, bratr matky, byl stěžovatelovým poručníkem od roku 1946 do roku 1948 a od roku 1948 žil stěžovatel u své tety, sestry matky, na Slovensku v obci Michalovce. Roku 1956 se stěžovatel vrátil do Prahy, kde studoval na elektrotechnické fakultě, a roku 1968 odešel do Spolkové republiky Německo.

41. O tom, že jeho prarodiče vlastnili v Mimoni předmětné nemovitosti se stěžovatel dozvěděl, až když se po odchodu do důchodu začal podrobně zajímat o jejich osudy a začal pátrat v dostupných archivech. Zde informace vyhledával velmi složitě, neboť většina podkladů o osobách židovské národnosti byla kdysi úmyslně ničena. Zopakoval, že se z koncentračního tábora vrátil jako šestiletý, jeho rodiče ani prarodiče nežili a nebyl nikdo, kdo by jej v budoucnu o existenci nemovitostí informoval. Domníval se, spolu se svými zbylými příbuznými, že má nárok na vypořádání za majetek zanechaný svými rodiči na Podkarpatské Rusi a na vklad u Lékařské záložny Praha. O tyto nároky se přihlásil již v roce 1945 a 1947 prostřednictvím svých poručníků. Pro úplnost lze poznamenat, že v roce 2007 podal žádost o odškodnění podle vyhlášky č. 159/1959 Ú. l., o vnitrostátním vypořádání některých nároků podle zákona č. 42/1958 Sb., týkajících se Zakarpatské Ukrajiny, a roku 2009 žádost o přiznání finanční náhrady podle zákona č. 212/2009 Sb., kterým se zmírňují majetkové křivdy občanům České republiky za nemovitý majetek, který zanechali na území Podkarpatské Rusi v souvislosti s jejím smluvním postoupením Svazu sovětských socialistických republik. Jelikož mu Ministerstvem vnitra nebylo nic přiznáno, podal stěžovatel žalobu, o které bylo vedeno řízení u Obvodního soudu pro Prahu 7.

42. Ústavní soud konstatuje, že nebyly ani v nejmenším zpochybněny skutečnosti, které k tomu stěžovatel uvedl: „Prakticky nic jsem si nepamatoval, a to v souvislosti s velmi traumatizujícími zážitky, kterými jsem byl obklopen. Po mých prarodičích nezbyly žádné doklady, dokonce ani fotografie. Dokumenty, které se mi podařilo získat, jsem velice obtížně hledal po různých archivech v rámci České republiky. V archivech jsem nehledal majetek, ale informace o mých předcích, k čemuž jsem se odhodlal až po odchodu do důchodu … Domnívám se, že důvody, pro které jsem o majetku nevěděl, jsou velmi výrazně zvláštního zřetele hodné. O majetek z rodinné větve mojí matky, o kterém mne informovala přeživší část rodiny, se ucházím dle právní úpravy určené pro tento majetek (nemovitosti na Podkarpatské Rusi) a stejně bych postupoval i u majetku svých prarodičů, kdybych o něm věděl. O tomto majetku nevěděli ani moji opatrovníci, neboť

Sbirka_nalezu-82.indd 299 29.3.18 12:42

prvním z nich byl pan Jakub Fischer, v zásadě cizí člověk, který se mne ujal, když jsme opouštěli koncentrační tábor a já byl zcela osamocené malé dítě. Můj druhý poručník, strýc dr. Evžen Kelety, sám velmi traumatizovaný a fyzicky oslabený, pocházel z matčiny strany a také nic nevěděl o majetku v Mimoni. Jen já jsem nejlépe schopen popsat své rozpoložení a stav; své zážitky a ztráty jsem psychologicky potlačoval až do mého stáří." (str. 84, 149 spisu). „Někdy roku 1968 učinil můj tchán dotaz na matriku v Jihlavě, zda se tam nenacházejí nějaké doklady týkající se mého otce a dědečka. Bylo mu sděleno, že tam nic takového není. Také jsem se byl podívat v Praze v bytě po mém otci, ale ani tam jsem se nic nedozvěděl. Teprve roku 2004, když jsem na doporučení Českého národního archivu pátral v archivu v České Lípě, jsem čistě náhodou z volebního seznamu pro rok 1930 zjistil, že dědeček bydlel v Mimoni." (Protokol o jednání, Okresní soud v České Lípě, str. 87 spisu).

43. Z uvedených, místy pochopitelně emotivních pasáží výpovědí stěžovatele mimo jiné vyplývá, proč je se slovy „objektivně mu nic nebránilo pátrat po majetku" nutno v obdobných případech zacházet opatrně. Je notorietou, že v právním státě se majetku ani nároku na něj nikdo dobrovolně nezbavuje. Stěžovatel nebyl laxním ani nedbalým, což prokazuje také skutečnost, že majetku, o kterém měl povědomost, se řádně domáhal a domáhá, ale z výše popsaných, zvláštního zřetele hodných důvodů zjistil, že majetek po jeho prarodičích vůbec existuje, pozdě, až po uplynutí všech restitučních lhůt. Pokud k uvedeným skutečnostem, charakterizujícím daný případ a činícím jej případem *sui generis*, obecné soudy dostatečně nepřihlédly, porušily tím základní garance spravedlivého zjišťování materiální pravdy.

44. Uvedený závěr je podepřen ještě dalšími stěžejními okolnostmi, tvořícími z tohoto případu specifickou a zvláštního přístupu hodnou záležitost. Je zjevné, že první konfiskace majetku provedená z rasových důvodů nacistickou Německou říší je nulitním aktem, jehož vady dosahují takové úrovně, že nelze vůbec mluvit o právním aktu. Nikoho nezavazuje a nikdo není povinen ho respektovat. Bez zbytečných eufemismů je nutno konstatovat, že se jednalo o zbavení majetku v důsledku totalitním státem organizované a dokonané loupežné vraždy.

45. K podobnému „zákonodárství" se vyjádřil jednoznačně německý Spolkový ústavní soud při posuzování nařízení k zákonu o říšském občanství, na základě kterého bylo židům, kteří před nacisty uprchli, odňato občanství a konfiskován majetek. Ve slavném nálezu z roku 1968 (BverfGE 23, 98 – Ausbürgerung I), ve kterém zdůraznil prioritu přirozeného práva nad právem pozitivním, mimo jiné Spolkový ústavní soud vyslovil, že nacionálně socialistické „právní" předpisy nelze uznat jako platné právo, neboť tak evidentně protiřečí fundamentálním principům spravedlnosti, takže

Sbirka_nalezu-82.indd 300 29.3.18 12:42

soudce, který by je použil, nebo jejich právní následky uznal, by aplikoval neprávo místo práva (Nationalsozialistischen „Rechts“ vorschriften kann die Geltung als Recht abgesprochen werden, wenn sie fundamentalen Prinzipien der Gerechtigkeit so evident widersprechen, daß der Richter, der sie anwenden oder ihre Rechtsfolgen anerkennen wollte, Unrecht statt Recht sprechen würde). Jednou stanovené neprávo, které zjevně porušuje konstitutivní základy práva, se nestane právem tím, že je používáno a dodržováno (Einmal gesetztes Unrecht, das offenbar gegen konstituierende Grundsätze des Rechtes verstößt, wird nicht dadurch zu Recht, daß es angewendet und befolgt wird).

46. K neblahým pokusům nahrazovat legitimitu právních předpisů pomocí pouhé legality připomenul významný německý právní vědec Horst Dreier, že při postupném zbavování práv židů sehráli tehdejší „vědci státního práva“ jenom roli protokolantů, popisujících jednotlivá opatření. Ze čtyř zastávek na cestě k vyhlazení evropského židovstva – za prvé definice, za druhé izolace, za třetí koncentrace a za čtvrté deportace a likvidace, státovědci popisovali a objasňovali jenom první dvě, a to ještě převážně zdrženlivě. Již o fázi koncentrace v lágrech a ghettech se v právních textech nenachází prakticky nic. U deportací a vyvraždění pak režim úplně rezignoval na jakoukoli právní ozdobu; zjevně neexistuje ani jeden listinný tajný rozkaz v tomto směru. Konec národního právního myšlení (Den Endpunkt des völkischen Rechtsdenkens) je poznamenán masovým a bezprecedentním zločinem. (Dreier, H. Die Deutsche Staatsrechtslehre in der Zeit der Nationalsozialismus. In Veröffentlichungen der Vereinigung der Deutschen Staatsrechtslehere. Berlin : Walter de Gruyter, 2001, str. 39–40).

47. Československý stát pak při nápravě poměrů po 2. světové válce vycházel z toho, že anexe jednoho státu druhým je nulitním právním aktem, a proto jsou bez dalšího nulitní i akty okupační moci proti takovému státu. Majetkové změny v oblasti veřejnoprávní proto prováděl automaticky, nicméně v případě majetku osob soukromého práva byla náprava stavu způsobeného dobou nesvobody spjata i s opatřeními proti těm, kteří stát v době jeho ohrožení zradili. Restituce po roce 1945 tak byly spjaty s přezkoumáváním národnosti a postojů i těch, kteří byli v době okupace postiženi. Z tohoto postupu nebyly vyňaty ani osoby, které byly pro svůj židovský původ postiženy v době nesvobody v největším rozsahu. Pro osoby soukromého práva platila pro obnovení jejich vlastnických vztahů především zvláštní právní úprava provedená dekretem č. 5/1945 Sb. a zákonem č. 128/1946 Sb. V daném případě však byl podruhé neoprávněně konfiskován majetek, který byl nesprávně považován za majetek německý. Kdyby se ale následně rozhodovalo v podmínkách demokratického právního státu, jistě by k nápravě došlo, z iniciativy samotného takového státu, který by tyto nesrovnalosti zjistil. Po únorových událostech roku 1948, kdy poté

Sbirka_nalezu-82.indd 301 29.3.18 12:42

„lidově demokratický“ a „socialistický“ stát nedodržoval ani své vlastní zákony, když se mu to hodilo, však bylo iluzorní očekávat jakoukoli nápravu. Přitom šlo zjevně o majetek nezákonně odňatý v průběhu druhé světové války osobám židovského původu a podruhé neoprávněně konfiskovaný jako majetek Velkoněmecké říše po skončení druhé světové války Československým státem podle dekretu č. 108/1945 Sb., aniž by byla zohledněna absolutní neplatnost předchozího majetkového převodu.

48. V těchto souvislostech stěžovatel také uvedl, že to byl vlastně žalovaný stát (spojený se současným právní kontinuitou), jednající tehdy prostřednictvím svého mocenského orgánu, Ministerstva vnitra, kdo zapříčinil, že nemohl uplatnit včas svůj nárok podle restitučních předpisů. Toto ministerstvo bylo totiž až do roku 2010 jak složkou státu příslušnou k hospodaření s nemovitostmi po jeho prarodičích, tak zároveň organizační složkou státu oprávněnou jednat za Českou republiku jako za osobu povinnou vyplatit vypořádání podle zákona č. 212/2000 Sb., o zmírnění některých majetkových křivd způsobených holocaustem a o změně zákona č. 243/1992 Sb., kterým se upravují některé otázky související se zákonem č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění zákona č. 93/1992 Sb., ve znění pozdějších předpisů, ve znění pozdějších předpisů. Kontaktovat jej tato odpovědná složka státu mohla, když měla o stěžovateli veškeré informace, byla jí známa jeho adresa i skutečnost, že zůstal po tragických událostech naživu. Musela si být vědoma, že o nemovitost může být žádáno, což vyplývá mj. i z poznámky na konfiskační kartě „restituce nehlášena, ale možná – majetek býv. žid“. Stěžovatel se proto původně rozhodl nejdříve požádat Ministerstvo vnitra o mimosoudní vyřešení celé situace a její nápravu. V žádosti podrobně popsal celou situaci, historii své rodiny a okolnosti konfiskací. Ministerstvo však žádost dne 14. 9. 2007 přípisem odmítlo s odkazem na podmínky restitučních předpisů. Tuto argumentaci považuje stěžovatel za zarážející. Uvedl, že ten stejný subjekt, jednající za stát (jako držitel ve zlé víře), který jeho prarodičům nemovitosti podruhé neoprávněně odebral, nyní argumentuje, že by nebylo společensky žádoucí nemovitosti vydat. Takový postup se podle stěžovatele neshoduje ani s dobrými mravy, ani s oficiálním postojem státu k problematice obětí holocaustu, vyjádřeným např. v Terezínské deklaraci, kde je mj. uvedeno: „Berouce v úvahu význam nemovitého majetku, který patřil obětem holocaustu (šoa), zúčastněné státy se důrazně vyzývají, aby bylo vyvinuto veškeré úsilí k nápravě důsledků protiprávního zabavení majetku, které bylo součástí perzekuce těchto nevinných lidí, z nichž převážná většina zemřela bez dědice … proces restituce či kompenzace by měl být veden spravedlivě, komplexně a nediskriminačně, měl by být rychlý, jednoduchý, transparentní a pro jedince uplatňující nárok by neměl být nákladný ani zatěžující.“

Sbirka_nalezu-82.indd 302 29.3.18 12:42

49. Pokud odvolací soud konstatoval, že nikdo neměl stanovenou povinnost stěžovatele na možnost restituce upozorňovat, a to ani ohledně majetku, který nepřešel na třetí osoby, ale zůstal ve vlastnictví konfiskujícího státu, tu Ústavní soud konstatuje, že i když takový výklad (prostý veškeré velkorysosti) lze z čistě úřednického hlediska připustit, postačilo by jen trochu dobré vůle. Úřady, ministerstva a jiné orgány veřejné moci mnohdy jednají v duchu přepjaté „úřední logiky" a ve jménu majetkových zájmů státu tak, že pomocí striktně formalistického výkladu odbývají stěžovatele, kterým by naopak mohlo být vyhověno. Tím však potlačují mravní kapitál materiálního právního státu, vázaný na nezrušitelné a nepromlčitelné ústavní záruky spravedlivého procesu a práva na individuální posouzení každého případu. Zároveň tím promarňují věrohodnost demokratického právního státu, který by měl být schopen uznat podíl své odpovědnosti, projevit ochotu k odčinění alespoň části minulých křivd a založit tím důvěru ve stát, který nedohlíží jen na občany, ale i na sebe.

50. Zjištěné skutečnosti, vycházející z dostupných listin týkajících se majetkoprávního osudu předmětných nemovitostí, jakož i výše popsané zvláštní okolnosti případu odůvodňují závěr, ke kterému dospěl soud prvního stupně, když stěžovateli zcela vyhověl. Na straně stěžovatele tedy lze shledat legitimní očekávání úspěchu na požadovaném určení, jakož i naléhavý právní zájem. K obcházení restitučního zákonodárství dochází za situace, kdy navrhovatel mohl nárok uplatnit. Ústavní soud zde tedy nachází první skutečnost odlišující posuzovaný případ od skutečností popsaných v stanovisku Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS-st. 21/05.

51. Druhou odlišující se skutečností je to, že stěžovatel se ve své věci nedomáhá určení vlastnického práva, které by mělo být podkladem pro záznam jeho vlastnického práva do katastru nemovitostí, ale určení rozsahu aktiv, které by měly být předmětem dědického řízení po jeho prarodičích.

52. První z těchto odchylných skutečností oproti citovanému stanovisku považuje Ústavní soud za dostatečně závažnou, aby posuzovaný případ odlišoval od jeho závěrů, druhou nikoliv.

53. Ústavní soud tedy uzavírá že, skutkové okolnosti případu stěžovatele se neshodují s podmínkami vymezenými Ústavním soudem v citovaném stanovisku a první z těchto odchylek je natolik významná, aby odůvodnila rozhodnutí ve prospěch stěžovatele.

54. Dále Ústavní soud zvažoval, jak rozsoudit radbruchovský rozpor mezi obecným blahem, individuální spravedlností a právní jistotou.

55. Mohlo by se jevit, že ponechání předmětných nemovitostí ve státním vlastnictví by bylo v souladu s obecným blahem, avšak okolnosti, za kterých prarodiče stěžovatele o svůj majetek přišli, to nedovolují. Hrůzné zločiny, spáchané na československých občanech za okupace, často právě pod záminkou obecného blaha (árijské rasy, třetí říše apod.),

Sbirka_nalezu-82.indd 303 29.3.18 12:42

nedovolují, aby takovou argumentaci akceptoval jakýkoliv soud státu, který si váží sám sebe i lidských práv svých (i cizích) občanů. Kdyby se tímto způsobem zmocnila cizího majetku fyzická osoba, jistěže by nebyly nejmenší pochybnosti o tom, že stěžovatel má právo na vydání věci, že jeho vlastnické právo, resp. dědické právo zůstalo zachováno. Jen skutečnost, že pachatelem byla státní moc třetí říše, nemůže způsobit rozdíl v posouzení práv stěžovatele.

56. Pokud se týká právní jistoty, Ústavní soud rovněž souhlasí se stěžovatelem, že zde dosažení individuální spravedlnosti nebrání žádná podstatná právní jistota dalších osob, která by byla narušena. Majetek jeho prarodičů nepřešel do vlastnictví jiných soukromých osob a byl nepřetržitě buď v majetku třetí říše, obce, nebo našeho státu. Jiná situace by byla, pokud by v mezidobí v dobré víře předmětný majetek nabyla třetí osoba, zde bylo by nutné poměřovat oprávněné zájmy stěžovatele a právní jistotu třetí osoby.

57. V daném případě nelze opomenout rovněž další stěžejní okolnost. Stále existuje dům, který vlastnili a obývali stěžovatelovi prarodiče, po kterých mu jinak nezůstala ani jediná památka. Jak vyslovil Ústavní soud ve svém nálezu sp. zn. I. ÚS 2477/08 ze dne 7. 1. 2009 (N 4/52 SbNU 27), „rodina a rodinný život představují společenství osob spojených biologickou, emoční a odvozeně též majetkovou vazbou; jde o soubor těchto vazeb udržovaných nejen mezi žijícími jednotlivci, ale také o vazby, které naopak transcendují lidský život. Představují linii, která spojuje současníky s jejich předky i potomky“. V důsledku rasové perzekuce byl stěžovatel připraven nejen o nejbližší příbuzné a o rodinný majetek, ale i o všechno, co tvoří rodinnou paměť, vědomí člověka o rodinných kořenech, emocionální zakotvení v čase, pevné přesvědčení o kontinuitě paměti předávané z předků na potomky. Nárok stěžovatele tak ve své podstatě nesměřuje pouze k nápravě majetkové křivdy, ale zahrnuje i požadavek na navrácení části rodinné identity. Jelikož soudy všech stupňů, rozhodující ve věci, tento aspekt případu úplně přehlédly, došlo také k porušení stěžovatelova základního práva na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života podle čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a práva na respektování soukromého a rodinného života podle čl. 8 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

58. Z obecného právněfilozofického hlediska lze rovněž připomenout, co vyslovil Karl Jaspers na několika místech svého legendárního vyrovnávání se s německou minulostí (citováno dle Jaspers, K. Otázka viny: Příspěvek k německé otázce. Praha : Academia, 2006, v překladu J. Navrátila): „Tam, kde s válkou nastupuje násilí, přestává právo. My Evropané jsme se snažili udržet v platnosti zbytek práva mezinárodněprávními ustanoveními, která byla uložena do haagské a ženevské konvence. Jak se

Sbirka_nalezu-82.indd 304 29.3.18 12:42

ukázalo, bylo to marné. Právo je výsostná myšlenka lidí, kteří o ně opírají svoji existenci, a která je zajištěna násilím užívající moci; ta ale není určující zásadou. Tam, kde lidé vědí o svém lidství, dospívají k pochopení lidských práv a opírají se o přirozené právo, na které může každý apelovat. Navzdory platným zákonům působí, aby otevřelo prostor spravedlnosti prosté zákona. Neboť každé lidské ustanovení je při svém uskutečňování plné nedostatků a nespravedlností. Jsme politicky odpovědni za vládnoucí režim a za to, že jsme připustili, aby se na přední místa dostali lidé určitého typu. Nesmí se zaměňovat požadavek pomáhat tam, kde existuje bída vyžadující pomoc, s požadavkem přiznat zvláštní právo lidem, které nacistický režim deportoval a oloupil, vydrancoval a mučil, a stejně tak emigrantům. Onen odevzdaný mezní postoj v největší krajnosti – před tváří smrti, je pravdivý, jenom je-li za ním pevné rozhodnutí, které se vždy chápe toho, co je možné učinit, pokud ještě život trvá."

59. Není třeba dodávat, že to, co německý filozof řekl Němcům, platí pro každý národ, který se dopouštěl nepravostí nebo jen přihlížel zločinům na svých spoluobčanech s omluvou, že by v podmínkách zotročení nemohl stejně ničeho změnit. Vůdčím principem zde je princip občanské odpovědnosti, a nikoliv kolektivní viny. Právo tu musí hrát stěžejní úlohu, jinak by žádným právem nebylo, ale jen souborem zákonů vyhovujících většině, či jen skupince právě mocných. Je notorietou, že veškeré křivdy napravit nelze a vše zcela odškodnit také není možno; ale to, co zbývá, i když se jedná třeba jen o zanedbatelnou nápravu z hlediska celkově způsobeného utrpení, tedy to, co je možné a zároveň správné a spravedlivé vykonat, je přirozenoprávní povinností orgánů materiálního právního státu učinit.

60. Pro řešení zkoumaného případu také nelze přehlédnout, že ačkoliv se z uvedených důvodů nejedná o restituci, přesto je rozhodování v této věci v širším slova smyslu způsobem, jak odstranit křivdy minulých režimů a nastolit spravedlivé řešení ve vztahu k oprávněným dědickým nárokům stěžovatele. Do značné míry analogicky tedy platí, co Ústavní soud v restitučních věcech již mnohokrát vyslovil: Je nutné, aby všechny příslušné orgány veřejné moci v duchu snahy o zmírnění některých majetkových křivd interpretovaly zákonem stanovené okolnosti, v jejichž důsledku k přechodu majetku došlo a aby přitom vycházely z individuálních rozměrů každého jednotlivého případu, které jsou založeny na zjištěných skutkových okolnostech. Stát a jeho orgány jsou povinny postupovat v souladu se zákonnými zájmy osob, jejichž újma má být alespoň částečně kompenzována. Tyto nároky jsou nároky do té míry mimořádnými, že to odůvodňuje i mimořádný postup soudů, co se poučení účastníků i jejich právních zástupců týče. Namístě je shora popsaná interpretace vycházející z hodnotových a principiálních hledisek současného ústavního státu, kterým musí být všechny právní předpisy poměřovány.

Sbirka_nalezu-82.indd 305 29.3.18 12:42

V. Závěr

61. Určovací žaloba je přípustným způsobem uplatnění nároků na odčinění majetkových a nemajetkových křivd, způsobených mocenskými orgány třetí říše v letech 1938–1945, jestliže se jedná o nároky vůči státu a nezasahující do práv jiných osob. Není obcházením restitučních předpisů, jestliže stěžovatel uplatňuje své nároky určovací žalobou, protože je nemohl bez vlastní viny a pro vážnou překážku podle restitučních předpisů uplatnit včas a uplatňuje je bez zbytečného odkladu po odpadnutí této překážky.

62. Ústavní soud tedy uzavírá, že porušením práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod může být i situace, kdy v hodnocení zjištění absentuje určitá část skutkových skutečností, které vyšly v řízení najevo, eventuálně – nebo tím spíše – pokud je účastník řízení, a to třeba jen nepřímo, namítal, leč obecný soud je náležitým způsobem v celém souhrnu posuzovaných skutečností nezhodnotil, aniž by dostatečným způsobem odůvodnil jejich irelevantnost. Tím došlo k porušení práva stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, a v jeho důsledku i k porušení základního práva na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života podle čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a práva na respektování soukromého a rodinného života podle čl. 8 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a k porušení práva dědit majetek podle čl. 11 odst. 1 Listiny.

63. Z uvedených důvodů bylo ústavní stížnosti zcela vyhověno v souladu s § 82 odst. 3 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, jak je dostatečně zřejmé z výroku i z odůvodnění tohoto nálezu.

Sbirka_nalezu-82.indd 306 29.3.18 12:42

Č. 145

K právu na zákonného soudce
K pravidlům obsazování trestního senátu přísedícími

Není bez dalšího porušením práva na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, pokud se prvotní přidělování přísedících uskutečňuje z veřejně přístupného seznamu a způsobem, který je racionální, přiměřeně zohledňuje právní i faktické rozdíly v postavení přísedících oproti profesionálním soudcům, zejména jejich časové možnosti účastnit se jednání, a nezakládá tak důvod k domněnce o libovůli či účelové manipulaci při výběru přísedících. Absence výslovného pravidla pro postup při přidělování přísedících není formálním selháním rozvrhu práce, které by v materiální rovině přímo implikovalo porušení práva na zákonného soudce nevyžadující konkrétní zkoumání, zda k takovému porušení skutečně došlo.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Vojtěcha Šimíčka a soudců Jiřího Zemánka (soudce zpravodaj) a Ludvíka Davida – ze dne 3. srpna 2016 sp. zn. II. ÚS 2430/15 ve věci ústavní stížnosti Z. S., zastoupeného JUDr. Michalem Račokem, advokátem, se sídlem Štěpánská 49/633, Praha 1, proti usnesení Nejvyššího soudu č. j. 11 Tdo 1640/2014-70 ze dne 20. května 2015, rozsudku Vrchního soudu v Olomouci č. j. 4 To 14/2014-2625 ze dne 12. srpna 2014 a rozsudku Krajského soudu v Brně č. j. 40 T 13/2012-2441 ze dne 14. října 2013, jimiž byl stěžovatel uznán vinným zločinem podvodu, za účasti Nejvyššího soudu, Vrchního soudu v Olomouci a Krajského soudu v Brně jako účastníků řízení a Nejvyššího státního zastupitelství a Vrchního státního zastupitelství v Olomouci jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění

I.

1. Ústavní stížností doručenou Ústavnímu soudu dne 7. srpna 2015 se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví označeného usnesení Nejvyššího soudu, případně i jemu předcházejících rozsudků Vrchního soudu v Olomouci

Sbirka_nalezu-82.indd 307 29.3.18 12:42

a Krajského soudu v Brně. Tvrdí, že vydáním usnesení Nejvyššího soudu (i rozsudků Vrchního soudu v Olomouci a Krajského soudu v Brně) byla porušena jeho ústavní práva, a to právo na zákonného soudce ve smyslu čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina") a právo na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

2. Z obsahu spisu Krajského soudu v Brně sp. zn. 40 T 13/2012 se podává, že napadeným rozsudkem Krajského soudu v Brně byl stěžovatel uznán vinným zločinem podvodu podle § 209 odst. 1, odst. 5 písm. a) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „tr. zák."), za který byl odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání sedmi let, pro jehož výkon byl zařazen do věznice s ostrahou. Dále byl podle § 67 odst. 1 tr. zák. za použití § 68 odst. 1 a 2 tr. zák. odsouzen k peněžitému trestu ve výměře 1 000 000 Kč (500 denních sazeb po 2 000 Kč) a pro případ jeho nevykonání ve stanovené lhůtě mu byl uložen náhradní trest odnětí svobody ve výměře jednoho roku. Podle § 73 odst. 1 tr. zák. mu byl dále uložen trest zákazu činnosti spočívající v zákazu výkonu funkce ve statutárních orgánech obchodních společností a družstev, ve výkonu prokury a v zákazu samotné podnikatelské činnosti s předmětem činnosti nákup a prodej zboží za účelem jeho dalšího prodeje a zprostředkovatelská činnost v trvání deseti let. Dále bylo rozhodnuto o náhradě škody.

3. O odvolání stěžovatele rozhodl Vrchní soud v Olomouci dalším napadeným rozsudkem, jímž podle § 258 odst. 1 písm. f), odst. 2 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „tr. ř."), rozsudek soudu prvního stupně zrušil ve výroku o náhradě škody, o níž nově rozhodl, jinak zůstal tento rozsudek nezměněn.

4. Proti rozsudku odvolacího soudu podal stěžovatel dovolání s odkazem na ustanovení § 265b odst. 1 písm. a) tr. ř. s tím, že ve věci rozhodl soud, který nebyl náležitě obsazen, a § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř. s tím, že nebyl proveden navrhovaný důkaz a že mezi skutkovými zjištěními je extrémní nesoulad a jedná se o typický soukromoprávní spor.

5. Napadeným usnesením Nejvyššího soudu bylo dovolání stěžovatele podle § 265i odst. 1 písm. e) tr. ř. odmítnuto jako zjevně neopodstatněné. K dovolací námitce dle ustanovení § 265b odst. 1 písm. a) tr. ř. Nejvyšší soud uvedl, že lze dát stěžovateli za pravdu, že rozvrh práce Krajského soudu v Brně pro rok 2012 nesplňoval požadavky § 42 odst. 1 písm. a) zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů, (dále jen „zákon o soudech a soudcích") ani nároky vyplývající z čl. 38 odst. 1 Listiny a na něj navazující judikatury Ústavního soudu, neboť jím nebyl stanoven způsob, jak mají být přísedící zařazeni do jednotlivých senátů v konkrétních věcech, takže

Sbirka_nalezu-82.indd 308 29.3.18 12:42

nelze hovořit o „určité míře flexibility“, ale o absenci předem daných transparentních pravidel. Na druhou stranu však nelze usuzovat, že ustanovení konkrétních dvou přísedících projednávajících trestní věc stěžovatele bylo aktem libovůle, pro což stěžovatel neuvádí ani žádnou argumentaci, neboť se lze domnívat, že krajský soud měl v dané době vnitřní systém přidělování přísedících, podle kterého byli konkrétní přísedící určeni. Nejvyšší soud proto uvedenou vadu považoval za formální, která neměla prokazatelné materiální důsledky zakládající důvodné pochybnosti o spravedlivém posouzení věci. Nejvyšší soud se zabýval i námitkami stěžovatele ve věci samé, ty však neshledal opodstatněnými.

II.

6. Stěžovatel v ústavní stížnosti poukazuje na obsah svého dovolání, v němž především namítal, že v trestním řízení vedeném u Krajského soudu v Brně bylo porušeno jeho právo na zákonného soudce, neboť věc rozhodoval senát složený z předsedkyně senátu JUDr. Jaroslavy Bartošové a dvou přísedících PhDr. Soni Haluzové a Mgr. Otty Císaře, aniž by rozvrh práce stanovil jakákoliv pravidla, z nichž by bylo možné v den nápadu této věci Krajskému soudu v Brně (26. listopadu 2012) dovodit, že členy tohoto trestního senátu se mají stát právě tito přísedící, a nikoliv přísedící jiní působící na tomto soudě. Rozvrh práce platný ke dni 26. 11. 2012 dle stěžovatele nesplňoval zákonný požadavek uvedený v § 42 odst. 1 písm. a) zákona o soudech a soudcích, neboť v kolonce „přísedící“ je pouze odkazováno na seznam přísedících Krajského soudu v Brně, který je sestaven jako jmenný seznam, avšak není z něj patrné, v jakých soudních odděleních konkrétní přísedící působí, pouze je rozlišeno, u které pobočky. Není v něm ani na jiném místě uvedeno žádné pravidlo, z něhož by bylo zřejmé, proč právě přísedící č. 16 (Mgr. Otto Císař) a přísedící č. 33 (PhDr. Soňa Haluzová) z celkového počtu všech 169 přísedících působili v senátu, který rozhodoval jeho trestní věc na prvním stupni. Rozvrh práce tedy umožňoval, aby každý ze 169 přísedících působících u Krajského soudu v Brně byl *ad hoc* přidělen do senátu projednávajícího v prvním stupni konkrétní trestní věc napadlou tomuto soudu. Tato variabilita v možnosti přidělovat přísedící do jednotlivých senátů rozhodujících v prvním stupni trestní věci, a to navíc v rámci různých soudních oddělení Krajského soudu v Brně, je dle stěžovatele ve zjevném rozporu s § 42 odst. 1 písm. a) zákona o soudech a soudcích, který stanoví, že konkrétní přísedící může působit pouze v jednom soudním oddělení příslušného soudu. Nelze ani zjistit, kým a na základě jakých kritérií bylo takto rozhodnuto. Proto stěžovatel usuzuje, že v jeho trestní věci rozhodoval v prvním stupni senát sestavený, pokud jde o přísedící, *ad hoc* pouze pro tuto konkrétní věc, v důsledku čehož byl odňat svému zákonnému soudci.

Sbirka_nalezu-82.indd 309 29.3.18 12:42

7. Stěžovatel dále uvádí, že v souvislosti se zjišťováním postupu Krajského soudu v Brně při obsazování trestního senátu přísedícími také zjistil, že podle rozvrhu práce neměla být jeho trestní věc vůbec přidělena do soudního oddělení 40 T. Poukazuje na stranu 9, písm. A, příslušného rozvrhu práce, kde jsou určena pravidla, podle kterých má být trestní nápad soudu rozdělen mezi jednotlivá soudní oddělení dle specializace, přičemž má za to, že jeho věc neměla být přidělena do soudního oddělení 40 T ani podle tzv. rotačního způsobu, ani s přihlédnutím k uvedené specializaci. Vychází z informací, které lze získat na webové stránce www.justice.cz, infosoud. Upozorňuje však na to, že rozvrh práce na rok 2012 neodpovídá obecně z hlediska terminologického systematice rozdělení trestných činů jak v současně platném trestním zákoníku, tak i v dřívějším zákoně. Oblast finanční a hospodářské kriminality totiž ani jeden z uvedených kodexů nezná. V doplnění podání ze dne 18. srpna 2015 stěžovatel uvádí, že přehlédl, že rozvrh práce na str. 11 a 12 v souvislosti se specializací soudních oddělení termín oblast finanční a hospodářské kriminality velmi přesně definuje, a z toho pak vyplývá, že do ní spadá i trestný čin, za nějž byl pravomocně odsouzen, avšak za předpokladu, že byl spáchán v rozvrhu práce stanoveným taxativním způsobem. V případě stěžovatele se však o takový případ nejedná, takže jeho věc neměla připadnout do žádného ze specializovaných soudních oddělení a zejména pak do soudního oddělení 40 T, které je specializováno na trestné činy obecně nebezpečné.

8. V doplnění ústavní stížnosti ze dne 13. ledna 2016 stěžovatel uvádí, že se z informace zastupujícího předsedy Krajského soudu v Brně dozvěděl, že vše podle rozvrhu práce zapisovala Hana Pelikánová, která je již v důchodu. Z této informace soudí, že o přidělení trestní věci do senátu 40 T i o přidělení konkrétních přísedících rozhodla tato zaměstnankyně, což je v rozporu se sdělením, které bylo poskytnuto osobě odlišné od stěžovatele podle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů. Z toho vyvozuje, že o přidělení přísedících do jednotlivých senátů rozhodovaly v roce 2012 dvě osoby – místopředseda soudu a bývalá zaměstnankyně Hana Pelikánová, a to bez jakýchkoliv pravidel. Domněnku Nejvyššího soudu o existenci vnitřního systému přidělování přísedících u krajského soudu tím považuje za vyvrácenou. V závěru tohoto doplněného podání stěžovatel navrhuje odklad výkonu trestu, který mu byl uložen, a přednostní projednání ústavní stížnosti.

9. Stran věci samé stěžovatel namítá, že v řízení před soudy prvního a druhého stupně byla opomenuta celá řada důkazů, z nichž by mohly vyplynout pro stěžovatele příznivější skutkové závěry, především svědecký výslech Ing. Michala Nováka. Dle stěžovatele způsob, jakým se dovolací soud s neprovedenými důkazy vypořádal, protiřečí samotné jeho

Sbirka_nalezu-82.indd 310 29.3.18 12:42

judikatuře i judikatuře Ústavního soudu. Mezi skutkovými zjištěními soudů a jejich právními závěry je tak dle stěžovatele dán extrémní nesoulad.

III.

10. K ústavní stížnosti se vyjádřili účastníci řízení Nejvyšší soud, Vrchní soud v Olomouci a Krajský soud v Brně a vedlejší účastníci Nejvyšší státní zastupitelství a Vrchní státní zastupitelství v Olomouci.

11. Nejvyšší soud sdělil, že nevyužívá svého práva písemného vyjádření k ústavní stížnosti a jejím doplňkům.

12. Vrchní soud v Olomouci uvedl, že se nemůže blíže vyjádřit, neboť kmenový spis se nachází u Krajského soudu v Brně a zpracovatel napadeného rozhodnutí je v současné době přidělen u Mezinárodního soudního tribunálu v Kosovu. V bližším proto odkázal na důvody rozhodnutí.

13. Krajský soud v Brně ve svém vyjádření poukázal na to, že přísedící Mgr. Otto Císař a PhDr. Soňa Haluzová vykonávají svoji činnost u Krajského soudu v Brně více než 10 let a po celou dobu jsou zařazeni do senátu 40 T, což lze dohledat z předchozích meritorních rozhodnutí, která byla v rámci tohoto senátu vydána. Nadto se domnívá, že zákonné instituty „soudce“ a „přísedící“ nelze ztotožňovat a klást na ně stejné požadavky. Pozice obou subjektů jsou odlišné požadavky na kvalifikaci, způsob uvedení do funkce, na délku funkčního období, kárnou odpovědností i finanční odměnou. Soudci mají Ústavou přiznané postavení ústavního činitele, aniž by stejné postavení bylo přiznáváno přísedícím, byť mají v rámci trestního řízení stejné hlasovací právo. Ústavní princip vyplývající z čl. 38 odst. 1 Listiny, podle něhož nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci, nelze vykládat tak, že by měl být aplikován i na přísedící. Ani meritum ústavní stížnosti nepovažuje krajský soud za důvodné, neboť o postupu nalézacího soudu svědčí sám obsah trestního spisu. Vyhlášený rozsudek byl navíc přezkoumán Vrchním soudem v Olomouci a Nejvyšším soudem.

14. Nejvyšší státní zastupitelství odkázalo na své stanovisko k věci vyslovené v rámci vyjádření k dovolání stěžovatele.

15. Vrchní státní zastupitelství v Olomouci sdělilo, že nevyužívá svého práva k věci se vyjádřit.

16. Krajské státní zastupitelství v Olomouci se svého postavení vedlejšího účastníka výslovně vzdalo.

17. V replikách na podaná vyjádření ze dne 29. února 2016, ze dne 10. března 2016 a ze dne 24. března 2016 stěžovatel setrval na své argumentaci uplatněné v ústavní stížnosti. Uvedl, že není schopen přezkoumat pravdivost tvrzení Krajského soudu v Brně, že jmenovaní přísedící jsou po celou dobu výkonu své funkce zařazeni v senátu 40 T. Je mu však známo, že jiný stěžovatel v ústavní stížnosti vedené pod sp. zn. II. ÚS 73/16 [pozn. red.: posléze ukončené usnesením Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS

Sbirka_nalezu-82.indd 311 29.3.18 12:42

73/16 ze dne 22. 11. 2016 (dostupné na http://nalus.usoud.cz)] zjistil, že v roce 2012 byla PhDr. Soňa Haluzová členem senátu v šesti trestních věcech, z nichž ve čtyřech po sobě tomuto senátu napadlých trestních věcech sp. zn. 40 T 11/2012, 40 T 12/2012, 40 T 13/2012 a 40 T 14/2012. Mgr. Otto Císař byl pak v roce 2012 členem senátu 40 T ve třech trestních věcech. Členy tohoto senátu v roce 2012 bylo dalších dvanáct přísedících, z nichž jedenáct v jedné nebo dvou kauzách. Výjimkou je Petr Drdla, který byl jako přísedící členem tohoto senátu ve čtyřech věcech. Z uvedeného stěžovatel vyvozuje, že v jeho věci rozhodovali přísedící, kteří byli v roce 2012 členy senátu 40 T daleko nejčastěji, při přidělování přísedících do tohoto senátu nebyl uplatňován princip rovnoměrného přidělování, který stanovil rozvrh práce, a nelze vyloučit, že se mezi nimi a předsedkyní senátu vytvořily osobní vazby umožňující predikovat jejich postoj při výkonu funkce přísedícího.

18. V podání ze dne 18. dubna 2016 stěžovatel navrhl k úvaze, zda by vzhledem k rozdílným vyjádřením různých činitelů Krajského soudu v Brně k jeho ústavní stížnosti a podáním nepřispělo k přezkoumání věci nařízení ústního jednání, když podle jeho názoru nemůže být jeho ústavní stížnost zjevně neopodstatněná. V tom případě by navrhl provést konkrétní důkazy. Rovněž se domnívá, že by jeho námitka o nesprávném zařazení věci do soudního oddělení 40 T neměla být posouzena jako pozdě vznesená.

19. Ústavní soud vyšel návrhu na veřejné projednání ústavní stížnosti za účelem objasnění sporného postupu Krajského soudu v Brně vstříc a ve věci nařídil ústní jednání. Z podnětu stěžovatele pak vyžádal rozvrhy práce Krajského soudu v Brně za roky 2012 a 2013, včetně jeho změn, doplňků a příloh, výpis z nápadu trestní agendy senátu 40 T Krajského soudu v Brně za roky 2012 a 2013, seznam přísedících, kteří působili u Krajského soudu v Brně v létech 2012 a 2013, a výkazy o přidělení přísedících do senátu 40 T Krajského soudu v Brně za roky 2012 a 2013.

20. Poté, co se zástupce stěžovatele seznámil s vyžádanými listinami i s obsahem spisového materiálu (celkem v 5 případech využil možnosti nahlédnout do spisu Ústavního soudu), předložil dne 3. 7. 2016 listiny, z nichž se má podávat, že k porušování rozvrhu práce Krajského soudu v Brně při přidělování trestních věcí do jednotlivých senátů docházelo již v roce 2011, což mělo mít dopad i na přidělování věcí v roce 2012, a bylo v tom pokračováno po celý rok 2012. Učinil tak po zjištění, že Ústavní soud nevyžádal všechny jím navrhované důkazy (rozvrh práce Krajského soudu v Brně za rok 2011 a výpis z nápadu trestní agendy u tohoto soudu za období od 1. 11. 2011 do 31. 12. 2012).

IV.

21. Při ústním jednání konaném dne 13. 7. 2016 předseda senátu na úvod konstatoval, že důkazní návrhy vznesl pouze stěžovatel, přičemž

Sbirka_nalezu-82.indd 312 29.3.18 12:42

byly vyžádány jen některé jím navrhované listiny (uvedené v předchozím bodě), a vyhlásil usnesení, že další důkazy (rozvrhem práce na rok 2011, rejstříky a pomocnými evidenčními pomůckami podatelny a vyšší podatelny z roku 2012, seznamem přísedících trestního senátu z roku 2011, výslechem svědků Mgr. Císaře a PhDr. Soni Haluzové, kteří se jako přísedící podíleli na vydání napadeného rozhodnutí Krajského soudu v Brně) se provádět nebudou. V této souvislosti odůvodnil, že jednání bylo nařízeno ke konkrétní podané ústavní stížnosti v trestní věci stěžovatele a úkolem Ústavního soudu je zjistit, zda v tomto řízení byla či nebyla porušena stěžovatelova ústavní práva. Proto nebude přihlédnuto k těm důkazům, které se týkají úplně jiných časových období, neboť trestní stíhání stěžovatele bylo zahájeno dne 14. 3. 2012, obžaloba byla podána dne 26. 11. 2012 a jmenovaní přísedící byli povoláni až dne 20. 3. 2013. Ani navrhovaný výslech Mgr. Císaře a PhDr. Soni Haluzové nemá žádný význam a relevanci, neboť nebyla učiněna spornou otázka, zda se tito dva přísedící spolupodíleli po celou dobu na rozhodování kauzy stěžovatele a ze spisu je zcela zjevné, že se tohoto rozhodování oba účastnili.

22. Soudce zpravodaj poté na pokyn předsedy senátu přednesl obsah návrhu na zahájení řízení, výsledky dosavadního řízení před Ústavním soudem a základní skutečnosti plynoucí ze spisového materiálu.

23. Zástupce stěžovatele ve svém přednesu odkázal na obsah ústavní stížnosti a jejích doplňků. Nad jejich rámec poukázal na nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2769/15 ze dne 15. 6. 2016 (N 115/81 SbNU 795), a to na jeho závěr, že při přidělování soudní agendy musí být splněny dvě zásadní podmínky – pravidla přidělování soudní agendy musí být stanovena přímo v rozvrhu práce a tato pravidla musí být transparentní, obecná a musí obsahovat záruky proti případnému zneužití. Uvedl, že otázku, do jaké míry se uvedené principy aplikují při určování přísedících, řešil Ústavní soud v rozmezí 4 let protichůdně, což je pro právní praxi matoucí. Poukázal přitom na dva právní názory vyslovené v usnesení sp. zn. I. ÚS 2337/14 ze dne 11. 8. 2015 (v SbNU nepublikováno, dostupné na http://nalus.usoud.cz) a nálezu sp. zn. II. ÚS 3213/10 ze dne 2. 6. 2011 (N 105/61 SbNU 581). Dle jeho názoru jednoznačné zásady v tomto směru stanovil nález sp. zn. II. ÚS 3213/10, byť si je vědom toho, že skutkově není tato věc totožná s projednávanou kauzou. K prokázání netransparentního postupu soudu pak předložil složku listin, která by měla obsahovat další důkazy prokazující, že pořadí přidělování trestních věcí do jednotlivých senátů bylo narušeno již v roce 2011, přípis Krajského soudu v Brně ze dne 11. 7. 2016 zn. 888/2016, odpověď Krajského soudu v Brně ze dne 16. 6. 2016 zn. Si 772/2016, stejnopis notářského zápisu, který osvědčuje, že rozvrh práce účinný ke dni 1. 1. 2012 byl vytvořen dne 24. 6. 2016. Na závěr zástupce stěžovatele setrval na názoru, že řízení před soudem prvního stupně,

Sbirka_nalezu-82.indd 313 29.3.18 12:42

v němž bylo rozhodnuto o vině a trestu stěžovatele, proběhlo před nezákonným soudcem. Dle něj bylo předloženými důkazy prokázáno, že trestní věc stěžovatele neměla být přidělena do soudního oddělení 40 T a že přísedící, kteří byli členy tohoto senátu, byli vybráni způsobem, který nebyl popsán v rozvrhu práce. Rozhodnutí o přidělení přísedících tak bylo kabinetní a nepřezkoumatelné. Zdůraznil, že tento případ má daleko širší význam, než pokud jde o osobu stěžovatele, neboť je důležitý z hlediska důvěryhodnosti soudnictví jako celku. Dle jeho přesvědčení Krajský soud v Brně nevysvětlil, kdo rozhodl o přísedících do soudního senátu v trestní věci stěžovatele, přičemž kritéria, která zde zazněla, byla již některými nálezy Ústavního soudu odmítnuta. Mluví se o jakémsi vnitřním seznamu 15 přísedících z uveřejněného seznamu obsahujícího 163 přísedících, o čemž se stěžovatel nemohl dozvědět.

24. Předsedkyně senátu JUDr. Jaroslava Bartošová, jednající za Krajský soud v Brně, především odkázala na písemné vyjádření k ústavní stížnosti. Dále upozornila na formulář kancelářského řádu, do něhož každý předseda senátu zapisuje seznam přísedících, s nimiž pracuje. Sama tak činí na začátku každého kalendářního roku, přičemž dbá na to, aby přísedící, které má k dispozici, byli rovnoměrně vytíženi tak, aby nezasedali více než 20 dní v roce. Má okolo 15 přísedících, které řídí jako tým. Seznam přísedících jí byl přidělen po převzetí senátu 40 T, v podstatě jej zdědila po svém předchůdci, seznam se pak průběžně doplňoval s ohledem na délku volebního období přísedících i jejich předčasný odchod, např. z pracovních či zdravotních důvodů. Obdobně postupují všichni předsedové senátu. Dále uvedla, že v kauze stěžovatele přizvala Mgr. Ottu Císaře a PhDr. Soňu Haluzovou, kteří figurují jako první a třetí v seznamu jejích přísedících, přičemž vysvětlila, že přestože ani instrukce Ministerstva spravedlnosti neukládá, aby přísedící byli povoláváni podle rotačního principu, neboť se bere ohled na jejich pracovní, zdravotní nebo jinou situaci (přísedící bývají přizváni k trestnímu řízení, které si například vyžádá 2–3 jednací dny, někteří ale také třeba na 30 dnů, v tom případě je už nevolá k jiným věcem), obvykle postupuje podle seznamu, ne však striktně, protože je třeba respektovat pracovní povinnosti přísedících, neboť ne všichni jsou penzisté. Přísedící zpravidla obesílá písemně. Protokolující úřednice jim pošle informativní dopis a zjistí, zda se budou moci v daném termínu dostavit, pokud souhlasí a jsou na řadě, pošle jim písemné předvolání. O tom většinou učiní buď ona, nebo protokolující úřednice neformální poznámku ve svých výkazech, které slouží jako pracovní evidenční pomůcka a nejsou archivovány. Seznam, který byl předložen Ústavnímu soudu, byl protokolující úřednicí vytvořen dodatečně na základě rekonstrukce všech řízení proběhlých za uvedené časové období. Takový postup není dle jejího názoru projevem libovůle. Stran přidělování trestních kauz do konkrétního senátu

Sbirka_nalezu-82.indd 314 29.3.18 12:42

reagovala především na dotazy zástupce stěžovatele, přičemž zejména upozornila na to, že o tom sama nerozhoduje, a poukázala na rozvrh práce, kde je uvedená problematika dostatečně upravena, neboť se zohledňují věci vazební a nevazební, objem spisu, specializace a další okolnosti. Závěrem připustila, že k formálnímu pochybení v příslušném rozvrhu práce stran přísedících sice došlo, ale faktický stav při obsazování přísedících do jednotlivých senátů „byl jiný", a to v tom smyslu, že pracovala se stálými přísedícími dle seznamu, který zdědila po svém předchůdci, a tyto přísedící přidělovala ke konkrétním kauzám pokud možno rovnoměrně.

V.

25. Ústavní soud se nejprve zabýval splněním podmínek řízení a v tomto směru konstatuje, že ústavní stížnost byla podána včas, stěžovatel je zastoupen advokátem a z hlediska napadených rozhodnutí je ústavní stížnost přípustná. Některými námitkami se však Ústavní soud v tomto řízení zabývat nemohl.

26. Pokud totiž stěžovatel tvrdí, že v souvislosti se zjišťováním postupu Krajského soudu v Brně při obsazování trestního senátu přísedícími zjistil, že podle rozvrhu práce neměla být jeho trestní věc přidělena do soudního oddělení 40 T, touto námitkou se Ústavní soud nezabýval, neboť ani Nejvyšší soud nedostal příležitost, aby ji řešil. Stěžovatel ji totiž v dovolacím řízení (ani v řízení před soudy prvního a druhého stupně) neuplatnil, byť tak nepochybně mohl učinit již v řízení před nalézacím soudem. Tzv. „nova", jež mohla být tvrzena v předchozím řízení, totiž nemohou být vznášena až v řízení před Ústavním soudem *(nova ex post)*, k tomu viz např. nález sp. zn. III. ÚS 359/96 ze dne 10. 7. 1997 (N 95/8 SbNU 367), usnesení sp. zn. III. ÚS 496/13 ze dne 18. 6. 2013 (v SbNU nepublikováno), a není proto možné se jimi meritorně zabývat. Z uvedeného důvodu Ústavní soud ani neprováděl stěžovatelem navržené důkazy, jimiž se snažil prokázat důvodnost této své námitky. Pokud zástupce stěžovatele u jednání poté, co mu byla položena otázka, proč námitku o nesprávném zařazení věci do trestního senátu 40 T neuplatnil již v řízení před obecnými soudy, poukázal toliko na nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 252/04 ze dne 25. 1. 2005 (N 16/36 SbNU 173), uvedený nález či jeho závěry nemají s projednávanou kauzou žádnou souvislost a k námitkám, jež mohly být, ale nebyly uplatněny v soudním řízení, se vůbec nevyjadřuje.

27. Naopak stížnostní námitkou, která se týká protiústavního obsazování rozhodujícího senátu přísedícími, se Ústavní soud zabýval, neboť ji stěžovatel v řízení před Nejvyšším soudem uplatnil. Ostatně, podle ustanovení § 265b odst. 1 písm. a) trestního řádu představuje tvrzené rozhodování nepříslušným anebo náležitě neobsazeným soudem jeden ze zákonem předvídaných dovolacích důvodů, takže ještě předtím, než bude námitka

Sbirka_nalezu-82.indd 315 29.3.18 12:42

tohoto druhu uplatněna v ústavní stížnosti, musí být bezpodmínečně obsažena i v dovolání.

28. Logika řízení o ústavní stížnosti je totiž založena na tom, že na jejím základě jsou přezkoumávána rozhodnutí (resp. tzv. jiné zásahy) orgánů veřejné moci, tedy zejména obecných soudů. Ústavní soud, který není součástí soustavy obecných soudů, nemá za úkol nahrazovat roli odvolacího (resp. dovolacího) soudu, nýbrž „pouze" chrání ústavně zaručená základní práva stěžovatele. Tento úkol však nenáleží výlučně Ústavnímu soudu, nýbrž jedná se současně o povinnost celé soudní moci (čl. 4 Ústavy). To konkrétně znamená, že z principu subsidiarity řízení o ústavní stížnosti rovněž plyne, že stěžovatel musí uplatnit veškerou argumentaci, kterou považuje za významnou, stejně jako všechny důkazní návrhy již v řízení před obecnými soudy. Úkolem Ústavního soudu je poté přezkoumat, zda v řízení před obecnými soudy nebyla porušena základní práva stěžovatele. Jinými slovy vyjádřeno, nedávalo by žádný rozumný smysl, aby např. některý argument, který mohl (a měl) stěžovatel uplatnit již v předchozím řízení, předložil teprve Ústavnímu soudu. Takto by totiž nastala zcela absurdní situace, kdy by Ústavní soud přezkoumával napadené rozhodnutí obecného soudu (tedy jeho „ústavní správnost"), ačkoliv by ovšem tento obecný soud neměl žádný důvod, pro který by se měl zabývat určitou argumentací, která mu nebyla zřejmá, jelikož by ji stěžovatel nepoužil a „vyčkal" by s ní teprve na řízení před Ústavním soudem.

29. Pro úplnost Ústavní soud uvádí, že neuplatnění těchto námitek nemůže být v řízení následně zhojeno ani postupem podle ustanovení § 75 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu. Citované zákonné ustanovení se totiž týká případů, kdy stěžovatel nevyčerpal všechny procesní prostředky k ochraně svého práva v tom smyslu, že je vůbec nepodal. To však v daném případě stěžovatel jednoznačně učinil, když podal řádný i mimořádný opravný prostředek. Toto ustanovení se totiž netýká případů, kdy daný procesní prostředek sice podán byl, nicméně argumentace v něm obsažená neumožnila (v daném případě dovolacímu) soudu přezkoumat tvrzená protiústavní pochybení, která jsou vznášena teprve v řízení před Ústavním soudem. Jinak řečeno, citované ustanovení nemůže představovat nástroj k obcházení (byť třeba i neúmyslnému) povinnosti vyčerpání procesních prostředků k ochraně práva stěžovatele, nýbrž jedná se o situaci, kdy stěžovatel vsadí vše „na jednu kartu" a namísto podání přípustného procesního prostředku k obecnému soudu podá proti pravomocnému soudnímu rozhodnutí přímo ústavní stížnost s vědomím toho, že je na vlastním uvážení Ústavního soudu, zdali v ní shledá zákonem požadovaný přesah vlastních zájmů stěžovatele. Jen v tomto případě totiž může Ústavní soud přezkoumávat stížnostní námitky, které z důvodu opomenutí stěžovatele předtím nemohl přezkoumávat obecný soud.

Sbirka_nalezu-82.indd 316 29.3.18 12:42

30. Jedinou výjimkou z tohoto obecného pravidla je případ, kdy po stěžovateli nelze spravedlivě požadovat (resp. klást k jeho tíži), že neuplatnil určitou argumentaci, kterou však objektivně v době, kdy probíhalo řízení před obecnými soudy předcházející podání následné ústavní stížnosti, ještě ani znát nemohl. Příkladem je pozdější rozhodnutí některého z nejvyšších soudů (případně soudu mezinárodního), legislativní vývoj, formulace nové doktríny apod. V nyní projednávaném případě proto také Ústavní soud plně akceptuje odkazy na vlastní judikaturu (viz níže), která byla vydána až poté, co bylo řízení před obecnými soudy skončeno, a dokonce až po podání ústavní stížnosti (viz zejména nález sp. zn. I. ÚS 2769/15). Je však zřejmé, že otázka obsazení rozhodujícího senátu krajského soudu určitě nemůže představovat okolnost, kterou by stěžovatel neznal, resp. znát nemohl. Rozvrhy práce každého soudu jsou totiž veřejně přístupné a složení konkrétního senátu muselo být stěžovateli (resp. jeho obhájci, tedy profesionálnímu právníkovi, u něhož není důvod zpochybňovat jeho odbornou kompetenci) známo nejpozději při prvním veřejném zasedání.

VI.

31. Ústavní soud v minulosti již mnohokrát zdůraznil, že není oprávněn zasahovat do rozhodovací činnosti obecných soudů, neboť není vrcholem jejich soustavy (srov. čl. 81, 90 Ústavy). Pokud soudy postupují v souladu s obsahem hlavy páté Listiny, nemůže na sebe atrahovat právo přezkumného dohledu nad jejich činností (čl. 83 Ústavy). Na druhé straně je však oprávněn a povinen posoudit, zda bylo řízení jako celek spravedlivé a zda v něm nebyla porušena ústavně zaručená základní práva nebo svobody stěžovatele.

32. Stěžovatel především argumentuje porušením práva na zákonného soudce ve smyslu čl. 38 odst. 1 Listiny, k němuž mělo dojít v řízení před Krajským soudem v Brně tím, že jeho trestní věc rozhodoval senát složený vedle předsedkyně senátu JUDr. Jaroslavy Bartošové ze dvou přísedících, PhDr. Soni Haluzové a Mgr. Otty Císaře, aniž by rozvrh práce stanovil jakákoliv pravidla, z nichž by bylo možné v den nápadu této věci Krajskému soudu v Brně (26. listopadu 2012) dovodit, že členy tohoto trestního senátu se mají stát právě uvedení přísedící, a nikoliv přísedící jiní působící na tomto soudu. V této souvislosti brojí především proti usnesení Nejvyššího soudu, jímž byla jako zjevně neopodstatněná odmítnuta jeho dovolací námitka o nesprávném obsazení senátu rozhodujícího na prvním stupni o jeho vině a trestu přísedícími, podřazená pod dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. a) tr. ř., neboť je pro něho naprosto nepřijatelný závěr uvedený v odůvodnění napadeného usnesení Nejvyššího soudu, že „lze se domnívat, že Krajský soud v Brně měl v dané době vnitřní systém přidělování přísedících,

Sbirka_nalezu-82.indd 317 29.3.18 12:42

ač ten nebyl v rozvrhu práce vyjádřen, podle kterého byli konkrétní přísedící určeni".

33. K takto relevantně uplatněné námitce je nutno na úvod připomenout, že jedním ze stěžejních ústavních principů vymezujících postavení soudní moci a významnou systémovou pojistkou zaručující nezávislost soudů je právo na zákonného soudce. Podle čl. 38 odst. 1 Listiny totiž platí, že nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci, přičemž příslušnost soudu i soudce stanoví zákon. Tímto zákonem je zákon o soudech a soudcích, který upravuje základní pravidla pro přidělování věcí, které mají být u soudu projednány a rozhodnuty, v § 41 až 45. Konkrétní pravidla pak stanoví rozvrh práce každého soudu, který vydává předseda soudu po projednání se soudcovskou radou na období kalendářního roku a je veřejně přístupný (§ 41 zákona o soudech a soudcích). V rozvrhu práce soudu se zejména jmenovitě určují soudci tvořící senát, samosoudci, přísedící, asistenti soudců, vyšší soudní úředníci, soudní tajemníci a soudní vykonavatelé, kteří budou působit v jednotlivých soudních odděleních [§ 42 odst. 1 písm. a) zákona o soudech a soudcích].

34. Ústavní soud v minulosti interpretoval obsah práva na zákonného soudce tak, že toto právo na jedné straně dotváří a upevňuje soudcovskou nezávislost a na straně druhé představuje pro každého účastníka řízení stejně cennou záruku, že k rozhodnutí jeho věci jsou povolány soudy a soudci podle předem daných zásad (procesních pravidel), aby byla zachována zásada pevného přidělování soudní agendy a aby byl vyloučen – pro různé důvody a rozličné účely – výběr soudů a soudců *„ad hoc"*. Toto právo není vyčerpáno toliko zákonným určením věcné, funkční a místní příslušnosti soudu ani pouhým zákonným vymezením hledisek rozdělení soudní agendy mezi senáty a samosoudce, jakož i stanovením počtu soudců v senátech, jak požaduje čl. 94 Ústavy. Součástí základního práva na zákonného soudce je i zásada přidělování soudní agendy a určení složení senátu na základě pravidel obsažených v rozvrhu práce soudů. Mezi požadavky, které vyplývají pro rozvrh práce, náleží předvídatelnost a transparentnost obsazení soudu pro účastníky řízení [viz nálezy sp. zn. III. ÚS 232/95 ze dne 22. 2. 1996 (N 15/5 SbNU 101), sp. zn. III. ÚS 293/98 ze dne 21. 1. 1999 (N 11/13 SbNU 71), sp. zn. I. ÚS 93/99 ze dne 27. 9. 2005 (N 183/38 SbNU 463)]. Dosavadní judikaturu vztahující se k dané problematice Ústavní soud shrnul v nálezu sp. zn. I. ÚS 2769/15 ze dne 15. 6. 2016 (viz výše), v němž konstatoval, že při přidělování soudní agendy musí být splněny dvě zásadní podmínky – pravidla přidělování soudní agendy musí být stanovena přímo v rozvrhu práce a tato pravidla musí být transparentní, obecná a musí obsahovat záruky proti případnému zneužití.

35. Uvedená nálezová judikatura však neřeší otázku přísedících.

Sbirka_nalezu-82.indd 318 29.3.18 12:42

36. V projednávaném případě skutečně není sporu o tom, že příslušný rozvrh práce Krajského soudu v Brně nestanovil jednoznačný postup, z něhož by bylo možné v den nápadu trestní věci stěžovatele Krajskému soudu v Brně (26. listopadu 2012) a ani v době, kdy byli konkrétní přísedící vybíráni a voláni k hlavnímu líčení, dovodit, že členy trestního senátu 40 T, kterému byla věc přidělena k vyřízení, se mají stát právě přísedící PhDr. Soňa Haluzová a Mgr. Otto Císař, a nikoliv přísedící jiní působící na tomto soudě a jmenovitě uvedení v příloze k rozvrhu práce. Spornou se však stala právě otázka, do jaké míry se uvedená obecná pravidla vytyčená pro přidělování soudní agendy na soudech zákonem o soudech a soudcích a nálezy Ústavního soudu aplikují při určování konkrétních přísedících do jednotlivých senátů ze seznamu přísedících. Zatímco totiž Nejvyšší soud, jehož rozhodnutí je napadeno projednávanou ústavní stížností, považoval neuvedení konkrétních přísedících k jednotlivým senátům v rozvrhu práce krajského soudu toliko za formální vadu, která nemá prokazatelně materiální důsledky zakládající důvodné pochybnosti o spravedlivém posouzení věci, stěžovatel vyslovil přesvědčení, že pravidla pro přidělování přísedících do jednotlivých senátů (oddělení) musí být stanovena přímo v rozvrhu práce, musí být transparentní a musí obsahovat záruky proti případnému zneužití.

37. Právní úprava postavení přísedících coby laiků podílejících se na rozhodovací činnosti soudů svou účastí v soudních senátech je obsažena především v § 60 a 101 zákona o soudech a soudcích, jejich konkrétní zapojení do soudní činnosti pak v občanském soudním řádu a trestním řádu. Funkce přísedícího je veřejnou funkcí a není slučitelná s funkcí poslance nebo senátora. Za výkon své funkce dostávají přísedící náhradu mzdy a hotových výdajů. Na rozdíl od soudců jsou přísedící do svých funkcí voleni, a to na období 4 let. Zvolen může být každý státní občan České republiky, který je svéprávný a bezúhonný, jestliže jeho zkušenosti a morální vlastnosti dávají záruku, že svou funkci bude řádně zastávat, dosáhl věku nejméně 30 let a souhlasí s přidělením do funkce přísedícího konkrétního soudu. Není tedy potřeba magisterské vzdělání v oblasti práva a složení justiční zkoušky, což jsou další podmínky pro jmenování soudcem. Přísedící okresních soudů volí a odvolávají zastupitelstva obcí v obvodu okresního soudu a přísedící krajských soudů volí zastupitelstvo kraje v obvodu příslušného krajského soudu. Kandidáty navrhují členové zastupitelstva, přičemž počet přísedících, kteří mají být zvoleni, stanoví podle potřeby daného soudu jeho předseda, který se také k navrženým kandidátům vyjadřuje. Po svém zvolení přísedící skládají do rukou předsedy soudu slib. Jejich konkrétní zapojení do rozhodovací činnosti soudu pak spočívá v zasedání v tříčlenných soudních senátech, přičemž vždy dva přísedící doplňuje jeden profesionální soudce, který je předsedou daného senátu, ale při poradě o rozsudku ho mohou přísedící přehlasovat, neboť platí rovnost hlasů.

Sbirka_nalezu-82.indd 319 29.3.18 12:42

38. Institut přísedícího (byť ve zcela odlišné podobě, nežli je tomu v současnosti) není výdobytkem teprve nedávné minulosti. Obdobný institut (porota) byl již znám ve druhé polovině 19. století a mluví o něm i ústava z roku 1920 [viz např. Princ, M. Soudnictví v českých zemích v letech 1848 až 1938 (soudy, soudní osoby, dobové problémy). Praha : Wolters Kluwer, 2015]. S nástupem komunistického režimu, v souvislosti se snahami o „zlidovění soudnictví" porotu nahradili soudci z lidu, kteří byli, slovy zákona, státně spolehliví a oddaní myšlence lidově demokratického zřízení (§ 11 bod 4 zákona č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví). Tradice volených zástupců lidu, a nikoliv odborníků přetrvala i po roce 1989, kdy byl zákonem č. 335/1991 Sb., o soudech a soudcích, ve znění pozdějších předpisů, institut soudců z lidu opuštěn a byli zavedeni přísedící. Rolí soudce z lidu a později přísedícího bylo soudnictví obohaceno o laický pohled, který měl přispět k tomu, aby se justice více otevřela veřejnosti. Podíl laiků na rozhodování soudů měl přinést jistou demokratizaci a dát výsledným rozhodnutím větší váhu. Přispění vnějšího faktoru mělo pomoci uzavřený svět justice, jeho jazyk a rozhodnutí učinit srozumitelnějším a čitelnějším pro ostatní. V nyní projednávané věci, kdy Ústavní soud rozhoduje o konkrétní ústavní stížnosti brojící proti rozhodnutím obecných soudů, nicméně Ústavní soud nevidí žádný rozumný důvod, pro který by se měl jakkoliv vyjadřovat k vhodnosti a smysluplnosti stávajícího modelu přísedících, popřípadě k jejich stávající právní úpravě.

39. Porovnáním zákonných institutů soudce a přísedícího a požadavky na úpravu přiřazení přísedících k jednotlivým soudním senátům rozvrhem práce soudu se již Ústavní soud v minulosti zabýval. V nálezu sp. zn. II. ÚS 3213/10 ze dne 2. 6. 2011 (N 105/61 SbNU 581) k namítanému způsobu přidělování přísedících do konkrétního senátu uvedl, že právo na zákonného soudce slouží k ochraně především proti libovolnému či účelovému obsazení jednajícího soudu *ad hoc*, avšak nelze je zaměňovat za procesní prostředek, jímž by mělo být *ex post* zvráceno již vydané rozhodnutí, a dospěl k závěru, že pokud byli přísedící ke konkrétní kauze vybíráni z více osob vyjmenovaných v rozvrhu práce, nelze z tohoto pohledu postupu soudu nic vytknout. V rámci obecných východisek sice vyslovil, že základní pravidla pro soudce se vztahují i na přísedící a lze je vyvodit ze zákonné úpravy založené na tom, že přísedící musí splňovat v zásadě stejné podmínky jako profesní soudce (vyjma odbornosti), při rozhodování má také stejné postavení – jeho hlas má stejnou váhu, současně však uvedl, že požadavky na zákonného soudce (přísedícího) není možné absolutizovat. Pokud shledal jeho porušení, učinil tak však v souvislosti s řešením námitky, že soud v konkrétní kauze opakovaně rozhodoval v jiném složení senátu, kdy během řízení v civilní věci měnil přísedící, což je postup porušující právo na zákonného soudce. V tomto směru proto nelze bez dalšího

Sbirka_nalezu-82.indd 320 29.3.18 12:42

poukazovat na závěry uvedeného nálezu, učiněné ve skutkově odlišné věci, jak mylně činí v nyní projednávané věci stěžovatel, jelikož podstata případu řešeného pod sp. zn. II. ÚS 3213/10 spočívala zjevně právě v personálních změnách rozhodujícího senátu v průběhu řízení, a nikoliv v otázce výběru přísedících.

40. Na uvedené závěry vyslovené ve výše citovaném nálezu sp. zn. II. ÚS 3213/10 navázal Ústavní soud v usnesení sp. zn. II. ÚS 1168/13 ze dne 23. 5. 2013 (v SbNU nepublikováno, dostupné na http://nalus.usoud.cz), v němž řešil skutkově i právně obdobnou problematiku jako nyní, tedy absenci předem daných pravidel v rozvrhu práce soudu stran přísedících, kteří měli spolurozhodovat v trestní kauze. Poukázal na to, že je třeba rozlišovat rozsah konkrétnosti určení mezi soudci a přísedícími, a to především s ohledem na rozdíly v povaze jejich funkcí. Zatímco soudce je jmenován natrvalo, přísedící je volen, a to na určité období, soudce je na rozdíl od přísedícího v pracovním vztahu, v senátu je to především soudce, komu procesní předpisy ukládají povinnost vést řízení, zatímco kompetence přísedícího jsou omezeny toliko na rozhodování. Z těchto důvodů shledal zákonné požadavky na rozvrh práce soudu, pokud jde o určení konkrétních přísedících, méně specifikovanými než na určení soudce. Stav, kdy přísedící byli jmenovitě určeni v příloze k rozvrhu práce, a nikoliv v samotném rozvrhu práce, ani to, že v něm nebyli rozděleni do jednotlivých senátů, proto za porušení ústavního pořádku neoznačil.

41. Způsobem přidělování přísedících do soudních senátů se Ústavní soud zabýval také v usnesení sp. zn. I. ÚS 2337/14 ze dne 11. 8. 2015, v němž v podstatě obdobně jako v usnesení sp. zn. II. ÚS 1168/13 poukázal na rozdíly v povaze funkcí soudce a přísedícího, pro něž zákonné požadavky na rozvrh práce soudu, pokud jde o určení konkrétního přísedícího, jsou méně specifikované než na určení soudce, což není v rozporu s ústavním pořádkem.

42. S východisky i závěry vyslovenými v citovaných usneseních i v nálezu Ústavního soudu je možno se ztotožnit i v nyní posuzované věci, která se nijak neodlišuje od případů již řešených. Na některé rozdíly v postavení přísedících již bylo poukázáno v bodě 37 v rámci shrnutí právní úpravy institutu přísedících (odlišné požadavky na kvalifikaci, způsob uvedení do funkce, délku funkčního období, kárnou odpovědností i finanční odměnu). Zohlednit je třeba i praktickou stránku věci, kdy přísedící jsou povoláváni k rozhodování jednotlivých věcí podle svých časových, pracovních a zdravotních možností a délky mandátu, a to především tak, aby nedocházelo k průtahům v jednotlivých řízeních. Z tohoto hlediska není prakticky schůdné takové řešení, kdy by předseda senátu měl rozvrhem práce či jeho přílohou přiděleny např. toliko 2 přísedící (pouze tehdy by totiž byla úprava rozvrhu práce ve vztahu k přísedícím zřejmě plně transparentní a pro

Sbirka_nalezu-82.indd 321 29.3.18 12:42

účastníky předem seznatelná), neboť by s největší pravděpodobností nutně docházelo k opakovaným situacím, kdy by hlavní líčení musela být nařizována s dlouhým časovým předstihem anebo by musela být opakovaně odročována, pokud přísedící omluví svou neúčast, popřípadě soudu sdělí, že se po dobu i více měsíců nebude moci dostavit, např. z důvodu pracovního či soukromého zaneprázdnění. V tomto případě by však jiný přísedící už nemohl být povolán. Proto jsou zákonné požadavky na rozvrh práce soudu stran určení konkrétních přísedících méně specifikované než na určení soudce, což – jak Ústavní soud opakovaně konstatoval v minulosti – není v rozporu s ústavním pořádkem. Lze proto učinit dílčí závěr, že není bez dalšího (ledaže by byl prokázán opak) aktem libovůle či účelovým obsazením jednajícího senátu *ad hoc* s tím důsledkem, že by ve věci rozhodoval nezákonný soudce (přísedící), pokud jsou přísedící pro konkrétní oddělení vybíráni ze jmenného seznamu přísedících, obsaženého v příslušném rozvrhu práce či v jeho příloze, který je veřejnosti přístupný.

43. Ústavní soud však přisvědčuje stěžovateli v tom, že jmenný seznam přísedících s ohledem na jejich počet a nezařazení do jednotlivých oddělení přímo v rozvrhu práce v něm mohl vyvolat pochybnosti o řádném postupu při výběru přísedících, kteří se zúčastnili projednání jeho kauzy. Protože Nejvyšší soud se této otázce v napadeném rozhodnutí v podstatě zcela vyhnul a pouze poukázal na to, že krajský soud měl zřejmě nějaký vnitřní systém, podle něhož při obsazování jednotlivých senátů přísedícími postupoval, Ústavní soud v souladu s návrhem stěžovatele nařídil ve věci ústní jednání, aby zjistil, zda takový systém, zaručující stěžovateli v konkrétním řízení právo na zákonného soudce (přísedícího), na krajském soudě skutečně existoval, anebo – pokud tomu tak nebylo – zda toto stěžovatelovo právo bylo porušeno.

44. Jak Ústavní soud vyložil výše, nehodlá se situovat do role někoho, kdo by byl oprávněn několik let zpětně prověřovat celkovou praxi Krajského soudu v Brně, která se přímo netýká projednávané kauzy. Proto provedl jen ty důkazy, navržené stěžovatelem před jednáním, které se této kauzy týkají, nikoliv důkazy vztahující se k jiným časovým obdobím či jiným případům. Ze stejného důvodu nepřihlédl k některým důkazům předloženým zástupcem stěžovatele při jednání, a to ke složce listin, která by měla dle tvrzení zástupce stěžovatele obsahovat další důkazy prokazující, že pořadí přidělování trestních věcí do jednotlivých senátů bylo narušeno již v roce 2011. Pokud byl Ústavnímu soudu při jednání dále předložen přípis Krajského soudu v Brně ze dne 11. 7. 2016 zn. 888/2016, odpověď Krajského soudu v Brně ze dne 16. 6. 2016 zn. Si 772/2016 a stejnopis notářského zápisu, který osvědčuje, že dokument předložený Krajským soudem v Brně (rozvrh práce účinný ke dni 1. 1. 2012) byl vytvořen dne 24. 6. 2016, Ústavní

Sbirka_nalezu-82.indd 322 29.3.18 12:42

soud k těmto listinám nepřihlížel, neboť nejsou z hlediska posuzované věci relevantní.

45. Za relevantní důkaz pro ověření způsobu, jak krajský soud pracoval s přísedícími a jak je ke konkrétní kauze vybíral, Ústavní soud považuje především výslech předsedkyně senátu JUDr. Jaroslavy Bartošové, které byla věc stěžovatele přidělena k projednání a rozhodnutí. Z její výpovědi (která ostatně odpovídá i dalším provedeným důkazům, zejména výkazům o zasedání přísedících v senátu 40 T) vyplývá, že při převzetí senátu 40 T dostala k dispozici přibližně 15 přísedících z uveřejněného seznamu přísedících, že tento interní seznam „zdědila" po svém předchůdci a začátkem každého roku jej aktualizovala. Z její výpovědi se dále podává, jaká kritéria volí při výběru přísedících k napadlým kauzám tak, aby byli přísedící rovnoměrně vytíženi a nezasedali více než 20 dnů v roce, a proč nemůže z objektivních důvodů v některých případech dodržet rotační způsob výběru. Z její výpovědi též vyplývá, jak postupovala v kauze stěžovatele, kdy přizvala Mgr. Otto Císaře a PhDr. Soňu Haluzovou, kteří figurují jako první a třetí v jejím interním seznamu. Vyjádřila se také ke způsobu, jak jsou přísedící informováni o termínech projednání napadlých kauz a jakým způsobem jsou k nim zváni, pokud jim termín vyhovuje. Z uvedené výpovědi lze učinit závěr, že přísedící ke kauze stěžovatele nebyli vybráni nahodile, ale podle předem daných pravidel z interního seznamu přísedících, působících v senátu, jemuž JUDr. Bartošová předsedá. Zástupce stěžovatele sice JUDr. Bartošové položil řadu otázek, většina z nich se však netýkala projednávané kauzy. Ústavní soud proto konstatuje, že její výpověď v podstatných rysech se mu zpochybnit nepodařilo.

46. V rozporu s výpovědí JUDr. Jaroslavy Bartošové nejsou ani ostatní před jednáním vyžádané důkazy – příslušné rozvrhy práce Krajského soudu v Brně na roky 2012 a 2013 včetně příloh a doplňků, které obsahují seznam přísedících, mezi nimiž figuruje Mgr. Otto Císař a PhDr. Soňa Haluzová, výpisy nápadu trestní agendy senátu 40 T Krajského soudu v Brně v roce 2012 a 2013, z nichž se podává, že do senátu 40 T napadlo v roce 2012 celkem 15 věcí, z toho dne 26. 11. 2012 trestní věc stěžovatele, u které jsou jako přísedící uvedeni Mgr. Otto Císař a PhDr. Soňa Haluzová, a v roce 2013 celkem 11 věcí, a výkazy o zasedání přísedících pro rok 2012 a 2013, z nichž bylo zjištěno, že Mgr. Otto Císař se zúčastnil v roce 2012 rozhodování čtyř trestních věcí a stejně tak PhDr. Soňa Haluzová a v roce 2013 Mgr. Otto Císař pěti věcí a PhDr. Soňa Haluzová tří trestních věcí. Stěžovatel sice poukazuje na časté obsazování těchto přísedících, z výkazů však vyplývá, že stejně nebo ještě častěji byli obsazováni i jiní přísedící (např. Bc. Josef Marek, Jana Novotná, Bc. Romana Rysková, Ing. František Ujčík, Alois Urban, Ing. Miloslav Janíček). Z výkazů o zasedání přísedících senátu 40 T v roce 2012 a 2013 se rovněž podává, že v obou těchto letech působilo u daného

Sbirka_nalezu-82.indd 323 29.3.18 12:42

senátu 14 přísedících, kteří byli povoláváni v zásadě rovnoměrně, a to nejvýše 5x a nejméně jednou.

47. Provedenými důkazy má Ústavní soud za prokázáno, že krajský soud měl v době nápadu věci stěžovatele i v době, kdy byli k jejímu projednání voláni přísedící, pevný vnitřní systém přidělování přísedících k jednotlivým kauzám, podle něhož bylo v jednotlivých odděleních postupováno, nikoliv systém nahodilý a účelový. V letech 2012 a 2013 totiž v senátu 40 T působili přísedící nikoliv z celého seznamu všech přísedících z přílohy k rozvrhu práce, nýbrž pouze z celkem 14 přísedících, přičemž se v obou letech téměř bezvýhradně jednalo o stejné osoby. Ani v rámci tohoto „subseznamu" přísedících se pak nepotvrdilo žádné podezření, že by např. byli využíváni jen někteří z těchto přísedících. Naopak, z provedeného dokazování plyne jednoznačná snaha o rovnoměrné zapojení všech daných přísedících do rozhodovací činnosti daného senátu. Byla tak potvrzena úvaha Nejvyššího soudu, že zjištěná vada příslušného rozvrhu práce je toliko formální, která nicméně nemá žádné prokazatelné materiální důsledky zakládající důvodné pochybnosti o spravedlivém posouzení věci stěžovatele, neboť bylo postaveno najisto, kdo, jakým způsobem a podle jakých kritérií na krajském soudu rozhodl o přidělení konkrétních přísedících do senátu rozhodujícího trestní kauzu stěžovatele, přičemž nebyly zjištěny žádné poznatky o tom, že by snad přísedící měli být vybráni účelově. Stěžovatel, resp. jeho právní zástupce u jednání ani netvrdil, že by v jeho případě byli přísedící vybráni svévolně či že by v průběhu řízení před soudem prvního stupně došlo k jejich změně. Nešlo tedy o akt libovůle či účelového obsazení senátu 40 T přísedícími *ad hoc*, a nelze proto dospět k závěru, že by ve věci rozhodl senát obsazený nezákonnými přísedícími. Tvrzení stěžovatele, že absence jmenovitého přidělení přísedících do jednotlivých senátů je formálním selháním rozvrhu práce takové povahy, které nevyžaduje konkrétní důkaz, nýbrž přímo implikuje v materiální rovině porušení práva na zákonného soudce, pokládá Ústavní soud ve světle výsledků ústního jednání za neudržitelné.

48. K námitce opomenutých důkazů, z nichž dle stěžovatele mohly vyplynout skutkové závěry pro něj příznivější, je nutno připomenout zásadu volného hodnocení důkazů, z níž mimo jiné vyplývá, že soudy v každé fázi řízení zvažují, které důkazy je třeba provést a nakolik je potřebné dosavadní stav dokazování doplnit. Nejsou přitom povinny vyhovět všem návrhům účastníků, jejich povinností je „toliko" o důkazních návrzích rozhodnout, a pokud jim nevyhoví, musí vyložit, z jakých důvodů navržené důkazy neprovedly [viz např. nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 463/2000 ze dne 27. 8. 2001 (N 122/23 SbNU 191)]. Dané povinnosti, pokud jde o výslech svědka Ing. Michala Nováka, soud prvního stupně dostál, neboť vyložil, z jakého důvodu tento důkaz neprovedl (viz str. 45 rozsudku soudu

Sbirka_nalezu-82.indd 324 29.3.18 12:42

prvního stupně). Uvedenou námitkou se zabýval i odvolací soud (viz str. 14 rozsudku odvolacího soudu) a rovněž dovolací soud ústavně konformně vysvětlil, proč v případě neprovedení tohoto důkazu nešlo o tzv. opomenutý důkaz (viz str. 11 a 12 usnesení) a proč nebyly opomenuty další důkazy (jimiž se soud prvního stupně ve skutečnosti zabýval a hodnotil je). Takové vypořádání s důkazními návrhy lze označit za konzistentní a logické, a nejde tedy o opomenutý důkaz ve smyslu judikatury Ústavního soudu, na niž stěžovatel odkazuje.

49. Nejvyšší soud řešil i námitku, že nebyla vyvrácena obhajoba stěžovatele, že v případě skutků č. 2 až 4 se jednalo o jiný tiskařský stroj než ten, který byl ve vlastnictví společnosti D. S. Leasing, přičemž shledal, že stěžejní nebyla otázka označení stroje štítkem či nálepkou, ale skutečnost, že každý stroj je identifikován individuálním výrobním číslem, a nemohou tudíž existovat dva stroje se stejným výrobním číslem. Jeho závěry nelze označit za svévolné, neboť odpovídají provedenému dokazování.

50. V souvislosti s námitkami stěžovatele směřujícími do způsobu provádění dokazování a zjišťování skutkového stavu Ústavní soud připomíná svou ustálenou judikaturu, která zdůrazňuje, že ochrana práv – v oblasti trestního soudnictví vymezená jeho účelem, tj. požadavkem náležitého zjištění trestných činů a podle zákona spravedlivého potrestání jejich pachatelů – je ústavně svěřena soudům v rámci obecného soudnictví, jimž je současně uloženo, aby při výkonu spravedlnosti postupovaly zákonem stanoveným způsobem. Ústavnímu soudu nepřísluší přezkoumávat rozhodnutí soudů o vině pachatele trestného činu z hlediska jejich zákonnosti či dokonce správnosti ani v tomto směru není oprávněn přehodnocovat důkazy soudy provedené. Je nicméně oprávněn posoudit, zda postup soudů nevybočil v konkrétním případě z ústavních mezí a zda nebyla takovým vybočením porušena stěžovatelova základní práva a svobody [srov. nálezy Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 84/94 ze dne 20. 6. 1995 (N 34/3 SbNU 257), sp. zn. III. ÚS 166/95 ze dne 30. 11. 1995 (N 79/4 SbNU 255)]. V projednávaném případě však žádný takový exces zjištěn nebyl.

VII.

51. Závěrem Ústavní soud konstatuje, že právo stěžovatele na zákonného soudce zaručené v čl. 38 odst. 1 Listiny, kterého se stěžovatel především dovolává, v napadeném řízení porušeno nebylo, neboť bylo prokázáno, že Krajský soud v Brně měl v rozhodné době pevný vnitřní systém přidělování přísedících do jednotlivých soudních oddělení, a nikoliv systém účelový a nahodilý, a že ani přísedící ke kauze stěžovatele nebyli vybráni libovolně, ale podle předem daných pravidel z interního seznamu přísedících působících v senátu, který projednával kauzu stěžovatele. Nešlo tedy o akt libovůle či účelového obsazení senátu 40 T přísedícími *ad hoc*, a nelze

Sbirka_nalezu-82.indd 325 29.3.18 12:42

proto dospět k závěru, že by ve věci rozhodl senát obsazený nezákonnými přísedícími. Úvaha Nejvyššího soudu, že zjištěná vada rozvrhu práce je pouze formální, která nemá žádné materiální důsledky zakládající důvodné pochybnosti o spravedlivém posouzení věci stěžovatele, tak byla potvrzena. Z důvodů uvedených v bodech 48 až 50 dospívá dále Ústavní soud k závěru, že napadenými rozhodnutími nedošlo ani k porušení stěžovatelem tvrzeného práva zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny.

52. Ze všech uvedených důvodů Ústavní soud postupoval podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost jako nedůvodnou zamítl.

53. Vzhledem k výsledku řízení Ústavní soud neshledal důvod k tomu, aby podle § 79 odst. 2 zákona o Ústavním soudu odložil výkon trestu odnětí svobody, který stěžovatel v době podání ústavní stížnosti již fakticky vykonával (výkon trestu nastoupil již dne 16. 10. 2014).

Sbirka_nalezu-82.indd 326 29.3.18 12:42

Č. 146
K rozhodování obecných soudů o určení podílu na akciové společnosti po zvýšení základního kapitálu učiněném v rozporu se zákonem

Soud zasáhne do vlastnického práva akcionáře dle čl. 11 Listiny základních práv a svobod, jestliže za situace, kdy byl zvýšen základní kapitál obchodní společnosti, určí podíl tohoto akcionáře na společnosti v poměru k základnímu kapitálu po tomto jeho navýšení, třebaže k němu došlo navzdory absenci řádného úpisu akcií odpovídajících tomuto zvýšení základního kapitálu.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Davida Uhlíře a soudců Tomáše Lichovníka (soudce zpravodaj) a Kateřiny Šimáčkové – ze dne 4. srpna 2016 sp. zn. I. ÚS 721/16 ve věci ústavní stížnosti Gustava Piantoni a Giovanniho Motti, zastoupených Mgr. Paolou Spoladore, advokátkou, se sídlem Myslíkova 2020/4, 120 00 Praha 2, proti výroku I usnesení Nejvyššího soudu č. j. 29 Cdo 2639/2014-373 ze dne 13. 1. 2016, jímž byla zamítnuta dovolání stěžovatelů, a výroku I odstavci 3 usnesení Vrchního soudu v Olomouci č. j. 8 Cmo 23/2014-248 ze dne 22. 4. 2014, kterým bylo rozhodnuto o určení akcionářského podílu stěžovatelů ve společnosti, v níž byl zvýšen základní kapitál, za účasti Nejvyššího soudu a Vrchního soudu v Olomouci jako účastníků řízení a 1. obchodní společnosti ALIMENTARE, a. s., se sídlem třída Generála Janouška 2854/2, 750 02 Přerov, 2. Zdeňka Váchy, 3. Aleny Váchové a 4. Vlastimila Špetla, zastoupených JUDr. Milanem Otevřelem, advokátem, se sídlem Mostní 4, 750 02 Přerov, jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Výrokem I usnesení Nejvyššího soudu č. j. 29 Cdo 2639/2014-373 ze dne 13. 1. 2016 v rozsahu, v němž byla zamítnuta dovolání stěžovatelů, a výrokem I odstavcem 3 usnesení Vrchního soudu v Olomouci č. j. 8 Cmo 23/2014-248 ze dne 22. 4. 2014 bylo porušeno vlastnické právo stěžovatelů dle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a jejich právo na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se v dotčených výrocích ruší.

Sbirka_nalezu-82.indd 327 29.3.18 12:42

Odůvodnění

I.

1. Včasnou ústavní stížností, která i v ostatním splňuje podmínky stanovené zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu"), se stěžovatelé domáhají zrušení výroků v záhlaví uvedených soudních rozhodnutí, a to zejména pro porušení čl. 11 odst. 1, čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina").

2. Z napadených rozhodnutí a vyžádaného soudního spisu, vedeného u Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci pod sp. zn. 23 Cm 91/2013, Ústavní soud zjistil, že Krajský soud v Ostravě – pobočka v Olomouci usnesením ze dne 20. 11. 2013 č. j. 23 Cm 91/2013-163 zastavil řízení o vyslovení neplatnosti všech usnesení valné hromady společnosti ALIMENTARE, a. s., konané dne 18. 1. 2013 (výrok I), zamítl návrh na určení, že stěžovatel Gustavo Piantoni je akcionářem společnosti s akcionářským podílem odpovídajícím celkem 54 % na společnosti a 54 % hlasovacích práv ve společnosti (výrok II), zamítl návrh na určení, že stěžovatel Giovanni Motti je akcionářem společnosti s akcionářským podílem odpovídajícím celkem 25 % na společnosti a 25 % hlasovacích práv ve společnosti (výrok III), zamítl návrh na zmocnění stěžovatelů ke svolání mimořádné valné hromady společnosti s navrženým programem, popř. ke svolání náhradní valné hromady se stejným programem, nebude-li mimořádná valná hromada usnášeníschopná (výrok IV), a rozhodl o nákladech řízení (výrok V) a o vrácení části zaplaceného soudního poplatku stěžovatelům (výrok VI).

3. V záhlaví označeným usnesením Vrchní soud v Olomouci k odvolání stěžovatelů změnil usnesení soudu prvního stupně ve výrocích II až IV tak, že určil, že stěžovatelé jsou akcionáři společnosti, a to Gustavo Piantoni s akcionářským podílem určeným poměrem 540 000 Kč ku 7 900 000 Kč a Giovanni Motti s akcionářským podílem určeným poměrem 250 000 Kč ku 7 900 000 Kč, dále v části, v níž se stěžovatelé domáhali určení, že jsou akcionáři společnosti ve větším rozsahu, než je uvedeno shora, návrh zamítl a zmocnil stěžovatele ke svolání mimořádné valné hromady společnosti s navrženým programem, popř. ke svolání náhradní valné hromady se stejným programem, nebude-li mimořádná valná hromada usnášeníschopná (výrok I). Konečně odvolací soud rozhodl o nákladech řízení před soudy obou stupňů (výroky II a III).

4. Následná dovolání stěžovatelů i vedlejších účastníků Nejvyšší soud vpředu uvedeným usnesením jako nedůvodná zamítl.

Sbirka_nalezu-82.indd 328 29.3.18 12:42

II.

5. Stěžovatelé v ústavní stížnosti namítli, že ústřední problém, který v celé věci vidí a který v řízení předestřeli od samého počátku, je zodpovězení otázky, jak určit akcionářský podíl ve společnosti, ve které byl zvýšen základní kapitál, ale nedošlo k řádnému úpisu tomu odpovídajících akcií, a to tak, aby byl položen obecný a závazný základ všem následujícím právním vztahům. Na tuto otázku, ač ji i Nejvyšší soud konstatoval jako řádně uplatněný dovolací důvod, však dle jejich názoru ani jeden ze soudů nijak neodpověděl. Stěžovatelé mají za to, že pokud bylo určeno, že upsání zvýšeného základního kapitálu bude provedeno dohodou akcionářů, ale tato dohoda nebyla v předepsané lhůtě uzavřena, akcie odpovídající zvýšenému základnímu kapitálu upsány nebyly a nelze s nimi spojovat žádná akcionářská práva, resp. nelze s nimi vůbec, laicky řečeno, „pracovat". V takové společnosti pak dle stěžovatelů lze určit akcionářský podíl včetně podílu na hlasovacích právech pouze na společnosti jako takové, nikoli na konkrétním základním kapitálu. Takto vzniklou situaci je totiž dle nich třeba nějak vyřešit. Znamená to předně, že je třeba konat valnou hromadu, která učiní kroky vedoucí k vypořádání vztahů vzniklých v souvislosti s neúčinným úpisem (zřejmě základní kapitál sníží). A i pro tuto valnou hromadu je dle stěžovatelů třeba mít najisto postaveno, kdo má jaký akcionářský podíl na společnosti. Jinými slovy, situace ve společnosti ALIMENTARE, a. s., vyžaduje, aby bylo závazně určeno, kdo má na společnosti jaký podíl, tak, aby mohla být vypořádána práva vzniklá z neúčinného úpisu, ovšem nikoli práva akcionářská, ale práva z odpovědnosti za škodu a z bezdůvodného obohacení.

6. Stěžovatelé připouštějí, že obchodní zákoník ve znění rozhodném pro danou věc výslovně nestanovil, že neupsáním akcií ve stanovené lhůtě zaniká či revokuje se i zvýšení základního kapitálu. Obchodní zákoník ve znění rozhodném pro danou věc neobsahuje ustanovení obdobné novému korporátnímu kodexu, tedy ustanovení § 493 zákona č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích), dle něhož usnesení valné hromady o zvýšení základního kapitálu se zrušuje a vkladová povinnost zaniká, nebyly-li účinně upsány akcie ve lhůtě určené usnesením valné hromady v rozsahu potřebném ke zvýšení základního kapitálu. Nicméně i z tohoto ustanovení, byť nabylo účinnosti až 1. 1. 2014, dle mínění stěžovatelů plyne, jaký způsob nastalé situace odpovídá rozumnému uspořádání vztahů, tedy neúčinně upsané zvýšení základního kapitálu musí být revokováno. Není přeci myslitelné, aby někdo nepovolaný, nemající právo akcie společnosti upsat, přesto tyto akcie platně upsal, a stal se tak řádným akcionářem. A právě tento problém stěžovatelé předestřeli obecným soudům. Odvolací soud se s ním nicméně vůbec nevypořádal, a zkrátka přisoudil stěžovatelům toliko 10 % na základním kapitálu

Sbirka_nalezu-82.indd 329 29.3.18 12:42

„po zvýšení“, čímž ovšem došlo ve výsledku ke snížení jejich akcionářského podílu ze 79 % na pouhých 10 %.

7. Nejvyššímu soudu stěžovatelé vytkli, že neodpověděl na uplatněný dovolací důvod, jako by snad vůbec nerozlišoval samotné rozhodnutí o zvýšení základního kapitálu na straně jedné a úpis tohoto zvýšení na straně druhé, byť jde o dvě zcela odlišné a oddělené věci, resp. dvě zcela odlišné a oddělené fáze procesu zvyšování kapitálu. Jinak řečeno, přestože konstatování dovolacího důvodu toto rozlišení obsahuje, jeho „vyřešení“ nikoli. Stěžovatelé dle svých slov netvrdili, že základní kapitál nebyl platně zvýšen. Bohužel byl, ale nebyl řádně upsán. A proto se stěžovatelé ptají, co s takto zvýšeným, ale neúčinně upsaným základním kapitálem dál. Jediné myslitelné řešení spatřují v konání valné hromady, jež základní kapitál opětovně sníží, neboť dle nich nelze nyní, po 13 letech, uzavírat novou dohodu o upsání, když k jejímu uzavření mělo dojít do 30 dnů ode dne právní moci usnesení rejstříkového soudu o zápisu zvýšení základního kapitálu do obchodního rejstříku. Ovšem k jejímu konání je třeba závazně určit, jaký podíl na hlasovacích právech na ní budou stěžovatelé mít. Ostatně závazného určení akcionářského podílu by bylo třeba i tehdy, pokud by soudy připustily, že dohodu akcionářů o úpisu lze uzavřít nově i se zpožděním 13 let. A právě s ohledem na tyto úvahy podali stěžovatelé předmětnou žalobu a na tyto problémy chtěli od soudů závaznou právní odpověď. Té se však dle svých slov nedočkali.

8. Tuto svoji argumentaci stěžovatelé v ústavní stížnosti dále přiblížili. Závěrem navrhli, aby Ústavní soud vyslovil porušení shora označených základních práv a napadená soudní rozhodnutí v dotčených výrocích zrušil.

III.

9. Ústavní soud vyzval v souladu s ustanovením § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu Nejvyšší soud a Vrchní soud v Olomouci jako účastníky řízení a dále obchodní společnost ALIMENTARE, a. s., Zdeňka Váchu, Alenu Váchovou a Vlastimila Špetla jako vedlejší účastníky řízení, aby se vyjádřili k projednávané ústavní stížnosti.

10. Nejvyšší soud na výzvu v poskytnuté lhůtě ani dosud nezareagoval. Vrchní soud v Olomouci ve svém vyjádření uvedl, že ústavní stížnost považuje za nedůvodnou, protože důsledně vycházel z právní teorie i z ustálené rozhodovací praxe Nejvyššího soudu, jehož rozhodnutí ve svém rozhodnutí citoval. Pokud jde o procesní stránku věci, vrchní soud se domnívá, že v odůvodnění svého usnesení se vypořádal se všemi argumenty účastníků řízení, a to jak stěžovatelů, tak i vedlejších účastníků řízení, kdy výsledkem bylo rozhodnutí, kterým bylo změněno rozhodnutí soudu prvního stupně ve prospěch stěžovatelů v té míře, v jaké mu to dovolil hmotněprávní stav věci zjištěný dokazováním a právní stav vyplývající jak ze

Sbirka_nalezu-82.indd 330 29.3.18 12:42

zákona, tak z rozhodnutí Nejvyššího soudu, když ze skutkových zjištění je zjevné, že stěžovatelé sice utrpěli nezákonným jednáním vedlejších účastníků újmu, právní stav však dle soudu neumožňoval jejich návrhu vyhovět v celém rozsahu. V bližším pak odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí.

11. Vedlejší účastníci ve svém vyjádření uvedli, že ústavní stížnost nepokládají za důvodnou. Poukázali na to, že oni sami podali proti týmž soudním rozhodnutím ústavní stížnost, vedenou u Ústavního soudu pod sp. zn. IV. ÚS 1103/16 (pozn. red.: posléze ukončena usnesením sp. zn. IV. ÚS 1103/16 ze dne 6. 12. 2016, dostupným na http://nalus.usoud.cz), domnívajíce se, že byly naopak porušeny jejich základní práva a svobody zaručené ústavním zákonem. Argumentaci v ní obsaženou učinili součástí podaného vyjádření k ústavní stížnosti nynějších stěžovatelů. Podstatou jejich argumentace je zejména to, že se stěžovatelé nestali akcionáři společnosti ALIMENTARE, a. s., vůbec, tedy ani v rozsahu 10 %, jak rozhodly obecné soudy v napadených usneseních, poněvadž nebyla prokázána dohoda na kupní ceně a její uhrazení. Vedlejší účastníci jsou dále přesvědčeni, že argumentace stěžovatelů postrádá ústavněprávní rozměr, stěžovatelé totiž prý činí ve skutečnosti to, že se Ústavnímu soudu snaží přidělit roli soudu dalšího stupně, aby přezkoumal právní závěry obecných soudů, snaží se tedy Ústavnímu soudu přidělit roli, kterou Ústavní soud v našem právním řádu nemá a kterou sám Ústavní soud opakovaně odmítl. Vedlejší účastníci dále uvedli, že o zvýšení základního kapitálu společnosti ALIMENTARE, a. s., ze dne 21. 7. 2003 na částku 7 900 000 Kč věděli nejpozději od podzimu 2003, navíc tuto skutečnost bylo samozřejmě možné zjistit i pouhým nahlédnutím do obchodního rejstříku, přesto usnesení valné hromady nenapadli u soudu. V dalším pak vedlejší účastníci rozebírají rozepře se stěžovateli a nastiňují vlastní verzi vývoje vztahů mezi nimi.

12. Ústavní soud zaslal vyjádření Vrchního soudu v Olomouci i vedlejších účastníků řízení k replice stěžovatelům, kteří se obratem vyjádřili tak, že právní problém, od kterého odvodili petit své žaloby, nebyl vůbec v řízení vyřešen. Pokud vrchní soud uvádí, že stěžovatelé sice utrpěli nezákonným jednáním vedlejších účastníků újmu, avšak právní stav neumožňoval jejich návrhu vyhovět v celém rozsahu, stěžovatelé citují z rozhodnutí Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 2482/14 ze dne 9. 4. 2015 (N 76/77 SbNU 129), dle kterého jsou-li ve hře základní práva, musejí být ochranitelná cestou všech opravných prostředků. Ve vztahu k námitkám vedlejších účastníků stran absence ústavního rozměru ústavní stížnosti stěžovatelé uvedli, že paradoxně vyjádření vedlejších účastníků představuje počínaje druhým odstavcem čtvrté strany vyjádření poněkud nesourodou třístránkovou lamentaci nad údajným jednáním a charakterem stěžovatelů. Vedlejší účastníci dle stěžovatelů mimo jiné po svém interpretují celou historii vzájemných sporů, zmiňují mnohá, s předmětným řízením zcela nesouvisející soudní

Sbirka_nalezu-82.indd 331 29.3.18 12:42

řízení. Takový pamflet však dle názoru stěžovatelů nemá místo před soudem řešícím pouze právní, resp. pouze ústavněprávní aspekty jednoho konkrétního předkládaného sporu. S ohledem na tyto své závěry ponechali stěžovatelé dle svých slov tuto část vyjádření vedlejších účastníků bez odezvy, a sice z důvodu hospodárnosti a ústavněprávní irelevance pro daný spor. Závěrem stěžovatelé poznamenali, že taková vpravdě zdrcující kritika zní poněkud úsměvně z pera vedlejších účastníků, kteří unikli několikaletým nepodmíněným trestům odnětí svobody pouze v důsledku unijního uplatnění zásady *ne bis in idem*, konkrétně proto, že v Itálii mělo být jejich trestní stíhání pro totéž jednání označeno za promlčené.

13. Ústavní soud v dané věci nenařídil ústní jednání, neboť od něj neočekával další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

IV.

14. Ústavní soud zvážil argumentaci stěžovatelů, vedlejších účastníků, Vrchního soudu v Olomouci, obsah naříkaných soudních aktů, jakož i příslušný spisový materiál a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

IV/a.

15. Ústavní soud se nejprve zabýval argumenty vedlejších účastníků, v prvé řadě jejich tvrzením, že obecné soudy napadenými rozhodnutími zasáhly do jejich práva na spravedlivý proces nedostatečným, resp. ústavně nekonformním vypořádáním se s jejich námitkou neprokázané domluvy na kupní ceně akcií a jejího skutečného uhrazení dle smlouvy o koupi akcií ze dne 30. 5. 1997, a tím i protiargumentem, dle kterého se stěžovatelé (nikdy) nestali akcionáři společnosti ALIMENTARE, a. s., tedy ani v rozsahu 10%. Jde o stěžejní výhradu, která tvoří jádro ústavní stížnosti vedlejších účastníků vedené u Ústavního soudu pod sp. zn. IV. ÚS 1103/16 (viz výše), přičemž případné zjištění ústavně relevantního deficitu v odůvodnění obecných soudů by mohlo mít vliv na posouzení důvodnosti ústavní stížnosti nynějších stěžovatelů. Jako opodstatněné však tyto výtky vedlejších účastníků Ústavní soud neshledal.

16. Ústavní soud ve své ustálené judikatuře zcela zřetelně akcentuje doktrínu minimalizace zásahů do činnosti orgánů veřejné moci, která je odrazem skutečnosti, že Ústavní soud není součástí soustavy obecných soudů (čl. 83 Ústavy). Proto mu nepřísluší zasahovat do ústavně vymezené pravomoci jiných subjektů veřejné moci, pokud jejich činností nedošlo k zásahu do ústavně zaručených základních práv a svobod, a to i v případě, že by na konkrétní podobu ochrany práv zakotvených v podústavních předpisech měl jiný názor. Ústavní soud dále ve své rozhodovací praxi vyložil, za jakých podmínek má nesprávná aplikace či interpretace podústavního práva

Sbirka_nalezu-82.indd 332 29.3.18 12:42

za následek porušení základních práv a svobod. Jedním z těchto případů jsou případy interpretace právních norem, která se jeví v daných souvislostech svévolnou [srov. nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 2519/07 ze dne 23. ledna 2008 (N 19/48 SbNU 205)]. Takové excesy ovšem Ústavní soud v posuzované věci ve vztahu k uvedené výhradě vedlejších účastníků nezjistil.

17. Otázkou koupě sporných akcií se zabýval již soud prvního stupně a v tomto směru z rejstříkového spisu (B 977) vedlejšího účastníka 1, protokolu o předání akcií a zaplacení kupní ceny, jakož i z trestního spisu téhož soudu sp. zn. 28 T 9/2007 učinil skutkové zjištění a současně i závěr o skutkovém stavu, že dne 4. 6. 1997 došlo ze strany stěžovatelů k úhradě účastníky dohodnuté kupní ceny za listiny nazvané akcie (str. 9 nahoře a str. 10 dole shora citovaného rozsudku Krajského soudu v Ostravě ze dne 20. 11. 2013, č. l. 167 předmětného spisu). Přiléhavě však na daný argument vedlejších účastníků o tom, že stěžovatelé se akcionáři společnosti nikdy nestali, protože k dohodě o kupní ceně (její výši) a jejímu uhrazení vlastně nikdy nedošlo (a tudíž je neplatná i smlouva o koupi sporných akcií), zareagoval Vrchní soud v Olomouci tím, že nebyli-li by (nestali-li se) navrhovatelé v té době akcionáři společnosti, jak vedlejší účastníci stále tvrdí, neměla společnost (tj. fakticky všichni vedlejší účastníci) důvod stěžovatele jako akcionáře notářce označit a jako s takovými s nimi po řadu let jednat (str. 9 *in fine* napadeného usnesení vrchního soudu). Vrchní soud v této souvislosti rovněž poukázal na to, že tato skutečnost přitom vyplývá z několika dokladů, a nikoli jen z dílčího jednoho záznamu *(ibidem)*.

18. Nejvyšší soud se pak tímto argumentem ani zabývat nemohl, poněvadž jde čistě o skutkové zjištění, resp. závěr soudu o skutkovém stavu, jehož přezkum nemá své místo v dovolacím řízení, které je otevřené jen řešení otázek právních. Vedlejší účastníci přitom ani nyní ve své ústavní stížnosti, jejíž obsah učinili součástí svého vyjádření ke zde posuzované ústavní stížnosti, nejsou schopni tuto skutečnost (že se stěžovateli bylo jednáno jako s akcionáři) věrohodně vysvětlit. Stěží uvěřitelným se totiž jeví závěr, že by vedlejší účastníci zacházeli se stěžovateli jako s akcionáři při vědomí, že posledně uvedení jim nikdy nezaplatili kupní cenu za akcie, které navíc měli a mají mít stěžovatelé v držení (jednalo by se vskutku o pozoruhodný případ, jehož důsledky by však vedlejší účastníci též nesli, neboť takový postoj se rovná akceptaci stěžovatelů za akcionáře, včetně okolností, za kterých se tak stalo), stejně jako úsudek, dle něhož bylo se stěžovateli jako s akcionáři zacházeno „omylem“ v tolika případech, včetně valné hromady společnosti konané dne 10. 12. 1998 v italském Rovatu (viz přílohu č. 4 předmětného spisu). Ústavní soud tedy nemohl rozumně dospět k závěru, že se tu soudy dopustily takového pochybení, které by mělo za následek zásah do práva vedlejších účastníků na spravedlivý proces

Sbirka_nalezu-82.indd 333 29.3.18 12:42

a současně (bez dalšího) nedůvodnost argumentace stěžovatelů předestřené v jejich ústavní stížnosti.

19. Pokud jde o další argumenty vedlejších účastníků, jimiž zpochybňují předpoklady pro posouzení stížních námitek stěžovatelů v nyní posuzované ústavní stížnosti, konkrétně jimi tvrzený ústavně nekonformní závěr o existenci omluvitelného omylu stěžovatelů stran formálních náležitostí akcií (podepsaných pouze jedním členem představenstva namísto tehdejším zněním obchodního zákoníku požadovaných dvou členů), ani jim Ústavní soud nemohl přisvědčit. I zde je třeba odůvodnění soudů pokládat za racionální a srozumitelná, a to nejen s ohledem na ustálenou judikaturu Nejvyššího soudu v oblasti dobré víry (viz str. 6 nahoře napadeného usnesení dovolacího soudu) a Ústavního soudu v oblasti tzv. přepjatého formalismu, ale zejména s ohledem na širší okolnosti případu (viz výše nastíněné původní samozřejmé zacházení se stěžovateli jako s akcionáři). K tomu se sluší poznamenat, že stejného hodnocení by se za stejných podmínek dostalo i českým občanům v pozici stěžovatelů, námitka porušení rovnosti účastníků pro odlišnou státní příslušnost tu je bez významu. Ve zbytku představují výhrady vedlejších účastníků konglomerát subjektivně laděných výčitek, které v řízení o ústavní stížnosti nejsou způsobilé k projednání.

IV/b.

20. Dále se Ústavní soud zabýval argumentem stěžovatelů, že soudy porušily jejich právo na spravedlivý proces nevypořádáním jejich námitky určení akcionářského podílu ve společnosti, ve které byl zvýšen základní kapitál, ale nedošlo k řádnému úpisu tomu odpovídajících akcií, přičemž shledal tuto námitku opodstatněnou. Soudy ji sice v rekapitulaci argumentů stěžovatelů uvedly, ale ponechaly ji bez odpovědi, ačkoli šlo o zásadní problém, který bylo nutno poté, co vrchní soud dospěl k závěru o vydržení akcií stěžovateli, a tím i práv z nich plynoucích, vyřešit v souvislosti se zvýšením základního kapitálu společnosti. Vrchní soud tento problém vyřešil tak, že stěžovatelům přiřkl podíl na společnosti ve výši 10 % základního kapitálu po jeho navýšení v červenci 2003, aniž by byl vzal v úvahu, že k danému navýšení základního kapitálu společnosti došlo navzdory absenci řádného úpisu akcií odpovídajících tomuto zvýšení (z původní částky 1 000 000 Kč na 7 900 000 Kč). Tím ovšem došlo současně k radikálnímu snížení podílu stěžovatelů na společnosti, z výrazně majoritních akcionářů s celkovým podílem ve výši 79 % se stali výrazně minoritní akcionáři s celkovým podílem na společnosti ve výši 10 %. Je zřejmé, že takový postup zasáhl do práv stěžovatelů na spravedlivý proces a do jejich práva vlastnit majetek dle čl. 11 Listiny.

Sbirka_nalezu-82.indd 334 29.3.18 12:42

21. Nejvyšší soud argumentaci stěžovatelů vypořádal tak, že jelikož základní kapitál představuje záruku pro věřitele, obchodní zákoník v § 204 odst. 6 stanovil, že bylo-li zvýšení základního kapitálu zapsáno do obchodního rejstříku, je upisovatel povinen splatit emisní kurs jím upsaných akcií, i kdyby bylo upsání akcií neplatné nebo neúčinné. Protože stěžovatelé usnesení valné hromady o zvýšení základního kapitálu nenapadli včas žalobou na neplatnost, a soud tedy ani neměl příležitost tuto neplatnost vyslovit, nelze z neplatnosti dohody akcionářů uzavřené podle § 205 obchodního zákoníku dovozovat, že základní kapitál společnosti nebyl zvýšen. Ani toto odůvodnění ovšem neobstojí, poněvadž z něho není zřejmý způsob určení podílu „obejitých" (nadto majoritních) akcionářů na společnosti po provedeném zvýšení základního kapitálu. Skutečnost, že upisovatel byl povinen splatit emisní kurs upsaných akcií, aby mimo jiné věřitelé mohli vycházet z nově zapsaného zvýšeného základního kapitálu, resp. oprávněně se na něj spoléhat, ještě nevypovídá o tom, jak naložit s podíly akcionářů. Zodpovězení dané otázky je přitom tím spíše naléhavé, jestliže stěžovatelé byli zmocněni ke svolání mimořádné valné hromady s programem blíže rozvedeným ve výrokové části napadeného usnesení odvolacího soudu.

22. Snad toliko z odkazu Nejvyššího soudu na právo stěžovatelů na náhradu újmy způsobené neplatným, resp. neúčinným úpisem akcií (str. 8 nahoře usnesení Nejvyššího soudu) lze implicite dovodit, že podíl takových „obejitých" akcionářů se zřejmě určí ve vztahu ke zvýšenému základnímu kapitálu, čímž ovšem logicky dojde k poměrnému snížení jejich podílu, jak se také stalo v nyní posuzovaném případě, s tím, že dotčení akcionáři se mají domáhat náhrady újmy, která jim tím vznikne. Takový model však přinejmenším v intencích projednávané věci nelze připustit, poněvadž nepřiměřeným způsobem zasahuje do vlastnického práva majoritních akcionářů tím, že vede k jejich efektivnímu faktickému vypuzení z dominantní pozice ve společnosti, tj. k jejich marginalizaci. Soudní zmocnění ke svolání mimořádné valné hromady se pak stává bezcenným nástrojem, poněvadž váha jejich hlasovacích práv je prakticky zanedbatelná. Rozumně lze přitom předpokládat, že akcionáři, kteří za zády poškozených akcionářů provedli zvýšení základního kapitálu, nebudou akceptovat kroky, jichž by se poškození akcionáři domáhali za účelem odčinění postupu, který jim způsobil újmu (zejména snížení základního kapitálu). Neodpovídá spravedlivému uspořádání vztahů v akciové společnosti, jestliže (v daném případě výrazně) menšinoví akcionáři uzavřou sami bez ostatních, většinových akcionářů dohodu o rozsahu své účasti na zvýšení základního kapitálu v rozporu s § 205 odst. 1 někdejšího obchodního zákoníku, v jejímž důsledku dojde (protiprávně) ke změně velikosti podílů z dohody vyloučených akcionářů na společnosti. Stěžovatelé naproti tomu přiléhavě citují z ustanovení § 493 zákona č. 90/2012 Sb., o obchodních

Sbirka_nalezu-82.indd 335 29.3.18 12:42

společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích), dle kterého se usnesení valné hromady o zvýšení základního kapitálu zrušuje a vkladová povinnost zaniká, nebyly-li účinně upsány akcie ve lhůtě určené usnesením valné hromady v rozsahu potřebném ke zvýšení základního kapitálu. Skutečnost, že obchodní zákoník nikdy totožné či obdobné ustanovení neobsahoval, neznamená, že bylo lze jako ústavně konformní aprobovat situaci, v níž uvedeným postupem menšinových akcionářů došlo k „vytěsnění" většinových akcionářů z jejich původních pozic a (značnému) ponížení velikosti jejich podílů.

23. Nejvyšší soud sice nejprve stěžovateli vznesenou právní otázku vystihl, pak na ni ovšem zcela konkrétně neodpověděl, resp. naznačil, že možnost obrany poškozených akcionářů závisí toliko v možnosti žalovat na náhradu způsobené újmy, bez možnosti zvrátit protiprávně snížené podíly na společnosti. Vrchní soud v Olomouci pak dospěl k závěru, že jelikož ke zvýšení základního kapitálu došlo na základě platného usnesení valné hromady, nezbylo než určit podíly na společnosti ve vztahu k nově zapsanému zvýšenému základnímu kapitálu. Tato řešení však Ústavní soud z výše uvedených důvodů nemohl přijmout.

24. Za daných okolností tudíž Ústavní soud vyhověl ústavní stížnosti a přistoupil dle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu ke zrušení napadených výroků usnesení Vrchního soudu v Olomouci a usnesení Nejvyššího soudu ve vymezeném rozsahu pro porušení čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny. Při opětovném projednání a rozhodnutí v posuzované věci jsou soudy vázány právním názorem Ústavního soudu vysloveným v nálezu (čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky).

Sbirka_nalezu-82.indd 336 29.3.18 12:42

Č. 147
K výkladu § 8 odst. 1 zákona č. 172/1991 Sb., o přechodu některých věcí z majetku České republiky do vlastnictví obcí, ve znění účinném od 29. 6. 2012

Výklad obecných soudů, podle nichž „lhůta stanovená v ustanovení § 8 odst. 1 zákona č. 172/1991 Sb., o přechodu některých věcí z majetku České republiky do vlastnictví obcí, ve znění účinném od 29. 6. 2012, je speciální lhůtou, na jejíž počítání se nevztahuje ustanovení § 122 odst. 3 obč. zák.“, je ústavně konformní.

Nález

pléna Ústavního soudu složeného z předsedy soudu Pavla Rychetského a soudců Ludvíka Davida, Jaroslava Fenyka, Josefa Fialy, Jana Filipa, Jaromíra Jirsy, Tomáše Lichovníka (soudce zpravodaj), Jana Musila, Vladimíra Sládečka, Radovana Suchánka, Kateřiny Šimáčkové, Vojtěcha Šimíčka, Milady Tomkové, Davida Uhlíře a Jiřího Zemánka ze dne 9. srpna 2016 sp. zn. Pl. ÚS 20/16 ve věci ústavní stížnosti obce Němčice, se sídlem Němčice 53, zastoupené Mgr. Ondřejem Pustějovským, advokátem, se sídlem Zahradní 314/8, České Budějovice, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 3. 2015 č. j. 28 Cdo 644/2015-153 o odmítnutí stěžovatelčina dovolání v řízení, v němž se domáhala určení vlastnického práva k žalobou specifikované nemovitosti, za účasti Nejvyššího soudu jako účastníka řízení.

Výrok

I. Ústavní stížnost se zamítá.

II. Návrh na zrušení ustanovení § 8 odst. 1 zákona č. 172/1991 Sb., o přechodu některých věcí z majetku České republiky do vlastnictví obcí, ve znění zákona č. 173/2012 Sb., se odmítá.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení

1. Podanou ústavní stížností se stěžovatelka domáhala zrušení v záhlaví označeného rozhodnutí, kterým bylo odmítnuto pro nepřípustnost jí podané dovolání směřující proti rozsudku Krajského soudu v Českých Budějovicích (dále též jen „krajský soud“) ze dne 4. 9. 2014 č. j. 8 Co 1149/2014-126, kterým byl potvrzen rozsudek Okresního soudu v Českých Budějovicích (dále jen „okresní soud“) ze dne 31. 3. 2014 č. j. 34 C 91/2013-103.

Sbirka_nalezu-82.indd 337 29.3.18 12:42

2. Citovaným rozhodnutím okresní soud zamítl žalobu stěžovatelky na určení vlastnického práva k nemovitosti podanou na základě zákona č. 172/1991 Sb., o přechodu některých věcí z majetku České republiky do vlastnictví obcí, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon č. 172/1991 Sb.“), neboť dospěl k závěru, že žaloba byla podána opožděně. Ustanovení § 8 odst. 1 zákona č. 172/1991 Sb., ve znění novely provedené zákonem č. 173/2012 Sb., totiž stanoví, že pokud vlastnické právo, které na obec přešlo podle ustanovení § 1, 2, 2a nebo § 2b tohoto zákona, není dosud zapsáno v katastru nemovitostí, je obec povinna nejpozději do 31. března 2013 uplatnit návrh vůči katastrálnímu úřadu, nebo podat žalobu na určení vlastnického práva u soudu; nesplní-li obec tuto svou povinnost, považuje se den 1. dubna 2013 za den přechodu vlastnického práva na stát. Konec lhůty byl tedy zákonodárcem pevně stanoven na konkrétní datum, přičemž v těchto případech neplatí zásada, že připadne-li poslední den lhůty na sobotu, neděli nebo svátek, je posledním dnem lhůty nejblíže následující pracovní den. Dle okresního soudu by odporovalo elementární logice, aby soud vykládal konec lhůty stanovený právním předpisem konkrétně na daný den a při výkladu této normy dospěl k závěru, že lhůta nekončí 31. 3. 2013, nýbrž z důvodu neděle a svátku až 2. 4. 2013. Jelikož žaloba stěžovatele byla soudu doručena teprve dne 2. 4. 2013 a přechod vlastnického práva je skutečností hmotněprávní povahy a stanovená lhůta je tedy lhůtou hmotněprávní, jednalo se o žalobu opožděnou, neboť nebyla soudu doručena v poslední den hmotněprávní lhůty.

3. Krajský soud se s důvodem zamítnutí žaloby ztotožnil a ve shodě s okresním soudem uvedl, že lhůta podle ustanovení § 8 odst. 1 zákona č. 172/1991 Sb., ve znění novely provedené zákonem č. 173/2012 Sb., je lhůtou hmotněprávní a propadnou, takže žalobce byl povinen doručit žalobu soudu nejpozději posledního dne v měsíci březnu 2013; tento názor k interpretaci dotčené lhůty je explicitní a nelze jej vykládat na podporu účastníka nedostatečně dbalého svých práv.

4. Nejvyšší soud dovolání stěžovatelky odmítl. Své rozhodnutí odůvodnil tím, že dovoláním označenou právní otázku, na jejímž řešení rozhodnutí závisí (tzn., že lhůta stanovená v § 8 odst. 1 zákona č. 172/1991 Sb., ve znění zákona č. 173/2012 Sb., je speciální hmotněprávní propadnou lhůtou, na jejíž počítání se nevztahuje ustanovení § 122 odst. 3 dříve platného občanského zákoníku), odvolací soud vyřešil v souladu s ustálenou rozhodovací praxí dovolacího soudu, od níž není důvod se odchýlit. Odkázal např. na svá usnesení ze dne 27. 5. 2014 sp. zn. 28 Cdo 1782/2014, ze dne 15. 10. 2014 sp. zn. 28 Cdo 1008/2014, ze dne 15. 10. 2014 sp. zn. 28 Cdo 4271/2014 a také na rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 27. 11. 2013 sp. zn. 7 Co 2428/2013, uveřejněný pod č. 89/2014 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek.

Sbirka_nalezu-82.indd 338 29.3.18 12:42

II. Argumentace stěžovatele

5. Uvedené rozhodnutí dle stěžovatelky porušilo její základní právo na spravedlivý proces zaručené čl. 36 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina") a právo na ochranu majetku podle čl. 11 Listiny.

6. Stěžovatelka v prvé řadě obsáhle namítá, že uvedené ustanovení § 8 odst. 1 zákona č. 172/1991 Sb. je v příkrém rozporu s ústavním pořádkem, neboť odporuje čl. 11 odst. 1 Listiny, resp. čl. 11 odst. 4 Listiny tím, že plně odnímá vlastnické právo obcím ke specifickému majetku, přičemž obcím není v těchto případech poskytnuta přiměřená náhrada ani odpovídající časový prostor pro zachování jejich vlastnického práva. Stěžovatelka v této souvislosti upozorňuje též na nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 2176/13 ze dne 9. 1. 2014 (N 2/72 SbNU 31), dle něhož Ústavní soud zastává názor, že se jeví jako nepřiměřené trestat obec za její pasivitu pozbytím práva ve prospěch státu, který již jednou obci vlastnictví odňal, ale později se rozhodl způsobenou křivdu napravit. Pokud zákonodárce měl v úmyslu odstranit delší dobu trvající nejistotu ohledně vlastnických vztahů k dotčeným nemovitostem a zajištění jejich řádného a efektivního využití, neměl dle stěžovatelky k naplnění tohoto účelu konstituovat nový důvod pozbytí vlastnického práva, nadto s účinky jen pro úzce vymezenou skupinu subjektů vlastnického práva, neboť takto dochází k narušení rovnosti ochrany vlastnického práva různých vlastníků. Tentýž účel navíc obecně plní instituty v českém právním řádu již zakotvené – vydržení či přivlastnění opuštěné nemovité věci.

7. Ve věci zamítnutí žaloby pro opožděnost stěžovatelka předně připomíná, že z důvodů obtíží při zjišťování historického majetku a související časovou náročností byla nucena uplatnit své vlastnické právo komplikovanějším ze dvou uvedených způsobů – žalobním návrhem na určení vlastnického práva. Z hlediska charakteru dotčené lhůty je přitom přesvědčena, že na běh této lhůty je nutno dle judikatury Nejvyššího soudu i Ústavního soudu v plném rozsahu použít ustanovení § 122 odst. 3 dříve platného občanského zákoníku, neboť je třeba subjektu, který je plynutím lhůty ohrožen na svých právech, poskytnout dodatečný časový úsek pro případ, že poslední den vymezeného časového úseku připadne na sobotu, neděli nebo svátek. Toto pravidlo se dle stěžovatelky užije i v případech, kdy ústavodárce, resp. zákonodárce, nevymezil počítání času výslovně odlišným způsobem, což je i případ ustanovení § 8 odst. 1 zákona č. 172/1991 Sb., protože v tomto zákoně není počítání času nikterak vymezeno a uvedení konkrétního dne nelze považovat za stanovení jiného způsobu počítání běhu lhůt. Závěrem pak stěžovatelka upozorňuje, že by se dle jejího názoru mělo i na hodnocení charakteru dotčené lhůty nahlížet prizmatem zásady výkladu *in favorem restitutionis* opakovaně vyslovené Ústavním soudem,

Sbirka_nalezu-82.indd 339 29.3.18 12:42

která se dotýká interpretace právních norem a postupů orgánů veřejné moci v restitučních věcech.

III. Vyjádření účastníka řízení a replika stěžovatelky

8. Ústavní soud vyzval k vyjádření účastníka řízení – Nejvyšší soud a vedlejšího účastníka – Lesy České republiky, s. p.

9. Lesy České republiky, s. p. se k ústavní stížnosti nevyjádřily, Ústavní soud měl v dalším řízení za to, že se postavení vedlejšího účastníka vzdaly.

10. Nejvyšší soud uvedl, že při řešení dané otázky přihlížel i k závěrům vysloveným Ústavním soudem v jeho nálezech ze dne 12. 7. 1994 sp. zn. Pl. ÚS 3/94 (N 38/1 SbNU 279; 164/1994 Sb.), ze dne 17. 12. 1997 sp. zn. Pl. ÚS 33/97 (N 163/9 SbNU 399; 30/1998 Sb.) a ze dne 25. 9. 1998 sp. zn. IV. ÚS 365/97 (N 108/12 SbNU 103). Zároveň konstatoval, že řešení uvedené právní otázky je výkladem „obyčejného práva" podaným obecnými soudy a nezasahuje do roviny ústavněprávní, a je zjevně souladný též s většinovým názorem Občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu, neboť toto za účelem sjednocování rozhodovací praxe soudů schválilo pro řešení dané otázky vybrané rozhodnutí (rozsudek Krajského sudu v Českých Budějovicích ze dne 27. 11. 2013, sp. zn. 7 Co 2428/2013) k publikaci ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek (viz R 89/2014). K tvrzené protiústavnosti dotčeného právního předpisu pak Nejvyšší soud uvedl, že vyjma případu stěžovatelky (resp. obcí zastupovaných advokátem jednajícím za stěžovatelku) v aplikační praxi žádné problémy s výkladem dotčeného ustanovení zákona nevznikají, přičemž s novelizovaným ustanovením § 8 odst. 1 zákona č. 172/1991 Sb. (tedy patrně jako ústavně konformním) pracuje ve své judikatuře i Ústavní soud [srov. např. nález ze dne 13. 11. 2013 sp. zn. II. ÚS 2876/12 (N 187/71 SbNU 239)]. Poukázal též na to, že případná ztráta vlastnického práva stěžovatelky (pokud jí svědčilo, jak tvrdí) je zde výhradně důsledkem dlouhodobé pasivity této obce. Ta tvrdí, že vlastnické právo na ni přešlo (mělo přejít) ex lege již dne 24. 5. 1991 (den účinnosti zákona č. 172/1991 Sb.), avšak ochrany takto tvrzeného (domnělého) vlastnictví – navzdory povinnosti k provedení knihovního pořádku, jež obcím ukládalo již ustanovení § 8 citovaného zákona před jeho novelizací – se domáhá s odstupem více než dvaceti let (a i z pohledu shora interpretovaných ustanovení zákona opožděně). Nejvyšší soud proto nesdílí přesvědčení stěžovatelky, že by napadeným rozhodnutím dovolacího soudu byla porušena její práva podle čl. 11 a čl. 36 odst. 1 Listiny, a proto navrhl, aby ústavní stížnost byla odmítnuta.

11. V replice k vyjádření účastníka řízení stěžovatelka předně nesouhlasila se závěrem Nejvyššího soudu o tom, že lhůta stanovená v ustanovení § 8 odst. 1 zákona č. 172/1991 Sb., ve znění zákona č. 173/2012 Sb., je speciální hmotněprávní propadnou lhůtou. Dle stěžovatelky naopak pod

Sbirka_nalezu-82.indd 340 29.3.18 12:42

tíhou nálezů Ústavního soudu (viz nález sp. zn. II. ÚS 2876/12 ze dne 13. 11. 2013) vydal Nejvyšší soud rozhodnutí sp. zn. 28 Cdo 334/2014, jež podporuje argumentaci stěžovatelky. Za prvé totiž vyjadřuje pochybnosti o přiměřenosti opětovného odnětí navráceného majetku ve prospěch státu, a to i v důsledku vydržení vlastnictví. Za druhé zdůrazňuje, že na problematiku pozbytí vlastnického práva ve prospěch státu, jakožto z hlediska zásad právního státu „protiprávního" předchozího vlastníka, je potřeba nahlížet citlivě, tzn. ve prospěch vlastníka od státu odlišného a naopak s maximální přísností vůči státu, jelikož stát nese podíl na obtížích těchto „oprávněných" vlastníků a je tak povinen snášet svůj díl viny i na komplikacích, které obce při dohledávání svého historického majetku mají. Za třetí zdůrazňuje nutnost nahlížet při aplikaci norem na stát jako na zvláštní subjekt vlastnického práva, jelikož je na rozdíl od ostatních nadán mocí utvářet a přetvářet pravidla právních vztahů, do kterých následně vstupuje. Konečně za čtvrté výslovně uvádí, že zápis vlastnického práva do veřejného seznamu mělo v případě nabytí vlastnického práva dle ustanovení zákona č. 172/1991 Sb. pouze deklaratorní charakter.

IV. Splnění podmínek řízení

12. Ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 *a contrario* zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, dále jen „zákon o Ústavním soudu"), byla podána včas (§ 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu) a splňuje též ostatní náležitosti vyžadované zákonem [§ 30 odst. 1, § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

13. Ústavní soud rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

V. Postoupení věci plénu

14. Podle čl. 1 odst. 1 písm. i) rozhodnutí pléna Ústavního soudu ze dne 25. 3. 2014 č. Org. 24/14 o atrahování působnosti (vyhlášeno ve Sbírce zákonů pod č. 52/2014 Sb.) platí, že si plénum Ústavního soudu podle ustanovení § 11 odst. 2 písm. k) zákona o Ústavním soudu vyhrazuje rozhodování o jiné věci, navrhne-li to jednomyslně senát příslušný k projednání a rozhodnutí věci.

15. V nyní projednávaném případě II. senát Ústavního soudu, příslušný k projednání a rozhodnutí této věci vedené pod sp. zn. II. ÚS 1690/15 s ohledem na závažnost věci (výklad lhůty stanovené v § 8 odst. 1 zákona č. 172/1991 Sb.) a s přihlédnutím k tomu, že stejná právní otázka je činěna spornou i v dalších dosud nerozhodnutých ústavních stížnostech (věci vedené pod sp. zn. I. ÚS 4008/14, sp. zn. I. ÚS 4006/14, sp. zn. II. ÚS 2649/14 a sp. zn. IV. ÚS 1672/15), rozhodl II. senát usnesením ze dne 14. 4. 2016

Sbirka_nalezu-82.indd 341 29.3.18 12:42

sp. zn. II. ÚS 1690/15 o postoupení této věci k projednání a rozhodnutí plénu Ústavního soudu.

VI. Vlastní hodnocení Ústavního soudu

16. Po prostudování ústavní stížnosti, vyžádaného spisu a vyjádření účastníka řízení Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnost není důvodná.

17. Podstatou nyní projednávané věci je výklad charakteru lhůty stanovené v ustanovení § 8 odst. 1 zákona č. 172/1991 Sb., po novele provedené zákonem č. 173/2012 Sb., resp. vyřešení otázky, zdali lze žalobu na určení vlastnického práva k nemovitosti uplatněnou dle citovaného ustanovení § 8 odst. 1 zákona č. 172/1991 Sb. považovat za včas podanou i tehdy, kdy stěžovatelka podala předmětnou žalobu k poštovní přepravě již dne 29. 3. 2013, nicméně ta byla doručena soudu až dne 2. 4. 2013 (z důvodu dnů pracovního klidu – víkendu a svátku dne 1. 4. 2013).

18. Ústavní soud ve své rozhodovací praxi konstantně zdůrazňuje, že není běžnou instancí v systému obecného soudnictví. Jeho úkolem tak není zabývat se eventuálním porušením běžných práv chráněných podústavními předpisy, pokud takové porušení současně neznamená porušení základního práva nebo svobody [srov. čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky, § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu; z judikatury zdejšího soudu pak např. nález sp. zn. I. ÚS 68/93 ze dne 21. 4. 1994 (N 17/1 SbNU 123)]. Naopak jeho úkolem je jen ochrana ústavnosti (viz čl. 83 Ústavy České republiky), kdy je povolán k přezkumu aplikace podústavního práva pouze tehdy, jestliže současně shledá porušení základního práva či svobody. Základní práva a svobody totiž vymezují nejen rámec normativního obsahu aplikovaných právních norem, ale také rámec jejich ústavně konformní interpretace a aplikace. Jen taková interpretace právních norem, která nešetří základní práva v co nejvyšší míře, při současném dodržení účelu aplikovaných právních norem, anebo interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti, znamená porušení základního práva či svobody.

19. Proto Ústavní soud přistupuje velmi zdrženlivě k přezkumu právního hodnocení zjištěných skutkových okolností. Ve své judikatuře vymezil podmínky, za jejichž porušení vede nesprávná aplikace norem podústavního práva obecnými soudy k porušení ústavně zaručeného práva či svobody. Vyčlenil takto případy konkurence norem podústavního práva, konkurence interpretačních alternativ a konečně případy svévolné aplikace podústavního práva [k tomu srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 173/02 ze dne 10. 10. 2002 (N 127/28 SbNU 95)].

20. Jak plyne ze shora uvedeného, ve věci stěžovatelky se jedná především o problém možné konkurence interpretačních alternativ. K tomu

Sbirka_nalezu-82.indd 342 29.3.18 12:42

Ústavní soud v minulosti opakovaně konstatoval, že ne každý případ této konkurence volá po jeho zásahu, jelikož pokud by tomu tak bylo, popřel by své postavení v ústavním systému a stal by se de facto pravidelnou odvolací instancí běžně přezkoumávající rozhodnutí obecných soudů, neboť velké množství právních norem – včetně těch zdánlivě nejjednodušších – může mít vícero vzájemně si konkurujících výkladů. Prostor pro ingerenci Ústavního soudu proto není i při konkurenci různých interpretačních alternativ dán například tehdy, když je právní úprava včetně relevantní judikatury adresátům dostupná a v zásadě nerozporná, a z tohoto důvodu je i aplikace práva pro adresáty alespoň rámcově předvídatelná. Za této situace je namístě zdrženlivost Ústavního soudu [viz nález sp. zn. II. ÚS 644/02 ze dne 23. 6. 2004 (N 85/33 SbNU 321)]. Na druhé straně však Ústavní soud opakovaně zdůraznil, že vždy je třeba usilovat o výklad právních norem, který je souladný s ústavními předpisy, neboť již z imperativu plynoucího z čl. 4 Ústavy České republiky vyplývá požadavek ústavně konformního výkladu podústavního práva.

21. Nyní dotčené ustanovení § 8 odst. 1 zákona č. 172/1991 Sb., ve znění platném pro nyní posuzovanou věc, stanoví, že „pokud vlastnické právo, které na obec přešlo podle § 1, 2, 2a nebo § 2b tohoto zákona, není dosud zapsáno v katastru nemovitostí, je obec povinna nejpozději do 31. března 2013 uplatnit návrh vůči katastrálnímu úřadu, nebo podat žalobu na určení vlastnického práva u soudu. Nesplní-li obec tuto svou povinnost, považuje se den 1. dubna 2013 za den přechodu vlastnického práva na stát". Jak plyne ze shora uvedeného, podstatné je určení charakteru této lhůty, resp. zodpovězení otázky, zdali se ohledně jejího konce užijí obecná ustanovení právních předpisů soukromého práva, která upravují běh hmotněprávních lhůt.

22. Obecné soudy v nyní posuzované věci dospěly k jednotnému závěru, že „lhůta stanovená v ustanovení § 8 odst. 1 zákona č. 172/1991 Sb., ve znění účinném od 29. 6. 2012, je speciální lhůtou, na jejíž počítání se nevztahuje ustanovení § 122 odst. 3 obč. zák.". Tento závěr v obdobné věci byl i publikován se Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod číslem 89/2014. Jednalo se o rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 27. 11. 2014 sp. zn. 7 Co 2428/2013. To znamená, že pokud žaloba na určení vlastnického práva byla soudu doručena po dni 31. 3. 2013, jedná se o žalobu podanou opožděně.

23. Stěžovatelka tvrdila, že nyní posuzovaný případ se dotýká právní problematiky restitucí. Proto by i výklad sporné normy měl vycházet z principu *ex favore restitutionis*. S tímto pohledem se však Ústavní soud neztotožnil. Zákon č. 172/1991 Sb. jistě z větší části za restituční považovat lze, protože jeho smyslem bylo navrácení majetku obcím. Napadené ustanovení však neřešilo navrácení majetku obcím, ale více než dvacetiletou

Sbirka_nalezu-82.indd 343 29.3.18 12:42

pasivitu některých obcí, které neuvedly do souladu stav faktický a právní. Nejednalo se tedy již o navracení majetku, ale o snahu státu postavit najisto vlastnické vztahy k některým nemovitostem.

24. Výklad zaujatý obecnými soudy považuje Ústavní soud za ústavně konformní. Zákonodárce stanovil konec lhůty k uplatnění vlastnických práv na konkrétní datum a pevným datem určil i den přechodu vlastnictví na stát, pokud obce své vlastnické právo neuplatní. Právě pevně stanovená data a zejména datum přechodu vlastnictví na stát vylučují použití obecných pravidel běhu lhůt. Stěžovatelkou použité srovnání s během lhůt pro uplatnění restitučních nároků tak není příhodné. Restituční zákony totiž vázaly konec lhůty nikoli na pevně stanovené datum, ale na uplynutí času. A co je podstatné, s koncem lhůty nespojovaly hmotněprávní následky v podobě přechodu vlastnictví.

25. Ústavní soud nemůže přisvědčit stěžovatelce ani v tom, že se v tomto případě jedná o zbavení vlastnického práva bez náhrady. Ke dni 1. 4. 2013 a ostatně ani k dnešnímu dni není jisté, zda předmětné pozemky na stěžovatelku podle zákona č. 172/1991 Sb. vůbec přešly. V katastru nemovitostí byl jako vlastník uveden stát a stěžovatelka po více než dvacet let neučinila potřebné kroky k nápravě. Datum 31. 3. 2013 má tak spíše charakter „restituční tečky“, do kdy je nutno uplatnit sporná práva. Navíc k přechodu historického majetku zpět na obce došlo rozhodnutím zákonodárce (tedy samotného státu) zákonem č. 172/1991 Sb. Jeho novelou provedenou zákonem č. 173/2012 Sb. bylo stanoveno, že teprve marným uplynutím lhůty přechází majetek obcí do vlastnictví státu. Takovéto oprávnění přitom bylo plně v dispozici zákonodárce, který vážil na jedné straně eventuální vlastnická práva obcí a na straně druhé se snažil ukončit období nejistoty ohledně vlastnických práv k pozemkům dotčených restitucemi.

26. Stěžovatelka dále namítala krátkost předmětné lhůty (29. 6. 2012 až 31. 3. 2013). Tato námitka však nemůže obstát. Za prvé ji předcházela více než dvacetiletá doba k zápisu vlastnictví do katastru nemovitostí. Již původní ustanovení § 8 zákona č. 172/1991 Sb., účinné od 24. 5. 1991, ukládalo obcím povinnost „do jednoho roku po nabytí vlastnictví k nemovitým věcem podle tohoto zákona učinit návrh příslušnému středisku geodézie na zápis těchto nemovitých věcí do evidence nemovitostí“. Nově stanovená povinnost uplatnit své vlastnické právo do 31. 3. 2013 nebyla nijak překvapivá. A za druhé, stěžovatelka tuto svou novou povinnost téměř splnila. Žalobu ve lhůtě vypracovala a odeslala. Jen ji neodeslala tak, aby byla soudu doručena do 31. 3. 2013. Stěžovatelka i její právní zástupce mají ze zákona zřízenou datovou schránku. Nejsou sice povinni ji používat k odesílání dokumentů státu, ale nic jim v tom nebrání. Stěžovatelka i její právní zástupce tak mohli předmětnou žalobu odeslat prostřednictvím datové schránky i po celý den 31. 3. 2013 a žaloba by byla podána včas. Postačilo

Sbirka_nalezu-82.indd 344 29.3.18 12:42

by i pouhé odeslání elektronickou poštou, buď se zaručeným podpisem, nebo i bez něj, se současným odesláním žaloby v listinné podobě.

27. V bodě 20 tohoto odůvodnění je zmíněna možná konkurence různých výkladů předmětné normy. Dle dostupných databází judikatury se však v rozhodování obecných soudů žádný odlišný výklad neobjevil. Jediné spory o charakter lhůty, které obecné soudy řešily, se týkaly žalob obcí zastoupených týmž advokátem, který zastupuje stěžovatelku.

VII. Závěr

28. Na základě shora uvedeného tak Ústavní soud dospěl k závěru, že obecné soudy vyložily předmětné ustanovení ústavně konformně. Nejvyšší soud splnil svou povinnost sjednocovat judikaturu a výše zmíněný rozsudek krajského soudu zařadil do své Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek. Ústavní soud proto ústavní stížnost zamítl jako nedůvodnou (§ 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu). Návrh na zrušení předmětného zákonného ustanovení spojený s ústavní stížností Ústavní soud odmítl jako návrh zjevně neopodstatněný (§ 43 odst. 2 zákona o Ústavním soudu).

Odlišná stanoviska

1. Odlišné stanovisko soudce Ludvíka Davida

Domnívám se, že ústavní stížnosti obce mělo být vyhověno, a to z následujících důvodů.

V judikatorní praxi se opakuje pozoruhodný fenomén: konflikt ukrytý v marginální, a přece netriviální kauze vyvolá zásadní názorový střet soudců i těch nejvyšších instancí. Obec, jež měla k dispozici hmotněprávní lhůtu, podala v pátek na poštu žalobu, která byla v důsledku následující soboty, neděle a Velikonočního pondělí doručena soudu v úterý. V pátek bylo 29. 3., v úterý 2. 4., mezitím však uplynuly dny (31. 3., 1. 4.), s nimiž zákon č. 172/1991 Sb., o přechodu některých věcí z majetku České republiky do vlastnictví obcí, ve znění novely provedené zákonem č. 173/2012 Sb., spojil následky zániku vlastnictví obce (neděle) a nástupu vlastnictví státu (pondělí).

Pevné stanovení lhůty, navíc lhůty prekluzivní, má magickou sílu; napíše-li se 31. 3. nebo 1. 4., je to něco jiného, než má-li lhůta běžet, řekněme, šest měsíců. Přesto se domnívám, že mezi obojím není z hlediska počítání lhůt zásadní rozdíl. V nálezu sp. zn. Pl. ÚS 33/97 ze dne 17. 12. 1997 (N 163/9 SbNU 399; 30/1998 Sb.) – prezidentské veto – se argumentace o lhůtě pohybuje v rovině nalezeného ústavního úzu za situace, kdy na této úrovni pravidlo o počítání lhůt absentuje. Nález používá ve prospěch reálného využití závěru lhůty, jež musí končit pracovním dnem, velká slova. Hovoří se o obecných právních principech, o okruhu společně sdílených hodnot,

Sbirka_nalezu-82.indd 345 29.3.18 12:42

o neudržitelné aplikaci práva pouze cestou jazykového výkladu a o sporu o chápání práva v demokratické společnosti.

Týž nález ovšem říká, že se „ústavodárci, resp. zákonodárci nijak nebrání, aby, pokud uzná za vhodné, vymezil počítání času výslovně odlišným způsobem".

Jsem toho názoru, že veškeré relevantní teze citovaného nálezu lze použít při interpretaci podústavního práva. Lépe řečeno, paragrafy mají být poměřeny ústavními principy. Nemyslím, že by konkrétní zákonná konstrukce spočívající v zániku práva jednoho subjektu a přechodu práva na jiný subjekt následujícího dne výslovně vyloučila aplikaci pravidla o počítání času či lhůt.

Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 33/97 ze dne 17. 12. 1997 (N 163/9 SbNU 399; 30/1998 Sb.) je pro mne především demonstrací principu právní jistoty. Jistoty konkretizované tak, že oprávněný nemůže být připraven o možnost vyčerpání lhůty, včetně dne nezbytného k perfekci (k dovršení právního jednání, k dojití písemnosti k soudu) svého jednání, v celé délce jejího trvání. Ten, jemuž lhůta běží, nesmí být ukrácen ani o její poslední dny, ať je využívá v důsledku své prokrastinace nebo skutečně objektivních důvodů. Ostatně ani v následném sporu o právo samé se pevně stanovená časová hranice (31. 3.) ze zákona „nevytratí".

Po mém soudu akcentovala nejtěsnější možná většina pléna, jež se vyslovila pro zamítnutí ústavní stížnosti (spojený návrh na zrušení části zákona ponechávám stranou), příliš jednostranně a úzce zákonný text, aniž by se důsažněji zamyslila nad ústavními principy. Brala tedy podústavní zákon „příliš vážně".

Dovolím si zakončit svůj disent citací, kterou nezřídka využívá ve svých pracech ústavní soudce Pavel Holländer, zpravodaj právě nálezu sp. zn. Pl. ÚS 33/97: „Právo a spravedlnost nejsou zákonodárci k dispozici." (BVerfGE, 23, 98).

2. Odlišné stanovisko soudce Vojtěcha Šimíčka a soudkyně Kateřiny Šimáčkové

1. Uplatňujeme vůči výroku I a odůvodnění nálezu odlišné stanovisko podle ustanovení § 14 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, jelikož máme za to, že návrhu mělo být vyhověno a napadené usnesení Nejvyššího soudu mělo být zrušeno pro porušení práva stěžovatele na spravedlivý proces a na ochranu majetku. K tomuto názoru nás vedou především následující skutečnosti.

2. Souhlasíme s většinou potud, že podstatou nyní projednávané věci je skutečně určení charakteru lhůty stanovené v ustanovení § 8 odst. 1 zákona č. 172/1991 Sb., o přechodu některých věcí z majetku České republiky do vlastnictví obcí, po novele provedené zákonem č. 173/2012 Sb., resp.

Sbirka_nalezu-82.indd 346 29.3.18 12:42

otázka, zdali lze žalobu na určení vlastnického práva podanou podle tohoto ustanovení považovat za včasně podanou za situace, kdy ji stěžovatel podal k poštovní přepravě již dne 29. 3. 2013, nicméně doručena soudu byla až dne 2. 4. 2013. Tvrdíme, že citované zákonné ustanovení lze vyložit dvěma způsoby, přičemž oba tyto výklady se nepříčí jeho doslovnému znění. Většina pléna zvolila výklad restriktivní, my máme za to, že bylo namístě použít výklad širší, který daleko více zohledňuje povahu a účel daného zákona, smysl předmětného zákonného ustanovení a především význam ústavně zaručené samosprávy na úrovni obcí. Respektujeme totiž zásadu, podle níž je-li možno vyložit zákonné ustanovení vícero způsoby, je nutno postupovat tak, aby byl v co možná největším rozsahu ctěn jeho účel. Pokud jeden z možných výkladů vede k faktickému zkrácení lhůty pro uplatnění předmětného restitučního nároku (byť jen) o dva dny, zatímco výklad druhý k jejímu prodloužení rovněž o dva dny, přikláníme se s ohledem na povahu a celkový účel daného restitučního předpisu k výkladu extenzivnímu.

3. Pro toto řešení jsme nabídli následující argumenty.

4. Především je třeba vycházet ze skutečnosti, že nyní posuzovaný případ se dotýká právní problematiky restitucí, kterou se ve své judikatuře Ústavní soud již opakovaně zabýval (restituční povahu „větší části" zákona č. 172/1991 Sb. ostatně připouští i většina pléna – viz bod 23). Ústavní soud přitom již od svých prvních rozhodnutí v restitučních věcech vycházel z principu *ex favore restitutionis* a zdůrazňoval, že k restitučním věcem je třeba přistupovat s přihlédnutím k tomu, že těm, kteří restituují, byla v minulosti způsobena celá řada křivd, včetně oněch majetkových. Již Ústavní soud ČSFR ve svém nálezu sp. zn. I. ÚS 597/92 ze dne 21. 12. 1992 (nález č. 16 Sbírky usnesení a nálezů Ústavního soudu ČSFR, Praha : Linde, 2011, str. 77) dovodil, že restitučními zákony se demokratická společnost snaží alespoň částečně zmírnit následky minulých majetkových a jiných křivd vzniklých v období od 25. 2. 1948 do 1. 1. 1990. Stát a jeho orgány jsou tedy povinny postupovat podle restitučního zákona v souladu s oprávněnými zájmy osob, jejichž újma, způsobená za totalitního komunistického režimu, má být alespoň částečně kompenzována. Vůdčím principem musí být vždy výše uvedený účel restitucí, k jehož naplnění je nutné, aby restituční zákony byly interpretovány ve vztahu k oprávněným osobám co nejvstřícněji, v duchu snahy o zmírnění některých křivd, v jejichž důsledku k odnětí majetku došlo [srov. nález sp. zn. I. ÚS 154/95 ze dne 18. 1. 1996 (N 7/5 SbNU 47), nález sp. zn. I. ÚS 754/01 ze dne 23. 10. 2003 (N 123/31 SbNU 113), nález sp. zn. II. ÚS 2896/09 ze dne 29. 4. 2010 (N 97/57 SbNU 273) a další].

5. Zároveň je vhodné připomenout, že na výše uvedeném nic nemění ani to, vystupuje-li nyní v pozici restituenta obec jakožto veřejnoprávní

Sbirka_nalezu-82.indd 347 29.3.18 12:42

korporace, a nikoliv soukromá osoba. Takto Ústavní soud ve vztahu k hospodaření obce a jejího postavení jako vlastníka již dříve uvedl, že obci plyne přímá povinnost pečovat o zachování a rozvoj svého majetku a chránit jej před neoprávněnými zásahy. Péče o majetek a výkon vlastnického práva k němu tak není ponecháno obci na volné úvaze, jako je tomu u jiných vlastníků, poněvadž kvalifikovaná starost o majetek obce je naplněním jednoho z veřejných zájmů, k jehož zabezpečení si obec musí vytvořit materiální a personální předpoklady, a to v rozsahu a kvalitě, která je přímo úměrná množství (hodnotě) a charakteru (svěřeného) majetku [nález sp. zn. III. ÚS 2984/09 ze dne 23. 11. 2010 (N 232/59 SbNU 365)]. Uvedené ostatně vyjadřuje již ustanovení § 38 odst. 1 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), tak, že „majetek obce musí být využíván účelně a hospodárně v souladu s jejími zájmy a úkoly vyplývajícími ze zákonem vymezené působnosti. Obec je povinna pečovat o zachování a rozvoj svého majetku". I v případě restitucí je zajisté oprávněným zájmem obce, aby jí byl vrácen majetek, který jí zabavil nedemokratický stát, v tomto směru se obec nikterak neodlišuje od jiných fyzických či právnických osob, o čemž ostatně svědčí již samotný účel zákona č. 172/1991 Sb., jenž vymezil majetek, který dnem nabytí účinnosti zákona (24. 5. 1991) přešel zpět do vlastnictví obcí, pročež takto nově nastupující režim jednorázově vypořádal způsobené křivdy.

6. V řadě rozhodnutí tedy Ústavní soud dovodil, že při interpretaci a aplikaci restitučních předpisů je třeba vždy mít na zřeteli účel a předmět úpravy těchto předpisů [viz např. nález sp. zn. IV. ÚS 176/03 ze dne 14. 7. 2004 (N 96/34 SbNU 35)]. Pojmy a instituty obsažené v restitučních předpisech je proto třeba vykládat tak, aby byl v maximální míře dosažen jejich účel, a rovněž s ohledem na to, že předmětem úpravy těchto předpisů jsou vztahy majetkoprávní, které jsou svou povahou občanskoprávními vztahy. Je tak třeba v konkrétním případě volit takovou interpretaci, která by směřovala k maximálnímu naplnění účelu restituce a současně respektovala proporcionalitu mezi omezením restitučního nároku na vydání původních pozemků a prosazením konkrétního veřejného zájmu [viz např. nález sp. zn. I. ÚS 581/14 ze dne 1. 7. 2014 (N 134/74 SbNU 35) nebo též obdobně ve vztahu k historickému majetku obcí nález sp. zn. III. ÚS 2176/13 ze dne 9. 1. 2014 (N 2/72 SbNU 31)]. Nevidíme přitom žádný rozumný důvod, pro který by se uvedený princip *ex favore restitutionis* měl týkat pouze výkladu hmotněprávních norem při vydávání či dalšího nakládání s majetkem, a nikoliv i procesních norem, které se uplatnění restitučních nároků dotýkají, resp. norem, které se dotýkají časového uplatnění restitučních nároků. V takovém případě by totiž mohl nastat rozpor mezi výkladem vlastnických práv, která mohou restituenti požívat, a procesními možnostmi, jimiž se mohou těchto práv domoci.

Sbirka_nalezu-82.indd 348 29.3.18 12:42

7. Tato obecnější úvaha se týká též nyní posuzovaného případu a výkladu ustanovení § 8 odst. 1 zákona č. 172/1991 Sb., v němž byla stanovena přesná lhůta pro dořešení vlastnických práv k historickému majetku obce. Tvrdíme, že zde není dán žádný rozumný důvod nepokládat dotčenou lhůtu za obecnou hmotněprávní lhůtu, pro niž by neplatila obecná pravidla o počítání času obsažená v ustanovení § 122 občanského zákoníku, neboť i v případě ustanovení § 8 odst. 1 zákona č. 172/1991 Sb. se jedná o časový úsek stanovený k uplatnění výkonu práva u příslušného katastrálního úřadu nebo soudu. Na uvedeném nic nemění, pokud konec této hmotněprávní lhůty byl zákonodárcem určen konkrétním datem, neboť nadále se jednalo o lhůtu, která působila právní následky v oblasti občanského práva hmotného tím, že určila konkrétní datum, do kterého má být podán příslušný návrh vůči katastrálnímu úřadu nebo soudu, a v případě promeškání této lhůty stanovila, že vlastnické právo přejde na stát.

8. Odkazujeme v této souvislosti též na komentářovou literaturu (srov. např. Eliáš, K. a kol. Občanský zákoník. Velký akademický komentář. Praha : Linde, 2008, s. 508), podle níž bez zřetele k tomu, jak je doba určena (tj. tedy i například přesným datem), připadá-li její poslední den na sobotu, neděli nebo na svátek, platí za její poslední den nejblíže následující pracovní (tzv. všední den). Zde připomínáme předchozí judikaturu zdejšího soudu, podle které platí, že pokud je uplatnění určitého práva časově omezeno, je nezbytné zohlednit určité skutečnosti (překážky) na straně subjektu tohoto práva, které, nikoli z jeho zavinění, výkonu těchto brání. Jinak řečeno, vytvořit konstrukci reálně umožňující právo, resp. pravomoc, v daném časovém limitu uplatnit. Za tím účelem právní myšlení, mj. již v dobách římských, vytvořilo myšlenkové konstrukce fikce stavění lhůty (plynutí času), resp. posunutí jejího ukončení [srov. např. nález sp. zn. Pl. ÚS 33/97 ze dne 17. 12. 1997 (N 163/9 SbNU 399; 30/1998 Sb.)]. Ty se v případě civilního práva konkrétně projevily v ustanovení § 122 dříve platného občanského zákoníku tak, že připadne-li poslední den lhůty na sobotu, neděli nebo svátek, je posledním dnem lhůty nejblíže následující pracovní den.

9. Jak Ústavní soud uvedl ve shora citovaném nálezu sp. zn. Pl. ÚS 33/97: „Smyslem právního institutu lhůty je snížení entropie (neurčitosti) při uplatňování práv, resp. pravomocí, časové omezení stavu nejistoty v právních vztazích (což hraje zejména důležitou roli z hlediska dokazování v případech sporů), urychlení procesu rozhodování s cílem reálného dosažení zamýšlených cílů. Tyto důvody vedly k zavedení lhůt již před tisíci lety. Na straně druhé, pokud je uplatnění určitého práva, resp. pravomoci, časově omezeno, je nezbytné zohlednit určité skutečnosti (překážky) na straně subjektu tohoto práva, či pravomoci, které, nikoli z jeho zavinění, výkonu těchto brání. Jinak řečeno, vytvořit konstrukci reálně umožňující

Sbirka_nalezu-82.indd 349 29.3.18 12:42

právo, resp. pravomoc, v daném časovém limitu uplatnit. Za tím účelem právní myšlení, opět již v dobách římských, vytvořilo myšlenkové konstrukce, fikce stavění lhůty (plynutí času), resp. posunutí jejího ukončení. Tato obecná právní pravidla (v daném případě právní fikce), jež jsou svojí povahou právní reakcí na praktické problémy, v evropské právní kultuře platí po tisíciletí."

10. Neshledáváme žádný zásadní důvod, pro který by se charakter lhůty určené ustanovením § 8 odst. 1 zákona č. 172/1991 Sb. měl výrazněji odlišovat od jiných hmotněprávních lhůt a byla by tak vyloučena aplikace obecných principů pro jejich počítání obsažená v § 122 odst. 3 občanského zákoníku. Tento (a nikoli restriktivní) výklad plyne ostatně již z toho, že se v nyní posuzované věci jedná o problematiku majetkových restitucí, kdy by měly státní orgány obzvláště citlivě hodnotit uplatněná práva, neboť byl to sám stát, který svým protiprávním chování v minulosti zapříčinil nutnost řešit vyjasnění vlastnických práv v restitučních sporech. V opačném případě by nadto docházelo k neodůvodněnému odlišení žalobců – restituentů od ostatních fyzických či právních osob uplatňujících svá práva, a ve svém důsledku též ke stěžovatelem vytýkanému narušení rovnosti ochrany vlastnického práva různých vlastníků, resp. možnostem uplatnění těchto práv před rozhodujícím orgánem.

11. Domníváme se, že výklad přijatý většinou pléna vede fakticky ke zkrácení lhůty stanovené zákonodárcem pro dořešení vlastnictví k historickému majetku obcí, neboť je obecně známo, že při využití služeb poštovní přepravy nedojde k doručení podání ke katastrálním úřadům nebo soudům ve dnech pracovního volna. Tímto výkladem se proto datum této „restituční tečky" historického majetku obcí posunul již na den 29. 3. 2013. Takovéto faktické zkrácení lhůty v restitučních věcech prostřednictvím soudní interpretace je pro nás nepřijatelné. K námitce Nejvyššího soudu, že se stěžovatelka domáhá ochrany s odstupem více než 20 let, je totiž nutno uvést, že zákon č. 173/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 172/1991 Sb., o přechodu některých věcí z majetku České republiky do vlastnictví obcí, ve znění pozdějších předpisů, kterým byla předmětná lhůta pro uplatnění nároku nejpozději do 31. 3. 2013 stanovena, nabyl účinnosti 9 měsíců předtím, takže skutečně není možno hovořit o tom, že by zákonodárce stanovil obcím pro uplatnění jejich nároků lhůtu výrazně dlouhou.

12. Jestliže by přitom zákonodárce skutečně chtěl, aby uvedená lhůta bezpodmínečně končila v neděli (tj. 31. 3. 2013), zajisté k tomu měl příležitost toto výslovně stanovit, a to podobně jako učinil v jiných zákonech, u nichž se ukončení lhůty neposouvá, ani pokud její konec připadne na sobotu, neděli nebo svátek. Takto lze např. poukázat na volební zákony, které počítají s tím, že určená lhůta je zachována, je-li poslední den lhůty učiněn úkon u příslušného orgánu, a to nejpozději do 16.00 hodin, a to bez ohledu

Sbirka_nalezu-82.indd 350 29.3.18 12:42

na skutečnost, zda připadne na den pracovního volna či nikoli (srov. za všechny ustanovení § 97a zákona č. 247/1995 Sb., volbách do Parlamentu České republiky a o změně a doplnění některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů). Pokud však zákonodárce v případě zákona č. 172/1991 Sb. takto nepostupoval a stanovil konec lhůty pevným datem, není důvod v těchto případech odstupovat od obecného počítání hmotněprávních lhůt v soukromém právu. Zde připomínáme opět nález sp. zn. Pl. ÚS 33/97, podle něhož je v dispozici ústavodárce, resp. zákonodárce, postupovat při počítání lhůt jinak; v takovémto případě však je povinen takový postup výslovně stanovit. Pokud tak neučiní, platí pro počítání lhůt obecná pravidla.

13. Nelze konečně ani pustit ze zřetele, že to byl právě stát, který v minulosti již jednou obcím vlastnictví odňal a citovaný zákon č. 172/1991 Sb. sledoval „účel nápravy této historické křivdy" (viz citovaný nález sp. zn. III. ÚS 2176/13). Pokud tedy účelem citovaného zákona byla restituce majetku obcí, smyslem doplnění tohoto zákona o nyní aplikované ustanovení § 8 bylo zřejmě jen nastolení určité právní, resp. „knihovní" jistoty (o čemž totiž lze jen spekulovat, jelikož toto ustanovení bylo schváleno na základě komplexního pozměňovacího návrhu Výboru pro veřejnou správu a regionální rozvoj neobsahujícího žádnou důvodovou zprávu k návrhu poslanců Fr. Dědiče, J. Bauera, J. Olivy, M. Šťovíčka a J. Babora, viz Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna, 2011, V. volební období, tisk č. 479, in: www.psp.cz). V daném případě je totiž nanejvýš důležité, že koncepce zákona č. 172/1991 Sb. je založena na principu zákonného přechodu věcí specifikovaných v jeho ustanovení § 1 dnem nabytí účinnosti tohoto zákona, tzn. dnem 24. 5. 1991. Obce proto již nabytím účinnosti tohoto zákona s tímto majetkem mohly nakládat jako s vlastním, a je proto nekorektní jim případně vytýkat jejich údajně „dlouhodobou pasivitu", jak činí např. Nejvyšší soud, jelikož je chybné zaměňovat existenci vlastnického práva (nabytého *ex lege*) od provedení „knihovního pořádku". Ustanovení § 8 odst. 1 zákona č. 172/1991 Sb. totiž neznamená nic jiného, nežli opětovné vyvlastnění restituovaného majetku státem.

14. Je vhodné rovněž připomenout, že u tohoto restitučního zákona zvolil zákonodárce zcela odlišnou právní konstrukci, než ve stejné době učinil u restitučních zákonů jiných. Jestliže totiž podle zákona č. 172/1991 Sb. došlo k přechodu vlastnického práva *ex lege* nabytím jeho účinnosti, bylo v jiných případech nutno výslovně uplatnit svůj nárok zákonem stanoveným způsobem (viz např. § 9 zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů). Z toho podle našeho přesvědčení plyne i rozdílný význam lhůty zakotvené v ustanovení § 8 odst. 1 zákona č. 172/1991 Sb. Jestliže totiž v restitučních věcech platí setrvalý právní názor Ústavního soudu i Evropského

Sbirka_nalezu-82.indd 351 29.3.18 12:42

soudu pro lidská práva založený na východisku, že vlastnické právo zahrnuje jen ochranu práva již existujícího a nevztahuje se proto na – pouze tvrzený – nárok na ně (který je třeba teprve doložit právě v restitučním řízení), je situace v nyní rozhodovaném případě zásadně odlišná. K přechodu majetku totiž již došlo ex lege, takže účelem daného řízení, jehož předmětem je vlastně jen deklaratorní projev vůle daného vlastníka, je přímo ochrana vlastnického práva.

15. Nelze pustit ze zřetele i to, že účelem restitucí historického obecního majetku bylo posíleno postavení obcí jako územních společenství občanů, která mají právo na samosprávu (čl. 100 Ústavy). Samosprávné územní celky jsou totiž důležitým aktérem vertikální dělby moci, přičemž právě dělba mocí, zajišťuje svobodnější prostor pro jednotlivce. Samosprávné obce, vybavené dostatkem příjmů a majetku, garantují princip subsidiarity, zásadu, podle níž se rozhodování a zodpovědnost ve veřejných záležitostech má odehrávat na tom nejnižším stupni veřejné moci, který je nejblíže občanům. Náprava křivd restitucemi historického civilního majetku byla tedy též jednou z cest znovunastolení demokratické územní samosprávy nezbytné pro fungování demokratického právního státu a ochrany práv jednotlivců v něm.

16. Za této situace máme za to, že jsou dány mimořádně silné důvody pro co nejobezřetnější výklad citovaného ustanovení § 8 odst. 1 zákona č. 172/1991 Sb. tak, aby nevyvolával nové křivdy a je proto plně opodstatněné je v pochybnostech vykládat ve prospěch obcí. Pokud se proto v nyní projednávaném případě (za možného dvojího výkladu citovaného zákonného ustanovení) většina pléna přiklonila ke zvýhodnění pozice státu, který již jednou v minulosti neoprávněně zabavil předmětný majetek, došlo podle našeho přesvědčení k porušení elementárních principů spravedlnosti.

3. Odlišné stanovisko soudkyně Milady Tomkové

Nesouhlasím s výrokem I nálezu, kterým byla zamítnuta ústavní stížnost obce Němčice ve věci včasnosti podání žaloby na určení vlastnického práva na základě zákona č. 172/1991 Sb., o přechodu některých věcí z majetku České republiky do vlastnictví obcí.

Většina pléna zvolila striktní výkladovou alternativu ustanovení § 8 odst. 1 zákona č. 172/1991 Sb., ve znění účinném pro posuzovanou věc (zejména po novelizaci provedené zákonem č. 173/2012 Sb.), a rozhodla, že výklad zastávaný obecnými soudy, totiž, že žaloba podaná stěžovatelkou byla podána opožděně, – je ústavně konformní – neboť přestože byla k poštovní přepravě podána 29. 3. 2013 (tedy ve lhůtě předvídané citovaným ustanovením), z důvodů dnů pracovního klidu – víkendu a svátku – byla soudu doručena až dne 2. 4. 2013 tedy po dni 31. 3. 2013, který zákon stanovil jako

Sbirka_nalezu-82.indd 352 29.3.18 12:42

poslední den, kdy obec mohla podat žalobu na určení vlastnického práva u soudu.

Plénum Ústavního soudu po mém soudu bylo vystaveno posouzení konkurence interpretačních alternativ, přičemž i já zastávám názor, že ne každý případ takové konkurence je důvodem pro zásah Ústavního soudu (interpretační obtíž představovalo určení charakteru lhůty pro podání žaloby a označení pravidel, která určí konec takové lhůty).

Podle většinového názoru pevně stanovená data a datum přechodu vlastnictví na stát vylučují použití obecných pravidel běhu lhůt (srov. bod 24 nálezu) a rovněž byl popřen názor stěžovatelky, že se jednalo o věc restituční, k nimž Ústavní soud historicky přistupoval *„ex favore“*.

Oba závěry většiny pléna Ústavního soudu shledávám problematickými: předně nelze „vytrhnout“ ze zákona č. 172/1991 Sb. jedno ustanovení a neposoudit kontext materie, která nesporně restituční povahu měla. Restituční zákony tak podle rozsáhlé judikatury Ústavního soudu, kterou zde netřeba ani citovat, měly být interpretovány co nejvstřícněji, v duchu snahy o zmírnění některých křivd, v jejichž důsledku k odnětí majetku došlo.

Obce jsou základními územními samosprávnými celky, z nichž „povstává“ Česká republika – srov. čl. 99 Ústavy, podle něhož se Česká republika člení na obce. Kvalifikovaná péče o majetek obce je naplněním veřejného zájmu a je jejím oprávněným zájmem, aby jí byl vrácen majetek, který jí zabavil stát nedemokratickými postupy v minulosti. Podle mého názoru měla být volena taková interpretace, která by směřovala k maximálnímu naplnění účelu restituce.

Pod tímto zorným úhlem nevidím důvod, proč nepokládat dotčenou lhůtu za obecnou hmotněprávní lhůtu, pro kterou by neplatila obecná pravidla o počítání času – nejde o nic jiného než o časový úsek stanovený k uplatnění výkonu práva u příslušného subjektu. Jednalo se o lhůtu, která působila právní následky v oblasti občanského práva hmotného tím, že určila konkrétní datum, do kterého má být podán návrh vůči katastrálnímu úřadu nebo podána žaloba na určení vlastnického práva u soudu a v případě promeškání této lhůty stanovila, že vlastnické právo přejde na stát.

Po mém soudu bylo úlohou Ústavního soudu vytvořit konstrukci, která by umožnila reálně právo v daném časovém limitu uplatnit, zvlášť když poslední tři dny časového limitu připadly na dny víkendu a svátku. Ústavní soud na tuto úlohu rezignoval a s tímto postojem souhlasit nemohu.

Nenalezla jsem žádný zásadní důvod, pro který by se charakter lhůty určené § 8 odst. 1 zákona č. 172/1991 Sb. měl významně odlišovat od jiných hmotněprávních lhůt, a byla by tak vyloučena aplikace obecných principů pro počítání těchto lhůt obsažená v občanském zákoníku (§ 122 odst. 3). Za poslední den lhůty měl být proto považován nejblíže následující pracovní (všední) den, a to bez zřetele k tomu, jak byla doba určena.

Sbirka_nalezu-82.indd 353 29.3.18 12:42

V ostatním sdílím odlišný názor soudce Vojtěcha Šimíčka.

4. Odlišné stanovisko soudce Davida Uhlíře, k němuž se připojují soudci Jaromír Jirsa a Jiří Zemánek

S nálezem pléna v této věci (dále též jen „nález") nesouhlasím a uplatňuji vůči němu podle ustanovení § 14 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, odlišné stanovisko. Mám za to, že napadené usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 3. 2015 č. j. 28 Cdo 644/2015-153 mělo být zrušeno, stejně tak mělo být zrušeno napadené ustanovení § 8 odst. 1 zákona č. 172/1991 Sb., o přechodu některých věcí z majetku České republiky do vlastnictví obcí.

Ustanovení § 8 odst. 1 zákona č. 172/1991 Sb., o přechodu některých věcí z majetku České republiky do vlastnictví obcí, je sankční ustanovení. Dispozice této právní normy uložila obcím do 31. 3. 2013 nechat zaevidovat svůj nemovitý majetek v katastru nemovitostí nebo v téže lhůtě podat žalobu na určení svého vlastnictví u soudu. Sankcí za nesplnění této povinnosti je ztráta toho majetku.

Lhůta stanovená tímto zákonem (slovy: „do 31. 3. 2013") je hmotněprávní prekluzivní lhůta soukromého práva, ve stanovené lhůtě musela být žaloba doručena k soudu, jinak nárok zanikl. V zásadě se nijak neliší od jiných hmotněprávní lhůt. Z hlediska počítání lhůt je jedno, zda je lhůta stanovena dny, týdny, měsíci či roky, nebo zda je stanovena pevným datem. Z hlediska počítání lhůty bude lhostejné, zda lhůta bude stanovena slovy „do dvě stě sedmdesáti dnů od účinnosti zákona", nebo „ do devíti měsíců od účinnosti zákona", nebo jako v nešťastném § 8 odst. 1 zákona č. 172/1991 Sb. do dne určeného pevně kalendářně.

Pro všechny tyto lhůty platí, že se prodlužují, pokud jejich poslední den připadne na den pracovního klidu, a to proto, že v den pracovního klidu se nepracuje, starostové, advokáti i občané mají právo světit den sváteční a nepodávat žaloby. Také v den pracovního klidu nemůže žalobce přijít s žalobou do podatelny soudu, neboť ta je zavřená (stejně tak nemůže nikdo reklamovat zboží v obchodě nebo zaplatit svůj dluh bance, protože nepracují). I paní z podatelny má právo být o víkendu doma. Nesmíme uvažovat o tom, zda žalobce má nebo nemá datovou schránku, protože se jedná o obecný princip, který musíme vztáhnout na všechny subjekty, tedy i ty, které datovou schránku nemají nebo ji neumí používat k odesílání podání.

Byla vznesena námitka, že zákon č. 172/1991 Sb. je ve vztahu k občanskému zákoníku *lex specialis,* a proto nelze požít ustanovení § 122 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník. S tím by šlo souhlasit, pokud by tento zákon nějaké ustanovení o počítání lhůt měl, což nemá, ačkoliv vždy měl nějakou lhůtu, kterou bylo nutné počítat. Původní znění § 8 bylo toto: „Obce jsou povinny do jednoho roku po nabytí vlastnictví k nemovitým

Sbirka_nalezu-82.indd 354 29.3.18 12:42

věcem podle tohoto zákona učinit návrh příslušnému středisku geodézie na zápis těchto nemovitých věcí do evidence nemovitostí."

Jistě nikdo při přijetí zákona nepochyboval o tom, že tato lhůta se bude počítat podle pravidel obsažených v § 122 obč. zák. („Konec lhůty určené podle … let připadá na den, který se … číslem shoduje s dnem, na který připadá událost, od níž lhůta počíná").

Nevidím skutečně žádný dobrý důvod proč na počítání lhůty stanovené v § 8 odst. 1 zákona č. 172/1991 Sb. neaplikovat příslušná ustanovení občanského zákoníku, nebo proč je aplikovat výběrově a od zásady prodloužení lhůty ustoupit. Navíc připomínám, že napadené usnesení Nejvyššího soudu i zamítavý nález Ústavního soudu fakticky obcím lhůtu k uplatnění jejich vlastnického práva o dva dny zkrátil, což je nepochybně v rozporu s běžným chápáním práva i se zásadou benevolentního přístupu k restitucím, jak ji v minulosti Ústavní soud postuloval.

Dále byl přednesen názor, že existuje čas přirozený (obecný) a čas upravený právem (zvláštní). Čas přirozený je podle tohoto názoru čas, jak je stanoven v kalendáři a jak jej běžně lidé chápou, čas upravený právem je umělý konstrukt, který má oproti času přirozenému řadu odchylek a výjimek, jako je kupříkladu prodloužení lhůty, jestliže poslední den připadne na den pracovního klidu. Podle tohoto názoru pak, jestliže nejpozději dne 31. 3. 2013 obec nepodala určovací žalobu k soudu, nastal bez dalšího ten smutný následek, že obec o svůj majetek přišla a majetek se vrátil následujícího dne státu.

Ani s touto námitkou nemohu souhlasit. Zákon nepočítá s časem přirozeným, ale vždy jen s časem upraveným právem, a to proto, že čas je pro zákon významný též jako lhůta, ve které je třeba splnit určitou povinnost. A jestliže poslední den lhůty tuto povinnost splnit nelze (kupř. proto že banka, kde se mají složit peníze, nebo podatelna soudu, kde se má podat žaloba, nemají otevřeno), je třeba z důvodu právní jistoty tuto lhůtu buď zkrátit, nebo prodloužit tak, aby v poslední den lhůty povinnost splnit fakticky šla. Zásadám spravedlivého uspořádání poměrů odpovídá prodloužení, nikoliv zkrácení této lhůty, a tato zásada je promítnuta nejen do soukromého práva občanského, ale také do všech předpisů procesních a mnohých oblastí práva veřejného (srovnej kupř. úpravu v daňovém řádu, správním řádu či zákoně č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů).

V obdobné věci řešil otázku počítání lhůt nález sp. zn. Pl. ÚS 33/97 ze dne 17. 12. 1997 (N 163/9 SbNU 399; 30/1998 Sb.) – tzv. Havlovo veto, v tomto zamítavém nálezu se Ústavní soud od zásad vymezených nálezem sp. zn. Pl. ÚS 33/97 zásadně odchyluje, aniž by pro to podal dobrý důvod.

Jak bylo výše řečeno, ustanovení § 8 odst. 1 zákona č. 172/1991 Sb. je sankční ustanovení. Sankcí za nesplnění povinnosti nechat si do 31. 3. 2013

Sbirka_nalezu-82.indd 355 29.3.18 12:42

zaevidovat obecní nemovitý majetek v katastru nemovitostí nebo v téže lhůtě podat žalobu na určení vlastnictví je ztráta toho majetku.

Bylo tedy prvořadou otázkou, zda je taková sankce přiměřená nesplnění evidenční povinnosti, nicméně Ústavní soud si tuto otázku ani vážně nepoložil.

Pokud bychom podrobili toto sankční ustanovení testu proporcionality, porovnávali bychom zájem státu na „knihovním pořádku", na řádné evidenci nemovitostí v katastru, proti kterému by stálo základní právo vlastnit majetek (čl. 11 Listiny) a právo územní samosprávy podle hlavy sedmé Ústavy.

Zdá se mi zjevné, že zájem státu na „knihovním pořádku" nemůže převážit nad právem obecní samosprávy vlastnit majetek.

Také se nabízela úvaha, zda nešlo dosáhnout zamýšleného cíle (knihovního pořádku) prostředky méně zasahujícími do ústavně chráněného principu. Napadá mne, zda obvyklé občanskoprávní instituty vydržení či věci opuštěné, či stanovení peněžité sankce, nebyly prostředky k dosažení požadovaného cíle vhodnější, postačující a šetrnější k právům obce.

Jak bychom asi hleděli na obecný předpis, který by uložil každé fyzické a právnické osobě řádně si zaevidovat svůj nemovitý majetek v katastru nemovitostí v určité krátké lhůtě pod sankcí vyvlastnění? Považovali bychom takový předpis za souladný se základními právy? Proč zákonodárce a soudy přistupují k obecnímu majetku jinak, ač vlastnické právo všech vlastníků má stejný zákonný obsah a ochranu?

Proto soudím, že mělo být ustanovení § 8 odst. 1 zákona č. 172/1991 Sb., o přechodu některých věcí z majetku České republiky do vlastnictví obcí, podrobeno řádnému testu proporcionality a následně jako protiústavní zrušeno.

Sbirka_nalezu-82.indd 356 29.3.18 12:42

Č. 148
K rozhodování soudu v trestním řízení o výši náhrady za nemajetkovou újmu způsobenou úmrtím blízké osoby

I. Adhezní (trestní) řízení ve své podstatě nahrazuje občanskoprávní řízení, v němž by jinak byl nárok na náhradu škody uplatňován. Výrok trestního soudu, jímž byl podle § 228 odst. 1 trestního řádu přiznán nárok poškozeného na náhradu škody vůči obžalovanému, je exekučním titulem a musí snést test ústavnosti jako kterékoli jiné meritorní rozhodnutí soudu. Trestní soud má proto v adhezním řízení povinnost postupovat co do odůvodněnosti svého rozhodnutí se stejnou péčí jako civilní soud, který rozhoduje o náhradě škody ve věcech občanskoprávních.

II. Jedině pečlivé uvážení všech kritérií pro určení výše náhrady nemajetkové újmy umožní stanovit její adekvátní kompenzaci. Tvrzení a prokázání požadovaných skutečností přitom náleží poškozeným či jejich zmocněnci a soudy nemají povinnost prokazovat je nad rámec, který by byl v rozporu s požadavkem na rychlost a hospodárnost trestního řízení.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Tomáše Lichovníka a soudců Kateřiny Šimáčkové a Jaroslava Fenyka (soudce zpravodaj) – ze dne 9. srpna 2016 sp. zn. I. ÚS 3456/15 ve věci ústavní stížnosti T. F., zastoupeného JUDr. Petrem Šustkem, advokátem, se sídlem Veleslavínova 3, 110 00 Praha 1, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 8. 2015 č. j. 6 Tdo 615/2015-34, jímž bylo odmítnuto stěžovatelovo dovolání, a proti rozsudku Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 19. 2. 2015 č. j. 4 To 25/2015-235, kterým bylo rozhodnuto o nároku poškozených na náhradu škody v řízení vedeném o stěžovatelově trestní věci.

Výrok

I. Rozsudkem Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 19. 2. 2015 č. j. 4 To 25/2015-235 bylo porušeno základní právo stěžovatele na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 19. 2. 2015 č. j. 4 To 25/2015-235 se zrušuje.

III. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 8. 2015 č. j. 6 Tdo 615/2015-34 se zrušuje.

Sbirka_nalezu-82.indd 357 29.3.18 12:42

Odůvodnění

I. Rekapitulace ústavní stížnosti a dosavadního průběhu řízení

Ústavní stížností doručenou Ústavnímu soudu dne 24. 11. 2015 se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví označených rozhodnutí, a to pro porušení jeho ústavně zaručených základních práv podle čl. 11 odst. 2, čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina") a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva").

Z odůvodnění ústavní stížnosti a z obsahu rozhodnutí napadaných ústavní stížností se zjišťuje, že stěžovatel byl rozsudkem Okresního soudu v Českém Krumlově ze dne 1. 12. 2014 č. j. 10 T 175/2014-199 uznán vinným trestným činem usmrcení z nedbalosti podle § 143 odst. 1 a 2 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, kterého se, zkráceně řečeno, dopustil tím, že nezvládl v důsledku nepřiměřeně vysoké rychlosti řízení, a způsobil tak nehodu, v jejímž důsledku jeho spolujezdec na předním sedadle (dále jen „zemřelý") utrpěl mnohočetná zranění neslučitelná se životem, kterým na místě podlehl. Za tento trestný čin byl podle § 143 odst. 2 trestního zákoníku odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání tří let, jehož výkon mu byl podle § 81 odst. 1 a § 82 odst. 1 trestního zákoníku podmíněně odložen na zkušební dobu v trvání pěti let. Podle § 73 odst. 1 a 3 trestního zákoníku byl stěžovateli uložen trest zákazu činnosti spočívající v zákazu řízení všech motorových vozidel v trvání sedmi let.

Podle § 229 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů, byli tři poškození (pozůstalí), kteří v rámci adhezního řízení uplatnili nárok na náhradu škody za duševní útrapy a v podobě nákladů pohřbu, (dále jen „poškození") shora citovaným rozsudkem okresního soudu odkázáni s uplatněnými nároky na náhradu škody na řízení ve věcech občanskoprávních s odůvodněním, že pro rozhodnutí o náhradě škody dle § 2959 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, by s ohledem na větší počet poškozených a více uplatněných nároků bylo třeba vést poměrně rozsáhlé dokazování, musely by být prokazovány faktické rodinné vztahy mezi jednotlivými poškozenými a zemřelým, citové vazby mezi nimi, kdo, komu v jakém rozsahu zajišťoval životní potřeby apod. Takové dokazování by podle okresního soudu zjevně šlo nad rámec potřeb trestního řízení.

Proti shora uvedenému rozsudku Okresního soudu v Českém Krumlově podali poškození do výroku o náhradě škody odvolání, kterému Krajský soud v Českých Budějovicích vyhověl a podle § 258 odst. 1 písm. f) a odst. 2 trestního řádu částečně zrušil rozsudek okresního soudu, a to ve výroku, kterým byli poškození odkázáni s nárokem na náhradu škody na řízení ve věcech občanskoprávních, a podle § 259 odst. 3 trestního řádu

Sbirka_nalezu-82.indd 358 29.3.18 12:42

nově rozhodl tak, že stěžovatel je podle § 228 odst. 1 trestního řádu povinen nahradit poškozeným duševní útrapy podle § 2959 občanského zákoníku v celkové výši 2 575 000 Kč. Se zbytkem uplatněných nároků byli poškození podle § 229 odst. 2 trestního řádu odkázáni na řízení ve věcech občanskoprávních. V ostatních výrocích zůstal rozsudek Okresního soudu v Českém Krumlově nedotčen.

Dovolání stěžovatele, jemuž se ze strany odvolacího soudu dostalo poučení, že proti jeho rozhodnutí může obviněný (stěžovatel) podat dovolání pro nesprávnost výroku rozhodnutí soudu, který se ho bezprostředně dotýká (§ 265d odst. 1 trestního řádu), bylo napadeným usnesením Nejvyššího soudu odmítnuto jako nepřípustné, neboť napadený rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích nelze považovat za rozhodnutí ve smyslu § 265a odst. 1 a 2 trestního řádu, neboť předmětem rozhodování odvolacího soudu nebyla otázka viny a trestu, ale pouze rozhodování o nároku poškozených na náhradu škody. Stěžovatel ve svém dovolání především namítal, že odvolací soud nesprávně posoudil skutkový stav věci a aniž by provedl jakékoliv dokazování ohledně duševních útrap poškozených, přiznal jim náhradu nemajetkové újmy, a to ve zcela zjevně nepřiměřené výši.

Pokud jde o napadené rozhodnutí krajského soudu, stěžovatel ve své ústavní stížnosti uvádí, že Krajský soud v Českých Budějovicích rozhodoval o odvolání poškozených v rámci jediného jednání, v jehož rámci neprovedl žádný důkaz, přičemž ke změně rozhodnutí okresního soudu přistoupil na základě důkazů provedených v řízení před soudem prvního stupně, tj. výpovědí poškozených. Odvolací soud se tedy odchýlil od hodnocení důkazů soudem prvního stupně a na rozdíl od něj vzal výpovědi poškozených za dostatečný důkaz pro přiznání odškodnění za jim vzniklou újmu. Stěžovatel v této souvislosti namítá, že skutková zjištění může činit pouze ten soud, který důkazy provedl, a proto neprovedením důkazu jednal odvolací soud v rozporu s principy řádného a spravedlivého procesu. Uvedeným postupem odvolací soud překvapivě změnil rozhodnutí soudu prvního stupně, čímž znemožnil stěžovateli na tento obrat v hodnocení důkazu adekvátně reagovat. V této souvislosti stěžovatel odkazuje na nález Ústavního soudu ze dne 17. 2. 2015 sp. zn. II. ÚS 1180/14 (N 35/76 SbNU 485) a uvádí, že ačkoliv se citovaný nález týká soukromoprávního sporu, má stěžovatel za to, že závěry Ústavního soudu v nálezu obsažené jsou na jeho případ zcela přiléhavé vzhledem ke skutečnosti, že adhezní řízení ve své podstatě nahrazuje občanskoprávní řízení a jedná se de facto o řízení občanskoprávní.

Dále podle stěžovatele krajský soud při posuzování nároku na odškodné nerespektoval kogentní hmotněprávní normy a nezkoumal naplnění jednotlivých předpokladů odpovědnosti za vzniklou újmu a rozhodoval

Sbirka_nalezu-82.indd 359 29.3.18 12:42

na základě domněnek a pravděpodobnosti, tedy nikoliv na základě dostatečně prokázaných skutečností a své rozhodnutí řádně neodůvodnil. Uvedeným postupem se odvolací soud podle stěžovatele dopustil svévole a učinil své rozhodnutí nepřezkoumatelným.

Stěžovatel dále namítá, že napadené rozhodnutí krajského soudu zasáhlo i do jeho práva na majetek tím, že v rozporu s principem proporcionality nebyly v řízení při rozhodování o přiznání odškodného a o jeho výši zkoumány jeho osobní a majetkové poměry.

V souvislosti s napadeným usnesením Nejvyššího soudu pak stěžovatel ve své ústavní stížnosti namítá, že i v případě rozhodnutí v adhezním řízení nutno nahlížet na takové rozhodnutí jako na rozhodnutí ve věci samé, neboť je zde rozhodováno o právech a povinnostech obžalovaného. V případě adhezního řízení se kromě toho jedná *de facto* o řízení občanskoprávní, přičemž v případě, kdy by bylo o stejném nároku rozhodováno v občanskoprávním řízení, bylo by proti rozhodnutí odvolacího soudu dovolání přípustné. Nepřípustnost dovolání proti rozhodnutí o stejném nároku pouze z toho důvodu, že se jedná o rozhodnutí vydané v adhezním řízení, a nikoli v řízení občanskoprávním, nepřípustně zhoršuje postavení obžalovaného (stěžovatele) a brání mu v přístupu ke spravedlnosti.

Stěžovatel v této souvislosti poukazuje na to, že trestní řád nepřípustnost dovolání proti rozhodnutí vydanému v adhezním řízení nestanoví. Nepřípustnost proto byla Nejvyšším soudem ve věci jeho dovolání konstatována na základě judikatury Nejvyššího soudu, resp. s odkazem na rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 17. 5. 2006 sp. zn. 3 Tdo 489/2006. Proto pokud jde o přípustnost ústavní stížnosti stěžovatele proti rozhodnutí krajského soudu, stěžovatel má za to, že jeho dovolání bylo odmítnuto z důvodů, spočívajících na uvážení Nejvyššího soudu ve smyslu § 72 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“). Stran přípustnosti části ústavní stížnosti, kterou je napadáno rozhodnutí krajského soudu, stěžovatel dále uvádí, že dovolání v posuzované věci podal pod vlivem chybného poučení krajského soudu.

II. Vyjádření účastníků a vedlejších účastníků

Krajský soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti stručně uvedl, že je jeho stanovisko shodné s odůvodněním jeho napadeného rozsudku.

Poškozeným byly odeslány dne 16. 5. 2016 výzvy k vyjádření se k ústavní stížnosti. Dne 31. 5. 2016 však byly tyto výzvy vráceny Ústavnímu soudu, přičemž z příslušných doručenek vyplývá, že zásilky byly vráceny zpět z důvodu, že se adresáti odstěhovali. Prostřednictvím centrální evidence obyvatel se nepodařilo jejich novou adresu zjistit, a bylo proto přistoupeno k náhradnímu doručení cestou vyvěšení na úřední desce Ústavního soudu.

Sbirka_nalezu-82.indd 360 29.3.18 12:42

Sdělením, vyvěšeným na úřední desce Ústavního soudu byli poškození vyzváni, aby si u Ústavního soudu vyzvedli doručované písemnosti. Tak však do dne vydání tohoto nálezu neučinili, resp. k ústavní stížnosti se nevyjádřili.

S ohledem na obsah Ústavnímu soudu zaslaného vyjádření nebylo třeba jej rozesílat k replice stěžovateli, neboť v něm nebyly uvedeny žádné nové skutečnosti, na které by bylo nutné reagovat.

III. K námitce nepřípustnosti dovolání

Pokud jde o usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 8. 2015 č. j. 6 Tdo 615/2015-34, byla ústavní stížnost podána včas a byly splněny i veškeré další formální i obsahové náležitosti stanovené zákonem o Ústavním soudu, bylo tedy možno přistoupit k věcnému přezkumu tohoto rozhodnutí.

Poté, co se Ústavní soud s obsahem napadeného rozhodnutí seznámil, shledal, že ústavní stížnost je v této části zjevně neopodstatněná. Nejvyšší soud posoudil přípustnost dovolání v souladu se svou ustálenou judikaturou (srov. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 3 Tdo 489/2006, publikované v Souboru trestních rozhodnutí Nejvyššího soudu pod označením T 899), z níž plyne, že rozhodnutí odvolacího soudu, kterým je k odvolání poškozeného zrušen výrok o náhradě škody, přičemž odvolací soud sám následně ve věci náhrady škody rozhodne, není rozhodnutím ve smyslu § 265a odst. 2 trestního řádu, a proto není proti takovému rozhodnutí dovolání přípustné.

Stěžovatel považoval předmětný výklad za zhoršující postavení obžalovaného (škůdce) a bránící mu v přístupu ke spravedlnosti. Ústavní soud však v minulosti neshledal v uvedeném náhledu na procesní přípustnost dovolání rozpor s ústavním pořádkem [usnesení sp. zn. I. ÚS 2418/15 ze dne 4. 9. 2015, sp. zn. II. ÚS 1901/12 ze dne 29. 8. 2012 a sp. zn. IV. ÚS 1435/11 ze dne 13. 7. 2011 (v SbNU nepublikována, dostupná na http://nalus.usoud.cz)]. Na uvedeném právním názoru Ústavní soud nemá důvod nic měnit ani v posuzovaném případě.

Ústavní soud je orgánem ochrany ústavnosti, a nikoliv další instancí v systému obecného soudnictví, nepřísluší mu proto provádět výklad jiných než ústavních norem. V této souvislosti je třeba předeslat, že Listina ani žádný z mezinárodněprávních instrumentů nezakotvuje „základní právo“ na přezkum pravomocných rozhodnutí v trestních věcech. Úmluva upravuje výslovně toliko právo na odvolání proti rozhodnutí soudu prvního stupně o vině či trestu (čl. 2 Protokolu č. 7 k Úmluvě). Z výše uvedeného vyplývá, že dovolání je procesním prostředkem, jehož zavedení do právního řádu je třeba chápat výlučně jako projev svobodné volby zákonodárce, a nikoli jako projekci „základního práva“ garantovaného Listinou či jinými součástmi ústavního pořádku. S tím souvisí rovněž výlučné právo zákonodárce

Sbirka_nalezu-82.indd 361 29.3.18 12:42

stanovit podmínky přípustnosti takového opravného prostředku a oprávnění dovolacího soudu příslušná ustanovení v rámci své aplikační praxe vykládat. Nevykazuje-li takový výklad znaky svévole a splňuje-li rozhodnutí dovolacího soudu i další požadavky kladené na odůvodnění soudního rozhodnutí z hlediska ústavně zaručeného práva na spravedlivý proces, nepřísluší Ústavnímu soudu právní názor Nejvyššího soudu jakkoliv přehodnocovat. Jelikož Ústavní soud v projednávané věci žádné pochybení Nejvyššího soudu, mající dopady do sféry ústavně zaručených práv stěžovatele, neshledal, nezbylo mu než konstatovat, že Nejvyšší soud postupoval plně v mezích své kompetence, když dovolání stěžovatele jako nepřípustné odmítl (srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 13. 7.2011 sp. zn. IV. ÚS 1435/11).

IV. K námitkám směřujícím proti rozsudku odvolacího soudu

Pokud jde o napadený rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 19. 2. 2015 č. j. 4 To 25/2015-235, Ústavní soud se nejprve zabýval otázkou, zda byla ve vztahu k němu ústavní stížnost podána včas, neboť usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 8. 2015 č. j. 6 Tdo 615/2015-34 nebylo možno považovat za rozhodnutí o posledním procesním prostředku, který zákon stěžovateli k ochraně jeho práva poskytoval, resp. nejednalo se, navzdory opačnému názoru stěžovatele, o mimořádný opravný prostředek, jehož přípustnost by v tomto případě závisela na uvážení dovolacího soudu (§ 72 odst. 4 zákona o Ústavním soudu). Ústavní soud nicméně zohlednil skutečnost, že stěžovatel byl krajským soudem v napadeném rozsudku nesprávně poučen v tom smyslu, že proti tomuto rozhodnutí je dovolání přípustné. Ústavní soud proto odvozoval běh lhůty k podání ústavní stížnosti i ve vztahu k rozsudku krajského soudu ode dne, kdy bylo stěžovateli, resp. jeho právnímu zástupci, doručeno usnesení Nejvyššího soudu.

Podmínky věcného přezkumu byly tedy splněny i u napadeného rozsudku krajského soudu, přičemž v této části shledal Ústavní soud ústavní stížnost důvodnou.

IV. a) K námitkám hodnocení důkazů

V souvislosti s námitkou, že krajský soud v rámci jednání neprovedl žádný důkaz, přičemž ke změně rozhodnutí okresního soudu přistoupil na základě důkazů provedených v řízení před soudem prvního stupně, stěžovatel poukazuje na nález Ústavního soudu ze dne 17. 2. 2015 sp. zn. II. ÚS 1180/14 (viz výše).

V citovaném nálezu dospěl Ústavní soud k závěru, že hodnocení důkazů bez jejich provedení soudem zakládá porušení ustanovení čl. 36 odst. 1, čl. 38 odst. 2 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy v důsledku porušení zásady přímosti (bezprostřednosti). Dle ní dokazování provádí soud, jenž rozhoduje ve věci, a to při jednání, ke kterému předvolá účastníky řízení;

Sbirka_nalezu-82.indd 362 29.3.18 12:42

rozhodnutím ve věci je i změna rozhodnutí nalézacího soudu soudem odvolacím v odvolacím řízení. Smyslem a účelem zásady přímosti (bezprostřednosti) je objektivita a nezávislost soudního rozhodování, jakož i zabezpečení práva účastníků řízení vyjádřit se k prováděným důkazům. Jestliže odvolací soud změní rozhodnutí nalézacího soudu na základě odlišného hodnocení důkazů provedených soudem prvního stupně, a to aniž by je byl sám zopakoval, poruší tím právo stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy; uvedeným postupem poruší rovněž právo stěžovatele na to, aby se mohl vyjádřit ke všem prováděným důkazům, jak stanoví čl. 38 odst. 2 Listiny [nález sp. zn. II. ÚS 1180/14 ze dne 17. 2. 2015 (N 35/76 SbNU 485)]. K obdobným závěrům dospěl Ústavní soud rovněž např. v nálezu ze dne 3. 8. 2011 sp. zn. I. ÚS 3725/10 (N 139/62 SbNU 175) nebo nálezu ze dne 29. 5. 2000 sp. zn. IV. ÚS 275/98 (N 79/18 SbNU 183).

Ačkoliv se shora uvedená nálezová judikatura Ústavního soudu týká věcí rozhodovaných v řízení před civilními soudy, resp. podle zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, je nutno obdobné závěry učinit, jak je dále vysvětleno, i v nyní posuzované věci.

Především je nutno uvést, že v adhezním řízení rozhoduje sice trestní soud o náhradě majetkové škody nebo nemajetkové újmy nebo o vydání bezdůvodného obohacení podle hmotného práva jiné než trestní povahy (nejčastěji podle občanského zákoníku), ale ve formě trestního řízení, tedy procesním postupem podle trestního řádu, přičemž adhezní řízení netvoří žádnou samostatnou, časově či jinak formálně oddělenou část trestního řízení, ale splývá s ním, zejména ve stadiu dokazování (srov. Šámal, P. a kol. Trestní řád I. § 228. Komentář. 7. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013).

Jestliže stěžovatel ve své ústavní stížnosti namítá, že mu odvolací soud svým postupem a rozhodnutím upřel jeho právo na spravedlivý proces, když se odchýlil od skutkových zjištění učiněných soudem prvního stupně, změnil tak hodnocení provedených důkazů před tímto soudem, avšak sám žádné důkazy neprovedl, z pohledu podústavního práva relevantního v rozsahu ústavněprávního posouzení na předmětnou věc dopadají ustanovení § 259 odst. 3 a § 263 odst. 7 trestního řádu.

Ustanovení § 259 odst. 3 trestního řádu stanoví, že rozhodnout sám rozsudkem ve věci může odvolací soud, jen je-li možno nové rozhodnutí učinit na podkladě skutkového stavu, který byl v napadeném rozsudku správně zjištěn a popřípadě na základě důkazů provedených před odvolacím soudem doplněn nebo změněn. Odvolací soud se může odchýlit od skutkového zjištění soudu prvního stupně jen tehdy, jestliže v odvolacím řízení a) provedl znovu některé pro skutkové zjištění podstatné důkazy provedené již v hlavním líčení, nebo b) provedl důkazy, které nebyly provedeny v hlavním líčení.

Sbirka_nalezu-82.indd 363 29.3.18 12:42

Podle § 263 odst. 7 trestního řádu z hlediska změny nebo doplnění skutkových zjištění odvolací soud může přihlížet jen k důkazům, které byly provedeny ve veřejném zasedání před odvolacím soudem; tyto důkazy hodnotí v návaznosti na důkazy provedené soudem prvního stupně v hlavním líčení. Odvolací soud je vázán hodnocením těchto důkazů soudem prvního stupně s výjimkou těch důkazů, které odvolací soud sám ve veřejném zasedání znovu provedl.

S ohledem na uvedené lze proto konstatovat, že obsahově shodnou konstrukci, jakou občanský soudní řád používá pro účely občanskoprávního řízení, kdy odvolací soud je podle § 213 odst. 2 občanského soudního řádu povinen zopakovat důkazy provedené soudem prvního stupně, má-li za to, že je z nich možné dospět k jinému skutkovému zjištění, než které učinil soud prvního stupně, používá i trestní řád pro účely trestního řízení, tedy včetně řízení adhezního, kdy odvolací soud může podle § 263 odst. 7 trestního řádu změnit či doplnit skutková zjištění jen na základě důkazů, které byly provedeny ve veřejném zasedání před odvolacím soudem (srov. usnesení ze dne 12. 11. 2014 sp. zn. IV. ÚS 2661/14).

Posledně uvedené pravidlo vyplývá ze zásady bezprostřednosti, z níž vyplývá povinnost soudu přihlédnout při rozhodování v hlavním líčení, veřejném i neveřejném zasedání jen k těm důkazům, které byly při tomto jednání provedeny (§ 2 odst. 12 trestního řádu). Zásada bezprostřednosti vyžaduje, aby se soud osobně seznámil se všemi důkazy, které mají být podkladem k rozhodnutí, a vylučuje, aby bylo přihlédnuto k důkazům, které nebyly provedeny při soudním jednání. Soud má rozhodnout na základě důkazů před ním provedených. Druhý požadavek obsažený v zásadě bezprostřednosti pak spočívá v tom, že soud má zjišťovat rozhodné skutečnosti z pramene těmto skutečnostem nebližšího, a tedy nejspolehlivějšího, ke zjištění pravdy. Uplatnění zásady bezprostřednosti při provádění důkazů v trestním řízení je významnou zárukou zjištění materiální pravdy (Fenyk, J., Císařová, D., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní. Praha : ASPI, Wolters Kluwer, 2015, s. 104).

Ze shora uvedeného vyplývá, že je zásadně nepřípustné, aby odvolací soud sám rozhodl rozsudkem, pokud by neprovedl žádné důkazy a měnil by skutkový stav zjištěný soudem prvního stupně v hlavním líčení. Jak uvádí Ústavní soud ve své předchozí judikatuře, „pokud tedy odvolací soud považuje rozsah dokazování před soudem prvního stupně za úplný, ale provedené důkazy hodnotí jinak, nemůže rozhodnout po zrušení rozsudku soudu prvního stupně, pokud by důkazy přímo neprovedl v rámci veřejného zasedání. Jestliže se například odvolací soud neztotožní s hodnocením výpovědi určitého svědka a se závěrem učiněným z jejího obsahu, měl by sám takového svědka vyslechnout, aby si tím vytvořil dostatečný podklad pro odchylné hodnocení i pro změnu skutkových závěrů, které z toho vyplývají.

Sbirka_nalezu-82.indd 364 29.3.18 12:42

Postup odvolacího soudu při hodnocení důkazů (§ 263 odst. 7 tr. ř.) je projevem zásady přímosti (§ 2 odst. 11 tr. ř.) a zásady bezprostřednosti (§ 2 odst. 12 tr. ř.), jež jsou stěžejním znakem dokazování v trestním řízení" [nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 445/06 ze dne 28. 8. 2008 ve znění opravného usnesení ze dne 2. 10. 2008 (N 149/50 SbNU 311)].

Z vyžádaného soudního spisu sp. zn. 10 T 175/2014 si Ústavní soud ověřoval tvrzení stěžovatele, že krajský soud v rámci veřejného zasedání neprovedl žádný důkaz. Z protokolu o veřejném zasedání ze dne 19. 2. 2015 se podává (č. l. 231 soudního spisu), že v rámci veřejného zasedání byly provedeny jako listinné důkazy následující: opis z evidence Rejstříku trestů stěžovatele; sdělení obce Omlenice ze dne 17. 2. 2015, že poškození a zemřelý žili v době před dopravní nehodou ve společném soužití; kopie rodného listu zemřelého poškozeného a čestné prohlášení sousedů poškozených ze dne 5. 2. 2015, že tito bydleli se zemřelým v jednom domě. Na základě uvedeného dokazování vzal krajský soud za prokázané, že všichni poškození žili ve společné domácnosti se zemřelým.

Dle Ústavního soudu tedy není pravda, že by krajský soud neprovedl žádný důkaz. Ve svých závěrech ohledně nároků poškozených vychází krajský soud (podle odůvodnění napadeného rozhodnutí) především ze skutečnosti, že z pohledu poškozených jde vůči zemřelému o vztahy matky k synovi, sestry k bratrovi a babičky k vnukovi, dále z věku zemřelého (19 let) a věku poškozených – matky (39 let), sestry (7 let) a babičky (57 let) a také z dokazované skutečnosti, že poškození se zemřelým žili ve společné domácnosti.

Ústavní soud nemůže přisvědčit ani té části námitek stěžovatele, podle které krajský soud ke změně rozhodnutí okresního soudu přistoupil na základě důkazů provedených v řízení před soudem prvního stupně. Výrok okresního soudu, kterým bylo rozhodnuto podle § 229 odst. 1 trestního řádu, spočívá v tom, že soud, aniž by meritorně rozhodoval o uplatněném nároku na náhradu nemajetkové újmy způsobené trestným činem, odkázal poškozené na řízení ve věcech občanskoprávních. Tento výrok okresního soudu, který je odůvodněn tím, že pro rozhodnutí o povinnosti k náhradě nemajetkové újmy v penězích by bylo třeba provádět další dokazování, jež by podstatně protáhlo trestní řízení, se nezakládá na hodnocení důkazů, jak jej předpokládají shora citovaná ustanovení § 259 odst. 3 nebo § 263 odst. 7 trestního řádu, podle kterých je odvolací soud vázán hodnocením důkazů soudem prvního stupně s výjimkou těch důkazů, které odvolací soud sám ve veřejném zasedání znovu provedl. Jinak řečeno, rozhodnutí okresního soudu o odkázání poškozených na občanskoprávní řízení není založeno na posouzení důkazů, které by vázalo odvolací soud ve smyslu citované právní úpravy trestního řádu, neboť nejde o hodnocení důkazů za účelem meritorního rozhodnutí, nýbrž o závěr soudu, že další

Sbirka_nalezu-82.indd 365 29.3.18 12:42

objasňování skutkového základu, jež je pro přiznání náhrady nemajetkové újmy nutné, vyžaduje pokračovat v dokazování, které už není nezbytné pro trestní řízení a podstatně by ho protáhlo.

Ani potud tak Ústavní soud neshledal argumenty stěžovatele důvodnými.

IV. b) K námitkám nedostatečně zjištěného skutkového stavu

Stěžovatel dále namítá, že krajský soud při posuzování nároku na odškodné nezkoumal naplnění jednotlivých předpokladů odpovědnosti za vzniklou újmu a rozhodoval na základě domněnek a pravděpodobnosti, tedy nikoliv na základě dostatečně prokázaných skutečností.

Jak již bylo shora uvedeno, v adhezním řízení rozhoduje trestní soud o náhradě majetkové škody nebo nemajetkové újmy nebo o vydání bezdůvodného obohacení podle hmotného práva jiné než trestní povahy. V nyní posuzovaném případě jde o relutární náhradu škody podle § 2959 občanského zákoníku, podle kterého při usmrcení nebo zvlášť závažném ublížení na zdraví odčiní škůdce duševní útrapy manželu, rodiči, dítěti nebo jiné osobě blízké peněžitou náhradou vyvažující plně jejich utrpení. Nelze-li výši náhrady takto určit, stanoví se podle zásad slušnosti.

V souvislosti s tím, že citovaná právní úprava při rozhodování o výši relutární náhrady škody neposkytuje obecným soudům přesná vodítka pro její vyčíslení, shrnul Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 22. 12. 2015 sp. zn. I. ÚS 2844/14 (N 221/79 SbNU 545), judikaturou ustálená kritéria pro její určení. Jedná se o kritéria, která lze shledat jak na straně poškozeného (pozůstalého), tak na straně škůdce (osoby odpovědné). Jak je uvedeno v citovaném nálezu: „Okolnosti, jež je třeba zkoumat na straně poškozeného, mohou být podle rozvíjející se doktríny zejména a) intenzita vztahu žalobce se zemřelým, b) věk zemřelého a pozůstalých, c) otázka hmotné závislosti pozůstalého na usmrcené osobě, d) případné poskytnutí jiné satisfakce. Pro výši náhrady je kvalita vzájemného vztahu klíčová. Psychická bolest ze ztráty velmi blízkého člověka (nově dle § 2959 občanského zákoníku duševní útrapy) je často vnímána jako nesnesitelná, fyzická, omezující ostatní aktivity pozůstalého, mnohdy přerůstající až do duševního onemocnění. Při zohlednění věku zemřelého se odlišuje, nakolik je prožívána ztráta novorozence jeho rodiči, ztráta rodiče jeho dětmi nebo ztráta osoby důchodového věku jeho vnoučaty. Důležitou roli hraje i pocit zodpovědnosti rodiče za své děti. Ztráta osoby, na níž je pozůstalý existenčně závislý, se negativně projeví i ve sféře osobnostního prožívání. Jiná forma satisfakce než peněžitá (např. omluva odpovědné osoby) sice nemůže být sama o sobě dostačující, její poskytnutí a následné posouzení jejího významu však může promluvit do snížení peněžitého zadostiučinění … Okolnosti na straně osoby odpovědné (původce zásahu), jsou a) postoj

Sbirka_nalezu-82.indd 366 29.3.18 12:42

žalovaného (lítost, náhrada škody, omluva aj.), b) dopad události do duševní sféry původce – fyzické osoby, c) jeho majetkové poměry a d) míra zavinění, ev. míra spoluzavinění usmrcené osoby. Je zcela zřetelné, že postoj této osoby může podstatným způsobem ovlivnit vnímání újmy pozůstalými; vstřícné chování, omluva či projevená lítost škůdce může zmírnit dopady nemajetkové újmy, naopak jeho lhostejnost, arogance či vyjádřená bezcitnost ji může ještě prohloubit. Je nutné přihlížet též k jeho majetkovým poměrům tak, aby byla dána možnost reálného uspokojení přiznaných nároků [k výčtu kritérií … a dalším okolnostem ve vztahu k tomuto druhu odškodnění podrobněji zejména Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI. Praha : Wolters Kluwer, 2014, s. 1117–1120 (komentář k § 2959 P. Vojtek) a k doktríně odškodnění duševních útrap blíže Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (k § 2055–3014). Komentář. Praha : C. H. Beck, 2014, s. 1717–1723 (komentář k § 2959 P. Bezouška)].“

Ústavní soud na tomto místě připomíná, že adhezní trestní řízení ve své podstatě nahrazuje občanskoprávní řízení, v němž by jinak byl nárok na náhradu škody uplatňován. Výrok trestního soudu, jímž byl podle § 228 odst. 1 trestního řádu přiznán nárok poškozeného na náhradu škody vůči obžalovanému, je exekučním titulem a musí snést test ústavnosti jako kterékoli jiné meritorní rozhodnutí soudu. Dle názoru Ústavního soudu má proto trestní soud v adhezním řízení povinnost postupovat co do odůvodněnosti svého rozhodnutí se stejnou péčí jako civilní soud, který rozhoduje o náhradě škody ve věcech občanskoprávních. V rámci rozhodování o náhradě škody musí tudíž trestní soud vzít v úvahu všechna ustanovení občanskoprávních předpisů o odpovědnosti za škodu [nález ze dne 30. 3. 2012 sp. zn. III. ÚS 2954/11 (N 69/64 SbNU 781)].

Podle názoru Ústavního soudu, pokud jde o okolnosti na straně poškozených v nyní posuzovaném případě, krajský soud nezjistil intenzitu vztahů poškozených a zemřelého řádně. Krajský soud své úvahy ohledně intenzity vztahů poškozených a zemřelého založil na jejich příbuzenských vztazích a v řízení před krajským soudem prokázaného společného soužití poškozených a zemřelého. Z uvedeného pak krajský soud učinil závěr o vyšší intenzitě jejich vzájemných vztahů. V této souvislosti krajský soud v napadeném rozhodnutí konstatuje, že nebyly zjištěny žádné konkrétní skutečnosti, které by svědčily, že vztahy mezi zemřelým a poškozenými byly jakýmkoliv způsobem narušeny a jednalo se naopak o pozitivně vyvíjející se rodinné vztahy.

Podle mínění Ústavního soudu však nelze konstatovat, že závěr krajského soudu ohledně intenzity vztahů poškozených a zemřelého má oporu v provedených důkazech, neboť z výsledků provedeného dokazování nevyplývá podklad pro jednoznačný závěr soudu o tom, že se v posuzovaném

Sbirka_nalezu-82.indd 367 29.3.18 12:42

případě jednalo o pozitivně vyvíjející se rodinné vztahy, resp. o vztahy s vyšší intenzitou. Takový závěr totiž nelze usuzovat toliko ze skutečností, že poškození a zemřelý jsou v příbuzenském vztahu a žili ve společné domácnosti. Je sice pravda, že v souvislosti s tímto závěrem uvádí krajský soud v odůvodnění svého rozhodnutí také tvrzení poškozených, obsažená v příloze podání ze dne 18. 8. 2014, kterým se poškození ve smyslu § 43 odst. 3 trestního řádu připojují k trestnímu řízení (trestní spis č. l. 117 až 119) – podle kterých poškozená babička pomáhala při opatrování a výchově zemřelého, který jako jediný muž v rodině se věnoval i údržbě rodinného domku a jeho opravám a vzhledem k tomu, že poškozená sestra nezná svého otce a nikdy se s ním nesetkala, lze předpokládat, že vztah mezi ní a zemřelým byl velmi blízký – nicméně uvedené nebylo jako důkaz v řízení před krajským soudem řádně provedeno (srov. protokol o veřejném zasedání ze dne 19. 2. 2015, č. l. 230 až 233), a nelze proto o tato tvrzení dané závěry soudu opírat, resp. nelze z nich bez dalšího vycházet při stanovení výše náhrady nemajetkové újmy.

Závěr krajského soudu týkající se intenzity vztahu poškozených se zemřelým proto nevyhovuje kritériím spravedlivého procesu, jak vyplývají z čl. 36 odst. 1 Listiny. Toto ustanovení obsahuje základní zásady spravedlivého procesu, k nimž náleží právo každého na to, aby nestranný a nezávislý soud při nalézání práva dbal stanoveného, tj. zákonného postupu. Jestliže učinil krajský soud závěr ohledně skutečnosti rozhodné pro výsledek svého rozhodování (intenzita vztahu poškozených se zemřelým), aniž pro to lze najít oporu v provedeném dokazování, resp. jestliže soud zhodnotil některý z důkazů v rozporu se zásadou volného hodnocení důkazů, nelze mít za to, že proběhnuvší proces vyhovuje zákonnému postupu soudu v řízení.

Řádné prokázání intenzity vztahů mezi poškozenými a zemřelým v nyní posuzovaném případě nabývá na významu rovněž s ohledem na obsah trestního spisu, neboť v podaném vysvětlení poškozené matky zemřelého Policii České republiky (č. l. 108), vyjádření zmocněnkyně poškozených (č. l. 224) a zejména pak dovolání stěžovatele (č. l. 246) jsou uvedena tvrzení, podle kterých se měl zemřelý pravidelně zdržovat v domácnosti stěžovatele (škůdce) a tedy mimo společnou domácnost poškozených, což jsou okolnosti nepochybně významné pro posouzení intenzity vztahů mezi poškozenými a zemřelým, a ostatně i pro posouzení dopadu události do duševní sféry původce, jako kritéria na straně osoby odpovědné.

Pokud jde o další okolnosti na straně stěžovatele, jako osoby odpovědné, krajský soud v napadeném rozhodnutí konstatuje, že na základě provedeného důkazního řízení nalézacím soudem bylo spolehlivě zjištěno, že zemřelý na následku dopravní nehody nenese žádnou spoluvinu a v plném rozsahu je odpovědný za jeho usmrcení stěžovatel. V tomto směru

Sbirka_nalezu-82.indd 368 29.3.18 12:42

tedy nebyly podle krajského soudu zjištěny žádné skutečnosti, které by mohly být důvodem pro snížení nároků poškozených na odškodnění duševních útrap.

Ústavní soud však musí přisvědčit stěžovatelově námitce, podle které se krajský soud, při rozhodování o nároku poškozených na náhradu nemajetkové újmy, vůbec nezabýval kritériem majetkových poměrů stěžovatele, resp. otázkou, zda nejsou dány zákonné předpoklady pro snížení požadované náhrady škody ve smyslu § 2953 občanského zákoníku. Tyto úvahy se musí do odůvodnění rozhodnutí soudu o nároku na náhradu nemajetkové újmy promítnout a není proto možné, aby se jimi soud vůbec nezabýval. A to ani tehdy, pokud jde o případ újmy způsobené provozem vozidla, na kterou se vztahuje pojištění odpovědnosti z provozu vozidla podle zákona č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti za újmu způsobenou provozem vozidla a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla), ve znění pozdějších předpisů.

Výrok o povinnosti k náhradě újmy z adhezního řízení je totiž v plném rozsahu závazný pouze pro stěžovatele jako pojištěného škůdce, a nikoliv již pro pojistitele, který nemá v adhezním řízení zákonem zakotveno žádné procesní postavení a nemá tak procesní prostředky, jak toto řízení ovlivnit. Mohou proto nastat a v praxi nastávají např. případy, kdy je pojistitelem vyplacena poškozenému jako pojistné plnění menší částka, než jaká je výše soudem přiznaného nároku na náhradu újmy vůči pojištěnému škůdci (srov. Kazda, P., Kazdová, K. Zákon o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla: komentář. Praha : Wolters Kluwer, 2016, s. 76). Také mohou nastat případy, kdy o výplatě pojistného plnění, resp. jeho výši bude veden s pojistitelem spor, zatímco plnění uložené výrokem soudu o povinnosti k náhradě újmy bude vůči pojištěnému již exekvovatelné. S ohledem na uvedené je proto namístě zkoumat, zda uplatnění nároku na náhradu škody nebude mít pro pojištěného důsledky z ekonomických hledisek zcela likvidační.

Z napadeného rozhodnutí však není patrné, zda bylo v adhezním řízení uvedené kritérium majetkových poměrů stěžovatele jakkoliv zvažováno, ačkoliv jím byla stěžovateli uložena povinnost uhradit poškozeným částku v celkové výši přes dva a půl milionu korun. Napadené rozhodnutí krajského soudu proto neodpovídá požadavku řádného a vyčerpávajícího zdůvodnění, čímž rovněž v této jeho části došlo k porušení základního práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

Jedině až pečlivé uvážení všech kritérií pro určení výše náhrady nemajetkové újmy umožní stanovit její adekvátní kompenzaci. Nárok na náhradu nemajetkové újmy poškozených však nebyl v posuzovaném případě podložen takovými zjištěními soudů, která by umožnila její dostatečně přesnou kvantifikaci na základě shora uvedených kritérií. Ústavní soud v této souvislosti dodává, že tvrzení a prokázání požadovaných skutečností

Sbirka_nalezu-82.indd 369 29.3.18 12:42

přitom náleží poškozeným či jejich zmocněnci a soudy nemají povinnost prokazovat je nad rámec, který by byl v rozporu s požadavkem na rychlost a hospodárnost trestního řízení. V takovém případě by bylo namístě poškozené s takovým nárokem odkázat na řízení ve věcech občanskoprávních (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 4.2016 sp. zn. 4 Tdo 1402/2015).

V. Závěr

Shora uvedené skutečnosti vedou Ústavní soud k závěru, že v posuzovaném případě Krajský soud v Českých Budějovicích nedostatečně zjistil skutkový stav a z takto pochybného stavu pak vyvodil právní závěry ohledně nároku na náhradu nemajetkové újmy poškozených, čímž došlo k extrémnímu nesouladu mezi zjištěným skutkovým stavem a právními závěry na něm vybudovanými, což znamená svévoli a ústí do porušení práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny [např. nález sp. zn. III. ÚS 173/02 ze dne 10. 10. 2002 (N 127/28 SbNU 95)].

Ústavní soud dodává, že v žádném případě skutkově nezpochybňuje značnou závažnost a neodčinitelnost následku, jejž stěžovatel svým trestným jednáním způsobil. Je zřejmé, že v případech usmrcení z nedbalosti nelze pozůstalým oběti jejich ztrátu žádnou finanční částkou, poskytnutou na náhradě škody, dostatečně kompenzovat. Trestní soud v adhezním řízení však ani za této situace nemůže rezignovat na náležité odůvodnění výroku o náhradě škody, včetně intenzity vztahu poškozených se zemřelým a osobních a majetkových poměrů stěžovatele.

S ohledem na výše uvedené Ústavní soud podle § 82 odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil napadené rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích. Navazující rozhodnutí Nejvyššího soudu Ústavní soud podle týchž ustanovení rovněž zrušil, neboť po zrušení rozhodnutí krajského soudu nemůže samo z hlediska právní jistoty obstát.

Sbirka_nalezu-82.indd 370 29.3.18 12:42

Č. 149
K rozhodování obecných soudů o náhradě nákladů vynaložených poškozeným v trestním řízení

Rozhodnutí o náhradě nákladů řízení podle § 155 odst. 4 trestního řádu musí být založeno na zjištění, jaké trestné jednání bylo přímo prokázáno odsouzenému ve vztahu k poškozenému v trestním řízení; to platí tím spíše, je-li poškozený odkázán na řízení ve věcech občanskoprávních, takže o náhradě škody nebylo v trestním řízení v jeho věci rozhodováno. V situaci, kdy byl jeden z více obžalovaných zproštěn viny za ublížení na zdraví, je vůči němu následné uložení povinnosti k náhradě nákladů řízení vzniklých zmocněnci poškozeného nepřímo porušením zákazu *reformationis in peius*, neboť její uložení je součástí trestního řízení a má postihnout odsouzeného pachatele trestného činu.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Josefa Fialy a soudců Jana Filipa (soudce zpravodaj) a Radovana Suchánka – ze dne 9. srpna 2016 sp. zn. III. ÚS 3570/15 ve věci ústavní stížnosti A. O., zastoupeného Mgr. Alešem Gracíkem, advokátem, sídlem Masarykovo náměstí 1144, Nový Bydžov, proti usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 24. září 2015 č. j. 10 To 278/2015-927 a usnesení Okresního soudu v Jičíně ze dne 8. června 2015 č. j. 2 T 45/2013-908, jimiž bylo rozhodnuto o stěžovatelově povinnosti nahradit poškozenému náklady potřebné k účelnému uplatnění jeho nároku na náhradu škody ve stěžovatelově trestní věci, spojené s návrhem na odklad vykonatelnosti těchto rozhodnutí, za účasti Krajského soudu v Hradci Králové a Okresního soudu v Jičíně jako účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 24. září 2015 č. j. 10 To 278/2015-927 ve spojení s usnesením Okresního soudu v Jičíně ze dne 8. června 2015 č. j. 2 T 45/2013-908 došlo k porušení stěžovatelova práva na soudní ochranu a spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a práva na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 24. září 2015 č. j. 10 To 278/2015-927 a usnesení Okresního soudu v Jičíně ze dne 8. června 2015 č. j. 2 T 45/2013-908 se ruší.

Sbirka_nalezu-82.indd 371 29.3.18 12:42

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle ustanovení čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) se stěžovatel domáhal zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí obecných soudů, jimiž bylo dle jeho tvrzení porušeno jeho ústavně zaručené právo na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 90 Ústavy.

2. Z obsahu napadených rozhodnutí Ústavní soud zjistil, že shora uvedeným usnesením Okresního soudu v Jičíně (dále též jen „okresní soud“) byla stěžovateli a dalším třem osobám uložena povinnost rukou společnou a nerozdílnou nahradit Petrovi K. (jedná se o pseudonym) – dále jen „poškozený“ – náklady potřebné k účelnému uplatnění jeho nároku na náhradu škody v trestním řízení ve výši 30 447 Kč. Ve výši 36,63 Kč byl návrh poškozeného zamítnut. Okresní soud napadené usnesení vydal na základě stěžovatelova odsouzení rozsudkem okresního soudu ze dne 30. 6. 2014 č. j. 2 T 45/2013-778, ve spojení s rozsudkem Krajského soudu v Hradci Králové (dále též jen „krajský soud“) ze dne 6. 11. 2014 č. j. 10 To 264/2014-840, jimiž byl stěžovatel uznán vinným ze spáchání přečinu výtržnictví („tím, že napadl jiného“) podle ustanovení § 358 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. Uvedeného skutku se měl stěžovatel dopustit, stručně řečeno, tak, že dne 4. 8. 2012 přijelo několik osob na základě žádosti stěžovatele do obce Češov, kde se po 22. hodině dožadovali údery do dveří hasičské zbrojnice jejího otevření z důvodu řešení dlouhodobých konfliktů mezi stěžovatelem a některými členy místního hasičského sboru. Poškozený následně dveře otevřel a on i ostatní osoby uvnitř byli skupinou pachatelů fyzicky napadeni, přičemž poškozenému byla způsobena vážná zranění. Okresní soud uvedeným rozsudkem přiznal náhradu škody zdravotním pojišťovnám, poškozeného pak odkázal na občanskoprávní řízení, neboť přesné zjištění škody by si vyžádalo delší dokazování. Okresní soud dospěl v odůvodnění napadeného usnesení k závěru, že v daném případě jsou splněny všechny podmínky pro aplikaci ustanovení § 155 odst. 4 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, pročež byla poškozenému přiznána náhrada jím vynaložených nákladů, kterou musí stěžovatel a další tři odsouzení uhradit společně a nerozdílně.

3. Toto usnesení napadl stěžovatel stížností, kterou krajský soud napadeným usnesením zamítl. Přitom se zcela ztotožnil s okresním soudem provedeným způsobem výpočtu a rozvržením nahrazované částky a omezil se na konstatování, že „v daném případě nebyly zjištěny žádné skutečnosti, které by bránily užití ustanovení § 155 odst. 4 trestního řádu“.

Sbirka_nalezu-82.indd 372 29.3.18 12:42

II. Argumentace stěžovatele

4. Uložení povinnosti nahradit poškozenému jím vynaložené náklady považuje stěžovatel za protiústavní, neboť v trestním řízení nebylo žádným způsobem prokázáno, že by stěžovatel způsobil poškozenému jakoukoliv škodu, když odsouzen byl za pokus udeřit jinou osobu násadou a za dva zásahy pěstí do obličeje další osoby, nikoliv poškozeného. Takto uplatněnou námitku pak zcela přešel krajský soud při svém rozhodování o stěžovatelem podané stížnosti. Toto rozhodnutí tak považuje stěžovatel za nepřezkoumatelné, neboť neuvádí žádné konkrétní důvody zamítnutí stěžovatelovy stížnosti. Soudy rovněž chybně vypočetly výši přiznané náhrady, při níž měly aplikovat ustanovení § 10 odst. 3 vyhlášky č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, jak vyplývá i z rozhodnutí Krajského soudu v Brně ze dne 13. 4. 2005 sp. zn. 3 To 113/2005. Stěžovatel je tedy toho názoru, že mu byla dle ustanovení § 154 trestního řádu uložena peněžní povinnost, aniž by pro to byly splněny zákonné podmínky, neboť stěžovatel není ve vztahu k poškozenému osobou odsouzenou ve smyslu uvedeného ustanovení. Z uvedeného důvodu stěžovatel navrhl, aby Ústavní soud napadená rozhodnutí zrušil.

5. Stěžovatel dále navrhl, aby Ústavní soud odložil vykonatelnost napadených rozhodnutí, neboť jejich výkon by pro něj vzhledem k jeho majetkové situaci představoval nepoměrně vyšší újmu, než jaká by vznikla poškozenému při odkladu. Tomuto návrhu Ústavní soud vyhověl a usnesením ze dne 19. 1. 2016 č. j. III. ÚS 3570/15-12 odložil vykonatelnost napadených rozhodnutí z důvodu hrozící exekuce na majetek stěžovatele, který pobírá pouze invalidní důchod, a tvrdí, že právní zástupce poškozeného odmítá uzavření dohody o splátkách.

III. Vyjádření účastníků řízení a replika

6. Ústavní soud zaslal účastníkům řízení návrh k vyjádření. Za krajský soud se vyjádřila předsedkyně senátu 10 To, která shrnula základní námitky stěžovatele obsažené v ústavní stížnosti. Na tomto základě poukázala na podrobné odůvodnění učiněného rozhodnutí a k obsahu ústavní stížnosti nepovažovala za nutné cokoliv jiného dodat. Rozhodování o stížnosti bylo provedeno podle § 242 trestního řádu v neveřejném zasedání (*a contrario* § 232 trestního řádu). Závěrem navrhla odmítnutí ústavní stížnosti jako zjevně neopodstatněné.

7. Okresní soud sdělil, že žádosti o vyjádření vyhovět nelze, neboť soudní spis se nyní nachází u Ústavního soudu a také proto, že předmětnou trestní věc rozhodovala soudkyně okresního soudu, která je již od 1. 7. 2015 ve starobním důchodu.

Sbirka_nalezu-82.indd 373 29.3.18 12:42

8. Ústavní soud nicméně poskytl stěžovateli možnost k replice, což stěžovatel využil a znovu poukázal na pochybení obecných soudů, neboť uvedenému poškozenému nebyl ani zčásti přiznán nárok na náhradu škody vůči stěžovateli. Tato povinnost však byla uložena dalším dvěma odsouzeným, jak vyplývá z rozsudků Okresního soudu v Jičíně ze dne 30. 6. 2014 sp. zn. 2 T 45/2013, ve spojení s rozsudkem Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 6. 11. 2014 sp. zn. 10 To 264/2014 (blíže sub 2). Proto nadále trvá na svém návrhu v celém rozsahu.

IV. Procesní předpoklady projednání návrhu

9. Ještě dříve, než mohl Ústavní soud přistoupit k věcnému projednání ústavní stížnosti, musel posoudit splnění předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) a ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*), neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého tvrzeného práva.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

10. Ústavní soud zvážil všechny výše uvedené skutečnosti a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná. Byl přitom veden následujícími úvahami.

11. Ústavní soud již v minulosti opakovaně vymezil podmínky, za jakých je na základě formálně bezvadné ústavní stížnosti povinen zasáhnout do rozhodovací činnosti obecných soudů, do jejichž soustavy nenáleží, takže nezkoumá věcnou správnost či „běžnou“ zákonnost jejich rozhodnutí. Posuzování ústavnosti rozhodovací činnosti obecných soudů se pak v řízení o ústavní stížnosti skládá obvykle ze tří komponentů. Nejprve je Ústavní soud ve smyslu ustanovení § 68 odst. 2 zákona o Ústavním soudu povinen posoudit otázku ústavnosti aplikovaných ustanovení právních předpisů. Teprve po vyřešení této otázky Ústavní soud posoudí, zda v řízení byla dodržena ústavně zaručená procesní práva, a konečně hodnotí ústavně konformní interpretaci a aplikaci práva hmotného [srov. např. nálezy Ústavního soudu ze dne 20. 6. 1995 sp. zn. III. ÚS 84/94 (N 34/3 SbNU 257) nebo ze dne 11. 12. 1997 sp. zn. III. ÚS 205/97 (N 159/9 SbNU 375)].

12. Ústavní soud neshledal, že by ustanovení tzv. podústavního práva aplikovaná v projednávané věci byla v rozporu s ústavním zákonem, a proto přistoupil k posouzení toho, zda v řízení před obecnými soudy nebyla porušena stěžovatelova procesní práva zaručená hlavou pátou Listiny, a to

Sbirka_nalezu-82.indd 374 29.3.18 12:42

především v otázce, zda obecné soudy vzaly v souladu se základními principy práva na spravedlivý proces v úvahu všechny relevantní uplatněné námitky a náležitým způsobem se s nimi v odůvodnění napadeného rozhodnutí vypořádaly. Přitom dospěl k závěru, že se tak nestalo.

13. Předmětem rozhodování obecných soudů bylo posouzení otázky, zda stěžovatel jako jeden ze skupiny více osob odsouzených za přečin výtržnictví nese majetkovou odpovědnost za náhradu účelně vynaložených nákladů poškozeného, jemuž bylo v rámci uvedené výtržnosti ublíženo na zdraví ze strany několika ostatních členů skupiny, nikoli však ze strany stěžovatele. Okresní soud tuto otázku v napadeném usnesení vyřešil pouhým, dále nerozvedeným konstatováním, že na způsobení škody se podíleli všichni odsouzení, pročež by i náklady řízení poškozeného měli hradit společně a nerozdílně. Proti tomuto rozhodnutí podal stěžovatel stížnost, v níž sice velmi stručně, přesto však zřetelně namítá, že nebyl odsouzen za jednání, kterým by mohl poškozenému způsobit jakoukoliv škodu. Krajský soud sice tuto námitku uvedl v tzv. naraci napadeného rozhodnutí, v samotném odůvodnění se však věnoval pouze otázce výpočtu konkrétní výše vzniklých nákladů a zcela pominul povinnost vypořádat se s námitkou vznesenou stěžovatelem ohledně toho, jak bylo ve věci rozhodnuto o majetkové odpovědnosti (viz blíže sub 3) v rámci skupiny odsouzených.

14. Takové pochybení nemusí nutně dosahovat takové intenzity, aby s ohledem na zásadu minimalizace zásahů Ústavního soudu do rozhodovací činnosti obecných soudů a zásadu hospodárnosti soudních řízení vyžadovalo kasační zásah Ústavního soudu. Hranici nezbytnosti takového zásahu v případě porušení povinnosti vypořádat se se vznesenými námitkami tvoří především obsah těchto námitek ve vztahu k předmětu řízení. Principy spravedlivého procesu nevyžadují, aby rozhodující soud podrobně reagoval na každou uplatněnou námitku [srov. např. rozsudek ve věci *Van de Hurk proti Nizozemí* ze dne 19. 4. 1994, stížnost č. 16034/90, § 61, nebo nález ze dne 17. 12. 2008 sp. zn. I. ÚS 1534/08 (N 225/51 SbNU 807)]. Postačí tedy, pokud soud přiměřeným způsobem reaguje na námitky relevantní pro předmět řízení, a to takovým způsobem, aby bylo z jeho rozhodnutí pro dotčeného účastníka řízení snadno odvoditelné, z jakého důvodu nemůže ostatní, jím uplatněná argumentace obstát.

15. Ústavní soud dospěl k závěru, že této povinnosti obecné soudy v projednávané věci nedostály. Relevantní vztah stěžovatelovy námitky k předmětu řízení je zřejmý. Okresní soud vyšel při rozhodování o žádosti na přiznání náhrady nákladů zmocněnce poškozeného ze závěru, že tyto náklady ponesou rukou společnou a nerozdílnou čtyři odsouzení včetně stěžovatele. V jeho případě však bylo trestní stíhání ve věci spolupachatelství zločinu těžkého ublížení na zdraví formou účastenství (návodu) zrušeno krajským soudem a ve věci přečinu nebezpečného vyhrožování vráceno

Sbirka_nalezu-82.indd 375 29.3.18 12:42

krajským soudem (a posléze okresním soudem v tomto bodě zastaveno). V případě přečinu výtržnictví bylo stěžovateli prokázáno napadení dvou jiných osob, nikoli toho poškozeného, který žádal náhradu nákladů řízení svého zmocněnce. V tomto směru okresní soud k těmto okolnostem z hlediska aplikace § 43 odst. 1 a 2 a § 154 odst. 2 a § 155 odst. 4 ve spojení s § 229 trestního řádu nepřihlédl a svůj závěr blíže nezdůvodnil, ani vzhledem k tomu, že poškozený byl ve věci rozhodnutí o odpovědnosti za škodu mu způsobenou odkázán na řízení ve věcech občanskoprávních. Tímto způsobem byla stěžovateli uložena povinnost, která zřetelně neodpovídala výsledku trestního řízení ve vztahu k jeho osobě a nepřímo mu tak byla bez náležitého odůvodnění v podstatě uložena další sankce za jednání, které mu nebylo v trestním řízení stanoveným způsobem prokázáno, což představuje, mimo porušení jeho práva na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 Listiny, rovněž porušení čl. 39 ve spojení s čl. 2 odst. 2 Listiny formou libovůle při stanovení povinnosti k náhradě nákladů řízení poškozeného. Zde je třeba zdůraznit, že řízení o náhradě nákladů probíhá v režimu trestního řádu, nikoli pravidel občanského zákoníku (srov. dříve ustanovení § 438 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění účinném do 31. 12. 2013, nebo ustanovení § 2915 a násl. zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník).

16. V podstatě se tak okresní soud vrátil bez náležitého odůvodnění svého postupu vůči stěžovateli ke svému prvnímu rozhodnutí o vině stěžovatele, které však bylo krajským soudem zrušeno, ačkoli v projednávané věci poškozený výslovně požadoval přiznání nákladů potřebných k uplatnění nároku na náhradu škody za úkony právní služby, nikoli škody samotné. To je vlastně nepřímo skrytou formou porušení zákazu *reformationis in peius*, neboť předseda senátu soudu prvního stupně při rozhodování o náhradě nákladů řízení podle § 155 odst. 4 trestního řádu musí vycházet z toho, jaké trestné jednání bylo v případě více obžalovaných přímo prokázáno odsouzenému vůči k poškozenému v trestním řízení. Došlo proto ke zhoršení postavení stěžovatele ve vztahu k výsledku trestního řízení, ve kterém byl viny za ublížení na zdraví a vyhrožování zproštěn, zatímco v řízení o náhradě nákladů byl zařazen do stejné skupiny s ostatními pachateli, což ale neodpovídá výsledku trestního řízení v jeho věci. Uvedené odchýlení se od jednoduchého modelu subjektivní odpovědnosti pachatele trestného činu, v němž za škodu na zdraví odpovídá pouze ten, kdo fyzicky druhému zdraví poškodil, je však nutné podepřít ústavně konformním výkladem konkrétního zákonného ustanovení, což se nestalo.

17. Následně krajský soud tento ústavně nekonformní postup okresního soudu potvrdil a tím porušil svou povinnost poskytovat ochranu základním právům a svobodám podle čl. 4 Ústavy, zejména pak konkrétně právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Stěžovatel

Sbirka_nalezu-82.indd 376 29.3.18 12:42

rozporoval nosný důvod rozhodnutí okresního soudu, dle něhož se na způsobení škody měl podílet, když zároveň nebyl odsouzen za jednání, kterým by byla jakákoliv škoda poškozenému způsobena. Tím stěžovatel nepřímo poukázal na nejasnosti spojené s otázkou aplikace ustanovení § 154 a 155 trestního řádu v případech individuálních trestných činů páchaných v rámci větší skupiny osob a bylo povinností krajského soudu tuto otázku vyřešit a se stěžovatelovou námitkou se vypořádat.

18. Z toho důvodu Ústavní soud vyhověl ústavní stížnosti podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu a napadená rozhodnutí krajského soudu a okresního soudu podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

Sbirka_nalezu-82.indd 377 29.3.18 12:42

Sbirka_nalezu-82.indd 378 29.3.18 12:42

Č. 150
K odpovědnosti státu za škodu způsobenou nezákonným rozhodnutím vykonatelným bez ohledu na právní moc

K porušení práva na soudní ochranu garantovaného v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod dojde postupem soudu ve sporu o náhradu škody podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, jestliže pominul úpravu zařazenou do § 8 odst. 2 tohoto zákona, podle níž lze uplatnit nárok na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím vykonatelným bez ohledu na právní moc, pokud rozhodnutí bylo zrušeno nebo změněno na základě řádného opravného prostředku.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Josefa Fialy (soudce zpravodaj) a soudců Jana Filipa a Radovana Suchánka – ze dne 9. srpna 2016 sp. zn. III. ÚS 157/16 ve věci ústavní stížnosti Anny Hackerové, zastoupené JUDr. Jaroslavem Savkem, advokátem, se sídlem 28. října 851/26, Teplice, proti rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 3. prosince 2015 č. j. 18 C 12/2015-27, kterým byla zamítnuta stěžovatelčina žaloba o náhradu škody spočívající ve vynaložených nákladech na právní zastoupení ve správním řízení, za účasti Obvodního soudu pro Prahu 1 jako účastníka řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 3. prosince 2015 č. j. 18 C 12/2015-27 bylo porušeno právo stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 3. prosince 2015 č. j. 18 C 12/2015-27 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadeného rozhodnutí

1. Obvodní soud pro Prahu 1 (dále též jen „obvodní soud“) rozsudkem ze dne 3. 12. 2015 č. j. 18 C 12/2015-27 zamítl stěžovatelčinu žalobu,

Sbirka_nalezu-82.indd 379 29.3.18 12:42

kterou se domáhala vůči České republice – Ministerstvu pro místní rozvoj náhrady škody představující vynaložené náklady na právní zastoupení ve výši 8 640 Kč s příslušenstvím, z titulu odpovědnosti žalované za škodu podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o odpovědnosti za škodu").

2. Z odůvodnění rozsudku a ze spisu obvodního soudu sp. zn. 18 C 12/2015 vyplývá, že Městský úřad Stod, stavební úřad, (dále jen „stavební úřad") vydal dne 23. 1. 2012 rozhodnutí, kterým stěžovatelce nařídil provedení udržovacích prací k zajištění stability stavby plotové zdi. Toto rozhodnutí bylo na základě odvolání stěžovatelky zrušeno a řízení bylo zastaveno. Dalším rozhodnutím ze dne 13. 7. 2012 stavební úřad stěžovatelce nařídil provedení neodkladného odstranění části stavby plotové zdi, a to do jednoho měsíce od jeho doručení; k odvolání stěžovatelky bylo toto rozhodnutí rovněž zrušeno a věc byla vrácena stavebnímu úřadu k novému projednání (posléze bylo řízení zastaveno, protože stavební úřad zjistil, že stěžovatelka oplocení opravila). Stěžovatelka byla v řízeních zastoupena advokátem a za úkony právní služby zaplatila částku 8 640 Kč, jejíž náhrady se domáhá. Žalovaná s podanou žalobou nesouhlasila a navrhla její zamítnutí s tím, že nejsou splněny podmínky její odpovědnosti za škodu. Obvodní soud nejprve připomenul, že vznik odpovědnosti státu za škodu vyžaduje současné splnění tří podmínek, a to existenci nezákonného rozhodnutí či nesprávného úředního postupu, vznik škody či nemajetkové újmy a příčinnou souvislost mezi vydáním nezákonného rozhodnutí či nesprávným úředním postupem a vznikem škody či nemajetkové újmy. Dále uvedl, že podle § 8 zákona o odpovědnosti za škodu lze nárok na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím, není-li dále stanoveno jinak, uplatnit pouze tehdy, pokud pravomocné rozhodnutí bylo pro nezákonnost zrušeno nebo změněno příslušným orgánem. Poté konstatoval, že již první podmínka vzniku odpovědnosti žalované za škodu není splněna, což odůvodnil tvrzením, že rozhodnutí stavebního úřadu nemají povahu nezákonného rozhodnutí, neboť byla zrušena v rámci instančního postupu nadřízeným orgánem na základě řádného opravného prostředku, a proto žalobu zamítl.

II. Argumentace stěžovatelky

3. Ústavní stížností ze dne 13. 1. 2016 se stěžovatelka domáhá zrušení rozsudku obvodního soudu označeného v záhlaví s tvrzením, že jím soud porušil její právo na spravedlivé řízení podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, neboť odepřel ochranu jejímu právu;

Sbirka_nalezu-82.indd 380 29.3.18 12:42

porušení je podle ní o to závažnější, že v této věci není přípustné odvolání proti rozsudku soudu prvního stupně.

4. V první části ústavní stížnosti stěžovatelka podrobně zopakovala svoji argumentaci ze žaloby podané u obvodního soudu, včetně jejího doplnění, na což navázala stručnou rekapitulací důvodů zamítnutí žaloby. Ústavní stížnost odůvodňuje námitkou, že soud nesprávně věc posoudil, když hodnotil její nárok podle § 8 zákona o odpovědnosti za škodu, který upravuje nárok na náhradu škody způsobené nezákonným pravomocným rozhodnutím, ač měl věc posoudit podle § 31 zákona o odpovědnosti za škodu, a že věc neposoudil správně ani podle § 8 zákona o odpovědnosti za škodu, neboť rozhodnutí o neodkladném odstranění stavby je vykonatelné bez ohledu na právní moc, tudíž lze nárok na náhradu škody uplatnit i tehdy, pokud rozhodnutí bylo zrušeno nebo změněno na základě řádného opravného prostředku.

III. Vyjádření účastníka

5. Obvodní soud lapidárně uvedl, že podaná ústavní stížnost není důvodná, neboť napadeným rozsudkem nebylo porušeno ústavně zaručené právo nebo svoboda stěžovatelky.

6. Česká republika – Ministerstvo pro místní rozvoj se vzdala postavení vedlejšího účastníka.

7. Vzhledem k tomu, že vyjádření obvodního soudu neobsahuje žádná nová tvrzení ani argumenty, nebylo nutné ho zasílat stěžovatelce na vědomí a k případné replice.

IV. Procesní předpoklady projednání ústavní stížnosti

8. Ústavní soud zkoumal splnění podmínek řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, v němž bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný; stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) a ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

V. Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti

9. Ústavní soud připomíná, že je soudním orgánem ochrany ústavnosti [čl. 83 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“)], který stojí mimo soustavu soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy), a že vzhledem k tomu jej nelze, vykonává-li svoji pravomoc tak, že podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému soudnímu rozhodnutí, považovat

Sbirka_nalezu-82.indd 381 29.3.18 12:42

za další, „superrevizní“ instanci v systému obecné justice, oprávněnou svým vlastním rozhodováním (nepřímo) nahrazovat rozhodování obecných soudů; jeho úkolem je „toliko“ přezkoumat ústavnost soudních rozhodnutí, jakož i řízení, které jejich vydání předcházelo. Vzhledem k tomu nutno vycházet z pravidla, že vedení řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad „podústavního“ práva a jeho aplikace na jednotlivý případ je v zásadě věcí obecných soudů, a o zásahu Ústavního soudu do jejich rozhodovací činnosti lze uvažovat za situace, kdy je jejich rozhodování stiženo vadami, které mají za následek porušení ústavnosti (tzv. kvalifikované vady); jaké vady to jsou, lze zjistit z judikatury Ústavního soudu.

10. Proces interpretace a aplikace tzv. podústavního práva pak bývá stižen takovouto vadou zpravidla tehdy, jestliže obecné soudy nezohlední správně (či vůbec) dopad některého ústavně zaručeného základního práva (svobody) na posuzovanou věc, nebo se dopustí – z hlediska spravedlivého procesu – neakceptovatelné „libovůle“, spočívající buď v nerespektování jednoznačně znějící kogentní normy, nebo ve zjevném a neodůvodněném vybočení ze standardů výkladu, jenž je v soudní praxi respektován, resp. který odpovídá všeobecně akceptovanému (doktrinárnímu) chápání dotčených právních institutů [nález ze dne 25. 9. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 85/06 (N 148/46 SbNU 471)].

11. Předmětem sporu je částka ve výši 8 640 Kč s příslušenstvím, tedy částka, kterou lze ve světle judikatury Ústavního soudu označit za bagatelní. Ústavní soud opakovaně ve své rozhodovací praxi [např. rozhodnutí ve věcech sp. zn. IV. ÚS 695/01 ze dne 29. 4. 2002, sp. zn. IV. ÚS 248/01 ze dne 30. 8. 2001, sp. zn. IV. ÚS 8/01 ze dne 21. 3. 2001, sp. zn. III. ÚS 405/04 ze dne 25. 8. 2004 (U 43/34 SbNU 421), sp. zn. III. ÚS 602/05 ze dne 18. 1. 2006, sp. zn. III. ÚS 748/07 ze dne 4. 4. 2007, sp. zn. I. ÚS 988/12 ze dne 25. 7. 2012 (N 132/66 SbNU 61) aj., vše dostupné na http://nalus.usoud.cz] dal najevo, že v takových případech, s výjimkou zcela extrémních rozhodnutí, je úspěšnost ústavní stížnosti pro její zjevnou neopodstatněnost vyloučena. Jak již Ústavní soud mnohokráte podotkl, v případě těchto bagatelních částek je povětšinou evidentní, že nad právem na přístup k soudu převažuje zájem na vytvoření systému, který soudům umožňuje efektivně a v přiměřené době poskytovat ochranu právům v řízeních, která jsou svou povahou skutečně věcně složitými a kde hrozí relativně větší újma na právech účastníků řízení, než je tomu v případě stěžovatele. Bagatelní částky totiž – často jen pro svou výši – nejsou schopny současně představovat porušení základních práv a svobod. Přístup Ústavního soudu nelze chápat jako *denegatio iustitiae*, nýbrž jako promítnutí celospolečenského konsensu o bagatelnosti výše uvedených sporů do výkladu základních práv, resp. do stanovení jejich hranice, kde pojem bagatelní věci je reflexí významu, který takovým sporům v oblasti civilního procesu přikládá zákonodárce; to

Sbirka_nalezu-82.indd 382 29.3.18 12:42

se stalo v rámci úpravy těchto otázek zejména v § 202 odst. 2 občanského soudního řádu. Opodstatněnost ústavní stížnosti ve sporech o bagatelní částky proto přichází v úvahu jen v případech zcela extrémního vybočení ze standardů, jež jsou pro postupy zjišťování skutkového základu sporu a pro jeho právní posouzení esenciální [viz zejména podrobné odůvodnění v bodech 29 a násl. nálezu sp. zn. ÚS III. 3725/13 ze dne 10. 4. 2014 (N 55/73 SbNU 89)].

12. Stěžovatelka namítá porušení svého práva na spravedlivý proces (bod 3). Vzhledem k výši žalované částky, o níž v předmětném sporu jde, soustředil se Ústavní soud na to, zda napadeným rozsudkem došlo ke skutečně zásadnímu porušení základního práva na soudní ochranu [viz např. nález sp. zn. III. ÚS 2018/15 ze dne 19. 1. 2016 (N 11/80 SbNU 139)]. Po seznámení se se stěžovatelčinou argumentací a se spisem obvodního soudu dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je opodstatněná, neboť obvodní soud se dopustil při posuzování žalobního návrhu vycházejícího sice z „podústavního" práva a týkajícího se bagatelní částky neakceptovatelné „libovůle" spočívající v nerespektování jednoznačně znějící kogentní normy, což je tzv. kvalifikovanou vadou, která má za následek porušení ústavnosti, v tomto případě porušení spravedlivého procesu garantovaného v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina").

13. Zákon o odpovědnosti za škodu zakotvuje jednu ze speciálních skutkových podstat občanskoprávní odpovědnosti za škodu, a to odpovědnost státu za škodu vzniklou při výkonu státní moci a odpovědnost územních samosprávných celků za škodu vzniklou při výkonu veřejné moci svěřené jim zákonem v rámci samostatné působnosti. Platná právní úprava je založena na konstrukci tripartice předpokladů vzniku této odpovědnosti:

– existence nezákonného rozhodnutí, rozhodnutí o vazbě, trestu nebo ochranném opatření či nesprávný úřední postup,

– vznik škody či nemajetkové újmy,

– kauzální nexus mezi výše uvedenými.

14. V posuzovaném případě je třeba zaměřit pozornost na první z předpokladů vzniku odpovědnosti, a to na „nezákonné rozhodnutí". Jeho charakteristika v sobě zahrnuje dva prvky:

a) musí jít o rozhodnutí, tj. o akt aplikace práva, kdy státní orgán použije obecné pravidlo právní normy na posuzovaný případ, a rozhodne tak o právech a povinnostech individuálních subjektů,

b) musí jít o rozhodnutí nezákonné, kdy tuto nezákonnost není oprávněn posoudit si sám soud rozhodující o náhradě škody, ale je třeba, aby toto rozhodnutí bylo pro svou nezákonnost změněno nebo zrušeno.

K tomu se vztahuje § 8 zákona o odpovědnosti za škodu, který v prvním odstavci vyžaduje existenci zrušeného nebo změněného pravomocného rozhodnutí a ve druhém odstavci existenci rozhodnutí vykonatelného

Sbirka_nalezu-82.indd 383 29.3.18 12:42

bez ohledu na právní moc, a to zrušeného nebo změněného na základě řádného opravného prostředku. Z odůvodnění napadeného rozsudku obvodního soudu je zřejmé, že tento soud (ve vztahu k rozhodnutí stavebního úřadu předběžně vykonatelného) zcela pominul právní úpravu zařazenou do § 8 odst. 2 zákona o odpovědnosti za škodu, když uzavřel, že již první podmínka vzniku odpovědnosti není splněna, protože napadená rozhodnutí nemají povahu nezákonného rozhodnutí, neboť byla zrušena v rámci instančního postupu nadřízeným orgánem na základě řádného opravného prostředku. Tím obvodní soud porušil stěžovatelčino základní právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

15. Ústavní soud dále dodává (zejména s ohledem na právní názor žalované obsažený v jejím vyjádření k žalobě), že podle platné právní úpravy vymezuje obsah náhrady škody (byť pod rubrikou „způsob a rozsah náhrady škody") zákon o odpovědnosti za škodu v § 31 tak, že jejím obsahem jsou i účelně vynaložené náklady řízení na zrušení nebo změnu nezákonného rozhodnutí a že ke vzniku nároku na jejich náhradu již není nutná podmínka, aby škoda vznikla samotným rozhodnutím.

16. Z uvedených důvodů proto Ústavní soud stěžovatelčině ústavní stížnosti vyhověl a rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 3. 12. 2015 č. j. 18 C 12/2015-27 zrušil podle § 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

Sbirka_nalezu-82.indd 384 29.3.18 12:42

Č. 151
K procesním právům poškozených v řízení o návrhu na povolení obnovy trestního řízení v neprospěch obviněného

I. Mezi prvky konstrukce moderního státu, založeného na hodnotovém východisku lidských práv a základních svobod [čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava"), čl. 1 a 23 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina")], patří v trestním právu jeho závazek upravit postih osob (objektivní právo), které svým protiprávním jednáním porušily právo na život jiného člověka, a současně poskytnout dotčeným osobám v postavení poškozených, popř. obětí trestného činu, jimiž jsou – v případě usmrcení – blízcí pozůstalí, prostředky, kterých se mohou dovolávat vůči orgánům činným v trestním řízení (subjektivní právo), tedy tam, kde se zásah do práva na život poškozeného promítá současně jako zásah do základních práv pozůstalých.

II. Při jakémkoliv mocenském postupu týkajícím se porušení práva na život musí orgány činné v trestním řízení ctít ústavní zásadu nápomoci k co možná nejširšímu a nejsnadnějšímu uplatňování práv poškozených, která plyne z čl. 2 odst. 3 Ústavy („státní moc slouží") a z čl. 6 odst. 1 a čl. 10 odst. 2 Listiny, a tím současně dosáhnout naplnění účelu trestního řízení (§ 1 odst. 1, § 2 odst. 15 trestního řádu). Přitom je třeba vycházet z toho, že zde vzájemně působí jednak plnění funkcí státu trestním zákonodárcem a orgány činnými v trestním řízení, stejně jako proti sobě stojící nároky plynoucí z odlišných ústavních lidskoprávních pozic obviněného, obžalovaného, poškozeného, oběti trestného činu či zúčastněné osoby, v důsledku čehož se mohou střetávat kautely nadměrného zásahu do základních práv a svobod obviněného, nebo naopak nedostatečně poskytované ochrany poškozených a obětí trestného činu.

III. Povinnost objasnit okolnosti protiprávního jednání proti životu má v rámci svého postavení i soudní moc (čl. 90 Ústavy, čl. 36 odst. 1 a čl. 40 odst. 1 a 5 Listiny), a to ve všech druzích řízení. Objasnění zvlášť citlivých případů úmrtí před soudem je důležité rovněž s ohledem na zásady nezávislosti soudního rozhodování a jeho veřejnosti (čl. 81 a čl. 82 odst. 1, čl. 96 odst. 2 Ústavy a § 286 trestního řádu).

IV. Tam, kde se předmět soudního řízení včetně návrhu na povolení obnovy v neprospěch obviněného věcně dotýká otázek spojených s takovým objasněním, jsou soudy povinny se jím zabývat, nebrání-li jim v tom ústavně konformní právní překážka; takovou překážkou však nemůže být pouhá domněnka, že obviněný využije svého ústavního práva.

Sbirka_nalezu-82.indd 385 29.3.18 12:42

V. „Dvojí“ souzení a trestání (odsouzení) je možné pouze „v souladu se zákonem“ (čl. 40 odst. 5 Listiny), který musí respektovat systémové pojetí lidských práv a základních svobod, včetně stupňování důsledků trestního stíhání a proporcionality jeho výsledku v jednotlivých dobách trestního řízení. Stát tak povolením obnovy řízení v neprospěch obviněného nepřekračuje meze dané zásadou *ne bis in idem* svévolně, nýbrž v zájmu ochrany práv poškozených a obětí trestného činu.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Josefa Fialy a soudců Jana Filipa (soudce zpravodaj) a Radovana Suchánka – ze dne 9. srpna 2016 sp. zn. III. ÚS 1716/16 ve věci ústavní stížnosti 1. Z. K., 2. R. T. a 3. J. N., všech zastoupených Mgr. Veronikou Zelenkovou, advokátkou, se sídlem Seifertova 455/17, Praha 3, proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 4. února 2016 sp. zn. 48 T 4/2006, jímž byl odmítnut návrh na povolení obnovy trestního řízení, a proti postupu Městského státního zastupitelství v Praze při vyřizování podnětu stěžovatelek č. j. KZV 212/2003-321 a postupu Vrchního státního zastupitelství při vyřizování podnětů stěžovatelek sp. zn. 1 VZT 249/2016 a 1 VZN 2689/2016, jakož i proti nečinnosti Městského státního zastupitelství v Praze a Vrchního státního zastupitelství v Praze v řízení o návrhu na povolení obnovy řízení v trestní věci vedené u Městského soudu v Praze pod sp. zn. 48 T 4/2006, za účasti Městského soudu v Praze, Městského státního zastupitelství v Praze a Vrchního státního zastupitelství v Praze jako účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Městského soudu v Praze ze dne 4. února 2016 sp. zn. 48 T 4/2006 bylo porušeno právo stěžovatelek na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 ve spojení s čl. 6 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a s čl. 2 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 4. února 2016 sp. zn. 48 T 4/2006 se ruší.

III. Ve zbývající části se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) se stěžovatelky domáhají toho, aby Ústavní soud

Sbirka_nalezu-82.indd 386 29.3.18 12:42

zrušil napadené usnesení Městského soudu v Praze (dále jen „městský soud“) a současně aby vyslovil, že jeho vydáním a postupem Městského státního zastupitelství v Praze (dále jen „městské státní zastupitelství“) a Vrchního státního zastupitelství v Praze (dále jen „vrchní státní zastupitelství“) v tomto řízení, spočívajícím v neprovedení účinného šetření dané věci, došlo k porušení práva stěžovatelek na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), práva na účinné vyšetřování vyplývajícího z čl. 2 odst. 1 a čl. 6 odst. 1 Úmluvy a práva na ochranu soukromého a rodinného života ve smyslu čl. 8 odst. 1 Úmluvy a čl. 10 odst. 2 Listiny. Zároveň se stěžovatelky dožadovaly toho, aby Ústavní soud zakázal orgánům veřejné žaloby pokračovat v porušování uvedených práv.

2. Ústavní stížnost směřuje proti postupu a rozhodování v záhlaví uvedených orgánů veřejné moci v trestním řízení vedeném ve věci úmrtí L. N. (dále též jen „poškozený“), který byl manželem stěžovatelky N. a otcem stěžovatelek K. a T. Poškozený byl ode dne 1. 5. 2000 pohřešován, a navzdory dlouhému pátrání se jej nepodařilo nalézt. V roce 2006 byli obžalováni J. Š. a Jan Mikulášek (dále též „obžalovaní“) ze spáchání trestného činu vraždy podle ustanovení § 219 odst. 1 a odst. 2 písm. h) zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění rozhodném pro projednávanou věc, (dále jen „trestní zákon“), jehož se měli dopustit tak, že „v době od 20.45 hodin dne 1. 5. 2000 do nezjištěné doby společně v úmyslu usmrtit a získat majetkový prospěch na nezjištěném místě pravděpodobně v bytě Jana Mikuláška nezjištěnou střelnou zbraní zastřelili L. N., čímž získali jeho finanční hotovost ve výši nejméně 5 mil. Kč, o kterou se rozdělili“. Obžalovaní byli rozsudkem městského soudu ze dne 27. 4. 2006 pod č. j. 48 T 4/2006-2160 zproštěni obžaloby. K odvolání státního zástupce rozhodl Vrchní soud v Praze (dále jen „vrchní soud“) rozsudkem ze dne 30. 8. 2006 sp. zn. 8 To 76/2006 tak, že oba obžalované zprostil obžaloby podle § 226 písm. a) trestního řádu, když dospěl k závěru, že nebylo prokázáno, že se stal skutek, pro který bylo stíhání vedeno. Obecné soudy dospěly k závěru, že se nepodařilo prokázat, kdo, kdy, kde a především proč a jakým způsobem, a dokonce zda vůbec poškozeného usmrtil, zda se tak stalo úmyslně nebo náhodou, po dohodě více osob či z iniciativy jediné osoby, a čeho by takové osoby dosáhly. Tento závěr se opíral o skutečnost, že nebylo nalezeno tělo poškozeného, a o významné rozpory mezi výpověďmi důležitých svědků, kterým se obžalovaný Š. měl svěřit, že on nebo oba obžalovaní poškozeného zastřelili. Obžalovaný Š. byl následně uznán vinným ze spáchání trestného činu zpronevěry podle ustanovení § 248 odst. 4 trestního zákona, jehož se dopustil tak, že pod slibem výhodné obchodní investice vylákal na poškozeném L. N. nejméně 6 000 000 Kč, které od něho převzal dne 1. 5.

Sbirka_nalezu-82.indd 387 29.3.18 12:42

2000 (tedy v den zmizení poškozeného), k obchodu však nedošlo a peníze odsouzený poškozenému nevrátil a ponechal si je pro vlastní potřebu, za což byl odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání šest a půl roku.

3. Ostatky poškozeného byly nalezeny dne 14. 1. 2014 v katastru obce Zvíkovské Podhradí, na dně Orlické přehrady, zabalené do plachty, omotané řetězy a zatížené betonovým podstavcem dopravní značky; na lebce byl nalezen průstřel v týlní části. Ke ztotožnění těla s osobou poškozeného došlo v červenci 2015 na základě srovnání genetického materiálu. Provedenou soudní pitvou bylo zjištěno, že příčinou jeho smrti bylo patrně střelné poranění lebky, vzniklé s největší pravděpodobností za života poškozeného, a to průnikem střely střední ráže z krátké ruční palné zbraně.

4. Dne 26. 1. 2016 podal státní zástupce městského státního zastupitelství (dále jen „městský státní zástupce") návrh na povolení obnovy řízení ve věci sp. zn. 48 T 4/2006 s tím, že jedním z důvodů pro vydání zprošťujících rozsudků byla i skutečnost, že se v předchozím řízení nepodařilo prokázat, zda byl poškozený usmrcen.

5. Městský soud tento návrh napadeným usnesením v neveřejném zasedání zamítl. Poukázal přitom na skutečnost, že důvodem pro zproštění obžaloby nebyla pouze absence těla poškozeného, nýbrž i skutečnost, že nebyl získán žádný přímý důkaz ani neexistoval řetězec případných nepřímých důkazů, z něhož by bylo možno dovodit, kdo vůbec, z jakého důvodu, zda úmyslně nebo náhodou smrt poškozeného způsobil. Z nyní opatřených důkazů lze dle městského soudu dovozovat, že vraždu spáchal jediný pachatel, a to jediným výstřelem do lebky poškozeného. Místo vraždy a ostatní neznámé okolnosti nebyly novými důkazy objasněny. Již z toho dle soudu vyplývá, že návrh městského státního zástupce na povolení obnovy řízení „by byl zřejmě neúspěšný". Nadto soud zdůraznil, že i pokud by byla povolena obnova řízení a pokud by řetězec nepřímých důkazů dovoloval dospět k závěru, že buď jeden obžalovaný, anebo oba po vzájemné dohodě zavraždili poškozeného, pak pro překážku *rei iudicatae* by v žádném případě jejich trestný čin, a to opět pro nedostatek jakýchkoliv dalších důkazů, nemohl být kvalifikován podle původní obžaloby, tedy dle ustanovení § 219 odst. 2 písm. h) trestního zákona, nýbrž dle ustanovení § 219 odst. 1 trestního zákona. V takové situaci by nebylo podle ustanovení § 279 písm. b) zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, možné obnovu řízení povolit, neboť dne 30. 8. 2012 uplynula polovina promlčecí doby trestného činu. Pokud by přicházela v úvahu obnova řízení podle původní kvalifikace, uplynula by promlčecí lhůta dne 30. 8. 2016. Jelikož by v takovém případě bylo nutné konat o návrhu městského státního zástupce veřejné zasedání, které by vyžadovalo nejprve zjistit aktuální pobyt obou obžalovaných, dát jim lhůtu ke zvolení obhájce, případně jim obhájce ustanovit, poskytnout oběma obhájcům

Sbirka_nalezu-82.indd 388 29.3.18 12:42

dostatečnou lhůtu k nastudování dosavadního spisového materiálu včetně návrhu městského státního zástupce, a i kdyby poté městský soud stanovil datum veřejného zasedání na nejbližší možný termín, pak lze s jistotou předvídat, že obžalovaní by proti eventuálnímu kladnému rozhodnutí soudu o návrhu na povolení obnovy řízení vzápětí podali opravný prostředek, o němž by poté rozhodoval vrchní soud. S vysokou pravděpodobností lze konstatovat, že i pokud by obžalovaní záměrně neznemožnili konání veřejného zasedání v daném termínu, přesto by veškeré tyto úkony zřejmě nebyly skončeny ke dni 30. 8. 2016, a tudíž by i v takovém případě bylo povolení obnovy znemožněno. Nad rámec všeho uvedeného pak městský soud konstatoval, že i přes nález ostatků poškozeného nelze pro odstup času předpokládat, že by snad po povolení obnovy řízení v dalším trestním řízení bylo možné obstarat takové důkazy, z nichž by soud mohl s požadovanou jistotou uzavřít, že obžalovaní poškozeného zavraždili.

6. Proti uvedenému usnesení městského soudu nepodal městský státní zástupce stížnost. Stěžovatelky se s kopií uvedeného usnesení seznámily až dne 30. 3. 2016. Následně se obrátily na vrchní státní zastupitelství s podnětem na výkon dohledu podle ustanovení § 12d odst. 1 zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů, a ke dni podání ústavní stížnosti neobdržely žádnou odpověď.

II. Argumentace stěžovatelek

7. Dle stěžovatelek je výše popsaný postup orgánů činných v trestním řízení v rozporu se závaznou judikaturou Ústavního soudu [mimo jiné nálezem ze dne 16. 12. 2015 sp. zn. II. ÚS 3626/13 (N 216/79 SbNU 475), všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na http://nalus.usoud.cz), týkajícím se povinnosti státních orgánů vést účinné vyšetřování trestné činnosti]. V dané věci nebyly respektovány ani závěry judikatury Evropského soudu pro lidská práva, dle nichž je právo na účinné vyšetřování úmrtí součástí práva na život, a to i v případech usmrcení z nedbalosti. V dané věci došlo dle stěžovatelek k úkladné, řemeslně provedené vraždě, spáchané z cynických zištných pohnutek mimořádně bezcitnými pachateli. Stěžovatelky byly po zmizení poškozeného zcela ekonomicky zničeny a následkům budou čelit do konce života. Z těchto závažných důvodů jsou tak přesvědčeny, že uvedené závěry se na projednávanou věc plně vztahují.

8. Postupy orgánů činných v trestním řízení, a to jak v původním, tak zejména v řízení o povolení obnovy řízení, postrádají rysy řádného vyšetřování, vymezené uvedenou judikaturou. Pojem „vyšetřování" přitom nelze dle stěžovatelek toliko úzce vztáhnout na přípravnou fázi trestního řízení podle ustanovení § 160 a násl. trestního řádu, nýbrž i na řízení o mimořádných opravných prostředcích. V řízení o povolení obnovy řízení nebyla navíc respektována procesní práva stěžovatelek vyplývající z ustanovení § 8

Sbirka_nalezu-82.indd 389 29.3.18 12:42

odst. 1 a 2 zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), (dále též jen „zákon o obětech"), dle nichž mají být oběti informovány o důležitých procesních aspektech trestního řízení.

9. Stěžovatelky poukázaly na svůj kategorický nesouhlas se způsobem, jakým soudy odůvodnily shora uvedené zprošťující rozsudky z roku 2006. Soudy tehdy dle stěžovatelek zcela pominuly jednak obsah výpovědí mnoha svědků, jimž se měl jeden z obžalovaných ke spáchání zločinu přiznat, a dále řadu navzájem se doplňujících indicií, např. prokazatelné předání peněz obžalovanému nebo přítomnost povýstřelových zplodin v bytě jednoho z obžalovaných. K aplikaci zásady *in dubio pro reo* nedošlo tedy v souladu s ostatními zásadami hodnocení důkazů v trestním řízení. Zásadním důkazním problémem byla absence těla poškozeného. Jeho nalezením došlo dle stěžovatelek k zásadní změně důkazní situace, a to v neprospěch obžalovaných, neboť tím padá pro soudy podstatná neznalost osudu poškozeného. Nalezené ostatky dle stěžovatelek potvrzují pravdivost klíčové výpovědi svědkyně Š. (bývalé manželky obžalovaného), jíž soudy neuvěřily s ohledem na možný motiv zlovolného poškození bývalého manžela, navzdory tomu, že znalec z oboru psychologie tento motiv u svědkyně vyloučil. Soudní pitva nyní prokázala, že svědkyně vypovídala pravdivě o způsobu usmrcení ranou do týlu, a to druhem zbraně, který měl po určitou dobu v držení obžalovaný. Už z této změny důkazní situace je dle stěžovatelek patrné splnění podmínek pro povolení obnovy řízení podle ustanovení § 278 trestního řádu. Tyto důkazy by měly být doplněny dalším znaleckým zkoumáním a novým výslechem obou obžalovaných, popř. dalších osob. Žádné z těchto důkazů však nebyly provedeny a městské státní zastupitelství po dlouhé měsíce neiniciovalo žádný úkon.

10. Součástí práva na účinné vyšetřování podle čl. 2 Úmluvy je přitom i právo pozůstalých na objasnění skutkových okolností, za nichž došlo k úmrtí blízké osoby. Dle stěžovatelek lze toto právo přitom obvykle naplnit v mimotrestních řízeních jen s velkými obtížemi. Český právní řád nedává poškozeným procesní prostředky k zajištění vyšetřování skutkových aspektů podobné trestné činnosti. Mimořádně bezbranní jsou pak poškození ve fázi obnovy řízení, neboť v ní může procesně aktivně vystupovat pouze státní zástupce. Pro stěžovatelky je již z morálních a psychologických důvodů důležité objasnit okolnosti smrti poškozeného, na němž po zmizení dokonce ulpělo podezření, že vypůjčené peníze zpronevěřil a ukrývá se v zahraničí. Na stěžovatelky ekonomicky tvrdě dopadly následné exekuce, které necitlivě a v souladu s tehdejší praxí mimo jiné znehodnotily zboží z rodinné prodejny. Stěžovatelky utrpěly psychická traumata, jejichž důsledky si ponesou do konce života, pročež považují objasnění okolností smrti poškozeného za nezbytnost pro svůj další život, zvláště

Sbirka_nalezu-82.indd 390 29.3.18 12:42

v případě, kdy jsou následovány nepochopitelnými pochybeními státních orgánů, zejména liknavostí městského státního zastupitelství.

11. V samotném řízení o povolení obnovy řízení došlo dle stěžovatelek k pochybení již tím, že městský soud rozhodoval v neveřejném zasedání, o jehož konání nebyly jako poškozené vůbec zpraveny. O výsledku řízení pak nebyly žádným z orgánů činných v trestním řízení informovány, což musely kompenzovat svou vlastní složitou aktivitou. Takový postup považují stěžovatelky za krajně necitlivý a rozporný se základními zásadami trestního řízení a zásadami ochrany poškozených. Uvedené suspendování práv na účinné vyšetřování, a možnosti vyjádřit se k procesním úkonům, představuje dle stěžovatelek porušení práva na soudní ochranu. Velkým šokem pak pro stěžovatelky bylo zejména odůvodnění napadeného usnesení, podle nějž nemá již smysl zabývat se novou důkazní situací. Za zcela nesmyslné považují stěžovatelky úvahy městského soudu o uplynutí promlčecí doby v případě tzv. prosté vraždy, neboť takovou kvalifikaci skutkového děje žádná skutková verze nepřipouštěla, neboť u obou obžalovaných připadá v úvahu toliko možnost tzv. vraždy loupežné nebo vraždy zakrývací. Stěžovatelky odmítají rovněž i úvahy soudu v otázce překážky věci rozsouzené vzhledem k odsouzení jednoho z obžalovaných za související zpronevěru. Akceptovat pak stěžovatelky odmítají zejména argument, že návrhu na povolení obnovy řízení nebude s největší pravděpodobností možné účinně vyhovět, vzhledem k tomu, že všechny procesní úkony nelze stihnout ke dni 30. 8. 2016, po němž již nebude možné obnovu povolit. Městský soud se navíc vůbec nezabýval tím, zda plynutí promlčecí doby nemohlo být zastaveno nebo přerušeno. Dle stěžovatelek však nelze několik měsíců před jejím uplynutím rezignovat na postihování starší trestné činnosti bez jejího důkladného objasnění v souladu se zásadou materiální pravdy a oficiality. Dovršení tohoto pochybení pak spatřují stěžovatelky v tom, že městský státní zástupce nepodal proti napadenému usnesení stížnost a tím bezvýsledně uplynul další čas. Protože stěžovatelky nebyly o probíhajícím řízení a postupu v něm vůbec informovány, ztratily jakoukoliv možnost se k jeho průběhu vyjádřit, přestože jeho výsledkem je zasaženo do jejich práv. Bez odpovědi zůstaly i podněty stěžovatelek vrchnímu státními zastupitelství. Ve výsledku byla tímto liknavým postupem stěžovatelkám odňata i možnost domáhat se náhrady škody a nemajetkové újmy na pachatelích zločinu, jehož důsledky je po dlouhé roky psychicky a ekonomicky sužují. Tím dle stěžovatelek došlo k porušení čl. 11 Listiny.

12. Závěrem ústavní stížnosti poukazují stěžovatelky na to, že jejich případ svým významem přesahuje jejich osobní zájmy, neboť spadá do skupiny tzv. podnikatelských vražd z přelomu století, na jejichž objasňování má česká veřejnost zájem jako celek, neboť jsou spojeny s atmosférou mimořádně bezskrupulózního podnikání té doby. Ze všech výše uvedených

Sbirka_nalezu-82.indd 391 29.3.18 12:42

důvodů stěžovatelky navrhly, aby jednak Ústavní soud zrušil napadené usnesení městského soudu, a dále konstatoval, že postupem městského státního zastupitelství a vrchního státního zastupitelství v dané trestní věci došlo k porušení výše uvedených práv, a zároveň zakázal zmíněným orgánům pokračovat v tomto porušování. Zároveň Ústavní soud požádaly o přednostní projednání podané ústavní stížnosti.

III. Vyjádření ostatních účastníků řízení a replika stěžovatelek

13. Ústavní soud zaslal ústavní stížnost k vyjádření ostatním účastníkům řízení. Městské státní zastupitelství uvedlo, že práva poškozených byla v původním řízení plně zachována a v řízení o povolení obnovy není poškozená osoba procesní stranou a její procesní práva nejsou v zákoně upravena. Státní zástupce nemá povinnost poškozeného jakkoliv vyrozumívat nebo mu poskytovat stejnopisy návrhů či rozhodnutí. Stěžovatelce K. byly v dané věci na její žádost poskytnuty jak listinné důkazy, tak možnost nahlédnout do vyšetřovacího spisu, a městský státní zástupce jí vysvětlil další možný postup ve věci. Po vydání usnesení městského soudu jí bylo toto usnesení na její žádost zasláno. Právní názor dozorového státního zástupce, kterým se ztotožnil s usnesením městského soudu, jímž došlo k zamítnutí návrhu na povolení obnovy řízení, byl posléze v rámci vnitřního dohledu a v rámci přezkumu prováděného vrchním státním zastupitelstvím shledán nesprávným. Podmínky pro povolení obnovy řízení však nebyly shledány.

14. Dle vyjádření městského soudu z tvrzení samotných stěžovatelek vyplývá, že osobu, která zavraždila poškozeného, nebude ze současného souboru důkazů možné určit. Pokud stěžovatelky uvádějí, že nelze vyloučit spontánní doznání pachatelů k vraždě, pak je třeba připomenout výsledky dosavadního dokazování, kdy ani jeden ze jmenovaných v pozici obžalovaného nepřipouštěl nic, co by ostatními důkazy nebylo prokázáno. Především však městský soud zdůrazňuje, že doposud nebyl zrušen rozsudek městského soudu ze dne 13. 9. 2007 ve věci sp. zn. 47 T 8/2007, kterým došlo k odsouzení obžalovaného Š. pro trestný čin zpronevěry peněz poškozeného, přičemž tento rozsudek brání odsouzení obžalovaných pro tzv. loupežnou vraždu. Lze tedy uvažovat pouze o odsouzení za tzv. vraždu prostou a v takovém případě již lhůta k povolení obnovy řízení uplynula v roce 2012. Zrušení rozsudku sp. zn. 47 T 8/2007 nelze do dne 30. 8. 2016, kdy uplyne lhůta k povolení obnovy řízení pro loupežnou vraždu, předpokládat, neboť v tomto směru nebyla vyvinuta žádná procesní aktivita. Městský soud tak zopakoval, že vyhovět podanému návrhu nebylo z důvodu promlčení možné. I kdyby však tato překážka neexistovala, nebylo by možné, z důvodů rozvedených v původních zprošťujících rozsudcích, v obnoveném řízení určit, kdo poškozeného usmrtil.

Sbirka_nalezu-82.indd 392 29.3.18 12:42

15. Vrchní státní zastupitelství ve svém vyjádření uvedlo, že v dané trestní věci pouze vyřizovalo podněty stěžovatelek, které podle jejich obsahu vyhodnotilo jako podněty k podání stížnosti pro porušení zákona, pročež je postoupilo Ministerstvu spravedlnosti. K hodnocení postupu městského státního zastupitelství se nevyjádřilo, stejně jako k tomu, zda dále řešení takto pojatého podnětu dále sledovalo.

16. Výše uvedená vyjádření byla stěžovatelkám zaslána na vědomí a k případné replice. V ní stěžovatelky uvedly, že vyjádření účastníků potvrzují důvodnost podané ústavní stížnosti. Vyjádření městského státního zástupce o neexistenci procesních práv poškozených v řízení o povolení obnovy řízení považují stěžovatelky za cynické. K podstatě problému, spočívajícího v nečinnosti a průtazích, kvůli nimž nebude zřejmě možné postavit pachatele před soud, se pak městské státní zastupitelství vůbec nevyjádřilo. Dále stěžovatelky opakují svou argumentaci stran nesprávnosti závěrů městského soudu v otázce překážky věci rozhodnuté. Rovněž se znovu vrací kriticky k postupu vrchního státního zastupitelství, které po dlouhé době dvou a půl měsíců pouze stěžovatelky informovalo o postoupení jejich podnětů Ministerstvu spravedlnosti. Stěžovatelky očekávaly, že vzhledem ke lhůtám bude dohledové státní zastupitelství jednat rychleji a účinněji. Na návrzích podané ústavní stížnosti tak stěžovatelky setrvaly.

IV. Procesní předpoklady projednání návrhu

17. Dříve, než mohl Ústavní soud přistoupit k věcnému projednání ústavní stížnosti, posoudil splnění předpokladů řízení. Poškozené osoby nejsou dle zákona výslovně stranou řízení o povolení obnovy trestního řízení. Obecně však platí, že toto řízení, s ohledem na namítané porušení čl. 6 odst. 1 a dalších ustanovení Listiny (viz sub 1), se úzce dotýká jejich právního postavení, jako strany trestního řízení (§ 12 odst. 6 trestního řádu), které by mělo být obnoveno. I v této části řízení musí orgány činné v trestním řízení, z důvodů níže rozvedených, respektovat práva poškozených vyplývajících z Listiny, popř. z mezinárodních závazků České republiky. Z tohoto důvodu, a za současného splnění dalších níže uvedených podmínek, považuje tedy Ústavní soud poškozené osoby za osoby v této konkrétní projednávané věci za oprávněné napadnout ústavnost rozhodnutí či postupu státních orgánů v řízení o povolení obnovy trestního řízení, když tvrdí, že jím bylo nebo mohlo být zasaženo do jejich uvedených základních práv podle Listiny a Úmluvy.

18. Stěžovatelky se dovolávají ochrany před porušováním jim zaručených základních práv a svobod (blíže sub 1 a 10), ke kterému mělo dojít nečinností a průtahy v řízení v soustavě orgánů veřejné žaloby. Napadené usnesení městského soudu jim nebylo jako poškozeným pozůstalým

Sbirka_nalezu-82.indd 393 29.3.18 12:42

a obětem trestného činu doručeno. Jeho text obdržely na vlastní žádost e-mailem dne 30. 3. 2016 od městského státního zastupitelství. Ústavní stížnost podaly k poštovní přepravě dne 26. 5. 2016. Projednávanou ústavní stížnost považuje Ústavní soud za včas podanou, neboť tak stěžovatelky učinily před uplynutím dvouměsíční lhůty od obdržení textu napadeného usnesení městského soudu (den vydání rozhodnutí je s ohledem na okolnosti případu irelevantní, nehledě na skutečnosti, že zásah trvá stále).

19. Stěžovatelky jsou právně zastoupeny v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu"), a ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatelky, v postavení osob poškozených, nemají k dispozici žádný procesní opravný prostředek, kterým by mohly usnesení městského soudu napadnout. Ústavní soud trvale zdůrazňuje, že není součástí soustavy soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy). Není proto ani další instancí v jejich rozhodování, v tomto případě v řízení o obnově trestního řízení. To však by ani v situaci, že by již uplynula lhůta, ve které § 279 písm. b) trestního řádu připouští projednání návrhu na obnovu řízení, či umožňuje rozhodnout o obnově, na možnost projednání návrhu z hlediska včasného podání a možnosti o věci rozhodnout z hlediska ústavních kautel nemělo vliv; na rozdíl od přezkumu ústavnosti právních předpisů zákon o Ústavním soudu meritorní rozhodnutí o takové ústavní stížnosti nevylučuje. Ústavní soud nicméně s přihlédnutím k žádosti stěžovatelek postupoval tak, aby taková situace nenastala. Současně považuje za nutné zdůraznit, že právě s ohledem na své postavení soudního orgánu ochrany ústavnosti žádný ze zde (sub V a VI) učiněných závěrů proto nelze chápat jako vlastní hodnocení Ústavního soudu v otázce viny některého z obou obžalovaných v předchozím řízení před městským soudem ve věci pod sp. zn. 48 T 4/2006, nýbrž pouze jako vyměření ústavního rámce, ve kterém se měly napadené rozhodnutí a řízení, které mu předcházelo, pohybovat.

20. V části ústavní stížnosti brojící proti postupu státních zastupitelství je ústavní stížnost rovněž přípustná, neboť v průběhu řízení stěžovatelky řádně vyčerpaly opravné prostředky uvnitř soustavy státního zastupitelství jakožto podmínku přípustnosti ústavní stížnosti [srov. nález ze dne 2. 3. 2015 sp. zn. I. ÚS 1565/14 (N 51/76 SbNU 691)]. Na tom nic nemění způsob, jakým vrchní státní zastupitelství s podnětem naložilo (sub 15). Ústavní soud nemůže nařizovat orgánům veřejné žaloby, jakým způsobem mají vést trestní řízení např. v otázce podávání opravných prostředků; může jen případně zakázat, aby pokračovaly v porušování ústavně zaručených základních práv a svobod oprávněného stěžovatele [srov. § 314h odst. 2 trestního řádu ve spojení s § 82 odst. 3 písm. b) zákona o Ústavním soudu]. To je však možné jen tam (tak jako v jiných řízeních), kde se tento postup neprojevil v podobě pravomocného rozhodnutí příslušného soudu,

Sbirka_nalezu-82.indd 394 29.3.18 12:42

jako v projednávané věci. Proto návrh v části, požadující, aby Ústavní soud zakázal městskému státnímu zastupitelství pokračovat v nečinnosti v řízení před městským soudem a nařídil mu podání nového návrhu nebo opravného prostředku, musel Ústavní soud odmítnout pro nepříslušnost.

V. Obecná východiska pro posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

21. Ústavní soud zvážil všechny výše uvedené skutečnosti a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná v části, kde městský soud výkladem § 279 písm. b) trestního řádu porušil jejich právo na účinné vyšetřování završené veřejným projednáním věci v řízení před nezávislým a nestranným soudem, a to ve lhůtě stanovené zákonem, dále jejich právo na účast v takovém řízení v postavení poškozených, a konečně rozhodnutím založeném na prakticky neověřitelných úvahách a domněnkách městského soudu o možném výsledku řízení (sub 35 až 44). V té části ústavní stížnosti, která požadovala provedení tohoto řízení i po dni 30. 8. 2016, Ústavní soud návrh odmítl, neboť dospěl k závěru (sub 45 až 49), že zde sice v důsledku vadného výkladu ustanovení § 279 písm. b) trestního řádu došlo k zásahu do výše uvedených práv stěžovatelek, nikoli však samotným závěrem o ukončení lhůty podle citovaného ustanovení dnem 30. 8. 2016. Vycházel přitom především z následujících obecných úvah.

22. Ústavní pořádek České republiky je založen na úctě k právům a svobodám člověka a občana jako podstatné náležitosti demokratického právního státu (čl. 1 odst. 1 ve spojení s čl. 9 odst. 2 Ústavy). Jako jeho podstatná náležitost vytváří demokratický řád lidských práv a základních svobod (čl. 23 Listiny) hodnotovou základnu právního řádu. To na rozdíl od dob minulých znamená, že základní práva a svobody již nejsou „monologem zákonodárce“, ale nejsou ani jen ústavně zaručeným veřejným subjektivním právem [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy]. Jsou současně objektivní hodnotou (nadřazeným objektivním právem), ze které musí vycházet veškeré jednání všech větví veřejné moci (čl. 1 odst. 1 Ústavy, čl. 4 Listiny), tvorby a aplikace práva v souladu s tímto lidskoprávním řádem nejen v oblasti práva soukromého (tradiční „prozařování“ – nyní výslovně § 2 odst. 1 občanského zákoníku), nýbrž i práva trestního (§ 2 odst. 4 trestního řádu jako základní zásada trestního řízení). Zákonodárce se proto při konkretizaci lidskoprávních ustanovení může pohybovat jen v rámci tohoto řádu (lidskoprávního systému). Stejně tak již nemůže vycházet pouze z dvoustranného tradičního pojetí základních práv jako vztahu mezi veřejnou mocí (zde orgány činnými v trestním řízení) a obviněným, nýbrž musí přihlížet k celému systému základních práv, který v rámci naplnění své ochranné funkce (zejména v případě čl. 6 odst. 1 Listiny – viz níže) zahrnuje i ústavní a podústavní pozice dalších subjektů, jako jsou poškození a oběti trestných činů, jako je tomu v projednávané věci, či např. vedlejší

Sbirka_nalezu-82.indd 395 29.3.18 12:42

účastníci v řízení věcech občanskoprávních [viz zejména nález ze dne 26. 4. 2005 sp. zn. II. ÚS 310/04 (N 93/37 SbNU 269), popř. usnesení ze dne 16. 8. 2012 sp. zn. IV. ÚS 2490/12 (v SbNU nepublikováno, dostupné na http://nalus.usoud.cz)]. Jak již konstatoval tento soud na počátku své činnosti, je vždy nezbytné údajně porušené ustanovení o ochraně základních lidských práv a svobod (ať už je chráněno Listinou či mezinárodní smlouvou podle čl. 10 Ústavy) porovnávat s jinými ústavními normami chránícími zájem druhé strany či třetích osob, zvažovat, zda vůbec došlo k omezení základního práva a svobody, a pokud ano, zda k němu došlo v takovém rozsahu, který ústavní předpisy připouštějí [viz nález ze dne 19. 1. 1994 sp. zn. Pl. ÚS 15/93 (N 3/1 SbNU 23; 34/1994 Sb.)]. To je zásadní otázka z hlediska určení doby, kdy ještě bude stát uplatňovat svou kompetenci *iuris puniendi*, a tím současně rezignovat na výkon své ochranné a represivní funkce či povinnosti. Proto nelze pro každý případ definovat podobu zásahu obecně, nýbrž jen s ohledem na situaci a pozici všech, kterých se týká, tak jak tomu je v případě ustanovení § 279 písm. b) trestního řádu.

23. Pod tímto zorným úhlem je třeba přistupovat i k ustanovení čl. 6 odst. 1 Listiny, které zaručuje každému ochranu jeho života. Je to důsledkem tzv. ochranné funkce základních práv a svobod, jako projevu povahy moderního státu, který na sebe převzal plnění funkce zajišťování veřejného pořádku a ochrany základních hodnot společnosti, jak to odpovídá povaze civilizované společnosti a je v Listině vyjádřen jako řád lidských práv a základních svobod (čl. 23). Státní moc se proto v moderním státě vyznačuje řadou nových vlastností ve srovnání s předchozími typy mocenských forem vlády starověku a středověku. K těmto vlastnostem je třeba řadit především její svrchovanost, koncentraci, kompetenční kompetenci, nepřetržitost, juridizaci, judicializaci, internacionalizaci, sekularizaci, a v neposlední řadě mocenský monopol (veřejná moc) a zákaz svémoci ze strany osob soukromého práva s výjimkou zákonem přesně definovaných případů [srov. již ustanovení § 73 až 81 pruské kodifikace z roku 1794 v Allgemeinem Landrecht für die Preußischen Staaten, v našich podmínkách v té době např. § 36 (zákaz tzv. eigenmächtiger Gewalt – svévole, braní práva do vlastních rukou) v západohaličské verzi pozdějšího Obecného zákoníku občanského. V jeho konečné podobě z roku 1811 to bylo ustanovení § 19, které je jedním z historických zdrojů dnešního čl. 36 Listiny a § 12 nového občanského zákoníku)].

24. Proto mezi nezbytné prvky této konstrukce moderního státu, nyní již založeného na hodnotovém východisku systému lidských práv a základních svobod, patří na úseku trestního práva rovněž funkce ochrany, represe, prevence, hodnocení, kompenzace či regulace chování, a to rovněž v podobě právem upraveného postihu osob, které svým protiprávním jednáním porušily právo na život jiného člověka. Stát se proto formulací

Sbirka_nalezu-82.indd 396 29.3.18 12:42

ústavních ustanovení o právu na život, osobní svobodu, ochranu majetku atd. nezavazuje, že pouze on sám je svou činností nebude porušovat (tzv. negativní status) a že do této chráněné oblasti bude zasahovat jen v mezích Ústavy a zákona (zejména čl. 1, čl. 2 odst. 2 a 3, čl. 4 Listiny, čl. 1 odst. 1, čl. 2 odst. 3 a 4 Ústavy), nýbrž právě s ohledem na mocenský monopol a zákaz svémoci bude poskytovat ochranu (tzv. pozitivní status jednotlivce) těmto právům, svobodám a hodnotám i v případě, že jsou narušeny jednáním někoho jiného, než je nositel veřejné moci (čl. 4, 83, 90 Ústavy, čl. 36 až 40 Listiny), avšak i tak, že se takovým porušením bude snažit v rámci jednotlivých právních odvětví, zejména správního práva či trestního práva, předcházet.

25. Z hlediska východisek pro projednávaný případ to podle Ústavního soudu znamená, že se tím do tradičního vztahu stát – pachatel dostává rovněž osoba poškozeného či oběti trestného činu nejen jako pasivní přihlížející, nýbrž s odpovídajícím procesním postavením (viz dále sub 31 až 35). Proto musí Ústavní soud (stejně jako zákonodárce – srov. § 2 odst. 4 trestního řádu) při svém rozhodování respektovat odlišné dopady (utváření nebo konkretizace základního práva, zásah do jím chráněné oblasti) tohoto vícestranného a vícerozměrného působení ustanovení Listiny v oblasti trestání a trestního řízení. Musí vycházet z toho, že zde vzájemně působí jednak plnění funkcí státu trestním zákonodárcem a orgány činnými v trestním řízení, stejně jako proti sobě stojící nároky plynoucí z odlišných ústavních lidskoprávních pozic obviněného, obžalovaného, poškozeného, oběti trestného činu či zúčastněné osoby. Proto musí mít na zřeteli, že se zde mohou v rámci uplatnění principu proporcionality střetávat kautely nadměrného zásahu do základních práv a svobod, či naopak jim nedostatečně poskytované ochrany, jako v projednávané věci.

26. Tento pozitivní závazek konečně vyplývá mimo jiné z čl. 1 a 13 Úmluvy a judikatury Evropského soudu pro lidská práva. Je třeba připomenout, že povinnost chránit právo na život prostřednictvím trestního práva byla výslovně zdůrazněna v rozsudku Evropského soudu pro lidská práva ze dne 28. 3. 2000 ve věci *Kaya proti Turecku*, stížnost č. 22535/93, přičemž pro oblast čl. 8 Úmluvy požadoval trestněprávní ochranu již v rozsudku ze dne 26. 3. 1985 ve věci *X a Y proti Nizozemí*, stížnost č. 8970/80. Konečně to plyne z ustanovení většiny mezinárodních smluv (čl. 1 odst. 2, čl. 10 Ústavy), které s ohledem na roli státu směřují právě k tomu, aby se státy k ochraně takových práv, popř. účinnému vyšetření jejich porušování a nápravě jejich porušení zavázaly (srov. např. čl. 8 Všeobecné deklarace lidských práv, čl. 2 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, čl. 2 až 4, 39 Úmluvy o právech dítěte, čl. 6 Mezinárodní úmluvy o odstranění všech forem rasové diskriminace, čl. 12 až 14 Úmluvy proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání).

Sbirka_nalezu-82.indd 397 29.3.18 12:42

Mocenský monopol, a s ním spojené *ius puniendi* státu, se proto v Ústavě a Listině projevují v podobě závazků státu, z nichž pro jednotlivce v rámci právního řádu vyplývají práva, kterých se mohou v různých formách dovolávat vůči orgánům činným v trestním řízení. To se týká nejen povinnosti státu chránit tyto hodnoty formou právní úpravy (objektivní právo), nýbrž i poskytnutím prostředků k jejich ochraně dotčeným osobám (subjektivní právo), v případě usmrcení pak i nejbližším pozůstalým v postavení poškozených (§ 43 a n. trestního řádu), popř. obětí trestného činu, zejména podle zákona o obětech, tedy tam, kde se zásah do práva na život poškozeného promítá současně jako zásah do základních práv pozůstalých.

27. Proto jakkoli ústavní pořádek České republiky na rozdíl od některých jiných ústav pojem „poškozeného" a pojem „oběti trestného činu" výslovně neuvádí, z povahy veřejné moci takový závazek ochrany vyplývá i pro tyto subjekty, stejně jako z mezinárodních závazků České republiky (již čl. 1 odst. 2 a čl. 10 Ústavy ve spojení s čl. 2 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, popř. z dalších mezinárodních lidskoprávních úmluv – sub 26). To platí podle Ústavního soudu tím spíše, že trestní zákonodárství České republiky, opět na rozdíl od jiných států, nezná institut soukromé (čl. 80 Ústavy *a contrario*), subsidiární či akcesorické žaloby těchto subjektů pro případ, že je veřejná moc k takové ochraně povinovaná zklame, či je nečinná. To se týká i obnovy řízení, s ohledem na výlučné oprávnění státního zastupitelství podávat návrh na povolení obnovy v neprospěch obviněného (§ 280 odst. 2 trestního řádu) v situaci, kdy jsou pro to dány podmínky. Tento stav však nelze vykládat jako otevírání prostoru pro poškozené tam, kde to zákon neumožňuje, nýbrž jako přísné měřítko hodnocení monopolu veřejné žaloby (čl. 80 Ústavy) a jeho efektivního naplňování, jak to vyžaduje zákonná úprava obnovy řízení podle devatenácté hlavy trestního řádu, a to s přihlédnutím k nové obecné zásadě trestního řízení o povinnosti umožnit poškozeným plné uplatnění jejich práv v každém období trestního řízení [§ 2 odst. 15 trestního řádu, viz též nález ze dne 19. 2. 2015 sp. zn. I. ÚS 1397/14 (N 38/76 SbNU 515)], tedy i v řízení o obnově řízení v neprospěch obviněného (viz sub 43).

28. Vzhledem k nenahraditelnosti, a v případě zničení nevratnosti této hodnoty (lidského života), se mohou na této právní ochraně podílet osoby pozůstalé po zemřelém jako poškození či jako oběti trestného činu. I jejich procesní a hmotná práva spadají dle ustálené judikatury Ústavního soudu a Evropského soudu pro lidská práva do věcné působnosti čl. 6 Listiny a čl. 2 Úmluvy. Ústavní imperativ ochrany života, jako obecně nejdůležitější společenské hodnoty, tak zavazuje státní moc k vytvoření a prosazování takového systému hmotněprávních a procesněprávních předpisů, zaručujících možnost každého domoci se přiměřené nápravy v případech porušení (resp. ohrožení) života svého či osoby jemu blízké (jak to

Sbirka_nalezu-82.indd 398 29.3.18 12:42

vyžaduje např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 16. 12. 2012 ve věci *Eremiášová a Pechová proti České republice*, ve vztahu k druhé stěžovatelce revidovaný rozsudkem ze dne 20. 6. 2013). Prostřednictvím uvedených ustanovení či mezinárodních závazků dochází k promítnutí ústavních zásad do trestního práva hmotného i procesního v podobě stále rozsáhlejšího souboru subjektivních práv jednotlivců rozdílných od práv osob, o jejichž vině a trestu se rozhoduje, neboť i do jejich životů trestní řízení nevratně zasahuje [srov. body 15 a 16 nálezu ze dne 13. 10. 2015 sp. zn. III. ÚS 2731/14 (N 183/79 SbNU 79)], což vyžaduje opatření k jejich ochraně. Při jakémkoliv mocenském postupu týkajícím se tak citlivé sféry života jednotlivce, jakým bezesporu smrt nejbližší osoby je, musí orgány činné v trestním řízení ctít zásadu nápomoci k co možná nejširšímu a nejsnadnějšímu uplatňování práv poškozených a tím současně k naplnění účelu trestního řízení (§ 1 odst. 1, § 2 odst. 15 trestního řádu). Taková zásada vyplývá přímo z ústavního pořádku (srov. čl. 6 a čl. 10 odst. 1 a 2 Listiny) a uplatní se bez ohledu na tzv. podústavní úpravu formálního postavení a práv poškozených, tak jako to předpokládá čl. 36 odst. 1 a 4 a čl. 38 odst. 2 Listiny. Požadavek na účinné vyšetření trestných činů proti životu by jinak bez promítnutí této povinnosti státu do trestního řízení mohl být jinak vyprázdněn.

29. Ústavou chráněná hmotná i procesní práva obětí trestného činu proto musí být v trestním řízení respektována stejně jako ústavní pravidla a zásady, kterými stát zaručuje spravedlivý proces osobě podezřelé z jeho spáchání, jakkoli se tyto strany trestního řízení svým postavením a rolí v něm odlišují (sub 22 a 26). Při uvědomění si rizik spojených s případnou kolizí ústavních práv všech osob dotčených trestním řízením Ústavní soud zdůrazňuje nutnost nalezení ústavně přijatelného kompromisu v jejich současné ochraně [srov. např. nález ze dne 12. 10. 1994 sp. zn. Pl. ÚS 4/94 (N 46/2 SbNU 57; 214/1994 Sb.) nebo nález ze dne 9. 10. 1996 sp. zn. Pl. ÚS 15/96 (N 99/6 SbNU 213; 280/1996 Sb.)]. To platí nejen na úrovni obecné právní úpravy, nýbrž i v konkrétních řízeních, v nichž tak soudy musí obezřetně dbát své povinnosti ochrany všech základních práv (čl. 4 Ústavy) a volit v rámci jim poskytnutých kompetencí postup omezující práva obětí toliko v nezbytné míře. Zvláště v případech soudní ochrany základních lidských práv platí, že ani zákonodárce nemůže zakotvením zvláštních procesních prostředků zvýhodnit jednu ze stran řízení, aniž by se taková úprava opírala o přiměřený hmotněprávní důvod (pouze obviněnému může být uložena trestní sankce, má právo na obhajobu a řadu dalších procesních oprávnění, orgány činné v trestním řízení musejí respektovat ústavní kautely řádného procesu) a vyvažovala tak omezení ochrany ústavních práv ostatních účastníků. Mimořádná společenská hodnota práv chráněných čl. 6 a čl. 7 odst. 2 Listiny a čl. 2 až 4 Úmluvy tak klade na procesní úpravu

Sbirka_nalezu-82.indd 399 29.3.18 12:42

jejich ochrany vyšší nároky (zemřelá osoba již není subjektem práv), jakkoliv to může v praxi znamenat kupř. určité rozmělnění jinak žádoucí jednoduchosti postupů v trestním řízení. Právní jistotě posilované jinak žádoucími jednoduchými, stručnými a zpravidla bezvýjimečnými procesními předpisy proto nelze obětovat možnost účinnější ochrany tak důležité hodnoty, jakou je lidský život nebo důstojnost člověka. Ústavní soud v této souvislosti poznamenává, že v projednávané věci se zaměřuje jen na dotčené základní právo, neboť Rada Evropy ve směrnicích Výboru ministrů ze dne 20. 3. 2011 (dále jen „směrnice") kromě práv a svobod uvedených v čl. 2 Úmluvy zdůrazňuje rovněž zvláštní ochranu práva a svobod plynoucích z čl. 3, 4, čl. 5 odst. 1 a čl. 8 Úmluvy (viz směrnici Eradicating impunity for serious human rights violations, část II bod 3 – dostupná na https://www.coe.int). Výklad závazku ochrany života pak směrnice (část V bod 1) pojímají jako absolutní povinnost státu zahájit mimo jiné účinné vyšetřování v případě usmrcení jednotlivce, ať již ze strany státu nebo soukromé osoby, a ve všech případech podezřelého úmrtí, stejně jako v případě, kdy není jisté, zda osoba zemřela a jsou zde důvody pro pochybnosti o příčinách úmrtí, jako např. v případech nedobrovolného či násilného zmizení (enforced disappearance).

30. Vzhledem k existenci principu dělby moci v českém ústavním pořádku a mimořádné důležitosti co nejširší ochrany lidského života vyplývají z uvedených ustanovení pozitivní závazky pro každou ze složek státní moci. S ohledem na výhradu zákona pro jakýkoliv mocenský postup (srov. čl. 2 odst. 3 Ústavy a čl. 2 odst. 2, čl. 4 odst. 1 a 2 Listiny, popř. čl. 8 odst. 2 Listiny), bez něhož si účinnou ochranu lidského života lze jen stěží představit, je zákonodárce povinen vytvořit systém jak hmotněprávních, tak procesněprávních zákonných předpisů, které dají každému k dispozici prostředky, jimiž bude možné se domoci účinné právní ochrany jeho života a přiměřené nápravy v případech porušení jeho práv. V případě pochybností o jejich výkladu je pak třeba je vykládat ve prospěch uplatnění práva na soudní a jinou právní ochranu. Pro orgány moci výkonné (zejména policejní orgány a orgány veřejné žaloby) vyvstává z uvedených článků zejména povinnost aplikovat ústavní a zákonné předpisy tak, aby vždy došlo k co nejpřesnějšímu objasnění okolností všech případů, dokud nelze vyloučit podezření porušení práva na život [srov. bod 51 nálezu ze dne 2. 3. 2015 sp. zn. I. ÚS 1565/14 (N 51/76 SbNU 691), podrobněji k podmínkám účinného vyšetřování z novějších přehledů judikatury srov. Schabas, W. A. The European Convention on Human Rights. A Commentary. Oxford University Press 2015, s. 134 n., popř. jejich shrnutí v citovaných směrnicích, část VI – Kritéria účinného vyšetřování]. V tomto směru ustálená judikatura zdůrazňuje o právu na účinné vyšetřování (effective inquiry), že musí být přístupné i rodinným příslušníkům oběti (viz rozsudek Evropského soudu pro

Sbirka_nalezu-82.indd 400 29.3.18 12:42

lidská práva ze dne 17. 12. 2009 ve věci *Golubeva proti Rusku*, stížnost č. 1062/03). Soudy, a to nikoliv pouze v trestním řízení, pak musí s ohledem na uvedená ustanovení ústavního pořádku v rámci svých kompetencí chránit všechny nároky poškozených vyplývající z čl. 6 odst. 1 Listiny a čl. 2 Úmluvy, a tím mimo jiné provádět kontrolu splnění uvedených povinností ze strany orgánů moci zákonodárné a výkonné. Tato jejich povinnost vyplývá přímo z čl. 4 Ústavy a k jejímu splnění mají k dispozici poměrně široký katalog ústavních procesních zásad spravedlivého soudního rozhodování (srov. zejména hlavu pátou Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy), jejichž přímá aplikace jim ukládá interpretovat právní předpisy jen v souladu s ústavními kautelami práva na spravedlivý proces, popř. obracet se na Ústavní soud s návrhem na zrušení těch ustanovení, které takový výklad neumožňují, nenastane-li výjimečná situace, kterou řešil Ústavní soud v podobě výkladu *contra legem* [srov. např. nález ze dne 4. 2. 1997 sp. zn. Pl. ÚS 21/96 (N 13/7 SbNU 87; 63/1997 Sb.)]. Z procesního hlediska tak musí vždy volit takové postupy, které umožňují ochranu uvedených práv stran trestního řízení v největší možné míře (čl. 36 odst. 1 Listiny) a naopak restriktivně vykládat a aplikovat takové procesní normy, které ochranu uvedených práv znemožňují (zde konkrétně § 286 trestního řádu – viz níže).

31. V případech podezření z trestné činnosti proti životu sleduje pak souhrn práv poškozených vyplývajících z uvedených článků obvykle jeden ze dvou hlavních účelů, které byly vymezeny již v roce 1985 v Deklaraci základních principů spravedlnosti pro oběti trestných činů a zneužití moci (Declaration on Basic Principles for Victims of Crime and Abuse of Power ze dne 29. 11. 1985 – dostupné na https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/477/41/IMG/NR047741.pdf?OpenElement) a na ni navazujících dokumentech. Prvním účelem je využití organizačních, finančních a odborných zdrojů státu k objasnění všech relevantních okolností podezřelých úmrtí. Státní moc je povinna tento cíl v maximální možné míře naplňovat přinejmenším do doby, než je mimo rozumné pochybnosti vyloučena jakákoliv možnost vést proti potenciálnímu pachateli trestní řízení s odsuzujícím výsledkem. Ani touto podmínkou však nemusí být povinnosti státních orgánů vůči obětem vyčerpány, jakkoli státu ve vztahu k poškozeným, či obětem trestného činu, nevzniká povinnost pomáhat při uplatňování jejich nároků v jiných řízeních, neboť by se tím dostal za hranici vymezenou právem na rovnost účastníků řízení podle čl. 37 odst. 3 Listiny, a ústavní povinností toto postavení v řízení respektovat (čl. 96 odst. 1 Ústavy). V případech mimořádně citlivě vnímaných úmrtí pak dle Ústavního soudu nelze přehlížet ani důležitost aspektu společenských, mravních a psychologických dopadů „pouhého" objasnění takové trestné činnosti na životy poškozených, bez ohledu na jeho nepromítnutí do jejich právního postavení. Účel trestního řízení, vymezený v ustanovení § 1

Sbirka_nalezu-82.indd 401 29.3.18 12:42

trestního řádu, obsahuje i samostatný prvek náležitého zjištění trestné činnosti, neboť jeho cílem by mělo být rovněž ukázat, že usmrcení nebude tolerováno (Schabas, W. A., citované dílo, s. 136). Nejdůležitějším odrazem uvedených povinností státu je právo poškozených na účinné vyšetřování, zavazující především orgány moci výkonné, které je vhodné, důkladné, nestranné a nezávislé, bez zbytečných průtahů a pod veřejnou kontrolou (adequacy, thoroughness, impartiality and independence, promtness, public scrutiny – viz výklad směrnice, část VI). Z toho plyne, že v případě, kdy nebude jeho výsledků využito podle ústavních pravidel (čl. 80 Ústavy a čl. 39 Listiny – podání žaloby v případech a v mezích stanovených zákonem, čl. 40 odst. 1 Listiny – postavení před nezávislý a nestranný soud, čl. 38 odst. 1 Listiny – rozhodování zákonným soudcem atd.) v rámci trestního řízení, není povinnosti státu učiněno zadost. Něco jiného by vedlo k závěru, že stát, který neumožňuje poškozeným hájit jejich práva a zájmy před soudem, vlastně nepřímo pokračuje v jejich porušování.

32. V určitých případech však nutno dovodit, že povinnost objasnit okolnosti protiprávního jednání proti životu má v rámci svého postavení (nezávislost, nestrannost – čl. 81 až 82 Ústavy, čl. 36 odst. 1 Listiny) i soudní moc, a to ve všech druzích řízení (kupř. prováděním výslechu svědků či znalců). Objasnění zvlášť citlivých případů úmrtí před soudem je důležité rovněž s ohledem na zásady nezávislosti soudního rozhodování a veřejnosti všech soudních jednání (čl. 96 Ústavy a § 286 trestního řádu). Tam, kde se předmět soudního řízení věcně dotýká otázek spojených s takovým objasněním, jsou soudy povinny se jím zabývat, nebrání-li jim v tom ústavně konformní právní překážka. Takovou překážkou však nemůže být pouhá domněnka, že osoba zúčastněná na trestním řízení využije svého ústavního práva, dokud tato možnost, plynoucí z objektivního ústavního práva, nebude skutečně oprávněným subjektem využita [názorně srov. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 18. 7. 2006 ve věci *Balšán proti České republice* (stížnost č. 1993/02) a na něj navazující nález ze dne 2. 7. 2008 sp. zn. Pl. ÚS 1/07 (N 122/50 SbNU 57)]. Vymáhání tohoto práva co nejpřímější a nejkratší cestou, a nezatěžování poškozených nutností vést další soudní či obdobná řízení, jsou v tomto směru rovněž důležité hodnoty.

33. Rozměr povinnosti státu objasnit možná porušení práva na život se pak bude nutně odvíjet od šíře potenciálně známých skutkových okolností, které mohou mít ve vztahu k prošetřovanému úmrtí objasňující roli, zejména mohou-li sloužit jako procesně použitelný důkaz v trestním nebo jiném řízení. Je-li pak objevena kdykoliv v budoucnu, tedy i po pravomocném skončení trestního stíhání, nová skutečnost důležitá pro objasnění trestného činu, dostává povinnost státu tento čin vyšetřit nový rozměr v případě, kdy soud dojde k závěru, že taková nová skutečnost (ve spojení s jinými) splňuje požadavky kladené trestním řádem na důvody obnovy řízení

Sbirka_nalezu-82.indd 402 29.3.18 12:42

(viz níže sub 45). Tato povinnost nevyhnutelně přechází do všech právním řádem předvídaných typů trestního řízení. Všechna uvedená práva se tak přiměřeně uplatní i v řízení o povolení obnovy řízení (§ 2 odst. 15 trestního řádu), resp. před jeho formálním zahájením návrhem státního zástupce.

34. Z uvedeného Ústavní soud dovozuje, že každý jedinec, dovolávající se ochrany nároků vyplývajících z čl. 2 Úmluvy a čl. 6 Listiny, má právo na přezkoumatelné vyjádření příslušného státního orgánu (policejního, soudního, atd.) ohledně toho, jaké skutkové okolnosti byly v jeho věci zjištěny, popř. z jakého důvodu nebyly zjištěny další, a jaký mocenský postup lze při znalosti uvedeného souhrnu okolností dále uplatnit. V žádném období trestního řízení (§ 2 odst. 15 trestního řádu) nemůže žádný orgán státní moci klást na cestu k důkladnému prošetření všech důležitých okolností a ústavně konformnímu právnímu posouzení zjištěných okolností procesní překážky, pokud jimi chráněný právní účel nedosahuje svoji váhou hodnoty základních práv poškozených.

35. Druhým účelem, k němuž práva poškozených směřují, je pak logické a ústavně konformní promítnutí zjištěných skutkových okolností do individuálních právních aktů státní moci (usnesení, rozsudků, apod.). V řízení o ústavních stížnostech proti trestnímu řízení může pak Ústavní soud tento účel chránit zásadně pouze v případech zřejmé svévole či libovůle, vyjadřující neúctu k lidskému životu, anebo v případech takového porušení principů spravedlivého soudního (či obdobného) řízení, které by v daném konkrétním případě fakticky znemožňovalo možnost ochrany některých nároků vyplývajících z čl. 6 Listiny a čl. 2 Úmluvy. Ústavní pořádek však nezakládá nárok na přezkum skutkových závěrů ze strany Ústavního soudu. Ústavní soud ustáleně setrvává na závěru, že posouzení otázky viny konkrétní osoby spadá pouze do pravomoci obecných soudů (srov. čl. 40 odst. 1 Listiny a čl. 90 Ústavy). Poškození tedy nemají právo na hodnocení zjištěných okolností v jejich prospěch. Neodmyslitelnou součástí českého ústavního pořádku je naopak přísná aplikace zásady presumpce neviny, popř. zásady *in dubio pro reo*, v trestním řízení a užití obdobných zásad v jiných řízeních, aby nikdo nemohl být bez dostatečného důvodu stigmatizován veřejným prohlášením o vině za cizí úmrtí. Jak vyplývá z výše uvedeného, je Ústavní soud garantem ústavnosti a spravedlnosti postupu co možná nejúplnějšího objasňování skutkových okolností každého případu. Z judikatury Evropského soudu pro lidská práva pak lze ve výjimečných případech dovodit povinnost Ústavního soudu zasáhnout toliko v případě uložení trestu zcela zjevně neadekvátního (srov. např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 20. 12. 2007 ve věci *Nikolova a Velichkova proti Bulharsku*, stížnost č. 7888/03).

Sbirka_nalezu-82.indd 403 29.3.18 12:42

VI. Aplikace obecných východisek na projednávaný případ

36. Vzhledem ke všemu výše uvedenému došel Ústavní soud k závěru, že napadeným rozhodnutím došlo k zásahu do práv stěžovatelek, jež jsou odvozena z ustanovení čl. 6 odst. 1 Listiny a čl. 2 Úmluvy. Oprávněnost tohoto zásahu pak musí, s ohledem na velmi obecné vyjádření obou ustanovení, vyplývat především z výše uvedených závěrů rozhodovací činnosti Ústavního soudu a Evropského soudu pro lidská práva. V daném případě prozatím zjištěné okolnosti nasvědčují tomu, že se poškozený stal obětí vraždy. V takové situaci vznikla státu povinnost, jak již bylo odůvodněno, provést účinné vyšetřování takového zločinu, které musí splňovat řadu požadavků [srov. např. bod 18 usnesení ze dne 29. 10. 2013 sp. zn. I. ÚS 2886/13 (v SbNU nepublikováno, dostupné na http://nalus.usoud.cz) nebo bod 56 výše citovaného nálezu ze dne 2. 3. 2015 sp. zn. I. ÚS 1565/14]. Ústavní soud však nepřisvědčil stěžovatelkám v jejich tvrzení, že k takové situaci při vyšetřování došlo, neboť v projednávané věci předchozí řízení bylo v roce 2006 pravomocně skončeno. Následně v důsledku nalezení těla poškozeného bylo učiněno zadost potřebnému zjištění, zda došlo k vraždě a jakým způsobem se tak stalo. Další postup, včetně hodnocení účinnosti vyšetřování, bude – s ohledem na předchozí zastavení řízení v roce 2006 – úkolem městského soudu až v případě povolení obnovy řízení.

37. Ústavní soud se dále zaměřil na výše popsaný postup městského soudu, kterým v neveřejném zasedání podle § 283 písm. c) trestního řádu, z důvodu vyloučení obnovy v neprospěch obviněného podle § 279 trestního řádu, zamítl návrh městského státního zástupce na povolení obnovy řízení. Podle městského soudu nebylo možné předmětné trestní řízení obnovit z důvodu překážky věci rozhodnuté, založené odsouzením obžalovaného Š. pro zpronevěru peněz poškozeného (rozsudek městského soudu ze dne 13. 9. 2007 sp. zn. 47 T 8/2007). Tím mělo být znemožněno jeho stíhání pro tzv. loupežnou vraždu podle ustanovení § 219 odst. 2 písm. h) trestního zákona, neboť za jednání naplňující znak obohacení pachatele, který tuto kvalifikovanou skutkovou podstatu odlišuje od tzv. prosté vraždy (ustanovení § 219 odst. 1 trestního zákona), byl již zmíněný obžalovaný odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání šest a půl roku. Obnova trestního řízení pro prostou vraždu pak byla podle městského soudu vyloučena z důvodu uplynutí šestileté lhůty podle ustanovení § 279 písm. b) trestního řádu. Ústavní soud v této souvislosti připomíná, že na tento argument vůbec městské státní zastupitelství jakýmkoliv žádným způsobem nereagovalo.

38. Takové odůvodnění ze strany městského soudu však v dané věci neobstojí. Především městský soud zcela pominul, že trestní řízení bylo vedeno proti dvěma obžalovaným (viz znění obžaloby sub 2), přičemž nevysvětlil, jakým způsobem uvedená překážka brání vedení obnoveného

Sbirka_nalezu-82.indd 404 29.3.18 12:42

trestního řízení proti druhému obžalovanému, a tím i možnému objasnění celé věci s důsledky pro právní postavení poškozených pro jiná řízení.

39. Ztotožnit se však Ústavní soud nemůže ani s právní argumentací městského soudu. Relevantní část ustanovení § 279 trestního řádu zní: „Obnova v neprospěch obviněného je vyloučena, jestliže a) trestnost činu zanikla, b) uplynula lhůta v délce jedné poloviny promlčecí doby trestného činu, o kterém se vedlo trestní stíhání (…).“ V projednávané věci je rozhodným okamžikem vydání zprošťujícího rozsudku vrchního soudu ze dne 30. 8. 2006 sp. zn. 8 To 76/2006. Promlčecí doba v případech tzv. prosté vraždy je 12 let [ustanovení § 67 odst. 1 písm. b) trestního zákona)], v případech tzv. loupežné vraždy činí pak 20 let [ustanovení § 67 odst. 1 písm. a) trestního zákona]. Již z jazykového výkladu vyplývá, že polovina promlčecí doby, uvedená v písmenu b) citovaného ustanovení, se určuje podle trestného činu, o kterém se trestní řízení v minulosti vedlo, a tedy podle jeho původní právní kvalifikace, pro kterou byli oba obžalovaní postaveni před soud, a nikoliv podle právní kvalifikace, podle které řízení před soudem v jejich věci skončilo, jak rovněž argumentoval městský soud. Městský soud v této souvislosti pominul rovněž svou povinnost zaujmout stanovisko k dopadům § 288 odst. 2 trestního řádu na výklad předmětného ustanovení v projednávané věci.

40. Dovětek v § 279 písm. b) trestního řádu – „o kterém se vedlo trestní stíhání“ – je nutno respektovat z hlediska výkladu výpočtu doby, po kterou je možno obnovit trestní řízení v neprospěch obviněného. Dle Ústavního soudu tak pro náležitou ochranu práv stěžovatelek bylo třeba vyjít z promlčecí doby skutku, pro nějž byl obviněný postaven před soud, tedy z kvalifikace skutku v původním trestním stíhání *(lex specialis)*. Lze v této souvislosti souhlasně poukázat i na závěry komentářové literatury, kde se ke vztahu obou ustanovení mimo jiné uvádí: „Právní úprava zde [pro aplikaci ustanovení § 279 písm. b) trestního řádu] na rozdíl od případů upravených pod písmeny a) nebo c) § 279 nepřevzala dosavadní praxi (celé) promlčecí doby stanovené na trestný čin, podle něhož má být skutek posouzen po povolení obnovy řízení v neprospěch obviněného, ale vychází z původně použité (byť možná nesprávně) právní kvalifikace“ (viz Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 7. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, str. 3397).

41. Aplikováno na projednávaný případ, u obou obžalovaných tak lhůta podle ustanovení § 279 písm. b) trestního řádu uplyne dne 30. 8. 2016 [viz k tomu bod 3 – zastavení trestního stíhání podle § 226 písm. c) trestního řádu], kdy byli oba obžalovaní jejich obvinění pravomocně zproštěni. Závěr městského soudu o nemožnosti obnovení trestního stíhání proto představuje podle Ústavního soudu pro stěžovatelky zásah do jejich ústavně zaručeného práva na soudní ochranu, a to jednak pro nesprávný výklad relevantních ustanovení trestního řádu (viz výše) a především pro

Sbirka_nalezu-82.indd 405 29.3.18 12:42

nepřezkoumatelnost s ohledem na chybějící vysvětlení, z jakého důvodu by mohla překážka odsouzení jednoho obžalovaného vyloučit obnovu trestního stíhání dalších obžalovaných.

42. Tímto způsobem městský soud nepřípustně omezil právo stěžovatelek na soudní řízení, v němž by mohlo dojít k objasnění okolností vraždy poškozeného a tím zlepšení jejich právního postavení (viz bod 23). To se navíc promítlo rovněž do způsobu projednání návrhu na obnovu řízení, kde bylo postupováno podle § 283 písm. c) trestního řádu, tedy v neveřejném zasedání, ačkoli § 286 trestního řádu požaduje veřejné zasedání, nejde-li o důvody uvedené v § 279 písm. a) až c) trestního řádu. Jak však bylo ukázáno výše, tento závěr městského soudu neobstojí, neboť tato lhůta dosud neuplynula. Proto třeba uzavřít, že tímto postupem bylo ve vztahu ke stěžovatelkám porušeno jejich právo účastnit se na projednání věci ve veřejném zasedání s možností uplatnit práva osob s postavením poškozené osoby, popř. oběti trestného činu (čl. 38 odst. 2 Listiny). Za jiných okolností než v případě jejich vlastní aktivity by tak před nimi toto rozhodnutí, zasahující do jejich postavení, zůstalo prakticky skryto. Zde Ústavní soud odkazuje na svůj nález ze dne 26. 8. 2010 sp. zn. III. ÚS 608/10 (N 173/58 SbNU 513), ve kterém (byť v jiném kontextu) zdůraznil potřebu respektování institucionálních záruk spravedlivého procesu (též požadavek kontradiktornosti a rovnosti účastníků) jako klíčový atribut spravedlivého řízení před soudem. Kontradiktornost se přitom v soudním procesu nevztahuje jen na dokazování, ale zahrnuje i právo seznámit se s argumenty předloženými druhou stranou a vyjádřit se k nim [viz např. nález ze dne 17. 2. 2010 sp. zn. I. ÚS 2971/09 (N 28/56 SbNU 315)], což bylo v uvedeném nálezu vztaženo i na řízení o povolení obnovy v trestních věcech. V souvislosti s projednávanou věcí Ústavní soud připomíná, že rovností „zbraní" nutno rozumět i práva těch, kteří v důsledku smrti poškozeného nastupují v řízení na jeho místo, avšak mohou uplatňovat jen ta práva, která odpovídají jejich postavení poškozených (viz též sub 23 a 27).

43. Tímto výkladem a postupem dle § 279 písm. b) trestního řádu tedy městský soud následoval pochybení městského státního zastupitelství a porušil práva stěžovatelek na účast v řízení o povolení obnovy. Nedodržel tak kromě výše (sub 41) uvedených ustanovení Listiny a ji provádějících ustanovení trestního řádu i obecnou zásadu trestního řádu vloženou do trestního řádu zákonem č. 45/2013 Sb., v podobě doplnění § 2 o odstavec 15, který je třeba ústavně konformně vykládat tak, že se pod „obdobím řízení" rozumí rovněž jednotlivé fáze řízení o obnově, tedy včetně řízení o povolení obnovy, stejně jako o jiných mimořádných opravných prostředcích, tak jak to odpovídá ochranné funkci základních práv (viz zejména obecná východiska sub 22 a 24).

Sbirka_nalezu-82.indd 406 29.3.18 12:42

44. Za nepřípadný v této souvislosti považuje pak Ústavní soud i závěr městského soudu, že v případě, kdy uvedená lhůta uplyne dne 30. 8. 2016, nebude moci s velkou pravděpodobností dokončit řízení o povolení obnovy řízení do tohoto data, a to z důvodu zákonných překážek a předpokládané procesní aktivity obžalovaných. Předně byl takový názor založen na řetězení neověřitelných domněnek městského soudu ohledně předpokládaného obstrukčního postupu obžalovaných, kterým podmiňuje možnost objasňování a stíhání trestných činů, a to v rozporu se zásadou oficiality. Jakkoliv může být takový názor snad i podepřen praktickými zkušenostmi konkrétního soudce, nelze obecně takovýmto způsobem předjímat výsledek celého řízení (viz k tomu judikáty Evropského soudu pro lidská práva a Ústavního soudu uvedené sub 29), a podstatně tak ztížit opatření a provedení nových důkazů ve veřejném zasedání podle pravidel § 286 trestního řádu, a zcela tudíž rezignovat na objasnění věci (byť dosud pravomocně nerozhodnuté) ku prospěchu právního postavení poškozených, nemluvě o stavu morálním a psychickém (viz bod 20). A to tím spíše, zbývala-li ve chvíli podání návrhu městského státního zástupce k provedení předmětného řízení doba delší než půl roku, nehledě na skutečnost, že městský státní zástupce měl pro podání tohoto návrhu dobu ještě podstatně delší.

45. Stejně tak považuje Ústavní soud za ústavně nepřijatelné hypotetické úvahy městského soudu stran hodnocení nových důkazů, a to zejména z toho důvodu, že takovéto hodnocení může soud provést toliko ve veřejném zasedání, kde se strany řízení mohou ke všem jednotlivým důkazům a vztahu mezi nimi vyjádřit (srov. ustanovení § 286 odst. 1 a 2 trestního řádu, dále již citovaný nález sp. zn. III. ÚS 608/10 – sub 42).

46. Podstatné je v tomto směru rovněž to, že provedené hodnocení důkazů je svým obsahem v zásadě nepřezkoumatelné, neboť vůbec neporovnává konkrétní obsah dříve provedených důkazů s důkazy nově získanými, jak to vyžaduje usnesení Ústavního soudu ze dne 15. 4. 2004 sp. zn. III. ÚS 62/04 (U 19/33 SbNU 409), podle kterého se v řízení o obnově nepřezkoumává zákonnost a odůvodněnost původního rozhodnutí, ale posuzuje se výlučně otázka, zda nové skutečnosti či důkazy dříve neznámé ve spojení s důkazy již provedenými mohou odůvodnit jiné než původní pravomocné rozhodnutí o vině a trestu. Obecné soudy tedy nemohou bez dalšího převzít nově tvrzené skutečnosti či důkazy, aniž by je hodnotily ve vztahu ke skutečnostem a důkazům, z nichž povstalo původní skutkové zjištění. Jako příklad lze uvést kupř. stěžovatelkami vznesený argument pro hodnocení věrohodnosti svědkyně Š. (srov. str. 9 až 11 rozsudku městského soudu ze dne 27. 4. 2006 č. j. 48 T 4/2006-2160), která popsala způsob usmrcení poškozeného, podobně jako odborné zkoumání jeho tělesných pozůstatků, jehož závěry svědkyně v době své výpovědi znát nemohla. Z toho důvodu bylo dle Ústavního soudu žádoucí provést opětovný výslech

Sbirka_nalezu-82.indd 407 29.3.18 12:42

důležitých svědků (popř. i jejich znalecké zkoumání) při snaze blíže objasnit v původních rozsudcích popsané rozpory v její výpovědi, a posoudit obsah všech nových i starých provedených důkazů ve vzájemných souvislostech, což však bylo možné jen ve veřejném zasedání, které však provedeno nebylo.

47. Ústavní soud v této souvislosti nemohl bez povšimnutí přejít skutečnost, že ustanovení § 279 písm. b) trestního řádu fakticky může otevírat prostor významnému oslabení ochrany nároků vyplývajících z čl. 6 Listiny a čl. 2 Úmluvy. Lhůta upravená v tomto ustanovení zakotvuje časové omezení procesního oprávnění státu obnovit trestní řízení v neprospěch obviněného. Na rozdíl od promlčecí doby, jejíž uplynutí je v případech trestných činů proti životu v podstatě jediným důvodem zániku trestnosti podle ustanovení § 279 písm. a) trestního řádu, nepočítá zákon ani související judikatura s možností stavění či přerušení této lhůty. Dle judikatury obecných soudů musí být do konce této lhůty obnova pravomocně povolena (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 2. 2013 sp. zn. 7 Tz 83/2012 nebo usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 23. 7. 2002 sp. zn. 4 T 137/2002).

48. Při takovém výkladu je třeba přiznat, že oprávnění státu stíhat trestné činy v obnoveném řízení může být významně podmíněno procesní součinností obviněného, v jehož neprospěch má být toto řízení vedeno. Ze sněmovních tisků [tisk č. 383/1999 a tisk č. 785/2000, Poslanecká sněmovna, III. volební období, pozdější zákon č. 265/2001 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony] přitom důvod doplnění § 279 trestního řádu o toto ustanovení, stejně jako konstrukce tohoto vylučovacího důvodu, nejsou nijak zřejmé. Ústavní soud však při svém rozhodování není vázán případnými úvahami z oblasti trestní legislativní politiky, důvodovou zprávou, vystoupeními členů komor, hodnocením dopadů regulace atd. (čl. 88 odst. 2 Ústavy), jakkoli mohou být pro pochopení záměrů zákonodárce přínosné. Rozhodující je samotný text napadeného ustanovení a možnost jeho ústavně konformního výkladu. Neshledal-li proto senát důvod k postupu podle § 78 odst. 2 zákona o Ústavním soudu (sub 49 a 50) jako v projednávané věci, byl povinen řídit se ustanovením § 279 písm. b) trestního řádu.

49. Jak bylo v ustálené judikatuře konstatováno [srov. již usnesení ze dne 26. 2. 1997 sp. zn. II. ÚS 361/96 (U 5/7 SbNU 343)], z čl. 39 a čl. 40 odst. 1 Listiny lze dovodit charakteristický znak moderního právního státu, podle kterého vymezení trestného činu, stíhání pachatele a jeho potrestání, je věcí vztahu mezi státem a pachatelem trestného činu. Zákonodárce se v roce 2001 cestou čl. I bodu 206 zákona č. 265/2001 Sb. rozhodl, že důvody

Sbirka_nalezu-82.indd 408 29.3.18 12:42

vylučující rozhodnutí o obnově řízení doplní o další, který se uplatní v situaci, kdy v předchozím řízení byl obviněný zproštěn viny, a řízení bylo zastaveno. V takovém případě jde o sebeomezení *iuris puniendi* státu z hlediska jeho kompetence stanovit, co je trestným činem a jaký trest, popř. jinou újmu na právech nebo majetku, lze za jeho spáchání uložit (čl. 39 Listiny). Tento postup se sice může dostat do rozporu s výše uvedenou povinností trestat jednání narušující základy státu a společnosti včetně základních práv a svobod člověka a občana (čl. 1 odst. 1 Ústavy), o tento případ však v tomto ustanovení nejde. Zákonodárce pouze stanovil lhůtu, po jejímž uplynutí již nebude takové obvinění možno znovu před soudem vznášet ani v případě, že by pro to byly podmínky stanovené v § 278 odst. 2 trestního řádu (součást negativního statusu obviněného). To není v rozporu s čl. 40 odst. 5 Listiny, který jako výjimku z principu *ne bis in idem* použití mimořádných opravných prostředků připouští. Je věcí v demokratických volbách legitimovaného zákonodárce, aby o takové možnosti formou zákona rozhodl, nebo ji naopak nevyužil (srov. k tomu jiný postup zákonodárce Slovenské republiky v § 395 a § 396 odst. 2 zákona č. 301/2005 Z. z., trestný poriadok, který zachoval původní úpravu bez tohoto beneficia pro zproštěného obviněného). Je třeba poznamenat, že trestní řády dalších států obnovu řízení v neprospěch obviněného neumožňují, nebo umožňují jen v omezené době, anebo ze zvláštních důvodů – např. pouze v případě osvobození v důsledku trestného činu, korupce, jiný je přístup v případě odsouzení v jiném státě, popř. jiném členském státě Evropské unie atd. Rovněž mezinárodní závazky České republiky (čl. 1 odst. 2 Ústavy) neobsahují nějaká další omezení pro zákonodárce. To platí zejména pro čl. 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě, který stanoví širší prostor pro uvážení vnitrostátního zákonodárce, když oproti čl. 14 odst. 7 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech výslovně zmiňuje v rámci úpravy principu *ne bis in idem* osvobození v řízení podléhajícím pravomoci „téhož" státu.

50. „Dvojí" souzení a trestání (odsouzení) je v podmínkách České republiky možné pouze „v souladu se zákonem" (čl. 40 odst. 5 Listiny), který zase musí respektovat výše zmíněné systémové pojetí řádu lidských práv a základní svobod, včetně stupňování důsledků trestního stíhání a proporcionality jeho výsledku. Je rozdíl mezi obnovou řízení v případě pokračování v řízení vedeného a ukončeného před nezávislým a nestranným soudem podle § 278 odst. 2 trestního řádu a v případě, kdy bylo stíhání zastaveno již usnesením státního zástupce, stejně jako je rozdíl v zárukách negativního statusu obviněného a plněním povinností státu k ochraně řádu lidských práv a základních svobod v rámci pozitivního statusu poškozeného. Stát tak nepřekračuje meze dané zásadou *ne bis in idem* pro sebe, nýbrž v zájmu ochrany práv poškozených a obětí trestného činu. V projednávané věci však nebylo třeba, s ohledem na dopady záruk negativního statusu

Sbirka_nalezu-82.indd 409 29.3.18 12:42

obviněného, posuzovat případný dopad ustanovení § 71 odst. 1 zákona o Ústavním soudu na projednávanou věc, a to již z toho důvodu, že řízení o ústavnosti § 279 písm. b) trestního řádu by nemohlo fakticky proběhnout dříve, než by tato lhůta (30. 8. 2016) uplynula, takže pro projednávanou věc by to již bylo nepoužitelné, nehledě na to, že se pro ni ani nedá použít, když počítá (stejně jako § 314h trestního řádu) jen se situací, kdy se proti odsuzujícímu dosud nevykonanému rozsudku brání ústavní stížností odsouzená osoba.

51. Konečně je třeba uvést, že výkladem této lhůty sice bylo zasaženo do výše uvedených práv stěžovatelek, nicméně k tomuto zásahu by došlo i v případě, kdyby městský soud vyložil § 279 písm. b) trestního řádu bez uvedených pochybení. Toto ustanovení může vést v praxi ke zkrácení doby, ve které může poškozený či oběť trestného činu oprávněně očekávat možnost postižení osoby obviněné ze závažného porušení oné zvláštní skupiny základních lidských práv. Rezignací státu na obnovení řízení v neprospěch obviněného je tak tato možnost omezena, nicméně to nelze považovat za rezignaci státu na jeho povinnost takové porušení základních lidských práv účinně vyšetřit a postihnout. Předpokladem obnovy řízení v neprospěch obviněného je, že takový pokus již učinil; navíc uvedené ustanovení § 279 písm. b) trestního řádu další pokus při splnění podmínek podle § 278 odst. 2 a § 279 písm. b) trestního řádu nevylučují, pouze časově omezují. Proti této konstrukci lze mít námitky legislativně-technické a především právně-politické povahy, což však není předmětem kognice Ústavního soudu. Současně ji nelze podle názoru třetího senátu Ústavního soudu považovat samu o sobě za neústavní s ohledem na výše zdůrazněnou potřebu vícerozměrného hodnocení ochrany základních práv a svobod (sub 22 a 24).

52. Ústavní soud proto po zjištění, že zde není důvod pro postup podle § 78 odst. 2 zákona o Ústavním soudu, posoudil zachování ústavnosti samotného výkladu § 279 písm. b) trestního řádu. Je třeba konstatovat (viz výše), že tato nijak blíže nezdůvodněná novelizace § 279 trestního řádu sice vzbuzuje pochybnosti o jejím účelu a smyslu. Nicméně z hlediska toho, co je zapsáno v předmětném ustanovení, výkladové potíže nevznikají, a proto bylo nutno přisvědčit závěrům městského soudu. Písmeno b) bylo zařazeno do ustanovení § 279 trestního řádu, o kterém není pochyb (podle maximy *noscitur a sociis*), že reguluje pouze situace, ve kterých již stát nemůže rozhodnout o obnově řízení v neprospěch obviněného, tedy nestačí pouze podat návrh a tím projevit vůli pokračovat v plnění ochranné funkce. V případě, že by postačoval pouze návrh na zahájení řízení, jak je to obvyklé v řízeních v oblasti správního práva, muselo by to být výslovně uvedeno ve zvláštním ustanovení, neboť návětí § 279 trestního řádu by následně nepostihovalo výlučně situace, které jsou spojeny s výlukou obnovy trestního

Sbirka_nalezu-82.indd 410 29.3.18 12:42

stíhání. Jakkoli vyloučení obnovy za těchto podmínek může vzbuzovat různé pochybnosti a podezření, jeho smysl je zřejmý. Pojmem „obnova“ se rozumí v tomto případě pravomocné rozhodnutí o jejím povolení, tedy jeho konkrétní výsledek, a nikoli pouze úkony, které k němu vedou. Jde o „holou“ lhůtu, na jejíž běh (přerušení, stavění) nemají – jako by měly v případě promlčecí doby – vliv úkony orgánů činných v trestním řízení vedoucí k obnovení trestního stíhání, stejně jako jednání obviněného, jak to předpokládal trestní zákon v § 67 odst. 2 a 3.

53. Na běhu této lhůty se tak může projevit možnost obstrukčního jednání bez důsledku stavění či přerušení, stejně jako časové nároky na provedení řízení, včetně rozhodování o stížnosti proti povolení obnovy, řízení o ústavní stížnosti a řízení podle § 314h trestního řádu. V projednávané věci o tom nebylo sporu, a fakticky se na tom shodují vyjádření městského státního zastupitelství, městského soudu i stěžovatelek. V důsledku toho, že tato lhůta s promlčením podle § 67 trestního zákona (v rozhodném znění) souvisí jen odvozením svého výpočtu, avšak není nějakou další promlčecí dobou z hlediska povahy, následků, počátku, trvání a konce (v takovém případě by to vyžadovalo změnu trestního zákona), nelze na ni použít ta ustanovení § 67 trestního zákona, která upravují doby, které se do promlčení nezapočítávají nebo případy, kdy se její běh přerušuje a začíná znovu (§ 67 odst. 2 až 4 trestního zákona). Jak však bylo uvedeno, jde o lhůtu, která není určena bezprostředně obviněnému, nýbrž orgánům činným v trestním řízení.

54. Stěžovatelky dle Ústavního soudu nemají s ohledem na čl. 80 Ústavy ve spojení s § 280 odst. 2 trestního řádu právo žádat před soudem obnovu řízení v neprospěch obviněného, neboť jde o monopol veřejné žaloby. Stejně tak nemohou mít s ohledem na postavení v řízení stejná práva jako obviněný (sub 25, 29, 40). Byl-li však v projednávané věci návrh podle § 280 odst. 2 trestního řádu oprávněnou osobou, tedy městským státním zástupcem podán, měly právo být informovány, určit si zmocněnce pro řízení a účastnit se veřejného zasedání v procesním postavení poškozených. V důsledku nerespektování těchto požadavků, v rozporu s ústavními kautelami práva na spravedlivý proces, došlo k zásahu do jejich ústavně zaručených práv. Ústavní soud je s ohledem na výše popsaná práva poškozených toho názoru, že v případech trestných činů proti životu bylo z povahy věci samé nezbytné, aby státní zástupce nebo soud, pořádající veřejné zasedání v řízení o povolení obnovy řízení v neprospěch obviněného, informovaly poškozené o jeho konání a daly jim možnost v jeho průběhu uplatnit svá procesní práva (zejména právo nechat se zastoupit zmocněncem, právo vyplývající analogicky z ustanovení § 212a trestního řádu, právo vyjadřovat se k důkazům, právo klást otázky svědkům, apod.). Ačkoliv zákon s účastí poškozeného v řízení o povolení obnovy řízení výslovně nepočítá,

Sbirka_nalezu-82.indd 411 29.3.18 12:42

lze za ústavně konformní výklad procesních ustanovení této části trestního řízení považovat pouze ten, který taková procesní práva pozůstalým poškozeným zaručuje. Opačný výklad by vedl k neodůvodněnému omezení uvedených procesních práv, sloužících jako prostředek ochrany hmotných práv vyplývajících z čl. 6 odst. 1 Listiny a čl. 2 Úmluvy, neboť i řízení o povolení obnovy řízení v neprospěch pachatele se dotýká jejich oprávněných zájmů.

55. Jen pro úplnost Ústavní soud podotýká, že ačkoli se požadavek účinného vyšetřování dovozuje jen z výše uvedených ustanovení Listiny a Úmluvy, má zpravidla, jako v projednávané věci, dopad na řadu dalších ústavně zaručených práv jako je právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do rodinného života (čl. 10 odst. 2 Listiny, čl. 8 Úmluvy), právo na ochranu vlastnického práva (čl. 11 odst. 1 Listiny), nebo jako v případě smrti poškozeného, právo na ochranu jeho dobrého jména před neoprávněným nařčením ze zpronevěry [čl. 10 odst. 1 Listiny, § 15 tehdy účinného občanského zákona (zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník), § 82 odst. 2 nového občanského zákoníku (zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník) – viz sub 10]. Vzhledem k tomu, že předmětem řízení byla pouze otázka respektování ústavně zaručených práv stěžovatelek v řízení o obnově řízení, nikoli v obnoveném řízení *(iudicium rescindens)*, nebylo nutno se případným porušením těchto práv zabývat.

56. V části napadající postup státních zastupitelství byla ústavní stížnost odmítnuta, jakkoli je zřejmé, že právě v něm je původní příčina vadného výsledku řízení před soudem v důsledku právního názoru předestřeného městskému soudu městským státním zástupcem ohledně překážky *rei iudicatae* vzniklé rozsudkem ze dne 13. 9. 2007 ve věci sp. zn. 47 T 8/2007 (sub 5 a 14). Zde městský soud nevysvětlil, jak trestní řízení, které bylo vedeno zjevně pro jiný skutek než vražda, mohlo být překážkou řízení v projednávané věci, a co bránilo případně i obnově řízení ukončeného v roce 2007, tedy zda byla taková obnova vyloučena. Tím, že se však tyto vadné postupy koncentrovaly do konkrétní podoby návrhu městského státního zastupitelství z 26. 1. 2016, který byl následně posouzen nezávislým a nestranným soudem povinným poskytovat ochranu základním právům (čl. 4 Ústavy), nebylo třeba, a zčásti s ohledem na postavení Ústavního soudu mimo soustavu soudů (sub 19), ani možno tuto otázku zvláště řešit. Pro úplnost je třeba dodat, že v ústavní stížnosti stěžovatelky pochybení státních zastupitelství spojovaly právě s následkem neodsouzení obžalovaných, resp. neobnovení řízení proti nim, což nelze akceptovat již s ohledem na princip presumpce neviny zakotvený v čl. 40 odst. 2 Listiny. Z toho důvodu Ústavní soud odmítl v této části ústavní stížnost pro zjevnou neopodstatněnost.

Sbirka_nalezu-82.indd 412 29.3.18 12:42

57. Toliko jako *obiter dictum* Ústavní soud poznamenává, že v případech trestných činů proti životu musí i v řízení o povolení obnovy řízení docházet k přiměřenému uplatnění informačních povinností vyplývajících z ustanovení § 7 a 8 zákona o obětech vykládaných v souladu s relevantními předpisy práva Evropské unie (srov. zejména čl. 6 a body 21 až 33 preambule směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU ze dne 25. 10. 2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu a kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SVV). Dle Ústavního soudu by v takových případech měly být oběti o postupu a vývoji trestní věci bezodkladně informovány, a to z úřední povinnosti, pokud nevysloví přání opačné. To platí zvláště v situaci, kdy dojde tak z citového hlediska zlomové události, jakým je nález po dlouhé roky ztracených ostatků nejbližšího příbuzného obětí. Citlivé, srozumitelné a bezodkladné vysvětlení dalšího možného postupu může účinně bránit vzniku tzv. druhotné újmy (srov. ustanovení § 2 odst. 5 zákona o obětech). Není však nutné, aby takové informace byly poskytovány formalizovaným postupem.

VII. Závěr

58. Ústavní soud uzavírá, že městský soud nedostál své povinnosti chránit základní práva stěžovatelek, a svým postupem jim tak znemožnil využití procesního rámce, garantujícího ochranu jejich práv vyplývajících z čl. 6 odst. 1 Listiny a čl. 2 Úmluvy. Výklad relevantních podústavních právních předpisů, který zaujal městský soud, nepřiměřeně omezuje ochranu oprávněných ústavních zájmů poškozených nejzávažnější trestnou činností, aniž by pro to existoval přiměřený ústavněprávní důvod. Ve výše vyjmenovaných částech jeho rozhodnutí rovněž neobstojí, z hlediska principů spravedlivého procesu částečně pro nepřezkoumatelnost odůvodnění napadeného usnesení a částečně pro s tím spojené porušení požadavku veřejnosti, jeho rozhodování.

59. Ústavní soud na základě výše uvedeného ústavní stížnosti vyhověl podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu a napadené rozhodnutí městského soudu podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

60. Ve zbývající části pak Ústavní soud z výše uvedených důvodů odmítl ústavní stížnost zčásti pro nepříslušnost podle ustanovení § 43 odst. 1 písm. d) zákona o Ústavním soudu a zčásti pro zjevnou neopodstatněnost podle ustanovení § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

61. Z důvodu běžících lhůt a intenzity zásahu do dotčených práv Ústavní soud zároveň touto formou vyhověl žádosti stěžovatelek o přednostní projednání jejich ústavní stížnosti, kterou obdržel dne 27. 5. 2016 a v souladu s ustanovením § 39 zákona o Ústavním soudu ji projednal

Sbirka_nalezu-82.indd 413 29.3.18 12:42

mimo pořadí, jakkoli si byl v této souvislosti (sub 52) vědom toho, že jeho rozhodnutí již může mít význam uvedený sub 10 a 44. Nicméně jeho povinností bylo neústavní rozhodnutí městského soudu zrušit, neboť jak uvádějí ve své stížnosti samy stěžovatelky, projednávaná věc přesahuje jejich osobní zájem, má význam i pro jiné případy, a nic proto nezbavovalo Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti jeho povinnosti ve věci rozhodnout i za stávající situace, kdy bude rozhodnutí o ústavní stížnosti zčásti již plnit pouze funkci ústavně konformního výkladu práva (tzv. objektivní funkce) na úkor účinné ochrany subjektivních ústavně zaručených práv stěžovatelek (tzv. subjektivní funkce).

Sbirka_nalezu-82.indd 414 29.3.18 12:42

Č. 152
K vyloučení zvoleného obhájce z obhajování v trestním řízení

1. Právo na volbu obhájce podle čl. 40 odst. 3 Listiny není právem absolutním a nelze je vykládat jako povinnost orgánů činných v trestním řízení volbu advokáta za všech okolností bez omezení respektovat. Zvoleného obhájce je tudíž možno vyloučit, jedná se však o mimořádně významný zásah do práva na obhajobu a s ním spjaté svobody volby obhájce, neboť je zásadně věcí obviněného (obžalovaného), kdy a koho z osob oprávněných k poskytování právní pomoci formou obhajoby v trestním řízení svou obhajobou pověří, příp. zda svého práva volby vůbec využije, a proto je takové rozhodnutí svěřeno toliko nezávislému soudci a toliko ze zákonem stanovených důvodů.

2. Ustanovení § 37a odst. 2 trestního řádu umožňuje vyloučit obhájce nejen tehdy, vykonává-li obhajobu dvou nebo více spoluobviněných, jejichž zájmy si v trestním řízení odporují, nýbrž i v případě, zastupuje-li současně poškozeného ve stejném trestním řízení. Zájmy poškozeného a obžalovaného jsou totiž v trestním řízení v zásadě odlišné, neboť poškozený bude mít zájem na vyslovení viny obžalovaného, obžalovaný bude usilovat o zproštění obžaloby.

3. I v případě zastupování obžalovaného a poškozeného stejným advokátem musí obecné soudy pečlivě hodnotit okolnosti každého případu. Vyloučit advokáta lze totiž pouze tehdy, budou-li zájmy zastupovaných osob skutečně v rozporu, což lze dovodit právě jen z konkrétních okolností věci, neboť existenci potenciální kolize zájmů nelze chápat jako paušální nemožnost zastupování obžalovaného a poškozeného v trestním řízení týmž advokátem. Obecné soudy tak v těchto případech musí brát v potaz stav vyšetřování, důkazní situaci, charakter stíhané trestné činnosti a především faktický vztah dotčeného obžalovaného a poškozeného, kdy musí pečlivě vážit, zdali skutečně jsou jejich zájmy v rozporu, či zda usilují o tentýž výsledek trestního řízení, ačkoliv se ocitly v obecně odlišném a z hlediska jejich zájmů protikladném postavení.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a soudců Ludvíka Davida a Jiřího Zemánka – ze dne 10. srpna 2016 sp. zn. II. ÚS 863/16 ve věci ústavní stížnosti M. K., zastoupené Mgr. Jiřím Kubalou, advokátem, se sídlem J. V. Sládka 35,

Sbirka_nalezu-82.indd 415 29.3.18 12:42

Frýdek-Místek, proti usnesení Okresního soudu v Ostravě ze dne 12. 11. 2015 č. j. 7 T 165/2013-552, jímž bylo rozhodnuto o vyloučení stěžovatelkou zvoleného obhájce z obhajování v její trestní věci, a proti usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 7. 1. 2016 č. j. 6 To 576/2015-587, kterým byla zamítnuta stěžovatelčina stížnost proti rozhodnutí soudu prvního stupně, za účasti Okresního soudu v Ostravě a Krajského soudu v Ostravě jako účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Okresního soudu v Ostravě ze dne 12. 11. 2015 č. j. 7 T 165/2013-552 a usnesením Krajského soudu v Ostravě ze dne 7. 1. 2016 č. j. 6 To 576/2015-587 bylo porušeno právo stěžovatelky na právní pomoc zaručené čl. 37 odst. 2 a čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení

1. Ústavní stížností doručenou Ústavnímu soudu dne 15. 3. 2016 se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví označených rozhodnutí, kterými bylo rozhodnuto o vyloučení jí zvoleného obhájce Mgr. Jiřího Kubaly z obhajování v trestní věci u Okresního soudu v Ostravě pod sp. zn. 7 T 165/2013.

2. Z vyžádaného spisu zjistil Ústavní soud zejména následující skutečnosti.

3. Trestní stíhání je proti stěžovatelce vedeno pro přečin usmrcení z nedbalosti dle ustanovení § 143 odst. 1 trestního zákoníku, kterého se měla – ve stručnosti vyjádřeno – dopustit tím, že zanedbala povinnosti vyplývající z rodičovské zodpovědnosti, když ponechala bez dozoru svoji nezletilou dceru venku před domem, aniž by zajistila její soustavné hlídání, následkem čehož došlo k pádu dcery do jímky, v níž se utopila.

4. Na základě plné moci ze dne 27. 6. 2013 si obžalovaná za svého obhájce zvolila advokáta Mgr. Jiřího Kubalu. Ten se zároveň při hlavním líčení konaném dne 14. 11. 2013 připojil k trestnímu řízení jako zmocněnec s nárokem na náhradu škody za poškozené (obžalovaná a další členové její rodiny) a k tomuto úkonu předložil plnou moc ze dne 13. 11. 2013. Dne 12. 5. 2015 soud vyzval obhájce i stěžovatelku k vyjádření ohledně vyloučení advokáta jako zvoleného obhájce, neboť shledal, že postavení zmocněnce poškozených je neslučitelné s postavením obhájce obžalované v témže trestním řízení. Na základě této výzvy zaslal obhájce soudu oznámení o ukončení zastupování poškozených ke dni 7. 10. 2014 s vyjádřením, že

Sbirka_nalezu-82.indd 416 29.3.18 12:42

žádného z poškozených nezastupoval tak, že by byl uplatňován nárok vůči stěžovatelce, nýbrž proti druhému obžalovanému, pročež dodal, že má za to, že i nadále může vystupovat jako její obhájce. Dále pak soud informoval o zpětvzetí nároku poškozených na náhradu škody, neboť v té době stěžovatelka v řízení vystupovala již jako jediná obžalovaná.

5. Nyní napadeným rozhodnutím okresní soud rozhodl o vyloučení obhájce z obhajování stěžovatelky, neboť dospěl k závěru, že jsou naplněny důvody obsažené v ustanovení § 37a odst. 2 trestního řádu. V této souvislosti uvedl, že ačkoliv citované ustanovení výslovně kolizi advokáta vystupujícího současně v pozici zmocněnce poškozených a obhájce obžalovaného neupravuje, je namístě postupovat analogicky, neboť z podstaty trestního řízení vyplývá, že postavení obviněného, resp. obžalovaného, a postavení poškozeného jsou zcela odlišné a jejich zájmy protichůdné. Zde okresní soud odkázal též na právní úpravu obsaženou v ustanovení § 19 odst. 1 písm. b) zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o advokacii"), neboť rozpor v zájmech osoby, jíž byla poskytnuta právní služba, s tou, která o její poskytnutí žádá, je obligatorním důvodem pro odmítnutí právních služeb a advokát nesmí v téže věci vystupovat na více stranách, jejichž zájmy nejsou shodné. Pokud tedy zákon kategoricky stanoví, že v případě kolize zájmů spoluobžalovaných nemůže obhájce v téže věci vykonávat obhajobu žádného z obviněných, pak je nezbytné shodně postupovat i v případě subjektů, jejichž postavení je v trestním řízení zcela protichůdné, což vyplývá též z dikce ustanovení § 44 odst. 1 trestního zákona (sic – pozn. red.: správně patrně § 44 odst. 1 trestního řádu). Poškozený je totiž v podstatě občanskoprávním odpůrcem obviněného, který mu způsobil škodu nebo nemajetkovou újmu nebo se na jeho úkor trestným činem obohatil, a v trestním řízení vykonává svá práva proti obviněnému. Dále soud odmítl argument, že zastupování poškozených bylo vykonáváno tak, že zmocněnec nejednal v rozporu se zájmy obžalované, neboť tato skutečnost může zcela jednoznačně ovlivnit jak způsob vedení obhajoby, tak postup při zastupování poškozených, v důsledku čehož existuje riziko zkrácení práva na obhajobu. Pokud pak jde o tvrzení Mgr. Kubaly o tom, že poškozené nikdy nezastupoval tak, že by nárok uplatňoval proti stěžovatelce, soud uvedl, že vůbec není namístě zkoumat, zda zájmy obžalované a poškozených jsou v tomto konkrétním případě rozporné, či nikoliv, neboť postup, kdy tentýž advokát vystupuje v pozici obhájce i v pozici zmocněnce poškozených, nelze vůbec připustit.

6. Stížnost stěžovatelky krajský soud zamítl shora označeným rozhodnutím. Krajský soud se stěžovatelkou souhlasil potud, že pokud si zvolí obviněná obhájce sama, může stát do jejího svobodného výběru zasáhnout pouze za splnění zákonem stanovených podmínek, které je nutno vykládat vždy restriktivně. Stížnostní soud však dospěl k závěru, že pozice

Sbirka_nalezu-82.indd 417 29.3.18 12:42

obhájce obžalované a zmocněnce poškozených je kolizní do té míry, že vylučuje účast obhájce v trestním řízení, přičemž se ztotožnil s argumentací okresního soudu.

II. Argumentace stěžovatelky

7. Uvedená rozhodnutí obecných soudů dle stěžovatelky porušila její základní právo na spravedlivý proces a právo na obhajobu zaručené čl. 36 odst. 1, čl. 37 odst. 2 a čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina") a čl. 6 odst. 1 a odst. 3 písm. c) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva").

8. Dle stěžovatelky soud zasáhl do její autonomie vůle a do jejích základních práv a svobod, když ji rozšiřující analogií zbavil obhájce, kterého si ona vybrala a kterému důvěřovala. Takto stěžovatelka zpochybňuje použití analogie při aplikaci trestněprávních procesních norem v dané věci, konkrétně při výkladu ustanovení § 37a trestního řádu. Byť stěžovatelka připouští, že použití analogie v trestním procesu je obecně přípustné, není dle jejího názoru přípustné v případech, kdy by analogickým výkladem došlo k rozšíření takového ustanovení, které představuje zákonnou výjimku pro zásah do ústavně zaručených základních práv a svobod. Za takto ústavně zaručené základní právo považuje stěžovatelka právo obviněného obhajovat se za pomoci obhájce podle vlastního výběru. Ustanovení § 37a trestního řádu je tedy zákonnou výjimkou, která stanoví taxativní výčet okolností, za kterých je možné do tohoto základního práva obviněného zasáhnout a jím zvoleného obhájce z obhajoby vyloučit. Není proto přípustné, aby soud na základě svého vlastního svévolného uvážení rozšířil tento výčet o případy, na které zákonodárce nepamatoval.

9. Z hlediska konkrétních okolností nyní posuzované věci stěžovatelka namítla, že jí zvolený obhájce podal návrh na připojení poškozených k trestnímu řízení s nárokem na náhradu škody s tím, že tento nárok byl uplatněn výhradně vůči tehdy spoluobžalovanému Václavu Příhonskému, avšak nikoliv vůči stěžovatelce. Navíc od tohoto připojení se poškozených k trestnímu řízení uběhl 1 rok 5 měsíců a 28 dnů, přičemž během této doby proběhlo několik hlavních líčení, než soud stěžovatelce sdělil, že by její obhájce mohl být z obhajoby vyloučen. S ohledem na skutečnost, že po výzvě soudu se obhájce vzdal zastupování poškozených, ostatně v době rozhodnutí o vyloučení obhájce stěžovatelky již nehrozil střet zájmů mezi poškozenými a stěžovatelkou. Nadto stěžovatelka zdůrazňuje, že zájem poškozených a stěžovatelky se v tomto případě nikdy nedostal do konfliktu.

10. Stěžovatelka tedy uzavírá, že ji soud svým rozhodnutím připravil o advokáta, kterého si vybrala, kterému věřila a který byl detailně seznámen s celým případem, a to pouze na základě nepodloženého tvrzení o domněle hrozícím střetu zájmů mezi stěžovatelkou na jedné straně a jejím

Sbirka_nalezu-82.indd 418 29.3.18 12:42

manželem a dětmi na straně druhé, které její advokát rovněž zastupoval jako poškozené, za situace, kdy reálně k tomuto střetu zájmů již nemohlo dojít.

III. Vyjádření účastníků řízení

11. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřili účastníci řízení; vedlejší účastník (Okresní státní zastupitelství v Ostravě) se tohoto postavení výslovně vzdal.

12. Okresní soud ve vyjádření v plném rozsahu odkázal na odůvodnění napadeného usnesení, jímž bylo rozhodnuto o vyloučení obhájce, a které obsahuje úvahy, kterými se soud při posuzování věci řídil. Soud považuje zvolený postup za správný a nezasahující do stěžovatelčiných základních práv.

13. Krajský soud rovněž odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí s tím, že shledal situaci nastalou u Mgr. Jiřího Kubaly při poskytování právní služby ve vztahu ke stěžovatelce za kolizní pro řádný výkon poskytovaných právních služeb. Z tohoto důvodu navrhl, aby ústavní stížnost byla odmítnuta jako zjevně neopodstatněná.

IV. Splnění podmínek řízení

14. Ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 *a contrario* zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, dále jen „zákon o Ústavním soudu“), byla podána včas (§ 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu) a splňuje i ostatní náležitosti vyžadované zákonem [§ 30 odst. 1, § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

V. Vlastní hodnocení Ústavního soudu

15. Po prostudování ústavní stížnosti, vyžádaného spisu a vyjádření účastníků řízení (tato vyjádření Ústavní soud s ohledem na jejich obsah nezasílal stěžovatelce k replice, neboť by to nebylo účelné) Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

16. Ústavní soud ustáleně judikuje, že jeho úkolem je jen ochrana ústavnosti, a nikoliv zákonnosti (čl. 83 Ústavy). Ústavní soud není povolán k přezkumu aplikace podústavního práva a může tak činit jen tehdy, jestliže současně shledá porušení základního práva či svobody, protože základní práva a svobody vymezují nejen rámec normativního obsahu aplikovaných právních norem, nýbrž také rámec jejich ústavně konformní interpretace a aplikace. Interpretace zákonných a podzákonných právních norem, která nešetří základní práva v co nejvyšší míře, při současném dodržení účelu aplikovaných právních norem, anebo interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti, pak znamenají porušení základního práva či svobody.

Sbirka_nalezu-82.indd 419 29.3.18 12:42

V. a) Obecné principy práva na obhajobu

17. Ústavní soud předně připomíná, že právo na právní pomoc a obhajobu ve své judikatuře považuje za jedno z nejdůležitějších základních práv osob, proti nimž se vede trestní řízení, neboť směřuje k dosažení spravedlivého rozhodnutí, vydaného nejen v zájmu trestně stíhané osoby, ale nepochybně také v zájmu právního státu, založeného na úctě k právům a svobodám člověka a občana dle čl. 1 Ústavy [viz za všechny příklady nález sp. zn. I. ÚS 22/10 ze dne 7. 4. 2010 (N 77/57 SbNU 43); všechna rozhodnutí zdejšího soudu jsou dostupná též z: http://nalus.usoud.cz]. Právo obviněného (obžalovaného) hájit se sám nebo prostřednictvím jím zvoleného obhájce (viz čl. 40 odst. 3 Listiny) lze přitom chápat jako právo speciální k obecnému právu na právní pomoc zakotvenému v čl. 37 odst. 2 Listiny, přičemž zajištěním pomoci právního odborníka je fakticky realizováno právo na rovné postavení v řízení (srov. Wagnerová, E. a kol. Listina základních práv a svobod: komentář. Praha : Wolters Kluwer, 2012, s. 817). Ostatně účelem řízení vedeného proti pachateli trestného činu je v právním státě jen takové odsouzení, které je výsledkem spravedlivého procesu, přičemž jak již dříve konstatoval Ústavní soud, obhájci zde mají jako kvalifikovaní oponenti obžaloby nezastupitelné místo a samotní advokáti tak jsou důležitými aktéry systému vlády práva [nález sp. zn. IV. ÚS 167/05 ze dne 26. 4. 2005 (N 94/37 SbNU 277)].

18. Zároveň Ústavní soud již dříve zdůraznil, že právo obviněného hájit se prostřednictvím zvoleného obhájce (čl. 40 odst. 3 Listiny) nelze chápat pouze jako oprávnění samotného obviněného. Jedná se o ústavní zásadu, která směřuje i vůči orgánům činným v trestním řízení a v rovině zákona je zakotvena mj. v jejich povinnosti zjišťovat skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, jakož i stejně pečlivě objasňovat okolnosti svědčící ve prospěch i neprospěch osoby, proti níž se řízení vede (viz ustanovení § 2 odst. 5 trestního řádu), kdy ke zjištění skutkového stavu svými, z povahy věci specifickými, prostředky přispívá nepochybně právě i obhajoba.

19. Obhajoba obviněného však není (a v právním státě ani být nemůže) věcí jen tohoto subjektu a je úkolem orgánů činných v trestním řízení vytvářet pro její uplatnění nejen podmínky, ale odstraňovat i překážky, které by řádnému výkonu práv obhajoby mohly bránit. K odstranění těchto překážek směřuje mimo jiné i ustanovení § 37a odst. 2 trestního řádu, které má zajistit, aby právo obviněného na obhajobu prostřednictvím jím zvoleného obhájce mohlo být uskutečněno v plném rozsahu, v souladu se zákonem a lege artis [viz např. usnesení sp. zn. IV. ÚS 382/02 ze dne 6. 11. 2002, usnesení sp. zn. I. ÚS 306/04 ze dne 27. 9. 2005 nebo usnesení sp. zn. I. ÚS 2629/08 ze dne 27. 1. 2009 (v SbNU nepublikována, dostupná na http://nalus.usoud.cz)].

Sbirka_nalezu-82.indd 420 29.3.18 12:42

20. Důvod vyloučení obhájce podle ustanovení § 37a odst. 2 trestního řádu přitom navazuje na ustanovení § 19 odst. 1 písm. a) zákona o advokacii, jež ukládá advokátovi povinnost odmítnout poskytnutí právních služeb, tedy i převzetí obhajoby, jestliže v téže věci nebo ve věci související již poskytl právní služby jinému, jehož zájmy jsou v rozporu se zájmy toho, kdo o poskytnutí právních služeb žádá. Podle ustanovení § 20 odst. 1 zákona o advokacii je advokát povinen od smlouvy o poskytování právních služeb odstoupit, popřípadě požádat o zrušení ustanovení či požádat Komoru o určení jiného advokáta (srov. ustanovení § 18 odst. 2 citovaného zákona), zjistí-li dodatečně skutečnosti uvedené v ustanovení § 19 zákona o advokacii. Rovněž pravidla profesionální etiky a soutěže advokátů České republiky ze dne 31. 10. 1996 v čl. 7 odst. 2 a odst. 3 ukládají advokátovi povinnost odmítnout obhajobu dalších obviněných, a to nejen v případě, kdy mezi nimi konflikt zájmů již existuje, nýbrž také tehdy, je-li zjevné, že v průběhu vyřizování věci vznikne rozpor v jejich zájmech (srov. též usnesení sp. zn. III. ÚS 684/06 ze dne 17. 4. 2008). Proto by měl advokát převzít zastoupení dalšího spoluobviněného (či jiného účastníka řízení, jehož zájmy mohou být v rozporu) až po velmi pečlivém zkoumání, zda není mezi spoluobviněnými (resp. stranami trestního řízení) rozpor zájmů, neboť tento rozpor není vždy patrný již při převzetí obhajoby a může se projevit až na základě později vzniklých skutečností, pročež by advokát svým případným vyloučením mohl poškodit zájmy svých klientů (blíže Mandák, V. K otázce vyloučení obhájce. Trestněprávní revue, 2001, č. 2, s. 65, nebo Vantuch, P. Obhajoba obviněného. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2002, s. 57 a násl.).

21. S ohledem na výše citovaná ustanovení právního řádu Ústavní soud ve své judikatuře stanovil, že právo na volbu obhájce vyplývající z čl. 40 odst. 3 Listiny není právem absolutním a nelze je vykládat jako povinnost orgánů činných v trestním řízení volbu advokáta za všech okolností bez omezení respektovat. Podobně ani právo obviněného na pomoc obhájce podle vlastního výběru zaručeného čl. 6 odst. 3 písm. c) Úmluvy není právem absolutním, jak vyplývá i z bohaté judikatury Evropského soudu pro lidská práva; naopak toto právo lze omezit, pokud existují „relevantní a dostatečné důvody“, že je to nezbytné v zájmu spravedlnosti (viz např. rozsudek ESLP ve věci *Croissant proti Německu* ze dne 25. 9. 1992 č. 13611/88, § 29, či *Lagerblom proti Švédsku* ze dne 14. 1. 2003 č. 26891/95, § 54). Zvoleného obhájce je tudíž možno vyloučit, jedná se však o mimořádně významný zásah do práva na obhajobu a s ním spjaté svobody volby obhájce, neboť je zásadně věcí obviněného (obžalovaného), kdy a koho z osob oprávněných k poskytování právní pomoci formou obhajoby v trestním řízení (§ 37 trestního řádu) svou obhajobou pověří, příp. zda svého práva volby vůbec využije, a proto je takové rozhodnutí svěřeno toliko nezávislému soudci a toliko ze zákonem stanovených důvodů. Proto Ústavní

Sbirka_nalezu-82.indd 421 29.3.18 12:42

soud ve své judikatuře zdůraznil, že pokud si obviněný obhájce sám zvolí, může stát do jeho svobodného výběru zasáhnout pouze za splnění zákonem stanovených podmínek, které je nutno vždy vykládat restriktivně se zřetelem na jeho ústavně zaručená práva [viz nález sp. zn. IV. ÚS 1855/08 ze dne 13. 1. 2009 (N 8/52 SbNU 91) a obdobně nález sp. zn. II. ÚS 2445/07 ze dne 3. 4. 2008 (N 65/49 SbNU 15)].

22. Jakkoliv tedy nelze na právo zvolit si obhájce, plynoucí z ústavně zaručeného práva na obhajobu (čl. 40 odst. 3 Listiny), nahlížet tak, že by bylo zcela a ničím neomezitelné, nelze pominout, že se jedná o situaci, kdy dochází k omezení co do jeho určitých komponentů. Jde tedy o omezení téhož základního práva, jehož nositeli jsou dva či více odlišných subjektů, a to s ohledem na důsledné respektování principu rovnosti a veřejného zájmu na řádné obhajobě obviněného – tj. subjektu, jemuž toto ústavní právo svědčí, a eventuálně i dalších účastníků řízení (v nyní posuzované věci např. poškozených). Proto také Ústavní soud již dříve stanovil, co musí obecné soudy při aplikaci ustanovení § 37a odst. 2 trestního řádu vzít v potaz: stav vyšetřování, důkazní situaci, obsah výpovědí obviněných zastupovaných tímtéž obhájcem (pokud přichází do úvahy tento důvod vyloučení obhájce), charakter stíhané trestné činnosti, jakož i rozsah a formu účasti jednotlivých obviněných na trestném činu (viz výše citovaná usnesení sp. zn. IV. ÚS 382/02 ze dne 6. 11. 2002 a usnesení sp. zn. I. ÚS 2629/08 ze dne 27. 1. 2009). K aplikaci ustanovení § 37a odst. 2 trestního řádu pak samozřejmě nelze přistupovat automaticky a formalisticky (viz usnesení sp. zn. II. ÚS 68/09 ze dne 10. 8. 2009), přičemž Ústavní soud zdůraznil nutnost posuzovat skutečnou povahu konkrétního postupu orgánů veřejné moci a nalézat případný zásah do základních práv a svobod v jejich materiálním pojetí. Z ústavněprávního hlediska tedy nejde ani tak o to, zda konkrétní procesní postup obecných soudů doslovně naplnil literu procesního předpisu. Jde spíše o to, nakolik bylo ochráněno základní právo stěžovatele na obhajobu podle čl. 40 odst. 3 Listiny. I toto ústavní právo totiž nelze vykládat z obsahu podústavního práva, nýbrž tento postup interpretace musí být přesně opačný.

23. Se zřetelem k výše uvedeným zásadám práva obhajovat se za pomoci zvoleného obhájce posoudil Ústavní soud případ stěžovatelky a dospěl k závěru, že vyloučením jejího obhájce soudy zasáhly do jí zaručených základních práv.

V. b) Použití analogie při vyloučení obhájce obžalovaného

24. Ústavní soud se nejprve zabýval otázkou, zda obecné soudy nepochybily již tím, že rozšířily výklad ustanovení § 37a odst. 2 trestního řádu též na kolizi zájmů obhájce obžalovaného vystupujícího současně v pozici zmocněnce poškozených, neboť dle stěžovatelky je ustanovení § 37a

Sbirka_nalezu-82.indd 422 29.3.18 12:42

trestního řádu natolik klíčové pro zaručení práva na spravedlivý proces v jeho širokém pojetí, že není možno analogicky rozšiřovat možnosti vyloučení obhájce z obhajování.

25. Právní teorie i judikatura Ústavního soudu shodně uvádí, že analogie jakožto použití trestněprocesní normy na případ, na který se ona norma přímo nevztahuje, ale kterému se nejvíce podobá, je v trestním právu procesním obecně přípustná. Trestní řád takto použití analogie nejenom připouští, ale dokonce se na použití tohoto právního institutu na mnoha místech sám odvolává (srov. např. ustanovení § 138, § 206 odst. 3, 4, resp. § 235 odst. 2 apod.), neboť její pomocí aplikační praxe vyplňuje mezery zákona. Tento závěr – týkající se trestního práva procesního – nikterak nekoliduje s čl. 7 Úmluvy, resp. s čl. 39 Listiny, podle nichž pouze zákon může určovat, co je trestným činem, a stanovit trest *(nullum crimen, nulla poena sine lege)*, a trestní právo hmotné zcela jistě nesmí být aplikováno extenzivním způsobem v neprospěch obviněného, a to ani prostřednictvím analogie.

26. Současně však má stěžovatelka pravdu, že z použití analogie v trestním právu procesním existují výjimky, zejména tam, kde z povahy konkrétního ustanovení vyplývá její nepřípustnost (resp. zákaz). To platí jednak pro všechna ustanovení, která umožňují zásah do ústavně zaručených základních práv a svobod fyzických osob a rovněž v případech, kde trestní řád obsahuje taxativní výčet případů, na které se má konkrétní ustanovení aplikovat. Použití analogie, která je v trestním právu procesním jinak přípustná, je tak vyloučeno například v případech, kdy zákonná úprava výslovně a jasně stanoví pravidla aplikace určitého ustanovení tak, že nezůstává žádný prostor pro aplikaci takového pravidla na jiné, byť zdánlivě totožné či obdobné případy, a proto její pomocí není možné např. rozšiřovat důvody vzetí do vazby, podmínky osobní a domovní prohlídky či odposlechu a záznamu komunikačního provozu [viz nález sp. zn. I. ÚS 835/14 ze dne 12. 8. 2014 (N 154/74 SbNU 317) nebo usnesení sp. zn. III. ÚS 1363/14 ze dne 3. 12. 2015].

27. Ústavní soud přitom nikterak nepopírá, že právo na právní pomoc a na možnost být obhajován zvoleným obhájcem představuje jeden z komponentů široce pojatého práva na spravedlivý proces zaručeného čl. 36 a násl. Listiny a čl. 6 Úmluvy, na něž musí být v trestním procesu velmi přísně dbáno. Přesto se však nyní rozhodující senát ztotožňuje s obecnými soudy, že by bylo chybou chápat ustanovení § 37a trestního řádu striktně tak, že je možno vyloučit obhájce z obhajoby pouze tedy, vykonává-li obhajobu dvou nebo více spoluobviněných, jejichž zájmy si v trestním řízení odporují, a nikterak nemohlo být vztaženo na kolidující zájmy mezi obviněným (obžalovaným) a poškozeným. Takový výklad by nectil účel dotčeného ustanovení, neboť je nezbytné mít neustále na zřeteli, že postavení obžalovaného a poškozeného se v trestním řízení výrazně odlišují.

Sbirka_nalezu-82.indd 423 29.3.18 12:42

28. Ohledně postavení poškozeného vychází koncepce trestního řízení z toho, že poškozený je samostatnou stranou řízení s poměrně širokými procesními právy (viz ustanovení § 12 odst. 6 trestního řádu). Poškozený má takto např. právo činit návrhy na doplnění dokazování, nahlížet do spisů, zúčastnit se sjednávání dohody o vině a trestu, zúčastnit se hlavního líčení a veřejného zasedání konaného o odvolání a před skončením řízení se k věci vyjádřit. Poškozený, který má podle zákona proti obviněnému nárok na náhradu škody, jež mu byla trestným činem způsobena, je oprávněn také navrhnout, aby soud v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost nahradit tuto škodu [nález sp. zn. I. ÚS 570/99 ze dne 12. 6. 2001 (N 87/22 SbNU 227)]. Pro postavení poškozeného v trestním řízení je přitom určující zejména ustanovení § 43 trestního řádu, jež poškozeného definuje jako osobu, které bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda nebo nemajetková újma, nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil.

29. Takto se postavení poškozeného výrazně odlišuje od postavení obviněného, tj. podezřelého, vůči kterému bylo zahájeno trestní stíhání pro trestný čin (viz ustanovení § 32 a 160 trestního řádu), či obžalovaného jakožto označení obviněného po nařízení hlavního líčení. Primárním zájmem těchto osob bude, aby probíhající trestní řízení splňovalo parametry spravedlivého procesu, potažmo aby výsledek řízení odpovídal jejich osobním zájmům, které budou většinou ztělesněny zproštěním obžaloby či jiným ukončením trestního řízení, při němž nebude vyslovena jejich vina. Neodsouzení obžalovaného má následně též významné důsledky pro adhezní řízení (v němž fakticky proti sobě stojí obžalovaný a poškozený), neboť nárok na náhradu majetkové škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo na vydání bezdůvodného obohacení lze přiznat jen v odsuzujícím rozsudku (viz ustanovení § 228 odst. 1 trestního řádu), tj. v takovém rozsudku, jímž byl obžalovaný uznán vinným trestným činem (viz ustanovení § 120 odst. 3, § 122 odst. 1 trestního řádu). Nezáleží přitom na tom, jaký trest a v jaké výši mu byl uložen, nebo zda mu byl vůbec uložen trest nebo ochranné opatření, stačí, že byl obžalovaný uznán vinným ze spáchání toho trestného činu, z kterého vzešla škoda nebo nemajetková újma, o jejíž náhradu jde, nebo vzešlo bezdůvodné obohacení, o jehož vydání jde, třebaže soud upustil od potrestání, resp. od uložení trestního opatření nebo neuložil trest.

30. S ohledem na shora vymezené postavení a zájmy obžalovaného a poškozeného v trestním řízení (a poté především v adhezním řízení jakožto nedílné součásti trestního řízení) tudíž plyne, že zájmy poškozeného a obžalovaného jsou v trestním řízení v zásadě odlišné; ostatně proto také ustanovení § 12 odst. 6 trestního řádu rozumí stranou trestního řízení zvlášť toho, proti němuž se trestní řízení vede, a zvlášť poškozeného. Zatímco poškozený, který se připojil k trestnímu řízení s nárokem

Sbirka_nalezu-82.indd 424 29.3.18 12:42

na náhradu škody (viz ustanovení § 43 odst. 3 trestního řádu), bude mít eminentní zájem na vyslovení viny obžalovaného (v opačném případě by logicky vůbec nevstupoval do trestního řízení, nýbrž by se svého nároku domáhal pouze v řízení občanskoprávním), obžalovaný zpravidla bude usilovat o zproštění obžaloby. Zde také Ústavní soud připomíná, že možnost poškozeného vstoupit do trestního řízení s nárokem na náhradu škody je založena na ryze dobrovolné bázi, pročež lze očekávat, že poškozený do řízení vstoupí pouze tehdy, pokud očekává, že bude vynesen odsuzující rozsudek jakožto nutný předpoklad pro přiznání požadovaného nároku, a takto využije též všech procesních prostředků, které mu trestní řád nabízí k prosazení svých práv.

31. Za této situace tedy nelze v obecné rovině přijmout, že by obhájce (advokát) mohl náležitě obhajovat obžalovaného a zároveň hájit zájmy poškozeného, neboť by se reálně dostával do konfliktu mezi jejich zájmy. S ohledem na jejich odlišné postavení v trestním řízení tudíž Ústavní soud souhlasí s obecnými soudy, že lze analogicky rozšířit aplikaci ustanovení § 37a odst. 2 trestního řádu též na kolizi zájmů obhájce obžalovaného vystupujícího současně v pozici zmocněnce poškozeného. Ústavní soud akceptuje rovněž odkaz obecných soudů na ustanovení § 19 zákona o advokacii, neboť ustanovení § 37a trestního řádu je fakticky jeho konkretizací pro trestní řízení. Citované ustanovení § 19 v odst. 1 písm. a) zákona o advokacii, podobně jako výše citovaný čl. 7 odst. 2 pravidel profesionální etiky a soutěže advokátů České republiky, totiž stanoví, že advokát je povinen poskytnutí právních služeb odmítnout, jestliže v téže věci nebo ve věci související již poskytl právní služby jinému, jehož zájmy jsou v rozporu se zájmy toho, kdo o poskytnutí právních služeb žádá. Uvedené kolizní důvody ústící ve vyloučení advokáta z obhajoby odráží povahu vztahu advokát – klient, která vyžaduje naprostou oboustrannou důvěru, kdy klient, jemuž advokát poskytuje právní služby, musí mít jistotu, že informace či pokyny, které advokátovi udělil, v budoucnu advokát nepoužije proti němu. Tyto obavy by přitom mohl mít jak obžalovaný, tak i poškozený, pokud by za něho jednal tentýž advokát. O uvedeném konfliktu zájmů mezi obviněným a poškozeným jakožto příkladu, kdy je nezbytná aplikace ustanovení § 19 odst. 1 písm. a) zákona o advokacii, ostatně hovoří též komentář k citovanému zákonu (viz Svejkovský, J. a kol. Zákon o advokacii. Komentář. Praha : C. H. Beck, 2012, s. 129). Nelze totiž odhlížet od skutečnosti, že vztah poškozeného a obviněného (obžalovaného) v trestním řízení se více podobá vztahu stran v civilním řízení, neboť z hlediska shledání viny se jedná pouze o vztah mezi obviněným a státem, a nikoliv poškozeným, byť ten má rovněž na vyslovení viny obžalovaného zájem. Nelze zajisté popírat, že v případě sporného civilního procesu stojí obě strany v kontradiktorním postavení, jejichž zájmy nemohou být a priori souladné.

Sbirka_nalezu-82.indd 425 29.3.18 12:42

32. Uvedený výklad přitom nikterak nezasahuje do čl. 37 odst. 2 Listiny, nýbrž naopak naplňuje jeho základní charakteristiku: využití právního profesionála k náležité obhajobě vlastních zájmů. Aby totiž mohlo být právo na právní pomoc skutečně naplněno (jakožto jeden z prostředků materiální rovnosti účastníků řízení), musí být zajištěno, že zvolený obhájce skutečně bude poskytovat co nejkvalitnější právní pomoc a bude plně podporovat zájmy klienta. V opačném případě, a pokud zvolený obhájce sám neučiní kroky, které by zamezily tomuto střetu zájmů, nezbude soudu než jej s poukazem na ustanovení § 37a trestního řádu vyloučit z obhajování, neboť pouze tak bude zaručeno, že obhajoba obviněného (resp. obžalovaného), o jehož práva v trestním řízení nejvíce jde, bude skutečná a účinná, jak požaduje též judikatura Evropského soudu pro lidská práva (viz např. rozhodnutí ve věci *Pavlenko proti Řecku* ze dne 6. 9. 2007, stížnost č. 22021/05). Právo na obhajobu v trestním řízení ve smyslu čl. 40 odst. 3 Listiny a čl. 6 odst. 3 písm. c) Úmluvy je totiž především beneficium určené obviněnému, přičemž zachování jeho základních práv musí orgány činné v trestním řízení ponejvíce ctít tak, aby dotčené trestní řízení vykazovalo známky spravedlivého procesu. Proto státní orgány nemohou pouze nečinně přihlížet eventuálnímu porušení základních práv osoby obviněné z trestného činu, nýbrž v některých (striktně daných) případech mohou i proti vůli obviněného zasáhnout k ochraně jeho práv, a to například právě vyloučením jeho obhájce z obhajoby.

33. Jestliže tedy Ústavní soud dospěl k závěru, že z obecného hlediska lze aplikaci ustanovení § 37a trestního řádu rozšířit též na konflikt zájmů mezi obhájcem obžalovaného a zmocněncem poškozeného, aniž by se jednalo o případ nepřípustné analogie v trestním právu procesním, soustředil se dále na posouzení toho, zda v konkrétním případě stěžovatelky byly dány důvody pro aplikaci citovaného ustanovení.

V. c) Naplnění podmínek pro vyloučení obhájce ve věci stěžovatelky

34. Jakkoliv Ústavní výše uvedl, že lze z ustanovení § 37a odst. 2 trestního řádu analogicky dovodit možnost vyloučit obhájce z obhajování pro konflikt zájmů mezi obžalovaným a poškozeným, pokud oba zastupuje týž advokát, musí Ústavní soud současně zdůraznit, že toto oprávnění nelze aplikovat automaticky či čistě mechanicky, nýbrž je nezbytné pečlivě hodnotit okolnosti každého specifického případu. Vyloučit advokáta lze totiž pouze tehdy, pokud budou zájmy jím zastupovaných osob skutečně v rozporu, což lze dovodit vždy právě jen z konkrétních okolností projednávané věci, neboť výše uvedené nelze chápat jako paušalizující nemožnost zastupování obžalovaného a poškozeného v trestním řízení týmž advokátem. Proto musí vzít v těchto případech obecné soudy při aplikaci ustanovení § 37a odst. 2 trestního řádu v potaz stav vyšetřování, důkazní situaci,

Sbirka_nalezu-82.indd 426 29.3.18 12:42

charakter stíhané trestné činnosti a především faktický vztah dotčeného obžalovaného a poškozeného, kdy musí pečlivě vážit, zdali skutečně jsou jejich zájmy v rozporu, či zda usilují o tentýž výsledek trestního řízení, ačkoliv se ocitli v obecně odlišném a z hlediska jejich zájmů protikladném postavení. Ústavní soud tudíž musí odmítnout závěry okresního soudu, že „vůbec není namístě zkoumat, zda zájmy obžalované a poškozených jsou v tomto konkrétním případě rozporné, či nikoli, neboť postup, kdy tentýž advokát vystupuje v pozici obhájce i v pozici zmocněnce poškozených nelze vůbec připustit," jelikož pouze faktický rozpor v zájmech poškozeného a obviněného může nastolit situaci, kdy bude nezbytné vyloučit obhájce z obhajování [podobně jako pouze u spoluobviněných, jejichž zájmy si v trestním řízení odporují, může soud přistoupit k aplikaci ustanovení § 37a odst. 2 trestního řádu – viz podrobněji usnesení sp. zn. I. ÚS 1283/13 ze dne 26. 8. 2014 (U 13/74 SbNU 611)].

35. K hodnocení těchto úvah přitom obecné soudy nemohou přistupovat formalisticky, nýbrž musí hledět na podstatu práva na obhajobu a právní pomoc (a to obžalovaného i poškozeného) a takto důkladně vážit, zdali je skutečně s ohledem na konkrétní okolnosti věci dána nezbytnost vyloučení obhájce ve smyslu ustanovení § 37a trestního řádu (jakož i § 19 zákona o advokacii). Jak totiž Ústavní soud ve své judikatuře mnohokrát zdůraznil, obecným soudům nelze při rozhodování tolerovat formalistický postup, který v podstatě vede k sofistikovanému odůvodňování porušování základních práv. Povinností soudů je při výkladu a aplikaci právních předpisů sledovat jejich účel a smysl, který není možné hledat jen ve slovech a větách toho kterého předpisu, neboť v každém z nich je třeba nalézat i uznávané právní principy [viz např. nález sp. zn. I. ÚS 50/03 ze dne 13. 6. 2006 (N 120/41 SbNU 499)], jelikož nalézat právo neznamená pouze vyhledávat přímé a výslovné pokyny v zákonném textu, nýbrž i povinnost zjišťovat a formulovat, co je konkrétním právem i tam, kde jde o interpretaci abstraktních norem a ústavních zásad [srov. např. nález sp. zn. Pl. ÚS 21/96 ze dne 4. 2. 1997 (N 13/7 SbNU 87; 63/1997 Sb.) nebo nález sp. zn. Pl. ÚS 19/98 ze dne 3. 2. 1999 (N 19/13 SbNU 131; 38/1999 Sb.)].

36. Vzhledem k výše uvedeným zásadám posoudil Ústavní soud okolnosti vyloučení obhájce v nyní projednávané věci, přičemž dospěl k závěru, že svým postupem obecné soudy nectily právo stěžovatelky na obhajobu a právní pomoc, neboť příliš striktně a formalisticky zhodnotily faktické důvody pro vyloučení jejího obhájce z hlediska potenciálního střetu zájmů mezi ní a poškozenými.

37. Ústavní soud předesílá, že z dosavadního průběhu trestního řízení, tak jak jej lze vyvodit ze spisového materiálu, vyplývá, že stěžovatelka jakožto obviněná (a obžalovaná) a poškození, kteří jsou rodinnými příslušníky stěžovatelky, v průběhu trestního řízení vystupovali v souladu a jejich

Sbirka_nalezu-82.indd 427 29.3.18 12:42

zájmy vzájemně nekolidovaly. Zde ostatně nelze odhlédnout od skutečnosti, že stěžovatelka v dotčeném trestním řízení nevystupovala pouze jako obžalovaná, nýbrž též jako poškozená, kdy se její postavení nikterak neodlišovalo od postavení ostatních poškozených, neboť – jak lze ze spisového materiálu i ústavní stížnosti dovodit – jejich nárok uplatněný u hlavního líčení směřoval proti druhému spoluobžalovanému. O souladu jejich zájmů pak jednoznačně svědčí též vedená občanskoprávní řízení u Okresního soudu v Ostravě, v nichž tentýž advokát zastupuje osoby vystupující v trestním řízení v pozici poškozených (tj. včetně stěžovatelky), a to konkrétně v řízení o žalobě na náhradu nemajetkové újmy za neoprávněný zásah do práva na ochranu osobnosti s požadavkem náhrady nemateriální újmy v penězích vedené pod sp. zn. 37 C 141/2015 a o náhradu škody pod sp. zn. 21 C 175/2014. Jak vyplývá z odůvodnění napadených rozhodnutí, soudům byla tato okolnost známa, přičemž však Ústavní soud musí obecným soudům vytknout, že navzdory tomu ji nikterak ve svých rozhodnutích nezohlednily. Právě tato okolnost totiž jednoznačně dokládá, že zájmy stěžovatelky a ostatních poškozených nebyly v rozporu, ale že naopak všichni poškození svými nároky sledovali tytéž zájmy. Zároveň nelze pominout, že tento jejich souladný postup bylo možno zaznamenat již od počátku trestního řízení, přičemž od připojení se poškozených k trestnímu řízení uběhl 1 rok 5 měsíců a 28 dnů, během nichž inkriminovaný advokát hájil zájmy jejich i zájmy obžalované, aniž by jim způsobil jakoukoliv újmu.

38. Přesto musí Ústavní soud konstatovat, že jakkoliv okolnosti, že stěžovatelka v dotčeném řízení vystupuje též jako poškozená a že spolu s ostatními poškozenými, s jejichž zájmy měl být její zájem v rozporu, vede společně další občanskoprávní řízení, která se z hlediska skutkového týkají stejného případu, by již samy o sobě vedly k pochybnostem o neexistenci kolize zájmů mezi stěžovatelkou a poškozenými, tak i za této situace by mohly soudy nadále pochybovat, zda tento konflikt nenastal či z důvodu určitých, nově nastalých, skutečností nemůže potenciálně nastat. Obzvláště pokud by průběh trestního řízení nasvědčoval tomu, že dosavadní postavení jednotlivých stran může doznat změn, což v případě stěžovatelky nastalo právě tehdy, kdy bylo zastaveno trestní stíhání druhého obžalovaného (pro úplnost Ústavní soud uvádí, že toto rozhodnutí bylo usnesením Nejvyššího soudu č. j. 8 Tdo 931/2015-21 ze dne 19. 8. 2015, tj. ještě před vydáním nyní napadeného usnesení okresního soudu, zrušeno). Za této situace mohla skutečně nastat v postavení stěžovatelky v trestním řízení natolik významná změna, že by bylo namístě vyloučit jejího obhájce z obhajování, neboť její zájmy a zájmy poškozených mohly být nově v kolizi.

39. Ústavní soud k tomu nicméně konstatuje, že jakékoliv pochybnosti o kolizi zájmů odpadly tím, že dotčený advokát stěžovatelky a poškozených podáním ze dne 7. 10. 2014 ukončil zastupování všech poškozených

Sbirka_nalezu-82.indd 428 29.3.18 12:42

a zároveň vzal uplatněný nárok na náhradu škody v trestním řízení v celém rozsahu zpět, čímž také pominul důvod zmocnění. Pakliže se tedy tímto prohlášením ve smyslu ustanovení § 43 odst. 5 trestního řádu poškození vzdali svých procesních práv, v důsledku čehož soud musí vycházet z toho, jako by ve věci vůbec nevystupovali (viz ustanovení § 43 odst. 1 a 3 trestního řádu či podrobněji Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 7. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 526–527), tak od této chvíle také zcela odpadl důvod k případným pochybnostem o možném střetu zájmů. Tyto pochybnosti nemohly být ostatně vyvozovány ani z předchozích kroků činěných advokátem stěžovatelky, neboť jak plyne i z výše uvedeného, zájmy stěžovatelky a poškozených se nikterak zásadně nelišily. Proto musí Ústavní soud uzavřít, že minimálně od této chvíle zjevně nedošlo k naplnění základní podmínky pro postup dle ustanovení § 37a odst. 2 trestního řádu, neboť zde nebylo možné nalézt konflikt mezi zájmy stěžovatelky (obžalované) a poškozených, neboť ti již v dotčeném trestním řízení vůbec nevystupovali.

40. Za této situace tedy nezbývá než konstatovat, že napadená rozhodnutí obecných soudů nejenom nerespektovala zákonné parametry pro vyloučení obhájce z obhajoby, ale rovněž zasáhla do práva stěžovatelky na právní pomoc a obhajobu. Z postupu stěžovatelky a jejího obhájce totiž vyplývá, že činili veškeré možné procesní kroky, aby nedošlo k vyloučení advokáta z obhajoby (přičemž vzdání se nároku poškozených na náhradu škody lze považovat za krok až poměrně „razantní“), což však soudy ve svých rozhodnutích nikterak nereflektovaly a automaticky a nepřiměřeně formalisticky vyšly z toho, že již jen pro obecně odlišné postavení obžalovaného a poškozeného byl dán důvod pro jejich zásah. Takto však zcela opomenuly, že mezi stěžovatelkou a jejím obhájcem byl vytvořen již takový vztah důvěry, že intenzita jejich zásahu do ústavně zaručených práv a svobod stěžovatelky dosáhla neakceptovatelné úrovně.

VI. Závěr

41. Ústavní soud proto s ohledem na shora uvedené uzavírá, že obecné soudy svými rozhodnutími porušily stěžovatelčino právo na obhajobu zaručené čl. 37 odst. 2 a čl. 40 odst. 3 Listiny. Proto Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle odstavce 3 písmene a) tohoto zákonného ustanovení napadená rozhodnutí zrušil. Úkolem okresního soudu bude posoudit danou věc znovu, přičemž je vázán právním názorem Ústavního v tom směru, že musí řádně zohlednit, zdali zde skutečně existuje konflikt zájmů, pro který by bylo nezbytné vyloučit obhájce stěžovatelky z obhajoby ve smyslu ustanovení § 37a odst. 2 trestního řádu.

Sbirka_nalezu-82.indd 429 29.3.18 12:42

Sbirka_nalezu-82.indd 430 29.3.18 12:42

Č. 153
K přípustnosti dovolání v občanském soudním řízení
K ustanovení obce opatrovníkem

I. Ústavní soud může přehodnocovat posouzení přípustnosti dovolání podle § 237 občanského soudního řádu ve znění od 1. 1. 2013 pouze z hlediska jeho ústavnosti. V rámci tohoto přezkumu Ústavní soud mimo jiné hodnotí, zda dovolací soud neodepřel účastníku řízení soudní ochranu tím, že odmítl dovolání, aniž by se ve svém odůvodnění, pokud jde o jeho přípustnost, náležitě vypořádal se stěžovatelem řádně předestřenou právní otázkou. Konstatuje-li dovolací soud, že se nebude dovoláním meritorně zabývat, neboť předestřená právní otázka již byla v jeho judikatuře vyřešena, avšak odkáže pouze na rozhodnutí, ze kterých řešení dovolací otázky nevyplývá, přičemž neuvede žádnou další argumentaci podporující jeho závěr o nepřípustnosti dovolání, je jeho usnesení o odmítnutí dovolání nedostatečně odůvodněné a nepřezkoumatelné.

II. Je povinností státu poskytnout obci, která je rozhodnutím soudu ustanovena opatrovníkem, takové finanční zajištění, aby měla dostatečné materiální a personální kapacity opatrovnickou funkci řádně vykonávat. Nedostatečné financování výkonu státní moci v přenesené působnosti nesmí ohrožovat existenci funkční územní samosprávy.

III. Ústavní stížnost proti neexistujícímu rozhodnutí je nepřípustná podle § 75 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, *per analogiam*.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Davida Uhlíře (soudce zpravodaj) a soudců Tomáše Lichovníka a Kateřiny Šimáčkové – ze dne 17. srpna 2016 sp. zn. I. ÚS 2936/15 ve věci ústavních stížností města Blovice, se sídlem Blovice, Masarykovo náměstí 143, zastoupeného JUDr. Robertem Vargou, advokátem, se sídlem v Plzni, Zbrojnická 229/1, proti usnesením Nejvyššího soudu č. j. 30 Cdo 116/2015-85 ze dne 17. června 2015 a č. j. 30 Cdo 1719/2015-133 ze dne 8. července 2015, usnesením Městského soudu v Praze č. j. 25 Co 398/2014-76 ze dne 25. září 2014 a č. j. 12 Co 405/2014-110 ze dne 22. října 2014 a usnesení Obvodního soudu pro Prahu 8 č. j. Nc 502/2012-100 ze dne 17. července 2014, jimiž stěžovatel ustanoven veřejným opatrovníkem vedlejších účastníků, za účasti Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 8 jako

Sbirka_nalezu-82.indd 431 29.3.18 12:42

účastníků řízení a M. K. a V. K., zastoupených opatrovníkem městem Blovice, jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu č. j. 30 Cdo 1719/2015-133 ze dne 8. července 2015 bylo porušeno ústavně zaručené právo stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu č. j. 30 Cdo 1719/2015-133 ze dne 8. července 2015 se ruší.

III. Ve zbytku se ústavní stížnost se odmítá.

Odůvodnění

I.

1. Ústavní stížnosti proti výše uvedeným rozhodnutím byly původně vedeny pod sp. zn. IV. ÚS 3046/15 a sp. zn. I. ÚS 2936/15. Usnesením pléna Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2936/15 ze dne 1. 12. 2015 došlo ke spojení obou věcí ke společnému projednání pod sp. zn. I. ÚS 2936/15.

Vymezení věci v části původně vedené pod sp. zn. IV. ÚS 3046/15

2. Stěžovatel byl usnesením Obvodního soudu pro Prahu 8 č. j. Nc 502/2012-100 ze dne 17. 7. 2014 jmenován opatrovníkem vedlejšího účastníka V. K. (dále jen „opatrovanec") v rozhodné době umístěného v Domově se zvláštní režimem na adrese Letiny 70, Blovice, provozovaného Sociálním a zdravotním centrem Letiny, s. r. o., se sídlem v Plzni, Zručská cesta 8. Soud shledal, že nebyla nalezena žádná vhodná osoba z řad příbuzných, která by funkci opatrovníka vykonávala, a na základě toho jmenoval opatrovníkem město Blovice jako orgán místní správy.

3. Proti tomuto usnesení podal stěžovatel odvolání k Městskému soudu v Praze. Stěžovatel odkázal na § 471 odst. 3 občanského zákoníku z roku 2012 (zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník) s tím, že opatrovanec má faktický pobyt v obci Letiny, která je plně způsobilá funkci veřejného opatrovníka vykonávat a tuto činnost vykonává u mnoha dalších opatrovanců pobývajících v domově se zvláštním režimem. Městský soud usnesením č. j. 12 Co 405/2014-110 napadené rozhodnutí obvodního soudu potvrdil. Své rozhodnutí odůvodnil tím, že výkon funkce veřejného opatrovníka je výkon v rámci přenesené působnosti, a tedy přísluší obci s pověřeným obecním úřadem, v tomto případě obci Blovice, která je uvedena v příloze č. 1 k zákonu č. 314/2002 Sb., o stanovení obcí s pověřeným obecním úřadem a stanovení obcí s rozšířenou působností.

Sbirka_nalezu-82.indd 432 29.3.18 12:42

4. Stěžovatel v následném dovolání namítl, že v předchozím řízení nebyly vyřešeny otázky hmotného práva, a to zda má způsobilost být veřejným opatrovníkem „každá“ obec nebo pouze obec s rozšířenou působností a zda je bydlištěm ve smyslu § 471 odst. 3 občanského zákoníku místo, kde se člověk zdržuje z důvodu nepříznivého zdravotního stavu. Nejvyšší soud usnesením č. j. 30 Cdo 1719/2015-133 dovolání odmítl s tím, že nebyly naplněny podmínky přípustnosti dovolání. Z předchozí judikatury jasně plyne závěr, že jmenování veřejným opatrovníkem není závislé na souhlasu obce a že opatrovnictví je výkonem přenesené působnosti.

Vymezení věci v části původně vedené pod sp. zn. I. ÚS 2936/15

5. Usnesením Obvodního soudu pro Prahu 6 č. j. 12 Nc 853/2011-69 ze dne 23. 7. 2014 byla obec Letiny jmenována opatrovníkem vedlejšího účastníka M. K. v rozhodné době umístěného v Domově se zvláštním režimem na adrese Letiny 70, Blovice. Městský soud následně usnesením č. j. 25 Co 398/2014-76 ze dne 25. 9. 2014 změnil rozhodnutí obvodního soudu tak, že opatrovníkem jmenoval obec Blovice. Obdobně jako ve věci prvního vedlejšího účastníka městský soud uvedl, že výkon funkce veřejného opatrovníka výkonem v rámci přenesené působnosti, tedy náleží obci s rozšířenou působností, kterou je pro obec Letiny město Blovice.

6. Následné dovolání stěžovatele Nejvyšší soud odmítl usnesením č. j. 30 Cdo 116/2015-85 ze dne 17. června 2015 z totožných důvodů jako ve věci prvního vedlejšího účastníka.

7. V průběhu řízení před Ústavním soudem podal stěžovatel žalobu pro zmatečnost směřující proti usnesení Městského soudu v Praze č. j. 25 Co 398/2014-76. Městský soud usnesením č. j. 25 Co 398/2014-130 ze dne 29. ledna 2016 napadené usnesení zrušil, současně zrušil také usnesení Obvodního soudu pro Prahu 6 č. j. 12 Nc 853/2011-69 ze dne 23. 7. 2014. Věc byla tímto rozhodnutím vrácena k projednání soudu prvního stupně.

Ústavní stížnosti

8. Proti rozhodnutí Obvodního soudu pro Prahu 8 č. j. Nc 502/2012-100, rozhodnutím městského soudu č. j. 12 Co 405/2014-110 a č. j. 25 Co 398/2014-76 a rozhodnutím Nejvyššího soudu č. j. 30 Cdo 1719/2015-133 a č. j. 30 Cdo 116/2015-85 stěžovatel brojil ústavní stížností, neboť se domníval, že jimi došlo k porušení jeho práva na spravedlivý proces. Nejvyšší soud se dostatečně nevypořádal se stěžejním dovolacím důvodem, a sice otázkou, zda je v dané věci k výkonu funkce veřejného opatrovníka příslušná obec, kde má opatrovanec bydliště, či obec s rozšířenou působností. Dále stěžovatel namítl porušení principu legitimního očekávání, jelikož v předchozích obdobných případech soud prvního stupně jmenoval do funkce opatrovníka obec Letiny, nikoli město Blovice.

Sbirka_nalezu-82.indd 433 29.3.18 12:42

II. Průběh řízení před Ústavním soudem

9. Městský soud a Nejvyšší soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti uvedly, že ústavně zaručená práva stěžovatele porušena nebyla. Ve zbytku odkázaly na odůvodnění napadených usnesení.

III. Formální předpoklady projednání návrhu

10. Ústavní soud posoudil splnění podmínek řízení a shledal, že ústavní stížnosti byly podány včas, advokátem zastoupeným a oprávněným stěžovatelem (byl účastníkem řízení před obecnými soudy) a Ústavní soud je k jejich projednání příslušný.

11. Ústavní stížnost směřující proti usnesení Nejvyššího soudu č. j. 30 Cdo 116/2015-85 ze dne 17. června 2015 a usnesení Městského soudu v Praze č. j. 25 Co 398/2014-76 ze dne 25. září 2014 není přípustná. Napadené rozhodnutí městského soudu bylo zrušeno výše popsaným usnesením téhož soudu na základě žaloby pro zmatečnost. Žaloba pro zmatečnost je procesním prostředkem k ochraně práva, jehož je před podáním ústavní stížnosti ve věci třeba využít [§ 75 odst. 1 ve spojení s § 72 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“)]. V tomto rozsahu tak Ústavní soud ústavní stížnost odmítl pro nepřípustnost. Nadto bylo napadené rozhodnutí městského soudu právě na základě žaloby pro zmatečnost zrušeno, právně tedy neexistuje. I z toho důvodu by šlo o návrh nepřípustný podle § 43 odst. 1 písm. e) ve spojení s § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *per analogiam* [usnesení sp. zn. III. ÚS 152/2000 ze dne 25. 10. 2000 či sp. zn. III. ÚS 259/06 ze dne 21. 8. 2006 (v SbNU nepublikována, dostupná na http://nalus.usoud.cz].

12. Ústavní stížnost směřující proti usnesení Nejvyššího soudu č. j. 30 Cdo 1719/2015-133, usnesení Městského soudu v Praze č. j. 12 Co 405/2014--110 a usnesení Obvodního soudu pro Prahu 8 č. j. Nc 502/2012-100 ovšem *prima facie* přípustná je.

13. Vzhledem k tomu, že k objasnění věci plně postačovala písemná vyjádření účastníka řízení a vedlejších účastníků řízení, rozhodl Ústavní soud ve věci podle § 44 zákona o Ústavním soudu bez nařízení ústního jednání.

IV. Vlastní posouzení přípustné části návrhu

14. Ústavní soud se seznámil s argumentací účastníků řízení a s obsahem spisu Obvodního soudu pro Prahu 8. Následně dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná, a to pro porušení čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Sbirka_nalezu-82.indd 434 29.3.18 12:42

Ustanovení veřejného opatrovníka v projednávané věci

15. Dle občanského zákoníku z roku 2012 soud jmenuje opatrovníka člověku, je-li to potřeba k ochraně jeho zájmů, nebo vyžaduje-li to veřejný zájem (§ 465 odst. 1). Soud při rozhodování o určení opatrovníka zvolí toho, koho si opatrovanec určí, dále příbuzného či osobu blízkou opatrovanci. Není-li možné ani to, jmenuje soud opatrovníkem jinou osobu, která splňuje podmínky pro to, aby se stala opatrovníkem, nebo veřejného opatrovníka podle jiného zákona (§ 471 odst. 2). Občanský zákoník zde předjímá přijetí zákona, který blíže vymezí institut veřejného opatrovníka; do současnosti nicméně takový zákon přijat nebyl.

16. Dle § 471 odst. 3 občanského zákoníku má způsobilost být veřejným opatrovníkem obec, kde má opatrovanec bydliště, anebo právnická osoba zřízená touto obcí k plnění úkolů tohoto druhu. Přechodné ustanovení § 3033 odst. 2 občanského zákoníku pak stanoví, že dokud jiný právní předpis nestanoví něco jiného, přechází opatrovnictví podle § 468 na obec, na jejímž území má opatrovanec bydliště.

17. Stěžovatel v projednávané věci vymezil předpoklady přípustnosti dovolání tak, že podle jeho mínění dosud nebyla v judikatuře Nejvyššího soudu řešena otázka, 1. zda je podle § 471 odst. 3 občanského zákoníku z roku 2012 způsobilá být veřejným opatrovníkem každá obec, nebo pouze obec s rozšířenou působností, a 2. zda je bydlištěm ve smyslu § 471 odst. 3 a § 80 téhož zákona místo, kde se člověk s omezenou svéprávností zdržuje z důvodu nepříznivého zdravotního stavu.

18. Nejvyšší soud odmítl dovolání s tím, že nesplňuje žádný z předpokladů přípustnosti dovolání podle § 237 občanského soudního řádu, neboť napadené rozhodnutí odvolacího soudu je v souladu s předchozí judikaturou Nejvyššího i Ústavního soudu. Z této judikatury podle napadeného rozhodnutí plyne, že veřejný opatrovník nemusí dát souhlas ke svému jmenování soudem a že výkon této funkce je výkonem přenesené působnosti obce.

19. Nejvyšší soud má nepochybně pravdu, že výkon funkce veřejného opatrovníka je výkonem přenesené působnosti [kromě předchozích judikatorních výkladů to nyní jasně plyne z § 149b odst. 3 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů]. Takový závěr však bez dalšího nemá význam pro určení toho, která obec má být v konkrétní věci opatrovníkem. Jiný důvod pro odmítnutí dovolací soud neuvedl.

20. Výkon přenesené působnosti vykonávají ve smyslu § 61 odst. 1 obecního zřízení obce tří kategorií: a) tzv. obce I neboli obce s běžnými obecními úřady, b) obce II neboli obce s pověřeným obecním úřadem a c) obce III neboli obce s rozšířenou působností. Přenesenou působnost tedy vykonává jak město Blovice, tak i obec Letiny.

Sbirka_nalezu-82.indd 435 29.3.18 12:42

21. Městský soud v projednávané věci dospěl k závěru, že stěžovatel má být jmenován opatrovníkem, protože je obcí s rozšířenou působností. Podle § 22 vyhlášky č. 388/2002 Sb., o stanovení správních obvodů obcí s pověřeným obecním úřadem a správních obvodů obcí s rozšířenou působností, stěžovatel vykonává přenesenou působnost v rozsahu obce II a III právě i pro obec Letiny.

22. Z žádné úvahy předestřené městským či Nejvyšším soudem však neplyne, proč by samotná skutečnost, že stěžovatel vykonává část přenesené působnosti i pro správní obvod, v němž se nachází obec Letiny, měla být určující pro stanovení toho, která obec má být ustanovena opatrovníkem. Napadená rozhodnutí tedy nijak neodpovídají na otázku vznesenou v dovolání – která obec má být jmenována opatrovníkem. Z rozhodnutí o dovolání není zřejmé, proč nebyl naplněn některý z předpokladů jeho přípustnosti.

23. Nelze samozřejmě vyloučit, aby město Blovice skutečně vykonávalo přenesenou působnost za obec Letiny. Obecní zřízení předvídá několik způsobů, jimiž lze přenesenou působnost určit: V první řadě je výkon státní správy převeden na obec s pověřeným obecním úřadem, případně obec s rozšířenou působností, tehdy, stanoví-li to zákon či jiný právní předpis, a to podle § 64 a 66 obecního zřízení. Dále mají obce možnost uzavřít mezi sebou veřejnoprávní smlouvu dle § 63 obecního zřízení. Dle § 65 téhož zákona může být přenesená působnost nebo její část přenesena rozhodnutím krajského úřadu na pověřený obecní úřad v případě, že orgán obce neplní povinnost dle § 7 odst. 2 obecního zřízení. Takový postup bude uplatněn z povahy věci zejména v situacích, kdy obec není objektivně po stránce organizační nebo materiální schopna zabezpečit výkon základní přenesené působnosti ve svém obvodě a současně se obci nepodaří zajistit jinou obec, se kterou by uzavřela veřejnoprávní smlouvu o zajišťování výkonu působnosti.

24. Pro posouzení věci to však není rozhodné, neboť z napadených rozhodnutí a spisu obvodního soudu neplyne, že takový vztah v projednávané věci existoval. Stejně tak není zřejmé, zda by měl význam pro posouzení způsobilosti obce stát se opatrovníkem (zejména pak s ohledem na textaci § 471 odst. 3 občanského zákoníku z roku 2012).

25. Ústavní soud opakovaně zdůraznil, že i rozhodnutí o odmítnutí dovolání musí být odůvodněna takovým způsobem, aby z nich byl zřejmý rozhodovací důvod. Dovolací soud musí v rozhodnutí o dovolání reagovat na otázky, které dovolatel vymezil a které podle jeho názoru ještě nebyly v praxi dovolacího soudu samostatně řešeny. Odůvodnění odmítavého rozhodnutí, jakkoliv stručné, se přitom nesmí omezit na pouhou citaci zákona, případně doplněnou odkazem na některé judikáty, obsahující toliko obecný výklad přípustnosti dovolání bez jakéhokoliv náznaku individualizace

Sbirka_nalezu-82.indd 436 29.3.18 12:42

na projednávaný případ [nález sp. zn. II. ÚS 2312/15 ze dne 9. 2. 2016 (N 30/80 SbNU 391) a tam citovaná judikatura]. Napadené usnesení Nejvyššího soudu se míjí s právními otázkami, které dovolatel vznesl. Porušením práva na soudní ochranu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny přitom je i postup Nejvyššího soudu, který konstatuje, že se nebude dovoláním meritorně zabývat, neboť předestřená právní otázka již byla v jeho judikatuře vyřešena, avšak odkáže pouze na dokumenty, ze kterých řešení dovolací otázky nevyplývá, přičemž neuvede žádnou další argumentaci podporující jeho závěr o nepřípustnosti dovolání [nálezy sp. zn. III. ÚS 1538/14 ze dne 17. 5. 2016 (N 85/81 SbNU 423), sp. zn. I. ÚS 962/14 ze dne 19. 8. 2014 (N 155/74 SbNU 323)].

Náklady na výkon přenesené působnosti a právo na samosprávu

26. Nad rámec nezbytného odůvodnění je třeba připomenout, že stát má zákonnou povinnost přispívat obcím na plnění úkolů v přenesené působnosti (§ 62 obecního zřízení). Je povinností státu poskytnout obci, která je rozhodnutím soudu ustanovena opatrovníkem, takové finanční zajištění, aby měla dostatečné materiální a personální kapacity opatrovnickou funkci řádně vykonávat [usnesení sp. zn. II. ÚS 995/07 ze dne 10. 7. 2007 (U 9/46 SbNU 519)]. Náklady, které stát obci jako veřejnému opatrovníkovi hradí, by měly odpovídat reálným nákladům obce, které se přímo váží na povinnosti opatrovníka vůči opatrovanci podle občanského zákoníku. Má-li obec více než jednoho opatrovance, náklady na výkon funkce se logicky násobí. Nedostatek finančních prostředků může být citelný zejména pro obec, která má z rozhodnutí soudu vykonávat funkci veřejného opatrovníka pro několik desítek opatrovanců, přičemž její materiální a personální zajištění postačuje na uspokojivý výkon opatrovnické funkce pouze pro zlomek z nich.

27. Zákonem uložená povinnost veřejného opatrovnictví, které je pro obec do jisté míry břemenem, může mít význam i pro posouzení postavení obcí a jejich záruk plynoucích z ústavně zaručeného práva na samosprávu a jeho dílčích prvků, zejména pak rozpočtové nezávislosti (čl. 8 a čl. 101 odst. 3 Ústavy). Nedostatečné financování výkonu státní moci v přenesené působnosti totiž nesmí ohrožovat existenci funkční územní samosprávy [nález sp. zn. Pl. ÚS 34/02 ze dne 5. 2. 2003 (N 18/29 SbNU 141; 53/2003 Sb.)].

V. Závěr

28. Ústavní soud si je vědom možné tíživosti situace veřejných opatrovníků, a to zejména v případě menších obcí, které nemají dostatečné personální a materiální zajištění pro uspokojivý výkon funkce veřejného opatrovníka, jak jim ukládá občanský zákoník. Ústavnímu soudu však přísluší zasahovat tam, kde je to nezbytné pro ochranu ústavně zaručených práv a svobod. V projednávané věci stěžovatel však nepředložil konkrétní

Sbirka_nalezu-82.indd 437 29.3.18 12:42

důvod, pro který by se Ústavní soud měl se blíže zabývat úpravou veřejného opatrovnictví z hlediska povinnosti státu přispívat obcím na plnění úkolů v přenesené působnosti.

29. Usnesením Nejvyššího soudu č. j. 30 Cdo 1719/2015-133 ze dne 8. července 2015 ovšem bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny, neboť Nejvyšší soud odmítl dovolání stěžovatele, aniž by své rozhodnutí řádně odůvodnil. Ústavní soud proto ústavní stížnosti zčásti vyhověl a napadené rozhodnutí Nejvyššího soudu zrušil podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

30. Zrušením usnesení Nejvyššího soudu se stěžovateli otevírá možnost opětovného věcného projednání uplatněných námitek v dovolacím řízení. Nynějším nálezem je tedy vytvořen procesní prostor pro ochranu práv stěžovatele i ve vztahu k napadeným rozhodnutím Městského soudu v Praze č. j. 12 Co 405/2014-110 a Obvodního soudu pro Prahu 8 č. j. Nc 502/2012-100. Pokud by za takového stavu Ústavní soud přikročil k hodnocení rozhodnutí nižších soudů, nepřípustně by nahrazoval činnost soudu dovolacího [zásada subsidiarity hmotněprávního k procesněprávnímu přezkumu, srov. nález sp. zn. III. ÚS 205/97 ze dne 11. 12. 1997 (N 159/9 SbNU 375)]. Jde navíc o otázku, jejíž věcné řešení spočívá zejména ve výkladu podústavního práva – § 471 odst. 3 občanského zákoníku z roku 2012.

31. Ústavní soud z uvedených důvodů ve zbylé části návrh odmítl jako nepřípustný podle § 43 odst. 1 písm. e) ve spojení s § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu.

Sbirka_nalezu-82.indd 438 29.3.18 12:42

Č. 154
K návrhu na zrušení § 376 odst. 1 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

Ustanovení § 376 odst. 1 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, neumožňuje po smrti fyzické osoby určit, zda manželství uzavřené touto osobou vzniklo či nevzniklo; tím je omezeno, příp. zcela vyloučeno spravedlivě ochránit subjektivní práva dotčených osob, která se odvíjejí od manželství jako právního vztahu. Jeho aplikace je způsobilá porušit základní práva těchto osob na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života (čl. 10 odst. 2, příp. čl. 32 Listiny základních práv a svobod), vlastnit majetek a majetek dědit (čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod) a na soudní ochranu (čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod), a proto je rozporné s ústavním pořádkem (čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky).

Nález

pléna Ústavního soudu složeného z předsedy soudu Pavla Rychetského a soudců Ludvíka Davida, Jaroslava Fenyka, Josefa Fialy (soudce zpravodaj), Jana Filipa, Tomáše Lichovníka, Vladimíra Sládečka, Radovana Suchánka, Kateřiny Šimáčkové, Vojtěcha Šimíčka, Milady Tomkové, Davida Uhlíře a Jiřího Zemánka ze dne 23. srpna 2016 sp. zn. Pl. ÚS 16/15 ve věci návrhu Okresního soudu v Břeclavi na zrušení § 376 odst. 1 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, za účasti Poslanecké sněmovny a Senátu Parlamentu České republiky (nález byl vyhlášen pod č. 334/2016 Sb.).

Výrok

Ustanovení § 376 odst. 1 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, týká-li se řízení o určení, zda tu manželství je či není, se dnem vyhlášení tohoto nálezu ve Sbírce zákonů zrušuje.

Odůvodnění

A. Rekapitulace návrhu

1. Navrhovatel – Okresní soud v Břeclavi (dále jen „okresní soud“) – se s odvoláním na čl. 95 odst. 2 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 64 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) domáhal, aby Ústavní

Sbirka_nalezu-82.indd 439 29.3.18 12:42

soud vydal nález, kterým zruší § 376 odst. 1 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, (dále též jen „z. ř. s.“).

2. V návrhu okresní soud uvedl, že „usnesením ze dne 26. 11. 2014 č. j. 23 Nc 1593/2014-13 zahájil řízení o určení, zda je nebo není manželství uzavřené mezi I. Č. a A. Č., roz. P.“, a to z důvodu existence podezření, že manželství nevzniklo, neboť v souvislosti se sňatečným obřadem nebyly ve smyslu ustanovení § 677 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, (dále též jen „obč. zákoník“) splněny takové náležitosti, na jejichž uplatnění je k tomu, aby manželství vzniklo, nutno bezvýhradně trvat; v daném případě mohlo jít o případ, kdy jeden ze snoubenců trpěl takovou duševní poruchou, která mu bránila vytvořit si vlastní vůli, a vůle k uzavření manželství zcela chyběla. Podáním ze dne 5. 1. 2015 oznámila obec Hrušky, že I. Č. zemřel. V dané situaci by soud měl podle ustanovení § 376 odst. 1 z. ř. s. zastavit řízení. Navrhovatel však vychází ze samotné podstaty projednávané věci, která spočívá v určení, zda tu manželství je či není, kdy pojmovým znakem tzv. zdánlivého manželství či neexistenčního manželství (pozn. správně má být „neexistentního manželství“) je fakt, že manželství vůbec nevznikne; takové manželství nemůže vyvolávat statusové a s ním spojené právní následky, nelze tedy vůbec hovořit o manželství. Smrtí účastníka řízení by proto nemohlo podle hmotného práva dojít k zániku právního vztahu, jestliže v daném případě šlo pouze o manželství zdánlivé, neboť tento právní vztah ani nevznikl. Podle navrhovatele by zastavení řízení z důvodu ztráty způsobilosti jednoho z manželů být účastníkem řízení po zahájení řízení tak mohlo vést k faktickému zhojení původně pouze domnělého a zdánlivého manželství.

3. Okresní soud dále připomenul, že manželství je klíčový statkový (pozn. správně má být „statusový“) poměr a jakákoliv nejistota je nežádoucí, proto může zdánlivé manželství představovat narušení veřejného pořádku a dobrých mravů, tudíž existuje veřejný zájem na tom, aby to, zda manželství je uzavřeno či není, bylo rozhodnuto najisto. Ztráta způsobilosti být účastníkem řízení (smrt) jednoho z manželů po zahájení řízení o určení, zda manželství je či není, jež bylo zahájeno z moci úřední, by tedy neměla být překážkou řízení. K tomu soud doplnil eventuální důsledky v rovině majetkoprávní s dopadem na dědické řízení podle zákonných dědických tříd a ocitoval čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

4. V závěru navrhovatel vyjádřil myšlenku, že „opomněl-li zákonodárce umožnit soudu pokračovat v řízení o tom, zda je či není manželství, které bylo zahájeno z úřední povinnosti, je toto v rozporu s ústavním pořádkem a veřejným zájmem, neboť zastavením tohoto řízení z důvodu ztráty způsobilosti účastníka by došlo ke zhojení manželského stavu, kdy soud v řízení pouze deklaruje, že manželství nevzniklo“.

Sbirka_nalezu-82.indd 440 29.3.18 12:42

B. Dikce napadeného ustanovení a jeho systematické zařazení

5. Ustanovení § 376 odst. 1 z. ř. s., jehož zrušení se navrhovatel domáhá, zní: „Ztratí-li účastník po zahájení řízení způsobilost být účastníkem, soud řízení zastaví."

6. Toto ustanovení je zařazeno do části druhé zákona s označením „Zvláštní část" hlavy páté „Řízení ve věcech rodinněprávních" dílu prvního „Průběh řízení" oddílu prvního „Řízení ve věcech manželských a partnerských" pododdílu druhého „Řízení ve statusových věcech manželských", tj. v souboru ustanovení § 371 až 398. Zákon o zvláštních řízeních soudních reguluje tři řízení ve statusových věcech manželství, a to:

– o určení, zda tu manželství je či není (zdánlivé manželství),
– o neplatnost manželství,
– o rozvod manželství.

Předmětný pododdíl je dále strukturován prostřednictvím skupinových nadpisů, a to na obecná ustanovení (§ 371 až 372), řízení o určení, zda tu manželství je či není, a o neplatnost manželství (§ 373 až 382) a řízení o rozvod manželství (§ 383 až 398).

7. Ze systematického zařazení napadeného ustanovení vyplývá, že je přímo aplikovatelné ve dvou ze tří statusových věcí manželských, tj. v řízení o určení, zda tu manželství je či není (zdánlivé manželství), a v řízení o neplatnost manželství (pozn. ve třetí věci, tj. v řízení o rozvod manželství je stejný důsledek ztráty způsobilosti být účastníkem po zahájení řízení upraven samostatně v § 386 z. ř. s.).

C. Vyjádření účastníků

8. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky ve svém vyjádření nejprve stručně popsala obsah návrhu a poté se věnovala deskripci zákonodárného procesu se závěrem, že zákon byl schválen potřebnou většinou poslanců Poslanecké sněmovny, byl podepsán příslušnými ústavními činiteli (s výjimkou podpisu předsedkyně Poslanecké sněmovny z důvodu rozpuštění této komory) a byl řádně vyhlášen. Připomenula, že napadené ustanovení bylo schváleno ve znění předloženém vládou (pouze došlo k přečíslování v důsledku vložení nových paragrafů) a důvodová zpráva uváděla, že návrh zákona je v plném souladu s Ústavou, ústavním pořádkem České republiky a s mezinárodními smlouvami podle čl. 10 Ústavy. S ohledem na tento stav vyjádřila stanovisko, že zákonodárný sbor jednal v přesvědčení, že přijatý zákon je v souladu s Ústavou a naším právním řádem, a že je na Ústavním soudu, aby v souvislosti s návrhem okresního soudu posoudil ústavnost napadeného ustanovení a vydal příslušné rozhodnutí.

9. Senát Parlamentu České republiky nejprve zrekapituloval obsah návrhu a jeho odůvodnění. Poté se vyjádřil k jemu příslušející části

Sbirka_nalezu-82.indd 441 29.3.18 12:42

zákonodárného procesu a konstatoval, že postupoval v mezích Ústavou stanovené kompetence a ústavně předepsaným způsobem. V další části doplnil, že důvodová zpráva povšechně uvádí, že navržená právní úprava vychází ze stávající právní úpravy, a upozornil na doktrinární názor, podle něhož za stávajícího právního stavu soud řízení o neexistenci manželství zastaví vždy, současně doporučující přijetí do budoucna řešení, jímž by bylo možné takové řízení dokončit i po smrti jednoho z manželů. K tomu Senát dodal, že nelze přehlédnout, že zatímco možnost soudního prohlášení manželství v některých případech za neplatné, třebaže zaniklo smrtí manžela, má oporu v hmotném právu (§ 684 odst. 2 obč. zákoníku), u neexistentního manželství zákonodárce tuto možnost nepřipustil. Posléze Senát připomenul, že ztrátu způsobilosti být účastníkem s následkem zastavení řízení zakotvil zákonodárce obdobně v případě řízení o rozvod manželství. Rozhodnutí o návrhu okresního soudu ponechal na Ústavním soudu.

10. Vláda a veřejná ochránkyně práv oznámily Ústavnímu soudu, že nevyužijí svého práva vstoupit do řízení.

D. Zjištění ze spisu okresního soudu

11. Ze spisu okresního soudu sp. zn. 23 Nc 1593/2014 Ústavní soud zjistil, že na jeho adresu (k rukám JUDr. Josefa Mužíka, předsedy soudu) byl dne 21. 11. 2014 odeslán podnět k zahájení řízení sepsaný samosoudkyní téhož soudu (Mgr. Danielou Klobásovou), jehož přílohou byl rozsudek ve věci omezení svéprávnosti I. Č. Soudkyně uvedla, že dle znaleckého posudku z oboru psychiatrie jmenovaný v důsledku svého psychického onemocnění není schopen pochopit důsledky uzavření manželství, ten však pouhých 5 dnů před jednáním ve věci omezení svéprávnosti (po vypracování posudku a zhlédnutí) uzavřel dne 25. 10. 2014 sňatek s A. Č., rozenou P. Soudkyně má za to, že by ve smyslu § 677 obč. zákoníku mohlo jít o zdánlivé manželství. Rozsudkem okresního soudu ze dne 6. 11. 2014 č. j. 12 Nc 118/2012-86, 12 P a Nc 287/2012 byl I. Č. omezen ve svéprávnosti tak, že není způsobilý činit jednání ve výroku uvedená, kromě jiného, že není způsobilý uzavírat manželství (výrok I), a opatrovníkem byla jmenována obec Hrušky (výrok II). Protože soud vyslovil předběžnou vykonatelnost těchto dvou výroků, oba výroky se staly vykonatelnými dnem 14. 11. 2014. Právní moc rozsudku není na jeho vyhotovení založeném ve spise vyznačena. Dne 26. 11. 2014 vydal okresní soud usnesení č. j. 23 Nc 1593/2014-13, kterým zahájil řízení o určení, zda je nebo není manželství, usnesení nabylo právní moci dne 19. 12. 2014. Obecní úřad ve Tvrdonicích vydal dne 26. 1. 2015 úmrtní list na jméno I. Č. s pravděpodobným dnem úmrtí 1. 1. 2015. Usnesením ze dne 3. 7. 2015 č. j. 23 Nc 1593/2014-29 okresní soud řízení podle § 109 odst. 1 písm. c) zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád,

Sbirka_nalezu-82.indd 442 29.3.18 12:42

ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř.“) přerušil a podal návrh k Ústavnímu soudu.

E. Hodnocení zákonodárného procesu

12. Ústavní soud je povinen – v souladu s § 68 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb. – zabývat se nejdříve otázkou, zda zákon, protiústavnost jehož ustanovení je namítána, byl přijat a vydán v mezích Ústavou stanovené kompetence a ústavně předepsaným způsobem.

13. Navrhovatel se domáhá zrušení ustanovení § 376 odst. 1 z. ř. s. Z elektronické knihovny Parlamentu České republiky Ústavní soud zjistil, že návrh zákona byl předložen Poslanecké sněmovně jako vládní návrh dne 5. 3. 2013 a rozeslán poslancům jako tisk 931/0. Návrh byl přijat na 57. schůzi Poslanecké sněmovny dne 8. 8. 2013 usnesením č. 1747, kdy z přítomných 129 poslanců jich bylo 65 pro, 20 proti, 44 se zdrželo. Poslanecká sněmovna postoupila návrh zákona Senátu jako tisk 174/0, který návrh projednal dne 12. 9. 2013 a návrh schválil, kdy z přítomných 56 senátorů jich bylo 43 pro a 2 proti. Dne 17. 9. 2013 byl zákon doručen prezidentu republiky k podepsání, který ho téhož dne podepsal. Zákon byl pod č. 292/2013 Sb. publikován v částce 112/2013 Sbírky zákonů, jež byla rozeslána dne 27. 9. 2013.

14. Ústavní soud proto ve smyslu § 68 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb., shledal, že zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, byl přijat a vydán v mezích Ústavou stanovené zákonodárné kompetence Parlamentu a ústavně předepsaným způsobem.

F. Posouzení přípustnosti návrhu

15. Ústavní soud se předně zabýval otázkou, zda okresní soud je oprávněn podat návrh na zrušení napadeného ustanovení. Aktivní legitimaci soudu k podání návrhu na zrušení zákona, resp. jeho ustanovení, vymezuje čl. 95 odst. 2 Ústavy tak, že pokud soud dospěje k závěru, že zákon, jehož má být při řešení věci použito, je v rozporu s ústavním pořádkem, předloží věc Ústavnímu soudu. V § 64 odst. 3 zákona o Ústavním soudu se stanoví, že návrh na zrušení zákona nebo jeho jednotlivých ustanovení je oprávněn podat též soud v souvislosti se svou rozhodovací činností podle čl. 95 odst. 2 Ústavy.

16. V posuzované věci, tj. v řízení o určení, zda tu manželství je či není (viz zjištění učiněná Ústavním soudem ze spisu okresního soudu), zahájil okresní soud řízení podle § 13 odst. 1 z. ř. s., podle něhož se řízení zahajuje i bez návrhu, není-li zákonem stanoveno, že lze řízení zahájit jen na návrh; soud řízení zahájí bezodkladně poté, co se dozví o skutečnostech

Sbirka_nalezu-82.indd 443 29.3.18 12:42

rozhodných pro vedení řízení podle tohoto zákona (sc. podle z. ř. s.). Účastníky takového řízení jsou v souladu s § 375 z. ř. s. manželé. V průběhu řízení zemřel účastník I. Č., vznikl tak prostor pro aplikaci ustanovení § 376 z. ř. s. a soud má povinnost řízení zastavit.

17. Na základě těchto zjištění Ústavní soud dospěl k závěru, že napadené ustanovení je ustanovením zákona, jehož má být při řešení věci použito, tj. že okresní soud je aktivně legitimován k podání návrhu na jeho zrušení podle čl. 95 odst. 2 Ústavy ve spojení s § 64 odst. 3 zákona o Ústavním soudu.

18. V souvislosti se zánikem funkce soudce Ústavního soudu Vladimíra Kůrky byla předmětná věc (tomuto soudci zpravodaji přidělená a ke dni 16. 12. 2015 neskončená), na základě ustanovení § 12 odst. 17 (přechodná ustanovení) rozvrhu práce Ústavního soudu v úplném znění účinném od 18. 12. 2015 (č. Org. 66/15), přidělena novému soudci zpravodaji, a to Josefu Fialovi; Ústavní soud navrhovatele o této změně vyrozuměl.

G. Posouzení důvodnosti návrhu

19. Z obsahu návrhu a ze soudního spisu jednoznačně plyne předmět řízení vedeného okresním soudem: posouzení, zda byly naplněny zákonné podmínky vzniku manželství. Budiž v této souvislosti připomenuto, že manželství je právním vztahem, který má povahu právního stavu, což znamená, že již s jeho vznikem, trváním i zánikem je spojena, často existenčně, řada dalších významných právních vztahů [např. společná majetková práva, včetně spoluvlastnictví, a povinnosti, určování otcovství, sukcese v případě smrti (dědění či přechod jiných majetkových práv) atd.]. Požadavkem získání právní jistoty jsou proto předurčovány zákonné předpoklady vzniku manželství, jakož i instrumenty umožňující „kontrolu“ jejich naplnění.

20. Hmotněprávní regulaci statusových otázek (též osobních a majetkových důsledků) spojených se vznikem manželství upravuje s účinností od 1. 1. 2014 zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Z příslušných ustanovení předně plyne, že právním důvodem vzniku manželství je sňatek (§ 656), přičemž pro „řádný“ vznik manželství je třeba naplnit osobní předpoklady, náležitosti sňatečného prohlášení a náležitosti procedurální. Do jejich množiny patří i způsobilost fyzické osoby uzavřít manželství (neboť uzavření manželství má významné právní důsledky – viz též analyzovanou problematiku, bod 19), kterou má každá fyzická osoba, pokud jí v tom nebrání zákonná překážka podle § 672 až 676 (srov. § 671 obč. zákoníku). Mezi relevantní zákonné překážky patří nezletilost a nesvéprávnost (§ 672), omezená svéprávnost v této oblasti (§ 673), existence jiného manželství, registrovaného partnerství či jiného obdobného svazku uzavřeného v zahraničí (§ 674), blízký příbuzenský vztah (§ 675), resp. jiný „závislý“

Sbirka_nalezu-82.indd 444 29.3.18 12:42

vztah – poručenství, pěstounství a svěřenectví (§ 676). K náležitostem sňatečného prohlášení se řadí dostatečná svéprávnost snoubenců, jejich osobní prohlášení, jež musí být svobodné a úplné (§ 656 odst. 1 obč. zákoníku), aj. Případné vady procesu uzavírání manželství mohou mít různé následky; některé nejsou sankcionovány vůbec, jiné mohou vést k tzv. neplatnosti manželství, další způsobují, že manželství vůbec nevznikne. Obč. zákoník v ustanoveních § 677 až 686 reguluje dva následky vad vyskytnuvších se při uzavírání manželství, a to manželství zdánlivé (§ 677 až 679) a neplatnost manželství (§ 680 až 686). Za manželství zdánlivé *(non matrimonium)* se považuje takové, pokud alespoň u jedné z osob, které hodlaly uzavřít manželství, nebyly v projevu vůle o vstupu do manželství nebo ve sňatečném obřadu nebo v souvislosti s ním splněny takové náležitosti, na jejichž splnění je k tomu, aby manželství vzniklo, nutno bezvýhradně trvat (tj. jde o následek zcela zásadních vad). Podle § 678 obč. zákoníku může soud určit, že manželství není, i bez návrhu, přičemž jeho rozhodnutí má deklaratorní povahu. Existence některé ze zákonných překážek vytváří možnost konstitutivním rozsudkem prohlásit manželství za neplatné (jde o *matrimonium nullum*, tj. o situaci, kdy manželství uzavřené i přes zákonnou překážku se považuje za platné, dokud není prohlášeno za neplatné – § 681 obč. zákoníku). Návrh na prohlášení manželství za neplatné může podat každý, kdo na tom má právní zájem, ledaže manželství bránila překážka omezené svéprávnosti (§ 680 i. f.). Speciální případ představuje úprava zařazená do § 684 obč. zákoníku, podle které lze prohlásit manželství za neplatné pouze na návrh manžela v případě vad jeho vůle, včetně dvou případů relevantního omylu.

21. Již v samotné hmotněprávní úpravě jsou obsaženy, pro určité situace, projevy poměrně intenzivního veřejného zájmu na zjištění poruch v procesu vzniku manželství (srov. bod 19 i. f.). Jsou vyjádřeny možnostmi ingerence soudu i bez procesní aktivity dotčených osob. Ve vazbě na hmotněprávní úpravu v obč. zákoníku byla přijata procesněprávní regulace a byla zařazena do zákona o zvláštních řízeních soudních.

22. Není pochyb o tom, že civilní soudní řízení je determinováno řadou základních procesních zásad a jeho zahájení i další průběh závisí na podmínkách řízení.

23. Jedna z fundamentálních procesních zásad – zásada dispozitivnosti – se promítá do postulátu, že civilní řízení lze zahájit pouze na návrh (§ 79 o. s. ř.). Modifikace dispoziční zásady projevy zásady oficiality (která je výronem veřejného zájmu) je vyvolána zvláštní povahou některých řízení, v nichž se projeví veřejný zájem na úpravě poměrů účastníků (bez zřetele na jejich individuální zájmy), např. zakotvením možnosti zahájit řízení *ex offo*, z moci úřední, tj. i bez návrhu. Výrazem tohoto veřejného zájmu je konstrukce § 13 odst. 1 z. ř. s., vyjadřující pravidlo, že řízení podle tohoto

Sbirka_nalezu-82.indd 445 29.3.18 12:42

zákona se zahajuje i bez návrhu, není-li zákonem stanoveno, že lze řízení zahájit jen na návrh. Obdobně se zásada oficiality uplatní v dalších fázích řízení, např. modifikací účinků procesních úkonů účastníků, možností rozhodnutí *ultra petitum* aj. (stranou lze ponechat jiné typické dopady veřejného zájmu, např. zásadu vyšetřovací):

a) § 15 z. ř. s.: Vezme-li navrhovatel návrh na zahájení řízení zpět, soud může rozhodnout o neúčinnosti tohoto zpětvzetí, jsou-li splněny podmínky pro zahájení řízení i bez návrhu.

b) § 26 z. ř. s.: Soud může překročit návrhy účastníků a přisoudit něco jiného nebo více, než čeho se domáhají, jestliže řízení bylo možno zahájit i bez návrhu.

c) § 28 odst. 2 z. ř. s.: Bylo-li řízení možné zahájit i bez návrhu, odvolací soud není vázán mezemi, ve který se odvolatel domáhá přezkoumání rozhodnutí. (Pozn.: V řízení o prohlášení manželství za neplatné z důvodů uvedených v § 684 obč. zákoníku se toto ustanovení nepoužije – viz § 374 odst. 2 i. f. z. ř. s.)

d) § 29 z. ř. s.: Při povolení obnovy řízení nebo zrušení napadeného rozhodnutí na základě žaloby pro zmatečnost není soud vázán mezemi, ve kterých se účastník domáhá přezkoumání rozhodnutí, bylo-li možné zahájit řízení i bez návrhu.

e) § 30 odst. 2 z. ř. s.: Dovolací soud není vázán rozsahem dovolacích návrhů ve věcech, v nichž lze zahájit řízení bez návrhu.

f) § 379 z. ř. s.: Nedostaví-li se navrhovatel k jednání bez řádné a včasné omluvy, soud řízení (sc. řízení o určení, zda tu manželství je či není, a o neplatnost manželství) zastaví, ledaže jsou dány důvody pro zahájení řízení bez návrhu.

24. Podmínky civilního řízení jsou množinou prvků – předpokladů, za kterých lze zahájit a vést civilní řízení; patří mezi ně i existence způsobilého účastníka řízení. Ztráta způsobilosti být účastníkem je obecně překážkou postupu řízení, a to takovou, jež vytváří prostor pro posouzení, zda lze v řízení pokračovat (§ 107 odst. 1 o. s. ř.), přičemž výsledek takového posouzení je závislý na povaze věci. Pokud povaha věci neumožňuje pokračování v řízení, řízení se zastaví (§ 107 odst. 5 o. s. ř.); jestliže povaha věci umožní pokračovat v řízení, pak nastupuje do řízení na místo dosavadního účastníka řízení jeho procesní nástupce (diferencovaně podle toho, zda účastníkem řízení byla fyzická osoba – § 107 odst. 2 o. s. ř. či právnická osoba – § 107 odst. 3 o. s. ř.). U fyzické osoby je tato ztráta způsobilosti být účastníkem následkem její smrti. Zatímco konstrukce zakotvená v ustanovení § 107 odst. 1 o. s. ř. zohledňuje zmíněnou „povahu“ věci (což umožňuje vyhodnotit hmotněprávní povahu předmětu řízení, tj. posoudit, zda práva a povinnosti, o něž v řízení jde, přešla, resp. mohla přejít podle hmotného práva na právní nástupce), ustanovení § 376 odst. 1 z. ř. s. je k němu *lex*

Sbirka_nalezu-82.indd 446 29.3.18 12:42

specialis a ukládá soudu povinnost řízení o určení neexistence a neplatnosti manželství vždy zastavit, ledaže by se uplatnila modifikace této odchylky (§ 376 odst. 2 a 3 z. ř. s.) u řízení o prohlášení manželství za neplatné zahájeného na návrh manžela podle § 374 odst. 1 z. ř. s. (tj. z důvodu, že projev vůle o vstupu do manželství byl učiněn pod nátlakem spočívajícím v užití násilí nebo vyhrožováním násilí nebo byl učiněn v důsledku omylu o totožnosti snoubence nebo o povaze sňatečného právního jednání, srov. též § 684 odst. 1 obč. zákoníku). Odchylku představuje i hmotněprávní ustanovení § 685 obč. zákoníku připouštějící prohlásit manželství uzavřené přes relevantní zákonnou překážku (bigamie, příbuzenství) za neplatné, a to i v případě, že již zaniklo (tj. včetně zániku smrtí jednoho z manželů).

25. Argumentace navrhovatele odůvodňující zrušení napadeného ustanovení je založena na úvaze, že zastavení řízení z důvodu ztráty způsobilosti být účastníkem řízení by mohlo vést k faktickému zhojení původně pouze domnělého či zdánlivého manželství, což by mohlo vyvolat důsledky v rovině majetkoprávní s dopadem na dědické řízení podle zákonných dědických skupin (sc. na nabytí majetku děděním v zákonné posloupnosti). Ústavní soud připomíná, že v tomto druhu řízení je vázán toliko petitem návrhu, což mu umožňuje vyhodnotit i případné další ústavněprávní aspekty napadeného ustanovení.

26. Po analýze obecných východisek dospěl Ústavní soud k dílčímu závěru, že existence veřejného zájmu na úpravě poměrů účastníků se neprojeví jen při zahájení příslušného řízení, ale též ovlivňuje jeho průběh (viz např. dopady vyšetřovací zásady při zjišťování skutkového stavu). Za této situace je třeba zvážit, nakolik je potřeba určení právního postavení účastníků ovlivněna nastoupením relevantních právních skutečností po zahájení příslušného řízení. Jednou z těchto právních skutečností je i ztráta způsobilosti některého z dotčených subjektů být účastníkem řízení, typicky v důsledku smrti fyzické osoby. Bezvýjimečná povinnost soudu zastavit v takovém případě řízení by mohla vést ke ztrátě možnosti postavit najisto právní status dotčených účastníků.

27. Ústavní soud respektuje potřebu právní jistoty při posuzování vzniku a existence manželství v případech, kdy řízení mohlo být zahájeno z úřední povinnosti, a shledává, že tato potřeba trvá i tehdy, pokud některý z účastníků ztratí po zahájení řízení způsobilost být účastníkem řízení. Napadené ustanovení brání plné realizaci takové potřeby, jde o ustanovení ve svých dopadech zasahující do realizace konkrétních základních práv a svobod garantovaných Listinou. Právní povaha manželství a široké spektrum právních vztahů s ním spojených (bod 19) vede Ústavní soud ke konkluzi, že aplikace ustanovení § 376 odst. 1 z. ř. s. je způsobilá porušit základní právo dotčených osob na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života (čl. 10 odst. 2 Listiny, příp. čl. 32

Sbirka_nalezu-82.indd 447 29.3.18 12:42

Listiny), základní právo vlastnit majetek a majetek dědit (čl. 11 odst. 1 Listiny) a základní právo na soudní ochranu (čl. 36 odst. 1 Listiny), a proto je napadené ustanovení rozporné s ústavním pořádkem (čl. 1 odst. 1 Ústavy).

28. Základní právo na ochranu soukromého a rodinného života je úzce spojeno s určením právního postavení fyzické osoby, a to buď jako osoby žijící v manželství, či žijící mimo manželství. Řada právních institutů kalkuluje přímo s právním statusem „manžela", přičemž jejich uplatnění mimo tento právní vztah je vyloučeno, příp. omezeno. Např. jde o společné jmění manželů, vymezení okruhu osob blízkých, příp. členů rodiny zaměstnance, nebo osob oprávněných z nemocenského pojištění, udělování souhlasu s poskytnutím zdravotní služby, běh promlčecí lhůty, klasifikace rodinného závodu, stanovení okruhu dědiců, režim společného nájmu bytu i výměnku, společné členství v bytovém družstvu, nemožnost vzniku a existence základního pracovněprávního vztahu, uplatnění domněnek určování otcovství atd. V demonstrativním výčtu právních institutů jsou typicky statusové instituty, které determinují primární právní postavení osoby (nejen samotné manželství, ale i otcovství apod.) a jejichž defekty v konkrétních právních vztazích mohou vést k porušení práva na ochranu soukromí a rodiny zaručeného v čl. 10 odst. 2, eventuálně čl. 32 Listiny, jsou mezi nimi i majetkové instituty, jejichž účelem je zajistit ochranu základních práv garantovaných v čl. 11 odst. 1 Listiny (bezpodílové spoluvlastnictví v rámci společného jmění, zařazení osob do dědických tříd, jakož i způsobilost pořízení pro případ smrti aj.). Právní nemožnost najisto a definitivně určit status fyzické osoby a na to navazující její (ne)uplatnění v příslušných právních vztazích přímo zasahuje do obou základních práv, a to jak přímo manželů, resp. osob uzavřevších nicotné manželství, tak třetích osob (např. příbuzných). Potřeba určení tohoto právního postavení trvá i po smrti fyzické osoby.

29. Určení právního postavení zemřelé fyzické osoby v hmotněprávních vztazích, které jsou výsledkem realizace výše zmíněných institutů, je závislé na dostatečném „prostoru" pro zajištění spravedlivé ochrany subjektivních práv a oprávněných zájmů účastníků (§ 1 o. s. ř.), a to i v řízeních upravených v z. ř. s. (§ 1 odst. 2 z. ř. s.). Nedostatek procesních záruk pro uplatňování práv představuje přímé porušení základního práva na soudní ochranu garantovaného v čl. 36 odst. 1 Listiny. Právě takové porušení shledal Ústavní soud v napadeném ustanovení § 376 odst. 1 z. ř. s., které neumožňuje po smrti fyzické osoby určit, zda manželství touto osobou uzavřené vzniklo či nevzniklo (na rozdíl od některých případů „pouhé" neplatnosti manželství), čímž je omezeno, příp. zcela vyloučeno spravedlivě ochránit navazující subjektivní práva, a to i subjektivní práva třetích osob.

Sbirka_nalezu-82.indd 448 29.3.18 12:42

H. Formulace výroku derogačního nálezu

30. Z uvedených důvodů Ústavní soud návrhu vyhověl a ustanovení § 376 odst. 1 z. ř. s. zrušil podle ustanovení § 70 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb., v rozsahu uvedeném ve výroku, a to dnem vyhlášení tohoto nálezu ve Sbírce zákonů. Učinil tak poté, co dospěl k závěru, že s ohledem na kogentní povahu napadeného ustanovení nelze jeho protiústavnost odstranit ani ústavně konformním výkladem, ani interpretativním výrokem. Proto použil tzv. rozsahový výrok, kterým vymezil, v jakém rozsahu nelze napadené ustanovení uplatnit v řízeních týkajících se tzv. zdánlivého manželství. Ode dne vyhlášení tohoto nálezu tak lze zrušené ustanovení § 376 odst. 1 z. ř. s. použít v rozsahu ve výroku uvedeném, aniž by je bylo třeba celé zrušit a uložit zákonodárci povinnost tuto otázku nově upravit. Ústavní soud si je současně vědom toho, že tento postup, respektující požadavek minimalizace zásahu na straně jedné a bezproblémové okamžité ústavní aplikace napadeného ustanovení na straně druhé, není z hlediska legislativní techniky rovněž bez problémů, i když je nově vymezený obsah tohoto ustanovení adresován zejména soudní moci. Právě přijatý zákon č. 222/2016 Sb., o Sbírce zákonů a mezinárodních smluv a o tvorbě právních předpisů vyhlašovaných ve Sbírce zákonů a mezinárodních smluv (zákon o Sbírce zákonů a mezinárodních smluv), v § 13 odst. 1 sice nově vytvořil prostor pro legislativně-technickou úpravu předmětného ustanovení, vyplývající z tohoto nálezu, avšak zákon nabývá účinnosti dnem 1. 1. 2020. Proto Ústavní soud očekává, že zákonodárce v rámci prostoru, který mu byl tímto nálezem vytvořen, bude reagovat na materiální předpoklady normotvorby (blíže sub 19 až 29), jejichž stav signalizuje případ projednávaný okresním soudem, a v tomto směru obsah takto negativním rozsahovým výrokem zrušeného ustanovení výslovně upřesní a sladí s úpravou obsaženou v předpisech občanského práva hmotného.

Odlišná stanoviska

Odlišné stanovisko soudců Vladimíra Sládečka a Radovana Suchánka

V souladu s ustanovením § 14 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, podáváme toto nesouhlasné odlišné stanovisko k výroku nálezu, a to z následujících důvodů:

1. Nemůžeme souhlasit s výrokem ve slovech „týká-li se řízení o určení, zda tu manželství je či není“. Neakceptujeme tedy tzv. rozsahový výrok (srov. bod 30). Separátním vótem tak navazujeme na naše odlišná stanoviska k nálezu ve věci sp. zn. Pl. ÚS 28/13 ze dne 10. 7. 2014 (N 137/74 SbNU 93; 161/2014 Sb.), na která v podrobnostech odkazujeme.

Sbirka_nalezu-82.indd 449 29.3.18 12:42

2. Domníváme se, že Ústavní soud je – v souladu se zásadou *ne eat iudex ultra petita partium aut breviter ne ultra petita* – vázán petitem jakéhokoliv návrhu podaného k Ústavnímu soudu. Ostatně Ústavní soud to nezřídka konstatuje v odůvodnění svých rozhodnutí [poprvé již v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 16/93 ze dne 24. 5. 1994 (N 25/1 SbNU 189; 131/1994 Sb.)]. Nepochybně to tedy platí i pro návrh na zrušení (ustanovení) zákona. Navzdory tomu, že petit nebyl v daném případě formulován zcela zřetelně, Ústavní soud správně dovodil, že navrhovatel se domáhá, aby Ústavní soud vydal nález, kterým zruší § 376 odst. 1 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (bod 1 nálezu).

3. Nejde však jen o samotné nerespektování petitu, patrně relevantnější se jeví samotné důsledky takto formulovaného výroku.

4. Derogace se bude (má) vztahovat pouze na řízení o určení, zda tu manželství je či není (zdánlivé manželství), a nikoliv na řízení o neplatnost manželství (srov. bod 7). Dochází tak k tomu, že ustanovení je „trochu" zrušeno a „trochu" nezrušeno, přesněji (jinak) řečeno, ustanovení je zrušené i nezrušené (zároveň).

5. Takový závěr Ústavního soudu připomíná šalamounské řešení, které nalezneme již u Boženy Němcové (Chytrá horákyně) a košatěji rozvedené pak u Jana Wericha: „Zdenička se časně ráno vykoupala v řece. Potom si na levé straně upletla cop a na pravé straně rozpustila vlasy. Oblékla si nejlepší košili a přes ni šaty z potrhané rybářské sítě. Na jednu nohu si obula střevíček a druhou nechala bosou. Pentličkou ovázala krabičku s vrabcem, dala si popřát šťastnou cestu a vyjela za králem na koloběžce. Bosou nohou se vezla, obutou odstrkovala (…). ‚Zde mne máte, pane králi,' oslovila ho. ‚Ustrojená–neustrojená, učesaná–neučesaná, přijela–nepřijela, obutá–neobutá, přišla–nepřišla jsem vás navštívit. Zde, prosím, přijměte ode mne dar–nedar.' A podala mu škatulku. Král vzal škatulku, rozvázal parádní mašličku, otevřel víčko a frrr! Vrabec ulít." [Werich, J. Fimfárum (Královna Koloběžka První). Praha : Albatros, 2012, s. 13].

6. Již pouhá představa, že by se určité ustanovení právního předpisu – navzdory své dikci – na jedno řízení vztahovalo, a na jiné řízení nikoliv, tedy bylo zrušeno v „uvedeném" rozsahu (bod 30), je velmi obtížně přijatelná. Ani při vynaložení veškerého úsilí si takto zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (§ 64 a násl.), ale ani příslušné ustanovení Ústavy České republiky, tj. čl. 87 odst. 1 písm. a) vyložit nedovedeme.

7. Lze tedy uzavřít, že část výroku ve slovech „týká-li se řízení o určení, zda tu manželství je či není" měla být z výše uvedených důvodů vypuštěna. Proti holému zrušujícímu výroku nemáme námitky, i když by bylo patrně vhodné odložit vykonatelnost nálezu.

Sbirka_nalezu-82.indd 450 29.3.18 12:42

Č. 155
K rozhodování o přípustnosti vydání osoby z České republiky do cizího státu k trestnímu stíhání

I. Má-li rozhodnutí o přípustnosti vydání [§ 397 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění účinném do 31. prosince 2013; nyní § 95 zákona č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních] obstát z ústavněprávního hlediska, musí již samotná žádost cizího státu, na jejímž základě má k vydání dojít, dostát požadavkům plynoucím z čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, případně též jiných základních práv, do nichž by v důsledku vydání mohlo být zasaženo. Jde především o to, aby tato žádost byla dostatečně určitá, jasná a odůvodněná. Nadto se musí i ve vztahu k extradičním materiálům uplatnit alespoň minimální standardy pro meritorní rozhodnutí v trestní věci. Soud proto např. nemůže akceptovat natolik vágní popis extradičního skutku, z něhož by nebylo možné s jistotou rozpoznat jednotlivé znaky některého z trestných činů podle českého trestního zákoníku. Z extradičních materiálů musí být dále seznatelné, že se trestní stíhání opírá o určitou soustavu důkazů, a tedy že podezření ze spáchání trestného činu je rozumným způsobem odůvodněno. Není myslitelné přehlížet zcela flagrantní nedostatky úkonů, na jejichž základě se v dožadujícím státě předmětné trestní řízení vede.

II. Vyplývá-li z provedeného dokazování reálné nebezpečí, že trestní stíhání prováděné ze strany orgánů dožadujícího státu bude z nejrůznějších důvodů ovlivněno v neprospěch stěžovatele a že v jeho rámci nebudou respektovány záruky spravedlivého procesu [§ 393 písm. k) trestního řádu; nyní § 91 odst. 1 písm. o) zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních], pak je povinností obecných soudů v každém konkrétním případě pečlivě zvažovat, zda trestní stíhání, pro které má k vydání dojít, má rozumný základ a zda žádost a s ní spojené extradiční materiály dostatečným způsobem eliminují riziko jeho případné vykonstruovanosti.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Tomáše Lichovníka a soudců Kateřiny Šimáčkové a Pavla Rychetského (soudce zpravodaj) – ze dne 23. srpna 2016 sp. zn. I. ÚS 1015/14 ve věci ústavní stížnosti A. I. O., zastoupeného Mgr. Přemyslem Hoke, advokátem, se sídlem Praha 4 – Pankrác, Doudlebská 1046/8, proti usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne

Sbirka_nalezu-82.indd 451 29.3.18 12:42

16. ledna 2014 sp. zn. 14 To 16/2013, jímž bylo připuštěné stěžovatelovo vydání k trestnímu stíhání do Ruské federace, spojené s návrhem na uložení povinnosti Vrchnímu soudu v Praze a Městskému soudu v Praze obnovit stav před porušením stěžovatelových základních lidských práv a rozhodnout o změně rozhodujícího senátu Vrchního soudu v Praze, za účasti Vrchního soudu v Praze jako účastníka řízení.

Výrok

I. Usnesením Vrchního soudu v Praze ze dne 16. ledna 2014 sp. zn. 14 To 16/2013 bylo porušeno základní právo stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 16. ledna 2014 sp. zn. 14 To 16/2013 se ruší.

III. Návrh na uložení povinnosti Vrchnímu soudu v Praze a Městskému soudu v Praze obnovit stav před porušením stěžovatelových základních lidských práv a rozhodnout o změně rozhodujícího senátu Vrchního soudu v Praze se odmítá.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Ústavní stížností, jež byla Ústavnímu soudu doručena dne 17. března 2014, se stěžovatel domáhal zrušení v záhlaví uvedeného usnesení z důvodu tvrzeného porušení jeho ústavně zaručených základních práv a svobod podle čl. 2 odst. 2, čl. 7 odst. 2, čl. 8 odst. 2 a 5, čl. 36 odst. 1 a 2, čl. 38 odst. 2 a čl. 40 odst. 2 a 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina"), dále čl. 1, 3, čl. 6 odst. 1 a 2, odst. 3 písm. b) a d) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva"), čl. 7 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, vyhlášeného pod č. 120/1976 Sb., a čl. 3 Úmluvy proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání, vyhlášené pod č. 143/1988 Sb., jakož i porušení čl. 10, 90 a 95 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava"). Zároveň navrhl, aby Ústavní soud uložil Městskému soudu v Praze (dále též jen „soud prvního stupně") a Vrchnímu soudu v Praze (dále též jen „vrchní soud") povinnost obnovit stav před porušením stěžovatelových základních lidských práv a rozhodl o změně rozhodujícího senátu Vrchního soudu v Praze.

II. Shrnutí řízení před obecnými soudy

2. Stěžovatel žije od roku 1999 střídavě na území České republiky a Ruské federace, jíž je občanem. V České republice podniká a má zde povolen trvalý pobyt. Dopisem ze dne 25. června 2012 požádala Generální

Sbirka_nalezu-82.indd 452 29.3.18 12:42

prokuratura Ruské federace na základě Evropské úmluvy o vydávání, vyhlášené pod č. 549/1992 Sb., o jeho vydání k trestnímu stíhání do Ruské federace pro trestný čin podvodu podle čl. 159 odst. 4 trestního zákoníku Ruské federace, kterého se měl dopustit ve stručnosti tím, že se v první dekádě měsíce prosince 2009 v kanceláři společnosti s ručením omezeným Promstrojmatěrijaly, se sídlem v Machačkale, hlavním městě Republiky Dagestán, s další nezjištěnou osobou představil jako zaměstnanec koncernu Obchodní dům – Pomoc podnikání v regionech města Moskvy a za účelem odcizení cizích finančních prostředků ve zvlášť velkém rozsahu, podvodným způsobem a zneužitím důvěry dosáhl toho, že vedoucí této společnosti podepsal smlouvy o převodu finančních prostředků v celkové výši 2 mil. rublů. Tyto prostředky měly být dále převedeny na bankovní účty toliko formálně existujících firem a poté vybrány stěžovatelem a další neztotožněnou osobou v hotovosti, aniž by byla uskutečněna dodávka zboží. Jestliže by byl stěžovatel vydán, trestní řízení proti němu by bylo vedeno příslušnými orgány Republiky Dagestán, jednoho ze subjektů Ruské federace, na jehož území mělo dojít k trestnému činu. Součástí žádosti o vydání stěžovatele byla i žádost o jeho vzetí do předběžné vazby na základě čl. 16 Evropské úmluvy o vydávání, k němuž došlo po jeho zadržení dne 1. června 2012 usnesením Městského soudu v Praze ze dne 3. června 2012 č. j. Nt 404/2012-32.

3. Usnesením ze dne 9. ledna 2013 sp. zn. Nt 404/2012 rozhodl Městský soud v Praze o nepřípustnosti vydání stěžovatele podle § 393 písm. k) zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění účinném do 31. prosince 2013, (dále jen „trestní řád"), neboť jeho vydání by bylo v rozporu s úmluvami zavazujícími Českou republiku k dodržování lidských práv a základních svobod, kterým je třeba dát přednost před aplikací Evropské úmluvy o vydávání. Toto usnesení však bylo k stížnosti příslušné státní zástupkyně v celém rozsahu zrušeno usnesením Vrchního soudu v Praze ze dne 21. března 2013 sp. zn. 14 To 16/2013. Současně jím bylo rozhodnuto o přípustnosti vydání stěžovatele k trestnímu stíhání do Ruské federace, a to při přijetí záruk Generální prokuratury Ruské federace ze dne 25. června 2012 č. 81/3-278-12, doplněných dne 20. února 2013 pod č. 81/3-278-12. Na základě těchto záruk má být Ministerstvo spravedlnosti v případě vydání včas informováno o tom, zda stěžovatel nebo jeho zástupce podali stížnost, jež by směřovala proti špatnému zacházení s ním nebo jeho fyzickému zneužívání ze strany zástupců orgánů justice nebo vězeňskými orgány, stejně jako o výsledku posouzení takové stížnosti a o výsledku jeho stíhání přiložením kopie odsuzujícího rozsudku. Konzulární úředníci budou moci navštívit stěžovatele v zařízeních omezujících jeho osobní svobodu a mluvit s ním bez přítomnosti třetích osob nejen v době vyšetřování, ale i v průběhu řízení před soudem a v případě vynesení

Sbirka_nalezu-82.indd 453 29.3.18 12:42

odsuzujícího rozsudku i během výkonu trestu. Kromě toho budou mít právo požadovat informace o tom, v jakém stadiu trestního řízení se nachází trestní věc, pro kterou má být stěžovatel vydán, a po souhlasu soudu nebo orgánu vyšetřování také být přítomni provedení procesních úkonů. Tyto záruky se vztahují na stadium projednání věci před soudem i výkon rozsudku, jestliže dojde k vynesení odsuzujícího rozsudku.

4. Proti posledně uvedenému usnesení podal stěžovatel ústavní stížnost, které Ústavní soud vyhověl nálezem ze dne 11. září 2013 sp. zn. III. ÚS 1354/13 (N 161/70 SbNU 501; všechna rozhodnutí Ústavního soudu citovaná v tomto nálezu jsou dostupná na http://nalus.usoud.cz) a toto rozhodnutí zrušil. Porušení jeho práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny shledal v tom, že vrchní soud rozhodl o přípustnosti vydání, přestože extradiční žádost a s ní spojené podklady obsahovaly nedostatečně konkretizovaný popis extradičního skutku, jenž neumožňoval s jistotou rozpoznat jednotlivé znaky některého z trestných činů podle našeho trestního zákoníku. Především z něho nebylo zřejmé, v čem měly spočívat „podvodný způsob a zneužití důvěry“, kterými mělo být dosaženo, že poškozená společnost převedla finanční prostředky na bankovní účty jiných společností. Zároveň zcela absentovalo odůvodnění, z něhož by bylo možné zjistit, na základě jakých důkazů dospěly ruské orgány k podezření, že se uvedeného skutku dopustil právě stěžovatel. V této souvislosti Ústavní soud uvedl, že nelze přehlížet „zcela flagrantní nedostatky úkonů, na jejichž základě se v dožadujícím státě předmětné trestní řízení vede“. Odstranění uvedených nedostatků „navíc do jisté míry umožňuje rozptýlit případné námitky vydávané osoby, že řízení v dožadující zemi bylo zcela vykonstruováno, je dílem politicky motivované libovůle atp.“.

5. Vrchní soud v Praze si v návaznosti na uvedený nález vyžádal doplnění extradičních materiálů a ve věci nařídil veřejné zasedání, jemuž byl přítomen stěžovatel a na němž bylo provedeno doplnění dokazování. Usnesením ze dne 16. ledna 2014 sp. zn. 14 To 16/2013 pak opětovně zrušil usnesení soudu prvního stupně a vydání připustil při přijetí stejných záruk, jak to učinil ve svém původním rozhodnutí.

6. Z odůvodnění tohoto usnesení se podává, že stěžovatel je v Ruské federaci stíhán pro trestný čin podléhající vydání ve smyslu § 392 odst. 1, § 393 písm. n) trestního řádu; jednání, pro které je stíhán, je obecně kriminální povahy. Vrchní soud zdůraznil, že v řízení o přípustnosti vydání není oprávněn posuzovat otázky viny a za tímto účelem hodnotit důkazy. Pro jeho rozhodnutí bylo podstatné, že ze strany orgánů Ruské federace byla doplňujícími materiály napravena Ústavním soudem vytýkaná nedostatečnost odůvodnění jejich rozhodnutí o stíhání stěžovatele, když podezření vůči němu a jeho stíhání jsou opatřenými důkazy dostatečně odůvodněny. Jde zejména o doklady o finančních operacích, výpověď vedoucího

Sbirka_nalezu-82.indd 454 29.3.18 12:42

poškozené společnosti, včetně jím provedené rekognice s užitím tří fotografií, a dále o výpovědi dalších čtyř svědkyň nasvědčující možnosti získání peněz od poškozeného prostřednictvím k tomu účelově založených společností, jež ale fakticky žádnou obchodní činnost nevyvíjely.

7. Pokud jde o jednotlivé důvody nepřípustnosti, podle vrchního soudu nesporně není dán žádný z těch, které jsou uvedeny v § 393 písm. a) až j) a n) až p) trestního řádu. V případě důvodu podle písmene n) citovaného ustanovení trestního řádu není sporu o tom, že stěžovatel je v Ruské federaci stíhán pro závažnou trestnou činnost, podvodné jednání, směřující ke způsobení škody, kterou by podle tuzemské právní úpravy bylo třeba posuzovat jako škodu značnou. Šlo by o zločin podvodu podle § 209 odst. 1 a odst. 4 písm. d) trestního zákoníku, za nějž hrozí trest odnětí svobody až na osm let. Jde tedy o trestný čin podléhající vydání ve smyslu § 392 odst. 1 trestního řádu.

8. Ve vztahu k důvodu podle § 393 písm. k) trestního řádu, tedy k otázce, zda existuje důvodná obava, že by trestní řízení v dožadujícím státě neodpovídalo zásadám čl. 3 a 6 Úmluvy, anebo že by trest odnětí svobody uložený nebo předpokládaný v dožadujícím státě nebyl vykonán v souladu s požadavky čl. 3 Úmluvy, vrchní soud uvedl, že Ruská federace je signatářem úmluv týkajících se ochrany lidských práv, jimiž se zavazuje podrobit se (a v praxi se vskutku podrobuje) v nich uvedeným kontrolním procesům a mechanismům. Lze tudíž opodstatněně očekávat určitý základní standard lidských práv a respekt k nim, včetně dodržování pravidel spravedlivého procesu v trestním řízení a akceptovatelného režimu zacházení s uvězněnými. O to více to platí v projednávaném případě, kdy v rámci extradičního řízení dávají kompetentní ruské orgány konkrétní záruky jmenovitě ve vztahu k osobě stěžovatele, včetně možnosti jeho osobního styku s českými konzulárními pracovníky v Ruské federaci, a to i po případném odsouzení. Uvedeným konzulárním pracovníkům je slíbena i informovanost o podaných stížnostech stěžovatele a jejich vyřízení, a dále o postupu řízení a procesních úkonech, s možností účasti u procesních úkonů, včetně soudního řízení. Jde o závazný (a nikoliv pouze formální) příslib toho, jak bude se stěžovatelem v případě vydání nakládáno, který vrchní soud neměl důvod zpochybňovat. I český zastupitelský úřad v Moskvě ve svém prohlášení garantoval provedení potřebných úkonů součinnosti ke kontrole a realizaci ruskou stranou poskytnutých garancí. Nedodržení těchto garancí by naopak vedlo k oslabení mezistátní věrohodnosti Ruské federace a k důvodné obavě ruských orgánů činných v trestním řízení, že napříště již jejich extradičním žádostem vyhovováno nebude.

9. Na základě zpráv Českého helsinského výboru, Ministerstva zahraničních věcí a jiných dokumentů, jejichž obsah je blíže specifikován v napadeném usnesení, dospěl vrchní soud k závěru, že i když v praxi ruských

Sbirka_nalezu-82.indd 455 29.3.18 12:42

státních orgánů dochází k porušování lidských práv, včetně práva na spravedlivý proces a práva na akceptovatelné zacházení se stíhanými, zejména ve věznicích, nejde o počiny oficiální veřejné moci, resp. o běžnou praxi schvalovanou či jen pasivně tolerovanou státními orgány, ale o případy nežádoucí, které se veřejná moc v té či oné míře snaží odhalovat, v budoucnu jim zamezovat a provinilce za ně postihovat. V Ruské federaci obecně a ani v Republice Dagestán nejde o praxi do té míry rozšířenou a trpěnou, že by to odůvodňovalo obavu předpokládanou § 393 písm. k) trestního řádu. Je tomu tak i vzhledem k povaze projednávané věci, osobě stěžovatele i garancím poskytnutým ruskou stranou. Republika Dagestán je sice označována za místo, kde může dojít k ohrožení zdraví či života, týká se to ale v zásadě případů nábožensko-etnických sporů mezi tamními sociálními skupinami a terorismu, aniž by tyto útoky bývaly namířeny proti Rusům jako takovým. Stěžovatel je navíc osobou tam nežijící. Dříve žil v Moskvě, Sankt Peterburgu nebo Praze, do veřejného či dokonce politického života se tam nijak nezapojoval, s poměry a se situací v Dagestánu – kromě údajné trestné činnosti, dokazování ohledně níž českým orgánům nepřísluší – neměl a nemá nic společného. Není tedy důvod očekávat, že právě v jeho případě by bylo záměrně postupováno vůči němu nestandardním či nezákonným způsobem. Ostatně i stíhaná trestná činnost má mít běžný obecně kriminální, majetkový a podvodný charakter. Z tohoto důvodu není dán v jeho případě ani důvod nepřípustnosti vydání podle § 393 písm. l) trestního řádu.

10. Vrchní soud zvažoval i to, zda by v případě vydání nebyl stěžovatel vzhledem ke svému věku a osobním poměrům při zohlednění závažnosti trestného činu, z něhož je obviněn, zřejmě nepřiměřeně postižen ve smyslu § 393 písm. m) trestního řádu, ani v tomto směru však neshledal důvod bránicí vydání. Jeho manželka je občankou Ruské federace, jež střídavě pobývá tam i v České republice; v Ruské federaci má stěžovatel i rodiče a nevlastní dceru, sám tam se svou rodinou žil, zná tamní poměry, kulturu i jazyk, má tam osobní zázemí. Překážku vydání neodůvodňuje ani jeho věk a zdravotní stav, ani jeho tuzemská podnikatelská činnost.

11. Stěžovatel byl po svém zadržení vzat do předběžné vazby, přičemž k jeho propuštění došlo dne 16. srpna 2013 na základě usnesení ze dne 12. srpna 2013 sp. zn. Nt 404/2012-417, a to za současného přijetí peněžité záruky podle § 73a odst. 2 trestního řádu a jeho písemného slibu podle § 73 odst. 1 písm. b) téhož zákona. Nadále se na něj vztahuje zákaz vycestování z České republiky do zahraničí, jenž mu byl uložen usnesením ze dne 6. srpna 2013 č. j. Nt 404/2012-409.

12. Dne 30. srpna 2012 podal stěžovatel žádost o udělení mezinárodní ochrany, jež byla zamítnuta rozhodnutím Ministerstva vnitra, odboru azylové a migrační politiky, ze dne 27. srpna 2013 č. j. OAM-180/

Sbirka_nalezu-82.indd 456 29.3.18 12:42

LE-LE05-LE05-2012. Jeho žaloba proti tomuto rozhodnutí byla jako nedůvodná zamítnuta usnesením Městského soudu v Praze ze dne 11. února 2014 č. j. 4 Az 15/2013-57. Následně podaná kasační stížnost byla usnesením Nejvyššího správního soudu ze dne 22. července 2014 č. j. 9 Azs 117/2014-93 odmítnuta pro nepřijatelnost.

III. Argumentace stěžovatele

13. Stěžovatel je přesvědčen, že v případě jeho vydání do Ruské federace mu hrozí nelidské a ponižující zacházení a velmi pravděpodobně bude ohrožen jeho život a zdraví. Rovněž nevidí žádné předpoklady a garance, že v jeho trestní věci bude veden řádný a spravedlivý proces a že bude respektována zásada presumpce neviny. Trestní řízení, které je proti němu vedeno, považuje za zcela účelově vykonstruované a dává jej do spojitosti s útoky kriminálních skupin proti jeho osobě, které se jej snaží potrestat za to, že proti jednomu ze svých věřitelů zahájil soukromoprávní spor. Již během jeho pobytu v Ruské federaci mu mělo být vyhrožováno fyzickou likvidací, přičemž veškerá jeho trestní oznámení, která v této souvislosti podal, měla být ze strany příslušných orgánů ignorována. Sám měl být navíc svědkem rozhovoru mezi jedním z jeho největších dlužníků a další osobou, v němž mělo zaznít, že nejlepší způsob zbavení se věřitele je vykonstruovat jeho obvinění v Dagestánu za částku přibližně 5 000 dolarů, které bude účinné i po jeho případném útěku ze země.

14. V návaznosti na právní závěry obsažené v nálezu sp. zn. III. ÚS 1354/13 ze dne 11. 9. 2013 (N 161/70 SbNU 501) stěžovatel namítá, že Vrchní soud v Praze ani v novém rozhodnutí neodstranil pochybení, jež mu byla vytknuta ze strany Ústavního soudu. To platí už pro jím provedené hodnocení důkazní materie, neboť jednotlivé důkazy ani jen nevyvolávají podezření, že by se měl dopustit příslušného trestného jednání, natožpak aby jej prokazovaly. Např. jedna ze svědkyň, na jejíž výpovědi je založeno stíhání stěžovatele, měla být podrobena rekognici, aniž by byla předem vyslechnuta o okolnostech vnímání poznávané osoby. Následně jí měla být předložena pouze jediná fotografie se jménem stěžovatele, na které ho sice identifikovala, označila ho však jiným jménem a podle jejího popisu měl být o 20 cm nižší. Takto provedená rekognice zjevně neodpovídala požadavkům § 104b trestního řádu. Další dvě svědkyně zas uvedly, že stěžovatele nikdy neviděly, přestože byly zakladatelkami a ředitelkami společností, na něž měly být podle popisu skutku převedeny peněžní prostředky. Stěžovatel sám se na založení těchto společností nepodílel a nikdo ho v nich nezná. Bez plné moci s ověřenými podpisy za ně přitom nemohl jednat, ani provést případný výběr peněžních prostředků. S ohledem na to, že nikdy neztratil pas, se nemohl ani prokazovat náhradním dokladem. Z jím předložených výpisů z osobního účtu, naopak vyplývá, že v inkriminované době

Sbirka_nalezu-82.indd 457 29.3.18 12:42

v Republice Dagestán nebyl. V této oblasti neměl být ani nikdy jindy. Stěžovatel opětovně namítá i absenci oboustranné trestnosti skutku jako nezbytnou podmínku extradice, když tento nelze podřadit pod zločin podvodu podle českého trestního zákoníku.

15. Další okruh námitek stěžovatele se pak týká nesprávného posouzení situace v Ruské federaci, včetně Republiky Dagestán. Jde o oblast, která je charakteristická silnými separatistickými tenzemi, ovládaná radikálními islamisty a korumpovaná ze strany politické moci Ruské federace, pročež je otázkou, na jakém základě vrchní soud konstatuje, že v ní jsou respektovány normy mezinárodních smluv o lidských právech. Tento soud se podle stěžovatele nechová nezávisle a nestranně, nýbrž zaujatě, když nadřazuje jakési politické zájmy České republiky ve vztahu k Ruské federaci, kterou hájí mnohem více, než by mu příslušelo. Záruky poskytnuté Generální prokuraturou Ruské federace považuje stěžovatel za zcela nekonkrétní a nepřímé a přiznává jim povahu pouhé obecné diplomatické proklamace, o jejíž účinnosti a účelnosti ve vztahu k Republice Dagestán lze mít pochybnost. V tomto směru odkazuje na řadu zpráv či jiných písemností, které vypovídají o situaci v této oblasti a částečně jsou blíže rozvedeny v ústavní stížnosti. Tyto zprávy mají svědčit o existenci důvodné obavy, že by trestní řízení v dožadujícím státě neodpovídalo zásadám čl. 3 a 6 Úmluvy. Jako podnikatel židovského původu a věřící pravoslaví by stěžovatel mohl být v této oblasti účelově pronásledován, což by se mohlo projevit již v podmínkách vazby.

16. Závěrem stěžovatel shrnuje, že podle jeho názoru jsou v jeho případě dány důvody nepřípustnosti vydání podle § 393 písm. k), l), m) a n) trestního řádu. Nesprávným posouzením otázky přípustnosti vydání mělo dojít k porušení jeho výše uvedených základních práv a svobod.

IV. Průběh řízení před Ústavním soudem

17. Ústavní soud si pro účely tohoto řízení vyžádal spis vedený u Městského soudu v Praze pod sp. zn. Nt 404/2012 a vyzval účastníka řízení k vyjádření se k ústavní stížnosti. Současně požádal o stanovisko Ministerstvo zahraničních věcí.

18. Usnesením ze dne 15. dubna 2014 č. j. I. ÚS 1015/14-45 Ústavní soud vyhověl návrhu stěžovatele a odložil vykonatelnost napadeného usnesení do jeho pravomocného rozhodnutí o ústavní stížnosti.

19. Vrchní soud v Praze ve svém vyjádření ze dne 5. května 2014, podepsaném předsedou senátu 14 To, plně odkázal na obsah napadeného usnesení, jehož stěžejní části zopakoval. Zdůraznil, že na jeho žádost došlo k doplnění dokazování v souladu s požadavky Ústavního soudu vyslovenými ve výše citovaném nálezu sp. zn. III. ÚS 1354/13. Účelem vydávacího řízení není vést souběžné důkazní řízení o tom, zda je stěžovatel vinen,

Sbirka_nalezu-82.indd 458 29.3.18 12:42

nýbrž toliko posoudit otázku důvodnosti trestního stíhání v Rusku, aniž by byla předem vyloučena možnost, že nakonec dojde k jeho osvobození. Pro posouzení věci [zejména důvodu nepřípustnosti vydání podle § 393 písm. k) trestního řádu] byly rovněž významné konkrétní garance poskytnuté Generální prokuraturou Ruské federace jako jejím ústředním orgánem, tedy nikoliv pouze jednou ze stran probíhajícího trestního řízení či pouze orgánu jednoho ze subjektů Ruské federace.

20. Pakliže stěžovatel poukazuje na materiály občanských sdružení i oficiálních mezistátních institucí, uvádějící příklady mučení a jiného porušování lidských práv v trestních řízeních vedených v Ruské federaci, podle vrchního soudu se obdobnými údaji zabývalo i napadené usnesení, včetně případů porušení Úmluvy, jež byly konstatovány Evropským soudem pro lidská práva. Podstatné ovšem je, že nejde o počiny oficiální veřejné moci, resp. o praxi schvalovanou či mlčky tolerovanou, ale o případy nežádoucí, s rostoucími možnostmi veřejné kontroly jim zamezovat, je odhalovat a viníky postihovat. V konkrétním případě ani osoba stěžovatele, jenž je bez jakékoliv politické či obdobné aktivity, ani skutek, jehož se měl dopustit a jenž je obecně kriminální povahy, reálně neopodstatňují obavy z porušování lidských práv. Na obsah napadeného usnesení lze odkázat i ve vztahu k argumentaci týkající se důvodů nepřípustnosti vydání podle § 393 písm. l) a m) trestního řádu. Možnému pronásledování či zhoršení postavení v trestním řízení či ve výkonu trestu odnětí svobody i z jiných než náboženských důvodů nic konkrétního nenasvědčuje. Vrchní soud ve věci rozhodl po doplnění dokazování ve veřejném zasedání, v němž měl jak stěžovatel, tak jeho obhájce prostor se k věci vyjádřit a uplatnit své návrhy a námitky. Tvrzení o zaujatosti příslušného vrchního soudu neodpovídá skutečnosti. Ústavní stížnost by měla být odmítnuta pro zjevnou neopodstatněnost, případně zamítnuta.

21. Ministerstvo zahraničních věcí v rámci svého vyjádření ze dne 14. května 2014 poskytlo Ústavnímu soudu aktualizovanou zprávu o dodržování základních lidských práv a svobod v trestním řízení a při výkonu trestu odnětí svobody v Ruské federaci, vypracovanou jeho odborem lidských práv a transformační politiky. Z této zprávy vyplývá, že v Ruské federaci přetrvávají problémy s dodržováním čl. 3 a 6 Úmluvy, podle judikatury Evropského soudu pro lidská práva však tato skutečnost sama o sobě nemusí být překážkou vydání, a to ani v případech, kdy jde o osoby, které se jako bojovníci účastnily některého z konfliktů na Severním Kavkaze, či jsou z takové účasti podezírány. V souladu se zmíněnou judikaturou je proto třeba každý případ posuzovat individuálně a přihlédnout k tomu, zda stěžovatelem předložené důkazy prokazují riziko špatného zacházení či flagrantního odepření spravedlivého procesu v případě, že dojde k jeho vydání.

Sbirka_nalezu-82.indd 459 29.3.18 12:42

22. Součástí zprávy vypracované Ministerstvem zahraničních věcí bylo i posouzení situace na Severním Kavkaze. Dle vyjádření zastupitelského úřadu České republiky v Moskvě je specifikem většiny převážně etnických republik v Ruské federaci systém moci ovlivněný do značné míry neformálními vztahy mezi jednotlivými klany a rody. Soudní řízení, výkon vazby a trestu proto v některých případech může být pozitivně nebo negativně ovlivněn tím, zda je zájmová osoba pod ochranou některého z vládnoucích klanů nebo je naopak s takovým klanem v konfliktu. Ruská ústava formálně zaručuje právo na spravedlivý proces a všechny instituce zajišťující výkon vazby a trestu jsou v Republice Dagestánu funkční a formálně se neliší od jiných subjektů Ruské federace, jejíž legislativa je v souladu s Úmluvou. Zprávy mezinárodních nevládních organizací (např. Amnesty International, Human Rights Watch, Freedom House) nicméně konstatují, že v zemích Severního Kavkazu stále dochází k vážnému porušování lidských práv, včetně hrubého porušování standardních vyšetřovacích a soudních procesů. V případě Republiky Dagestán a okolních republik se tak děje především v případech spojených s bojem proti terorismu a často také s vymýcením jakékoliv opozice, kdy je násilná a nezákonná forma získávání přiznání nebo svědectví neoficiálně doporučována vedením těchto autonomních republik.

23. Uvedená vyjádření, včetně předmětné zprávy, byla zaslána stěžovateli, který využil možnosti na ně reagovat. Ve své replice ze dne 21. července 2014 zdůraznil své obavy, že bude v případě svého vydání do Republiky Dagestán pronásledován pro svůj židovský původ. Eskalace radikální islamizace v této oblasti je zřejmá z každodenních zpráv. Jde o region, který neoplývá respektem k lidským právům jednotlivce, a stěžovatel bude v případě svého vydání vystaven boji o holý život, až již ve vazbě či vězení, nebo v ulicích Machačkaly (byl-li by osvobozen, což považuje za nepravděpodobné). Vrchní soud nedostál své povinnosti posuzovat všechny skutečnosti a důkazy ohledně poměrů ve věznicích v Ruské federaci i v Republice Dagestán komplexně a úhlem pohledu všech relevantních mezinárodních úmluv; některé zásadní argumenty hovořící proti přípustnosti vydání naprosto bagatelizoval a ignoroval. Nelze tedy než dospět k závěru, že je stranící a snaží se vyhovět většině žádostí o vydání osob, aniž by řádně uvážil reálnou hrozbu a riziko porušení jejich základních práv v dožadující zemi a pozadí celé záležitosti. Jakákoliv písemná záruka, která je právně nevynutitelná a navíc vydaná nejvyšším orgánem ruské žaloby, tedy druhé strany trestního procesu, na tomto závěru nemůže nic změnit. Ve vztahu k cizímu státnímu příslušníkovi jsou české zastupitelské úřady zcela bez reálné šance se cokoliv dozvědět a cokoliv změnit či ovlivnit, protože dřív, než k čemukoliv dojde, může být dosud nenarušený status quo stěžovatele již dávno nenávratně porušen. Tato rizika jsou nakonec patrná i ze zprávy

Sbirka_nalezu-82.indd 460 29.3.18 12:42

Ministerstva zahraničních věcí, v níž se poukazuje na nerespektování základních práv podle čl. 3 a 6 Úmluvy v praxi ruských soudů a orgánů činných v trestním řízení. Vyplývá z ní, že lidská práva jsou v Ruské federaci respektována jen navenek a formálně.

24. Dále stěžovatel namítá nedostatečné uvážení svých námitek ohledně vykonstruovanosti obvinění proti své osobě, resp. nedostatečné zvážení důkazní materie, a tím nerespektování právních závěrů obsažených v nálezu sp. zn. III. ÚS 1354/13 ze dne 11. 9. 2013 (N 161/70 SbNU 501). Vrchní soud učinil změnu skutkové věty zcela mimo jakékoliv veřejné projednání, čímž měl flagrantně vybočit z povinnosti soudu dodržovat v rámci trestního řízení jeho základní zásady. Do té doby přitom vůbec nebylo možné usuzovat, že by skutek popsaný ve výroku Městského soudu v Praze mohl být trestným činem podle platného práva, neboť mu zcela zjevně chyběl trestněprávní aspekt. Z popisu skutkového jednání je důkazní situace taková, že skutku se mohl dopustit kdokoliv a kdykoliv; aby se tak stalo, je třeba na místě ověřit důkazní stav řízení v dožadující zemi, a trvat na doplnění extradiční žádosti. Místo toho se vrchní soud odmítá zabývat vadami doložených důkazů, ačkoliv by to z hlediska práva na spravedlivý proces bylo namístě. Pouhé konstatování, že mu v extradičním řízení tato povinnost nepřísluší, není postačující. Stěžovatel považuje svou ústavní stížnost nadále za důvodnou a žádá, aby bylo v jeho věci nařízeno veřejné ústní jednání.

25. Dne 23. července 2014 doplnil stěžovatel své podání o informaci o výsledku řízení o jeho kasační stížnosti ve věci rozhodnutí, kterým byla zamítnuta jeho žádost o udělení mezinárodní ochrany. Nejvyšší správní soud ve svém usnesení č. j. 9 Azs 117/2014-93 vyslovil, že některé z námitek se týkaly extradice, a proto se jimi nemohl zabývat. Učinil tak navzdory tomu, že se jimi nezabýval ani vrchní soud. Nadto poukázal na nebezpečí, jež mu v případě jeho vydání hrozí s ohledem na stávající konflikt na rusko-ukrajinském pomezí.

26. Podáním ze dne 17. května 2016 stěžovatel zaslal Ústavnímu soudu neověřenou kopii a překlad rozhodnutí vedoucího vyšetřovacího orgánu – zástupce vedoucího Hlavní vyšetřovací správy Hlavní správy ministerstva vnitra Ruské federace pro město Moskvu ze dne 22. března 2016, kterým bylo zrušeno usnesení ze dne 22. září 2010 o uznání stěžovatele za obviněného v předmětné trestní věci, a rozhodnutí téhož orgánu z téhož dne, kterým bylo zrušeno usnesení ze dne 22. září 2010 o pátrání po stěžovateli.

27. Ústavní soud si v průběhu řízení vyžádal a následně také obdržel vyjádření Úřadu vysokého komisaře Organizace spojených národů pro uprchlíky, datované dnem 1. července 2016, a organizace Amnesty International Česká republika, datované dnem 31. března 2016, jehož předmětem

Sbirka_nalezu-82.indd 461 29.3.18 12:42

mělo být posouzení bezpečnostní situace v Republice Dagestán, jakož i praxe tamních orgánů činných v trestním řízení z hlediska dodržování zásad podle čl. 3 a 6 Úmluvy. Protože tato stanoviska neobsahovala informace, jež by byla relevantní pro posouzení ústavní stížnosti, Ústavní soud z nich nevycházel a ze stejného důvodu ani nepovažoval za účelné je zasílat stěžovateli k vyjádření.

28. Ve smyslu § 44 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu") rozhodl Ústavní soud ve věci bez konání ústního jednání, neboť od něj nebylo lze očekávat další objasnění věci.

V. Vlastní posouzení

29. Ústavní stížnost je přípustná, byla podána včas a osobou k tomu oprávněnou, splňuje všechny zákonem stanovené formální náležitosti a Ústavní soud je příslušný k jejímu projednání; zároveň je důvodná.

V./a Východiska ústavněprávního přezkumu

30. V řízení o ústavních stížnostech [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy, § 72 a násl. zákona o Ústavním soudu] se Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) omezuje na posouzení, zda rozhodnutími orgánů veřejné moci nebo postupem předcházejícím jejich vydání nebyla porušena ústavně zaručená základní práva a svobody. To znamená, že jejich ochrana je jediným důvodem, který otevírá prostor pro zásah do rozhodovací činnosti těchto orgánů, což platí i pro případné přehodnocení jejich skutkových zjištění nebo právních závěrů. Tento závěr se přitom uplatní i ve vztahu k postupu a rozhodování obecných soudů. Ústavní soud totiž není v postavení jejich další instance, a jeho zásah tudíž nelze odůvodnit toliko tím, že se obecné soudy dopustily pochybení při aplikaci podústavního práva či jiné nesprávnosti.

31. Účelem vydávání osob k trestnímu stíhání nebo k výkonu trestu do cizího státu je zajištění, aby se osoba podezřelá ze spáchání trestného činu nebo za jeho spáchání odsouzená nevyhýbala (a tím nebránila) trestnímu řízení nebo výkonu trestu pobytem v jiném státě. Vydávající stát vydáním osoby umožňuje její stíhání ve státě, který je k tomu příslušný, aniž by proti ní sám vedl trestní stíhání. Tímto postupem především naplňuje své mezinárodněprávní závazky. V České republice se vydávání osob realizuje v rámci zákonem stanoveného extradičního řízení, jež bylo do 31. prosince 2013 upraveno v § 391 a násl. trestního řádu (tato úprava byla použita i v dané věci), a nyní je upravuje § 87 a násl. zákona č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních.

32. Vydání k trestnímu stíhání nebo k výkonu trestu do cizího státu, má-li k němu dojít proti vůli osoby, která má být vydána, představuje vždy

Sbirka_nalezu-82.indd 462 29.3.18 12:42

významný zásah do jejích základních práv a svobod. Tato osoba je totiž za tímto účelem zbavena osobní svobody (čl. 8 odst. 1 Listiny), a to s možnými nezanedbatelnými dopady do všech sfér jejího života. Takovýto zásah, byť k němu dochází za výše uvedeným legitimním účelem, však může obstát jen za předpokladu, že podléhá soudní přezkumu. Právě jeho prostřednictvím bude zaručeno, že k vydání dojde v souladu se zákonem a že se základních práv a svobod dotčené osoby nedotkne nepřípustným způsobem.

33. Pravomoc povolit vydání určité osoby do cizího státu náleží ministru spravedlnosti (§ 399 odst. 1 trestního řádu; nyní § 97 zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních), který tak ovšem může učinit pouze za předpokladu, že příslušný soud svým pravomocným rozhodnutím vyslovil přípustnost vydání (§ 397 trestního řádu; nyní § 95 zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních). Rozhodnutí soudu ministr spravedlnosti nepřezkoumává ani nenahrazuje a jeho věcnou správností se zabývá pouze s ohledem na možnost využití svého oprávnění předložit věc k přezkoumání Nejvyššímu soudu podle § 397 odst. 3 trestního řádu (nyní § 95 odst. 5 zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních), což je zároveň jediný způsob, jakým může dosáhnout jeho zrušení a změny v něm obsaženého právního názoru. Tím není řečeno, že nemůže nepovolit vydání z důvodu svého věcného nesouhlasu se závěrem soudu o absenci důvodů jeho nepřípustnosti, v takovém případě by tak však učinil nikoliv z pozice další přezkumné instance vůči rozhodnutím soudů, nýbrž v rámci svého uvážení, v němž může zohlednit i další (zejména politické) aspekty, jež z povahy věci nemohou být předmětem soudního rozhodování [srov. nález ze dne 10. září 2013 sp. zn. III. ÚS 665/11 (N 160/70 SbNU 477), bod 37].

34. Z uvedeného je zřejmé, že stěžejní záruka ochrany základních práv a svobod osoby, jež má být vydána, spočívá právě v rozhodování soudu o tom, zda je její vydání přípustné. Tím, že toto rozhodování nezbytně předchází vlastnímu rozhodnutí ministra spravedlnosti, zákonodárce zajistil, že se soudní posouzení relevantních aspektů vydání nestane v důsledku jeho realizace bezpředmětným (srov. nález sp. zn. III. ÚS 665/11, bod 36). Dotčená osoba má v soudní fázi extradičního řízení právo vyjádřit se k otázce přípustnosti jejího vydání, zahrnující rovněž možnost uplatnění argumentace a důkazních návrhů tuto přípustnost zpochybňujících. V jejím rámci se plně uplatní zásady spravedlivého procesu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 Úmluvy [nález ze dne 3. ledna 2007 sp. zn. III. ÚS 534/06 (N 1/44 SbNU 3)].

35. Ústavní soud zdůrazňuje, že úlohou obecných soudů při rozhodování o přípustnosti vydání není rozhodovat o tom, zda se osoba, o jejíž vydání jde, skutečně dopustila trestného jednání, pro které má být vydána

Sbirka_nalezu-82.indd 463 29.3.18 12:42

[např. usnesení ze dne 15. června 1999 sp. zn. I. ÚS 507/98, usnesení ze dne 15. září 2005 sp. zn. III. ÚS 427/05 (v SbNU nepublikována, dostupná na http://nalus.usoud.cz)]. Tato otázka bude v příslušném řízení posouzena teprve ze strany dožadujícího státu, přičemž ze samotného povolení vydání ještě nelze dovozovat, že vydaná osoba bude posléze uznána vinou. Předmět rozhodování soudů v extradičním řízení se omezuje výlučně na otázku, zda není dán některý z důvodů nepřípustnosti vydání podle § 393 trestního řádu (nyní § 91 zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních).

36. Má-li rozhodnutí o přípustnosti vydání obstát z ústavněprávního hlediska, musí již samotná žádost cizího státu, na jejímž základě má k vydání dojít, dostát požadavkům plynoucím z čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 Úmluvy, případně též jiných základních práv, do nichž by v důsledku vydání mohlo být zasaženo. Jde především o to, aby tato žádost byla dostatečně určitá, jasná a odůvodněná. Jak již Ústavní soud konstatoval ve svém dřívějším nálezu ve věci stěžovatele, tento požadavek je nezbytným předpokladem posouzení takovéto žádosti. Nadto se musí i ve vztahu k extradičním materiálům uplatnit alespoň minimální standardy pro meritorní rozhodnutí v trestní věci. Soud proto např. nemůže akceptovat natolik vágní popis extradičního skutku, z něhož by nebylo možné s jistotou rozpoznat jednotlivé znaky některého z trestných činů podle českého trestního zákoníku. Z extradičních materiálů musí být dále seznatelné, že se trestní stíhání opírá o určitou soustavu důkazů, a tedy že podezření ze spáchání trestného činu je rozumným způsobem odůvodněno. Není myslitelné přehlížet zcela flagrantní nedostatky úkonů, na jejichž základě se v dožadujícím státě předmětné trestní řízení vede [nález sp. zn. III. ÚS 1354/13 (viz výše)].

37. Protože rozhodnutí o přípustnosti vydání vede v případě jeho následného povolení ke zbavení osobní svobody, musí být na něj kladeny odpovídající nároky i z hlediska požadavku náležitého odůvodnění soudních rozhodnutí. Mají-li být zachována pravidla spravedlivého procesu, musí příslušný soud z úřední povinnosti bedlivě zkoumat všechny právně relevantní okolnosti, jež se mohou stát překážkou vydání. Soud rozhodující o přípustnosti vydání, jakož i soud rozhodující o stížnosti proti takovému rozhodnutí se zároveň musí procesně adekvátně vypořádat se všemi relevantními námitkami osoby, jež má být vydána [nález sp. zn. III. ÚS 534/06 (viz výše)]. Při jeho právním hodnocení se přitom uplatní zásada, že zákonné důvody, pro něž může být kdokoliv postupem orgánů státu omezen na své osobní svobodě, je třeba vždy vykládat restriktivně [např. nález ze dne 20. května 2004 sp. zn. II. ÚS 198/04 (N 73/33 SbNU 225)].

38. Vydání do cizího státu může představovat i zásah do jiných práv vydávané osoby. Vedle práva na osobní svobodu podle čl. 8 Listiny a čl. 5 Úmluvy jde zejména o zákaz být mučen nebo podrobován nelidskému či

Sbirka_nalezu-82.indd 464 29.3.18 12:42

ponižujícímu zacházení anebo trestu ve smyslu čl. 7 odst. 2 Listiny a čl. 3 Úmluvy, jakož i čl. 3 Úmluvy proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání a čl. 7 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech. Povinnost státu plynoucí z tohoto zákazu (či jemu odpovídajícího práva), mající rovněž povahu mezinárodního závazku, musí mít v případě kolize se závazky plynoucími z extradičních mezinárodních smluv přednost [nález ze dne 15. dubna 2003 sp. zn. I. ÚS 752/02 (N 54/30 SbNU 65); rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 7. července 1989 ve věcí stížnosti č. 14038/88 – *Soering proti Spojenému království*].

39. Vydávající stát samozřejmě nemůže s jistotou zaručit, že se dožadující stát nedopustí postupu, který by vedl k porušení základních práv a svobod. Obecné soudy jsou však při rozhodování o přípustnosti vydání povinny z moci úřední posoudit, zda v případě jeho realizace nehrozí osobě, jež má být vydána, reálné nebezpečí, že k takovémuto následku dojde, případně zda neexistuje reálné nebezpečí flagrantního odepření spravedlnosti. Pakliže by takovéto nebezpečí zjistily, nesmí vydání připustit [blíže např. nález sp. zn. I. ÚS 752/02 (viz výše) nebo nález ze dne 29. ledna 2014 sp. zn. II. ÚS 1221/13 ve znění opravného usnesení sp. zn. II. ÚS 1221/13 ze dne 10. února 2014 (N 12/72 SbNU 169)]. Pojmu „reálného nebezpečí" je třeba (v souladu s ustáleným výkladem pojmu „substantial grounds" zavedeným v rozsudku Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Soering proti Spojenému království*, § 91) rozumět tak, že ve významném procentu případů obdobných situaci stěžovatele dojde k nežádoucímu následku, takže stěžovatel má dobré důvody se domnívat, že takový následek může s významnou pravděpodobností postihnout i jeho. Nevyžaduje se zde intenzita trestního standardu „nade vši pochybnost" ani důkazního standardu užívaného v zemích common law v civilních věcech [„vyšší pravděpodobnost že ano, než že ne" (balance of probabilities)], neboť za situace, kdy by mohlo dojít k tak závažným důsledkům, jakými může být smrt či vážné fyzické nebo psychické poškození vydávané osoby, nelze požadovat, aby tato dokazovala, že k těmto důsledkům skutečně bez pochyby či s nadpoloviční pravděpodobností dojde (srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 26. března 2008 č. j. 2 Azs 71/2006-82). K pojmu „flagrantního odepření spravedlnosti" („flagrant denial of justice") je pak nutno připomenout, že tento je Evropským soudem pro lidská práva vykládán jako nespravedlnost soudního procesu, která je natolik zásadní, že způsobuje naprostou destrukci práva zakotveného v čl. 6 Úmluvy. Takovýto následek lze identifikovat např. s nemožností obnovy řízení v případě, kdy je vydávaná osoba odsouzena in absentia, s naprostým odepřením práva obhajoby, s držením ve vazbě bez možnosti o přezkum důvodů této vazby požádat nezávislý a nestranný soud či se záměrným a systematickým odepíráním přístupu

Sbirka_nalezu-82.indd 465 29.3.18 12:42

k právníkovi [rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 17. ledna 2012 ve věci stížnosti č. 8139/09 – *Othman (Abu Qatada) proti Spojenému království*, § 259].

40. Při rozhodování o přípustnosti vydání do ciziny je třeba otázku splnění všech právních podmínek vyplývajících z vnitrostátní úpravy a mezinárodních smluv posuzovat ve vztahu ke konkrétní osobě, jež má být vydána, a jejímu jednání, pro které má být vydána. Nejde tedy o abstraktní rozhodování v tom smyslu, zda je vydání do některého státu obecně přípustné, či nikoliv. Při posuzování, zda vydání nebrání důvod jeho nepřípustnosti podle § 393 písm. k) trestního řádu, jenž spočívá v existenci důvodné obavy, že by trestní řízení v dožadujícím státě neodpovídalo zásadám čl. 3 a 6 Úmluvy, anebo že by trest odnětí svobody uložený nebo předpokládaný v dožadujícím státě nebyl vykonán v souladu s požadavky čl. 3 Úmluvy, je pak třeba vycházet z aktuálních informací o situaci v daném státě, které lze získat zejména ze zpráv mezivládních a nevládních organizací o stavu dodržování lidských práv. Ostatně i Evropský soud pro lidská práva se při posuzování celkové situace v zemi pro účely zjištění, zda osobě v případě jejího vydání reálně hrozí vystavení mučení či nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestání, opírá o informace a důkazy, které považuje za spolehlivé a objektivní, mezi něž počítá informace od smluvních i nesmluvních států Úmluvy, zprávy orgánů Organizace spojených národů nebo uznávaných mezinárodních nevládních organizací (např. Amnesty International), nebo vládních zdrojů [srov. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 11. ledna 2007 ve věci stížnosti č. 1948/04 – *Salah Sheekh proti Nizozemsku*, § 136]. Obdobný postup se předpokládá i při posuzování důvodu nepřípustnosti podle § 91 odst. 1 písm. o) zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních.

41. Má-li soud na základě zpráv o stavu dodržování lidských práv ve vyžadujícím státě (po jejich zhodnocení ve vztahu ke konkrétní osobě) nadále pochybnosti o tom, zda by řízení v takovém státě odpovídalo zásadám Úmluvy, pak je namístě vyžádání záruk ze strany dotčeného státu, které tyto pochybnosti rozptýlí, zvláště, jde-li o stát, který zjevně určité standardy respektování lidských práv naplňuje. Vždy je přitom nezbytné se vypořádat s otázkou, zda takovéto ujištění představuje dostatečnou záruku, že vydávaná osoba bude v praxi chráněna před nebezpečím zacházení v rozporu s Úmluvou, a zda jeho prostřednictvím dožadující stát poskytuje dostatečné prostředky kontroly [např. rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 17. února 2009 ve věci stížnosti č. 48514/06 – *Gasayev proti Španělsku*, viz též usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. dubna 2016 sp. zn. 11 Tcu 1/2016].

42. Obecné soudy musí v neposlední řadě zvažovat, zda na straně osoby, jež má být vydána, nejsou humanitární, zdravotní a jiné závažné

Sbirka_nalezu-82.indd 466 29.3.18 12:42

(např. rodinné) důvody, vzhledem k nimž by jí vydání do cizího státu způsobilo nepřiměřenou újmu [nález ze dne 10. října 2012 sp. zn. IV. ÚS 353/12 (N 171/67 SbNU 97), bod 23].

V./b Formální nedostatky žádosti

43. Uvedená východiska ústavněprávního přezkumu se uplatní i v projednávané věci. Ústavní soud se předně zabýval námitkou, že vrchní soud nerespektoval právní závěry obsažené v nálezu sp. zn. III. ÚS 1354/13 ze dne 11. 9. 2013 (N 161/70 SbNU 501), kterým bylo rozhodnuto ve věci stěžovatele týkající se nedostatků extradiční žádosti. V tomto ohledu připomíná, že uvedený nález shledal porušení ústavně zaručených práv stěžovatele již v tom, že o přípustnosti vydání bylo rozhodnuto na základě neúplných podkladů. Popis extradičního skutku v nich byl totiž nedostatečně konkretizován a současně z nich nebyly seznatelné důkazy, na jejichž základě dospěly ruské orgány k podezření, že se uvedeného skutku měl dopustit právě stěžovatel.

44. Na tyto nedostatky extradiční žádosti bylo v dalším řízení reagováno ze strany příslušných orgánů Ruské federace jejím doplněním o další dokumenty. Z nich vyplývá, že „podvodný způsob a zneužití důvěry“, kterým měl stěžovatel dosáhnout převodu finančních prostředků poškozené společnosti na jím zadané účty několika firem, měl spočívat v nabídce uzavření smluv s touto organizací a slibu dodávky různých stavebních materiálů za ceny nižší nežli tržní, ačkoliv sám věděl, že tyto firmy jsou zapsány na nastrčené osoby. Kromě toho byly poskytnuty kopie důkazů, jež mají odůvodňovat podezření, že se stěžovatel dopustil extradičního skutku. Konkrétně jde o:

a) protokoly o výslechu jednatele společnosti s ručením omezeným Promstrojmatěrialy Ali Abdulajeviče Alimagomedova ze dne 1. července 2010 a 17. září 2013, v nichž popisuje své setkání se stěžovatelem v Machačkale začátkem prosince, které vyústilo do uzavření smluv mezi touto společností a společnostmi s ručením omezeným „Konsalt Kompany“, „Domos Grupp“ a „Alkom Trast“ o velkoobchodních dodávkách stavebních materiálů, na jejímž základě došlo k zaplacení částky 2 mil. rublů na účty těchto společností, aniž by tyto materiály byly skutečně dodány;

b) protokol o rekognici ze dne 21. září 2010, v jejímž rámci uvedený svědek poznal osobu stěžovatele a označil jej jako osobu, která se vůči němu dopustila trestného činu;

c) protokol o výslechu svědkyně Mariny Alexandrovny Ťepljakové ze dne 23. července 2010, na níž byla zapsána společnost s ručením omezeným „Konsalt Kompany“ a jež poznala fotografii stěžovatele a označila jej jako osobu jménem „Viktor“, která měla při sobě ustavující doklady uvedené společnosti;

Sbirka_nalezu-82.indd 467 29.3.18 12:42

d) protokoly o výslechu svědkyň Věry Vladimírovny Kašajevé, Olgy Vladimirovny Chlopotiné a Gulnary Ovedmuratovny Olennikové ze dnů 27. července 2010, 29. července 2010 a 12. srpna 2010, na které byly v době, kdy žádaly o zaměstnání kurýrů, nezjištěnými osobami přihlášeny různé společnosti, mimo jiné již zmíněné společnosti „Konsalt Kompany", „Domos Grupp" a „Alkom Trust", ve skutečnosti však nebyly jejími vedoucími;

e) platební příkazy, na jejichž základě byly společností s ručením omezeným Promstrojmatěrialy převedeny na běžný účet uvedených tří společností finanční prostředky v částce 1 milionu, 500 tisíc a 500 tisíc rublů.

Žádného jiného podvodného jednání se stěžovatel podle vyjádření orgánů Ruské federace neměl dopustit.

45. Podle jednatele poškozené společnosti měl stěžovatel při jejich vzájemném jednání v první dekádě prosince 2009 prokázat svou identitu náhradním dokladem. Takovýto doklad mu měl být vystaven rok předtím v souvislosti se změnou příjmení (původní příjmení stěžovatele bylo Judin). Z vyjádření příslušného orgánu Ruské federace pro otázky občanství vyplývá, že dřívější občanský průkaz odevzdal dne 23. prosince 2008.

46. Doplněním žádosti byly odstraněny její formální nedostatky, které bránily tomu, aby ze strany obecných soudů vůbec mohla být posuzována přípustnost vydání stěžovatele. Vrchní soud proto nepochybil, pokud za této situace přistoupil k hodnocení jednotlivých důvodů nepřípustnosti vydání podle § 393 trestního řádu. Ústavní soud se tak dále zabýval otázkou, zda tím, že uvedený soud vyslovil přípustnost vydání stěžovatele, neporušil jeho ústavně zaručená práva a svobody. Zaměřil se přitom na jím provedené posouzení důvodů nepřípustnosti vydání podle písmen k), l), m) a n) uvedeného ustanovení, vůči němuž směřovaly ústavní stížností uplatněné námitky.

V./c Posouzení závěrů vrchního soudu ohledně neexistence důvodů nepřípustnosti vydání podle § 393 trestního řádu

47. Stěžovatel má být vydán do Ruské federace, která je stranou Úmluvy. Obdobně jako v případě jejích ostatních smluvních státu lze i v jejím případě vycházet z předpokladu, že její orgány se na Českou republiku obracejí v dobré víře a že na jejím území je obecně respektován standard touto Úmluvou zaručených základních práv a svobod. Na druhé straně nelze přehlédnout, že v tamním justičním systému a oblasti vězenství se vyskytují některé závažné deficity. Tyto sice samy o sobě nečiní vydání automaticky nepřípustným (viz usnesení ze dne 29. ledna 2013 sp. zn. I. ÚS 48/13), podmiňují jej však řádným individuálním posouzením příslušných otázek, v jehož rámci bude postaveno najisto, zda vydání v konkrétní věci nebrání určitá zcela konkrétní závažná zjištění [srov. např. výše citovaný nález sp. zn. IV. ÚS 353/12 nebo nález ze dne 26. května 2015 sp. zn. II. ÚS

Sbirka_nalezu-82.indd 468 29.3.18 12:42

1017/14 (N 99/77 SbNU 473)]. Předpoklad dobré víry musí být vyvrácen právě s ohledem na okolnosti týkající se konkrétní věci [např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 30. dubna 2013 ve věci stížnosti č. 49872/11 – *Tymošenko proti Ukrajině*, § 294].

48. Jak již bylo uvedeno, v extradičním řízení představuje stěžejní záruku ochrany základních práv a svobod vydávané osoby jeho soudní fáze, v jejímž rámci je rozhodováno o přípustnosti vydání. Ústavní soud přezkoumal závěry vrchního soudu z hlediska výše shrnutých ústavněprávních požadavků, neshledal však opodstatněnými ty námitky stěžovatele, jež se týkaly důvodů nepřípustnosti jeho vydání podle § 393 písm. l), m) a n) trestního řádu. Vrchní soud náležitým a přesvědčivým způsobem vysvětlil, z jakých důvodů není v případě stěžovatele dána důvodná obava, že by byl v případě svého vydání vystaven pronásledování z důvodu svého původu, rasy, náboženství, příslušnosti k určité národnostní nebo jiné skupině, státního občanství nebo pro své politické názory, nebo že by se zhoršilo jeho postavení v trestním řízení anebo při výkonu trestu odnětí svobody [písmeno l)], ani že by byl vydáním zřejmě nepřiměřeně postižen vzhledem ke svému věku a osobním poměrům při zohlednění závažnosti trestného činu, ze kterého je obviněn [písmeno m)]. Rovněž bylo vyloučeno, že by trestný čin, pro který se o vydání stěžovatele žádá, nebyl trestným činem podléhajícím vydání [písmeno n)]. Argumentace, kterou ve vztahu k těmto důvodům uplatnil stěžovatel, podle Ústavního soudu nebyla způsobilá zpochybnit příslušné závěry vrchního soudu. Z příslušného spisu vyplývá, že tyto závěry mají oporu v provedeném dokazování a nelze v nich spatřovat svévoli nebo jakýkoliv jiný kvalifikovaný exces, s nímž by bylo možné identifikovat závěr o porušení základních práv a svobod. V podrobnostech postačí odkázat na relevantní části odůvodnění napadeného usnesení, jež byly stručně shrnuty výše (viz body 6 až 10 tohoto nálezu).

49. K obdobnému závěru již nicméně nelze bez dalšího dospět ve vztahu k posouzení důvodu nepřípustnosti vydání podle § 393 písm. k) trestního řádu. Podle tohoto ustanovení bylo vydání osoby do cizího státu nepřípustné, jestliže byla důvodná obava, že by trestní řízení v dožadujícím státě neodpovídalo zásadám čl. 3 a 6 Úmluvy, anebo trest odnětí svobody uložený nebo předpokládaný v dožadujícím státě by nebyl vykonán v souladu s požadavky čl. 3 Úmluvy.

50. Ze zprávy Ministerstva zahraničních věcí, ze které vycházel i vrchní soud, vyplývá, že i když jsou v Ruské federaci ve vztahu k trestnímu řízení formálně zajištěna základní práva podle čl. 3 a 6 Úmluvy, v praxi nejsou nijak ojedinělé případy, kdy dochází s ohledem na nejrůznější zájmy k manipulaci trestního řízení, včetně soudního procesu. Podle dokumentů nevládních organizací, které uvedená zpráva také shrnuje, existuje velká pravděpodobnost, že vydaná osoba nebude mít přístup ke kompetentnímu

Sbirka_nalezu-82.indd 469 29.3.18 12:42

a nezávislému soudu a bude neprávem odsouzena; vyloučit nelze ani nebezpečí ztráty života (č. l. 184a až 189a).

51. Ústavní soud na tomto místě nijak nerozporuje závěr vrchního soudu, že nejde o jednání, které by bylo schvalováno orgány Ruské federace, nýbrž o případy nežádoucí, které se veřejná moc v té či oné míře snaží odhalovat. Nelze ovšem přehlédnout, že jde současně o reálnou hrozbu, která je zvlášť umocněna poměry v Republice Dagestán. Jak dále uvádí citovaná zpráva, „specifikem většiny převážně etnických republik v Ruské federaci je systém moci ovlivněný do značné míry neformálními vztahy mezi jednotlivými klany a rody. Soudní řízení, výkon vazby a trestu proto v některých případech může být pozitivně nebo negativně ovlivněn tím, zda je zájmová osoba pod ochranou některého z vládnoucích klanů nebo je naopak s takovým klanem v konfliktu. … Nevládní organizace zabývající se ochranou lidských práv a také vlastní poznatky zastupitelského úřadu v Moskvě … konstatují četné případy hrubého porušování standardních vyšetřovacích a soudních procesů“, byť se tak děje „především v případech spojených s bojem proti terorismu, kdy je násilná forma získávání přiznání nebo svědectví neformálně povolována vedením těchto autonomních republik“ (č. l. 200 až 201).

52. Závěry týkající se možných rizik v souvislosti s trestním řízením v Ruské federaci jsou podpořeny i jinými důkazy provedenými obecnými soudy (např. zpráva Českého helsinského výboru, rekapitulovaná na str. 8 napadeného usnesení, podle níž lze mít důvodnou obavu ohledně trestního řízení i výkonu trestu).

53. Postupu vrchního soudu lze nepochybně přisvědčit v tom, že se neomezil jen na celkové zhodnocení poměrů v Ruské federaci a vedle toho se zabýval rovněž situací v Republice Dagestán, na jejímž území a jejímiž orgány by v případě vydání bylo vedeno trestní řízení proti stěžovateli. Z ústavněprávního hlediska přitom není co vytknout ani jeho obecnému závěru, že i když nedostatky vytčené v jednotlivých zprávách vypovídají o tom, že případy porušování zásad podle čl. 3 a 6 Úmluvy v souvislosti s trestním řízením nejsou v Ruské federaci nijak neobvyklé, situace není natolik kritická, že by sama o sobě zcela vylučovala nepřípustnost vydání jakékoliv osoby, a to i kdyby toto řízení mělo být vedeno na území Republiky Dagestán.

54. Výhradu lze mít až ke způsobu, jakým vrchní soud vztáhl tyto obecné závěry na případ stěžovatele. Z provedeného dokazování totiž vyplývá reálné nebezpečí, že trestní stíhání prováděné ze strany příslušných orgánů Republiky Dagestán bude z nejrůznějších důvodů ovlivněno v neprospěch stěžovatele a že v jeho rámci nebudou respektovány záruky spravedlivého procesu. Stěžovatel sice dostatečným způsobem neprokázal, že ve vztahu k jeho osobě by toto nebezpečí mělo být s ohledem na konkrétní

Sbirka_nalezu-82.indd 470 29.3.18 12:42

okolnosti intenzivnější, když ostatně sám tvrdil, že v Republice Dagestán nikdy nebyl a na místní poměry nemá žádné vazby. Navzdory tomu nelze uvedená obecná zjištění bagatelizovat pouhým poukazem na to, že se zpravidla týkají jen trestního řízení proti určitým skupinám osob, typicky politickým odpůrcům či příslušníkům určitého náboženství. Možnost, že v případě trestního stíhání dojde ke flagrantnímu odepření spravedlnosti, je zde natolik intenzivní, že je povinností obecných soudů v každém konkrétním případě pečlivě zvažovat, zda trestní stíhání, pro které má k vydání dojít, má rozumný základ a zda žádost a s ní spojené extradiční materiály dostatečným způsobem eliminují riziko jeho případné vykonstruovanosti. Povinnost provést takovéto posouzení Ústavní soud naznačil již z nálezu sp. zn. III. ÚS 1354/13 (viz bod 36 tohoto nálezu).

55. V této souvislosti nepochybně nelze upřít význam zárukám poskytnutým Generální prokuraturou Ruské federace. Závěr o jejich reálném fungování je podpořen dosavadní praxí, kterou v průběhu řízení před obecnými soudy potvrdil i zastupitelský úřad České republiky v Moskvě. Jde však pouze o jednu z relevantních skutečností, která má navíc stěžejní význam zejména z hlediska zajištění dodržování čl. 3 Úmluvy. S ohledem na nebezpečí flagrantního odepření spravedlnosti bylo proto nezbytné hodnotit i další extradiční materiály. Přesněji řečeno, měl vrchní soud na jejich základě učinit úvahu ohledně toho, zda má trestní stíhání stěžovatele rozumný základ, aniž by je zároveň hodnotil v tom smyslu, zda předmětné důkazy postačují i pro závěr o jeho vině, což mu s ohledem na účel extradičního řízení nepřísluší.

56. Z extradičních materiálů Ústavní soud zjistil, že trestní stíhání stěžovatele je fakticky založeno jen na svědectví jednatele poškozené společnosti a podpůrně též na výpovědi jedné z jednatelek „schránkových" firem, která však – jak vyplývá z příslušného protokolu – obsahuje v některých bodech jeho odlišný popis. Z extradičních materiálů se již ale nepodávají jakékoliv další skutečnosti, z nichž by bylo lze usuzovat na to, že k jednání, které se stěžovateli klade za vinu, z jeho strany skutečně došlo. V tomto ohledu chybí jakákoliv informace, která by zasazovala předmětné jednání do kontextu jeho podnikatelských či jiných aktivit na území Ruské federace, potažmo na území Republiky Dagestán. Bez odpovědi zůstává i otázka, jakým způsobem měl být stěžovatel napojen na „schránkové" firmy, jejichž účty byly použity v rámci převodů finančních prostředků poškozené společnosti, a z čeho je dovozováno, že to byl právě on, kdo tyto prostředky vybral a jak mělo být s těmito finančními prostředky naloženo. Z extradičních materiálů neplynou ani žádná konkrétní zjištění ohledně jeho návštěvy Republiky Dagestán, tedy kdy se konala, jaký byl její průběh nebo kde se během ní stěžovatel zdržoval.

Sbirka_nalezu-82.indd 471 29.3.18 12:42

57. Uvedené nesrovnalosti nelze vykládat tak, že žádost o vydání měla podrobně zodpovědět každou z těchto dílčích otázek. Měla ale poskytnout dostatek informací k tomu, aby byly v potřebné míře odstraněny pochybnosti ohledně toho, zda zjištěná obecná rizika spojená s trestním řízením, k němuž by mělo dojít na území Republiky Dagestán, mohou dopadat i na případ stěžovatele. Podle názoru Ústavního soudu tomu tak v dané věci zjevně není, neboť zjištění, na nichž je žádost o vydání stěžovatele založena, k prokázání rozumného základu jeho trestního stíhání zjevně nepostačují. Pokud přitom Vrchní soud v Praze zaujal v této otázce odlišný názor, pak ve svém rozhodování neposkytl ochranu základnímu právu stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 Úmluvy, jež – za daných okolností – musí dostat přednost před mezinárodněprávním závazkem plynoucím z extradiční smlouvy. Ve výsledku tak tento soud napadeným usnesením posoudil důvod nepřípustnosti vydání podle § 393 písm. k) v extrémním rozporu s provedenými důkazy, což mělo současně za následek porušení uvedeného základního práva.

VI. Závěr

58. Ze všech těchto důvodů Ústavní soud podle § 82 odst. 1 a odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl ústavní stížnosti stěžovatele (výrok I) a podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona napadené usnesení zrušil (výrok II). Tím se věc vrací Vrchnímu soudu v Praze, který bude o přípustnosti vydání opětovně rozhodovat vázán právním názorem vysloveným v tomto nálezu. V pokračujícím řízení by měl tento soud ověřit, zda s ohledem na informace uvedené v posledním podání stěžovatele (viz bod 26 tohoto nálezu) nadále trvá žádost Ruské federace o vydání stěžovatele. Rovněž bude muset zohlednit, zda v mezidobí nenastaly – pokud jde o vývoj v Ruské federaci nebo jejím subjektu Republice Dagestán – nové skutečnosti, jež by měly význam z hlediska posouzení důvodu nepřípustnosti vydání podle § 393 písm. k) trestního řádu [nyní § 91 odst. 1 písm. o) zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních].

59. Návrh stěžovatele na uložení povinnosti Vrchnímu soudu v Praze a Městskému soudu v Praze obnovit stav před porušením jeho základních lidských práv odmítl Ústavní soud podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu jako nepřípustný. Možnost vyhovění mu je vázána na to, že ústavní stížnost směřuje proti jinému zásahu orgánu veřejné moci, než je rozhodnutí, což však v tomto případě není splněno. Podle § 43 odst. 1 písm. d) zákona o Ústavním soudu pak odmítl návrh, aby rozhodl o změně rozhodujícího senátu Vrchního soudu v Praze, neboť k takovémuto rozhodnutí není příslušný.

Sbirka_nalezu-82.indd 472 29.3.18 12:42

Č. 156

K zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou nezákonným trestním stíháním pro odepření nastoupit vojenskou službu v době komunistického režimu

Tam, kde již soudní rozhodnutí, byť byla založena na nesprávném výkladu vnitrostátního práva či Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, vytvořila legitimní očekávání náhrady nemajetkové újmy u poškozených, kteří byli v době nesvobody nespravedlivě odsouzeni a uvězněni kvůli odmítnutí nastoupit vojenskou službu z důvodů náboženského či obdobného přesvědčení, nemohou soudy tato legitimní očekávání zklamat ve vztahu k těm, kteří své nároky uplatnili dříve, než Ústavní soud stanoviskem pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 39/14 ze dne 25. 11. 2014 (ST 39/75 SbNU 707; 297/2014 Sb.) uznal chybnost svého dosavadního výkladu. I po přijetí uvedeného stanoviska tedy platí, že ve shodě s předchozí judikaturou se postupuje vůči poškozeným, jejichž žaloba byla podána ještě před přijetím tohoto stanoviska, i co do výše náhrady nemajetkové újmy.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Vojtěcha Šimíčka a soudců Jiřího Zemánka (soudce zpravodaj) a Ludvíka Davida – ze dne 23. srpna 2016 sp. zn. II. ÚS 823/15 ve znění opravného usnesení sp. zn. II. ÚS 823/15 ze dne 13. prosince 2016 ve věci ústavní stížnosti Jána Semana, zastoupeného JUDr. Lubomírem Müllerem, advokátem, se sídlem Symfonická 1496/9, Praha 5, proti výroku I rozsudku Nejvyššího soudu č. j. 30 Cdo 1005/2014-51 ze dne 10. února 2015, rozsudku Městského soudu v Praze č. j. 53 Co 269/2013-41 ze dne 21. října 2013 a rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 2 č. j. 22 C 49/2012-31 ze dne 15. března 2013, jimiž bylo rozhodnuto o stěžovatelově žalobě na přiznání zadostiučinění za nemateriální újmu způsobenou nezákonným trestním stíháním pro odepření nastoupit vojenskou službu v době komunistického režimu, za účasti Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 2 jako účastníků řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Nejvyššího soudu č. j. 30 Cdo 1005/2014-51 ze dne 10. února 2015, rozsudkem Městského soudu v Praze č. j. 53 Co 269/2013-41 ze dne 21. října 2013 a rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 2 č. j. 22

Sbirka_nalezu-82.indd 473 29.3.18 12:42

C 49/2012-31 ze dne 15. března 2013 byla porušena základní práva stěžovatele zaručená čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Rozsudek Nejvyššího soudu č. j. 30 Cdo 1005/2014-51 ze dne 10. února 2015, rozsudek Městského soudu v Praze č. j. 53 Co 269/2013-41 ze dne 21. října 2013 a rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 2 č. j. 22 C 49/2012-31 ze dne 15. března 2013 se ruší.

Odůvodnění

I.

1. Ústavní stížností doručenou Ústavnímu soudu dne 18. března 2015, která splňuje formální náležitosti stanovené zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu"), se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí s tvrzením, že jimi byla porušena jeho ústavní práva zaručená čl. 36 odst. 1 a 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina"), čl. 5 odst. 5 a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále též jen „Úmluva") a čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava").

2. Z obsahu ústavní stížnosti a spisu Obvodního soudu pro Prahu 2 sp. zn. 22 C 49/2012 se podává, že stěžovatel byl rozsudkem Vojenského obvodového soudu Bratislava sp. zn. 1 T 105/78 ze dne 28. června 1978 uznán vinným trestným činem nenastoupení služby v ozbrojených silách podle § 269 odst. 1 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, a byl odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v trvání 18 měsíců. Uložený trest vykonal celý v době od 6. května 1978 do 6. listopadu 1979. Usnesením Vojenského obvodového soudu v Bratislavě sp. zn. 2 Rtv 409/90 ze dne 30. května 1991 byl původní rozsudek zrušen ve výroku o trestu a následným rozsudkem téhož soudu sp. zn. 2 Rtv 409/90 ze dne 10. července 1991 bylo při nezměněném výroku o vině upuštěno od potrestání. Usnesením Okresního soudu v Ostravě sp. zn. Rt 2/2010 ze dne 14. dubna 2011 byl zrušen i pravomocný výrok o vině a trestní stíhání stěžovatele bylo podle § 2 odst. 2 zákona č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci, ve znění zákona č. 47/1991 Sb., zastaveno.

3. Podáním ze dne 16. srpna 2011 stěžovatel požádal o dodatečné odškodnění. Ministerstvo spravedlnosti jeho žádosti dopisem ze dne 31. srpna 2012 č. j. 63/2011-ODSK-RO/4 částečně vyhovělo, avšak v položce zadostiučinění za nemateriální újmu jeho nárok odmítlo s odkazem na probíhající soudní řízení.

4. Obvodní soud pro Prahu 2 následně napadeným rozsudkem zamítl žalobu stěžovatele na přiznání zadostiučinění za nemateriální újmu s odkazem na judikaturu Nejvyššího soudu.

Sbirka_nalezu-82.indd 474 29.3.18 12:42

5. K odvolání stěžovatele Městský soud v Praze dalším napadeným rozsudkem rozhodnutí soudu prvního stupně potvrdil. Se soudem prvního stupně se ztotožnil v tom, že v daném případě nelze stěžovateli vyhovět na základě aplikace norem podústavního práva ani na základě přímé aplikace čl. 5 odst. 5 Úmluvy, neboť Úmluva vstoupila pro území České republiky v platnost dnem 18. 3. 1992, tedy po vydání původních rozhodnutí a poté, co stěžovatel byl vazebně držen a vykonal trest odnětí svobody.

6. O dovolání stěžovatele rozhodl Nejvyšší soud tak, že napadeným výrokem I rozsudek odvolacího soudu změnil v tom smyslu, že se rozsudek soudu prvního stupně mění tak, že trestním stíháním stěžovatele, jeho odsouzením a výkonem trestu bylo porušeno jeho právo na svobodné přesvědčení, názor a jeho projev, právo na spravedlivý proces, a v konečném důsledku jeho uvězněním a výkonem trestu právo na svobodný život a osobní bezpečnost, a dále tímto výrokem I rozhodl, že se zamítá žaloba na zaplacení částky 494 100 Kč. Dalšími výroky rozhodl o nákladech řízení před soudy všech stupňů. Nejvyšší soud v podstatě dospěl k závěru, že při nemožnosti přímé použitelnosti mezinárodní úmluvy je třeba aplikovat úpravu vyjádřenou v § 31a zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon č. 82/1998 Sb.“) a konstatovat porušení práva bez finančního zadostiučinění s tím, že kritéria pro stanovení jiné formy zadostiučinění se zde zjevně nemohou pro časový odstup od doby vzniku a trvání újmy poškozenému uplatnit.

II.

7. Stěžovatel v ústavní stížnosti poukazuje na výrok II sjednocujícího stanoviska Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS-st. 39/14 ze dne 25. listopadu 2014 (ST 39/75 SbNU 707; 297/2014 Sb.), v němž je jasně uvedeno, že čl. 5 odst. 5 Úmluvy se má aplikovat i na ty, kdo podali v obdobných věcech žalobu před uveřejněním tohoto stanoviska, což je i případ stěžovatele. Dále odkazuje na nálezy sp. zn. IV. ÚS 3439/11 ze dne 4. března 2013 (N 37/68 SbNU 379), sp. zn. IV. ÚS 662/12 ze dne 30. dubna 2013 (N 70/69 SbNU 255), sp. zn. IV. ÚS 500/13 ze dne 5. listopadu 2013 (N 180/71 SbNU 163), sp. zn. IV. ÚS 644/13 ze dne 24. dubna 2014 (N 66/73 SbNU 241), sp. zn. IV. ÚS 2265/13 ze dne 24. dubna 2014 (N 68/73 SbNU 265). Nejvyšší soud však v projednávané věci aplikoval ustanovení § 31a zákona č. 82/1998 Sb., přitom takovou aplikaci výslovně vylučuje § 36 tohoto zákona, neboť k nezákonným rozhodnutím a k nezákonnému stavu došlo přede dnem účinnosti tohoto zákona.

Sbirka_nalezu-82.indd 475 29.3.18 12:42

8. Stěžovatel připomíná, že řadě osob v obdobném právním postavení byla náhrada nemateriální újmy soudními rozsudky pravomocně přiznána a vyplacena, přičemž i Ministerstvo spravedlnosti po vydání nálezu sp. zn. IV. ÚS 500/13 ze dne 5. 11. 2013 (N 180/71 SbNU 163) začalo finanční zadostiučinění vyplácet dobrovolně. Stěžovateli však nebylo přiznáno soudně ani mimosoudně. V této souvislosti odkazuje na nález sp. zn. II. ÚS 290/05 ze dne 1. prosince 2005 (N 221/39 SbNU 337). Nejvyšší soud existující nerovnosti napadeným výrokem ještě prohloubil, a pokud odkázal na nález sp. zn. III. ÚS 1856/13 ze dne 18. prosince 2014 (N 233/75 SbNU 597), aby ospravedlnil své rozhodnutí o vyslovení omluvy a odmítnutí finančního zadostiučinění, zmíněný nález k ničemu takovému nenabádá. V této souvislosti odkazuje na nález sp. zn. I. ÚS 3451/13 ze dne 24. února 2015 (N 26/76 SbNU 357). Zmiňované nálezy dle stěžovatele rozhodně nemluví o tom, že by roky nezákonného odnětí svobody měly být kompenzovány pouhou omluvou. Zadostiučinění formou omluvy či konstatování porušení práva je dle stěžovatele vhodné tam, kde došlo na straně státu k drobnému pochybení. Jestliže však dojde k tak závažnému zásahu do práv občana, jako je déletrvající zbavení osobní svobody, pak omluva, resp. konstatování porušení práva bez přiměřené finanční kompenzace je výsměchem poškozenému občanovi a pošlapáním jeho lidské důstojnosti. Stěžovatel odkazuje též na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva, podle níž finanční odškodnění nevinně vězněných osob má tři složky – náhradu materiální újmy, náhradu nemateriální újmy a náhradu nákladů právního zastoupení (viz rozsudek ze dne 29. května 1997 ve věci *Tsirlis a Kouloumpas proti Řecku*). V zásadě není žádný důvod, aby stěžovateli byla přiznána 1. a 3. složka a druhá mu byla odepřena.

9. V doplnění ústavní stížnosti ze dne 26. dubna 2015 stěžovatel uvádí, že jeho právo na finanční náhradu nemateriální újmy vyplývá i z nálezu sp. zn. I. ÚS 819/15 ze dne 15. dubna 2015 (N 81/77 SbNU 177).

III.

10. Podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu vyzval Ústavní soud účastníky řízení a vedlejšího účastníka řízení, aby se k podané ústavní stížnosti vyjádřili.

11. Nejvyšší soud ve svém vyjádření uvedl, že si byl při rozhodování vědom stanoviska pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS-st. 39/14 (viz výše) a závěry v něm uvedené ve své rozhodovací činnosti aplikoval. Za situace, kdy neexistovala žádná pozitivní právní norma, z níž by vyplýval nárok stěžovatele na odškodnění, nemohl žádnou takovou normu přímo použít, a to ani zákon č. 82/1998 Sb. Uvedl, že si je vědom související judikatury Ústavního soudu, z níž se podává, že vzhledem k legitimnímu očekávání, jež vyplynulo z nesprávného výkladu Úmluvy Ústavním soudem, má být

Sbirka_nalezu-82.indd 476 29.3.18 12:42

dotčeným osobám přiznáno odškodnění v penězích, byť tento nárok nemá oporu v pozitivním právu. I přesto setrvává na svých závěrech, neboť je toho názoru, že ani legitimní očekávání v chybný výklad práva nemůže založit právní nárok. Odkázal přitom na usnesení sp. zn. I. ÚS 737/15 ze dne 28. 4. 2015 (v SbNU nepublikováno, dostupné na http://nalus.usoud.cz).

12. Městský soud v Praze odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí a závěry v něm vyjádřené.

13. Další účastník řízení Obvodní soud pro Prahu 2 a vedlejší účastník řízení Ministerstvo spravedlnosti se k ústavní stížnosti nevyjádřili.

IV.

14. Po zvážení stížnostních námitek a obsahu příslušného spisového materiálu dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

15. Ústavní soud v minulosti již mnohokrát zdůraznil, že není oprávněn zasahovat do rozhodovací činnosti soudů, neboť není vrcholem jejich soustavy (srov. čl. 81 a 90 Ústavy). Pokud soudy postupují v souladu s obsahem hlavy páté Listiny, nemůže na sebe atrahovat právo přezkumného dohledu nad jejich činností (čl. 83 Ústavy). Na druhé straně je však oprávněn a povinen posoudit, zda bylo řízení spravedlivé a zda v něm nebyla porušena ústavně zaručená základní práva nebo svobody stěžovatele.

16. Jak vyplývá ze skutečností zjištěných z obsahu spisu Obvodního soudu pro Prahu 2 sp. zn. 22 C 429/2012, stěžovatel byl v 70. letech minulého století uznán vinným trestným činem nenastoupení služby v ozbrojených silách a odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v trvání 18 měsíců, který celý vykonal. Usnesením Vojenského obvodového soudu v Bratislavě sp. zn. 2 Rtv 409/90 ze dne 30. května 1991 byl původní rozsudek z r. 1978 zrušen ve výroku o trestu a následným rozsudkem téhož soudu ze dne 10. července 1991 bylo při nezměněném výroku o vině upuštěno od potrestání. Usnesením Okresního soudu v Ostravě ze dne 14. dubna 2011 byl zrušen i pravomocný výrok o vině a trestní stíhání stěžovatele bylo zastaveno.

17. V projednávané věci je pak klíčovou otázka, zda lze na případ stěžovatele, kdy nemajetková újma, která mu byla způsobena v důsledku zmíněného nezákonného odsouzení, resp. zbavení osobní svobody, vznikla ještě předtím, než se Úmluva stala pro Českou republiku závaznou, tj. před datem 18. března 1992, aplikovat čl. 5 odst. 5 Úmluvy.

18. Otázkou aplikace čl. 5 odst. 5 Úmluvy na případy náhrady nemajetkové újmy, která vznikla před závazností Úmluvy pro Českou republiku, se Ústavní soud opakovaně zabýval [viz např. nálezy ze dne 23. 5. 2012 sp. zn. I. ÚS 3438/11 (N 111/65 SbNU 497), ze dne 4. 3. 2013 sp. zn. IV. ÚS 3439/11 (N 37/68 SbNU 379), ze dne 30. 5. 2013 sp. zn. II. ÚS 4877/12 (N 98/69 SbNU 655), ze dne 5. 11. 2013 sp. zn. IV. ÚS 500/13 (N 180/71 SbNU

Sbirka_nalezu-82.indd 477 29.3.18 12:42

163), ze dne 24. 4. 2014 sp. zn. IV. ÚS 644/13 (N 66/73 SbNU 241), ze dne 24. 4. 2014 sp. zn. IV. ÚS 2265/13 (N 68/73 SbNU 265), všechny dostupné též na http://nalus.usoud.cz].

19. Pro posouzení věci stěžovatele je rozhodující stanovisko pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS-st. 39/14 ze dne 25. 11. 2014 (ST 39/75 SbNU 707; 297/2014 Sb.), z něhož vyplynuly následující závěry:

I. Nárok na náhradu nemateriální újmy podle čl. 5 odst. 5 Úmluvy vzniká za předpokladu, že k zásahu státu do osobní svobody dotčené osoby došlo, resp. tento zásah byl ukončen až poté, co se tato mezinárodní úmluva stala pro Českou republiku závaznou (tj. od 18. 3. 1992); okamžik účasti této osoby na rehabilitaci není z tohoto hlediska relevantní.

II. Tento právní názor se neuplatní u případů, kdy žaloba na zaplacení zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu byla podána ještě před přijetím tohoto stanoviska.

20. Z uvedených závěrů stanoviska je zřejmé, že prvním výrokem Ústavní soud uznal, že jeho dosavadní výklad čl. 5 odst. 5 Úmluvy, uplatňovaný některými senáty, byl chybný, a nově poskytl ve stanovisku výklad správný. Druhým výrokem se zaměřil na žadatele, kteří – inspirováni dřívějším chybným výkladem – požádali o přiměřené zadostiučinění, a ve vztahu k nim založil fikci, že k dosud podaným žádostem je třeba přistupovat tak, jako by onen původní výklad byl správný, neboť právě na tomto předpokladu bylo založeno jejich legitimní očekávání, že i jim bude poskytnuto přiměřené zadostiučinění stejně jako jiným osobám v obdobné situaci, které měly to „štěstí“, že o jimi uplatněných nárocích soudy již stihly rozhodnout. Právě k těmto očekáváním konkrétních žadatelů mají přihlédnout obecné soudy rozhodující nyní, tedy po vydání citovaného stanoviska.

21. I po přijetí uvedeného stanoviska pléna Ústavního soudu tedy platí, že ve shodě s předchozí judikaturou se postupuje vůči těm žalobcům, jejichž žaloba na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu byla podána ještě před přijetím tohoto stanoviska, což je i případ stěžovatele.

22. I když byl tedy stěžovatel protiprávně zbaven osobní svobody ještě předtím, než se Úmluva stala pro Českou republiku závaznou, a vzhledem k tomu, že se odškodnění nemajetkové újmy nemohl domáhat dříve než okamžikem, kdy bylo v rámci rehabilitačního řízení zastaveno jeho trestní stíhání, a dále vzhledem k tomu, že se tohoto odškodnění nemohl domáhat na základě vnitrostátních předpisů, náleží mu nárok na náhradu nemajetkové újmy na základě čl. 5 odst. 5 Úmluvy. Při rozhodování o výši této náhrady obecné soudy vezmou v úvahu specifika dané věci, jež plynou z důvodů obsažených v citovaném stanovisku pléna Ústavního soudu, především v jeho bodech 31 až 35. Přihlédnou tedy k tomu, že o navrhovaném odškodnění nemateriální újmy za déletrvající omezení osobní svobody stěžovatele

Sbirka_nalezu-82.indd 478 29.3.18 12:42

v důsledku nezákonného rozhodnutí budou rozhodovat za situace, kdy v jiných právně srovnatelných případech již bylo navrhovatelům vyhověno. Odklon v neprospěch stěžovatele by byl zjevně nespravedlivý a vytvářel by tím další nerovnost a křivdu v rámci této skupiny osob, které se nacházely ve srovnatelné právní situaci, řádně se domáhaly svých práv, nicméně jen některé z nich měly to „štěstí", že jim zadostiučinění v penězích bylo přiznáno.

23. Obdobně Ústavní soud argumentoval již v nálezu sp. zn. I. ÚS 819/15 ze dne 15. 4. 2015 (N 81/77 SbNU 177), na nějž stěžovatel dodatečně odkázal, v němž uvedl, že „nároky jednotlivců, kteří v době nesvobody odmítli z důvodu náboženského či obdobného přesvědčení nastoupit vojenskou službu, a byli proto v době nesvobody nespravedlivě odsouzeni a uvězněni, které byly vzneseny před vydáním stanoviska pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 39/14 ze dne 25. 11. 2014 (ST 39/75 SbNU 707; 297/2014 Sb.), je třeba brát stejně vážně jako ty, které byly před vydáním stanoviska i rozhodnuty, a to i z hlediska výše odškodnění. Je proto namístě těm jednotlivcům, kteří své nároky uplatnili před vydáním citovaného stanoviska, přiznat i přiměřené zadostiučinění v penězích, a to ve výši odpovídající situaci, v níž by se na jejich nespravedlivé věznění v době nesvobody skutečně vztahoval čl. 5 odst. 5 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Ani zákonodárce, a tím méně pak soudy, totiž jistě nemohou odškodnit všechna příkoří, která vznikla v době nesvobody. Ovšem tam, kde již soudní rozhodnutí, byť byla založena na nesprávném výkladu vnitrostátního práva či mezinárodní úmluvy, založila legitimní očekávání poškozených, že právě jim učiněné křivdy se stát rozhodl odškodnit, nemohou soudy tato legitimní očekávání zklamat ve vztahu k poškozeným, kteří své nároky uplatnili dříve, než Ústavní soud uznal chybnost svého dosavadního výkladu".

24. Pokud Nejvyšší soud odkázal ve svém vyjádření na usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 737/15 ze dne 28. dubna 2015, Ústavní soud v něm dospěl k odlišným právním závěrům vzhledem k zjištěnému promlčení vzneseného nároku. V projednávané věci se však Městský soud v Praze případným promlčením vůbec nezabýval, neboť to považoval za nadbytečnou otázku, neřešil ji ani Nejvyšší soud, který v případě stěžovatele shledal přiměřeným zadostiučiněním toliko konstatování porušení práva.

25. Skutkově i právně shodnou problematikou, kdy se jiný stěžovatel domáhal žalobou nahrazení nemateriální újmy v souvislosti s nezákonným vězněním v době nesvobody, a kdy byla jeho žaloba i odvolání zamítnuty a k dovolání stěžovatele bylo sice Nejvyšším soudem konstatováno porušení jeho práv v důsledku nezákonného věznění, ale nárok na zaplacení přiměřeného zadostiučinění byl zamítnut, se Ústavní soud zabýval také v nálezu sp. zn. IV. ÚS 856/15 ze dne 7. června 2016 (N 104/81 SbNU 655), v němž shledal, že se obecné soudy neřídily právním názorem vysloveným

Sbirka_nalezu-82.indd 479 29.3.18 12:42

v citovaném stanovisku pléna Ústavního soudu, čímž porušily ústavní práva stěžovatele.

26. Protože v nyní projednávané obdobné věci Ústavní soud neshledal žádný relevantní důvod, aby se od právního názoru, obsaženého v posledně citovaném nálezu, jakkoliv odchyloval, shodně se závěry v něm vyslovenými konstatuje, že soudy v napadených rozhodnutích nepostupovaly v souladu s právním názorem Ústavního soudu plynoucím z jeho dosavadní judikatury, čímž porušily základní práva stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy, na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a na přiměřené odškodnění podle čl. 5 odst. 5 Úmluvy.

27. Vzhledem k výše uvedenému Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a napadená rozhodnutí podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

Sbirka_nalezu-82.indd 480 29.3.18 12:42

Č. 157
K rozhodování soudu o návrhu na osvobození od soudního poplatku

Podá-li si účastník návrh na přiznání osvobození od soudních poplatků, je správným postupem soudu, pokud tento, byť zčásti, tomuto návrhu nechce vyhovět, aby o něm nejprve rozhodl a znovu účastníka vyzval k zaplacení soudního poplatku či zbývající částky částečně prominutého soudního poplatku, a teprve pokud ani v této lhůtě účastník nezaplatí, může soud usnesením řízení zastavit. Není zde důvodu, aby se rozhodování Nejvyššího soudu v souvislosti s osvobozením od poplatku za podané dovolání tomuto postupu vymykalo. Ba naopak, vzhledem k tomu, že proti rozhodnutí Nejvyššího soudu v této věci není přípustný žádný opravný prostředek dle občanského soudního řádu, je nutno na respektování tohoto postupu Nejvyšším soudem trvat o to důrazněji. Neumožnění stěžovatelce zaplatit dodatečně soudní poplatek poté, co soud dospěl k závěru, že na její straně nejsou dány podmínky k osvobození od něj, je porušením práva stěžovatelky na spravedlivý proces dle ustanovení čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jiřího Zemánka a soudců Ludvíka Davida a Jaroslava Fenyka (soudce zpravodaj) – ze dne 24. srpna 2016 sp. zn. II. ÚS 1138/15 ve věci ústavní stížnosti Mgr. Danuše Korzcynské, zastoupené Mgr. Martinem Šedou, LL.M., advokátem, se sídlem Na Příkopě 1096/19, 110 00 Praha 1 – Staré Město, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 1. 2015 č. j. 21 Cdo 3891, 3901/2014-700, jímž bylo rozhodnuto o zastavení řízení o stěžovatelčiných dovoláních z důvodu nezaplacení soudního poplatku.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 22. 1. 2015 č. j. 21 Cdo 3891, 3901/2014-700, jakož i řízením, které předcházelo jeho vydání, bylo porušeno právo stěžovatelky na spravedlivý proces garantované ustanovením čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Toto rozhodnutí se proto zrušuje.

Sbirka_nalezu-82.indd 481 29.3.18 12:42

Odůvodnění

I. Vymezení napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností, doručenou Ústavnímu soudu dne 17. 4. 2015, která splňuje formální náležitosti stanovené zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, se stěžovatelka domáhala zrušení v záhlaví uvedeného rozhodnutí, a to s tím odůvodněním, že jím bylo zasaženo právo stěžovatelky na spravedlivý proces tak, jak je chráněno čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina").

II. Rekapitulace skutkového stavu a procesního vývoje

2. Stěžovatelka se původně v řízení vedeném u Obvodního soudu pro Prahu 8 pod sp. zn. 13 C 250/2006 domáhala jako žalobkyně po vedlejších účastnicích zaplacení částky 300 000 Kč s příslušenstvím. Soud prvního stupně stěžovatelce nevyhověl a ta neuspěla ani v řízení o odvolání, a následně ani v řízení o dovolání. Stěžovatelka proto dále podala proti prvostupňovému rozsudku, rozhodnutí o odvolání a rozhodnutí o dovolání v této věci žalobu pro zmatečnost. Tu Obvodní soud pro Prahu 8 usnesením ze dne 10. 10. 2012 č. j. 13 C 250/2006-470 odmítl a toto rozhodnutí potvrdil k odvolání stěžovatelky i Městský soud v Praze svým usnesením ze dne 18. 7. 2013 č. j. 62 Co 275/2013-493. Stěžovatelka si proto proti tomuto poslednímu jmenovanému usnesení Městského soudu v Praze podala dovolání (dále jen „dovolání v řízení o žalobě pro zmatečnost"), a to prostřednictvím svého právního zástupce Mgr. Martina Šedy, LL.M., který jí byl ustanoven Českou advokátní komorou k ochraně jejích zájmů.

3. Předtím, než stěžovatelce byl ustanoven Mgr. Šeda, LL.M., který jejím jménem podal dovolání v řízení o žalobě pro zmatečnost, požádala stěžovatelka o osvobození od soudního poplatku za toto dovolací řízení. K tomuto jejímu návrhu rozhodl Obvodní soud pro Prahu 8 usnesením ze dne 5. 2. 2014 č. j. 13 C 250/2006-535 tak, že stěžovatelce osvobození od soudního poplatku nepřiznal. Toto usnesení stěžovatelka napadla odvoláním, k němuž Městský soud v Praze svým usnesením ze dne 24. 3. 2014 č. j. 62 Co 134/2014-548 řečené usnesení Obvodního soudu pro Prahu 8 potvrdil. Proti tomuto rozhodnutí Městského soudu v Praze si podala stěžovatelka dovolání (dále jen „dovolání ve věci soudního poplatku"), a to prostřednictvím svého právního zástupce Mgr. Lukáše Shánělce. Dovolání ve věci soudního poplatku tak časově předcházelo dovolání v řízení o žalobě pro zmatečnost.

4. O dovolání v řízení o žalobě pro zmatečnost i o dovolání ve věci soudního poplatku vedl Nejvyšší soud řízení jakožto soud dovolací pod společnou spisovou značkou 21 Cdo 3891, 3901/2014. V tomto společném dovolacím řízení vyzval Nejvyšší soud stěžovatelku nejprve svým

Sbirka_nalezu-82.indd 482 29.3.18 12:42

usnesením ze dne 27. 10. 2014 č. j. 21 Cdo 3891, 3901/2014-653, doručeným Mgr. Shánělcovi, k zaplacení soudního poplatku za podané dovolání ve výši 2 000 Kč dle ustanovení § 4 odst. 1 písm. c) zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „zákon o soudních poplatcích"). Na toto usnesení reagovala stěžovatelka podáním žádosti o osvobození od soudního poplatku ze dne 28. 10. 2014, doplněné podáním ze dne 30. 10. 2014. Nejvyšší soud dále svým usnesením ze dne 17. 12. 2014 č. j. 21 Cdo 3891, 3901/2014-670, doručeným Mgr. Šedovi, LL.M., vyzval stěžovatelku k zaplacení soudního poplatku ve výši 2 000 Kč za podané dovolání dle ustanovení § 4 odst. 1 písm. c) zákona o soudních poplatcích. Stěžovatelka si dne 9. 1. 2015 sama a dne 16. 1. 2015 prostřednictvím svého právního zástupce požádala o osvobození od tohoto soudního poplatku i k této v pořadí druhé výzvě. Nejvyšší soud tak stěžovatelku v rámci dovolacího řízení o obou jejích dovoláních dvakráte vyzval k zaplacení soudního poplatku ve výši 2 000 Kč, přičemž každou z těchto výzev doručil jinému jejímu právnímu zástupci. Z jejich obsahu pak nevyplývá jejich provázanost (např. že by v pořadí druhá výzva byla označena jako „opakovaná"). Na obě tyto výzvy stěžovatelka reagovala návrhem na osvobození od soudního poplatku dle ustanovení § 138 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „občanský soudní řád").

5. Aniž o těchto návrzích stěžovatelky na osvobození od soudního poplatku Nejvyšší soud samostatně rozhodl, zastavil dle ustanovení § 9 odst. 1 zákona o soudních poplatcích řízení o obou dovoláních touto stížností napadeným usnesením ze dne 22. 1. 2015 č. j. 21 Cdo 3891, 3901/2014-700. V odůvodnění tohoto usnesení pouze stručně uvedl, že ačkoliv u stěžovatelky nebyly splněny podmínky pro osvobození od soudních poplatků dle ustanovení § 138 občanského soudního řádu, tato soudní poplatek za dovolání nezaplatila, přestože k tomu byla výše zmíněnou výzvou Nejvyššího soudu ze dne 17. 12. 2014 vyzvána. O chronologicky prvé výzvě Nejvyššího soudu k zaplacení soudního poplatku za podání dovolání ze dne 17. 10. 2014 se v tomto usnesení Nejvyšší soud nikterak nezmiňuje.

III. Argumentace stěžovatelky a další vyjádření účastníků

6. Stěžovatelka svou ústavní stížnost odůvodnila porušením svého práva na spravedlivý proces dle ustanovení čl. 36 odst. 1 Listiny, neboť Nejvyšší soud rozhodl o zastavení řízení bez toho, aby jí poskytl reálnou možnost tento poplatek zaplatit poté, co dospěl k závěru, že její výše zmíněné žádosti o osvobození od soudního poplatku jsou neodůvodněné. Dále stěžovatelka namítá, že Nejvyšší soud vedl o obou dovoláních řízení pod stejnou spisovou značkou, z čehož vyplynuly další procesní vady. Konkrétně stěžovatelka rozvedla svou argumentaci následovně:

Sbirka_nalezu-82.indd 483 29.3.18 12:42

7. Dle názoru stěžovatelky Nejvyšší soud pochybil, když o zastavení společného dovolacího řízení rozhodl bez toho, aby stěžovatelku informoval, že této osvobození od soudního poplatku nepřiznává, čímž jí odepřel možnost v řízení pokračovat. Podle stěžovatelky měl Nejvyšší soud nejprve rozhodnout samostatným usnesením o jejích návrzích na osvobození od soudního poplatku, znovu ji vyzvat k zaplacení soudního poplatku, a tedy jí poskytnout prostor pro dodatečné zaplacení soudního poplatku, a tím i k pokračování samotného řízení. V této souvislosti stěžovatelka poukazuje na nálezovou judikaturu Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 588/2000 ze dne 2. 5. 2002 (N 56/26 SbNU 107) a sp. zn. I. ÚS 2381/10 ze dne 1. 12. 2010 (N 241/59 SbNU 459), z níž stěžovatelka vyvozuje povinnost soudu postupovat výše nastíněným způsobem.

8. Stěžovatelka dále vytýká Nejvyššímu soudu, že vedl řízení o dovolání v řízení o žalobě pro zmatečnost a o dovolání o soudním poplatku pod jednou spisovou značkou, aniž by rozhodl o spojení těchto řízení.

9. Stěžovatelka rovněž namítá, že jí nikdy nebyl sdělen význam nestandardní spisové značky, kombinující dvě dovolací řízení.

10. Konečně stěžovatelka uvádí, že Nejvyšší soud rovněž nesprávně postupoval při doručování, kdy, ač vedl řízení o obou předmětných dovoláních pod jednou spisovou značkou, doručoval listiny týkající se jednotlivých původně odděleně podaných dovolání vždy jen tomu právnímu zástupci, jehož prostřednictvím stěžovatelka to které dovolání podávala.

11. Závěrem své stížnosti tak stěžovatelka shrnuje, že Nejvyšší soud těmito vadami, vyplývajícími z faktického spojení řízení o obou dovoláních, vytvořil zcela nepřehledný stav pro ni i její právní zástupce, a tím jí znemožnil domáhat se soudní ochrany svých práv zákonným způsobem a efektivně, což nemůže jít k její tíži.

12. Ústavní soud si vyžádal vyjádření účastníka a vedlejších účastníků řízení před Ústavním soudem k ústavní stížnosti. Z těchto vyjádření se podává následující:

13. Nejvyšší soud se jako účastník řízení před Ústavním soudem vyjádřil svým podáním ze dne 12. 6. 2015. Nejvyšší soud uvedl, že své usnesení ze dne 17. 12. 2014 č. j. 21 Cdo 3891, 3901/2014-670, jímž vyzval stěžovatelku k zaplacení soudního poplatku za podané dovolání, jakož i ústavní stížností napadené usnesení o zastavení obou výše specifikovaných dovolacích řízení doručoval toliko Mgr. Martinu Šedovi, LL.M., neboť dle ustanovení § 28 odst. 3 občanského soudního řádu zaniká zmocnění předchozího zástupce zmocněním nového právního zástupce, a tedy pozdějším udělením plné moci Mgr. Šedovi, LL.M., zaniklo dřívější zmocnění Mgr. Lukáši Shánělcovi, přičemž je nerozhodné, že plnou moc udělila stěžovatelka Mgr. Šedovi, LL.M. pouze pro podání dovolání v řízení o žalobě pro zmatečnost a dovolací řízení o něm a Mgr. Shánělcovi pouze pro podání dovolání

Sbirka_nalezu-82.indd 484 29.3.18 12:42

ve věci soudního poplatku a dovolací řízení o něm, neboť v řízení může mít dle ustanovení § 24 odst. 1 věty třetí občanského soudního řádu účastník vždy jen jednoho zmocněnce. Nejvyšší soud dále uvedl, že jelikož byla obě dovolání podána v téže věci, nebyl zde důvod pro rozhodnutí o spojení věci dle ustanovení § 112 občanského soudního řádu. K námitce absence samostatného rozhodnutí o návrhu na osvobození od soudního poplatku pak Nejvyšší soud uvedl, že existenci důvodů pro přiznání osvobození dle ustanovení § 138 odst. 1 občanského soudního řádu posoudil jako předběžnou otázku, přičemž tomuto postupu dle názoru Nejvyššího soudu nic nebrání, neboť jej zákon nezakazuje. Kromě toho Nejvyšší soud uvedl, že existencí těchto důvodů se zabývaly soudy již v dřívějších rozhodnutích, která vyústila v podání dovolání o soudním poplatku. Nejvyšší soud jako účastník řízení před Ústavním soudem proto navrhl, aby Ústavní soud stěžovatelčinu ústavní stížnost pro zjevnou neopodstatněnost odmítl.

14. Toto vyjádření zaslal Ústavní soud k vyjádření stěžovatelce, jež na ně reagovala svou replikou ze dne 2. 7. 2015. V této své replice stěžovatelka uvedla, že Nejvyšší soud se ve svém vyjádření nijak nevypořádal s jí již v ústavní stížnosti uváděnou judikaturou Ústavního soudu, která stanovuje obecným soudům povinnost poskytnout účastníkovi, jehož návrhu na přiznání osvobození od soudního poplatku soud nevyhověl, reálný časový prostor k dodatečnému zaplacení soudního poplatku, i když soud rozhodne, že jí osvobození od něj nepřiznává. Dále se stěžovatelka vyjádřila v tom smyslu, že je zcela bezpředmětné, zda existenci důvodů pro přiznání osvobození od soudního poplatku posuzovaly již obecné soudy v předcházejícím řízení, neboť dovolání ve věci soudního poplatku bylo podáno právě proto, že stěžovatelka tento postup předchozích soudů považovala za nesprávný a Nejvyšší soud měl v řízení o dovolání právě o této správnosti rozhodovat. Stěžovatelka rovněž neuznala argument Nejvyššího soudu ve vztahu k nesrovnalostem v doručování, kdy poukázala na to, že již v době, kdy Nejvyšší soud věděl o tom, že stěžovatelka udělila plnou moc Mgr. Šedovi, LL.M., doručil předchozí usnesení ze dne 17. 10. 2014 s výzvou k zaplacení soudního poplatku za dovolání v řízení o žalobě pro zmatečnost Mgr. Shánělcovi. V logice vyjádření Nejvyššího soudu tak měl v této době tento soud jednat jakožto se zmocněncem stěžovatelky toliko s Mgr. Šedou, LL.M. Dle stěžovatelky mohl Nejvyšší soud rovněž k odstranění pochybností využít postupu dle ustanovení § 104 odst. 2 občanského soudního řádu, přičemž poukázala na nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 90/06 ze dne 26. 7. 2006 (N 142/42 SbNU 145), z nějž podle stěžovatelky plyne, že jedná-li v řízení o dovolání Nejvyšší soud jakožto se zástupcem účastníka řízení s někým, kdo jím není, zatěžuje toto řízení vadou.

15. Své vyjádření pak Nejvyšší soud doplnil podáním ze dne 13. 8. 2015. V něm setrvává na svém původním stanovisku, rozvíjí však svou

Sbirka_nalezu-82.indd 485 29.3.18 12:42

argumentaci. Předně uvedl, že dle zákona o soudních poplatcích se poplatek za podání dovolání vybírá i v případě těch dovolání, která směřují proti dřívějším rozhodnutím o nepřiznání osvobození od soudního poplatku. I když si tak Nejvyšší soud uvědomuje důvody opačného názoru, spočívající v neúčelnosti řetězení nových a nových návrhů na přiznání osvobození od soudních poplatků, dospěl k závěru, že tento opačný názor nebere náležitě v úvahu to, že, zjednodušeně parafrázováno, opakované podávání návrhů na přiznání osvobození od soudních poplatků, ačkoliv na straně účastníka řízení nejsou tyto důvody dány, je zjevným zneužitím práva, majícím za cíl vytvořit procesní obstrukce a bezdůvodné průtahy v soudním řízení, přičemž jako takové nepožívá právní ochrany. K tomu Nejvyšší soud poukazuje na svá rozhodnutí sp. zn. 21 Cdo 543/2015, 21 Cdo 958, 959, 960/2015, z nichž vyvozuje jednak možnost rozhodnout o návrhu na přiznání osvobození od soudního poplatku v rámci předběžné otázky, jednak povinnost vybrat soudní poplatek vždy, když návrh na přiznání osvobození od něj představuje záměrné procesní obstrukce. Judikatura s opačnými závěry, např. usnesení ze dne 16. 4. 2014 sp. zn. 29 Cdo 1031/2014 (Rc 73/2014), je pak dle názoru Nejvyššího soudu podmíněna jiným posouzením existence důvodů dle ustanovení § 138 odst. 1 občanského soudního řádu v konkrétní věci. Dále také zopakoval, že posouzení důvodů pro osvobození od soudních poplatků ve věci stěžovatelky provedly již soudy v předchozím řízení, přičemž Nejvyšší soud dal zřetelně stěžovatelce najevo své posouzení důvodů přiznání osvobození od soudního poplatku ve smyslu ustanovení § 138 odst. 1 občanského soudního řádu tím, že ji vyzval k zaplacení soudního poplatku za dovolací řízení.

16. Věra Müllerová jako prvá žalovaná v původním řízení, a tedy jako vedlejší účastnice v řízení před Ústavním soudem, se podáním ze dne 19. 3. 2016 vzdala postavení vedlejší účastnice v řízení před Ústavním soudem. Společnost Rx MODALITY, s. r. o. v likvidaci jako druhá žalovaná v původním řízení, a tedy jako vedlejší účastnice v řízení před Ústavním soudem, se k ústavní stížnosti vyjádřila podáním ze dne 18. 3. 2016. V tomto vyjádření se vedlejší účastnice vyslovila pro správnost napadeného rozhodnutí a v jeho postupu neshledala žádných vad. K tomu uvedla několik věcných poznámek, které se však obsahově shodují s argumentací Nejvyššího soudu.

17. Na doplnění vyjádření Nejvyššího soudu a na vyjádření společnosti Rx MODALITY, s. r. o. v likvidaci reagovala stěžovatelka svým podáním ze dne 21. 4. 2016, v němž zrekapitulovala své argumenty a odkázala na předchozí obsah svých podání.

18. Jelikož stěžovatelka, účastník řízení i vedlejší účastnice řízení měli plnou možnost se k věci vyjádřit a vzájemně reagovat na své stěžejní argumenty, zásadě *audiatur et altera pars* bylo učiněno zadost. Protože vyjádření stěžovatelky ani vedlejší účastnice neobsahovala žádné nové

Sbirka_nalezu-82.indd 486 29.3.18 12:42

argumenty, nebylo důvodné věřit, že by jejich zasláním Nejvyššímu soudu bylo dosaženo nových informací, způsobilých ovlivnit posouzení Ústavním soudem.

19. Ústavní soud si rovněž vyžádal spisový materiál, z něhož zjistil, že skutkové okolnosti předmětného řízení odpovídají tvrzením účastníků. Mezi nimi ostatně ani není sporu o průběhu předmětného řízení, nýbrž toliko o správném právním posouzení procesního postupu Nejvyššího soudu.

IV. Posouzení Ústavním soudem

20. Pravomoc Ústavního soudu v řízení o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí orgánu veřejné moci je založena ustanovením čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy jen tehdy, jestliže tímto rozhodnutím došlo k zásahu do ústavně zaručených práv a svobod. Jakékoliv jiné vady takového rozhodnutí se nachází mimo přezkumnou pravomoc Ústavního soudu, a tomu je tak zapovězeno se jimi zabývat. Ústavní soud totiž nestojí nad Ústavou, nýbrž podléhá stejné povinnosti respektovat ústavně zakotvenou dělbu veřejné moci a rozdělení úkolů a jim odpovídajícím práv a povinností jejích orgánů, jako kterýkoliv jiný takový její orgán. Proto se musí důsledně vystříhat svévole a bedlivě dbát mezí svých pravomocí, svěřených mu Ústavou. Jinak by popřel samotný smysl své existence jakožto soudního orgánu ochrany ústavnosti. V řízení o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí orgánu veřejné moci je tak Ústavní soud povinen vždy nejprve zkoumat, zda jsou ústavní stížností napadená rozhodnutí způsobilá k vlastnímu meritornímu přezkumu, tedy zda těmito rozhodnutími vůbec mohla být porušena ústavně garantovaná práva či svobody stěžovatele.

21. V nyní projednávaném případě Ústavní soud dospěl k závěru, že vytýkaná vada spočívající v neposkytnutí reálného časového prostoru k zaplacení soudního poplatku poté, co obecný soud dospěl k závěru, že návrh stěžovatelky na přiznání osvobození od tohoto soudního poplatku je nedůvodný, je způsobilá porušit právo stěžovatelky na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Ústavní soud proto její stížnost nemohl odmítnout jako zjevně neopodstatněnou, ale musel se zabývat tím, zda k tomuto porušení skutečně došlo, či nikoliv.

22. Ústřední otázka, která před Ústavním soudem nyní stojí, proto zní, zda a případně za jakých okolností mohl Nejvyšší soud zamítnout návrh stěžovatelky na přiznání osvobození od soudního poplatku jakožto předběžnou otázku v konečném usnesení o zastavení řízení bez toho, aby jí poskytl dodatečnou lhůtu pro zaplacení soudního poplatku.

V. Relevantní právní úprava, rozhodovací praxe a literatura

23. Dle ustanovení § 1 zákona o soudních poplatcích se soudní poplatky vybírají za a) řízení před soudy České republiky, a to z úkonů

Sbirka_nalezu-82.indd 487 29.3.18 12:42

uvedených v sazebníku poplatků, b) jednotlivé úkony prováděné soudy a úkony prováděné správou soudů, uvedené v sazebníku poplatků, přičemž sazebník poplatků je uveden v příloze k tomuto zákonu, a c) zápis skutečnosti do veřejného rejstříku provedený notářem na žádost osoby oprávněné k jejímu podání. Dle ustanovení § 4 odst. 1 písm. c) zákona o soudních poplatcích jde-li o poplatek za řízení, vzniká poplatková povinnost podáním dovolání. Ustanovení § 9 odst. 1 zákona o soudních poplatcích stanoví: „Nebyl-li poplatek za řízení splatný podáním návrhu na zahájení řízení, odvolání, dovolání nebo kasační stížnosti zaplacen, soud vyzve poplatníka k jeho zaplacení ve lhůtě, kterou mu určí; po marném uplynutí této lhůty soud řízení zastaví."

24. Ustanovení § 104 odst. 1 občanského soudního řádu stanoví: „Jde-li o takový nedostatek podmínky řízení, který nelze odstranit, soud řízení zastaví. Nespadá-li věc do pravomoci soudů nebo má-li předcházet jiné řízení, soud postoupí věc po právní moci usnesení o zastavení řízení příslušnému orgánu; právní účinky spojené s podáním žaloby (návrhu na zahájení řízení) zůstávají přitom zachovány." Ustanovení § 138 odst. 1 občanského soudního řádu (pozn. red.: ve znění do 31. 8. 2011) stanoví: „Na návrh může předseda senátu přiznat účastníkovi zcela nebo zčásti osvobození od soudních poplatků, odůvodňují-li to poměry účastníka a nejde-li o svévolné nebo zřejmě bezúspěšné uplatňování nebo bránění práva. Nerozhodne-li předseda senátu jinak, vztahuje se osvobození na celé řízení a má i zpětnou účinnost; poplatky zaplacené před rozhodnutím o osvobození se však nevracejí."

25. Nastolenou otázkou se Ústavní soud zaobíral již ve své předchozí judikatuře. Ústavní soud především vychází z toho, že účelem rozhodování o přiznání osvobození od soudního poplatku je posouzení poměrů účastníka, jakož i svévole nebo zřejmé bezúspěšnosti při uplatňování nebo bránění práva [srov. např. nález Ústavního soudu ze dne 17. 5. 2011 sp. zn. IV. ÚS 121/11 (N 96/61 SbNU 489)], přičemž do nabytí právní moci tohoto rozhodnutí není tedy tato otázka konečným způsobem rozhodnuta a pro případ nepřiznání osvobození od soudních poplatků musí být účastníku řízení poskytnut reálný časový prostor pro úhradu soudního poplatku a pro pokračování v řízení ve věci samé, má-li být zachována možnost domáhat se soudní ochrany svých práv [nálezy Ústavního soudu ze dne 2. 5. 2002 sp. zn. III. ÚS 588/2000 (N 56/26 SbNU 107), ze dne 1. 12. 2010 sp. zn. I. ÚS 2381/10 (N 241/59 SbNU 459), jichž se ostatně dovolává i stěžovatelka, shodně i nález Ústavního soudu ze dne 22. 5. 2006 sp. zn. IV. ÚS 776/05 (N 103/41SbNU 309)].

26. O každém návrhu na přiznání osvobození od soudního poplatku musí soud rozhodnout [srov. nález Ústavního soudu ze dne 20. 1. 2010

Sbirka_nalezu-82.indd 488 29.3.18 12:42

sp. zn. I. ÚS 1439/09 (N 10/56 SbNU 99), shodně i usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 8. 2014. sp. zn. 22 Cdo 1939/2014].

27. Řízení o přiznání osvobození od soudního poplatku je vztahem čistě mezi účastníkem, který o toto osvobození požádal, a státem, a tedy ostatní účastníci řízení, v němž k podání tohoto návrhu došlo, v řízení o přiznání tohoto osvobození nemají žádná práva (srov. výše uvedený nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 121/11, shodně i usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 8. 2015 sp. zn. 26 Cdo 523/2014).

28. Tomu konvenuje i komentářová literatura: „Dokud nebylo rozhodnuto o žádosti poplatníka o osvobození od soudního poplatku, nelze ho vyzvat, aby v určené lhůtě soudní poplatek zaplatil, a nelze ani vydat usnesení o zastavení řízení pro nezaplacení soudního poplatku. Jestliže takové žádosti nebude vyhověno, je třeba poplatníka znovu vyzvat k zaplacení poplatku a stanovit mu novou lhůtu. Lhůta k zaplacení soudního poplatku určená soudem má povahu lhůty procesní, soudcovské … Smyslem úpravy není postih účastníka za nedodržení lhůty, nýbrž splnění poplatkové povinnosti a stanovení způsobu skončení řízení tam, kde poplatník svou povinnost přes poučení nesplní.“ (Waltr, R. Zákon o soudních poplatcích. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012. s. 30; shodně s tím srov. i R 22/1971).

29. „Pokud soud návrh zamítne, vydá o tom usnesení. Nabude-li právní moci, vyzve účastníka znovu k zaplacení poplatku, a teprve po uplynutí dodatečné lhůty předloží spis odvolacímu soudu k rozhodnutí. Podá-li účastník proti tomuto usnesení odvolání, předloží soud opět spis soudu druhého stupně. Zaplatí-li účastník poplatek dodatečně během odvolací lhůty, usnesení o zastavení zruší (§ 9 odst. 7 zákona č. 549/1991 Sb.).“ Jirsa, J. in Jirsa, J., Doležal, M., Vančurová, K. (eds. Havlíček, K.). Občanské soudní řízení. Soudcovský komentář. Kniha II. 2. vydání. [ASPI – právní informační systém] Praha : Wolters Kluwer, 2016, komentář k § 138 odst. 1.

30. „Jestliže je podána žádost o osvobození od soudního poplatku, musí o ní být nejprve rozhodnuto a až pak mohou být soudem činěny další procesní úkony. Nelze účastníka před tímto rozhodnutím vyzvat, aby poplatek zaplatil, nebo řízení dokonce pro nezaplacení zastavit, tím by byl popřen samotný smysl této úpravy, neboť by účastník nedostal příležitost bránit svá práva před soudem (shodně rozhodnutí NS SR sp. zn. 6 Cz 47/70 i rozhodnutí KS v Brně sp. zn 37 Co 177/96). Ani v odvolacím řízení nelze zároveň potvrdit rozhodnutí o nepřiznání osvobození a zároveň potvrdit rozhodnutí o zastavení řízení. Účastníkovi by se tak zabránilo, aby po pravomocném usnesení o nepřiznání osvobození na dodatečnou výzvu poplatek zaplatil, a v řízení tak pokračoval (nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 776/05).“ Bílý, M. in Svoboda, K., Smolík, P., Levý, J., Šínová, R. a kol. Občanský soudní řád. Komentář. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 485, bod 6.

Sbirka_nalezu-82.indd 489 29.3.18 12:42

VI. Vlastní posouzení nyní projednávaného případu Ústavním soudem

31. Uvedená judikatura i literatura se zabývají zejména postupem soudu prvního stupně při vyřizování návrhu na přiznání osvobození od soudního poplatku, případně postupem soudu odvolacího při vyřizování odvolání proti usnesení, jímž osvobození přiznáno nebylo. Shora uvedenou judikaturou i literaturou však rezonuje zobecnitelný závěr, zakazující odejmout žadateli o osvobození od soudních poplatků přístup k soudu jen na základě negativního vyřízení jeho návrhu na přiznání osvobození, automaticky vedoucí k zastavení řízení bez toho, aby tomuto žadateli bylo skutečně umožněno dodatečně soudní poplatek zaplatit.

32. Z výše uvedeného tedy vyplývá, že podá-li si účastník návrh na přiznání osvobození od soudních poplatků, je správným postupem soudu, pokud tento, byť zčásti, tomuto návrhu nechce vyhovět, aby o něm nejprve rozhodl a znovu účastníka vyzval k zaplacení soudního poplatku či zbývající částky částečně prominutého soudního poplatku, a teprve pokud ani v této lhůtě účastník nezaplatí, může soud usnesením řízení zastavit (srov. např. usnesení Ústavního soudu ze dne 4. 6. 2009 sp. zn. II. ÚS 783/09, v SbNU nepublikováno, dostupné na http://nalus.usoud.cz). Není zde důvodu, aby se rozhodování Nejvyššího soudu v souvislosti s osvobozením od poplatku za podané dovolání tomuto postupu vymykalo. Ba naopak, vzhledem k tomu, že proti rozhodnutí Nejvyššího soudu v této věci není přípustný žádný opravný prostředek dle občanského soudního řádu, je nutno na respektování tohoto postupu Nejvyšším soudem trvat o to důrazněji, neboť neúspěšný žadatel nemá v opačném případě žádnou možnost domáhat se nápravy opravnými prostředky dle občanského soudního řádu.

33. Ústavní soud si je pochopitelně vědom potřeby chránit jiné účastníky původního řízení před zneužíváním institutu návrhu na přiznání osvobození od soudního poplatku k záměrným obstrukcím. Proto Ústavní soud např. rozhodl, že novému posouzení nemusí soud podrobovat opakovanou žádost o přiznání osvobození od soudního poplatku, jestliže není odůvodněna změnou relevantních skutkových okolností. Tento závěr ovšem cílí na ty případy, kdy by i přes věcně správné negativní rozhodnutí o návrhu účastníka tento podával nové a nové neodůvodněné návrhy na přiznání osvobození od soudního poplatku ve stejném řízení, v čemž mu ustanovení § 138 občanského soudního řádu nijak nebrání. Situace stěžovatelky je však v podstatných rysech odlišná, neboť tato se dovoláním ve věci soudního poplatku pouze předepsaným opravným prostředkem pokouší domoci nápravy rozhodnutí, o nichž se domnívá, že jsou zatížena vadou, a to pokaždé v jiném typu řízení (srov. Bílý, M. in Svoboda, K., Smolík, P., Levý, J., Šínová, R. a kol. Občanský soudní řád. Komentář. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 485, bod 4).

Sbirka_nalezu-82.indd 490 29.3.18 12:42

34. Stěžovatelka v každém řízení, s nímž zákon o soudních poplatcích spojuje povinnost uhradit soudní poplatek (řízení o odvolání, řízení o dovolání, atd.), podala návrh na přiznání osvobození od soudního poplatku pouze jednou (resp. v řízení o obou svých dovoláních dvakrát, nicméně to bylo dáno pouze nesprávným postupem Nejvyššího soudu při doručování, k tomu srov. sub 51). Její předchozí návrhy na přiznání osvobození od soudních poplatků v předcházejících řízení jí proto nemohou jít k tíži, neboť se jednalo pokaždé o jiné řízení.

35. Stěžovatelka přitom ani nemohla postupovat jinak. Spojení povinnosti zaplatit soudní poplatek i za podání opravného prostředku proti rozhodnutí o nepřiznání osvobození od soudního poplatku v řízení o věci samé totiž nutně vyvolává potřebu podávat další samostatný návrh na osvobození od soudního poplatku i v každém z těchto opravných řízení. To nutně vede k řetězení těchto návrhů, k němuž je účastník řízení nucen.

36. Zamezení řetězení těchto návrhů na přiznání osvobození od soudních poplatků bylo ostatně důvodem, proč Nejvyšší soud ve výše specifikovaném rozhodnutí, publikovaném ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. Rc 73/2014, dospěl k závěru, že dovolání proti usnesení, jímž odvolací soud (případně ve spojení s rozhodnutím soudu prvního stupně) nepřiznal dovolateli zcela nebo zčásti osvobození od soudních poplatků, vůbec poplatkové povinnosti nepodléhá. Stěžovatelku tak nelze sankcionovat zastavením řízení pouze proto, že využívá občanským soudním řádem předepsaných opravných prostředků k tomu, aby se domohla přezkumu rozhodnutí o tom, že jí osvobození od soudního poplatku nepřísluší.

37. Nejvyšší soud se proti takovému závěru vymezil odkazem na své usnesení ze dne 19. 8. 2008 sp. zn. 21 Cdo 3358/2007 s tím, že postup stěžovatelky je obstrukční, a proto nepožívá právní ochrany. S tímto závěrem se Ústavní soud nemůže bez dalšího ztotožnit. Odkazované usnesení se totiž potýká se zjevně obstrukčními, opakovanými návrhy na odročení jednání, a proto v něm vyjádřené závěry by bylo možno na nyní projednávanou věc vztáhnout jedině v případě, kdy by stěžovatelka opakovaně ve stejném druhu řízení podávala návrhy na přiznání osvobození od soudních poplatků, aniž by se změnily skutkové okolnosti (viz výše sub 33).

38. Uvedené tedy nelze v žádném případě interpretovat tak, že podáváním návrhů na přiznání osvobození od soudních poplatků by nebylo vůbec možno dopustit se obstrukčních jednání. Opakované podávání těchto návrhů ve stejném řízení za nezměněného skutkového stavu zpravidla bude obstrukčním jednáním, a na tyto případy by byl výše uvedený závěr Nejvyššího soudu ve věci obstrukčních žádostí o odročení jednání přenositelný. V těchto případech by dokonce bylo přípustné řízení o návrhu na osvobození od soudního poplatku zastavit pro překážku věci rozsouzené [srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 7. 2013 sp. zn. 29 Cdo

Sbirka_nalezu-82.indd 491 29.3.18 12:42

1301/2013 (Rc 94/2014)]. Za obstrukční jednání ovšem nelze považovat samo o sobě podávání opravných prostředků ani návrhy na přiznání osvobození od soudních poplatků za jejich podání, jakož ani podávání opravných prostředků proti nepřiznání těchto osvobození.

39. Rovněž nepřípadným je i odkaz na usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 3. 2015 sp. zn. 21 Cdo 543/2015, které připouští rozhodnutí o přiznání osvobození od soudních poplatků jakožto prejudiciální otázky. Tímto způsobem totiž není možné ospravedlnit odepření možnosti soudní poplatek doplatit dodatečně, a tedy i odepření přístupu k soudu ve věci samé. V rámci předběžné otázky je proto možno rozhodnout o návrhu na přiznání osvobození od soudního poplatku jen tehdy, pokud soud po předběžném posouzení tohoto návrhu shledá, že účastníkovi důvody pro osvobození svědčí, případně jedná-li se o obstrukční opakovaný návrh ve shora nastíněném smyslu. Z toho vyplývá, že jde vlastně o možnost zúspornit řízení před dovolacím soudem tím, že tento buď může rozhodnout o přiznání osvobození v jednom rozhodnutí spolu s rozhodnutím o dovolání samém, tedy nemusí předtím ještě rozhodovat samostatně pouze o návrhu na přiznání osvobození od soudního poplatku, nebo může zabránit obstrukčnímu postupu účastníka, jehož návrhu na přiznání osvobození od soudního poplatku soud nevyhověl a umožnil mu soudní poplatek doplatit, účastník však místo toho podal další, změnou okolností neodůvodněný návrh. Tato možnost je ovšem dána nejen tím, že nepatrně urychluje řízení, ale hlavně tím, že nijak nezasahuje do práva účastníka řízení na soudní ochranu.

40. Odkazoval-li Nejvyšší soud ve svém vyjádření na své usnesení ze dne 4. 5. 2015 sp. zn. 21 Cdo 958, 959, 960/2015, pak toto usnesení stojí obsahově na identických závěrech, jaké prezentoval Nejvyšší soud v doplnění svého vyjádření k ústavní stížnosti ze dne 13. 8. 2015. V uvedeném usnesení se však Nejvyšší soud nijak nevypořádal s judikaturou Ústavního soudu, uvedenou sub 25, nadto se uvedené usnesení dostatečně nevypořádává se závěry výše specifikovaného usnesení Nejvyššího soudu, publikovaného ve Sbírce rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu pod č. Rc 73/2014.

41. V odkazovaném usnesení sp. zn. 21 Cdo 958, 959, 960/2015 a obdobně ve výše odkazovaném usnesení 21 Cdo 543/2015 se s existencí svého vlastního publikovaného rozhodnutí Rc 73/2014 Nejvyšší soud vypořádává tak, že toto se nevztahuje na dovolání proti rozhodnutím o nepřiznání osvobození od soudního poplatku z obstrukčních důvodů. Tomuto závěru ovšem nelze přisvědčit, neboť jak Ústavní soud uvedl výše sub 32 až 36, je-li podávání návrhů na přiznání osvobození od soudního poplatku vyvoláno využitím opravného prostředku proti rozhodnutí, jímž nebylo přiznáno osvobození od soudního poplatku, nelze *per se* nahlížet na tyto procesní úkony účastníka řízení jako na obstrukce.

Sbirka_nalezu-82.indd 492 29.3.18 12:42

42. Nadto je nutno uvést, že předmětný argument Nejvyššího soudu je vnitřně rozporný. Přejímá totiž závěr výše specifikovaného usnesení sp. zn. 21 Cdo 3358/2007 (zvýrazněno Ústavním soudem, že: „… soud nepřihlíží k takovému procesnímu úkonu (neboť ten nepožívá žádnou právní ochranu), který nebyl učiněn v souladu se smyslem a účelem zákona k uplatnění procesního práva nebo ke splnění procesních povinností, ale který směřuje k záměrným procesním obstrukcím, sledujícím především bezdůvodné protahování občanského soudního řízení …“. Tento závěr plně dopadal na skutkový stav neodůvodněných návrhů na odročení jednání, nedopadá však na skutkový stav nyní projednávaného případu. Nejvyšší soud totiž k návrhu stěžovatelky na přiznání osvobození od soudního poplatku přihlédl, byť mu nevyhověl. Z toho je patrné, že jej nemohl považovat za obstrukční procesní úkon, neboť v takovém případě by k němu vzhledem ke svému výše uvedenému závěru přihlédnout nemohl.

43. Je navíc zřejmé, že stěžovatelka se domáhala vydání rozhodnutí o svých dvou výše specifikovaných dovoláních, proto by bylo v příkrém rozporu s jejími zájmy a záměry, aby řízení bezdůvodně protahovala. Ústavní soud má proto za to, že výše specifikované návrhy stěžovatelky na přiznání osvobození od soudního poplatku za dovolací řízení byly motivovány snahou dosáhnout odstranění překážky řízení, spočívající v nezaplacení soudního poplatku, nikoliv způsobením nedůvodných průtahů a oddálit co možná nejvíce rozhodnutí o jejích dvou dovoláních. Zda stěžovatelka zvolila k dosažení tohoto cíle vhodný prostředek a zda tak učinila důvodně, to Ústavní soud nemůže předjímat, neboť řešení této otázky je svěřeno Nejvyššímu soudu jako ve věci příslušnému soudu obecnému [k tomu srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 17. 8. 2000 sp. zn. IV. ÚS 271/2000 (U 28/19 SbNU 275) či nález Ústavního soudu ze dne 31. 8. 2004 sp. zn. IV. ÚS 289/03 (N 125/34 SbNU 281)]. Nejvyšší soud je ovšem povinen v případě svého eventuálního negativního rozhodnutí poskytnout stěžovatelce prostor k odstranění řečené překážky řízení tím, že jí umožní soudní poplatek uhradit dodatečně.

44. Ostatně názor, že k obstrukčním procesním úkonům soud nepřihlédne, nepovažuje Ústavní soud za správný ani v obecné rovině. Obstrukčním procesním úkonům obecné soudy pochopitelně nemusí vyhovět [k tomu srov. nález Ústavního soudu ze dne 28. 8. 2002 sp. zn. I. ÚS 729/01 (N 108/27 SbNU 205)] a zpravidla jim ani nevyhoví, zabývat se jimi ovšem musí. Vzhledem k pravému účelu takových úkonů a pravidelné absenci relevantního obsahu se jimi nemusí zaobírat tak pečlivě, jako procesními úkony učiněnými v dobré víře a sledující legitimní cíl, nicméně jsou povinny v odůvodnění svých rozhodnutí (je-li vzhledem k typu procesního úkonu rozhodnutí vyžadováno, jak je tomu např. v nyní projednávaném případě) alespoň konstatovat obstrukční charakter úkonu a stručně vylíčit důvody,

Sbirka_nalezu-82.indd 493 29.3.18 12:42

pro něž soud takový úkon za obstrukční považuje. Nejvyšší soud však v touto stížností napadeném usnesení neuvádí, že by se ze strany stěžovatelky jednalo o obstrukce, příp. že z tohoto důvodu se jím nezabýval, pouze koncisně poznamenal, že na straně stěžovatelky důvody dle ustanovení § 138 odst. 1 občanského soudního řádu dány nejsou. Argumentaci o obstrukcích Nejvyšší soud poprvé zmínil až ve svém vyjádření v řízení před Ústavním soudem.

45. Ústavní soud dále podotýká, že i kdyby postup stěžovatelky bylo možno kvalifikovat jako obstrukční, nebylo by tím ještě oprávněno zastavení řízení bez předchozí opakované výzvy k zaplacení soudního poplatku. I v logice shora uvedených usnesení Nejvyššího soudu by totiž obstrukční charakter návrhu na přiznání osvobození od soudního poplatku opravňoval toliko k nevyhovění tomuto návrhu. Tím by však ještě nebyl soud zbaven povinnosti umožnit stěžovatelce zaplatit soudní poplatek, a umožnit jí tak přístup k soudu s řečenými dovoláními.

46. Poměří-li konečně Ústavní soud právo na ochranu účastníků původního řízení o zaplacení částky 300 000 Kč s příslušenstvím před obstrukcemi a právo stěžovatelky na přístup k soudu, pak má za to, že prvé jmenované právo nebude ve prospěch druhého jmenovaného práva nijak citelně zasaženo, jestliže Nejvyšší soud nejprve rozhodne o návrhu stěžovatelky na přiznání osvobození od soudního poplatku v řízení o obou jejích předmětných dovoláních a eventuálně opět vyzve stěžovatelku k zaplacení soudního poplatku za tato řízení, pakliže jí nevyhoví. Tento postup by přitom nevyžadoval neúměrné úsilí ze strany soudu (vydání jednoho procesního usnesení, potenciálně spojeného s novou výzvou k zaplacení).

47. K tomu je nutno zopakovat závěr, uvedený výše sub 27, že v řízení o přiznání osvobození od soudního poplatku je účastníkem pouze ten, kdo toto řízení inicioval, nikoliv účastníci původního řízení. Těch se tak případné průtahy, způsobené rozhodováním v tomto řízení, příp. i o opravných prostředcích proti rozhodnutí v něm vydaném, tak mohou dotýkat toliko zprostředkovaně. Takový průtah navíc nebude příliš markantní ani v hypotetickém scénáři, v němž (a, jak Ústavní soud předestřel, k tomuto posouzení je povolán Nejvyšší soud a Ústavní soud v žádném případě nepředjímá jeho výsledek) by Nejvyšší soud stěžovatelce nevyhověl, stanovil jí dodatečnou lhůtu k zaplacení, tato by v této lhůtě nezaplatila a Nejvyšší soud by následně řízení zastavil.

VII. Závěr

48. Neumožnění stěžovatelce zaplatit dodatečně soudní poplatek poté, co soud dospěl k závěru, že na její straně nejsou dány podmínky k osvobození od něj, je nutno kvalifikovat jako porušení práva stěžovatelky na spravedlivý proces dle ustanovení čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1

Sbirka_nalezu-82.indd 494 29.3.18 12:42

Úmluvy. Proto Ústavní soud ústavní stížností napadené usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 1. 2015 č. j. 21 Cdo 3891, 3901/2014-700 zrušil.

49. Ústavní soud na tomto místě opětovně podotýká, že v žádném případě nepředjímá rozhodnutí Nejvyššího soudu o stěžovatelčině návrhu na přiznání osvobození od soudního poplatku za podané dovolání z hlediska posouzení existence důvodů dle ustanovení § 138 odst. 1 občanského soudního řádu (natož jeho případné rozhodnutí o stěžovatelčině dovolání v řízení o žalobě pro zmatečnost). Takové posouzení je zásadně svěřeno obecným soudům. I kdyby však Nejvyšší soud v dalším řízení naplnění těchto důvodů neshledal, je povinen o návrhu stěžovatelky rozhodnout samostatným usnesením a opětovně ji vyzvat k zaplacení soudního poplatku. Až eventuální nezaplacení soudního poplatku v této dodatečné lhůtě by hypoteticky opravňovalo Nejvyšší soud k zastavení řízení.

50. Ostatními námitkami stěžovatelky nepovažoval Ústavní soud za nutné se zabývat, neboť již výše vylíčené důvody postačovaly k tomu, aby ústavní stížností napadené usnesení zrušil. Jako *obiter dictum* však uvádí, že již z prosté datace jednotlivých procesních úkonů je zřejmé, že Nejvyšší soud jednal s Mgr. Shánělcem jakožto s právním zástupcem stěžovatelky ještě v době, kdy mu bylo známo, že jeho zmocnění zaniklo pozdějším a Nejvyššímu soudu řádně doručeným zmocněním Mgr. Šedy, LL.M. Tím vznikla nepřehledná procesní situace, projevivší se mimo jiné v tom, že Nejvyšší soud doručil nesprávně první výzvu k zaplacení soudního poplatku Mgr. Shánělcovi, který tou dobou již nebyl právním zástupcem stěžovatelky v předmětném dovolacím řízení.

Sbirka_nalezu-82.indd 495 29.3.18 12:42

Sbirka_nalezu-82.indd 496 29.3.18 12:42

Č. 158

K počítání času
K náležitému odůvodnění rozhodnutí o výši odměny a náhradě hotových výdajů ustanoveného obhájce

I. Krajský soud, který v odůvodnění rozhodnutí nereagoval na stěžejní námitku stěžovatele, pokud jde o procesněprávní charakter lhůty podle § 151 odst. 2 trestního řádu k uplatnění práva obhájce vůči státu na odměnu a náhradu hotových výdajů, nedostál požadavkům na řádné odůvodnění soudního rozhodnutí, čímž došlo k porušení práva na spravedlivý (řádný) proces.

II. Krajský soud se v odůvodnění rozhodnutí nevypořádal ani s dikcí ustanovení § 60 odst. 2 a 4 trestního řádu, pominul odborný názor obsažený v komentářové literatuře k ustanovení § 151 odst. 2 trestního řádu, judikaturu Ústavního soudu [nález sp. zn. IV. ÚS 365/97 ze dne 25. 9. 1998 (N 108/12 SbNU 103)] a obecné právní principy pro počítání času obsažené v nálezu Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 33/97 ze dne 17. 12. 1997 (N 163/9 SbNU 399; 30/1998 Sb.).

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jaromíra Jirsy a soudců Vladimíra Sládečka (soudce zpravodaj) a Jana Musila – ze dne 30. srpna 2016 sp. zn. IV. ÚS 3486/15 ve věci ústavní stížnosti Mgr. Miroslava Filipského, zastoupeného JUDr. Jaroslavem Svobodou, advokátem, se sídlem v Brně, Heršpická 800/6, proti usnesení Městského soudu v Brně ze dne 17. srpna 2015 č. j. 6 T 120/2013-486 a usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 15. září 2015 č. j. 4 To 267/2015-497, kterými nebyla stěžovateli jakožto ustanovenému obhájci v trestním řízení přiznána mimosmluvní odměna a náhrada hotových výdajů, za účasti Městského soudu v Brně a Krajského soudu v Brně jako účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Městského soudu v Brně ze dne 17. srpna 2015 č. j. 6 T 120/2013-486 a usnesením Krajského soudu v Brně ze dne 15. září 2015 č. j. 4 To 267/2015-497 byl porušen čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Městského soudu v Brně ze dne 17. srpna 2015 č. j. 6 T 120/2013-486 a usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 15. září 2015 č. j. 4 To 267/2015-497 se ruší.

Sbirka_nalezu-82.indd 497 29.3.18 12:42

Odůvodnění

I.

Stěžovatel se s odvoláním na porušení čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina"), čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava"), čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva") a čl. 1 odst. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí, kterými mu nebyla přiznána mimosmluvní odměna a náhrada hotových výdajů ve výši 43 687 Kč.

II.

Z ústavní stížnosti a napadených rozhodnutí vyplývá, že stěžovatel byl ustanoveným obhájcem v trestním řízení vedeném u Městského soudu v Brně sp. zn. 6 T 120/2013. Obžalovaný byl rozsudkem tohoto soudu ze dne 29. 5. 2014 zproštěn obžaloby podle § 226 písm. c) trestního řádu, odvolání se vzdal. Rozhodnutí nabylo právní moci dne 4. 7. 2014. Stěžovatel prostřednictvím datové zprávy č. 290961774 dne 7. 7. 2015 Městskému soudu v Brně podal a zároveň i doručil vyúčtování odměny a hotových výdajů obhajoby v částce 43 687 Kč.

Městský soud zamítl návrh stěžovatele na přiznání mimosoudní odměny a náhrady hotových výdajů podle § 151 odst. 2 trestního řádu, neboť uplatněný nárok měl být podán až po uplynutí jednoroční subjektivní prekluzivní lhůty, plynoucí ode dne, kdy se obhájce dozvěděl, že jeho povinnost obhajovat skončila.

Soud uvedl, že pokud jde o stanovení počátku běhu roční prekluzivní lhůty, v níž mohl obhájce svůj nárok uplatnit, vycházel z nálezu Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 3201/08 ze dne 6. 2. 2009 (N 19/52 SbNU 187), z něhož vyplývá, že lhůta upravená v § 151 odst. 2 trestního řádu je lhůtou subjektivní, a proto nelze počátek jejího běhu vázat jen na objektivní skutečnost, kterou je právní moc rozhodnutí, nýbrž je třeba jej vázat na okamžik, kdy se při zachování postupu *lege artis* obhájce dozvědět mohl a měl, že jeho povinnost obhajovat skončila. Stěžovateli muselo být známo, že jediným oprávněným k podání opravného prostředku zůstalo městské státní zastupitelství, neboť státní zástupce si ponechává lhůtu k podání odvolání. Jestliže obhájce sám obdržel rozsudek již dne 19. 6. 2014, musel předpokládat, že v přibližně stejné době obdrží citovaný rozsudek i protistrana, a současně, že v případě, že by byl ze strany státního zastupitelství podán opravný prostředek, byl by obhájci soudem neprodleně v kopii zaslán. Jestliže se tak nestalo, sám obhájce měl vyvíjet aktivitu a postupovat řádně podle § 41 trestního řádu a účelně využívat k hájení zájmů obžalovaného prostředků a způsobů obhajoby uvedených v zákoně. Soud v této souvislosti dále

Sbirka_nalezu-82.indd 498 29.3.18 12:42

odkázal na rozhodnutí Městského soudu v Brně ze dne 2. 11. 2010 sp. zn. 3 T 30/2009 ve spojení s usnesením Krajského soudu v Brně ze dne 23. 11. 2010 sp. zn. 5 To 603/2010 a usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 74/11 (v SbNU nepublikováno, dostupné na http://nalus.usoud.cz).

Stěžovatel ve stížnosti proti rozhodnutí městského soudu namítal, že o skončení povinnosti obhajovat obžalovaného se mohl dozvědět nejdříve dne 4. 7. 2014, a proto podání, kterým uplatnil nárok na odměnu a náhradu hotových výdajů, doručené soudu dne 7. 7. 2015, bylo podle jeho názoru stále podáno v jednoroční lhůtě a nárok na odměnu a náhradu hotových výdajů mu nezanikl. Konec jednoroční lhůty připadl na den pracovního klidu, tj. na sobotu 4. 7. 2015, kdy v pondělí 6. 7. 2015 byl státem uznaný svátek a nejbližším pracovním dnem bylo úterý 7. 7. 2015. S poukazem na počítání lhůty podle pravidel obsažených v ustanovení § 60 trestního řádu tedy doručil vyúčtování odměny a hotových výdajů obhajoby Městskému soudu v Brně v předmětné jednoroční lhůtě dne 7. 7. 2015.

Krajský soud napadené usnesení městského soudu potvrdil s tím, že soud prvního stupně stanovil správně počátek jednoroční lhůty, ve které podle § 151 odst. 2 trestního řádu je třeba uplatnit nárok na odměnu a náhradu hotových výdajů obhájce, na den 4. 7. 2014. Nepřisvědčil však námitkám, že na počítání lhůty je nutno aplikovat ustanovení § 60 trestního řádu. V daném případě se jedná o lhůtu hmotněprávní, tedy lhůtu k uplatnění práva, nikoliv procesní lhůtu k učinění určitého úkonu v řízení. Protože uplynutím této lhůty právo ze zákona zaniká, nepochybil soud prvního stupně, když mimosmluvní odměnu a náhradu hotových výdajů stěžovateli nepřiznal, neboť stěžovatel nárok neuplatnil do jednoho roku ode dne, kdy se dozvěděl, že povinnost obhajovat skončila, tedy do 4. 7. 2015.

III.

Stěžovatel spatřuje porušení svých práv v nesprávném postupu obou soudů při stanovení okamžiku konce prekluzivní jednoroční lhůty ve smyslu § 151 odst. 2 trestního řádu, tedy lhůty do kdy měl být stěžovatelem uplatněn u soudu nárok na mimosmluvní odměnu a náhradu hotových výdajů. Oba soudy nezohlednily obecně uznávané principy počítání času. Jestliže datum 4. 7. 2015 představující konec jednoroční lhůty připadlo na den pracovního klidu, tedy na sobotu 4. 7. 2015, navíc kdy v pondělí 6. 7. 2015 byl státem uznaný svátek, tak nejbližší pracovní den bylo úterý 7. 7. 2015, a byl to tedy poslední den jednoroční lhůty stanovené pro uplatnění a doručení nároku stěžovatele na odměnu a náhradu hotových výdajů.

Stěžovatel poukázal na nález sp. zn. IV. ÚS 365/97 ze dne 25. 9. 1998 (N 108/12 SbNU 103), ve kterém Ústavní soud judikoval, že v případě, kdy soudem aplikovaný předpis neobsahuje speciální úpravu počítání času, je třeba za stavu, kdy konec lhůty připadá na sobotu, neděli či svátek,

Sbirka_nalezu-82.indd 499 29.3.18 12:42

vycházet z obecného pravidla pro počítání času, který platí jak pro lhůty hmotněprávní, tak pro lhůty procesní, totiž z pravidla, že posledním dnem lhůty se stává nejbližší pracovní den. Jde totiž o postup, který je považován za právní tradicí vytvořené pravidlo, reálně umožňující právnímu subjektu v daném časovém limitu uplatnit jeho právo. Rovněž v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 33/97 ze dne 17. 12. 1997 (N 163/9 SbNU 399; 30/1998 Sb.) je konstatováno, že mezi obecně uznávané právní principy patří v oblasti práva ústavního pravidla počítání času, jež jsou v evropském právním myšlení srozumitelně a smysluplně vymezena od dob římských. Navíc tato obecná pravidla pro počítání času u hmotněprávních lhůt jsou obecně zakotvena v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, konkrétně § 607 (dříve § 122 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník).

Stěžovatel dále uvedl, že při doručování vyúčtování odměny a hotových výdajů obhajoby Městskému soudu v Brně dne 7. 7. 2015 využil doručení prostřednictvím datové zprávy, kdy je-li příjemcem datové zprávy orgán veřejné moci, vystupující v postavení orgánu veřejné moci, byla datová zpráva doručena okamžikem jejího dodání do datové schránky.

Městský soud v Brně i Krajský soud v Brně ve vyjádření k ústavní stížnosti odkázaly na odůvodnění svých rozhodnutí.

Protože vyjádření soudů neobsahovalo žádné nové, pro posouzení věci významné skutečnosti, nezasílal je Ústavní soud stěžovateli k replice.

IV.

Poté, co Ústavní soud konstatoval, že ústavní stížnost je přípustná, je podána včas a splňuje ostatní náležitosti vyžadované zákonem [§ 30 odst. 1, § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“)], seznámil se s obsahem připojeného spisu a přezkoumal, zda tvrzení obsažená v ústavní stížnosti mají oporu v listinných podkladech, dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

Ústavní soud v souladu s ustanovením § 44 zákona o Ústavním soudu uvážil, že ve věci není třeba konat ústní jednání, neboť by to nepřispělo k dalšímu, resp. hlubšímu objasnění věci, než jak se s ní seznámil z vyžádaného spisu a z písemných úkonů stěžovatele a účastníků řízení. Nekonání ústního jednání odůvodňuje také skutečnost, že Ústavní soud nepovažoval za potřebné provádět dokazování.

Ústavní soud předesílá, že jako soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) není další instancí v systému trestního soudnictví, je však oprávněn přezkoumat správnost aplikace podústavního práva i povinen posoudit, zda bylo řízení jako celek spravedlivé a zda v něm nebyly porušeny ústavně zaručené svobody nebo základní práva. V případě, že soudy

Sbirka_nalezu-82.indd 500 29.3.18 12:42

nepostupují v souladu s principy obsaženými v hlavě páté Listiny, je oprávněn do rozhodovací činnosti ostatních soudů zasáhnout.

Podle § 151 odst. 1 trestního řádu platí, že náklady nutné k provedení trestního řízení, včetně řízení vykonávacího, nese stát; nenese však vlastní náklady obviněného, zúčastněné osoby a poškozeného ani vydání způsobená zvolením obhájce a zmocněnce. Stát však nese náklady na nutnou obhajobu, které obviněnému vznikly v důsledku podání stížnosti pro porušení zákona. Podle § 151 odst. 2 trestního řádu má obhájce, který byl obviněnému ustanoven, vůči státu nárok na odměnu a náhradu hotových výdajů podle zvláštního předpisu. Nárok je třeba uplatnit do jednoho roku ode dne, kdy se obhájce dozvěděl, že povinnost obhajovat skončila, jinak nárok zaniká; tento nárok obhájce, je-li plátcem daně z přidané hodnoty, se zvyšuje o částku odpovídající této dani, kterou je obhájce povinen z odměny za zastupování a z náhrad hotových výdajů odvést podle zvláštního právního předpisu.

Podle § 60 odst. 1 trestního řádu upravujícího počítání lhůt platí, že do lhůty určené podle dní se nezapočítává den, kdy se stala událost určující počátek lhůty. Podle § 60 odst. 2 trestního řádu platí, že lhůta stanovená podle týdnů, měsíců nebo let končí uplynutím dne, který svým jménem nebo číselným označením odpovídá dni, kdy se stala událost určující počátek lhůty. Chybí-li tento den v posledním měsíci lhůty, končí lhůta uplynutím posledního dne tohoto měsíce. Ustanovení § 60 odst. 3 trestního řádu stanoví, že připadne-li konec lhůty na den pracovního klidu nebo pracovního volna, pokládá se za poslední den lhůty nejbližší příští pracovní den.

Podle § 60 odst. 4 trestního řádu je lhůta zachována též tehdy, jestliže podání bylo ve lhůtě a) podáno jako poštovní zásilka adresovaná soudu, státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu, u něhož má být podáno nebo který má ve věci rozhodnout, b) učiněno u soudu nebo u státního zástupce, který má ve věci rozhodnout, c) učiněno příslušníkem ozbrojených sil nebo ozbrojeného sboru v činné službě u jeho náčelníka, d) učiněno u ředitele nápravného zařízení, kde je ten, kdo podání činí, ve vazbě nebo v trestu, nebo e) učiněno ústně do protokolu u kteréhokoli okresního soudu nebo okresního státního zástupce.

Ústavní soud má z výše uvedeného shrnutí za to, že přes poněkud nejednoznačné odůvodnění rozhodnutí soudu prvního stupně mezi účastníky není nyní sporu o tom, že za počátek roční prekluzivní lhůty, ve které mohl obhájce svůj návrh uplatnit, je nutné považovat 4. 7. 2014, kdy rozhodnutí nabylo právní moci a kdy se stěžovatel dozvěděl, že jeho povinnost obhajovat skončila. Ostatně krajský soud výslovně uvedl, že soud prvního stupně stanovil správně počátek jednoroční lhůty, ve které podle § 151 odst. 2 trestního řádu je třeba uplatnit nárok na odměnu a náhradu

Sbirka_nalezu-82.indd 501 29.3.18 12:42

hotových výdajů obhájce, na den 4. 7. 2014 a ani stěžovatel toto datum nijak nezpochybňuje.

Z hlediska podané ústavní stížnosti je tak pro věc podstatné posouzení okamžiku konce prekluzivní jednoroční lhůty stanovené podle ustanovení § 151 odst. 2 trestního řádu, pokud připadne na den pracovního klidu nebo pracovního volna.

Z výše uvedeného je zřejmé, že ve stížnosti stěžovatele proti usnesení městského soudu, jejíž podstatou byla námitka nesprávného posouzení konce lhůty, která připadla na sobotu 4. 7. 2015, a nejbližším pracovním dnem bylo – s ohledem na státem uznaný svátek (6. 7. 2015) – až úterý 7. 7. 2015, stěžovatel vznesl na podporu svého názoru obdobnou, shora předestřenou argumentaci jako v ústavní stížnosti.

Povinností krajského soudu proto bylo se s touto námitkou v odůvodnění svého rozhodnutí řádně vypořádat, což však neučinil.

Ústavní soud připomíná, že otázkou požadavků na řádné odůvodnění soudního rozhodnutí (resp. rozhodnutí orgánu veřejné moci) se již zabýval mnohokrát, přičemž své postuláty formuloval v celé řadě svých rozhodnutí [např. nálezy sp. zn. IV. ÚS 3441/11 ze dne 27. 3. 2012 (N 61/64 SbNU 723), sp. zn. IV. ÚS 1834/10 ze dne 22. 11. 2010 (N 231/59 SbNU 357), dostupné – stejně jako další zde citovaná rozhodnutí Ústavního soudu – na http://nalus.usoud.cz]. Z jeho ustálené judikatury k otázce přezkoumatelnosti a přesvědčivosti rozhodnutí obecných soudů především vyplývá, že právu na spravedlivý (řádný) proces odpovídá povinnost soudů svá rozhodnutí řádně odůvodnit a v tomto rámci se adekvátně, co do myšlenkových konstrukcí racionálně logickým způsobem vypořádat se všemi důkazy i s argumentačními tvrzeními uplatněnými účastníky řízení [srov. rozhodnutí vydaná ve věcech sp. zn. I. ÚS 113/02 ze dne 4. 9. 2002 (N 109/27 SbNU 213), sp. zn. III. ÚS 521/05 ze dne 23. 3. 2006 (N 70/40 SbNU 691), sp. zn. III. ÚS 151/06 ze dne 12. 7. 2006 (N 132/42 SbNU 57), III. ÚS 677/07 ze dne 1. 11. 2007 (N 179/47 SbNU 371), sp. zn. I. ÚS 3184/07 ze dne 17. 4. 2008 (N 71/49 SbNU 61), sp. zn. III. ÚS 961/09 ze dne 22. 9. 2009 (N 207/54 SbNU 565)].

Ústavní soud má za to, že uvedeným kritériím napadená rozhodnutí, a to zejména rozhodnutí krajského soudu, kterým mělo být reagováno na stěžejní námitku stěžovatele, nevyhovují.

Z obsahu napadeného usnesení krajského soudu se totiž podává, že krajský soud se omezil pouze na konstatování, že v daném případě se jedná o lhůtu hmotněprávní, tedy lhůtu k uplatnění práva, nikoliv procesní lhůtu k učinění určitého úkonu v řízení. Protože uplynutím této lhůty právo ze zákona zaniká, nepochybil soud prvního stupně, přestože mimosmluvní odměnu a náhradu hotových výdajů stěžovateli nepřiznal.

Sbirka_nalezu-82.indd 502 29.3.18 12:42

Své závěry však nijak blíže nerozvedl, nevypořádal se s dikcí ustanovení § 60 odst. 2 a 4 trestního řádu, a na námitky stěžovatele tak nedal uspokojivou odpověď.

Ústavní soud proto považuje napadené rozhodnutí za nedostatečně odůvodněné a ne zcela korespondující s odborným názorem obsaženým v komentářové literatuře k § 151 odst. 2 trestního řádu, podle něhož se pro počítání lhůty uplatní § 60 odst. 2 a 4 trestního řádu, ani s judikaturou Ústavního soudu. V nálezu sp. zn. IV. ÚS 365/97 týkajícím se lhůty podle zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, ve znění pozdějších předpisů, Ústavní soud uvedl, že „… v našem právním řádu v případech, kdy poslední den lhůty připadne na sobotu, neděli nebo svátek platí v zásadě (pokud ovšem konkrétní právní norma výslovně nestanoví jinak) stejný režim jak pro lhůty procesní povahy, tak pro lhůty hmotněprávní, platí totiž pravidlo, že posledním dnem lhůty se stává nejblíže následující pracovní den (§ 122 odst. 3 občanského zákoníku, § 60 odst. 3 trestního řádu, § 27 odst. 2 zákona č. 71/1967 Sb. a § 57 odst. 3 o. s. ř.)“.

Ústavní soud také připomíná argumentaci týkající se obecných právních principů pro počítání času obsaženou v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 33/97 (viz výše) týkajícím se úpravy počítání času a posuzování počátku a skončení lhůt v Ústavě.

Ústavní soud považuje za nutné zmínit i to, že městský soud se v odůvodnění rozhodnutí zaměřil na otázku počátku běhu subjektivní lhůty podle ustanovení § 151 odst. 2 trestního řádu, nikoliv na posouzení konce této lhůty. Dospěl přitom k závěru, že stěžovatel již po doručení usnesení, tj. dnem 19. 6. 2014, měl vyvíjet aktivitu a postupovat řádně podle § 41 trestního řádu. Krajský soud přitom jeho závěry vyhodnotil tak, že za počátek roční prekluzivní lhůty, ve které mohl obhájce svůj návrh uplatnit, byl městským soudem správně považován den, kdy rozhodnutí nabylo právní moci, tj. 4. 7. 2014. I v tomto směru lze odůvodnění rozhodnutí krajského soudu považovat za ne zcela konzistentní a adekvátní.

Pro úplnost Ústavní soud připomíná, že pro určení počátku běhu subjektivní prekluzivní lhůty upravené v § 151 odst. 2 trestního řádu je rozhodný okamžik, kdy se při zachování postupu *lege artis* obhájce dozvědět mohl a měl, že jeho povinnost obhajovat skončila. Z nálezu sp. zn. II. ÚS 3201/08 citovaného městským soudem mj. vyplývá, že samotnou přítomnost advokáta na vyhlášení rozhodnutí, kdy je s tímto okamžikem spojeno nabytí právní moci rozhodnutí, za takovou skutečnost považovat nelze. O takovýto případ se však v projednávané věci nejednalo.

Ústavní soud uzavírá, že odůvodnění rozsudku krajského soudu v důsledku nerespektování požadavku na řádné odůvodnění rozhodnutí, jež má zaručit transparentnost a kontrolovatelnost rozhodování soudů,

Sbirka_nalezu-82.indd 503 29.3.18 12:42

vykazuje z pohledu požadavků ustálené judikatury Ústavního soudu deficity, jež vedly k porušení práva na spravedlivý (řádný) proces stěžovatele.

Vzhledem k tomu, že je třeba, aby se oba trestní soudy znovu zabývaly požadavkem stěžovatele na zaplacení nákladů nutné obhajoby, přistoupil Ústavní soud v zájmu efektivity a procesní ekonomie ke zrušení obou napadených rozhodnutí.

Na základě výše uvedeného Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu rozhodl, jak je ve výroku nálezu uvedeno.

Sbirka_nalezu-82.indd 504 29.3.18 12:42

Č. 159
K otázce doručování odvolání ostatním účastníkům v občanském soudním řízení

I. Z principu rovnosti stran, resp. principu rovnosti příležitostí, či principu rovnosti zbraní podle čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, který je konkretizován v ustanovení § 18 o. s. ř., pro soudy vyplývá mj. povinnost vytvořit pro účastníky řízení procesní prostor k tomu, aby se vyjádřili k tvrzením protistrany, přičemž soud je při rozhodování navíc povinen vypořádat se se všemi tvrzeními účastníků i provedenými důkazy.

II. Pokud odvolací soud změnil nákladový výrok soudu prvního stupně v neprospěch stěžovatelky, ačkoliv jí neposkytl příležitost vyjádřit se k odvolání protistrany, porušil její právo na spravedlivý (řádný) proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a ústavně chráněný princip rovnosti účastníků řízení ve smyslu čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jaromíra Jirsy a soudců Vladimíra Sládečka (soudce zpravodaj) a Jana Musila – ze dne 30. srpna 2016 sp. zn. IV. ÚS 3664/15 ve věci ústavní stížnosti Evy Žídkové, zastoupené Mgr. Markem Ježkem, advokátem, se sídlem Tovární 1707/33, Český Těšín, proti usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 30. září 2015 č. j. 8 Co 339/2015-104, kterým byl změněn rozsudek soudu prvního stupně ve výroku o náhradě nákladů řízení, za účasti Krajského soudu v Ostravě jako účastníka řízení.

Výrok

I. Usnesením Krajského soudu v Ostravě ze dne 30. září 2015 č. j. 8 Co 339/2015-104 bylo porušeno právo na spravedlivý (řádný) proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a ústavní princip rovnosti účastníků řízení založený čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 30. září 2015 č. j. 8 Co 339/2015-104 se ruší.

Sbirka_nalezu-82.indd 505 29.3.18 12:42

Odůvodnění

I.

1. Stěžovatelka se s odvoláním na porušení čl. 37 odst. 3 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina") domáhá zrušení v záhlaví uvedeného rozhodnutí krajského soudu, kterým byl změněn rozsudek Okresního soudu v Karviné ze dne 1. 7. 2015 č. j. 17 C 438/2013-88 v odvoláním napadeném výroku o náhradě nákladů řízení.

II.

2. Z obsahu napadeného rozhodnutí, ústavní stížnosti i připojeného spisu Okresního soudu v Karviné vyplývá, že v dědickém řízení po zůstaviteli Stanislavu Bartoszovi byla mj. synovi zůstavitele Davidu Bartoszovi uložena povinnost podat proti závětnímu dědici, tj. stěžovatelce, žalobu na určení, že je dědicem a účastníkem dědického řízení, neboť podle listiny o vydědění ze dne 21. 9. 2011 zůstavitel svého syna vydědil ve smyslu ustanovení § 469a odst. 1 písm. b) zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

3. Rozsudkem Okresního soudu v Karviné ze dne 1. 7. 2015 č. j. 17 C 438/2013-88 bylo určeno, že žalobce David Bartosz je dědicem po zůstaviteli Stanislavu Bartoszovi a také je účastníkem dědického řízení po tomto zůstaviteli, dále bylo určeno, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení. Stěžovatelce bylo uloženo, aby do 3 dnů od právní moci rozsudku zaplatila České republice na nákladech řízení částku 600 Kč.

4. Výrok o náhradě nákladů řízení ve vztahu mezi účastníky soud prvního stupně odůvodnil odkazem na § 150 o. s. ř., neboť dospěl k závěru, že stěžovatelka měla zájem se se žalobcem dohodnout a finančně se s ním vypořádat. Žalobce však zmařil uzavření mimosoudní dohody tím, že přes opakované výzvy soudu nepředložil doklady o tom, co skutečně platil na úhradu dluhů po zemřelé matce, které měl podle dědického rozhodnutí platit jeho otec. Nemohlo tak dojít k mimosoudní dohodě účastníků, kdy by byla respektována vůle zemřelého otce a zároveň by žalobce dosáhl svého, tj. úhrady dluhů, které měl údajně on sám za otce platit. Soud dále přihlédl k tomu, že žalovaná (stěžovatelka) o důvodech vydědění nic nevěděla a jen chtěla respektovat vůli zůstavitele.

5. Krajský soud rozsudek okresního soudu v odstavci II výroku změnil tak, že stěžovatelce stanovil povinnost zaplatit žalobci na nákladech řízení částku 36 837 Kč a dále jí uložil povinnost zaplatit žalobci na nákladech odvolacího řízení částku 1 875 Kč. Své rozhodnutí odůvodnil tím, že na rozdíl od soudu prvního stupně neshledal žádné mimořádné důvody, které by byly zvláštního zřetele hodné pro použití § 150 o. s. ř.; nelze přehlédnout

Sbirka_nalezu-82.indd 506 29.3.18 12:42

postoj žalované a to, že žádné důvody pro použití tohoto ustanovení jí nebyly tvrzeny.

III.

6. Stěžovatelka namítá, že jí odvolacím soudem (ani soudem prvního stupně) nebylo doručeno odvolání žalobce proti nákladovému výroku rozsudku okresního soudu, o jeho podání se tak dozvěděla teprve doručením napadeného usnesení krajského soudu. Uvedeným postupem jí odvolací soud odňal možnost se s argumenty žalobce v odvolání uvedenými seznámit a vyjádřit se k nim, případně realizovat svá další procesní práva. Odvolacím soudem tak byla zkrácena na svých procesních právech, neboť došlo k porušení jejího práva na soudní ochranu a zásadu rovnosti účastníků řízení. V této souvislosti poukazuje na nálezy Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 414/10 ze dne 8. 4. 2010 (N 81/57 SbNU 85) a sp. zn. II. ÚS 2969/14 ze dne 10. 3. 2015 (N 56/76 SbNU 773).

7. Stěžovatelka dále uvádí, že předmětem řízení bylo v podstatě určení neexistence důvodu vydědění učiněného zůstavitelem, přičemž v tomto rozsahu stěžovatelka ani neznala (a ani nemohla znát) všechny okolnosti a motivy, které vedly zůstavitele k učinění tohoto úkonu. V zásadě tak pouze mohla – ve shodě se soudním komisařem – konstatovat, že žalobce byl zůstavitelem vyděděn, a tedy není jeho dědicem, dokud nebude soudem určeno jinak. Stěžovatelka je proto přesvědčena, že byla „vtažena“ do řízení o určení dědického práva, resp. automaticky se stala jeho účastníkem, a nezavdala příčinu k žalobě. K jejímu podání byl žalobce vyzván soudem, a tak za této situace jí nelze uložit povinnost náhrady nákladů řízení o určení dědické práva. K tomuto stěžovatelka odkazuje na nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 851/07 ze dne 11. 6. 2009 (N 139/53 SbNU 731), z něhož vyplývá, že náklady řízení plní dvě významné funkce, a to funkci preventivní a funkci sankční, přičemž i funkci sankční je tedy třeba vnímat jen jako povinnost účastníka nahradit náklady, jejichž vznik zapříčinil.

8. Vzhledem k tomu, že bližší obsah ústavní stížnosti a napadeného rozhodnutí je stěžovatelce, účastníkům řízení i Ústavnímu soudu znám, není třeba jej podrobněji rekapitulovat.

IV.

9. Krajský soud v Ostravě ve svém vyjádření odkázal na odůvodnění napadeného rozsudku a vyjádřil přesvědčení, že v řízení před odvolacím soudem k žádnému porušení práv zaručených Listinou nedošlo.

10. Vedlejší účastník se k podané ústavní stížnosti ve stanovené lhůtě řádně nevyjádřil, ani nedoložil plnou moc k zastupování před Ústavním soudem, proto s ním Ústavní soud jako s vedlejším účastníkem dále nejednal.

Sbirka_nalezu-82.indd 507 29.3.18 12:42

11. Protože vyjádření krajského soudu neobsahovalo žádné nové, pro posouzení věci významné skutečnosti, nezasílal je Ústavní soud stěžovatelce k replice.

V.

12. Poté, co Ústavní soud konstatoval, že ústavní stížnost je přípustná, je podána včas a splňuje ostatní náležitosti vyžadované zákonem [§ 30 odst. 1, § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu")], seznámil se s obsahem připojeného spisu a přezkoumal, že tvrzení obsažená v ústavní stížnosti mají oporu v listinných podkladech, dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

13. Ústavní soud v souladu s ustanovením § 44 zákona o Ústavním soudu uvážil, že ve věci není třeba konat ústní jednání, neboť by nijak nepřispělo k dalšímu, resp. hlubšímu objasnění věci, než jak se s ní seznámil z vyžádaného spisu a z písemných úkonů stěžovatele a účastníků řízení. Nenařízení ústního jednání odůvodňuje i skutečnost, že Ústavní soud nepovažoval ani za potřebné provádět dokazování.

14. Ústavní soud předesílá, jak ustáleně judikuje, že je oprávněn přezkoumat správnost aplikace podústavního práva a zasáhnout do rozhodovací činnosti civilních soudů za předpokladu, že nepostupují v souladu s principy obsaženými v hlavě páté Listiny. S ohledem na zjištěné skutečnosti dospěl k závěru, že právě k výše uvedenému porušení principů obsažených v Listině, opravňujícímu zásah Ústavního soudu, došlo.

15. V předmětné věci napadá stěžovatelka rozsudek krajského soudu, kterým bylo rozhodováno o nákladech řízení před soudy obou stupňů.

16. Ústavní soud dal ve své judikatuře opakovaně najevo, že při posuzování nákladů řízení, tj. problematiky ve vztahu k předmětu řízení před obecnými soudy jednoznačně podružné, postupuje zdrženlivě a ke zrušení napadeného výroku o nákladech řízení se uchyluje výjimečně, např. když zjistí, že došlo podstatným způsobem k porušení práva na spravedlivý proces, nebo že bylo zasaženo i jiné základní právo [srov. nález sp. zn. II. ÚS 259/05 ze dne 21. 3. 2006 (N 65/40 SbNU 647)].

17. Nicméně rozhodování o nákladech řízení tvoří integrální součást soudního řízení, a proto i na tuto komponentu řízení dopadají postuláty spravedlivého procesu, jejichž součástí je princip rovnosti účastníků řízení. Princip rovnosti stran, resp. princip rovnosti příležitostí, či princip rovnosti zbraní podle čl. 37 odst. 3 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod je konkretizován v ustanovení § 18 o. s. ř. a v podmínkách tohoto zákona se promítá do řady jeho ustanovení [k tomu srov. např. nález sp. zn. IV. ÚS 88/05 ze dne 21. 4. 2005 (N 87/37 SbNU 189), sp. zn. IV. ÚS 310/05 ze dne 26. 9. 2005 (N 180/38 SbNU 443), sp. zn. IV. ÚS

Sbirka_nalezu-82.indd 508 29.3.18 12:42

748/05 ze dne 12. 7. 2006 (N 135/42 SbNU 83)]. Pro ostatní soudy z něj vyplývá mj. povinnost vytvořit pro účastníky řízení procesní prostor k tomu, aby se vyjádřili k tvrzením protistrany, přičemž soud je při rozhodování navíc povinen vypořádat se se všemi tvrzeními účastníků i provedenými důkazy. Tato povinnost však nebyla v předmětném řízení respektována.

18. Ústavní soud z vyžádaného spisu zjistil, že odvolání žalobce (viz č. l. 96), které směřovalo proti výroku II o náhradě nákladů řízení, stěžovatelce nebylo doručeno. Bylo jí doručeno až samotné rozhodnutí o odvolání Krajského soudu v Ostravě ze dne 30. 9. 2015 s tím, že odvolací soud rozhodoval bez nařízení jednání. Skutečnost, že odvolání stěžovatelce vůbec nebylo doručováno, se podává jednak z přípisu Okresního soudu v Karviné o předložení věci k rozhodnutí o odvolání (viz č. l. 99), jednak je potvrzuje okolnost, že ve spisu není potvrzení o doručení odvolání založeno.

19. Otázka doručování odvolání ostatním účastníkům řízení je upravena v ustanovení § 210 odst. 1 o. s. ř., z něhož vyplývá, že nejde-li o případy uvedené v § 208 o. s. ř. nebo v § 209 o. s. ř., doručí předseda senátu odvolání, které směřuje proti rozsudku nebo proti usnesení ve věci samé, ostatním účastníkům. Odvolání proti usnesení, kterým nebylo rozhodnuto ve věci samé, doručí předseda senátu těm účastníkům, jejichž práv a povinností se týká, je-li to s ohledem na okolnosti případu či povahu věci vhodné a účelné.

20. Ze zákona tedy nevyplývá povinnost soudu vždy doručovat opisy odvolání směřující proti nikoliv meritorním rozhodnutím ostatním účastníkům řízení; soud prvního stupně tak činí na základě (ústavně souladné) úvahy o vhodnosti a účelnosti takového opatření s ohledem na okolnosti případu či specifikum věci. Taková zvláštní okolnost, která zakládá povinnost soudu doručit opis odvolání protistraně, spočívá nejen v dosavadním vývoji sporu v první instanci, který zřetelně naznačuje, že protistrana zaujímá k argumentům uváděným v odvolání zřetelně nesouhlasný postoj a odlišně je právně a skutkově hodnotí, ale též situace, kdy se účastník v podaném odvolání domáhá změny výroku o nákladech řízení ve svůj prospěch. Jde o to, aby druhá strana byla s argumenty odvolatele seznámena a mohla se k nim vyjádřit – pokud lze očekávat, že vyjádření může přispět k náležitému posouzení věci. Doručením stejnopisu odvolání protistraně se má v takových případech umožnit, aby se seznámila se skutkovými a právními argumenty, a mohla tak, bude-li to pokládat za potřebné k obraně svých zájmů, předložit soudu své protiargumenty.

21. Ústavní soud ve své judikatuře, a to i vztahující se k období do 1. 7. 2009, kdy podle § 210 o. s. ř. muselo být doručováno jen v případě rozhodnutí ve věci samé, mnohokrát deklaroval, jak by se mělo toto ustanovení vykládat, aby bylo ústavně konformní. Například v nálezu sp. zn. III. ÚS 291/08 ze dne 16. 9. 2010 (N 195/58 SbNU 725) Ústavní soud vyslovil: „Byť

Sbirka_nalezu-82.indd 509 29.3.18 12:42

občanský soudní řád nestanovil povinnost soudu doručovat opis odvolání účastníka řízení směřujícího jen proti rozhodnutí o nákladech řízení protistraně, příp. za účelem jeho projednání nařizovat (ústní) jednání, daný požadavek může v konkrétním případě vyplynout z nutnosti ochrany procesních práv účastníka řízení, jež plynou z principů spravedlivého procesu." [srov. též nálezy sp. zn. III. ÚS 639/06 ze dne 25. 1. 2007 (N 15/44 SbNU 193), sp. zn. II. ÚS 841/07 ze dne 26. 7. 2007 (N 119/46 SbNU 125), sp. zn. IV. ÚS 748/05 ze dne 12. 7. 2006 (N 135/42 SbNU 83), sp. zn. I. ÚS 712/06 ze dne 10. 5. 2007 (N 76/45 SbNU 189)].

22. Ústavní soud rovněž pro úplnost považuje za vhodné uvést, že v některých případech, ovšem s ohledem na konkrétní okolnosti případu, neshledal povinnost soudu doručovat stejnopis odvolání účastníkům [srov. např. usnesení sp. zn. IV. ÚS 2602/13 ze dne 23. 9. 2013, sp. zn. IV. ÚS 2958/13 ze dne 11. 2. 2014, sp. zn. III. ÚS 3519/13 ze dne 26. 6. 2014 (v SbNU nepublikována, dostupná na http://nalus.usoud.cz)]. Šlo však o situace, kdy z předchozího průběhu řízení a z podaného odvolání bylo zřejmé, že případné vyjádření protistrany by s ohledem na okolnosti případu či specifikum věci nemohlo nijak přispět k objasnění věci a k rozhodování odvolacího soudu. Za této situace by pak požadovaný kasační zásah Ústavního soudu neměl žádný význam a jen by vedl ke zbytečnému prodlužování soudního řízení a vzniku dalších nákladů. O takovou konstelaci však v dané věci nejde.

23. Otázka možné aplikace § 150 o. s. ř. totiž v podstatě nebyla soudy řádně řešena, resp. nebyly dostatečně odůvodněny podmínky pro jeho uplatnění, ani důvody odmítnutí jeho aplikace. V dané věci je přitom třeba přihlédnout ke specifiku věci, které spočívalo v tom, že stěžovatelka se stala účastnicí řízení „bez svého přičinění", neboť okruh účastníků řízení byl dán usnesením soudního komisaře, jenž žalobci uložil povinnost podat žalobu proti závětnímu dědici.

24. V dané věci tak bezesporu jde o případ, kdy situace navozená podáním odvolání žalobce, který se domáhá změny výroku o nákladech řízení ve svůj prospěch, vyžaduje, aby druhá strana byla s argumenty odvolatele seznámena a mohla se k nim vyjádřit, neboť lze očekávat, že její vyjádření může přispět k náležitému posouzení věci.

25. Ústavní soud ani v nyní projednávané věci nemá důvod na svých závěrech vyjádřených v předchozí citované judikatuře [z poslední doby dále např. nálezy sp. zn. II. ÚS 2969/14 ze dne 10. 3. 2015 (N 56/76 SbNU 773), sp. zn. II. ÚS 2404/12 ze dne 13. 6. 2013 (N 108/69 SbNU 751), sp. zn. I. ÚS 3428/11 ze dne 25. 4. 2012 (N 90/65 SbNU 213), sp. zn. I. ÚS 3/11 ze dne 14. 6. 2011 (N 111/61 SbNU 647), sp. zn. II. ÚS 414/10 ze dne 8. 4. 2010 (N 81/57 SbNU 85)] cokoli měnit. Tím, že stěžovatelce nebylo doručeno odvolání žalobce, odňal soud stěžovatelce možnost seznámit se

Sbirka_nalezu-82.indd 510 29.3.18 12:42

s obsahem podaného odvolání, a neumožnil jí tak se k němu vyjádřit, případně realizovat svá další práva.

26. Ústavní soud proto dospěl k závěru, že Krajský soud v Ostravě napadeným výrokem o náhradě nákladů řízení, kterým rozhodl v neprospěch stěžovatelky přesto, že jí neposkytl příležitost se vyjádřit k odvolání, porušil její právo na spravedlivý (řádný) proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny a ústavně chráněný princip rovnosti účastníků řízení ve smyslu čl. 37 odst. 3 Listiny.

27. Na základě výše uvedeného Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu rozhodl, jak je ve výroku nálezu uvedeno.

Sbirka_nalezu-82.indd 511 29.3.18 12:42

Sbirka_nalezu-82.indd 512 29.3.18 12:42

Č. 160
K ústavně konformní interpretaci § 39 odst. 5 zákoníku práce

Oznámil-li zaměstnanec zaměstnavateli v souladu s podmínkami § 39 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, že trvá na svém dalším zaměstnávání, a nebyla-li ani zaměstnavatelem, ani zaměstnancem podána ve stanovené dvouměsíční lhůtě speciální žaloba podle § 39 odst. 5 zákoníku práce, platí, že jde o pracovní poměr na dobu neurčitou.

Opačný výklad ve svém důsledku vede k porušení základního práva na soudní ochranu zaručeného čl. 90 Ústavy České republiky a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Definičním znakem tzv. závislé práce (srov. § 2 zákoníku práce), a pracovněprávních vztahů vůbec, je nerovnovážné postavení smluvních stran, přičemž zaměstnavatel vystupuje jako strana silnější *(pars potentior)*, zatímco zaměstnanec se nalézá ve slabším postavení. Je úkolem nejen zákonodárce, ale též státních orgánů, včetně soudů, aby právní úpravou a její aplikací byly eliminovány nežádoucí sociální důsledky této faktické nerovnováhy.

Ústavní soud ve své konstantní judikatuře již mnohokrát prokázal, že netoleruje orgánům veřejné moci a především obecným soudům v řešení sporných případů příliš formalistický postup; zdůraznil přitom mj., že obecný soud není absolutně vázán doslovným zněním zákona, nýbrž se od něj smí a musí odchýlit, pokud to vyžaduje účel zákona, historie jeho vzniku, systematická souvislost nebo některý z principů, jež mají svůj základ v ústavně konformním právním řádu jako významovém celku a že povinnost soudů nalézat právo neznamená pouze vyhledávat přímé a výslovné pokyny v zákonném textu, ale též povinnost zjišťovat a formulovat, co je konkrétním právem i tam, kde jde o interpretaci abstraktních norem a ústavních zásad. Proti této povinnosti, mající ústavněprávní relevanci, se obecné soudy v posuzované věci prohřešily.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jaromíra Jirsy a soudců Jana Musila (soudce zpravodaj) a Vladimíra Sládečka – ze dne 31. srpna 2016 sp. zn. III. ÚS 2703/15 ve věci ústavní stížnosti Ing. Hany Humpolíkové, zastoupené Mgr. Erikem Janíkem, advokátem, se sídlem v Brně, Viniční 3067/240, proti usnesení Nejvyššího soudu České republiky

Sbirka_nalezu-82.indd 513 29.3.18 12:42

ze dne 16. 6. 2015 č. j. 21 Cdo 1160/2015-166, proti rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 18. 11. 2014 č. j. 15 Co 18/2014-112 ve znění opravného usnesení ze dne 20. 1. 2015 č. j. 15 Co 18/2014-119 a proti rozsudku Okresního soudu ve Žďáře nad Sázavou ze dne 18. 10. 2013 č. j. 12 C 186/2012-72 vydaným v řízení o náhradu mzdy v celkové výši 187 590 Kč, za účasti Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Brně a Okresního soudu ve Žďáře nad Sázavou jako účastníků řízení a Základní školy Žďár nad Sázavou, Švermova 4, příspěvkové organizace, se sídlem ve Žďáře nad Sázavou, Švermova 1132/4, jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu České republiky ze dne 16. 6. 2015 č. j. 21 Cdo 1160/2015-166, rozsudkem Krajského soudu v Brně ze dne 18. 11. 2014 č. j. 15 Co 18/2014-112 ve znění opravného usnesení ze dne 20. 1. 2015 č. j. 15 Co 18/2014-119 a rozsudkem Okresního soudu ve Žďáře nad Sázavou ze dne 18. 10. 2013 č. j. 12 C 186/2012-72 bylo porušeno základní právo na soudní ochranu zaručené čl. 90 Ústavy České republiky a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 16. 6. 2015 č. j. 21 Cdo 1160/2015-166, rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 18. 11. 2014 č. j. 15 Co 18/2014-112 ve znění opravného usnesení ze dne 20. 1. 2015 č. j. 15 Co 18/2014-119 a rozsudek Okresního soudu ve Žďáře nad Sázavou ze dne 18. 10. 2013 č. j. 12 C 186/2012-72 se ruší.

Odůvodnění

I. Návrh

1. V ústavní stížnosti ze dne 7. 9. 2015, doplněné podáním ze dne 14. 9. 2015 a podáními stěžovatelky ze dne 19. 11., resp. 17. 12. 2015, Ing. Hana Humpolíková (dále jen „žalobkyně“, případně „stěžovatelka“) navrhla, aby Ústavní soud nálezem zrušil v záhlaví uvedená rozhodnutí obecných soudů vydaná v řízení o náhradu mzdy v celkové částce 187 590 Kč s příslušenstvím.

II. Dosavadní průběh řízení

2. Z ústavní stížnosti a vyžádaného spisu Okresního soudu ve Žďáře nad Sázavou sp. zn. 12 C 186/2012 vyplývají následující skutečnosti.

II/1 Řízení o určení trvání pracovního poměru

3. Dne 19. 11. 2007 rozsudkem č. j. 14 C 175/2007-32 Okresní soud ve Žďáře nad Sázavou (dále též jen „nalézací soud“) v řízení proti Základní

Sbirka_nalezu-82.indd 514 29.3.18 12:42

škole Žďár nad Sázavou (dále též jen „žalovaná“) zamítl žalobu na určení, že pracovní poměr uzavřený mezi žalobkyní a žalovanou na základě pracovní smlouvy ze dne 26. 1. 2004 trvá (výrok I). Původně se žalobkyně domáhala určení, že pracovní poměr s žalovanou je uzavřen na dobu neurčitou. U jednání žalobkyně navrhla změnu petitu a žádala o rozhodnutí, že pracovní poměr uzavřený mezi žalobkyní a žalovanou na základě pracovní smlouvy ze dne 26. 1. 2004 trvá; soud změnu žaloby připustil.

4. Dne 12. 5. 2009 rozsudkem č. j. 15 Co 196/2008-48 Krajský soud v Brně (dále jen „odvolací soud“) k odvolání žalobkyně rozsudek nalézacího soudu ze dne 19. 11. 2007 č. j. 14 C 175/2007-32 potvrdil.

5. Dne 19. 10. 2010 rozsudkem sp. zn. 21 Cdo 4532/2009 Nejvyšší soud České republiky (dále též jen „dovolací soud“) k dovolání žalobkyně rozsudek odvolacího soudu ze dne 12. 5. 2009 č. j. 15 Co 196/2008-48 zrušil a věc vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení. V odůvodnění dovolací soud uvedl následující:

„Dnem 1. 3. 2004 nabyl účinnosti zákon č. 46/2004 Sb., kterým bylo mimo jiné změněno ustanovení § 30 zákoníku práce (pozn. red.: zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů) o pracovním poměru na dobu určitou (srov. čl. I bod 15 tohoto zákona). Podle této právní úpravy, účinné až do 31. 12. 2006, bylo možné pracovní poměr na dobu určitou mezi týmiž účastníky sjednat nebo dohodou účastníků prodlužovat celkem na dobu nejvýše dvou let ode dne vzniku tohoto pracovního poměru, což platilo i pro každý další pracovní poměr na dobu určitou, sjednaný v uvedené době mezi týmiž účastníky; uplynula-li však od skončení předchozího pracovního poměru na dobu určitou doba delší než šest měsíců, k předchozímu pracovnímu poměru na dobu určitou mezi týmiž účastníky se dále nepřihlíželo (§ 30 odst. 2 zák práce) …

Přechodné ustanovení čl. II zákona č. 46/2004 Sb. stanovilo, že ‚pracovní poměry na dobu určitou, které vznikly přede dnem účinnosti tohoto zákona, se řídí dosavadními předpisy‘ … Došlo-li ovšem k uzavření, opakovanému sjednání nebo prodloužení pracovního poměru na dobu určitou počínaje dnem 1. 3. 2004, řídil se tento pracovněprávní vztah ‚novými předpisy‘, tj. ustanovením § 30 zákoníku práce a jinými pracovněprávními předpisy účinnými od 1. 3. 2004 …

Byl-li po dni 1. 3. 2004 opakovaně sjednán pracovní poměr na dobu určitou nebo prodloužen pracovní poměr na dobu určitou uzavřený podle ‚dosavadních předpisů‘, šlo o platný právní úkon jen tehdy, nepřesahovala-li další dohodnutá doba trvání pracovního poměru – s výjimkami uvedenými v § 30 odst. 2 větě druhé a § 30 odst. 3 zák. práce – dva roky …

V projednávané věci byl pracovní poměr účastníků na dobu určitou sjednán v pracovní smlouvě ze dne 26. 1. 2004 na dobu do 30. 6. 2004.

Sbirka_nalezu-82.indd 515 29.3.18 12:42

V období od 1. 3. 2004 proto mohla být doba jeho trvání platně prodloužena jen do 29. 2. 2006, a nikoliv – jak dovodily soudy – až do 30. 6. 2007 …

Došlo-li podle ‚nových předpisů' ke sjednání pracovního poměru na dobu určitou přesahující dva roky, aniž byla dána některá z výjimek uvedených v § 30 odst. 2 a 3 zák. práce, tedy aniž by byly splněny podmínky podle ustanovení § 30 odst. 2 a 3 zák. práce, je příslušný pracovněprávní úkon účastníků v rozporu se zákonem. Právní účinky takové protiprávnosti však nenastávají automaticky bez dalšího. Má-li zaměstnanec za to, že pracovní poměr na dobu určitou byl sjednán nebo dohodou účastníků prodloužen na dobu přesahující dva roky v rozporu se zákonem, musí zaměstnavateli před uplynutím sjednané doby písemně oznámit, že trvá na tom, aby ho dále zaměstnával. Oznámení zaměstnance, že trvá na tom, aby ho zaměstnavatel dále zaměstnával, je jednostranným právním úkonem zaměstnance adresovaným zaměstnavateli, pro který je sice předepsána písemná forma, její nedodržení však není postiženo sankcí neplatnosti (srov. § 242 odst. 2 zák. práce). Projev vůle zaměstnance tu může být učiněn jednáním nebo opomenutím, může se stát výslovně nebo jiným způsobem nevzbuzujícím pochybnost o tom, co chtěl zaměstnanec projevit. Oznámení musí být zaměstnavateli prokazatelně doručeno ještě před uplynutím sjednané doby; v takovém případě nastává zákonná fikce, že pracovní poměr byl sjednán na dobu neurčitou. Neoznámil-li zaměstnanec, že trvá na dalším zaměstnávání, nebo doručil-li toto oznámení zaměstnavateli opožděně po uplynutí (byť objektivně neplatně) sjednané doby, platí, že pracovní poměr skončil uplynutím této sjednané doby, i kdyby podmínky stanovené v ustanovení § 30 odst. 2 a 3 zák. práce nebyly splněny; dodatečně zaměstnanec nesplnění těchto podmínek a neplatnost ujednání o době trvání pracovního poměru již nemůže uplatňovat …

Stala-li se v důsledku oznámení zaměstnance, že trvá na tom, aby ho zaměstnavatel dále (tj. také po uplynutí sjednané doby) zaměstnával, doba trvání pracovního poměru spornou, může jak zaměstnavatel, tak i zaměstnanec podat u soudu návrh na určení, zda byly splněny podmínky uvedené v ustanovení § 30 odst. 2 a 3 zák. práce. Žaloba zaměstnavatele o tom, že byly splněny podmínky pro sjednání doby trvání pracovního poměru na dobu určitou delší než dva roky uvedené v § 30 odst. 2 a 3 zák. práce, nebo žaloba zaměstnance o určení, že takové podmínky nebyly splněny, může být podána u soudu ve lhůtě dvou měsíců ode dne, kdy měl pracovní poměr skončit uplynutím sjednané doby. Po marném uplynutí dvouměsíční lhůty právo na určení, zda byly splněny podmínky uvedené v § 30 odst. 2 a 3 zák. práce, zanikne (§ 261 odst. 4 zák. práce), a soud se již nemůže zabývat posouzením otázky splnění podmínek podle ustanovení § 30 odst. 2 a 3 zák. práce, a to ani jako předběžnou otázkou. I když zaměstnanec oznámil zaměstnavateli ještě před uplynutím sjednané doby trvání

Sbirka_nalezu-82.indd 516 29.3.18 12:42

pracovního poměru, že trvá na tom, aby ho dále zaměstnával, skončil pracovní poměr účastníků uplynutím sjednané doby vždy, nebylo-li pravomocným rozhodnutím soudu určeno, že nebyly splněny podmínky pro sjednání doby trvání pracovního poměru na dobu určitou delší než dva roky uvedené v § 30 odst. 2 zák. práce (vydaným na základě žaloby zaměstnance), popř. nebyla-li zamítnuta žaloba zaměstnavatele požadující určení, že takové podmínky byly splněny."

6. Dne 22. 3. 2011 rozsudkem č. j. 15 Co 196/2008-111 odvolací soud rozsudek nalézacího soudu ze dne 19. 11. 2007 č. j. 14 C 175/2007-32 potvrdil (výrok I). Vzhledem k právnímu výkladu dovolacího soudu týkajícího se ustanovení § 30 odst. 2 a 3 zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „zák. práce" či „zákoník práce") a žaloby na určení, že pracovní poměr trvá, odvolací soud se zabýval skončením pracovního poměru u žalované z pohledu ustanovení § 30 odst. 4 zák. práce. Konstatoval, že žalobkyně v propadné lhůtě oznámila zaměstnavateli, že trvá na dalším zaměstnávání, toto oznámení učinila písemně a žalované ho doručila. V takovém případě nastává zákonná fikce, že pracovní poměr byl sjednán na dobu neurčitou.

7. Dále odvolací soud v odůvodnění uvedl, že v projednávané věci z korespondence účastníků vyplývá, že doba trvání pracovního poměru zůstala mezi účastníky sporná. Bylo proto jak na žalobkyni, tak na žalované, aby podaly u soudu návrh na určení, zda byly splněny podmínky uvedené v ustanovení § 30 odst. 2 a 3 zák. práce. Z tvrzení žalobkyně vyplývá, že žádná taková žaloba u soudu podána nebyla. Vzhledem k tomu, že dvouměsíční propadná lhůta k podání žaloby na určení, že byly splněny podmínky uvedené v § 30 odst. 2 a 3 zák. práce, uplynula, soud se již nemohl zabývat posouzením otázky splnění podmínek podle ustanovení § 30 odst. 2 a 3 zák. práce, a to ani jako předběžnou otázkou.

8. Odvolací soud připomenul, že předmětem žaloby podle ustanovení § 30 odst. 4 zák. práce je existence právní skutečnosti, nikoliv přímo určení, zda tu právní vztah nebo právo je či není. Žalobkyně se v projednávaném případě domáhala určení právního vztahu, že pracovní poměr trvá, a šlo o žalobu na určení ve smyslu § 80 písm. c) o. s. ř. Na základě této žaloby soud nemůže rozhodovat a ani řešit jako předběžnou otázku, zda byly splněny podmínky stanovené v § 30 odst. 2 a 3 zák. práce. Vzhledem k tomu, že zákon předpokládá podání jiné žaloby než žaloby na určení trvání pracovního poměru, nelze dovodit, že by byl naléhavý právní zájem na žalobě na určení trvání právního vztahu. Žalobě, tak jak byla uplatněna, nebylo možno vyhovět. Nalézací soud tak rozhodl správně, když žalobu zamítl.

9. Dne 26. 9. 2012 usnesením č. j. 21 Cdo 3105/2011-127 dovolací soud dovolání žalobkyně proti rozsudku odvolacího soudu ze dne 22. 3. 2011 č. j. 15 Co 196/2008-111 odmítl (výrok I).

Sbirka_nalezu-82.indd 517 29.3.18 12:42

10. Dne 21. 2. 2013 usnesením sp. zn. II. ÚS 4455/12 (v SbNU nepublikováno, dostupné na http://nalus.usoud.cz) Ústavní soud ústavní stížnost stěžovatelky proti všem výše uvedeným rozhodnutím obecných soudů odmítl jako zjevně neopodstatněnou.

II/2 Řízení o náhradu mzdy

11. Dne 18. 10. 2013 rozsudkem č. j. 12 C 186/2012-72 nalézací soud zamítl žalobu, kterou se žalobkyně domáhala zaplacení částky v celkové výši 187 590 Kč s příslušenstvím (výrok I) a žalobkyni uložil povinnost zaplatit žalované náklady řízení ve výši 32 379,60 Kč (výrok II). Nalézací soud poukázal na závěry soudů plynoucí z jejich výše uvedených rozhodnutí vydaných ve věci vedené nalézacím soudem pod sp. zn. 14 C 175/2007 a zdůraznil, že žalobkyně nepodala k soudu žalobu na určení, zda byly splněny podmínky uvedené v § 30 odst. 2 a 3 zák. práce, a že tuto otázku soud v tomto řízení nemohl řešit ani jako otázku předběžnou. Žalobu proto jako nedůvodnou zamítl.

12. Dne 18. 11. 2014 rozsudkem č. j. 15 Co 18/2014-112 ve znění opravného usnesení ze dne 20. 1. 2015 č. j. 15 Co 18/2014-119 odvolací soud k odvolání žalobkyně rozsudek nalézacího soudu ze dne 18. 10. 2013 č. j. 12 C 186/2012-72 potvrdil (výrok I) a žalobkyni uložil zaplatit žalované na nákladech odvolacího řízení částku 23 254,40 Kč (výrok II).

13. Dne 16. 6. 2015 usnesením č. j. 21 Cdo 1160/2015-166 dovolací soud dovolání žalobkyně proti rozsudku odvolacího soudu ze dne 18. 11. 2014 č. j. 15 Co 18/2014-112 odmítl (výrok I) a žalobkyni uložil zaplatit žalované na náhradě nákladů dovolacího řízení částku 11 773 Kč (výrok II). Dovolání posoudil jako nepřípustné, neboť jím napadené rozhodnutí odvolacího soudu bylo v souladu s ustálenou rozhodovací praxí dovolacího soudu.

14. Rozhodnutí uvedená v bodech 11, 12 a 13 odůvodnění tohoto nálezu jsou předmětem ústavní stížnosti.

III.

III/1 Tvrzení stěžovatelky v ústavní stížnosti

15. V ústavní stížnosti stěžovatelka tvrdila, že napadenými rozhodnutími bylo porušeno základní právo na soudní ochranu, resp. na spravedlivý proces, dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), a to „vybočením obecných soudů ze zákonných standardů dokazování“ spočívajícím v opomenutí přihlédnout k písemnému oznámení stěžovatelky ze dne 11. 6. 2007, jímž svému zaměstnavateli sdělila, že trvá na dalším zaměstnávání. To ve svých důsledcích vedlo „k nesprávným skutkovým závěrům odvolacího soudu a tímto pak k vadnému

Sbirka_nalezu-82.indd 518 29.3.18 12:42

hodnocení provedených důkazů a současně k nesprávnému právnímu a ústavně nesouladnému posouzení".

16. Dovolacímu soudu stěžovatelka vytkla, že odmítnutím dovolání jí odepřel právo na zákonnou ochranu a odňal reálnou možnost jednat před soudem, spočívající v oprávnění právně a skutkově argumentovat.

17. Stěžovatelka dále tvrdila, že napadená soudní rozhodnutí nebyla řádně, srozumitelně a logicky odůvodněna, což vedlo k porušení čl. 90 Ústavy České republiky a čl. 36 odst. 1 Listiny. Byla toho názoru, že čl. 36 odst. 1 Listiny porušil již nalézací soud tím, že v rozporu s čl. 89 odst. 2 Ústavy se necítil vázán názorem Ústavního soudu plynoucím z nálezu (správně „usnesení") Ústavního soudu ze dne 29. 12. 2009 sp. zn. I. ÚS 2796/09 (v SbNU nepublikováno, dostupné na http://nalus.usoud.cz) týkajícího se aplikace ustanovení § 30 zák. práce. Byla toho názoru, že nepodal-li její zaměstnavatel žalobu na určení splnění podmínek umožňujících mu uzavřít pracovní poměr na dobu určitou, její pracovní poměr uzavřený na dobu určitou se změnil na pracovní poměr na dobu neurčitou fikcí dle ustanovení § 30 odst. 4 tehdy platného a účinného zákoníku práce č. 65/1965 Sb.

18. Stěžovatelka dále v ústavní stížnosti tvrdila „nepředvídatelnost a nekonzistentnost" napadených soudních rozhodnutí, což spatřovala ve skutečnosti, že v napadených rozhodnutích soudy dospěly k odlišnému závěru v otázce zákonné fikce sjednání pracovního poměru na dobu neurčitou, než jak učinily v jiném řízení o určovací žalobě, vedeném nalézacím soudem pod sp. zn. 14 C 175/2007, v němž její žaloba byla zamítnuta pro nedostatek naléhavého právního zájmu na určení. Stěžovatelka namítá, že nepodal-li její zaměstnavatel žalobu na určení splnění podmínek umožňujících mu uzavřít pracovní poměr na dobu určitou, její pracovní poměr uzavřený na dobu určitou se změnil na pracovní poměr na dobu neurčitou fikcí dle ustanovení § 30 odst. 4 tehdy platného a účinného zákoníku práce č. 65/1965 Sb.

19. Soudům všech stupňů stěžovatelka vytýká nesprávné právní posouzení věci, neboť dle jejího názoru postupovaly podle neplatné právní normy, ačkoliv správně měly aplikovat zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění účinném pro posuzované období 1. 6. 2010 – 28. 2. 2011, a zaměnily předmět řízení. Dovolací soud dle názoru stěžovatelky učinil předmětem svého rozhodování fakticky jinou otázku, než jaká byla předmětem žaloby a dovolání.

20. Stěžovatelka poukazuje na četná rozhodnutí Ústavního soudu a tvrdí, že obecné soudy všech stupňů porušily princip právní jistoty a zásady předvídatelnosti práva a zasáhly tak do práva na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

Sbirka_nalezu-82.indd 519 29.3.18 12:42

21. V podání ze dne 14. 9. 2015 stěžovatelka uvedla, že ustanovení § 30 odst. 4 zákona č. 65/1965 Sb. je vnitřně rozporné a nepřesné, což působilo výkladové problémy, v důsledku čehož soudy měly při úvaze o povinnosti k náhradě nákladů řízení aplikovat ustanovení § 150 o. s. ř., neboť nejasnost citovaného ustanovení byla důvodem zvláštního zřetele hodným pro rozhodnutí o nepřiznání náhrady nákladů řízení.

22. V podání ze dne 19. 11. 2015 stěžovatelka poukázala na složení senátu nalézacího soudu rozhodujícího v její věci a na vztah některých členů senátu k městu Žďár nad Sázavou, jako zřizovateli žalované, z čehož dovodila důvod k pochybnosti o nepodjatosti členky senátu JUDr. Stanislavy Prokopové, Ph.D., která dle jejího přesvědčení měla být vyloučena z projednávání a rozhodování věci. Jelikož vznesená námitka podjatosti soudkyně nebyla akceptována, došlo dle názoru stěžovatelky v řízení před nalézacím soudem k porušení práva na zákonného soudce dle čl. 38 odst. 1 Listiny a k zásahu do práva na rovnost a do práva na spravedlivé soudní řízení a na ochranu práv nezávislým a nestranným soudem ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny.

23. V podání ze dne 17. 12. 2015 stěžovatelka poukázala na nález Ústavního soudu ze dne 8. 12. 2015 sp. zn. II. ÚS 3323/14 (N 205/79 SbNU 343), který dle jejího přesvědčení svědčí o nesprávném posouzení její věci obecnými soudy.

24. V podání ze dne 4. 1. 2016 stěžovatelka uvedla, že svoji námitku podjatosti obsaženou v podání ze dne 19. 11. 2015 pokládá za neopodstatněnou a celé toto podání bere zpět.

III/2 Vyjádření účastníků, vedlejší účastnice a replika stěžovatelky

25. Nalézací soud, jako účastník řízení, ve vyjádření ze dne 12. 4. 2016 k ústavní stížnosti uvedl, že jeho rozhodnutím, na němž zcela trvá, nedošlo k porušení ústavně zaručeného práva stěžovatelky na soudní ochranu ani k porušení principu právního státu. Poukázal zejména na důkaz provedený spisem Okresního soudu ve Žďáře nad Sázavou sp. zn. 14 C 175/2007 s tím, že stejné závěry pak učinily i soudy vyšších stupňů.

26. Odvolací soud, jako účastník řízení, ve vyjádření ze dne 15. 4. 2016 k ústavní stížnosti odkázal na odůvodnění svého ústavní stížností napadeného rozsudku a uvedl, že neopomenul skutkové zjištění o písemném oznámení stěžovatelky ze dne 11. 6. 2007, o trvání na dalším zaměstnávání. Poukázal na své právní závěry a uvedl, že samotným oznámením zaměstnance o trvání na dalším zaměstnávání nemůže bez dalšího dojít ke vzniku nevyvratitelné domněnky trvání pracovního poměru na dobu neurčitou, a své právní závěry dále rozvinul a specifikoval.

27. K námitce stěžovatelky ohledně aplikace ustanovení § 150 o. s. ř. odvolací soud uvedl, že v řízení nevyplynuly najevo žádné okolnosti, které

Sbirka_nalezu-82.indd 520 29.3.18 12:42

by výjimečnou aplikaci citovaného ustanovení odůvodňovaly. Žalovaným je Základní škola Žďár nad Sázavou, která je příspěvkovou organizací, zřízenou za účelem plnění úkolů ve veřejném zájmu. U této osoby nelze předpokládat, že disponuje dostatečným personálním aparátem k zajištění činností, které s účelem, pro který byla zřízena, bezprostředně nesouvisejí.

28. Podle odvolacího soudu ústavní stížnost není důvodná, neboť právní posouzení věci vychází z dosavadní judikatury, a otázku splnění podmínek stanovených v § 30 zák. práce pro sjednání pracovního poměru na dobu určitou nebylo možno v řízení o zaplacení peněžité částky z tvrzeného trvajícího pracovního poměru posoudit jako otázku předběžnou, neboť žaloba na požadované určení nebyla podána.

29. Dovolací soud, jako účastník řízení, ve vyjádření ze dne 20. 4. 2016 k ústavní stížnosti uvedl, že stěžovatelka přehlíží, že dovolání lze podat pouze z důvodu, že rozhodnutí odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci (§ 241a odst. 1 o. s. ř.), nikoli pro nedostatky ve skutkových zjištěních soudů, což bylo v odůvodnění stížností napadeného usnesení vysvětleno. Stěžovatelkou tvrzené „vybočení obecných soudů ze zákonných standardů dokazování – tzv. opomenutý důkaz, opomenuté zjištění“ neodpovídá skutečnému průběhu řízení, neboť k jejímu písemnému oznámení se dne 11. 6. 2007 soud prvního stupně i odvolací soud přihlížely.

30. Tvrzení stěžovatelky, že soudy „zaměnily předmět řízení“, je podle dovolacího soudu založeno na nesouhlasu s tím, jak judikatura soudů vykládá ustanovení § 30 odst. 4 zákoníku práce ve znění účinném od 1. 3. 2004 do 31. 12. 2006, a přehlíží, že proto, aby nastala fikce sjednání pracovního poměru na dobu neurčitou, nestačí jen samotné písemné oznámení zaměstnanec před uplynutím sjednané doby zaměstnavateli, že trvá na tom, aby ho dále zaměstnával, ale podmínkou zároveň je, že „nebyly splněny podmínky stanovené v odstavcích 2 a 3“ v ustanovení § 30 zákoníku práce (viz § 30 odst. 4 zákoníku práce). Určení, zda byly nebo nebyly splněny podmínky uvedené v odstavcích 2 a 3, je však třeba uplatnit u soudu nejpozději ve lhůtě dvou měsíců ode dne, kdy měl pracovní poměr skončit uplynutím sjednané doby. Stěžovatelka takovou žalobu skutečně uplatnila u Okresního soudu ve Žďáru nad Sázavou pod sp. zn. 14 C 175/2007, avšak dříve, než o takové žalobě bylo rozhodnuto, změnila ji na žalobu na určení „trvání pracovního poměru“ a o té bylo také rozhodnuto. I když stěžovatelka v ústavní stížnosti proti rozhodnutím obecných soudů namítala, že se podanou žalobou „de facto“ domáhala určení, že byly splněny podmínky uvedené v § 30 odst. 2 a 3 zákoníku práce, Ústavní soud její stížnost usnesením ze dne 21. 2. 2013 sp. zn. II. ÚS 4455/12 (viz výše) odmítl. Oproti zákonnému požadavku tak nebylo soudním rozhodnutím napevno postaveno, zda byly nebo nebyly splněny podmínky uvedené v § 30 odst. 2

Sbirka_nalezu-82.indd 521 29.3.18 12:42

a 3 zákoníku práce, a bez splnění této podmínky nemohla ani nastat fikce, že pracovní poměr byl sjednán na dobu neurčitou.

31. Závěrem dovolací soud uvedl, že jeho usnesením nemohlo dojít k porušení stěžovatelčiných ústavních práv, a navrhl, aby ústavní stížnost byla odmítnuta jako zjevně neopodstatněná.

32. Stěžovatelka v replice ze dne 15. 5. 2016 na vyjádření dovolacího soudu ze dne 20. 4. 2016 mimo jiné uvedla, že dovolací soud se vyjádřil, aniž by se s věcí řádně seznámil, neboť pominul nález Ústavního soudu ze dne 8. 12. 2015 sp. zn. II. ÚS 3322/14 (N 205/79 SbNU 343). Poukázala na předchozí řízení ve věci Okresního soudu ve Žďáru nad Sázavou vedené pod sp. zn. 14 C 175/2007 a skutečnosti v tomto řízení zjištěné, které dle jejího názoru dovolací soud, stejně jako soud odvolací a soud nalézací, pominuly, a dále polemizovala s jejich ústavní stížností napadenými rozhodnutími.

33. V replice ze dne 15. 5. 2016 na vyjádření odvolacího soudu ze dne 15. 4. 2016 stěžovatelka uvedla, že odvolací soud „nepředestřel žádné nové skutečnosti a otázky, kterými by se judikatura Ústavního či Nejvyššího soudu, na kterou jsem v řízení odkazovala a kterou nereflektoval, již nezabývala“.

34. V replice ze dne 15. 5. 2016 na vyjádření nalézacího soudu ze dne 12. 4. 2016 stěžovatelka odkázala na ústavní stížnost a své repliky na vyjádření dovolacího soudu a odvolacího soudu.

35. Základní škola Žďár nad Sázavou se k ústavní stížnosti nevyjádřila.

IV. Posouzení podmínek řízení

36. Ústavní soud posoudil splnění podmínek řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastníkem řízení, ve kterém byla vydána rozhodnutí napadená ústavní stížností a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) a vyčerpala zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva.

V. Upuštění od ústního jednání

37. Ústavní soud neočekával od ústního jednání další objasnění věci, pročež od něj upustil dle ustanovení § 44 věty první zákona o Ústavním soudu.

VI. Posouzení Ústavním soudem

38. Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnosti je třeba zcela vyhovět, neboť napadenými rozhodnutími obecných soudů bylo porušeno stěžovatelčino základní právo na soudní ochranu, zaručené čl. 90 Ústavy České republiky a čl. 36 odst. 1 Listiny.

Sbirka_nalezu-82.indd 522 29.3.18 12:42

39. Podle soudy zjištěného, výše již zmíněného a účastníky řízení akceptovaného skutkového stavu stěžovatelka byla zaměstnána u vedlejší účastnice jako učitelka na základě pracovní smlouvy ze dne 26. 1. 2004 na dobu určitou od 1. 2. 2004 (den nástupu do práce) do 30. 6. 2004. Dohodami o změně pracovních podmínek ze dne 29. 6. 2004, 18. 4. 2005 a 25. 4. 2006, bylo skončení pracovního poměru postupně prodlužováno a vymezováno daty do 31. 7. 2005, do 30. 6. 2006 a nakonec do 30. 6. 2007. Oznámením ze dne 11. 6. 2007, jež zaměstnavatel převzal dne 13. 6. 2007, stěžovatelka sdělila, že trvá na dalším zaměstnávání i po dni 30. 6. 2007. Šlo tudíž o zaměstnávání na základě tzv. řetězení pracovních poměrů na dobu určitou.

40. Do 1. 3. 2004, kdy nabyl účinnosti zákon č. 46/2004 Sb., kterým se mění zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 312/2002 Sb., o úřednících územních samosprávných celků a o změně některých zákonů, ustanovení § 30 zákoníku práce umožňovalo neomezené řetězení pracovních poměrů uzavíraných na dobu určitou, což – jak plyne z důvodové zprávy k vládnímu návrhu novely zákoníku práce přijaté jako zákon č. 46/2004 Sb. (Poslanecká sněmovna, 4. volební období, 2002–2006, sněmovní tisk 261/0, část 1/2, vládní návrh – důvodová zpráva – zvláštní část – k bodu 12) – vedlo i ke zneužívání tohoto institutu bezdůvodným opakováním uzavírání či prodlužování pracovních poměrů na dobu určitou mezi týmiž účastníky.

41. V předchozím odstavci citovaná zvláštní část důvodové zprávy k vládnímu návrhu novely zákoníku práce dále k bodu 12 uváděla, že pro případ porušení zákonem stanovených podmínek při sjednávání pracovního poměru na dobu určitou se navrhuje stanovit právní fikci, podle níž byl pracovní poměr sjednán na dobu neurčitou, pokud zaměstnanec kvalifikovaným způsobem projeví vůli pracovat u zaměstnavatele v pracovním poměru na dobu neurčitou. V zájmu právní jistoty obou účastníků pracovněprávního vztahu se navrhovalo stanovit dvouměsíční prekluzivní lhůtu pro uplatnění soudního návrhu na určení, zda byly dány zákonem stanovené podmínky pro sjednání pracovního poměru na dobu určitou.

42. Požadavek ochrany zaměstnanců proti zneužití vyplývajícímu z použití po sobě jdoucích pracovních smluv nebo poměrů uzavřených na dobu určitou plyne též ze směrnice Rady 1999/70/ES ze dne 28. 6. 1999 o rámcové dohodě o pracovních poměrech na dobu určitou uzavřené mezi organizacemi UNICE, CEEP a EKOS, dle jejíhož ustanovení čl. 1 písm. b) účelem této rámcové dohody je „vytvořit rámec, který zabrání zneužití … po sobě jdoucích pracovních smluv nebo poměrů uzavřených na dobu určitou“. Členské státy směrnice zavazovala zajistit uvést své právní předpisy ve stanoveném termínu do souladu s požadavky směrnice; citovaný zákon č. 46/2004 Sb. tudíž realizoval i požadavky z citované směrnice pro Českou republiku plynoucí.

Sbirka_nalezu-82.indd 523 29.3.18 12:42

43. Nyní platná právní úprava problematiky tzv. řetězení pracovních poměrů na dobu určitou, obsažená v ustanovení § 39 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, je v zásadě stejná jako dřívější úprava obsažená v ustanovení § 30 předchozího zákona č. 65/1965 Sb., ve znění pozdějších předpisů. Z důvodové zprávy k vládnímu návrhu na vydání nového zákoníku práce (Poslanecká sněmovna, 4. volební období, 2002–2006, sněmovní tisk 1153/8, část 1/8, k § 39) plyne úmysl zákonodárce, dle něhož „pro případ porušení zákonem stanovených podmínek při sjednávání pracovního poměru na dobu určitou je zákonem konstruována právní fikce, podle níž byl pracovní poměr sjednán na dobu neurčitou, pokud zaměstnanec kvalifikovaným způsobem projeví vůli pracovat u zaměstnavatele v pracovním poměru na dobu neurčitou. V zájmu právní jistoty obou účastníků je stanovena dvouměsíční prekluzivní lhůta pro uplatnění soudního návrhu na určení, zda byly splněny zákonem stanovené podmínky pro sjednání pracovního poměru na dobu určitou".

44. Z výše uvedeného plyne zřejmý úmysl zákonodárce kvalifikovaně chránit zaměstnance zaměstnávané na základě tzv. řetězení pracovních poměrů, projevující se mimo jiné připuštěním právní fikce sjednání pracovního poměru na dobu neurčitou v případě porušení požadavků § 30 dříve platného zákoníku práce, resp. § 39 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ze strany zaměstnavatele.

45. K otázce právní ochrany zaměstnanců zaměstnávaných na základě tzv. řetězení pracovních poměrů se Ústavní soud již v nedávné době vyjádřil v nálezu ze dne 8. 12. 2015 sp. zn. II. ÚS 3323/14 [(N 205/79 SbNU 343), body 17 a násl.] tak, že by nebylo v souladu se zásadami chránícími zaměstnance (když tyto našly nově i explicitní vyjádření v § 1a zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění zákona č. 303/2013 Sb.), musel-li by zaměstnanec, jsa přesvědčen o nesprávnosti postupu zaměstnavatele, kromě písemného oznámení zaměstnavateli iniciovat svým návrhem ještě soudní řízení umožňující mu dosažení účinků domněnky, kdežto zaměstnavatel by mohl zůstat po celou dobu pasivní.

46. Na základě všech těchto úvah nelze než opakovat, co již bylo řečeno ve výše citovaném nálezu Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 3323/14, tedy že oznámil-li zaměstnanec zaměstnavateli v souladu s podmínkami § 39 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, (resp. § 30 zrušeného zákoníku práce č. 65/1965 Sb.), že trvá na tom, aby ho zaměstnavatel dále zaměstnával a nebyla-li ani zaměstnancem, ani zaměstnavatelem podána ve stanovené dvouměsíční lhůtě speciální žaloba podle § 39 odst. 5 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, pak nelze uzavřít jinak, než, že v konkrétním případě jde o pracovní poměr na dobu neurčitou.

47. Pro právě projednávaný případ to znamená, že neinicioval-li ani zaměstnanec, ani zaměstnavatel řízení o určení (ne)splnění podmínek pro

Sbirka_nalezu-82.indd 524 29.3.18 12:42

uzavření pracovního poměru na dobu určitou, pak se pracovní poměr změnil tak, jak předpokládá § 39 odst. 5 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, tj. na pracovní poměr na dobu neurčitou.

48. Výše uvedená pravidla je třeba aplikovat nejen v řízení o určení trvání pracovního poměru, ale též v eventuálním řízení o náhradu ušlé mzdy.

49. Ústavní soud připomíná, že definičním znakem tzv. závislé práce (srov. § 2 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce), a pracovněprávních vztahů vůbec, je nerovnovážné postavení smluvních stran, přičemž zaměstnavatel vystupuje jako strana silnější *(pars potentior)*, zatímco zaměstnanec se nalézá ve slabším postavení. Je úkolem nejen zákonodárce, ale též státních orgánů, včetně soudů, aby právní úpravou a její aplikací byly eliminovány nežádoucí sociální důsledky této faktické nerovnováhy.

50. V posuzované věci obecné soudy při svém rozhodování nedostatečně přihlédly k tomuto specifickému charakteru pracovněprávního vztahu a při interpretaci příslušných ustanovení zákoníku práce týkajících se tzv. řetězení pracovních poměrů preferovaly toliko zájmy zaměstnavatele.

51. Ústavní soud ve své konstantní judikatuře již mnohokrát prokázal, že netoleruje orgánům veřejné moci a především obecným soudům v řešení sporných případů příliš formalistický postup; zdůraznil přitom mj., že obecný soud není absolutně vázán doslovným zněním zákona, nýbrž se od něj smí a musí odchýlit, pokud to vyžaduje účel zákona, historie jeho vzniku, systematická souvislost nebo některý z principů, jež mají svůj základ v ústavně konformním právním řádu jako významovém celku a že povinnost soudů nalézat právo neznamená pouze vyhledávat přímé a výslovné pokyny v zákonném textu, ale též povinnost zjišťovat a formulovat, co je konkrétním právem i tam, kde jde o interpretaci abstraktních norem a ústavních zásad [srov. např. nález sp. zn. Pl. ÚS 21/96 ze dne 4. 2. 1997 (N 13/7 SbNU 87; 63/1997 Sb.) nebo nález sp. zn. Pl. ÚS 19/98 ze dne 3. 2. 1999 (N 19/13 SbNU 131; 38/1999 Sb.)]. Proti této povinnosti, mající ústavněprávní relevanci, se obecné soudy v posuzované věci prohřešily.

52. Je zřejmé, že ústavní stížností napadená rozhodnutí obecných soudů byla přijata dne 18. 10. 2013, resp. dne 18. 11. 2014 a dne 16. 6. 2015, tj. dříve, než byl přijat výše citovaný nález ze dne 8. 12. 2015. Ústavní soud je však toho názoru, že ochrana základních práv stěžovatelky vyžaduje aplikaci nosných důvodů tohoto nálezu i v řízení o ústavní stížnosti proti rozhodnutím vydaným před jeho přijetím.

53. Ústavní soud si je vědom skutečnosti, že vyhovění ústavní stížnosti je zásahem do legitimního očekávání vedlejší účastnice plynoucího z pravomocně ukončeného řízení rozsudkem odvolacího soudu ze dne 19. 11. 2007 č. j. 14 C 175/2007-32, stejně jako do požadavku právní jistoty odrážejícího se v zásadě, že pravomocně ukončené řízení nemá být znovu

Sbirka_nalezu-82.indd 525 29.3.18 12:42

otevíráno. Přesto však je Ústavní soud toho názoru, že vyhovění ústavní stížnosti stěžovatelky nebude pro vedlejší účastnici jako právnickou osobu znamenat nepřiměřenou tvrdost.

54. Z uvedeného je nutno učinit závěr, že ústavní stížností napadená rozhodnutí v konečném důsledku porušila základní právo stěžovatelky na soudní ochranu garantované čl. 90 Ústavy, ve spojení s čl. 36 odst. 1 Listiny.

55. S ohledem na shora uvedené závěry Ústavní soud ústavní stížnosti podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu vyhověl a podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona napadená rozhodnutí zrušil.

Sbirka_nalezu-82.indd 526 29.3.18 12:42

Č. 161

K povinnosti soudu vyžádat si před nařízením předběžného opatření vyjádření toho účastníka, proti kterému směřuje

Smyslem předběžného opatření (§ 74 a 102 občanského soudního řádu) je ochrana účastníka, který o jeho vydání žádá, přičemž však musí být respektována též práva toho, vůči komu předběžné opatření směřuje. Cílem zásady rovnosti účastníků řízení podle čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod je totiž dosažení spravedlivé rovnováhy mezi stranami sporu. Proto také platí, že má-li být předběžným opatřením uložena povinnost, musí mít účastníci řízení možnost ve srovnatelném rozsahu uplatnit před soudem svá tvrzení i námitky ve vztahu k takovému návrhu, které se promítnou do úvahy soudu ohledně posouzení jeho důvodnosti. Je tedy povinností soudu vyžádat si před nařízením předběžného opatření vyjádření účastníka, vůči němuž směřovalo.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a soudců Ludvíka Davida a Jiřího Zemánka – ze dne 1. září 2016 sp. zn. II. ÚS 1847/16 ve věci ústavní stížnosti Jana Šinágla, zastoupeného JUDr. Petrem Kočím, Ph.D., advokátem, se sídlem Opletalova 1535/4, Praha 1, proti výroku I usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 29. 4. 2016 č. j. 21 Co 218/2016-60, jímž bylo změněno rozhodnutí soudu prvního stupně ve věci návrhu na nařízení předběžného opatření, za účasti Krajského soudu v Praze jako účastníka řízení a a) Mgr. Jany Gavlasové, b) Bc. Petry Kubíkové, c) Martina Michala a d) Heleny Vondráčkové, všichni zastoupeni Mgr. Janou Gavlasovou, advokátkou, se sídlem Západní 449, Chýně, jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Výrokem I usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 29. 4. 2016 č. j. 21 Co 218/2016-60 bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces zaručené čl. 37 odst. 3 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Toto rozhodnutí se proto ruší.

Sbirka_nalezu-82.indd 527 29.3.18 12:42

Odůvodnění

I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení

1. Ústavní stížností doručenou Ústavnímu soudu dne 8. 6. 2016 se stěžovatel domáhá zrušení výrokové části I v záhlaví označeného usnesení Krajského soudu v Praze (dále jen „krajský soud"), kterým bylo rozhodnuto o odvolání vedlejších účastníků proti usnesení Okresního soudu v Berouně ze dne 29. 3. 2016 č. j. 6 C 101/2016-37, jímž byl zamítnut návrh vedlejších účastníků na nařízení předběžného opatření, a to tak, že krajský soud změnil předchozí usnesení okresního soudu a o návrhu na nařízení předběžného opatření po zahájení řízení ve věci samé rozhodl tak, že stěžovatel je povinen „a) zdržet se tvrzení či spekulací o tom, že mezi žalobkyní a) a žalobcem c) probíhala či probíhá milostná či sexuální korespondence, a zdržet se zveřejňování textů či jejich částí, které by takto byly označovány či charakterizovány, ať už svým názvem či svým obsahem, b) zdržet se tvrzení či spekulací o tom, že žalobce c) vedl milostnou či sexuální korespondenci s více ženami a jednou z těchto žen je také žalobkyně b) a zdržet se zveřejňování textů či jejich částí, které by takto byly označovány či charakterizovány, ať už svým názvem či svým obsahem, c) zdržet se tvrzení či spekulací o tom, že žalobce c) je otcem nezletilého dítěte žalobkyně a) a zdržet se jakýchkoli zásahů do soukromého a rodinného života žalobkyně a) zveřejňováním tvrzení či spekulací o soukromém životě a rodině žalobkyně a), a d) zdržet se tvrzení či spekulací o tom, že žalobce c) podvádí žalobkyni d) s jinými ženami a tvrzení a spekulací o jejich totožnosti". Ve zbývající části výroku krajský soud předchozí rozhodnutí okresního soudu potvrdil.

2. V odůvodnění soud zdůraznil (zejména s poukazem na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 7. 2013 sp. zn. 23 Cdo 2939/2011), že v posuzovaném případě vedlejší účastníci prokázali, že stěžovatel soustavně zveřejňuje texty týkající se jejich osobního a i zcela intimního života, které jsou způsobilé porušit jejich osobnostní práva, a proto je zatímní úprava poměrů účastníků formou předběžného opatření zakazující stěžovateli, aby pokračoval v závadném jednání či jej opakoval, jako preventivní opatření proti budoucímu závadnému jednání, zcela namístě.

II. Argumentace stěžovatele

3. Uvedené rozhodnutí dle stěžovatele porušilo jeho právo na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina") a právo na svobodu projevu zaručené čl. 17 Listiny.

4. Stěžovatel v ústavní stížnosti předně s odvoláním na nález Ústavního soudu ze dne 19. 1. 2010 sp. zn. Pl. ÚS 16/09 (N 8/56 SbNU 69; 48/2010 Sb.) upozorňuje, že i s ohledem na princip rovnosti procesních stran není

Sbirka_nalezu-82.indd 528 29.3.18 12:42

připuštěna možnost měnit zamítavá usnesení soudu prvního stupně ve věci předběžných opatření v neprospěch povinného. Nadto stěžovatel namítá, že v dotčeném řízení vůbec nedostal možnost vyjádřit se k návrhu na nařízení předběžného opatření, ačkoliv by takto mohl uplatnit námitky, které by zajisté vedly k jinému rozhodnutí v dotčené věci. Závěrem pak stěžovatel uvádí, že předběžné opatření nemělo být *a limine* vůbec nařízeno, neboť vedlejší účastníci se návrhem na jeho nařízení domáhají téhož, o co usilují petitorně ve své žalobě, a tím, že krajský soud tomuto návrhu vyhověl, je stěžovateli bráněno ve výkonu svobody projevu, přičemž tento stav by měl trvat po celou dobu řízení o žalobě na ochranu osobnosti, tedy velmi pravděpodobně po dobu několika let.

III. Vyjádření účastníků řízení

5. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřili účastník řízení i vedlejší účastníci.

6. Krajský soud v plném rozsahu odkázal na odůvodnění napadeného usnesení. Dále dodal, že je přesvědčen, že neporušil stěžovatelem zmíněná práva chráněná Ústavou, Listinou základních práv a svobod a Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod, a navrhl, aby ústavní stížnost byla zamítnuta.

7. Vedlejší účastníci ve svém společném vyjádření předně odmítli stěžovatelův poukaz na nálezy Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 16/09 ze dne 19. 1. 2010 (N 8/56 SbNU 69; 48/2010 Sb.) a sp. zn. III. ÚS 3489/13 ze dne 23. 10. 2014 (N 197/75 SbNU 221) a vytkli, že se jedná o dezinterpretaci citovaných nálezů, z nichž nelze dovodit absolutní zákaz změny rozhodnutí nalézacího soudu o předběžném opatření odvolacím soudem. Ve věci námitky stěžovatele, že se nemohl vyjádřit k podanému návrhu na předběžné opatření, vedlejší účastníci především odkázali na konstantní judikaturu, včetně nálezů Ústavního soudu, který opakovaně zdůrazňoval, že samotné posouzení podmínek pro vydání předběžného opatření je věcí civilního soudu. Ústavní soud se může jen přesvědčit, zda v konkrétním případě byly podmínky vůbec dány [viz například usnesení sp. zn. IV. ÚS 3626/15 ze dne 2. 2. 2016 (v SbNU nepublikováno, dostupné na http://nalus.usoud.cz), nález sp. zn. II. ÚS 221/98 ze dne 10. 11. 1999 (N 158/16 SbNU 171), nález sp. zn. IV. ÚS 189/01 ze dne 21. 11. 2001 (N 178/24 SbNU 327), nález sp. zn. I. ÚS 375/2000 ze dne 16. 7. 2002 (N 87/27 SbNU 33)]. Dále vedlejší účastníci připomněli, že rovněž Ústavním soudem je konstatováno, že soudy vzhledem ke krátké lhůtě, v níž musí o návrhu na vydání předběžného opatření rozhodnout, nemohou provádět dokazování, ale vychází pouze ze skutečností, které jsou v době vydání návrhu osvědčeny. Ústavní soud se tak zabývá v rámci testování ústavnosti vydaného předběžného opatření toliko posouzením, zda rozhodnutí o návrhu na vydání předběžného

Sbirka_nalezu-82.indd 529 29.3.18 12:42

opatření mělo zákonný podklad, bylo vydáno příslušným orgánem a není projevem svévole. Dle vedlejších účastníků přitom v napadeném rozhodnutí odvolací soud jasně uvedl, z čeho vycházel, pokud v určité části týkající se striktně zásahu do intimního soukromí návrhu na vydání předběžného opatření vyhověl, a toto rozhodnutí též řádně odůvodnil. Nadto vedlejší účastníci odmítli argumenty stěžovatele ohledně protiprávnosti nařízení inkriminovaného předběžného opatření a uvedli, že publikovanými texty stěžovatel zasáhl do jejich intimní sféry, přičemž posouzení této otázky bylo čistě na zvážení soudů. Stěžovateli byla údajně řádně zaslána výzva k nápravě protiprávního stavu a tento ji nikterak nereflektoval, resp. tuto zveřejnil na svých webových stránkách a vedlejší účastníky opětovně jejím prostřednictvím dehonestoval. Vedlejší účastníci dále zdůraznili, že není jejich vina, pakliže jiné řízení na ochranu osobnosti trvá po dlouhou dobu, neboť oni nejsou těmi, kdo neopodstatněnou délku řízení zavinili. Nehledě na to, že stěžovatel má právo kdykoliv požádat o zrušení předběžného opatření, stejně jako soud má povinnost přezkoumávat, zda je trvání předběžného opatření odůvodněné. Vedlejší účastníci tvrdí, že nic soudu nezamlčeli, a odmítli, že by výroky obsažené v inkriminovaném předběžném opatření byly totožné s těmi, které jsou obsahem předmětné žaloby. Napadeným rozhodnutím odvolacího soudu nemohlo dojít k porušení práva na spravedlivý proces na straně stěžovatele a už vůbec ne k zásahu do práva na svobodu projevu. Stěžovatel totiž zneužívá práva na svobodu projevu k pomluvám, lžím a nechutným spekulacím, jimiž zcela úmyslně zasahuje do intimního soukromí vedlejších účastníků. Pokud by tvrzená korespondence byla pravá, což vedlejší účastníci striktně odmítají, pak jednání stěžovatele vykazuje i znaky skutkových podstat trestných činů. Takové jednání v žádném případě nesmí požívat ústavní ochrany, a ústavní stížnost by proto dle stěžovatelů měla být jako neopodstatněná odmítnuta, protože zrušením napadeného rozhodnutí by došlo k hrubému zásahu do jejich osobnostních práv, neboť pokud by bylo stěžovateli umožněno v jednoznačně protiprávním jednání vůči vedlejším účastníkům pokračovat, bezodkladně by toho zneužil.

IV. Replika stěžovatele

8. V replice k zaslaným vyjádřením stěžovatel zopakoval, že mu byla upřena možnost ovlivnit rozhodování odvolacího soudu o návrhu na vydání předběžného opatření, což je tak závažný zásah do práva na spravedlivý proces, že by musel být odůvodněn zcela mimořádnou situací a naléhavostí zatímní úpravy poměrů účastníků předběžným opatřením. To se ale v daném případě nenastalo, neboť navržené a posléze nařízené předběžné opatření nemá vůbec charakter neodkladného opatření a vedlejší účastníci by nebyli nijak dotčeni, pokud by odvolací soud předložil jejich odvolání

Sbirka_nalezu-82.indd 530 29.3.18 12:42

k replice stěžovateli. Dále stěžovatel odmítl, že by se dopouštěl frapantních a dlouhodobých zásahů do osobnostních práv vedlejších účastníků, kdy připomněl, že projednání jejich podání skončilo doposud zcela jednoznačně ve prospěch stěžovatele, a lze se proto důvodně domnívat, že ústavní stížností napadené předběžné opatření by nebylo bývalo vydáno, kdyby nesprávným postupem odvolacího soudu nebyl stěžovatel připraven o možnost skutkově a právně argumentovat a přesvědčit soud o nedůvodnosti návrhu. Závěrem stěžovatel uvádí, že ochrana (domněle) porušeným osobnostním právům vedlejších účastníků musí být primárně poskytnuta pravomocným rozhodnutím ve věci samé – tedy takovým, jehož doposud, přes četnost a formální i materiální mnohotvárnost pokusů o ně, vedlejší účastníci ani jednou nedosáhli; ochrana poskytovaná formou předběžného opatření má funkci toliko doplňkovou a provizorní a stěžovatel je přesvědčen, že není v souladu s maximami spravedlivého procesu, aby bylo, až na zcela výjimečné situace, předběžným opatřením účastníku garantováno to, čeho se tento domáhá – nebo může domáhat – petitorně. Proto stěžovatel setrval na svém stanovisku, že napadeným usnesením bylo zasaženo do jeho práva na spravedlivý proces.

V. Splnění podmínek řízení

9. Ústavní stížnost je přípustná (ustanovení § 75 odst. 1 *a contrario* zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, dále jen „zákon o Ústavním soudu“), byla podána včas (ustanovení § 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu) a splňuje ostatní náležitosti vyžadované zákonem [ustanovení § 30 odst. 1, § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

VI. Vlastní hodnocení Ústavního soudu

10. Ústavní soud ustáleně judikuje, že jeho úkolem je jen ochrana ústavnosti, a nikoliv zákonnosti (čl. 83 Ústavy). Ústavní soud není povolán k přezkumu aplikace podústavního práva a může tak činit jen tehdy, jestliže současně shledá porušení základního práva či svobody.

11. S ohledem na okolnosti nyní projednávané věci považuje Ústavní soud za vhodné připomenout závěry své ustálené judikatury [srov. za všechny usnesení sp. zn. III. ÚS 394/01 ze dne 12. 3. 2002 (U 10/25 SbNU 379); všechna v tomto nálezu citovaná rozhodnutí Ústavního soudu jsou veřejně dostupná i na http://nalus.usoud.cz], dle níž v souladu s ustanoveními § 74 a 102 občanského soudního řádu lze nařídit předběžné opatření, je-li obava, že by výkon soudního rozhodnutí byl ohrožen. Předběžná opatření jsou opatřeními dočasnými, jejichž trvání je omezeno, a mohou být zrušena (viz ustanovení § 77 občanského soudního řádu). Fundamentálním smyslem předběžného opatření je ochrana toho, kdo o jeho vydání

Sbirka_nalezu-82.indd 531 29.3.18 12:42

žádá, přičemž musí být respektována ústavní pravidla ochrany i toho, vůči komu předběžné opatření směřuje. Ochrana toho, vůči komu předběžné opatření má směřovat, nicméně nemůže dosáhnout takové míry, aby prakticky znemožnila ochranu oprávněných zájmů druhé strany.

12. K otázce způsobilosti předběžného opatření (jako opatření prozatímní povahy) zasáhnout do základních práv a svobod účastníků řízení se Ústavní soud v rozhodovací praxi (byť s jistou rezervovaností) vyjádřil tak, že tuto způsobilost vyloučit nelze. Podstatou jeho přezkumu však může být jen posouzení ústavnosti takového rozhodnutí, nikoli posouzení podmínek pro nařízení předběžného opatření [srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 221/98 ze dne 10. 11. 1999 (N 158/16 SbNU 171), usnesení sp. zn. III. ÚS 3135/11 ze dne 4. 10. 2012 nebo usnesení sp. zn. II. ÚS 1421/11 ze dne 30. 8. 2011 (v SbNU nepublikována)]. Rozhodnutí o předběžném opatření tedy lze podrobit přezkumu jen v rámci tzv. omezeného testu ústavnosti (neboť podstatná část záruk spravedlivého procesu se vztahuje na řízení ve svém celku), a to z pohledu toho, zda má zákonný podklad (čl. 2 odst. 2 Listiny), zda je vydáno příslušným orgánem (čl. 38 odst. 1 Listiny) a zda není projevem svévole (čl. 1 Ústavy, čl. 2 odst. 2 a 3 Listiny).

13. S ohledem na okolnosti nyní projednávané věci a na argumenty stěžovatele je zřejmé, že základní otázka spočívá v tom, zda napadené rozhodnutí nebylo projevem svévole, neboť není pochyb o tom, že v případě stěžovatele mělo nařízení předběžného opatření zákonný podklad (viz ustanovení § 102 občanského soudního řádu) a také bylo vydáno k tomu oprávněným orgánem. Pokud stěžovatel v ústavní stížnosti s odkazem na nález sp. zn. Pl. ÚS 16/09 (viz výše) argumentuje, že odvolací soud nemohl vůbec změnit předchozí zamítavé rozhodnutí o nařízení předběžného opatření, musí Ústavní soud tyto námitky odmítnout. Ústavní soud totiž v citovaném nálezu hodnotil ústavní konformitu ustanovení § 220 odst. 3 občanského soudního řádu a dospěl k závěru, že toto ustanovení je v rozporu s čl. 37 odst. 3 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Konstatoval přitom, že důvody vyslovení tohoto rozporu se vztahují pouze na případy, v nichž odvolání směřuje proti usnesení soudu prvního stupně, jímž byl návrh na nařízení předběžného opatření zamítnut nebo odmítnut nebo kterým bylo řízení o návrhu zastaveno, a odvolací soud dospěje k názoru, že toto usnesení má být změněno tak, že se návrhu alespoň částečně vyhoví. V této souvislosti výslovně uvedl, že si je vědom, že derogační důvod se vztahuje pouze na dílčí právní normu obsaženou v tomto ustanovení, přesto však s ohledem na jeho pravomoc mu nepřísluší svým derogačním výrokem reformulovat toto ustanovení (viz též usnesení sp. zn. II. ÚS 893/14 ze dne 16. 9. 2014). Uvedené by tedy mohlo dávat za pravdu stěžovateli, zároveň ale následná judikatura zdejšího soudu konstatovala, že z citovaného nálezu nelze dovodit absolutní zákaz

Sbirka_nalezu-82.indd 532 29.3.18 12:42

změny rozhodnutí nalézacího soudu o předběžném opatření odvolacím soudem. Taková změna je možná tehdy, pokud jsou respektovány požadavky spravedlivého procesu (srov. např. usnesení sp. zn. III. ÚS 1318/15 ze dne 12. 11. 2015), jak je dále rozvedeno.

14. Za této situace se tedy Ústavní soud soustředil na posouzení otázky, zda napadené usnesení netrpí projevem svévole. Pojem svévole Ústavní soud ve své ustálené judikatuře interpretoval ve smyslu extrémního nesouladu právních závěrů s vykonanými skutkovými a právními zjištěními, dále ve smyslu nerespektování kogentní normy, interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti (příkladem čehož je i přepjatý formalismus), jakož i interpretace a aplikace zákonných pojmů v jiném než zákonem stanoveném a právním myšlení konsensuálně akceptovaném významu, a konečně ve smyslu rozhodování bez bližších kritérií či alespoň zásad odvozených z právní normy [viz např. nález sp. zn. III. ÚS 351/04 ze dne 24. 11. 2004 (N 178/35 SbNU 375)]. Zároveň lze za svévoli považovat extrémní porušení práva na spravedlivý proces. Právo na spravedlivý proces má totiž v podmínkách právního státu důležité postavení a jeho záruka patří k základním principům každé demokratické společnosti, neboť bez garancí skutečně spravedlivého procesu by jakákoliv ochrana práv byla iluzorní [viz blíže např. nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2121/14 ze dne 30. 9. 2014 (N 182/74 SbNU 591)].

15. Jedním z aspektů práva na spravedlivý proces je též zásada vyplývající z čl. 37 odst. 3 Listiny, podle kterého jsou si všichni účastníci v řízení rovni. Ústavní soud opakovaně judikoval, že zásada rovnosti účastníků řízení je součástí práva na spravedlivý proces v širším slova smyslu, přičemž touto zásadou rozumí „rovnost zbraní, resp. rovnost příležitostí“. To znamená, že každé procesní straně by měla být dána přiměřená možnost přednést svou záležitost za podmínek, jež ji nestaví do podstatně nevýhodnější situace, než ve které je její protistrana. Podobně podle Evropského soudu pro lidská práva se rovností zbraní rozumí požadavek, aby každá ze stran řízení mohla obhajovat svou věc za podmínek, které ji, z pohledu řízení jako celku, podstatným způsobem neznevýhodňují vzhledem k protistraně. Cílem zásady rovnosti zbraní je pak dosažení „spravedlivé rovnováhy“ mezi stranami sporu [viz např. nález sp. zn. Pl. ÚS 49/10 ze dne 28. 1. 2014 (N 10/72 SbNU 111; 44/2014 Sb.) nebo nález sp. zn. I. ÚS 173/13 ze dne 20. 8. 2014 ve znění opravného usnesení sp. zn. I. ÚS 173/13 ze dne 10. 9. 2014 (N 156/74 SbNU 333)].

16. Uvedená zásada rovnosti účastníků řízení se přitom musí projevit též při rozhodování o návrhu na nařízení předběžného opatření. Takto Ústavní soud již v citovaném nálezu sp. zn. Pl. ÚS 16/09 (bod 23) uvedl, že „má-li … být předběžným opatřením uložena povinnost, musí mít účastníci řízení možnost ve srovnatelném rozsahu uplatnit před soudem svá

Sbirka_nalezu-82.indd 533 29.3.18 12:42

tvrzení i námitky ve vztahu k předmětnému návrhu, které se relevantním způsobem promítnou do úvahy soudu ve vztahu k posouzení důvodnosti návrhu". Ústavní soud v následující judikatuře aproboval možnost změny zamítavého rozhodnutí o návrhu na nařízení předběžného opatření ze strany odvolacího soudu, zdůraznil však, že z pohledu práva na spravedlivý proces je klíčové, zda byla dodržena zásada „rovnosti zbraní", neboť ve vztahu k posouzení důvodnosti návrhu na vydání předběžného opatření mají mít účastníci řízení možnost ve srovnatelném rozsahu uplatnit před soudem svá tvrzená i námitky. A to i přesto, že Ústavní soud opakovaně připomněl, že není možné zásadu rovnosti účastníků řízení absolutizovat tak, že všichni účastníci řízení musí mít v každém okamžiku řízení současně k dispozici určitý procesní prostředek, neboť v případě některých procesních prostředků (jako například v případě návrhu na předběžné opatření) z jejich povahy a účelu plyne, že jejich uplatnění může být k dispozici jen jedné (procesní) straně (srov. též usnesení sp. zn. III. ÚS 213/15 ze dne 11. 6. 2015).

17. Z uvedeného vyplývá, že Ústavní soud považuje při rozhodování o předběžném opatření za klíčové dodržení veškerých zásad spravedlivého procesu, neboť sice dochází jen k „zatímní" úpravě poměrů, tato však v důsledku délky soudního řízení může trvat i poměrně dlouhé časové období. Jak je přitom uvedeno výše, i samotné předběžné opatření je způsobilé zasáhnout do ústavně zaručených práv nebo svobod, neboť se jím dočasně omezují práva osob, vůči kterým je namířeno, přičemž se jedná o rozhodnutí, které již nemůže být napraveno v návaznosti na konečné rozhodnutí o výsledku sporu.

18. Jestliže Ústavní soud ve své předchozí judikatuře zdůraznil, že k porušení ústavně zaručených základních práv nebo svobod jednotlivce při vydání předběžného opatření může dojít zvláště tehdy, omezuje-li se jím, byť dočasně, vlastnické právo, konkrétně ta jeho složka, která spočívá v dispozicích s majetkem [viz za všechny nález sp. zn. III. ÚS 1888/13 ze dne 13. 2. 2014 (N 17/72 SbNU 211)], tak uvedené lze plně vztáhnout též na případy svobody projevu, která byla omezena v nyní posuzované věci. Ústavní soud totiž již mnohokrát uvedl, že svoboda projevu představuje jeden z konstitutivních znaků demokratické pluralitní společnosti, v níž je každému dovoleno vyjadřovat se k věcem veřejným a vynášet o nich hodnotící soudy [viz nález sp. zn. I. ÚS 453/03 ze dne 11. 11. 2005 (N 209/39 SbNU 215)]. Její respektování vytváří prostor k tomu, aby se v zásadě jakákoliv otázka mohla stát předmětem veřejné debaty, v jejímž rámci budou prezentovaná tvrzení a názory otevřeny možnosti konfrontace ze strany jejích dalších účastníků. Ačkoliv jsou možnosti výkonu svobody projevu omezené (viz čl. 17 odst. 4 Listiny), možnost vyjádřit svůj názor, jakkoliv s ním lze nesouhlasit nebo mít výhrady k jeho formě, je výrazem práva každého být

Sbirka_nalezu-82.indd 534 29.3.18 12:42

v této debatě aktivním účastníkem, a podílet se tak spolu s ostatními na veřejném životě. Proto stejně jako v případě zatímní úpravy poměrů dotýkajících se vlastnických práv účastníků řízení musí též v případě omezení svobody projevu nařízením předběžného opatření soudy velmi pečlivě vážit, zdali je jeho nařízení odůvodnitelné a nezbytné.

19. Na základě výše uvedeného zhodnotil Ústavní soud nyní posuzovaný případ stěžovatele, přičemž dospěl k závěru, že postupem obecných soudů došlo k porušení stěžovatelova práva na spravedlivý proces.

20. Ze spisového materiálu Ústavní soud zjistil, že návrh na nařízení předběžného opatření podali vedlejší účastníci spolu s žalobou dne 21. 3. 2016. Jelikož okresní soud shora citovaným rozhodnutím neshledal tento návrh důvodným, zamítl jej, přičemž za této situace správně nežádal stěžovatele (žalovaného), aby se k tomuto návrhu vyjádřil, neboť při zamítnutí návrhu na vydání předběžného opatření je stanovisko druhé strany již z logiky věci nadbytečné. Následně toto rozhodnutí vedlejší účastníci napadli odvoláním, které bylo předloženo krajskému soudu k rozhodnutí dne 14. 4. 2016. Ze samotného protokolu o předložení věci (i celkového obsahu spisu) však vyplývá, že stěžovatelovi nebylo předchozí zamítavé rozhodnutí okresního soudu vůbec doručováno a nebylo mu doručováno ani podané odvolání s tím, aby se k němu vyjádřil. Dalším procesním krokem pak bylo vydání nyní napadeného usnesení krajského soudu, přičemž však ani z jeho obsahu nevyplývá, že by soud umožnil stěžovatelovi jakkoliv se vyjádřit k podstatě návrhu.

21. Za této situace nelze než uzavřít, že stěžovatel neměl v průběhu řízení vůbec žádnou možnost oponovat podanému návrhu, přičemž i ze shora uvedeného vyplývá, že za této situace bylo porušeno jeho základní právo na spravedlivý proces ve smyslu čl. 38 odst. 2 Listiny, v důsledku čehož došlo též k narušení rovnosti účastníků řízení a porušení čl. 37 odst. 3 Listiny.

22. V této souvislosti Ústavní soud opět připomíná, že právo na spravedlivé projednání věci nelze oddělit od obecného požadavku rovnosti a nediskriminace. Proces je spor, který se odehrává prostřednictvím kontradiktorní diskuse, při níž strany sporu musejí mít „rovné zbraně“, tj. stejnou možnost mluvit a obhajovat „svoji“ pravdu. V praktickém životě zpravidla nepůjde o absolutní, matematickou rovnost; jde o pojem relativní, zejména v tom smyslu, že nemůže zcela setřít rozdíl v procesním a zejména faktickém postavení stran vyplývající z jejich rozdílných možností [viz též nález sp. zn. Pl. ÚS 37/04 ze dne 26. 4. 2006 (N 92/41 SbNU 173; 419/2006 Sb.)]. Přesto princip rovnosti zbraní – prvek širšího pojetí spravedlivého procesu – vyžaduje, aby každé straně byla poskytnuta rozumná možnost hájit svou věc za podmínek, které ji podstatně neznevýhodňují ve vztahu k jejímu oponentovi (viz též rozsudek Evropského soudu pro lidská práva

Sbirka_nalezu-82.indd 535 29.3.18 12:42

ve věci *De Haes and Gijsels proti Belgii* ze dne 24. 2. 1997, stížnost č. 19983/92, nebo rozsudek ve věci *Ankerl proti Švýcarsku* ze dne 23. 10. 1996, stížnost č. 17748/91). K dodržení shora uvedených principů v případě stěžovatele zjevně nedošlo, neboť mu nebyla dána žádná příležitost, aby se vyjádřil k podanému návrhu na předběžné opatření, ačkoliv jeho nařízením byl zasažen ve svém právu na svobodu projevu jakožto jednom ze zásadních komponentů moderního právního a demokratického státu. Nadto Ústavní soud připomíná, že z důvodu opomenutí možnosti, aby se stěžovatel k návrhu vyjádřil, a také z toho důvodu, že mu předchozí zamítavé rozhodnutí okresního soudu nebylo vůbec doručováno, lze rozhodnutí odvolacího soudu považovat za rozhodnutí pro stěžovatele překvapivé, což ve své podstatě též vedlo k porušení jeho práva na spravedlivý proces.

23. Na výše uvedeném nic nemění skutečnost, že již ze samotné povahy řízení o návrhu na nařízení předběžného opatření vyplývá, že obecné soudy vzhledem ke krátkosti lhůty, v níž musejí o podaném návrhu rozhodnout, nemohou provádět dokazování, ale vycházejí pouze ze skutečností, jež jsou v době podání návrhu osvědčeny (srov. např. usnesení ze dne 21. 4. 2015 sp. zn. I. ÚS 1037/15). K otázce dokazování v řízení o nařízení předběžného opatření takto Ústavní soud již dříve uvedl, že je nepochybné, že kdyby v takovém řízení bylo požadováno více než prokázání důvodné obavy, mohlo by vydání předběžného opatření prakticky ztratit jakýkoliv význam [viz nález sp. zn. II. ÚS 221/98 ze dne 10. 11. 1999 (N 158/16 SbNU 171)]. Jakkoliv je však dokazování při posuzování nezbytnosti nařízení předběžného opatření omezené, nic to nemění na skutečnosti, že je právem žalovaného vyplývajícím z čl. 38 odst. 2 Listiny, aby se vyjádřil ke skutečnostem uváděným druhou stranou, čemuž odpovídá i povinnost soudů poskytnout žalovanému prostor k přednesení jeho námitek a argumentů. Právo vyjádřit se k prováděným důkazům dle čl. 38 odst. 2 Listiny totiž negarantuje pouze možnost představení svého stanoviska k provedeným důkazům, ale obecně ke všem skutečnostem, tvrzením a úvahám, které jsou předneseny soudu. Takto jde o esenciální právo na slyšení argumentů každé strany a o zajištění příležitosti ovlivnit svými argumenty úvahu soudu, a to též u dílčích částí soudního řízení (k tomu srov. např. H. Baňouch in E. Wagnerová a kol. Listina základních práv a svobod: komentář. Praha : Wolters Kluwer, 2012, s. 797).

24. S ohledem na shora uvedené Ústavní soud shrnuje, že stěžovateli nelze přisvědčit potud, že by odvolací instance nemohla za žádných okolností změnit předchozí zamítavé rozhodnutí soudu nižší instance o návrhu na nařízení předběžného opatření. Na straně druhé však Ústavní soud konstatuje, že bylo povinností soudu (zde odvolacího) vyžádat si před nařízením předběžného opatření vyjádření stěžovatele (žalovaného), vůči němuž předběžné opatření směřovalo, neboť pouze tak by byla zachována

Sbirka_nalezu-82.indd 536 29.3.18 12:42

zásada rovnosti zbraní a právo vyjádřit se k projednávané věci jakožto jeden ze základních aspektů práva na spravedlivý proces.

VII. Závěr

25. Ústavní soud uzavírá, že krajský soud napadenou výrokovou částí usnesení porušil stěžovatelovo právo na spravedlivý proces ve smyslu rovnosti účastníků řízení podle čl. 37 odst. 3 a práva vyjádřit se k prováděným důkazům dle čl. 38 odst. 2 Listiny.

26. Proto Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadené rozhodnutí zrušil. Veden zásadou minimalizace zásahů do rozhodovací činnosti soudů Ústavní soud nepřezkoumával napadené rozhodnutí krajského soudu ve věci samé (a nezabýval se tedy ani souvisejícími argumenty stěžovatele a vedlejších účastníků), neboť případný ústavněprávní přezkum by byl za situace, kdy se krajský soud bude muset danou věcí po vyjádření stěžovatele znovu zabývat, předčasný. Úkolem krajského soudu tedy bude posoudit danou věc znovu, přičemž je vázán právním názorem Ústavního v tom směru, že musí poskytnout stěžovateli možnost, aby se vyjádřil k argumentům vedlejších účastníků obsaženým v jimi podaném návrhu na vydání předběžného opatření.

Sbirka_nalezu-82.indd 537 29.3.18 12:42

Sbirka_nalezu-82.indd 538 29.3.18 12:42

Č. 162

K mezím svobody projevu
Ke zdrženlivosti soudce v projevech týkajících se politické soutěže

Jednotlivec, který přijal funkci soudce, je při výkonu své svobody projevu podle čl. 17 Listiny a čl. 10 Úmluvy vázán povinností loajality a zdrženlivosti. Jeho svoboda projevu tudíž podléhá zvláštním omezením, která vyplývají z této povinnosti. Soudce zejména nesmí svými projevy narušovat důvěru veřejnosti v to, že bude rozhodovat v souladu se základními principy demokratického právního státu, a důvěru v nestrannost a nezávislost soudní moci. Soudce proto musí být zdrženlivý v projevech týkajících se politické soutěže, zejména veřejného hodnocení jednotlivých kandidátů či volebních stran a uskupení nebo tvorby politických koalic. Každý případ je však nutné posuzovat individuálně s přihlédnutím ke všem okolnostem, přičemž je nutné vzít v potaz zejména postavení soudce, který projev pronesl, obsah jeho výroků, místo a způsob projevu a celkový kontext, ve kterém tyto výroky byly učiněny.

Pro zachování důvěry veřejnosti v soudní moc je nezbytné, aby si soudci udržovali i ve svých projevech odstup od politické soutěže, a to na jakékoliv úrovni, včetně místní. Soudci se nemohou podílet na kampani politických stran, politických hnutí či volebních seskupení nebo konkrétních politiků. Stejně tak není namístě, aby se svými veřejnými projevy snažili ovlivnit podobu koalic v zastupitelstvu ani to, kdo bude zastávat funkci starosty. Takové projevy narušují důvěru veřejnosti v to, že soudci budou spory rozhodovat podle práva, a nikoliv podle politických zájmů.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Davida Uhlíře a soudců Kateřiny Šimáčkové (soudce zpravodaj) a Tomáše Lichovníka – ze dne 5. září 2016 sp. zn. I. ÚS 2617/15 ve věci ústavní stížnosti K. K., zastoupeného JUDr. Michalem Paulem, advokátem, se sídlem Benešovská 1897/24, Praha 10, proti rozhodnutí Nejvyššího správního soudu č. j. 16 Kss 7/2014-92 ze dne 11. 6. 2015, kterým byl stěžovatel uznán vinným z kárného provinění, za účasti Nejvyššího správního soudu jako účastníka řízení a předsedy Městského soudu v Praze jako vedlejšího účastníka řízení.

Sbirka_nalezu-82.indd 539 29.3.18 12:42

Výrok

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění

I. Předchozí průběh řízení

1. Stěžovatel je soudcem u Městského soudu v Praze (dále jen „městský soud"). Předseda městského soudu podal návrh na zahájení kárného řízení proti stěžovateli. O tomto návrhu rozhodl Nejvyšší správní soud jako kárný soud (dále jen „kárný soud") napadeným rozhodnutím.

2. Kárný soud svým napadeným rozhodnutím uznal stěžovatele vinným z kárného provinění. Stěžovatel podle kárného soudu zaviněně porušil povinnosti soudce vyplývající z § 80 odst. 4, odst. 5 písm. a) zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů, protože si při výkonu svých politických práv počínal tak, že ohrozil důstojnost soudcovské funkce a zneužil funkci soudce k prosazování soukromých zájmů. Kárný soud ovšem podle § 88 odst. 3 zákona o soudech a soudcích upustil od uložení kárného opatření stěžovateli.

3. Kárného provinění se stěžovatel podle kárného soudu dopustil tím, že „v průběhu volební kampaně před komunálními volbami konanými ve dnech 10. a 11. října 2014 umožnil, aby jeho jménem a s uvedením jeho postavení soudce Městského soudu v Praze byl sepsán a distribuován do poštovních schránek voličům v obci Mnichovice, okr. Praha-východ, kde vlastní chatu, leták, v němž zhodnotil volební kampaň do Zastupitelstva obce Mnichovice následovně:

- u sdružení kandidátů ‚Mnichovice – město na Vaší straně', jako neférovou, přivlastňující si cizí úspěchy a populistickou,
- u strany TOP 09, jako neférovou, neboť slibuje územní plán, který je špatný, soudně napadnutelný,
- u strany KDU-ČSL, neobjevil žádný volební program vztahující se k obci a
- u strany ‚Volba pro město – Volba pro Mnichovice', neshledal žádné závadné jednání během kampaně,

přičemž v návaznosti na to po proběhnutých volbách pokračoval v této své angažovanosti tak, že publikoval v č. 7 [místního časopisu Život Mnichovic] článek, v němž děkuje všem voličům, kteří ‚zvážili odpovědně komu dát ve volbách hlas', a rozvádí, jaké koalice je možno v Zastupitelstvu obce Mnichovice vytvořit, a apeluje na nově zvolené zastupitele, aby si uvědomili, že absolutním vítězem voleb se stala strana ‚Volba pro město – Volba pro

Sbirka_nalezu-82.indd 540 29.3.18 12:42

Mnichovice' vedená Ing. Petrem Schneiderem, který má lepší předpoklady vést město než kandidáti ostatních subjektů, a to i díky svému technickému vzdělání, a vyslovuje obavy, že pokud město nepovede právě Ing. Schneider, hrozí městu katastrofa".

4. Podle kárného soudu bylo prokázáno, že stěžovatel sepsal tu část letáku, ve které je hodnocena volební kampaň všech čtyř stran. Stěžovatel se totiž přihlásil k autorství této části letáku a k tomu, že hodnocení volební kampaně připravoval s tím, že bude před volbami rozšířeno v Mnichovicích.

5. Na druhou stranu se ale nepodařilo prokázat, že stěžovatel sepsal i další část letáku. V ní se poukazuje na to, že stěžovatel „je soudcem Městského soudu v Praze, který odsoudil ‚tuneláře' z H-Systému pana Smetku k nepodmíněnému trestu, [že] napadl mediálně amnestii prezidenta Klause, a … [že] se zabývá dlouhodobě spravedlností". Neprokázalo se ani to, že by stěžovatel objednal roznášku letáku do poštovních schránek voličů v Mnichovicích. Autorství této části letáku a objednávku jeho roznášky stěžovatel popřel. Naopak svědek Luboš Janoud vypověděl, že je autorem této části letáku a že roznášku letáku objednala na poště jeho manželka. Protože autorství této části letáku a objednávka jeho distribuce byly původně v kárném návrhu kladeny za vinu stěžovateli, avšak tyto skutečnosti nebyly prokázány, kárný soud je z vymezení skutku vypustil. Totožnost skutku však podle kárného soudu zůstala zachována, neboť byl prokázán tvrzený následek.

6. Podle kárného soudu zůstalo „do určité míry nejasné", proč se stěžovatel neseznámil s konečnou podobou letáku po svém návratu ze školení v Kroměříži dne 3. 10., jak bylo domluveno s Lubošem Janoudem. Stěžovatel uvádí, že mu Luboš Janoud dne 3. 10. zaslal upravenou verzi letáku. Stěžovatel se toho dne podle svých slov s Lubošem Janoudem sešel a ten mu sdělil, že již zadal roznášku letáku. Podle objednávky byla ale roznáška na poště zadána až 6. 10. Naopak Luboš Janoud jako svědek vypověděl, že k žádnému setkání nedošlo, že se stěžovatelem se nemohl do 6. 10. nijak spojit a že se setkali až o týden později. Za tohoto stavu věci je dle kárného soudu otázkou, proč se stěžovatel od údajů v letáku o své osobě jako soudci „alespoň výslovně nedistancoval ve svém následném článku v č. 7 Života Mnichovic", což dle kárného soudu „spíše nasvědčuje tomu, že skutečný obsah letáku [stěžovatel] před jeho roznáškou znal, nebo alespoň znát mohl, a neohradil se proti němu". K vyznění letáku se stěžovatel podle kárného soudu nepřímo přihlásil i tím, že do titulku svého článku včlenil slova „díl druhý, povolební".

7. Stěžovatelovo autorství článku je nesporné, sám jej zaslal k publikaci do místního časopisu Život Mnichovic.

Sbirka_nalezu-82.indd 541 29.3.18 12:42

8. Podle kárného soudu stěžovatel jako soudce nemůže být zcela vyloučen z výkonu svých ústavně zaručených politických práv, avšak výkon svobody projevu zahrnuje dle čl. 10 odst. 2 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva") i povinnosti a odpovědnost a může být omezen zákonem, pokud je to v demokratické společnosti nezbytné mj. pro zachování autority a nestrannosti soudní moci. Tato východiska se odrážejí v § 80 odst. 1 a 4 a odst. 5 písm. a) zákona o soudech a soudcích. Takto stanovený rámec výkonu svých práv – zejména svobody projevu – stěžovatel podle kárného soudu překročil.

9. S odkazem na nález sp. zn. III. ÚS 1076/07 ze dne 21. 1. 2008 (N 14/48 SbNU 145) kárný soud uvedl, že soudce je veřejností vnímán jako soudce nepřetržitě, nejen při výkonu své funkce, takže jsou na něj kladeny vysoké nároky a za účelem zabránění konfliktu zájmů se soudce smí prakticky věnovat jen odborné soudcovské činnosti. Relevantní veřejnosti bylo známo, že stěžovatel je soudce, a není tedy rozhodné, zda stěžovatel sám na tuto skutečnost výslovně upozorňoval.

10. Stěžovatel dle kárného soudu umožnil, aby jeho funkce byla zneužita k prosazování soukromých zájmů. Relevantní částí místní veřejnosti je totiž vnímán jako soudce s příslušnou neformální autoritou a své texty zaměřil ke zvýhodnění strany „Volba pro město – Volba pro Mnichovice" a znevýhodnění zbývajících tří stran. Texty navíc podle kárného soudu obsahovaly konfrontační rysy a konstatování „subjektivně vyložitelná jako expresivní a způsobilá dotknout se cti některých představitelů kritizovaných volebních stran". To je podle kárného soudu v rozporu s povinností zdržet se všeho, co by narušovalo důstojnost soudcovské funkce.

11. Soudce se dle kárného soudu může zapojovat do předvolebního dění při komunálních volbách tam, kde má právo volit, a přiměřeně i tam, kde například vlastní nemovitost a častěji se tam zdržuje. Musí tak ovšem činit uměřeně, zdrženlivě a způsobem, kterým se nepropůjčuje ke zneužití soudcovské funkce k prosazení soukromých zájmů konkrétní volební strany nebo kandidáta. Měl by jednat tak, aby to „nevybočovalo z obecných představ občanů o zapojování veřejnosti do předvolebního dění a z obvyklého průměru výkonu takových aktivit", neměl by se ani v jednotlivostech projevovat autoritativně a konfrontačně. Projev soudce může být i kritický, musí se však pohybovat v rámci věcné kritiky a nesmí se dotýkat cti kritizovaných. Nerespektováním těchto mezí již soudce znevažuje svoji soudcovskou funkci.

12. S ohledem na dosavadní soudcovskou činnost stěžovatele považoval kárný soud již samo projednání věci v kárném řízení za dostačující a od uložení kárného opatření upustil.

13. Ústavní soud dále ze spisu kárného soudu zjistil následující skutečnosti o průběhu kárného řízení.

Sbirka_nalezu-82.indd 542 29.3.18 12:42

14. Kárný soud zaslal návrh na zahájení kárného řízení stěžovateli a písemně ho poučil o „právu zvolit si obhájce z řad soudců nebo advokátů…; právu vyjádřit se ke skutečnostem, které jsou [mu] kladeny za vinu a k důkazům o nich; právu uvádět skutečnosti sloužící v jeho prospěch a navrhnout o nich důkazy; právu nevypovídat“, a to s tím, že jde o „přiměřeně aplikovaná práva obviněného podle trestního řádu“ (spis kárného soudu, č. l. 20). Během ústního jednání kárný soud konstatoval, že stěžovatel „již byl poučen písemně, využil práva zvolit si obhájce“ (spis kárného soudu, č. l. 67). Kárný soud během ústního jednání vyslechl i svědka Luboše Janouda, kterého poučil „přiměřeně dle § 101 trestního řádu“ (spis kárného soudu, č. l. 71).

II. Argumentace stran

15. Stěžovatel upozorňuje, že řízení před kárným soudem je jednoinstanční a že proti rozhodnutí kárného soudu se „nelze žádným způsobem bránit“. Má za to, že tím je porušeno jeho právo na spravedlivý proces, a argumentuje, že i pro kárné řízení se analogicky použijí ustanovení trestního řádu, v němž se stanoví dvojinstančnost řízení.

16. Dále namítá, že byl „potrestán (uznán vinným) za myšlenku, jejímuž šíření nedokázal zabránit“, přestože nebyla jeho dílem a on sám ji nešířil. Tím byla podle stěžovatele porušena jeho svoboda myšlení dle čl. 15 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

17. Podle stěžovatele kárný soud porušil i jeho svobodu projevu dle čl. 17 Listiny. Stěžovatel uvádí, že sdělil třetí osobě – Luboši Janoudovi – politický názor na předvolební situaci v Mnichovicích s tím, že s touto myšlenkou bude dále pracováno. Luboš Janoud bez vědomí stěžovatele jeho názor dále použil pro tvorbu letáku, v jehož textu stěžovatele výslovně označil jako soudce a uvedl i výčet „kauz“, které stěžovatel rozhodoval, ale s evidentně nesprávnými údaji. V této podobě pak Luboš Janoud leták šířil. Dle stěžovatele tedy byl Luboš Janoud tím, kdo uvedl informace ohrožující důstojnost soudcovské funkce a zneužil funkci soudce k prosazování soukromých zájmů. Stěžovatel argumentuje, že nemůže být trestán za to, že projevil svůj názor vůči třetí osobě, neboť tím je porušena jeho svoboda projevu. Uvádí, že mu napadené rozhodnutí upírá právo na vlastní myšlenku či politický názor i v soukromí, neboť ho činí odpovědným za případné zneužití takové myšlenky či politického názoru třetí osobou.

18. Stěžovatel nepopírá, že je autorem článku uveřejněného v č. 7 Života Mnichovic a že tento článek byl v časopise zveřejněn s jeho vědomím. Stěžovatel však upozorňuje na to, že tento článek reaguje na dřívější článek jiné osoby, v němž byl stěžovatel napadán. Stěžovatel dále poukazuje na to, že se pod článek nepodepsal jako soudce, ale jako fyzická osoba s přídomkem „chatař“. Tímto článkem tedy stěžovatel realizoval své právo

Sbirka_nalezu-82.indd 543 29.3.18 12:42

podílet se na správě věcí veřejných dle čl. 21 Listiny zveřejněním svého politického názoru. Stěžovatel zdůrazňuje, že názor vyslovil jako chatař, tedy jako každý jiný, kdo se zajímá v obci o věci veřejné, a učinil tak z důvodu osobního vztahu k obci, aniž by někoho výslovně napadal. Odmítá, aby byl za toto jednání kárně odpovědný jen proto, že dle kárného soudu má být v obci obecně známo, že stěžovatel je soudcem. V této souvislosti klade stěžovatel otázku, co by musel udělat, aby mohl jako občan publikovat svůj politický názor a nebyl za to kárně odpovědný.

19. Konečně podle stěžovatele trpělo řízení před kárným soudem závažnými procesními nedostatky a rozhodnutí z něj vzešlé je nepřezkoumatelné. Konkrétně stěžovatel namítá, že v rozporu s trestním řádem nebyl poučen o právu odepřít výpověď a vyjádřit se ke všem skutečnostem a provedeným důkazům ani o souvisejících právech. Řádně poučen podle stěžovatele nebyl ani Luboš Janoud jako svědek. Dále stěžovatel namítá, že v kárné žalobě mu byl kladen za vinu „naprosto jiný skutek", než za který byl uznán vinným kárným soudem. Absenci totožnosti skutku považuje za „naprosto fatální pochybení". Argumentuje, že kárná žaloba konkrétně popisuje jednání, kterého se měl dopustit, ale kárný soud ho uznal vinným za to, že toto jednání umožnil třetí osobě. Takto vymezené jednání už ale obsahem kárné žaloby nebylo. Navíc rozhodnutí neobsahuje vylíčení toho, co konkrétně stěžovatel učinil, neobsahuje tedy popis skutku.

20. Kárný soud ve svém vyjádření nejprve poukázal na to, že dle nálezu sp. zn. Pl. ÚS 33/09 ze dne 29. 9. 2010 (N 205/58 SbNU 827; 332/2010 Sb.) je jednoinstanční kárné řízení v souladu s Ústavou. Kárný soud dále uvádí, že se ve svém rozhodnutí nevymezuje proti uplatnění základních práv dle čl. 15, 17 a 21 Listiny soudcem, ale ke způsobu, jakým k tomu ve stěžovatelově věci došlo, a v této souvislosti odkazuje na napadené rozhodnutí. Kárný soud zdůrazňuje, že stěžovatel se i jako soudce může zapojit do předvolebního dění v obci, kde vlastní chatu, jako soudce tak ovšem musí činit zdrženlivě a způsobem, který nepovede ke zneužití funkce soudce k soukromým zájmům. Jednání soudce by nemělo vybočovat „z obecných představ občanů o zapojování do předvolebního dění a z obvyklého průměru výkonu takových aktivit". Soudce by se přitom podle kárného soudu nikdy neměl chovat autoritativně a konfrontačně. Stěžovatel se ovšem dopustil jednání způsobilého ohrozit důstojnost soudcovské funkce a jeho jednání vykazuje znaky zneužití funkce soudce k prosazování soukromých zájmů, neboť stěžovatel svými projevy usiloval o zvýhodnění jedné z volebních stran a jejího představitele a o znevýhodnění zbývajících stran, a jeho projevy obsahují konfrontační prvky.

21. Podle kárného soudu byla zachována totožnost skutku mezi návrhem na zahájení kárného řízení a jeho rozhodnutím. Vymezení skutku bylo pouze upraveno s ohledem na učiněná skutková zjištění. Kárný soud

Sbirka_nalezu-82.indd 544 29.3.18 12:42

dále uvádí, že stěžovatel i svědek byli o svých právech poučeni písemně již před ústním jednáním. Při ústním jednání bylo na toto poučení odkázáno a jeho obsah připomenut. U stěžovatele toto poučení omezil na konstatování, že „se stran jeho práv pohybujeme v mezích § 33 trestního řádu“, jelikož stěžovatel je trestním soudcem a poučuje o těchto právech „prakticky denně“. Jisté zjednodušení poučení nemohlo být a ani nebylo na újmu stěžovatele ani svědka.

22. Závěrem kárný soud zdůraznil, že soudce nesmí využít svou funkci k prosazování soukromých zájmů. To podle kárného soudu souvisí s tím, že soudci je zakázáno jakkoliv se podílet na výkonné moci, podle čl. 82 odst. 3 Ústavy není jeho funkce slučitelná s funkcemi ve veřejné správě. Proto by měl být soudce ve svých politických projevech velmi zdrženlivý. Stěžovatel však oběma projevy sledoval podporu soukromých zájmů konkrétního politického subjektu, sobě blízkého, což navíc spojil s formulačně expresivní kritikou politických protivníků.

23. Předseda Městského soudu v Praze se vyjádřil k otázce jednoinstančnosti kárného řízení. I když předseda městského soudu nepovažuje tuto otázku za spornou z ústavněprávního hlediska, poukazuje na nedostatky současné úpravy kárného řízení. Dvoustupňové řízení by podle něj umožňovalo dosáhnout vyššího standardu soudní ochrany, a navíc by dávalo stranám řízení prostor pro vyjednávání a „jistou moderaci sporného příběhu“. Současný jednoinstanční model podle předsedy městského soudu omezuje kárné žalobce, neumožňuje ukládání úhrnných či souhrnných trestů, často vede k uplynutí promlčecích lhůt nebo k vytvoření překážky věci rozsouzené a omezuje možnost doplňovat důkazy. Kárně obviněný má možnost reagovat na skutkové a právní závěry kárného soudu jen ústavní stížností.

24. Stěžovatel nevyužil možnosti vyjádřit se v replice.

III. Hodnocení Ústavního soudu

25. Ústavní stížnost splňuje požadavky pro věcné projednání.

26. Ústavní soud konstatuje, že podle napadeného rozhodnutí kárného soudu se stěžovatel svými dvěma projevy – v letáku a v článku, které byly rozšířeny ve městě Mnichovice – dopustil kárného provinění. Svými projevy totiž stěžovatel podle kárného soudu ohrozil důstojnost soudcovské funkce a zneužil funkci soudce k prosazování soukromých zájmů.

27. Stěžovatel namítá, že samotná úprava kárného řízení je neústavní, protože proti rozhodnutí kárného soudu se nelze odvolat. Dále vznáší několik námitek vůči postupu kárného soudu a jeho rozhodnutí, které se obsahově týkají práva na spravedlivý proces. Nadto byla napadeným rozhodnutím podle stěžovatele porušena jeho svoboda myšlení a svoboda slova.

Sbirka_nalezu-82.indd 545 29.3.18 12:42

28. Ústavní soud se nejprve bude zabývat procesní stránkou případu – nepřípustností odvolání v kárném řízení (část A níže) a námitkami, které se týkají práva na spravedlivý proces (část B níže). Poté se bude Ústavní soud zabývat hmotněprávní stránkou případu – namítaným porušením svobody myšlení (část C níže) a svobody slova (části D–E níže).

A. Jednoinstančnost kárného řízení

29. Zaprvé stěžovatel namítá, že se nemohl odvolat proti rozhodnutí kárného soudu. To je podle stěžovatele v rozporu s právem na spravedlivý proces. Podle stěžovatele se totiž i pro kárné řízení použijí analogicky ustanovení trestního řádu, který stanoví dvojinstančnost řízení.

30. Ústavní soud připomíná, že podle § 21 zákona č. 7/2002 Sb., o řízení ve věcech soudců, státních zástupců a soudních exekutorů, ve znění pozdějších předpisů „odvolání proti rozhodnutí v kárném řízení není přípustné".

31. Otázkou ústavnosti tohoto ustanovení se již Ústavní soud zabýval, a to v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 33/09 ze dne 29. 9. 2010 (N 205/58 SbNU 827; 332/2010 Sb.), jak správně podotkl ve svém vyjádření kárný soud. V tomto nálezu dospěl Ústavní soud k závěru, že odkazované ustanovení není protiústavní, ze dvou důvodů. Zaprvé, v Ústavě ani Listině právo na odvolání vůbec garantováno není (nález sp. zn. Pl. ÚS 33/09, body 44 a 56). Zadruhé, kárné řízení není trestním řízením ve smyslu Úmluvy a má disciplinární povahu. Právo na odvolání v trestních věcech podle čl. 2 odst. 1 Protokolu č. 7 k Úmluvě, které navíc není absolutní a obsahuje řadu výjimek, se na kárné řízení se soudci tudíž nevztahuje (nález sp. zn. Pl. ÚS 33/09, body 45 až 55).

32. Ústavní soud v tuto chvíli nevidí prostor pro odlišné posouzení této otázky.

33. Evropský soud pro lidská práva (dále též jen „ESLP") ve své aktuální judikatuře považuje kárné řízení se soudcem, které vede k jeho propuštění nebo má jiné závažné důsledky, za civilní řízení, na něž se vztahuje civilní větev čl. 6 Úmluvy. V žádném ze svých rozhodnutí ovšem ESLP dosud nedospěl k závěru, že by kárné řízení bylo možné z hlediska Úmluvy považovat i za trestní řízení. V rozsudku ve věci *Olujić proti Chorvatsku* ze dne 5. 2. 2009 č. 22330/05, § 32 až 44, v němž šlo o odvolání z funkce soudce, i v rozsudku ve věci *Harabin proti Slovensku* ze dne 20. 11. 2012 č. 58688/11, § 119 až 124, v němž šlo o závažné kárné provinění spojené se snížením platu, ESLP aplikoval toliko civilní větev čl. 6 Úmluvy. V rozsudku ve věci *Oleksandr Volkov proti Ukrajině* ze dne 9. 1. 2013 č. 21722/11, který se rovněž týká odvolání z funkce soudce, ESLP taktéž aplikoval civilní větev čl. 6 Úmluvy (§ 87 až 91), a nikoliv trestní větev čl. 6 Úmluvy (§ 92 až 95), byť v této souvislosti ESLP zdůraznil, že stěžovatelovo odvolání z postu soudce

Sbirka_nalezu-82.indd 546 29.3.18 12:42

mu nebrání ve výkonu jiné právnické profese (§ 93). Pouze civilní část čl. 6 Úmluvy byla aplikována i v nejnovějších případech odvolaných soudců (srov. rozsudek ve věci *Jakšovski a Trifunovski proti Makedonii* ze dne 7. 1. 2016 č. 56381/09 a 58738/09, § 32; rozsudek ve věci *Gerovska Popčevska proti Makedonii* ze dne 7. 1. 2016 č. 48783/07, § 38).

34. Ústavní soud ve shodě s touto judikaturou ESLP konstatuje, že z ústavněprávního hlediska se na každé kárné řízení se soudcem aplikují standardy civilní větve práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 6 Úmluvy, a to bez ohledu na výsledek tohoto řízení. Již skutečnost, že rozhodnutí o kárném obvinění je svěřeno soudu, totiž znamená plnou aplikovatelnost civilní větve čl. 6 Úmluvy (srov. rozsudek velkého senátu ve věci *Vilho Eskelinen a další proti Finsku* ze dne 19. 4. 2007 č. 63235/00, § 61, podle něhož se na spory se státními zaměstnanci vždy aplikuje civilní část čl. 6 Úmluvy, pokud pro konkrétní typ sporu není výslovně vyloučen soudní přezkum a zároveň je tato výluka z soudního přezkumu odůvodněna povahou sporu; ve vztahu k soudcům viz shodně rozsudek ve věci *Juričić proti Chorvatsku* ze dne 26. 7. 2011 č. 58222/09, § 55 až 56; a srov. shodně i rozsudek velkého senátu ve věci *Baka proti Maďarsku* ze dne 23. 6. 2016 č. 20261/12, § 103 až 106).

35. Pokud jde o aplikaci trestní větve čl. 6 Úmluvy, Ústavní soud konstatuje, že ačkoliv ESLP použití trestní větve na kárné řízení se soudci výslovně nevyloučil, výjimečné okolnosti, za kterých by potenciálně podle ESLP (srov. rozsudek ve věci *Oleksandr Volkov proti Ukrajině* ze dne 9. 1. 2013 č. 21722/11, § 92 až 95) připadala v úvahu aplikace trestní větve čl. 6 odst. 1 Úmluvy (byť aplikaci trestní větve dosud ESLP nikdy neshledal důvodnou) – tj. odvolání z funkce soudce a zároveň nemožnost vykonávat následně jinou právnickou profesi – zjevně v projednávaném případě nenastaly. Kárný soud totiž považoval již samo projednání věci v kárném řízení za dostačující a od uložení kárného opatření upustil. Nebylo tedy ohroženo ani setrvání stěžovatele v soudcovském stavu, ani jeho možnost (pokud se tak dobrovolně sám v budoucnu rozhodne) vykonávat jinou právnickou profesi. Lze tedy konstatovat, že na kárné řízení se stěžovatelem nelze nahlížet jako na trestní řízení ve smyslu Úmluvy či Listiny (k tomu více srov. výše citovaný nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 33/09). Na tomto závěru nic nemění ani subsidiární použití trestního řádu na kárné řízení se soudci (srov. § 25 zákona č. 7/2002 Sb., o řízení ve věcech soudců, státních zástupců a soudních exekutorů), které však nikterak nesvědčí o záměru považovat kárné řízení se soudci za specifickou formu trestního řízení (tento záměr jednoznačně vylučuje § 15 odst. 1 a 2 zákona č. 7/2002 Sb.). Pro tento výklad svědčí i rozsudek ESLP ve věci *Olujić proti Chorvatsku*, v němž ESLP posuzoval obdobnou chorvatskou právní úpravu, podle níž se na kárné řízení s panem Olujićem, tehdejším předsedou chorvatského Nejvyššího

Sbirka_nalezu-82.indd 547 29.3.18 12:42

soudu, subsidiárně vztahoval trestní řád (srov. *Olujić proti Chorvatsku* ze dne 5. 2. 2009 č. 22330/05, § 41), a přesto dospěl k závěru, že se na jeho věc trestní větev čl. 6 odst. 1 Úmluvy nevztahuje (srov. *Olujić proti Chorvatsku* ze dne 5. 2. 2009 č. 22330/05, § 44).

36. V této souvislosti Ústavní soud rovněž podotýká, že z práva na odvolání v trestních věcech podle čl. 2 odst. 1 Protokolu č. 7 k Úmluvě jsou „přípustné výjimky … jestliže byla příslušná osoba souzena v prvním stupni nejvyšším soudem". I v případě, že by kárné řízení se soudcem mělo povahu trestního řízení ve smyslu Úmluvy, bylo by možné kárné senáty při Nejvyšším správním soudu chápat jako nejvyšší soud ve smyslu citovaného ustanovení (srov. shodně nález sp. zn. Pl. ÚS 33/09, body 55 a 61).

37. Jednoinstanční kárné řízení tedy nelze považovat za neústavní (srov. shodně nález sp. zn. Pl. ÚS 33/09, body 57 až 58).

38. Skutečností, že stěžovatel nemohl podat odvolání proti rozhodnutí kárného soudu, tedy nebylo zasaženo do žádného stěžovatelova základního práva ani svobody.

B. Právo na spravedlivý proces

39. Stěžovatel dále vznáší několik námitek, které se týkají ostatních aspektů práva na spravedlivý proces.

40. Ústavní soud úvodem připomíná, že na kárné řízení se soudcem se vždy vztahuje právo na spravedlivý proces podle čl. 36 Listiny. Kárné řízení se soudcem je současně třeba považovat za civilní řízení ve smyslu čl. 6 Úmluvy, a vztahují se na něj tedy standardy pro civilní řízení plynoucí z tohoto ustanovení (srov. body 33 až 34 tohoto nálezu).

41. Konkrétně stěžovatel namítá, že kárný soud porušil jeho právo na spravedlivý proces tím, že nepoučil jeho ani svědka vyslechnutého v kárném řízení o jejich právech.

42. Ústavní soud ve své judikatuře zdůraznil, že kárně obviněný musí být kárným soudem poučen o svých právech [nález sp. zn. III. ÚS 1076/07 ze dne 21. 1. 2008 (N 14/48 SbNU 145), bod 23 *in fine*]. Obecně ovšem stačí, pokud kárný soud toto poučení poskytne kárně obviněnému písemně, například spolu s doručením návrhu na zahájení kárného řízení [nález sp. zn. III. ÚS 1076/07, bod 28]. Poučení je nutné opakovat, jen pokud by se ukázalo, že mu kárně obviněný neporozuměl [nález sp. zn. I. ÚS 2420/11 ze dne 16. 11. 2011 (N 197/63 SbNU 291), bod 29].

43. V projednávaném případě kárný soud poučil stěžovatele o jeho právech písemně (srov. bod 14 tohoto nálezu). Nic nenasvědčuje tomu, že by stěžovatel tomuto poučení neporozuměl. Ústavní soud tak, co se poučení stěžovatele týče, neshledává žádné pochybení.

44. Podle stěžovatele kárný soud řádně nepoučil ani svědka Luboše Janouda o jeho právech. Ústavní soud však musí připomenout, že ústavní

Sbirka_nalezu-82.indd 548 29.3.18 12:42

stížností se může stěžovatel bránit pouze proti porušení svých základních práv a svobod [§ 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu")], ústavní stížnost nelze podat v zájmu jiné osoby k ochraně jejích základních práv a svobod. Stěžovatel nevysvětlil, jak by jeho základní práva a svobody mohly být porušeny kvůli nedostatečnému či chybějícímu poučení svědka. Ani Ústavní soud zde takovou souvislost nenachází.

45. Rozhodnutí kárného soudu totiž není založeno na výpovědi svědka Luboše Janouda. Kárný soud ve svém rozhodnutí vycházel především z výpovědi stěžovatele a z písemných důkazů – letáku, článku a objednávky roznášky (srov. body 3 až 7 tohoto nálezu). Výpověď svědka Luboše Janouda měla na postavení stěžovatele pouze pozitivní dopad. V důsledku této výpovědi totiž kárný soud dospěl k závěru, že se neprokázalo, že by se stěžovatel sám prezentoval v letáku jako soudce ani že osobně zadal roznášku tohoto letáku (srov. body 5 a 6 tohoto nálezu).

46. Námitka stěžovatele, že nedostatečným poučením svědka Luboše Janouda došlo k porušení jeho základních práv a svobod, tudíž není důvodná.

47. Stěžovatel dále namítá, že ho kárný soud shledal vinným za jiný skutek, než jaký je uveden v návrhu na zahájení kárného řízení. Podle stěžovatele navíc napadené rozhodnutí neobsahuje popis skutku a je nepřezkoumatelné.

48. Ústavní soud v minulosti podrobil přezkumu i to, zda výrok o vině odpovídá skutku, pro který byl podán návrh na zahájení kárného řízení [nález sp. zn. I. ÚS 2420/11 ze dne 16. 11. 2011 (N 197/63 SbNU 291), bod 28]. Napadené rozhodnutí proto přezkoumal i z hlediska této námitky a souvisejících námitek stěžovatele.

49. V projednávaném případě byl na stěžovatele původně podán kárný návrh za to, že sepsal a rozšířil v Mnichovicích leták (s obsahem popsaným v bodech 3 a 5 tohoto nálezu) a že nechal v místním časopise uveřejnit článek (s obsahem uvedeným v bodě 3 tohoto nálezu). Kárný soud ovšem dospěl k závěru, že část kárného návrhu týkající se letáku neodpovídá zjištěným skutečnostem. Neprokázalo se totiž, že stěžovatel sepsal celý leták – konkrétně tu část letáku, v níž je uvedena jeho funkce soudce, vylíčena část jeho činnosti a konstatováno, že stěžovatel se celý život zabývá spravedlností. Neprokázalo se ani to, že stěžovatel sám nechal leták v Mnichovicích rozeslat. Stěžovatel totiž tyto dvě skutečnosti popřel a svědek Luboš Janoud uvedl, že do letáku spornou pasáž doplnil sám a objednávku roznášky provedla jeho manželka. V tomto směru se tedy kárný soud pokusil vymezení skutku upravit (srov. bod 5 tohoto nálezu). Současně ovšem dospěl kárný soud k závěru, že zjištěné okolnosti nasvědčují tomu, že stěžovatel byl srozuměn s celým obsahem letáku včetně sporné pasáže anebo

Sbirka_nalezu-82.indd 549 29.3.18 12:42

se s jeho zněním seznámit mohl (srov. bod 6 tohoto nálezu) už před jeho rozesláním. Proto kárný soud shledal stěžovatele vinným za to, že „umožnil, aby jeho jménem a s uvedením jeho postavení soudce … byl sepsán a distribuován … v obci Mnichovice … leták". Zbývající část výroku o vině, která se týká článku stěžovatele, sporná není. Podle Ústavního soudu je rozdíl mezi „sepsáním a rozšířením" letáku a „umožněním sepsat a distribuovat" leták, nicméně – s přihlédnutím k povaze kárného řízení se soudci, které není klasickým trestním řízením ve smyslu Listiny a Úmluvy a aplikují se na něj toliko standardy civilní větve práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 6 Úmluvy (srov. blíže body 34 až 35 tohoto nálezu) – totožnost skutku je v projednávané věci zachována díky totožnosti následku, i když samo jednání kárně obviněného není zcela totožné s tím, jak bylo vymezeno v návrhu. Tento postup kárného soudu tak nemá vliv na ústavnost napadeného rozhodnutí.

50. Formulace výroku o vině v části týkající se letáku není zcela jednoznačná, nicméně Ústavní soud konstatuje, že ve spojení s odůvodněním je zřejmé, v čem spočívalo jednání stěžovatele.

51. Stěžovatel před obecními volbami sepsal hodnocení volební kampaně všech čtyř stran s tím, že toto hodnocení bude v nějaké formě v Mnichovicích před volbami rozšířeno, na čemž spolupracoval s Lubošem Janoudem. Podle výpovědi stěžovatele mu Luboš Janoud zaslal upravenou verzi letáku dne 3. 10., v tento den se stěžovatel podle svých slov s Lubošem Janoudem sešel. Roznáška letáku byla podle objednávky zadána na poště až 6. 10. (srov. bod 6 tohoto nálezu). Stěžovatel tedy věděl, že v souladu s jeho záměrem se Luboš Janoud chystá k publikaci jím připraveného hodnocení volební kampaně, i to, že Luboš Janoud leták upravil. Stěžovatel měl mezi dny 3. a 6. 10. dostatečnou možnost zkontrolovat obsah letáku a případně zabránit jeho roznášce. Stěžovatelovo tvrzení, že mu Luboš Janoud již 3. 10. sdělil, že objednal roznášku letáků, na tom nic nemění – i v tomto případě totiž stěžovatel mohl obsah letáku zkontrolovat a zabránit roznášce, která mohla začít teprve po skutečném objednání dne 6. 10. Stěžovatel tedy sepsal své hodnocení volební kampaně, spolupracoval na jeho zveřejnění s Lubošem Janoudem, a i když – podle vlastních slov – věděl o konečné verzi letáku a jeho chystané roznášce, nezabránil jí, ač mohl. Zavinění stěžovatele se tak týká aktivní přípravy hlavní obsahové části letáku a pasivního akceptování toho, že bude šířena jeho upravená verze doplněná o spornou část – informaci, že stěžovatel je soudcem. Jde o kombinaci komisivního a omisivního jednání, přičemž oběma typy jednání lze porušit povinnosti soudce a spáchat kárné provinění. Z těchto důvodů je stěžovateli přičitatelná i sporná pasáž letáku a to, že došlo k distribuci upravené verze letáku v Mnichovicích.

Sbirka_nalezu-82.indd 550 29.3.18 12:42

52. Ústavní soud naopak nesdílí názor kárného soudu, že stěžovatel se ke znění letáku jako celku přihlásil ve svém článku, protože do jeho názvu včlenil slova „díl druhý, povolební“. Celý název článku stěžovatele totiž zní „Může být otazník na začátku? Díl druhý, povolební“. Jde o reakci na článek „Může být otazník na začátku?“, zveřejněný v předchozím čísle Života Mnichovic jiným autorem (viz Život Mnichovic č. 6/2014, s. 9, a Život Mnichovic č. 7/2014, s. 11–12, oba dostupné na http://www.mnichovice.info/index.php/zivot-mnichovic/casopis). I když je úvaha kárného soudu chybná, vadnost jeho rozhodnutí to z důvodů popsaných v předchozím bodě nezakládá.

53. Druhá část výroku o vině se týká článku, konkrétně toho, že stěžovatel sepsal a nechal v místním časopise otisknout článek („pokračoval v této své angažovanosti tak, že publikoval v č. 7 [místního časopisu Život Mnichovic] článek …“). Formulace této části výroku o vině je jednoznačná a námitky stěžovatele se jí netýkají.

54. Lze tedy shrnout, že hlavní část letáku, v níž je hodnocena volební kampaň čtyř stran, je projevem stěžovatele. Zbylá část letáku, v níž se uvádí, že stěžovatel je soudce, je stěžovateli přičitatelná. Stěžovatelovi je přičitatelná i skutečnost, že došlo k roznášce letáku v Mnichovicích. Pokud jde o článek, ten je jako celek projevem stěžovatele.

55. Námitky stěžovatele týkající se práva na spravedlivý proces tedy nejsou důvodné. K porušení stěžovatelova práva na spravedlivý proces nedošlo.

C. Svoboda myšlení

56. Stěžovatel dále namítá, že napadeným rozhodnutím byla porušena jeho svoboda myšlení, neboť byl potrestán za myšlenky, které zastával a které šířila třetí osoba (Luboš Janoud) bez jeho vědomí.

57. Svoboda myšlení je chráněna čl. 15 odst. 1 Listiny a týká se výlučně vnitřního procesu myšlení každého člověka *(forum internum)*. Jde o absolutní právo, do něhož není přípustný žádný zásah [nález sp. zn. Pl. ÚS 18/98 ze dne 2. 6. 1999 (N 82/14 SbNU 181; 151/1999 Sb.)]. Kárný soud ovšem stěžovatele neuznal vinným za myšlenky, které zastával, nýbrž za názory, které veřejně projevil. Argumentaci, že stěžovatelovy názory šířil bez jeho vědomí a souhlasu Luboš Janoud, nelze přisvědčit z důvodů vyložených výše (srov. body 51 a 54 tohoto nálezu).

58. K porušení svobody myšlení stěžovatele tedy napadeným rozhodnutím nedošlo.

D. Svoboda projevu – obecné principy

59. Konečně stěžovatel namítá, že napadeným rozhodnutím byla porušena jeho svoboda projevu.

Sbirka_nalezu-82.indd 551 29.3.18 12:42

60. Ústavní soud připomíná, že svoboda projevu je zaručena čl. 17 Listiny a čl. 10 Úmluvy. Tato ustanovení garantují svobodu projevu každému, a to i jednotlivcům, kteří působí ve veřejné funkci, například jako soudci.

61. Listina totiž v žádném ze svých ustanovení nepředpokládá, že by bylo možné upřít někomu svobodu projevu jen proto, že přijal veřejnou funkci (srov. *a contrario* čl. 44 Listiny, který se týká možných zákonných omezení základních práv a svobod u osob, které zastávají veřejné funkce). Skutečnost, že určitá osoba zastává funkci soudce, ji tudíž nezbavuje svobody projevu podle čl. 17 Listiny.

62. Rovněž Evropský soud pro lidská práva dospěl ve své judikatuře k závěru, že právo na svobodný projev podle čl. 10 Úmluvy náleží i státním zaměstnancům (srov. rozsudek velkého senátu ve věci *Vogt proti Německu* ze dne 26. 9. 1995 č. 17851/91, § 43; rozsudek velkého senátu ve věci *Guja proti Moldavsku* ze dne 12. 2. 2008 č. 14277/04, § 52), včetně soudců (rozsudek velkého senátu ve věci *Wille proti Lichtenštejnsku* ze dne 28. 10. 1999 č. 28396/95, § 41 až 42; rozsudek ve věci *Kudeshkina proti Rusku* ze dne 26. 2. 2009 č. 29492/05, § 79; rozsudek ve věci *Harabin proti Slovensku* ze dne 20. 11. 2012 č. 58688/11, § 149; srov. shodně i rozsudek velkého senátu ve věci *Baka proti Maďarsku* ze dne 23. 6. 2016 č. 20261/12, § 140 až 142).

63. Svoboda projevu osoby, která zastává funkci soudce, je tedy chráněna čl. 17 Listiny i čl. 10 Úmluvy, nicméně podléhá zvláštním omezením.

64. ESLP ve své judikatuře vychází z toho, že státní zaměstnanci jsou při výkonu své svobody projevu vázáni povinností loajality a zdrženlivosti (duty of loyalty and discretion) – srov. např. rozsudek velkého senátu ve věci *Guja proti Moldavsku* ze dne 12. 2. 2008 č. 14277/04, § 70 až 71; rozsudek velkého senátu ve věci *Vogt proti Německu* ze dne 26. 9. 1995 č. 17851/91, § 53; rozsudek ve věci *Ahmed a další proti Spojenému království* ze dne 2. 9. 1998, č. 22954/93, § 56, a rozsudek ve věci *De Diego Nafria proti Španělsku* ze dne 14. 3. 2002 č.46833/99, § 37. Touto povinností jsou vázáni i soudci (srov. např. rozsudek ve věci *Kudeshkina proti Rusku*, § 85). Svoboda projevu podle čl. 10 odst. 2 Úmluvy v sobě totiž zahrnuje i povinnosti a odpovědnost (ve vztahu k svobodě projevu soudců srov. rozsudek velkého senátu ve věci *Baka proti Maďarsku* ze dne 23. 6. 2016 č. 20261/12, § 162).

65. Ústavní soud dospěl k závěru, že obdobně je třeba interpretovat i čl. 17 Listiny.

66. Ústavní soud již ve své judikatuře zdůraznil, že soudní moc musí požívat důvěry veřejnosti, pokud má úspěšně plnit svou úlohu [viz nález sp. zn. Pl. ÚS 11/04 ze dne 26. 4. 2005 (N 89/37 SbNU 207; 220/2005 Sb.) a nález sp. zn. I. ÚS 750/15 ze dne 19. 1. 2016 (N 9/80 SbNU 107), body 23 a 27 až 28]. Podobně se vyjádřil i ESLP (srov. rozsudek ve věci *De Cubber proti Belgii* ze dne 26. 10. 1984 č. 9186/80, § 26; rozsudek velkého senátu ve věci

Sbirka_nalezu-82.indd 552 29.3.18 12:42

Kyprianou proti Kypru ze dne 15. 12. 2005, stížnost č. 73797/01, § 172; rozsudek velkého senátu ve věci *Micallef proti Maltě* ze dne 15. 9. 2009 č. 17056/06, § 97–98; rozsudek velkého senátu ve věci *Morice proti Francii* ze dne 23. 4. 2015 č. 29369/10, § 78 a především § 128; a rozsudek velkého senátu ve věci *Baka proti Maďarsku* ze dne 23. 6. 2016 č. 20261/12, § 164]. Tuto důvěru veřejnosti v soudní moc a její nestrannost je nezbytné chránit.

67. Prvořadou povinností každého soudce je poskytovat ochranu základním právům a svobodám (čl. 4 Ústavy) a rozhodovat v souladu se základními principy demokratického právního státu (čl. 1 odst. 1 Ústavy). Pokud by soudce ve svých projevech zpochybňoval tyto základní hodnoty, zpochybňoval by tím i své základní povinnosti, a jen stěží by tak mohl vzbuzovat důvěru veřejnosti. Ve vztahu k těmto základním hodnotám má proto soudce povinnost loajality, která ho omezuje při výkonu svobody slova.

68. Ústavní soud podotýká, že tím nijak nemíní omezit veřejnou debatu o rozsahu, obsahu nebo dopadu těchto základních principů. Na druhou stranu se ovšem soudce musí zdržet projevů, které zpochybňují samotnou jejich podstatu a které se jim hrubě příčí. Jak Ústavní soud uvedl již v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 19/93 ze dne 21. 12. 1993 (N 1/1 SbNU 1; 14/1994 Sb.), Ústava České republiky není hodnotově neutrální. Základní hodnotové uspořádání nemůže soudce svými projevy zpochybňovat.

69. Zatímco povinnost loajality má soudce pouze vůči základním principům a hodnotám demokratického právního státu, povinnost zdrženlivosti je širší.

70. Důvěru veřejnosti mohou mít jedině soudy a soudci, kteří jsou nestranní a nezávislí. Při posuzování nestrannosti a nezávislosti má vždy určitý význam i dojem (appearance), kterým soudy a soudci působí [rozsudek ve věci *Piersack proti Belgii* ze dne 1. 10. 1982 č. 8692/79, § 30; rozsudek ve věci *Campbell a Fell proti Spojenému království* ze dne 28. 6. 1984 č. 7819/77 a 7878/77, § 78; rozsudek pléna ve věci *Sramek proti Rakousku* ze dne 22. 10. 1984 č. 8790/79, § 37 až 42; rozsudek velkého senátu ve věci *Incal proti Turecku* ze dne 9. 6. 1998 č. 22678/93, § 65; srov. shodně nález sp. zn. Pl. ÚS 11/04 (viz výše)]. Soudce tak má povinnost být ve svých projevech zdrženlivý, aby nenarušoval důvěru v nestrannost a nezávislost soudní moci (srov. rozsudek velkého senátu ve věci *Baka proti Maďarsku* ze dne 23. 6. 2016 č. 20261/12, § 164).

71. Pro zachování důvěry veřejnosti je rovněž nezbytné, aby si soudci udržovali odstup od politické soutěže, a to i při výkonu svobody slova.

72. Soudní moc je v demokratickém právním státě garantem spravedlnosti a její činnost spočívá v rozhodování sporů podle práva. To ovšem vyžaduje určitý odstup od politických aktérů a jejich zájmů, tedy od politické soutěže a stranické politiky. Projevy soudce v rámci účasti na stranické politice (ve smyslu partisan politics, tj. „politické politiky"; k tomu srov.

Sbirka_nalezu-82.indd 553 29.3.18 12:42

Brian Z. Tamanaha. The Several Meanings of "Politics" in Judicial Politics Studies: Why "Ideological Influence" Is Not "Partisanship". Emory Law Journal, 2012, roč. 61, č. 4, s. 759–778) narušuje důvěru veřejnosti v to, že soudy a soudci budou spory rozhodovat podle práva, a nikoliv podle politických zájmů.

73. Oddělenost moci soudní od politické soutěže vychází z dělby moci. Tento koncept má textovou oporu v čl. 2 odst. 1 Ústavy, prolíná se ovšem celou systematikou Ústavy a projevuje se systémem brzd a protiváh, který Ústava zavádí [viz např. nález sp. zn. Pl. ÚS 7/02 ze dne 18. 6. 2002 (N 78/26 SbNU 273; 349/2002 Sb.); nález sp. zn. Pl. ÚS 77/06 ze dne 15. 2. 2007 (N 30/44 SbNU 349; 37/2007 Sb.), bod 47; nález sp. zn. Pl. ÚS 18/06 ze dne 11. 7. 2006 (N 130/42 SbNU 13; 397/2006 Sb.); nález sp. zn. Pl. ÚS 14/15 ze dne 2. 2. 2016 (N 22/80 SbNU 257; 87/2016 Sb.), body 41 až 42]. Ke konceptu dělby moci přihlíží při výkladu základních práv a svobod chráněných Úmluvou rovněž ESLP (viz např. rozsudek velkého senátu ve věci *Kleyn a další proti Nizozemsku* ze dne 6. 5. 2003 č. 39343/98 a další, § 193; a ve vztahu k soudcům rozsudek velkého senátu ve věci *Baka proti Maďarsku* ze dne 23. 6. 2016 č. 20261/12, § 165). Zatímco zákonodárná moc a výkonná moc (na nejvyšší úrovni) jsou s politickou soutěží nerozlučně spjaty (viz např. čl. 16 a násl. Ústavy o volbách do Parlamentu, čl. 68 Ústavy o odpovědnosti vlády ve vztahu k Poslanecké sněmovně a čl. 56 Ústavy o volbě prezidenta), v případě soudní moci je situace odlišná.

74. Listina ostatně vychází z toho, že soudcům může být omezeno právo zakládat politické strany a politická hnutí a sdružovat se v nich podle čl. 20 odst. 2 Listiny (čl. 44 Listiny). Ústava stanoví, že „funkce soudce není slučitelná s funkcí prezidenta republiky, člena Parlamentu ani s jakoukoli funkcí ve veřejné správě" (čl. 82 odst. 3 Ústavy). Je třeba zdůraznit, že toto ustanovení zakazuje soudci zastávat rovněž jakoukoliv funkci „ve veřejné správě", takže inkompatibilita funkcí se týká jakékoliv funkce jak ve státní správě, tak v samosprávě, a to krajské i obecní. Ústava tak omezuje propojení soudní moci se zákonodárnou mocí, výkonnou mocí, ale i místní samosprávou. V této souvislosti Ústavní soud zdůrazňuje, že politická soutěž samozřejmě probíhá i v místní samosprávě (viz např. čl. 102 Ústavy), a proto ani na této úrovni se v ní soudce nemůže nadměrně angažovat.

75. Odstup soudců od politické soutěže a zájmů politických stran či jednotlivých politiků má zvláštní význam i s ohledem na historickou zkušenost. Před rokem 1989 byla justice provázána s komunistickou stranou, podléhala jejím zájmům a v „politicky citlivých" případech plnila i konkrétní pokyny, nemluvě o politických procesech 50. let. Nezávislost soudní moci tak byla zlikvidována (podrobně viz Kühn, Z. Socialistická justice. In Bobek, M., Molek, P., Šimíček, V. Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví. Brno : Masarykova univerzita, Mezinárodní

Sbirka_nalezu-82.indd 554 29.3.18 12:42

politologický ústav, 2009, s. 822–847. Dostupné i na www.komunistickepravo.cz). Nynější Ústava, založená na hodnotové diskontinuitě s komunistickým režimem (srov. výše citovaný nález sp. zn. Pl. ÚS 19/93), má tak zvláštní zájem na tom, aby zabránila propojování soudců s politickými stranami a jejich nadměrnému zapojování do politické soutěže. S ohledem na nedávnou minulost je totiž třeba posilovat důvěru veřejnosti v to, že soudní moc nepodléhá politickým zájmům.

76. Soudce si tedy při výkonu své svobody slova musí počínat zdrženlivě i ve vztahu k politické soutěži, a to na všech úrovních. Každý případ je však nutné posuzovat individuálně s přihlédnutím ke všem okolnostem, přičemž je nutné vzít v potaz zejména postavení soudce, který projev pronesl, obsah jeho výroků a celkový kontext, ve kterém tyto výroky byly učiněny (srov. obdobně rozsudek velkého senátu ve věci *Baka proti Maďarsku* ze dne 23. 6. 2016 č. 20261/12, § 166).

77. Ústavní soud upozorňuje, že povinnost zdrženlivosti se týká i některých dalších oblastí – soudcům je například uložena povinnost mlčenlivosti na ochranu práv účastníků řízení. Ústavní soud ovšem nepovažuje za nutné se k těmto dalším oblastem v tomto nálezu vyjadřovat, neboť se netýkají projednávané věci.

78. Ústavní soud podotýká, že si je vědom toho, že Listina v čl. 17 neobsahuje, na rozdíl od čl. 10 odst. 2 Úmluvy, výslovný odkaz na povinnosti a odpovědnost. Povinnosti a odpovědnost soudce však vyplývají z jiné normy ústavního pořádku České republiky, a to konkrétně z čl. 81 až 82 a 90 až 96 Ústavy. Ústavní soud si je rovněž vědom skutečnosti, že počet možných legitimních cílů pro omezení svobody projevu (nejen soudců) v čl. 17 odst. 4 Listiny je menší než v čl. 10 odst. 2 Úmluvy. Oproti svému ekvivalentu v Úmluvě čl. 17 odst. 4 Listiny totiž, mimo jiné, výslovně neobsahuje možnost omezit svobodu projevu za účelem ochrany nestrannosti a autority soudní moci. Jak ovšem Ústavní soud uvedl již v bodě 93 nálezu sp. zn. I. ÚS 517/10 ze dne 15. 11. 2010 (N 223/59 SbNU 217), nestrannost a autorita soudní moci jsou ústavními hodnotami, které jsou součástí pojmu právního státu podle čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky a které mohou být legitimním cílem omezení svobody projevu, přičemž nestrannost soudní moci je chráněna na ústavní úrovni rovněž čl. 36 odst. 1 Listiny, který zaručuje mj. právo na nestranný soud, a čl. 82 odst. 1 Ústavy, podle něhož nesmí nikdo ohrožovat nestrannost soudců [srov. též nález sp. zn. I. ÚS 750/15 ze dne 19. 1. 2016, bod 22; a usnesení sp. zn. I. ÚS 1486/15 ze dne 9. 2. 2016 (v SbNU nepublikováno, dostupné na http://nalus.usoud.cz), bod 21]. Pro úplnost Ústavní soud dodává, že svoboda projevu může být omezena i za účelem ochrany nezávislosti soudců a soudní moci, a to na základě čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 81 a čl. 82 odst. 1 Ústavy. Lze tedy konstatovat, že rozhodnutí kárného soudu a jím aplikovaná právní úprava sleduje

Sbirka_nalezu-82.indd 555 29.3.18 12:42

legitimní cíl ochrany nestrannosti a nezávislosti soudní moci ve smyslu čl. 10 odst. 2 Úmluvy, čl. 6 odst. 1 Úmluvy a čl. 36 odst. 1 Listiny ve spojení s čl. 1 odst. 1, čl. 81 a čl. 82 odst. 1 Ústavy. V této souvislosti Ústavní soud rovněž zdůrazňuje, že stěžovatel se navíc těmto ústavním omezením svobody projevu podrobil na základě vlastního svobodného rozhodnutí, a to v okamžiku, kdy přijal funkci soudce a složil slib soudce.

79. Ústavní soud proto z výše uvedených důvodů konstatuje, že jednotlivec, který přijal funkci soudce, je při výkonu své svobody projevu podle čl. 17 Listiny a čl. 10 Úmluvy vázán povinností loajality a zdrženlivosti. Jeho svoboda projevu tudíž podléhá zvláštním omezením, která vyplývají z této povinnosti. Soudce zejména nesmí svými projevy narušovat důvěru veřejnosti v to, že bude rozhodovat v souladu se základními principy demokratického právního státu, a důvěru v nestrannost a nezávislost soudní moci. Soudce musí být zdrženlivý v projevech týkajících se politické soutěže, zejména veřejného hodnocení jednotlivých kandidátů či volebních stran a uskupení nebo tvorby politických koalic. Každý případ je však nutné posuzovat individuálně s přihlédnutím ke všem okolnostem, přičemž je nutné vzít v potaz zejména postavení soudce, který projev pronesl, místo a způsob projevu, obsah jeho výroků a celkový kontext, ve kterém tyto výroky byly učiněny.

80. Projev soudce je z ústavněprávního hlediska třeba posuzovat pomocí níže uvedených kritérií.

81. V prvé řadě je u projevu nebo jeho jednotlivých částí třeba zkoumat, zda obsahují skutková tvrzení, hodnotové soudy nebo – jak tomu bude ve většině případů – hybridní výroky. Jak už Ústavní soud uvedl v nálezu sp. zn. I. ÚS 750/15 ze dne 19. 1. 2016 (N 9/80 SbNU 107), bodě 24:

Při posuzování přípustnosti výroků z hlediska svobody projevu ESLP rozlišuje mezi skutkovými tvrzeními, jejichž pravdivost lze ověřit dokazováním, a hodnotovými soudy, u nichž to – z povahy věci – možné není (rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Pedersen a Baadsgaard proti Dánsku* ze dne 17. 12. 2004, stížnost č. 49017/99, § 76). Mnohdy ovšem charakter posuzovaného výroku vylučuje, aby o něm bylo uvažováno jako o čistém skutkovém tvrzení nebo hodnotovém soudu. Nejnovější judikatura ESLP proto opouští striktní dichotomii skutkové tvrzení / hodnotový soud a namísto toho pracuje se skutkovým tvrzením a hodnotovým soudem jako se dvěma protipóly, přičemž pomyslná přímka mezi těmito protipóly představuje jakési kontinuum (srov. např. rozsudek ESLP ve věci *Karsai proti Maďarsku* ze dne 1. 12. 2009, č. 5380/07, § 53). Výroky, které v sobě kombinují skutkový základ i prvek hodnocení, se označují jako hybridní výroky (k hybridním výrokům srov. Kosař, D. Kritika soudců v České republice. Soudní rozhledy, 2011, č. 4, s. 118) nebo hodnotový soud se skutkovým základem (srov. např. *Lindon, Otchakovsky-Laurens a July proti Francii*, rozsudek velkého senátu

Sbirka_nalezu-82.indd 556 29.3.18 12:42

ze dne 22. 10. 2007 č. 21279/02 a 36448/02, § 57; či *Kuliś a Różycki proti Polsku*, rozsudek ze dne 6. 10. 2009 č. 27209/03, § 37 až 39). V takových případech je proto nezbytné určit, do jaké míry mají tyto hybridní výroky skutkový základ a zda nejsou tyto výroky vzhledem k prokázanému skutkovému základu přehnané (rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Pedersen a Baadsgaard* citovaný výše, § 76; dále rozsudek ESLP ve věci *Jerusalem proti Rakousku* ze dne 27. 2. 2001 č. 26958/95, § 43; nebo rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Morice proti Francii* ze dne 23. 4. 2015 č. 29369/10, § 126). Při posuzování povahy výroků je dále podle ESLP nezbytné vzít v úvahu jejich celkový tón i okolnosti případu (tamtéž, § 126; rozsudek ESLP ve věci *Brasilier proti Francii* ze dne 11. 4. 2006 č. 71343/01, § 37).

82. Rozlišování mezi skutkovými tvrzeními, hodnotovými soudy a hybridními výroky se použije i pro posuzování projevu soudce [rozsudek ve věci *Kudeshkina proti Rusku*, § 84, k aplikaci viz § 91 a násl.; srov. obdobně rozsudek velkého senátu ve věci *Wille proti Lichtenštejnsku*, § 67, v němž ESLP zkoumal, zda nešlo o neobhajitelný výrok (untenable proposition)]. Ústavní soud připomíná, že toto rozlišování se uplatňuje při posuzování projevů obecně [viz např. nález sp. zn. I. ÚS 453/03 ze dne 11. 11. 2005 (N 209/39 SbNU 215); nález sp. zn. II. ÚS 2051/14 ze dne 3. 2. 2015 (N 23/76 SbNU 325), bod 26; nález sp. zn. I. ÚS 750/15 (viz výše), body 24 až 25], a nenachází žádný důvod, proč by se toto kritérium nemělo uplatňovat i při posuzování projevu soudců. V této souvislosti však Ústavní soud podotýká, že vzhledem ke specifické roli soudce v demokratickém právním státě a principu dělby moci je toto kritérium u určitých soudcovských projevů (zejména u projevů učiněných v souvislosti s politickou soutěží a volebním bojem) sekundární. To znamená, že některé politické hodnotové soudy projevené soudcem (které by u jiných mluvčích požívaly ústavní ochrany) právě z důvodu specifického postavení soudců v českém ústavním pořádku mohou být omezeny, neboť je to nezbytné v demokratické společnosti ve smyslu čl. 17 odst. 4 Listiny a čl. 10 odst. 2 Úmluvy (srov. též bod 79 tohoto nálezu).

83. Dále je třeba zabývat se tím, nakolik soudce ve svém projevu dodržel povinnost loajality a zdrženlivosti.

84. Zaprvé se posuzuje, zda projev soudce nebyl v příkrém rozporu se základními hodnotami demokratického právního státu (k povinnosti loajality srov. body 67 až 68 tohoto nálezu).

85. Zadruhé je třeba zkoumat, zda soudce svým projevem nenarušil důvěru veřejnosti v nezávislost a nestrannost soudní moci a zda se svým projevem příliš nezapojil do politické soutěže (k povinnosti zdrženlivosti srov. body 69 a násl. tohoto nálezu). Soudce si totiž musí udržovat odstup od zbylých složek státní moci i od samosprávy, a to zejména v době, kdy vrcholí volební boj, tj. těsně před volbami a těsně po nich.

Sbirka_nalezu-82.indd 557 29.3.18 12:42

86. Povinnost loajality a zdrženlivosti má jednotlivec od okamžiku, kdy se ujme funkce soudce (srov. bod 78 tohoto nálezu), a to i v soukromém životě. Okolnosti, za nichž činí projev, mají ovšem vliv na rozsah této povinnosti.

87. Přísněji je třeba posuzovat projev, v němž jednotlivec výslovně odkáže na svou funkci soudce. Takový projev totiž bude i ve větší míře spojován s tím, jak daný jednotlivec svou funkci vykonává. Obdobně je třeba nahlížet na situaci, kdy jednotlivec svůj veřejný projev zaměří na okruh osob, jimž je známo, že je soudcem (resp. na okruh osob, s nimiž dříve jednotlivec komunikoval s uvedením své funkce soudce). Takovýto projev bude rovněž spojován s výkonem funkce soudce a na autora takového projevu je možné klást zvýšené nároky. Projev v této situaci je tak rovněž třeba posuzovat přísněji. Pokud u projevu jednotlivce naopak není objektivně seznatelné, že byl učiněn soudcem, svědčí to pro zvýšenou ochranu a toleranci projevu. Takový projev totiž snižuje míru, v jaké bude projev s funkcí soudce spojován.

88. Vysoké míry ochrany bude naopak požívat například projev soudců, zvláštně pak reprezentantů soudní moci, který se týká otázek souvisejících se správou a organizací soudnictví a justičních reforem, a to i když mají takové projevy politický přesah (rozsudek velkého senátu ve věci *Wille proti Lichtenštejnsku*, § 67; srov. shodně rozsudek velkého senátu ve věci *Baka proti Maďarsku* ze dne 23. 6. 2016 č. 20261/12, § 165 až 167 a 170 až 171). I v takových případech však musí soudce při svých projevech zachovávat rozvážnost a opatrnost a zapojovat se do politického boje pouze v nezbytné míře.

89. Ústavní soud podotýká, že výše uvedená kritéria jsou nástinem, a nikoliv vyčerpávajícím přehledem faktorů, které je třeba brát při hodnocení projevu soudce v úvahu. Přiměřeně je možné při hodnocení projevu soudce použít kritéria, která Ústavní soud používá pro hodnocení projevů obecně, např. v difamačních sporech [např. nález sp. zn. I. ÚS 453/03 ze dne 11. 11. 2005 (N 209/39 SbNU 215); nález sp. zn. II. ÚS 2296/14 ze dne 14. 4. 2015 (N 80/77 SbNU 167), bod 20]. S ohledem na omezený rozsah judikatury týkající se limitů svobody projevu soudce bude vždy v prvé řadě na kárném soudu, aby své úvahy se zřetelem ke konkrétním okolnostem případu přesvědčivě zdůvodnil.

90. Ústavní soud dále zdůrazňuje, že v každém kroku testu musí být projev nebo jeho část dostatečně přesně vymezeny, je-li to třeba, i konkrétním uvedením posuzovaných výroků. Vždy je to nutné v případě, že jsou určité výroky soudem hodnoceny jako excesivní (srov. obdobně nález sp. zn. I. ÚS 750/15 ze dne 19. 1. 2016, bod 46 *in fine*).

91. Nakonec je třeba posoudit, zda je povaha a závažnost případné sankce přiměřená zjištěnému pochybení (rozsudek velkého senátu ESLP

Sbirka_nalezu-82.indd 558 29.3.18 12:42

ve věci *Cumpănă a Mazăre proti Rumunsku* ze dne 17. 12. 2004, stížnost č. 33348/96, § 111; rozsudek velkého senátu *Morice proti Francii*, § 127) a zda tato sankce nemá odrazující účinek (chilling effect) na svobodu projevu jiných soudců, a to zejména na jejich zapojení do debat týkajících se správy soudnictví (srov. rozsudek ve věci *Kudeshkina proti Rusku* ze dne 26. 2. 2009 č. 29492/05, § 99 až 100; a rozsudek velkého senátu ve věci *Baka proti Maďarsku* ze dne 23. 6. 2016 č. 20261/12, § 167).

E. Svoboda projevu – aplikace na projednávaný případ

92. Ústavní soud výše popsaným způsobem posoudil i projednávaný případ. V něm lze skutkový stav a obsah napadeného rozhodnutí shrnout takto.

93. Podle napadeného rozhodnutí kárného soudu stěžovatel spáchal kárné provinění dvěma svými projevy – letákem, který byl rozšířen ve městě Mnichovice, a článkem, který byl uveřejněn v mnichovickém časopise. Oba projevy souvisely s obecními volbami a týkaly se politické situace v Mnichovicích. Stěžovatel v tomto městě nemá trvalé bydliště ani volební právo, nicméně v něm vlastní chatu, kterou pravidelně navštěvuje. Podle kárného soudu je v Mnichovicích známo, že stěžovatel je soudcem.

94. V letáku se stěžovatel vyjádřil ke kampani jednotlivých volebních stran. Uvedl v něm, že u strany „Volba pro město – Volba pro Mnichovice“ neshledal žádné závadné jednání během kampaně, zatímco kampaň dalších tří stan hodnotil negativně. Stěžovateli je přičitatelná i ta část letáku, v níž se uvádí, že je soudce, stejně jako skutečnost, že leták byl před volbami rozeslán po Mnichovicích (srov. body 51 a 54 tohoto nálezu).

95. V článku, který po volbách vyšel v místním časopise, stěžovatel rozebírá možné koalice v městském zastupitelstvu. Přitom apeluje na zastupitele, aby si uvědomili, že vítězem voleb se stala strana „Volba pro město – Volba pro Mnichovice“, vedená Ing. Petrem Schneiderem. Ten má podle stěžovatelova článku lepší předpoklady vést město než kandidáti ostatních stran vzhledem ke svému technickému vzdělání. Stěžovatel v článku rovněž vyjadřuje obavy, že jinak městu hrozí „katastrofa“. V článku není uvedeno, že stěžovatel je soudce; stěžovatel za své jméno připojil pouze označení „chatař“.

96. Podle kárného soudu oba projevy směřovaly ke zvýhodnění strany „Volba pro město – Volba pro Mnichovice“ a jejího představitele Ing. Schneidera. Protože je v Mnichovicích známo, že stěžovatel je soudce, nezáleží na tom, zda na to stěžovatel výslovně upozornil. Podle kárného soudu ovšem stěžovatel umožnil, aby byl leták distribuován včetně informace o tom, že stěžovatel je soudce. Při obou svých projevech si stěžovatel podle kárného soudu nepočínal dostatečně zdrženlivě a umožnil, aby jeho funkce soudce „byla zneužita k prosazování soukromých zájmů“. Stěžovatelovy

Sbirka_nalezu-82.indd 559 29.3.18 12:42

projevy dále podle kárného soudu obsahovaly i konfrontační rysy a tvrzení, která se mohla dotknout cti představitelů kritizovaných volebních stran. Stěžovatel tudíž nedodržel podle kárného soudu povinnost zdržet se všeho, co by narušovalo důstojnost soudcovské funkce, a dopustil se kárného provinění.

97. Ústavní soud dospěl k následujícímu hodnocení.

98. Projev v letáku i projev v článku mají hybridní charakter. Byť mají oba projevy určitý skutkový základ (např. tvrzení o obsahu volebních programů či vzdělání kandidátů), zcela v nich převažuje prvek hodnocení – ve svém letáku stěžovatel především hodnotí kampaň čtyř volebních stran, v článku pak komentuje různé alternativy koalic v zastupitelstvu a posuzuje kvality jednotlivých představitelů politických stran. V projednávaném případě není zásadní otázka, zda mělo toto hodnocení dostatečný skutkový základ, nýbrž to, zda stěžovatel tímto svým hodnocením neporušil jako soudce své zvláštní povinnosti.

99. Je tudíž třeba posoudit, zda stěžovatel svými projevy neporušil povinnost loajality a zdrženlivosti, kterou má jako soudce.

100. Pokud jde o povinnost loajality, ani jeden ze stěžovatelových projevů se netýká otázek souvisejících se základními principy demokratického právního státu. Tuto povinnost tak stěžovatel svými projevy neporušil.

101. Dále je třeba zkoumat, zda stěžovatel dodržel i povinnost zdrženlivosti. Ústavní soud připomíná, že tato povinnost stěžovateli vznikla přijetím soudcovské funkce a stěžovatele zavazuje vždy, i v jeho soukromém životě (srov. bod 86 tohoto nálezu).

102. Ve svém letáku stěžovatel zhodnotil kampaň všech čtyř volebních stran. Jako nezávadnou v něm hodnotil pouze kampaň strany „Volba pro město – Volba pro Mnichovice“ a ke kampani zbylých tří stran se vyjádřil negativně. Z objektivního hlediska tedy byla účelem tohoto projevu podpora strany „Volba pro město – Volba pro Mnichovice“ ve volbách a znevýhodnění zbylých tří stran.

103. Tento leták byl před volbami rozeslán v Mnichovicích (tento způsob zveřejnění je přičitatelný stěžovateli, srov. bod 94 tohoto nálezu). Hromadná distribuce letáku v obci představuje výrazný vstup do místní veřejné debaty, jehož cílem je ovlivnit co největší množství lidí. V projednávaném případě měl leták přimět voliče k tomu, aby volili stranu „Volba pro město – Volba pro Mnichovice“, a odradit je od volby zbylých tří stran. Stěžovatel se tak svým letákem podílel na volební kampani strany „Volba pro město – Volba pro Mnichovice“.

104. V letáku se přitom uvádí, že stěžovatel je soudce (tato skutečnost je přičitatelná stěžovateli, srov. bod 94 tohoto nálezu). Ke kampani ve prospěch konkrétní strany tak byla výslovně využita i funkce soudce.

Sbirka_nalezu-82.indd 560 29.3.18 12:42

105. Ústavní soud konstatuje, že pro zachování důvěry veřejnosti v soudní moc je nezbytné, aby si soudci udržovali odstup od politické soutěže, a to na jakékoliv úrovni, včetně místní (srov. body 74 a 85 tohoto nálezu). Stěžovatel se však svým letákem aktivně podílel na volební kampani jedné ze stran v místních volbách, a to navíc s výslovným upozorněním na svou funkci soudce. Tímto krokem se stěžovatel otevřeně zapojil do volebního boje s cílem ovlivnit jeho výsledek, a to navíc v nejcitlivějším období, tj. těsně před volbami (srov. bod 85 tohoto nálezu). Takový projev stranické politiky či „politické politiky" (srov. bod 72 tohoto nálezu) narušuje důvěru veřejnosti v to, že soudy a soudci budou spory rozhodovat podle práva, a nikoliv podle politických zájmů. Stěžovatel tak v tomto svém projevu porušil povinnost zdrženlivosti, kterou má jako soudce, neboť se svým projevem sám ze své iniciativy aktivně, otevřeně a s nadměrnou intenzitou zapojil do politické soutěže.

106. Po volbách stěžovatel zveřejnil v místním časopise článek, v němž rozebral možné koalice. Uvedl, že vítězem voleb je strana „Volba pro město – Volba pro Mnichovice" a že představitel této strany Ing. Schneider má lepší předpoklady pro výkon funkce starosty než jiní kandidáti. Tímto projevem tedy stěžovatel podporoval uvedenou stranu při vyjednáváních o sestavení koalice, a navíc i konkrétního politika při vyjednáváních o tom, kdo obsadí funkci starosty. Jinak řečeno, stěžovatel chtěl ovlivnit podobu koalice a to, kdo bude zastávat veřejné funkce v místní samosprávě.

107. Zveřejnění článku v místním časopise představuje rovněž výrazný vstup do veřejné debaty, i když ne tak výrazný, jako byla distribuce letáků. Stěžovatel v tomto článku neuvedl, že je soudce; kromě svého jména uvedl pouze přízvisko „chatař". Je pravda, že to by obecně svědčilo pro zvýšenou ochranu stěžovatelova projevu, neboť stěžovatel se místo funkce soudce odvolává na svou vazbu na obec. Před zveřejněním článku ovšem stěžovatel již do veřejné debaty týkající se voleb v Mnichovicích vstoupil svým letákem, a to výslovně jako soudce. Proto si musel stěžovatel uvědomovat, že jeho pozdější projevy v rámci této debaty budou rovněž spojovány s jeho soudcovskou funkcí. Ve prospěch stěžovatele tedy svědčí, že na funkci soudce výslovně v článku neodkázal. Přesto je i tento jeho projev nutné posuzovat přísně, neboť existoval důvod, aby byl tento projev spojován se stěžovatelovou funkcí soudce. Pro úplnost Ústavní soud dodává, že ani u tohoto projevu se nejedná o kategorii soudcovského projevu požívajícího zvýšenou ochranu (srov. bod 88 tohoto nálezu).

108. Ústavní soud konstatuje, že je neslučitelné s ústavním pořádkem České republiky, aby se soudce svými veřejnými projevy snažil ovlivnit podobu koalic v zastupitelstvu, nebo to, kdo bude zastávat funkci starosty. Stěžovatel to však svým článkem učinil, a to navíc v situaci, kdy měl vědět, že jeho projev bude veřejnost spojovat s jeho funkcí soudce, a těsně

Sbirka_nalezu-82.indd 561 29.3.18 12:42

po volbách, kdy je politický boj obzvláště silný (srov. bod 85 tohoto nálezu). I tímto projevem tak stěžovatel vstoupil do „politické politiky" (srov. bod 105 tohoto nálezu), do níž se soudce zapojovat nesmí. Důvěra veřejnosti v to, že stěžovatel si jako soudce udržuje odstup od politické soutěže, tak byla stěžovatelovým článkem ohrožena. I tímto svým projevem stěžovatel porušil povinnost zdrženlivosti, byť méně závažným způsobem než v případě svého letáku.

109. Ústavní soud tedy konstatuje, že stěžovatel oběma svými projevy porušil povinnost zdrženlivosti.

110. Podle kárného soudu stěžovatelovy projevy navíc vykazují konfrontační rysy a obsahují tvrzení, která se mohla dotknout cti představitelů kritizovaných politických stran.

111. S tímto hodnocením však Ústavní soud nesouhlasí. Kárný soud totiž neuvedl, které konkrétní výroky stěžovatele mají konfrontační charakter a jsou způsobilé dotknout se cti kritizovaných politiků. Ústavní soud opakuje, že pokud je projev nebo jeho část soudcem hodnocena jako vybočující z chráněných mezí, je povinností soudu takové výroky výslovně uvést v rozhodnutí (srov. bod 90 tohoto nálezu) a své úvahy vyložit právě ve vztahu ke konkrétním výrokům a okolnostem, za nichž byly učiněny. Tuto svou povinnost kárný soud nesplnil.

112. Účelem kárného řízení navíc není poskytovat ochranu osobnostním právům osob, které se cítí dotčeny prohlášeními soudce. Úkolem kárného soudu v kárném řízení je pouze zkoumat, zda konkrétní výroky stěžovatele byly způsobilé narušit důvěru veřejnosti v soudnictví. Případná žaloba na ochranu osobnosti a kárná žaloba jsou dvě odlišná řízení sledující jiný účel a vyžadující jiná kritéria pro posouzení přípustnosti určitého projevu a jeho důsledků. Zvažování, zda soudce svým projevem nenarušil chráněnou osobnostní sféru jiné osoby, má tak v kárném řízení pouze podpůrnou úlohu a výsledek tohoto zvažování nemůže sám o sobě odůvodnit uložení (ani neuložení) kárného postihu.

113. Z těchto důvodů nemůže Ústavní soud akceptovat názor kárného soudu, že stěžovatelův projev vykazoval nepřípustné konfrontační rysy a byl způsobilý dotknout se cti kritizovaných politiků.

114. Tyto úvahy však nic nemění na závěru, že stěžovatel se svými projevy sám ze své iniciativy aktivně, otevřeně a s nadměrnou intenzitou zapojil do politické soutěže, a tím porušil povinnost zdrženlivosti. Ústavní soud shrnuje, že pro zachování důvěry veřejnosti v soudní moc je nezbytné, aby si soudci udržovali i ve svých projevech odstup od politické soutěže, a to na jakékoliv úrovni, včetně místní. Soudci se nemohou podílet na kampani politických stran, politických hnutí či volebních seskupení nebo konkrétních politiků. Stejně tak není namístě, aby se svými veřejnými projevy snažili ovlivnit podobu koalic v zastupitelstvu ani to, kdo bude zastávat funkci

Sbirka_nalezu-82.indd 562 29.3.18 12:42

starosty. Takové projevy narušují důvěru veřejnosti v to, že soudci budou spory rozhodovat podle práva, a nikoliv podle politických zájmů. Stěžovatel ovšem porušil svou povinnost zdržet se takových projevů, a proto bylo možné do jeho svobody projevu zasáhnout.

115. Nakonec se Ústavní soud zabýval otázkou, zda je sankce, kterou stěžovateli uložil kárný soud, přiměřená.

116. Kárný soud v napadeném rozhodnutí dospěl k závěru, že stěžovatel se svými projevy dopustil kárného provinění, ovšem žádné kárné opatření stěžovateli neuložil. Ústavní soud konstatuje, že jako sankci je třeba vnímat i samostatné rozhodnutí o tom, že stěžovatel je vinen kárným proviněním. Takové rozhodnutí může vést k tomu, že při případném pozdějším kárném provinění bude uložen přísnější trest. Především má ovšem odradit stěžovatele, ale i další soudce od obdobného jednání v budoucnu. Na druhou stranu jde o sankci nejmírnější. Na základě těchto skutečností Ústavní soud konstatuje, že sankce uložená stěžovateli není nepřiměřená povaze jeho kárného provinění a nemá ani výraznější odrazující účinek na svobodu projevu jiných soudců.

117. Ústavní soud proto dospěl k závěru, že napadeným rozhodnutím nedošlo k porušení stěžovatelova práva na svobodu projevu.

F. Závěr

118. Ústavní soud dospěl k závěru, že žádná z námitek stěžovatele nebyla úspěšná. Zaprvé, stěžovatelovo právo na odvolání v trestních věcech podle čl. 2 odst. 1 Protokolu č. 7 k Úmluvě nebylo porušeno, neboť kárné řízení se stěžovatelem nelze považovat za trestní věc ve smyslu čl. 2 odst. 1 Protokolu č. 7 k Úmluvě. Zadruhé, napadené rozhodnutí neporušilo ani stěžovatelovu svobodu myšlení ve smyslu čl. 15 odst. 1 Listiny, neboť kárný soud stěžovatele neuznal vinným za myšlenky, které zastával, nýbrž za názory, které veřejně projevil. Zatřetí, kárný soud neporušil ani stěžovatelovu svobodu projevu, neboť stěžovatel se sám ze své iniciativy aktivně, otevřeně a s nadměrnou intenzitou zapojil do politické soutěže, a tím porušil povinnost zdrženlivosti. Za čtvrté, Ústavní soud neshledal ani žádné porušení stěžovatelova práva na spravedlivý proces, které by dosahovalo ústavněprávní intenzity.

119. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu ústavní stížnost zamítl, neboť napadeným rozhodnutím nedošlo k porušení ústavně zaručených práv stěžovatele.

Sbirka_nalezu-82.indd 563 29.3.18 12:42

Sbirka_nalezu-82.indd 564 29.3.18 12:42

Č. 163

K subsidiaritě ústavní stížnosti a k vyčerpání všech procesních prostředků poskytovaných zákonem k ochraně práva jako podmínce přípustnosti ústavní stížnosti

I. Základní podmínkou výjimečného použití § 75 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, je ještě před zhodnocením „podstatného přesahu osobního zájmu stěžovatele" posouzení, zda byly vyčerpány všechny opravné prostředky, které stěžovateli zákon k ochraně jeho základních práv a svobod poskytuje. Tímto způsobem – za předpokladu onoho „podstatného přesahu" – zákonodárce poskytl beneficium uplatnit námitky porušení základního práva nebo svobody, které stěžovatel nevyčerpal z důvodu neznalosti, procesního pochybení nebo úmyslně, čímž se připravil o možnost argumentace rovněž v rovině tzv. podústavního práva. Vyčerpal-li však stěžovatel všechny zákonem poskytnuté procesní prostředky ve smyslu § 75 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, nepřichází použití postupu podle § 75 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu do úvahy, i když by na rozhodnutí mohl být rovněž veřejný nebo obecný zájem.

II. Subsidiarita ústavní stížnosti ve smyslu § 75 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, nespočívá jen ve vyčerpání procesních prostředků ve formálním smyslu, nýbrž i v předestření argumentů s ústavněprávní relevancí v těchto procesních prostředcích, jak to odpovídá roli obecných soudů ve smyslu čl. 4 Ústavy České republiky a roli Ústavního soudu. Je-li ústavním úkolem obecných soudů poskytovat ochranu základním právům, nelze od toho z hlediska posuzování vyčerpání procesních prostředků odhlížet, a tím jejich roli v ochraně základních práv obcházet, a tím bránit Ústavnímu soudu posoudit, zda obecné soudy selhaly při ochraně stěžovatelových ústavních práv, když jeho vinou nedostaly právem předvídanou příležitost se jejich tvrzeným porušením účinně zabývat.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Josefa Fialy a soudců Jana Filipa (soudce zpravodaj) a Radovana Suchánka – ze dne 6. září 2016 sp. zn. II. ÚS 3383/14 ve věci ústavní stížnosti J. B., zastoupeného doc. JUDr. Zdeňkem Koudelkou, Ph.D., advokátem, se sídlem Optátova 46, Brno, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. srpna 2014 sp. zn. 7 Tdo 790/2014, jímž bylo odmítnuto stěžovatelovo dovolání, usnesení Vrchního

Sbirka_nalezu-82.indd 565 29.3.18 12:42

soudu v Olomouci ze dne 10. března 2014 č. j. 3 To 5/2014-1510 o zamítnutí stěžovatelova odvolání a rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 3. prosince 2013 č. j. 52 T 4/2013-1415, jímž byl stěžovatel uznán vinným trestným činem zpronevěry, za účasti Nejvyššího soudu, Vrchního soudu v Olomouci a Krajského soudu v Brně jako účastníků řízení a Nejvyššího státního zastupitelství, Vrchního státního zastupitelství v Olomouci, Krajského státního zastupitelství v Brně a REALIT INVEST DEVELOPER, s. r. o., se sídlem Týnská 89, Bernartice, jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) se stěžovatel domáhal zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí, a to pro porušení čl. 2 odst. 2, čl. 36 odst. 1 a čl. 39 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), jakož i čl. 2 odst. 3 Ústavy. V doplnění své ústavní stížnosti (doručeném dne 18. 11. 2014) stěžovatel namítá rovněž porušení čl. 38 odst. 1 Listiny.

2. Ústavní soud z vyžádaného spisu sp. zn. 52 T 4/2013 zjistil, že stěžovatel byl Krajským soudem v Brně (dále též jen „krajský soud“) rozsudkem ze dne 3. 12. 2013 č. j. 52 T 4/2013-1415 odsouzen za trestný čin zpronevěry dle ustanovení § 206 odst. 1, odst. 5 písm. a) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „trestní zákoník“), za což mu byl uložen trest odnětí svobody v délce trvání 5 roků a trest zákazu činnosti spočívající v zákazu výkonu funkce statutárního orgánu ve všech obchodních společnostech a družstvech na dobu 3 roků. Stěžovateli byla zároveň uložena povinnost k náhradě škody ve výši 5 600 000 Kč, kterou je povinen zaplatit poškozené obchodní společnosti REALIT INVEST DEVELOPER, s. r. o., (dále jen „společnost RID“). Předmětného jednání se měl stěžovatel dopustit tím, že jako jednatel společnosti RID poté, co převzal z advokátní úschovy dne 20. 4. 2007 finanční obnos ve výši 4 300 000 Kč a dne 4. 7. 2007 částku ve výši 1 465 000 Kč, představující úhradu části kupní ceny za prodej nemovitosti z majetku společnosti RID společnosti AVANTITUTTA, s. r. o., tyto peněžní prostředky zaúčtoval do pokladny a uložil je do trezoru v sídle společnosti. V době od 11. 6. 2007 do 12. 7. 2007 z tohoto trezoru vybral finanční hotovost ve výši nejméně 5 600 000 Kč, kterou použil pro svoji potřebu. Toto své jednání se snažil zastřít fiktivní smlouvou o úvěru ze dne 11. 6. 2007, na základě níž stěžovatel tuto částku údajně poskytl

Sbirka_nalezu-82.indd 566 29.3.18 12:42

jako úvěr společnosti STARSTAV – CZ, s. r. o. Stěžovatel vyhotovil pokladní doklady, na základě nichž chtěl prokázat, že tyto finanční prostředky osobně v hotovosti předal jednateli této společnosti Ladislavu Gemeinerovi, a to v několika splátkách vždy ve výši 350 000 Kč. Ve skutečnosti však stěžovatel Ladislavu Gemeinerovi žádné finanční prostředky nepředal. Tímto jednáním stěžovatel způsobil společnosti RID škodu ve výši nejméně 5 600 000 Kč.

3. Stěžovatel podal proti tomuto rozsudku odvolání, o němž rozhodl Vrchní soud v Olomouci napadeným usnesením podle ustanovení § 256 trestního řádu tak, že se zamítá.

4. Stěžovatel proti tomuto usnesení podal dovolání k Nejvyššímu soudu, který jej napadeným usnesením podle ustanovení § 265i odst. 1 písm. e) trestního řádu odmítl.

II. Námitky stěžovatele

5. Stěžovatel zaprvé namítá, že jeho jednání bylo kvalifikováno nesprávně, neboť se nedopustil trestného činu zpronevěry, nýbrž jednal za podmínek krajní nouze dle ustanovení § 28 trestního zákoníku. Nebezpečí, které mělo poškozené společnosti hrozit, spočívalo v tom, že druhý jednatel společnosti opakovaně a neoprávněně vybíral peněžní částky z účtu společnosti, a dle stěžovatele tedy hrozilo, že zpronevěří i obnos 5 600 000 Kč. Na podporu tohoto tvrzení ještě stěžovatel dodává, že tento jednatel měl v rozhodném období závazky v řádu milionů korun. Dle stěžovatele byly tedy naplněny podmínky krajní nouze, a to včetně kritérií subsidiarity a proporcionality. Stěžovatel taktéž uvádí v tomto kontextu, že byla porušena zásada *nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege,* neboť jednání v krajní nouzi nelze kvalifikovat jako trestný čin.

6. Ve své další námitce stěžovatel uvádí, že obecné soudy neprovedly všechny důkazy stěžovatelem navrhované a ani se nevypořádaly s argumentací stěžovatele stran jeho domnělého jednání v krajní nouzi. Stěžovatel explicitně uvádí, že obecné soudy nevyslechly jím navrhované svědky JUDr. Andrýska a JUDr. Tachezyho. Odmítnutí provedení těchto důkazů bylo obecnými soudy dle stěžovatele nedostatečně odůvodněno s odkazem na nadbytečnost těchto důkazů.

7. V doplnění své ústavní stížnosti (viz sub 1) stěžovatel argumentuje porušením práva na zákonného soudce dle čl. 38 odst. 1 Listiny, které mělo spočívat v tom, že ve věci stěžovatele v řízení před krajským soudem rozhodl senát, který byl nesprávně obsazen. Členy tohoto senátu byli přísedící, avšak z rozvrhu práce pro rok 2013 nevyplývalo pravidlo, z něhož by bylo možné v den nápadu věci soudu dovodit, že jako členové senátu měli být dosazeni právě tito přísedící. Rozvrh práce krajského soudu pro rok 2013 (jakož i pro rok 2012) nesplňuje požadavek stanovený v § 42 písm. a) zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů

Sbirka_nalezu-82.indd 567 29.3.18 12:42

a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů, který stanoví, že v rozvrhu práce soudu se zejména jmenovitě určují soudci tvořící senát, samosoudci, přísedící, asistenti soudců, vyšší soudní úředníci, soudní tajemníci a soudní vykonavatelé, kteří budou působit v jednotlivých soudních odděleních. Rozvrh práce totiž v kolonce „Přísedící" použil sousloví „podle seznamu v příloze", které obsahovalo odkaz na seznam přísedících tohoto soudu přiložený k rozvrhu práce. Zmiňovaný seznam přísedících je sestaven jako jmenný seznam všech přísedících působících u krajského soudu, avšak v jakých soudních odděleních tohoto soudu jednotliví přísedící působí, zřejmé není. Rozvrh práce tedy dle stěžovatele umožňuje, aby každý ze 131 přísedících působících u tohoto soudu byl *ad hoc* přidělen do senátu projednávajícího v prvním stupni konkrétní trestní věc. Z rozvrhu práce pro rok 2013 taktéž není seznatelné, kdo o konkrétním obsazení senátu přísedícími rozhodl a dle jakých kritérií. Stěžovatel však dedukuje, že o konkrétním obsazení senátu rozhodl pravděpodobně jeho předseda. Stěžovatel uzavírá, že senát, který v jeho věci rozhodoval, byl sestaven způsobem, který umožňuje libovolné a účelové obsazení jednajícího soudu. Tuto námitku uplatnil poprvé v řízení o ústavní stížnosti, avšak uplatnil ji ihned, jakmile se o namítané skutečnosti dozvěděl.

III. Vyjádření a repliky účastníků řízení a stěžovatele

8. Ústavní soud si v projednávané věci nejprve vyžádal vyjádření krajského soudu, který konstatoval, že potvrzuje skutečnosti tak, jak je ve své ústavní stížnosti, resp. jejím doplnění popisuje stěžovatel, tj. k 1. 1. 2013 skutečně existoval pouze seznam všech přísedících bez jejich přiřazení k jednotlivým soudním oddělením, avšak dle soudu přísedící byli a nadále jsou rozděleni do jednotlivých senátů. Zároveň uvádí, že na tento nedostatek nikdo v dané době nepoukazoval. Krajský soud rovněž uvádí, že v reakci na množící se námitky stran práva na zákonného soudce byly nově zavedeny přílohy A a B k rozvrhu práce, v nichž jsou přísedící již uvedeni v jednotlivých senátech. V úvodu příloh jsou zároveň uvedeny pokyny, kterými se řídí vybírání přísedících k jednotlivým kauzám. V doplnění svého vyjádření dále krajský soud uvedl, že k obdobné problematice se vyjádřil Nejvyšší soud ve svém usnesení ze dne 9. 1. 2013 č. j. 8 Tdo 1306/2012-42 a následně i Ústavní soud ve svém usnesení ze dne 23. 5. 2013 sp. zn. II. ÚS 1168/13 (v SbNU nepublikováno, dostupné stejně jako ostatní rozhodnutí Ústavního soudu na http://nalus.usoud.cz). Krajský soud se domnívá, že tato rozhodnutí vyplývají ve prospěch systému, který byl v rozhodné době na soudě zaveden, a krajský soud uvádí, že někdejší předseda soudu jistě uvedenou judikaturu znal a postupoval v souladu s ní.

Sbirka_nalezu-82.indd 568 29.3.18 12:42

9. Vyjádření krajského soudu bylo i s ústavní stížností, jakož i s jejím doplněním rozesláno dalším účastníkům a vedlejším účastníkům řízení k vyjádření. Kromě Krajského státního zastupitelství v Brně se k věci vyjádřily všechny oslovené orgány. Společnost RID této možnosti nevyužila.

10. Nejvyšší soud ve svém vyjádření uvedl, že stran merita věci jde v případě ústavní stížnosti stěžovatele o pouhou polemiku se závěry obecných soudů, a odkazuje přitom na odůvodnění usnesení Nejvyššího soudu, které je ústavní stížností napadáno. K námitce stěžovatele stran porušení práva na zákonného soudce Nejvyšší soud uvádí, že stěžovatel tuto námitku neuvedl ani v odvolání proti rozsudku soudu nalézacího, ani v dovolání proti usnesení odvolacího soudu, tudíž je Nejvyšší soud toho názoru, že stěžovatel svou námitkou nedostál podmínce vyčerpání všech opravných prostředků, a tudíž by ústavní stížnost stěžovatele měla být odmítnuta.

11. Nejvyšší státní zastupitelství široce zrekapitulovalo trestní řízení vedené proti stěžovateli a následně uvedlo, že ohledně trestné činnosti stěžovatele zastává stejný názor jako obecné soudy, které v jeho věci rozhodovaly. Námitku stran porušení práva na zákonného soudce považuje účastník řízení taktéž za nedůvodnou. Dle Nejvyššího státního zastupitelství stěžovatel v prvé řadě nesplnil podmínky dle § 75 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), vyžadující vyčerpání všech procesních prostředků, které zákon k ochraně práva poskytuje. Účastník dále k této námitce stěžovatele dodává, že i pro případ, kdy by ústavní stížnost byla shledána Ústavním soudem přípustnou, nebylo by možné konstatovat porušení práva na zákonného soudce, neboť zastává názor, že byť se základní právo na zákonného soudce nepochybně vztahuje i na přísedícího, na druhé straně pravidla a zásady pro přidělování přísedících do jednotlivých senátů nemohou být rozvrhem práce stanoveny tak striktně jako pravidla pro přidělování věcí jednotlivým senátům či samosoudcům. Při volbě přísedících je třeba větší míra flexibility než u soudců z povolání, neboť přísedící nejsou zaměstnanci soudu, ale vykonávají občanské povolání, a je tudíž nutno brát v potaz i jejich osobní život a zájmy a v neposlední řadě taktéž časové možnosti, které jim zaměstnavatel pro danou činnost poskytuje. Účastník také s argumentací odkazuje na usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 10. 2015 sp. zn. 4 Tdo 1108/2015, kdy Nejvyšší soud odmítl dovolání s obdobnými námitkami týkajícími se postupu krajského soudu při přidělování přísedících. Z vyjádření krajského soudu k dané věci navíc účastník dovozuje, že v rozhodné době fakticky rozdělení přísedících do senátu v určité podobě existovalo.

12. Vrchní soud v Olomouci se ve svém vyjádření v meritu věci zcela ztotožnil se závěry dovolacího soudu, který dovolání stěžovatele odmítl (sp. zn. 7 Tdo 790/2014). K námitce porušení práva stěžovatele

Sbirka_nalezu-82.indd 569 29.3.18 12:42

na zákonného soudce účastník nejprve uvádí, že stížnost považuje za nepřípustnou dle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu, a zároveň i odmítá přípustnost ústavní stížnosti na základě výjimky stanovené v § 75 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu, jelikož dle účastníka věc svým významem podstatně nepřesahuje vlastní zájmy stěžovatele a navíc nebyla podána do jednoho roku ode dne, kdy k namítané skutečnosti došlo (tj. nezákonné obsazení senátu). I kdyby byla ústavní stížnost shledána přípustnou, domnívá se účastník, že by stejně námitka nebyla důvodná, jelikož praxe na krajském soudu vyplývala z objektivních důvodů (především z nedostatku přísedících). Právě z tohoto důvodu byli v rozvrhu práce na rok 2013 všichni přísedící uvedeni v jednom seznamu, z něhož potom byli pro konkrétní zasedání senátů v jednotlivých věcech ustanovováni nezávisle na jiných kritériích podle pořadí. Účastník připouští jistý rozpor s dikcí zákona, nicméně zmíněný postup nevykazuje jakékoliv prvky svévole, a tudíž neporušuje právo na zákonného soudce. Účastník dále upozorňuje na faktický rozdíl mezi soudcem z povolání a soudcem z lidu, který vedle dobrovolné účasti v soudním senátu taktéž vykonává své povolání. Stanovení rigidních pravidel pro dosazování přísedících je tedy v praxi nerealizovatelné. Dle účastníka není v rozporu s ústavním pořádkem, pokud je požadavek na konkrétního přísedícího méně specifikovaný než požadavek na soudce z povolání [odkazuje na nález Ústavního soudu ze dne 2. 6. 2011 sp. zn. II. ÚS 3213/10 (N 105/61 SbNU 581)]. Závěrem účastník dodává, že podstatou práva na zákonného soudce je dle čl. 38 odst. 1 Listiny ochrana proti libovůli a účelovému obsazování jednacího soudu *ad hoc*. Postup krajského soudu však takové znaky nevykazuje.

13. Vrchní státní zastupitelství v Olomouci ve svém vyjádření ze dne 4. 5. 2016 shledává námitky stěžovatele jako nedůvodné, a to co do meritorních námitek, tak i do námitky procesního charakteru spočívající v údajném porušení práva na zákonného soudce. Uvádí, že se zejména neztotožňuje s tvrzením stěžovatele, že se o údajně nesprávném obsazení senátu nalézacího soudu dozvěděl až s takřka ročním odstupem od vynesení rozsudku soudu prvního stupně, neboť rozvrh práce byl v souladu se zákonnými požadavky vyvěšen na úřední desce příslušného soudu.

14. Ústavní soud po obdržení všech výše uvedených vyjádření účastníků a vedlejších účastníků řízení tato rozeslal k replice jak účastníkům, tak i stěžovateli. Kromě stěžovatele a Vrchního soudu v Olomouci, který ve své replice odkázal na své vyjádření ze dne 3. 5. 2016, žádný z účastníků a vedlejších účastníků práva repliky nevyužil.

15. Stěžovatel ve své replice ze dne 6. 6. 2016 odmítá přístup, jakým účastníci řízení dle jeho názoru bagatelizují problém, který na krajském soudě stran obsazování senátů přísedícími v dané době existoval. Uvádí, že přísedící jsou demokratickým prvkem v soudnictví a jsou realizací principu

Sbirka_nalezu-82.indd 570 29.3.18 12:42

demokratického státu v rámci moci soudní. Způsob, kterým byli přísedící do senátů v rozhodné době dosazováni, umožňoval libovůli, kdy si předsedové senátů mohli vybírat přísedící „k obrazu svému". Stěžovatel dále vyvrací argument Vrchního státního zastupitelství v Olomouci, které poukazovalo na to, že rozvrh práce byl zveřejněn v souladu se zákonem, a stěžovatel se tudíž mohl domáhat ochrany svého práva na zákonného soudce již v hlavním líčení. Stěžovatel k tomuto uvádí, že účastníci řízení nejsou povinováni suplovat činnost správy soudu a kontrolovat, zda je senát sestaven tak, jak zákon vyžaduje. Stěžovatel dovozuje, že lidé mají právo předpokládat, že činnost orgánu soudní moci je vykonávána po právu. V dané věci jde o pochybení interního rázu, jde o systémovou chybu, kterou však účastník řízení primárně nepředpokládá, neboť má důvěru ve stát a výkon soudní moci. Stěžovatel se tedy domnívá, že jeho námitka stran porušení práva na zákonného soudce, kterou uplatnil, jakmile se o dané skutečnosti dozvěděl, tedy až v řízení o ústavní stížnosti, je přípustná a obsahově důvodná. Pokud by stěžovatelova námitka byla odmítnuta z formálního důvodu, domnívá se stěžovatel, že by šlo o zneužití práva ze strany státu. Stěžovatel se dále vyjadřuje ke skutečnosti, že vyjádření za krajský soud podával soudce JUDr. Flídr, který se ve vyjádření prezentoval jako soudce pověřený výkonem funkce místopředsedy pro trestní úsek. Stěžovatel se domnívá, že k jeho věci se měl spíše vyjádřit předseda senátu, který ve věci stěžovatele rozhodoval. Soudce JUDr. Flídr navíc není ani předsedou ani místopředsedou soudu. Stěžovatel zjistil, že JUDr. Flídr je od 12. 5. 2015 pověřen výkonem funkce místopředsedy soudu, aniž by byl jmenován. Stěžovatel se podivuje, proč daná funkce není řádně obsazena již více než rok, neboť ve skutečnosti JUDr. Flídr danou funkci vykonává již od 1. 7. 2013, kdy byl tehdejší místopředseda Krajského soudu v Brně JUDr. Drápal dočasně přidělen k Nejvyššímu soudu, v dubnu 2015 však zemřel. Stěžovatel dále předkládá důkaz ve formě přepisu zvukového záznamu z jednání daného soudu ze dne 8. 3. 2016 ve věci sp. zn. 46T 5/2015, kterým se snaží prokázat, že problém obsazování přísedících do senátu na krajském soudě byl systémového charakteru. Stěžovatel dále na základě usnesení Vrchního soudu v Olomouci sp. zn. 3 To 32/2010 poukazuje na to, že problém s obsazováním senátů na krajském soudě se netýkal pouze přísedících, nýbrž i samotných soudců. V dané věci byl totiž navzdory rozvrhu práce krajského soudu jako předseda senátu ustanoven jiný soudce, než kterému věc původně napadla. Vrchní soud v Olomouci z tohoto důvodu rozhodnutí soudu prvního stupně zrušil, neboť daným postupem byly dle jeho názoru významně zpochybněny základní zásady spravedlivého procesu. Vrchní soud v Olomouci přikázal, aby věc byla odňata stávajícímu senátu a přidělena senátu, kterému původně napadla. Stěžovatel dále doplnil svou argumentaci přípisem ze dne 23. 6. 2016, kde poukazuje na aktuální nález

Sbirka_nalezu-82.indd 571 29.3.18 12:42

Ústavního soudu ze dne 15. 6. 2016 sp. zn. I. ÚS 2769/15 (N 115/81 SbNU 795), který vyslovil porušení práva dle čl. 38 odst. 1 Listiny a jehož závěry lze dle stěžovatele na jeho věc aplikovat.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

16. Ještě dříve, než Ústavní soud přistoupil k věcnému projednání ústavní stížnosti, posoudil splnění předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je formálně přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*), neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (k materiální přípustnosti viz níže).

17. Doplnění podání ze dne 18. 11. 2014 o námitku porušení čl. 38 odst. 1 Listiny shledal Ústavní soud jako nepřípustné s ohledem na nevyčerpání opravných prostředků, jak to vyžaduje § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu. Stěžovatelovy námitky o porušení práva na zákonného soudce aplikováním nejasných pravidel pro přidělování přísedících u Krajského soudu v Brně byly stěžovatelem vzneseny až v řízení o ústavní stížnosti, pročež se jimi soudy rozhodující v předmětném trestním řízení nemohly zabývat. Takové uplatnění ústavněprávních námitek považuje Ústavní soud za nepřípustné (viz ale sub 18) a jejich projednání by bylo porušením jednoho z důležitých aspektů zásady subsidiarity řízení před Ústavním soudem. Ta nespočívá jen ve vyčerpání procesních prostředků ve formálním smyslu, nýbrž obsahuje i požadavek předestření relevantních námitek obecným soudům, jimž ochrana všech základních práv a svobod přísluší (čl. 4 Ústavy). Právě tento aspekt ochranné funkce obecných soudů vymezuje jejich vztah k Ústavnímu soudu a nepřipouští, aby Ústavní soud vystupoval jako další instance soudního řízení. Takové pojetí řízení o ústavní stížnosti odpovídá i prioritě její tzv. subjektivní funkce spočívající v ochraně dotčených práv konkrétního stěžovatele, jenž určitý postup orgánu veřejné moci pociťuje od počátku jako reálnou křivdu a porušení svých ústavních práv, proti nimž pak v soudním řízení brojí, a Ústavní soud je tedy především v roli garanta účinné soudní ochrany subjektivních práv stěžovatele. V této souvislosti Ústavní soud připomíná, že z hlediska předmětu řízení o ústavní stížnosti [např. nález ze dne 19. 11. 1999 sp. zn. IV. ÚS 432/98 (N 160/16 SbNU 181), usnesení ze dne 6. 9. 2000 sp. zn. II. ÚS 242/2000, nález ze dne 13. 7. 2000 sp. zn. III. ÚS 117/2000 (N 111/19 SbNU 79), usnesení ze dne 28. 6. 2004 sp. zn. I. ÚS 269/02, ze dne 26. 9. 2005 sp. zn. IV. ÚS 430/05 (N 182/38 SbNU 457), usnesení ze dne 17. 9. 2008 sp. zn. I. ÚS 1324/08, ze dne 26. 7. 2016 sp. zn. III. ÚS 3330/15 a řada dalších –

Sbirka_nalezu-82.indd 572 29.3.18 12:42

všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na http://nalus.usoud.cz] jde navíc v projednávané věci o nepřípustný návrh v materiálním smyslu (tzv. vnitřní subsidiarita). Je-li ústavním úkolem obecných soudů poskytovat ochranu základním právům, nelze od toho z hlediska posuzování vyčerpání procesních prostředků odhlížet, a tím jejich roli v ochraně základních práv obcházet. Ústavní soud by následně nemohl efektivně posoudit, zda obecné soudy v napadeném řízení jako celku selhaly při ochraně stěžovatelových ústavních práv, když jeho vinou nedostaly právem předvídanou příležitost se jejich tvrzeným porušením účinně zabývat. Uvedené je rovněž vyjádřením zásady sebeomezení a minimalizace zásahů Ústavního soudu, který do činnosti obecných soudů zasahuje zásadně pouze tam, kde soudy v ochraně základních práv a svobod v celém řízení selžou. Účinná ochrana zejména procesních práv obviněného v trestním řízení je jedním z důvodů nutné obhajoby v případech závažné trestné činnosti. Za nejpodstatnější považuje Ústavní soud v tomto směru skutečnost, že všechny relevantní okolnosti stran procesního postupu soudů byly (či mohly být) stěžovateli (a zejména jeho obhájci) známy. Kromě toho, s ohledem na námitku stěžovatele o formalismu takového postupu, je třeba uvést, že na tento problém již v roce 2013 judikatura reagovala (viz sub 8), aniž se to v obhajobě stěžovatele nějak projevilo. Zároveň z ničeho nevyplývá, že by byl z formálního hlediska nevhodně zveřejněný systém přidělování přísedících [srov. zejména bod 47 nálezu ze dne 3. 8. 2016 sp. zn. II. ÚS 2430/15 (N 145/82 SbNU 307), kde byla námitka přidělování přísedících uplatněna náležitým způsobem] ve stěžovatelově věci zneužit k ovlivnění trestního řízení. Zjištění takové skutečnosti po skončení trestního řízení by bylo důvodem pro přezkum uplatněné námitky. Dovolávání se nápravy procesního systému, jehož fungování stěžovatel za vadné po několik let nepovažoval, však nemůže bez dalšího Ústavní soud vyslyšet, aniž by tím nepřiměřeně zasáhl jiné Ústavou chráněné zájmy, jak to sleduje zákon o Ústavním soudu stanovením lhůt a dalších podmínek podání ústavní stížnosti. Konečně, k celkovému hodnocení stěžovatelem napadeného systému rozdělování přísedících lze stěžovatele odkázat na odůvodnění výše citovaného nálezu ze dne 3. 8. 2016 sp. zn. II. ÚS 2430/15, kde byl proveden rozbor obecných a zvláštních znaků postavení přísedících z hlediska možností jejich povolání k rozhodování v senátech (srov. zejména body 35 až 50 jeho odůvodnění).

18. Stěžovatel se v této souvislosti dovolává na straně 2 doplnění ústavní stížnosti přesahu svého individuálního případu, aniž to nějak upřesňuje. K přesahu osobního zájmu stěžovatele podle § 75 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu je třeba uvést, že základní podmínkou výjimečného použití § 75 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu je ještě před zhodnocením „podstatného přesahu osobního zájmu stěžovatele“ posouzení podmínky nevyčerpání opravných prostředků, které mu zákon k jeho ochraně

Sbirka_nalezu-82.indd 573 29.3.18 12:42

poskytuje. Tímto způsobem – za předpokladu onoho „podstatného přesahu“ – zákonodárce poskytl beneficium uplatnit námitky porušení základního práva nebo svobody, které stěžovatel nevyčerpal z důvodu neznalosti, procesního pochybení nebo úmyslně, čímž se však připravil o možnost argumentace rovněž v rovině tzv. podústavního práva. Vyčerpal-li však stěžovatel všechny zákonem poskytnuté procesní prostředky ve smyslu § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu, nepřichází použití postupu podle § 75 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu do úvahy. To platí i v situaci, kdy by na rozhodnutí Ústavního soudu mohl být s ohledem na tzv. objektivní funkci ústavní stížnosti rovněž veřejný nebo obecný zájem (srov. blíže Filip, J., Holländer, P., Šimíček, V. Zákon o Ústavním soudu. Komentář. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, s. 574 n.), který v takovém případě dovoluje jít k Ústavnímu soudu přímo s pominutím řádného procesního postupu před obecnými soudy. V uplatnění těchto námitek však nebyl stěžovatel v řízení před nalézacím a odvolacím soudem omezen, v dovolacím řízení pak je v ustanovení § 265b odst. 1 písm. a) trestního řádu tento dovolací důvod výslovně uveden a jeho uplatnění v dovolání se proto vyžaduje, má-li stěžovatel za to, že jsou pro to důvody. Z toho též plyne, že pro počítání roční lhůty podle § 75 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu by ani nebylo možno použít datum právní moci rozhodnutí o posledním procesním prostředku, který zákon stěžovateli poskytoval, tedy rozhodnutí Nejvyššího soudu o dovolání (k tomu Filip, J., Holländer, P., Šimíček, V., citované dílo, s. 576).

V. Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti

19. Ústavní soud zvážil i ostatní námitky stěžovatele, kterými se v podstatě domáhá pouze přezkumu provedených důkazů, resp. procesu jejich provádění. Vedení důkazního řízení a hodnocení důkazů však patří k výlučným pravomocem nezávislých soudů a Ústavní soud, který není součástí jejich soustavy, zasahuje do této jejich pravomoci zcela výjimečně, toliko při určitých druzích pochybení [srov. zejména nález ze dne 30. 6. 2004 sp. zn. IV. ÚS 570/03 (N 91/33 SbNU 377)].

20. První skupinou jsou případy tzv. opomenutých důkazů [srov. např. nález ze dne 18. 4. 2001 sp. zn. I. ÚS 549/2000 (N 63/22 SbNU 65)]. Stěžovatel namítal, že neprovedením některých důkazů soudy porušily jeho právo na spravedlivý proces. Soudy však nemají ústavní povinnost provést všechny navržené důkazy za předpokladu, že rozumným způsobem vysvětlí jejich neprovedení. To se v daném případě stalo, když zejména odvolací soud velmi podrobně odůvodnil nadbytečnost nebo nemožnost provedení dalších důkazů (srov. str. 10 až 12 napadeného usnesení vrchního soudu). Na toto příkladné odůvodnění lze tedy stěžovatele zcela odkázat.

21. Další skupinu případů, v nichž Ústavní soud hodnotí ústavní souladnost důkazního řízení, tvoří situace, kdy důkaz, resp. informace v něm

Sbirka_nalezu-82.indd 574 29.3.18 12:42

obsažená, není získán co do jednotlivých dílčích komponentů procesu dokazování procesně přípustným způsobem, a tudíž musí být soudem vyloučen z předmětu úvah směřujících ke zjištění skutkového základu věci [srov. např. nález ze dne 18. 11. 2004 sp. zn. III. ÚS 177/04 (N 172/35 SbNU 315)]. Žádné takové námitky stěžovatel v ústavní stížnosti nevznesl.

22. Konečně třetí základní skupinou případů vad důkazního řízení jsou v řízení o ústavních stížnostech případy, kdy z odůvodnění rozhodnutí nevyplývá vztah mezi skutkovými zjištěními a úvahami při hodnocení důkazů na straně jedné a právními závěry na straně druhé, resp. případy, kdy v soudním rozhodování jsou učiněná skutková zjištění v extrémním nesouladu s vykonanými důkazy [srov. např. nález ze dne 20. 6. 1995 sp. zn. III. ÚS 84/94 (N 34/3 SbNU 257)]. K takovému pochybení tedy dojde, postrádá-li určitý závěr soudu jakoukoliv racionální, skutkovou či logickou oporu v provedeném dokazování. Podobný exces Ústavní soud v dané věci neshledal. Závěry soudů jsou jednotlivě i ve svém souhrnu logické a snadno odvoditelné z provedených důkazů. Soudy provedly dokazování v dostatečném rozsahu. Přehodnocování obvyklých rozporů mezi jednotlivými důkazy, kupříkladu mezi vypovídajícími svědky, nepatří k úkolům Ústavního soudu, a jeho vlastní názory, učiněné v tomto směru, tak nemohou být důvodem zrušení odsuzujících rozhodnutí trestních soudů. Z hlediska dodržení ústavních práv stěžovatele je podstatné, že každý dílčí závěr soudu je podepřen konkrétním důkazem, zejména svědeckými výpověďmi a listinnými důkazy, a celkové hodnocení v otázce stěžovatelovy viny z obsahu těchto důkazů nijak nevybočuje.

23. Co se týče námitky, že stěžovatel jednal v tzv. krajní nouzi, lze zcela odkázat na sice stručné, ale přesto úplné a srozumitelné odůvodnění Nejvyššího soudu (srov. str. 4 napadeného usnesení), které logicky a ústavně konformně vylučuje možnost hodnocení stěžovatelova jednání popsaným způsobem. Soudy nižších stupňů se k této námitce vyjádřit nemohly, neboť podle soudního spisu (č. l. 1537 až 1539) se touto skutkovou verzí stěžovatel hájil poprvé až v řízení o dovolání. Stručné odůvodnění Nejvyššího soudu však dle Ústavního soudu vzhledem k uvedenému plně postačuje.

24. Z výše uvedených důvodů tak nemohl Ústavní soud shledat stěžovatelovu ústavní stížnost důvodným návrhem, pročež ji s přihlédnutím k § 43 odst. 2 písm. a) a § 19 odst. 2 zákona o Ústavním soudu podle ustanovení § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu zamítl v celém rozsahu.

Sbirka_nalezu-82.indd 575 29.3.18 12:42

Odlišná stanoviska

Odlišné stanovisko soudce Radovana Suchánka

1. Nesouhlasím se zamítnutím ústavní stížnosti, neboť jí mělo být vyhověno pro porušení práva na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

2. Předně nemohu souhlasit s formalistickým přístupem, který převládl v senátu posuzujícím předmětnou ústavní stížnost. Ten se odráží v argumentaci nálezu, která na jedné straně stěžovatelovu námitku porušení čl. 38 odst. 1 Listiny shledává nepřípustnou, když ji stěžovatel vznesl až v řízení o ústavní stížnosti, pročež (materiálně) nevyčerpal všechny opravné prostředky, jak to vyžaduje § 75 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu"), bod 17 nálezu, na straně druhé však – paradoxně současně – možný postup dle § 75 odst. 2 písm. a) téhož zákona vylučuje s tím, že podal-li stěžovatel (formálně) odvolání a dovolání, tak všechny opravné prostředky vyčerpal (bod 18). V této logice se stěžovatel ocitá v bludném kruhu. Zjistil-li porušení práva na zákonného soudce teprve po vydání rozhodnutí o posledním opravném prostředku, Ústavní soud mu bez dalšího ochranu odepře, neboť formálně opravné prostředky již uplatnil. Závěr, že „jeho vinou" soudy nedostaly právem předvídanou příležitost se tvrzeným porušením stěžovatelových ústavních práv účinně zabývat, tak konstruuje procesní odpovědnost každého účastníka (strany) řízení za to, aby si *a priori* vždy nejprve zjistil, jestli senát rozhodující v jeho věci je správně obsazen. Takové přehnané nároky, vzbuzující *a priori* nedůvěru a ostražitost k soudu, jsou sotva slučitelné s presumpcí správnosti činnosti orgánů veřejné moci a s důvěrou občanů v řádně fungující soudnictví v právním státě.

3. Nález pak z onoho formálního vyčerpání opravných prostředků dovozuje, že „nepřichází použití postupu podle § 75 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu do úvahy, i když by na rozhodnutí Ústavního soudu mohl být s ohledem na tzv. objektivní funkci ústavní stížnosti rovněž veřejný nebo obecný zájem". Ustanovení § 72 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu dle mého názoru takto restriktivně vykládat nelze. Jeho smyslem je otevřít přístup k Ústavnímu soudu stěžovateli vždy, kdy věc svým významem podstatně přesahuje jeho vlastní zájmy, a to „i když není splněna podmínka" vyčerpání všech opravných prostředků dle zákona. To samozřejmě nevylučuje připustit – z důvodu dle tohoto ustanovení – k projednání i takovou ústavní stížnost, resp. námitku, kde sice uvedená podmínka formálně splněna byla, ale daný přesah významu věci si přesto vyžaduje její meritorní projednání Ústavním soudem.

4. Rovněž konstatování nálezu, že přece „všechny relevantní okolnosti stran procesního postupu soudů byly (či mohly být) stěžovateli

Sbirka_nalezu-82.indd 576 29.3.18 12:42

(a zejména jeho obhájci) známy", je zjevně nepřiléhavé. Vždyť právě okolnosti projednávaného případu jednoznačně nasvědčují tomu, že i kdyby stěžovatel vyvinul sebevětší iniciativu ke zjištění svého zákonného soudce, přesto by ony „všechny relevantní okolnosti" ovlivňující náležité složení senátu z rozvrhu práce nezjistil. Nic jiného ostatně nelze dovodit ani z vyjádření Krajského soudu v Brně, který uvedl, že „že k 1. 1. 2013 skutečně existoval pouze seznam všech přísedících krajského soudu, tak jak to uvádí stěžovatel", tedy bez jejich přiřazení k jednotlivým soudním oddělením, přičemž „v té době ještě nikdo na tento nedostatek nepoukazoval …", a že teprve na základě informací od soudců Nejvyššího soudu „o argumentaci pražských advokátů v jejich dovoláních, směřujících do variability a pořádku při vybírání jednotlivých přísedících" krajský soud zavedl „přílohy A–B k rozvrhu práce, kde jsou přísedící již uvedeni v jednotlivých senátech" (srov. bod 8 nálezu).

5. Jako dostatečný pro zamítnutí ústavní stížnosti nemohu přijmout ani závěr [formulovaný s odkazem na nález sp. zn. II. ÚS 2430/15 ze dne 3. 8. 2016 (N 145/82 SbNU 307)], dle něhož „z ničeho nevyplývá, že by byl z formálního hlediska nevhodně zveřejněný systém přidělování přísedících ve stěžovatelově věci zneužit k ovlivnění trestního řízení", natož pak přitakání „celkovému hodnocení napadeného systému rozdělování přísedících", obsažené v odkazovaném nálezu (bod 17).

6. Zásada zákonného soudce tak, jak ji vymezuje čl. 38 odst. 1 Listiny a která je provedena v § 41 až 45 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů, představuje jednu ze základních záruk nezávislého a nestranného soudního rozhodování v právním státě a podmínku řádného výkonu té části veřejné moci, která byla soudům ústavně svěřena [např. nálezy Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 956/09 ze dne 22. 10. 2009 (N 225/55 SbNU 105), sp. zn. III. ÚS 529/08 ze dne 12. 3. 2009 (N 55/52 SbNU 549) a sp. zn. III. ÚS 232/95 ze dne 22. 2. 1996 (N 15/5 SbNU 101)]. Ústavní imperativ, že nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci, na jedné straně dotváří a upevňuje soudcovskou nezávislost, na straně druhé pak představuje pro každého účastníka řízení stejně cennou záruku, že k rozhodnutí jeho věci jsou povolávány soudy a soudci podle předem daných zásad (procesních pravidel) tak, aby byla zachována zásada pevného přidělování soudní agendy a aby byl vyloučen libovolný a účelový výběr soudů a soudců *ad hoc*.

7. Právě z toho důvodu je, kromě procesních pravidel určování příslušnosti soudů a jejich obsazení, jako garance proti možné svévoli součástí základního práva na zákonného soudce i zásada přidělování soudní agendy a určení složení senátů na základě pravidel obsažených v rozvrhu práce soudů [nález sp. zn. IV. ÚS 1302/10 ze dne 20. 4. 2011 (N 77/61 SbNU

Sbirka_nalezu-82.indd 577 29.3.18 12:42

239)]. Do rámce základního práva na zákonného soudce Ústavní soud podřadil i požadavky, jež vyplývají pro rozvrh práce z čl. 38 odst. 1 Listiny, tj. předvídatelnost a transparentnost obsazení soudu, včetně zastupování, pro účastníky řízení. Osoba soudce ve složení senátů (soudcem je tu i přísedící) musí tedy být jista předem, než obžaloba ve věci trestní dojde soudu [nález sp. zn. III. ÚS 200/98 ze dne 17. 12. 1998 (N 155/12 SbNU 423)].

8. Ústavní soud se ve své předchozí judikatuře vyjádřil zvláště i k postavení přísedícího, tedy soudce laika, ve vztahu k čl. 38 odst. 1 Listiny a dospěl k závěru, že pravidla pro soudce z povolání se vztahují bez dalšího i na přísedící, o čemž není třeba pochybovat [nález sp. zn. II. ÚS 3213/10 ze dne 2. 6. 2011 (N 105/61 SbNU 581)]. Základní právo na zákonného přísedícího (viz i čl. 94 odst. 2 Ústavy) pak není vyčerpáno jen zákonným vymezením věcné, funkční a místní příslušnosti soudu ani pouhým zákonným vymezením obsazení soudu [nález sp. zn. III. ÚS 29/01 ze dne 18. 10. 2001 (N 153/24 SbNU 125)]. Zákonná úprava je totiž založena na tom, že přísedící musí splňovat v zásadě stejné podmínky jako profesní soudce (vyjma odbornosti) a při rozhodování má také stejné postavení (jeho hlas má stejnou váhu).

9. Způsob obsazení senátu na Krajském soudě v Brně v posuzované věci (a zjevně nejen v ní) byl rozporný s čl. 38 odst. 1 Listiny, neboť umožňoval libovůli a účelovou manipulaci s obsazováním senátů přísedícími. Zda skutečně k libovůli došlo, již není podstatné, neboť samotné umožnění libovůle zakládá porušení práva na zákonného soudce, nebyla-li naplněna kritéria transparentnosti a předvídatelnosti při obsazení senátu přísedícími. Tuto tezi zastává ve své judikatuře i Evropský soud pro lidská práva, který konstatoval, že zásadní význam soudcovské nezávislosti a právní jistoty pro vládu práva vyžaduje jednoznačnost pravidel pro prvotní přidělení i následné přerozdělení věcí, používaných v každém jednotlivém případě, a jasné záruky, které zajistí objektivitu a transparentnost a především vyloučí jakékoliv zdání svévole při rozdělování případů jednotlivým soudcům (rozsudek z 5. 10. 2010 ve věci *DMD GROUP, a. s., proti Slovensku*, stížnost č. 19334/03, § 66). I jakékoliv zdání svévole tedy dle Evropského soudu pro lidská práva podkopává důvěru veřejnosti ve výkon spravedlnosti. Zajištění důvěry ze strany veřejnosti je pak možno realizovat prostřednictvím důsledného zajištění nestrannosti a nezávislosti soudu. Nezávislost a nestrannost soudní moci má pro důvěru veřejnosti takový význam, že určitou důležitost má i dojem (appearance), který soudy a soudci v tomto ohledu vzbuzují (např. rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 16. 12. 2003 ve věci *Cooper proti Spojenému království*, stížnost č. 48843/99, § 104). Při posuzování nestrannosti a nezávislosti nelze zcela odhlédnout od tzv. zdání nezávislosti a nestrannosti pro třetí osoby, neboť i tento aspekt je důležitý pro zaručení důvěry v soudní rozhodování. Toto kritérium reflektuje sociální

Sbirka_nalezu-82.indd 578 29.3.18 12:42

povahu soudního rozhodování, z níž vyplývá, že i když třeba ve skutečnosti neexistuje (jak v subjektivní, tak v objektivní poloze) reálný důvod k pochybnostem o nestrannosti a nezávislosti, nelze přehlížet případnou existenci kolektivního přesvědčení, že takový důvod existuje. Přitom důvěra v právo patří mezi základní mimoprávní atributy právního státu [nález sp. zn. Pl. ÚS 11/04 ze dne 26. 4. 2005 (N 89/37 SbNU 207; 220/2005 Sb.)]. Přidělování věcí je postaveno právě na zásadě, že „spravedlnosti nejen, že musí být učiněno zadost, ale rovněž musí být vidět, že jí bylo učiněno zadost", a tudíž i pouhá hrozba ovlivnění rozhodnutí soudu diskrečním přerozdělením věci je v rozporu s tímto právem (srov. *mutatis mutandis* rozsudek ESLP ze dne 12. 1. 2016 ve věci *Miracle Europe Kft proti Maďarsku*, stížnost č. 57774/13, § 58).

10. Ve vztahu k projednávané věci lze tedy shrnout, že z rozvrhu práce nebylo v rozhodné době možno dovodit, dle jakých kritérií bude senát přísedícími obsazen. Rozvrh práce soudu nepřipouštěl žádnou úvahu interpretující jeho konkrétní ustanovení a při posuzování, zda bylo respektováno ústavní právo na zákonného soudce, není z okolností konkrétního případu zřejmé, zda šlo o libovůli, anebo o postup racionální, logický a zdůvodnitelný. Krajský soud v Brně na svou obranu argumentoval existencí interních, nepsaných pravidel, která byla respektována při obsazování senátu. Tato pravidla však nebyla jakýmkoliv způsobem zpřístupněna účastníkům řízení před daným senátem. Tento postup tedy zcela zjevně neodpovídá požadavkům transparentnosti a předvídatelnosti tak, jak je vytyčila shora uvedená předchozí konstantní judikatura Ústavního soudu. Požadavek transparentních pravidel, která jsou z povahy tohoto kritéria srozumitelná a dostupná, a to nejen účastníkům řízení, ale i celé veřejnosti, zdůraznil i recentní nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2769/15 ze dne 15. 6. 2016 sp. zn. (N 115/81 SbNU 795). Těmto kritériím nebylo v dané věci učiněno zadost, čímž je zároveň podkopávána důvěra veřejnosti ve výkon spravedlnosti Krajským soudem v Brně obecně, neboť rozvrh práce se dotýká činnosti celého tohoto soudu. V tomto ohledu lze tedy přisvědčit argumentaci stěžovatele, který ve své replice uvedl, že veřejnost má právo předpokládat, že činnost orgánu soudní moci je vykonávána po právu. V dané věci jde o pochybení interního rázu a navíc o systémovou chybu, kterou však účastník řízení primárně nepředpokládá, neboť má důvěru ve stát a řádný výkon soudní moci.

11. Ve vztahu k právu dle čl. 38 odst. 1 Listiny je irelevantní argumentace faktickou nemožností stanovení rigidních pravidel pro dosazování přísedících, která je zapříčiněna tím, že přísedící nejsou zaměstnanci soudu, ale vykonávají občanské povolání, a je tudíž nutno brát v potaz i jejich osobní život a zájmy a v neposlední řadě taktéž časové možnosti, které jim zaměstnavatel pro danou činnost poskytuje. Jde tu o organizační problém

Sbirka_nalezu-82.indd 579 29.3.18 12:42

na straně soudu, který nemůže jít k tíži účastníkům řízení a který nemůže za žádných okolností ospravedlňovat porušení práva na zákonného soudce [viz též nález sp. zn. IV. ÚS 2053/12 ze dne 1. 11. 2012 (N 183/67 SbNU 219)]. Je ostatně faktem, že na jiných soudech byl rozvrh práce vydán tak, že přiřazoval přísedící do jednotlivých senátů. Krajský soud v Brně tedy neplnil řádně svou podstatnou povinnost související s naplněním práva na zákonného soudce, jejíž plnění na jiných soudech zásadní problém nečiní.

12. V této souvislosti stojí za zaznamenání tvrzení účastníka řízení Vrchního soudu v Olomouci, který ve svém vyjádření uvedl, že není v rozporu s ústavním pořádkem, pokud je požadavek na konkrétního přísedícího méně specifikován než požadavek na soudce z povolání, přičemž odkázal na nález sp. zn. II. ÚS 3213/10 (viz výše). Taktéž Nejvyšší státní zastupitelství dle své argumentace zastává obdobný názor. Ze zmíněného nálezu však tato teze nevyplývá. Ústavní soud v tomto nálezu obecně konstatuje, že právo na zákonného soudce, a tudíž i přísedícího, nelze absolutizovat v tom smyslu, že by senát musel v tomtéž složení zasedat po celou dobu řízení před daným soudem. Mohou se vyskytnout situace, a to jak na straně soudce, tak i přísedícího, které mu znemožní účast na všech jednáních (nemoc, dovolená, pracovní cesta atp.). V takovém případě však, aby byly dodrženy požadavky na transparentnost a předvídatelnost, se zastoupení soudců i přísedících, stejně jako složení senátů, musí řídit předem stanovenými pravidly určenými rozvrhem práce. Není možné, jak tomu bylo v dané věci, aby byli přísedící dosazováni do senátu v podstatě *ad hoc* (byť z řádně sestaveného seznamu přísedících), a senát tak jednal při každém jednání v jiném složení. Ústavní soud tedy v odkazovaném nálezu nečiní rozdílu mezi soudci z povolání a přísedícími, nýbrž právě naopak zdůrazňuje, že oba instituty podléhají stejným pravidlům ve vztahu k rozvrhu práce a ústavněprávním požadavkům na předvídatelnost a transparentnost obsazování senátu. Netransparentní dosazování přísedících nahrává možným spekulacím o nezávislosti a nestrannosti rozhodování a není slučitelné s právem na zákonného soudce. Jestliže bychom připustili, že požadavky transparentnosti a předvídatelnosti nejsou aplikovatelné na přísedící, nýbrž toliko na soudce z povolání, bagatelizovali bychom význam čl. 38 odst. 1 Listiny pro ta soudní řízení, v nichž se na rozhodování soudů podílejí vedle soudců i další občané (čl. 94 Ústavy), neboť přísedící v senátu početně převažují nad soudci z povolání, v důsledku čehož může být soudce z povolání přehlasován. Soudní rozhodnutí by tak bylo zatíženo skutečností, že většina senátu, který věc projednával, nebyla dosazena na základě transparentních a předvídatelných pravidel, která by vyloučila možnou libovůli.

13. Pochybnosti stran možné libovůle lze pak odstranit pouze při striktní aplikaci kritérií transparentnosti a předvídatelnosti při obsazování

Sbirka_nalezu-82.indd 580 29.3.18 12:42

senátů. Tyto požadavky lze zajistit, pokud bude rozvrh práce zpřístupněn odpovídající formou veřejnosti a zároveň z něj bude zcela jasným způsobem možno dovodit, kteří přísedící budou v dané věci v senátu zasedat. Již v den, kdy daná věc soudu napadne, musí být možno – na základě pravidel stanovených ještě před tímto dnem – ze strany veřejnosti zcela přesně dovodit, které konkrétní osoby budou v tom kterém senátu zasedat. Požadavek na vyloučení libovůle a požadavky transparentnosti a předvídatelnosti jsou podmínkami kumulativního charakteru, které musejí být naplněny, má-li být právo na zákonného soudce skutečně zaručeno. Pouze při splnění všech těchto podmínek může být zajištěna důvěra veřejnosti ve spravedlivý výkon soudní moci.

14. Z uvedených důvodů měl Ústavní soud všechna napadená soudní rozhodnutí zrušit.

Sbirka_nalezu-82.indd 581 29.3.18 12:42

Sbirka_nalezu-82.indd 582 29.3.18 12:42

Č. 164
K povaze opatření předsedy soudu o určení insolvenčního správce mimo stanovené pořadí

Opatření předsedy soudu o určení insolvenčního správce mimo stanovené pořadí, vydané v intencích § 25 odst. 5 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, ve spojení s § 4 odst. 1 vyhlášky č. 311/2007 Sb., o jednacím řádu pro insolvenční řízení a kterou se provádějí některá ustanovení insolvenčního zákona, nepředstavuje standardní úkon realizovaný v rámci výkonu státní správy soudu ve smyslu § 119 odst. 2 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů. Jedná se o úkon hybridní povahy, který sice má základ v realizaci administrativních pravomocí předsedy soudu, současně je ovšem nedílnou součástí insolvenčního řízení jako probíhajícího (živého) soudního řízení, na které má opatření bezprostřední a určující vliv a které navíc podléhá striktním zákonným lhůtám počítaným často v řádu dnů či dokonce hodin.

Ustanovení § 25 odst. 5 insolvenčního zákona vymezuje pravomoc předsedy insolvenčního soudu určit insolvenčního správce mimo zákonné pořadí; současně předepisuje, že takový postup je předseda soudu povinen odůvodnit. Na odůvodnění opatření tak lze vztáhnout požadavky konstantní judikatury Ústavního soudu týkající se náležitostí odůvodnění, byť v redukované podobě odpovídající povaze opatření. Musí být odůvodněno alespoň tak, aby nabízelo základní, logické a srozumitelné důvody, proč byl namísto určitého insolvenčního správce, na kterého by jinak vycházelo tzv. kolečko podle § 25 odst. 2 insolvenčního zákona, určen správce jiný. Tyto důvody současně musí reflektovat podmínky zákona, který předpokládá vydání opatření (výhradně) v případech, nelze-li ustanovit správce podle zákonného pořadí nebo je-li to nezbytné vzhledem k dosavadnímu stavu řízení, osobě dlužníka a jeho majetkovým poměrům či vzhledem k odborné způsobilosti insolvenčního správce, jeho dosavadní činnosti a zatížení.

Aktivity předsedkyně Krajského soudu v Ostravě spočívající v plošném a dlouhodobém popírání zákonných pravidel a přidělování insolvenčních věcí podle vlastní – svévolné úvahy vykazují rysy obcházení zákona ve značném měřítku; jejich projevy lze nazvat insolvenčním inženýrstvím a u dotčených subjektů logicky podněcují úvahy o záměrně budovaném klientelistickém, neřkuli korupčním prostředí. Zavedená praxe popírá rotační systém ustanovování insolvenčních správců,

Sbirka_nalezu-82.indd 583 29.3.18 12:42

na kterém koncepčně staví insolvenční zákon, ve znění novely provedené zákonem č. 294/2013 Sb., s účinností od 1. 1. 2014. Fakticky je udržován *status quo* nominačního systému, který byl uplatňován podle právní úpravy dřívější a který byl na základě dobrých důvodů opuštěn.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jaromíra Jirsy (soudce zpravodaj) a soudců Jana Musila a Vladimíra Sládečka – ze dne 6. září 2016 sp. zn. IV. ÚS 3141/15 ve věci ústavní stížnosti LIQUIDATORS, v. o. s., se sídlem v Praze 3, Radhošťská 1942/2, zastoupené JUDr. Pavlem Glazunovem, advokátem, se sídlem v Praze 9, Na Harfě 935/5D, proti opatření předsedkyně Krajského soudu v Ostravě ze dne 24. 7. 2015 sp. zn. KSOL 10 INS 17514/2015 a výroku II usnesení Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci ze dne 24. 8. 2015 č. j. KSOL 10 INS 17514/2015-A6, jimiž bylo rozhodnuto o ustanovení insolvenčního správce mimo stanovené pořadí, spojené s návrhem na zrušení § 25 odst. 5 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, za účasti: 1. předsedkyně Krajského soudu v Ostravě, 2. Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci jako účastníků řízení a dále: a) Marka Sedláčka, b) Zuzany Sedláčkové, c) Mgr. Dariny Šlampové, se sídlem v Hodoníně, Palackého 2312/54, d) Mgr. Martina Fuchsiga, se sídlem v Oticích, Hlavní 25, zastoupeného JUDr. Jaroslavem Brožem, MJur, advokátem, se sídlem v Brně, Marie Steyskalové 767/62, jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Opatření předsedkyně Krajského soudu v Ostravě ze dne 24. 7. 2015 sp. zn. KSOL 10 INS 17514/2015 se ruší, neboť jím bylo porušeno základní právo stěžovatelky na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a podání účastníků

1. Stěžovatelka a vedlejší účastníci c) a d) jsou zapsanými insolvenčními správci vykonávajícími svoji činnost v obvodu působnosti Krajského soudu v Ostravě. Předsedkyně tohoto soudu opatřením ze dne 24. 7. 2015 sp. zn. KSOL 10 INS 17514/2015, vydaným podle § 25 odst. 5 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „insolvenční zákon“), ve spojení

Sbirka_nalezu-82.indd 584 29.3.18 12:42

s § 4 vyhlášky č. 311/2007 Sb., o jednacím řádu pro insolvenční řízení a kterou se provádějí některá ustanovení insolvenčního zákona, (dále jen „jednací řád"), ve věci vedlejších účastníků a) a b) jako dlužníků určila insolvenčním správcem Mgr. Martina Fuchsiga, vedlejšího účastníka d). Současně neurčila insolvenčními správci stěžovatelku ani vedlejšího účastníka c) a oba zařadila na konec pořadí, přičemž tento svůj postup odůvodnila zajištěním rovnoměrného zatížení správců. Krajský soud v Ostravě – pobočka v Olomouci usnesením ze dne 24. 8. 2015 č. j. KSOL 10 INS 17514/2015-A6 zjistil úpadek dlužníků a výrokem II ustanovil insolvenčním správcem vedlejšího účastníka d).

2. Proti opatření předsedkyně a výroku II usnesení krajského soudu se stěžovatelka brání ústavní stížností, v níž navrhuje, aby je Ústavní soud zrušil; současně navrhuje i zrušení § 25 odst. 5 insolvenčního zákona a přiznání náhrady nákladů řízení. Namítá porušení zákazu diskriminace podle čl. 3 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina"), zásah do práva na přístup k veřejné funkci podle čl. 21 odst. 4 Listiny, práva na podnikání podle čl. 26 odst. 1 Listiny a práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 a navazujících ustanovení Listiny a Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, které spatřuje v tom, že napadenými akty nebyla stěžovatelka ustanovena insolvenčním správcem dlužníků, přestože na ni připadlo v tzv. rotačním principu zákonné pořadí podle § 25 odst. 2 insolvenčního zákona a na její místo byl určen insolvenční správce jiný. Stěžovatelka byla navíc zařazena na konec tzv. kolečka.

3. Stěžovatelka vytýká opatření předsedkyně, které bylo závazným podkladem výroku II usnesení krajského soudu, že bylo vydáno svévolně a bez řádného odůvodnění. Poukazuje na to, že opatření je součástí rozhodovací praxe u Krajského soudu v Ostravě používané v masivním rozsahu, přestože zákon opatření tohoto druhu chápe jako výjimku z pravidla určenou pro specifický okruh případů. Za vymykající se pravomocím předsedy soudu označuje opatření v té části, kterou byla zařazena na konec pořadí. Zavedená praxe uvedeného soudu podněcuje úvahy, zda se nejedná o záměrně budovaný klientelistický systém, a vytváří latentně korupční prostředí. Stěžovatelka poukazuje na hromadné uplatňování této praxe vůči insolvenčním správcům, kteří nemají sídlo v územním obvodu Krajského soudu v Ostravě, nýbrž zde mají toliko zřízenu provozovnu; je přesvědčena o protiústavnosti § 25 odst. 5 insolvenčního zákona, neboť umožňuje předsedovi soudu svévolné určování správců a opomenutým nedává možnost účinné obrany.

4. Krajský soud v Ostravě – pobočka v Olomouci ve vyjádření doručeném dne 9. 6. 2016 zdůrazňuje, že byl při vydání napadeného výroku vázán opatřením předsedkyně soudu. Neshledává rozpor s ústavním pořádkem, neboť praxe slouží k zajištění plynulého průběhu insolvenčních řízení

Sbirka_nalezu-82.indd 585 29.3.18 12:42

a brání nadměrnému ustanovování správců, kteří (účelově) zřídili velké množství provozoven v obvodu krajského soudu.

5. Vedlejší účastník d) navrhuje, aby byla ústavní stížnost odmítnuta, popř. zamítnuta. Postup předsedkyně krajského soudu považuje za příhodný, naopak má pochybnosti o ústavnosti § 25 odst. 2 insolvenčního zákona, neboť tam upravený systém ustanovování správců je nefunkční vzhledem k vysokému počtu „fiktivních provozoven" zřizovaných za účelem navýšení počtu přidělených věcí. Stejně nahlíží na § 5a odst. 5 a § 17 odst. 6 zákona č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o insolvenčních správcích"), který zvýhodňuje veřejné obchodní společnosti, oproti insolvenčním správcům jiné právní formy.

6. Předsedkyně Krajského soudu v Ostravě navrhuje, aby byla ústavní stížnost odmítnuta; dovozuje, že není dáno subjektivní právo stěžovatelky být jmenována správcem v konkrétní úpadkové věci. Co do postupů krajského soudu zdůrazňuje jeho předsedkyně, že opatření vydávaná podle § 25 odst. 5 insolvenčního zákona slouží účelu zákona, tj. zajištění rovnoměrného zatížení jednotlivých správců. Předsedkyně tímto způsobem reaguje na značné množství „fiktivních provozoven" insolvenčních správců, zřizovaných za účelem znásobení počtu přidělených věcí. Důvody jsou krajským soudem formou dopisů či konzultací důsledně komunikovány odborné veřejnosti včetně dotčených správců; je vycházeno z premisy, že věci jsou přidělovány podle sídla a nejvýše čtyř provozoven v obvodu krajského soudu, což je počet umožňující kvalitní a odpovědný výkon funkce správce směrem k věřitelům i dlužníkovi.

7. Stěžovatelka v replice opakovaně brojí proti přístupu předsedkyně a zdůrazňuje, že se v jejím případě jedná o dotčení práv spočívající v paušálním vyloučení ze všech insolvenčních věcí projednávaných u Krajského soudu v Ostravě. Jejich rozdělování mezi jednotlivé správce je podřízeno subjektivním a diskriminačním kritériím stanoveným předsedkyní soudu. Ve výsledku je pro obvod krajského soudu negován rotační systém podle § 25 odst. 2 insolvenčního zákona, zatímco předsedové všech ostatních krajských soudů úpravu respektují. Podle jejího názoru musí být každé jednotlivé opatření náležitě odůvodněno a nepostačuje sdělení obecných důvodů mimoprocesní cestou.

II. Podmínky projednání ústavní stížnosti

8. Ústavní soud byl předně konfrontován s podmínkami meritorního projednání. Ústavní stížnost byla podána včas, osobou oprávněnou a stěžovatelka je v souladu s § 30 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu") zastoupena advokátem. Následně Ústavní soud obrátil svoji pozornost

Sbirka_nalezu-82.indd 586 29.3.18 12:42

k otázce přípustnosti ústavní stížnosti. Dospěl k závěru, že je přípustná v části týkající se opatření předsedkyně soudu a současně co do akcesorického návrhu na zrušení ustanovení § 25 odst. 5 insolvenčního zákona; naopak je nepřípustná podle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu v části napadající výrok II usnesení krajského soudu.

9. Ve vztahu k opatření předsedkyně Krajského soudu v Ostravě ze dne 24. 7. 2015 sp. zn. KSOL 10 INS 17514/2015 vyšel Ústavní soud z toho, že podle § 4 odst. 3 věty první jednacího řádu nemá povahu rozhodnutí, a nejsou proti němu tedy ani přípustné opravné prostředky (srov. usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 31. 3. 2010 sp. zn. 3 VSPH 193/2010-B-12, KSPL 27 INS 8406/2009, rozhodnutí insolvenčních soudů jsou dostupná na https://isir.justice.cz). Nepřehlédl, že ústavní stížnost jiného stěžovatele proti obdobnému opatření byla v minulosti odmítnuta pro nepřípustnost s tím, že se má bránit žalobou ve správním soudnictví [usnesení sp. zn. II. ÚS 3234/15 ze dne 5. 4. 2016 (v SbNU nepublikováno), rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na http://nalus.usoud.cz]. Při vědomí, že usnesení soudce zpravodaje, vydané v jiné věci není závazné pro další rozhodovací činnost Ústavního soudu, nicméně dospěl k odlišnému právnímu hodnocení.

10. Opatření předsedy soudu o určení insolvenčního správce mimo stanovené pořadí vydané v intencích § 25 odst. 5 insolvenčního zákona ve spojení s § 4 odst. 1 jednacího řádu nepředstavuje standardní úkon realizovaný v rámci výkonu státní správy soudnictví ve smyslu § 119 odst. 2 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o soudech a soudcích"). V tomto směru se nelze ztotožnit se závěry Vrchního soudu v Olomouci vyslovenými v usnesení ze dne 25. 9. 2014 sp. zn. 2 VSOL 824/2014-A-13, KSOS 36 INS 13886/2014. Jde o úkon hybridní povahy, který sice má základ v realizaci administrativních pravomocí předsedy soudu, současně je ovšem nedílnou součástí insolvenčního řízení jako probíhajícího (živého) soudního řízení, na které má opatření bezprostřední a určující vliv a které navíc podléhá striktním zákonným lhůtám počítaným často v řádu dnů či dokonce hodin. Opatření je tak pouhým podpůrným úkonem soudního funkcionáře – ve vztahu ke konkrétnímu insolvenčnímu řízení, jehož smyslem je zajištění podmínek pro výkon nezávislé rozhodovací činnosti zákonného insolvenčního soudce.

11. Pro lepší pochopení charakteru opatření (procesu určování správců) je třeba připomenout historický vývoj. Zákonodárce spolu s účinností insolvenčního zákona odňal pravomoc určovat insolvenční (konkursní) správce soudcům rozhodujícím v konkrétní věci a přenesl ji na předsedy soudů. Ti ovšem při vydávání opatření nevykonávají „prostou" státní správu soudnictví, ale pouhou „podpůrnou" činnost ve vztahu k jednotlivým

Sbirka_nalezu-82.indd 587 29.3.18 12:42

insolvenčním řízením. Určení správce předsedou soudu je současně dílčím odklonem od (resp. zásahem do) nezávislé rozhodovací činnosti insolvenčního soudce, přičemž pro tuto koncepční změnu byly prezentovány poněkud paradoxní důvody, totiž že jeden jediný soudní funkcionář (který je jinak především nositelem státní správy soudu a jako takový pojmově závislý na Ministerstvu spravedlnosti a výkonné moci) bude méně ovlivnitelný než insolvenční soudce. Činnost soudního funkcionáře v podobě vydávání opatření o určení insolvenčních správců každopádně byla zamýšlena a má být koncipována tak, aby přispívala k realizaci nezávislé rozhodovací činnosti soudce v každém konkrétním insolvenčním řízení.

12. Obrana proti opatření předsedy soudu o určení insolvenčního správce prostřednictvím správního soudnictví se z uvedených důvodů jeví jako koncepčně nevhodná a po faktické stránce spíše iluzorní – jak z pohledu striktního časového rámce insolvenčního řízení, tak i z pohledu hybridní povahy opatření a s tím spojeného problematického vymezení pravomocí. V této souvislosti lze poukázat na to, že Ministerstvo spravedlnosti dlouhodobě odmítá přezkoumávat opatření o určení insolvenčních správců z pozice odvolacího správního orgánu, přičemž se odvolává na logické důvody vycházející ze specifické povahy opatření a z ustanovení § 118 odst. 2 zákona o soudech a soudcích, podle něhož výkon státní správy nesmí zasahovat do nezávislosti soudů (např. sdělení Ministerstva spravedlnosti ze dne 11. 2. 2015 č. j. MSP-150/2011-LO-INSO/68, které je součástí spisové dokumentace).

13. Pokud by se měla systémově přezkoumávat opatření podle § 25 odst. 5 insolvenčního zákona ve správním soudnictví, bylo by to nejen problematické z pohledu vymezení pravomocí a faktického vstupu správních soudů do insolvenčního řízení, ale v řadě případů by to znamenalo další neúměrné prodlužování často již tak zdlouhavého insolvenčního řízení a prostor pro obstrukce (zejména v případě přiznání odkladného účinku žaloby proti opatření) – to jistě nebylo úmyslem zákonodárce. Ústavní soud proto uzavírá, že proti opatření nejsou přípustné další opravné prostředky, a lze se proti němu proto v krajních případech bránit přímo ústavní stížností.

14. Odlišná je situace ve vztahu k přezkumu výroku II usnesení Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci ze dne 24. 8. 2015 č. j. KSOL 10 INS 17514/2015-A6. Podle § 26 insolvenčního zákona je proti rozhodnutí o ustanovení insolvenčního správce přípustné odvolání, příp. i dovolání, a pokud je stěžovatelka vůbec nepodala, v intencích § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu nevyčerpala všechny procesní prostředky, které jí zákon k ochraně jejího práva poskytuje a mezi které podle § 72 odst. 3 téhož zákona náleží mj. řádný (odvolání) či mimořádný opravný prostředek (dovolání). O možnosti bránit se proti výroku II odvoláním a o limitech

Sbirka_nalezu-82.indd 588 29.3.18 12:42

přezkumu byla napadeným usnesením rovněž řádně poučena. Ústavnímu soudu proto nezbylo než ústavní stížnost v této části hodnotit jako nepřípustnou – podanou předčasně.

15. Na závěru o nepřípustnosti ústavní stížnosti ve vztahu k výroku II usnesení krajského soudu nemůže nic změnit, že podle § 26 věty druhé insolvenčního zákona lze v odvolání proti rozhodnutí o ustanovení insolvenčního správce namítat pouze to, že nesplňuje podmínky pro ustanovení nebo že není nepodjatý. V odvolacím (dovolacím) řízení pojmově nelze přezkoumávat podkladové opatření předsedy insolvenčního soudu vydané podle § 25 odst. 5 insolvenčního zákona, neboť se jedná o úkon hybridní povahy na pomezí státní správy a rozhodovací činnosti soudu, který podle § 4 odst. 3 věty první jednacího řádu nemá povahu rozhodnutí. Byť tedy mají nadřízené soudy pouze omezený přezkumný prostor, nelze akceptovat, že stěžovatelka opravné prostředky nepodala, a nevyužila tedy ani zákonem daný rozsah přezkumu.

16. K posouzení věci si Ústavní soud vyžádal spis Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci vedený pod sp. zn. KSOL 10 INS 17514/2015. O ústavní stížnosti rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť v intencích § 44 věty první zákona o Ústavním soudu by od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci.

III. Posouzení ústavní stížnosti

17. Ustanovení § 25 odst. 5 insolvenčního zákona vymezuje pravomoc předsedy insolvenčního soudu určit v „rotačním systému“ insolvenčního správce mimo zákonné pořadí; současně předepisuje, že takový postup je předseda soudu povinen odůvodnit. Na odůvodnění takového výjimečného opatření lze vztáhnout požadavky konstantní judikatury Ústavního soudu týkající se náležitostí odůvodnění, byť v redukované podobě odpovídající povaze opatření. Výjimečné opatření musí být odůvodněno alespoň tak, aby nabízelo základní, logické a srozumitelné důvody, proč byl namísto určitého insolvenční správce, na kterého by jinak vycházelo pořadí v tzv. kolečku podle § 25 odst. 2 insolvenčního zákona, výjimečně určen správce jiný. Tyto důvody současně musí reflektovat podmínky zákona, který předpokládá vydání opatření (výhradně) v případech, nelze-li ustanovit správce podle zákonného pořadí nebo je-li to nezbytné vzhledem k dosavadnímu stavu řízení, osobě dlužníka a jeho majetkovým poměrům či vzhledem k odborné způsobilosti insolvenčního správce, jeho dosavadní činnosti a zatížení.

18. Napadené opatření předsedkyně Krajského soudu v Ostravě odůvodnila pouze tak, že stěžovatelka nebyla určena a byla zařazena na konec pořadí „z důvodu zajištění rovnoměrného zatížení insolvenčních správců“. Takto formulované odůvodnění zásadně neodpovídá základním

Sbirka_nalezu-82.indd 589 29.3.18 12:42

požadavkům na byť stručné, ale logicky a srozumitelně vyjádřené a zákonem v § 25 odst. 5 insolvenčního zákona předvídané důvody, pro které stěžovatelka nebyla ustanovena insolvenčním správcem, přestože na ni vycházelo pořadí. Jedná se o natolik flagrantní pochybení, že je nelze hodnotit jinak než jako zásah do základního práva stěžovatelky na spravedlivý proces, a to jednak v rovině absence přezkoumatelného odůvodnění a jednak v rovině pochybností, jaké důvody vlastně ve skutečnosti předsedkyni k vydání opatření vedly.

19. Na hodnocení věci nemůže nic změnit, ba spíše k němu dále přispívá vyjádření předsedkyně k ústavní stížnosti, v němž svůj postup obhajuje důvody, které podle vlastního sdělení rovněž důsledně komunikuje dotčeným insolvenčním správcům i odborné veřejnosti. Takto mimo rámec vlastního opatření sdělované důvody nemohou nahradit absenci odůvodnění konkrétního opatření, kterým došlo k popření zákonného pořadí při ustanovování správců. V této souvislosti nelze přehlédnout, že prezentované důvody se u odborné veřejnosti setkávají s tvrdou kritikou (např. Šrámková, T. Statistická analýza způsobu ustanovování insolvenčních správců u Krajského soudu v Ostravě. Konkursní noviny, 2015, č. 1, s. 21, Vrba, M. Výběr insolvenčních správců na počátku řízení. Portál Právní rádce [online], vydáno 12. 6. 2015, dostupné na http://pravniradce.ihned.cz).

20. Důvody vydání napadeného opatření, sdělené předsedkyní v rámci řízení o ústavní stížnosti – mimo odůvodnění konkrétního opatření – a komunikované odborné veřejnosti, se navíc naprosto míjejí se zákonem vymezenými okolnostmi, za kterých je předseda insolvenčního soudu oprávněn (povolán) opatření tohoto druhu vydat. Svojí povahou vůbec nespadají pod § 25 odst. 5 insolvenčního zákona, podle kterého má být opatření o určení jiného insolvenčního správce vydáno (výhradně) tehdy, nelze-li ustanovit správce podle zákonného pořadí, je-li to nezbytné vzhledem k dosavadnímu stavu řízení, osobě dlužníka a jeho majetkovým poměrům nebo je-li tak třeba postupovat vzhledem k odborné způsobilosti správce, jeho dosavadní činnosti či zatížení.

21. Předsedkyně Krajského soudu v Ostravě uvádí, že opatření podle § 25 odst. 5 insolvenčního zákona nevnímá jako výjimku z pravidla, tedy výjimku ze zásady rotačního principu podle § 25 odst. 2 insolvenčního zákona, nýbrž k jejich vydávání přistupuje hromadně – činí tak ovšem z důvodů, které zákon vůbec nezná. Má se jednat o reakci na (podle jejího názoru nesprávnou) zákonnou úpravu tzv. kolečka, resp. o boj proti značnému množství fiktivně zřízených provozoven a s tím spojenému násobení počtu věcí přidělených konkrétním správcům a nerovnoměrnému rozložení nápadu. Takové důvody nemohou obstát – nejenže neodpovídají liteře zákona, ale navíc při aplikaci v masovém měřítku (na což poukazuje stěžovatelka a potvrzuje to i sama předsedkyně soudu) popírají, a pro obvod

Sbirka_nalezu-82.indd 590 29.3.18 12:42

Krajského soudu v Ostravě významně redukují či takřka anulují, zákonem v § 25 odst. 2 předvídaný rotační systém určování správců.

22. Pokud předsedkyně Krajského soudu v Ostravě míní svými opatřeními postihovat zřizování provozoven insolvenčních správců, které nejsou obsluhovány v souladu s požadavky insolvenčního zákona a prováděcích předpisů, zejména vyhlášky č. 355/2013 Sb., o úředních hodinách provozovny, o označování sídla a provozovny a o činnostech, které je insolvenční správce povinen zajišťovat v provozovně, pak je třeba uvést, že zákon zná jiné mechanismy postihu. V této souvislosti lze poukázat na usnesení ze dne 27. 6. 2014 č. j. 2 VSOL 358/2014-B-17, které bylo pro zdůraznění relevance přijato do sbírky rozhodnutí Nejvyššího soudu jako Rc 91/2014, v němž Vrchní soud v Olomouci odkázal Krajský soud v Ostravě na postih takového jednání jako správního deliktu a zdůraznil přitom, že insolvenčního správce nelze za porušení povinností při obsluze provozovny postihovat zproštěním výkonu funkce.

23. Ústavní soud v nálezu ze dne 9. 2. 2016 sp. zn. Pl. ÚS 17/15 (N 26/80 SbNU 327; 77/2016 Sb.), kterým zrušil ustanovení § 3 odst. 2 věty druhé a slova „svou nepřetržitou fyzickou přítomností“ v § 4 odst. 2 vyhlášky č. 355/2013 Sb., v této souvislosti vyložil, že „v intencích zákona o insolvenčních správcích a souvisejících předpisů je jen na insolvenčních správcích, aby sami uplatnili své schopnosti a dovednosti a zhodnotili své ekonomické možnosti. Právě tyto jejich možnosti jsou vlastně tím zásadním a, dlužno říci, přirozeným (neumělým) omezujícím faktorem pro zřizování nadměrného počtu provozoven. Skutečnost, že v některých případech může jít o provozovny fiktivní, je ovšem záležitostí zcela jinou a postih takových insolvenčních správců bude v případě takového zjištění nepochybně namístě“. Zdůraznil však, že platí výhrada zákona, přičemž Ministerstvo spravedlnosti – a tím méně Krajský soud v Ostravě – zákon nezmocnil k jejich dalšímu přetváření.

24. Postih tzv. fiktivních provozoven insolvenčních správců se musí dít postupy předvídanými zákonem, nikoli prostřednictvím opatření podle § 25 odst. 5 insolvenčního zákona a na základě subjektivní (a nijak neodůvodněné) úvahy předsedkyně soudu, které z provozoven jsou pouze účelově zřízenými a které jsou reálně obsluhovány. Naprosto nepřípustné je potom zobecňující a svévolně zvolené východisko, že za legitimní lze kromě sídla považovat zřízení (nanejvýš) 4 provozoven v obvodu Krajského soudu v Ostravě, s tím, že pokud konkrétní správce zřídí provozoven více, za použití opatření podle § 25 odst. 5 insolvenčního zákona mu za zbývající provozovny nejsou přidělovány další insolvenční věci, byť na ně má podle zákonného pořadí nárok; zjevně se tak děje bez ověřování, zda se v konkrétním případě skutečně jedná o provozovny fiktivní, či nikoli.

Sbirka_nalezu-82.indd 591 29.3.18 12:42

25. V této souvislosti navíc nelze přehlédnout, že pojem „fiktivní provozovna“ je pouze pracovním (zkratkovitým) označením, který není zákonem ani jinak konkrétně definován. Ústavní soud v minulosti toliko vyslovil, že za fiktivní provozovnu nelze považovat takovou, v níž správce „není nepřetržitě přítomen“ (výše citovaný nález sp. zn. Pl. ÚS 17/15), a současně zdůraznil, že „je jen na insolvenčních správcích, aby sami uplatnili své schopnosti a dovednosti a zhodnotili své ekonomické možnosti“. Klíčovým aspektem je, aby insolvenční správce vykonával svoji funkci – ať již v sídle nebo kterékoli provozovně – tak, aby byl zajištěn řádný průběh insolvenčního řízení. Problém tzv. fiktivních provozoven se navíc týká především specifického institutu oddlužení fyzických osob, avšak právě v těchto případech lze důvodně požadovat zodpovědný a aktivní přístup dlužníka k insolvenčnímu řízení (včetně průběžné spolupráce s insolvenčním správcem) jako protiváhu nesporných výhod institutu oddlužení.

26. Ústavní soud uzavírá, že aktivity předsedkyně Krajského soudu v Ostravě spočívající v plošném a dlouhodobém popírání zákonných pravidel a přidělování insolvenčních věcí podle vlastní – svévolné úvahy vykazují rysy obcházení zákona ve značném měřítku; jejich projevy lze nazvat „insolvenčním inženýrstvím“ a u dotčených subjektů logicky podněcují úvahy o záměrně budovaném klientelistickém, či dokonce korupčním prostředí. Zavedená praxe popírá rotační systém ustanovování insolvenčních správců, na kterém koncepčně staví insolvenční zákon ve znění novely provedené zákonem č. 294/2013 Sb., s účinností od 1. 1. 2014. Fakticky je udržován *status quo* nominačního systému, který byl uplatňován podle právní úpravy dřívější a na základě dobrých důvodů opuštěn (viz důvodovou zprávu, sněmovní tisk 929/0, část č. 1/13, 6. volební období, 2010–2013, dostupnou na www.psp.cz).

27. Pouze na okraj Ústavní soud dodává, že neexistuje záruka, že insolvenční správce určený tzv. „mimo kolečko“ a na bázi premisy omezené velikosti úřadu a limitovaného počtu provozoven (ať již modelu 1 + 4 zavedeného u Krajského soudu v Ostravě či jakéhokoli jiného) bude vykonávat svoji práci lépe než insolvenční správce s větším aparátem a tomu odpovídajícím vyšším počtem provozoven. Je třeba zdůraznit, že ke zřizování provozoven dochází v souladu se zákonem i judikaturou vrcholných soudů, tento vývoj reflektuje situaci na trhu, a pokud správce odvádí práci kvalitně a zodpovědně – byť prostřednictvím (jedné z více) zřízených provozoven, jedná se o součást výkonu legální a legitimní, ba dokonce ústavně chráněné podnikatelské činnosti. Do této činnosti, do níž nesmí nepřiměřeně zasahovat stát jako takový, tím méně soudní funkcionář prostřednictvím podpůrných úkonů v podobě opatření o (ne)určení správce, v případě napadeného opatření navíc nepřezkoumatelného – bez odpovídajícího odůvodnění.

Sbirka_nalezu-82.indd 592 29.3.18 12:42

28. Postup prostřednictvím (preventivního) opatření podle § 25 odst. 5 insolvenčního zákona, kterým mají být insolvenční správci postiženi při zřizování fiktivních provozoven, se navíc co do svých důsledků blíží (následnému) zproštění funkce, což bylo krajskému soudu zapovězeno výše uvedenou judikaturou vrchního soudu. Ze strany předsedkyně Krajského soudu v Ostravě jde tedy vedle zjevného obcházení zákona rovněž o obcházení judikatury Vrchního soudu v Olomouci. Soudní funkcionáři, tím spíše slouží-li jejich úkony podpůrně výkonu nezávislé rozhodovací činnosti soudců, do které tím současně zasahují, musí být nadmíru citliví na projevy svévole – tím spíše nesmí činit pravý opak či jen vzbuzovat svými aktivitami takový dojem.

IV. Závěr

29. Na základě výše uvedených důvodů Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl v části napadající opatření předsedkyně krajského soudu a podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyslovil, že ve vztahu k tomuto opatření bylo porušeno ústavně zaručené základní právo stěžovatelky na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Vzhledem k tomu, že ústavní stížnosti bylo v této části vyhověno, Ústavní soud podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu opatření zrušil.

30. Ve zbytku byla ústavní stížnost odmítnuta. Ve vztahu k výroku II usnesení krajského soudu je nepřípustná pro předčasnost podle § 75 odst. 1 ve spojení s § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu, neboť stěžovatelka nevyčerpala všechny procesní prostředky, které jí zákon ve vztahu k přezkumu výroku poskytuje. Ohledně ustanovení § 25 odst. 5 insolvenčního zákona Ústavní soud nemá pochybnosti o jeho souladu s ústavním pořádkem, neboť jej lze vyložit ústavně konformním způsobem – výslovně ukládá předsedovi soudu, aby každé takové opatření odpovídajícím způsobem odůvodnil, čímž zákon umožňuje i následný přezkum. Akcesorický návrh na jeho zrušení, který byl podán spolu s ústavní stížností, proto Ústavní soud odmítl podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu jako návrh zjevně neopodstatněný. Rovněž neshledal důvody pro postup podle § 78 odst. 2 téhož zákona ohledně ustanovení uváděných vedlejším účastníkem d).

31. Jako zjevně neopodstatněný podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu byl posouzen rovněž návrh stěžovatelky na přiznání náhrady nákladů řízení. V intencích § 62 odst. 4 zákona o Ústavním soudu se jedná o postup výjimečný, přicházející v úvahu pouze v odůvodněných případech a podle výsledku řízení, např. v případech, kdy není respektován již dříve vydaný a vykonatelný nález Ústavního soudu anebo se jedná o protiústavnost, která překračuje meze rozdílného náhledu na interpretaci zákona. V projednávané věci Ústavní soud důvody pro použití tohoto

Sbirka_nalezu-82.indd 593 29.3.18 12:42

výjimečného institutu neshledal, a to již proto, že stěžovatelka byla úspěšná pouze zčásti.

32. Na obecných soudech a zejména na předsedkyni Krajského soudu v Ostravě bude, aby v této i dalších projednávaných věcech do budoucna realizovaly své pravomoci podle insolvenčního zákona s respektem k právním závěrům vysloveným výše.

Č. 165
K otázce aktivní legitimace v řízení o vydání bezdůvodného obohacení

I. Předpokladem vzniku právního vztahu z bezdůvodného obohacení je získání majetkové hodnoty jedním subjektem na úkor jiného, v jehož majetkových poměrech se tato změna projevila negativně. Proto je aktivně legitimovaným subjektem k uplatnění práva na vydání bezdůvodného obohacení ten, na jehož úkor bylo bezdůvodné obohacení získáno, tedy subjekt, v jehož majetkové sféře došlo ke zmenšení majetkových hodnot; pasivně legitimován je ten, jehož majetek se na úkor druhého neoprávněně zvětšil nebo u koho nedošlo ke zmenšení majetku, ač k tomu mělo v souladu s právem dojít. Toto pravidlo pro určení aktivní a pasivní věcné legitimace je třeba důsledně aplikovat u jednotlivých skutkových podstat bezdůvodného obohacení, typicky při odlišení bezdůvodného obohacení vzniklého bez právního důvodu a plnění z neplatné smlouvy. Jeho nerespektování vede k porušení spravedlivého procesu garantovaného v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a k porušení práva na ochranu majetku zaručeného v čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Použije-li dovolatel na odůvodnění přípustnosti dovolání podle § 237 občanského soudního řádu jeden ze zákonných předpokladů (odklon od ustálené judikatury s odkazem na konkrétní rozhodnutí) a druhý (absence judikatury) *in eventum*, vede závěr Nejvyššího soudu, že tak učinil označením (volbou) několika (více) v úvahu přicházejících alternativ (kritérií) navzájem se vylučujících, k porušení práva na soudní ochranu a přístup k soudu v rozporu s čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Josefa Fialy (soudce zpravodaj) a soudců Jana Filipa a Radovana Suchánka – ze dne 6. září 2016 sp. zn. III. ÚS 3822/15 ve věci ústavní stížnosti Marty Hotovcové, zastoupené JUDr. Viktorem Rossmannem, advokátem, se sídlem Senovážné náměstí 1464/6, Praha 1, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. října 2015 č. j. 26 Cdo 707/2015-136 a proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 10. dubna 2014 č. j. 64 Co 474/2013-98 vydaným v řízení o zaplacení peněžité částky z titulu bezdůvodného obohacení, za účasti Nejvyššího soudu a Městského soudu v Praze jako účastníků řízení a Bernharda

Sbirka_nalezu-82.indd 595 29.3.18 12:42

Jakoba Baldenhofera a Dagmar Baldenhoferové jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 15. října 2015 č. j. 26 Cdo 707/2015-136 a rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 10. dubna 2014 č. j. 64 Co 474/2013-98 bylo porušeno stěžovatelčino právo na soudní ochranu zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a právo na ochranu majetku zaručené v čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. října 2015 č. j. 26 Cdo 707/2015-136 a rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 10. dubna 2014 č. j. 64 Co 474/2013-98 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ze spisu Obvodního soudu pro Prahu 4 (dále jen „obvodní soud") sp. zn. 32 C 123/2012 Ústavní soud zjistil, že stěžovatelka dne 25. 11. 2011 doručila tomuto soudu žalobu, kterou se domáhala, aby vedlejším účastníkům byla uložena povinnost zaplatit jí částku 118 983 Kč s příslušenstvím jako neoprávněně obdržené nájemné (stěžovatelka vedlejším účastníkům hradila nájemné, ač nebyli vlastníky bytové jednotky, kterou užívala na základě nájmu). Vedlejší účastníci uplatněný nárok neuznávali, vznesli též námitku promlčení. V průběhu řízení předložili vedlejší účastníci, kromě jiného, i dopis ze dne 18. 10. 2006, v němž údajně firma XY vyzvala stěžovatelku, aby nájemné a placené zálohy na služby zasílala k jejich rukám. Po provedeném dokazování obvodní soud rozsudkem ze dne 13. 9. 2013 č. j. 32 C 123/2012-76 zamítl žalobu ohledně částky 18 978 Kč (výrok I), uložil vedlejším účastníkům povinnost zaplatit stěžovatelce částku 100 005 Kč (výrok II) a rozhodl o nákladech řízení (výrok III). Obvodní soud vyšel ze zjištění, že vedlejší účastníci vůči stěžovatelce vystupovali jako pronajímatelé bytové jednotky a stěžovatelka jim za období od června 2009 do června 2011 zaplatila na nájemném 118 983 Kč. Vzal za prokázané, že smlouva o převodu vlastnického práva k předmětné bytové jednotce na vedlejší účastníky byla absolutně neplatná, tudíž vedlejší účastníci nebyli oprávněni inkasovat od stěžovatelky nájemné. Jestliže jim stěžovatelka za období od června 2009 do června 2011 zaplatila celkem 118 983 Kč, tak se vedlejší účastníci na její úkor obohatili a jsou povinni bezdůvodné obohacení vydat. Část požadovaného peněžního plnění ve výši 18 978 Kč se promlčela, ve zbytku soud žalobě vyhověl.

Sbirka_nalezu-82.indd 596 29.3.18 12:42

2. Vedlejší účastníci podali proti rozsudku obvodního soudu odvolání, ve kterém zdůraznili, že nájemné platila stěžovatelka na základě platné písemné dispozice vlastníka jednotky a pronajímatele uvedené v dopisech ze dne 15. 8. 2006 a ze dne 18. 10. 2006 na účet druhé vedlejší účastnice, a to od ledna roku 2009 do června roku 2011. Tato dispozice určená výslovně stěžovatelce pro platební místo nájemného, je pro ni závazná a případná neplatnost smlouvy o převodu bytové jednotky nemá na tuto dispozici žádný vliv a nezpůsobuje její neplatnost.

3. Městský soud v Praze (dále jen „městský soud") dospěl k závěru, že odvolání je opodstatněné, a proto rozsudkem ze dne 10. 4. 2014 č. j. 64 Co 474/2013-98 změnil výrok II rozsudku obvodního soudu tak, že žalobu zamítl. Městský soud vycházel ze skutkového stavu zjištěného obvodním soudem, tj. že stěžovatelka je nájemkyní jednotky, kterou společnost XY převedla vedlejším účastníkům, aniž splnila nabídkovou povinnost. Dospěl však k závěru, že pokud byla posouzena smlouva o převodu bytové jednotky užívané stěžovatelkou do vlastnictví vedlejších účastníků jako absolutně neplatná, bylo povinností stěžovatelky splatit nájemné společnosti XY; není to tedy stěžovatelka, která oproti platbě nájemného získává požitky ve formě užívání bytu, na jejíž úkor se žalovaní případně obohatili. Odkázal na ustálený názor soudní judikatury, podle něhož je k vydání bezdůvodného obohacení, k němuž došlo na základě neplatné smlouvy, věcně legitimován pouze účastník této neplatné smlouvy (např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 4. 2005 – správně má být „20. 4. 2005" – sp. zn. 33 Odo 369/2004). Protože stěžovatelka není účastnicí smlouvy o převodu bytové jednotky do vlastnictví vedlejších účastníků, není legitimována k uplatnění nároku. Dále připomenul, že platby nájemného hradila stěžovatelka k rukám vedlejších účastníků na výslovný pokyn jednatele společnosti XY, jak také zjistil soud prvního stupně z dopisu jejího jednatele ze dne 18. 10. 2006, jímž jednatel reagoval na námitku stěžovatelky, že převod bytové jednotky do vlastnictví vedlejších účastníků je neplatný.

4. Proti rozsudku městského soudu podala stěžovatelka dovolání, jehož přípustnost odůvodnila tvrzením, že odvolací soud se při řešení právní otázky odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu, *in eventum* právní otázka v rozhodování dovolacího soudu nebyla vyřešena. Před tím vymezil dva právní závěry, o které opřel odvolací soud napadený rozsudek: žaloba nemůže být úspěšná, neboť k vydání bezdůvodného obohacení, k němuž došlo na základě neplatné smlouvy, je věcně legitimován pouze účastník této neplatné smlouvy; žaloba nemůže být úspěšná, neboť poukázal-li dlužník dlužnou peněžitou částku na účet třetí osoby na základě pokynu věřitele, došlo tím k zániku závazku dlužníka vůči věřiteli splněním dluhu, nikoli ke vzniku bezdůvodného obohacení třetí osoby na úkor dlužníka. V další části dovolání stěžovatelka polemizovala s vyřešením těchto

Sbirka_nalezu-82.indd 597 29.3.18 12:42

otázek odvolacím soudem. K první připomíná, že Nejvyšší soud opakovaně dovodil, že je třeba přísně rozlišovat mezi skutkovou podstatou plnění bez právního důvodu a skutkovou podstatou plnění z neplatného právního úkonu, což odvolací soud neučinil, a zdůrazňuje, že stěžovatelka vedlejším účastníkům plnila bez právního důvodu, nikoliv z neplatného právního úkonu, přičemž odvolací soud nesprávně dovodil, že stěžovatelka jim plnila z titulu neplatné smlouvy o převodu bytové jednotky. Na závěr odkázala např. na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 1. 2014 sp. zn. 28 Cdo 2491/2013, z něhož vyplývá, že povinnost vydat plnění získané bez právního důvodu vzniká tomu, kdo jej získal; v projednávané věci tedy vedlejším účastníkům. Ke druhé otázce namítá, že zjištění odvolacího soudu ohledně pokynu uděleného přípisem ze dne 18. 10. 2006 nemá oporu v provedeném dokazování, protože tento přípis nebyl sepsán společností XY, pan Zdeněk Hes se v něm výslovně označuje za zástupce vedlejších účastníků, až na druhém místě za jednatele dotčené společnosti, z obsahu přípisu jednoznačně vyplývá, že nejednal za tuto společnost. Odvolací soud pominul, že jménem a na účet společnosti byly oprávněni jednat vždy dva jednatelé současně; stěžovatelka ještě upozorňuje, že tento příkaz mohl trvat pouze po dobu existence této společnosti a ode dne jejího zániku (23. 10. 2008) by nemohl vyvolat účinek, který předpokládá odvolací soud.

5. Nejvyšší soud stěžovatelčino dovolání usnesením ze dne 15. 10. 2015 č. j. 26 Cdo 707/2015-136 odmítl pro nepřípustnost (pozn. Ústavní soud upozorňuje na neúplné označení složení senátu) s odůvodněním, že v něm schází náležité vylíčení, v čem stěžovatelka spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání, přičemž tuto vadu, pro niž nelze v dovolacím řízení pokračovat, včas (po dobu trvání lhůty k dovolání) neodstranila. Dovolací soud dále uvedl, že v této souvislosti nelze opomenout, že může-li být dovolání přípustné (jako v této věci) jen podle § 237 občanského soudního řádu (dále též jen „o. s. ř."), je dovolatel povinen v dovolání vymezit, které z tam uvedených hledisek považuje za splněné, přičemž k projednání dovolání nepostačuje pouhá citace textu ustanovení § 237 o. s. ř. (či jeho části). Z povahy věci vyplývá, že ohledně jedné právní otázky může být splněno vždy pouze jedno ze zákonem předvídaných kritérií přípustnosti dovolání (splnění jednoho kritéria přípustnosti dovolání vylučuje, aby současně bylo naplněno kritérium jiné). Vylíčení, v čem dovolatel spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání proto není řádné, bylo-li ve vztahu k jedné právní otázce provedeno označením (volbou) několika (více) v úvahu přicházejících alternativ přípustnosti dovolání upravených v ustanovení § 237 o. s. ř. [s odkazem na usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 6. 2014 sp. zn. 26 Cdo 1590/2014, proti němuž byla podána ústavní stížnost, kterou Ústavní soud odmítl usnesením ze dne 30. 6. 2015 sp. zn. I. ÚS 2967/14 (v SbNU nepublikováno, dostupné na http://nalus.usoud.cz)], jak to učinila

Sbirka_nalezu-82.indd 598 29.3.18 12:42

stěžovatelka konstatováním, že „odvolací soud se při řešení právní otázky odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu, *in eventum* právní otázka v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena". Z toho vyvodil, že není splněna podmínka vymezení přípustnosti dovolání, neboť stěžovatelka uvádí dvě, navzájem se vylučující kritéria přípustnosti dovolání. Podle Nejvyššího soud stěžovatelka navíc nespecifikuje právní otázku, ohledně jejíhož řešení dovozuje přípustnost dovolání. Její poukaz na rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 2491/2013 (pozn. Nejvyšší soud mylně uvedl sp. zn. 28 Cdo 2494/2013), vyhodnotil jako nepřípadnou námitku, neboť označené rozhodnutí vychází z odlišného skutkového stavu a vzhledem k tomu je odlišné i právní posouzení – jde zde o otázku pasivní věcné legitimace (což se uvádí i v dovolání), zatímco napadené rozhodnutí spočívá na řešení otázky aktivní věcné legitimace žalobkyně. Další dovolací výtky považuje za skutkové námitky, které nejsou způsobilým dovolacím důvodem.

II. Argumentace stěžovatelky

6. Stěžovatelka podanou ústavní stížností napadla v záhlaví konkretizované usnesení Nejvyššího soudu a rozsudek městského soudu, a protože jimi údajně došlo k porušení čl. 36 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina"), ve spojení s čl. 6 a 13 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, k porušení čl. 2 odst. 2 Listiny ve spojení s čl. 2 odst. 3 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava") a k porušení čl. 11 Listiny, navrhovala jejich zrušení.

7. Konkrétně stěžovatelka připomíná, že obvodní soud vycházel z toho, že nájemné vedlejším účastníkům hradila, neboť k tomu byla jimi a společností XY vyzývána; teprve v okamžiku, kdy městský soud uvedl najisto, že smlouva o převodu bytové jednotky je neplatná, čímž potvrdil její názor, začala skládat nájemné do soudní úschovy. Obvodní soud proto její žalobě vůči vedlejším účastníkům vyhověl (pouze zčásti shledal uplatněný nárok promlčený). Rozsudek městského soudu, kterým došlo ke změně rozsudku obvodního soudu, je založen na právních závěrech, že žaloba nemůže být úspěšná, neboť k vydání bezdůvodného obohacení, k němuž došlo na základě neplatné smlouvy, je věcně legitimován pouze účastník této neplatné smlouvy, případně proto, že pokud dlužník poukázal dlužnou peněžitou částku na účet třetí osoby na základě pokynu věřitele, došlo tím k zániku závazku dlužníka vůči věřiteli splněním dluhu, nikoli ke vzniku bezdůvodného obohacení třetí osoby na úkor dlužníka. S těmito závěry stěžovatelka nesouhlasí, protože ona plnila bez právního důvodu, a nikoliv z neplatného právního úkonu, k čemuž dodává, že vztah mezi společností XY a vedlejšími účastníky (v této záležitosti) není pro posuzovanou věc podstatný, resp. zakládá práva a povinnosti pouze mezi nimi. Dále

Sbirka_nalezu-82.indd 599 29.3.18 12:42

upozorňuje na údajně konstantní judikaturu Nejvyššího soudu o přísném rozlišování mezi skutkovou podstatou plnění bez právního důvodu a skutkovou podstatou plnění z neplatného právního úkonu, což odvolací soud neučinil. Stěžovatelka nesouhlasí ani s druhým závěrem městského soudu ohledně relevance pokynu věřitele, protože tento pokyn učinila osoba, která výslovně zastupovala vedlejší účastníky a až na druhém místě byla jednatelkou věřitele, přičemž oprávněni jednat jménem a na účet věřitele byli vždy dva jednatelé současně.

8. Nejvyššímu soudu stěžovatelka vytýká nepřiměřeně formalistický a tvrdý výklad, tj. výklad v rozporu s principy spravedlivého soudního řízení. Dodává, že ve svém dovolání pečlivě vymezila v čem a z jakých důvodů se odvolací soud dopustil nesprávného právního posouzení a také v čem se tento soud odchýlil od rozhodovací praxe dovolacího soudu. Tato nesprávnost spočívá především v nerozlišení mezi skutkovou podstatou plnění bez právního důvodu a skutkovou podstatou plnění z neplatného právního úkonu, což je z dovolání zřejmé, tudíž stěžovatelka řádně vylíčila, v čem spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání. Dále dodává, že alternativní označení přípustnosti dovolání není v zákoně zakázáno a že nedosahuje intenzity věci, na kterou Nejvyšší soud odkázal, v níž tehdejší stěžovatel uvedl vícero jednotlivých důvodů, a to nikoliv alternativně, nýbrž vedle sebe.

III. Vyjádření účastníků

9. Ústavní soud si vyžádal vyjádření účastníků a vedlejších účastníků řízení.

10. Městský soud konstatoval, že stěžovatelka brojí především proti právním závěrům jeho rozsudku, přičemž podle jeho názoru stížnost vychází z jejich nepochopení. Připomenul, že z odůvodnění vyplývá závěr, že vedlejší účastníci se neobohatili na úkor stěžovatelky, nýbrž případně na úkor společnosti XY. Dále zdůraznil, že přiléhavě odkázal na judikaturu Nejvyššího soudu, konkrétně na rozsudek sp. zn. 33 Odo 679/2003, který řešil účinky plnění dlužníka třetí osobě na pokyn věřitele. V podrobnostech odkázal na písemné odůvodnění rozsudku a navrhl, aby ústavní stížnost byla odmítnuta.

11. Nejvyšší soud uvedl, že z odůvodnění je zřejmý jeho závěr o tom, že stěžovatelka nedostála své povinnosti uvést v dovolání všechny zákonné náležitosti, protože dovolání postrádalo zejména vylíčení, v čem spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání, tudíž ho nebylo možno projednat, a bylo rozhodnuto o jeho odmítnutí. V podrobnostech odkázal na písemné odůvodnění napadeného usnesení. Návrh na rozhodnutí o ústavní stížnosti Nejvyšší soud nezformuloval.

12. Vedlejší účastníci na výzvu Ústavního soudu nereagovali.

Sbirka_nalezu-82.indd 600 29.3.18 12:42

13. Vzhledem k tomu, že vyjádření účastníků neobsahují žádnou argumentaci, která by nebyla obsažena již v jejich rozhodnutích, nebylo nutné tato vyjádření zasílat stěžovatelce na vědomí a k případné replice.

IV. Procesní předpoklady projednání ústavní stížnosti

14. Ústavní soud zkoumal splnění předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, v němž bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný; stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu") a vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*); ústavní stížnost je tudíž přípustná.

V. Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti

15. Ústavní soud připomíná, že je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy), který stojí mimo soustavu soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy), a že vzhledem k tomu jej nelze, vykonává-li svoji pravomoc tak, že podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému soudnímu rozhodnutí, považovat za další, „superrevizní" instanci v systému obecné justice, oprávněnou svým vlastním rozhodováním (nepřímo) nahrazovat rozhodování obecných soudů; jeho úkolem je „toliko" přezkoumat ústavnost soudních rozhodnutí, jakož i řízení, které jejich vydání předcházelo. Vzhledem k tomu je nutno vycházet z pravidla, že vedení řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad „podústavního" práva a jeho aplikace na jednotlivý případ jsou v zásadě věcí obecných soudů a o zásahu Ústavního soudu do jejich rozhodovací činnosti lze uvažovat za situace, kdy je jejich rozhodování stiženo vadami, které mají za následek porušení ústavnosti (tzv. kvalifikované vady); o jaké vady jde, lze zjistit z judikatury Ústavního soudu.

16. Proces interpretace a aplikace tzv. podústavního práva pak bývá stižen takovouto vadou zpravidla tehdy, jestliže obecné soudy nezohlední správně (či vůbec) dopad některého ústavně zaručeného základního práva (svobody) na posuzovanou věc, nebo se dopustí – z hlediska spravedlivého procesu – neakceptovatelné „libovůle", spočívající buď v nerespektování jednoznačně znějící kogentní normy, nebo ve zjevném a neodůvodněném vybočení ze standardů výkladu, jenž je v soudní praxi respektován, resp. který odpovídá všeobecně akceptovanému (doktrinárnímu) chápání dotčených právních institutů [nález ze dne 25. 9. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 85/06 (N 148/46 SbNU 471), všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na http://nalus.usoud.cz].

Sbirka_nalezu-82.indd 601 29.3.18 12:42

17. Ústavní soud po seznámení se se stěžovatelčinou argumentací, obsahem napadených rozhodnutí a se spisem obvodního soudu dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná, neboť městský soud se při posuzování žalobního návrhu vycházejícího z „podústavního" práva dopustil neakceptovatelné „libovůle" spočívající v nerespektování jednoznačně znějící kogentní normy, konkrétně ustanovení § 451 a násl. zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „OZ") – vzhledem k době vzniku závazkového vztahu viz § 3028 odst. 3 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník – regulujících jednotlivé skutkové podstaty bezdůvodného obohacení, což je výše zmíněnou kvalifikovanou vadou, tj. vadou, která má za následek porušení ústavnosti, v tomto případě porušení spravedlivého procesu garantovaného v čl. 36 odst. 1 Listiny, a s ohledem na povahu uplatněného nároku též porušení práva na ochranu majetku zaručeného v čl. 11 odst. 1 Listiny (body 18–24). Základní právo stěžovatelky na soudní ochranu porušil i Nejvyšší soud, a to odmítnutím jejího dovolání podaného proti rozsudku městského soudu (bod 25).

18. Ustanovení § 451 odst. 1 občanského zákoníku č. 40/1964 Sb. vyjadřovalo jednu ze zásad občanského práva, podle níž se nikdo nemá bezdůvodně obohacovat na úkor jiného. Skutečnost bezdůvodného obohacení byla chápána jako důvod vzniku závazkového právního vztahu (závazku), z něhož vzniká tomu, kdo se obohatil, povinnost vydat to, o co se bezdůvodně obohatil, a právo toho, na jehož úkor k obohacení došlo, požadovat vydání toho, oč se povinný obohatil. Bezdůvodné obohacení bylo vyjádřeno i jako předmět, jehož se závazek z bezdůvodného obohacení týkal, tedy jako majetkový prospěch získaný plněním jednak bez právního důvodu, dále z plnění na základě neplatného (absolutně i relativně) právního úkonu, také plněním z právního důvodu, který odpadl, majetkový prospěch z nepoctivých zdrojů a plněním za jiného, kdo měl po právu plnit sám. Věcná legitimace (ať již aktivní či pasivní), jako stav plynoucí z hmotného práva, byla determinována právě ustanovením § 451 odst. 1 OZ. Je notorietou, že předpokladem vzniku právního vztahu z bezdůvodného obohacení je získání majetkové hodnoty jedním subjektem na úkor jiného, v jehož majetkových poměrech se tato změna projevila negativně. Proto je aktivně legitimovaným subjektem k uplatnění práva na vydání bezdůvodného obohacení ten, na jehož úkor bylo bezdůvodné obohacení získáno, tedy subjekt, v jehož majetkové sféře došlo ke zmenšení majetkových hodnot; pasivně legitimován je ten, jehož majetek se na úkor druhého neoprávněně zvětšil nebo u koho nedošlo ke zmenšení majetku, ač k tomu mělo v souladu s právem dojít. Tak je tomu proto, že předpokladem vzniku povinnosti vydat získané bezdůvodné obohacení není protiprávní úkon obohaceného ani jeho zavinění, nýbrž objektivně vzniklý stav obohacení (přesun majetkových hodnot), k němuž došlo způsobem, který právní řád reprobuje.

Sbirka_nalezu-82.indd 602 29.3.18 12:42

19. Jednou ze skutkových podstat bezdůvodného obohacení je plnění bez právního důvodu spočívající v tom, že mezi zúčastněnými osobami chybí právní vztah, který by zakládal právní nárok na předmětné plnění; o obohacení jde tehdy, dostalo-li se takovým plněním majetkové hodnoty tomu, komu bylo plněno, takže v jeho majetku došlo buď ke zvýšení aktiv, nebo ke snížení pasiv, případně se jeho majetkový stav nezmenšil, ač by se tak za běžných okolností stalo. Nedostatek právního důvodu může spočívat především v tom, že zde od samého počátku vůbec nebylo právního důvodu, ale ten kdo plnil, jej předpokládal (splnění nedluhu). Spadají sem také případy, kdy je plněn dlužníkem sice existující dluh, ale někomu jinému než věřiteli (srov. Korecká V. Neoprávněný majetkový prospěch v občanském právu. Brno, 1981, str. 71). Lze se ztotožnit se zjištěním, že tradiční podmínka, aby na straně toho, jenž plnil, muselo jít o omyl v existenci dluhu, jeho výši či osobě věřitele, je právní praxí překonaná (Bednář, V. in Fiala, J., Kindl, M. Občanský zákoník. Komentář. I. díl. 1. vydání. Praha : Wolters Kluwer ČR, a. s., 2009, s. 769). Další ze skutkových podstat bezdůvodného obohacení, kterou občanský zákoník č. 40/1964 Sb. výslovně upravil, bylo plnění z neplatného právního úkonu, nerozhodno, zda z absolutně neplatného nebo relativně neplatného úkonu. Rozdíl od bezdůvodného obohacení získaného bez právního důvodu byl spatřován ve faktu, že u plnění bez právního důvodu neexistoval od samého počátku, v případě jeho neplatnosti tu však právní důvod existoval, ale nebylo možné se dovolat jeho účinků (tamtéž, str. 770). Další skutkové podstaty bezdůvodného obohacení nejsou z hlediska posuzované věci významné. [Pozn.: občanský zákoník č. 89/2012 Sb. obsahuje zcela evidentně demonstrativní výčet skutkových podstat (§ 2991 odst. 2), *expressis verbis* mezi ně zařadil plnění bez právního důvodu; plnění z neplatného právního jednání ve výčtu uvedeno není, avšak podle přístupu k povaze právního důvodu ho lze zařadit buď pod obecnou skutkovou podstatu (§ 2991 odst. 2), či u absolutní neplatnosti k plnění bez právního důvodu a u relativní neplatnosti (poskytnuté do doby důvodného dovolání se námitky relativní neplatnosti) za plnění z právního důvodu, který odpadl.]

20. Na ustanovení o podstatě, vzniku a skutkových podstatách bezdůvodného obohacení navázala pravidla určující oprávněný subjekt (nejde tedy o žádnou další skutkovou podstatu). Zásadně jím byl ten, na jehož úkor bylo bezdůvodné obohacení získáno (srov. § 456 OZ; podpůrně jím mohl být stát). Pro situace, v nichž existoval mezi dotčenými subjekty synallagmatický vztah, příp. existovala právní skutečnost, která by vedla k jeho vzniku (avšak neplatná), zakotvoval § 457 OZ vzájemnou (vzájemně podmíněnou) restituční povinnost účastníků smlouvy, kterou by bylo možno dovodit i z předcházejícího ustanovení (na jeho původní smysl lze usuzovat ze dvou dalších odstavců obsahujících výjimky z této povinnosti

Sbirka_nalezu-82.indd 603 29.3.18 12:42

ve prospěch státu); je třeba respektovat, že tato vzájemná restituční povinnost se týkala jen a pouze účastníků neplatné nebo zrušené smlouvy, nikoliv jiných (třetích) osob, protože tyto osoby nebyly v původním synallagmatickém vztahu s některou ze smluvních stran. Výslovné zakotvení vzájemné restituční povinnosti se pak odráželo v možnosti domáhat se splnění povinnosti po druhé straně (srov. § 560 OZ, příp. § 76 ve znění účinném do 31. 12. 1991, částečně odlišně § 2993 občanského zákoníku č. 89/2012 Sb.).

21. Rozsudek městského soudu je primárně založen na nedostatku věcné legitimace stěžovatelky, která nebyla účastníkem smlouvy o převodu bytové jednotky do vlastnictví vedlejších účastníků, s tím, že údajně podle ustáleného názoru soudní judikatury je k vydání bezdůvodného obohacení, k němuž došlo na základě neplatné smlouvy, věcně legitimován pouze účastník této neplatné smlouvy (např. podle rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 20. 4. 2005 sp. zn. 33 Odo 369/2004). Odkazovaný rozsudek byl v Automatizovaném systému právních informací (ASPI) publikován s touto neoficiální právní větou: „Spočívá-li bezdůvodné obohacení v plnění na základě neplatné smlouvy, jsou ve vzájemném vztahu pouze její účastníci. To platí bez ohledu na to, zda se v souvislosti s plněním z neplatné smlouvy obohatil i někdo jiný nebo zda v souvislosti s plněním z této smlouvy došlo k bezdůvodnému obohacení i na úkor někoho jiného, jinými slovy řečeno, věcná legitimace, ať už aktivní nebo pasivní, je dána pouze na straně účastníků smlouvy. Proto je možno souhlasit i se závěrem, že povinnost vydat bezdůvodné obohacení získané plněním z neplatné smlouvy má žalovaný pouze vůči tomu, kdo byl druhou smluvní stranou.“ Městský soud však nezohlednil, že tento rozsudek vychází z odlišného skutkového stavu, a proto je jiné i právní posouzení [šlo o žalobu většinové spoluvlastnice nemovitých věcí o vydání bezdůvodného obohacení vzniklého žalované, která nemovité věci užívala na základě neplatné smlouvy uzavřené s menšinovou spoluvlastnicí, stejně i v obdobné věci týchž účastnic, v níž rozhodl Nejvyšší soud rozsudkem ze dne 5. 5. 2005 sp. zn. 33 Odo 351/2004; z tohoto skutkového stavu pak vycházel i Ústavní soud v navazujících rozhodnutích – nález ze dne 10. 10. 2007 sp. zn. I. ÚS 383/05 (N 156/47 SbNU 35), usnesení ze dne 4. 12. 2008 sp. zn. III. ÚS 366/05 (v SbNU nepublikováno); uvedený nález byl zveřejněn v ASPI s touto právní větou: „Z dikce ustanovení § 457 občanského zákoníku jednoznačně plyne, že je-li smlouva neplatná nebo byla-li zrušena, je důsledkem toho povinnost účastníků smlouvy vzájemně si vrátit vše, čeho plněním ze smlouvy nabyli. Restituční povinnost tedy stíhá pouze účastníky smlouvy, tj. smluvní strany. Ty mají vůči sobě vzájemnou povinnost vrátit si vše, co podle neplatné smlouvy dostaly. Ze zákona vzniká tzv. synallagmatický závazek, v němž je povinnost obou stran k plnění na sebe vzájemně vázána (srov. Švestka, J. Jehlička, O., Škárová, M., Spáčil, J. Občanský zákoník. Komentář. 10. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, str. 820).

Sbirka_nalezu-82.indd 604 29.3.18 12:42

Z toho je zřejmé, že věcně legitimováni (ať již jde o aktivní, nebo pasivní legitimaci) z plnění z neplatné smlouvy jsou pouze účastníci smlouvy na obou stranách.“].

22. Problematika věcné legitimace se řeší i v řadě dalších rozhodnutí Nejvyššího soudu. Namátkou lze uvést usnesení ze dne 7. 2. 2012 sp. zn. 28 Cdo 1142/2011, ze dne 17. 9. 2012 sp. zn. 28 Cdo 172/2011, ze dne 18. 3. 2015 sp. zn. 28 Cdo 1035/2013. Např. první dvě z nich téměř shodnými slovy nabádají k přísnému rozlišení mezi skutkovou podstatou plnění bez právního důvodu a skutkovou podstatou plnění z neplatného právního úkonu a navazují, že důsledkem plnění z neplatné smlouvy je povinnost účastníků smlouvy vrátit si vzájemně vše, čeho plněním ze smlouvy nabyli. Posléze doplňují, že to platí bez ohledu na to, zda se v souvislosti s plněním z neplatné smlouvy obohatil i někdo jiný nebo zda v souvislosti s plněním z této smlouvy došlo k bezdůvodnému obohacení i na úkor někoho jiného. Ve třetím z uvedených usnesení se zdůrazňuje, že „v případě bezdůvodného obohacení vzniklého plněním poskytnutým na základě smlouvy (§ 457 OZ) jsou účastníky závazkového vztahu z bezdůvodného obohacení účastníci smlouvy, kteří si poskytli vzájemné plnění a pouze jim proto přísluší i věcná legitimace – aktivní i pasivní – ve sporu o plnění ze závazku vzniklého z bezdůvodného obohacení“. V odůvodnění lze nalézt již mechanicky přebírané odkazy na dřívější judikaturu Nejvyššího soudu a Ústavního soudu. Je v něm však i odkaz na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2004 sp. zn. 25 Cdo 264/2004, uveřejněný pod č. 31/2005 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek. V odůvodnění tohoto rozsudku je formulován závěr: „Plnění z neplatné smlouvy je jednou ze skutkových podstat bezdůvodného obohacení, jejímž důsledkem je povinnost každého z účastníků smlouvy vrátit druhému vše, co plněním podle smlouvy nabyl. Jde o vzájemně podmíněnou restituční povinnost účastníků neplatné smlouvy. Jestliže si strany podle neplatné podnájemní smlouvy plnily, je podle § 457 obč. zák. ten, kdo měl být podnájemcem, povinen vydat druhé smluvní straně majetkový prospěch, který získal užíváním bytu, a ten, kdo mu neplatnou smlouvou dal byt do podnájmu, je povinen vydat mu prospěch, jenž získal platbami za podnájem (obdobně srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 4. 2001 sp. zn. 20 Cdo 1270/99). V případě neplatné podnájemní smlouvy spočívá obohacení ‚podnajímatele‘ v inkasovaných platbách za ‚podnájem‘ a obohacení ‚podnájemce‘ v tom, že bez právního důvodu užíval byt, k němuž svědčilo právo užívání jinému. V daném případě účastníky neplatné podnájemní smlouvy byl žalovaný coby podnajímatel a na druhé strany podnájemci, již užívali byt, jehož nájemce byl žalovaný, takže jen tyto osoby mají ze zákona vzájemnou restituční povinnost. Vlastník, popř. spoluvlastník domu či pronajímatel bytu se nemůže na nájemci, jemuž svědčí právo nájmu bytu, domáhat vydání majetkového prospěchu, spočívajícího

Sbirka_nalezu-82.indd 605 29.3.18 12:42

v inkasovaných platbách za podnájem, a to ani na základě faktu, že podnájemní smlouva je neplatná. … Tím, že žalovaný na základě neplatné smlouvy umožnil jinému užívat byt, jehož je nájemcem, vztah mezi tímto ‚podnájemcem' a pronajímatelem bytu založen nebyl." Jde tedy zcela evidentně o závěr odpovídající důslednému rozlišování obou skutkových podstat a nevyužitelný pro odůvodnění přijatého rozsudku městského soudu.

23. Protože základními předpoklady vzniku závazkového právního vztahu z bezdůvodného obohacení jsou 1. vznik bezdůvodného obohacení (majetkového prospěchu) vyjádřitelného v penězích, na straně jedné, a 2. vznik majetkové újmy vyjádřitelné v penězích, přičemž tato újma odpovídá bezdůvodnému obohacení, na straně druhé, je třeba vyhodnotit jejich naplnění v posuzované věci: vedlejší účastníci se obohatili na úkor stěžovatelky tím, že přijímali platby nájemného, aniž pro to měli právem uznaný důvod, bez jakéhokoliv protiplnění. Stěžovatelka neparticipovala na smlouvě o převodu jednotky, která byla shledána absolutně neplatnou. Z hlediska osobního rozsahu má právní jednání (úkon) zásadně účinky jenom mezi těmi, mezi nimiž bylo učiněno; právní následky – platné nebo neplatné – smlouvy proto dopadají pouze na smluvní strany, tedy na původního vlastníka a vedlejší účastníky, vzájemná restituční povinnost se uplatní jen mezi nimi (tj. povinnost vrátit převáděný byt a povinnost vrátit majetkové plnění – v dané věci se zohledněním jeho zvláštní povahy – za převod tohoto bytu). Bezdůvodné obohacení, které vedlejší účastníci na úkor stěžovatelky získali, proto nemůže být posouzeno jako plnění z neplatné smlouvy. Závazkový právní vztah z bezdůvodného obohacení mezi stěžovatelkou a vedlejšími účastníky je namístě kvalifikovat jako plnění bez právního důvodu: vedlejší účastníci přijímali „nájemné" od stěžovatelky bez jakéhokoliv právního důvodu, aniž by jí za to poskytli adekvátní majetkovou hodnotu. Přisvojování užitné hodnoty bytu stěžovatelkou bylo uskutečňováno na základě jejího nájemního vztahu s pronajímatelem, kterým zůstal nepřetržitě původní vlastník (důsledky jeho výmazu z obchodního rejstříku po provedení likvidace ponechává Ústavní soud stranou pozornosti, jejich určení jednoznačně plyne z norem tzv. podústavního práva).

24. Sekundárně je rozsudek městského soudu založen na závěru, že stěžovatelka platby nájemného hradila k rukám vedlejších účastníků na výslovný pokyn jednatele původního vlastníka, a to s využitím názoru Nejvyššího soudu z rozsudku ze dne 24. 11. 2004 sp. zn. 33 Odo 679/2003. Také tento závěr vykazuje tzv. kvalifikovanou vadu, neboť městský soud nezohlednil skutečnost, že jednatel původního vlastníka, který údajný pokyn jeho jménem učinil, současně vystupoval jako zástupce vedlejších účastníků, a dále nepřihlédl ani k okolnosti, že tento projev vůle nebyl učiněn způsobem, kterým měl jednat statutární orgán společnosti, protože podle zápisu v obchodním rejstříku nebyl jednatel oprávněn činit jménem

Sbirka_nalezu-82.indd 606 29.3.18 12:42

společnosti právní úkony samostatně, ale pouze spolu s dalším jednatelem.

25. Ohledně porušení stěžovatelčina práva na soudní ochranu Nejvyšším soudem při odmítnutí jejího dovolání Ústavní soud připomíná, že se při rozhodování o individuálních ústavních stížnostech často a opakovaně zabýval hodnocením ústavněprávních aspektů přístupu Nejvyššího soudu k problematice přípustnosti a důvodnosti dovolání po novelizaci občanského soudního řádu provedené zákonem č. 404/2012 Sb. Na jedné straně respektoval odmítnutí dovolání, pokud neobsahovalo uplatnění některého z předpokladů přípustnosti dovolání [např. usnesení ze dne 8. 3. 2016 sp. zn. III. ÚS 200/16 (v SbNU nepublikováno, dostupné na http://nalus.usoud.cz)], na druhé straně kritizoval formalistické hodnocení vymezení předpokladů přípustnosti, bylo-li dovolání odmítnuto pro vady, jimiž však dovolání ve skutečnosti netrpí [srov. nález ze dne 3. 6. 2014 sp. zn. II. ÚS 3876/13 (N 113/73 SbNU 779), souhrnně nález ze dne 19. 7. 2016 sp. zn. I. ÚS 2804/15 (N 132/82 SbNU 163)]. S přihlédnutím k závěrům obsaženým v posléze uvedených nálezech vyhodnotil Ústavní soud v této věci postup Nejvyššího soudu jako rozporný s čl. 36 odst. 1 Listiny. Jestliže stěžovatelka využila na odůvodnění přípustnosti svého dovolání dva ze zákonných předpokladů, nelze akceptovat závěr Nejvyššího soudu, že tak učinila označením (volbou) několika (více) v úvahu přicházejících alternativ (kritérií) navzájem se vylučujících. Z použité formulace plyne stěžovatelčin záměr primárně upozornit na odklon od ustálené judikatury (s odkazem na konkrétní rozhodnutí dovolacího soudu) a sekundárně *(in eventum)* pro případ, že relevantní odklon nebude shledán, na absenci patřičných judikaturních závěrů. Bylo tedy na Nejvyšším soudu, aby po vyhodnocení stěžovatelčiny námitky poukazující na individualizované rozhodnutí jako nepřípadné (bod 5), zaměřil svoji pozornost na to, zda není naplněn druhý z předpokladů přípustnosti dovolání. Protože tak v rozporu s čl. 36 odst. 1 Listiny neučinil, porušil právo stěžovatelky na soudní ochranu a přístup k soudu; došlo tak k odepření spravedlnosti *(denegatio iustitiae)*.

26. Z uvedených důvodů Ústavní soud stěžovatelčině ústavní stížnosti vyhověl a napadená rozhodnutí zrušil podle § 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

Sbirka_nalezu-82.indd 607 29.3.18 12:42

Sbirka_nalezu-82.indd 608 29.3.18 12:42

Č. 166

K výkladu právních norem z hlediska jejich smyslu a účelu
K otázce zahrnutí účelně vynaložených nákladů exekuce do majetkové podstaty v insolvenčním řízení

Obecné soudy poruší právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod ve spojení s čl. 95 odst. 1 Ústavy, provedou-li výklad kolidujících právních norem v rozporu s obecnými výkladovými pravidly, a ve svém důsledku tak vyloží právní normu v rozporu s jejím smyslem a účelem.

Právo exekutora na přednostní uspokojení odměny a náhrady nákladů exekuce je zakotveno v § 46 odst. 7 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů; skutečnost, že samotný zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, postavení tohoto nároku přímo neupravuje, neznamená, že tak nemůže učinit právní norma zakotvená v jiném zákoně.

Obecné soudy jsou povinny v případech vydávání výtěžku exekuce do insolvenčního řízení postupovat podle § 46 odst. 7 exekučního řádu tak, že insolvenčnímu správci exekutor vydá vymožené plnění po odpočtu nákladů exekuce; účelně vynaložené náklady exekuce, jejichž součástí je také odměna exekutora, se nestávají součástí majetkové podstaty v insolvenčním řízení.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jaromíra Jirsy (soudce zpravodaj) a soudců Jana Musila a Vladimíra Sládečka – ze dne 6. září 2016 sp. zn. IV. ÚS 378/16 ve věci ústavní stížnosti JUDr. Tomáše Vrány, pověřeného v době podání stížnosti vedením Exekutorského úřadu v Přerově, se sídlem v Přerově, Komenského náměstí 38, na jehož místo nastoupil s účinností od 1. 4. 2016 JUDr. Lukáš Jícha, zastoupený JUDr. Adamem Rakovským, advokátem, se sídlem v Praze 2, Václavská 316/12, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 11. 2015 sp. zn. 26 Cdo 3660/2015 a Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci ze dne 30. 3. 2015 č. j. 40 Co 96/2015-103, jimiž bylo rozhodnuto tak, že se insolvenčnímu správci vydává do majetkové podstaty úpadců celá částka, kterou stěžovatel jakožto exekutor vymohl v exekučním řízení, a to bez odpočtu nákladů exekuce, za účasti Nejvyššího soudu a Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci jako účastníků řízení a Mgr. Renáty Jančové, advokátky, se sídlem

Sbirka_nalezu-82.indd 609 29.3.18 12:42

v Bruntále, Dr. E. Beneše 1873/61, insolvenční správkyně úpadců Josefa Macečka a Bronislavy Macečkové, jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 11. 2015 sp. zn. 26 Cdo 3660/2015 a usnesení Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci ze dne 30. 3. 2015 č. j. 40 Co 96/2015-103 se zrušují, neboť jimi bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a princip vázanosti soudů zákonem podle čl. 95 odst. 1 Ústavy.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a řízení před obecnými soudy

1. JUDr. Tomáš Vrána vedl jako soudní exekutor (dále jen „exekutor") exekuci na majetek povinných Josefa Macečka a Bronislavy Macečkové (dále jen „úpadci"), kteří dne 25. 7. 2014, v průběhu exekučního řízení, podali dlužnický insolvenční návrh. V rámci následného insolvenčního řízení bylo vydáno dne 13. 8. 2014 usnesení o předběžném opatření, jímž insolvenční soud exekutorovi povolil provést již nařízenou dražbu nemovité věci s omezením, aby byl výtěžek dosažený zpeněžením zde specifikované bytové jednotky po celou dobu k dispozici v probíhajícím insolvenčním řízení. Exekutor provedl týž den dražbu a usnesením č. j. 103 Ex 33580/12-86 udělil příklep vydražiteli s nejvyšším podáním ve výši 360 000 Kč.

2. Dne 19. 11. 2014 byl insolvenčním soudem zjištěn úpadek. Dne 28. 11. 2014 vydal exekutor usnesení, tzv. malý rozvrh podle § 337 a násl. o. s. ř., č. j. 103 Ex 33580/12-96, kterým rozhodl o rozdělení výtěžku provedené exekuce – od vymožené částky 360 000 Kč podle § 46 odst. 7 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „ex. řád") odečetl náklady exekuce ve výši 75 356 Kč a zbývající částku 284 644 Kč určil k vydání insolvenčnímu správci úpadců.

3. Proti tomuto usnesení soudního exekutora se insolvenční správce odvolal a odvolací soud napadeným usnesením rozhodnutí změnil tak, že se insolvenčnímu správci vydává celá vymožená částka 360 000 Kč, tedy výtěžek dražby bez odpočtu nákladů exekuce.

4. Exekutor a oprávněný z exekuce podali proti usnesení odvolacího soudu dovolání, které dovolací soud odmítl, neboť dospěl k závěru, že odvolací soud rozhodl v souladu s ustálenou judikaturou Nejvyššího soudu [zejm. s usnesením ze dne 23. 10. 2014 sp. zn. 21 Cdo 3182/2014 (R 32/2015)]

Sbirka_nalezu-82.indd 610 29.3.18 12:42

a neshledal důvody, aby se od právního názoru plynoucího z uvedeného usnesení odchýlil.

II. Ústavní stížnost a vyjádření dalších účastníků

5. Proti usnesením odvolacího a dovolacího soudu podal exekutor ústavní stížnost, v níž uvádí, že bylo porušeno jeho ústavně zaručené právo, zejména právo na majetek a na spravedlivý proces. Obecné soudy se podle něj dopustily nepřípustného „normotvorného" výkladu kogentního ustanovení § 46 odst. 7 exekučního řádu, které aplikovaly v rozporu s jeho zněním, resp. rozhodly se jej neaplikovat v celém jeho znění. Jejich výklad uvedeného ustanovení byl pro stěžovatele nepředvídatelný, nezohledňující vůli zákonodárce, specifické postavení exekutora ani princip zásluhovosti, který by měl ovládat rozhodování o nákladech exekuce.

6. Odvolací soud ve svém vyjádření uvedl, že ve věci jde o konkurenci dvou ustanovení, a to § 46 odst. 7 exekučního řádu a § 5 odst. 1 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon); považuje soudního exekutora za „řadového věřitele", který měl svoji pohledávku spočívající v odměně a nákladech exekuce řádně přihlásit v insolvenčním řízení. Opačný přístup považuje za zvýhodnění jednoho z věřitelů, což odporuje zásadám insolvenčního řízení. K tomu odkazuje na usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 10. 2014 sp. zn. 21 Cdo 3182/2014 (R 32/2015 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek).

7. Dovolací soud považuje své rozhodnutí o nepřípustnosti dovolání za správné, neboť napadené usnesení bylo v souladu s rozhodovací praxí dovolacího soudu a nebyl důvod, aby se v této věci od své praxe odchýlil.

8. Insolvenční správce se ke stížnosti nevyjádřil.

III. Podmínky řízení

9. Ústavní stížnost byla podána včas, exekutor byl v souladu s § 30 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu") v době podání stížnosti zastoupen advokátem (stejným advokátem je nyní zastoupen i jeho nástupce v exekutorském úřadu – JUDr. Lukáš Jícha). Stížnost rovněž není nepřípustná ve smyslu § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu, neboť exekutor, slovy zákona, „vyčerpal" všechny procesní prostředky, které mu zákon k ochraně práva poskytuje.

10. Ústavní stížnost podala fyzická osoba vykonávající pravomoci soudního exekutora, který jako takový činí ve věcech nuceného výkonu rozhodnutí úkony soudu prvního stupně. V rámci výkonu této funkce je exekutor považován jednak za orgán veřejné moci, který není způsobilý být nositelem základních práv a svobod, zároveň však také za fyzickou osobu – podnikatele, a tedy poživatele základních práv. Exekutor tak

Sbirka_nalezu-82.indd 611 29.3.18 12:42

vystupuje ve dvojím postavení a je nutné pečlivě zvážit, zda v právě projednávaném případě lze upřednostnit jeho postavení jako fyzické osoby [k postavení exekutora srovnej stanovisko pléna Ústavního soudu ze dne 9. 11. 1999 sp. zn. Pl. ÚS-st. 9/99 (ST 9/16 SbNU 372) a stanovisko pléna Ústavního soudu ze dne 12. 9. 2006 sp. zn. Pl. ÚS-st. 23/06 (ST 23/42 SbNU 545)].

11. Aktivní legitimaci k podání ústavní stížnosti má podle relevantní části § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu fyzická osoba, jestliže tvrdí, že: 1. pravomocným rozhodnutím v řízení, jehož byla účastníkem; 2. opatřením; 3. jiným zásahem orgánu veřejné moci bylo porušeno její základní právo nebo svoboda zaručené ústavním pořádkem. Aktivní legitimaci exekutora nelze v tomto případě dovodit podle první a druhé alternativy [srov. např. usnesení Ústavního soudu ze dne 5. 9. 2013 sp. zn. II. ÚS 2690/13 (v SbNU nepublikováno, dostupné stejně jako ostatní rozhodnutí Ústavního soudu na http://nalus.usoud.cz)]. Na druhou stranu je nepochybné, že napadenými rozhodnutími došlo k zásahu do oprávněných zájmů exekutora na odměnu a náhradu nákladů, jež dosud „ze svého" vynaložil k provedení exekuce, neboť jimi byly výrazně omezeny, ne-li zcela vyloučeny, jeho možnosti, jak se odměny domoci – průmět tohoto oprávněného zájmu do majetkové sféry exekutora je tedy zjevný. Z uvedeného lze dovodit, že napadené rozhodnutí zasáhlo exekutora ve sféře jeho činnosti, v níž vystupuje jako „podnikatel" se svými nároky na odměnu, a v tomto ohledu základních práv požívá. Ústavní soud proto dospěl k závěru, že jde o aktivní legitimaci založenou podle třetí alternativy, tedy jde o jiný zásah orgánu veřejné moci, konkrétně pravomocným rozhodnutím v řízení, v němž sice exekutor nevystupoval jako účastník, ale jímž bylo zasaženo do jeho oprávněných zájmů, resp. základních práv, v podobné intenzitě, jako by jím byl.

12. O ústavní stížnosti rozhodl Ústavní soud bez nařízení ústního jednání, neboť v intencích § 44 věty první zákona o Ústavním soudu dospěl k závěru, že by při něm nebylo možné očekávat další objasnění věci.

IV. Posouzení ústavní stížnosti

13. Úvodem považuje Ústavní soud za nezbytné připomenout aktuální praxi soudů při rozhodování o vydání nákladů exekuce insolvenčnímu správci a zrekapitulovat znění relevantních zákonných ustanovení.

14. Nejvyšší soud zařadil do Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. R 32/2015 své usnesení, jímž odmítl dovolání soudního exekutora proti rozhodnutí odvolacího soudu, který změnil exekutorovo rozhodnutí, tzv. malý rozvrh výtěžku zpeněžení majetku povinného, a uložil mu, aby celý výtěžek exekuce poukázal insolvenčnímu správci úpadců, v exekučním řízení v postavení povinných. V rozhodnutí uvádí následující: „V této věci dochází ke konkurenci dvou zákonných ustanovení, a to shora

Sbirka_nalezu-82.indd 612 29.3.18 12:42

citovaného ustanovení § 46 odst. 7 ex. řádu a ustanovení § 5 odst. 1 písm. a) a b) insolvenčního zákona. Jestliže insolvenční zákon říká, že ‚věřitelé, kteří mají podle tohoto zákona zásadně stejné nebo obdobné postavení, mají v insolvenčním řízení rovné možnosti' (zásada poměrného uspokojení věřitelů v rámci insolvenčního řízení), nelze než dovodit, že se toto ustanovení musí vztahovat na všechny věřitele úpadce. Tímto věřitelem je nutně i soudní exekutor, kterému v průběhu exekuce vznikají náklady uvedené v ustanovení § 87 odst. 1 ex. řádu. V okamžiku, kdy soudní exekutor vymohl při provádění exekuce pohledávku (její část), vzniká mu právo na náhradu nákladů řízení (jako v této věci). Jestliže má z tohoto titulu pohledávku vůči povinnému – úpadci (ať již vymahatelnou podle příkazu k úhradě nákladů exekuce nebo ne), je povinen ji přihlásit v přihlašovací lhůtě do insolvenčního řízení k jejímu uspokojení z majetkové podstaty úpadce, jak správně dovozuje dovolatel ‚v řadě s ostatními věřiteli'. V opačném případě (rozhodnutím podle ustanovení § 46 odst. 7 ex. řádu a vydáním vymoženého plnění po odečtení nákladů exekuce) by došlo k nepřípustnému zvýhodnění jednoho z věřitelů úpadce. Aplikovat ustanovení § 46 odst. 7 věty druhé ex. řádu v jeho doslovném znění proto nelze; jinak řečeno, soudní exekutor je povinen po zahájení insolvenčního řízení na majetek v exekuci povinného vydat do majetkové podstaty úpadce jím v exekuci vymožené plnění bez odpočtu nákladů exekuce a jako věřitel úpadce náklady exekuce (svoji pohledávku) přihlásí do insolvenčního řízení."

15. Ustanovení § 46 odst. 7 exekučního řádu (v době vydání napadených rozhodnutí v § 46 odst. 6 exekučního řádu) přitom zní: „Je-li exekuční řízení podle zvláštního právního předpisu přerušeno nebo zvláštní právní předpis stanoví, že exekuci nelze provést, exekutor nečiní žádné úkony, jimiž se provádí exekuce, pokud zákon nestanoví jinak. Insolvenčnímu správci nebo v rámci likvidace dědictví do likvidační podstaty exekutor vydá vymožené plnění bezodkladně po právní moci usnesení, kterým rozhodne po odpočtu nákladů exekuce o vydání vymoženého plnění insolvenčnímu správci nebo do likvidační podstaty."

16. Citované ustanovení exekučního řádu do něj bylo začleněno novelou provedenou zákonem č. 286/2009 Sb., kterou byl s účinností od 1. 11. 2009 změněn zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů. Důvodová zpráva k relevantní problematice uvádí následující: „Navrhovaná úprava reaguje na nový zákon o insolvenčním řízení, případně na jiné případy, kdy jiný právní předpis stanoví, že exekuční řízení nelze provést. Nestanoví-li takový předpis jinak, platí, že exekutor nečiní žádné úkony k provedení exekuce."

17. Ustanovení § 5 insolvenčního zákona (účinného od 1. 1. 2008) zakotvuje zásady insolvenčního řízení a zní: „Insolvenční řízení spočívá zejména na těchto zásadách:

Sbirka_nalezu-82.indd 613 29.3.18 12:42

a) insolvenční řízení musí být vedeno tak, aby žádný z účastníků nebyl nespravedlivě poškozen nebo nedovoleně zvýhodněn a aby se dosáhlo rychlého, hospodárného a co nejvyššího uspokojení věřitelů;

b) věřitelé, kteří mají podle tohoto zákona zásadně stejné nebo obdobné postavení, mají v insolvenčním řízení rovné možnosti;

c) nestanoví-li tento zákon jinak, nelze práva věřitele nabytá v dobré víře před zahájením insolvenčního řízení omezit rozhodnutím insolvenčního soudu ani postupem insolvenčního správce;

d) věřitelé jsou povinni zdržet se jednání, směřujícího k uspokojení jejich pohledávek mimo insolvenční řízení, ledaže to dovoluje zákon."

18. Z výše uvedeného vyplývá, že zákonodárce v návaznosti na přijetí insolvenčního zákona novelizoval exekuční řád, v němž zakotvením ustanovení § 46 odst. 7 (dříve § 46 odst. 6) stanovil určitý postup (nejen) pro případ souběhu insolvenčního a exekučního řízení. V tomto ustanovení je explicitně uvedeno, že exekutor si smí z částky vymožené v rámci exekuce ponechat (odpočíst) náklady exekuce a do insolvenčního řízení vydat toliko tzv. čistý výtěžek exekuce. Tímto způsobem zákonodárce zohlednil zvláštní postavení soudního exekutora a vyloučil jej podle závěru Ústavního soudu jednoznačně z řad ostatních věřitelů, ergo se na něj v této části nevztahují obecné zásady insolvenčního řízení.

19. Obecné soudy vycházely v napadených rozhodnutích z právního názoru a závěru vysloveného v citovaném usnesení Nejvyššího soudu, který však Ústavní soud považuje za nedostatečně odůvodněný. Je-li nosným argumentem napadených rozhodnutí odkaz na usnesení ze dne 23. 10. 2014 sp. zn. 21 Cdo 3182/2014, je nezbytné zkoumat především, zda toto odkazované rozhodnutí obsahuje ústavněprávně akceptovatelnou argumentaci. Ústavní soud však dospěl k závěru, že Nejvyšší soud provedl výklad dvou kolidujících právních norem jednoduchého práva nedostatečně důkladně a že odůvodnění jím vyslovených právních závěrů ústavněprávním požadavkům na obsah a kvalitu nevyhovuje. Pakliže soud posuzuje dvě kolidující právní normy, je k naplnění těchto požadavků nezbytné, aby buď aplikoval obecně uznávaná výkladová pravidla, nebo přesvědčivě vyložil, proč je právě v tomto případě není možné použít. Nepostupoval-li soud tímto způsobem, jde o projev svévole; situace je o to závažnější, pokud se takové rozhodnutí publikuje v tzv. „zelené sbírce", která je v soudní praxi obecně používaná jako pramen závazných právních názorů, přestože tomu tak formálně není.

20. Provedením systematického výkladu za použití obecných pravidel *lex specialis derogat legi generali* a *lex posterior derogat legi priori* (viz Harvánek, J. a kol. Teorie práva. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 376.) se jeví jednoznačnou aplikační přednost ustanovení exekučního řádu přijatého „v reakci na nový insolvenční zákon", a to tím spíše,

Sbirka_nalezu-82.indd 614 29.3.18 12:42

že přímo upravuje řešenou situaci, a odlišný závěr by v podstatě obsah právní normy obsažené v § 46 odst. 7 ex. řádu vyprázdnil.

21. Ústavní soud v tomto směru přisvědčuje argumentu stěžovatele, že obecné soudy, pokud záměrně neaplikovaly výslovné znění kogentní normy zákona stanovící určitý postup, dopouštějí se svévole, neboť jim nepřísluší právo „ignorovat" text zákona. Soudy jsou podle čl. 95 odst. 1 Ústavy zákonem vázány; není přípustné, aby se svévolně rozhodly určitý zákon nepoužít, aniž by pomocí výkladových pravidel ústavně konformním způsobem racionálně zhodnotily, které ustanovení má aplikační přednost. Ústavní soud k tomu ve svém nálezu ze dne 4. 2. 1997 sp. zn. Pl. ÚS 21/96 (N 13/7 SbNU 87; 63/1997 Sb.), uvedl, že „soud není absolutně vázán doslovným zněním zákonného ustanovení, neboť se od něj smí a musí odchýlit v případě, kdy to vyžaduje ze závažných důvodů účel zákona, historie jeho vzniku, systematická souvislost nebo některý z principů, jež mají svůj základ v ústavně konformním právním řádu jako významovém celku. Je však nutné se přitom vyvarovat libovůle – rozhodnutí soudu se musí zakládat na racionální argumentaci". Právě taková racionální argumentace však napadeným rozhodnutím schází. Ústavní soud je navíc přesvědčen, že nelze najít argumenty, které by překonaly výše provedený systematický výklad dotčených právních norem podpořený interpretací vůle zákonodárce při jejich přijímání zásadou rovnosti v právech i zásluhovosti.

22. Projevem nepřípustné svévole je rovněž závěr Nejvyššího soudu z citovaného usnesení, že exekutora je nezbytné považovat za „řadového věřitele" a vyžadovat, aby své nároky vymáhal v insolvenčním řízení spolu s ostatními věřiteli. Uvedený závěr totiž Nejvyšší soud dostatečně nevysvětlil, neboť argumentace v tomto směru představuje toliko obecný výklad základního principu insolvenčního práva – principu poměrného uspokojování věřitelů, přičemž v odůvodnění rozhodnutí zcela absentují úvahy, zda jiná právní norma případně nezakotvuje z této zásady výjimku a zda nelze považovat nároky exekutora za privilegované. Zákonodárce má k dispozici širokou škálu způsobů, jak realizovat svoji zákonodárnou pravomoc, a je limitován toliko pravidly zakotvenými v předpisech vyšší právní síly a pravidly legislativními. Nezařadil-li nároky exekutora explicitně do výčtu privilegovaných „zapodstatových" pohledávek, neznamená to, že těmto nárokům nemohl přiznat privilegovaný status jinak, byť v jiném právním předpisu. Právě takovou úvahu však odůvodnění citovaného usnesení Nejvyššího soudu postrádá – mají-li závěry tohoto soudu obstát, musí z nich být zřejmé, proč nelze dojít k závěrům uvedeným v bodě 18 tohoto nálezu; Ústavní soud je však přesvědčen, že takovou argumentaci nelze nalézt.

23. Jako *obiter dictum* uvádí Ústavní soud následující:

Východiskem pro posouzení oprávněnosti požadavku na zaručenou odměnu exekutora je úvaha, že soudní exekutor a insolvenční správce

Sbirka_nalezu-82.indd 615 29.3.18 12:42

vykonávají v zásadě obdobnou činnost; cílem obou je zajistit uspokojení přihlášených věřitelů prostřednictvím autoritativního nakládání s majetkem povinného (resp. úpadce), za což jim náleží odměna. Je však zjevně neopodstatněné, aby insolvenční správce měl za tuto svoji činnost odměnu v podstatě zajištěnu, zatímco exekutor se ocitá ve stavu nepředvídatelnosti a nejistoty, zda se své odměny (a rovněž hotových výdajů, které k uspokojení věřitele vynaložil) kdy dočká, a v jaké výši. Zákonodárce zařadil nárok insolvenčního správce na odměnu a náhradu nákladů na první místo kategorie pohledávek za majetkovou podstatou [§ 168 odst. 2 písm. a) insolvenčního zákona], tedy pohledávek, které se uspokojují v plné výši a kdykoliv po rozhodnutí o úpadku. Stejný nárok na odměnu a náhradu nákladů by měl mít i exekutor, který provádí obdobnou činnost. Insolvenční zákon exekutora sice považuje za řadového věřitele s běžnou pohledávkou, zákonodárce však zjevně k zajištění jeho odměny zvolil jiný postup, a to právě možnost ponechat si část výtěžku zpeněžení přímo při vydávání vymoženého plnění do insolvenčního řízení. Obecné soudy tento aspekt ovšem nijak nezvážily a bez vysvětlení považují nárok exekutora na odměnu a náhradu nákladů za nárok řadového věřitele.

24. Ústavní soud neshledává žádný podstatný rozdíl mezi situací, kdy je dražen majetek povinného exekutorem a kdy insolvenčním správcem, nevidí proto důvod, aby byla za tuto činnost insolvenčnímu správci odměna zajištěna formou prvořadé zapodstatové pohledávky, zatímco exekutor by odměnu za tuto činnost musel vymáhat jako řadový věřitel. Také z tohoto pohledu proto považuje argumenty obecných soudů za nesprávné, neboť právě ustanovení § 46 odst. 7 exekučního řádu, které nepoužily, zajišťuje pohledávce exekutora výsadní postavení podobně, jako je zajišťuje § 168 odst. 2 písm. a) insolvenčního zákona pohledávce insolvenčního správce. Závěr, že v situaci, kdy exekutor a insolvenční správce činí tentýž úkon, oba jej činí v rámci úřední pravomoci, jeden z nich právo na odměnu zajištěno má, a druhý nikoliv, není opodstatněný.

25. V projednávaném případě exekutor provedl nařízenou dražbu na základě souhlasu insolvenčního soudu uděleného předběžným opatřením. Stěží by však exekutor návrh na toto předběžné opatření podal, byl-li by si vědom, že za provedení dražby nemá zajištěnu odměnu. V rámci hospodárnosti exekučního a insolvenčního řízení je namístě, aby již zorganizovanou dražbu provedl exekutor, místo aby ji znovu musel zorganizovat insolvenční správce. Exekutor nařízenou dražbu provedl s legitimním očekáváním, že za ni obdrží odměnu, kterou si bude moci v souladu s § 46 odst. 7 exekučního řádu ponechat; byl-li by si vědom, že ji bude muset odevzdat do insolvenčního řízení a jejího uspokojování se domáhat spolu s řadovými věřiteli, sotva by žádal insolvenční soud o povolení, aby ji mohl provést.

Sbirka_nalezu-82.indd 616 29.3.18 12:42

26. V situaci, kdy by insolvenční soud exekutorovi nepovolil provést dražbu a provedl by ji posléze insolvenční správce v rámci insolvenčního řízení, jeho odměna a náhrada nákladů by byla uspokojena přednostně, a to v obdobné výši, jakou by si za její provedení ponechal exekutor. Nelze proto ani přisvědčit argumentům obecných soudů, že přednostním uspokojením nároku exekutora na odměnu a náhradu nákladů by došlo k znevýhodnění ostatních věřitelů, neboť ti by bývali byli stejným způsobem „zkráceni" také v situaci, kdy by dražbu provedl insolvenční správce.

V. Závěr

27. Ústavní soud dospěl k závěru, že napadenými rozhodnutími bylo porušeno právo na spravedlivý proces stěžovatele z následujících důvodů: Obecné soudy rozhodly (a v obdobných případech běžně rozhodují) v intencích výkladu zákona dovolacím soudem přijatého v odmítavém usnesení ze dne 23. 10. 2014 sp. zn. 21 Cdo 3182/2014 (R 32/2015 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek). Tento výklad a závěr z něj plynoucí však považuje Ústavní soud za neodůvodněný, tedy svévolný, nerespektující obecná výkladová pravidla, aniž by pro to existoval dostatečný důvod, a nelze z něj proto vycházet. Nelze připustit, aby obecné soudy nerespektovaly zákon, jímž jsou podle čl. 95 Ústavy vázány, a neprovedly výklad kolidujících právních norem odpovídajícím způsobem. Soudy v tomto případě neaplikovaly kogentní normu regulující nastalou situaci jako *lex specialis posterior*, a přiklonily se k výkladu prosazovanému Nejvyšším soudem, který však Ústavní soud nepovažuje ani za správný, ani za přesvědčivě odůvodněný. Rozhodnutí obecných soudů bylo navíc pro stěžovatele ve své době nepředvídatelné.

28. Obecné soudy jsou povinny v případech vydávání výtěžku exekuce do insolvenčního řízení postupovat podle § 46 odst. 7 ex. řádu tak, že insolvenčnímu správci exekutor vydá vymožené plnění po odpočtu nákladů exekuce; účelně vynaložené náklady exekuce, jejichž součástí je také odměna exekutora, se nestávají součástí majetkové podstaty v insolvenčním řízení.

29. S ohledem na výše popsané porušení základních práv stěžovatele na spravedlivý proces zaručených čl. 36 odst. 1 Listiny, porušení zásady rovnosti práv ve smyslu čl. 1 Listiny a porušení principu vázanosti soudu zákony ve smyslu čl. 95 odst. 1 Ústavy Ústavní soud ústavní stížností napadená rozhodnutí obecných soudů podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil. Takto rozhodl mimo ústní jednání, neboť od něj nebylo možné očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Sbirka_nalezu-82.indd 617 29.3.18 12:42

Odlišná stanoviska

Odlišné stanovisko soudce Jana Musila

Nesouhlasím s výrokem a s odůvodněním nálezu sp. zn. IV. ÚS 378/16. Podle § 22 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, k nálezu zaujímám odlišné stanovisko, které odůvodňuji takto:

1. Jsem toho názoru, že ústavní stížnost, podaná bývalým soudním exekutorem JUDr. Tomášem Vránou, měla být odmítnuta, resp. zamítnuta. K tomuto závěru mě vede několik důvodů:

2. Nesdílím názor, že napadená rozhodnutí obecných soudů porušují právo stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a princip vázanosti soudů zákonem podle čl. 95 odst. 1 Ústavy. Porušení těchto ústavních norem spatřuje nález v tom, že obecné soudy ve svých rozhodnutích „záměrně neaplikovaly výslovné znění kogentní normy zákona stanovující určitý postup", čímž se prý dopustily svévole.

3. Konkrétně prý obecné soudy nesprávně aplikovaly ustanovení § 5 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ačkoliv měly správně aplikovat ustanovení § 46 odst. 7 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, čímž prý porušily uznávaná interpretační kolizní pravidla *lex specialis derogat generali* a *lex posterior derogat priori*. Navíc nález obecným soudům vytýká, že svůj odklon od interpretačních pravidel přesvědčivě nezdůvodnily.

4. Tyto výtky na adresu obecných soudů nepokládám za oprávněné.

5. Domnívám se totiž, že obecné soudy v posuzované věci provedly správnou interpretaci zákonných ustanovení, která stojí ve vzájemné kolizi. Soudy přitom použily obecně uznávanou metodu systematického výkladu, při níž interpretovaly sporné ustanovení § 46 odst. 7 exekučního řádu v souvislosti s ustanovením § 5 insolvenčního zákona. Taková interpretace zákonné normy, bohužel zákonodárcem nepřesně formulované, je nepochybně záležitostí obecných soudů a při dodržení potřebných interpretačních pravidel a při dosažení ústavně konformního výsledku proti ní nelze nic namítat.

6. Interpretace aplikovaného ustanovení § 46 odst. 7 exekučního řádu byla nutná proto, že zákonodárcem použitá formulace („Insolvenčnímu správci … do likvidační podstaty exekutor vydá vymožené plnění bezodkladně po právní moci usnesení, kterým rozhodne po odpočtu nákladů exekuce o vydání vymoženého plnění insolvenčnímu správci nebo do likvidační podstaty.") je jazykově neobratná, nepřesná, tím i nejasná. Tato formulace nelogicky spojuje do jedné věty dvě různé povinnosti exekutora:

Sbirka_nalezu-82.indd 618 29.3.18 12:42

a) povinnost vydat vymožené plnění insolvenčnímu správci (přičemž zákonný text v tomto případě rozsah vydání explicite nestanoví ani neomezuje, což připouští i interpretaci, že exekutor má vydat celé vymožené plnění, tj. bez odpočtu nákladů exekuce);

b) povinnost rozhodnout o vydání vymoženého plnění (zákonný text v tomto případě nepřesně mluví o povinnosti exekutora vydat „usnesení, kterým rozhodne po odpočtu nákladů exekuce o vydání vymoženého plnění insolvenčnímu správci", aniž by text uváděl, kým a v jakém rozsahu má být tento odpočet proveden).

7. Obecné soudy, včetně Nejvyššího soudu [který jako vrcholný soudní orgán má rozhodováním o mimořádných opravných prostředcích zajišťovat jednotu a zákonnost rozhodování – viz § 14 odst. 1 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů], v posuzované věci při interpretaci aplikovaných zákonných norem respektovaly názor, vyslovený již dříve v judikátu Nejvyššího soudu, zveřejněném ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. R 32/2015, v němž se praví, že „soudní exekutor je povinen po zahájení insolvenčního řízení na majetek v exekuci povinného vydat do majetkové podstaty úpadce jím v exekuci vymožené plnění bez odpočtu nákladů exekuce a jako věřitel úpadce náklady exekuce (svoji pohledávku) přihlásí do insolvenčního řízení".

8. Obecné soudy svůj závěr odůvodnily úvahou, že odpočtem nákladů exekuce z výtěžku provedené dražby, vydávaného do majetkové podstaty v insolvenčním řízení, by došlo ke zvýhodnění jednoho z věřitelů (soudního exekutora), což by odporovalo zásadám insolvenčního řízení.

9. Na takovém závěru obecných soudů neshledávám nic protiústavního, lze jej dokonce argumentačně podepřít nejen rozporem se zásadami insolvenčního řízení, ale i ústavněprávním principem rovnosti v právech (čl. 1 Listiny) a principem rovnosti zákonného obsahu a ochrany vlastnického práva všech vlastníků (čl. 11 odst. 1 Listiny).

10. Neztotožňuji se s názorem obsaženým v bodě 22 odůvodnění nálezu, že ustanovením § 46 odst. 7 exekučního řádu (které nález pokládá za *lex specialis*) zákonodárce zakotvil „privilegovaný status" pohledávek soudního exekutora. Je logické předpokládat, že pokud by zákonodárce takový záměr privilegovat pohledávky exekutora měl, zakotvil by takovou úpravu výslovně buď do § 168 insolvenčního zákona (tím, že by pohledávku exekutora na úhradu nákladů exekuce zařadil mezi pohledávky za majetkovou podstatou), nebo do ustanovení § 337 a násl. o. s. ř., pojednávajících o rozvrhu rozdělované podstaty. Žádnou takovou výslovnou speciální úpravu však zákonodárce nepřijal.

Sbirka_nalezu-82.indd 619 29.3.18 12:42

11. Nevidím ostatně žádný racionální důvod, proč by zákonodárce měl takový „privilegovaný status“ pro uspokojení pohledávky soudního exekutora vytvářet a proč by takový status měl Ústavní soud na ústavněprávní úrovni chránit.

12. V této souvislosti poukazuji zejména na stanovisko pléna Ústavního soudu ze dne 12. září 2006 sp. zn. Pl. ÚS-st.23/06 (ST 23/42 SbNU 545), dále jen „stanovisko“, v němž se mj. v bodě 5 připomíná základní premisa, vyslovená již v usnesení sp. zn. II. ÚS 150/04 ze dne 31. 8. 2004 (v SbNU nepublikováno), totiž že „exekutor vystupuje při své činnosti v postavení podnikatele podle obchodního zákoníku“, z čehož pojmově vyplývá to, že musí snášet i určitá rizika. Dále se v bodě 6 stanoviska uvádí, že exekutor, jako nositel přiznané pohledávky na náhradu nákladů „není již v postavení vykonavatele veřejné moci, ale v postavení běžného věřitele“. V bodě 7 stanoviska se dále uvádí: „Exekutor má totiž v průběhu exekuce dvojí postavení a jeho charakter se mění. Je totiž třeba odlišovat vlastní exekuční činnost při vymáhání pravomocného rozhodnutí, kdy vystupuje jako veřejný činitel, od jeho postavení při rozhodování soudu o nákladech řízení, kdy je v postavení účastníka řízení.“

13. V bodě 8 stanoviska se uvádí: „Závěry o postavení exekutora a jeho nárocích na odměnu jsou ve shodě i s právním názorem vysloveným Evropským soudem pro lidská práva ve věci *Van der Mussele proti Belgii* (rozsudek ze dne 23. listopadu 1983), jenž je dle názoru pléna plně použitelný na daný případ. Osoba zapsaná do seznamu exekutorů svým návrhem na zápis a provedením zápisu do seznamu dala souhlas s prováděním činnosti exekutora a s tím spojenými riziky, k nimž náleží i riziko, že ne ve všech případech dosáhne exekutor uspokojení svých zákonných nároků.“

14. Přihlédnout je třeba rovněž k tomu, že ústavní stížností napadená rozhodnutí obecných soudů neodpírají exekutorovi náhradu nákladů exekuce (což by ve svém důsledku mohlo znamenat zmenšení majetku exekutora, a tedy porušení čl. 11 Listiny). Tato rozhodnutí řeší toliko dílčí problém časového okamžiku, kdy má být uspokojen nárok soudního exekutora na úhradu nákladů dražby. Konkrétně jde o otázku, zda si soudní exekutor může náklady dražby sám sobě ihned inkasovat z výnosu dražby, nebo zda má náklady, vynaložené na dražbu, uplatnit jako svou pohledávku u insolvenčního správce v řadě ostatních věřitelů úpadce a vyčkat na rozhodnutí insolvenčního správce o poměrném uspokojení všech věřitelů úpadce.

15. Námitky proti přijatým rozhodnutím nelze vybudovat na námitce, že výtěžek insolvenčního řízení možná neumožní uspokojit exekutorův nárok na náhradu nákladů exekuce. V daném stadiu řízení, kdy dochází teprve k vydávání výtěžku dražby do majetkové podstaty úpadce, je taková námitka pouhou domněnkou či spekulací. Skutečný výsledek insolvenčního

Sbirka_nalezu-82.indd 620 29.3.18 12:42

řízení může být i jiný, tj. takový, že dojde k uspokojení pohledávky soudního exekutora v celém rozsahu.

16. Za nepřiléhavou pokládám také argumentaci nálezu srovnávající postavení soudního exekutora a insolvenčního správce při uspokojování jejich pohledávek v insolvenčním řízení a vycházející z teze, že oba „vykonávají v zásadě obdobnou činnost“ (bod 23 odůvodnění nálezu). Taková argumentace je ústavněprávně irelevantní již proto, že Listina v čl. 28 zakotvuje právo na spravedlivou odměnu za práci toliko pro zaměstnance; ani soudní exekutor, ani insolvenční správce takový status nemají. Ústavním principem není ani stejnost uspokojení nároku na náhradu nákladů řízení.

17. Dodávám, že předchozími úvahami nechci nikterak snižovat či zpochybňovat postavení soudních exekutorů. Jejich role je nepochybně prospěšná s významná, což je zřejmé z právní úpravy jejich statusu v exekučním řádu nebo z toho, že jim trestní zákoník v § 127 odst. 1 písm. f) poskytuje trestněprávní ochranu jakožto úřední osoby. Z tohoto postavení však nelze dovozovat privilegovaný způsob uspokojování pohledávek soudního exekutora v insolvenčním řízení.

18. Spíše jen na okraj svého disentu bych chtěl dodat několik obecných poznámek:

19. Po obsahové stránce se rozhodování obecných soudů ve věci týkalo nákladů exekučního řízení.

20. Chci zdůraznit, že Ústavní soud by měl být zásadně při posuzování otázek nákladů řízení nanejvýše zdrženlivý, jak sám opakovaně deklaroval ve své judikatuře. Jako příklad lze uvést názor vyslovený v usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2257/08 ze dne 7. 7. 2009, v němž se praví, že problematika nákladů řízení „… zpravidla nemůže být předmětem ústavní ochrany, neboť samotný spor o náhradu nákladů řízení, i když se může citelně dotknout některého z účastníků řízení, obvykle nedosahuje intenzity zakládající porušení jejich základních práv a svobod (srov. např. usnesení sp. zn. IV. ÚS 10/98, sp. zn. II. ÚS 130/98, sp. zn. I. ÚS 30/02, sp. zn. IV. ÚS 303/02, sp. zn. III. ÚS 255/05 a další dostupná na http://nalus.usoud.cz). Rozhodování o nákladech řízení před obecnými soudy je zásadně jejich doménou, neboť se zde zobrazují aspekty nezávislého soudního rozhodování …“.

21. Ačkoliv Ústavní soud obecně deklaruje ve věcech nákladů řízení svou zdrženlivost, ve skutečnosti tuto zásadu příliš nerespektuje a k věcnému přezkumu napadených rozhodnutí obecných soudů o nákladech řízení nezřídka až příliš horlivě přistupuje, což nepochybně povzbuzuje potenciální stěžovatele k podávání takových ústavních stížností. To vede k tomu, že agenda týkající se nákladů řízení představuje značný podíl nápadu Ústavního soudu. Aniž bych měl k dispozici dlouhodobé statistické řady

Sbirka_nalezu-82.indd 621 29.3.18 12:42

o předmětové skladbě nápadu Ústavního soudu, uvedu alespoň ilustrativně několik dat o počtu ústavních stížností, jejichž předmětem byly náklady řízení (někdy společně s jinými námitkami): Takových ústavních stížností bylo podáno v roce 2011 – 567, v roce 2012 – 1 250, v roce 2013 – 537, v roce 2014 – 484, v roce 2015 – 326, v prvním pololetí 2016 – 158.

22. Lze dodat, že u nemalé části těchto ústavních stížností jako navrhovatelé figurují advokáti, soudní exekutoři a insolvenční správci.

23. Pokládám tento úkaz za velmi povážlivý a degradující roli Ústavního soudu. Má-li Ústavní soud plnit své základní poslání orgánu ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy), musí při vědomí svých kapacitních možností, daných počtem 15 soudců, využívat zákonných nástrojů, jak zabránit svému zahlcení. Ústavní soud by měl mít v tomto směru před očima varovný příklad štrasburského Evropského soudu pro lidská práva, který si dlouho nedokázal vytvořit účinné filtrační mechanismy, kterými by se bránil proti přetížení, což vedlo k neúnosně dlouhým průtahům řízení.

24. V historickém vývoji si právní nauka byla vědoma potřeby chránit vrcholné státní orgány před takovým osudem, a proto např. vzniklo prastaré latinské pravidlo *minima non curat praetor*.

25. Nechci tím tvrdit, že nyní projednávaná věc má *prima facie* bagatelní charakter (i když částka 75 356 Kč zajisté nepředstavuje pro Exekutorský úřad v Přerově, který zaměstnával zhruba 200 lidí a prováděl až 70 tisíc exekucí ročně, žádnou významnou sumu). Domnívám se však, že řádné posouzení sporů o náklady řízení má být zásadně ponecháno obecným soudům bez ohledu na výši sporné peněžní sumy a že Ústavní soud nemá být pokud možno do řešení takových sporů vtahován.

26. Též z tohoto důvodu se domnívám, že podané ústavní stížnosti nemělo být vyhověno.

Sbirka_nalezu-82.indd 622 29.3.18 12:42

Č. 167
K podmínkám vydání rozsudku pro uznání

V případě, kdy reakcí na kvalifikovanou výzvu podle § 114b odst. 1 o. s. ř. je vyjádření žalovaného, které jasně směřuje proti nároku, jenž je proti němu uplatňován, ale obsahuje procesní nedostatky, nesmí soud rozhodnout na základě fikce uznání nároku podle § 114b odst. 5 o. s. ř. a vydat rozsudek pro uznání podle § 153a odst. 3 o. s. ř., aniž by nejprve žalovaného vhodným způsobem vyzval k doplnění podání, popř. odstranění chyb, je-li to s ohledem na běh lhůty a dostupné informace v jeho možnostech.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jaromíra Jirsy (soudce zpravodaj) a soudců Jana Musila a Vladimíra Sládečka – ze dne 6. září 2016 sp. zn. IV. ÚS 1252/16 ve věci ústavní stížnosti Vladimíra Rámeše, zastoupeného JUDr. Lubošem Pospíšilem, advokátem, se sídlem v Litoměřicích, Osvobození 714/4, proti rozsudku Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 8. 2. 2016 č. j. 8 Co 109/2015-52, jímž byl potvrzen rozsudek soudu prvního stupně, a proti rozsudku Okresního soudu v Litoměřicích ze dne 17. 6. 2015 č. j. 14 C 8/2015-36, kterým byla coby rozsudkem pro uznání stěžovateli uložena povinnost zaplatit vedlejší účastnici řízení částku 40 000 Kč s příslušenstvím, za účasti Krajského soudu v Ústí nad Labem a Okresního soudu v Litoměřicích jako účastníků řízení a Ivety Aisbrychové, zastoupené JUDr. Kateřinou Šálkovou, advokátkou, se sídlem v Praze 3, náměstí Jiřího z Poděbrad 6, jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

Rozsudky Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 8. 2. 2016 č. j. 8 Co 109/2015-52 a Okresního soudu v Litoměřicích ze dne 17. 6. 2015 č. j. 14 C 8/2015-36 se zrušují, neboť jimi bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces zakotvené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a řízení před obecnými soudy

1. Stěžovateli v procesním postavení žalovaného byla dne 14. 5. 2015 soudem doručena tzv. kvalifikovaná výzva podle § 114b odst. 1 o. s. ř., kterou mu bylo uloženo, aby se ve stanovené lhůtě vyjádřil k žalobě, jinak bude

Sbirka_nalezu-82.indd 623 29.3.18 12:42

mít soud za to, že proti němu uplatňovaný nárok uznává, a rozhodne rozsudkem pro uznání na základě § 153a odst. 3 o. s. ř. Na tuto výzvu stěžovatel reagoval vyjádřením ze dne 24. 5. 2015, ve kterém uvádí: „… s podanou žalobou nesouhlasím, neboť důvody v ní uvedené jsou nepravdivé, a proto již nyní budu navrhovat její zamítnutí“ (dále jen „vyjádření 1“). Vyjádření 1 doplňuje odkazem na své vyjádření ze dne 29. 9. 2014 (vyjádření, na něž stěžovatel odkazuje, bude dále označováno jako „vyjádření 2“), které zaslal vedlejší účastnici a které obsahuje podrobnější informace ohledně jeho nesouhlasu s žalobou; zároveň navrhuje, aby vyjádření 2 soud vyžádal od vedlejší účastnice. Podání zakončuje tím, že případné doplnění svého vyjádření 1 předloží soudu po konzultaci se svým právním zástupcem, až mu udělí plnou moc.

2. Dne 25. 5. 2015 stěžovatel zmocnil zástupce, který 27. 5. 2015 nahlédl do spisu; lhůta k vyjádření ke kvalifikované výzvě k vyjádření k žalobě uplynula dne 15. 6. 2015.

3. Při jednání dne 17. 6. 2015 vydal nalézací soud rozsudek pro uznání, kterým plně vyhověl návrhu vedlejší účastnice. Rozsudek odůvodnil tím, že vyjádření 1 je příliš vágní a povrchní, neobsahuje odůvodnění ani důkazy, které by svědčily ve prospěch žalovaného, a nenaplňuje tak kvalitativní požadavky stanovené v § 114b odst. 1 o. s. ř. Vyjádření 2, které měla mít ve své dispozici vedlejší účastnice, soud nevyžádal s poukazem na to, že není obsahem spisu ani ze spisu nevyplývá, že by ho vedlejší účastnice mohla poskytnout. Na tomto základě soud dospěl k závěru, že nastala fikce uznání nároku ve smyslu § 114b odst. 5 o. s. ř., a vydal tzv. kontumační rozsudek pro uznání.

4. Proti tomuto rozsudku podal stěžovatel dne 3. 8. 2015 odvolání, které odůvodnil tak, že zákonné předpoklady pro rozhodnutí rozsudkem pro uznání nebyly splněny. Zdůrazňuje, že s žalobou ve vyjádření 1 výslovně nesouhlasil, což doplnil odkazem na vyjádření 2 zaslané vedlejší účastnici. Poukázal rovněž na to, že pokud nalézací soud nepovažoval jeho vyjádření 1 za dostatečné, mohl ho vyzvat k doplnění podání podle § 43 odst. 1 o. s. ř.; vydáním rozsudku nalézací soud výrazně zasáhl do jeho základních práv na soudní ochranu – přísně formalistickým a restriktivním výkladem soudu bylo porušeno jeho právo na spravedlivý proces.

5. Odvolací soud věc projednal a potvrdil rozhodnutí nalézacího soudu, pouze s formální korekcí výroku a navýšením nákladů řízení, ztotožnil se tak se závěrem nalézacího soudu, že vyjádření 1 nebylo způsobilé odvrátit fikci uznání žalobou uplatněného nároku. Odvolací soud dodává, že není povinností soudu vyžádat od ostatních účastníků vyjádření, jelikož povinnost tvrzení a důkazní stíhá přímo žalovaného. Podle odvolacího soudu nastala fikce uznání nároku ve smyslu § 114b odst. 5 o. s. ř., tudíž

Sbirka_nalezu-82.indd 624 29.3.18 12:42

shledává postup nalézacího soudu zcela správný a odpovídající ustanovením procesního předpisu.

II. Ústavní stížnost a vyjádření dalších účastníků

6. V ústavní stížnosti se stěžovatel domáhá určení, že napadenými rozsudky bylo zasaženo do jeho základního práva na spravedlivý proces podle čl. 36 Listiny základních práv a svobod. Stěžovatel akcentuje, že ve svém sdělení jasně a srozumitelně vyjádřil nesouhlas s žalobou a přímo odkázal na odůvodnění ve vyjádření 2, což učinil proto, že nemohl vyjádření najít, avšak v době rozhodování odvolacího soudu vyjádření dohledal a soudu poskytl. Dále uznává, že vyjádření 1 zřejmě neobsahovalo veškeré náležitosti vyplývající z § 114b odst. 1 o. s. ř., avšak při posouzení textu je nutné vycházet z jeho faktického obsahu, kterým jasně a zřetelně projevil nesouhlas s žalobou. Uvádí, že vyjádření 1 následně nedoplnil, jelikož byl časově vytížen prací a očekával, že věc bude plně projednána až před soudem. Poukazuje také na absenci soudní výzvy k doplnění podání ve smyslu § 43 odst. 1 o. s. ř. Stěžovatel je přesvědčen, že obě napadená rozhodnutí spočívají na nesprávném právním posouzení věci, ve svévolném a formalisticky nepřípustném hodnocení jeho procesních úkonů.

7. Nalézací soud ve vyjádření plně odkázal na odůvodnění svého rozsudku. Obdobně odvolací soud odkázal na odůvodnění svého rozsudku a dodal, že tvrzení stěžovatele považuje za účelová.

8. Vedlejší účastnice ve vyjádření ze dne 24. 6. 2016 uvádí, že nebylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces, jelikož si byl vědom svých práv a povinností; i přes spolupráci s právním zástupcem neposkytl kvalifikované vyjádření k žalobě. Namítá, že v případě vyhovění stížnosti by to byla právě ona, kdo by byl zkrácen na svých ústavně zaručených právech, jelikož svým povinnostem dostála.

III. Posouzení ústavní stížnosti

9. Ústavní soud nejprve přezkoumal náležitosti ústavní stížnosti a konstatuje, že byla podána včas, osobou oprávněnou a stěžovatel je v souladu s § 30 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) zastoupen advokátem. Ústavní stížnost rovněž není nepřípustná ve smyslu § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu, neboť stěžovatel, slovy zákona, „vyčerpal“ veškeré procesní prostředky, které mu zákon k ochraně práva poskytuje, jelikož se vzhledem k výši uplatňovaného nároku (40 000 Kč) jedná o tzv. bagatelní spor, pro který je podání mimořádného opravného prostředku vyloučeno ve smyslu § 238 odst. 1 písm. c) o. s. ř.

10. O ústavní stížnosti rozhodl Ústavní soud bez nařízení ústního jednání, neboť v intencích § 44 věty první zákona o Ústavním soudu dospěl

Sbirka_nalezu-82.indd 625 29.3.18 12:42

k závěru, že by při něm nebylo možné očekávat další objasnění věci. K posouzení věci vedle vyjádření účastníků a vedlejší účastnice vyžádal procesní spis Okresního soudu v Litoměřicích vedený pod sp. zn. 14 C 8/2015 a dospěl k závěru, že napadenými rozhodnutími bylo porušeno právo na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny.

11. Jádrem sporu je posouzení, zda v daném případě nastala fikce uznání nároku a byly splněny podmínky pro vydání rozsudku pro uznání ve smyslu ustanovení § 114b odst. 5 ve spojení s § 153a odst. 3 o. s. ř. Ústavní soud považuje za vhodné připomenout nedávný plenární nález, ve kterém byla posuzována otázka ústavnosti procesní fikce uznání nároku podle § 114b odst. 5 o. s. ř. [viz nález ze dne 31. 5. 2016 sp. zn. Pl. ÚS 13/15 (N 93/81 SbNU 513; 211/2016 Sb.), jehož součástí jsou odlišná stanoviska některých ústavních soudců (dostupné z http://nalus.usoud.cz)]. Po četné argumentaci zastánců i odpůrců fikce uznání nároku plénum nenašlo potřebnou většinu hlasů pro kasaci napadeného ustanovení, především z toho důvodu, že existuje možnost ústavně konformního výkladu a případné nedostatky či pochybení je možno napravit v odvolacím řízení, které zákon v těchto případech připouští i pro bagatelní spory (nepřevyšující hranici 10 000 Kč).

12. Jak již bylo Ústavním soudem judikováno v nálezu ze dne 1. 8. 2016 sp. zn. I. ÚS 1024/15 (N 139/82 SbNU 229): „Fikce uznání dle § 114b odst. 5 občanského soudního řádu nemůže nastoupit a rozsudek pro uznání nelze vydat v situaci, kdy žalovaný zřetelně projeví jednak svůj nesouhlas s žalobou a jednak svůj zájem účastnit se projednání věci a vyřešení sporu bez jakéhokoli záměrného ztěžování, zdržování či oddalování postupu soudu. Fikcí uznání a následně vydáním rozsudku pro uznání také nelze fakticky sankcionovat žalovaného … Naopak tato právní úprava je vyhrazena pro případy lhostejné či obstrukční pasivity žalovaného, jejíž akceptace by byla z pohledu žalobce nespravedlivá, a proto může mít onen přísný důsledek v podobě předstírání, že žalovaný nárok žalobce uznal. K fikci uznání je tedy nutno přistupovat jako k nástroji výjimečnému, jehož použití je ospravedlněno jen v případech skutečně nesporných.“ Dále viz také nález ze dne 19. 7. 2016 sp. zn. IV. ÚS 842/16 (N 134/82 SbNU 179): „V případech, kdy je z chování žalovaného zřejmé, že s žalobou nesouhlasí a hodlá se jí bránit (to lze dovodit třeba i ze skutečnosti, že se v řízení nechá zastoupit advokátem, se svým vyjádřením k žalobě nevyčkává až na konec stanovené lhůty apod.), stává se mechanická aplikace § 153a odst. 3 o. s. ř. neslučitelná se zásadami, na nichž stojí občanský soudní řád, a tím i s kautelami spravedlivého procesu.“

13. V posledně citovaném nálezu Ústavní soud rovněž zdůraznil, že pokud je to za daných okolností možné, soud je povinen aktivně konat a učinit přiměřená opatření k ochraně práv žalovaného. V tomto případě

Sbirka_nalezu-82.indd 626 29.3.18 12:42

šlo o jednoduché upozornění na chyby či nedostatky ve vyjádření 1 a výzvu k jeho doplnění k zajištění procesní bezchybnosti listiny odpovídající zákonným požadavkům. Pakliže by se žalovaný nevyjádřil či vyjádření nedoplnil ani v dodatečně určené lhůtě, mohl by soud rozhodnout rozsudkem pro uznání (srov. též Jirsa, J. in Jirsa, J. a kol. Občanské soudní řízení: soudcovský komentář. Kniha II. 1. vydání. Praha : Havlíček Brain Team, 2015, s. 214).

14. K obdobnému postupu mělo dojít i v posuzovaném případě; reakcí stěžovatele na kvalifikovanou výzvu soudu podle § 114b odst. 1 o. s. ř. bylo vyjádření 1, ve kterém jasným a srozumitelným způsobem prezentoval svůj nesouhlas s žalobou, označil ji za nepravdivou a navrhl její zamítnutí (byť jeho další postup v řízení nebyl zcela procesně odpovědný). V takovém případě nelze bez dalšího použít § 114b odst. 5 o. s. ř. a presumovat, že stěžovatel nárok uznal. Podle § 1 o. s. ř. náleží mezi základní principy civilního soudního řízení spravedlivá ochrana práv a oprávněných zájmů účastníků, jakož i výchova k zachovávání zákonů a k úctě k právům jiných [k tomu srov. nález Ústavního soudu ze dne 26. 9. 1996 sp. zn. III. ÚS 176/96 (N 89/6 SbNU 151) nebo ze dne 1. 4. 2014 sp. zn. IV. ÚS 2503/13 (N 49/73 SbNU 29)]. Nalézací soud měl v duchu tohoto principu upozornit stěžovatele na to, že vyjádření 1 je nedostatečné a že je nezbytné, aby jej doplnil, což však neučinil.

15. Nedostatečné vyjádření k žalobě soudu došlo dne 24. 5. 2015, tedy v první třetině lhůty. Tři dny nato založil zástupce stěžovatele (advokát) do spisu plnou moc, a soud měl tedy plných 18 dnů na to, aby se (byť neformálně, např. telefonátem zástupci žalovaného s následným záznamem do spisu) pokusil žalovaného před uplynutím lhůty k vyjádření kontaktovat a seznámit ho s tím, že nepovažuje vyjádření k žalobě za dostatečné. Pakliže tak soud neučinil, ač k tomu měl zjevně dostatek prostoru, nepostupoval přiměřeně situaci, neposkytl procesním právům žalovaného adekvátní ochranu – jak velí již zmíněný § 1 o. s. ř. – a nebylo za těchto okolností spravedlivé dovodit bez dalšího uznání nároku fikcí. Takové rozhodnutí nemůže vyhovovat kautelám spravedlivého procesu, neboť při jeho vydání nebyly respektovány zásady civilního řízení a byla nepřípustně upřednostněna formalistická aplikace zákona.

IV. Závěr

16. S ohledem na výše popsané dospěl Ústavní soud k závěru, že napadenými rozhodnutími bylo porušeno základní právo stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny a Ústavní soud napadená rozhodnutí obecných soudů podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

Sbirka_nalezu-82.indd 627 29.3.18 12:42

Sbirka_nalezu-82.indd 628 29.3.18 12:42

Č. 168
Ke splnění podmínek, za nichž může nastat fikce uznání nároku uplatněného žalobou

Žalovaný se vyjádřil k žalobě sice opožděně z hlediska lhůty stanovené v § 114b odst. 1 o. s. ř., ale stalo se tak z omluvitelného důvodu. Jestliže obecné soudy poté rozhodovaly o relevanci tohoto důvodu i o meritu věci, měly k dispozici s dostatečným časovým předstihem procesní stanovisko žalovaného k věci samé. Za těchto okolností neměl být vydán rozsudek pro uznání na základě fikce podle ustanovení § 114b odst. 5 o. s. ř., a stalo-li se tak, pak lze obecným soudům oprávněně vytknout porušení garancí zakotvených v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. V daném případě je proto třeba uzavřít, že pro vydání rozsudku pro uznání nebyly splněny předpoklady a jeho vydáním bylo zasaženo do stěžovatelova práva na spravedlivý proces.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Vojtěcha Šimíčka a soudců Ludvíka Davida (soudce zpravodaj) a Jiřího Zemánka – ze dne 12. září 2016 sp. zn. I. ÚS 3263/13 ve věci ústavní stížnosti Ing. Vladimíra Pelanta, právně zastoupeného Mgr. Jiřím Kučerou, advokátem, se sídlem Dušní 8/11, Praha 1, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 9. 2013 č. j. 33 Cdo 578/2013-122 o odmítnutí stěžovatelova dovolání, proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 1. 10. 2012 č. j. 22 Co 321/2012-77, jímž bylo potvrzeno rozhodnutí soudu prvního stupně, a proti rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 7 ze dne 2. 12. 2011 č. j. 4 C 393/2009-47, kterým byla stěžovateli uložena povinnost zaplatit vedlejšímu účastníkovi peněžitou částku s úrokem z prodlení, za účasti Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 7 jako účastníků řízení a Jaroslava Šrámka, zastoupeného Mgr. Jakubem Vavříkem, advokátem, se sídlem Praha 8, Peckova 9, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 20. 9. 2013 č. j. 33 Cdo 578/2013-122, rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 1. 10. 2012 č. j. 22 Co 321/2012-77 a rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 7 ze dne 2. 12. 2011 č. j. 4 C 393/2009-47 bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Sbirka_nalezu-82.indd 629 29.3.18 12:42

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Průběh řízení před obecnými soudy a obsah ústavní stížnosti

1. Ústavnímu soudu byl dne 25. 10. 2013 doručen návrh na zahájení řízení o ústavní stížnosti ve smyslu § 72 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu"), prostřednictvím něhož se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví označených rozhodnutí obecných soudů s tvrzením, že jimi došlo k porušení jeho práva na spravedlivý proces zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina").

2. Předmětem řízení před obecnými soudy byla žaloba o zaplacení částky 2 500 000 Kč s příslušenstvím, podaná z titulu smlouvy o půjčce. Obvodní soud pro Prahu 7 rozhodl dne 2. 12. 2011 pod č. j. 4 C 393/2009-47 formou rozsudku pro uznání o uložení povinnosti žalovanému (stěžovateli) zaplatit žalobci částku ve výši 2 500 000 Kč s příslušenstvím do tří dnů od právní moci tohoto rozsudku. Soud prvního stupně stěžovatele v řízení vyzval, aby se při nesouhlasu s uplatněným nárokem a v návaznosti na podání odporu proti platebnímu rozkazu ve lhůtě třiceti dnů vyjádřil k věci samé a uvedl skutečnosti i důkazy, na kterých staví svou obranu. Vzhledem k tomu, že vyjádření stěžovatele nebylo ve stanovené lhůtě podáno, nastala tzv. fikce uznání nároku, a soud proto postupoval v intencích § 114b odst. 5 a § 153a odst. 3 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „o. s. ř.").

3. Z obsahu vyžádaného soudního spisu se podává, že dne 24. 7. 2009 byl žalobcem (nyní vedlejším účastníkem řízení) podán návrh na vydání platebního rozkazu k zaplacení částky ve výši 2 500 000 Kč s úroky z prodlení (pro tvrzenou smlouvu o půjčce). Dne 4. 9. 2009 byl Obvodním soudem pro Prahu 7 pod č. j. 4 C 393/2009-6 platební rozkaz vydán. Součástí rozhodnutí byla výzva žalovanému (stěžovateli) k vyjádření k žalobě ve lhůtě 30 dnů ode dne podání odporu. Platební rozkaz byl žalovanému doručen dne 9. 9. 2009. Proti platebnímu rozkazu stěžovatel dne 14. 9. 2009 podal odpor.

4. K žalobě se stěžovatel (žalovaný) na výzvu soudu písemně vyjádřil dne 27. 10. 2009 (předáno provozovateli poštovních služeb). V tomto vyjádření popíral uzavření smlouvy o půjčce s žalobcem a namítal rozhodné skutečnosti ve vztahu k tvrzené smlouvě o dílo. Spolu s vyjádřením stěžovatel podal k soudu i žádost o prominutí zmeškání lhůty, kterou odůvodnil výraznými potížemi se zrakem, jež mu nastaly od 6. 10. 2009 a byly potvrzeny lékařem v doložené lékařské zprávě. Usnesením Obvodního soudu pro Prahu 7 ze dne 27. 4. 2010 č. j. 4 C 393/2009-26 byla zamítnuta žádost

Sbirka_nalezu-82.indd 630 29.3.18 12:42

stěžovatele o prominutí zmeškání lhůty k podání vyjádření k žalobě. Obecný soud konstatoval, že návrh na prominutí zmeškání lhůty byl podán v zákonné lhůtě, avšak (podle názoru soudu) nebyl uveden omluvitelný důvod. Soud vyslovil mj. názor, že vyjádření k žalobě mohl stěžovatel nadiktovat třetí osobě. Stěžovatel podal proti usnesení o zamítnutí žádosti o prominutí zmeškání lhůty odvolání. Městský soud v Praze usnesením ze dne 20. 1. 2011 č. j. 22 Co 360/2010-38 procesní rozhodnutí soudu prvního stupně potvrdil. Uzavřel, že prominutí zmeškání lhůty nebylo možné s ohledem na charakter lhůty k podání vyjádření k žalobě, která není zákonnou, nýbrž soudcovskou.

5. Obvodní soud pro Prahu 7 rozhodl rozsudkem pro uznání ze dne 2. 12. 2011 č. j. 4 C 393/2009-47 tak, že uložil stěžovateli povinnost zaplatit žalobci částku ve výši 2 500 000 Kč s úrokem z prodlení a náhradou nákladů řízení v částce 206 920 Kč do tří dnů od právní moci tohoto rozsudku. Soudem prvního stupně bylo konstatováno naplnění podmínek vydání rozsudku pro uznání. Lhůta k podání vyjádření k žalobě podle závěru soudu marně uplynula.

6. Rozhodnutí Obvodního soudu pro Prahu 7 bylo potvrzeno rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 1. 10. 2012 č. j. 22 Cdo 321/2012-77 a stěžovateli byla uložena povinnost nahradit žalobci náklady odvolacího řízení v částce 105 408 Kč. Odvolací soud shledal za prokázané, že v době od 6. 10. 2009 do konce lhůty k podání vyjádření, tedy do 12. 10. 2009 (a potom i další tři dny do 15. 10. 2009), stěžovatel trpěl onemocněním zraku, pro které nebyl schopen se kvalifikovaně vyjádřit k žalobě. Odvolací soud ovšem konstatoval, že zdravotní stav stěžovateli nebránil v tom, aby alespoň ve stanovené lhůtě soudu oznámil, že u něho určitý vážný důvod (tj. překážka k podání vyjádření k žalobě) nastal. Soud uvedl, že stěžovateli v době nemoci pomáhal otec, který ho rovněž odvezl k lékaři, a prostřednictvím otce mohl stěžovatel rozhodující soud informovat o vzniklém onemocnění.

7. Dovolání stěžovatele Nejvyšší soud usnesením ze dne 20. 9. 2013 č. j. 33 Cdo 578/2013-122 pro nepřípustnost odmítl.

8. V ústavní stížnosti bylo argumentováno nesprávným právním posouzením otázky naplnění zákonných předpokladů vydání rozsudku pro uznání, a to mj. pro nedostatek právního podkladu k použití tzv. kvalifikované výzvy podle § 114b o. s. ř., neboť žalobce v obsahu žaloby řádně nepopsal a nedoložil tvrzený nárok. Stěžovatel namítal nepřezkoumatelnost rozhodnutí obecných soudů pro nedostatečné odůvodnění podmínek kvalifikované výzvy k vyjádření podle § 114b odst. 1 o. s. ř., fikce uznání nároku ve smyslu § 114b odst. 5 o. s. ř. a vydání rozsudku pro uznání podle § 153a odst. 3 o. s. ř. Rozhodnutí obecných soudů jsou podle závěru stěžovatele projevem nepřípustné libovůle v rozhodování soudů a porušují principy

Sbirka_nalezu-82.indd 631 29.3.18 12:42

spravedlivého procesu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

9. Obecné soudy se podle názoru stěžovatele nevypořádaly řádně ani s podanou žádostí o prominutí zmeškání lhůty pro vyjádření k žalobě z důvodu prokazatelných zdravotních potíží. Stěžovatel v ústavní stížnosti odkázal na rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 23 Cdo 2895/2010 ze dne 26. 1. 2012, podle kterého má obecný soud v rámci zkoumání, zda došlo ke zmeškání lhůty z omluvitelného důvodu, posuzovat (ne)činnost žalovaného, (ne)ochotu participovat na dosažení účelu řízení a přiměřenost lhůty k podání vyjádření. Stěžovateli byla poskytnuta minimální zákonem povolená lhůta k vyjádření v délce 30 dnů. Stěžovatel se chtěl svou aktivitou podílet na dosažení účelu řízení, a proto podal odpor bez zbytečného odkladu poté, co obdržel platební rozkaz, přičemž na počátku řešil spor (co do nákladů řízení) hospodárně, tedy bez právního zástupce. Stěžovatel byl prokazatelně v závěru lhůty k podání vyjádření vážně nemocen, neboť v té době trpěl poruchou zraku.

10. Stěžovatel poukázal i na překročení žalobního petitu soudem při rozhodování o uložení povinnosti k platbě úroku z prodlení. Rozsudkem pro uznání bylo žalobci (nyní vedlejšímu účastníku řízení) přiznáno co do příslušenství pohledávky (úroku z prodlení) více, než sám požadoval. V napadeném rozsudku pro uznání je totiž úrok z prodlení z celé částky 2 500 000 Kč přisouzen již od 1. 8. 2006, zatímco z žalobního petitu plyne, že od tohoto data byla splatnou pouze částka 1 000 000 Kč. V tomto ohledu tedy rozsudek pro uznání ukládá stěžovateli povinnost v rozsahu vyšším, než by byla fikcí uznaná povinnost, i kdyby fikce uznání nároku mohla v posuzovaném případě nastat. Stěžovatel proto uvedl, že v důsledku postupu obecných soudů mu byla uložena povinnost, které se vedlejší účastník (žalobce) nikdy nedomáhal, čímž bylo zasaženo do práva stěžovatele na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny, jakož i do práva vlastnit majetek podle čl. 11 odst. 1 Listiny a práva na rovnost účastníků řízení, garantovaného čl. 37 odst. 3 Listiny.

11. V obsahu ústavní stížnosti bylo stěžovatelem namítáno rovněž odepření přístupu ke spravedlnosti ze strany Nejvyššího soudu odmítnutím stěžovatelova dovolání. Dovolací soud neodstranil vady řízení nastalé před soudem prvního stupně a odvolacím soudem, pokud se k právnímu posouzení odvolacího soudu k otázce kvalifikované výzvy a vzniku fikce uznání nároku podle § 114b odst. 5 o. s. ř. nijak nevyslovil a ostatní námitky z dovolání nehodnotil z důvodu, že nejde o „spor o právo“.

12. Ze všech výše uvedených důvodů stěžovatel dovozoval porušení spravedlivého procesu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

13. Závěrem ústavní stížnosti stěžovatel navrhl odklad vykonatelnosti napadených rozhodnutí. Návrhu na odklad vykonatelnosti ústavní

Sbirka_nalezu-82.indd 632 29.3.18 12:42

stížností dotčených rozhodnutí Ústavní soud vyhověl usnesením ze dne 25. 9. 2014.

II. Vyjádření účastníků a vedlejšího účastníka řízení

14. Ústavní soud si k obsahu ústavní stížnosti vyžádal spis Obvodního soudu pro Prahu 7 a vyjádření účastníků a vedlejšího účastníka řízení. Obvodní soud pro Prahu 7 a Městský soud v Praze po výzvě Ústavního soudu k vyjádření toliko odkázaly na odůvodnění svých, ústavní stížností napadených rozhodnutí.

15. Nejvyšší soud se ve vyjádření k ústavní stížnosti vyslovil tak, že v rozhodnutí o dovolání byly procesní výhrady stěžovatele podřazeny pod ustanovení § 241a odst. 2 písm. a) o. s. ř. (ve znění do 31. 12. 2012), tj. pod dovolací důvod o vadě řízení, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci samé, a dovolání proto (z tohoto pohledu) nemohlo být přípustné. Námitky stěžovatele o nesprávném posouzení podmínek vydání rozsudku pro uznání Nejvyšší soud shledal neopodstatněnými (a nezakládajícími přípustnost dovolání), neboť rozhodnutí nižších obecných soudů byla v souladu s ustálenými judikatorními závěry dovolacího soudu o tom, že vydání rozsudku pro uznání brání vážný důvod toliko tehdy, byl-li oznámen soudu před uplynutím lhůty k podání vyjádření, nebo pokud nebylo možno vážný důvod soudu do doby uplynutí lhůty sdělit. Nejvyšší soud ve vyjádření k ústavní stížnosti vyslovil názor, že rozhodnutím o dovolání stěžovatele nebylo porušeno ústavně zaručené právo na spravedlivý proces, a proto navrhl ústavní stížnost pro zjevnou neopodstatněnost odmítnout, nebo pro nedůvodnost zamítnout.

16. Vedlejší účastník řízení (ve sporu žalobce) se na výzvu Ústavního soudu k ústavní stížnosti stěžovatele vyjádřil tak, že se ztotožnil s právními závěry vyslovenými v napadených rozhodnutích obecných soudů a nesouhlasil s námitkami stěžovatele. Ve smyslu zásady minimalizace zásahů Ústavního soudu nepokládal argumentaci obsaženou v ústavní stížnosti za dosahující ústavněprávní roviny. Ústavní stížnost navrhoval pro nedůvodnost zamítnout.

III. Předpoklady projednání ústavní stížnosti

17. Ústavní soud, dříve než přistoupí k meritornímu projednání ústavní stížnosti, zkoumá, zda tato splňuje všechny formální předpoklady podle zákona o Ústavním soudu. V dané věci je zřejmé, že ústavní stížnost byla podána včas (§ 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu), stěžovatel byl řádně zastoupen (§ 30 odst. 1 téhož zákona) a ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona). Proto Ústavnímu soudu nic nebránilo v projednání věci, a to bez nařízení ústního jednání, neboť takové jednání by nevedlo k dalšímu objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Sbirka_nalezu-82.indd 633 29.3.18 12:42

IV. Právní posouzení

18. Ústavní soud ustáleně judikuje, že jeho úkolem je ochrana ústavnosti (čl. 83 Ústavy). Ústavní soud není povolán k přezkumu správnosti aplikace podústavního práva a zasáhnout do rozhodovací činnosti obecných soudů může jen tehdy, shledá-li současně porušení základního práva či svobody [§ 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. Ústavní soud ve svých četných rozhodnutích zřetelně definoval podmínky, při jejichž existenci má vadná aplikace podústavního práva obecným soudem za následek porušení základních práv či svobod jednotlivce. Jedná se o případy, v nichž Ústavní soud posuzuje, zda obecné soudy v dané věci ústavně souladně posoudily konkurenci norem jednoduchého práva sledujících určitý ústavně chráněný účel či konkurenci interpretačních alternativ jedné konkrétní normy, nebo o otázku, zda obecné soudy neaplikovaly jednoduché právo svévolně [srov. např. nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 321/03 ze dne 30. 6. 2004 (N 90/33 SbNU 371)].

19. Tzv. kvalifikovaná výzva podle § 114b o. s. ř. je institutem přípravy jednání, jejímž hlavním účelem je dostát jedné ze základních zásad soudnictví i civilního procesu, a to zásadě rychlosti řízení jako jednoho z komponentů práva na spravedlivý proces. Pokud se předseda senátu rozhodne při splnění zákonem stanovených podmínek využít kvalifikované výzvy, usnesením žalovanému uloží, aby se ve věci písemně vyjádřil a aby v případě, že nárok uplatněný v žalobě zcela neuzná, ve vyjádření vylíčil rozhodující skutečnosti, na nichž staví svoji obranu, a k vyjádření připojil listinné důkazy, jichž se dovolává, popř. označil důkazy k prokázání svých tvrzení. Jestliže se žalovaný bez vážného důvodu na výzvu soudu včas nevyjádří a ani nesdělí, jaký vážný důvod mu v tom brání, má se za to, že nárok, který je proti němu žalobou uplatňován, uznává, o čemž musí být soudem poučen. Soud v takovém případě vydá rozsudek pro uznání (§ 153a o. s. ř.).

20. Souladem následků nevyjádření se žalovaného na kvalifikovanou výzvu v podobě fikce dispozičního úkonu uznání nároku a vydání rozsudku pro uznání s ústavním pořádkem České republiky se již zabývalo plénum Ústavního soudu [viz nález sp. zn. Pl. ÚS 13/15 ze dne 31. 5. 2016 (N 93/81 SbNU 513; 211/2016 Sb.)]. Ačkoliv zamítlo návrh na zrušení ustanovení § 114b odst. 5 a slov „§ 114b odst. 5“ v ustanovení § 153a odst. 3 o. s. ř., jde o institut, se kterým je nutné zacházet velmi citlivě [k tomu viz nedávno vydaný nález sp. zn. IV. ÚS 842/16 ze dne 19. 7. 2016 (N 134/82 SbNU 179), stejně tak i nález sp. zn. I. ÚS 1024/15 ze dne 1. 8. 2016 (N 139/82 SbNU 229)]. Předně je nutno pečlivě zvážit, zda jsou pro učinění kvalifikované výzvy splněny zákonem stanovené podmínky. Rozhoduje-li však soud platebním rozkazem, okolnosti případu ani povahu věci nezkoumá (k tomu srov. znění ustanovení § 114b odst. 1 o. s. ř. před novelou tohoto ustanovení provedenou zákonem č. 7/2009 Sb. a dále např. rozsudek Nejvyššího

Sbirka_nalezu-82.indd 634 29.3.18 12:42

soudu sp. zn. 21 Cdo 3597/2007 ze dne 19. 8. 2008, rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 32 Odo 382/2004 ze dne 26. 1. 2005 a další). Ústavní soud po prostudování spisu dospěl k závěru, že podmínky pro vydání usnesení podle § 114b o. s. ř. byly v posuzovaném případě splněny a samotná kvalifikovaná výzva splňovala všechny zákonem stanovené náležitosti.

21. Pokud žalovaný využije svého práva a podá pouze neodůvodněný odpor, musí ve stanovené lhůtě zaslat soudu vyjádření k dané věci, ve kterém vylíčí rozhodující skutečnosti, na nichž staví svoji obranu, a k vyjádření připojit listinné důkazy, jichž se dovolává, popřípadě označit důkazy k prokázání svých tvrzení. Jestliže se žalovaný bez vážného důvodu na výzvu soudu včas nevyjádří a ani ve stanovené lhůtě soudu nesdělí, jaký vážný důvod mu v tom brání, má se za to, že nárok, který je proti němu žalobou uplatňován, uznává, a soud rozhodne rozsudkem pro uznání (§ 114b odst. 5 o. s. ř.). Ustanovení § 114b odst. 5 o. s. ř. tedy *de facto* sankcionuje nečinnost žalovaného a jeho neochotu přispět k tomu, aby bylo dosaženo účelu řízení (rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Cdo 4645/2009 ze dne 31. 3. 2011).

22. V posuzovaném případě byl žalovanému 9. 9. 2009 doručen platební rozkaz. Žalovaný ihned dne 11. 9. 2009 podal proti platebnímu rozkazu odpor, který nebyl odůvodněn. Ve lhůtě k vyjádření na kvalifikovanou výzvu (lhůta k vyjádření se dle tehdy platného a účinného znění ustanovení § 114b o. s. ř. běžela ode dne podání odporu), která končila dne 12. 10. 2009, se však žalovaný nevyjádřil. Učinil tak až 27. 10. 2009, spolu s žádostí o prominutí zmeškání lhůty (dále jen „vyjádření"). Z textu vyplývalo, že nevyjádření se na kvalifikovanou výzvu bylo odůvodněno zdravotní indispozicí žalovaného (spočívající v řádně doloženém očním onemocnění), která započala dne 6. 10. 2009 (tedy ještě v době běhu lhůty pro vyjádření se) a dle lékařské zprávy skončila dne 15. 10. 2009 (tedy již po uplynutí soudem stanovené lhůty k vyjádření). Soud následně (po zamítnutí žádosti o prominutí zmeškání lhůty a potvrzení tohoto rozhodnutí odvolacím soudem) rozhodl rozsudkem pro uznání.

23. Znění ustanovení § 114b odst. 5 o. s. ř. výslovně umožňuje nevydat rozsudek pro uznání pouze, když se žalovaný nevyjádří na výzvu soudu bez vážného důvodu a ve stanovené lhůtě soudu sdělí, jaký vážný důvod mu v tom brání. Judikatura dále rozšiřuje zákonné znění i o případy, kdy šlo o tak vážný důvod, který žalovanému neumožnil soudu byť jen sdělit, že je zde dán a neumožňuje žalovanému se v dané věci vyjádřit (srov. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 2433/2004 ze dne 11. 5. 2005). Při posuzování závažnosti tohoto důvodu by měl mít soud na zřeteli skutečnost, že nevyjádření se ve stanovené lhůtě fakticky finguje dispoziční úkon žalovaného, kterým je uznání nároku žalobce, ačkoliv ze skutečností známých soudu je zřejmé, že žalovaný není s nárokem uplatněným v žalobě

Sbirka_nalezu-82.indd 635 29.3.18 12:42

srozuměn a aktivně v tomto směru v řízení vystupuje. Dikce ustanovení § 114b odst. 5 o. s. ř. ve spojení s § 153a odst. 3 o. s. ř. sice zdánlivě neposkytuje rozhodujícímu soudci prostor pro diskreci při jejich aplikaci, avšak obecná pravidla spravedlivého procesu včetně ústavních kautel podle čl. 36 Listiny musí být i v takovém případě respektována tak, aby byla nejen zachována rovnost stran soudního sporu, ale i přístup k soudu [nález sp. zn. IV. ÚS 2503/13 ze dne 1. 4. 2014 (N 49/73 SbNU 29)]. Obecná zásada *audiatur et altera pars* jako výraz kontradiktorního řízení je vnímána též jako povinnost soudu vytvořit prostor zaručující účastníku řízení možnost účinně uplatňovat námitky a argumenty, které jsou způsobilé ovlivnit rozhodování soudu a s nimiž se soud musí v rozhodnutí vypořádat. K fikci uznání je tedy nutno přistupovat jako k nástroji výjimečnému, jehož použití je ospravedlněno jen v případech skutečně nepochybných, přičemž podmínky jeho použití musí být interpretovány nikoli extenzivně, ale restriktivně (výše citovaný nález sp. zn. I. ÚS 1024/15 ze dne 1. 8. 2016). Soud by proto měl při posuzování vážnosti důvodu volit výklad spíše vstřícnější ve prospěch žalovaného a dát mu prostor k uplatnění jeho námitek.

24. Z chování žalovaného v konkrétním případě je zřejmé, že cílem jeho chování nebylo způsobit procesní obstrukce a průtahy v řízení. Tomu napovídá i fakt, že žalovaný podal odpor ve velmi krátké lhůtě po doručení platebního rozkazu, přičemž lhůta v tehdy platném a účinném znění občanského soudního řádu se počítala právě už ode dne podání odporu, a nikoli až ode dne uplynutí lhůty k podání odporu, jako je tomu nyní. K tíži žalovaného nelze přičítat to, že vyjádření nesepsal ihned po podání odporu, čímž by se vyhnul vzniklým problémům, ani to, že vyjádření podal až několik dní po odpadnutí překážky [srov. i nález sp. zn. I. ÚS 396/01 ze dne 5. 12. 2001 (N 194/24 SbNU 457)]. Je pochopitelné, že v nastalé situaci potřeboval dostatek času k vypořádání se s uplynutím lhůty a formulací vyjádření. Soud přitom po žalovaném nemohl ani spravedlivě žádat, aby soudu sdělil důvod, který mu brání ve vyjádření se na kvalifikovanou výzvu (je pochopitelné, že žalovaný v té době řešil především své zdravotní komplikace) a samozřejmě ani to, aby za něho vyjádření napsala či vážný důvod soudu sdělila třetí osoba, neboť jde o čistě osobní věc žalovaného. Dále je nutné přihlédnout i k tomu, že doba, která uběhla ode dne podání odporu do počátku zdravotních problémů a dále doba od skončení zdravotních komplikací do opožděného vyjádření činila jen něco málo přes třicet dnů. Celková délka řízení od podání odporu do opožděného vyjádření se byla téměř totožná s délkou řízení, pokud by žalovaný podal odpor až poslední den lhůty a na kvalifikovanou výzvu se řádně a včas vyjádřil. Je tedy zřejmé, že žalovaný nechtěl nijak taktizovat a jeho jednáním nedošlo k žádným zásadním průtahům. Naproti tomu rozhodování o případném prominutí zmeškání lhůty žalovanému trvalo soudu dva roky a meritorně bylo

Sbirka_nalezu-82.indd 636 29.3.18 12:42

rozhodnuto dva roky a dva měsíce poté, co bylo učiněno vyjádření žalovaného k věci. Soudy po celou tuto dobu měly k dispozici procesní úkon žalovaného s jeho stanoviskem k věci samé.

V. Závěr

25. Žalovaný se vyjádřil k žalobě sice opožděně z hlediska lhůty stanovené v § 114b odst. 1 o. s. ř., ale stalo se tak z omluvitelného důvodu. Jestliže obecné soudy poté rozhodovaly o relevanci tohoto důvodu i o meritu věci, měly k dispozici s dostatečným časovým předstihem procesní stanovisko žalovaného k věci samé. Za těchto okolností neměl být vydán rozsudek pro uznání na základě fikce podle ustanovení § 114b odst. 5 o. s. ř., a stalo-li se tak, pak lze obecným soudům oprávněně vytknout porušení garancí zakotvených v čl. 36 odst. 1 Listiny.

26. V daném případě je proto třeba uzavřít, že pro vydání rozsudku pro uznání nebyly splněny předpoklady a jeho vydáním bylo zasaženo do stěžovatelova práva na spravedlivý proces. Opožděným vyjádřením k žalobě nehodlal stěžovatel vyvolat průtahy v řízení a nečinný byl z omluvitelného důvodu. Z vyjádření žalovaného doručeného před rozhodnutím soudu vyplývá, že stěžovatel neuznal nárok uplatněný v žalobě, ve vyjádření vylíčil rozhodující skutečnosti, na nichž staví svoji obranu, k vyjádření připojil listinné důkazy, jichž se dovolává, a označil důkazy k prokázání svých tvrzení. Explicitním vyjádřením nesouhlasu stěžovatele s napadeným rozhodnutím přitom byl již podaný odpor proti platebnímu rozkazu. Soud tedy vydal rozsudek pro uznání i přesto, že žalovaný se jasně vyjádřil, že s nárokem uplatněným v žalobě nesouhlasí a soudu řádně zdůvodnil, jaký důvod mu bránil se na výzvu soudu včas vyjádřit. Proto Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl [§ 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu] a rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 1 zrušil [§ 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

27. S ohledem na výše prezentovaný závěr Ústavního soudu a důsledek v podobě zrušení rozhodnutí obecných soudů pak Ústavní soud ponechává stranou skutečnost, že Obvodní soud pro Prahu 7 v rozporu s ustanovením § 153 odst. 2 o. s. ř. překročil návrh žalobce a přisoudil žalobci více, než čeho se v žalobě domáhal.

28. Ústavní soud poznamenává, že posuzovaná věc byla přerušena a v mezidobí podal I. senát Ústavního soudu v intencích § 78 odst. 2 zákona o Ústavním soudu plénu návrh na zrušení ve věci aplikovaných ustanovení občanského soudního řádu v příslušném znění. Plénum Ústavního soudu však svým nálezem sp. zn. Pl. ÚS 13/15 ze dne 31. 5. 2016 (N 93/81 SbNU 513; 211/2016 Sb.) tento návrh zamítlo. O věci bylo tedy nyní rozhodnuto až po vykonatelnosti plenárního nálezu s určitým časovým odstupem.

Sbirka_nalezu-82.indd 637 29.3.18 12:42

Sbirka_nalezu-82.indd 638 29.3.18 12:42

Č. 169
K povinnosti obecných soudů vycházet při interpretaci smluvních ustanovení ze skutečné vůle smluvních stran

Ústavní soud uzavírá, že stav, za něhož se osoba, jež spolu s manželem zastupuje vlastníka domu při jednáních a správě domu, stane na smluvním základě nájemkyní bytu v domě téhož vlastníka, nelze *a priori* vyloučit. Rozhodné jsou konkrétní okolnosti, které jsou v posuzované věci předurčeny rodinnými vazbami všech zúčastněných a posilují závěr o posouzení nájemní smlouvy jako platného právního úkonu (právního jednání). Důvodem sjednání nájemní smlouvy bylo vymezení užívání bytových prostor domu v relaci k investicím do něj z uživatelské strany vloženým. Dovodil-li odvolací soud přesto neplatnost nájemní smlouvy, zasáhl tak nepřípustně do autonomního prostoru účastníků smlouvy v rozporu s principem autonomie vůle občanů zakotveným v čl. 2 odst. 4 Ústavy a v čl. 2 odst. 3 Listiny.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Vojtěcha Šimíčka a soudců Ludvíka Davida (soudce zpravodaj) a Jiřího Zemánka – ze dne 12. září 2016 sp. zn. II. ÚS 565/16 ve věci ústavní stížnosti Ivy Krestové, zastoupené JUDr. Jaroslavem Brožem, advokátem, se sídlem Marie Steyskalové 62, Brno, proti rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 15. 12. 2015 č. j. 15 Co 363/2014-476 a rozsudku Městského soudu v Brně ze dne 3. 9. 2014 č. j. 21 C 324/2005-455, vydaným v řízení o žalobě o zaplacení částky 30 000 Kč s příslušenstvím z titulu vydání bezdůvodného obohacení vzniklého užíváním bytu, za účasti Krajského soudu v Brně a Městského soudu v Brně jako účastníků řízení a Jakuba Matouška, zastoupeného Mgr. Martinou Pešákovou, advokátkou, se sídlem Kozinova 2, Šumperk, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Krajského soudu v Brně ze dne 15. 12. 2015 č. j. 15 Co 363/2014-476 a rozsudkem Městského soudu v Brně ze dne 3. 9. 2014 č. j. 21 C 324/2005-455 byla porušena základní práva stěžovatelky na soudní a jinou právní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, jakož i na autonomii vůle podle čl. 2 odst. 4 Ústavy České republiky a čl. 2 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Sbirka_nalezu-82.indd 639 29.3.18 12:42

Odůvodnění

I.

1. Ústavní stížností, doručenou Ústavnímu soudu dne 17. 2. 2016, stěžovatelka napadla obě rozhodnutí obecných soudů označená výše a učiněná ve věci, v níž ji nynější vedlejší účastník žaloval o zaplacení 30 000 Kč s příslušenstvím z titulu vydání bezdůvodného obohacení vzniklého užíváním bytu v domě č. p. XY na ul. B. v Brně za období od března do května roku 2005; v rámci řešení předběžné otázky šlo o to, zda je či není platná nájemní smlouva, kterou sjednal k bydlení v domě otec stěžovatelky (zastoupený jejím manželem) jako pronajímatel a stěžovatelka jako nájemkyně dne 1. 6. 1992 (dále jen „nájemní smlouva"). Žalobce úspěšně tvrdil neplatnost předmětné smlouvy. Stěžovatelka nyní namítala, že rozhodnutími obecných soudů došlo k porušení práva na spravedlivý proces, principů autonomie vůle účastníků smlouvy, legitimního očekávání stěžovatelky, právní jistoty, zákazu libovůle a zásady *pacta sunt servanda* (čl. 1 odst. 1, čl. 2 odst. 4 Ústavy České republiky, dále jen „Ústava", čl. 2 odst. 3, čl. 36 Listiny základních práv a svobod, dále jen „Listina", čl. 6 evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a čl. 1 odst. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě).

2. Městský soud v Brně, vázaný v opakovaném kasačním rozsudku vyjádřeným právním názorem odvolacího soudu, žalobě vyhověl. Shledal, že při uzavření nájemní smlouvy vznikl rozpor mezi zájmy zástupce a zájmy zastoupeného.

3. Odvolací Krajský soud v Brně poté setrval na své dřívější interpretaci věci a rozsudek soudu prvního stupně potvrdil. V podrobném odůvodnění rozvinul své úvahy o nájemní smlouvě s tím, že eliminoval pouze jeden sporný aspekt věci. V případě vztahu zastoupení pronajímatele Ing. Buršíka Bořivojem Krestou a smluvního statusu Ivy Krestové jako nájemkyně nešlo o kolizi, přestože manželé Krestovi byli společně zmocněni Ing. Buršíkem k veškerému jednání týkajícímu se domu a přilehlých nemovitostí. Další argumentace však důsledně staví na rozporu zájmů pronajímatele zejména s nájemkyní, i s jeho zástupcem. Poněvadž každá ze smluvních stran sleduje ve smlouvě svůj užitek a prospěch, dostali se do protikladného postavení nájemkyně a pronajímatel; jejich vztah je nerovný co do smluveného rozsahu užívání domu i peněžního vypořádání vzájemných práv a povinností.

II.

4. Ve své ústavní stížnosti uvádí stěžovatelka, že nájemní smlouva je obsahově též smlouvou inominátní, kterou stranám připravoval komerční právník JUDr. Urbanec (smlouvu pak podepsal za Ing. Buršíka Bořivoj

Sbirka_nalezu-82.indd 640 29.3.18 12:42

Kresta, pronajímatel však byl aktivní při přípravě smlouvy). Nešlo jen o nájem pro dceru a její domácnost, ale také o tzv. „odbydlení oprav“ poté, co dcera investovala do nezbytných oprav otcova majetku.

5. Postavil-li odvolací soud své závěry na ustanovení § 22 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „obč. zák.“) o tom, že rozpor zájmů zastoupeného a zástupce vylučuje platné zastoupení, dopustil se nesprávné interpretace zákona. Presumuje kolizi zájmů účastníků nájemní smlouvy a odhlíží od toho, že smlouva byla sjednána mezi otcem a dcerou; ostatně i odvolací soud připustil, že podle dokazování hodnotily obě strany koncept nájemní smlouvy jako „vzájemně vyvážený“. Z důkazní situace tak žádný reálný zájmový konflikt evidentně nevyplývá.

6. Výsledkem úvah a rozhodování odvolacího soudu je nynější popření práva stěžovatelky užívat byt v domě, což znamená popření individuální spravedlnosti. Rozsudek je zatížen formalistickým výkladem podústavní normy a upírá někdejším účastníkům nájemní smlouvy jejich základní právo na autonomii vůle. V úvahách soudu druhého stupně zcela zanikla role dcery vlastníka domu (a její rodiny), jež zajistila rozsáhlou rekonstrukci domu. Úkolem soudu, nyní nesplněným, je rozpoznat skrze zákon spravedlnost [srov. např. nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 1241/12 ze dne 13. 3. 2013 (N 42/68 SbNU 425)].

III.

7. Ve vyjádření k ústavní stížnosti vyšel Městský soud v Brně z geneze rozhodování sporu a konstatoval, že situace vlastníků domu, většinou osob vyššího věku, které v době nastupujícího podnikatelského prostředí nedisponovali dostatečnými finančními prostředky na udržování, resp. opravy nemovitostí, byla dosti běžná. Skutečnost, že si nájemce, zde rodinný příslušník, nájemné se svou rodinou tzv. odbydlel, nenavodila střet zájmů s pronajímatelem. Odvolací soud tu uvažoval o nevýhodnosti postavení pronajímatele jen v rovině teoretické. Soudkyně, jež věc na prvním stupni projednávala a rozhodovala, se ztotožnila s obsahem ústavní stížnosti.

8. Krajský soud v Brně velmi stručně bez dalšího odkázal na obsah odůvodnění napadeného rozsudku, v němž je právní názor dostatečně vyjádřen.

9. Vedlejší účastník se vyjádřil skrze podání své zástupkyně a tvrdil, že již samotná nájemní smlouva nemohla být uzavřena v roce 1992, neboť o ní z rozsáhlé rodiny „nikdo neslyšel“. V tomto směru o ní shodně vypovídaly manželka Ing. Buršíka, která s ním žila ve společné domácnosti, i všechny tři sestry stěžovatelky, jakož i nájemce jiného bytu v domě – svědek Vašíček. Stěžovatelka ostatně nepředložila nájemní smlouvu v dědickém řízení po Ing. Buršíkovi. JUDr. Urbanec byl komerčním právníkem

Sbirka_nalezu-82.indd 641 29.3.18 12:42

Bořivoje Kresty a jeho výpověď není věrohodná. O rozporu v zájmech účastníků nájemní smlouvy vypovídají jednostranné smluvní pokuty v milionech Kč, odstupné vůči nájemkyni a další jednostranně započtené částky včetně hodnoty 400 tis. Kč za užívání suterénu Buršíkovými, vše v neprospěch Ing. Buršíka. Ten zemřel v roce 1995 v pokročilém věku a suterénní prostory, k užívání nezpůsobilé, mohl tak užívat pouze tři roky. Zmiňuje-li stěžovatelka individuální spravedlnost, pak stěžovatelka bydlí a bydlela v domě zdarma již od poloviny 80. let, a má tak všechny případné investice „již dávno odbydlené".

IV.

10. Ústavní soud zjistil, že ústavní stížnost byla podána v otevřené lhůtě, po vyčerpání všech dostupných procesních prostředků k ochraně práva, obsahuje veškeré náležitosti podle zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu") a splněn byl i požadavek povinného zastoupení stěžovatelky. Podle ustanovení § 44 zákona o Ústavním soudu se neshledává, že by případné ústní jednání přispělo k objasnění věci.

V.

11. Ústavní stížnost je důvodná.

12. Posouzení věci v rovině ochrany základních práv a svobod musí proběhnout cestou ústavně konformní interpretace nájemní smlouvy, zejména v kontextu ustanovení § 22 odst. 2 obč. zák., podle něhož „zastupovat jiného nemůže ten, kdo sám není způsobilý k právnímu úkonu, o který jde, ani ten, jehož zájmy jsou v rozporu se zájmy zastoupeného".

13. Při interpretaci smlouvy podle ústavního práva hraje vůdčí roli vůle jejích účastníků při tvorbě smlouvy a výkladu jejího textu. Hlavní slovo tu současně mají dva principy. Podle prvního z nich nelze vystačit pouze s gramatickým výkladem smluvních ustanovení; významnou roli zde hraje především výklad teleologický. Podle druhého je pak dána priorita takového výkladu kontraktu, jenž nezakládá neplatnost smlouvy, před výkladem, který neplatnost smlouvy zakládá. Neplatnost smlouvy má být výjimkou, nikoli zásadou; ustanovení o neplatnosti právních jednání (úkonů) je třeba vykládat restriktivně, jinak by došlo k rozporu s čl. 4 odst. 4 Listiny o šetření podstaty a smyslu základních práv v relaci k jejich zákonným omezením [srov. nález ze dne 6. 4. 2005 sp. zn. II. ÚS 87/04 (N 75/37 SbNU 63), nález ze dne 14. 4. 2005 sp. zn. I. ÚS 625/03 (N 84/37 SbNU 157), jakož i řadu dalších rozhodnutí, např. usnesení sp. zn. III. ÚS 2801/10 ze dne 23. 11. 2010, usnesení sp. zn. III. ÚS 559/14 ze dne 5. 2. 2015, usnesení sp. zn. IV. ÚS 580/15 ze dne 4. 5. 2015 (v SbNU nepublikována, dostupná na http://nalus.usoud.cz)].

Sbirka_nalezu-82.indd 642 29.3.18 12:42

14. Jinak či konkrétněji vyjádřeno, výrazem svobody formulovat smlouvu jsou i rozumná očekávání kontrahentů, eventuálně též třetích osob. Nerozhoduje jen úmysl, s nímž strany k uzavírání smlouvy přistupují, ale především společně vyjádřený záměr a cíl – tedy projevená, nikoli hypotetická společná vůle. Právě výklad cílený na smysl a účel smlouvy tu zajišťuje konzistenci mezi rétorickým a praktickým aspektem smlouvy. Aktuální, resp. objektivní teleologická interpretace navíc umožňuje akcentovat ústavní hodnoty a principy, jakož i základní práva (blíže např. Barak, A. Purposive Interpretation in Law. Princeton, 2005, kapitola The Interpretation of Contracts, s. 318–338).

15. Struktura předmětné smlouvy o nájmu, rozdělené do čtrnácti článků, není zvláště komplikovaná. Po konstatování právních poměrů účastníků k nemovitostem, zejména k domu č. p. XY na ul. B. v Brně, jsou pronajímány nemovitosti nájemkyni i s příslušníky její domácnosti k „trvalému bydlení" (čl. II). Pronajímateli náleží právo „doživotního a bezplatného užívání celých prostor suterénu" (čl. III.d/). Smlouva se sjednává na 59 let (čl. IX) s případnou sukcesí právních nástupců; v případě jednostranného zániku nájemního vztahu z jakéhokoli důvodu před uplynutím sjednané doby v neprospěch nájemkyně má tato právo na odstupné ve výši 3 mil. Kč a zajištění bytové náhrady v domě (čl. X). V čl. III se sjednává výše nájemného, vypočtená zjevně součtem *pro futuro* částkou 4 248 000 Kč; v dalších odstavcích a, b, c jsou provedeny zápočty investic do domu již učiněných, resp. předpokládaných, kryjících se v součtu s celkovou výší nájemného. Pro případ omezení výkonu práva nájemkyně se pak v čl. XII stanoví smluvní pokuta ve výši 1 mil. Kč.

16. Smysl a účel kontraktu tkví podle názoru Ústavního soudu v článcích smlouvy o následném užívání jednotlivých prostor v domě. Pronajímatel se jako vlastník domu nehodlal vzdát svého vlastnického práva k nemovitostem a zajistil si další bydlení v domě. Chtěl ovšem též garantovat nepřerušené a trvalé bydlení v domě své dceři s jejími rodinnými příslušníky, což učinil cestou nájmu s tím, že byla zvolena konstrukce „odbydlení si" nájemného formou zápočtu investic do domu na výši nájemného. Detaily způsobu, jakým byl zápočet proveden, nelze považovat za rozhodné; *essentialia* smlouvy jsou popsána výše. Jedinými ustanoveními kontraktu, jimž lze přičíst nevyváženost ve vztahu pronajímatel–nájemkyně, jsou dosti imperativně formulované sankce, zejména sankce podle čl. XII, jíž je vysoká pokuta za nesplnění povinnosti ze smlouvy, míněná výhradně, z hlediska platby, ve prospěch nájemkyně. Zde se nabízí úvaha o částečné neplatnosti takové smluvní pasáže z důvodů *contra bonos mores*, což však z hlediska platnosti nezasahuje podstatné a pravidelné náležitosti vzájemného ujednání, tedy smlouvu jako celek.

Sbirka_nalezu-82.indd 643 29.3.18 12:42

17. Odvolací soud postavil v rozhodných pasážích odůvodnění své závěry o rozporu zájmů smluvních stran již na skutečnosti, že nájemkyně uzavírá nájemní smlouvu s pronajímatelem, jenž je současně jejím zmocnitelem ohledně veškerého jednání o předmětných nemovitostech. Podle odvolacího soudu již jen tento fakt způsobuje neplatnost nájemní smlouvy. Strany totiž mají protikladné postavení a každá z nich sleduje svůj prospěch. Nebylo však vzato v úvahu, že pronajímatelem je otec nájemkyně (stěžovatelky) a že celá smluvní konstrukce byla založena nikoli na rozporu zájmů, ale naopak na jejich shodě. Na straně jedné (nájemkyně) byly prováděny investice do domu, které bylo záhodno učinit i zohlednit, na straně druhé (pronajímatele) byly vynaložené peněžní prostředky bonifikovány, právě ve prospěch dcery, výslovným zajištěním práva užívání části domu obsahově nad běžný zákonný standard, obecně představující svolení rodiče (vlastníka) k příslušné míře užívání.

18. Nikoli nad rámec svého výkladu konstatoval odvolací soud též rozpor zájmů, který měl nastat mezi pronajímatelem (a nepřímo též nájemkyní) a Bořivojem Krestou, jenž jako manžel nájemkyně je jejím právním nástupcem. Poukázal též na redukci vlastníkova práva užívat spolu s manželkou suterénní prostory pouze na tyto osoby a na skutečnost, že je toto právo sjednáno jako úplatné za 400 000 Kč. V této souvislosti upozornil, že sjednané nájemné činí 6 000 Kč měsíčně, dům má přitom tři byty a ty může dát nájemkyně do podnájmu. Ani tyto argumenty však neobstojí. Co se týče sukcese do osob účastníků nájemní smlouvy, ta byla již *ex lege* přípustná v osobě pronajímatele (§ 680 odst. 2 obč. zák.) a ohledně nájemkyně a jejího manžela byla smlouvou připuštěna, resp. „otevřena“ (čl. IX). Omezení práva užívání prostor v suterénu se jeví, navíc jako doživotně upravené, jako logické a odvolací soud kromě toho uvádí, že bylo úplatné – částka za ně uvedená však byla jen součástí zápočtu investic na nájemné. Úvahy odvolacího soudu o výši nájemného (zřejmě vypočtené ze smluvních údajů) a o možnosti podnájmu bytů v době pak překračují rámec právního posouzení věci a ocitají se ve spekulativní poloze.

19. Konečně poslední relevantní výhrada odvolacího soudu vůči nájemní smlouvě tkví v nepřítomnosti pronajímatele při podpisu smlouvy – ten za něj v zastoupení učinil manžel stěžovatelky. I tento argument však, stejně jako většina předchozích, nevykročil z obecné roviny posouzení zástupčích vztahů. Ústavní soud z odůvodnění soudních rozhodnutí ani ze spisových podkladů nezjistil, že by snad z dokazování plynul závěr o jiném čase sjednání nájemní smlouvy, o uzavření smlouvy pronajímatelem v tísni, za okolností svědčících uvedení téhož v omyl a podobně. Jen takové zpochybnění smluvního procesu by přitom mohlo odporovat principu autonomie vůle stran, jak byla vyjádřena.

Sbirka_nalezu-82.indd 644 29.3.18 12:42

20. Ústavní soud uzavírá, že stav, za něhož se osoba, jež spolu s manželem zastupuje vlastníka domu při jednáních a správě domu, stane na smluvním základě nájemkyní bytu v domě téhož vlastníka, nelze *a priori* vyloučit. Rozhodné jsou konkrétní okolnosti, které jsou v posuzované věci předurčeny rodinnými vazbami všech zúčastněných a posilují závěr o posouzení nájemní smlouvy jako platného právního úkonu (právního jednání). Důvodem sjednání nájemní smlouvy bylo vymezení užívání bytových prostor domu v relaci k investicím do něj z uživatelské strany vloženým. Dovodil-li odvolací soud přesto neplatnost nájemní smlouvy, zasáhl tak nepřípustně do autonomního prostoru účastníků smlouvy v rozporu s principem autonomie vůle občanů zakotveným v čl. 2 odst. 4 Ústavy a v čl. 2 odst. 3 Listiny.

21. Je nutné též přisvědčit stěžovatelce co do jejích námitek, že odůvodnění rozsudku odvolacího soudu je v klíčových pasážích formulováno – možno říci převážně – v obecné rovině, bez přihlédnutí ke skutečnostem během řízení zjištěným či stěžovatelkou tvrzeným. Jak je patrné z ústavně konformní interpretace nájemní smlouvy, tento svou podstatou nepřípustně formalistický přístup je namístě napadenému rozhodnutí vytknout. Odůvodnění rozsudku se nevypořádalo se všemi konkrétními okolnostmi případu, a stalo se tak v rozhodných částech nepřezkoumatelným [nález ze dne 11. 2. 2004 sp. zn. Pl. ÚS 1/03 (N 15/32 SbNU 131; 153/2004 Sb.)]. Excesivní aspekt libovůle vykazují též ty závěry, jež setrvaly na zužující interpretaci podústavního práva, aniž by vzaly v úvahu ústavní principy, jimiž jsou příslušné normy ovládány [nález ze dne 24. 11. 2004 sp. zn. III. ÚS 351/04 (N 178/35 SbNU 375)]. V obojím případě jde přitom o takové vady rozhodnutí, jež protiřečí právům náležejícím k dílčím atributům základního práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny.

22. Ústavní soud proto ve výroku nálezu konstatoval porušení jak čl. 36 odst. 1 Listiny, tak i čl. 2 odst. 4 Ústavy a čl. 2 odst. 3 Listiny a zrušil shora citovaný rozsudek Krajského soudu v Brně i rozsudek Městského soudu v Brně, jenž vyšel z právního názoru odvolacího soudu [§ 82 odst. 1, odst. 2 písm. a), odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

Sbirka_nalezu-82.indd 645 29.3.18 12:42

Sbirka_nalezu-82.indd 646 29.3.18 12:42

Č. 170
Ke stanovení výše výživného pro nezletilé dítě na základě majetkových poměrů a životní úrovně povinného rodiče

Pokud má být životní úroveň dítěte shodná s životní úrovní rodičů, měl by ji soud při určování výše výživného pro nezletilé děti z úřední povinnosti komplexně zjišťovat. Občanský zákoník výslovně ukládá soudu povinnost vycházet při hodnocení schopností, možností a majetkových poměrů nejen z fakticity příjmů povinného, resp. z reálných majetkových poměrů povinného, ale z potenciality příjmů povinného.

Mezi otázky, které by měl soud v této souvislosti řešit, spadá i otázka, zda vliv povinného ve společnosti s ručením omezeným, podíl na jejím fungování, příjem a benefity příznivě ovlivňující jeho životní úroveň, které pro něj z této společnosti plynou, případně by mohly plynout, povinný neuvádí či nesnižuje s vidinou ovlivnění výše vyživovací povinnosti.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Davida Uhlíře (soudce zpravodaj) a soudců Tomáše Lichovníka a Kateřiny Šimáčkové – ze dne 12. září 2016 sp. zn. I. ÚS 1356/16 ve věci ústavní stížnosti E. G., zastoupené Mgr. Ing. Markem Luhanem, advokátem, se sídlem Masarykova 1250/50, Lysá nad Labem, proti rozsudku Krajského soudu v Praze ze dne 13. 1. 2016 č. j. 21 Co 316/2015-313, jímž bylo změněno rozhodnutí soudu prvního stupně ve věci péče o stěžovatelčinu nezletilou dceru, za účasti Krajského soudu v Praze jako účastníka řízení a P. K., zastoupeného JUDr. Ivou Pavlíkovou, advokátkou, se sídlem Pod Bateriemi 23, Praha 6, a nezletilé H. G., zastoupené opatrovníkem Magistrátem města Mladá Boleslav, odborem sociálních věcí, oddělením sociálně-právní ochrany dětí, jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Krajského soudu v Praze ze dne 13. 1. 2016 č. j. 21 Co 316/2015-313 bylo porušeno právo stěžovatelky na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 13. 1. 2016 č. j. 21 Co 316/2015-313 se proto ruší.

Sbirka_nalezu-82.indd 647 29.3.18 12:42

Odůvodnění

1. Včas podanou ústavní stížností, která i v ostatním splňovala podmínky předepsané zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu"), napadla stěžovatelka rozhodnutí Krajského soudu v Praze uvedené v záhlaví. Domnívá se, že jím došlo k porušení čl. 36 odst. 1, čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina") a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

2. Ústavní soud si k projednání a rozhodnutí věci vyžádal spis Okresního soudu v Mladé Boleslavi sp. zn. 25 Nc 1713/2014, z něhož zjistil následující:

Rozsudkem ze dne 8. 4. 2015 č. j. 25 Nc 1713/2014-245 Okresní soud v Mladé Boleslavi rozhodl k návrhu stěžovatelky, matky nezletilé H. G., že nezletilá se svěřuje do péče stěžovatelky (výrok I), P. K., otci nezletilé, nyní vedlejšímu účastníku, stanovil povinnost s účinností od 25. 9. 2013 přispívat na výživu nezletilé měsíčně částkou 12 000 Kč, splatných vždy do každého 15. dne v měsíci předem ve výši 6 000 Kč k rukám stěžovatelky a ve výši 6 000 Kč na účet nominálně zajištěného finančního produktu zřízeného na jméno nezletilé u některého bankovního ústavu v České republice, ke kterému bude mít stěžovatelka zřízené právo poskytování výpisů o stavu účtu do nabytí zletilosti nezletilé. Rozhodl dále o povinnosti vedlejšího účastníka doplatit výživné za období od 25. 9. 2013 do 31. 3. 2015 (výrok II) a o úhradě nákladů řízení (výroky III a IV).

K odvolání vedlejšího účastníka Krajský soud v Praze rozsudkem ze dne 13. 1. 2016 č. j. 21 Co 316/2015-313 rozsudek soudu prvního stupně ve výroku II změnil tak, že vedlejšímu účastníkovi uložil povinnost přispívat na výživu nezletilé od 25. 9. 2013 do 31. 12. 2013 částkou 4 000 Kč měsíčně a od 1. 1. 2014 částkou ve výši 2 500 Kč měsíčně splatnou vždy do každého 15. dne v měsíci k rukám stěžovatelky, a dále tak, že rozhodl o jeho povinnosti zaplatit nedoplatek na výživném za období od 25. 9. 2013 do 31. 12. 2015. Odvolací soud změnil i výrok IV rozsudku soudu prvního stupně týkající se úhrady nákladů řízení placených státem a rozhodl o úhradě nákladů řízení účastníků.

3. Stěžovatelka napadla rozhodnutí odvolacího soudu projednávanou ústavní stížností. Uvádí, že se o nezletilou dceru stará od jejího narození sama. Vedlejší účastník o ni jako otec neprojevuje žádný zájem. Tvrdí, že vedlejší účastník je projektový manažer a podnikatel v oblasti ekologických dotací. Je společníkem dvou obchodních společností: 1. PRO EKO-POINT, s. r. o., která působí jako zprostředkovatel dotací, za období od 1. 1. 2013 do 31. 3. 2014 měla obrat 9,4 mil. Kč, vedlejší účastník působil jako zakladatel a až do doby, která krátce předcházela narození nezletilé,

Sbirka_nalezu-82.indd 648 29.3.18 12:42

kdy převedl 70 % podílu na svého účetního pana Zemana, byl i jediným společníkem; a 2. SOLTEDO 2030, s. r. o., která provozuje malou solární elektrárnu, v níž má vedlejší účastník podíl 40 %. S ohledem na majetkovou situaci vedlejšího účastníka stěžovatelka navrhovala stanovení vyživovací povinnosti na jejich nezletilou dceru v částce 12 000 Kč měsíčně. Tomuto návrhu soud prvního stupně (zkráceně řečeno) vyhověl, neboť dovodil, že výdělkový potenciál vedlejšího účastníka se pohybuje okolo částky 80 000 Kč. Stěžovatelka zmiňuje, že v řízení před soudem prvního stupně vedlejší účastník namísto předložení relevantních účetních výkazů společností předložil jím získané znalecké posudky na ocenění jeho podílů ve společnosti. Posudky vypracoval PaedDr. Petr Pelzl, který je zapsán jako soudní znalec v oboru oceňování movitých věcí, jeho specializací je však oceňování tělocvičného nářadí. Dle jeho posudků jsou podíly vedlejšího účastníka v podstatě bezcenné: podíl 30 % ve společnosti PRO EKO-POINT, s. r. o., která i dle vyjádření vedlejšího účastníka dosahovala ročního obratu 7 mil. Kč, ocenil na 900 Kč, podíl ve společnosti SOLTEDO 2030, s. r. o., která provozuje solární elektrárnu, shledal zcela bez ekonomické hodnoty. Při výslechu znalce u soudu znalec sám připustil nedostatečnou znalost účetnictví. Převod podílu 70 % ve společnosti PRO EKO-POINT, s. r. o., na tehdejšího účetního pana Zemana je s ohledem na okolnosti případu nutné považovat za zcela účelový krok. Krajský soud v Praze však k odvolání vedlejšího účastníka závěry ohledně jeho životní úrovně zcela změnil a rozhodl o jeho povinnosti přispívat na výživu nezletilé toliko částkou 2 500 Kč. Odvolací soud po zopakování dokazování znaleckým posudkům uvěřil a k pravděpodobné účelovosti převodu jeho podílu nepřihlédl. Odvolací soud podle názoru stěžovatelky nesprávně uvedl, že rozhodnutí soudu prvního stupně změnil s odkazem na ustanovení § 220 odst. 1 písm. a) o. s. ř. Stěžovatelka se domnívá, že soud ve skutečnosti postupoval podle ustanovení § 220 odst. 1 písm. b) o. s. ř., neboť dokazování „doplnil, resp. zopakoval“ a na základě toho dovodil zcela opačný právní názor. Rozhodnutí ve věci vydal, aniž by účastníky na změnu jakkoli upozornil. Takové rozhodnutí je podle názoru stěžovatelky překvapivé a soud jeho vydáním porušil zásadu dvojinstančnosti řízení.

4. K ústavní stížnosti se vyjádřil Krajský soud v Praze, který odkázal na odůvodnění napadeného rozsudku a navrhuje, aby ústavní stížnost byla zamítnuta. Vedlejší účastník ve vyjádření k ústavní stížnosti uvádí, že podle jeho názoru nebyla porušena žádná ústavně zaručená práva stěžovatelky, a ústavní stížnost by měla být proto odmítnuta. Upozorňuje na to, že v předmětné věci se jednalo o nesporné řízení, které je ovládáno zásadou vyhledávací. Stěžovatelce byl obsah skutkových zjištění, včetně znaleckého posudku, znám. Odklon od závěrů učiněných soudem prvního stupně odvolací soud deklaroval a řádně jej odůvodnil. Ze spisu jasně vyplývá, že

Sbirka_nalezu-82.indd 649 29.3.18 12:42

vedlejší účastník nebyl v době narození nezletilé jediným společníkem. S námitkou účelovosti převodu obchodního podílu v minulosti se soud náležitě vypořádal. Vedlejší účastník znovu uvádí údaje o výši svého čistého měsíčního příjmu a jeho výdělkového potenciálu. Uvádí i okolnosti svého prvotního výslechu ve věci v rámci civilního dožádání, kde neuvedl údaje o své účasti v korporacích předně proto, že takový dotaz mu úřednice nepoložila. Vypracování znaleckého posudku k doložení hodnoty svého majetku stěžovatel zadal, neboť se jedná o odbornou otázku. Polemika stěžovatelky se závěry znaleckého posudku byla před obecnými soudy náležitě vypořádána. Pokud stěžovatelka v ústavní stížnosti předkládá jakési vlastní hodnocení důkazů ohledně možné výše životní úrovně vedlejšího účastníka, staví tím Ústavní soud do pozice další instance v systému obecného soudnictví. Napadené rozhodnutí zcela jistě není nepředvídatelné, neboť odvolací soud posoudil skutečnosti již dříve známé všem účastníkům.

5. Opatrovník nezletilé sdělil, že ústavní stížnost považuje za oprávněnou, neboť podle jeho názoru napadeným rozhodnutím byla porušena ústavně zaručená práva nezletilé.

6. Všechna vyjádření Ústavní soud zaslal na vědomí stěžovatelce. Ta v replice setrvala na svých názorech uvedených v ústavní stížnosti.

7. Úvodem Ústavní soud opakuje konstantní východisko své rozhodovací praxe, že není další instancí v soustavě obecných soudů a není zásadně oprávněn zasahovat do rozhodovací činnosti obecných soudů, neboť není vrcholem jejich soustavy. Ústavní soud pak nemůže, nejsa další opravnou instancí, přehodnocovat hodnocení důkazů či korigovat závěry soudů v rovině podústavního práva. Nepřísluší mu opětovně hodnotit důkazy a přehodnocovat závěry obecných soudů až na specifické výjimky mající ústavněprávní relevanci, zejména pak případy, kdy z odůvodnění rozhodnutí nijak nevyplývá vztah mezi skutkovými zjištěními a úvahami při hodnocení důkazů na straně jedné a právními závěry na straně druhé, resp. případy, kdy v soudním rozhodování jsou učiněná skutková zjištění v extrémním nesouladu s vykonanými důkazy [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 166/95 ze dne 30. 11. 1995 (N 79/4 SbNU 255) či nález sp. zn. II. ÚS 182/02 ze dne 11. 11. 2003 (N 130/31 SbNU 165)]. Uvedené vady lze pak podřadit pod porušení práva na spravedlivý proces. Zároveň platí, že základním předpokladem přezkumu ústavní konformity právního názoru obecného soudu, a současně podmínkou řádně vedeného soudního řízení ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny, je existence řádného odůvodnění soudem vydaného rozhodnutí [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 119/14 ze dne 12. 1. 2016 (N 3/80 SbNU 35)]. Jak konstantně uvádí Ústavní soud, nezávislost rozhodování obecných soudů se uskutečňuje v ústavním a zákonném procesněprávním a hmotněprávním rámci. Procesněprávní rámec představují především principy řádného a spravedlivého procesu. Jedním z těchto

Sbirka_nalezu-82.indd 650 29.3.18 12:42

principů, představujících součást práva na řádný proces, jakož i pojmu právního státu, a vylučujících libovůli při rozhodování, je i povinnost soudů své rozsudky odůvodnit (§ 157 odst. 1 o. s. ř.), a to způsobem zakotveným v ustanovení § 157 odst. 2 o. s. ř. Z odůvodnění musí vyplývat vztah mezi skutkovými zjištěními a úvahami při hodnocení důkazů na straně jedné a právními závěry na straně druhé. V případě, kdy existují výrazné rozpory mezi provedenými důkazy a skutkovými zjištěními nebo kdy jsou právní závěry soudu v extrémním nesouladu s vykonanými skutkovými zjištěními anebo z nich v žádné možné interpretaci odůvodnění soudního rozhodnutí nevyplývají, je nutno takovéto rozhodnutí považovat za stojící v rozporu s čl. 36 odst. 1 Listiny [nález sp. zn. III. ÚS 84/94 ze dne 20. 6. 1995 (N 34/3 SbNU 257)].

8. Podle § 913 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, dále též jen „občanský zákoník", jsou pro určení rozsahu výživného rozhodné odůvodněné potřeby oprávněného a jeho majetkové poměry, jakož i schopnosti, možnosti a majetkové poměry povinného. Podle § 915 odst. 1 občanského zákoníku životní úroveň dítěte má být zásadně shodná s životní úrovní rodičů; toto hledisko předchází hledisku odůvodněných potřeb dítěte.

9. Z procesního hlediska je řízení ve věcech výživy nezletilého dítěte podle ustanovení § 466 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, jedním z typů řízení ve věcech péče soudu o nezletilé. Pro tato řízení platí podle ustanovení § 20 uvedeného zákona tzv. vyšetřovací zásada. Podle ní je soud povinen zjistit všechny skutečnosti důležité pro rozhodnutí, přičemž není omezen na skutečnosti, které uvádějí účastníci. Soud tedy provádí i jiné důkazy ke zjištění skutkového stavu, než ty, které byly výslovně navrženy. Z hlediska veřejného zájmu nelze v těchto typech řízení připustit, aby procesní neaktivita byla připisována k újmě účastníka řízení (srov. důvodovou zprávu k zákonu o zvláštních řízeních soudních, § 20). Pro postup obecných soudů je mimo výše uvedenou procesní vyšetřovací zásadu relevantní i hmotněprávní ustanovení § 913 odst. 2 občanského zákoníku, podle něhož „při hodnocení schopností, možností a majetkových poměrů povinného je třeba také zkoumat, zda se povinný nevzdal bez důležitého důvodu výhodnějšího zaměstnání či výdělečné činnosti nebo majetkového prospěchu, popřípadě zda nepodstupuje nepřiměřená majetková rizika".

10. Pokud má být životní úroveň dítěte shodná s životní úrovní rodičů, měl by ji soud při určování výše výživného pro nezletilé děti z úřední povinnosti zjišťovat. Občanský zákoník výslovně ukládá soudu povinnost vycházet při hodnocení schopností, možností a majetkových poměrů nejen z fakticity příjmů povinného, resp. z reálných majetkových poměrů povinného, ale z potenciality příjmů povinného, což je možné považovat

Sbirka_nalezu-82.indd 651 29.3.18 12:42

za východisko pro stanovování výše vyživovací povinnosti, resp. její existence vůbec [Hrušáková, M. a kol. Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). 1. vydání. 2014, str. 1058, § 913].

11. Soud prvního stupně při posouzení majetkových poměrů, možností a schopností vedlejšího účastníka z provedeného dokazování zjistil, že vedlejší účastník byl v období od dubna 2007 do března 2008 zaměstnán u Státního fondu životního prostředí České republiky a v březnu 2008 jeho čistý příjem činil 29 185 Kč. Příjmy vedlejšího účastníka z jeho samostatné výdělečné činnosti v roce 2012 dosáhly částky 670 000 Kč a v roce 2013 částky 368 000 Kč, výdaje v daňovém přiznání uplatňoval paušální částkou. Obrat obchodní společnosti PRO EKO-POINT, s. r. o., za rok 2012 činil 2 150 237 Kč a za období od 1. 1. 2013 do 31. 3. 2014 činil 9 412 850 Kč. Znalecké posudky vypracované PaedDr. Petrem Pelzlem, znalcem z oboru ekonomika, odvětví ceny a odhady movitých věcí, které předložil soudu vedlejší účastník, soud označil „za vypovídající jen zčásti o ekonomické situaci" obchodních společností. Závěrem znaleckého posudku bylo, že obecná časová cena podílu vedlejšího účastníka ve výši 30 % ve společnosti PRO EKO-POINT, s. r. o., činila částku 900 Kč a obecnou časovou cenu podílu 40 % ve společnosti SOLTEDO 2030, s. r. o., označil jako „bez ekonomické hodnoty". Ve své výpovědi u soudu znalec uvedl, že ocenil pouze movitý majetek společností a dále podle předložených účetních dokladů, rozvahy a závěrky k 31. 3. 2014 reálnou hodnotu aktiv a pasiv obchodní společnosti, přičemž tímto způsobem dospěl k závěru, že společnost PRO EKO-POINT, s. r. o., je předlužená. Současně však měla společnost PRO EKO-POINT, s. r. o., prostředky na zaplacení závazků ve výši přesahující 5 milionů korun na svém bankovním účtu. Význam částky 9 412 850 Kč uvedené v účetním deníku předloženém soudu za období od 1. 1. 2013 do 31. 3. 2014 jako výnos, znalec odmítl vysvětlit. Znalec údajně neměl k dispozici bližší údaje o závazcích ve výši 5 391 000 Kč, které byly dodavateli vyfakturovány a jsou splatné, přičemž společnost měla na jejich zaplacení na bankovním účtu částku přesahující 5 milionů korun. Soud dále zjistil, že pan Zeman, na něhož 70 % ze svého původního stoprocentního podílu převedl, prakticky nezná jiné spolupracovníky společnosti, nekomunikuje ani se zákazníky. Ani vedlejší účastník, ani svědek Zeman nedokázali soudu ve svých výpovědích označit jedinou zakázku, kterou by společnost získala přičiněním pana Zemana. Soud prvního stupně z toho dovodil, že čistý příjem vedlejšího účastníka z podnikatelské činnosti může činit zhruba 80 000 Kč měsíčně. Vyšel přitom předně ze sedmiapůlmilionového ročního obratu obchodní společnosti PRO EKO-POINT, s. r. o., z něhož určil zhruba 20 % jako reálný výdělek vedlejšího účastníka (tedy cca 1,5 milionu korun ročně před zdaněním). Soud sám tedy charakter obchodní činnosti společnosti PRO EKO-POINT, s. r. o., který je především odrazem schopností a výdělečných možností

Sbirka_nalezu-82.indd 652 29.3.18 12:42

vedlejšího účastníka, označil pro její vysoký obrat za reálně velmi výnosný. Za velmi nepravděpodobnou označil situaci, že by účast ve společnosti PRO EKO-POINT, s. r. o., pro vedlejšího účastníka, který je zakladatelem této společnosti, působí ve stejné oblasti po delší dobu a který pro působení v této společnosti ukončil svou prosperující samostatnou výdělečnou činnost v tomto oboru, nezajišťovala nadprůměrný příjem.

12. Soud druhého stupně ze shodných skutkových zjištění (odvolací soud, jak sám uvádí, toliko zopakoval některé důkazy provedené již soudem prvního stupně) dovodil, že celkový měsíční příjem vedlejšího účastníka za rok 2013 činil částku 39 558 Kč měsíčně. Od data 1. 1. 2014 pak jako relevantní výši měsíčního příjmu vedlejšího účastníka stanovil částku 27 898 Kč. V obou případech soud zohlednil příjem z pracovního poměru u společnosti PRO EKO-POINT, s. r. o., ve výši 17 225 Kč čistého a příjmy, které v předchozích letech dosahoval samostatnou výdělečnou činností, kterou se rozhodl dále nevykonávat. Soud dále přihlédl k další vyživovací povinnosti k nezletilé dceři J. a k její matce, s nimiž sdílí společnou domácnost. Znalecké posudky soud zhodnotil jako zpracované zcela správně. Pro stanovení výživného je podle soudu podstatné, zda vůbec a v jakém rozsahu může obchodní podíl přinést v konkrétním období příjem. Majetková účast na obchodních společnostech podle názoru soudu pro vedlejšího účastníka v rozhodném období žádný zisk nepředstavovala. Vzhledem k tomu, že hospodaření korporace vykazovalo neuhrazené závazky, nebylo podle názoru soudu možné rozhodnout o rozdělení zisku mezi její společníky. Prostředky na účtu společnosti ve výši cca 5 milionů korun jsou částkou nižší, než jakou představovaly její závazky. Určení tržní hodnoty podílu by navíc bylo bez efektivního dopadu na posouzení možností vedlejšího účastníka, protože jej nelze donucovat, aby za účelem stanovení co nejvyššího výživného svůj majetek, který v budoucnu může nést profit, prodal. Zcela jistě podle názoru soudu nelze vycházet z ročního obratu korporace jako podkladu pro kalkulace příjmu otce z činnosti korporace. Stěžovatelkou namítaná účelovost převodu podle odvolacího soudu z žádného z provedených důkazů nevyplývá. Vedlejší účastník údajně vysvětlil důvod, pro který k převodu části jeho podílu došlo, a spojovat tento prodej s úvahou, že tak vedlejší účastník činil za účelem snížení své solventnosti, soud označil za „vysoce spekulativní“.

13. V posuzovaném případě tak odvolací soud za shodně zjištěného skutkového stavu dospěl oproti rozhodnutí soudu prvního stupně k rozdílnému právnímu názoru, který vyústil ve velmi podstatnou změnu výše výživného (rozdíl v jeho výši činí od 1. 1. 2014 částku 9 500 Kč měsíčně). Takový postup zásadně není v rozporu s platnou zásadou dvojinstančnosti řízení. Právo na druhou instanci v civilním procesu není (na rozdíl od trestního procesu) ústavněprávním požadavkem a z hlediska ústavního

Sbirka_nalezu-82.indd 653 29.3.18 12:42

přezkumu je klíčové, aby se věcí řádně zabývala alespoň jedna instance [srov. např. usnesení sp. zn. III. ÚS 706/14 ze dne 24. 4. 2014 (v SbNU nepublikováno, dostupné na http://nalus.usoud.cz)]. Je však nepřípustné, aby se odvolací soud v takovém případě nevypořádal se všemi hledisky, která jsou dle zákonné úpravy v posuzované věci relevantní, a uceleně se nevyrovnal s okolnostmi, které v řízení vyšly najevo [srov. nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 363/03 ze dne 20. 1. 2005 (N 12/36 SbNU 133)]. Z obsahu spisového materiálu ani z odůvodnění odvolacího soudu totiž není patrná šíře a důkladnost při zjišťování jednotlivých kritérií, která soud vzal v úvahu při posouzení majetkových poměrů, schopností a možností povinného. Naopak lze nabýt dojmu, že se soud spokojil s vysvětlením majetkové situace prezentovaným vedlejším účastníkem, podpořeným i jím předloženým znaleckým posudkem, které doplnil obecným konstatováním pravidel pro fungování společnosti s ručením omezeným, avšak bez náležitého zohlednění konkrétních okolností posuzované věci, k němuž byl soud podle zákona povinen. Takové rozhodnutí je pak z pohledu ústavnosti nepřezkoumatelné.

14. Klíčové se tak pro daný případ jeví posouzení otázky, zda vliv vedlejšího účastníka ve společnosti PRO EKO-POINT, s. r. o., podíl na jejím fungování, příjem a benefity příznivě ovlivňující jeho životní úroveň, které pro něj z této společnosti plynou, případně by mohly plynout, vedlejší účastník neuvádí či nesnižuje s vidinou ovlivnění výše vyživovací povinnosti. Soud prvního stupně dospěl k závěru, že se tak zřejmě stalo, a proto za relevantní pro stanovení výše výživného považoval i obrat společnosti. Vedla ho k tomu celá řada skutkových zjištění. Soud druhého stupně konstatoval, že majetková účast na obchodní společnosti pro vedlejšího účastníka žádný zisk nepředstavovala, neboť vedlejší účastník nebyl schopen ovlivnit, zda zisk společnosti bude mezi společníky rozdělen. V souvislosti s výše uvedenými ustanoveními zákona však soud druhého stupně opomněl zjišťovat, jak k této situaci došlo a zda se tímto postupem vedlejší účastník nevzdal bez důležitého důvodu výdělečné činnosti či majetkového prospěchu. Byl to přece především sám vedlejší účastník, který se rozhodl převést 70 % obchodního podílu na pana Zemana. Vysvětlení pohnutek, které ho k tomu vedly, tvrzených vedlejším účastníkem, totiž realizace závazků vůči tichému společníkovi, panu Zemanovi, plynoucích ze smlouvy o tichém společenství, na níž podpisy nejsou úředně ověřeny, by soud mohl považovat za dostačující, pokud by byly podloženy i dalšími skutkovými zjištěními.

15. Tak tomu však v posuzované věci nebylo. Vzhledem k pochybnostem plynoucím z dosud provedeného dokazování, které formuloval soud prvního stupně, by zejména bylo namístě zjišťovat, zda tvrzený vklad tichého společníka pana Zemana dle smlouvy o tichém společenství skutečně

Sbirka_nalezu-82.indd 654 29.3.18 12:42

odpovídal jeho reálným zásluhám, jakým způsobem byl jím vyplacený peněžitý vklad zaúčtován a jakým způsobem byl v mezidobí vyplácen jeho podíl tichého společníka. Dále pak soud druhého stupně nijak nevysvětlil existující pochybnosti o tom, jaký je i nyní podíl pana Zemana na fungování společnosti, když se podle svých slov setkává s vedlejším účastníkem jen jedenkrát měsíčně, ostatní pracovníci společnosti jej neznají, jen někteří z nich se s ním setkali na večírcích pořádaných společností. Se zákazníky společnosti se pan Zeman nezná, neboť s nimi komunikuje výhradně vedlejší účastník. Údajný hlavní přínos pana Zemana pro společnost měl spočívat podle tvrzení obou v nasměrování potenciálních zákazníků na společnost, ani vedlejší účastník ani pan Zeman si však na opakovaný dotaz soudu prvního stupně nebyli schopni vzpomenout na jediný konkrétní kontakt, který by pan Zeman společnosti poskytl. Pokud soud druhého stupně použil úvahu o tom, že hospodaření korporace vykazuje neuhrazené závazky ve výši přesahující 5 milionů korun (zároveň však i jen o něco málo nižší prostředky na bankovním účtu), pro něž nelze rozhodnout o rozdělení zisku mezi společníky, opomněl se zabývat otázkou, jaká je povaha neuhrazených závazků, z jakého důvodu jejich hrazení po splatnosti dosud nikdo nevymáhal, a zda je skutečně namístě je upřednostnit i v naznačených okolnostech případu.

16. Jako podstatné se jeví rovněž posouzení důvodů, které vedlejšího účastníka, zakladatele obchodní společnosti PRO EKO-POINT, s. r. o., jednatele a původně i společníka se 100% obchodním podílem, který dle výpisu z obchodního rejstříku i po převedení 70 % obchodního podílu zastupuje sám při jednáních obchodní společnosti, setrvává v podřízeném postavení vůči panu Zemanovi. Zda by neměl být v souvislosti s jeho jednoznačně deklarovaným know-how, které je zcela jistě hlavním zdrojem a hybatelem ekonomické situace společnosti, vedlejší účastník spíše soudem veden k lepšímu využití svého potenciálu. Závěr odvolacího soudu o tom, že nelze zohledňovat obrat či majetkový podíl vedlejšího účastníka na obchodní společnosti, stejně tak jeho konstatování, že úvahy soudu prvního stupně o účelovosti převodu jsou jen spekulací, je tak předčasný.

17. Ústavní soud nemůže nezmínit ještě jednu specifickou okolnost případu. Vedlejší účastník se podle svých slov i vyjádření orgánu sociálně-právní ochrany dítěte rozhodl nestýkat s nezletilou dcerou H. Za celý její život ji viděl pouze třikrát. Stěžovatelka mu podle obsahu spisu ve styku s nezletilou nebránila, naopak jej k němu opakovaně vybízela. Ústavní soud k tomu dodává, že rodiče a děti mají vůči sobě navzájem povinnosti a práva. Mezi ně občanský zákoník řadí vyživovací povinnost a právo na výživné, rodičovskou odpovědnost a povinnosti a práva rodičů spojené s osobností dítěte a povinnosti a práva osobní povahy. Těchto vzájemných práv a povinností se nelze vzdát (ustanovení § 855 zákona č. 89/2012 Sb.,

Sbirka_nalezu-82.indd 655 29.3.18 12:42

občanský zákoník). Obvyklým způsobem plnění výživného je, že dítě žije ve společné domácnosti rodičů a výživné je plněné v naturální formě (k tomu již Vážný 826, 1441, 9575) a k tomu se každý z rodičů podílí svou měrou podle svých sil a možností na osobní péči o dítě a rodinnou domácnost. Pokud spolu rodiče nežijí, je namístě při zohlednění především zájmů dítěte vzájemný poměr práv a povinností, pokud se rodiče nedohodnou, upravit soudem. Vedlejšího účastníka zcela jistě nelze právně nijak nutit k tomu, aby se s nezletilou H. stýkal. Je to především právo nezletilé na udržování pravidelných osobních kontaktů s oběma rodiči, které jí vedlejší účastník z vlastního rozhodnutí nedopřeje realizovat (čl. 9 odst. 3 Úmluvy o právech dítěte). Ostatně, pokud o setkávání s dcerou vedlejší účastník nemá zájem, je otázkou, do jaké míry by výkon opatření, která by mu styk jakkoli direktivně nařizovala, při jeho nezměněném postoji byl vůbec v zájmu nezletilé. Pokud je však placení výživného v posuzovaném případě skutečně jediným projevem, jakým otec, vedlejší účastník, svá rodičovská práva a povinnosti realizuje, měl by soud při hodnocení jeho možností a schopností postupovat s nejvyšší obezřetností. Vybízí ho k tomu ostatně i poslední věta ustanovení § 913 odst. 2 občanského zákoníku.

18. Ústavní soud nemá v úmyslu jakkoli zasahovat do volného uvážení, které spadá do pravomoci obecných soudů. V posuzovaném případě však odvolací soud jasným a přezkoumatelným způsobem nevymezil rámec, v němž se jeho volná úvaha pohybuje. Přezkoumatelně a jasně stanovená kritéria pro posouzení majetkových poměrů, schopností a možností vedlejšího účastníka tak nejsou patrná z provedeného dokazování ani z odůvodnění napadeného rozhodnutí. Takto pojatou interpretaci (a následnou aplikaci) citovaných zákonných předpisů je proto namístě prohlásit za výklad extrémní. Ústavní soud, aniž by jakkoli předjímal závěry, k nimž by soud při náležitém zhodnocení všech relevantních kritérií v uvedeném směru dospěl, konstatuje, že postupem obecného soudu v posuzovaném případě došlo k dotčení ústavně garantovaného práva stěžovatelky na soudní ochranu podle hlavy páté Listiny (zejména čl. 36 odst. 1). Proto ústavní stížnosti vyhověl a podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadené rozhodnutí zrušil.

Sbirka_nalezu-82.indd 656 29.3.18 12:42

Č. 171
K souběhu funkce člena statutárního orgánu obchodní korporace a výkonu činnosti v pracovněprávním vztahu
K prioritě interpretace nezakládající neplatnost smlouvy

Pokud chtějí obecné soudy dovozovat zákaz soukromého jednání, který není výslovně stanoven zákony, musí pro takový závěr předložit velmi přesvědčivé argumenty, protože jde o soudcovské dotváření práva proti zájmům soukromých osob. Takové soudcovské dotváření práva je nutné podrobit obzvláště přísnému ústavnímu přezkumu, neboť tímto postupem obecných soudů mohou být porušena nejen základní práva stěžovatele (a to zejména subjektivní právo stěžovatele na svobodné jednání v zákonných mezích ve smyslu čl. 2 odst. 3 Listiny a zásada *pacta sunt servanda* plynoucí z čl. 1 odst. 1 Ústavy), ale i princip dělby moci, který je nedílnou součástí principu právního státu ve smyslu čl. 1 odst. 1 Ústavy.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Davida Uhlíře a soudců Kateřiny Šimáčkové (soudce zpravodaj) a Tomáše Lichovníka – ze dne 13. září 2016 sp. zn. I. ÚS 190/15 ve věci ústavní stížnosti Ing. Jiřího Gavendy, zastoupeného JUDr. Tomášem Hulvou, advokátem, se sídlem nám. Republiky 1, Opava, proti rozsudku Nejvyššího soudu č. j. 21 Cdo 1781/2012-330 ze dne 29. 5. 2013, rozsudku Okresního soudu v Olomouci č. j. 16 C 315/2009-378 ze dne 26. 8. 2013 a rozsudku Krajského soudu v Ostravě č. j. 16 Co 14/2014-435 ze dne 18. 3. 2014, vydaným v řízení o stěžovatelově žalobě na náhradu mzdy, za účasti Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Ostravě a Okresního soudu v Olomouci jako účastníků řízení a OLMA, a. s., se sídlem Pavelkova 18, Olomouc, zastoupené JUDr. Lenkou Příkazskou, advokátkou, se sídlem Čechova 2, Přerov, jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Okresního soudu v Olomouci č. j. 16 C 315/2009-378 ze dne 26. 8. 2013 a rozsudkem Krajského soudu v Ostravě č. j. 16 Co 14/2014-435 ze dne 18. 3. 2014 bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod ve spojení s právem na svobodné jednání podle čl. 2 odst. 3, zásadou *pacta sunt servanda* plynoucí z čl. 1 odst. 1 Ústavy a s právem

Sbirka_nalezu-82.indd 657 29.3.18 12:42

na spravedlivou odměnu za práci a na uspokojivé pracovní podmínky podle čl. 28 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

III. Ústavní stížnost se v části směřující proti rozsudku Nejvyššího soudu č. j. 21 Cdo 1781/2012-330 ze dne 29. 5. 2013 odmítá.

IV. Náhrada nákladů řízení o ústavní stížnosti se stěžovateli nepřiznává.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení

1. Stěžovatel byl předsedou představenstva společnosti OLMA, a. s., (vedlejší účastnice). Současně byl jmenován generálním ředitelem této společnosti; výkon této funkce byl později upraven manažerskou smlouvou. V prosinci 2008 byl stěžovatel odvolán z funkce předsedy představenstva a s odkazem na § 73 odst. 2 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, byl odvolán i z funkce generálního ředitele. V lednu 2009 dala vedlejší účastnice stěžovateli výpověď z pracovního poměru podle § 52 písm. c) zákoníku práce. Stěžovatel se poté na vedlejší účastnici domáhal náhrady mzdy za únor a březen 2009 ve výši 602 549,50 Kč s příslušenstvím.

2. Okresní soud v Olomouci (dále též jen „okresní soud") nejprve mezitímním rozsudkem rozhodl, že stěžovatel má nárok na náhradu mzdy za únor a březen 2009. Podle okresního soudu stěžovatel vykovával funkci generálního ředitele v pracovním poměru. Jeho odvoláním z této funkce pracovní poměr neskončil. Obecně totiž odvoláním vedoucího zaměstnance nekončí jeho pracovní poměr a zaměstnavatel je povinen mu podat návrh na změnu jeho pracovního zařazení. Vedlejší účastnice se ovšem se stěžovatelem na změně pracovního zařazení nedohodla. Podle okresního soudu tudíž došlo k překážce v práci na straně zaměstnavatele (vedlejší účastnice). Stěžovatel proto nemusel ve výpovědní době docházet do zaměstnání, má však nárok na náhradu mzdy. Okresní soud se neztotožnil s námitkou vedlejší účastnice, že došlo k souběhu funkce předsedy představenstva a generálního ředitele a že není možné uzavřít pracovní smlouvu na výkon funkce člena statutárního orgánu.

3. Krajský soud v Ostravě (dále též jen „krajský soud") mezitímní rozsudek okresního soudu potvrdil. Krajský soud se ztotožnil s hodnocením okresního soudu a podrobněji se zabýval především námitkou souběhu funkce předsedy představenstva a generálního ředitele. Krajský soud uvedl, že podle judikatury Nejvyššího soudu fyzická osoba nevykonává činnost statutárního orgánu obchodní společnosti v pracovním poměru, a to ani v případě, že není společníkem, neboť činnost statutárního orgánu

Sbirka_nalezu-82.indd 658 29.3.18 12:42

společnosti není druhem práce ve smyslu zákoníku práce a vznik, zánik i obsah tohoto právního vztahu není upraven pracovněprávními předpisy. Právní předpisy ani povaha akciové společnosti však nebrání tomu, aby jiné činnosti pro tuto obchodní společnost vykonávaly fyzické osoby na základě pracovněprávních vztahů, pokud náplní pracovního poměru není výkon činnosti statutárního orgánu. Krajský soud porovnal povinnosti generálního ředitele a předsedy představenstva a dospěl k závěru, že rozsah povinností generálního ředitele byl podstatně širší. Námitku souběhu proto neshledal důvodnou.

4. Nejvyšší soud poté napadeným rozsudkem tato rozhodnutí zrušil. S odkazem na rozsudek Vrchního soudu v Praze sp. zn. 6 Cdo 108/92 ze dne 21. 4. 1993, uveřejněný pod č. 13/1995 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, Nejvyšší soud zopakoval, že podle ustálené judikatury soudů činnost statutárního orgánu, popřípadě jeho člena, fyzická osoba nevykonává v pracovním poměru. Proto je neplatná pracovní smlouva nebo jiná smlouva uzavřená v pracovněprávních vztazích, jmenování nebo volba, na jejichž základě má zaměstnanec vykonávat v obchodní společnosti nebo družstvu práci nebo funkci, jejíž náplní je činnost, kterou v této právnické osobě koná její statutární orgán nebo jeho člen. Právní předpisy ani povaha obchodní společnosti však nebrání tomu, aby jiné činnosti pro tuto obchodní společnost vykonávaly fyzické osoby na základě pracovněprávních vztahů, pokud náplní pracovního poměru není výkon činnosti statutárního orgánu. Nejvyšší soud ovšem dospěl k závěru, že stěžovatel měl ve funkci generálního ředitele vykonávat stejnou činnost, kterou vykonával i jako předseda představenstva. Jmenováním do funkce generálního ředitele proto nebyl platně založen pracovní poměr a uzavřená manažerská smlouva je neplatná. Protože mezi stěžovatelem a vedlejší účastnicí nevznikl pracovní poměr, nemohl být ani rozvázán žádným ze způsobů předvídaných zákoníkem práce.

5. Okresní soud poté napadeným rozsudkem žalobu stěžovatele na náhradu mzdy zamítl. Okresní soud byl vázán závěrem Nejvyššího soudu, že mezi stěžovatelem a vedlejší účastnicí nevznikl pracovní poměr. Proto podle okresního soudu stěžovatel nemá ani nárok na náhradu mzdy. Stěžovateli nelze přiznat požadovanou částku ani jako náhradu škody, neboť stěžovatel neprokázal výši škody ani to, že by mu vznikla v příčinné souvislosti s protiprávním jednáním vedlejší účastnice.

6. Krajský soud napadeným rozsudkem toto rozhodnutí okresního soudu potvrdil. Rovněž krajský soud odkázal na závazný právní názor Nejvyššího soudu a doplnil, že stěžovateli nemůže náležet náhrada škody podle zákoníku práce, neboť žádný pracovněprávní vztah mezi ním a vedlejší účastnicí nebyl.

Sbirka_nalezu-82.indd 659 29.3.18 12:42

7. Nejvyšší soud poté usnesením sp. zn. 21 Cdo 2390/2014 ze dne 20. 11. 2014 odmítl dovolání stěžovatele, protože okresní soud a krajský soud posoudily věc v souladu s judikaturou Nejvyššího soudu, a zejména jeho předchozím kasačním rozhodnutím v této věci. Dále Nejvyšší soud uvedl, že případné nároky stěžovatele by plynuly z obchodněprávního, nikoliv pracovněprávního vztahu a v tomto řízení nemohly být projednány s ohledem na obsah žaloby. Nejvyšší soud se zabýval i námitkou stěžovatele, že právní vztah mezi ním a vedlejší účastnicí byl hodnocen v tomto řízení jinak než v rozsudku Nejvyššího soudu č. j. 21 Cdo 429/2011-115 ze dne 17. 5. 2012. Nejvyšší soud k tomu konstatoval, že se v odkazovaném rozsudku nemohl zabývat otázkou platnosti pracovního poměru mezi stěžovatelem a vedlejší účastnicí, neboť byl vázán uplatněnými dovolacími důvody.

II. Argumentace stran

8. Podle stěžovatele obecné soudy porušily čl. 28 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“), podle něhož mají zaměstnanci právo na spravedlivou odměnu za práci a na uspokojivé pracovní podmínky. Rozhodly totiž, že mezi ním a vedlejší účastnicí pracovněprávní vztah vůbec nevznikl, a posoudily jmenování a manažerskou smlouvu jako neplatné. V této souvislosti stěžovatel poukazuje na ochrannou funkci pracovního práva a na to, že podle zákoníku práce nemůže být neplatnost právního úkonu zaměstnanci na újmu, pokud neplatnost nezpůsobil výlučně sám.

9. Dále stěžovatel namítá porušení práva na spravedlivý proces podle čl. 36 Listiny. Nejvyšší soud podle stěžovatele nedostatečně odůvodnil závěr, že stěžovatel měl jako generální ředitel a předseda představenstva vykonávat stejnou činnost. Nejvyšší soud totiž pouze ocitoval vymezení činnosti generálního ředitele a ve zkratce uvedl, v čem spočívá činnost předsedy představenstva, aniž by „určitě, jasně, srozumitelně a položkově“ sdělil, v čem se shodují. Naopak okresní a krajský soud původně dospěly „ke skutkovému závěru“, že činnost generálního ředitele a předsedy představenstva shodná nebyla. Tato jejich skutková zjištění Nejvyšší soud podle stěžovatele přezkoumával, i když z jeho judikatury (např. z rozsudku sp. zn. 23 Cdo 1135/2012 ze dne 23. 5. 2013) plyne, že k tomu Nejvyšší soud není oprávněn. Závěr Nejvyššího soudu podle stěžovatele ani neodpovídá skutečnosti, protože činnost generálního ředitele podle stěžovatele nebyla tvořena výlučně ani převážně činnostmi předsedy představenstva. Rozsudek Nejvyššího soudu, podle něhož mezi stěžovatelem a vedlejší účastnicí nevznikl pracovněprávní vztah, navíc stěžovatel pokládá za překvapivý, protože v dřívějším rozsudku č. j. 21 Cdo 429/2011-115 ze dne 17. 5. 2012 stejný senát Nejvyššího soudu „v totožné právní věci mezi totožnými účastníky“ vyhodnotil pracovní poměr mezi stěžovatelem a vedlejší účastnicí jako platný.

Sbirka_nalezu-82.indd 660 29.3.18 12:42

10. Stěžovatel poukazuje i na to, že podle nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 625/03 ze dne 14. 4. 2005 (N 84/37 SbNU 157) je základním principem výkladu smluv priorita výkladu, který neplatnost smlouvy nezakládá, čímž je vyjádřen a podporován princip autonomie vůle stran. Stěžovatel se dále dovolává nálezu sp. zn. IV. ÚS 128/06 ze dne 11. 11. 2009 (N 235/55 SbNU 267), podle něhož musí vznik závazkových vztahů vycházet zejména z respektu a ochrany autonomie vůle smluvních subjektů. Při výkladu smluvních ujednání je pak nutné postupovat tak, aby byla zajištěna důvěra a ochráněno legitimní očekávání stran s tím, že výsledek by měl být slučitelný s obecnou představou spravedlnosti. Tyto principy však obecné soudy v napadených rozhodnutích podle stěžovatele nerespektovaly. Podle stěžovatele se činnost generálního ředitele a předsedy představenstva neshoduje; úmyslem stran bylo založit jmenováním do funkce generálního ředitele platně pracovní poměr a ten následně potvrdit manažerskou smlouvu. Stěžovatel uvádí, že neplatnost pracovního poměru v případě souběhu s členstvím ve statutárním orgánu není založena zákonem, ale pouze judikaturou. Povinností soudů je ovšem zákony vykládat, nikoliv je tvořit. Rozhodnutí o neplatnosti pracovního poměru a podobná rozhodnutí podle stěžovatele retroaktivně zasahují do práv a povinností osob a likvidují právní jistotu. Stěžovatel dále argumentuje, že od roku 1998 žil v dobré víře v to, že na něj dopadají ustanovení zákoníku práce a ústavního pořádku poskytující ochranu zaměstnancům.

11. Kromě zrušení napadených rozhodnutí stěžovatel žádá, aby Ústavní soud uložil účastníkům řízení a vedlejší účastnici povinnost společně a nerozdílně mu nahradit náklady řízení před Ústavním soudem ve výši 12 342 Kč.

12. Nejvyšší soud ve svém vyjádření namítá, že ústavní stížnost je opožděná v části, která se týká napadeného rozsudku Nejvyššího soudu. Ten byl totiž stěžovateli doručen již v roce 2013. K věci samé Nejvyšší soud uvádí, že stěžovatel napadá ustálenou rozhodovací praxi obecných soudů, podle které fyzická osoba nevykonává činnost statutárního orgánu nebo jeho člena v pracovním poměru. Proto jsou neplatné smlouva, jmenování nebo volba, na jejichž základě má zaměstnanec vykonávat činnost, kterou koná statutární orgán nebo jeho člen. Důvody pro tento právní názor jsou podle Nejvyššího soudu zřejmé a obecně známé. Konkrétně Nejvyšší soud poukazuje na to, že nikdo nemůže činit stejné úkony současně z titulu dvou různých právních vztahů, a dále na pragmatické důvody „spočívající v motivech, proč je takový ‚souběh' vůbec zakládán" a „v okolnostech týkajících se ‚odměňování' a ‚odpovědnosti za škodu'". Závěr, že stěžovatel jako generální ředitel a jako předseda představenstva vykonával stejnou činnost, je podle Nejvyššího soudu výsledkem právního, a nikoliv skutkového posouzení věci. Za podivný pokládá Nejvyšší soud argument dovolávající se

Sbirka_nalezu-82.indd 661 29.3.18 12:42

dobré víry stěžovatele jako zaměstnance. Stěžovatel působil u vedlejší účastnice (svého „zaměstnavatele“) i jako předseda představenstva, a sám tedy vykonával veškeré úkony zaměstnavatele. Přestože Nejvyšší soud souhlasí s principem priority výkladu ve prospěch platnosti smlouvy, nelze jej pojímat tak, že má sloužit k „zastření zjevné protiprávnosti jednání stran smlouvy“ nebo jako prostředek sloužícím ke krytí „nezákonných a podvodných jednání“. Co se námitky překvapivosti rozhodnutí týče, uvedl Nejvyšší soud, že v rozsudku č. j. 21 Cdo 429/2011-115 ze dne 17. 5. 2012 se nemohl k otázce platnosti pracovněprávního vztahu mezi stěžovatelem a vedlejší účastnicí vyjádřit, neboť tato otázka nebyla v dovolacím řízení vůbec nastolena.

13. Krajský soud a okresní soud ve svých vyjádřeních uvedly, že v napadených rozhodnutích vycházely ze závazného právního názoru, který Nejvyšší soud vyslovil v napadeném rozsudku.

14. Vedlejší účastnice ve svém vyjádření navrhla, aby byla ústavní stížnost zamítnuta. Podle vedlejší účastnice se činnost stěžovatele jako generálního ředitele i jako předsedy představenstva shodovala. Obecně člen představenstva nemusí být vybaven odbornými znalostmi, schopnostmi či dovednostmi potřebnými pro výkon všech činností v působnosti představenstva. Pokud jimi ale disponuje, z požadavku náležité péče podle § 194 odst. 5 zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, lze podle vedlejší účastnice dovodit, že má povinnost je při výkonu své funkce využívat. Proto představenstvo nemůže zabezpečit výkon činností spadajících do jeho působnosti tak, že s některými členy představenstva uzavře pracovní smlouvu jako s „třetími osobami“. Tvrzení stěžovatele, že od roku 1998 žil v domnění, že se na něj vztahují ustanovení zákoníku práce, pokládá vedlejší účastnice za nedůvodné. Konstantní právní názor vyšších soudů byl totiž po celou dobu znám (v této souvislosti vedlejší účastnice odkazuje na rozsudek Vrchního soudu v Praze sp. zn. 6 Cdo 108/92 ze dne 21. 4. 1993). Vedlejší účastnice upozorňuje, že manažerskou smlouvu stěžovatel podepisoval v době, kdy byl i předsedou představenstva, takže „disponoval značným prostorem korigovat její obsah“. Dále uvádí, že Nejvyšší soud nepřezkoumával a neměnil skutková zjištění soudů nižších instancí a že předmětem posouzení byla pouze právní stránka věci. Stěžovatel nemá nárok ani na náhradu škody, neboť neprokázal, že by mu nějaká vznikla ani že by zde byla příčinná souvislost mezi škodou a tvrzeným protiprávním jednáním. Konečně vedlejší účastnice podotýká, že v době běhu výpovědní lhůty stěžovatel nenastoupil k výkonu pracovních povinností i přes opakované výzvy vedlejšího účastníka. Nemůže proto mít nárok na náhradu mzdy ani škody za období, kdy práci nevykonával.

15. Ve své replice stěžovatel uvedl, že ústavní stížnost není opožděná. Lhůta pro podání ústavní stížnosti totiž začala běžet až poté, co

Sbirka_nalezu-82.indd 662 29.3.18 12:42

stěžovateli bylo doručeno druhé rozhodnutí Nejvyššího soudu. Tento opravný prostředek stěžovatel musel vyčerpat, jinak by jeho ústavní stížnost byla odmítnuta pro nepřípustnost. K věci samé stěžovatel uvádí, že nenapadá ustálenou rozhodovací praxi, ale konkrétní postup obecných soudů v jeho věci. Opakuje, že Nejvyšší soud přehodnocoval skutková zjištění, a uvádí, že jako generální ředitel a předseda představenstva vykonával odlišnou činnost. Odmítá, že by jednal nezákonně či podvodně. Podle stěžovatele dosud žádné soudní rozhodnutí nezpochybnilo souběžný pracovní poměr generálního ředitele a výkon funkce člena statutárního orgánu. Za neplatné soudy považovaly pouze smlouvy, v nichž bylo jako druh práce sjednáno „obchodní vedení společnosti" nebo „jednatel společnosti"; v případě stěžovatele byl ale okruh povinností širší. Rozhodnutí Nejvyššího soudu je podle stěžovatele retroaktivní – výkon všech řídících funkcí je v něm totiž podřazen pod „obchodní vedení společnosti", to je ztotožněno s výkonem funkce člena statutárního orgánu, a všechny takto sjednané pracovní smlouvy jsou v důsledku toho považovány za neplatné. Podle stěžovatele je takové rozhodnutí v evropském prostředí ojedinělé, nemá „racionální ani legislativní zdůvodnění" a vychází pouze ze soudcovského práva, které „nemá v evropském kontinentálním systému místo". Stěžovatel upozorňuje, že jelikož byl jeho pracovní poměr posouzen jako neplatný, má vedlejší účastnici vrátit jako bezdůvodné obohacení to, co za výkon funkce generálního ředitele přijal. V současnosti s ním tak vedlejší účastnice vede spor o zaplacení 1 320 000 Kč.

III. Hodnocení Ústavního soudu

A. Předpoklady pro věcné projednání

16. Ústavní soud se nejprve zabýval otázkou, zda jsou splněny předpoklady pro věcné projednání ústavní stížnosti. Stěžovatel napadá kasační rozhodnutí Nejvyššího soudu (bod 4 výše) a následně vydaná rozhodnutí okresního soudu a krajského soudu (body 5 až 6 výše).

17. Část ústavní stížnosti, která směřuje proti rozhodnutím okresního a krajského soudu, je přípustná a splňuje i veškeré další náležitosti. Stěžovatel zejména před podáním ústavní stížnosti podal dovolání (bod 7 výše), a vyčerpal tak všechny opravné prostředky poskytnuté zákonem [§ 75 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „zákon o Ústavním soudu") *a contrario*]. Toto dovolání Nejvyšší soud odmítl pro nepřípustnost dle § 237 o. s. ř., tedy z důvodů, které závisely na uvážení Nejvyššího soudu [§ 72 odst. 4 zákona o Ústavním soudu; k odmítnutí dovolání dle § 237 o. s. ř. viz usnesení sp. zn. III. ÚS 772/13 ze dne 28. 3. 2013 (U 5/68 SbNU 541), bod 8 a násl.]. Lhůta pro podání ústavní stížnosti tak běžela až od doručení tohoto odmítavého usnesení

Sbirka_nalezu-82.indd 663 29.3.18 12:42

Nejvyššího soudu (§ 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu) a tuto lhůtu stěžovatel dodržel. Ústavní stížností přitom není nezbytně třeba napadat i odmítavé usnesení Nejvyššího soudu [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 1059/12 ze dne 20. 6. 2013 (N 112/69 SbNU 825)].

18. Zbývající část ústavní stížnosti směřuje proti kasačnímu rozhodnutí Nejvyššího soudu. Nejvyšší soud ve svém vyjádření namítá, že tato část ústavní stížnosti je opožděná. Ústavní soud připomíná, že ústavní stížnost proti kasačnímu rozhodnutí obecně není přípustná v okamžiku, kdy je toto rozhodnutí vydáno [viz např. usnesení sp. zn. I. ÚS 3794/14 ze dne 22. 4. 2015, bod 4 a násl.; usnesení sp. zn. II. ÚS 3071/14 ze dne 19. 2. 2015, bod 7 a násl.; usnesení sp. zn. III. ÚS 1091/14 ze dne 31. 3. 2014; usnesení sp. zn. IV. ÚS 3547/13 ze dne 22. 1. 2014 (v SbNU nepublikována, dostupná na http://nalus.usoud.cz)]. Kasačním rozhodnutím totiž řízení nekončí a věc se vrací k dalšímu projednání. V tomto okamžiku tudíž zpravidla ještě není možné posoudit, zda bylo zasaženo do základního práva či svobody účastníka řízení, protože není zřejmé, jakým způsobem se kasační rozhodnutí promítne do konečného rozhodnutí ve věci samé. Zásah Ústavního soudu není v takovou chvíli namístě vzhledem k subsidiaritě ústavní stížnosti, která má být zásadně až posledním prostředkem pro ochranu základních práv a svobod (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu). Později lze ovšem ústavní stížností napadnout konečné rozhodnutí ve věci samé a spolu s ním i kasační rozhodnutí. V projednávaném případě tedy stěžovatel mohl ústavní stížnost proti kasačnímu rozhodnutí Nejvyššího soudu podat až po vydání konečného rozhodnutí ve věci samé; námitka Nejvyššího soudu, že tato část ústavní stížnosti je opožděná, tak není důvodná. Ústavní soud dále připomíná, že ke zrušení kasačního rozhodnutí přistoupí, jen pokud to bude nezbytné pro ochranu základních práv a svobod stěžovatele; jinak tuto část ústavní stížnosti odmítne jako nepřípustnou [nález sp. zn. II. ÚS 2371/11 ze dne 18. 9. 2012 (N 159/66 SbNU 373), body 37 až 39; a související nález sp. zn. Pl. ÚS 29/11 ze dne 21. 2. 2012 (N 34/64 SbNU 361; 147/2012 Sb.), body 26 až 30; srov. nález sp. zn. IV. ÚS 1085/14 ze dne 9. 12. 2014 (N 220/75 SbNU 475), bod 16]. Rozhodnout o přípustnosti ústavní stížnosti v části, která směřuje proti kasačnímu rozhodnutí, je tak možné až na základě meritorního posouzení celé věci [srov. obdobně nález sp. zn. I. ÚS 1965/15 ze dne 27. 1. 2016 (N 15/80 SbNU 191), bod 51]. Avšak i v případě, že kasační rozhodnutí Ústavní soud nezruší, jsou obecné soudy v dalším řízení vázány v prvé řadě právním posouzením obsaženým v nálezu [nález sp. zn. IV. ÚS 290/03 ze dne 4. 3. 2004 (N 34/32 SbNU 321)].

19. Ústavní stížnost jako celek je tedy možné věcně projednat.

Sbirka_nalezu-82.indd 664 29.3.18 12:42

B. Vymezení věci

20. Stěžovatel byl předsedou představenstva OLMA, a. s., a současně v pracovním poměru vykonával funkci generálního ředitele. Do funkce generálního ředitele byl stěžovatel jmenován a výkon této funkce byl později upraven manažerskou smlouvou. Obecné soudy dospěly k závěru, že stěžovatel měl jako generální ředitel v pracovním poměru vykonávat stejnou činnost, kterou byl povinen vykonávat i jako člen statutárního orgánu. Takový souběh funkcí podle obecných soudů není možný. Z ustálené judikatury obecných soudů totiž plyne, že činnost statutárního orgánu nemůže jeho člen vykonávat v pracovněprávním vztahu. Mezi stěžovatelem a vedlejší účastnicí tak nevznikl pracovní poměr a manažerská smlouva je neplatná.

21. Ústavní soud se proto zabýval tím, zda tyto úvahy obstojí i z ústavněprávního hlediska.

C. Ústavní garance svobodného jednání

22. Podle čl. 83 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava") je základním úkolem Ústavního soudu ochrana ústavnosti. Do rozhodovací činnosti obecných soudů je proto Ústavní soud oprávněn zasáhnout pouze tehdy, byly-li pravomocným rozhodnutím těchto orgánů porušeny základní práva a svobody stěžovatelů chráněné ústavním zákonem.

23. Ustanovení čl. 1 Ústavy klade na první místo uspořádání našeho státu úctu k lidským právům a svobodám, přičemž ústřední (podle preambule Ústavy dokonce nedotknutelnou) hodnotou českého ústavního pořádku i právního řádu je lidská důstojnost a svoboda. „Jediný cíl, který opravňuje lidstvo – individuálně nebo kolektivně – zasáhnout do svobody jednání lidí, je sebeobrana. Jediným účelem, pro který se může moc spravedlivě použít proti kterémukoliv členu společnosti i proti jeho vlastní vůli, je zabránit ubližování jiným." Pokud se společnost vměšuje do věcí, do nichž by se neměla jednotlivcům vměšovat, praktikuje společenskou tyranii hrozivější než mnoho druhů politického útlaku, jelikož ponechává jen málo možností úniku, proniká mnohem hlouběji do detailů života a zotročuje samu lidskou duši. (Mill, J. S. On Liberty and Other Writings. Cambridge : Cambridge University Press, 1989, s. 13).

24. Podle čl. 2 odst. 3 Listiny může každý činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá (srov. obdobně čl. 2 odst. 4 Ústavy).

25. Toto ustanovení vyjadřuje jeden ze základních strukturálních principů právního státu (čl. 1 odst. 1 Ústavy). Judikatura Ústavního soudu z čl. 1 odst. 1 Ústavy ve spojení s čl. 2 odst. 3 Listiny přesvědčivě dovodila rovněž subjektivní právo jednotlivce na svobodné jednání v zákonných mezích. Tohoto práva se lze přímo dovolávat, a to i v řízení o individuální ústavní stížnosti.

Sbirka_nalezu-82.indd 665 29.3.18 12:42

26. Již v nálezu sp. zn. I. ÚS 546/03 ze dne 28. 1. 2004 (N 12/32 SbNU 107) Ústavní soud uvedl, že „základním atributem právního státu (čl. 1 odst. 1 Ústavy) je ochrana základních práv jednotlivce, do nichž je státní moc oprávněna zasahovat pouze ve výjimečných případech, zejména tehdy, pokud jednotlivec svými projevy (včetně projevů volních, které mají odraz v konkrétním jednání) zasahuje do práv třetích osob, nebo pokud je takový zásah ospravedlněn určitým veřejným zájmem, který však musí vést v konkrétním případě k proporcionálnímu omezení příslušného základního práva. Jinými slovy, podmínkou fungování právního státu je respektování autonomní sféry jednotlivce, která také požívá ochrany ze strany státu tak, že na jedné straně stát zajišťuje ochranu proti zásahům ze strany třetích subjektů a na straně druhé sám vyvíjí pouze takovou aktivitu, kterou do této sféry nezasahuje, resp. zasahuje pouze v případech, které jsou odůvodněny určitým veřejným zájmem, a kdy je takový zásah proporcionální s ohledem na cíle, jichž má být dosaženo". Ustanovení čl. 2 odst. 3 Listiny „je třeba chápat ve dvojím smyslu. Ve své první dimenzi představuje strukturální princip, podle něhož lze státní moc vůči jednotlivci a jeho autonomní sféře (včetně autonomních projevů volních) uplatňovat pouze v případech, kdy jednání jednotlivce porušuje výslovně formulovaný zákaz upravený zákonem. Také takový zákaz však musí reflektovat toliko požadavek spočívající v zabránění jednotlivci v zásazích do práv třetích osob a v prosazení veřejného zájmu, je-li legitimní a proporcionální takovému omezení autonomního jednání jednotlivce. […] Ve své druhé dimenzi pak působí čl. 2 odst. 3 Listiny jako subjektivní právo jednotlivce na to, aby veřejná moc respektovala autonomní projevy jeho osobnosti, včetně projevů volních, které mají odraz v jeho konkrétním jednání, pokud takové jednání není zákonem výslovně zakázáno".

27. Toto chápání čl. 2 odst. 3 Listiny dle nálezu sp. zn. I. ÚS 167/04 ze dne 12. 5. 2004 (N 70/33 SbNU 197) „pouze vyjadřuje skutečnost, že jednotlivec a jeho svobodné jednání má v materiálním právním státě vždy prioritu před státní mocí realizovanou zákonem. Pokud by jednotlivec neměl vůbec mít možnost dovolávat se této priority přímo, byla by taková přednost pouhou formální deklarací. […] Svobodná sféra jednotlivce a její bezprostřední ústavní garance v podobě vymahatelného subjektivního práva jsou totiž *condiciones sine qua non* materiálního právního státu, který je vystavěn na úctě k základním právům jednotlivce. Právo na respektování autonomní a svobodné sféry jednotlivce působí vlastně jako konstanta vytčená před závorkou, v níž se ocitají jednotlivá specifikovaná základní práva pozitivněprávně formulovaná v reakci na jejich masové porušování autoritativními či totalitními režimy. Potřeba formulace dílčích základních práv byla totiž vždy historicky podmíněna reakcí na masové porušování té které oblasti svobody jednotlivce, z níž vyvstalo konkrétní základní právo […]. Tato

Sbirka_nalezu-82.indd 666 29.3.18 12:42

skutečnost je evidentní z evoluce katalogů základních práv a na takové logice je ostatně vystavěna i systematika Listiny základních práv a svobod".

28. Ustanovení čl. 2 odst. 3 Listiny tak chrání svobodné jednání a v důsledku i autonomii vůle a smluvní svobodu [nález sp. zn. I. ÚS 43/04 ze dne 13. 4. 2004 (N 54/33 SbNU 55); nález sp. zn. I. ÚS 670/02 ze dne 7. 12. 2004 (N 183/35 SbNU 423); nález sp. zn. I. ÚS 557/05 ze dne 24. 7. 2007 (N 116/46 SbNU 99), body 24 až 29]. Závěr, že čl. 2 odst. 3 Listiny představuje ústavní garanci svobodného jednání, autonomie vůle a smluvní svobody, byl v judikatuře Ústavního soudu opakovaně potvrzen [nález sp. zn. II. ÚS 3292/09 ze dne 8. 7. 2010 (N 140/58 SbNU 163), bod 37; nález sp. zn. I. ÚS 770/11 ze dne 27. 3. 2012 (N 59/64 SbNU 711); nález sp. zn. IV. ÚS 457/10 ze dne 18. 7. 2013 (N 124/70 SbNU 133), bod 12; nález sp. zn. II. ÚS 2124/14 ze dne 26. 1. 2016 (N 13/80 SbNU 163), body 19 až 22].

29. Tento závěr je rovněž základem judikatury, podle níž je třeba při posuzování smlouvy vždy upřednostnit takový výklad, který nezakládá její neplatnost. Ústavní soud v této judikatuře opakovaně zdůraznil, že jedním ze základních principů výkladu smluv je priorita výkladu, který nezakládá neplatnost smlouvy, před takovým výkladem, který neplatnost smlouvy zakládá, jsou-li možné oba výklady [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 625/03 ze dne 14. 4. 2005 (N 84/37 SbNU 157); nález sp. zn. I. ÚS 2447/13 ze dne 11. 11. 2013 (N 184/71 SbNU 213), body 10 až 11 a 16; nález sp. zn. II. ÚS 1470/12 ze dne 26. 11. 2013 (N 197/71 SbNU 343) či nález sp. zn. IV. ÚS 1783/11 ze dne 23. 4. 2013 (N 64/69 SbNU 197), zejména bod 27]. Tento přístup je odrazem respektu k autonomii vůle smluvních stran, funkci smluvních vztahů i k samotné povaze soukromého práva. Z uvedených důvodů neplatnost smlouvy má být výjimkou, nikoliv zásadou. Tento výkladový argument přesahuje český právní řád, prolíná se právními řády západní právní kultury a má charakter obecného principu právního [viz např. Lando, O., Beale, H. (eds.) Principles of European Contract Law. Parts I and II. 2nd ed. Kluwer Law International 2000, článek 5:106]. Pracovní právo představuje specifickou oblast soukromého práva. To však nemění nic na tom, že výše uvedené principy se v obecné rovině uplatní i na toto právní odvětví.

30. Z těchto principů rovněž vyplývá, že je třeba upřednostňovat vůli stran před jejím projevem, čemuž ostatně odpovídají také direktivy, které zákonná úprava dává soudci při výkladu smluvních ustanovení [nález sp. zn. I. ÚS 436/05 ze dne 10. 7. 2008 (N 129/50 SbNU 131); nález sp. zn. II. ÚS 571/06 ze dne 21. 4. 2009 (N 91/53 SbNU 171); nález sp. zn. IV. ÚS 1783/11 ze dne 23. 4. 2013 (N 64/69 SbNU 197), body 25 až 29].

31. Ústavní soud připomíná, že orgán veřejné moci se porušení čl. 2 odst. 3 Listiny „dopustí i tehdy, pokud formalistickým výkladem norem [podústavního] práva odepře autonomnímu projevu vůle smluvních stran důsledky, které smluvní strany takovým projevem zamýšlely ve své právní

Sbirka_nalezu-82.indd 667 29.3.18 12:42

sféře vyvolat" [nález sp. zn. I. ÚS 43/04 ze dne 13. 4. 2004 (N 54/33 SbNU 55)]. Z toho plyne, že „závěr, že určitý právní úkon je neplatný pro rozpor se zákonem, se musí opírat o rozumný výklad dotčeného zákonného ustanovení […], přičemž důležitou roli hraje především výklad teleologický […] a] proto [je] nutné se vždy ptát po účelu zákonného příkazu či zákazu" [nález sp. zn. I. ÚS 2447/13 ze dne 11. 11. 2013 (N 184/71 SbNU 213), bod 11]. Podle Ústavního soudu totiž „jazykový výklad představuje pouze prvotní přiblížení se k aplikované právní normě" [nález sp. zn. Pl. ÚS 33/97 ze dne 17. 12. 1997 (N 163/9 SbNU 399; 30/1998 Sb.)].

32. V této souvislosti Ústavní soud zdůrazňuje, že zákaz tzv. souběhu funkce statutárního orgánu a pracovněprávního vztahu české zákony nikdy výslovně nestanovily a tento zákaz judikatorně dotvořily až obecné soudy. Toto omezení soukromoprávních vztahů tak nestanovil zákonodárce, který je v českém ústavním pořádku primárním normotvůrcem, nýbrž obecné soudy, které mohou toliko dotvářet právo, a to navíc jen v omezené míře. Pokud chtějí obecné soudy dovozovat zákaz soukromého jednání, který není výslovně stanoven zákony, musí pro takový závěr předložit velmi přesvědčivé argumenty, protože jde o soudcovské dotváření práva proti zájmům soukromých osob. Takové soudcovské dotváření práva je nutné podrobit obzvláště přísnému ústavnímu přezkumu, neboť tímto rozhodováním obecných soudů mohou být porušena nejen základní práva stěžovatele (a to zejména subjektivní právo stěžovatele na svobodné jednání v zákonných mezích ve smyslu čl. 2 odst. 3 Listiny a zásada *pacta sunt servanda* plynoucí z čl. 1 odst. 1 Ústavy), ale i princip dělby moci, který je nedílnou součástí principu právního státu ve smyslu čl. 1 odst. 1 Ústavy [srov. např. nález sp. zn. Pl. ÚS 24/04 ze dne 28. 6. 2005 (N 130/37 SbNU 641; 327/2005 Sb.)].

33. Ve světle těchto principů Ústavní soud posuzoval i projednávaný případ.

D. Přípustnost tzv. souběhu funkcí

34. Ústavní soud podotýká, že bude dále používat spojení „člen statutárního orgánu" i pro případy, kdy statutární orgán obchodní korporace tvoří jediná osoba. Pro obchodní společnosti a družstva bude používat označení obchodní korporace.

35. Jádro případu spočívá v tom, že podle Nejvyššího soudu nesmí člen statutárního orgánu obchodní korporace vykonávat činnost, která přísluší statutárnímu orgánu, v pracovněprávním vztahu. Pracovní smlouva nebo jiná smlouva uzavřená v pracovněprávních vztazích s takovou osobou na tuto činnost je podle Nejvyššího soudu neplatná. Otázkou je, zda důvody pro tento zásah do svobodného jednání, autonomie vůle a smluvní svobody obstojí z hlediska čl. 2 odst. 3 Listiny.

Sbirka_nalezu-82.indd 668 29.3.18 12:42

36. V prvé řadě je třeba uvést, že výše popsaný zákaz nebyl nikdy na úrovni zákona výslovně zakotven. Tento zákaz dovodily ve své judikatorní činnosti až obecné soudy. Nejde tedy o to, zda je či není konkrétní ustanovení zákona protiústavní, nýbrž o to, zda bylo podústavní právo vyloženo v judikatuře obecných soudů způsobem, který je v souladu s Ústavou (ústavně konformní výklad).

37. Podle rozsudku Vrchního soudu v Praze sp. zn. 6 Cdo 108/92 ze dne 21. 4. 1993, zveřejněného pod č. 13/1995 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, „činnost statutárního orgánu (popřípadě jeho člena, jde-li o kolektivní orgán) nevykonává fyzická osoba v pracovním poměru, a to ani v případě, že není společníkem. Funkce statutárního orgánu společnosti totiž není druhem práce ve smyslu ustanovení § 29 odst. 1 písm. a) zák. práce [zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů] a vznik a zánik tohoto právního vztahu není upraven pracovněprávními předpisy a řídí se obsahem společenské smlouvy. Právní předpisy ani povaha společnosti s ručením omezeným však nebrání tomu, aby jiné činnosti pro tuto obchodní společnost vykonávaly fyzické osoby na základě pracovněprávních vztahů“.

38. Nejvyšší soud ve své judikatuře uvedený závěr převzal (viz např. rozsudek sp. zn. 21 Cdo 11/98 ze dne 17. 11. 1998; usnesení sp. zn. 21 Cdo 963/2002 ze dne 15. 1. 2003; rozsudek sp. zn. 21 Cdo 737/2004 ze dne 17. 8. 2004; rozsudek sp. zn. 21 Cdo 1634/2004 ze dne 4. 11. 2004; rozsudek sp. zn. 21 Cdo 4028/2009 ze dne 16. 12. 2010; rozsudek sp. zn. 29 Cdo 2379/2010 ze dne 26. 1. 2011) a rozšířil na obchodní společnosti a družstva (usnesení sp. zn. 21 Cdo 353/2007 ze dne 6. 12. 2007, usnesení sp. zn. 21 Cdo 931/2013 ze dne 20. 2. 2014) a v napadeném rozhodnutí i na nový zákoník práce (zákon č. 262/2006 Sb.). Tato judikatura se opírá především o odkaz na citovaný rozsudek Vrchního soudu v Praze sp. zn. 6 Cdo 108/92; další důvody pro svůj postoj Nejvyšší soud nepředložil. Podle Nejvyššího soudu tak platí, „že činnost statutárního orgánu (popřípadě jeho člena, jde-li o kolektivní orgán) obchodní společnosti nebo družstva fyzická osoba nevykonává v pracovním poměru, a jsou tedy neplatné pracovní smlouva (nebo jiná smlouva uzavřená v pracovněprávních vztazích), jmenování nebo volba, na jejichž základě má zaměstnanec vykonávat v obchodní společnosti nebo družstvu práci (funkci), jejíž náplní je činnost, kterou v této právnické osobě koná její statutární orgán (popřípadě jeho člen, jde-li o kolektivní orgán); právní předpisy ani povaha obchodní společnosti však nebrání tomu, aby jiné činnosti pro tuto obchodní společnost vykonávaly fyzické osoby na základě pracovněprávních vztahů, není-li náplní pracovního poměru (nebo jiného pracovněprávního vztahu) výkon činnosti statutárního orgánu“ (viz bod 4 výše; napadené rozhodnutí a citovanou judikaturu Nejvyššího soudu).

Sbirka_nalezu-82.indd 669 29.3.18 12:42

39. Lze tedy shrnout, že zákaz, aby člen statutárního orgánu vykonával činnost, která přísluší statutárnímu orgánu, v pracovněprávním vztahu, se podle Nejvyššího soudu opírá o dva důvody: 1. tato činnost není upravena zákoníkem práce a 2. výkon takové činnosti v pracovněprávním vztahu odporuje povaze obchodních korporací. Ústavní soud se dále oběma důvody zabýval.

40. Předtím ovšem Ústavní soud podotýká, že zákonodárce na tuto judikaturu obecných soudů reagoval tak, že novelizací provedenou zákonem č. 351/2011 Sb. tzv. souběhy výslovně povolil a upravil v § 66d obchodního zákoníku, a to s účinností od 1. 1. 2012. Tato úprava však na projednávaný případ nedopadá. Po rekodifikaci soukromého práva zůstala otázka tzv. souběhů opět výslovně neupravena. Proto se otázkou souběhů Ústavní soud níže zabývá především z hlediska zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (před povolením souběhů), neboť podle něj byl případ stěžovatele posouzen. Nicméně vzhledem k relevantnosti této otázky i po rekodifikaci soukromého práva Ústavní soud odkazuje i na relevantní ustanovení zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, a zákona č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích). Kromě toho na případ stěžovatele dopadá zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů.

41. Ústavní soud podotýká, že si je vědom toho, že Nejvyšší soud ve své nejnovější judikatuře částečně moderoval svůj postoj k tzv. souběhu funkce člena statutárního orgánu a pracovněprávního vztahu a připustil, že náplní funkce výrobně-technického náměstka generálního ředitele (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. 5. 2016 ve věci 21 Cdo 2310/2015) a obchodní ředitele (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 2. 2015 ve věci 21 Cdo 496/2014) nebyla stejná činnost, kterou dotčení manažeři vykonávali jako členové statutárního orgánu, a tudíž shledal souběžný pracovní poměr těchto manažerů s dotčenou obchodní společností v souladu se zákonem jako platný. Jinými slovy, Nejvyšší soud vykládá v nejnovější judikatuře „stejnou činnost“ (která brání tzv. souběhu) úžeji, a tudíž de facto rozšiřuje možnost souběhu funkce člena statutárního orgánu a pracovněprávního poměru. To však nic nemění na závěru Nejvyššího soudu v napadeném rozsudku č. j. 21 Cdo 1781/2012-330 (ostatně od těchto právních závěrů Nejvyšší soud ve výše citovaných pozdějších rozsudcích 21 Cdo 2310/2015 a 21 Cdo 496/2014 neprovedl judikatorní odklon a nadále je zastává; v posledně dvou citovaných rozsudcích toliko provedl odlišení ve smyslu distinguishing na základě odlišné povahy činností prováděných v pracovním poměru výrobně-technickým náměstkem generálního ředitele a obchodním ředitelem na jedné straně a generálním ředitelem na straně druhé) a na závěrech v na něj navazujících napadených rozsudcích Okresního soudu v Olomouci a Krajského soudu v Ostravě.

Sbirka_nalezu-82.indd 670 29.3.18 12:42

i. Pracovněprávní argumentace obecných soudů

42. Ústavní soud se nejprve zabýval pracovněprávní argumentací obecných soudů.

43. Člen statutárního orgánu podle Nejvyššího soudu nemůže vykonávat svou činnost v pracovněprávním vztahu, protože na výkon této činnosti se nevztahují pracovněprávní předpisy.

44. Zákoník práce upravuje – mimo jiné – i právní vztahy, které vznikají mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem při výkonu závislé práce [§ 1 písm. a) zákoníku práce]. Závislá práce je vymezena zákoníkem práce (§ 2 zákoníku práce) a může být vykonávána jen v základním pracovněprávním vztahu podle zákoníku práce nebo ve vztahu upraveném zvláštním zákonem (§ 3 zákoníku práce). Smluvní svoboda stran je tedy ve vztazích, jejichž předmětem je výkon závislé práce, významně omezena. Toto omezení smluvní svobody má ovšem zajistit, že při výkonu závislé práce bude zaměstnanec vždy chráněn pracovněprávními normami. Jde tedy o omezení, které sleduje účel spočívající v zajištění zvláštní zákonné ochrany zaměstnance. Jde o jeden ze základních účelů a cílů pracovního práva, který byl navíc později v zákoníku práce vyjádřen výslovně [§ 1a odst. 1 písm. a) zákoníku práce; srov. i nález sp. zn. Pl. ÚS 83/06 ze dne 12. 3. 2008 (N 55/48 SbNU 629; 116/2008 Sb.), zejm. body 196 a 202]. Tento účel musí hrát rozhodující úlohu při výkladu odkazovaných ustanovení.

45. Vztahy, jejichž předmětem je výkon závislé práce, jsou tak vždy podřízeny režimu zákoníku práce (či zvláštního zákona). To ale na druhou stranu neznamená, že by na základě vůle stran nemohly být režimu zákoníku práce podřízeny i jiné právní vztahy, v nichž o výkon závislé práce nejde. Definiční ustanovení o závislé práci není možné chápat tak, že brání takovému ujednání – takový výklad by totiž přehlížel účel právní úpravy. Právě účel právních norem přitom musí mít v soukromém právu rozhodující váhu při zvažování, zda je či není určité jednání zakázáno (bod 31 tohoto nálezu). Ustanovení zákoníku práce, která definují závislou práci, jsou tak jen relativně (jednostranně) kogentní. Vymezují sice právní vztahy, které se řídí zákoníkem práce vždy, ale nebrání ani tomu, aby si v jiných případech strany režim zákoníku práce zvolily.

46. Argumentace Nejvyššího soudu pomíjí účel právní úpravy a je vnitřně rozporná. Podle Nejvyššího soudu není činnost člena statutárního orgánu zákoníkem práce vůbec regulována. Současně ovšem podle Nejvyššího soudu ze zákoníku práce plyne, že právní jednání, které má upravit výkon této činnosti v pracovněprávním vztahu, je neplatné. Jinak řečeno, zákoník práce způsobuje neplatnost právních jednání, na něž ale vůbec nedopadá. Takové úvahy není možné přijmout. Logickým důsledkem názoru, že zákoník práce nedopadá na vztahy spočívající ve výkonu činnosti statutárního orgánu, je totiž naopak to, že právní jednání upravující takový

Sbirka_nalezu-82.indd 671 29.3.18 12:42

vztah vůbec nelze posuzovat podle zákoníku práce. Tím spíše z něj není možné dovozovat jejich neplatnost.

47. Z pracovněprávního pohledu tedy není důvod, pro který by nemohl člen statutárního orgánu vykonávat svou činnost nebo její část na základě smlouvy, v níž bude ujednán režim zákoníku práce. Zda je ujednán režim zákoníku práce, je třeba posuzovat především podle úmyslu stran (srov. body 29 až 30 tohoto nálezu). Takový úmysl stran nemusí být vždy ve smlouvě výslovně vyjádřen, přesto však z jednotlivých ustanovení, jejich celku nebo z okolností případu může vyplývat. Zejména v případech, kdy se strany domnívaly, že zákoník práce se na právní vztah vztahuje povinně, a smlouva vykazuje náležitosti smluvního typu podle zákoníku práce, je zřejmé, že strany takový úmysl měly. Nadto byl zaměstnanec zpravidla v dobré víře v to, že zaměstnavatel vůči němu má i povinnosti v rámci veřejného práva (spočívající zejména v platbách nemocenského pojištění a sociálního zabezpečení) a zneplatnění pracovněprávní smlouvy může pro něj mít výrazné negativní důsledky i v této oblasti.

48. Při absenci výslovného zákazu člena statutárního orgánu obchodní korporace vykonávat činnost, která přísluší statutárnímu orgánu, v pracovněprávním vztahu, v zákoníku práce je tak ústavně konformním výkladem pouze výklad, který respektuje zásadu *pacta sunt servanda*. Jakýkoliv jiný výklad, včetně výkladu předkládaného Nejvyšším soudem, je v rozporu s čl. 2 odst. 3 Listiny, jenž představuje ústavní garanci svobodného jednání, autonomie vůle a smluvní svobody (srov. body 24 až 28 tohoto nálezu), a se zásadou priority výkladu, který nezakládá neplatnost smlouvy, před takovým výkladem, který neplatnost smlouvy zakládá, jsou-li možné oba výklady, jež vyvěrá z principu právního státu zakotveného v čl. 1 odst. 1 Ústavy (srov. body 29 až 30 a 32 tohoto nálezu).

ii. Obchodněprávní argumentace obecných soudů

49. Ústavní soud se dále zabýval obchodněprávními argumenty obecných soudů.

50. Nejvyšší soud ve svých rozhodnutích odkazuje na „povahu“ obchodních korporací, která podle něj brání tomu, aby člen statutárního orgánu vykonával svou činnost na základě smlouvy podřízené zákoníku práce. Kromě tohoto odkazu na povahu obchodních korporací Nejvyšší soud již žádné odůvodnění svého postoje ve své judikatuře nenabízí. Ve svém vyjádření Nejvyšší soud poukázal na to, že argumenty pro svůj právní názor pokládá za obecně známé. Konkrétně pak pouze odkázal na to, že nikdo nemůže činit stejné úkony současně z titulu dvou různých právních vztahů, a dále na „okolnosti“ týkající se odměňování a odpovědnosti za škodu.

51. Ústavní soud považuje obecný odkaz na povahu obchodních korporací za naprosto nedostačující. Úvahy, které stojí za určitým právním

Sbirka_nalezu-82.indd 672 29.3.18 12:42

názorem, by měly být v judikatuře uvedeny. Není namístě odkazovat na jejich obecnou známost. Pokud nejsou důvody pro určité právní posouzení zřejmé z konkrétního rozhodnutí, ba ani z judikatury v něm citované, nemají adresáti práva žádnou možnost zjistit, o jaké argumenty soud své rozhodnutí opírá. Kromě snížení přesvědčivosti, a tudíž i legitimity, takového rozhodnutí je tím zasažena i právní jistota a předvídatelnost práva, které má naopak Nejvyšší soud – jehož úkolem je i sjednocovat judikaturu – posilovat. Požadavek na řádné odůvodnění rozhodnutí je rovněž důležitou pojistkou proti libovůli v soudním rozhodování [viz např. nález sp. zn. III. ÚS 176/96 ze dne 26. 9. 1996 (N 89/6 SbNU 151); nález sp. zn. Pl. ÚS 1/03 ze dne 11. 2. 2004 (N 15/32 SbNU 131; 153/2004 Sb.); nález sp. zn. I. ÚS 192/11 ze dne 28. 3. 2011 (N 55/60 SbNU 677), bod 16].

52. Již tento nedostatek spočívající v nedostatečném odůvodnění soudního rozhodnutí sám o sobě dosahuje ve světle výše uvedených nálezů Ústavního soudu intenzity protiústavnosti, a to tím spíše, že jde o soudcovské dotváření práva proti zájmům soukromých osob, které vyžaduje obzvláště přesvědčivé argumenty ve prospěch takového postupu (srov. bod 32 tohoto nálezu).

53. V souladu se zásadou subsidiarity ústavní stížnosti a za účelem umožnit oboustranně plnohodnotný dialog mezi Ústavním soudem a obecnými soudy považuje Ústavní soud za nevhodné, aby sám domýšlel obchodněprávní argumentaci obecných soudů, která v napadeném rozhodnutí nebyla rozvedena.

54. Je tedy na obecných soudech, aby v následujícím řízení, pokud hodlají setrvat na svém dosavadním právním názoru, předložily dostatečně pádné argumenty ve prospěch svého právního názoru. Ústavní soud v této souvislosti opět zdůrazňuje, že vzhledem k tomu, že jde o soudcovské dotváření práva proti zájmům soukromých osob, takový výklad vyžaduje obzvláště přesvědčivé argumenty ohledně jeho souladu s principy autonomie a smluvní svobody ve smyslu čl. 2 odst. 3 Listiny (srov. body 24 až 28 tohoto nálezu), se zásadou *pacta sunt servanda* plynoucí z čl. 1 odst. 1 Ústavy (srov. bod 32 tohoto nálezu) a rovněž s principem dělby moci, který je součástí principu právního státu ve smyslu čl. 1 odst. 1 Ústavy (srov. bod 32 tohoto nálezu).

55. Obecné soudy musí v prvé řadě náležitě odůvodnit, proč si člen statutárního orgánu a korporace nemohou upravit vzájemná práva a povinnosti prostřednictvím smlouvy o výkonu funkce, pro který si zvolí režim zákoníku práce. Za druhé, musí obecné soudy odůvodnit, proč – pokud může člen statutárního orgánu část svých oprávnění k obchodnímu vedení delegovat na jiné (pověřené) osoby, kterými mohou být i zaměstnanci korporace (přičemž posouzení míry takové delegace je v zásadě vnitřní věcí společnosti) – není přípustné, aby tato působnost byla svěřena přímo

Sbirka_nalezu-82.indd 673 29.3.18 12:42

členovi statutárního orgánu (a aby za tím účelem byla uzavřena s členem statutárního orgánu pracovní smlouva). V této souvislosti je rovněž nutné odůvodnit, v čem je z materiálního hlediska rozdíl mezi tzv. souběhem u výrobně-technického náměstka generálního ředitele a obchodního ředitele (srov. rozsudky Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 2310/2015 a sp. zn. 21 Cdo 496/2014 citované v bodě 40 tohoto nálezu), kde obecné soudy shledaly tzv. souběh přípustný, a tzv. souběhem u generálního ředitele (zde projednávaný případ), kde obecné soudy shledaly tzv. souběh jako nepřípustný. Tímto materiálním rozdílem těžko může být uvedení dalších činností v manažerské smlouvě (jdoucích nad rámec zastupování obchodní společnosti navenek a její obchodní vedení), aby nešlo výhradně o „stejnou činnost". Za třetí, zákaz souběhu funkce statutárního orgánu a pracovněprávního vztahu, resp. zákaz podřídit výkon funkce pracovněprávnímu režimu, odebírá dotčeným osobám, které relevantní práci reálně vykonávají, ochranu, kterou jinak mají zaměstnanci, a to zejména ochranu před výpovědí bez uvedení důvodů a ochranu před propuštěním v ochranné době (v souvislosti s nemocí, mateřskou dovolenou a rodičovskou dovolenou). Navíc se na tyto manažery nevztahuje zákonné pojištění odpovědnosti zaměstnavatele (ze kterého se hradí škoda na zdraví a škoda vzniklá v souvislosti s pracovním úrazem a nemocí z povolání), což opět snižuje standard jejich ochrany. I s tímto aspektem je nezbytné se vypořádat. Konečně, zákaz souběhu funkce statutárního orgánu a pracovněprávního vztahu, resp. zákaz podřídit výkon funkce pracovněprávnímu režimu, negativně ovlivňuje setrvání žen ve vrcholných manažerských funkcích, neboť v důsledku tohoto zákazu ženy v těchto funkcích nemají nárok na mateřskou dovolenou, nemají zajištěnu garanci návratu po mateřské dovolené a musí strpět další negativní dopady v souvislosti s mateřskou dovolenou (např. v souvislosti s výší peněžité podpory v mateřství v případě druhého dítěte). Výklad zastávaný v napadených rozhodnutích tak disproporčně zasahuje ženy ve vrcholných manažerských funkcích, a tudíž se musí obecné soudy vypořádat i s tím, zda takový výklad nevede k nepřímé diskriminaci na základě pohlaví.

iii. Shrnutí závěrů Ústavního soudu

56. Lze tedy shrnout, že pracovněprávní argumentace obecných soudů v napadených rozhodnutích (srov. body 42 až 48 tohoto nálezu) je v rozporu se subjektivním právem stěžovatele na svobodné jednání v zákonných mezích zakotveným v čl. 2 odst. 3 Listiny a zásadou *pacta sunt servanda* plynoucí z čl. 1 odst. 1 Ústavy [srov. např. nález sp. zn. IV. ÚS 201/96 ze dne 7. 10. 1996 (N 96/6 SbNU 197) a nález sp. zn. II. ÚS 3292/09 ze dne 8. 7. 2010 (N 140/58 SbNU 163)]. Obchodněprávní argumentace obecných soudů v napadených rozhodnutích pak nesplňuje požadavky na řádné odůvodnění rozhodnutí, jež je důležitou pojistkou proti libovůli

Sbirka_nalezu-82.indd 674 29.3.18 12:42

v soudním rozhodování. Obecné soudy tak porušily i stěžovatelovo právo na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny [viz např. nález sp. zn. III. ÚS 176/96 ze dne 26. 9. 1996 (N 89/6 SbNU 151); nález sp. zn. Pl. ÚS 1/03 ze dne 11. 2. 2004 (N 15/32 SbNU 131; 153/2004 Sb.); nález sp. zn. I. ÚS 192/11 ze dne 28. 3. 2011 (N 55/60 SbNU 677), bod 16].

57. V této souvislosti Ústavní soud konstatuje, že obecné soudy svým výkladem zasáhly rovněž do vymahatelnosti potenciálních nároků statutárních orgánů plynoucích z čl. 28 Listiny, který garantuje „zaměstnancům … právo na spravedlivou odměnu za práci a na uspokojivé pracovní podmínky". Právo na spravedlivou odměnu za práci Ústavní soud vykládá široce [srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 2873/11 ze dne 29. 3. 2012 (N 67/64 SbNU 759); nález ze dne 21. dubna 2011 sp. zn. II. ÚS 2388/10 (N 80/61 SbNU 261) a nález sp. zn. II. ÚS 398/03 ze dne 13. 12. 2007 (N 220/47 SbNU 903)] a nepochybně pod něj spadá i právo na spravedlivou odměnu za práci vykonávanou na základě manažerské smlouvy.

58. Na základě těchto skutečností Ústavní soud dospěl k závěru, že napadenými rozhodnutími okresního a krajského soudu bylo porušeno stěžovatelovo právo na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny ve spojení s čl. 2 odst. 3 a s čl. 28 Listiny. Proto Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, ústavní stížnosti v této části vyhověl a podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu tato dvě napadená rozhodnutí zrušil.

59. Ve zbývající části směřuje ústavní stížnost proti kasačnímu rozhodnutí Nejvyššího soudu. I když právě na základě tohoto rozhodnutí Nejvyššího soudu byly pracovní poměr a manažerská smlouva posouzeny jako neplatné, Ústavní soud připomíná, že kasační rozhodnutí obecných soudů ruší pouze v případech, kdy je to nezbytné pro ochranu základních práv nebo svobod stěžovatele; jinak takovou část ústavní stížnosti odmítne pro nepřípustnost (bod 18 výše). V projednávaném případě dospěl Ústavní soud k závěru, že pro ochranu základních práv a svobod stěžovatele není zrušení kasačního rozhodnutí Nejvyššího soudu nezbytné. V dalším řízení jsou totiž obecné soudy vázány v prvé řadě právním názorem vysloveným v tomto nálezu, a nikoliv kasačním rozhodnutím Nejvyššího soudu (bod 18 tohoto nálezu).

60. Ústavní soud proto ústavní stížnost v části, v níž směřuje proti napadenému rozhodnutí Nejvyššího soudu, odmítl pro nepřípustnost podle § 75 odst. 1 ve spojení s § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu.

61. Stěžovatel ve své ústavní stížnosti požaduje, aby Ústavní soud uložil účastníkům řízení a vedlejší účastnici povinnost nahradit mu náklady řízení před Ústavním soudem. Náklady řízení před Ústavním soudem si ovšem zásadně nese každý z účastníků i vedlejších účastníků sám (§ 62

Sbirka_nalezu-82.indd 675 29.3.18 12:42

odst. 3 zákona o Ústavním soudu); pouze „v odůvodněných případech“ lze podle výsledku řízení uložit některému účastníkovi nebo vedlejšímu účastníkovi povinnost nahradit jinému náklady řízení (§ 62 odst. 4 zákona o Ústavním soudu). Stěžovatel nevyložil, v čem spatřuje důvody pro použití tohoto výjimečného institutu, a ani Ústavní soud takové důvody neshledal; proto tomuto návrhu stěžovatele nevyhověl [srov. shodně např. nález sp. zn. II. ÚS 2124/14 ze dne 26. 1. 2016 (N 13/80 SbNU 163), bod 38].

Sbirka_nalezu-82.indd 676 29.3.18 12:42

Č. 172
K odůvodnění soudního rozhodnutí ohledně věcné příslušnosti soudu

Pokud se vrchní soud v odůvodnění usnesení vydaného dle § 104a o. s. ř. omezil toliko na lakonické konstatování, že k projednání podané žaloby jsou příslušné krajské soudy, aniž by se vypořádal s argumenty účastníka řízení, které z hlediska posouzení věcné příslušnosti obecných soudů nepostrádaly význam, porušil tím právo účastníka na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Davida Uhlíře a soudců Tomáše Lichovníka (soudce zpravodaj) a Kateřiny Šimáčkové – ze dne 13. září 2016 sp. zn. IV. ÚS 2499/15 ve věci ústavní stížnosti Městské části Praha 1, se sídlem Vodičkova 18, Praha 1, zastoupené JUDr. Irenou Helmovou, advokátkou, se sídlem Kořenského 1055/1, Praha 5, proti usnesení Vrchního soudu v Praze č. j. Ncp 2552/2014-103 ze dne 21. května 2015, jímž bylo v řízení o stěžovatelčině žalobě o nahrazení projevu vůle vedlejších účastníků k uzavření dohod týkajících se změny prohlášení vlastníka budovy rozhodnuto o věcné příslušnosti obecných soudů, a proti postupu Obvodního soudu pro Prahu 1 v řízení vedeném pod sp. zn. 40 C 7/2012, za účasti Vrchního soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 1 jako účastníků řízení a JUDr. Bohumíra Hlavatého, PhDr. Oxany Tulajdanové, Ing. Vladimíra Perníka a MUDr. Ivany Perníkové jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Vrchního soudu v Praze č. j. Ncp 2552/2014-103 ze dne 21. května 2015 bylo zasaženo do práva stěžovatelky na spravedlivý proces garantovaného v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Vrchního soudu v Praze č. j. Ncp 2552/2014-103 ze dne 21. května 2015 se ruší.

III. Ve zbývající části se ústavní stížnost odmítá.

Sbirka_nalezu-82.indd 677 29.3.18 12:42

Odůvodnění

I.

1. Návrhem podaným podle § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu") se stěžovatelka domáhala zrušení v záhlaví označeného usnesení, jímž Vrchní soud v Praze postupem dle § 104a zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění účinném do 31. prosince 2013, (dále jen „o. s. ř.") rozhodl o věcné příslušnosti obecných soudů. Stěžovatelka tvrdila, že jím bylo porušeno její právo na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina") a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva"), jakož i právo na zákonného soudce dle čl. 38 odst. 1 Listiny. Stěžovatelka dále žádala o vydání rozhodnutí, v němž Ústavní soud zakáže Obvodnímu soudu pro Prahu 1, aby v řízení vedeném pod sp. zn. 40 C 7/2012 pokračoval v porušování jejího základního práva na projednání věci bez zbytečných průtahů, zakotveného v čl. 38 odst. 2 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

2. Z připojeného spisového materiálu Ústavní soud zjistil, že stěžovatelka podala dne 30. ledna 2012 u Obvodního soudu pro Prahu 1 žalobu o nahrazení projevu vůle vedlejších účastníků k uzavření dohody – změny prohlášení vlastníka budovy č. p. X na pozemku parc. č. Y v k. ú. Staré Město, Praha, a na ni navazující dohody o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví a dohody o narovnání a změně spoluvlastnických podílů na společných částech domu a na pozemku. Podpisem změny prohlášení vlastníka všemi vlastníky jednotek v domě mělo být napraveno nesprávné vymezení jedné z bytových jednotek a v důsledku toho i podílů všech vlastníků bytových jednotek na společných částech domu a pozemku, dosud chybně zaznamenaných v katastru nemovitostí, tak, aby tyto údaje odpovídaly skutečnému stavu. Přestože na schůzi shromáždění společenství vlastníků jednotek domu č. p. X, konané dne 31. května 2010, byl návrh na změnu prohlášení vlastníka schválen 100 % hlasů, vedlejší účastníci jakožto členové společenství odmítli podepsat příslušné dohody, neboť prosazovali jiné řešení vzniklé situace. Stěžovatelka, které byla svěřena správa čtyř bytových jednotek a jedné nebytové jednotky v domě č. p. X jejich vlastníkem – hlavním městem Praha, se proto obrátila na soud.

3. Obvodní soud pro Prahu 1 usnesením ze dne 20. února 2014 vyzval účastníky řízení, aby se vyjádřili k postupu soudu dle § 104a odst. 2 o. s. ř., tj. předložení věci Vrchnímu soudu v Praze k rozhodnutí o věcné příslušnosti. Obvodní soud pro Prahu 1 tento krok odůvodnil tím, že rozhodování o změnách ve věcech, jež jsou obsahem prohlášení vlastníka budovy podle ustanovení § 4 zákona č. 72/1994 Sb., kterým se upravují některé spoluvlastnické vztahy k budovám a některé vlastnické vztahy k bytům

Sbirka_nalezu-82.indd 678 29.3.18 12:42

a nebytovým prostorům a doplňují některé zákony (zákon o vlastnictví bytů), ve znění účinném do 31. prosince 2013, náleží do výlučné působnosti shromáždění vlastníků bytových jednotek. Uvedené podle soudu znamenalo, že předmětný spor vznikl z jednání vlastníků jednotek a v souladu s ustanovením § 9 odst. 3 písm. u) o. s. ř. jej přísluší rozhodovat krajskému soudu.

4. Stěžovatelka s názorem Obvodního soudu pro Prahu 1 nesouhlasila. V podání ze dne 6. března 2014 poukázala na dikci ustanovení § 9 odst. 3 písm. u) o. s. ř., z níž dovozovala, že pravomoc krajského soudu v prvním stupni je dána výhradně ve sporech, jichž je účastníkem společenství vlastníků a předmětem sporu je jeho rozhodnutí, resp. nepřijetí rozhodnutí v otázkách spadajících do jeho pravomoci. Svou úvahu stěžovatelka podpořila odkazem na usnesení sp. zn. I. ÚS 77/99 ze dne 12. 10. 1999 (v SbNU nepublikováno, dostupné na http://nalus.usoud.cz), v němž Ústavní soud dospěl k podobnému závěru. Stěžovatelka v návaznosti na to zdůraznila odlišnost posuzovaného případu, spočívající v tom, že se z pozice vlastníka jednotek v domě domáhá vůči žalovaným – vlastníkům jednotek v témže domě uzavření dohod, jimiž má být pouze realizováno jednomyslně přijaté rozhodnutí společenství vlastníků, které nebylo nikdy a nikým rozporováno, či zpochybňováno a jeho platnost nebyla a není napadána. Stěžovatelka výslovně uvedla, že žalobu podala v intencích ustanovení § 80 písm. b) o. s. ř., a nikoliv na základě ustanovení § 11 odst. 3 věty druhé zákona o vlastnictví bytů.

5. Vrchní soud v Praze, jemuž byl spis následně předložen, v usnesení č. j. Ncp 2552/2014-103 ze dne 21. května 2015 konstatoval, že z procesního hlediska je mezi účastníky veden spor ve smyslu § 9 odst. 3 písm. u) o. s. ř., pročež rozhodl, že k jeho projednání a rozhodnutí jsou v prvním stupni příslušné krajské soudy, a věc bude tedy postoupena k dalšímu řízení Městskému soudu v Praze.

6. Jak již bylo shora předznačeno, stěžovatelka napadla rozhodnutí Vrchního soudu v Praze projednávanou ústavní stížností. V ní jmenovanému soudu vytkla, že nereagoval na její argumentaci stran věcné příslušnosti okresního soudu. Stěžovatelka se dovolávala aplikace závěrů vyslovených v nálezech Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 904/08 ze dne 1. června 2010 (N 118/57 SbNU 455), sp. zn. I. ÚS 59/11 ze dne 19. prosince 2011 (N 216/63 SbNU 479), sp. zn. I. ÚS 3161/13 ze dne 2. prosince 2013 (N 207/71 SbNU 455) a sp. zn. II. ÚS 148/13 ze dne 4. března 2014 (N 25/72 SbNU 281), z nichž vyplývá, že výjimku zakotvenou v ustanovení § 169 odst. 2 o. s. ř. je třeba, s ohledem na význam obecného požadavku řádného odůvodnění soudního rozhodnutí coby jedné z klíčových složek práva na spravedlivý proces, vykládat restriktivně. To platí zejména tehdy, jestliže účastníci k otázce věcné příslušnosti zaujmou stanovisko, s nímž se soud

Sbirka_nalezu-82.indd 679 29.3.18 12:42

rozhodující o této otázce neztotožní. Podle náhledu stěžovatelky se Vrchní soud v Praze citovanou judikaturou zjevně neřídil, neboť ve svém usnesení nijak nevysvětlil souvislost předmětného sporu s jednáním shromáždění společenství vlastníků jednotek. Stěžovatelka setrvale zastávala názor opačný, připomínajíc, že předmětem řízení je nahrazení projevu vůle některých vlastníků jednotek tak, aby došlo k uzavření dohod, které upravují vzájemné vztahy v rámci spoluvlastnictví budovy. Smluvními stranami těchto dohod jsou přitom výlučně jednotliví vlastníci jednotek. Stěžovatelka při té příležitosti odkázala na závěry Nejvyššího soudu, jež přijal v usnesení sp. zn. 29 Cdo 406/2010 ze dne 30. listopadu 2011, v souladu s nimiž společenství vlastníků jednotek jakožto právnická osoba, která je způsobilá jen k právním jednáním spojeným se správou, provozem a opravami společných částí domu, nemůže vzhledem k této omezené způsobilosti vstupovat do vzájemných spoluvlastnických vztahů jednotlivých vlastníků jednotek a měnit svým rozhodnutím prohlášení vlastníka budovy v části vymezení budovy na bytové jednotky a společné části. Jinými slovy, tento typ změny prohlášení vlastníka nespadá do působnosti společenství vlastníků jednotek, resp. jeho shromáždění, což podle stěžovatelky značí, že se nemůže jednat o spor ve smyslu § 9 odst. 3 písm. u) o. s. ř., a že rozhodnutí Vrchního soudu v Praze o věcné příslušnosti krajských soudů tak porušuje její právo na zákonného soudce.

7. V poslední části stížnostního návrhu stěžovatelka brojila proti postupu Obvodního soudu pro Prahu 1 v řízení vedeném pod sp. zn. 40 C 7/2012. Stěžovatelka soud podrobila kritice za to, že začal věcnou příslušnost zkoumat až po uplynutí více než dvou let od zahájení řízení, přičemž do té doby byl téměř nečinný.

II.

8. K ústavní stížnosti se na výzvu Ústavního soudu vyjádřil Vrchní soud v Praze, přičemž uvedl, že ji nepovažuje za důvodnou. V dalším odkázal na odůvodnění napadeného usnesení, jež podle něj obsahuje nejen vymezení jádra sporu a jeho podřazení pod příslušné ustanovení § 9 o. s. ř., ale i stručnou rekapitulaci stanovisek účastníků, s nímž se usnesení v navazující části pak vypořádává.

9. Vedlejší účastníci JUDr. Bohumír Hlavatý a PhDr. Oxana Tulajdanová se ztotožnili s právním výkladem obecných soudů v otázce příslušnosti. Jejich postup shledali v souladu s ustanovením § 104a odst. 1 a 2 o. s. ř.

10. Jelikož shora citovaná vyjádření neobsahovala žádné nové skutečnosti či argumenty, které by stěžovatelce nebyly známy a které by současně mohly ovlivnit rozhodnutí ve věci, nepovažoval Ústavní soud za nutné zasílat je k eventuální replice.

Sbirka_nalezu-82.indd 680 29.3.18 12:42

III.

11. Po seznámení se s námitkami stěžovatelky a vyžádaným spisem dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je částečně důvodná.

12. Ústavní soud se v prvé řadě zaměřil na otázku přípustnosti ústavní stížnosti proti rozhodnutí o určení věcné příslušnosti soudu v civilním řízení, neboť se nejedná o rozhodnutí, kterým by byla věc skončena, nýbrž o rozhodnutí ryze procesní. S odkazem na dřívější praxi [viz nález sp. zn. I. ÚS 904/08 ze dne 1. června 2010 (N 118/57 SbNU 455); obdobně též nález sp. zn. II. ÚS 2193/10 ze dne 2. září 2010 (N 183/58 SbNU 605); všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná též na http://nalus.usoud.cz] však uvádí, že ústavní stížnost je přípustná i proti tomuto rozhodnutí, neboť i ono je způsobilé bezprostředně a citelně zasáhnout do základních práv stěžovatelky. Stejně tak není vhodné přesouvat posouzení otázky porušení práva na zákonný soud a zákonného soudce do fáze řízení o ústavní stížnosti proti rozhodnutí, kterým bylo řízení skončeno.

13. Pokud jde o věcné posouzení ústavní stížnosti, Ústavní soud předesílá, že není součástí obecné soudní soustavy, a nepřísluší mu proto právo vykonávat dohled nad rozhodovací činností obecných soudů, tím spíše v případech takových usnesení obecných soudů, proti jejichž rozhodnutí v prvním stupni zákon nepřipouští opravný prostředek. Na druhé straně je nucen zdůraznit, že předpokladem respektování uvedené zásady je dodržení podmínky, že obecné soudy ve své činnosti postupují ve shodě s ústavními principy vyplývajícími z hlavy páté Listiny.

14. Jeden za základních atributů spravedlivého procesu představuje podle ustálené judikatury Ústavního soudu požadavek řádného odůvodnění rozhodnutí. Dodržování povinnosti odůvodnit rozhodnutí má zaručit transparentnost a kontrolovatelnost rozhodování soudů, vyloučit libovůli a zajistit legitimitu soudního rozhodnutí zejména v očích účastníků soudního řízení. Absence řádného odůvodnění rozhodnutí zakládá nejen jeho nepřezkoumatelnost, ale zpravidla též protiústavnost. Na druhou stranu jak Ústavní soud, tak Evropský soud pro lidská práva ve své praxi připouštějí, že požadavky kladené na odůvodnění se mohou lišit v závislosti na typu a povaze rozhodnutí, přičemž jsou přípustné i určité výjimky z povinnosti odůvodnění rozhodnutí [srov. nález sp. zn. III. ÚS 346/09 ze dne 3. září 2009 (N 194/54 SbNU 393) a tam citovaná další rozhodnutí].

15. Mezi takové výjimky patří rozhodnutí vrchního soudu (Nejvyššího soudu) o věcné příslušnosti soudu v občanském soudním řízení. Podle § 169 odst. 2 o. s. ř. totiž platí, že vyhotovení usnesení vydaného podle § 104a o. s. ř. nemusí obsahovat odůvodnění. V tomto bodě Ústavní soud nicméně souhlasí s argumentací stěžovatelky, že zmíněné ustanovení je třeba vykládat restriktivně a že konkrétní okolnosti případu, spočívající např. v existenci oponentních námitek účastníka řízení, si naopak mohou

Sbirka_nalezu-82.indd 681 29.3.18 12:42

žádat, aby se soud v odůvodnění svého usnesení s argumenty účastníků – byť stručně – vypořádal a vyložil důvody svého rozhodnutí [viz nález sp. zn. I. ÚS 904/08 ze dne 1. června 2010 (N 118/57 SbNU 455), obdobně též nálezy sp. zn. II. ÚS 2193/10 ze dne 2. září 2010 (N 183/58 SbNU 605), sp. zn. II. ÚS 1235/11 ze dne 28. června 2011 (N 126/61 SbNU 831), sp. zn. I. ÚS 59/11 ze dne 19. prosince 2011 (N 216/63 SbNU 479), sp. zn. II. ÚS 148/13 ze dne 4. března 2014 (N 25/72 SbNU 281) či sp. zn. I. ÚS 41/15 ze dne 25. dubna 2016 (N 76/81 SbNU 305)].

16. V nyní projednávané věci se z napadeného usnesení podává, že Vrchní soud v Praze uvedeným požadavkům nedostál. V odůvodnění rozhodnutí sice stručně popsal jádro sporu i stanovisko stěžovatelky, následně se však omezil toliko na lakonické konstatování, že k projednání podané žaloby jsou příslušné krajské soudy. Lze tedy přisvědčit stěžovatelce, že na její argumenty, které z hlediska posouzení věcné příslušnosti obecných soudů nepostrádaly význam, Vrchní soud v Praze nijak nereagoval, byť ve vyjádření k ústavní stížnosti tvrdí opak.

17. Ústavnímu soudu nezbývá než uzavřít, že Vrchní soud v Praze shora popsaným postupem nedostál požadavku ústavně konformního výkladu § 169 odst. 2 o. s. ř., čímž porušil základní právo stěžovatelky na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny. Ústavní soud proto podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu částečně vyhověl ústavní stížnosti a napadené usnesení Vrchního soudu v Praze č. j. Ncp 2552/2014-103 ze dne 21. května 2015 podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) citovaného zákona zrušil. Ústavní soud takto rozhodl bez nařízení ústního jednání (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

18. Ústavní soud podotýká, že tímto krokem nijak nepředznamenává budoucí rozhodnutí soudu o věcné příslušnosti v dané věci. Pokud by tak učinil, nepřípustně by zasahoval do rozhodovací činnosti obecných soudů. Je v prvé řadě na Vrchním soudu v Praze, aby opětovně o věcné příslušnosti rozhodl a aby se v odůvodnění vypořádal s argumenty, které k věcné příslušnosti vznesla stěžovatelka. Do té doby nelze vyslovit závěr o případném porušení práva na zákonného soudce zaručeného čl. 38 odst. 1 Listiny.

19. Další část ústavní stížnosti, v níž stěžovatelka brojí proti průtahům v řízení vedeném u Obvodního soudu pro Prahu 1 pod sp. zn. 40 C 7/2012, Ústavní soud posoudil jako návrh zjevně neopodstatněný, který podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků odmítl.

20. Ústavní soud vycházel z toho, že relevantní obranou proti jinému zásahu veřejné moci spočívajícímu v neodůvodněných průtazích, je výrok, jímž zakáže příslušnému státnímu orgánu, aby v porušování práva a svobody pokračoval, a přikáže mu, aby, pokud je to možné, obnovil stav před porušením [§ 82 odst. 3 písm. b) zákona o Ústavním soudu]. Z řečeného

Sbirka_nalezu-82.indd 682 29.3.18 12:42

vyplývá, že v rámci ústavněprávního přezkumu nelze efektivně vytýkat průtahy v soudním řízení, jestliže odezněly a nejsou již nadále aktuální; jinými slovy, byly-li průtahy již skončeny, je prostor pro zásah Ústavního soudu uzavřen [srov. nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 287/96 ze dne 22. května 1997 (N 62/8 SbNU 119); dále též usnesení sp. zn. I. ÚS 26/03 ze dne 11. 6. 2003, sp. zn. IV. ÚS 145/03 ze dne 10. 7. 2003, sp. zn. II. ÚS 443/03 ze dne 5. 8. 2004, sp. zn. III. ÚS 373/04 ze dne 4. 8. 2004, sp. zn. II. ÚS 532/04 ze dne 10. 11. 2004, sp. zn. III. ÚS 451/05 ze dne 15. 12. 2005, sp. zn. III. ÚS 450/06 ze dne 25. 1. 2007, sp. zn. III. ÚS 991/07 ze dne 2. 8. 2007, sp. zn. III. ÚS 1687/07 ze dne 24. 4. 2008, sp. zn. III. ÚS 432/08 ze dne 13. 3. 2008 (v SbNU nepublikována) atd.].

21. V posuzovaném případě stěžovatelka průtahy spatřovala v prodlení soudu prvního stupně při zkoumání své věcné příslušnosti, ke kterému přistoupil až po uplynutí více než dvou let po zahájení řízení. S přihlédnutím k výše uvedenému je přitom evidentní, že tvrzený nežádoucí stav již odezněl, a to nejpozději okamžikem předložení věci Vrchnímu soudu v Praze.

Sbirka_nalezu-82.indd 683 29.3.18 12:42

Sbirka_nalezu-82.indd 684 29.3.18 12:42

Č. 173
K povinnosti obecného soudu doručovat znalci odvolání proti usnesení obsahujícímu výrok o znalečném

Nevyzval-li soud znalce, aby se vyjádřil k odvolání podanému proti rozhodnutí o přiznání znalečného, odepřel mu tím možnost zpochybnit argumenty odvolatele, a hájit tak svůj nárok na znalečné. Tímto postupem došlo k porušení práva znalce na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, jakož i k porušení jeho práva vyjádřit se k prováděným důkazům zaručeného v čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Josefa Fialy (soudce zpravodaj) a soudců Jana Filipa a Radovana Suchánka – ze dne 13. září 2016 sp. zn. III. ÚS 3710/15 ve věci ústavní stížnosti Auditia, spol. s r. o., se sídlem Pod Kaštany 2294/23, Brno, zastoupené JUDr. Zdeňkou Koníčkovou, advokátkou, se sídlem Orlí 27, Brno, proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 29. září 2015 č. j. 53 Co 275/2015-209, jímž bylo v odvolacím řízení změněno usnesení soudu prvního stupně přiznávající stěžovatelce znalečné v jí účtované výši 70 803 Kč tak, že částka znalečného byla snížena na 46 424 Kč, za účasti Městského soudu v Praze jako účastníka řízení a České republiky – Ministerstva financí, se sídlem Letenská 525/15, Praha, jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

I. Usnesením Městského soudu v Praze ze dne 29. září 2015 č. j. 53 Co 275/2015-209 bylo porušeno právo stěžovatelky na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 29. září 2015 č. j. 53 Co 275/2015-209 se ruší.

Sbirka_nalezu-82.indd 685 29.3.18 12:42

Odůvodnění

I. Průběh řízení před Ústavním soudem, jím učiněná zjištění z vyžádaného spisového materiálu a rekapitulace návrhu stěžovatelky

I/A

1. Stěžovatelka se ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava") a ustanovení § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu") domáhá zrušení výše uvedeného usnesení Městského soudu v Praze (dále též jen „městský soud"), neboť má za to, že jím bylo porušeno její právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina"), zahrnující zásadu rovnosti účastníků před soudem podle čl. 37 odst. 3 Listiny a právo vyjádřit se ke všem prováděným důkazům podle čl. 38 odst. 2 Listiny.

2. Z ústavní stížnosti, jakož i z vyžádaného spisu Obvodního soudu pro Prahu 1 (dále jen „obvodní soud") sp. zn. 64 C 73/2011 vyplývá, že usnesením obvodního soudu byla stěžovatelka ustanovena ke zpracování znaleckého posudku ve věci žalobce pana Josefa Kotlaby proti žalované České republice – Ministerstvu financí. Usnesením ze dne 3. 7. 2014 č. j. 64 C 73/2011-147 bylo obvodním soudem stěžovatelce přiznáno znalečné v účtované výši, to je ve výši 70 803 Kč, včetně daně z přidané hodnoty. Proti tomuto usnesení podala žalovaná i žalobce odvolání (srov. č. l. 152 až 153; č. l. 155 až 158 a 178 až 183), které bylo stěžovatelce doručeno do datové schránky a na které následně reagovala svým vyjádřením.

3. Městský soud svým usnesením ze dne 28. 11. 2014 č. j. 53 Co 466/2014-188 usnesení obvodního soudu zrušil a věc mu vrátil k opětovnému projednání. Odvolací soud mimo jiné konstatoval, že prvostupňové rozhodnutí postrádalo řádné odůvodnění, a bylo proto věcně nepřezkoumatelné. Při novém (v pořadí druhém) rozhodování o znalečném obvodní soud přiznal svým usnesením ze dne 17. 3. 2015 č. j. 64 C 73/2011-190 stěžovatelce v souladu s provedeným vyúčtováním opětovně částku znalečného ve výši 70 803 Kč, včetně daně z přidané hodnoty. Proti tomuto usnesení podali žalobce i žalovaná opět odvolání, o němž rozhodl městský soud usnesením ze dne 29. 9. 2015 č. j. 53 Co 275/2015-209, jímž přiznané znalečné revidoval a snížil na částku 46 424 Kč, včetně daně z přidané hodnoty. O skutečnosti, že je vedeno odvolací řízení, se stěžovatelka dozvěděla teprve poté, co jí bylo do datové schránky doručeno v pořadí druhé rozhodnutí odvolacího soudu, a neměla tedy žádnou příležitost se v průběhu odvolacího řízení k věci vyjádřit a obhájit tak výši jí uplatňovaného nároku na znalečné.

Sbirka_nalezu-82.indd 686 29.3.18 12:42

I/B

4. Stěžovatelka sice uznává, že v posuzované věci nebyla účastníkem řízení ani vedlejším účastníkem řízení, to však samo o sobě nemůže podle jejího názoru znamenat, že mohou být přehlížena její práva, konkrétně tedy minimálně její právo jako znalce na odměnu za provedenou práci. Nebyl-li přitom stěžovatelce zaslán stejnopis odvolacího návrhu účastníků řízení, nelze podle jejího názoru učinit jiný závěr než ten, že ji odvolací soud zkrátil na jejích právech vyplývajících z čl. 36 odst. 1 a násl. Listiny. Rozhodnutí odvolacího soudu se navíc stalo pro stěžovatelku překvapivým, neboť oprávněně očekávala proplacení přiznaného znalečného podle usnesení soudu prvního stupně ze dne 17. 3. 2015.

II. Procesní předpoklady projednání ústavní stížnosti

5. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný; stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*); ústavní stížnost je proto přípustná.

III. Vyjádření účastníka řízení a vedlejší účastnice řízení

6. Městský soud – jako účastník řízení – ve svém vyjádření k ústavní stížnosti odkázal na ústavní stížností napadené usnesení, v němž je podle jeho názoru dostatečně vysvětleno, proč ke krácení znalečného přistoupil. Na druhou stranu sám konstatoval, že v napadeném rozhodnutí není zmínka o stanovisku stěžovatelky k odvolání účastníků řízení. Podle městského soudu se tedy zdá být stížnostní námitka stěžovatelky opodstatněná.

7. Česká republika – Ministerstvo financí ve svém vyjádření k ústavní stížnosti stručně zrekapitulovala dosavadní průběh řízení a konstatovala, že v pořadí druhá odvolání byla obsahově totožná s prvními, a proto nebyla porušena základní práva stěžovatelky, nebyla-li jí odvolání soudem zaslána.

8. Ústavní soud zaslal ústavní stížnost stěžovatelky také Josefu Kotlabovi. Ten, byť mu výzva Ústavního soudu byla doručena, se ve stanovené lhůtě k ústavní stížnosti nevyjádřil, a proto mohl Ústavní soud – v souladu s poučením Josefu Kotlabovi daným – vyjít z toho, že se postavení vedlejšího účastníka vzdal.

9. Ústavní soud vyjádření městského soudu a vedlejší účastnice nezasílal stěžovatelce k replice, neboť tato vyjádření nevnášejí do věci nic nového a hlavní stížnostní námitku stěžovatelky vlastně ani nezpochybňují; nadto nelze přehlížet, že ústavní stížnosti stěžovatelky bylo vyhověno.

Sbirka_nalezu-82.indd 687 29.3.18 12:42

IV. Vlastní posouzení ústavní stížnosti

10. Ústavní soud rozhodl, že ve věci není nutno nařizovat jednání ve smyslu § 44 zákona o Ústavním soudu, neboť od tohoto jednání nelze očekávat další objasnění věci a Ústavní soud v řízení o projednávané ústavní stížnosti žádné dokazování neprováděl.

11. Ústavní stížnost je důvodná.

12. Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně zdůrazňuje, že není součástí soudní soustavy, a nepřísluší mu proto ani právo vykonávat dohled nad rozhodovací činností obecných soudů [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 23/93 ze dne 1. 2. 1994 (N 5/1 SbNU 41), všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná též na http://nalus.usoud.cz]. Do rozhodovací činnosti obecných soudů je oprávněn zasáhnout pouze tehdy, došlo-li jejich pravomocným rozhodnutím v řízení, jehož byl stěžovatel účastníkem, k porušení jeho základních práv či svobod chráněných ústavním pořádkem. Skutečnost, že se obecný soud opřel o právní názor (resp. o výklad zákona, případně jiného právního předpisu), se kterým se stěžovatel neztotožňuje, nezakládá sama o sobě důvod k ústavní stížnosti [viz nález sp. zn. IV. ÚS 188/94 ze dne 26. 6. 1995 (N 39/3 SbNU 281)]. Ústavní soud však na druhé straně opakovaně připustil, že výklad a následná aplikace právních předpisů obecnými soudy mohou být v některých případech natolik extrémní, že vybočí z mezí hlavy páté Listiny, jakož i z principů ovládajících demokratický právní stát, a zasáhnou tak do některého ústavně zaručeného základního práva. To je právě případ stěžovatelky.

13. Dle čl. 89 odst. 2 Ústavy jsou přitom vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu závazná pro všechny orgány i osoby. Byť předmětem odborných polemik zůstává otázka závaznosti odůvodnění nálezu, přesněji otázka závaznosti nosných důvodů takového rozhodnutí (srov. k tomu souhrnně např. Filip, J. in Bahýľová, L., Filip, J., Molek, P., Podhrázký, M., Suchánek, R., Šimíček, V., Vyhnánek, L. Ústava České republiky: komentář. Praha : Linde, 2010, s. 1216 a násl., anebo Sládeček, V. in Sládeček, V., Mikule, V., Suchánek, R., Syllová, J. Ústava České republiky. Komentář. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2016, s. 1018 a násl.), nepochybně lze přijmout to, že odůvodnění nálezu je spjato s jeho výrokem a právě (a jen) v rámci odůvodnění musí být výrok vykládán. Tato vázanost právním názorem Ústavního soudu vyplývá ze samotného smyslu kasace i z čl. 89 odst. 2 Ústavy.

14. Nad tento rámec je v souladu s četnou judikaturou Ústavního soudu [srov. např. nález Ústavního soudu z 18. 3. 1997 sp. zn. I. ÚS 70/96 (N 29/7 SbNU 191); nález sp. zn. Pl. ÚS 41/02 z 28. 1. 2004 (N 10/32 SbNU 61; 98/2004 Sb.) a další] právní názor obsažený v odůvodnění rozhodnutí Ústavního soudu – má-li obecnou povahu – závazný při řešení typově shodných případů. Je tomu tak mj. proto, že jde ve svém důsledku o způsob interpretace a aplikace Ústavy, Listiny či mezinárodních závazků. Ústavní

Sbirka_nalezu-82.indd 688 29.3.18 12:42

soud ovšem dovodil vázanost obecných soudů právním názorem Ústavního soudu také z obecného principu rovnosti v právech podle čl. 1 věty první Listiny, neboť rovnost v právech ve vztahu k obecným soudům kromě jiného zakládá právo na předvídatelné rozhodování v obdobných případech, čímž vylučuje libovůli při aplikaci práva. Za porušení principu rovnosti v právech nutno pak v této souvislosti považovat zejména ty případy, kdy obecný soud neposkytne účastníkům ochranu jejich základních práv a svobod, ač již ve skutkově obdobných případech byla Ústavním soudem přiznána.

15. Rozhodnutí Ústavního soudu – vedle specifického řízení o kontrole norem – tedy z tohoto pohledu představují závazná interpretační vodítka pro rozhodování ve skutkově a právně obdobných věcech, od nichž je sice možné se odklonit, to ovšem pouze ve výjimečných a racionálně odůvodněných případech [srov. k tomu v širších souvislostech např. Kühn, Z. Proč si kontinentální právníci myslí, že jejich judikatura není závazná aneb patero důvodů pro odlišnou kontinentální koncepci precedentu. In Pezl, T. (ed.) Závaznost rozhodování ústavních soudů: sborník příspěvků: mezinárodní teoretický seminář pořádaný dne 23. 4. 2004 Právnickou fakultou Západočeské univerzity v Plzni. Plzeň : Západočeská univerzita, 2004, s. 39–46]. Judikatura Ústavního soudu přitom plně zavazuje rovněž samotný Ústavní soud, resp. jeho jednotlivé senáty, s výjimkou případu uvedeného v ustanovení § 23 zákona o Ústavním soudu, podle něhož dospěje-li senát v souvislosti se svou rozhodovací činností k právnímu názoru odchylnému od právního názoru Ústavního soudu vysloveného v nálezu, předloží otázku k posouzení plénu; stanoviskem pléna je senát v dalším řízení vázán.

16. Sama stěžovatelka přitom v ústavní stížnosti odkazuje na nález ze dne 31. 3. 2015 sp. zn. II. ÚS 1261/14 (N 66/76 SbNU 895) a na nález z 10. 1. 2013 sp. zn. II. ÚS 3367/12 ve znění opravného usnesení sp. zn. II. ÚS 3367/12 ze dne 31. 1. 2013 (N 11/68 SbNU 169). V těchto rozhodnutích Ústavní soud mimo jiné konstatoval, že ačkoliv znalci, podobně jako zapisovatelé či tlumočníci, sice nejsou ani účastníky řízení, ani vedlejšími účastníky řízení, nýbrž „pouze“ osobami zúčastněnými na řízení, nelze přehlížet či dokonce jim upírat ta práva, jimiž jsou tyto subjekty civilního procesu nadány. Disponuje-li pak znalec právem na podání odvolání proti rozhodnutí o znalečném, musí být vybaven stejnými procesními právy, jaká zákon přiznává účastníkům, aby nebyl v odvolacím řízení oproti účastníkům znevýhodněn (čl. 96 odst. 1 Ústavy, čl. 37 odst. 3 Listiny).

17. Z právní úpravy znalečného, jak ji zakotvuje podústavní právo, přitom podle Ústavního soudu jednoznačně plyne, že jde o subjektivní právo znalce na odměnu za provedenou práci a rozhodování o něm je svěřeno orgánu veřejné moci – obecnému soudu. Právě řečené je pak nutno chápat i v tom smyslu a v té souvislosti, že proti rozhodnutí soudu prvního stupně

Sbirka_nalezu-82.indd 689 29.3.18 12:42

o znalečném je přípustné odvolání. Má-li ale v souladu s čl. 36 odst. 1 Listiny platit, že každý se může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu nebo jiného orgánu, musí mít dále znalec mj. možnost vyjádřit se podle čl. 38 odst. 2 Listiny ke všem prováděným důkazům týkajícím se jeho věci.

18. Tyto ústavní imperativy však ani v právě posuzované věci – v rozporu s citovanou nálezovou judikaturou – splněny nebyly, neboť po prvním zrušujícím rozhodnutí podali žalobce i žalovaná opětovně odvolání proti usnesení o výši znalečného [srov. č. l. 192 až 197 (odvolání žalobce) a č. l. 199 až 203 (odvolání žalované)], které ale stěžovatelce nebylo jakkoliv komunikováno – ve vyžádaném spisovém materiálu tedy alespoň o opaku žádná indicie nesvědčí a sám městský soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že i z ústavní stížností napadeného rozhodnutí (kde o stanovisku stěžovatelky není žádná zmínka) se stížnostní námitka stěžovatelky zdá být opodstatněná. Nadto nelze uvažovat ani tak – byť to žalovaná ve svém vyjádření k ústavní stížnosti naznačuje – že opětovné zaslání obou (v pořadí druhých) odvolání bylo nadbytečné, protože jsou shodná jako ta v pořadí první. Zvláště totiž obě odvolání žalobce se vzájemně – i když ne výrazně – liší. Za takové situace, kdy obě podání žalobce nejsou například skutečně identická nebo zde není stav, kdy v pořadí druhé odvolání by bylo toliko blanketní a odkazující na odvolání první, přísluší jen a pouze stěžovatelce, aby případné rozdíly zvážila a eventuálně se k nim vyjádřila.

19. V předmětné věci ovšem ani obvodní, ani městský soud stěžovatelku jako znalce nevyzval, aby se k – v pořadí druhému – odvolání žalobce i žalované proti rozhodnutí o přiznání znalečného vyjádřila, a odepřel ji tak možnost zpochybnit argumenty odvolatelů a hájit svůj nárok na znalečné. Tím došlo k porušení práva stěžovatelky na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny, jakož i jejího práva na to, aby se ve své věci mohla vyjádřit ke všem prováděným důkazům, jak to zmiňuje čl. 38 odst. 2 Listiny.

20. V souladu s těmito závěry Ústavního soudu je ovšem třeba vykládat zejména všechna související ustanovení zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř.“). Ve shora citovaných nálezech totiž Ústavní soud výslovně vychází z toho, že na znalce je při rozhodování o znalečném potřeba nahlížet jako na účastníka řízení. Lze z těchto nálezů konečně podle přesvědčení Ústavního soudu také dovodit, že pro znalce je rozhodování o znalečném rozhodováním o věci samé. Potom se ale kupříkladu výjimka podle § 210 odst. 1 o. s. ř. (poslední věta) musí vyložit tak, že ve vztahu ke znalcům je odvolání proti rozhodnutí o znalečném odvoláním proti usnesení ve věci samé, a je tedy třeba jej znalci zaslat.

21. To současně znamená, že znalec může k obraně svých práv využít i žaloby pro zmatečnost podle § 229 odst. 3 o. s. ř. V souladu s tímto

Sbirka_nalezu-82.indd 690 29.3.18 12:42

ustanovením přitom platí, že „žalobou pro zmatečnost účastník může napadnout též pravomocný rozsudek odvolacího soudu nebo jeho pravomocné usnesení, kterým bylo rozhodnuto ve věci samé, jestliže mu byla v průběhu řízení nesprávným postupem soudu odňata možnost jednat před soudem. Totéž platí, jde-li o pravomocný rozsudek soudu prvního stupně, proti němuž není odvolání přípustné podle § 202 odst. 2“. Žaloba pro zmatečnost tak představuje i pro znalce, namítajícího závadný postup soudu, účinný opravný prostředek a jako takovou ji bude nutno vyčerpat před podáním ústavní stížnosti v souladu s podmínkami přípustnosti podle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu. Vzhledem ale k tomu, že v judikatuře Ústavního soudu v obdobných věcech podmínka vyčerpání žaloby pro zmatečnost stanovena nebyla a stěžovatelka v souladu s touto judikaturou Ústavního soudu postupovala, vyžadování splnění této podmínky v právě projednávané věci by bylo zásahem do přístupu stěžovatelky k Ústavnímu soudu podle předvídatelných pravidel. Právě projednávanou ústavní stížnost tedy Ústavní soud neodmítnul jako nepřípustnou pro nevyčerpání všech procesních prostředků určených k nápravě [srov. k tomuto postupu přiměřeně např. také nález ze dne 2. 3. 2015 sp. zn. I. ÚS 1565/14 (N 51/76 SbNU 691)].

22. Ze všech těchto důvodů Ústavní soud konstatuje, že městský soud ústavní stížností napadeným rozhodnutím porušil právo stěžovatelky na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Proto Ústavní soud podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 1 a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadené usnesení Městského soudu v Praze ze dne 29. září 2015 č. j. 53 Co 275/2015-209 zrušil.

Sbirka_nalezu-82.indd 691 29.3.18 12:42

Sbirka_nalezu-82.indd 692 29.3.18 12:42

Č. 174

K odměně a náhradě hotových výdajů obhájce, jehož si obviněný zvolil před přiznáním nároku na bezplatnou obhajobu
K právu na bezplatnou obhajobu

Ustanovení § 33 odst. 2 trestního řádu je nutno interpretovat tak, že obhájci, kterého si obviněný zvolil ještě před přiznáním nároku na bezplatnou obhajobu, náleží – v případě, že je takový nárok obviněnému přiznán – odměna a náhrada hotových výdajů zpravidla ode dne podání důvodného návrhu na přiznání nároku na bezplatnou obhajobu.

Je-li však nutné, aby v zájmu zachování práva obviněného na právní pomoc a obhajobu činil obhájce určité úkony ještě před podáním takového návrhu, náleží mu odměna a náhrada hotových výdajů i za tyto úkony, pokud byly učiněny v téže věci jako následné podání důvodného návrhu na přiznání nároku na bezplatnou obhajobu a v časové souvislosti s ním.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Davida Uhlíře a soudců Kateřiny Šimáčkové (soudce zpravodaj) a Tomáše Lichovníka – ze dne 13. září 2016 sp. zn. I. ÚS 848/16 ve věci ústavní stížnosti JUDr. Zdeňky Polákové, advokátky, se sídlem Opletalova 2, Havířov, proti usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 21. 12. 2015 č. j. 5 To 362/2015-256 a proti výroku II usnesení Okresního soudu v Ostravě ze dne 17. 7. 2015 č. j. 9 T 72/2015-239, jimiž nebyla stěžovatelce coby zvolenému obhájci v trestní věci přiznána náhrada nákladů vynaložených v době mezi převzetím obhajoby a podáním žádosti obviněného o přiznání nároku na bezplatnou obhajobu, za účasti Krajského soudu v Ostravě a Okresního soudu v Ostravě jako účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Krajského soudu v Ostravě ze dne 21. 12. 2015 č. j. 5 To 362/2015-256 a výrokem II usnesení Okresního soudu v Ostravě ze dne 17. 7. 2015 č. j. 9 T 72/2015-239 bylo porušeno základní právo stěžovatelky zaručené čl. 26 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 21. 12. 2015 č. j. 5 To 362/2015-256 a výrok II usnesení Okresního soudu v Ostravě ze dne 17. 7. 2015 č. j. 9 T 72/2015-239 se proto ruší.

Sbirka_nalezu-82.indd 693 29.3.18 12:42

Odůvodnění

I. Předchozí průběh řízení

1. Stěžovatelka dne 3. 3. 2015 přijala od obviněného plnou moc k jeho obhajobě v trestním řízení. Obviněný dopisem doručeným dne 9. 3. 2015 požádal Okresní soud v Ostravě, aby rozhodl, že má nárok na bezplatnou obhajobu ve smyslu § 33 odst. 2 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „trestní řád"). Této žádosti Okresní soud v Ostravě dne 2. 6. 2015 vyhověl, aniž by však specifikoval, od jaké doby má obviněný na bezplatnou obhajobu nárok.

2. Po pravomocném skončení trestního řízení stěžovatelka Okresní soud v Ostravě požádala o náhradu nákladů obhajoby. Okresní soud v Ostravě jí výrokem II usnesení ze dne 17. 7. 2015 č. j. 9 T 72/2015-239 nepřiznal náhradu nákladů vynaložených v období od 3. do 9. 3. 2015, tj. v době mezi převzetím obhajoby a podáním žádosti obviněného o přiznání nároku na bezplatnou obhajobu. Své rozhodnutí soud odůvodnil tím, že takový závěr – tedy že stát hradí odměnu a hotové výdaje obhájce až za období po podání návrhu na přiznání nároku na bezplatnou obhajobu – vyplývá ze znění ustanovení § 33 odst. 2 trestního řádu a z komentáře k trestnímu řádu vydaného nakladatelstvím C. H. Beck (7. vydání 2013, str. 414).

3. Proti tomuto výroku stěžovatelka podala stížnost ke Krajskému soudu v Ostravě, který ji usnesením ze dne 21. 12. 2015 č. j. 5 To 362/2015-256 zamítl. V odůvodnění pak mimo jiné uvedl, že pokud obhájce při převzetí obhajoby na svém klientovi nepožadoval odměnu s odkazem, že mu bude přiznána bezplatná obhajoba, musel být srozuměn s možností, že soud neshledá u jeho klienta podmínky pro přiznání obhajoby bezplatné či za sníženou odměnu, jakož i s tím, že počátek jeho nároku bude někdy v budoucnu. Krajský soud v Ostravě dále konstatoval, že z komentářové literatury i z ustálené praxe naopak vyplývá, že okamžikem, od kdy stát hradí náklady obhajoby, je až právní moc rozhodnutí o přiznání bezplatné obhajoby, což však již nelze v daném případě, k tíži stěžovatelky, zohlednit.

4. Proti výroku II usnesení Okresního soudu v Ostravě a proti usnesení Krajského soudu v Ostravě podala stěžovatelka ústavní stížnost.

II. Argumentace stran

5. Stěžovatelka má za to, že vydáním napadených rozhodnutí bylo porušeno právo na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 a čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina") a také čl. 6 odst. 3 písm. c) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva"), a to ve smyslu práva nemajetné osoby na bezplatnou obhajobu. Stěžovatelka dále namítá, že bylo porušeno její právo na naplnění legitimního očekávání garantované čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě, právo

Sbirka_nalezu-82.indd 694 29.3.18 12:42

vlastnit majetek garantované čl. 11 odst. 1 a 4 Listiny a právo podnikat a získávat prostředky pro své životní potřeby prací zaručené čl. 26 odst. 1 a 3 Listiny. Porušení těchto práv stěžovatelka spatřuje v tom, že: 1. jí nebyla přiznána náhrada nákladů obhajoby v plné výši, přestože zákon ani relevantní rozhodnutí soudu nárok na bezplatnou obhajobu nevztahovaly výlučně na období po podání příslušné žádosti a přestože podmínky bezplatné obhajoby byly splněny po celou dobu trestního řízení, a stěžovatelka tedy nemohla předpokládat, že jí náklady v plné výši nahrazeny nebudou; 2. soudy aplikovaly jednoduché právo svévolně, když zvolily nepřípustnou interpretaci příslušného zákonného ustanovení; 3. rozhodnutím soudů došlo k její diskriminaci oproti obhájcům ustanoveným dle § 36 trestního řádu a k odmítnutí principu upřednostnění zvoleného obhájce před ustanoveným. K poslednímu bodu stěžovatelka uvádí, že obviněný byl zadržen a následně vzat do vazby, takže jeho obhajoba byla ve smyslu § 36 trestního řádu obhajobou nutnou. Nebyly-li by stěžovatelce zaplaceny náklady této obhajoby, došlo by k nepřípustnému preferování ustanovených obhájců oproti obhájcům zvoleným.

6. Stěžovatelka dále upozorňuje, že existuje nejednotná praxe soudů, neboť některé přiznávají obhájci odměnu a náhradu výdajů až od podání žádosti a některé dokonce až od právní moci rozhodnutí o této žádosti. Stran přípustnosti ústavní stížnosti stěžovatelka poukazuje na usnesení sp. zn. II. ÚS 3364/14 ze dne 28. 1. 2015 (v SbNU nepublikováno, dostupné na http://nalus.usoud.cz), kde se konstatuje, že osobou oprávněnou podat ústavní stížnost proti rozhodnutí o nepřiznání odměny a náhrady hotových výdajů obhájci ze strany státu je sám obhájce, nikoliv obviněný.

7. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřil Okresní soud v Ostravě jako účastník řízení. Další účastník řízení Krajský soud v Ostravě na výzvu Ústavního soudu v určené lhůtě nereagoval.

8. Okresní soud v Ostravě zcela odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí.

9. Vzhledem k tomu, že vyjádření účastníka neobsahovalo novou argumentaci, ke které by se stěžovatelka mohla vyjádřit, nebylo jí již zasláno k replice.

III. Hodnocení Ústavního soudu

10. Ústavní stížnost je důvodná.

11. Podle čl. 83 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) je základním úkolem Ústavního soudu ochrana ústavnosti. Do rozhodovací činnosti obecných soudů je proto Ústavní soud oprávněn zasáhnout pouze tehdy, byly-li pravomocným rozhodnutím těchto orgánů porušeny základní práva a svobody stěžovatelů chráněné Ústavou.

Sbirka_nalezu-82.indd 695 29.3.18 12:42

12. Posuzuje-li Ústavní soud stížnost advokáta, nemůže odhlédnout od skutečnosti, že advokát je nepostradatelným aktérem při řádném výkonu spravedlnosti, a zejména od role, kterou advokáti plní v rámci systému ochrany základních práv a svobod. Jak ve své preambuli výstižně připomíná Etický kodex advokátů v Evropské unii, přijatý Radou evropských advokátních komor (CCBE), ve společnosti založené na principech právního státu plní advokát zvláštní roli – musí sloužit zájmům spravedlnosti, stejně jako zájmům těch, jejichž práva a svobody je pověřen prosazovat a hájit, a je jeho povinností nejen vystupovat v zájmu věci klienta, ale také být jeho rádcem. Tato úloha tudíž na advokáta klade celou řadu zákonných a morálních povinností, a to, mimo jiné, i vůči veřejnosti, pro kterou je existence svobodné a nezávislé profese vázané dodržováním pravidel stanovených v rámci advokacie zásadním prostředkem pro ochranu lidských práv vůči státní moci a jiným zájmům ve společnosti. Prizmatem právě řečeného, tj. klíčové role advokátů při ochraně základních práv a svobod, je třeba vnímat otázky s výkonem advokacie spojené, tedy i problematiku odměňování advokátů. Nastavením pravidel pro odměňování advokátů nebo způsobem jejich aplikace jsou totiž ovlivněny nejen finanční zájmy advokáta – podnikatele, ale i naplnění role advokáta – ochránce základních práv a jeho pozice v systému řádného výkonu spravedlnosti. Uvedené platí rovněž pro advokáty, kteří vystupují v rámci trestního řízení jako obhájci obviněných. Také oni jsou především ochránci základních práv a svobod, zejména práva obviněného na obhajobu a na spravedlivý proces celkově. V situaci, kdy o výši odměny obhájce nerozhoduje na základě dohody s ním sám obviněný, ale stát, například proto, že obviněný je nemajetný, a stát je tudíž povinen mu uhrazením odměny obhájce napomoci k realizaci ústavně zaručeného práva na právní pomoc, je tedy nutné dbát, aby způsob určení odměny obhájce neměl nepříznivý vliv na základní práva a svobody obviněného, tedy zejména aby v důsledku neporušoval jeho právo na obhajobu. K takové situaci by mohlo dojít například tehdy, pokud by v důsledku nevhodného nastavení odměňování byli obhájci stavěni před volbu, zda dostojí své roli ochránce základních práv a svobod i za cenu porušení svého ústavně zaručeného práva získávat prostředky pro své životní potřeby prací (nemajetnou osobu budou obhajovat i za cenu finanční ztráty), či zda naopak upřednostní zachování svých vlastních práv a svou roli advokáta – podnikatele a obhajování nemajetných osob budou odmítat, v důsledku čehož nebude ústavně zaručené právo na právní pomoc a obhajobu pro tyto osoby dostatečně zajištěno. Takovéto nastavení odměňování obhájců, tedy nastavení, které by obhájce nutilo vybrat si ze dvou alternativ, jež by však obě vedly k porušení ústavně zaručených práv, by nebylo možné označit za ústavně konformní.

Sbirka_nalezu-82.indd 696 29.3.18 12:42

13. Jak z právě uvedeného vyplývá, v projednávané věci se jedná nikoliv toliko o ústavně zaručená práva stěžovatelky, ale (především) o právo jejího klienta na obhajobu. Právo na obhajobu je jedním z nejdůležitějších základních práv osob, proti nimž se vede trestní řízení, a směřuje k dosažení spravedlivého rozhodnutí, jehož vydání je nejen v zájmu trestně stíhané osoby, ale nepochybně také v zájmu demokratického právního státu založeného na úctě k právům a svobodám člověka a občana (čl. 1 odst. 1 Ústavy). Prostřednictvím práva na obhajobu se má dosáhnout toho, aby nevinný byl ospravedlněn a pachatel byl odsouzen jen za trestný čin, který spáchal, postupem, který respektuje jeho procesní práva, a za tento trestný čin mu byl uložen spravedlivý trest. Právo na obhajobu je tedy subjektivním právem, jehož respektování má však přímý vliv na naplnění objektivní hodnoty spočívající ve zjištění a spravedlivém potrestání osoby, která ve společensky škodlivých případech páchá trestné činy, a tím ohrožuje integritu společnosti v právním státě žijící a na něj se spoléhající. Z tohoto důvodu a dále vzhledem k nutnosti zajistit základní práva a svobody všem osobám bez rozdílu majetku (srov. čl. 3 odst. 1 Listiny) musí být právo na obhajobu zajištěno všem, tedy stejně osobám majetným i nemajetným. Proto může-li si majetný obviněný smluvně zajistit a zaplatit obhájce, a tak realizovat své právo na obhajobu, musí být zajištěno, aby možnost efektivního výkonu práva na obhajobu měl i nemajetný obviněný. Uvedené přitom musí platit nejen v případech tzv. nutné obhajoby, ale obecně v rámci celého trestního řízení; tj. v jakékoliv situaci, kdy by majetný obviněný mohl díky svému majetku profitovat z pomoci obhájce (obhájce si zaplatit), musí i nemajetný obviněný mít možnost, a to rychlou a účinnou (s ohledem na kýženou rychlost úkonů v trestním řízení), zvolit si obhájce a radit se s ním. Náklady na realizaci práva nemajetného obviněného na obhajobu pak nemůže nést toliko obhájce, který s převzetím jeho obhajoby z dobré vůle souhlasil, neboť by tím byla ohrožena konkurenceschopnost tohoto obhájce v rámci volného trhu s právními službami (byl by znevýhodněn vůči jiným advokátům) a rovněž by bylo porušeno jeho ústavně zaručené právo získávat prostředky pro své životní potřeby prací. Proto je nutné přijmout taková opatření, aby obhájce, který z dobré vůle převezme obhajobu nemajetné osoby, nebyl oproti ostatním znevýhodněn. Nejsou-li zde taková opatření, je právo nemajetných obviněných na efektivní obhajobu skrze obhájce nepřípustně ohroženo, neboť jej lze uplatnit toliko v situacích, kdy se nemajetnému obviněnému podaří najít advokáta, který je ochoten převzít jeho obhajobu bez nároku na přiměřenou odměnu, a tedy na svůj vlastní úkor.

14. Ze všech těchto důvodů nelze v projednávané věci rezignovat na ochranu práva na obhajobu, ačkoliv to zde nenáleží přímo stěžovatelce, nýbrž jejímu klientovi. Při rozhodování o odměně stěžovatelky totiž obecné soudy fakticky zasahovaly právě do práv jejího klienta, nemajetného

Sbirka_nalezu-82.indd 697 29.3.18 12:42

obviněného. Ústavní soud tedy v projednávané věci sice stojí před otázkou, zda napadenými rozhodnutími došlo k porušení ústavně zaručených práv stěžovatelky, nicméně k jejímu zodpovězení musí především zkoumat, zda při určování výše odměny stěžovatelky soudy postupovaly tak, aby nedošlo k porušení ústavně zaručených práv jejího klienta na právní pomoc a obhajobu.

15. Ústavně zaručeným právem, které v projednávané věci svědčí přímo stěžovatelce, je právo získávat prostředky pro své životní potřeby prací, zaručené čl. 26 odst. 3 Listiny. Jak již Ústavní soud dovodil v nálezu sp. zn. III. ÚS 363/06 ze dne 27. 11. 2008 (N 204/51 SbNU 557) a nálezu sp. zn. Pl. ÚS 13/14 ze dne 15. 9. 2015 (N 164/78 SbNU 451; 297/2015 Sb.), o zásahu do tohoto práva lze uvažovat rovněž v kontextu rozhodování soudů o výši odměny osob pro výkon spravedlnosti klíčových – v uvedených věcech šlo o exekutory a soudní znalce. K porušení tohoto práva pak dochází, pokud je výše přiznané odměny extrémně nepřiměřená.

16. Právní normou, která je relevantní pro určení výše odměny advokáta, který v trestním řízení na základě smlouvy o zastoupení obhajoval osobu, jíž byl přiznán nárok na bezplatnou obhajobu, je ustanovení § 33 odst. 2 trestního řádu, které stanoví:

„Osvědčil-li obviněný, že nemá dostatek prostředků, aby si hradil náklady obhajoby, rozhodne předseda senátu a v přípravném řízení soudce, že má nárok na obhajobu bezplatnou nebo za sníženou odměnu. Vyplývá-li ze shromážděných důkazů, že obviněný nemá dostatek prostředků na náhradu nákladů obhajoby, může, je-li to třeba k ochraně práv obviněného, rozhodnout předseda senátu a v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce o nároku na obhajobu bezplatnou nebo za sníženou odměnu i bez návrhu obviněného. V případech uvedených ve větě první a druhé náklady obhajoby zcela nebo zčásti hradí stát."

17. Ústavně konformní interpretace tohoto ustanovení je jen taková interpretace, která chrání jak výše uvedené právo obhájce, tak i (především) základní práva jeho nemajetného klienta na právní pomoc a obhajobu, zakotvená v čl. 37 odst. 2, čl. 40 odst. 3 Listiny a čl. 6 odst. 3 písm. b) a c) Úmluvy. Obhájce je totiž v řízení podle § 151 odst. 3 a 6 trestního řádu, v rámci nějž uplatňuje nárok na zaplacení odměny a náhrady hotových výdajů za zastupování osoby, jíž byl přiznán nárok na bezplatnou obhajobu, reprezentantem nemajetného obviněného, tedy nositele posledně uvedených práv. Uplatňováním vlastního základního práva na přiměřenou odměnu za přispění k výkonu spravedlnosti, vyplývajícího z čl. 26 odst. 3 Listiny, tedy obhájce zástupně uplatňuje i základní práva svého klienta na právní pomoc a obhajobu podle čl. 37 odst. 2, čl. 40 odst. 3 Listiny a čl. 6 odst. 3 písm. b) a c) Úmluvy, protože obé je v takovém případě dotčeno současně [srov. bod 12 nálezu sp. zn. III. ÚS 2801/11 ze dne 10. 12. 2013 (N 213/71

Sbirka_nalezu-82.indd 698 29.3.18 12:42

SbNU 501), bod 18 nálezu sp. zn. II. ÚS 889/10 ze dne 25. 11. 2010 (N 237/59 SbNU 405) a podobně též nález sp. zn. II. ÚS 2894/08 ze dne 28. 8. 2009 (N 191/54 SbNU 361)]. Jinak řečeno, ochranou finančních zájmů advokáta jsou v tomto případě implicitně chráněna též ústavně zaručená práva jeho klienta. Není-li totiž zvolenému obhájci přiznán nárok na odměnu a náhradu hotových výdajů za zastupování obviněného, jemuž byl přiznán nárok na bezplatnou obhajobu, v plném rozsahu, pak musí zbývající část, nedohodnou-li se jinak, hradit obviněný. A právě tento aspekt je důvodem, proč musí být v situaci, kdy se jedná o odměnu a náhradu hotových výdajů obhájce, kterého si zvolil nemajetný obviněný, finančním zájmům advokáta poskytnuta ústavněprávní ochrana.

18. Právě uvedené potom platí tím spíše, je-li až z rozhodnutí o výši přiznané odměny a náhrady hotových výdajů obhájce, jehož si zvolil nemajetný obviněný, zřejmé, že nárok obviněného na bezplatnou obhajobu nebyl úplný, resp. že byl, aniž by to bylo v rozhodnutí o jeho přiznání explicitně zmíněno, nějak omezen. Neboli, teprve z rozhodnutí soudu o přiznání odměny a náhrady hotových výdajů obhájci nemajetného obviněného až za dobu po podání návrhu na přiznání nároku na bezplatnou obhajobu či za dobu poté, co rozhodnutí o něm nabylo právní moci, ačkoliv daný obhájce nemajetného obviněného zastupoval již dříve, je zřejmé, jakou interpretaci výše citovaného ustanovení § 33 odst. 2 trestního řádu soud zvolil. Otázkou pak je, zda je v daném případě taková interpretace ústavně konformní, tj. zda šetří podstatu a smysl základního práva nemajetného obviněného na bezplatnou obhajobu a zda neporušuje jeho základní právo na právní pomoc. Není-li tomu tak, je namístě, aby základní práva nemajetného obviněného skrze své základní právo na přiměřenou odměnu za přispění k výkonu spravedlnosti uplatnil jeho obhájce.

19. Jak Ústavní soud konstatoval například již v nálezu sp. zn. III. ÚS 83/96 ze dne 25. 9. 1996 (N 87/6 SbNU 123; 293/1996 Sb.), ústavně zaručené právo na obhajobu (čl. 37 odst. 2, čl. 40 odst. 3 Listiny), jehož součástí je i právo na obhajobu bezplatnou či za sníženou odměnu [srov. bod 16 nálezu sp. zn. I. ÚS 22/10 ze dne 7. 4. 2010 (N 77/57 SbNU 43)], je spolu s presumpcí neviny (čl. 40 odst. 2 Listiny) základní podmínkou spravedlivého procesu (čl. 36 odst. 1 Listiny), v němž má být zjištěna vina obviněného. V nálezu sp. zn. I. ÚS 592/2000 ze dne 12. 2. 2002 (N 15/25 SbNU 115) pak Ústavní soud dále konstatoval, že rovněž Úmluva v čl. 6 odst. 3 písm. b) a c) stanoví, že každý, kdo je obviněn z trestného činu, má mj. právo na přiměřený čas a možnosti k přípravě své obhajoby a právo obhajovat se osobně nebo za pomoci obhájce podle vlastního výběru, a že uvedená ustanovení zakotvují některé základní procesní záruky práva na spravedlivé řízení, které jsou nepominutelnou součástí pojmu právního státu [shodně viz též

Sbirka_nalezu-82.indd 699 29.3.18 12:42

nález sp. zn. II. ÚS 2445/07 ze dne 3. 4. 2008 (N 65/49 SbNU 15) či nález sp. zn. IV. ÚS 1855/08 ze dne 13. 1. 2009 (N 8/52 SbNU 91)].

20. Právo na právní pomoc a obhajobu obviněnému náleží již od počátku trestního řízení a vztahuje se na všechny jeho fáze, což je zřejmé z jasné dikce ustanovení čl. 37 odst. 2 Listiny („Každý má právo na právní pomoc v řízení před soudy, jinými státními orgány či orgány veřejné správy, a to od počátku řízení.") a potvrzuje to i konstantní judikatura Ústavního soudu [viz například nález sp. zn. IV. ÚS 561/01 ze dne 3. 12. 2001 (N 190/24 SbNU 411)]. Ústavní soud v minulosti dospěl rovněž k závěru, že vzhledem k autoritativnímu postavení orgánů činných v trestním řízení náleží právo na právní pomoc již podezřelému, resp. obecně osobě předvolané za účelem podání vysvětlení, tj. vztahuje se již na prověřovací fázi přípravného řízení [nález sp. zn. II. ÚS 98/95 ze dne 5. 6. 1996 (N 42/5 SbNU 359), nyní již viz § 158 odst. 5 trestního řádu]. Týž závěr učinil i Evropský soud pro lidská práva, když konstatoval, že čl. 6 Úmluvy zpravidla vyžaduje, aby bylo obviněnému umožněno využít právní pomoci již v počátečních fázích policejního vyšetřování (viz rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Salduz proti Turecku* ze dne 27. 11. 2008 č. 36391/02, § 52). Evropský soud pro lidská práva pak v právě citovaném rozhodnutí také připomenul, že tento požadavek je v souladu s mezinárodními lidskoprávními normami, které tvoří jádro pojmu spravedlivý proces a jejichž podstatou je zejména snaha zajistit, že obvinění nebudou vystaveni nepřiměřenému nátlaku ze strany státních orgánů, tedy že nebude porušeno jejich právo neobviňovat sebe samého. Požadavek, aby měl obviněný možnost využít právní pomoci již od počátku trestního řízení, rovněž přispívá k prevenci justičních omylů a k nastolení rovnosti zbraní mezi orgány činnými v trestním řízení a obviněným, který se vzhledem k rostoucí složitosti předpisů upravujících trestní řízení často nachází v obzvláště zranitelném postavení. V neposlední řadě pak jde, v případě zadržení obviněného či jeho vzetí do vazby, o jednu z klíčových záruk jeho ochrany proti špatnému zacházení. V této souvislosti Evropský soud pro lidská práva odkázal na závěry Evropského výboru pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání, který opakovaně zdůrazňuje, že by v zájmu ochrany proti špatnému zacházení měli obvinění již v době zadržení (nikoliv až poté, co jsou vzati do vazby) mít právo oznámit své zadržení jimi zvolené třetí osobě, právo požádat o lékařské vyšetření jimi zvoleným lékařem a právo na přístup k obhájci [srov. CPT Standards: Substantive sections of the CPT's General Reports, CPT/Inf/E (2002) 1 – Rev. 2015, Strasbourg, dostupné na http://www.cpt.coe.int/en/docsstandards.htm].

21. Rovněž nemajetnému obviněnému tedy náleží právo na obhajobu, nicméně meze tohoto jeho práva, resp. pozitivních závazků státu z tohoto jeho práva plynoucích (zaplatit namísto obviněného odměnu obhájce

Sbirka_nalezu-82.indd 700 29.3.18 12:42

a náhradu jeho hotových výdajů), určuje zákon, a to výše citované ustanovení § 33 odst. 2 trestního řádu. Toto ustanovení je nicméně s ohledem na větu první čl. 4 odst. 4 Listiny („Při používání ustanovení o mezích základních práv a svobod musí být šetřeno jejich podstaty a smyslu.") třeba vykládat v kontextu obecnějšího práva na právní pomoc, které bez pochyby náleží i nemajetným (srov. čl. 3 odst. 1 Listiny, dle nějž se základní práva zaručují všem bez rozdílu majetku), a tedy při respektování výše naznačených principů. Přitom je třeba mít na paměti, že právo nemajetných osob na právní pomoc není na podústavní úrovni dosud uspokojivě provedeno [srov. bod 29 nálezu sp. zn. I. ÚS 1024/15 ze dne 1. 8. 2016 (N 139/82 SbNU 229) či Wagnerová, E., Šimíček, V., Langášek, T., Pospíšil, I. a kol. Listina základních práv a svobod. Komentář. Praha : Wolters Kluwer, 2012, s. 775], což platí i v oblasti trestního práva. Nemajetná osoba má totiž možnost navrhnout, aby jí byl přiznán nárok na bezplatnou obhajobu, ovšem lhůtu pro projednání návrhu již trestní řád ani jiný předpis nestanoví (určité vodítko poskytuje toliko komentářová literatura, dle níž má být rozhodnuto „bez zbytečného odkladu", viz Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 414), podání návrhu ani nebrání dalšímu postupu orgánů činných v samotném trestním řízení a přiznání nároku na bezplatnou obhajobu také nezakládá povinnost zopakovat již provedené úkony. Ze stejných důvodů nelze za uspokojivé provedení práva nemajetných osob na právní pomoc považovat ani ustanovení § 18 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů. Zejména v případě, že je nemajetný obviněný zadržen a vyslýchán, neexistuje efektivní prostředek, jímž by se mohl domoci včasného naplnění svých ústavně zaručených práv na právní pomoc a obhajobu, totiž získání garance státu, že náklady obhajoby uhradí za něj. Dostatečnou ochranu nemajetnému obviněnému neposkytuje ani institut nutné obhajoby (§ 36 a násl. trestního řádu), neboť nejsou-li dány jiné zvláštní podmínky (omezení svéprávnosti obviněného, hrozící trest převyšující hranici pěti let aj.), tento institut nezajistí ustanovení obhájce obviněnému v tak klíčových případech, jakými jsou omezení obviněného na svobodě, je-li realizováno jinou formou než vazbou (tj. je-li obviněný zadržen), či jeho první výslech.

22. Z těchto důvodů v praxi nemajetnému obviněnému, který hodlá využít svého ústavně zaručeného práva na právní pomoc a obhajobu v situaci, kdy vzhledem ke kýžené efektivitě trestního řízení nelze s úkony činěnými v jeho rámci posečkat na rozhodnutí o přiznání nároku na bezplatnou obhajobu, nezbývá nic jiného než si advokáta zvolit (tj. uzavřít s ním smlouvu o zastoupení) současně s podáním návrhu na přiznání garance zaplacení jeho odměny a náhrady hotových výdajů ze strany státu. Vzhledem k tomu, že v České republice neexistuje státní či státem uznávaná autorita, která by vydávala potvrzení o nemajetnosti osob, a shromažďování důkazů

Sbirka_nalezu-82.indd 701 29.3.18 12:42

osvědčujících nemajetnost obviněného tak může být časově náročné, může nastat i situace, kdy je úplný (perfektní) návrh na přiznání nároku na bezplatnou obhajobu podán až poté, co je nemajetný obviněný vzhledem k probíhajícím úkonům v rámci trestního řízení (zadržení, výslech) nucen, chce-li uplatnit svá ústavně zaručená práva na právní pomoc a obhajobu, si obhájce zvolit. I k těmto skutečnostem je třeba přihlédnout, má-li být ustanovení § 33 odst. 2 trestního řádu, dle nějž se nemajetnému obviněnému přiznává nárok na to, aby náklady jeho obhajoby (zcela nebo zčásti) hradil stát, aniž by se zároveň stanovila jakákoliv časová hranice tohoto nároku, vyloženo tak, aby nebylo porušeno právo nemajetné osoby na právní pomoc a aby bylo šetřeno podstaty a smyslu jejího práva na obhajobu.

23. Vzhledem k výše řečenému, tedy zejména vzhledem k neexistenci lhůt pro rozhodnutí o přiznání nároku na bezplatnou obhajobu (a případně o následném ustanovení obhájce za předpokladu, že si o něj obviněný požádá), absenci nutné obhajoby u zadržených či vyslýchaných obviněných a stále nenaplněnému příslibu zákonodárce na přijetí komplexní úpravy bezplatné právní pomoci, je ustanovení § 33 odst. 2 trestního řádu nutno interpretovat tak, že obhájci, kterého si obviněný zvolil ještě před přiznáním nároku na bezplatnou obhajobu, náleží – v případě, že je takový nárok obviněnému přiznán – odměna a náhrada hotových výdajů zpravidla ode dne podání důvodného návrhu na přiznání nároku na bezplatnou obhajobu (ostatně k tomuto dni se nemajetnost obviněného také osvědčuje). Je-li však nutné, aby v zájmu zachování práva obviněného na právní pomoc a obhajobu činil obhájce určité úkony ještě před podáním takového návrhu, náleží mu odměna a náhrada hotových výdajů i za tyto úkony, pokud byly učiněny v téže věci jako následné podání důvodného návrhu na přiznání nároku na bezplatnou obhajobu a v časové souvislosti s ním. Naopak nelze přijmout takovou interpretaci předmětného ustanovení, jež jde k tíži obhájce, který na sebe z dobré vůle převzal finanční riziko spojené se zastupováním nemajetného obviněného, a který tak nejen v zájmu obviněného, ale i v zájmu spravedlnosti jako takové *de facto* plní roli absentujícího kvalitního systému právní pomoci nemajetným.

24. Ve stěžovatelčině případě obecné soudy ustanovení § 33 odst. 2 trestního řádu tímto ústavně konformním způsobem nevyložily. Stěžovatelce sice byla přiznána odměna a náhrada hotových výdajů za dobu od data podání perfektního návrhu na přiznání nároku na bezplatnou obhajobu, nicméně nikoliv již za dobu podání tohoto návrhu těsně předcházející, ačkoliv v ní stěžovatelka činila úkony, které do kompletace podkladů osvědčujících nemajetnost obviněného, a tedy do podání perfektního návrhu na přiznání nároku na bezplatnou obhajobu nemohly posečkat (účast u výslechu obviněného, podání stížnosti proti usnesení o zahájení trestního stíhání, účast u vazebního zasedání). Tím, že Okresní soud v Ostravě a Krajský soud

Sbirka_nalezu-82.indd 702 29.3.18 12:42

v Ostravě stěžovatelce nepřiznaly odměnu a náhradu hotových výdajů za uvedené úkony, povinnost jejich úhrady *de facto* přenesly na nemajetného obviněného, čímž porušily jeho práva na obhajobu a právní pomoc. Stěžovatelku pak dostaly do situace, kdy by měla u nemajetného obviněného nárokovat splnění svých finančních nároků, ačkoliv jeho obhajobu přebírala z dobré vůle s vědomím, že se jedná o osobu nemajetnou a právě s ohledem na tuto skutečnost neprodleně pro obviněného zpracovala perfektní návrh na přiznání nároku na bezplatnou obhajobu. Rozhodováním o výši odměny stěžovatelky na základě přijetí interpretace ustanovení § 33 odst. 2 trestního řádu, která takový postup umožnila, tak Okresní soud v Ostravě a Krajský soud v Ostravě porušily ústavně zaručené právo stěžovatelky získávat prostředky pro své životní potřeby prací, resp. z něj vyplývající právo na přiměřenou odměnu za přispění k výkonu spravedlnosti.

25. Jelikož usnesením Krajského soudu v Ostravě ze dne 21. 12. 2015 č. j. 5 To 362/2015 a výrokem II usnesení Okresního soudu v Ostravě ze dne 17. 7. 2015 č. j. 9 T 72/2015-239 došlo k porušení práva stěžovatelky zaručeného čl. 26 odst. 3 Listiny základních práv a svobod, Ústavní soud podané ústavní stížnosti vyhověl a napadená rozhodnutí zrušil, a to v souladu s § 82 odst. 1 a 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů. Ústavní soud rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť od něj nebylo lze očekávat další objasnění věci (§ 44 téhož zákona).

Sbirka_nalezu-82.indd 703 29.3.18 12:42

Sbirka_nalezu-82.indd 704 29.3.18 12:42

Č. 175
K rozhodování soudu druhého stupně o stížnosti proti povolení obnovy trestního řízení ve veřejném zasedání

Z principů kontradiktornosti a rovnosti stran je třeba vycházet i při hledání ústavně konformního výkladu ustanovení upravujícího řízení o návrhu na povolení obnovy trestního procesu (§ 286 odst. 1 a 2 tr. ř.) a jeho vztahu k obecné úpravě týkající se stížnosti dle § 141 a násl. tr. ř. a neveřejného zasedání soudu dle § 240 tr. ř. S ohledem na specifický charakter řízení o obnově je nutno rozhodování soudu druhého stupně o stížnosti dle § 286 odst. 3 tr. ř. přiměřeným způsobem podrobit zásadám ovládajícím řízení odvolací, pokud jde o provádění a hodnocení důkazů odvolacím soudem a jeho vlastní rozhodnutí o meritu věci (srov. § 259 odst. 3, § 263 odst. 7 tr. ř.).

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Davida Uhlíře a soudců Tomáše Lichovníka (soudce zpravodaj) a Kateřiny Šimáčkové – ze dne 14. září 2016 sp. zn. I. ÚS 1377/16 ve věci ústavní stížnosti R. H., zastoupeného Mgr. et Mgr. Simonou Pavlicovou, advokátkou, se sídlem Foersterova 712, 738 01 Frýdek-Místek, proti usnesení Krajského soudu v Ostravě č. j. 7 To 11/2016-208 ze dne 9. 2. 2016 a usnesení Okresního soudu ve Frýdku-Místku č. j. 1 T 73/2010-190 ze dne 15. 12. 2015, jimiž byl zamítnut stěžovatelův návrh na povolení obnovy řízení v jeho trestní věci, spojené s návrhem na odklad výkonu trestu odnětí svobody uloženého stěžovateli rozsudkem Okresního soudu ve Frýdku-Místku č. j. 1 T 73/2010-66 ze dne 19. 7. 2010 ve spojení s usnesením Krajského soudu v Ostravě č. j. 7 To 239/2010-101 ze dne 3. 9. 2010, za účasti Krajského soudu v Ostravě a Okresního soudu ve Frýdku-Místku jako účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Krajského soudu v Ostravě č. j. 7 To 11/2016-208 ze dne 9. 2. 2016 bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Toto rozhodnutí se ruší.

III. Návrh na odklad výkonu trestu odnětí svobody uloženého stěžovateli rozsudkem Okresního soudu ve Frýdku-Místku č. j. 1 T 73/2010-66 ze dne 19. 7. 2010 ve spojení s usnesením Krajského soudu v Ostravě č. j. 7 To 239/2010-101 ze dne 3. 9. 2010 se odmítá.

Sbirka_nalezu-82.indd 705 29.3.18 12:42

Odůvodnění

I.

1. Včasnou ústavní stížností, která i v ostatním splňuje podmínky stanovené zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu"), se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedených soudních rozhodnutí, a to zejména pro porušení čl. 36 a násl. Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina").

2. Z napadených rozhodnutí a vyžádaného soudního spisu vedeného u Okresního soudu ve Frýdku-Místku pod sp. zn. 1 T 73/2010 Ústavní soud zjistil, že stěžovatel byl v záhlaví označeným rozsudkem Okresního soudu ve Frýdku-Místku uznán vinným ze spáchání trestného činu křivého obvinění podle § 174 odst. 1 trestního zákona účinného do 31. 12. 2009, za což byl odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání 9 měsíců, přičemž výkon tohoto trestu mu byl podmíněně odložen na zkušební dobu 18 měsíců. Toto rozhodnutí nabylo právní moci ve znění vpředu označeného usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 3. 9. 2010, kterým bylo odvolání stěžovatele zamítnuto.

3. Dne 27. 10. 2015 si stěžovatel podal u Okresního soudu ve Frýdku-Místku návrh na povolení obnovy řízení, o němž tento soud rozhodl v záhlaví citovaným usnesením tak, že návrh na povolení obnovy řízení dle § 283 písm. d) trestního řádu (dále též jen „tr. ř.") ve spojení s § 278 odst. 1 tr. ř. jako nedůvodný zamítl. Proti tomuto rozhodnutí podal stěžovatel stížnost, již Krajský soud v Ostravě shora uvedeným usnesením ze dne 9. 2. 2016 dle § 148 odst. 1 písm. c) tr. ř. jako nedůvodnou zamítl.

II.

4. Stěžovatel v ústavní stížnosti namítl, že stížnostní soud závažným způsobem porušil jeho právo na obhajobu garantované čl. 36 a 38 Listiny již tím, že o jeho stížnosti bylo rozhodnuto v neveřejném zasedání, ač mělo být naopak rozhodnuto v zasedání veřejném. Tím byly dle jeho názoru rovněž porušeny zásady veřejnosti, ústnosti a bezprostřednosti zakotvené v trestním řádu v ustanovení § 2 odst. 10, 11 a 12, neboť se nemohl k dané věci vyjádřit a být vyslechnut soudem druhého stupně. V této spojitosti stěžovatel uvedl, že podle ustanovení § 286 odst. 2 trestního řádu může soud z důvodu uvedeného v § 283 písm. d) tr. ř. návrh na povolení obnovy zamítnout v neveřejném zasedání pouze v tom případě, že návrh opřený o tytéž skutečnosti a důkazy byl již dříve pravomocně zamítnut a návrh nově podaný je jen jeho opakováním. Tyto zákonné podmínky však dle jeho mínění splněny vůbec nebyly. Stěžovatelův návrh jednak nebyl zamítnut z ryze formálních důvodů uvedených v ustanovení § 283 písm. a) až c) trestního řádu, jednak nešlo o žádné opakování návrhu na povolení obnovy, který by

Sbirka_nalezu-82.indd 706 29.3.18 12:42

byl již dříve pravomocně zamítnut. Odvolací soud dle stěžovatele vůbec nikterak neodůvodnil, jak dospěl k závěru, že odvolací řízení bude neveřejné, za situace, kdy mu zákon ani tuto možnost neposkytuje.

5. Stěžovatel dále namítl, že ve svém návrhu na povolení obnovy řízení uvedl nové a natolik relevantní skutečnosti a důkazní prostředky, které jistě zpochybní usvědčující důkazy provedené v původním řízení a napraví justiční omyl na něm spáchaný, neboť jím uvedené nové skutečnosti a důkazy (v původním řízení doposud nehodnocené ani soudem prvního stupně, ani soudem druhého stupně) jsou způsobilé samy o sobě nebo ve spojení s jinými skutečnostmi a důkazy již dříve známými odůvodnit jiné rozhodnutí ve věci. Je proto dle svých slov nucen trvat na tom, že obecné soudy nesprávně hodnotily, resp. vůbec nehodnotily důkazy provedené v řízení o návrhu na povolení obnovy a z tohoto hodnocení vyvodily nesprávné právní závěry. Stěžovatel k tomu doplnil, že odůvodnění obou napadených usnesení nesplňují požadavky vyplývající z ustanovení § 134 odst. 2 trestního řádu a nejsou vůbec řádně odůvodněna, zejména v nich není uvedeno, proč soudy shledaly navrhované a neprovedené důkazy nadbytečnými.

6. Tuto svoji argumentaci stěžovatel v ústavní stížnosti dále přiblížil. Závěrem navrhl, aby Ústavní soud vyslovil porušení shora označených základních práv a napadená soudní rozhodnutí zrušil, jakož i aby odložil výkon trestu odnětí svobody uložený mu vzpomínaným rozsudkem Okresního soudu ve Frýdku-Místku ve spojení s již citovaným usnesením Krajského soudu v Ostravě ze dne 3. 9. 2010.

III.

7. Ústavní soud vyzval v souladu s ustanovením § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu Okresní soud ve Frýdku-Místku a Krajský soud v Ostravě jako účastníky řízení a dále Okresní státní zastupitelství ve Frýdku-Místku a Krajské státní zastupitelství v Ostravě jako vedlejší účastníky řízení, aby se vyjádřily k projednávané ústavní stížnosti.

8. Okresní soud ve Frýdku-Místku ve svém vyjádření uvedl, že ústavní stížnost pokládá za nedůvodnou, protože námitky stěžovatele jsou opakováním obhajoby uplatněné u soudu v nalézacím řízení i řízení o povolení obnovy. Ačkoli je skutečností, že jím označené svědkyně stěžovatel neuváděl u soudu prvního stupně, nelze dle okresního soudu přehlédnout, že je označil v rámci svého odvolacího řízení, kde podrobně rozvedl, co tyto svědkyně mají potvrdit. Odvolací soud se však dle názoru okresního soudu touto obhajobou stěžovatele zabýval a vyložil, proč takový návrh neakceptoval. V rámci návrhu na povolení obnovy řízení stěžovatel dle okresního soudu nejprve toliko obecně uvedl, že ve věci vyšly najevo skutečnosti a důkazy soudu dříve neznámé, které by mohly samy o sobě nebo ve spojení se skutečnostmi a důkazy známými už dříve odůvodnit jiné rozhodnutí o vině.

Sbirka_nalezu-82.indd 707 29.3.18 12:42

Ani přes výzvu soudu k označení takových konkrétních nových skutečností a důkazů však toto prý neučinil. Až ve veřejném zasedání o návrhu na povolení obnovy řízení se znovu vrátil k návrhu na výslech stejných svědkyň, které neúspěšně navrhoval vyslechnout v původním řízení. Přitom je dle okresního soudu zřejmé, že takto směřoval k objasnění skutečností odlišných od skutku, za který byl pravomocně odsouzen. Protože nebyl shledán důvod pro mimořádný průlom do nezměnitelnosti a závaznosti původního rozhodnutí o vině a trestu ve věci, nebyla obnova řízení povolena. V dalším okresní soud odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí.

9. Krajský soud v Ostravě ve svém vyjádření uvedl, že v neveřejném zasedání zamítl stížnost stěžovatele s tím, že s ohledem na absenci spisového materiálu lze k námitkám uplatněným v ústavní stížnosti toliko odkázat na odůvodnění napadeného usnesení, na jehož závěrech krajský soud trvá a zcela na ně odkazuje.

10. Okresní státní zastupitelství ve Frýdku-Místku a Krajské státní zastupitelství v Ostravě se svými podáními rozhodla vzdát postavení vedlejších účastníků v řízení o ústavní stížnosti, pročež s nimi Ústavní soud dále již nejednal. Ústavní soud vyjádření účastníků řízení z důvodu hospodárnosti a rychlosti řízení nezasílal k replice stěžovateli, neboť jejich vyjádření v porovnání s obsahem odůvodnění napadených soudních rozhodnutí nepřinesla v tomto směru odlišnou argumentaci, a proto by případná replika nemohla ze své podstaty přinést žádné pro věc užitečné poznatky. Ústavní soud současně v dané věci ani nenařídil ústní jednání, neboť od něj neočekával další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

IV.

11. Ústavní soud zvážil argumentaci stěžovatele i zbývajících účastníků řízení, obsah naříkaných soudních aktů, jakož i příslušný spisový materiál a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

12. Ústavní soud se nejprve zabýval procesní námitkou stěžovatele o tom, že stížnostní soud závažným způsobem porušil jeho právo na obhajobu, garantované čl. 36 a 38 Listiny, předně tím, že o jeho stížnosti bylo rozhodnuto v neveřejném zasedání, ač mělo být naopak rozhodnuto v zasedání veřejném, a shledal ji jako opodstatněnou.

13. Ústavní soud již měl příležitost se ve své rozhodovací praxi vyjádřit k otázce veřejnosti zasedání v řízení o povolení obnovy trestního řízení, a to zejména ve vztahu k formě jednání soudu stížnostního, přičemž v judikatuře Ústavního soudu došlo v tomto směru k vývojovému posunu. Původně Ústavní soud, jak plyne kupř. z usnesení sp. zn. I. ÚS 117/04 ze dne 18. 5. 2004, sp. zn. II. ÚS 880/07 ze dne 3. 5. 2007 či sp. zn. II. ÚS 129/08 ze dne 14. 2. 2008 (v SbNU nepublikována, dostupná jako další zde uváděná rozhodnutí Ústavního soudu na adrese http://nalus.usoud.cz), akceptoval

Sbirka_nalezu-82.indd 708 29.3.18 12:42

jako ústavně konformní neveřejnou formu zasedání stížnostního soudu zcela v intencích ustanovení § 240 tr. ř., z něhož vyplývá, že v neveřejném zasedání soud rozhoduje ve všech případech, kdy není zákonem předepsáno, že se rozhoduje v hlavním líčení nebo ve veřejném zasedání. Jde tedy o případy, kde zákon neveřejné zasedání výslovně stanoví nebo připouští, anebo kde není výslovně uvedena žádná forma jednání soudu, s tím, že krom jiných rozhodnutí soud rozhoduje v neveřejném zasedání vždy o stížnosti (§ 141 a násl. tr. ř.).

14. Později však Ústavní soud svůj náhled na tuto problematiku změnil. V nálezu sp. zn. III. ÚS 608/10 ze dne 26. 8. 2010 (N 173/58 SbNU 513) konstatoval, že si je vědom specifik řízení o návrhu na povolení obnovy v trestní věci, kdy meritem tohoto řízení není otázka viny trestným činem ani otázka dočasného zbavení osobní svobody, ale toliko posouzení charakteru důkazů a skutečností předkládaných navrhovatelem z hledisek uvedených v § 278 odst. 1 větě první trestního řádu. Ústavní soud však zároveň zdůraznil, že již s ohledem na čl. 4 Ústavy České republiky nelze ani v řízení o mimořádných opravných prostředích, včetně řízení o povolení obnovy, rezignovat na institucionální záruky spravedlivého procesu, jehož jsou práva uvedená v čl. 38 odst. 2 Listiny, případně v čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, zvláštními aspekty. Ústavní soud vyjádřil své přesvědčení, že závěry ohledně práva na přítomnost u jednání a práva vyjádřit se k prováděným důkazům je třeba přiměřeně aplikovat i v případě řízení o povolení obnovy trestního procesu. Ústavní soud pak zaujal právní názor, že z výše uvedených principů kontradiktornosti a rovnosti stran je třeba vycházet i při hledání ústavně konformního výkladu § 286 odst. 1 a 2 tr. ř. a jeho vztahu k obecné úpravě týkající se stížnosti dle § 141 a násl. tr. ř. a konečně i neveřejného zasedání soudu dle § 240 tr. ř. Ústavní soud připustil, že s ohledem na znění § 240 tr. ř. lze v neveřejném zasedání rozhodnout i tam, kde výslovně není uvedena (předepsána) žádná forma jednání soudu, tudíž v zásadě může v neveřejném zasedání činit i všechna rozhodnutí o stížnosti (§ 148, 149 tr. ř.), tedy včetně zrušení stížností dotčeného rozhodnutí a vydání vlastního rozhodnutí ve věci dle § 149 odst. 1 písm. a) tr. ř. Dle Ústavního soudu je ovšem nutné vycházet ze specifické povahy obnovy řízení, a byť se v něm nejedná o meritu trestního řízení (o vině a trestu), toto řízení je svým charakterem v řadě ohledů analogické fázi trestního řízení probíhající před soudy ve věci samé, přičemž dokazování prováděné v obnovovacím řízení mající za cíl zjistit, zda tu jsou navrhovatelem tvrzené nové důkazy nebo skutečnosti ve smyslu § 278 odst. 1 tr. ř., se nemůže vymykat zásadě volného hodnocení důkazů dle § 2 odst. 6 tr. ř. ani zásadám ústnosti a bezprostřednosti dle § 2 odst. 11 a 12 tr. ř. Důkazní řízení musí mít kontradiktorní charakter, který v neveřejném zasedání zajištěn být nemůže.

Sbirka_nalezu-82.indd 709 29.3.18 12:42

15. Ústavní soud uzavřel, že s ohledem na tento charakter řízení o obnově je zapotřebí rozhodování soudu druhého stupně o stížnosti dle § 286 odst. 3 tr. ř. přiměřeným způsobem podrobit zásadám ovládajícím řízení odvolací, pokud jde o provádění a hodnocení důkazů odvolacím soudem a jeho vlastní rozhodnutí o meritu věci (§ 259 odst. 3, § 263 odst. 7 tr. ř.). Dle názoru Ústavního soudu, rozhoduje-li soud druhého stupně o stížnosti směřující proti rozhodnutí nalézacího soudu, jímž byla povolena obnova, může ve smyslu § 149 odst. 1 písm. a) tr. ř. napadené rozhodnutí zrušit a sám návrh na povolení obnovy zamítnout dle § 283 písm. d) tr. ř. (tzn. pro nedůvodnost na základě skutkových úvah) jen způsobem uvedeným v § 286 odst. 1 tr. ř., tedy ve veřejném zasedání. Opačný výklad by byl v závažném rozporu se shora nastíněným požadavkem kontradiktornosti procesu a dokazování. Pro úplnost Ústavní soud dodal, že stížnostnímu soudu nic nebrání v neveřejném zasedání rozhodnout o stížnosti směřující proti libovolnému rozhodnutí nalézacího soudu dle § 283 až 284 tr. ř. tak, že vadné rozhodnutí zruší a věc soudu prvního stupně vrátí ve smyslu § 149 odst. 1 písm. b) tr. ř. a zaváže jej svým právním názorem.

16. Ústavní soud na tomto místě podotýká, že k uvedenému právnímu názoru se přihlásil i v řadě svých pozdějších rozhodnutí, konkrétně nálezech sp. zn. III. ÚS 1455/11 ze dne 18. 7. 2013 (N 125/70 SbNU 141), sp. zn. III. ÚS 566/13 ze dne 14. 11. 2013 (N 189/71 SbNU 259) či sp. zn. I. ÚS 2826/13 ze dne 10. 2. 2015 (N 29/76 SbNU 383). Dále je třeba poznamenat, že ve všech případech řešených zmíněnými nálezy, včetně původního nálezu sp. zn. III. ÚS 608/10, Ústavní soud řešil procesní situaci, kdy soud prvního stupně svým usnesením obnovu řízení povolil, kdežto stížnostní soud jeho rozhodnutí ke stížnosti státního zástupce zrušil a sám ve věci rozhodl dle § 149 odst. 1 písm. a) tr. ř. Nyní řešená věc se však odlišuje tím, že již soud prvního stupně návrh stěžovatele na povolení obnovy trestního řízení jako nedůvodný zamítl a soud druhého stupně v neveřejném zasedání stížnost jako nedůvodnou zamítl. Vzhledem k tomu, že Ústavní soud v dané nálezové judikatuře obecně nevyloučil možnost stížnostního soudu rozhodovat o stížnosti proti rozhodnutí o (ne)povolení obnovy trestního řízení v neveřejném zasedání (resp. alespoň za určitých okolností), je dále zapotřebí zabývat se otázkou, zda právní závěry vyslovené v citovaných nálezech dopadají též na popsanou procesní situaci nyní projednávané věci. Ústavní soud dospěl k závěru, že tomu tak je i nyní.

17. Při zohlednění postulátu, který Ústavní soud zaujal ve vzpomínaném „pilotním“ nálezu sp. zn. III. ÚS 608/10 ze dne 26. 8. 2010 (N 173/58 SbNU 513), dle něhož rozhodování soudu druhého stupně o stížnosti dle § 286 odst. 3 tr. ř. je třeba přiměřeným způsobem podrobit zásadám ovládajícím řízení odvolací, pokud jde o provádění a hodnocení důkazů odvolacím soudem a jeho vlastní rozhodnutí o meritu věci, nelze než dospět

Sbirka_nalezu-82.indd 710 29.3.18 12:42

k závěru, že Krajský soud v Ostravě měl o stížnosti stěžovatele rozhodnout ve veřejném zasedání. Totiž v porovnání s ustanovením § 263 tr. ř. upravujícím řízení u odvolacího soudu je zřejmé, že i odvolací soud může o odvolání rozhodnout v neveřejném zasedání, avšak jen v případech předvídaných v ustanovení § 253, 255 a 257, resp. § 258 odst. 1 tr. ř. za splnění podmínky uvedené v § 263 odst. 1 písm. b) tr. ř., tedy tehdy, kdy o odvolání soud nerozhoduje věcně. Jinak je povinen rozhodnout ve veřejném zasedání. V nyní souzené věci stížnostní soud rozhodoval o stížnosti stěžovatele meritorně, tudíž bylo namístě ji projednat ve veřejném zasedání, za podmínek analogických podmínkám rozhodování soudu druhého stupně o odvolání. Zamítnutím stížnosti stěžovatele v neveřejném zasedání Krajský soud v Ostravě porušil jeho právo na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny.

18. Ústavní soud připomíná, že za dané situace se v projednávané věci vůbec nezabýval otázkami skutkovými a nezaujímá stanovisko ke způsobu, jakým provedené důkazy hodnotil soud prvního stupně, popř. jak je má nyní hodnotit soud stížnostní ve veřejném zasedání.

19. Za daných okolností tudíž Ústavní soud vyhověl ústavní stížnosti a přistoupil dle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu ke zrušení napadeného usnesení Krajského soudu v Ostravě pro porušení čl. 36 odst. 1 Listiny. Při opětovném projednání a rozhodnutí v posuzované věci je Krajský soud v Ostravě vázán právním názorem Ústavního soudu vysloveným v nálezu (čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky).

20. Pokud jde o návrh stěžovatele na odklad vykonatelnosti rozsudku Okresního soudu ve Frýdku-Místku č. j. 1T 73/2010-66 ze dne 19. 7. 2010 ve spojení s usnesením Krajského soudu v Ostravě č. j. 7 To 239/2010-101 ze dne 3. 9. 2010, je třeba poznamenat, že se jedná o rozhodnutí, která nebyla ústavní stížností napadena, tudíž již z tohoto důvodu nelze takovému návrhu vyhovět (ostatně řízení o povolení obnovy trestního procesu instančně na původní skončené řízení již nenavazuje).

Sbirka_nalezu-82.indd 711 29.3.18 12:42

Sbirka_nalezu-82.indd 712 29.3.18 12:42

Č. 176

K námitce promlčení vznesené v rozporu s dobrými mravy K odpovědnosti státu za škodu způsobenou nezákonným rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem

Pokud písemné vyhotovení konečného rozhodnutí ve věci bylo obviněnému doručeno až po uplynutí šestiměsíční lhůty k uplatnění nároku na náhradu újmy způsobené nezákonným trestním stíháním [§ 32 odst. 3 zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění zákona č. 160/2006 Sb.] a bývalý obviněný v přiměřené době (nikoliv delší než šest měsíců) od takového doručení řádně svůj nárok na náhradu újmy uplatní, nelze případnou námitku státu, že nárok je již promlčen, akceptovat pro rozpor s dobrými mravy.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Davida Uhlíře a soudců Kateřiny Šimáčkové (soudce zpravodaj) a Tomáše Lichovníka – ze dne 14. září 2016 sp. zn. I. ÚS 1532/16 ve věci ústavní stížnosti Naděždy Huráňové, zastoupené Mgr. Janem Vargou, advokátem, se sídlem Fügnerovo náměstí 3, Praha 2, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 2. 2016 č. j. 30 Cdo 4388/2015-162, jímž bylo odmítnuto stěžovatelčino dovolání, rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 4. 5. 2015 č. j. 53 Co 16/2015-140, kterým bylo potvrzeno rozhodnutí soudu prvního stupně, a rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 11. 8. 2014 č. j. 41 C 72/2014-113, jímž byla z důvodu promlčení zamítnuta stěžovatelčina žaloba o náhradu nemajetkové újmy způsobené jí nezákonným trestním stíháním, za účasti Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 2 jako účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 23. 2. 2016 č. j. 30 Cdo 4388/2015-162, rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 4. 5. 2015 č. j. 53 Co 16/2015-140 a rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 11. 8. 2014 č. j. 41 C 72/2014-113 bylo porušeno základní právo stěžovatelky na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím

Sbirka_nalezu-82.indd 713 29.3.18 12:42

státního orgánu garantované čl. 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení

1. V ústavní stížnosti stěžovatelka namítá, že bylo porušeno její právo na spravedlivý proces, neboť soudy chybně posoudily otázku promlčení jejího nároku na náhradu škody. Přitom odkázala na čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina").

2. Stěžovatelka byla obžalovanou z trestného činu zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby podle § 240 odst. 1, odst. 2 písm. a) a odst. 3 trestního zákoníku. Její trestní stíhání započalo dne 5. 4. 2006. Městský soud v Praze rozsudkem vyhlášeným dne 19. 7. 2012 v hlavním líčení, kterému byla stěžovatelka osobně přítomna, stěžovatelku, na rozdíl od třinácti jiných spoluobžalovaných, zprostil obžaloby podle § 226 písm. c) trestního řádu, neboť neměl za prokázané, že skutek spáchala ona. Jak Ústavní soud zjistil z vyžádaného zvukového záznamu z hlavního líčení, své rozhodnutí o stěžovatelce soud v hlavním líčení nijak neodůvodnil. Státní zástupce se na místě ve vztahu ke stěžovatelce vzdal práva odvolání, což učinila i sama stěžovatelka, a to i za osoby oprávněné.

3. Písemné vyhotovení rozsudku bylo stěžovatelce doručeno až 25. 3. 2013. V něm městský soud uvedl, že provedeným dokazováním se nepodařilo prokázat, že stěžovatelka věděla, že se svými obchodními aktivitami s dalšími spoluobžalovanými podílí na daňové trestné činnosti, a proto postupoval podle zásady *in dubio pro reo*. Podle něj z důkazů vztahujících se ke stěžovatelce sice vyplývaly určité nepřímé indicie o jejím povědomí o možném nelegálním jednání dalších spoluobžalovaných, ale tyto nepostačovaly k jejímu vlastnímu usvědčení.

4. Stěžovatelka dne 20. 8. 2013 uplatnila u Ministerstva spravedlnosti nárok na náhradu újmy za své nezákonné trestní stíhání a nadměrnou délku trestního řízení. Ministerstvo spravedlnosti žádosti nevyhovělo, načež se stěžovatelka s nárokem obrátila na soud.

5. Obvodní soud napadeným rozsudkem žalobu stěžovatelky zamítl, neboť nárok shledal promlčeným. Podle obvodního soudu šestiměsíční promlčecí doba podle § 32 odst. 3 zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o odpovědnosti státu") počala běžet v den vyhlášení zprošťujícího rozsudku, kdy nabyl ve vztahu ke stěžovatelce právní moci

Sbirka_nalezu-82.indd 714 29.3.18 12:42

a trestní řízení proti ní skončilo, a nikoliv v den jeho doručení. Podle soudu v momentě vyhlášení rozsudku stěžovatelka věděla, že jí byla způsobena nemajetková újma, věděla také, kdo za ni odpovídá a zřejmý byl i rozsah nemajetkové újmy. Již tehdy stěžovatelka věděla, jakým způsobem trestní stíhání zasáhlo do její osobnostní sféry.

6. Městský soud napadeným rozsudkem prvoinstanční rozhodnutí potvrdil, neboť se ztotožnil s názory obvodního soudu. Dodal, že námitka promlčení není v rozporu s dobrými mravy, neboť si promlčení způsobila stěžovatelka sama tím, že se včas neobrátila se svým nárokem na Ministerstvo spravedlnosti.

7. Nejvyšší soud napadeným usnesením odmítl dovolání stěžovatelky, neboť obě otázky (počátek běhu lhůty a rozpor námitky promlčení s dobrými mravy) městský soud rozhodl v souladu s judikaturou Nejvyššího soudu.

II. Argumentace stran

8. Stěžovatelka v ústavní stížnosti vypočítává rozsah újmy, kterou jí neoprávněné trestní stíhání přineslo. Považuje jej za příčinu ztráty pověsti a společenských kontaktů na malém městě, sebevraždy svého syna, drogové závislosti své dcery, vážného zhoršení zdraví svých rodičů, finanční likvidace v důsledku ztráty obživy z podnikání, obecné defamace své osoby v médiích. Své trestní stíhání považuje za neopodstatněné a nadměrně dlouhé.

9. Podle stěžovatelky nemůže jít k její tíži, že městský soud v rozporu s trestním řádem rozsudek vyhotovil až s odstupem osmi měsíců od jeho vyhlášení. Písemné vyhotovení rozsudku je i v rámci předběžného projednání nároku na přiměřené zadostiučinění relevantní. Vznesení námitky promlčení považuje i za rozporné s dobrými mravy.

10. Obvodní a městský soud ve svých vyjádřeních odkázaly na odůvodnění svých rozhodnutí.

11. Nejvyšší soud navrhl stížnost odmítnout jako zjevně neopodstatněnou. Podle něj důvodem pozdního uplatnění nároku u soudu nebylo pozdní doručení písemného vyhotovení rozsudku, ale neznalost práva. Stěžovatelka počítala běh šestiměsíční promlčecí doby nikoliv od právní moci zprošťujícího rozsudku, ale od doručení jeho písemného vyhotovení. Jestliže by si stěžovatelka byla vědoma toho, že šestiměsíční promlčecí doba podle § 32 odst. 3 zákona o odpovědnosti státu počíná běžet právní mocí zprošťujícího rozsudku, která v souladu s § 139 odst. 1 trestního řádu nastala již dnem jeho vyhlášení, pak by nepochybně během této šestiměsíční lhůty svůj nárok u ministerstva spravedlnosti uplatnila a po případném marném uplynutí šestiměsíční lhůty na předběžné projednání by svůj nárok uplatnila u soudu. Přičemž by jí nic nebránilo v tom, aby si vyhradila

Sbirka_nalezu-82.indd 715 29.3.18 12:42

eventuální doplnění žaloby v závislosti na obsahu odůvodnění písemného vyhotovení rozsudku.

12. Ve své replice stěžovatelka setrvala na své ústavní stížnosti. Dodává, že je pochopitelné, že pokud je proti bezúhonné osobě vedeno trestní stíhání po dobu šesti let, tak kritickým momentem je písemné vyhotovení zprošťujícího rozsudku s doložkou právní moci. Teprve tento dokument může využít k předložení jiným osobám a očištění svého jména.

III. Hodnocení Ústavního soudu

13. Judikatura Ústavního soudu i obecných soudů již v minulosti dovodila, že náhrada újmy způsobené zahájením (vedením) trestního stíhání, které neskončilo pravomocným odsouzením, je specifickým případem náhrady újmy za nezákonné rozhodnutí, i když usnesení o zahájení trestního stíhání nebylo nikdy formálně zrušeno (viz ustálenou judikaturu Nejvyššího soudu – např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 4. 2011 sp. zn. 30 Cdo 2371/2009 a odkazy tam uvedené). Přitom každé trestní řízení negativně ovlivňuje osobní život trestně stíhaného, na kterého je sice do okamžiku právní moci meritorního rozhodnutí třeba pohlížet jako na nevinného, avšak samotný fakt trestního stíhání je zátěží pro každého obviněného [nález sp. zn. I. ÚS 554/04 ze dne 31. 3. 2005 (N 67/36 SbNU 707)]. Již samotné trestní stíhání výrazně zasahuje do soukromého a osobního života jednotlivce, do jeho cti a dobré pověsti, a to tím spíše, jedná-li se o obvinění „liché“, což je posléze pravomocně stvrzeno zprošťujícím rozsudkem soudu, podle něhož se skutek, z něhož byl jednotlivec obviněn a obžalován, nestal, případně nebyl trestným činem. Samotné trestní stíhání je způsobilé vyvolat i vznik nemateriální újmy [nález sp. zn. IV. ÚS 428/05 ze dne 11. 10. 2006 (N 185/43 SbNU 115); nález sp. zn. IV. ÚS 642/05 ze dne 28. 8. 2007 (N 133/46 SbNU 249), bod 20; z novějších nálezů viz např. nález sp. zn. I. ÚS 2394/15 ze dne 26. 4. 2016 (N 78/81 SbNU 331), body 12 až 13]. Toto právo na odškodnění za trestní stíhání skončené pravomocným rozsudkem však není absolutní a záleží na konkrétních okolnostech daného stíhání, přičemž náhrada újmy náleží zejména za stíhání svévolné [nález sp. zn. III. ÚS 1391/15 ze dne 19. 1. 2016 (N 10/80 SbNU 125)].

14. V projednávaném případě se tedy jedná o nárok stěžovatelky na náhradu újmy způsobené jí nezákonným rozhodnutím státního orgánu, konkrétně nezákonným rozhodnutím o zahájení trestního stíhání. Tento nárok spadá pod substantivní základní právo každého na náhradu škody způsobené mu nezákonným rozhodnutím soudu, jiného státního orgánu či orgánu veřejné správy nebo nesprávným úředním postupem, zaručené čl. 36 odst. 3 Listiny. Toto ustanovení Listiny Ústavní soud aplikuje i v případech náhrady imateriální újmy [viz např. výše citovaný nález sp. zn. I. ÚS

Sbirka_nalezu-82.indd 716 29.3.18 12:42

2394/15 ze dne 26. 4. 2016 či nález sp. zn. I. ÚS 4227/12 ze dne 12. 5. 2014 (N 86/73 SbNU 459), bod 13]

15. Ústavní soud se ve své judikaturní praxi opakovaně zabýval rozhodováním obecných soudů o nárocích podle zákona o odpovědnosti státu. Přičemž pravidelně konstatuje, že plně respektuje pravomoc obecných soudů posoudit existenci podmínek pro vznik odpovědnosti státu za škodu způsobenou nezákonným rozhodnutím či nesprávným úředním postupem [srov. nález sp. zn. IV. ÚS 3377/12 ze dne 16. 5. 2013 (N 86/69 SbNU 373), bod 25; či nález sp. zn. I. ÚS 215/12 ze dne 26. 9. 2013 (N 169/70 SbNU 581), bod 22]. Zároveň však zdůrazňuje, že při posuzování nároků uplatňovaných podle zákona o odpovědnosti státu obecné soudy nikdy nesmí zapomínat na jejich ústavní původ a zakotvení. Je proto nezbytné v každém případě dbát na to, aby fakticky nedošlo k vyprázdnění dotčeného základního práva při použití jeho zákonného provedení. Jinak řečeno, aplikací zákona o odpovědnosti státu v případech odpovědnosti státu za škodu a nemajetkovou újmu nesmí dojít, přímo ani nepřímo, k omezení rozsahu základního práva zaručeného čl. 36 odst. 3 Listiny [nález sp. zn. II. ÚS 1430/13 ze dne 24. 7. 2014 (N 143/74 SbNU 215) či nález sp. zn. I. ÚS 1744/12 ze dne 24. 7. 2014 (N 142/74 SbNU 205), bod 13]. Podle zákona o odpovědnosti státu je tedy nutno kompenzovat veškerou újmu, kterou by bylo možno namítat podle čl. 36 odst. 3 Listiny, nikoliv naopak [nález sp. zn. I. ÚS 4227/12 ze dne 12. 5. 2014 (N 86/73 SbNU 459), bod 15].

16. Ústavní soud se již ve své nálezové judikatuře vyjádřil i k institutu promlčení nároku na náhradu újmy podle zákona o odpovědnosti státu. Podle ní, pokud je závěr obecných soudů o promlčení nesprávný a neopodstatněný, je tím stěžovateli fakticky znemožněno naplnit v dané věci ústavní právo na odškodnění vůči státu a jde o porušení základního práva zaručeného čl. 36 odst. 3 Listiny [nález sp. zn. I. ÚS 1744/12 ze dne 24. 7. 2014 (N 142/74 SbNU 205), bod 16; obdobně nález sp. zn. II. ÚS 3496/13 ze dne 23. 7. 2015 (N 134/78 SbNU 107), byť zde Ústavní soud konstatoval porušení čl. 36 odst. 1 Listiny]. K institutu promlčení nároku na náhradu újmy vzniklé při výkonu veřejné moci je třeba z hlediska ústavněprávního přistupovat tak, že v sobě obsahuje napětí mezi ochranou práv oprávněného na straně jedné a ochranou právní jistoty povinného (státu) na straně druhé. Na jedné straně je zde ústavní požadavek, aby se jednotlivci dostalo ochrany jeho práv poškozených jednáním státu tím, že utrpěl újmu v souvislosti s nezákonným postupem státu, na druhé straně by ani stát neměl být v nejistotě v tom ohledu, po jak dlouhou dobu je nárok založený nezákonným postupem vymahatelný a vynutitelný soudně. Je tedy nutné nalézt spravedlivou rovnováhu mezi ochranou práv poškozeného a ochranou právní jistoty [viz *mutatis mutandis* nález sp. zn. IV. ÚS 642/05 ze dne 28. 8. 2007 (N 133/46 SbNU 249), bod 25, kde šlo sice o náhradu materiální újmy, a ve hře tedy

Sbirka_nalezu-82.indd 717 29.3.18 12:42

bylo právo na ochranu vlastnictví, ale tento princip konfliktu dvou legitimních zájmů lze použít i na nyní projednávaný případ náhrady imateriální újmy].

17. V nyní posuzované věci stěžovatelka vznáší dvě námitky proti napadeným rozhodnutím. Za prvé, podle stěžovatelky počátek běhu šestiměsíční subjektivní lhůty podle § 32 odst. 3 zákona o odpovědnosti státu začíná až doručením písemného vyhotovení pravomocného zprošťujícího rozsudku, a nikoliv již dnem vyhlášení rozsudku. Za druhé, námitka promlčení uplatněná státem je v jejím případě v rozporu s dobrými mravy.

18. Co se týče první námitky, tak Ústavní soud konstatuje, že podle § 32 odst. 3 zákona o odpovědnosti státu se nárok na náhradu nemajetkové újmy promlčí za šest měsíců ode dne, kdy se poškozený dozvěděl o vzniklé nemajetkové újmě, nejpozději však do deseti let ode dne, kdy nastala právní skutečnost, se kterou je vznik nemajetkové újmy spojen. Podle napadených rozhodnutí tento moment (kdy se poškozený dozvěděl o nemajetkové újmě) nastává již dnem právní moci zprošťujícího rozsudku, což v daném případě bylo jeho vyhlášením. Ústavní soud tuto otázku výkladu § 32 odst. 3 zákona o odpovědnosti státu považuje za otázku výkladu podústavního práva, která mu zásadně nepřísluší. Zároveň nelze říci, že tento výklad podústavního předpisu obecně fakticky znemožňuje naplnit ústavní právo na odškodnění vůči státu, což by teprve zakládalo porušení základního práva zaručeného čl. 36 odst. 3 Listiny.

19. Podle § 129 odst. 3 trestního řádu je soud povinen písemné vyhotovení rozsudku vyhotovit a předat k doručení ve lhůtě podle okolností pěti až maximálně dvaceti pracovních dnů. Za normálního běhu okolností tedy i po doručení rozsudku bude mít poškozený zhruba pět měsíců k uplatnění nároku na náhradu nemajetkové újmy. Takovou lhůtu nelze považovat za natolik krátkou, že by uplatnění nároku bylo znemožněno. Lze také odkázat na sérii usnesení, ve kterých Ústavní soud aproboval ústavnost šestiměsíční lhůty podle § 32 odst. 3 zákona o odpovědnosti státu [usnesení sp. zn. I. ÚS 2781/12 ze dne 20. 3. 2013, usnesení sp. zn. III. ÚS 2312/11 ze dne 29. 9. 2011 či usnesení sp. zn. IV. ÚS 4116/12 ze dne 8. 11. 2012 (v SbNU nepublikována, dostupná na http://nalus.usoud.cz)]. Jde sice ve srovnání s jinými promlčecími lhůtami o lhůtu neobyčejně krátkou, nikoliv však protiústavní. Obecně tedy nelze říci, že počítání šestiměsíční lhůty od vyhlášení rozhodnutí oproti doručení písemného odůvodnění je v rozporu s čl. 36 odst. 3 Listiny či jinými základními právy poškozených osob (shodně viz usnesení sp. zn. I. ÚS 796/15 ze dne 11. 8. 2015, bod 12). To však nevylučuje, že tomu tak může být v konkrétním případě. Tyto konkrétní skutkové okolnosti týkající se případu stěžovatelky Ústavní soud považuje za vhodné posoudit v rámci druhé námitky stěžovatelky, tedy zda námitka promlčení ze strany státu nebyla v rozporu s dobrými mravy.

Sbirka_nalezu-82.indd 718 29.3.18 12:42

20. Podle ustálené judikatury Ústavního soudu námitka promlčení zásadně dobrým mravům neodporuje, ale mohou nastat situace, že uplatnění této námitky je výrazem zneužití práva na úkor účastníka, který marné uplynutí promlčecí doby nezavinil a vůči němuž by za takové situace zánik nároku v důsledku uplynutí promlčecí doby byl nepřiměřeně tvrdým postihem ve srovnání s rozsahem a charakterem jím uplatňovaného práva a s důvody, pro které své právo včas neuplatnil [viz např. nález sp. zn. I. ÚS 718/11 ze dne 26. 6. 2012 (N 124/65 SbNU 607) či nález sp. zn. II. ÚS 3403/11 ze dne 8. 8. 2013 (N 142/70 SbNU 333), bod 16; a odkazy v nich uvedené]. Vždy je nezbytné vycházet z individuálních okolností každého jednotlivého případu, které jsou založeny na skutkových zjištěních. Mnohé případy a jejich specifické okolnosti mohou být komplikované a netypické; to však nevyvazuje obecné soudy z povinnosti udělat vše pro spravedlivé řešení. Zásada souladu výkonu práv s dobrými mravy představuje významný korektiv, který v odůvodněných případech dovoluje zmírňovat tvrdost zákona a dává soudci prostor pro uplatnění pravidel slušnosti [nález sp. zn. II. ÚS 3403/11 ze dne 8. 8. 2013 (N 142/70 SbNU 333), bod 17].

21. Skutkové okolnosti nyní posuzovaného případu jsou netypické v tom, že stěžovatelce bylo písemné vyhotovení rozsudku doručeno až osm měsíců po jeho vyhlášení, teda až po uplynutí šestiměsíční lhůty pro uplatnění nároku na náhradu nemajetkové újmy. Podle názoru obecných soudů vyjádřeného v napadených rozhodnutích však není z hlediska vzniku nároku na náhradu újmy písemné odůvodnění zprošťujícího rozsudku podstatné, neboť stěžovatelka již v momentě vyhlášení rozsudku měla vědět, že jí byla způsobena nemajetková újma, kdo za ni odpovídá a i rozsah nemajetkové újmy. Tento výklad však podle Ústavního soudu nepřípustně bagatelizuje význam odůvodnění rozhodnutí soudu.

22. Právo na řádné odůvodnění soudního rozhodnutí je jedním za základních atributů spravedlivého procesu, které musí být dodržovány v každém soudním řízení. Jedním z principů spravedlivého procesu, jakož i vůbec právního státu (čl. 36 odst. 1 Listiny, čl. 1 Ústavy České republiky) vylučujících libovůli při rozhodování je povinnost soudů svá rozhodnutí odůvodnit. V případě nedostatečně vyložené a zdůvodněné právní argumentace totiž dochází k neúplnosti a zejména k nepřesvědčivosti rozhodnutí, což je v rozporu nejen s požadovaným účelem soudního řízení, ale též se zásadami spravedlivého procesu. Dodržování povinnosti odůvodnit rozhodnutí má zaručit transparentnost a kontrolovatelnost rozhodování soudů a vyloučit libovůli. Pakliže v rozhodnutí řádné odůvodnění chybí, je tím dána nejen jeho nepřezkoumatelnost, ale zpravidla také protiústavnost; nejsou-li totiž zřejmé důvody toho kterého rozhodnutí, svědčí to o libovůli v soudním rozhodování [nález sp. zn. Pl. ÚS 1/03 ze dne 11. 2. 2004 (N 15/32 SbNU 131; 153/2004 Sb.) a citace tam uvedené či z poslední doby nález

Sbirka_nalezu-82.indd 719 29.3.18 12:42

sp. zn. I. ÚS 1587/15 ze dne 15. 12. 2015 (N 214/79 SbNU 443), bod 21]. Řádné odůvodnění rozhodnutí je legitimizačním prvkem rozhodovací činnosti soudu. Ideálem je, aby rozhodnutí bylo natolik přesvědčivé, že jej budou všichni účastníci řízení respektovat.

23. V nyní posuzovaném kontextu nelze vyloučit, že teprve z odůvodnění zprošťujícího rozsudku obžalovaný pochopí důvody svého trestního stíhání či zjistí okolnosti přímo se týkající možné svévole v postupu orgánů činných v trestním řízení, což je z pohledu nároku podstatnou okolností (viz bod 13 výše). V jiných případech také odůvodnění soudu může mít přímý vliv na výši způsobené nemajetkové újmy. Důvod zproštění obžaloby podle § 226 písm. c) trestního řádu, což jediné se stěžovatelka dozvěděla od soudu v hlavním líčení, může v sobě skrývat podstatně různé okolnosti. Soud může například v odůvodnění uvést, že se provedeným dokazováním nepodařilo spolehlivě usvědčit daného obžalovaného, třebaže přetrvává podezření, že je pachatelem stíhaného trestného činu; nebo že provedené důkazy svědčí o tom, že trestný čin spáchala jiná osoba (viz Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 7. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 2815). Tyto dvě situace se mohou zcela odlišně promítnout do způsobené nemajetkové újmy. Také není vyloučeno, aby odůvodnění zprošťujícího rozsudku obžalovaný považoval s ohledem na jeho formulaci za určitou míru satisfakce, která alespoň sníží nemajetkovou újmu způsobenou chybným trestním stíháním. Rovněž je nutno přisvědčit stěžovatelce, že teprve z odůvodnění se může dozvědět, že podle soudu si trestní stíhání způsobila sama (například svou nepravdivou výpovědí, zatajením skutečností důležitých pro řádné objasnění skutkového stavu věci apod.), což je podle ustálené judikatury zábranou přiznání náhrady újmy. Ve světle těchto úvah je pak odůvodnění zprošťujícího rozsudku zcela zásadní okolností, která má vliv na rozsah způsobené újmy, ale i vůbec vznik nároku na náhradu újmy. Stěžovatelka se však v hlavním líčení žádné tyto okolnosti nedozvěděla, neboť soud její zproštění ústně nijak neodůvodnil.

24. Tyto úvahy vedou Ústavní soud k závěru, že teprve po obdržení písemného vyhotovení pravomocného zprošťujícího rozsudku je v řadě případů bývalý obžalovaný schopen naznat, zda mu vznikl nárok na náhradu nemajetkové újmy za nezákonné stíhání a jaká je jeho výše. Teprve tehdy má všechny informace, aby se mohl kvalifikovaně rozhodnout, zda bude po státu žádat náhradu nemajetkové újmy a jak vysokou.

25. Taková situace nastala právě v nyní posuzovaném případu. Při vyhlášení rozsudku nebylo zproštění stěžovatelky nijak blíže odůvodněno. Stěžovatelka obdržela písemné vyhotovení rozsudku s odůvodněním až o osm měsíců později. S odůvodněním rozhodnutí se tedy mohla seznámit teprve až po uplynutí šestiměsíční promlčecí lhůty. Napadená rozhodnutí stěžovatelku staví fakticky do pozice, ve které byla nucena vůči státu

Sbirka_nalezu-82.indd 720 29.3.18 12:42

jakoby preventivně uplatnit nárok na náhradu neurčité výše škody, jen aby ji poté upřesnila, případně uplatněný nárok dokonce stáhla. Takové řešení však nelze přijmout, a to nejen z pohledu poškozeného, ale ani z pohledu požadavku na racionální a efektivní fungování státní správy a soudnictví. Příslušné úřady a soudy by totiž byly vystaveny předběžným a neúplným žádostem a žalobám, které by byly následně měněny, či stahovány, což by státní orgány a soudy nadměrně a zejména zbytečně zatěžovalo.

26. Stěžovatelce také nelze vyčítat, že se spolehla na úpravu v trestním řádu, podle které jí písemné vyhotovení rozsudku mělo být odesláno ve lhůtě dvaceti pracovních dnů od jeho vyhlášení. Je přirozené, že poškozené osoby, resp. jejich právní zástupci, počkají na doručení písemného vyhotovení rozsudku, než začnou uvažovat o případném uplatnění nároku na náhradu újmy. Za normálního chodu věcí jim totiž stále zbývá lhůta kolem pěti měsíců. Podle Ústavního soudu tedy důvody, pro které stěžovatelka své právo neuplatnila včas, byly pochopitelné a legitimní.

27. Podle Ústavního soudu je také promlčení nároku stěžovatelky pro ni zvlášť citelným postihem. Stěžovatelka byla trestně stíhána přes šest let se všemi závažnými negativními dopady do jejího života a života osob jí blízkých. Rozhodnutí obecných soudů má za následek, že utrpěná újma způsobená takto dlouhým trestním stíháním jí nemůže být nijak nahrazena.

28. Ústavní soud dospívá i k závěru, že stěžovatelka si marné uplynutí promlčecí doby nezavinila. Jak bylo již řečeno, stěžovatelka před uplynutím promlčecí lhůty neměla k dispozici žádné odůvodnění svého zproštění obžaloby, a proto nemohla svůj nárok na náhradu újmy náležitě uplatnit. Zároveň skutečnost, že potřebné informace k uplatnění nároku (odůvodnění zprošťujícího rozhodnutí) stěžovatelka získala až po uplynutí šestiměsíční lhůty, bylo zapříčiněno výlučně státem samotným. Městský soud vypracoval a odeslal písemné vyhotovení rozsudku až osm měsíců po jeho vyhlášení. Ústavní soud nijak nyní nehodnotí, zda tímto městský soud nějakým způsobem pochybil (je si vědom rozsáhlosti trestní věci), nicméně to nemá vliv na skutečnost, že k marnému uplynutí lhůty došlo zejména v důsledku jednání státu, na které stěžovatelka neměla vůbec žádný vliv.

29. Případ stěžovatelky tedy zcela splňuje všechny podmínky pro odmítnutí námitky promlčení pro rozpor s dobrými mravy. Důvody, proč nárok ve lhůtě neuplatnila, jsou pochopitelné a legitimní, uplatnění promlčení má závažné negativní dopady pro práva stěžovatelky a marné uplynutí promlčecí doby způsobil sám stát tím, že stěžovatelce neposkytl včas všechny informace nutné k náležitému uplatnění nároku, ač tak učinit měl. Stát se tedy nemůže nyní promlčení sám dovolávat.

30. Je však nutno dodat, že situace v jaké se ocitla stěžovatelka, že písemné vyhotovení konečného rozhodnutí jí bylo doručeno až po uplynutí šestiměsíční lhůty, nemá za následek, že poté již vždy bude námitka

Sbirka_nalezu-82.indd 721 29.3.18 12:42

promlčení ze strany státu v rozporu s dobrými mravy, i když by třeba poškozený nárok uplatnil až o několik let později. Samozřejmě poškozený musí svůj nárok stále uplatnit v nějaké přiměřené lhůtě od doručení písemného vyhotovení konečného rozhodnutí ve věci, aby nebylo naopak nepřípustně zasaženo do právní jistoty žalovaného. Vzhledem k šestiměsíční lhůtě stanovené zákonem pro uplatnění nároku na náhradu nemajetkové újmy tato přiměřená lhůta nemůže být delší než právě šest měsíců. V případě lhůty delší by takový poškozený byl také nepřípustně zvýhodněn oproti ostatním poškozeným.

31. V nyní posuzovaném případě stěžovatelka svůj nárok uplatnila u ministerstva necelých pět měsíců od doručení písemného vyhotovení rozsudku a u soudu poté o necelých šest měsíců později, neboť jejímu nároku nebylo ministerstvem vyhověno. Stěžovatelka tedy dodržela šestiměsíční lhůtu při aplikaci jejího stavení podle § 35 odst. 1 zákona o odpovědnosti státu. V případě stěžovatelky tedy nelze dospět k závěru, že by svůj nárok uplatnila v nepřiměřené lhůtě od obdržení písemného vyhotovení rozsudku.

32. Ve světle výše uvedeného lze shrnout, že použití korektivu dobrých mravů bylo ve specifickém případě stěžovatelky zcela namístě. Obecné soudy tak měly skrze aplikaci § 2 odst. 3 nového občanského zákoníku posoudit státem vznesenou námitku promlčení jako nemravnou a v souladu s čl. 1 odst. 1 a čl. 4 Ústavy České republiky poskytnout ochranu základním právům stěžovatelky, konkrétně právu na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím (čl. 36 odst. 3 Listiny). Totiž pokud písemné vyhotovení konečného rozhodnutí ve věci bylo obviněnému doručeno až po uplynutí šestiměsíční lhůty k uplatnění nároku na náhradu újmy způsobené nezákonným trestním stíháním (§ 32 odst. 3 zákona o odpovědnosti státu) a bývalý obviněný v přiměřené době (nikoliv delší než šest měsíců) od takového doručení řádně svůj nárok na náhradu újmy uplatní, nelze případnou námitku státu, že nárok je již promlčen, akceptovat pro rozpor s dobrými mravy.

33. Pro úplnost Ústavní soud dodává, že v nyní posuzovaném případě se nijak nevyjadřuje k situaci, kdy písemné vyhotovení rozhodnutí dojde poškozenému také později, než předvídají procesní předpisy, nicméně ještě před uplynutím šestiměsíční promlčecí lhůty. Stanovení konkrétní hranice, jaký čas musí ze šestiměsíční lhůty poškozenému zůstat, aby nedošlo k faktickému znemožnění náležitě uplatnit své základní právo na náhradu škody ve smyslu čl. 36 odst. 3 Listiny, je primárně úkolem obecných soudů a navíc bude záležet na konkrétních okolnostech jednotlivých případů, které mohou nastat (např. důvody uplatňované újmy nebo rozsah odůvodnění při ústním vyhlášení rozhodnutí).

34. Ústavní soud tedy z výše uvedených důvodů uzavírá, že napadenými rozhodnutími obecné soudy porušily právo stěžovatelky na náhradu

Sbirka_nalezu-82.indd 722 29.3.18 12:42

škody způsobené jí nezákonným rozhodnutím soudu, jiného státního orgánu či orgánu veřejné správy zaručené čl. 36 odst. 3 Listiny. Proto Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb., ústavní stížnosti stěžovatelky vyhověl a podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) stejného zákona zrušil napadená rozhodnutí.

Sbirka_nalezu-82.indd 723 29.3.18 12:42

Sbirka_nalezu-82.indd 724 29.3.18 12:42

Č. 177
K porušení práva na přístup k soudu v důsledku odmítnutí včas podaného dovolání jako opožděného

Nejvyšší soud porušil právo na spravedlivý proces, neboť chybně odmítl jako opožděné dovolání, které bylo podle zjištění z doručenky ve spise a od České pošty podáno v zákonné lhůtě.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Davida Uhlíře a soudců Kateřiny Šimáčkové (soudce zpravodaj) a Tomáše Lichovníka – ze dne 14. září 2016 sp. zn. I. ÚS 1682/16 ve věci ústavní stížnosti MN ENGINEERING GmbH, se sídlem Frankfurter Straße 25, Flörsheim am Main, Německo, zastoupené JUDr. Ing. Jiřím Vlčkem, advokátem, se sídlem Severovýchodní II 12, Praha 4, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 3. 2016 č. j. 30 Cdo 491/2016-127 o odmítnutí stěžovatelčina dovolání pro opožděnost, za účasti Nejvyššího soudu jako účastníka řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 30. 3. 2016 č. j. 30 Cdo 491/2016-127 bylo porušeno základní právo stěžovatelky na přístup k soudu garantované čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Toto rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

1. Nejvyšší soud napadeným usnesením odmítl dovolání stěžovatelky jako podané opožděně. Podle Nejvyššího soudu rozsudek odvolacího soudu byl advokátovi stěžovatelky doručen do vlastních rukou dne 10. 9. 2015, ale dovolání podala až 16. 11. 2015.

2. Stěžovatelka v ústavní stížnosti namítá, že Nejvyšší soud porušil její právo na spravedlivý proces garantované čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), neboť chybně odmítl jako opožděné její dovolání, které však bylo podáno v zákonné lhůtě.

3. Ze spisu Obvodního soudu pro Prahu 2 sp. zn. 12 C 191/2013 Ústavní soud zjistil, že předmětný rozsudek odvolacího soudu byl advokátovi stěžovatelky odeslán 7. 9. 2015. Dne 8. 9. 2015 byla zásilka uložena na poště, neboť adresát nebyl zastižen. Jak vyplývá z doručenky ve spise, tak

Sbirka_nalezu-82.indd 725 29.3.18 12:42

advokát stěžovatelky si zásilku na poště vyzvedl dne 18. 9. 2015, což si Ústavní soud ověřil i dotazem na dané poště, která zásilku vydala.

4. Z právě uvedeného vyplývá, že k doručení odvolacího rozsudku stěžovatelce došlo dne 18. 9. 2015, a její dovolání tak bylo podáno v zákonné dvouměsíční lhůtě (§ 240 odst. 1 občanského soudního řádu). Nejvyšší soud tedy pochybil, pokud dovolání odmítl jako opožděné a tím stěžovatelce odepřel přístup k Nejvyššímu soudu. Právo na přístup k soudu, včetně soudu dovolacího, je přitom chráněno čl. 36 odst. 1 Listiny [viz např. nález sp. zn. III. ÚS 938/06 ze dne 15. 1. 2009 (N 9/52 SbNU 99)]. Proto Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb., ústavní stížnosti stěžovatelky vyhověl a podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) stejného zákona zrušil napadené rozhodnutí.

Sbirka_nalezu-82.indd 726 29.3.18 12:42

Č. 178
K posuzování důvodnosti trvání útěkové vazby

Je povinností orgánů činných v trestním řízení důvodnost vazby průběžně prověřovat, což zahrnuje i ozřejmování skutkových okolností svědčících pro útěk, či naopak proti němu. Důvody, které opravňují soud učinit závěr, že tu je skutečné nebezpečí útěku v případě vzetí do vazby, již nemusí postačovat po dalších měsících vyšetřování. Na počátku může například postačovat, že obžalovanému hrozí konkrétní vysoký trest a má osobní kontakty v cizině, kde již v minulosti pobýval. Oproti tomu v případě dlouhodobé vazby již lze vyžadovat, aby orgány činné v trestním řízení přišly s konkrétními důkazy, že útěk skutečně hrozí.

Trvající důvodné podezření o tom, že daný skutek byl spáchán a má všechny znaky trestného činu je podmínkou *sine qua non* pro zákonnost jakékoliv vazby. Je zřejmé, že otázka, zda nedošlo k nedovolené policejní provokaci, bude předmětem zkoumání v hlavním líčení, a nelze očekávat, že o ní komplexně a jednoznačně rozhodne vazební soud. I vazební soud se tedy otázkou, zda obviněný nebyl obětí policejní provokace, musí zabývat. Pokud se rozhodne vazbu uvalit, musí být na určitém stupni pravděpodobnosti, na kterém se rozhodnutí o vazbě obecně zakládají, přesvědčen, že k nepřípustné policejní provokaci nedošlo. Tyto své úvahy musí také uvést v odůvodnění svého rozhodnutí.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Davida Uhlíře a soudců Kateřiny Šimáčkové (soudce zpravodaj) a Tomáše Lichovníka – ze dne 14. září 2016 sp. zn. I. ÚS 2652/16 ve věci ústavní stížnosti M. I., zastoupeného Mgr. Ondrejem Štefánikem, Ph.D., advokátem, se sídlem Petrská 12, Praha 1, proti usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 27. 5. 2016 sp. zn. 2 To 45/2016, jímž bylo zrušeno rozhodnutí soudu prvního stupně a stěžovatel byl ponechán ve vazbě, za účasti Vrchního soudu v Praze a Městského soudu v Praze jako účastníků řízení a Městského státního zastupitelství v Praze jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Usnesením Vrchního soudu v Praze ze dne 27. 5. 2016 sp. zn. 2 To 45/2016 bylo porušeno základní právo stěžovatele na osobní svobodu garantované čl. 8 odst. 1 a 5 Listiny základních práv a svobod.

II. Toto rozhodnutí se proto ruší.

Sbirka_nalezu-82.indd 727 29.3.18 12:42

III. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Předchozí průběh řízení

1. Ústavní stížností stěžovatel napadl v záhlaví tohoto usnesení uvedené rozhodnutí a navrhl jeho zrušení pro rozpor se svým ústavně zaručeným právem na osobní svobodu a spravedlivý proces. Přitom odkázal na čl. 8, 36, čl. 37 odst. 3, čl. 38 odst. 2 a čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina").

2. Stěžovatel je trestně stíhán pro přípravu zločinu teroristického útoku podle § 311 odst. 1 písm. c), odst. 3 písm. a) a d) trestního zákoníku a přípravu zločinu násilí proti úřední osobě podle § 325 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. a), odst. 3 písm. a) trestního zákoníku. Stěžovatel měl spolu s dalšími obžalovanými a dvěma agenty policie plánovat teroristický útok na nákladní vlak za použití zápalných lahví. Zároveň s dalšími obžalovanými měl stěžovatel vyrobit tzv. Molotovovy koktejly, které by byly použity proti policistům při obraně squatu Cibulka.

3. Stěžovatel byl vzat do vazby z důvodu podle § 67 písm. a) trestního řádu (útěková vazba) usnesením Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 30. 4. 2015. Toto rozhodnutí není odůvodněno, neboť stěžovatel se vzdal práva stížnosti. Vazba stěžovatele se započítala ode dne 28. 4. 2015. K dnešnímu dni je tedy stěžovatel ve vazbě již rok a čtyři měsíce.

4. Vazba byla následně prodlužována sérií usnesení obvodního soudu a Městského soudu v Praze. Dne 9. 6. 2015 obvodní soud zamítl žádost stěžovatele o propuštění z vazby. Podle obvodního soudu důvodnost trestního stíhání nadále trvala a stěžovateli hrozil trest odnětí svobody vyšší jak osm let, což již samo o sobě uložení útěkové vazby odůvodňuje. Přitom silné sociální vazby stěžovatele v České republice vzhledem k tak vysokému trestu nejsou důvodem, který by omezil nebezpečí útěku. Obvodní soud také bez bližší konkretizace dodal, že ze spisu vyplývají kontakty stěžovatele se zahraničím. Zároveň se stěžovatel před svým zadržením nezdržoval v místě trvalého bydliště, ale na adrese v Praze. Soud zároveň vzhledem k výši hrozícího trestu a dosavadnímu způsobu života stěžovatele uvedl, že nepřichází v úvahu nahrazení vazby zárukou či jiným opatřením. Stížnost stěžovatele proti tomuto rozhodnutí byla dne 2. 7. 2015 zamítnuta Městským soudem v Praze, který se ztotožnil se závěry obvodního soudu.

5. Obvodní soud další žádost stěžovatele o propuštění z vazby zamítl dne 3. 9. 2015. Rozhodnutí bylo odůvodněno prakticky shodně jako předchozí s tím, že soud pouze rozvedl, že z výslechu policejního agenta vyplývá, že stěžovatel se měl vyjadřovat tak, že v případě hrozícího trestního stíhání by hned utekl do Španělska. Další spoluobviněný měl odkazovat

Sbirka_nalezu-82.indd 728 29.3.18 12:42

na nějakou farmu na severu Itálie jako místo úkrytu. Městský soud opětovně zamítl stížnost stěžovatele proti tomuto usnesení a plně se ztotožnil se závěry obvodního soudu. Se shodným odůvodněním obvodní soud nadále stěžovatele ponechal ve vazbě usnesením ze dne 16. 12. 2015. Pouze dodal, že stěžovatel je nově stíhán i za přípravu zločinu násilí proti úřední osobě. Městský soud zamítl stížnost stěžovatele proti tomuto usnesení, neboť se opět ztotožnil se závěry obvodního soudu.

6. Po podání obžaloby městský soud dne 29. 4. 2016 rozhodl, že důvod vazby podle § 67 písm. a) trestního řádu trvá, neboť stěžovatel je stíhán pro velmi závažnou trestnou činnost a je ohrožen trestní sazbou v rozmezí 12–20 let odnětí svobody. Soud nicméně dospěl k závěru, že u stěžovatele jsou dány dostatečné zajišťovací instituty, které důvody útěkové vazby vyvažují. Zjistil, že stěžovatel byl sice v minulosti jednou odsouzen pro trestný čin výtržnictví, nicméně hledí se na něj, jako by nebyl trestán. Do doby vzetí do vazby stěžovatel řádně pracoval, což dokládá i kladné hodnocení zaměstnavatele. Pokud jde o jeho bydliště, bylo dostatečným způsobem vysvětleno, jaké důvody vedly k tomu, že měl trvalé bydliště na městském úřadu. Rodinné vazby obviněného se jeví jako dobré, zvláště když jeho sestra spolu s nabízenou zárukou mu poskytne možnost bydlení s její rodinou ve svém bytě a jeho bratr jej okamžitě zaměstná. Nabídka převzetí záruky za další chování obviněného nevzbuzuje dle názoru soudu pochyby a ani písemný slib obviněného nebudí nedůvěru, že by nebyl míněn vážně. To vše ještě soud posílil uložením dohledu probačního úředníka, jemuž se bude obviněný podrobovat v místě bydliště jedenkrát týdně. Z těchto důvodů městský soud rozhodl, že se stěžovatel propouští z vazby.

7. Městské státní zastupitelství v Praze podalo proti tomuto rozhodnutí stížnost, ve které argumentovalo, že stěžovatel má být ponechán ve vazbě, což odůvodnilo následujícími argumenty. Stěžovateli hrozí trest odnětí svobody vyšší jak osm let, což podle judikatury Ústavního soudu má být dostatečným důvodem pro uvalení útěkové vazby. Trvalé bydliště stěžovatele, které je na městském úřadě ve Zlatých Horách, je pouze formální, neboť již čtyři roky se zdržuje v Praze, kde vystřídal tři různé adresy. Z výpovědi policejního agenta vyplývá, že by stěžovatel v případě trestního stíhání uprchl do Španělska. Není podstatné, že stěžovatel neumí žádný cizí jazyk, neboť je napojen na tzv. Síť revolučních buněk, a tím pádem i na obdobné organizace v zahraničí. Před svým zadržením opakovaně vycestoval do Rakouska a na Slovensko. Za této situace nelze účelu vazby dosáhnout jiným opatřením.

8. Ve vyjádření ke stížnosti státního zástupce stěžovatel uvedl, že již opakovaně on i další členové jeho rodiny vysvětlili, proč měl trvalou adresu na úřadě. Důvodem bylo, aby svou matku ochránil před exekucemi, neboť tou dobou měl finanční potíže. Skutečnost, že v Praze za čtyři roky

Sbirka_nalezu-82.indd 729 29.3.18 12:42

vystřídal tři adresy pobytu, nepovažuje za nijak závadnou, neboť jde o životní standard většiny mladých lidí. Připomněl, že již opakovaně namítal, že vyjádření agenta o jeho údajném plánu uprchnout do Španělska, není záznamem rozhovoru s ním, ale rozhovoru s jiným spoluobviněným, kterému stěžovatel nebyl přítomen. Navíc mělo jít o tvrzení nikoli konkrétní, ale čistě obecné, teoretické až fabulační. Zdůraznil, že v zahraničí nemá žádné kontakty, neumí žádný cizí jazyk a nemá ani finanční prostředky, které by mu pobyt v zahraničí umožnily. Ke svému pobytu v Rakousku uvedl, že tam vycestoval v doprovodu dvou policejních agentů a ze záznamu o sledování cesty, která je součástí spisu, jasně vyplývá, že tam stěžovatel žádné kontakty nemá a po celou dobu se zdržoval pouze mezi lidmi, s kterými vycestoval z České republiky. Dále nepopírá, že opakovaně byl na Slovensku, což však platí patrně o všech dospělých občanech České republiky. Tato obecná informace tedy nemůže být důvodem pro uvalení útěkové vazby. Stěžovatel také podrobně rozporuje dokument policie, který jeho sestru líčí jako členku nějakých anarchistických hnutí a považuje jej za hrubě urážlivý a dehonestující vůči své sestře.

9. Vrchní soud však v neveřejném zasedání napadeným usnesením rozhodnutí městského soudu zrušil a stěžovatele ponechal ve vazbě. Podle vrchního soudu podání obžaloby zvýšilo v daném případě důvodnost podezření ze spáchání trestné činnosti stěžovatele a uvedl:

„Obviněný M. I. je však, v případě uznání viny, v současné chvíli reálně ohrožen trestem odnětí svobody v rámci trestní sazby od dvanácti do dvaceti let anebo výjimečným trestem. Na jedné straně zde ve prospěch žadatele o propuštění z vazby hovoří déletrvající vazební stíhání a nabízené sliby, záruky a probační dohled, na druhou stranu v jeho neprospěch hovoří již zmíněná hrozba vysokého trestu (srov. vícekráte zmiňovaný nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 566/03) ve spojení s obsahem výpovědi agenta policie, kdy se měl obviněný v minulosti zmínit o tom, že by v případě hrozícího vysokého trestu uprchl do zahraničí. Stížnostní soud upozorňuje na to, že se v dané věci nejedná o bagatelní trestnou činnost, vyjádření svědka stran možného útěku musí orgány činné v trestní řízení brát zcela vážně, a nikoli jako demagogickou polopravdu, jak se snaží zprostředkovaný výrok obviněného banalizovat obhajoba, přičemž je zcela nepodstatné, že ostatní obvinění z této trestné činnosti, kteří by snad měli být více v organizování trestné části zainteresováni, jsou stíháni nevazebně. Z uvedených důvodů se přiklonil stížnostní soud na stranu odůvodněných obav státního zástupce jako stěžovatele, když mimo to, že shledal důvod vazby podle § 67 písm. a) tr. ř., tedy obavu, že by obviněný v případě propuštění z vazby mohl uprchnout, neboť mu hrozí opravdu vysoký trest odnětí svobody, neshledal dostatečnými nabízené záruky za další chování obviněného, jeho slib a nabízený probační dohled.“

Sbirka_nalezu-82.indd 730 29.3.18 12:42

II. Argumentace stran

10. Podle stěžovatele nejsou pro jeho vazbu žádné zákonné důvody a upozorňuje na to, že jeho spoluobžalovaní ze stejných trestných činů jsou stíháni na svobodě, a to včetně údajného (podle obžaloby) organizátora a iniciátora teroristického útoku. Svou vazbu také považuje za nadměrně dlouhou. Vedle shledání porušení svých základních práv vrchním soudem žádá, aby Ústavní soud přikázal jeho propuštění na svobodu.

11. Pokud jde o konkrétní skutkové námitky proti své vazbě, tak stěžovatel opakuje důvody, které uvedl v podáních vazebním soudům (viz bod 6 výše). Stěžovatel také namítá, že se vrchní soud nijak nevypořádal s argumenty obhajoby a odůvodnění napadeného usnesení je paušální a strohé. Vrchní soud ani nijak nevysvětlil, proč na rozdíl od městského soudu nenahradil vazbu příslušnými zárukami.

12. Vrchní soud v Praze navrhl ústavní stížnost odmítnout jako zjevně neopodstatněnou. Odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí, které považuje za dostatečné.

13. Městský soud v Praze pouze odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí.

14. Městské státní zastupitelství v Praze ve svém vyjádření navrhlo ústavní stížnost zamítnout. Podle něj pro útěkovou vazbu stěžovatele existují dostatečné důvody a nelze ji nahradit opatřeními podle § 73 trestního řádu. Přitom zopakovalo okolnosti a argumenty svědčící pro ponechání stěžovatele ve vazbě ze svých předchozích podání obecným soudům (viz bod 7 výše). Dodalo, že odůvodnění napadeného rozhodnutí je dostatečné, a to především ve spojitosti s předchozími vazebními rozhodnutími ve věci stěžovatele.

III. Hodnocení Ústavního soudu

A. Obecné principy

15. Ústavní soud ve vazebních věcech rozhoduje konstantně tak, že takovým rozhodnutím musí být věnována mimořádná pozornost vzhledem k tomu, že se jedná o výrazný zásah do osobní svobody jednotlivce. Rozhodování o vazbě je rozhodováním o osobní svobodě jednotlivce, která představuje v demokratickém a právním státě jednu z nejdůležitějších hodnot. Vazba představuje významný zásah do života obviněného, neboť jej izoluje od jeho rodinného a sociálního prostředí a nezřídka jej stigmatizuje, což má pro něj závažné sociální, psychologické, ale rovněž ekonomické důsledky, spočívající v pozbytí možnosti pracovat a tím i zdroje příjmů. Držení ve vazbě může také sloužit jako prostředek nátlaku na obviněného, aby se dosáhlo jeho doznání. Výjimečnost tohoto zajišťujícího institutu je dána především tím, že zbavuje svobody a vystavuje výše popsaným negativním

Sbirka_nalezu-82.indd 731 29.3.18 12:42

dopadům osobu presumovaně nevinnou před definitivním zjištěním viny [viz nález sp. zn. III. ÚS 1301/13 ze dne 15. 12. 2015 (N 212/79 SbNU 419), body 19 až 21]. Soudy tedy nemohou k uvalení či ponechání jednotlivce ve vazbě přistupovat lehkovážně bez zohlednění všech relevantních okolností týkajících se konkrétního obvinění a konkrétní osoby.

16. Jak vyplývá i z judikatury Evropského soudu pro lidská práva, kterou Ústavní soud ve své rozhodovací praxi převzal, každá vazba musí být vždy založena na relevantních a dostatečných důvodech [nález sp. zn. I. ÚS 980/14 ze dne 18. 6. 2014 (N 125/73 SbNU 887), bod 43]. Obecně ve vazebních rozhodnutích je potřeba zhodnotit všechny okolnosti svědčící pro i proti omezení osobní svobody jednotlivce, což musí být náležitě a pečlivě odůvodněno. Ústavní soud v minulosti opakovaně uvedl, že povšechné a obecné odůvodnění rozhodnutí, jímž je omezena osobní svoboda, není v souladu s ústavním pořádkem České republiky [nález sp. zn. I. ÚS 1348/07 ze dne 7. 7. 2008 (N 124/50 SbNU 79)]. Z odůvodnění vazebních rozhodnutí musí být zřejmé, že se soud náležitě zabýval všemi relevantními okolnostmi.

17. Aby soud dostál ústavněprávnímu požadavku zdrženlivosti ve vazebních věcech a imperativu maximální šetrnosti k právům obviněného, musí výslovně, přehledně a logicky vysvětlit, ze kterých konkrétních skutečností vyplývá obava, že se obviněný bude chovat způsobem uvedeným v § 67 písm. a) až c) trestního řádu, a to za podmínek stanovených v dovětku tohoto ustanovení [nález sp. zn. I. ÚS 1115/09 ze dne 15. 4. 2010 (N 85/57 SbNU 137); k požadavkům na náležité odůvodnění srovnej také nález sp. zn. I. ÚS 980/14 ze dne 18. 6. 2014 (N 125/73 SbNU 887), body 38 až 41 a odkazy tam uvedené]. Přitom opakované používání stereotypních formulací v rozhodnutích soudů o prodloužení vazby vzbuzuje podezření, že se rozhodující orgány dostatečně nezabývaly konkrétními okolnostmi a nereagovaly na argumenty obviněného. Soudy rozhodující o vazbě sice nejsou povinny se ve svých rozhodnutích vypořádat jednotlivě s každým argumentem uplatněným obviněným nebo jeho obhájcem, měly by však reagovat adekvátním způsobem na všechna tvrzení, která jsou způsobilá zpochybnit oprávněnost dalšího trvání vazby. Porušení práva na osobní svobodu může spočívat zvláště v tom, že soud pouze zopakuje důvody uváděné v počáteční fázi vazby, aniž by náležitě vysvětlil, proč je trvání vazby i nadále nezbytné [nález sp. zn. I. ÚS 2665/13 ze dne 12. 12. 2013 (N 217/71 SbNU 545), body 24 až 25 a odkazy tam uvedené].

18. V rámci posuzování tzv. vazebních rozhodnutí obecných soudů je Ústavní soud oprávněn zasáhnout tehdy, shledá-li, že rozhodnutí obecného soudu o vazbě není podloženo zákonným důvodem, nebo jestliže jsou tvrzené důvody vazby v extrémním rozporu se zjištěným skutkovým stavem, nebo když rozhodnutí není odůvodněno poukazem na konkrétní

Sbirka_nalezu-82.indd 732 29.3.18 12:42

skutečnosti. Výklad „konkrétních skutečností“ odůvodňujících vazbu ve smyslu § 67 trestního řádu je především věcí obecných soudů. Ty musí při znalosti skutkových okolností v dané fázi trestního řízení posoudit, zda další trvání vazby je opatřením nezbytným pro dosažení účelu trestního řízení a zda tohoto účelu nelze dosáhnout jinak ani při vynaložení veškerého úsilí a prostředků ze strany orgánů činných v trestním řízení [nález sp. zn. II. ÚS 897/08 ze dne 12. 8. 2008 (N 139/50 SbNU 235), bod 19].

19. Judikatura Ústavního soudu konkrétně k útěkové vazbě je bohatá. Její principy lze shrnout následovně. V nálezu sp. zn. III. ÚS 566/03 ze dne 1. 4. 2004 (N 48/33 SbNU 3), který byl následně reprodukován v řadě dalších rozhodnutí, Ústavní soud konstatoval, že hrozba vysokým trestem může založit důvodnost obavy před vyhýbáním se trestnímu stíhání a tím naplnění důvodnosti vazby podle § 67 písm. a) trestního řádu. Musí se však jednoznačně jednat o konkrétní hrozbu vysokého trestu, tedy hrozbu podloženou jedinečnými specifickými okolnostmi spáchaného skutku ve spojení s dalšími aspekty dané trestní věci, a to v rámci rozpětí trestní sazby stanovené trestním zákonem. Typová (toliko objektivní) hrozba vysokého trestu sama o sobě bez dalšího pro naplnění citovaného vazebního důvodu není dostačující. Hrozbou vysokým trestem je, pokud lze předpokládat uložení trestu odnětí svobody ve výši nejméně kolem osmi let (nález sp. zn. IV. ÚS 3294/09 ze dne 17. 5. 2011 (N 93/61 SbNU 447), body 12 až 13; nález sp. zn. I. ÚS 2208/13 ze dne 11. 12. 2013 (N 215/71 SbNU 517), body 28 až 29; nález sp. zn. I. ÚS 2665/13 ze dne 12. 12. 2013 (N 217/71 SbNU 545), bod 15]. Avšak ani tuto judikaturu nelze chápat jako „bianko šek“, do kterého stačí vepsat odhad možného budoucího trestu za konkrétní stíhanou věc ve výši nejméně osm let odnětí svobody, a na jeho základě pak odůvodnit vzetí do vazby nebo následné ponechání ve vazbě, bez přihlédnutí k dalším konkrétním okolnostem posuzované věci [viz nález sp. zn. I. ÚS 603/07 ze dne 7. 6. 2007 (N 95/45 SbNU 353), bod 20; nález sp. zn. I. ÚS 2208/13 ze dne 11. 12. 2013 (viz výše), bod 30; nález sp. zn. I. ÚS 980/14 ze dne 18. 6. 2014 (N 125/73 SbNU 887), bod 42; nález sp. zn. II. ÚS 2086/14 ze dne 16. 9. 2014 (N 170/74 SbNU 469), bod 25; či nález sp. zn. I. ÚS 2876/15 ze dne 9. 12. 2015 (N 210/79 SbNU 399), bod 17].

20. Podle dosavadní judikatury Ústavního soudu musí soud v první řadě zvážit případné námitky obviněného, který má právo prokazovat za těchto okolností existenci konkrétních skutečností (silných důvodů), jež důvodnou obavu z následků uvedených v § 67 písm. a) trestního řádu eliminují, a vylučují tak aplikaci předmětného vazebního důvodu. Může jimi být zejména míra celkové uspořádanosti životních poměrů obviněného, mobilita daná jeho zdravotním stavem, rozsah jeho místně založených citových a prozatím (nejen hmotně) řádně a především dlouhodobě plněných zaopatřovacích vazeb, rámec jím dosud sdíleného společensky konformního

Sbirka_nalezu-82.indd 733 29.3.18 12:42

jednání ve spojení s možnými zárukami ze strany jiných subjektů apod. To vše musí být přirozeně nahlíženo ve vzájemných souvislostech se zřetelem na konkrétní okolnosti případu [nález sp. zn. I. ÚS 2208/13 ze dne 11. 12. 2013 (N 215/71 SbNU 517), bod 31; či nález sp. zn. I. ÚS 2665/13 ze dne 12. 12. 2013 (viz výše), bod 16].

21. Druhým faktorem klíčovým pro posouzení důvodnosti dalšího trvání vazby je plynutí času. Musí být brán zřetel na tzv. doktrínu zesílených důvodů. Obecné soudy jsou povinny respektovat požadavek nezbytnosti existence zesílených důvodů pro trvání vazby, jinak nelze pokračující omezení osobní svobody, byť k uvalení vazby mohlo dojít na základě důvodného podezření, aprobovat. Konkrétní skutečnosti zakládající důvodnost vazby v počáteční fázi trestního stíhání mohou během trvání vazby ztrácet na významu či přesvědčivosti a pro ospravedlnění dalšího trvání zbavení osobní svobody obviněného ve vazbě už nemusí postačovat. Konkrétně vzato: trvání podezření daného trestného činu s hrozbou konkrétní výše trestu je podmínkou *sine qua non* pro zákonnost pokračování vazby, ale po určité době samo o sobě nepostačuje. V takových případech musí soud zjistit, zda existují jiné relevantní a dostačující důvody předložené orgány činnými v trestním řízení, které by ospravedlnily toto pokračující odnětí svobody. Riziko uprchnutí nebo skrývání se obviněného za účelem vyhnutí se trestnímu stíhání nebo trestu po případném propuštění z vazby na svobodu nemůže být v případě dlouhotrvající vazby založeno výlučně na skutečnosti, že obviněnému hrozí vysoký trest. Delší trvání vazby musí být ospravedlněno dalšími závažnými konkrétními důvody, které vylučují nahrazení vazby jiným opatřením podle trestního řádu [nález sp. zn. I. ÚS 2208/13 ze dne 11. 12. 2013 (viz výše), bod 32; nález sp. zn. I. ÚS 2665/13 ze dne 12. 12. 2013 (N 217/71 SbNU 545), bod 22; nález sp. zn. I. ÚS 185/14 ze dne 10. 4. 2014 (N 56/73 SbNU 119); nález sp. zn. I. ÚS 980/14 ze dne 18. 6. 2014, bod 43].

B. Aplikace těchto principů na nyní projednávaný případ

22. V kontextu nyní posuzovaného případu Ústavní soud v prvé řadě, a to již opakovaně [viz např. nález sp. zn. I. ÚS 1694/14 ze dne 28. 7. 2014 (N 146/74 SbNU 241)], odmítá nesprávný výklad své judikatury, který v tomto případě učinily Obvodní soud pro Prahu 5, Městský soud v Praze, Vrchní soud v Praze i Městské státní zastupitelství v Praze, že by snad hrozba trestu nad osm let odnětí svobody sama o sobě byla dostatečným důvodem pro vzetí obviněného do útěkové vazby a o to méně snad dostatečným důvodem pro jeho dlouhodobé držení ve vazbě.

23. Stěžovatel je obviněn z trestného činu přípravy teroristického útoku, pro který trestní zákoník stanoví sazbu odnětí svobody na dvanáct až dvacet let nebo i výjimečný trest. Vrchní soud bez bližšího odůvodnění

Sbirka_nalezu-82.indd 734 29.3.18 12:42

uvedl, že stěžovateli tento trest „reálně“ hrozí. Vzhledem k tomu, že stěžovatel je obžalován z přípravy zločinu, tak je třeba vzít také v potaz možnost mimořádného snížení trestu odnětí svobody ve smyslu § 58 odst. 5 trestního zákoníku. To zvláště pokud podle znaleckého posudku je u stěžovatele prognóza resocializace reálná, stěžovatel není agresivní osobou a v minulosti byl odsouzen pouze jednou za výtržnictví, kdy k jeho osvědčení došlo již v roce 2007. Podle Ústavního soudu si skutkové okolnosti případu vyžadovaly bližší odůvodnění reálnosti takto vysokého trestu. Soudy totiž musí jasně vysvětlit, že u obviněného se jedná o konkrétní hrozbu vysokého trestu, jak vyžaduje ustálená judikatura Ústavního soudu [viz také nález sp. zn. I. ÚS 1694/14 ze dne 28. 7. 2014 (N 146/74 SbNU 241), ve kterém Ústavní soud uvedl, že vazební soud musí po podání obžaloby znovu pečlivě vyhodnotit a odůvodnit, zda za dané důkazní situace stále reálně hrozí uložení vysokého trestu odnětí svobody], a nikoliv pouze typovou trestní sazbu.

24. Jak však vyplývá z výše zmíněné ustálené judikatury Ústavního soudu, ani hrozba konkrétního vysokého trestu nestačí, pokud dotčená osoba namítá existenci konkrétních relevantních skutečností, jež důvodnou obavu z následků uvedených v § 67 písm. a) trestního řádu eliminují. Soudy musí vždy tyto případné námitky obviněného pečlivě zvážit a případně odůvodnit, proč obavy z útěku dostatečně nesnižují. To platí zvláště pro vazbu déletrvající, což nastalo v nynějším případě, kdy v době rozhodování vrchního soudu byl stěžovatel ve vazbě již třináct měsíců.

25. Obecné soudy v rozhodnutích o vazbě stěžovatele opakovaně zdůrazňují výšku hrozícího trestu, která však sama o sobě déletrvající vazbu odůvodnit nemůže. Jejich odůvodnění jsou převážně kopírováním odůvodnění předchozích rozhodnutí, aniž by dostatečným způsobem reagovala na jednotlivé relevantní argumenty předložené stěžovatelem v žádostech o propuštění a v jeho stížnostech. Ústavní soud tyto opakující se formulace, které nereagují na konkrétní argumenty stěžovatele, nemůže aprobovat. Vazební rozhodnutí v případu stěžovatele spíše nasvědčují tomu, že obecné soudy se nedostatečně zabývaly konkrétními okolnostmi případu a osobou stěžovatele a podstatná pro ně byla pouze skutečnost, že stěžovateli hrozí vysoký trest odnětí svobody. Ze všech dosavadních rozhodnutí o vazbě je to pouze Městský soud v Praze, který se ve svém rozhodnutí z 29. 4. 2016 podrobněji věnuje konkrétní osobě stěžovatele a dospívá k závěru, že jej lze z vazby propustit.

26. Toto rozhodnutí bylo změněno napadaným usnesením vrchního soudu pouze s odkazem na výši trestu, která stěžovateli hrozí a vyjádření jednoho z policejních agentů, že v případě hrozby vysokého trestu by stěžovatel uprchl do zahraničí. Vrchní soud se však nijak nevypořádal s konkrétními argumenty stěžovatele, resp. městského soudu, že hrozba útěku a skrývání se není reálná, resp. lze ji nahradit instituty předvídanými § 73

Sbirka_nalezu-82.indd 735 29.3.18 12:42

trestního řádu. Vrchní soud se nijak nevypořádává s tvrzením stěžovatele, že o svém útěku do zahraničí se nikdy nezmiňoval, že svědectví policisty je pouze tzv. svědectví z doslechu, že stěžovatel nemluví žádnou cizí řečí atd. (viz body 6 a 8 výše). Toto rozhodnutí navíc vrchní soud vydal, na rozdíl od městského soudu, v neveřejném zasedání bez osobní účasti stěžovatele.

27. Ústavní soud uznává, že výpověď policejního agenta, pokud byla dostatečně konkrétní a důvěryhodná, mohla být důvodem pro uvalení útěkové vazby na počátku trestního řízení ve spojení s výší hrozícího trestu. Těžko však tato zcela obecná zmínka spoluobžalovaného policejnímu agentovi může odůvodnit dlouhotrvající vazbu. Je povinností orgánů činných v trestním řízení důvodnost vazby průběžně prověřovat, což zahrnuje i ozřejmování skutkových okolností svědčících pro útěk, či naopak proti němu. Důvody, které opravňují soud učinit závěr, že tu je skutečné nebezpečí útěku v případě vzetí do vazby, již nemusí postačovat po dalších měsících vyšetřování. Rozhodnutí o vzetí do vazby se často přijímá ihned po zahájení vyšetřování a soud o něm musí rozhodnout ve lhůtě dvaceti čtyř hodin. Standard prokázání nebezpečí útěku tedy nemůže být nereálně vysoký. Na počátku může například postačovat, že obžalovanému hrozí konkrétní vysoký trest a má osobní kontakty v cizině, kde již v minulosti pobýval. Oproti tomu v případě dlouhodobé vazby již lze vyžadovat, aby orgány činné v trestním řízení přišly s konkrétními důkazy, že útěk skutečně hrozí. Stěžovatel, který je ve vazbě již přes rok, vznesl řadu relevantních argumentů proti svému útěku, s kterými se však vrchní soud v napadeném usnesení nijak nevypořádává, a orgány činné v trestním řízení s žádnými konkrétními důkazy prokazujícími, že stěžovatel uprchne do zahraničí, nepřišly.

28. Je třeba zdůraznit, co již ve svém usnesení částečně uvedl městský soud. Stěžovatel je bezúhonná osoba; do doby vzetí do vazby řádně pracoval v zaměstnaneckém poměru s kladným hodnocením zaměstnavatele; bydlel na konkrétní adrese; má v Česku dobré rodinné vazby; jeho sestra se za něj zaručila; v zahraničí byl pouze na Slovensku a Rakousku (a to v doprovodu policejních agentů); neumí žádný cizí jazyk a nebylo zjištěno, že by disponoval dostatečnými finančními prostředky pro své skrývání. K místu pobytu stěžovatele Ústavní soud dodává, že skutečnost, že stěžovatel žil na jiné adrese než trvalého bydliště, není sama o sobě žádnou závadou a nelze z ní izolovaně dovozovat pro stěžovatele cokoliv negativního. Jak Ústavní soud již konstatoval, platný právní řád nikde nezakládá povinnost zdržovat se na adrese trvalého pobytu a je zcela běžným jevem žít trvale jinde, než kde je člověk registrován k trvalému pobytu [nález sp. zn. I. ÚS 1694/14 ze dne 28. 7. 2014 (N 146/74 SbNU 241)]. Všechny tyto faktory tedy svědčí proti útěkové vazbě u stěžovatele a oproti nim stojí v napadeném usnesení pouze délka hrozícího trestu a výpověď policejního agenta o informaci z druhé roky, že by stěžovatel v případě hrozícího trestního stíhání

Sbirka_nalezu-82.indd 736 29.3.18 12:42

uprchl do Španělska, která je však čistě obecná a není nijak konkretizována. Podle Ústavního soudu nejde o důvody, které v případě vazby trvající již více než rok mohou převážit důvody svědčící proti útěkové vazbě u stěžovatele. Útěková vazba stěžovatele tedy není v napadeném usnesení dostatečně odůvodněna.

29. Ústavní soud se také nemůže nepozastavit nad skutečností, že žádný z vazebních soudů se nijak nevypořádal s konstantní námitkou stěžovatele vedenou proti jeho trestnímu stíhání, že žádný trestný čin nespáchal a že je obětí policejní provokace. To i přesto, že trvající důvodné podezření o tom, že daný skutek byl spáchán a má všechny znaky trestného činu, je podmínkou *sine qua non* pro zákonnost jakékoliv vazby. Je zřejmé, že otázka, zda nedošlo k nedovolené policejní provokaci, bude předmětem zkoumání v hlavním líčení a nelze očekávat, že o ni komplexně a jednoznačně rozhodne vazební soud. Přesto nelze připustit, aby obviněná osoba byla vzata do vazby a takto podstatným způsobem bylo zasaženo do jejích základních práv, i když se stala obětí policejní provokace. I vazební soud se tedy otázkou, zda obviněný nebyl obětí policejní provokace, musí zabývat. Pokud se rozhodne vazbu uvalit, musí být na určitém stupni pravděpodobnosti, na kterém se rozhodnutí o vazbě obecně zakládají [viz např. nález sp. zn. I. ÚS 1694/14 ze dne 28. 7. 2014 (N 146/74 SbNU 241); nález sp. zn. II. ÚS 2086/14 ze dne 16. 9. 2014 (N 170/74 SbNU 469), bod 19], přesvědčen, že k nepřípustné policejní provokaci nedošlo. Tyto své úvahy musí také uvést v odůvodnění svého rozhodnutí.

30. Vzhledem k tomu, že o vině stěžovatele dosud rozhodnuto nebylo a trestní řízení probíhá, Ústavní soud se vysloví pouze obecně k institutu policejního agenta. Tento institut je bezpochyby legitimním nástrojem proti závažné trestné činnosti. Nicméně podmínky pro jeho použití jsou velmi přísné. Meze ingerence Policie České republiky do průběhu jednání, které je posléze kriminalizováno, Ústavní soud konstruoval především v nálezu sp. zn. III. ÚS 597/99 ze dne 22. 6. 2000 (N 97/18 SbNU 345) a nálezu sp. zn. III. ÚS 291/03 ze dne 6. 6. 2006 (N 115/41 SbNU 427). Zde Ústavní soud uvedl, že je nepřípustným porušením čl. 39 Listiny, pakliže jednání státu (policie) se stává součástí skutkového děje, celé posloupnosti úkonů, z nichž se trestní jednání skládá (např. provokace či iniciování trestného činu, jeho dokonání apod.). Nepřípustný je takový zásah státu do skutkového děje, jenž ve své komplexnosti tvoří trestný čin, resp. takový podíl státu na jednání osoby, jehož důsledkem je trestní kvalifikace tohoto jednání. Je nepřípustné, aby policejní orgány jako orgány státu naváděly jiného ke spáchání trestné činnosti, posilovaly jeho vůli spáchat trestný čin či mu jakoukoli formou pomáhaly.

31. Podobně se k ingerenci policie do skutkového děje staví i judikatura Evropského soudu pro lidská práva. Aby nešlo o zakázanou provokaci,

Sbirka_nalezu-82.indd 737 29.3.18 12:42

musí policejní agenti pouze sledovat probíhající jednání, ke kterému by došlo i bez jejich přispění (viz zejména rozsudek ESLP ve věci *Teixeira de Castro proti Portugalsku* ze dne 9. 6. 1998 č. 25829/94 či *Ramanauskas proti Litvě* ze dne 5. 2. 2008 č. 74420/01). Obdobně ustálená judikatura Nejvyššího soudu za nepřípustnou policejní provokaci považuje aktivní činnost policie, která směřuje k podněcování určité osoby (fyzické či právnické) ke spáchání konkrétního trestného činu s cílem získat usvědčující důkazy a vyvolat její trestní stíhání a jejímž důsledkem je vzbuzení úmyslu spáchat trestný čin podněcovanou osobou, ačkoliv předtím tato osoba žádný takový úmysl neměla (usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 8. 2015 sp. zn. 11 Tdo 730/2015 a odkazy tam uvedené).

32. Jinými slovy, není možné, aby někdo byl odsouzen za čin, který spáchal proto, že k němu byl policistou podnícen, naveden, přesvědčen, donucen nebo přemluven. Policisté nesmí vytvořit úmysl spáchat konkrétní trestný čin u osoby, u které původně úmysl k takovému činu nebyl. Takové odsouzení by bylo možno považovat za „hluboce urážející pro běžný pojem spravedlnosti" [*R. v. Loosely*, rozsudek Sněmovny lordů ze dne 25. 10. 2001 č. (2001) UKHL 53, § 25, 53 a 99]. Oproti tomu není problematické, pokud policista pouze vytvoří pro obviněného možnost spáchat trestný čin, například tím, že u něj poptá prodej zakázaného předmětu. Jde sice také o aktivní jednání policisty, ale podstatné zde je, že obviněný by trestný čin spáchal i bez přispění policisty, kontraktantem by pouze byla jiná osoba. Policie v takovém případě pouze vytvořila zcela běžné, nijak výjimečné podmínky pro spáchání trestného činu.

33. Tyto otázky budou dozajista obecné soudy pečlivě zkoumat v probíhajícím trestním řízení proti stěžovateli. Bylo však povinností soudů stěžovatelův argument ohledně nepřípustné policejní provokace posoudit i v případě rozhodování o vazbě stěžovatele, byť nikoliv tak pečlivě jako při rozhodování o jeho vině.

34. Ústavní soud tedy z výše uvedených důvodů uzavírá, že napadené rozhodnutí vrchního soudu neobstojí již z důvodu nedostatečného odůvodnění útěkové vazby. Je však nutno dodat, že i kdyby v případě stěžovatele byly dány důvody útěkové vazby, tak se Ústavní soud ztotožňuje s rozhodnutím městského soudu, že vazbu lze nahradit opatřeními ve smyslu § 73 trestního řádu. Proto Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb., ústavní stížnosti stěžovatele vyhověl, neboť shledal, že Vrchní soud v Praze porušil právo stěžovatele na osobní svobodu zakotvené v čl. 8 odst. 1 a 5 Listiny. Podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu tedy Ústavní soud zrušil napadené usnesení vrchního soudu.

Sbirka_nalezu-82.indd 738 29.3.18 12:42

35. Co se týče žádosti stěžovatele, aby Ústavní soud nařídil jeho propuštění z vazby, tak je nutno uvést, že pravomoc Ústavního soudu při posuzování ústavní stížnosti je upřesněna v § 82 odst. 3 zákona o Ústavním soudu. Z uvedeného ustanovení nelze dovodit oprávnění rozhodnout o propuštění stěžovatele z vazby. K takovému rozhodnutí je oprávněn pouze příslušný orgán činný v trestním řízení. Proto Ústavnímu soudu nezbylo, než v této části ústavní stížnost odmítnout jako návrh, k jehož projednání není příslušný [§ 43 odst. 1 písm. d) zákona o Ústavním soudu; shodně viz např. nález sp. zn. IV. ÚS 3028/14 ze dne 17. 12. 2014 (N 232/75 SbNU 589)].

Sbirka_nalezu-82.indd 739 29.3.18 12:42

Sbirka_nalezu-82.indd 740 29.3.18 12:42

Č. 179

K zamítnutí návrhu na vklad práva do katastru nemovitostí

K principu autonomie vůle a smluvní svobody a k výkladu právních úkonů

Nerespektování zásady *potius valeat actus quam pereat* představuje tzv. kvalifikovanou vadu, která má za následek porušení ústavnosti. Nedošlo-li teleologickým výkladem k odstranění nesouladu mezi návrhem na vklad a obsahem předložené smlouvy, což vedlo k zamítnutí návrhu na vklad, dochází k porušení práva na ochranu vlastnictví zaručeného v čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, a to omezením dispozičního oprávnění, které je jeho imanentní součástí.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Josefa Fialy (soudce zpravodaj) a soudců Jana Filipa a Radovana Suchánka – ze dne 20. září 2016 sp. zn. III. ÚS 212/16 ve věci ústavní stížnosti ALKADO, spol. s r. o., se sídlem Mezírka 775/1, Brno, zastoupené JUDr. PhDr. Jaromírem Saxlem, advokátem, se sídlem Údolní 33, Brno, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. října 2015 č. j. 21 Cdo 3539/2015-82 o odmítnutí stěžovatelčina dovolání pro nepřípustnost, proti rozsudku Vrchního soudu v Olomouci ze dne 14. května 2015 č. j. 5 Co 12/2015-64, kterým bylo potvrzeno rozhodnutí soudu prvního stupně, a proti rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 28. ledna 2015 č. j. 35 C 8/2013-37, jímž byla zamítnuta stěžovatelčina žaloba, kterou se domáhala povolení vkladu vlastnického práva k rozestavěné budově, za účasti Nejvyššího soudu, Vrchního soudu v Olomouci a Krajského soudu v Brně jako účastníků řízení a Ing. Radovana Slavíka jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 6. října 2015 č. j. 21 Cdo 3539/2015-82, rozsudkem Vrchního soudu v Olomouci ze dne 14. května 2015 č. j. 5 Co 12/2015-64 a rozsudkem Krajského soudu v Brně ze dne 28. ledna 2015 č. j. 35 C 8/2013-37 bylo porušeno stěžovatelčino právo na ochranu vlastnického práva zaručené v čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. října 2015 č. j. 21 Cdo 3539/2015-82, rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 14. května

Sbirka_nalezu-82.indd 741 29.3.18 12:42

2015 č. j. 5 Co 12/2015-64 a rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 28. ledna 2015 č. j. 35 C 8/2013-37 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ze spisu Krajského soudu v Brně (dále jen „krajský soud") sp. zn. 35 C 8/2013 Ústavní soud zjistil, že dne 26. 3. 2013 podala stěžovatelka žalobu, kterou se domáhala povolení vkladu vlastnického práva k rozestavěné budově na pozemku parc. č. X1 a parc. č. X2 v katastrálním území Líšeň. V žalobě, kromě jiného, uváděla, že postupem Katastrálního úřadu pro Jihomoravský kraj, Katastrální pracoviště Brno-město (dále jen „katastrální úřad") byla, společně s dalším účastníkem vkladového řízení, zkrácena na svých právech. Popsala průběh vkladového řízení před katastrálním úřadem a zdůraznila, že jeho postup se dotýká základních práv zaručených Listinou základních práv a svobod (dále jen „Listina"), a to práva vlastnického, jehož inherentní součástí je právo nakládat s majetkem *(ius disponendi)*. Podle ní jsou převody vlastnického práva ovládané zásadami svobodné dispozice a smluvní volnosti. Stát má dbát na to, aby do soukromoprávní sféry nezasahoval nepřiměřeným způsobem, aby se vrchnostenská role státních orgánů v této oblasti neprosazovala na úkor svobodné vůle občanů a aby občané byli omezováni ve výkonu svých základních práv co nejméně. Zdůraznila, že vůle obou účastníků je nesporná a naprosto shodná a tato vůle byla správnímu orgánu účastníky deklarována, přesto jim nebylo umožněno realizovat převod vlastnického práva. Zamítavé stanovisko podle ní vyplývá z přehnaně a jednostranně formalistického výkladu zákona, odkazuje na vybrané judikáty ohledně výkladu smluv a označování nemovitostí v listinách. Stěžovatelka akcentuje, že z hlediska stavu zápisu v katastru nemovitostí jde o jednu rozestavěnou budovu postavenou na dvou pozemcích, že vůlí navrhovatelů byl a je převod vlastnického práva k této budově, byť je tato jedna budova v kupní smlouvě označena i v množném čísle (z hlediska stavebně-technického je tvořena dvěma částmi, a to stavbou hlavní na pozemku parc. č. X1 a přístavbou na pozemku parc. č. X2). Připomíná, že předmět převodu je v předložené kupní smlouvě i v návrhu na vklad dostatečně individualizován, a tudíž je nezaměnitelný. Na listu vlastnictví uvedeném v kupní smlouvě i v návrhu na vklad je zapsána pouze jedna stavba, a to právě rozestavěná budova na obou pozemcích, přičemž z kupní smlouvy i z návrhu jednoznačně vyplývá vůle převést rozestavěnou budovu na těchto pozemcích postavenou, a to jako celek, byť je zmíněna v množném čísle.

Sbirka_nalezu-82.indd 742 29.3.18 12:42

2. K žalobě stěžovatelka přiložila kupní smlouvu ze dne 11. 12. 2012, v níž byl předmět smlouvy vymezen (s odkazem na LV č. Y pro katastrální území Líšeň) takto:

– rozestavěná budova na pozemku parc. č. X2,
– rozestavěná budova na pozemku parc. č. X1,
– pozemek parc. č. X1,
– pozemek parc. č. X2,
– pozemek parc. č. X3,
– pozemek parc. č. X4.

Kupní smlouva dále obsahuje projevy vůle účastníků prodat a koupit, a to odděleně jednak ohledně rozestavěné budovy na pozemku parc. č. X2 a rozestavěné budovy na pozemku parc. č. X1 (čl. I.3) a jednak čtyř pozemků (čl. I.4), sjednanou kupní cenu (samostatně na rozestavěné budovy a na pozemky), jakož i způsob úhrady a další obvyklé součásti. Dne 17. 12. 2012 byl u katastrálního úřadu podán návrh na vklad vlastnického práva k takto označeným nemovitostem. V průběhu vkladového řízení se účastníci společně vyjádřili k podkladům rozhodnutí, deklarovali v něm, že jejich vůle směřovala k převodu vlastnického práva k rozestavěné budově nacházející se na dvou pozemcích, byť je budova v kupní smlouvě označena v množném čísle.

3. Další přílohou žaloby bylo rozhodnutí katastrálního úřadu, kterým byl povolen vklad vlastnického práva k pozemkům a zamítnut návrh na vklad k rozestavěné budově. V odůvodnění katastrální úřad konstatoval popis převáděných nemovitostí v kupní smlouvě, v návrhu na vklad, skutečnost, že účastníci byli uvědoměni o tom, že vklad nelze povolit, neboť mu je na překážku stav zápisů v katastru, na což reagovali upřesněním návrhu tak, aby byl povolen a zapsán vklad k jedné rozestavěné budově. Tímto upřesněním ale vznikl nesoulad mezi návrhem a obsahem předložené smlouvy, kde jsou převáděny dvě rozestavěné budovy na dvou pozemcích, a proto návrh na vklad v této části zamítl pro nesoulad návrhu s obsahem předložené listiny.

4. Katastrální úřad, v postavení osoby zúčastněné na řízení, zdůraznil, že vůle smluvních stran převést jednu budovu je v rozporu s jazykovým projevem. Setrval na svém stanovisku, že na základě smlouvy je převáděno vlastnické právo ke dvěma budovám, což je v rozporu s údaji katastrálního operátu, proto nebylo možné návrhu na vklad vyhovět.

5. Krajský soud rozsudkem ze dne 28. 1. 2015 č. j. 35 C 8/2013-37 žalobu zamítl. V odůvodnění odmítl stěžovatelčiny námitky vůči postupu katastrálního úřadu předcházejícímu vydání rozhodnutí samotného, neboť jsou v rozporu s řízením podle páté části občanského soudního řádu. Optikou rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 2591/2008 o významu určitosti smlouvy pro třetí osoby krajský soud shledal, že nezainteresovaným

Sbirka_nalezu-82.indd 743 29.3.18 12:42

třetím osobám by z dikce posuzované smlouvy objektivně nevyplývalo, že je převáděna budova jediná, ale naopak zřetelně budovy dvě, což plyne z faktu, že převáděné rozestavěné budovy jsou ve smlouvě uváděny výlučně v plurálu. Dále vyslovil, že zamítavý výrok katastrálního úřadu nevykazuje znaky nepřípustného (přepjatého) právního formalismu, neboť rozdíl v počtu převáděných nemovitostí není rozdílem formálním, nýbrž věcným (materiálním). V závěru ještě uvedl, že katastrální úřad, který vkladový návrh zamítl, rozhodl o věci správně, proto soud žalobu jako nedůvodnou zamítl.

6. Stěžovatelka napadla rozsudek krajského soudu odvoláním. Vrchní soud v Olomouci (dále jen „vrchní soud") rozsudkem ze dne 14. 5. 2015 č. j. 5 Co 12/2015-64 rozsudek krajského soudu potvrdil, protože dospěl k závěru, že odvolání není důvodné. V odůvodnění sdělil, že z příslušných zákonných ustanovení jednoznačně vyplývá, že rozhodnutí katastrálního úřadu lze přezkoumávat žalobou podle ustanovení § 244 a násl. občanského soudního řádu a že je třeba pouze posoudit, zda katastrální úřad při zamítnutí návrhu na vklad postupoval v souladu s platnými právními předpisy. Posléze se vrchní soud ztotožnil se závěrem krajského soudu, že rozdíl v počtu převáděných nemovitostí není formálním nedostatkem, ale věcným nedostatkem, který brání vyhovění návrhu na vklad.

7. Proti rozsudku vrchního soudu podala stěžovatelka dovolání, jehož přípustnost odůvodňovala odchýlením se odvolacího soudu od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu, a to v otázce platnosti smlouvy o převodu vlastnického práva k nemovitým věcem s ohledem na označení předmětu převodu ve smlouvě. Z dalšího obsahu dovolání (strana třetí) lze usuzovat, že stěžovatelka namítá rozpornost rozsudku se závěry Nejvyššího soudu ve věci sp. zn. 30 Cdo 2591/2008 a upozorňuje na odchýlení od závěrů Ústavního soudu vyslovených v nálezu sp. zn. I. ÚS 222/2000 ze dne 19. 3. 2002 (N 32/25 SbNU 253) – na tento nález se odvolával i Nejvyšší soud v uvedeném rozsudku. V závěru dovolání stěžovatelka vyjádřila názor, že odůvodnění napadeného rozsudku je nepřezkoumatelné. Nejvyšší soud stěžovatelčino dovolání odmítl usnesením ze dne 6. 10. 2015 č. j. 21 Cdo 3539/2015-82 pro nepřípustnost, neboť napadený rozsudek v závěru, že navrhovaný vklad nebyl odůvodněn obsahem předložených listin, je v souladu s jeho ustálenou rozhodovací praxí, přičemž odkázal na řadu svých rozhodnutí. S pomocí odkazů na judikaturu odůvodnil i rozsah přezkumného oprávnění soudu ohledně platnosti kupní smlouvy.

II. Argumentace stěžovatelky

8. Stěžovatelka podanou ústavní stížností napadla v záhlaví konkretizovaná rozhodnutí obecných soudů pro zásah do jejích práv zajištěných v čl. 36 odst. 1 a čl. 11 odst. 1 Listiny. Z tohoto důvodu se domáhala zrušení napadených rozhodnutí.

Sbirka_nalezu-82.indd 744 29.3.18 12:42

9. V ústavní stížnosti stěžovatelka stručně popsala průběh a výsledek vkladového řízení a průběh řízení o povolení vkladu před obecnými soudy. Připouští, že v kupní smlouvě byl předmět převodu označen jako rozestavěná budova na pozemku parc. č. X1 a rozestavěná budova na pozemku parc. č. X2 v kat. ú. Líšeň, a polemizuje s odůvodněním zamítavých rozsudků. Krajskému soudu vytýká, že sice odkázal na rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 2591/2008, rozhodl však v rozporu s ním. Jak krajský soud, tak vrchní soud se podle stěžovatelky odchýlily od ustálené judikatury Nejvyššího soudu a Ústavního soudu, zejména připomíná nález Ústavního soudu ze dne 19. 3. 2002 sp. zn. I. ÚS 222/2000 (N 32/25 SbNU 253), v duchu jehož závěrů byl předmět převodu zjistitelný podle dalších identifikujících znaků i z celého obsahu právního úkonu jeho výkladem, v dané věci s odvoláním na list vlastnictví č. Y, na němž byla stěžovatelka zapsána jako vlastník jedné rozestavěné budovy postavené na dvou pozemcích. Nejvyššímu soudu stěžovatelka vytýká závěr, že rozsudek vrchního soudu je v souladu s ustálenou rozhodovací praxí dovolacího soudu, a odmítnutí dovolání posuzuje též optikou výše zmíněného nálezu Ústavního soudu.

10. Porušení základních práv stěžovatelka konkretizuje v závěru ústavní stížnosti a tvrdí, že ji nebylo umožněno nakládat se svým majetkem. Ačkoli vůle obou účastníků kupní smlouvy je nesporná, a tato vůle byla správnímu orgánu účastníky deklarována, z důvodu přepjatého formalismu nebylo umožněno realizovat převod vlastnického práva. Z napadeného rozhodnutí podle ní plyne, že dispozice s majetkem vyplývá z projevu vůle vlastníka pouze v případě, pokud se formalisticky ani v nejmenším neodchýlí od údajů z evidence vedené státem. Formalismus je údajně zvýrazněn skutečností, že specifičnost jednostupňového řízení před katastrálními úřady oslabuje postavení účastníků nestandardním potlačením apelačního principu, resp. reálné možnosti domáhat se řádného posouzení věci s využitím práva apelace. Na úplný závěr stěžovatelka ještě odkazuje na právní větu nálezu Ústavního soudu ze dne 21. 9. 1998 sp. zn. IV. ÚS 298/98 (N 102/12 SbNU 65).

III. Vyjádření účastníků

11. Ústavní soud si vyžádal vyjádření účastníků a vedlejšího účastníka řízení.

12. Nejvyšší soud odkázal na důvody uvedené v napadeném usnesení a zaujal stanovisko, že nepředstavují porušení stěžovatelčina práva na spravedlivý proces ani jejího práva na ochranu vlastnictví; navrhl, aby ústavní stížnost byla odmítnuta jako zjevně neopodstatněná.

13. Vrchní soud nepovažuje ústavní stížnost za důvodnou, odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí, vyjádřil přesvědčení, že nedošlo k porušení práva na soudní ochranu a že podstata ústavní stížnosti spočívá

Sbirka_nalezu-82.indd 745 29.3.18 12:42

v polemice s právními závěry obecných soudů; z těchto důvodů navrhl její zamítnutí.

14. Krajský soud uvedl, že respektuje nepřípustnost přepjatého formalismu, v daném případě však o něj nejde, neboť v napadeném rozsudku přesvědčivě vysvětlil, že posuzovaný problém je problémem materiálního, a nikoli formálního charakteru. Odmítl stěžovatelčinu argumentaci judikaturou, která se týká odlišných situací. Podle něj nejde o formální nedostatek některého z identifikačních údajů nemovitosti, nýbrž o materiální rozdíl v počtu převáděných nemovitostí, kdy z textu smlouvy by třetí osoby nebyly objektivně schopny dovodit, že namísto převodu dvou rozestavěných budov zamýšleli účastníci převést ve skutečnosti toliko budovu jedinou. Návrh na rozhodnutí o ústavní stížnosti krajský soud neformuloval.

15. Vedlejší účastník na výzvu k vyjádření nereagoval.

16. Vzhledem ke stručnosti a lapidárnosti vyjádření účastníků nebylo třeba je zasílat stěžovatelce na vědomí a k případné replice.

IV. Procesní předpoklady projednání ústavní stížnosti

17. Ústavní soud zkoumal splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, v němž byla vydána rozhodnutí napadená ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) a stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*), ústavní stížnost je tudíž přípustná.

V. Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti

18. Ústavní soud připomíná, že je soudním orgánem ochrany ústavnosti [čl. 83 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“)], který stojí mimo soustavu soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy), a že vzhledem k tomu jej nelze, vykonává-li svoji pravomoc tak, že na základě čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému soudnímu rozhodnutí, považovat za další, „superrevizní“ instanci v systému obecné justice, oprávněnou svým vlastním rozhodováním (nepřímo) nahrazovat rozhodování obecných soudů; jeho úkolem je „toliko“ přezkoumat ústavnost soudních rozhodnutí, jakož i řízení, které jejich vydání předcházelo. Vzhledem k tomu je nutno vycházet z pravidla, že vedení řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad „podústavního“ práva a jeho aplikace na jednotlivý případ jsou v zásadě věcí obecných soudů a o zásahu Ústavního soudu do jejich rozhodovací činnosti lze uvažovat za situace, kdy je jejich rozhodování stiženo vadami, které mají za následek porušení ústavnosti

Sbirka_nalezu-82.indd 746 29.3.18 12:42

(tzv. kvalifikované vady); z judikatury Ústavního soudu lze zjistit druhy a povahu takto významných vad.

19. Proces interpretace a aplikace tzv. podústavního práva bývá stižen takto relevantní vadou zpravidla tehdy, jestliže obecné soudy nezohlední správně (či vůbec) dopad některého ústavně zaručeného základního práva (svobody) na posuzovanou věc, nebo se dopustí – z hlediska spravedlivého procesu – neakceptovatelné „libovůle", spočívající buď v nerespektování jednoznačně znějící kogentní normy, nebo ve zjevném a neodůvodněném vybočení ze standardů výkladu, jenž je v soudní praxi respektován, resp. který odpovídá všeobecně akceptovanému (doktrinárnímu) chápání dotčených právních institutů [nález ze dne 25. 9. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 85/06 (N 148/46 SbNU 471)].

20. Ústavní soud po seznámení se se stěžovatelčinou argumentací a se spisem krajského soudu dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná, neboť obecné soudy při posuzování žaloby na povolení vkladu vlastnického práva, tj. návrhu vycházejícího z „podústavního" práva, uplatnily striktní a přepjatě formalistický náhled na soukromoprávní skutečnost (smlouvu) nerespektující autonomii vůle smluvních stran. Jejich závěr o neplatnosti ujednání ohledně zamýšleného převodu vlastnického práva k předmětné rozestavěné budově (v konečném důsledku vedoucí k údajnému nesouladu návrhu na vklad s obsahem předložených listin) neodpovídá povaze soukromoprávních vztahů a rozumné potřebě běžných soukromých občanských styků, které vyjadřuje pravidlo, že je namístě hledat spíše důvody pro platnost právního úkonu než pro jeho neplatnost (zásada *potius valeat actus quam pereat*). Respekt k této zásadě vyjádřil Ústavní soud např. v nálezu ze dne 14. 4. 2005 sp. zn. I. ÚS 625/03 (N 84/37 SbNU 157), *de lege lata* je zakotvena v § 574 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Postup soudů tak představuje tzv. kvalifikovanou vadu, která má za následek porušení ústavnosti, v tomto případě porušení práva na ochranu vlastnického práva zaručeného v čl. 11 odst. 1 Listiny, a to konkrétně omezením dispozičního oprávnění, které je jeho imanentní součástí.

21. V posuzované věci postupovaly soudy podle ustanovení § 244 a násl. občanského soudního řádu, která do něj byla zařazena novelou provedenou zákonem č. 151/2002 Sb., s účinností od 1. 1. 2003, jako doplněk k přezkumnému řízení prováděnému ve správním soudnictví podle soudního řádu správního (zákon č. 150/2002 Sb.). Podle těchto ustanovení rozhodují soudy ve věcech, v nichž předtím pravomocně rozhodl správní orgán v soukromoprávních věcech (§ 7 odst. 1 občanského soudního řádu), tj. v občanskoprávních, pracovních, rodinných a obchodních, a to na základě žaloby toho, kdo se cítí být rozhodnutím správního orgánu dotčen na svých právech. Účel této právní úpravy spočívá v poskytnutí přístupu k soudu tomu, jehož právo bylo dotčeno rozhodnutím správního orgánu,

Sbirka_nalezu-82.indd 747 29.3.18 12:42

což je souladné s ústavně zaručeným právem na spravedlivý proces, a tak se domoci ochrany vůči zásahům orgánů veřejné moci opravným prostředkem v řízení před nezávislým soudem. Smysl této regulace je založen na dosažení záměru, aby poté, co správní orgán v rámci své zákonné kompetence rozhodne soukromoprávní věc, mohl se ten, kdo takové rozhodnutí vnímá jako újmu na svém právu, obrátit na soud rozhodující ve věcech občanskoprávních, který pak rozhoduje znovu o věci samé (na rozdíl od předchozí regulace umožňující toliko zrušení napadeného rozhodnutí). V nálezu ze dne 23. 8. 2012 sp. zn. I. ÚS 2505/11 (N 142/66 SbNU 173) upozornil Ústavní soud na některé problematické souvislosti vznikající při aplikaci příslušných ustanovení na řízení o povolení vkladu do katastru nemovitostí, jež jsou ovlivněna povahou vkladového řízení, které je řízením solučním – jeho účastníci nemají protichůdné postavení, nejsou ve „sporu". Povaze tohoto řízení pak musí odpovídat i samotné hodnocení podmínek pro povolení vkladu, nerozhodno, zda před katastrálním úřadem nebo před soudem. Je proto úkolem orgánů veřejné moci, aby při hodnocení, zda jsou splněny zákonné podmínky pro povolení vkladu, v maximálně možné míře usilovaly o zjištění skutečné vůle jednajících osob, a to za použití vhodných interpretačních postupů.

22. Ve stěžovatelčině věci Ústavní soud shledal, že obecné soudy zmíněnou maximu nerespektovaly, neboť stranou jejich pozornosti zůstal teleologický výklad zaměřený na zkoumání účelu právního jednání a vycházející z předpokladu, že strany chtěly svým právním úkonem dosáhnout výsledku, který odpovídá jejich oboustranným zájmům a má způsobit žádaný účinek. K tomu bylo žádoucí vzít v úvahu, že ve smlouvě byl při identifikaci převáděných nemovitostí uveden i odkaz na příslušný list vlastnictví, na kterém byla evidována jedna rozestavěná budova na dvou pozemcích (pozn. v současné době je již evidována pouze na pozemku parc. č. X2). K takovému přístupu přímo vyzývalo ustanovení § 35 odst. 3 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, účinného v době uzavření smlouvy. Na jeho základě bylo možné jednoduchou myšlenkovou úvahou zjistit skutečnou vůli účastníků smlouvy o převodu jedné rozestavěné budovy situované tehdy na dvou z převáděných pozemků (a to i s přihlédnutím ke skutečnosti, že případná vůle převést dvě rozestavěné budovy by nekorespondovala objektivní realitě), a tak překlenout jazykový rozpor mezi návrhem na vklad a obsahem kupní smlouvy.

23. Z výše uvedených důvodů (viz zejména body 20. i. f. a 22.) Ústavní soud stěžovatelčině ústavní stížnosti vyhověl a napadená rozhodnutí zrušil podle § 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

Sbirka_nalezu-82.indd 748 29.3.18 12:42

Č. 180

K rozhodování soudu o stížnosti proti ponechání obviněného ve vazbě
K povinnosti soudu vypořádat se se všemi námitkami obviněného

Pokud stížnostní soud pochybením soudu prvního stupně neměl v době svého rozhodování písemné odůvodnění původně blanketně podané stížnosti proti usnesení o ponechání ve vazbě, a proto v odůvodnění rozhodnutí, kterým tuto stížnost zamítl, vůbec nevypořádal stížnostní námitky, porušil právo stěžovatele na spravedlivý proces a právo na osobní svobodu.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a soudců Ludvíka Davida a Jiřího Zemánka – ze dne 20. září 2016 sp. zn. II. ÚS 1820/16 ve věci ústavní stížnosti V. S., zastoupeného JUDr. Denisem Kašicynem, advokátem, se sídlem Kolínská 1722/16, Praha 3 – Vinohrady, proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 19. 5. 2016 sp. zn. 44 To 216/2016 o zamítnutí stěžovatelovy stížnosti proti rozhodnutí, jímž byl ponechán ve vazbě, za účasti Městského soudu v Praze jako účastníka řízení.

Výrok

I. Usnesením Městského soudu v Praze ze dne 19. 5. 2016 sp. zn. 44 To 216/2016 bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a právo na osobní svobodu podle čl. 5 odst. 4 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Toto rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení

1. Včasnou ústavní stížností se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví označeného usnesení Městského soudu v Praze, kterým byla zamítnuta jeho stížnost směřující proti rozhodnutí o jeho ponechání ve vazbě z důvodů podle ustanovení § 67 písm. a) a c) trestního řádu.

Sbirka_nalezu-82.indd 749 29.3.18 12:42

2. Z vyžádaného spisu zjistil Ústavní soud zejména následující skutečnosti.

3. Stěžovatel je vazebně stíhán pro zvlášť závažný zločin loupeže podle ustanovení § 173 odst. 1 a odst. 2 písm. a) trestního zákoníku v jednočinném souběhu se zvlášť závažným zločinem neoprávněného opatření, padělání a pozměnění platebního prostředku podle ustanovení § 234 odst. 1 a odst. 4 písm. a) trestního zákoníku. Do vazby byl stěžovatel vzat usnesením Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 28. 12. 2015 sp. zn. 43 Nt 99/2015 z důvodů uvedených v ustanovení § 67 písm. a) a c) trestního řádu. Toto usnesení nabylo právní moci dne 1. 2. 2016 ve spojení s usnesením Městského soudu v Praze ze dne 1. 2. 2016 sp. zn. 44 To 49/2016.

4. Usnesením Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 27. 4. 2016 č. j. 43 Nt 2013/2016-15 byl stěžovatel ve vazbě ponechán. Soud totiž dospěl k závěru, že dosud zjištěné skutečnosti nasvědčují tomu, že skutky, pro které bylo zahájeno trestní stíhání stěžovatele, byly spáchány, naplňují všechny znaky skutkové podstaty výše uvedených trestných činů a jsou i zřejmé důvody k podezření, že tyto trestné činy byly spáchány právě stěžovatelem. Proto soud i nadále shledal existenci důvodu vazby podle ustanovení § 67 písm. a) trestního řádu, neboť existuje důvodná obava, že by obviněný mohl uprchnout nebo se skrývat, a to nejen z obavy z hrozícího vysokého trestu, ale rovněž z důvodu, že se jedná o cizího státního příslušníka, který nemá v České republice žádné trvalé bydliště, příbuzné ani pracovní vazby a naopak na území Běloruska má kontakty, které mu tam možnost pobytu mohou zajistit, čímž by se vyhnul trestnímu stíhání, jež je proti jeho osobě v současné době vedeno. Dále soud shledal, že na straně obviněného je dán i důvod vazby ve smyslu ustanovení § 67 písm. c) trestního řádu, neboť stěžovatel již opakoval trestnou činnost, která je mu kladena za vinu, a nemá ani žádný zdroj příjmů, a proto se nabízí reálná možnost, že by si trestnou činností, která je mu kladena za vinu, mohl dále opatřovat prostředky k obživě. Soud dospěl také k závěru, že nelze v době rozhodování ve vazebním zasedání dosáhnout účelu vazby jiným opatřením ani jakoukoliv náhradou ve smyslu ustanovení § 73 a 73a trestního řádu.

5. Proti tomuto usnesení podal stěžovatel dne 28. 4. 2016 blanketní stížnost, v níž uvedl, že ji doplní do 5 dnů. Toto doplněné odůvodnění bylo doručeno obvodnímu soudu dne 3. 5. 2016, přičemž z vyžádaného spisu vyplývá, že ačkoliv obvodní soud předložil Městskému soud v Praze stížnost stěžovatele dne 13. 5. 2016, samotné doplnění odůvodnění stížnosti témuž soudu zaslal až dne 20. 5. 2016. Městský soud nicméně usnesením napadeným nyní projednávanou ústavní stížností rozhodl již dne 19. 5. 2016, a to tak, že se stížnost stěžovatele zamítá. V odůvodnění svého rozhodnutí stížnostní soud nejprve konstatoval, že při vydání napadeného usnesení nedošlo k porušení procesních práv stěžovatele. Dále pak

Sbirka_nalezu-82.indd 750 29.3.18 12:42

konstatoval, že podaná stížnost neobsahuje žádné odůvodnění, pročež nebyly nijak vyvráceny ani zpochybněny argumenty, které odůvodňují obavu, že by se stěžovatel při pobytu na svobodě skrýval, aby se tak vyhnul trestnímu stíhání a hrozícímu trestu odnětí svobody, a že by opakoval trestnou činnost, jejímž prostřednictvím si obstarává prostředky k obživě. Stížnost proto neshledal jako důvodnou a podle ustanovení § 148 odst. 1 písm. c) trestního řádu ji zamítl.

II. Argumentace stěžovatele

6. Uvedené rozhodnutí dle stěžovatele porušilo jeho základní právo na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina") a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva") a právo na osobní svobodu zaručené čl. 5 odst. 4 Úmluvy. Tato protiústavnost spočívá v tom, že Obvodní soud pro Prahu 1 postoupil předmětný spis spolu se stížností stěžovatele k rozhodování Městskému soudu v Praze, aniž by však předložil řádně a včas doručené odůvodnění dotčené stížnosti (a to včetně jejích příloh). Tím vyvolal situaci, kdy městský soud nemohl vzít v úvahu tvrzení obsažená v tomto odůvodnění. Proto se také stížnostní soud vůbec nevypořádal s konkrétními námitkami uvedenými v řádně doručeném dodatečném odůvodnění stížnosti, které prý byly způsobilé ovlivnit jeho rozhodnutí, a provedl pouze obecný přezkum stížností napadeného usnesení. Zde stěžovatel poukázal především na nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2346/14 [ze dne 25. 9. 2014 (N 177/74 SbNU 543); veškerá judikatura Ústavního soudu je dostupná na http://nalus.usoud.cz], který byl vydán ve skutkově shodné věci.

III. Vyjádření účastníků řízení

7. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřil účastník řízení – Městský soud v Praze; Městské státní zastupitelství v Praze se postavení vedlejšího účastníka konkludentně vzdalo.

8. Městský soud v Praze předně uvedl, že není zvykem prověřovat, zda ve spise, který byl předložen soudem prvního stupně, jsou založena všechna věcně příslušná podání, jež k obvodnímu soudu byla dodána před předložením spisu. Pokud přitom je soudu prvního stupně dodáno zdůvodnění stížnosti poté, co spis předložil nadřízenému soudu k rozhodnutí o stížnosti, bývá obvyklé, že obvodní soud toto zdůvodnění „došle" za spisem. Zde zároveň účastník řízení připomněl, že se v minulosti často setkal s tím, že ustanovený obhájce avizuje odůvodnění opravného prostředku v pozdějším termínu, který buď nedodrží, nebo odůvodnění nevypracuje vůbec. Dále pak dodal, že napadené usnesení není prvním rozhodnutím stížnostního soudu o vazbě stěžovatele, přičemž v předchozím usnesení ze dne

Sbirka_nalezu-82.indd 751 29.3.18 12:42

1. 2. 2016 sp. zn. 44 To 49/2016, jímž bylo rozhodnuto o stížnosti obviněného proti usnesení obvodního soudu o jeho vzetí do vazby, se stížnostní soud vypořádal se všemi námitkami, které v písemném odůvodnění stížnosti uplatnil obhájce obviněného. Nadto uvedl, že odůvodnění stížnosti ze dne 28. 4. 2016, které by mělo být přílohou ústavní stížnosti, není součástí spisového materiálu předloženého Ústavním soudem k vyjádření, s tím ale, že nepředpokládá, že by se stížnostní námitky obhájce po uplynutí tří měsíců nějak výrazně změnily. K údajné záruce příbuzné soud podotkl, že stěžovatel při vzetí do vazby vypověděl, že do České republiky přicestoval 10. 12. 2015, nemá zde žádné blízké osoby a bydlel u ruského občana Artura Mykytseie, přičemž právě s ním se ve spolupachatelství měl ve dnech 20. 12. 2015 a 26. 12. 2015 dopustit zločinu vydírání. Případná záruka osoby, která nežije v České republice, by proto vzhledem k charakteru trestné činnosti, z jejíhož spáchání je stěžovatel důvodně podezřelý, nebyla posouzena jako dostatečná k nahrazení útěkové a předstižné vazby ve smyslu ustanovení § 73 odst. 1 písm. a) trestního řádu.

IV. Replika stěžovatele

9. V replice k vyjádření účastníka řízení stěžovatel zopakoval, že nedoručení odůvodnění stížnosti je pochybením na straně městského soudu, které má za následek porušení základní zásady trestního řízení zakotvené v ustanovení § 2 odst. 5 a 6 trestního řádu, zejména všestranného a pečlivého zkoumání a následného hodnocení důkazů svědčících jak v prospěch, tak i neprospěch obviněného. Dále stěžovatel uvedl, že nehodlá zpochybňovat odkaz na praxi s nedodržením lhůt při podání odůvodnění opravného prostředku, resp. úplné nevypracování odůvodnění, avšak v tomto případě újma na jeho právech nebyla zapříčiněna jednáním obhájce (opožděné podání odůvodnění) nebo jeho nečinností (nevypracování odůvodnění). Pro úplnost lze poukázat i na značný časový odstup mezi podáním odůvodnění stížnosti Obvodnímu soudu pro Prahu 1 a vydáním napadeného usnesení. V případě odkazu na praxi s nedodržením lhůt při podání odůvodnění opravného prostředku, resp. úplné nevypracování odůvodnění, ostatně městský soud poukázal na praxi ustanovených advokátů, nikoliv advokátů zvolených na plnou moc.

V. Splnění podmínek řízení

10. Ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 *a contrario* zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, dále jen „zákon o Ústavním soudu“), byla podána včas (§ 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu) a splňuje ostatní náležitosti vyžadované zákonem [§ 30 odst. 1, § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

Sbirka_nalezu-82.indd 752 29.3.18 12:42

VI. Vlastní hodnocení Ústavního soudu

11. Po prostudování ústavní stížnosti, vyžádaného spisu a vyjádření účastníka řízení (včetně přihlédnutí k replice stěžovatele) Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

12. Ústavní soud ustáleně judikuje, že jeho úkolem je jen ochrana ústavnosti, a nikoliv zákonnosti (čl. 83 Ústavy). Ústavní soud není povolán k přezkumu aplikace podústavního práva a může tak činit jen tehdy, jestliže současně shledá porušení základního práva či svobody, protože základní práva a svobody vymezují nejen rámec normativního obsahu aplikovaných právních norem, nýbrž také rámec jejich ústavně konformní interpretace a aplikace. Interpretace zákonných a podzákonných právních norem, která nešetří základní práva v co nejvyšší míře, při současném dodržení účelu aplikovaných právních norem, anebo interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti, pak znamenají porušení základního práva či svobody.

13. Ústavní soud připomíná, že vazba představuje zajišťovací institut sloužící k dosažení účelu trestního řízení, přičemž rozhodování o vazbě nelze chápat jako rozhodování o vině či nevině obviněného. Je tedy přirozené, že je vedeno vždy v rovině pouhé pravděpodobnosti (a nikoliv jistoty) ohledně důsledků, které mohou nastat, nebude-li obviněný držen ve vazbě. Vazbu je však nutno vždy náležitě odůvodnit konkrétními skutečnostmi, jež naplňují její zákonné důvody (viz § 68 odst. 1 trestního řádu). Trestní řád to vyjadřuje slovy, že musí být naplněna důvodná obava, že nastanou okolnosti, pro něž lze vazbu uvalit (§ 67 trestního řádu), resp. že rozhodnutí o vazbě musí být odůvodněno skutkovými okolnostmi (§ 68 odst. 1 věta druhá trestního řádu). Zároveň Ústavní soud v minulosti již mnohokrát zdůraznil nutnost restriktivní interpretace důvodů vazby, neboť vazba má závažné negativní sociální a psychologické důsledky. Vazba izoluje obviněného od jeho rodinného a sociálního prostředí a může sloužit i jako prostředek nátlaku na obviněného, aby se dosáhlo jeho doznání [viz např. nález sp. zn. Pl. ÚS 6/10 ze dne 20. 4. 2010 (N 89/57 SbNU 167; 163/2010 Sb.)]. Z toho plyne též požadavek přísné proporcionality ve vztahu ke sledovanému cíli. Proto je povinností obecných soudů pečlivě posuzovat, zda je vazba v konkrétní věci nezbytným opatřením k dosažení účelu trestního řízení a zda tohoto účelu ani při vynaložení veškerého úsilí a prostředků ze strany orgánů činných v trestním řízení nelze dosáhnout jinak.

14. Zároveň i zde platí, že zásahy Ústavního soudu do soudní moci jsou odůvodněny jen tam, kde obecné soudy vykročily z mezí a zásad spravedlivého procesu (čl. 36 a násl. Listiny), čemuž nelze rozumět jinak, než že Ústavní soud ve vztahu k soudům obecným je svou činností povolán k tomu, aby především dbal na procesní čistotu soudního řízení. Ústavní soud takto v řadě svých nálezů, dotýkajících se kontroly rozhodování

Sbirka_nalezu-82.indd 753 29.3.18 12:42

orgánů veřejné moci, opakovaně vyložil zásady, pro které – mimo jiné též z hledisek znaků právního státu – je respekt k procesním (procedurálním) pravidlům nezbytný. Stručně poznamenáno: ustálená rozhodovací praxe Ústavního soudu dovodila, že jen v procesně bezchybném procesu (tzn. ústavně souladném řízení) lze dospět též k zákonnému a ústavně souladnému výsledku (rozhodnutí), a proto procesní čistotě rozhodovacího procesu (řízení) je nezbytné věnovat zvýšenou pozornost a poskytnout jí důraznou ochranu [srov. např. nález sp. zn. Pl. ÚS 5/02 ze dne 2. 10. 2002 (N 117/28 SbNU 25; 476/2002 Sb.)].

15. Právě procesní čistoty ve smyslu řádného projednání opravného prostředku v řízení o ponechání obviněného ve vazbě (resp. ve smyslu přihlédnutí k námitkám obsažených ve využitém opravném prostředku) se nyní dovolává též stěžovatel. Ústavní soud přitom připomíná, že skutkově totožnou věc již ve své judikatuře řešil [viz nález sp. zn. I. ÚS 2346/14 ze dne 25. 9. 2014 (N 177/74 SbNU 543), na který ostatně poukazuje i stěžovatel], přičemž nyní rozhodující senát neshledal žádný důvod, pro který by se měl odchýlit od závěrů vyřčených v tomto rozhodnutí.

16. V citovaném nálezu Ústavní soud předně odkázal na nález sp. zn. III. ÚS 308/97 ze dne 4. 6. 1998 (N 63/11 SbNU 119), v němž k problematice blanketního opravného prostředku konstatoval, že je především věcí toho, kdo takový opravný prostředek podal, aby si přiměřeným způsobem vytvořil situaci, aby mohlo být soudem v době rozhodování o něm přihlédnuto ke všemu, co v následném, a tedy opožděném, odůvodnění přednesl (v praxi se jedná především o oznámení obhájce soudu, že blanketní stížnost dodatečně písemně odůvodní, a sdělení lhůty, ve které toto odůvodnění doručí). Názor vyslovený v tomto nálezu Ústavní soud dále rozvedl v nálezu sp. zn. I. ÚS 369/2000 ze dne 16. 6. 2002 (N 77/26 SbNU 267). Zde konstatoval, že v obdobných případech nelze opomenout námitku, že soud není povinen vyčkat odůvodnění stížnosti, neboť nikdy není zřejmé, zda takové odůvodnění bude vůbec zpracováno. Avšak v případě, kdy obhájce doručil písemné odůvodnění stížnosti ještě v rámci třídenní lhůty k podání stížnosti dle ustanovení § 143 odst. 1 trestního řádu, neshledal Ústavní soud tuto námitku přijatelnou. Pokud totiž stěžovatel učinil vše, aby měl soud před svým rozhodnutím odůvodnění stížnosti k dispozici, a odůvodnil stížnost ještě před skončením lhůty k jejímu podání, měl stížnostní soud povinnost se s námitkami, uvedenými v odůvodnění stížnosti, vypořádat. V nálezech Ústavního soudu vedených pod sp. zn. I. ÚS 1895/08 ze dne 10. 11. 2008 (N 194/51 SbNU 345) a sp. zn. II. ÚS 200/13 ze dne 16. 7. 2013 (N 123/70 SbNU 127) se pak jednalo o případy, kdy si stěžovatelé, resp. jejich obhájci, vytvořili situaci, aby mohlo být soudem v době rozhodování o stížnosti náležitě přihlédnuto k námitkám v odůvodnění stížností, která zaslali v dodatečné, předem oznámené lhůtě po doručení písemného odůvodnění

Sbirka_nalezu-82.indd 754 29.3.18 12:42

rozhodnutí, avšak soudy k těmto námitkám nepřihlédly, ačkoliv tu možnost měly či mohly mít. Ústavní soud proto i zde konstatoval, že právo na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny zahrnuje povinnost obecných soudů vypořádat se se vším, co vyšlo v průběhu řízení najevo a co účastníci řízení tvrdí, má-li to vztah k projednávané věci, a skutečnost, že se soud s námitkou, která má vztah k projednávané věci, nijak nevypořádal, zásadně zakládá protiústavnost daného rozhodnutí [srov. také nález sp. zn. I. ÚS 593/04 ze dne 20. 12. 2005 (N 230/39 SbNU 443) a nález sp. zn. I. ÚS 74/06 ze dne 3. 10. 2006 (N 175/43 SbNU 17)].

17. Ze shora uvedeného je patrno, že Ústavní soud konstantně zastává názor, že v případě, kdy stížnostní soud mohl a měl mít v době svého rozhodování k dispozici písemné odůvodnění stížnosti, avšak ve svém odůvodnění vycházel pouze z blanketní stížnosti, vytvořil situaci, kdy zamítl námitky stěžovatele, aniž by ovšem byl seznámen s jejich obsahem. Dle čl. 5 odst. 4 Úmluvy přitom každý, kdo byl zbaven svobody zatčením nebo jiným způsobem, má právo podat návrh na řízení, ve kterém by soud urychleně rozhodl o zákonnosti jeho zbavení svobody a nařídil propuštění, je-li zbavení svobody nezákonné, přičemž Evropský soud pro lidská práva konstatoval, že pokud se soud nevypořádá dostatečně s argumentací stěžovatele, odepírá mu tím procesní ochranu práva na osobní svobodu garantovanou čl. 5 odst. 4 evropské Úmluvy (srov. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Šebalj proti Chorvatsku* ze dne 28. 6. 2011, stížnost č. 4429/09). Jakkoliv Listina ekvivalentní ustanovení zakotvující procesní ochranu odpovídající čl. 5 odst. 4 Úmluvy neobsahuje, zakotvuje, jak vyplývá z výše uvedené judikatury, obdobné procesní záruky do rámce práva na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny.

18. Jestliže tedy Ústavní soud posoudil případ stěžovatele s ohledem na dříve vyslovené zásady, nemohl než dospět k závěru, že došlo k porušení stěžovatelova práva na spravedlivý proces, neboť při projednání jím podané stížnosti směřující proti rozhodnutí o jeho ponechání ve vazbě stížnostní soud nikterak nepřihlédl k argumentaci obsažené v řádně podaném doplnění stížnosti. A to i přesto, že právní zástupce stěžovatele učinil vše potřebné pro to, aby mohl dodat soudu do rozhodnutí o stížnosti písemné odůvodnění stížnosti (viz bod 3 původní stížnosti), a toto odůvodnění v avizované pětidenní lhůtě také řádně doručil. Navíc za situace, kdy dodatečné odůvodnění stížnosti dle názoru Ústavního soudu obsahovalo nikoli jen námitky obecné, ale konkrétní, s potenciálem ovlivnit rozhodnutí soudu.

19. Jakkoliv přitom i z vyžádaného spisu obvodního soudu jednoznačně vyplývá, že uvedené pochybení nelze přičítat stížnostnímu soudu, nýbrž soudu obvodnímu, který měl v době předložení stížnosti k projednání nadřízenému soudu doplněné odůvodnění stížnosti k dispozici (viz výše), nic to nemění na objektivní skutečnosti, že naprostým opomenutím

Sbirka_nalezu-82.indd 755 29.3.18 12:42

argumentace stěžovatele trpí usnesení stížnostního soudu deficity dosahujícími ústavněprávní relevance. Proto Ústavnímu soudu nezbylo, než napadené rozhodnutí městského soudu zrušit, neboť pokud se městský soud vůbec nevypořádal s konkrétními námitkami uvedenými v řádně doručeném dodatečném odůvodnění stížnosti a provedl pouze obecný přezkum stížností napadeného usnesení, zasáhl tím do stěžovatelem zaručených základních práv.

VII. Závěr

20. Ústavní soud uzavírá, že Městský soud v Praze napadeným usnesením porušil stěžovatelovo právo na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy a právo na osobní svobodu dle čl. 5 odst. 4 Úmluvy. Proto Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl a napadené rozhodnutí zrušil. Úkolem městského soudu bude posoudit danou věc znovu, přičemž se musí vypořádat s obsahem odůvodnění stížnosti ze dne 29. 4. 2016, které bylo obvodnímu soudu doručeno dne 3. 5. 2016.

Sbirka_nalezu-82.indd 756 29.3.18 12:42

Č. 181
K povinnosti soudu seznámit účastníky řízení se svým odlišným právním názorem a dát jim možnost vyjádřit se k věci

I. Soud poruší právo účastníka na soudní ochranu, pokud se na základě neudržitelného výkladu procesních předpisů odmítne zabývat námitkami, které účastník řízení stanoveným postupem u soudu uplatnil. Ústavně nepřijatelný je postup soudu a výklad procesních předpisů, který vede k vydání překvapivého rozhodnutí.

II. Do jaké míry mohou správní soudy doplňovat důvody správních rozhodnutí napadených žalobou, je především otázkou zákonnosti jejich postupu podle soudního řádu správního. Řešení této otázky náleží Nejvyššímu správnímu soudu.

III. Přistoupí-li krajský soud k doplnění důvodů napadeného správního rozhodnutí o důvody, na nichž toto rozhodnutí založeno nebylo, nesmí jeho postup zbavit žalobce možnosti právně a skutkově argumentovat k nově nastolené podstatě věci. Žalobce může být již krajským soudem poučen o tom, že soud zvažuje posouzení věci z jiných hledisek, než která byla v řízení doposud předkládána (vymezena žalobními body a napadeným správním rozhodnutím). Neprovede-li krajský soud takové poučení, může žalobce námitky proti nově nastolené podstatě věci uplatnit v kasační stížnosti, aniž by mu v tom bránila koncentrace podle § 71 odst. 2, § 104 odst. 4 a § 109 odst. 5 soudního řádu správního. Posouzení této otázky pouze Nejvyšším správním soudem je z ústavního hlediska možné, ústavní pořádek nepředepisuje dvojstupňovou soustavu správních soudů.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Davida Uhlíře (soudce zpravodaj) a soudců Tomáše Lichovníka a Kateřiny Šimáčkové – ze dne 21. září 2016 sp. zn. I. ÚS 3006/15 ve věci ústavní stížnosti Žanny Trechové, zastoupené JUDr. Jiřím Frajtem, advokátem, se sídlem ve Valašských Kloboukách, Masarykovo náměstí 177, proti rozsudku Nejvyššího správního soudu č. j. 4 Ads 71/2014-29 ze dne 9. července 2015, jímž byla zamítnuta stěžovatelčina kasační stížnost ve věci důchodového pojištění, za účasti Nejvyššího správního soudu jako účastníka řízení a České správy sociálního zabezpečení jako vedlejšího účastníka řízení.

Sbirka_nalezu-82.indd 757 29.3.18 12:42

Výrok

I. Rozsudkem Nejvyššího správního soudu č. j. 4 Ads 71/2014-29 ze dne 9. července 2015 bylo porušeno ústavně zaručené právo stěžovatelky na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Nejvyššího správního soudu č. j. 4 Ads 71/2014-29 ze dne 9. července 2015 se ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Stěžovatelka se jako právní nástupkyně svého zemřelého manžela v řízení před Českou správou sociálního zabezpečení neúspěšně domáhala, aby byly do vyměřovacího základu důchodového pojištění zahrnuty některé jeho mzdové nároky. Následnou žalobu zamítl Krajský soud v Brně. Jeho rozhodnutí však ke kasační stížnosti stěžovatelky zrušil Nejvyšší správní soud rozsudkem č. j. 4 Ads 64/2012-23 ze dne 31. 7. 2013. Tímto rozhodnutím Nejvyšší správní soud zavázal krajský soud k tomu, aby vypořádal rozpory mezi údaji uvedenými v evidenčním listu důchodového pojištění a skutečnou výší mzdy manžela stěžovatelky, jíž dosáhl u zaměstnavatele COWITRA, a. s., za měsíce leden až březen 1993 (zejména pak částky 1 000 USD). Dále se však Nejvyšší správní soud neztotožnil s tvrzením stěžovatelky, že by do vyměřovacího základu měla být započtena i částka 352 581 Kč přiznaná rozsudkem Okresního soudu ve Zlíně č. j. 10 C 82/98-234 ze dne 16. 2. 2010. Tento rozsudek totiž pro vyhlášení konkursu společnosti ZPS-SM, a. s. v likvidaci, nikdy nenabyl právní moci.

2. Krajský soud v dalším řízení doplnil dokazování a žalobu opět zamítl. Namítanou částku 1 000 USD zaměstnavatel manželu stěžovatelky zřejmě vyplácel jako provizi, avšak neodváděl z ní žádné zákonné odvody. Tato platba nebyla zúčtována, nebylo tedy možné ji zahrnout do vyměřovacího základu. K zápočtu částky 352 581 Kč do vyměřovacího základu krajský soud uvedl, že tuto otázku již závazně vyřešil Nejvyšší správní soud, krajskému soudu tedy nepřísluší ji znovu přehodnocovat.

3. Následnou kasační stížnost stěžovatelky Nejvyšší správní soud zamítl. K namítanému zápočtu částky 352 581 Kč z toho důvodu, že tuto pohledávku uznal insolvenční správce, soud uvedl, že otázku již závazně vyřešil v předchozím rozhodnutí. Argumentace spočívající na uznání pohledávky insolvenčním správcem je pak nepřípustnou novotou. Nejvyšší správní soud se neztotožnil s krajským soudem v tom, že by pro zápočet částky 1 000 USD bylo rozhodující, zda z této mzdy bylo uhrazeno odpovídající pojistné. Rozhodující je, zda byla tato mzda vyplacena a v jaké výši se

Sbirka_nalezu-82.indd 758 29.3.18 12:42

tak stalo. V projednávané věci dospěl krajský soud k závěru, že je sice pravděpodobné, že vyplacena byla. Tento skutkový závěr však pro započítání částky 1 000 USD do vyměřovacího základu nedostačuje. Stěžovatelka k této částce nepředložila privilegovaný důkazní prostředek (evidenční list důchodového pojištění). Za měsíce duben až červen 1993 předložila rozsudek Okresního soudu ve Zlíně č. j. 10 C 509/93-19, za měsíce leden až březen 1993 však dostatečné podklady nepředložila.

4. Proti rozhodnutí Nejvyššího soudu stěžovatelka brojila ústavní stížností, neboť se domnívala, že jím došlo k porušení jejího práva na spravedlivou odměnu za práci a práva na přiměřené hmotné zabezpečení ve stáří. Podle stěžovatelky Nejvyšší správní soud ve svém prvním, kasačním rozhodnutí pominul, že pohledávku ve výši 352 581 Kč uznala správkyně konkursní podstaty, seznam přihlášených pohledávek je přitom vykonatelným exekučním titulem. Stěžovatelka se vůči tomuto opomenutí ohradila v řízení před krajským soudem, ten se s touto námitkou nijak nevypořádal. V nové kasační stížnosti stěžovatelka tuto námitku opět uplatnila, Nejvyšší správní soud ji však nesprávně posoudil jako nepřípustnou novotu. Nejde přitom o novou skutečnost, ale o právní argumentaci vyvracející předchozí nesprávné hodnocení věci.

5. Nejvyšší správní soud podle stěžovatelky také nesprávně hodnotil vyplacení částky 1 000 USD za měsíce leden až březen 1993. Její vyplacení plyne z pracovní smlouvy a z toho, že manžel stěžovatelky se před okresním soudem domáhal jejího zaplacení za měsíce duben až červen 1993. Pokud by mu nebyla zaplacena v měsících předchozích, jistě by se jí domáhal i za tyto měsíce. Důkazní nouzi manžel stěžovatelky nezavinil, není jeho vina, že předseda představenstva jeho zaměstnavatele nechal shořet celý archiv společnosti ve snaze zakrýt svou trestnou činnost. Z rozhodnutí Nejvyššího správního soudu tak v konečném důsledku plyne, že mzda za měsíce duben až červen 1993 byla zahrnuta do vyměřovacího základu, byť fakticky nebyla vyplacena a nebyla uvedena v evidenčním listu důvodového pojištění, a mzda za předchozí měsíce do vyměřovacího základu zahrnuta nebyla, byť také nebyla uvedena v evidenčním listu, ale fakticky vyplacena byla.

II. Průběh řízení před Ústavním soudem

6. Nejvyšší správní soud k ústavní stížnosti uvedl, že k nároku ve výši 1 000 USD za měsíce leden až březen 1993 stěžovatelka nepředložila žádný listinný důkaz a ani vyslechnutí svědci nic bližšího nevypověděli. V projednávané věci údajně vznikl problém v převážně soukromoprávním vztahu mezi manželem stěžovatelky (oprávněným z důchodového pojištění) a jeho zaměstnavatelem (plátcem započitatelných příjmů). Česká správa sociálního zabezpečení (tj. Česká republika jako nositel důchodového

Sbirka_nalezu-82.indd 759 29.3.18 12:42

pojištění) může vycházet pouze z údajů, které jí tyto osoby soukromého práva poskytnou, neboť jí jinak není nic bližšího známo o jejich vzájemném vztahu. Jako důkazní prostředek je zákonem privilegován evidenční list důchodového pojištění podepsaný zaměstnancem, jiné důkazní prostředky totiž často nevypovídají o všech rozhodných skutečnostech či mají velmi omezenou výpovědní hodnotu s ohledem na běh času. V projednávané věci stěžovatelka nepředložila žádný vypovídající listinný důkazní prostředek o tom, že sporná částka byla manželu stěžovatelky vyplacena (pracovní smlouva nestačí), předvolaní svědci prokazovanou skutečnost ani nevyvrátili, ani nepotvrdili. Bylo tak zcela namístě vycházet z evidenčního listu, který spornou částku 1000 USD nezahrnoval a který byl manželem stěžovatelky podepsán. Na námitku, že by se manžel stěžovatelky domáhal svého nároku u soudu, pokud by mu tato částka nebyla vyplacena, Nejvyšší správní soud uvedl, že lze argumentovat i přesně opačně: právě proto, že se manžel stěžovatelky nedomáhal vyplacení sporné částky a opravy evidenčního listu, lze předpokládat, že mu nebyla vyplacena a že údaje v evidenčním listu odpovídají skutečnosti. Tomuto závěru není na překážku ani pracovní smlouva, neboť jí předvídané právo na výplatu 1 000 USD za měsíce leden až březen 1993 nemuselo vzniknout (například z důvodu překážek v práci na straně zaměstnance).

7. K námitce nesprávně posouzené opožděnosti žalobního a následně i stížního bodu o uznání pohledávky ve výši 352 581 Kč správkyní konkursní podstaty Nejvyšší správní soud uvedl, že stěžovatelka původně nárok na zápočet této částky do vyměřovacího základu odvozovala od rozsudku Okresního soudu ve Zlíně č. j. 10 C 82/98-234, s čímž se Nejvyšší správní soud již v předchozím řízení neztotožnil. Teprve později začala stěžovatelka tvrdit, že započitatelnost této pohledávky plyne z jejího uznání správkyní konkursní podstaty. Jde o skutečnost, kterou stěžovatelka mohla v řízení před krajským soudem tvrdit již dříve, a ani teď stěžovatelka neuvádí, proč tak neučinila. Jde tedy o tvrzení opožděné. Nad rámec toho je navíc pochybné, zda se skutečně jedná o vykonatelnou pohledávku, neboť konkursní řízení doposud neskončilo.

8. V replice stěžovatelka vyložila, proč měly být správním soudům některé skutečnosti dávno známy (jsou zaznamenány v dávkovém spisu od roku 2000). Ve vztahu k částce 1000 USD je na vině především Okresní správa sociálního zabezpečení ve Zlíně, které přes upozornění včas nezajistila podklady u společnosti COWITRA, a. s., které následně shořely. Odkazuje-li Nejvyšší správní soud na podpis manžela stěžovatelky na evidenčním listu důchodového pojištění, usvědčuje se z neznalosti skutkového stavu, neboť bylo opakovaně konstatováno, že se jedná o falzifikát.

Sbirka_nalezu-82.indd 760 29.3.18 12:42

III. Formální předpoklady projednání návrhu

9. Ústavní soud posoudil splnění podmínek řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas, advokátem zastoupenou a oprávněnou stěžovatelkou (byla účastnicí řízení před Nejvyšším správním soudem) a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný.

IV. Vlastní posouzení

10. Ústavní soud se seznámil s ústavní stížností, vyjádřením Nejvyššího správního soudu, napadeným rozhodnutím, příslušnými soudními spisy a se spisem dávkovým. Následně dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

11. Nejprve se Ústavní soud zabýval námitkou směřující proti závěru Nejvyššího správního soudu, podle něhož byl pozdě uplatněn žalobní bod o započitatelnosti 352 581 Kč z důvodu uznání této pohledávky správkyní konkursní podstaty.

12. Ze spisu krajského soudu sp. zn. 41 As 60/2011 Ústavní soud zjistil, že se stěžovatelka zápočtu této částky do vyměřovacího základu původně domáhala s tím, že jde o nárok z pracovněprávních vztahů přiznaný rozsudkem Okresního soudu ve Zlíně č. j. 10 C 82/98-234, což žalovaná Česká správa sociálního zabezpečení posoudila nesprávně (č. l. 2 až 3 spisu). Krajský soud souhlasil se stěžovatelkou, že jde o nárok z pracovněprávního vztahu a žalovaná tuto otázku skutečně posoudila nesprávně. Soud však napadené rozhodnutí nezrušil, neboť rozsudek okresního soudu, jehož se stěžovatelka dovolávala, nenabyl právní moci pro vyhlášení konkursu, spornou částku tedy nebylo možné zatím započítat (č. l. 33 spisu). V následné kasační stížnosti stěžovatelka uvedla, že odpovídající ustanovení zákona č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, mají být vykládána s ohledem na jejich smysl a účel a v souladu ústavním pořádkem. Zároveň stěžovatelka uvedla, že sporný nárok byl uznán správkyní konkursní podstaty (č. l. 2 spisu 4 Ads 64/2012). Po vydání kasačního rozsudku č. j. 4 Ads 64/2012-23 stěžovatelka krajskému soudu zaslala podání, v němž uvedla (č. l. 74 spisu):

„Nepovažovala jsem za nutné tento závěr [o absenci právní moci rozsudku Okresního soudu ve Zlíně č. j. 10 C 82/98-234] jakkoliv zpochybňovat ani se s ním vypořádávat, neboť jsem předpokládala, že přinejmenším Nejvyšší správní soud zná ustanovení zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, ve znění pozdějších předpisů, podle něhož probíhá konkurs společnosti ZPS-SM, a. s. v likvidaci. Zřejmě mu ale uniklo ustanovení § 45 odst. 2 zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání. Jinak by totiž nemohl konstatovat, že na uvedený rozsudek, kterým byl úpadce zavázán

Sbirka_nalezu-82.indd 761 29.3.18 12:42

vyplatit mému zemřelému manželovi částku 352 581 Kč, nelze vůbec nahlížet jako na závazné a tím méně vykonatelné rozhodnutí. Manželova pohledávka vůči úpadci nebyla úpadcem popřena, správkyní konkursní podstaty byla uznána a byla zapsána do seznamu přihlášených pohledávek podle § 21 odst. 3 zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání. Seznam pohledávek podle uvedeného zákonného ustanovení je tedy vykonatelným exekučním titulem. Není proto třeba, jak se mylně domnívá Nejvyšší správní soud, aby rozsudek v souladu s příslušnými ustanoveními procesních předpisů nabyl právní moci, a teprve pak se stane vykonatelným. V souladu s příslušnými procesními předpisy rozsudek ani právní moci nikdy nabýt nemůže. Lze totiž důvodně očekávat, že po schválení konečné zprávy (usnesení o schválení již bylo krajským soudem vydáno) bude konkurs zrušen a společnost ZPS-SM, a. s. v likvidaci, bude z obchodního rejstříku vymazána."

13. Po opětovném vydání zamítavého rozsudku ze strany Krajského soudu v Brně stěžovatelka v kasační stížnosti uvedla, že se krajský soud a před ním i Nejvyšší správní soud nesprávně nezabývaly skutečností, že sporná pohledávka byla uznána správkyní konkursní podstaty a seznam pohledávek je vykonatelným exekučním titulem, takže nic nebrání jejímu započtení do vyměřovacího základu (č. l. 2 spisu 4 Ads 71/2014).

14. Na základě těchto zjištění nemůže obstát tvrzení Nejvyššího správního soudu o tom, že argumentace stěžovatelky uznáním pohledávky ze strany konkursní správkyně byla nepřípustnou novotou.

15. Je zřejmé, že stěžovatelka tuto argumentaci neužila ve svém původním podání – žalobě – ke krajskému soudu. To bylo však způsobeno tím, že žalobou napadené správní rozhodnutí spočívalo na zcela jiných důvodech (že tvrzený nárok nepochází z pracovněprávního vztahu). S těmi se krajský soud neztotožnil, ale rozhodnutí nezrušil, neboť dospěl k závěru, že zde jsou jiné důvody, pro které může výrok napadeného správního rozhodnutí obstát (absence právní moci rozsudku Okresního soudu ve Zlíně).

16. V této souvislosti Ústavní soud připomíná, že je především úkolem správních soudů, aby v mezích své pravomoci poskytovaly ochranu veřejným subjektivním právům. V projednávané věci byl postup krajského soudu ve zjevném napětí s přezkumnou a kasační povahou řízení před správními soudy, které obecně nepředpokládá, že správní soudy budou nahrazovat nedostatky odůvodnění napadených správních rozhodnutí tak, aby jejich výrok obstál (soudní řízení správní není pokračováním správního řízení). Pokud tak ale správní soudy činí s tím, že nedostatky odůvodnění správního rozhodnutí nemají vliv na jeho zákonnost a že formální kasace by vedla pouze k prodloužení řízení, nikoliv změně jeho výsledku, nelze tomu v obecné rovině z ústavního hlediska nic vytýkat (ústavní pořádek blíže nepředpisuje povahu soudní kontroly veřejné správy, což se

Sbirka_nalezu-82.indd 762 29.3.18 12:42

na podústavní úrovni projevuje mimo jiné tím, že soudní kontrola veřejné správy může probíhat jak ve formě přezkumu rozhodnutí podle soudního řádu správního, tak nalézání práva podle části páté občanského soudního řádu). Posouzení prosté zákonnosti takového postupu náleží podle § 12 a dalších ustanovení soudního řádu správního Nejvyššímu správnímu soudu, nikoliv Ústavnímu soudu v řízení o ústavní stížnosti.

17. Doplnění či nahrazení rozhodovacích důvodů správního rozhodnutí ze strany soudu ovšem nesmí mít nepředvídatelný vliv na práva účastníků řízení (požadavek předvídatelného rozhodování vyjádřený mj. v § 6 občanského soudního řádu se podle § 64 soudního řádu správního uplatní i pro správní soudnictví). Pokud tedy krajský soud snesl důvody pro zamítnutí žaloby, které nebyly předmětem sporu mezi stěžovatelkou a žalovanou (a na kterých žalovaná své správní rozhodnutí nezaložila), nemůže stěžovatelce v obraně formou nových žalobních či stížních bodů, či jen skutkových tvrzení, bránit koncentrace podle § 71 odst. 2, § 104 odst. 4 a § 109 odst. 5 soudního řádu správního. V opačném případě by stěžovatelka, která řádně podala projednatelnou správní žalobu proti vadnému správnímu rozhodnutí, byla postupem správního soudu zbavena možnosti právně a skutkově argumentovat k nově nastolené podstatě věci. Šlo by tak o nepřípustně překvapivé rozhodnutí, jak je dlouhodobě vymezuje judikatura Ústavního soudu [nálezy sp. zn. IV. ÚS 544/98 ze dne 4. 8. 1999 (N 109/15 SbNU 75), sp. zn. II. ÚS 322/03 ze dne 12. 10. 2005 (N 198/39 SbNU 105), sp. zn. I. ÚS 3271/12 ze dne 4. 4. 2013 (N 50/69 SbNU 45) a další].

18. Naplnění uvedených požadavků je věcí správních soudů, je tedy především na nich, aby zvolily způsob, jakým toho docílí (např. poučením účastníků ze strany krajského soudu, že ten zvažuje posouzení věci z jiných hledisek, než která mu byla doposud předkládána, či připuštěním nové argumentace v kasační stížnosti, pokud k poučení před krajským soudem nedošlo). Ústavní pořádek totiž nepředepisuje dvojstupňovou soustavu správních soudů, tzv. „upření instance“ tak není na závadu, pokud řízení z ústavněprávních hledisek v souhrnu obstojí.

19. Připuštění nové argumentace v kasační stížnosti lze do jisté míry považovat za nesystémové z hlediska celkové koncepce přezkumu ze strany správních soudů, zejména pak s ohledem na skutečnost, že kasační stížnost by měla být mimořádným opravným prostředkem. Jde ovšem o následek předchozího, taktéž nesystémového (byť ne nutně nevhodného) nahrazení odůvodnění správního rozhodnutí správním soudem. Nejde ostatně o problematiku Nejvyššímu správnímu soudu zcela neznámou – například koncentrace podle § 104 odst. 4 soudního řádu správního dopadá toliko na žalobce, nikoliv na žalovaného (rozsudek Nejvyššího správního soudu č. j. 1 Ans 5/2008-104 ze dne 2. 7. 2008). Již v současnosti je tedy

Sbirka_nalezu-82.indd 763 29.3.18 12:42

možné, aby právní otázky byly k posouzení předloženy až Nejvyššímu správnímu soudu.

20. V projednávané věci stěžovatelka založila svou žalobu na tvrzení, že do vyměřovacího základu pojistného mělo být zahrnuto 352 581 Kč, neboť šlo o mzdový nárok. Nepochybně šlo o způsobilý žalobní bod, krajský soud jej ostatně věcně projednal. V následné kasační stížnosti stěžovatelka setrvala na tom, že sporná částka měla být zahrnuta do vyměřovacího základu a v reakci na odůvodnění rozsudku krajského soudu uvedla, že tato pohledávka byla uznána správkyní konkursní podstaty. Jakkoliv jde o obecné skutkové tvrzení, které na první pohled vzbuzuje dojem, že se jedná spíše o nastínění nepříznivé situace stěžovatelky, než o součást žalobního bodu [srov. bod 23 nálezu sp. zn. I. ÚS 40/15 ze dne 1. 2. 2016 (N 20/80 SbNU 239)], neměl je Nejvyšší správní soud opomenout. Z jeho vlastní judikatury totiž plyne, že způsobilý žalobní (stížní) bod je dán, pokud „jsou z tvrzení žalobce seznatelné skutkové děje a okolnosti individuálně odlišitelné od jiných ve vztahu ke konkrétnímu případu žalobce, jež žalobce považoval za relevantní k jím domnělé nezákonnosti správního rozhodnutí [tj. uznání pohledávky konkursní správkyní]; právní důvody nezákonnosti (či nicotnosti) napadeného správního rozhodnutí pak musí být tvrzeny alespoň tak, aby soud při aplikaci obecného pravidla, že soud zná právo, mohl dostatečně vymezit, kterým směrem, tj. ve vztahu k jakým právním předpisům bude směřovat jeho přezkum [tj. účinky uznání pohledávky konkursní správkyní na stanovení vyměřovacího základu]“ (odst. 33 rozsudku rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu č. j. 4 As 3/2008-78 ze dne 24. 8. 2010, publ. pod č. 2162/2011 Sb. NSS).

21. Nejvyšší správní soud tedy v napadeném rozsudku dospěl k nesprávnému závěru, že tento žalobní bod stěžovatelka uplatnila před krajským soudem opožděně. Stěžovatelka jej ve skutečnosti uplatnila již v předchozím řízení před Nejvyšším správním soudem, a to v reakci na rozsudek krajského soudu. Ze spisu krajského soudu přitom neplyne, že by soud dal stěžovatelce možnost se vyjádřit k tomu, že věc může být posouzena z jiných hledisek, než která byla doposud předložena. Nejvyšší správní soud se tedy měl již v řízení vedeném pod sp. zn. 4 Ads 64/2012 s touto argumentací žalobkyně vypořádat. To neučinil. Stejně tak se jí následně nezabýval ani krajský soud (námitku zcela pominul) a Nejvyšší správní soud „v druhém kole“ námitku odmítl pro nepřípustnost.

22. Přes závěr o nesprávném posouzení přípustnosti námitek stěžovatelky se Ústavní soud zabýval tím, zda by napadené rozhodnutí nemohlo obstát alespoň ve svém souhrnu. Řízení, která vedla k vydání napadených rozhodnutí, totiž Ústavní soud hodnotí jako celek [srov. bod 45 nálezu sp. zn. I. ÚS 2315/15 ze dne 12. 4. 2016 (N 64/81 SbNU 99) a tam citovanou judikaturu].

Sbirka_nalezu-82.indd 764 29.3.18 12:42

23. Stěžovatelka se dovolávala účinků § 45 odst. 2 zákona o konkursu a vyrovnání, podle něhož lze na základě seznamu přihlášek pro zjištěnou pohledávku, kterou úpadce výslovně nepopřel, po zrušení konkursu vést výkon rozhodnutí na úpadcovo jmění [obdobně § 312 odst. 4 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon)]. Toto ustanovení vyžaduje, aby byl konkurs zrušen (srov. i rozsudek velkého senátu Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 374/2010 ze dne 14. 3. 2012, publ. pod č. 82/2012 Sb. NS), konkurs společnosti ZPS-SM, a. s. v likvidaci, přitom doposud zrušen nebyl. To však neznamená, že pohledávka, jíž se stěžovatelka dovolává, nebyla zjištěna.

24. Správkyně konkursní podstaty tuto pohledávku uznala a úpadce či konkursní věřitelé ji nepopřeli. Za tohoto stavu byla pohledávka řádně zjištěna. Seznam zjištěných pohledávek je exekučním titulem, byť lze exekuci s ohledem na výše citovaná ustanovení vést teprve po skončení konkursu. Do právní moci rozvrhového usnesení totiž není v konkursním řízení závazně stanoveno, které ze zjištěných pohledávek budou uspokojeny a v jakém rozsahu. Protože není s konečnou platností rozhodnuto, zda a v jakém rozsahu zjištěné pohledávky následkem uspokojení v konkursu zaniknou, není ani možné vést do této doby na úpadcovo jmění výkon rozhodnutí. Vydání rozvrhového usnesení však nemá vliv na skutečnost, zda mají věřitelé za úpadcem pohledávky a jaké, neboť potřebná jistota byla zjednána už zjištěním těchto pohledávek (usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 2780/2000 ze dne 27. 11. 2000, publ. pod č. 39/2002 Sb. NS). Zjištěná pohledávka tak má povahu pohledávky pravomocně přiznané soudem. Závěr Nejvyššího správního soudu je tudíž nesprávný nejen v tom, že šlo o žalobní bod opožděný, ale také v tom, že tato pohledávka nebyla stěžovatelce pravomocně přiznána (s odkazem na rozsudek Okresního soudu ve Zlíně č. j. 10 C 82/98-234).

25. Jediné důvody, pro které by v této části bylo možné považovat kasační stížnost za nedůvodnou, tak lze nalézt v odst. 35 až 36 napadeného rozsudku. Zde soud vyložil, že tzv. zúčtované příjmy započitatelné do vyměřovacího základu podle § 5 zákona č. 589/1992 Sb. musí být pojištěnci skutečně vyplaceny, či lépe: skutečné vyplacení příjmu je předpokladem pro to, aby bylo možné řešit otázku započitatelnosti tohoto příjmu. K vyplacení požadovaných 352 581 Kč v projednávané věci přitom dosud nedošlo.

26. Toto odůvodnění však nedostačuje jako implicitní vypořádání námitek stěžovatelky, které Nejvyšší správní soud (nesprávně) výslovně odmítl řešit pro jejich nepřípustnost. Toto vypořádání je stručné a neplyne z něj, zda se požadavek vyplacení sporného příjmu uplatní i pro znění § 5 zákona č. 589/1992 Sb., ve znění do 31. 12. 2006. Teprve od 1. 1. 2007 zákon počítá s tím, že zúčtovaným příjmem se rozumí plnění, jehož hodnota je na příslušném účtu zaměstnavatele účtována jako náklad nebo úbytek

Sbirka_nalezu-82.indd 765 29.3.18 12:42

prostředků a které bylo v peněžní nebo nepeněžní formě poskytnuto zaměstnanci nebo předáno v jeho prospěch. Napadený rozsudek nevysvětluje, zda jde o změnu právní úpravy stanovením nové podmínky, nebo její pouhé zpřesnění vyjasněním podmínky dříve existující.

27. Vůči závěru, že faktické vyplacení je podmínkou pro zahrnutí příjmu 352 581 Kč do vyměřovacího základu, hovoří ostatně i předchozí rozhodnutí Nejvyššího správního soudu v projednávané věci. Podle rozsudku č. j. 4 Ads 64/2012-23 totiž do vyměřovacího základu pojistného ve smyslu § 5 odst. 1 zákona č. 589/1992 Sb. nelze započítat částku přiznanou zaměstnanci z titulu pracovněprávního vztahu rozsudkem civilního soudu, který sice byl vyhlášen, avšak v důsledku prohlášení konkursu na majetek zaměstnavatele jako žalovaného dosud nenabyl právní moci. Za podmínku zahrnutí příjmu 352 581 Kč do vyměřovacího základu Nejvyšší správní soud považoval nabytí právní moci takového rozsudku.

28. Považoval-li Nejvyšší správní soud již dříve za rozhodné nabytí právní moci rozsudku Okresního soudu ve Zlíně č. j. 10 C 82/98-234 (a to bez ohledu na vyplacení přisouzené částky), nelze z pozdějšího rozhodnutí vydaného v téže věci dovodit implicitní závěr, že rozhodující je faktické vyplacení. Takový závěr by soud musel výslovně a podrobně odůvodnit. Musel by se také vypořádat s tím, že pohledávka byla v konkursním řízení řádně zjištěna, má tudíž povahu pohledávky pravomocně přiznané, což nahrazuje dosud nepravomocný rozsudek okresního soudu.

29. Ústavní soud z uvedených důvodů dospěl k závěru, že se Nejvyšší správní soud nesprávně odmítl zabývat částí námitek stěžovatelky. Závěr o opodstatněnosti těchto námitek není možné z napadeného rozhodnutí učinit, a to ani implicitně. Stěžovatelka tedy stanoveným postupem uplatnila své právo před soudem, ten se však odmítl jejími námitkami zabývat, neboť na základě neudržitelného výkladu procesních předpisů dospěl k závěru, že jí ochrana práv v žádaném rozsahu nenáleží. Takový postup je odepřením (soudní) spravedlnosti a porušením práva stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny [nálezy sp. zn. II. ÚS 623/02 ze dne 19. 10. 2004 (N 149/35 SbNU 83), sp. zn. I. ÚS 709/05 ze dne 25. dubna 2006 (N 91/41 SbNU 163), sp. zn. III. ÚS 3199/12 ze dne 19. 11. 2013 (N 191/71 SbNU 279) a další].

30. Zbylá stížní argumentace směřovala proti nezahrnutí částky 1 000 USD za měsíce leden až březen 1993 do vyměřovacího základu. Podle setrvalé judikatury zásadně není úkolem Ústavního soudu hodnotit (a přehodnocovat) hodnocení důkazů provedené obecnými soudy [srov. nález sp. zn. III. ÚS 23/93 ze dne 1. 2. 1994 (N 5/1 SbNU 41)]. V projednávané věci Nejvyšší správní soud podrobně reagoval na tvrzení stěžovatelky a přesvědčivě vyložil, proč se k její verzi skutkového stavu nepřiklonil. To platí zejména pro závěry Nejvyššího správního soudu o tom, proč ze samotné pracovní

Sbirka_nalezu-82.indd 766 29.3.18 12:42

smlouvy a ze skutečnosti, že manžel stěžovatelky tuto částku nežaloval, nelze bez dalšího dovodit, že manželu stěžovatelky na tuto částku vznikl nárok a že mu byla vyplacena (odst. 42 napadeného rozsudku a především str. 4 vyjádření Nejvyššího správního soudu k ústavní stížnosti). Tvrzení stěžovatelky, že v řízení bylo prokázáno, že podpis jejího manžela na evidenčním listu důchodového pojištění byl podvržený, z předložených spisů neplyne. Stěžovatelka to sice tvrdila v řízení před krajským soudem (č. l. 87 spisu krajského soudu), soud však stejný závěr neučinil a, což je pro věc podstatné, rozhodl na základě toho, že stěžovatelka pro své tvrzení o výši příjmů manžela nepředložila přesvědčivé důkazy. Na tomto závěru nic nemění případná spornost podpisu evidenčního listu.

V. Závěr

31. Ústavní soud si je vědom toho, že závěr Nejvyššího správního soudu o nepřípustnosti námitek stěžovatelky má svůj původ především v předcházejících řízeních (nahrazení důvodů správního rozhodnutí žalované krajským soudem a následné přehlédnutí námitek již ve věci sp. zn. 4 Ads 64/2012). Tato vada – odepření spravedlnosti – se však plně projevila i v napadeném rozsudku č. j. 4 Ads 71/2014-29, což již nebylo možné zhojit. Ústavní soud proto ústavní stížnosti vyhověl a napadené rozhodnutí zrušil podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu.

32. Nejvyšší správní soud se v dalším řízení musí věcně zabývat námitkami stěžovatelky poukazujícími na uznání pohledávky konkursní správkyní (čl. 89 odst. 2 Ústavy). Dospěje-li k závěru, že o nich může rozhodnout sám, aniž se s nimi dříve vypořádal krajský soud, bude muset vyřešit otázku, zda lze podle § 5 zákona č. 589/1992 Sb., ve znění rozhodném pro projednávanou věc, zahrnout do vyměřovacího základu i takovou částku, která byla řádně zjištěna v konkursním řízení, avšak fakticky nebyla vyplacena.

Sbirka_nalezu-82.indd 767 29.3.18 12:42

Sbirka_nalezu-82.indd 768 29.3.18 12:42

Č. 182
K posuzování přípustnosti odvolání v tzv. bagatelních věcech

Je zcela věcí žalobce, čeho se svou žalobou domáhá; pokud přitom v jedné žalobě spojí několik i samostatně projednatelných nároků a nalézací soud rozhodne o peněžitém plnění, není v pravomoci odvolacího soudu tuto částku následně členit na dílčí položky, které, každá samostatně, nedosahují hranice bagatelní částky pro odvolací řízení (§ 202 odst. 2 o. s. ř.). Opačný přístup je zásahem do práva na projednání věci nestranným soudem.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jaromíra Jirsy (soudce zpravodaj) a soudců Jana Musila a Vladimíra Sládečka – ze dne 27. září 2016 sp. zn. IV. ÚS 3153/15 ve věci ústavní stížnosti Jana Ernesta, zastoupeného Mgr. Soňou Adamovou, advokátkou, se sídlem v Praze 7, Pplk. Sochora 740/34, proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 9. 6. 2015 č. j. 28 Co 179/2015-68 o odmítnutí stěžovatelova odvolání směřujícího proti rozsudku soudu prvního stupně, jímž byla stěžovateli uložena povinnost zaplatit vedlejšímu účastníkovi 10 600 Kč s příslušenství a 11 932 Kč coby náhradu nákladů řízení, za účasti Městského soudu v Praze jako účastníka řízení a České kanceláře pojistitelů jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 9. června 2015 č. j. 28 Co 179/2015-68 se zrušuje, neboť jím bylo porušeno stěžovatelovo právo domáhat se svých práv u nezávislého a nestranného soudu zakotvené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Odůvodnění

1. Rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 7 ze dne 12. 11. 2014 č. j. 5 C 183/2014-44 byla stěžovateli uložena povinnost zaplatit žalobci (vedlejšímu účastníkovi) 10 600 Kč s příslušenstvím a na náhradě nákladů řízení 11 932 Kč. Odvolání stěžovatele však Městský soud v Praze napadeným usnesením odmítl jako nepřípustné a uložil mu povinnost nahradit žalobci náklady odvolacího řízení 2 226,40 Kč.

Sbirka_nalezu-82.indd 769 29.3.18 12:42

2. Včas podanou ústavní stížností splňující i další náležitosti podání podle zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu") se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví citovaného rozhodnutí, neboť má za to, že jím byla porušena jeho ústavně zaručená práva zakotvená v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina"), jakož i v čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Stěžovatel v ústavní stížnosti uvádí, že poté, co nalézací soud žalobě vyhověl v plném rozsahu, podal proti rozsudku odvolání. Městský soud v Praze nejprve určil den, na který nařídil odvolací jednání, poté však jednání odročil na neurčito, s tím, že ve věci bude rozhodnuto bez jednání. Následně vydal odvolací soud usnesení, jímž odvolání jako nepřípustné odmítl, neboť soud prvního stupně rozhodl podle něj sice celkem o částce 10 600 Kč, ta se ovšem sestává ze dvou samostatných nároků uplatněných žalobcem v jedné žalobě, a jde tedy o dva nároky na zaplacení bagatelních částek (2 x 5 300 Kč). Stěžovatel má za to, že rozdělení žaloby na dvě samostatné bagatelní věci odvolacím soudem není správné a z povahy věci neplyne. Žalobní tvrzení bylo shodné, lišilo se pouze časovým obdobím pojištění a datem urgence, což je patrné i z návrhu platebního rozkazu, k oběma nárokům bylo vedeno stejné dokazování; v případě žalované částky jde o jeden nárok plynoucí z jednoho závazkového vztahu. Stěžovatel v replice odkázal na nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 2163/11 ze dne 30. 5. 2013 (N 97/69 SbNU 641), který považuje za přiléhavý i na jeho věc; reakci odvolacího soudu považuje za nepředvídanou, nepřijatelnou a matoucí.

3. K ústavní stížnosti se vyjádřila za Městský soud v Praze předsedkyně senátu 28 Co, která uvedla, že jednou žalobou byly uplatněny dva samostatné nároky na dlužné pojistné za jiná období, v jednom případě byly přiznány zákonné úroky od 17. 9. 2011 a ve druhém od 20. 8. 2012. Každý nárok mohl být uplatněn samostatnou žalobou, přičemž by ke každému bylo třeba provádět samostatné dokazování k odlišným skutkovým okolnostem; jde tedy o dva nároky nepřesahující částku 10 000 Kč, byť součet uplatněných peněžitých nároků činil 10 600 Kč.

4. Ústavní soud vyžádal rovněž spis Obvodního soudu pro Prahu 7 sp. zn. 5 C 183/2014. Z něj se podává, že proti stěžovateli byla podána žaloba o zaplacení dlužného pojistného („povinného ručení") za období od 19. 12. 2010 do 18. 3. 2011 a dále za období od 19. 3. 2011 do 16. 6. 2011. Výzva k úhradě byla zaslána za každé období zvlášť – dne 16. 8. 2011 a 19. 7. 2012. Proti platebnímu rozkazu ze dne 23. dubna 2014 č. j. 5 C 183/2014-10 podal stěžovatel odpor. Následně Obvodní soud pro Prahu 7 jednal a vynesl ve věci rozsudek, jímž žalobě vyhověl a v němž stěžovatele poučil o možnosti podat odvolání. Stěžovatel podal včasné odvolání, po předložení věci odvolacímu soudu nařídil Městský soud v Praze jednání, ale po doručení

Sbirka_nalezu-82.indd 770 29.3.18 12:42

předvolání zástupcům bylo jednání odročeno na neurčito – z důvodu rozhodnutí bez jednání. Městský soud v Praze následně napadeným usnesením odmítl odvolání jako nepřípustné podle § 202 odst. 2 o. s. ř., neboť požadovaná peněžitá plnění podle něj nepřesáhla hranici 10 000 Kč a šlo z hlediska procesního předpisu o bagatelní věc.

5. Ústavní soud je povolán reagovat na taková pochybení soudů při aplikaci procesních předpisů, která u stěžovatele vyvolávají negativní dopady na jeho ústavně zaručená základní práva; v tomto případě dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná, neboť rozhodnutím odvolacího soudu bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces. Rozhodnutí Městského soudu v Praze vychází z předpokladu, že je primárně věcí soudu, jak posoudí žalobní návrh z hlediska výše žalované částky, resp. co do tzv. bagatelní hranice rozhodné pro přípustnost odvolání (§ 202 odst. 2 o. s. ř.). Ústavní soud je naopak přesvědčen, že je primárně věcí žalobce, jakým způsobem v duchu dispoziční zásady ovládající sporné řízení zkumuluje své nároky do jedné žaloby – jakého „peněžitého plnění" se v jednom řízení domáhá, a pokud „sečte" více nároků do jedné žaloby, pak to zásadně nemůže mít vliv na přípustnost odvolání, i kdyby jednotlivé „dílčí nároky" hranici bagatelního sporu nepřesahovaly. Rozhodne-li se žalobce ze sobě jasných a srozumitelných důvodů podat žalobu, kterou se domáhá zaplacení opakovaného plnění založeného na jednom skutkovém základě, není možné, aby soud pro zjednodušení či zpřehlednění takto projevenou vůli měnil, bez ohledu na to, který z účastníků je takovou změnou dotčen, resp. zda je taková změna fakticky ve prospěch žalobce, jako tomu bylo v projednávané věci. K tomu srov. například usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 30. 8. 2011 sp. zn. Ncp 962/2011: „Občanské soudní řízení spočívá na několika základních zásadách, promítajících se do jednotlivých ustanovení občanského soudního řádu. Nejvýznamnější ze zásad uplatňujících se ve sporném řízení je zásada dispoziční. Spočívá v možnosti procesních stran (především žalobce) disponovat řízením a tím procesní iniciativu svěřuje jim, a nikoli soudu. Žalobce tedy podáním žaloby rozhodne o tom, že je řízení zahájeno, v průběhu řízení disponuje předmětem řízení, který může měnit … V souladu s touto zásadou je to žalobce, kdo ve sporném řízení jako jeho pán *(dominus litis)* prostřednictvím procesních úkonů určuje, co bude jeho předmětem. Toto právo uplatňuje již samotným podáním žaloby, v němž svými skutkovými tvrzeními a formulací žalobního petitu předmět řízení vymezí. Občanský soudní řád nestanoví, že by snad předmětem řízení musel být jediný nárok [§ 80 písm. b) o. s. ř.], a není sporu, že žalobce je oprávněn do jedné žaloby zahrnout i více nároků (v tom případě se jedná o tzv. objektivní kumulaci). Povinností soudu pak je rozhodnout o celém předmětu." Právě tento názor Vrchního soudu v Olomouci (obdobně též sp. zn. Ncp 945/2010) sdílí i Ústavní soud [viz též

Sbirka_nalezu-82.indd 771 29.3.18 12:42

usnesení sp. zn. IV. ÚS 3288/13 ze dne 13. 11. 2013 (v SbNU nepublikováno, dostupné na http://nalus.usoud.cz)] a považuje jej za určující i pro posouzení přípustnosti odvolání v projednávaném případě.

6. Obdobně jako v trestním řízení, lze i v tomto případě připomenout procesní zásadu *in dubio pro reo*, která zaručuje účastníku řízení, že v pochybnostech bude užit pro něj příznivější výklad aplikované právní normy. V daném případě byl příznivější výklad vedoucí k meritornímu projednání odvolání jediný možný, resp. Ústavní soud dospěl k závěru, že výklad provedený odvolacím soudem je proti smyslu zákona a v rozporu s právem na spravedlivý proces. Jak již bylo výše uvedeno, je zcela věcí žalobce, čeho se domáhá, a je-li rozhodnuto o žalobě a výsledné peněžité plnění převyšuje limitní hranici danou v ustanovení § 202 odst. 2 o. s. ř., není v pravomoci (odvolacího) soudu tuto částku následně dělit na „dílčí plnění", která, každé samostatně, limit 10 000 Kč nepřesáhnou. Zákon v naposledy citovaném ustanovení hovoří o „peněžitém plnění", nikoliv o „dílčích nárocích". Postup zvolený odvolacím soudem nepřípustně omezuje žalovaného v právu na spravedlivý proces, na projednání jeho věci nestranným a nezávislým soudem, jak je zakotveno v čl. 36 odst. 1 Listiny, neboť mu fakticky „odnímá odvolací instanci". Uvedený postup je o to absurdnější, mají-li obě požadovaná peněžitá plnění (2 x 5 300 Kč) společný skutkový základ – jde o žalobní nárok uplatněný na totožném závazkovém základu a toliko za dvě různá období, navíc na sebe bezprostředně navazující, přičemž rozdělení na dva samostatné nároky bylo možno dovozovat výhradně z toho, že žalobce sám a na základě svých vlastních pohnutek rozdělil nárok do dvou samostatných období, před podáním žaloby jej na stěžovateli za každé období vymáhal zvlášť, následně ovšem nárok zažaloval vcelku za obě období.

7. Na základě výše uvedených důvodů Ústavní soud ústavní stížnosti zcela vyhověl a podle ustanovení § 82 odst. 1 a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil napadené rozhodnutí odvolacího soudu, neboť v odvolacím řízení bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces zakotvené v čl. 36 odst. 1 Listiny. Nelze předjímat výsledek odvolacího řízení; bude však na odvolacím soudu, aby věc meritorně projednal, a není možné se projednání tímto způsobem vyhnout.

Sbirka_nalezu-82.indd 772 29.3.18 12:42

Č. 183
K výši finančního zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou nezákonným trestním řízením

Jsou-li zrušena dřívější pravomocná rozhodnutí, jimiž byl stěžovatel odsouzen k vykonání trestu, a trest byl zčásti vykonán, přísluší stěžovateli právo na náhradu nemateriální újmy. Při rozhodování o výši přiznané újmy musí soudy zohlednit všechny zásahy, které stěžovatele poškodily, a důkladně a dostatečně vysvětlit, na základě jakých úvah rozhodly o přiznané náhradě. Nedostatečné vysvětlení totiž působí nepřezkoumatelnost rozhodnutí a představuje projev libovůle, který zkracuje stěžovatele v právu na nezávislé a nestranné posouzení věci soudem (čl. 36 odst. 1 Listiny).

Při posuzování věci je nezbytné rozhodnutí individualizovat a nehodnotit věc podle předem daných tabulek a algoritmů výpočtu. Je úkolem soudu prověřit všechny okolnosti, které mohou mít na výši náhrady vliv, ať se jedná o ztrátu prestiže, narušení rodinných a sociálních vazeb, zdravotní potíže, omezení pracovních příležitostí, doby trestního řízení i řízení následných.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jaromíra Jirsy (soudce zpravodaj) a soudců Jana Musila a Vladimíra Sládečka – ze dne 27. září 2016 sp. zn. IV. ÚS 3183/15 ve věci ústavní stížnosti Mgr. Ing. Svatavy Horákové, zastoupené Mgr. Tomášem Greplem, advokátem, se sídlem v Olomouci, Horní náměstí 365/7, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 7. 2015 č. j. 30 Cdo 2209/2014-271 o odmítnutí stěžovatelčina dovolání a proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 28. 11. 2013 č. j. 70 Co 459/2013-259, jímž bylo rozhodnuto o stěžovatelčině odvolání v řízení o žalobě na přiměřené zadostiučinění za nemateriální újmu, kterou stěžovatelka utrpěla v důsledku nezákonně vedeného trestního řízení, za účasti Nejvyššího soudu a Městského soudu v Praze jako účastníků řízení a Ministerstva spravedlnosti jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 7. 2015 č. j. 30 Cdo 2209/2014-271, rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 28. 11. 2013 č. j. 70 Co 459/2013-259 a rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 21. 5. 2013 č. j. 19 C 304/2011-212 se zrušují, neboť jimi bylo porušeno právo

Sbirka_nalezu-82.indd 773 29.3.18 12:42

na zachování lidské důstojnosti a na osobní čest, dobrou pověst a ochranu jména zakotvené v čl. 10 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, jakož i právo domáhat se svých práv u nezávislého a nestranného soudu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a právo na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím soudu zakotvené v čl. 36 odst. 3 tohoto ústavního zákona.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a řízení před obecnými soudy

a) Trestní řízení

1. Usnesením Policie České republiky, Služby kriminální policie a vyšetřování v Kopřivnici, ze dne 25. 2. 2005 bylo zahájeno trestní stíhání stěžovatelky pro trestný čin křivé výpovědi a nepravdivého znaleckého posudku podle § 175 odst. 2 písm. a) trestního zákona, které bylo nejprve ke stížnosti stěžovatelky zrušeno usnesením Okresního státního zastupitelství v Novém Jičíně ze dne 4. 3. 2005 sp. zn. 2 ZT 173/2005; dne 14. 3. 2005 však bylo policejním orgánem znovu zahájeno trestní stíhání stěžovatelky pro stejný trestný čin. Státní zastupitelství v Novém Jičíně podalo dne 19. 1. 2006 pod sp. zn. 2 ZT 173/2005 na stěžovatelku obžalobu. Rozsudkem Okresního soudu v Novém Jičíně ze dne 21. 11. 2006 č. j. 5 T 14/2006-447 byla stěžovatelka shledána vinnou pro trestný čin křivé výpovědi a nepravdivého znaleckého posudku podle § 175 odst. 2 písm. a) trestního zákona a odsouzena k trestu odnětí svobody v trvání jednoho roku a šesti měsíců podmíněně odloženému na zkušební dobu tří let a dále k trestu zákazu činnosti spočívajícímu v zákazu výkonu advokátní praxe na dobu tří let.

2. K odvolání obžalované rozhodl Krajský soud v Ostravě rozsudkem ze dne 20. 8. 2007 č. j. 4 To 306/2006-558 tak, že napadený rozsudek v plném rozsahu zrušil a znovu uznal stěžovatelku vinnou ze spáchání trestného činu křivé výpovědi a nepravdivého znaleckého posudku podle § 175 odst. 2 písm. a) trestního zákona, nově ji odsoudil k trestu odnětí svobody v trvání jednoho roku s podmíněným odkladem na dva roky a dále k trestu zákazu činnosti spočívajícímu v zákazu výkonu advokacie v trvání dvou let.

3. K následně podanému dovolání stěžovatelky Nejvyšší soud usnesením ze dne 11. 11. 2008 sp. zn. 11 Tdo 184/2008 napadený rozsudek zrušil a věc vrátil krajskému soudu k novému projednání a rozhodnutí.

4. Krajský soud v Ostravě znovu rozhodl rozsudkem ze dne 28. 4. 2009 č. j. 4 To 306/2006-658 rozsudek nalézacího soudu v plném rozsahu zrušil a stěžovatelku nově uznal vinnou ze spáchání trestného činu křivé výpovědi a nepravdivého znaleckého posudku podle § 175 odst. 2 písm. a) trestního zákona a nově ji odsoudil k trestu odnětí svobody v trvání jednoho roku

Sbirka_nalezu-82.indd 774 29.3.18 12:42

s podmíněným odkladem na dva roky, jakož i k trestu zákazu činnosti spočívajícímu v zákazu výkonu advokacie v trvání dvou let.

5. K opakovanému dovolání stěžovatelky rozhodl Nejvyšší soud usnesením ze dne 27. 7. 2010 č. j. 11 Tdo 1312/2009-716 tak, že znovu zrušil rozsudek Krajského soudu v Ostravě v plném rozsahu a věc vrátil tomuto soudu k novému projednání a rozhodnutí.

6. Následně Krajský soud v Ostravě rozsudkem ze dne 22. 11. 2010 č. j. 4 To 266/2010-743 zrušil rozsudek Okresního soudu v Novém Jičíně ze dne 21. 11. 2006 č. j. 5 T 14/2006-447 a stěžovatelku v plném rozsahu zprostil obžaloby, neboť v žalobním návrhu uvedený skutek není trestným činem. Po téměř šesti letech od zahájení trestního stíhání se tak stěžovatelka dočkala pravomocného zprošťujícího rozhodnutí.

b) Řízení občanskoprávní

7. Trestní stíhání stěžovatelky tedy trvalo 5 let a 8 měsíců, přičemž rozsudkem odvolacího soudu, který nerespektoval první kasační rozhodnutí soudu dovolacího, bylo dvakrát zasaženo do majetkové i nemajetkové sféry stěžovatelky – jak bezdůvodným vedením trestního řízení a jeho nepřiměřenou délkou, tak i tím, že pro existenci pravomocných rozhodnutí stěžovatelka ve dvou etapách vykonala celý trest zákazu výkonu činnosti (advokacie). Proto se stěžovatelka se svým nárokem na přiměřené zadostiučinění za nemajetkovou újmu obrátila podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon č. 82/1998 Sb.“) na Ministerstvo spravedlnosti.

8. Následně stěžovatelka podala proti České republice – Ministerstvu spravedlnosti žalobu, kterou se domáhala zaplacení celkové částky 1 500 000 Kč s příslušenstvím. Původní požadavek na náhradu nemajetkové újmy byl na základě poučení nalézacího soudu stěžovatelkou rozdělen na částku 150 000 Kč za dobu do účinnosti zákona č. 160/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 201/2002 Sb., o Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon č. 160/2006 Sb.“). Řízení v této věci bylo vyloučeno k samostatnému projednání a od účinnosti zákona č. 160/2006 Sb. se stěžovatelka soudila o zaplacení 1 200 000 Kč (náhrady za nemajetkovou újmu) a 150 000 Kč – náhrady za nesprávný úřední postup. V řízení

Sbirka_nalezu-82.indd 775 29.3.18 12:42

o vyloučené částce vedené u Městského soudu v Praze pod sp. zn. 32 C 5/2014 bylo nepravomocně rozhodnuto; v současné době probíhá u Vrchního soudu v Praze řízení o odvolání Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových.

9. Teprve v průběhu řízení před soudem vyplatilo Ministerstvo spravedlnosti stěžovatelce 50 000 Kč. Následně Obvodní soud pro Prahu 2 uložil rozsudkem ze dne 21. 5. 2013 č. j. 19 C 304/2011-212 žalovanému státu povinnost zaplatit stěžovatelce na odčinění imateriální újmy vzniklé v souvislosti s nezákonně vedeným trestním řízením proti její osobě 300 000 Kč s příslušenstvím (výrok I), ohledně zaplacení dalších 900 000 Kč žalobu zamítl (výrok II); uložil žalované povinnost zaplatit stěžovatelce za průtahy v řízení 49 000 Kč s příslušenstvím (výrok III), zamítl žalobu o zaplacení dalších 101 000 Kč (výrok IV) a uložil žalované povinnost zaplatit stěžovatelce na náhradě nákladů řízení 115 543 Kč.

10. Jakkoliv soud prvního stupně shledal opodstatněnost žaloby ohledně základu uplatněného nároku a přijal argumentaci stěžovatelky, na základě vlastních výpočtů jí přiznal částku několikanásobně nižší; proto stěžovatelka podala odvolání, v němž namítla nesprávné právní posouzení věci.

11. K odvolání Městský soud v Praze změnil výrok I rozhodnutí nalézacího soudu tak, že ohledně zaplacení 55 500 Kč se zákonnými úroky z prodlení z částky 100 000 Kč za stanovenou dobu rozsudek potvrdil, ve zbývajícím rozsahu pak žalobu zamítl; výroky II a III potvrdil a výrok IV změnil tak, že žalované uložil povinnost zaplatit stěžovatelce dalších 7 000 Kč s příslušenstvím a v ostatním výrok potvrdil (výrok I). Dále odvolací soud uložil žalované povinnost zaplatit stěžovatelce na náhradě nákladů nalézacího řízení 74 804,07 Kč a na náhradě nákladů odvolacího řízení 21 731,60 Kč (výrok II).

12. Rozsudek Městského soudu v Praze napadla stěžovatelka dovoláním, v němž uvedla, že z rozhodnutí není patrné, jaké úvahy a výpočty vedly odvolací soud ke snížení finančního zadostiučinění za zásah do jejích přirozených práv. Rozsudek označila za nelogický, nepřezkoumatelný a svévolný – zejména v kontrastu se srozumitelným rozhodnutím nalézacího soudu, který lépe popsal důvody a způsob, jakým k přiznané částce dospěl.

13. Dovolání Nejvyšší soud usnesením ze dne 28. 7. 2015 č. j. 30 Cdo 2209/2014-271 odmítl, neboť je v něm uplatněn jiný dovolací důvod, než který je uveden v ustanovení § 241a odst. 1 o. s. ř.

II. Ústavní stížnost a vyjádření dalších účastníků

14. Včas podanou ústavní stížností splňující i další náležitosti podání podle zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších

Sbirka_nalezu-82.indd 776 29.3.18 12:42

předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví citovaných rozhodnutí, neboť má za to, že jimi bylo porušeno její ústavně zaručené právo zakotvené v čl. 10 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

15. Stěžovatelka uvádí, že od 25. 2. 2005 do 22. 11. 2010 bylo proti ní vedeno trestní řízení. Nejvyšší soud vydal ve věci dvakrát kasační rozhodnutí, v důsledku čehož byla stěžovatelka nakonec zproštěna obžaloby. Mezi tím však byla dvakrát pravomocně odsouzena k podmíněnému trestu odnětí svobody a k zákazu výkonu advokacie – jediného povolání stěžovatelky; dvouletý trest zákazu činnosti stěžovatelka vykonala v plném rozsahu a má za to, že nezákonným vedením trestního řízení, které trvalo nepřiměřeně dlouho, jí byla způsobena značná majetková škoda i nemajetková újma.

16. Stěžovatelka je přesvědčena, že Česká republika porušila její práva trestním stíháním, které bylo nepřiměřeně dlouhé, nezákonné a bezdůvodné. Trestní stíhání a dvojí odsouzení mělo silný dopad do její osobní, osobnostní i pracovní sféry. Stěžovatelka byla bezúhonnou osobou žijící s rodinou na vesnici, měla vybudovanou advokátní praxi, požívala společenské prestiže a zahájení trestního stíhání rychle zasáhlo téměř do všech jejích jistot. Osoby, které věřily v nevinu stěžovatelky, přestaly v ní věřit poté, co byla podruhé pravomocně odsouzena krajským soudem. Zproštění obžaloby posledním rozsudkem pak nemělo na její vnímání okolím mimo její rodinu podstatný dopad. Stěžovatelka se musela nadvakrát vzdát klientely své advokátní kanceláře, čímž veškeré její předchozí investice do budování dobré pověsti vzaly za své.

17. Žalobou se proto stěžovatelka domáhala přiměřeného zadostiučinění v penězích za nemajetkovou újmu. Soud prvního stupně stěžovatelce přiznal za nezákonné rozhodnutí 1/4 a za nesprávný úřední postup 1/3 požadované částky. Vyhodnotil přitom (přiléhavě) pocity beznaděje a nejistoty stěžovatelky jako závažné i v řízení prokázané. Za podstatný považuje přitom stěžovatelka fakt, že krajský soud v trestním řízení napodruhé rozhodl neočekávaně a v rozporu se závazným právním názorem dovolacího soudu. Po prvním kasačním rozhodnutí Nejvyššího soudu totiž stěžovatelka obnovila svoji advokátní praxi a zařadila se znovu do profesního i společenského života. Následný rozsudek krajského soudu považuje proto Obvodní soud pro Prahu 2 za intenzivní zásah, který je třeba odčinit; za závažné rovněž považuje průtahy v řízení.

18. Stěžovatelka uvedla, že Obvodní soud pro Prahu 2 zohlednil výkon celého dvouletého trestu zákazu činnosti i skutečnost, že přišla náhle o jediný zdroj příjmů, následně začala budovat advokátní kancelář znovu, aby po druhém rozhodnutí Krajského soudu v Ostravě opět byla nucena kancelář „rozpustit“, což vedlo ke ztrátě důvěry klientů a projevilo se to

Sbirka_nalezu-82.indd 777 29.3.18 12:42

na zdravotním stavu stěžovatelky, jakož i v jejím rodinném životě, neboť trestní stíhání mělo vliv na průběh rozvodového řízení. Při rozhodování o přiznání relutární náhrady za zásah do přirozených práv stěžovatelky soud přehledně a transparentně vysvětlil svůj postup i výpočty, které jej vedly ke stanovení její výše. Opřel se přitom jak o judikaturu Nejvyššího soudu (věci vedené pod sp. zn. 30 Cdo 2813/2011 a sp. zn. 30 Cdo 4336/2010) týkající se postupu při stanovení výše zadostiučinění v závislosti na povaze trestní věci a délce trestního řízení, jakož i judikaturu Ústavního soudu [nález sp. zn. I. ÚS 554/04 ze dne 31. 3. 2005 (N 67/36 SbNU 707) a sp. zn. II. ÚS 590/08 ze dne 17. 6. 2008 (N 108/49 SbNU 567)].

19. Odvolací soud přiznané finanční zadostiučinění stěžovatelce snížil; stíhaná trestná činnost nebyla podle něj natolik závažná, byť došlo ke dvojímu odsouzení a vykonání trestu. Trestní stíhání nebylo příčinou rozpadu manželství stěžovatelky, bylo jen „využito“ v průběhu rozvodového řízení. Podle stěžovatelky však není podstatné, jaký maximální (podmíněný) trest jí hrozil; rozhodná je její dehonestace v místě bydliště po zahájení stíhání a rovněž délka řízení. Jako osoba bezúhonná přitom stěžovatelka vykonala celý trest zákazu činnosti a je přesvědčena, že odvolací i dovolací soud při rozhodování o jejím nároku z nezákonného rozhodnutí a nesprávného úředního postupu nezohlednily dostatečně ztrátu prestiže, dobrého jména i klientely, především s přihlédnutím k její profesi i místu jejího výkonu. Náhrada nemajetkové újmy proto měla být nejméně ve výši přiznané nalézacím soudem; proto navrhla, aby Ústavní soud napadená rozhodnutí zrušil.

20. K ústavní stížnosti se za Nejvyšší soud vyjádřil předseda senátu 30 Cdo, podle jehož názoru není Nejvyšší soud účastníkem řízení, neboť jeho rozhodnutí nebylo výslovně napadeno.

21. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti za Městský soud v Praze vyjádřila předsedkyně senátu 70 Co a za Obvodní soud pro Prahu 2 předsedkyně senátu 19 C. Obě plně odkázaly na odůvodnění napadených rozhodnutí a navrhly, aby ústavní stížnost byla odmítnuta.

22. Ministerstvo spravedlnosti se k ústavní stížnosti jako vedlejší účastník nevyjádřilo.

III. Posouzení ústavní stížnosti

a) Přezkumná činnost Ústavního soudu

23. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti, avšak není obecným soudem dalšího stupně, a nepřísluší mu proto vykonávat dohled nad rozhodovací činností obecných soudů. Správností hodnocení věci se Ústavní soud zabývá pouze tehdy, zjistí-li, že pravomocným rozhodnutím bylo porušeno základní právo stěžovatele. Ústavní soud neposuzuje

Sbirka_nalezu-82.indd 778 29.3.18 12:42

zákonnost vydaných rozhodnutí, pokud jimi není porušeno ústavně zaručené právo, neboť taková činnost přísluší právě obecným soudům, pod jejichž ochranou jsou podle čl. 4 Ústavy rovněž základní práva a svobody. Z ustálené a obecně dostupné judikatury je zřejmé, za jakých podmínek a okolností je oprávněn Ústavní soud zasáhnout do jurisdikční činnosti obecných soudů, případně jak se jeho pravomoc projevuje ve vztahu k řízení, které před těmito soudy proběhlo.

24. O ústavní stížnosti rozhodl Ústavní soud bez nařízení ústního jednání, neboť dospěl k závěru, že by při něm nebylo možné očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu). K posouzení věci si pak vedle vyjádření vyžádal spis Obvodního soudu pro Prahu 2 sp. zn. 19 C 304/2011. Po seznámení se spisy i s obsahem ústavní stížnosti dospěl čtvrtý senát Ústavního soudu k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

b) Relevantní právní úprava

25. Podle čl. 10 Listiny má každý právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno jeho jméno (odstavec 1), jakož i na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života (odstavec 2) a před neoprávněným shromažďováním, zveřejňování nebo jiným zneužíváním údajů o své osobě (odstavec 3). Každý má právo na svobodnou volbu povolání a přípravu k němu, jakož i právo podnikat (čl. 26 odst. 1 Listiny); každý má rovněž právo na ochranu zdraví (čl. 31 Listiny) a právo domáhat se stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu (čl. 36 odst. 1 Listiny). Podle čl. 36 odst. 3 Listiny má každý právo na náhradu škody způsobené mu nezákonným rozhodnutím soudu nebo nesprávným úředním postupem.

26. Podle zákona č. 82/1998 Sb. odpovídá stát za škodu způsobenou při výkonu státní moci (§ 1 odst. 1), též za vzniklou nemajetkovou újmu (§ 1 odst. 3); této odpovědnosti se nelze zprostit (§ 2). Stát odpovídá za škodu vzniklou rozhodnutím či nesprávným úředním postupem (§ 5), přičemž nárok lze uplatnit tehdy, bylo-li rozhodnutí jako nezákonné zrušeno, a to i rozhodnutím o opravném prostředku (§ 8 odst. 1 a 2). Právo na náhradu škody způsobené rozhodnutím o trestu má ten, na němž byl trest i zčásti vykonán, jestliže byl později obžaloby zproštěn (§ 10 odst. 1). Stát rovněž odpovídá za škodu způsobenou nesprávným úředním postupem spočívajícím v porušení povinnosti učinit úkon nebo vydat rozhodnutí ve stanovené nebo přiměřené lhůtě (§ 13 odst. 1).

27. Zákonem č. 160/2006 Sb. bylo do zákona č. 82/1998 Sb. začleněno ustanovení § 31a upravující zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu (do té doby řízení o náhradě nehmotné újmy probíhalo podle právní úpravy odlišné od zákona č. 82/1998 Sb.). Zadostiučinění se poskytne v penězích, jestliže nemajetkovou újmu nebylo možno nahradit jinak

Sbirka_nalezu-82.indd 779 29.3.18 12:42

a samotné konstatování porušení práva by se nejevilo jako dostačující. Při stanovení výše přiměřeného zadostiučinění se přihlédne k závažnosti vzniklé újmy a k okolnostem, za nichž k nemajetkové újmě došlo (§ 31a odst. 2). Podle ustanovení § 31a odst. 3 zákona č. 82/1998 Sb. se v případech, kdy nemajetková újma vznikla nesprávným úředním postupem, přihlédne při stanovení výše přiměřeného zadostiučinění ke konkrétním okolnostem případu, délce řízení, složitosti řízení, k tomu, jestli poškozený přispěl k průtahům a zda využil dostupné prostředky k odstranění průtahů, k postupu orgánů veřejné moci během řízení a významu předmětu řízení pro poškozeného.

c) Vlastní posouzení věci

28. Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná, neboť postupem obecných soudů bylo porušeno právo stěžovatelky na (odpovídající) náhradu škody způsobené nezákonným zásahem orgánů veřejné moci, ve spojení s právem na ochranu lidské důstojnosti, osobní cti, dobré pověsti a ochrany dobrého jména zakotvené v čl. 10 odst. 1 a v čl. 36 odst. 3 Listiny. Z rozhodnutí obecných soudů vyplývá, že sice deklarovaly zkrácení stěžovatelky na jejích právech, nápravu svými rozhodnutími však neprovedly v rozsahu a ústavně konformním způsobem, který by odpovídal závažnosti zásahu do stěžovatelčiných práv. Rozhodnutí postrádají dostatečně srozumitelné, jasné a přezkoumatelné odůvodnění; soudy tak nedostály své povinnosti zhodnotit věc nezávisle a nestranně – s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem případu.

29. Obvodní soud pro Prahu 2 ve svém rozsudku dospěl k závěru, že popsaným postupem obecných soudů v trestní věci stěžovatelky došlo k zásahu do její osobnostní sféry a konstatoval oprávněnost požadavku na odčinění nemajetkové újmy. Zvážil relevantní okolnosti, včetně plnění ministerstva, které však posoudil jako plnění vztahující se a započitatelné proti části žaloby vyloučené k samostatnému projednání. Následně stanovil výši náhrady za použití metodiky k určení náhrady nemajetkové újmy podle stanoviska Nejvyššího soudu sp. zn. Cpjn 206/2010.

30. O odvolání stěžovatelky i ministerstva rozhodl Městský soud v Praze, který uvedl v odůvodnění svého rozsudku, že při určení výše zadostiučinění za imateriální újmu vzniklou v důsledku nezákonně vedeného trestního řízení nelze vycházet z určitých aritmetických výpočtů (na rozdíl od újmy vzniklé nepřiměřeně dlouhým řízením), ale je třeba zohlednit veškeré okolnosti případu. Konstatoval, že stěžovatelka ztratila důvěru svých klientů a byla opět odsouzena – v době, kdy legitimně očekávala zproštění obžaloby, což samo o sobě mělo vliv na její zdravotní stav (slyšený svědek dokonce zmínil její sebevražedné sklony). Přesto odvolací soud dospěl k závěru, že „při zohlednění všech výše uvedených skutečností

Sbirka_nalezu-82.indd 780 29.3.18 12:43

dospěl odvolací soud k závěru, že zadostiučinění za nemajetkovou újmu vzniklou žalobkyni v důsledku nezákonně vedeného trestního stíhání včetně dvojího pravomocného nezákonného odsouzení a výkonu nezákonně uloženého trestu zákazu činnosti odpovídá částka 100 000 Kč". Z odůvodnění přitom ale není zřejmé, jak k této základní částce Městský soud v Praze dospěl. Následně pak odvolací soud bez dalšího konstatuje: „Vzhledem k takto provedené platbě ze strany žalovaného proto žalobkyni z titulu zadostiučinění za nezákonně vedené trestní stíhání, nezákonné odsouzení a vykonaný nezákonně uložený trest přísluší částka 55 500 Kč." A dále: „Lze tedy uzavřít, že žalobkyni přísluší nárok na zadostiučinění za nemajetkovou újmu v souvislosti s nesprávným úředním postupem ve výši 56 000 Kč (základní částka 70 000 Kč snížená o 30 % a zvýšená o 10 %). Odvolací soud nepřistoupil ke zvýšení základní částky odškodnění z důvodů zvýšeného významu daného řízení pro žalobkyni." Městský soud v Praze konstatoval, že celková doba řízení nebyla nijak extrémně dlouhá a jen mírně přesáhla hranici přiměřenosti. Uvedl rovněž, že stěžovatelka se domáhala nejen zadostiučinění za nemajetkovou újmu vzniklou v důsledku dlouho trvajícího řízení, ale i v důsledku samotného vedení nezákonného trestního stíhání, a je proto třeba dbát na to, aby nedocházelo ke dvojímu odškodnění téhož. V této souvislosti Městský soud v Praze odkázal na metodiku Nejvyššího soudu a jeho rozsudek sp. zn. 30 Cdo 2813/2011.

31. Uvedená odůvodnění však považuje Ústavní soud za nedostatečná, nevystihující účel náhrady nemajetkové újmy, a tím ve svém důsledku činící rozhodnutí excesivním.

32. V části VI stanoviska sp. zn. Cpjn 206/2010 Nejvyšší soud popisuje postup při stanovení výše zadostiučinění za průtahy v soudním řízení. Základní částka je podle něj násobkem celkové doby řízení a částky přiznávané za jednotku času řízení. Tu, i s ohledem na evropskou judikaturu, Nejvyšší soud stanovil v rozmezí mezi 15 000 až 20 000 Kč za rok řízení, přičemž první dva roky řízení by měly být zohledněny poloviční částkou. Stanovená hodnota představuje přibližně 66 % částky, kterou přiznává Evropský soud pro lidská práva. K horní hranici by se pak měla vypočtená částka přibližovat v případě, že řízení by trvalo násobně déle, než by bylo možno očekávat; zohledněno by však nemělo být pouze řízení posuzované, ale i délka řízení o kompenzaci. Takto určená částka by měla být následně modifikována podle § 31a odst. 3 zákona č. 82/1998 Sb.: „Dle názoru Nejvyššího soudu by přitom mělo být … dostačující zvýšení či snížení nepřesahující 50 %, aby byl zachován vztah přiměřenosti mezi utrpěnou újmou a za ni poskytovaným odškodněním … lze ve výjimečných případech uvažovat o zvýšení či snížení i ve větším rozsahu."

33. V rozsudku ze dne 27. 6. 2012 sp. zn. 30 Cdo 2813/2011 se Nejvyšší soud zabývá kritérii určujícími rozsah způsobené nemajetkové újmy

Sbirka_nalezu-82.indd 781 29.3.18 12:43

v případech zahájení trestního řízení, které neskončilo odsuzujícím rozsudkem. Především je to: povaha trestní věci – stíhání pro závažnější trestný čin bude mít větší dopad než u méně závažné věci; dále délka trestního řízení – zohledňuje se, jak dlouho trval atak na osobnostní práva jednotlivce (delší doba působí nárůst újmy, může však, zejména v případě uvadajícího zájmu společenského prostředí o daný případ, i klesat). Uvedené hledisko se však neužije při současném uplatnění nároku z titulu nesprávného úředního postupu, aby nedošlo ke dvojímu započtení téhož. Posledním kritériem jsou podle citovaného rozsudku následky způsobené trestním řízením v osobnostní sféře poškozené osoby – zde se má přihlédnout k individualizaci všech výše uvedených kritérií, dopadu trestního stíhání na morální narušení osobnosti (integrity) poškozeného, jeho profesní, soukromé, rodinné, popřípadě i jiné sféry života. Pro odčinění imateriální újmy považuje Nejvyšší soud za významnější délku řízení než hrozící trest. Zejména pokud trestní stíhání fyzické osoby vešlo ve všeobecnou známost, existuje negativní dopad na její pověst i po skončení stíhání, jelikož negativní důsledky pro pověst budou nadále po určitou dobu přetrvávat. Na soudech pak je zvážit vliv (nejen) těchto kritérií.

34. V projednávané věci Městský soud v Praze vyjádřil obavu z „dvojího započtení“, avšak z jeho rozhodnutí není patrné, jak se s tímto nebezpečím vypořádal. Chybí srozumitelné vysvětlení problému a reakce na něj, pomineme-li fakt, že nalézacím soudem přiznanou náhradu odvolací soud výrazně snížil. I proto Ústavní soud sdílí přesvědčení stěžovatelky, že rozhodnutí Městského soudu v Praze je nepřezkoumatelné. Požadavek individualizace se zúžil na pouhé konstatování základních částek, aniž by bylo patrné, jak k nim odvolací soud dospěl. Chybí rovněž zhodnocení konkrétních okolností, za nichž došlo k vydání usnesení o zahájení trestního stíhání, jakož i důvodů zproštění obžaloby. Je přitom velmi důležité, že stěžovatelka byla podruhé pravomocně odsouzena v situaci, kdy důvodně (legitimně) mohla očekávat zproštění viny na základě kasačního usnesení Nejvyššího soudu, začala s obnovou své advokátní praxe, pročež bylo nepředvídatelně vydáno druhé odsuzující rozhodnutí odvolacího soudu – takový postup byl projevem nepřípustné svévole Krajského soudu v Ostravě. Při úvahách o výši relutární náhrady by za takového stavu věci měly soudy namísto obav z dvojího započtení odčinění zvážit, zda v konkrétním případě není přiléhavější naopak započtení násobné.

35. Výše zadostiučinění pak nesmí být v rozporu s obecně sdílenou představou spravedlnosti a neměla by se bez zjevných skutkových odlišností konkrétního případu podstatně odlišovat od zadostiučinění přiznaného v případě skutkově obdobném. Odchylka je možná jen při řádném a přesvědčivém zdůvodnění; v projednávaném případě však žádné srovnání nebylo provedeno.

Sbirka_nalezu-82.indd 782 29.3.18 12:43

36. Ústavní soud již konstatoval, že nárok na náhradu škody v případě trestního stíhání, které je skončeno zproštěním obžaloby, není dán jen v čl. 36 odst. 3 Listiny, ale především v principech materiálního právního státu. „Má-li být stát skutečně považován za materiální právní stát, musí nést objektivní odpovědnost za jednání svých orgánů, kterým státní orgány nebo orgány veřejné moci přímo zasahují do základních práv jednotlivce. Nelze totiž přehlédnout, že stát nemá svobodnou vůli, nýbrž je povinen striktně dodržovat právo v jeho ideální (škodu nepůsobící) interpretaci. Na jednu stranu je jistě povinností orgánů činných v trestním řízení vyšetřovat a stíhat trestnou činnost, na druhou stranu se stát nemůže zbavit odpovědnosti za postup těchto orgánů, pokud se posléze ukáže jako postup mylný, zasahující do základních práv." [viz nález sp. zn. II. ÚS 590/08 ze dne 17. 6. 2008 (N 108/49 SbNU 567), dostupný též na http://nalus.usoud.cz]. Nepotvrdí-li se původní podezření, musí mít osoba, která byla povinna podrobit se úkonům orgánů činných v trestním řízení, záruku, že v případě prokázání, že trestnou činnost nespáchala, dostane se jí odškodnění za veškeré úkony, jimž byla neoprávněně podrobena – v opačném případě není možno v právním státě trvat na povinnosti jednotlivce snášet omezení v rámci trestního stíhání.

37. Ústavní soud rovněž dovodil, že i při důsledném dodržování presumpce neviny představuje každé trestní řízení významný zásah do osobního života trestně stíhané osoby a negativně se dotýká její cti i dobré pověsti – zvláště v době, kdy mají média, ovlivňující veřejné mínění a náladu spoluobčanů, ještě před sdělením obvinění „jasno" v tom, kdo je za údajnou trestnou činnost odpovědný. Zásah je o to intenzivnější, prokáže-li se následně, že se skutek nestal, nebo nebyl trestným činem [viz například nález sp. zn. I. ÚS 554/04 ze dne 31. 3. 2005 (N 67/36 SbNU 707), sp. zn. IV. ÚS 642/05 ze dne 28. 8. 2007 (N 133/46 SbNU 249) či sp. zn. IV. ÚS 3193/10 ze dne 10. 3. 2011 (N 42/60 SbNU 491)].

38. Na trestně stíhaného je sice do okamžiku právní moci meritorního rozhodnutí třeba pohlížet jako na nevinného, avšak samotný fakt trestního stíhání je zátěží pro každého obviněného. „Již samotné trestní stíhání výrazně zasahuje do soukromého a osobního života jednotlivce, do jeho cti a dobré pověsti, a to tím spíše, jedná-li se o obvinění ‚liché', což je posléze pravomocně stvrzeno zprošťujícím rozsudkem soudu, podle něhož se skutek, z něhož byl jednotlivec obviněn a obžalován, nestal" (viz výše nález sp. zn. IV. ÚS 642/05).

39. Trestněprávní vztah je vztahem mezi státem a jednotlivcem. Je to státní moc, která iniciuje trestní stíhání jednotlivce, a je to státní moc, která rozhoduje o vině a trestu. Z ústavněprávního hlediska je proto významné posouzení přiměřenosti vztahu mezi veřejným zájmem vymezeným v trestním zákoně, účelem trestu a základními právy konkrétního obviněného,

Sbirka_nalezu-82.indd 783 29.3.18 12:43

zejména práva, aby o jeho vině či nevině a trestu bylo rozhodnuto v přiměřené lhůtě, a dále práva na osobní svobodu. Uvedený veřejný zájem ovšem nepůsobí absolutně, stejně jako nelze absolutizovat stěžovatelova základní práva. Proto je třeba hledat vztah přiměřené a spravedlivé rovnováhy mezi omezením základních práv jednotlivce a veřejným zájmem (viz výše citovaný nález sp. zn. I. ÚS 554/04).

40. Jak je i z rozhodnutí obecných soudů zřejmé, nárok stěžovatelky byl posuzován rovněž z hlediska platné právní úpravy; proto byl rozdělen na dobu před a po nabytí účinnosti novely provedené zákonem č. 160/2006 Sb., která do zákona výslovně zařadila možnost náhrady nemajetkové újmy. Další významnou normou je ovšem i pro předmětnou kauzu, z důvodů dále uvedených, zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, který v rámci deliktních závazků nově konstruuje nejen náhradu majetkové škody, ale právě i nemajetkové újmy (§ 2894 až 2971). Tento vývoj právní úpravy nelze pominout, což vyplývá například i z nálezu Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 3122/15 ze dne 2. 2. 2016 (N 23/80 SbNU 275): „Ve vztahu k úpravě povinnosti k odčinění újmy na zdraví podle občanského zákoníku účinného od 1. 1. 2014 došlo k celkové koncepční změně právní úpravy, která stanovení konkrétní výše zcela ponechává na posouzení soudu. Jako nezávazné vodítko byla následně Nejvyšším soudem vydána metodika k náhradě nemajetkové újmy na zdraví …, avšak pouze pro oblast odčinění bolesti. Pro oblast ztížení společenského uplatnění metodika bodový systém zcela opouští a vymezuje obecný rámec vlivu na dosavadní aktivity … Ústavní soud dodává, že z hlediska ochrany ústavnosti může být problematické i omezené bodové hodnocení podle metodiky Nejvyššího soudu, neboť o odčinění újmy pojmově nelze rozhodovat na základě určitých tabulkově předvídaných bodových počtů, nýbrž je třeba výhradně vycházet z dokazování a s náležitým zřetelem k okolnostem konkrétní věci, což dal ostatně s účinností od 1. 1. 2014 jasně najevo i zákonodárce.“ Jakkoliv se zmíněný nález týká pracovního úrazu (odčinění újmy na zdraví), zabývá se v něm Ústavní soud všeobecnými předpoklady pro posouzení nemajetkové újmy. Z citovaného rozhodnutí je patrné, že zákonodárce považuje používání tabulek a bodů pro stanovení výše odškodnění za protiústavní, neboť je úkolem, a především posláním soudů, aby na základě konkrétních zjištění, poznatků a následného volného hodnocení důkazů stanovily náhradu pro každý jednotlivý případ ad hoc (ne mechanicky).

41. Pro dlouhou legisvakanční lhůtu předcházela rozhodnutí nalézacího i odvolacího soudu nabytí účinnosti zákona č. 89/2012 Sb., a soudy tedy nebyly vázány novou právní úpravou. Rozhodnutí Obvodního soudu pro Prahu 2 však bylo vydáno v době, kdy zákon již 14 měsíců platil, přestože nebyl dosud účinný. Je přitom otázkou, do jaké míry by mohla být judikatura Nejvyššího soudu, poplatná předcházející právní úpravě, závazná

Sbirka_nalezu-82.indd 784 29.3.18 12:43

ve světle nového občanského zákoníku. Za dané situace měly soudy zohlednit i novou soukromoprávní úpravu, která do českého právního řádu přináší nový pohled na odčinění nemajetkové újmy. Podle čl. 90 Ústavy jsou totiž soudy povolány k tomu, aby zákonem stanoveným způsobem poskytovaly ochranu právům. V daném případě byla jasně v okamžiku napadených rozhodnutí vyjádřena vůle zákonodárce, a bylo proto namístě chránit v duchu filozofie nového soukromoprávního kodexu i práva stěžovatelky.

42. V důvodové zprávě k zákonu č. 89/2012 Sb. se k odčinění imateriální újmy uvádí: „Rozhodnutí jednotlivého právního případu náleží jen soudci a zákonodárná moc, natož moc výkonná nemá v působnosti nařizovat soudu, jak má jednotlivý případ rozhodnout. Soukromý život je nekonečně variabilní a snaha po jeho nivelizaci v záležitostech tak navýsost individuálních jako jsou bolest, důsledky újmy na zdraví pro další budoucnost postiženého nebo ztráta blízkého člověka není důvodná. … Tyto a další okolnosti se mohou a mají do výše náhrady kladně nebo záporně promítnout. Odpovědnost za spravedlivé rozhodnutí v konkrétním případě nemůže ze soudce nikdo sejmout a snaha o nivelizaci soukromého života v jeho rozmanitostech nevyvolá nic jiného, než rigor nesrovnávající se s povahou jednotlivých případů. Náhrada nemajetkových újem v souvislosti s jinými zásahy do osobní sféry (jméno, čest, pověst, soukromí) nebo např. poskytnutí zadostiučinění za újmy způsobené nekalou soutěží nebo delikty proti obchodní firmě nejsou ani v současné právní úpravě co do výše konkrétně stanovovány, aniž to vyvolává v rozhodovací praxi obtíže. Podobné je to např. s výší výživného a v řadě dalších případů. Pociťují-li někteří představitelé soudní moci potřebu tabulek, vzorců nebo klíčů speciálně pro tyto účely, nic nebrání tomu, aby se soudní praxe sama shodla na zásadách, podle nichž bude postupováno.“ Důvodová zpráva k § 2951 až 2971 zákona č. 89/2012 Sb. (str. 577).

43. Podle čl. 82 odst. 1 Ústavy jsou soudci při výkonu své funkce nezávislí, jejich nezávislost a nestrannost nikdo nesmí ohrožovat, a proto jsou ve výkonu své funkce vázáni pouze zákony a ústavními zákony. Toto ústavní vymezení, jak již výše uvedeno, nová úprava občanského práva zdůrazňuje a nezávislost soudců podporuje. Soudcem musí být silná osobnost, která dokáže samostatně posoudit a zhodnotit individuálně každý konkrétní případ, aniž by k tomu jako mechanickou pomůcku potřebovala tabulky, vzorce a metodické návody. S tím však souvisí i schopnost takový postup jasně a srozumitelně odůvodnit a zaštítit odbornou autoritou. Zatímco správní orgány kontrolují naplnění norem, soudci vykládají zákon ve světle toho kterého konkrétního případu.

44. Posuzování délky řízení a její nepřiměřenosti je otázkou relativní, při níž je třeba zkoumat vztah délky k dalším atributům řízení, jako jsou složitost jeho předmětu, požadavky na provádění dokazování, jednání,

Sbirka_nalezu-82.indd 785 29.3.18 12:43

procesní aktivity účastníků a podobně. Závěr o tom, zda délka, po níž trvalo konkrétní řízení, je ještě přiměřená, či nikoliv, lze formulovat vždy s ohledem na zohlednění těchto faktorů, jimiž bylo řízení bezprostředně ovlivněno.

45. Je rovněž otázkou, jak významně přispělo jednání stěžovatelky k celkové délce řízení. Soudy jí vyčetly podíl na průtazích námitkami podjatosti soudkyně, přitom ale nelze odhlédnout od skutečnosti, že i sama rozhodující soudkyně se cítila být podjatá. Fakt, že stížnostní soud rozhodnutí soudkyně o vyloučení zrušil, proto nelze automaticky klást jen za vinu stěžovatelce. Současně je však třeba vzít v úvahu, že se jednalo o projev aktivní obrany stěžovatelky zaručené procesními předpisy, kterou se trvale snažila prokázat svoji nevinu. Eliminaci průtahů by (zřejmě) podle soudů nejlépe vyhovovalo, aby osoba, proti níž je vedeno trestní řízení, pasivně přijímala kroky soudu.

46. Právní praxe vychází z poznatku, že s prodlužující se délkou řízení se vytrácí základní vztah mezi trestným činem a ukládaným trestem. Doba mezi spácháním trestného činu a vynesením konečného rozhodnutí má bezprostřední vliv na účel trestu, jehož má být dosaženo. Účelem trestu je totiž chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit v páchání další trestné činnosti, vychovat je k tomu, aby vedli řádný život, a tím působit výchovně i na ostatní členy společnosti. Se zvětšujícím se časovým odstupem od spáchání trestných činů se oslabuje jak prvek individuální, tak i generální prevence. V případě zproštění obžaloby však vzniká paradox – s prodlužující se dobou od okamžiku zahájení trestního stíhání do vynesení pravomocného zprošťujícího rozhodnutí se snižuje zájem nezúčastněných osob – při současném utvrzení jejich přesvědčení o morální závadnosti stíhané osoby. Je-li trestním stíháním určitá osoba dehonestována, přesvědčuje v rámci sociálních vazeb dlouhotrvající trestní řízení její okolí o důvodnosti trestního stíhání a správnosti postupu státu. O to těžší je nakonec vyvrátit, resp. fakticky pouze vyvracet, zaseté pochybnosti. Zatímco zahájení řízení bývá provázeno zjevnou aktivitou státu prostřednictvím orgánů činných v trestním řízení, zproštění viny již podobně zjevné není. Je věcí státu, aby nesl svoji odpovědnost stejně důsledně, jak očekává od svých občanů, a stejně zjevně, jak nesprávný postup zahajoval. Bylo proto zcela namístě, aby soudy zohlednily právě fakt, že stěžovatelka se živila jako advokátka, jejímž úkolem je hájit oprávněné zájmy klientů, při předpokladu, že tak bude činit zákonným způsobem a bude garantem kontroly a dodržování práva. Na advokáty se laikové obracejí proto, aby jim zajistili legální vyřešení jejich záležitostí a pro vztah advokát – klient je prvořadý prvek vzájemné důvěry. Za situace, kdy je advokát sám trestně stíhán, ztrácí jeho činnost, ať v rámci pravomocně zakázaného výkonu advokacie, nebo „jen“ v průběhu trestního stíhání, na důvěryhodnosti. Na okraj Ústavní soud uvádí, že v podobném postavení se může ocitnout i soudce, což se

Sbirka_nalezu-82.indd 786 29.3.18 12:43

ostatně v nedávné době stalo [viz nález Ústavního soudu ze dne 19. 7. 2016 sp. zn. III. ÚS 1073/15 (N 130/82 SbNU 137)] a fakt dlouhodobého trestního stíhání, či dokonce pravomocné odsouzení, zneváží do značné míry jeho osobu, výsledky jeho práce a částečně i ostatní zástupce příslušného stavu.

47. Jak je i ze spisu nalézacího soudu zřejmé, stěžovatelka se domáhala rovněž náhrady majetkové újmy. O této její žalobě bylo pravomocně rozhodnuto a Obvodní soud pro Prahu 2 rozsudkem ze dne 12. listopadu 2014 č. j. 22 C 249/2012-196 stěžovatelce přiznal pravomocně částku 1 398 000 Kč s příslušenstvím. Domáhala-li se stěžovatelka rovněž náhrady majetkové újmy (ušlého zisku), mohou sice soudy i toto řízení zohlednit; nikoliv však způsobem, že stěžovatelka „stejně něco dostane".

48. Stát svými právními normami „rozčlenil" svůj vztah ke stěžovatelce do více linií: do linie trestní (včetně opakovaného řízení před obecnými soudy tří stupňů), o náhradě majetkové újmy; řízení o náhradě nemajetkové újmy pak rozdělil do dvou dílčích řízení před soudy, a opět ve více stupních. Svůj vztah ke stěžovatelce stát deklaroval i právními předpisy, které zakotvují pravidla trestního a civilního řízení i hmotněprávní předpoklady dané trestním zákonem, jakož i zákonem č. 82/1998 Sb. – činí tak ve snaze maximálně objektivizovat kontrolu svého jednání a vzájemnou nezávislost přezkumu jednotlivých svých dílčích složek. Tento velkoryse vybudovaný a nákladný aparát se však v daném případě zachoval neadekvátně právě k tomu, k jehož ochraně byl vybudován a povolán. Napadeným rozhodnutím obecných soudů chybí velkorysost, s jakou stát musí přistupovat ke kontrole svých pochybení – podle přísloví „sytý hladovému nevěří" anebo v absenci postupu podle „zlatého pravidla", které říká, že každý by měl činit druhému to, co by chtěl, aby bylo činěno jemu. Soudci se musí umět alespoň elementárně vcítit do pozice souzeného člověka, zejména za situace, kdy mají napravit škody způsobené jinými soudy (tím spíše trestními); musí zohlednit, že stěžovatelku trestní řízení pohltilo a vyšla z něj po téměř 6 letech s rozvráceným profesním, rodinným i osobním životem. Pokud soudci uznají, že k tak závažnému zásahu do přirozených práv stěžovatelky opravdu došlo, avšak na odčinění nemajetkové újmy přiznají nepatrnou částku, působí to až cynicky – jako postup bez citu pro elementární spravedlnost. Újmu, kterou stěžovatelka ve víře v justiční systém tvrdila a prokázala co do základu, soudy sice konstatovaly, avšak skutečný dopad nezákonného postupu státu, alespoň co se výše nároku a finančního ohodnocení tohoto pochybení týká, bagatelizovaly. Z napadených rozhodnutí přitom není patrné, na základě čeho konkrétně dospěly soudy k závěru, proč by stěžovatelkou požadovaná (žalovaná) částka měla (případně neměla) být dostačující jako náhrada za nesnáze, které stěžovatelce v důsledku objektivně nedůvodného trestního řízení vznikly snad ve všech myslitelných oblastech života.

Sbirka_nalezu-82.indd 787 29.3.18 12:43

49. Je-li deklarována újma, v daném případě spočívající ve ztrátě prestiže, zaměstnání, ovlivnění rodinného života a zdraví, jak soudy samy konstatovaly, povinnosti k její náhradě se není možné podle ustanovení § 2 zákona č. 82/1998 Sb. zprostit, nemůže stát bagatelizovat závažnost újmy přiznáním nepřiměřeně nízké náhrady; takové jednání je třeba považovat za obcházení zákona i jeho účelu. Zákon č. 82/1998 Sb. zavazuje stát absolutně, objektivně, a je nezbytné, aby ten pochybením vzniklé škody (újmy) nahradil v maximálně možné míře.

IV. Závěr

50. Ústavní soud proto uzavírá, že stěžovatelka byla poškozena nezákonným postupem státu – s akcentem na skutečnost, že pro nerespektování závazného právního názoru vysloveného v prvním kasačním rozhodnutí Nejvyššího soudu byla opakovaně odsouzena a odsuzující rozhodnutí byla posléze zrušena. Byla dotčena v právu na ochranu důstojnosti, cti a dobré pověsti (čl. 10 odst. 1 Listiny). Faktickým výkonem celého dvouletého trestu zákazu činnosti, což vedlo k tomu, že opakovaně musela rozpustit svoji advokátní kancelář, byla omezena v právu podnikat a současně jí byl znemožněn výkon povolání, pro které byla vzdělána a připravena, u něhož je navíc vyžadován „čistý" trestní rejstřík (čl. 26 odst. 1 Listiny). Zjevně – i pro právního laika – tak postup soudů negativně zkrátil stěžovatelčina přirozená práva a ovlivnil její vnímání okolím (čl. 10 odst. 3 Listiny). Je přitom nepodstatné, zda trestní stíhání bylo příčinou rozvodu stěžovatelky, či nikoliv; faktem je, že na průběhu rozvodu se negativně projevilo a protistrana dostala „legální municí" k útokům na stěžovatelku, obdobně se projevilo i na zhoršení jejích rodinných vztahů (čl. 10 odst. 2 Listiny). Odsuzující rozsudky vedly ke zhoršení zdravotního i psychického stavu stěžovatelky (čl. 31 věta první Listiny) – vždyť jen na extrémně silnou osobnost s dostatečným rodinným zázemím by nezákonně (nespravedlivě) vedené téměř šestileté trestní stíhání mělo minimální dopad.

51. Stěžovatelka, bezpochyby poškozená postupem státu v její trestní věci, důvodně očekávala odpovídající odčinění své újmy na přirozených právech. Tím, že soudy v řízení o náhradu nemajetkové újmy dostatečně nezohlednily výše uvedené zásahy, zkrátily ji v právu na spravedlivý proces – ačkoliv totiž dospěly k závěru, že stěžovatelka byla poškozena, nedostatečně vysvětlily, proč při zjištěném zásahu přiznaly peněžité zadostiučinění v tak nízké výši (čl. 36 odst. 3 Listiny). Svá rozhodnutí soudy nedostatečně (a v případě Městského soudu v Praze i nepřezkoumatelně) odůvodnily, čímž se dopustily nepřípustné libovůle a zkrátily stěžovatelku v právu na nezávislé a nestranné posouzení věci soudem (čl. 36 odst. 1 Listiny).

Sbirka_nalezu-82.indd 788 29.3.18 12:43

52. Pokud se stěžovatelka, za této situace, domáhala náhrady ve výši 1 350 000 Kč za to, že jí trestní soudy zničily profesní i osobní život, musí rozhodující soudy předestřít pádné a konkrétní úvahy, proč přiznanou částku považují za věci přiměřenou, resp., proč částku požadovanou považují za nepřiměřenou. V dalším řízení musí zohlednit i fakt, jak bylo trestní řízení vedeno co do délky, i kvůli nečekaným zvratům, které způsobila „tvrdohlavost" krajského soudu. Ústavní soud je totiž přesvědčen o nutnosti nezbytné individualizace rozhodnutí a nevhodnosti rozhodování podle předem daných tabulek a algoritmů výpočtu. Je zapotřebí, aby se soudy dostatečně vypořádaly se ztrátami stěžovatelky v důsledku nezákonného trestního řízení, též s přihlédnutím k faktu, že řízení mělo počátek právě ve výkonu profese stěžovatelky.

53. Na základě výše uvedených důvodů Ústavní soud ústavní stížnosti zcela vyhověl a podle ustanovení § 82 odst. 1 a 3 zákona o Ústavním soudu zrušil nejen napadená rozhodnutí odvolacího a dovolacího soudu, ale s ohledem na výše uvedené okolnosti rovněž rozhodnutí soudu prvního stupně. Učinil tak proto, že v řízení o žalobě stěžovatelky na zaplacení přiměřeného zadostiučinění za nemajetkovou újmu v penězích shledal porušení práv stěžovatelky zakotvených v čl. 10 odst. 1 a 2 a v čl. 36 odst. 1 a 3 Listiny.

Sbirka_nalezu-82.indd 789 29.3.18 12:43

II. Usnesení

Č. 10
K zásadě subsidiarity trestní represe a k trestněprávním důsledkům trestní odpovědnosti

I. Polehčující nebo exkulpační okolností v trestním řízení ani diskriminujícím opatřením nemůže být okolnost, že pachatelem trestného činu je voják z povolání, který může být na základě odsouzení za trestný čin propuštěn ze služebního poměru, neboť nejde o „trestněprávní důsledek" ve smyslu § 12 odst. 2 trestního zákoníku, nýbrž o předpoklad vzniku a trvání takového služebního poměru podle zákona č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, ve znění pozdějších předpisů.

II. Ústavní soud, který posuzuje ústavnost postupu uložení trestní sankce, proto nemůže případné rozhodnutí služebního orgánu ani předjímat, ani do něj jinak *a priori* zasahovat, neboť možné rozhodnutí o propuštění ze služebního poměru je v kompetenci nikoli trestního soudu, nýbrž služebního orgánu stěžovatele, proti kterému je otevřena cesta obrany ve správním soudnictví.

Usnesení

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Josefa Fialy a soudců Jana Filipa (soudce zpravodaj) a Radovana Suchánka – ze dne 7. července 2016 sp. zn. III. ÚS 1029/15 ve věci ústavní stížnosti P. Z., zastoupeného JUDr. Filipem Josefem, advokátem, se sídlem Velkomoravská 378/1, Hodonín, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. února 2015 č. j. 7 Tdo 76/2015-20, usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 7. října 2014 č. j. 8 To 393/2014-143 a rozsudku Okresního soudu ve Vyškově ze dne 15. července 2014 č. j. 2T 58/2014-127, vydaným v řízení o stěžovatelově trestní věci, za účasti Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Brně a Okresního soudu ve Vyškově jako účastníků řízení.

Výrok

Ústavní stížnost se odmítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle ustanovení § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu") se stěžovatel domáhal zrušení v záhlaví

Sbirka_nalezu-82.indd 791 29.3.18 12:43

uvedených rozhodnutí obecných soudů, jimiž byl dle jeho tvrzení porušen čl. 39 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina") zakotvující ústavní zásady *nullum crimen sine lege a nulla poena sine lege*.

2. Z napadených rozhodnutí a z vyžádaného spisového materiálu vyplývá, že shora uvedeným rozsudkem Okresního soudu ve Vyškově (dále jen „okresní soud") byl stěžovatel shledán vinným ze spáchání přečinu výtržnictví podle § 358 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „trestní zákoník"), jehož se měl dopustit tím, že v Non-stop baru v Bučovicích udeřil v přítomnosti nejméně deseti osob pěstí do obličeje dva další, jemu neznámé hosty. Stěžovatel byl odsouzen k peněžitému trestu ve výši 10 000 Kč. Dále mu byla uložena povinnost nahradit Všeobecné zdravotní pojišťovně České republiky náhradu škody ve výši 608 Kč. Ve věci je významná skutečnost, že stěžovatel byl v době páchání skutku a odsouzení vojákem z povolání, konkrétně zástupcem velitele čety u 74. lehkého motorizovaného praporu Bučovice, vykonávajícím služební poměr podle zákona č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „zákon o vojácích z povolání"). K závěru o stěžovatelově vině dospěly soudy na základě velkého množství svědeckých výpovědí. Sám stěžovatel napadení poškozených přiznal, hájil se však tím, že jednal v opilosti a byl vyprovokován urážením jeho osoby a Armády České republiky jako celku ze strany napadených. Této skutkové verzi však okresní soud neuvěřil, neboť z výpovědí svědků vyplynulo, že to byl právě stěžovatel, kdo si v průběhu noci přisedl ke stolu poškozených a navázal s nimi konverzaci. Okresní soud však dospěl k závěru, že při zohlednění všech polehčujících okolností bude pro účely trestního řízení postačovat uložení výchovného a mírného trestu na spodní hranici zákonné trestní sazby.

3. Stěžovatel podal proti odsuzujícímu rozsudku odvolání, které Krajský soud v Brně (dále jen „krajský soud") napadeným usnesením zamítl. Neshledal totiž ani v postupu, ani v závěrech okresního soudu žádné pochybení. Úvahy nalézacího soudu o výši trestu doplnil o závěr, že daný případ se svými okolnostmi blíží situaci spadající pod ustanovení § 46 odst. 1 trestního zákoníku, upravující institut upuštění od potrestání. Aplikaci uvedeného ustanovení brání pak dle odvolacího soudu toliko úplné doznání pachatele. Proto bylo nutné uložit stěžovateli alespoň symbolický trest.

4. Následně napadl stěžovatel rozhodnutí odvolacího soudu dovoláním, které Nejvyšší soud pro zjevnou neopodstatněnost odmítl. K námitce stran nenaplnění podmínky subsidiarity trestní represe uvedl, že tato zásada zakotvená v ustanovení § 12 odst. 2 trestního zákoníku nepředstavuje složku skutkové podstaty trestného činu, nýbrž interpretační zásadu zajišťující to, aby jako trestné činy nebyly kvalifikovány skutky, u nichž to není nutné. Daný případ se dle Nejvyššího soudu nijak nevymyká z typických

Sbirka_nalezu-82.indd 792 29.3.18 12:43

případů výtržnictví a nic nenasvědčuje tomu, že by postačovalo uplatnění odpovědnosti dle jiného právního předpisu. K hrozbě ztráty povolání vojáka Nejvyšší soud dodal, že tento následek není trestněprávním důsledkem ve smyslu ustanovení § 12 odst. 2 trestního zákoníku. Mezi ty patří zejména trestní sankce a další důsledky, pokud vyplývají z předpisů trestního práva, např. oblast zápisů do Rejstříku trestů. Nastanou-li odsouzením pachatele jiné důsledky, nejde o důsledky trestněprávní, a tudíž nemohou nijak zvrátit správnost závěru o vině a přípustnosti odsouzení.

II. Argumentace stěžovatele

5. Stěžovatel spatřuje porušení svých ústavních práv v nerespektování zásady subsidiarity trestní represe. Odůvodnění usnesení Nejvyššího soudu, který se zabýval otázkou užití zásady subsidiarity trestní represe v daném případě, si v tomto bodě odporuje. Na jedné straně Nejvyšší soud popírá, že by trestní soudy měly povinnost zohlednit i jiné než trestněprávní důsledky, na stranu druhou pak dává stěžovateli za pravdu, když jako příklad uvádí, že soudy zohledňují např. okolnost zápisu do evidence Rejstříku trestů, což považuje stěžovatel za v podstatě totéž jako okolnost ztráty bezúhonnosti. Uplatněný trest je pak dle stěžovatele nepřiměřeně přísný. Uvedený názor Nejvyššího soudu pak považuje stěžovatel za odporující jazykovému i teleologickému výkladu ustanovení § 12 odst. 2 trestního zákoníku. Navíc i z dalších ustanovení trestního zákoníku vyplývá povinnost soudů postupovat vždy s ohledem na konkrétní okolnosti daného případu, např. majetkové a osobní poměry pachatele, a potrestání jako základní důsledek trestního řízení musí být vždy těmto okolnostem přiměřené. Vzhledem k mírné tvrdosti stěžovateli formálně vyměřeného trestu je zřejmé, že v daném případě postačí uplatnění odpovědnosti dle jiného právního předpisu, které nebude mít pro stěžovatelův pracovní život natolik citelné důsledky. Přestože soudy samy tvrdí, že vyměřily pouze symbolický trest, a byly téměř splněny podmínky pro upuštění od potrestání, fakticky stěžovatele potrestaly zcela neadekvátně společenské škodlivosti jeho jednání. Stěžovatel přitom poukázal na judikaturu Ústavního soudu, dle jejíchž závěrů mají soudy povinnost zohledňovat při úvahách o aplikaci zásady subsidiarity trestní represe rovněž celkový morální rozměr věci. Postupem soudů byl tedy trest vyměřen v rozporu s trestním zákoníkem, v důsledku čehož došlo k porušení čl. 39 Listiny. Z uvedeného důvodu stěžovatel navrhl, aby Ústavní soud napadená rozhodnutí zrušil.

III. Vyjádření ostatních účastníků řízení a replika stěžovatele

6. Své vyjádření k ústavní stížnosti zaslaly okresní soud, krajský soud i Nejvyšší soud. Okresní soud a krajský soud plně odkázaly na odůvodnění svých napadených rozhodnutí. Nejvyšší soud pak ve svém vyjádření uvedl,

Sbirka_nalezu-82.indd 793 29.3.18 12:43

že v daném případě není vzhledem ke skutkovým okolnostem možno aplikovat ustanovení § 12 odst. 2 trestního zákoníku tak, aby jednání stěžovatele nebylo trestným činem. Dle názoru Nejvyššího soudu nelze opačný závěr opřít ani o stěžovatelovo postavení vojáka z povolání. Jakákoliv jiná osoba by totiž byla odsouzena za trestný čin výtržnictví, jak učinily soudy v napadených rozhodnutích. Námitky stěžovatele jsou dle Nejvyššího soudu projevem snahy dosáhnout ve vztahu k vojáku z povolání takového hodnocení, při kterém by minimální stupeň společenské škodlivosti činu musel být vyšší než obecně u jiných pachatelů. To se Nejvyššímu soudu jeví být v rozporu s principem rovnosti lidí, zvláště když zákon klade na chování vojáků z povolání vyšší požadavky. Dopady odsouzení na stěžovatelovu kariéru nejsou dle vyjádření trestněprávními důsledky podle § 12 odst. 2 trestního zákoníku. Uvedené ustanovení je aplikováno trestními soudy, a nikoliv např. služebními orgány bezpečnostních sborů. Postup těchto orgánů, následující po odsouzení, nechápe tedy Nejvyšší soud jako trestněprávní důsledky. Dle zákona o vojácích z povolání vyplývá, že o stěžovatelově propuštění ze služebního poměru bude rozhodovat příslušný služební orgán a kritériem jeho rozhodování zejména bude, zda stěžovatel svým jednáním ohrozil vážnost ozbrojených sil, a nikoliv pouhá skutečnost stěžovatelova odsouzení. V tomto řízení pak může stěžovatel uplatnit námitky pro své setrvání ve služebním poměru. Ústavní stížnost tedy Nejvyšší soud pokládá za zjevně neopodstatněnou a navrhuje její odmítnutí.

7. Stěžovatel ve své replice zopakoval námitky proti soudy popsanému skutkovému stavu. K argumentaci Nejvyššího soudu, srovnávající pachatele v postavení vojáka z povolání s ostatními pachateli, stěžovatel dodává, že v případě jiných pachatelů by uplatnění trestní odpovědnosti mohlo být skutečně adekvátní, neboť by v jejich osobní sféře odsouzením nedošlo k dalším negativním důsledkům, jako tomu bylo v případě odsouzení stěžovatele. Odsouzení trestním soudem, při vědomí negativních důsledků, je tak v případě stěžovatele porušením zásady subsidiarity trestní represe, neboť toto odsouzení je pro stěžovatele mnohem citelnější, než si jeho jednání zasluhuje. Princip rovnosti, zmíněný Nejvyšším soudem, nelze dle stěžovatele vykládat jako nutnost za všech okolností absolutně stejného právního postavení. Z okolností projednávaného případu je zjevné, že voják a nevoják tak nemohou být v rovném postavení. Dále stěžovatel zopakoval své dříve uvedené argumenty k necitelnosti odsuzujícího rozsudku a povinnosti obecných soudů zabývat se i jinými než bezprostředně trestněprávními dopady jejich rozhodnutí. Ve zbytku stěžovatel odkázal na svou ústavní stížnost.

Sbirka_nalezu-82.indd 794 29.3.18 12:43

III. Procesní předpoklady projednání návrhu

8. Dříve, než mohl Ústavní soud přistoupit k věcnému projednání ústavní stížnosti, musel posoudit splnění předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*), neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva.

IV. Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti

9. Ústavní soud po posouzení obsahu projednávané ústavní stížnosti (§ 42 odst. 1 a 2 zákona o Ústavním soudu) dospěl k závěru, že ústavní stížnost představuje zjevně neopodstatněný návrh podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu. Byl přitom veden následujícími úvahami.

10. Stěžovatel vyjadřuje nesouhlas se skutkovými závěry učiněnými obecnými soudy. K tomu Ústavní soud uvádí, že k jejich přezkumu není zásadně povolán a v řízení o ústavní stížnosti zkoumá toliko dodržení základních zásad trestního řízení, zejména existenci opory závěrů obecných soudů v provedených důkazech. V daném případě bylo provedeno důkazní řízení v rozsahu umožňujícím vynést spolehlivý závěr o tom, že stěžovatel svým chováním naplnil všechny znaky skutkové podstaty výtržnictví. Pokračovat v důkazním řízení, popř. přehodnocovat rozpory mezi jednotlivými důkazy, by bylo možné jen v případě, že by zjistil prvek libovůle (vykonávané např. nerespektováním kogentní normy), opomenuté důkazy, nezákonnost získaných a použitých důkazů, anebo interpretaci tzv. podústavního práva, která by byla v extrémním rozporu s principy spravedlnosti. Takové kvalifikované vady řízení Ústavní soud v projednávané věci nezjistil. Současně dodává, že stěžovatelovy vlastní úvahy o odpovídající sankci za jeho jednání nemohou hrát pro rozhodování Ústavního soudu žádnou roli.

11. Podstatu ústavní stížnosti tvoří námitka, dle níž trestní soudy při svém rozhodování popřely zásadu subsidiarity trestní represe tím, že stěžovateli uložily za jeho jednání přiměřeně mírný trest, který však velmi závažně zasáhl stěžovatelovu kariéru, přičemž stejný, či dokonce vyšší trest by stěžovateli byl uložen v rámci správního řízení, aniž by byl spojen s takovým důsledkem. S tímto tvrzením se Ústavní soud nemohl ztotožnit. Zásada subsidiarity trestní represe soudům nebrání, aby odsoudily pachatele za jednání naplňující znaky trestného činu a uložily mu trest, který by mu mohl být uložen i v řízení dle jiných právních předpisů (srov. ustanovení § 12 odst. 2 trestního zákoníku). Dle názoru Ústavního soudu není takový postup soudů vyloučen, a nepředstavuje tak neoprávněný zásah

Sbirka_nalezu-82.indd 795 29.3.18 12:43

do základních práv a svobod. Samotné uložení mírného trestu nemusí zpochybňovat nutnost trestního postihu (se všemi s tím spojenými důsledky) stíhaného jednání, jelikož může být důsledkem zvláštních okolností případu (např. majetkových či rodinných poměrů pachatele, záruk daných dalšími osobami či spoluzavinění poškozeného atd.), jejichž posouzení je věcí obecných soudů. Taková aplikační praxe ustanovení § 12 odst. 2 trestního zákoníku není dle Ústavního soudu v rozporu s ústavní zásadou subsidiarity trestní represe. Ta z ústavněprávního hlediska brání trestnímu postihu pachatele pouze v případech, v nichž se společenská škodlivost stíhaného jednání přibližuje jednání běžně postihovaného podle jiných právních předpisů [podrobně viz např. nález ze dne 29. 4. 2014 sp. zn. I. ÚS 3113/13 (N 72/73 SbNU 315) nebo nález ze dne 20. 2. 2014 sp. zn. III. ÚS 934/13 (N 21/72 SbNU 253)]. K takové situaci však v projednávané věci nedošlo. Ačkoliv není postup provedený obecnými soudy v projednávané věci odrazem jediného možného výkladu ustanovení § 12 odst. 2 trestního zákoníku či ustálené a zevrubně odůvodněné praxe, nelze jej hodnotit jako odporující ústavním kautelám trestního řízení a jeho poslání podle hlavy páté Listiny. Ústavní soud tak nemusel přistoupit k hodnocení srovnatelnosti důsledků trestního odsouzení a dopadů postihu podle zákona o vojácích z povolání.

12. Obecné soudy dospěly k závěru, že stěžovatelův případ nelze z hlediska společenské škodlivosti označit za tzv. hraniční. S tímto závěrem se Ústavní soud ztotožňuje. Určité zlehčování stěžovatelova jednání a námitky ohledně nepřiměřených dopadů trestního odsouzení, obsažené v ústavní stížnosti, nejsou v tomto případě namístě, neboť jde o důsledek nároků, které se kladou na chování příslušníků ozbrojených sil. Ačkoliv se soudy s vedlejším následkem svých rozhodnutí výslovně nevypořádaly, nečiní to jejich rozhodnutí protiústavním, neboť jde o rozhodnutí, které přísluší služebně nadřízenému orgánu takové osoby. Jestliže obecné soudy dospěly ústavně konformním postupem k závěru, že je třeba uložit trestní sankci, není zde místo pro kasační zásah Ústavního soudu. Je třeba zdůraznit, že obecné soudy v rámci rozhodování trestní věci uložily již trest i s přihlédnutím k možným polehčujícím okolnostem, které náležitě zhodnotily. Namítá-li stěžovatel další důsledky takového trestu, je třeba zdůraznit, že polehčující nebo exkulpační okolností v trestním řízení nemůže být okolnost, že pachatelem trestného činu je voják z povolání, který na základě odsouzení může být propuštěn ze služebního poměru. Tato okolnost není „trestněprávním důsledkem“ ve smyslu § 12 odst. 2 trestního zákoníku, nýbrž možným důsledkem aplikace příslušného služebního předpisu, tj. zákona č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, ve znění pozdějších předpisů.

Sbirka_nalezu-82.indd 796 29.3.18 12:43

13. Namítá-li stěžovatel, že se takto uložená trestní sankce promítne do jeho právního postavení ve srovnání s jinými pachateli obdobného jednání daleko závažnějším způsobem (možnost propuštění ze služebního poměru), nejde o diskriminující opatření, nýbrž o trvalý předpoklad vzniku a trvání služebního poměru vojáka z povolání v podobě požadavku trestní bezúhonnosti. Předmětem projednávané věci přitom bylo uložení trestní sankce za přečin výtržnictví, zatímco možné uložení sankce správní povahy je v kompetenci nikoli trestního soudu, nýbrž služebního orgánu stěžovatele, proti kterému je otevřena cesta obrany ve správním soudnictví. Ústavní soud s ohledem na uvedený předmět tohoto řízení nemůže případné rozhodnutí služebního orgánu ani předjímat, ani do něj jinak *a priori* zasahovat, neboť možné rozhodnutí o propuštění ze služebního poměru je v kompetenci nikoli trestního soudu, nýbrž služebního orgánu stěžovatele, proti kterému je otevřena cesta obrany ve správním soudnictví.

14. S ohledem na výše uvedené Ústavní soud ústavní stížnost mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků řízení podle ustanovení § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu odmítl jako návrh zjevně neopodstatněný.

Sbirka_nalezu-82.indd 797 29.3.18 12:43

Sbirka_nalezu-82.indd 798 29.3.18 12:43

Č. 11
K zásadám ústnosti a přímosti při dokazování v občanském soudním řízení

Obecné soudy jsou povinny řádně a důsledně zjistit skutkový stav věci, zejména v nesporném řízení ovládaném vyšetřovací zásadou, subsumovat jej pod příslušná ustanovení právních předpisů a vycházejíce z něj zaujmout právní hodnocení věci. Zatímco skutkové okolnosti soud zjišťuje prostřednictvím dokazování, zhodnotit právní stránku věci a vyslovit určující závěry je povinen výlučně soud, který není oprávněn přenášet tuto činnost na znalce, a to ani v případech, kdy esenciální roli pro rozhodnutí hraje posouzení skutečností, k nimž je třeba jeho odborných znalostí.

Jednou ze základních zásad soudního řízení je jeho ústnost, přímost a veřejnost [čl. 96 odst. 2 Ústavy, § 6 odst. 1 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích)]. Ústnost řízení se projevuje mj. v ustanovení § 127 odst. 1 poslední věty o. s. ř., podle kterého je vedle písemného posudku zásadně třeba znalce vyslechnout při jednání, při němž musí reagovat na dotazy soudu, účastníků řízení, jejich zástupců a před nimi je povinen (ústně) obhájit metodu, kterou použil, a vysvětlit své odborné (výlučně) skutkové závěry; pouze ve výjimečných případech zákon umožňuje spokojit se jen s písemným posudkem. Důkaz znaleckým posudkem je tedy primárně založen na prvku ústnosti a až na vzácné výjimky se nelze obejít bez výslechu znalce u jednání.

Usnesení

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jaromíra Jirsy (soudce zpravodaj) a soudců Jana Musila a Vladimíra Sládečka – ze dne 19. července 2016 sp. zn. IV. ÚS 3470/15 ve věci ústavní stížnosti M. P., zastoupeného Mgr. et Mgr. Kamilou Mesiarkinovou, advokátkou, se sídlem v Brně, Orlí 27, proti rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 26. 8. 2015 č. j. 19 Co 208/2015-220 a rozsudku Městského soudu v Brně ze dne 15. 4. 2015 č. j 22 Nc 84/2013-126, jimiž bylo rozhodnuto o výchově a výživě nezletilých dětí.

Výrok

Ústavní stížnost se odmítá.

Sbirka_nalezu-82.indd 799 29.3.18 12:43

Odůvodnění

Městský soud v Brně rozsudkem ze dne 15. 4. 2015 č. j 22 Nc 84/2013-126 svěřil dvě nezletilé děti do péče matky a současně zavázal stěžovatele (otce) přispívat na jejich výživu a zaplatit dlužné výživné; rozhodl také o styku otce s nezletilými. Krajský soud v Brně rozsudkem ze dne 26. 8. 2015 č. j. 19 Co 208/2015-220 rozsudek městského soudu potvrdil a změnil ve výroku o dlužném výživném.

Proti rozsudkům městského a krajského soudu se stěžovatel brání ústavní stížností, v níž navrhuje, aby Ústavní soud rozhodnutí zrušil. Nosnou částí argumentace namítá zásah do práva na péči o děti podle čl. 32 odst. 4 Listiny základních práv a svobod a práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny, který spatřuje v pochybení obecných soudů při dokazování. Podle stěžovatele soudy řádně nezohlednily názor nezletilých a jejich ovlivňování matkou, vycházely z nedostatečného a tendenčního znaleckého posudku, a navíc nevyslechly znalce, přestože stěžovatel proti posudku v řízení opakovaně brojil. Svá rozhodnutí měly obecné soudy lépe odůvodnit, zejména co do nenaplnění podmínek střídavé péče.

Statutární město Brno, orgán sociálně-právní ochrany dětí Úřadu městské části Brno-sever, jako opatrovník nezletilých ve vyjádření doručeném dne 20. 6 2016 rekapituluje vývoj v rodině, jehož výsledkem je stav, kdy děti odmítají s otcem trávit čas o samotě a styk je realizován v krizovém centru za přítomnosti odborného pracovníka. Opatrovník sdílí toliko námitku neprovedení výslechu znalce, v ostatním považuje ústavní stížnost za nedůvodnou, zejména poukazuje na to, že stanovisko nezletilých bylo v řízení zjišťováno důsledně a průběžně.

Matka nezletilých navrhuje zamítnutí ústavní stížnosti. Napadená rozhodnutí považuje po skutkové i právní stránce za správná a vydaná na základě odpovídajícího dokazování; je přesvědčena o relevanci znaleckého posudku, jehož podstatný obsah byl u jednání přečten. Stanovisko nezletilých bylo zjišťováno důkladně, opakovaně, v průběhu řízení se nijak neměnilo. Stěžovatel plní svoji vyživovací povinnost nedostatečně, v minulosti ohledně ní probíhalo i exekuční řízení. Matka poukazuje na vyhrocení situace v poslední době a nutnou asistenci krizového centra při realizaci styku s otcem i co do psychologické pomoci dětem.

Krajský soud v Brně ve vyjádření doručeném dne 22. 6. 2016 pouze stručně poukazuje na průběh řízení, odůvodnění svého rozhodnutí a navrhuje, aby byla ústavní stížnost odmítnuta. Městský soud v Brně ve vyjádření doručeném dne 4. 7. 2016 vyjadřuje přesvědčení, že ve věci bylo rozhodnuto v souladu s příslušnými právními předpisy a zájmy dětí.

K posouzení věci Ústavní soud připojil spis Městského soudu v Brně vedený pod sp. zn. 22 P 140/2015, jehož součástí je relevantní spisová

Sbirka_nalezu-82.indd 800 29.3.18 12:43

dokumentace. Ústavní stížnost byla podána včas, osobou oprávněnou a stěžovatel je v souladu s § 30 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu") zastoupen advokátem. Rovněž není stížnost nepřípustná ve smyslu § 75 odst. 1 téhož zákona. Ústavní soud je podle čl. 83 Ústavy soudním orgánem ochrany ústavnosti, není součástí soustavy obecných soudů, a nepředstavuje proto ani další instanci přezkumu jejich rozhodnutí. Vedení vlastního řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu věci, jakož i výklad a aplikace práva náleží obecným soudům. Pro přezkum Ústavním soudem je rozhodné výhradně dodržení ústavního rámce jejich činnosti.

Po přezkoumání napadených rozhodnutí a veškeré spisové dokumentace, jakož i při zohlednění okolností věci, dospěl Ústavní soud k závěru, že se obecné soudy nedopustily takového vykročení z ústavního rámce své rozhodovací činnosti, pro které by bylo nutné jejich rozhodnutí zrušit – jejich postup byl nicméně z pohledu ústavnosti hraniční. Obecné soudy jsou povinny řádně a důsledně zjistit skutkový stav věci, zejména v nesporném řízení ovládaném vyšetřovací zásadou, subsumovat jej pod příslušná ustanovení právních předpisů a vycházejíce z něj zaujmout právní hodnocení věci. Zatímco skutkové okolnosti soud zjišťuje prostřednictvím dokazování, posoudit právní stránku věci a vyslovit určující závěry je povinen vždy soud a není oprávněn přenášet tuto činnost na jinou osobu, a to ani na znalce a v případech, kdy esenciální roli pro rozhodnutí hraje posouzení skutečností, k nimž je třeba jeho odborných znalostí.

Obecné soudy v tomto ohledu nepostupovaly adekvátně. Nalézací soud nevhodně formuloval již zadání znaleckého úkolu. Je jistě legitimní, pokud ustanovené znalkyni uložil provést psychologické vyšetření obou rodičů i nezletilých; neměl ale již požadovat zodpovězení právní otázky, který z rodičů má lepší výchovné schopnosti – takové hmotněprávní hodnocení náleží pouze soudu. Stejně tak znalkyni správně uložil zhodnotit vztah nezletilých k oběma rodičům a ověřit, zda nejsou některým z nich ovlivňováni (naváděni) proti druhému rodiči. Neměl ale již žádat posouzení, zda je v zájmu nezletilých spíše jejich svěření do péče matky nebo otce, popř. svěření dětí do střídavé péče – rovněž posouzení této (právní) otázky přísluší výhradně soudu, přičemž znalec je povolán toliko k tomu, aby poskytl (z pohledu právního hodnocení neutrální) skutková zjištění. Nemístný byl i čtvrtý bod zadání posudku, jímž nalézací soud znalkyni požádal o vymezení časové a místní úpravy styku nezletilých s druhým rodičem, do jehož péče nebudou svěřeni – i to je věcí právního posouzení, kterého se nemůže soud podobným způsobem „zbavovat".

Obecné soudy dále měly provést výslech znalkyně při jednání. Jednou ze základních zásad soudního řízení je jeho ústnost, přímost a veřejnost [čl. 96 odst. 2 Ústavy, § 6 odst. 1 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích,

Sbirka_nalezu-82.indd 801 29.3.18 12:43

přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích)]. Ústnost řízení se projevuje mj. v ustanovení § 127 odst. 1 poslední věty o. s. ř., podle kterého je vedle písemného posudku zásadně třeba znalce vyslechnout při jednání, při němž musí reagovat na dotazy soudu, účastníků řízení, jejich zástupců a před nimi je povinen (ústně) obhájit metodu, kterou použil, a vysvětlit své odborné (výlučně) skutkové závěry. Pouze ve výjimečných případech zákon umožňuje spokojit se jen s písemným posudkem jako listinným důkazem. Důkaz znaleckým posudkem je tedy primárně založen na prvku ústnosti a až na vzácné výjimky se nelze obejít bez výslechu znalce u jednání – tím spíše, jde-li o takto vyhrocenou věc.

Upustit od výslechu znalce u nařízeného jednání lze v zásadě jen tehdy, pokud účastníci netrvají na jeho účasti anebo jsou závěry písemné části posudku skutkově jednoznačné; taková situace ovšem v praxi nastává pouze výjimečně (Jirsa, J. in Jirsa, J. a kol. Občanské soudní řízení: soudcovský komentář. Kniha II. 1. vyd. Praha : Havlíček Brain Team, 2014, s. 318, 324–325, srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 7. 2010 sp. zn. 21 Cdo 2458/2009, dostupný na www.nsoud.cz). V projednávané věci se o takový případ zjevně nejednalo; stěžovatel opakovaně brojil jak proti obsahu posudku, tak i proti tomu, že znalec nebyl předvolán k jednání. V této souvislosti je třeba dodat, že při jednání nebylo přímo (bezprostředně) zjišťováno ani stanovisko nezletilých a ze spisu rovněž není patrné, že by soud jejich názor sám zjišťoval jinak, např. neformálně mimo jednání a v prostředí, které by bylo pro děti méně stresující – i to je povinností soudu (§ 100 odst. 3 o. s. ř.), kterou nelze přenášet na jiné osoby.

Ústavní soud zvažoval, zda uvedená pochybení dosahují ústavněprávní relevance, a dospěl k závěru, především veden zájmem nezletilých dětí a nevhodností další destabilizace jejich výchovné situace, kterou by nepochybně kasační rozhodnutí přivodilo, že nikoli. Znalecký posudek ze dne 24. 9. 2014, vyhotovený PhDr. Zlatou Krejčí, CSc., soudní znalkyní v oboru školství a kultura, odvětví psychologie, byl zpracován nejen důkladně a fundovaně, ale i výstižně a srozumitelně. Na takřka 35 stranách vyšla znalkyně z obsáhlé dokumentace, psychologického vyšetření obou rodičů i nezletilých a na základě těchto podkladů vyhověla zadání soudu. Vedle znaleckého posudku a výpovědi rodičů soudy zohlednily další početné listinné důkazy, zejména řadu zpráv orgánů sociálně-právní ochrany dětí, specializovaných poraden, dětmi navštěvovaných základních škol, jakož i doklady o příjmech a majetkových poměrech rodičů.

Provedené důkazy dostatečně vypovídají o okolnostech věci, zejména o poměrech rodičů i dětí, vztahu dětí k matce a otci i jejich stanovisku ke svěření do péče, resp. rozsahu styku s rodiči, to vše na pozadí tvrzení účastníků. Zachytily i dřívější bydlení ve společném domě rozděleném

Sbirka_nalezu-82.indd 802 29.3.18 12:43

na relativně samostatné bytové jednotky, kdy v jedné bydlela matka s dětmi a v druhé otec, jakož i soužití s přítelkyní stěžovatele, jeho otcem a bratrem, který v přízemí domu provozuje obchod, reagovaly na opakované vyhrocené konflikty mezi rodiči i psychické onemocnění stěžovatele a jeho vliv na situaci.

Vzhledem k výše uvedenému považuje Ústavní soud napadená rozhodnutí přes poměrně závažné procesní „přehmaty" za ústavně konformní. Obecné soudy dostatečně zjistily a řádně vyhodnotily výsledek znaleckého posouzení a další důkazy k poměrům rodičů, jejich vzájemným vztahům a výchovnému prostředí nezletilých, včetně jejich postojů a stěžovatelem tvrzeného ovlivňování matkou. Při zvažování, zda provádět další dokazování podle návrhů stěžovatele, správně přihlédly i k tomu, že v zájmu nezletilých je především stabilizace rodinných vztahů, které by bylo (zbytečné) prodlužování soudního řízení na škodu; totožné doporučení ostatně vyslovila i specializovaná poradna ve zprávě předložené odvolacímu soudu. Vypořádaly se rovněž s otázkou svěření nezletilých do střídavé péče ve smyslu § 907 občanského zákoníku, přičemž respektovaly judikaturu Ústavního soudu k tomuto institutu včetně nálezu ze dne 26. 5. 2014 sp. zn. I. ÚS 2482/13 (N 105/73 SbNU 683), navazujícího usnesení ze dne 9. 12. 2014 sp. zn. II. ÚS 2224/14 (U 21/75 SbNU 685) a dále např. usnesení ze dne 9. 4. 2015 sp. zn. IV. ÚS 582/15 nebo ze dne 12. 5. 2015 sp. zn. III. ÚS 816/15 (v SbNU nepublikována, dostupná na http://nalus.usoud.cz).

Ústavní soud konečně zohlednil, že rozhodnutí obecných soudů nepředstavuje definitivní řešení věci – při změně relevantních okolností budou soudy povolány rozhodovat o péči nezletilých a výživném znovu. Ostatně již v mezidobí od vydání napadených rozhodnutí a projednáním ústavní stížnosti ve věci došlo k dynamickému vývoji, účastníky bylo podáno několik návrhů na nařízení předběžných opatření, jakož i na změnu výše výživného, o kterých obecné soudy průběžně rozhodují, a jedná se o živou věc.

Na základě výše uvedených důvodů byla ústavní stížnost Ústavním soudem mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků usnesením odmítnuta podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu jako návrh zjevně neopodstatněný.

Sbirka_nalezu-82.indd 803 29.3.18 12:43

Sbirka_nalezu-82.indd 804 29.3.18 12:43

Č. 12
K právu na bezplatnou právní pomoc v souvislosti s probíhajícím procesem oddlužení

I. Namítá-li stěžovatel, že ustanovení § 412 odst. 1 písm. g) zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), mu coby dlužníku po schválení oddlužení ukládá povinnost nepřijímat na sebe žádné nové závazky, které by nemohl v době jejich splatnosti plnit, nemůže to vést k závěru, že je tím vyloučena aplikace čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

II. Použití příjmů na výdaje za právní pomoc je součástí realizace ústavního práva na obhajobu podle čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod, a proto nelze přisvědčit tvrzení stěžovatele, že by se plnění povinnosti podle § 412 odst. 1 písm. g) insolvenčního zákona dostávalo do rozporu s tímto ústavně zaručeným právem v situaci, kdy by měl stěžovatel skutečně tyto náklady hradit a kdy zákon, na který čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod odkazuje, stanoví, že obhájce již v přípravném řízení trestním mít musí.

Usnesení

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Josefa Fialy a soudců Jana Filipa (soudce zpravodaj) a Radovana Suchánka – ze dne 19. července 2016 sp. zn. III. ÚS 1607/16 ve věci ústavní stížnosti Ivana Mnícha, zastoupeného Mgr. Petrem Řehákem, advokátem, se sídlem Újezd 409/49, Praha 1, proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 1. března 2016 sp. zn. 8 To 61/2016 a usnesení Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 6. ledna 2016 sp. zn. 0 Nt 18282/2015, jimiž bylo rozhodnuto tak, že stěžovatel nemá ve své trestní věci nárok na bezplatnou obhajobu nebo obhajobu za sníženou odměnu, za účasti Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 4 jako účastníků řízení.

Výrok

Ústavní stížnost se odmítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle ustanovení § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen

Sbirka_nalezu-82.indd 805 29.3.18 12:43

„zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatel domáhal zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí obecných soudů, jimiž bylo dle jeho tvrzení porušeno jeho ústavně zaručené právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, dále právo na právní pomoc podle čl. 37 odst. 2 Listiny, právo na obhajobu podle čl. 40 odst. 3 Listiny, jakož i právo vyplývající z čl. 2 odst. 2 Listiny.

2. Z obsahu napadených rozhodnutí Ústavní soud zjistil, že shora uvedeným usnesením Obvodní soud pro Prahu 4 (dále jen „obvodní soud“) rozhodl, že stěžovatel nemá nárok na bezplatnou obhajobu nebo obhajobu za sníženou odměnu. Neshledal žádný důvod nepřechodné povahy, pro který by stěžovatel nemohl náklady obhajoby hradit. Takovým důvodem nemůže být dle obvodního soudu ani skutečnost, že stěžovateli a jeho manželce bylo v rámci insolvenčního řízení povoleno oddlužení. Navíc dle soudu existuje reálná šance, že stěžovatel bude schopen náklady obhajoby uhradit ze svých příjmů, byť by tak měl učinit až v budoucnu a po částech.

3. Proti tomuto rozhodnutí podal stěžovatel stížnost, kterou napadeným usnesením zamítl Městský soud v Praze. Ten se přitom zcela ztotožnil se závěry soudu obvodního, k nimž doplnil, že dle trestního řádu v případě trestného činu, pro který je stěžovatel stíhán, musí obhájce mít, a doposud náklady na jeho obhajobu nese stát, že je vůbec otázkou, jak v daném případě celé řízení skončí, a že stěžovatel může využít institut určení advokáta podle ustanovení § 18 odst. 2 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů.

II. Argumentace stěžovatele

4. Podle stěžovatele soudy porušily jeho ústavní práva nesprávným zhodnocením režimu a účinků zahájení insolvenčního řízení, neboť je spolu se svou manželkou z důvodu vedeného insolvenčního řízení povinen až do prosince roku 2019 hradit stanovenou částku podle splátkového kalendáře. Ponechat si může jen tzv. nepostižitelné minimum. To konkrétně pro jeho tříčlennou rodinu představuje částku 13 902 Kč, po odečtení měsíčních režijních nákladů pak částku menší než 4 000 Kč. Stěžovatel má za to, že po něm nelze objektivně požadovat, aby z této částky uspokojil všechny nikoliv nejnutnější potřeby rodiny a ještě uspořil částku odpovídající odměně obhájce. Skutečnost, že stěžovatel i jeho manželka jsou osoby práce schopné, na jejich nepříznivé situaci nemůže mnoho změnit, neboť stěžovatel je a bude povinen odvádět většinu své mzdy na úhradu závazků z insolvenčního řízení. Stěžovatel musí k této úhradě poskytnout dokonce všechny prostředky nabyté darem či dědictvím. Proto není možné, aby naspořil jakoukoliv částku odpovídající odměně advokáta. To soudy opomněly vzít na zřetel. Dané trestní řízení je přitom velmi rozsáhlé, vedené proti

Sbirka_nalezu-82.indd 806 29.3.18 12:43

více než stovce osob, a již do současné doby bylo učiněno několik desítek vyšetřovacích úkonů. Náklady obhajoby lze tak dle stěžovatele očekávat v řádu stovek tisíc korun. Stěžovatel má pak v rámci povinností dlužníka zakázáno přijímat jakékoliv nové závazky, které by nemohl splnit. Tuto povinnost by porušil přijetím služeb obhájce za své prostředky. Pokud stěžovateli nebude přiznán nárok na bezplatnou obhajobu (resp. obhajobu za sníženou odměnu) bude nucen ustanoveného obhájce odmítnout, přestože splňuje podmínky pro nutnou obhajobu a hrozí mu přísný trest odnětí svobody. Závěrem stěžovatel zdůrazňuje, že se v současné situaci ocitl kvůli tzv. dluhové pasti a snaží se ji efektivně a řádně řešit.

III. Procesní předpoklady projednání návrhu

5. Dříve, než mohl Ústavní soud přistoupit k věcnému projednání ústavní stížnosti, musel posoudit splnění předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*), neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva.

IV. Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti

6. Ústavní soud dále posoudil obsah ústavní stížnosti a dospěl k závěru, že jde o návrh zjevně neopodstatněný podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

7. Těžištěm stěžovatelovy argumentace je jeho tvrzení o existenci práva na bezplatnou právní pomoc v důsledku jeho neblahé majetkové situace. Stěžovatel a jeho manželka jsou zadluženi, jsou v úpadku a bylo jim schváleno společné oddlužení (blíže sub 4), ze kterého jim plynou povinnosti plynoucí z právní úpravy oddlužení v zákoně č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů. Ústavní soud však nemůže takovému tvrzení přisvědčit.

8. Z ústavněprávního hlediska v obecné rovině spočívá podstata institutu bezplatné obhajoby v odpuštění úhrady peněžního závazku těm, u nichž by trvání na takové povinnosti bylo zjevně nepřiměřené. Tak tomu může být s ohledem na jejich trvalý rodinný či zdravotní stav, výdělkové, majetkové a rodinné poměry, zajišťování své nutné výživy nebo nutné výživy osob, o které jsou podle zákona povinny pečovat. Přitom však Ústavní soud zastává názor, že rozhodná je celková ekonomická situace obviněného, přičemž u osob práce a výdělku schopných nedostatek pohotových finančních prostředků sám o sobě důvodem pro poskytnutí bezplatné obhajoby

Sbirka_nalezu-82.indd 807 29.3.18 12:43

není (srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 11. 6. 2014 sp. zn. II. ÚS 464/14 a tam citovanou další judikaturu – všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na http://nalus.usoud.cz). Soudní praxi spočívající v nepřiznání nároku na bezplatnou obhajobu osobám, u nichž je značná pravděpodobnost jejich budoucí, jakkoliv vzdálené solventnosti, nelze tedy označit za protiústavní, neboť nepřiměřeně nezasahuje žádné ze stěžovatelových ústavních práv. Taková praxe je naopak naplněním maximy, že každý je povinen plnit své závazky (srov. např. usnesení ze dne 25. 6. 2015 sp. zn. III. ÚS 783/15). Uvedená zásada vyjadřuje současně i hodnotový aspekt, neboť (vedle možného preventivního dopadu) je důležitou součástí procesu přijímání odpovědnosti za spáchaný trestný čin a nápravu jeho důsledků. S tím souvisí zásada, že osoba, která není za trestný čin odsouzena, nemá nést náklady na svoji obhajobu (srov. např. usnesení ze dne 26. 1. 2016 sp. zn. III. ÚS 1248/15). Stěžovatelova situace přitom nevykazuje žádné mimořádné znaky, kvůli kterým by bylo záhodno se od uvedené zásady odchýlit, jak by tomu mohlo být v případě tíživého zásahu, který již postihuje základní aspekty důstojnosti jedince [srov. nález Ústavního soudu ze dne 7. 4. 2010 sp. zn. I. ÚS 22/10 (N 77/57 SbNU 43)].

9. Dle Ústavního soudu nemůže být bez dalšího takovou okolností probíhající proces oddlužení, které stěžovateli ukládá určité povinnosti do prosince roku 2019, a to tím spíše, že stěžovatel je stíhán pro trestnou činnost, jejímž obsahem je rovněž obvinění z nehospodárného a bezohledného nakládání s majetkem za účelem protiprávního obohacení se na smluvním partnerovi [stěžovatel je stíhán pro zločin pojistného podvodu podle § 210 odst. 2 a 4 a odst. 5 písm. a) trestního zákoníku]. V daném řízení je bez ohledu na probíhající proces oddlužení několik podstatných nejasných okolností v otázce stěžovatelových schopností uhradit náklady obhajoby. Především není vůbec zřejmý výsledek celého trestního řízení (a tedy budoucí povinnosti stěžovatele nějaké náklady hradit) ani moment jeho pravomocného skončení ve vztahu ke konci stěžovatelem uváděné lhůty v prosinci 2019 (a tedy jeho schopnost svým případným závazkům dostát v momentě skončení trestního řízení). S tím souvisí i otázka budoucích výdělečných schopností stěžovatele. A značně nejistý je nakonec i rozsah budoucích nákladů, který může stěžovatel svojí procesní strategií značně ovlivnit. Všechny tyto nejisté aspekty případu pak nesvědčí ve prospěch přiznání nároku na bezplatnou obhajobu, jak se zřejmě stěžovatel domnívá, nýbrž jej naopak vyvrací.

10. Ustanovení čl. 40 odst. 3 Listiny obsahuje odkaz na zákon, který má stanovit případy pro bezplatnou obhajobu nebo *(a maiori ad minus)* případy pro obhajobu za sníženou odměnu. Tuto ústavní povinnost zákonodárce splnil cestou § 33 odst. 2 až 4 trestního řádu (ve znění pozdějších předpisů). Ústavní právo na bezplatnou obhajobu podle trestního řádu

Sbirka_nalezu-82.indd 808 29.3.18 12:43

náleží pouze osobě, u níž byla v míře rozumné jistoty prokázána její budoucí neschopnost dostát závazku vůči obhájci. Nejisté okolnosti se tak v tomto případě nemohou vykládat ve prospěch stěžovatele jako obviněného. Namítá-li stěžovatel, že ustanovení § 412 odst. 1 písm. g) insolvenčního zákona mu coby dlužníku po schválení oddlužení ukládá povinnost nepřijímat na sebe žádné nové závazky, které by nemohl v době jejich splatnosti plnit, nemůže to vést k závěru, že je tím vyloučena aplikace čl. 40 odst. 3 Listiny. Použití příjmů na výdaje za právní pomoc je součástí realizace ústavního práva na obhajobu podle čl. 40 odst. 3 Listiny, a proto nelze přisvědčit tvrzení stěžovatele, že by se takový postup dostával do rozporu s tímto ústavně zaručeným právem v situaci, kdy by měl stěžovatel skutečně tyto náklady hradit a kdy zákon (§ 36 odst. 3 trestního řádu), na který čl. 40 odst. 3 Listiny odkazuje, stanoví, že obhájce již v přípravném řízení trestním mít musí. Proto ustanovení § 412 odst. 1 písm. g) insolvenčního zákona v projednávané věci nemůže sloužit – *rebus sic stantibus* – jako důvod pro přiznání nároku na obhajobu bezplatnou nebo obhajobu za sníženou odměnu podle § 33 odst. 2 trestního řádu. Odkázat lze v tomto směru i na obdobná rozhodnutí Ústavního soudu, která se navíc týkala již probíhajícího exekučního řízení [usnesení ze dne 14. 3. 2007 sp. zn. II. ÚS 713/06, usnesení ze dne 11. 4. 2013 sp. zn. II. ÚS 3723/12 a usnesení ze dne 30. 3. 2016 sp. zn. III. ÚS 3788/15 (v SbNU nepublikována, dostupná na htpp://nalus.usoud.cz)], vedeného rovněž na značně vysoké dlužné částky jako v případě stěžovatele.

11. Ústavní soud uzavírá, že s výjimkou extrémní situace, kdy by nevyhovění takové žádosti představovalo zásah do základních předpokladů důstojné existence stěžovatele, závěry obecného soudu v konkrétním případě nepřehodnocuje a jeho zásah se omezuje na přezkum toho, zda napadené rozhodnutí obecného soudu bylo náležitě a ústavně konformním způsobem odůvodněno a předcházelo mu řízení, které vyhovuje podmínkám ústavních záruk spravedlivého řízení.

12. S ohledem na výše uvedené Ústavní soud ústavní stížnost mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků řízení podle ustanovení § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu odmítl jako návrh zjevně neopodstatněný.

Sbirka_nalezu-82.indd 809 29.3.18 12:43

Sbirka_nalezu-82.indd 810 29.3.18 12:43

Č. 13
K postupu státního zastupitelství v oblasti mezinárodní justiční spolupráce

Byla-li na základě českým soudem vydaného evropského zatýkacího rozkazu a skrze příslušné orgány zahájena mezinárodní spolupráce a cizozemský justiční orgán se se žádostí o dodatkové informace obrátí přímo na státní zastupitelství, které poskytuje v daném řízení českému soudu potřebnou součinnost, není takový postup v rozporu s ustanovením § 193 odst. 7 zákona č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních.

Usnesení

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jaromíra Jirsy (soudce zpravodaj) a soudců Jana Musila a Vladimíra Sládečka – ze dne 13. září 2016 sp. zn. IV. ÚS 1908/16 ve věci ústavní stížnosti Františka Savova, zastoupeného Mgr. Jiřím Jaruškem, advokátem, se sídlem v Českých Budějovicích, Radniční 7a, proti vyrozumění státní zástupkyně Vrchního státního zastupitelství v Praze ze dne 11. 4. 2016 č. j. 1 VZT 713/2013-322 a postupům Městského státního zastupitelství v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 5 v řízení vedeném pod sp. zn. 37 Nt 1405/2014.

Výrok

Ústavní stížnost a návrh s ní spojený se odmítají.

Odůvodnění

Ústavní soud obdržel dne 14. 6. 2016 ústavní stížnost splňující formální náležitosti stanovené zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), jíž se stěžovatel domáhá určení, že v hlavičce uvedenými úkony došlo k porušení stěžovatelových práv zakotvených v čl. 2 odst. 2, v čl. 8 a 38 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 36 odst. 1 Listiny ve spojení s čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Stěžovatel požádal o přednostní projednání věci a vydání předběžného opatření, aby zajistil, že Ústavní soud rozhodne o stížnosti dříve než High Court of Justice, Administrative Court, který nyní věc projednává.

Stěžovatel spatřuje porušení svých práv v tom, že Městské státní zastupitelství v Praze v trestní věci vedené pod sp. zn. 1 KZV 215/2013 v rámci

Sbirka_nalezu-82.indd 811 29.3.18 12:43

řízení, jehož předmětem je vydání stěžovatele z Velké Británie do České republiky na základě evropského zatýkacího rozkazu (vydaného Obvodním soudem pro Prahu 5 dne 30. 10. 2014 sp. zn. 37 Nt 1405/2014), údajně postupuje v rozporu se zákonem; koná tak poskytováním informací justičním orgánům Velké Británie. Stěžovatel argumentuje tím, že podle § 193 odst. 7 zákona č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, zákon umožňuje poskytovat dodatkové informace pouze soudu, tudíž státní zastupitelství uplatňuje státní moc mimo meze vytyčené zákonem. Tímto jednáním měl být stěžovatel odňat svému zákonnému soudci a zároveň mělo být porušeno jeho právo být stíhán jen ze zákonných důvodů, neboť v extradičním řízení postupuje Městské státní zastupitelství v Praze *ultra vires*.

Porušení práva na spravedlivý proces spatřuje stěžovatel v tom, že Vrchní státní zastupitelství v Praze jakožto dohledový orgán nad Městským státním zastupitelstvím v Praze nesjednalo nápravu a naopak ospravedlňovalo jeho jednání argumentací, která se příčí smyslu zákona a zákon obchází.

Dále stěžovatel brojí proti nečinnosti Obvodního soudu pro Prahu 5, jelikož ten by měl podle něj podávat informace namísto Městského státního zastupitelství v Praze a zakročit proti jeho nezákonnému postupu.

Na žádost Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřilo Vrchní státní zastupitelství v Praze, Městské státní zastupitelství v Praze a Obvodní soud pro Prahu 5. Ústavní soud v rámci svého přezkumu dospěl k závěru, že ústavní stížnost je zjevně neopodstatněná.

Stěžovatel z převážné části napadá postup Městského státního zastupitelství v Praze při poskytování informací. Uvádí, že státní zastupitelství mělo po přijetí žádosti o poskytnutí informací vyrozumět žádající orgán o své nepříslušnosti a nasměrovat ho s žádostí k Obvodnímu soudu pro Prahu 5. Ústavní soud poukazuje na to, že ustanovení § 193 odst. 7 zákona o mezinárodní justiční spolupráci nelze vykládat bez přihlédnutí ke kontextu tohoto zákona a k ostatním ustanovením. Obecná úprava forem styku s cizozemskými orgány se uplatní také u předávání na základě evropského zatýkacího rozkazu nebo komunikace prostřednictvím Eurojustu (viz § 21 a n. zákona o mezinárodní justiční spolupráci) či prostřednictvím Evropské justiční sítě (viz § 34 zákona o mezinárodní justiční spolupráci). Důležité je také zmínit, že zasílané informace požadovala po státním zastupitelství korunní prokuratura, nejednalo se tedy o žádost britského soudu (orgánu vykonávajícího žádost České republiky) ve smyslu čl. 6 odst. 2 a 3 rámcového rozhodnutí Rady 2002/584/SVV o evropském zatýkacím rozkazu a postupech předávání mezi členskými státy, resp. § 193 odst. 7 zákona o mezinárodní justiční spolupráci.

Sbirka_nalezu-82.indd 812 29.3.18 12:43

Městské státní zastupitelství v Praze ve svém vyjádření k ústavní stížnosti uvedlo, že i v případě, pokud by se britský soud obrátil na obvodní soud, podané informace by taktéž poskytovalo Městské státní zastupitelství v Praze ve stejném znění, jelikož se věc nacházela v přípravném řízení, které podléhá dozoru státního zástupce a soudu jsou v něm vyhrazeny pouze některé úkony. Také důvodová zpráva k zákonu o mezinárodní justiční spolupráci výslovně poukazuje na to, že v přípravném řízení je povinnost součinnosti s příslušným orgánem předávajícího státu stanovena státnímu zastupitelství. Městské státní zastupitelství považuje ústavní stížnost za nedůvodnou a účelovou; podotýká, že se stěžovatel na základě jednostranně pojatého gramatického výkladu ustanovení § 193 odst. 7 zákona o mezinárodní justiční spolupráci uměle izolovaného od zbytku snaží vytvořit dojem, že představuje jediný zákonný podklad pro komunikaci s jiným členským státem Evropské unie při předávání na základě evropského zatýkacího rozkazu.

Vrchní státní zastupitelství v Praze se k ústavní stížnosti vyjádřilo tak, že se ztotožnilo s názorem Nejvyššího státního zastupitelství v Brně. V případě předávání na základě evropského zatýkacího rozkazu se neuplatňuje styk přes ústřední orgány, ale přímý styk mezi justičními orgány podle § 193 odst. 6 zákona o mezinárodní justiční spolupráci. Členský stát si může vyhradit styk přes úřední orgány, jejichž role je jinak pouze asistenční (viz čl. 7 a čl. 9 odst. 1 rámcového rozhodnutí Rady 2002/584/SVV o evropském zatýkacím rozkazu a postupech předávání mezi členskými státy). Komunikace byla navázána prostřednictvím Nejvyššího státního zastupitelství v Brně, které je oficiálním kontaktním místem Evropské justiční sítě (viz § 34 zákona o mezinárodní justiční spolupráci a rozhodnutí Rady 2008/976/SVV o Evropské soudní síti). V tomto právním rámci pak korunní prokuratura požadovala po Městském státním zastupitelství v Praze jakožto orgánu, který vede přípravné řízení v České republice, vyjádření ke konkrétním materiálům předkládaným obhajobou soudu ve Velké Británii; podle obsahu se nejednalo o dodatkové informace adresované vystavujícímu orgánu České republiky, kterým je Obvodní soud pro Prahu 5.

S výše uvedeným se pojí i zbylá argumentace stěžovatele – vzhledem k tomu, že postup Městského státního zastupitelství v Praze byl v souladu se zákonem, nemohlo dojít k odnětí práva na zákonného soudce nečinností obvodního soudu, které stěžovatel podkládá nepřiléhavou judikaturou; stejně tak Vrchní státní zastupitelství v Praze nezasáhlo do práva stěžovatele na spravedlivý proces. Postup Městského státního zastupitelství v Praze byl legitimní, takže další body stížnosti se stávají bezpředmětnými.

V rámci přezkumu ústavní stížnosti Ústavní soud nezjistil zásah do práv stěžovatele, napadené postupy shledal ve shodě se zákonem a vyrozumění logicky a dostatečně odůvodněné.

Sbirka_nalezu-82.indd 813 29.3.18 12:43

Vzhledem k výše uvedenému Ústavní soud rozhodl o ústavní stížnosti mimo ústní jednání a bez přítomnosti účastníků podle ustanovení § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu tak, že ji jako návrh zjevně neopodstatněný odmítl. S ohledem na závěr o neopodstatněnosti podané ústavní stížnosti neshledal Ústavní soud důvod k jejímu přednostnímu projednání; stejný osud sdílí i akcesorický návrh na vydání předběžného opatření.

Sbirka_nalezu-82.indd 814 29.3.18 12:43

Sbirka_nalezu-82.indd 815 29.3.18 12:43

SYSTEMATICKÝ REJSTŘÍK NÁLEZŮ

Pořadové číslo ve Sbírce rozhodnutí	Značka soudního spisu		Číslo, pod nímž byl nález publikován ve Sbírce zákonů
123.	IV. ÚS	3250/14	
124.	I. ÚS	2178/15	
125.	III. ÚS	2736/15	
126.	II. ÚS	1687/16	
127.	Pl. ÚS	20/15	
128.	Pl. ÚS	18/16	268/2016 Sb.
129.	III. ÚS	798/15	
130.	III. ÚS	1073/15	
131.	IV. ÚS	2077/15	
132.	I. ÚS	2804/15	
133.	IV. ÚS	405/16	
134.	IV. ÚS	842/16	
135.	IV. ÚS	899/16	
136.	IV. ÚS	2585/13	
137.	I. ÚS	153/16	
138.	III. ÚS	1414/16	
139.	I. ÚS	1024/15	
140.	II. ÚS	19/16	
141.	II. ÚS	46/16	
142.	II. ÚS	1263/16	
143.	IV. ÚS	2975/14	
144.	I. ÚS	3943/14	
145.	II. ÚS	2430/15	
146.	I. ÚS	721/16	
147.	Pl. ÚS	20/16	
148.	I. ÚS	3456/15	
149.	III. ÚS	3570/15	
150.	III. ÚS	157/16	
151.	III. ÚS	1716/16	
152.	II. ÚS	863/16	
153.	I. ÚS	2936/15	
154.	Pl. ÚS	16/15	334/2016 Sb.
155.	I. ÚS	1015/14	
156.	II. ÚS	823/15	
157.	II. ÚS	1138/15	
158.	IV. ÚS	3486/15	
159.	IV. ÚS	3664/15	

Sbirka_nalezu-82.indd 816 29.3.18 12:43

160.	III. ÚS	2703/15
161.	II. ÚS	1847/16
162.	I. ÚS	2617/15
163.	II. ÚS	3383/14
164.	IV. ÚS	3141/15
165.	III. ÚS	3822/15
166.	IV. ÚS	378/16
167.	IV. ÚS	1252/16
168.	I. ÚS	3263/13
169.	II. ÚS	565/16
170.	I. ÚS	1356/16
171.	I. ÚS	190/15
172.	IV. ÚS	2499/15
173.	III. ÚS	3710/15
174.	I. ÚS	848/16
175.	I. ÚS	1377/16
176.	I. ÚS	1532/16
177.	I. ÚS	1682/16
178.	I. ÚS	2652/16
179.	III. ÚS	212/16
180.	II. ÚS	1820/16
181.	I. ÚS	3006/15
182.	IV. ÚS	3153/15
183.	IV. ÚS	3183/15

Sbirka_nalezu-82.indd 817 29.3.18 12:43

SYSTEMATICKÝ REJSTŘÍK UVEŘEJNĚNÝCH USNESENÍ

Pořadové číslo ve Sbírce rozhodnutí	Značka soudního spisu
10.	III. ÚS 1029/15
11.	IV. ÚS 3470/15
12.	III. ÚS 1607/16
13.	IV. ÚS 1908/16

Sbirka_nalezu-82.indd 818 29.3.18 12:43

Sbirka_nalezu-82.indd 819 29.3.18 12:43

VĚCNÝ REJSTŘÍK

adhezní řízení – N. č. 148
advokát – N. č. 158, 174
– ex offo – N. č. 158
– náhrada hotových výdajů – N. č. 158
– odměna – N. č. 158
– odměna za právní pomoc – N. č. 174
– ustanovený – N. č. 158
akcie – N. č. 146
akcionář – N. č. 146
autonomie vůle – N. č. 129, 169, 179

bezdůvodné obohacení – N. č. 131, 165, 169
byt – N. č. 172
– vlastnictví k bytům – N. č. 172
– společenství vlastníků jednotek – N. č. 172

cizinec – N. č. 140, 155, 180
– trvalý pobyt – N. č. 140

daň
– druhy daní
– spotřební – N. č. 135
dědění – N. č. 144
dědic – N. č. 144, 159
dědické řízení – N. č. 159
denegatio iustitiae – N. č. 132
dítě – N. č. 125, 137, 140, 170, usn. č. 11
– práva – N. č. 125
– styk rodičů s nezletilými dětmi – N. č. 137, 170
– svěření nezletilého do výchovy – N. č. 137
– výchova a péče – N. č. 137, 170, usn. č. 11
– zájem dítěte – N. č. 137, 140
dobrá víra – N. č. 133
dobré mravy – N. č. 176
dokazování
– viz (též) „občanské soudní řízení / dokazování“
– viz (též) „trestní řízení / dokazování“
doprava – N. č. 125
– jízdné – N. č. 125
– městská – N. č. 125
doručování – N. č. 125, 126, 134, 173, 176
– do datové schránky – N. č. 126

Sbirka_nalezu-82.indd 820 29.3.18 12:43

– náhradní doručení – N. č. 125
– odvolání – N. č. 173
– podání soudu – N. č. 126, 134
– v trestním řízení – N. č. 126, 176
dovolání
– viz (též) „občanské soudní řízení / dovolání“
družstvo – N. č. 129
důchod – N. č. 181
– starobní – N. č. 181
– stanovení výše – N. č. 181
důchodové pojištění – N. č. 181

evropský zatýkací rozkaz – usn. č. 13
exekuce – N. č. 123, 166
– náklady – N. č. 123, 166
– zastavení – N. č. 123
exekutor – N. č. 166
– odměna – N. č. 166
extradice – N. č. 155, usn. č. 13
extrémní nesoulad mezi skutkovými zjištěními a právními závěry
– N. č. 130, 131, 143

fikce – N. č. 134, 139, 167, 168

in dubio pro reo – N. č. 130, 151
insolvenční řízení – N. č. 123, 164, 166, usn. č. 12
– přihlášení pohledávky – N. č. 123
insolvenční správce – N. č. 164
interpretace – N. č. 123, 143, 147, 160, 166, 169, 171
– právních norem ústavně konformním způsobem – N. č. 123, 147, 166
– zákonů obecnými soudy – N. č. 160

jiný zásah orgánu veřejné moci – N. č. 164
jízdné – N. č. 125

katastr nemovitostí – N. č. 133, 179
– řízení o povolení vkladu do katastru nemovitostí – N. č. 179
– vklad do katastru nemovitostí – N. č. 179
– zamítnutí návrhu – N. č. 179
– zkoumání právního úkonu katastrálním úřadem – N. č. 179
kolize zájmů – N. č. 125, 152

Sbirka_nalezu-82.indd 821 29.3.18 12:43

komunistický režim – N. č. 156
konfiskace majetku – N. č. 144
konkurs a vyrovnání – N. č. 181

legitimace – N. č. 127, 165
– aktivní – N. č. 127, 165
– k podání ústavní stížnosti – N. č. 127
– pasivní – N. č. 165
legitimní očekávání – N. č. 127, 156
lékař – N. č. 131
lhůta – N. č. 126, 147, 158, 168, 176
– hmotněprávní – N. č. 147
– k podání stížnosti v trestním řízení – N. č. 126
– počítání běhu lhůty – N. č. 147
– počítání času – N. č. 158
– procesněprávní – N. č. 147, 158
– zachování lhůty – N. č. 147
– zmeškání – N. č. 168, 176
– důvody – N. č. 168

majetek – N. č. 147
– obcí – N. č. 147
majetková křivda – N. č. 144
manžel – N. č. 154
manželství – N. č. 154
– zdánlivé – N. č. 154
Ministerstvo
– spravedlnosti – N. č. 130
ministr
– spravedlnosti – N. č. 130
– stížnost pro porušení zákona – N. č. 130
moc – N. č. 127
– soudní – N. č. 127
– nezávislost – N. č. 127
moderační právo – N. č. 124
mzda – N. č. 127, 181
– plat soudců – N. č. 127

náhrada nemajetkové újmy v penězích – N. č. 148, 156, 176, 183
náklady řízení – N. č. 150
– viz (též) „exekuce / náklady“
– viz (též) „občanské soudní řízení / náklady řízení“

Sbirka_nalezu-82.indd 822 29.3.18 12:43

– viz (též) „trestní řízení / náklady řízení“
– viz (též) „výkon rozhodnutí / náklady
– náhrada – N. č. 150
– nákladů právního zastoupení – N. č. 150
– správního – N. č. 150
– náklady právního zastoupení – N. č. 150
ne bis in idem – N. č. 151
nemajetková újma – N. č. 148, 156, 176, 183
– náhrada v penězích – N. č. 148, 156, 176, 183
nemovitost – N. č. 133, 144
nenastoupení služby v ozbrojených silách – N. č. 156
neplatnost – N. č. 129, 169, 171
– právního úkonu – N. č. 129, 169, 171
nepříčetnost – N. č. 138

občanské soudní řízení – N. č. 124, 125, 132, 134, 139, 141, 142, 153, 154, 157, 159, 161, 165, 167, 168, 170, 172, 173, 177, 182, usn. č. 11
– dokazování – N. č. 170, usn. č. 11
– důkaz znaleckým posudkem – usn. č. 11
– hodnocení důkazů – N. č. 170
– dovolání – N. č. 132, 141, 153, 165, 177
– lhůta k podání – N. č. 177
– odůvodnění rozhodnutí – N. č. 153
– přípustnost – N. č. 132, 153, 165
– možnost jednat před soudem – N. č. 134, 139, 167, 168
– náklady řízení – N. č. 124, 159
– náhrada – N. č. 124, 159
– předžalobní výzva k plnění – N. č. 124
– odůvodnění rozhodnutí – N. č. 142, 172
– odvolací řízení – N. č. 173
– právo vyjádřit se k odvolání – N. č. 173
– odvolání – N. č. 173, 182
– doručení druhé straně – N. č. 173
– vyloučení v tzv. bagatelních věcech – N. č. 182
– opatrovník – N. č. 125
– průtahy v řízení – N. č. 172
– předběžné opatření – N. č. 142, 161
– rovnost účastníků řízení – N. č. 159, 161, 167
– rozsudek – N. č. 134, 139, 141, 167, 168
– pro uznání – N. č. 134, 139, 167, 168
– překvapivý – N. č. 141
– účastník – N. č. 125, 154, 159, 161

Sbirka_nalezu-82.indd 823 29.3.18 12:43

– zastavení řízení – N. č. 154, 157
obec – N. č. 128, 147, 153, 162
– majetek – N. č. 147
– přechod – N. č. 147
– obecně závazná vyhláška – N. č. 128
– přechod majetku státu do vlastnictví obcí – N. č. 147
– působnost přenesená – N. č. 128, 153
– působnost samostatná – N. č. 128
– ustanovení opatrovníkem – N. č. 153
– územní samospráva – N. č. 128
– zastupitelstvo – N. č. 128, 162
obhájce – N. č. 152, 158, 174
– náhrada hotových výdajů – N. č. 158
– odměna obhájce – N. č. 158, 174
– ustanovený – N. č. 158
– v trestním řízení – N. č. 152, 158, 174
– zvolený – N. č. 152, 174
obhajoba – N. č. 158, 174, usn. č. 12
– náklady obhajoby – N. č. 158, 174, usn. č. 12
– nutná – N. č. 174, usn. č. 12
– právo na obhajobu – N. č. 174, usn. č. 12
obcházení zákona – N. č. 164
obchodní společnost – N. č. 146, 170, 171
– akciová – N. č. 146, 171
obnova řízení – N. č. 138, 151, 175
– trestního – N. č. 138, 151, 175
obviněný – N. č. 152, 174, usn. č. 12
– práva – N. č. 152, 174, usn. č. 12
– právo na obhajobu – N. č. 174, usn. č. 12
obžaloba – N. č. 149, 176, 183
– zproštění obžaloby – N. č. 149, 176, 183
obžalovaný – N. č. 152
oddlužení – N. č. 123, usn. č. 12
odlišné stanovisko – N. č. 127, 147, 154, 163, 166
odměna – N. č. 158, 174
– obhájce – N. č. 158, 174
odměna za práci – N. č. 127, 171
– plat soudců – N. č. 127
odpovědnost – N. č. 138, 141, 150, 176, 183
– státu – N. č. 150, 176, 183
– za škodu – N. č. 150, 176, 183
– způsobenou nezákonným rozhodnutím – N. č. 150, 176, 183

Sbirka_nalezu-82.indd 824 29.3.18 12:43

– trestní – N. č. 138
– za škodu – N. č. 141
– viz (též) „škoda / odpovědnost za škodu“
– na zdraví – N. č. 141
odsouzený – N. č. 175
– práva – N. č. 175
odstranění nedostatků podání – N. č. 134, 135
odškodnění – N. č. 156, 183
odůvodnění
– viz (též) „občanské soudní řízení / dovolání“
– viz (též) „občanské soudní řízení / odůvodnění rozhodnutí“
– viz (též) „rozhodnutí / odůvodnění“
– viz (též) „soudní řízení správní / rozhodnutí“
– viz (též) „správní řízení / rozhodnutí“
– viz (též) „trestní řízení / rozhodnutí / odůvodnění rozhodnutí“
odvolací řízení
– viz (též) „občanské soudní řízení / odvolací řízení“
odvolání
– viz (též) „občanské soudní řízení / odvolání“
ochrana
– majetku – N. č. 133
– osobnosti – N. č. 161
– vlastnického práva – N. č. 133, 144, 165, 179
omezení
– základních práv a svobod – N. č. 162
opatrovník – N. č. 153
– viz (též) „občanské soudní řízení / opatrovník“
– ustanovení obce opatrovníkem – N. č. 153

perzekuce – N. č. 144
– rasová – N. č. 144
plat – N. č. 127
– plat soudců – N. č. 127
platební rozkaz – N. č. 139
pobyt – N. č. 140
– cizinců na území České republiky – N. č. 140
– povolení k trvalému pobytu – N. č. 140
počítání času – N. č. 158
podání – N. č. 134, 135, 177
– odstranění nedostatku – N. č. 134, 135
– opožděné – N. č. 177
podmíněné odsouzení – N. č. 143

Sbirka_nalezu-82.indd 825 29.3.18 12:43

– osvědčení se ve zkušební době – N. č. 143
podmínky spravedlivého procesu – N. č. 155
pojištění – N. č. 182
– odpovědnosti z provozu vozidla – N. č. 182
Policie České republiky – N. č. 178
– použití agenta – N. č. 178
– vyprovokování trestného činu – N. č. 178
politická práva a svobody – N. č. 162
politické strany a politická hnutí – N. č. 162
poplatky – N. č. 157
– soudní – N. č. 157
– osvobození – N. č. 157
– výzva k zaplacení soudního poplatku – N. č. 157
– zastavení řízení pro nezaplacení – N. č. 157
poškozený – N. č. 148, 149, 151, 152
– poškozený v trestním řízení – N. č. 148, 149, 151, 152
poučovací povinnost soudu – N. č. 139, 181
pozemek – N. č. 132, 179
– nájem – N. č. 132
– neplatnost smlouvy – N. č. 132
pozemní komunikace – N. č. 128
pracovní poměr – N. č. 127, 160, 171
– výpověď – N. č. 171
práva
– rodičů a dětí – N. č. 137
právní fikce – N. č. 134, 139, 167, 168
právní moc – N. č. 143
právní moc rozhodnutí – N. č. 150
právní styk s cizinou – usn. č. 13
právní úkon – N. č. 129, 169, 171
– interpretace – N. č. 129, 169, 171
– neplatnost – N. č. 129, 169, 171
– obcházení zákona – N. č. 129
– výklad – N. č. 129, 169, 171
právo dědit – N. č. 144
právo na obhajobu – N. č. 174, usn. č. 12
– nutná obhajoba – N. č. 174, usn. č. 12
právo na ochranu osobnosti – N. č. 161
právo na ochranu vlastnictví – N. č. 133
právo na právní pomoc – N. č. 174, usn. č. 12
právo na přístup k soudu – N. č. 126, 132, 135, 139, 165, 177
právo na respektování soukromého a rodinného života – N. č. 137, 144

Sbirka_nalezu-82.indd 826 29.3.18 12:43

právo na spravedlivý proces – N. č. 124, 146
právo na svobodu projevu – N. č. 161, 162
právo na účinné vyšetřování – N. č. 151
právo na zákonného soudce – N. č. 145, 163
právo na život – N. č. 151
právo vyjádřit se k věci – N. č. 139, 159, 161
pravomoc – N. č. 164
presumpce – N. č. 130
– neviny – N. č. 130
princip nezávislosti soudní moci – N. č. 127
procesní postup – N. č. 126
promlčení – N. č. 136, 151, 176
– trestněprávního stíhání – N. č. 136
průtahy v řízení – N. č. 140, 172
– soudním – N. č. 172
– správního orgánu – N. č. 140
přečin
– jednotlivé skutkové podstaty
– maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání – N. č. 138
– nadržování – N. č. 130
– usmrcení z nedbalosti – N. č. 152
– výtržnictví – N. č. 149, usn. č. 10
– jiné aspekty
– zavinění – N. č. 130
předběžné opatření – usn. č. 13
– viz (též) „občanské soudní řízení / předběžné opatření“
– v řízení před Ústavním soudem – usn. č. 13
přechod některých věcí z majetku České republiky do vlastnictví obcí – N. č. 147
překážka věci rozsouzené (res iudicata) – N. č. 151
přísedící – N. č. 145, 163
příslušnost – N. č. 172
– soudu – N. č. 172
– věcná – N. č. 172
– státního zastupitelství – usn. č. 13

rasová perzekuce – N. č. 144
reformatio in peius – N. č. 136
restituce – N. č. 144
restituční nárok – N. č. 144
retroaktivita – N. č. 143
rodiče – N. č. 125, 137, 170

Sbirka_nalezu-82.indd 827 29.3.18 12:43

– práva – N. č. 137
rodina – N. č. 169
rovnost – N. č. 159, 161, 167
– účastníků řízení – N. č. 159, 161, 167
– v občanském soudním řízení – N. č. 159, 161, 167
– zbraní – N. č. 159
rozhodnutí – N. č. 139, 141, 142, 150, 158, 164, 172, 175, 178, 180, 181
– viz (též) „občanské soudní řízení / odůvodnění rozhodnutí“
– viz (též) „trestní řízení / rozhodnutí / odůvodnění rozhodnutí“
– bez jednání – N. č. 139
– o dalším trvání vazby – N. č. 178
– o stížnosti – N. č. 175, 180
– odůvodnění – N. č. 142, 158, 164, 172
– pravomocné a vykonatelné – N. č. 150
– předvídatelnost – N. č. 141
– překvapivé – N. č. 141, 181
– správní – N. č. 181
rozsudek – N. č. 134, 139, 141, 167, 168
– pro uznání – N. č. 134, 139, 167, 168
– podmínky vydání – N. č. 134, 139, 167, 168
– překvapivý – N. č. 141
rozvrh práce – N. č. 145, 163

řízení – N. č. 162, 179, usn. č. 13
– kárné – N. č. 162
– o povolení vkladu do katastru nemovitostí – N. č. 179
– proti uprchlému – usn. č. 13

sankce – usn. č. 10
sdružování v politických stranách a hnutích – N. č. 162
služební poměr – usn. č. 10
– vojáka – usn. č. 10
smlouva
– kupní – N. č. 179
– nájemní – N. č. 132, 169
– neplatnost – N. č. 132, 169
– neplatnost – N. č. 129, 165, 171
– nepojmenovaná – N. č. 169
– o poskytování a úhradě zdravotní péče – N. č. 131
– pracovní – N. č. 160, 171
– smluvní svoboda, smluvní volnost – N. č. 179
soudce – N. č. 127, 145, 162, 163

Sbirka_nalezu-82.indd 828 29.3.18 12:43

– kárné řízení – N. č. 162
– nestrannost – N. č. 162
– nezávislost – N. č. 127, 162
– právo na zákonného soudce – N. č. 145, 163
– přísedící – N. č. 145, 163
soudní řízení správní – N. č. 135, 181
– rozhodnutí – N. č. 181
soudy – N. č. 124, 127, 133, 139, 145, 154, 157, 159, 163, 164, 172, 181, usn. č. 11
– Nejvyšší soud – N. č. 157
– nezávislost – N. č. 127
– poučovací povinnost – N. č. 139, 181
– povinnost vypořádat se s argumentací účastníka řízení – N. č. 159
– právo na zákonného soudce – N. č. 145, 163
– předložení zákona k posouzení Ústavnímu soudu – N. č. 154
– předseda soudu – N. č. 164
– přepjatý formalismus – N. č. 124
– přísedící – N. č. 145, 163
– příslušnost – N. č. 172
– věcná – N. č. 172
– rozhodování bez jednání – N. č. 139
– rozvrh práce – N. č. 145, 163
– vázanost rozhodnutím Ústavního soudu – N. č. 133
– zásada veřejnosti, ústnosti a bezprostřednosti – usn. č. 11
společenství vlastníků jednotek – N. č. 172
správa soudů – N. č. 164
správní orgán – N. č. 140
– průtahy v řízení – N. č. 140
správní rozhodnutí – viz „správní řízení / rozhodnutí“
správní řízení – N. č. 150
– rozhodnutí – N. č. 150
– právní moc – N. č. 150
správní soudnictví – N. č. 135, 181
– kasační stížnost – N. č. 135, 181
– odmítnutí – N. č. 135
– odstranění vad návrhu – N. č. 135
stát – N. č. 127
státní zastupitelství – N. č. 136, usn. č. 13
– příslušnost – usn. č. 13
stavba – N. č. 179
stížnost pro porušení zákona – N. č. 130
střet zájmů – N. č. 125, 152, 169

Sbirka_nalezu-82.indd 829 29.3.18 12:43

svéprávnost – N. č. 154
svoboda
– myšlení, svědomí – N. č. 162
– projevu – N. č. 161, 162
– smluvní – N. č. 179

škoda – N. č. 141, 148, 149, 150, 176, 183
– náhrada škody – N. č. 141, 148, 149, 176, 183
– stanovení výše – N. č. 141
– za nemajetkovou újmu – N. č. 148, 176, 183
– za nezákonné rozhodnutí – N. č. 150
– odpovědnost za škodu – N. č. 150
školy – N. č. 160

trest
– druhy trestů
– odnětí svobody – N. č. 126, 143, 175
– podmíněné odložení – N. č. 126
– výkon – N. č. 126
– rozhodnutí o trestu – N. č. 143
– výměra trestu – N. č. 143
– výkon trestu odnětí svobody – N. č. 143, 175
– odklad – N. č. 143, 175
– zákazu činnosti – N. č. 136, 138
– jiné aspekty
– souhrnný – N. č. 143
trestní odpovědnost – N. č. 138
trestní řízení – N. č. 126, 130, 136, 138, 143, 145, 148, 149, 151, 152, 158, 163, 174, 175, 176, 178, 180, 183, usn. č. 10, 12, 13
– adhezní řízení – N. č. 148
– dokazování – N. č. 130, 136, 138, 145, 148
– hodnocení důkazů – N. č. 136, 138, 145
– nový důkaz – N. č. 138
– opomenuté důkazy – N. č. 138
– soulad skutkových zjištění a z nich soudy vyvozených právních závěrů – N. č. 130
– tvrzení proti tvrzení – N. č. 136
– znaleckým posudkem – N. č. 138
– doručování – N. č. 126, 176
– náklady řízení – N. č. 149
– náhrada – N. č. 149
– obhájce – N. č. 152, 158, 174

Sbirka_nalezu-82.indd 830 29.3.18 12:43

– obnova řízení – N. č. 138, 151, 175
– poškozený – N. č. 148, 149, 151, 152
– práva obviněného – viz „obviněný / práva“
– práva odsouzeného – viz „odsouzený / práva“
– právo na obhajobu – N. č. 174, usn. č. 12
– proti uprchlému – usn. č. 13
– přípravné řízení – N. č. 136
– rozhodnutí – N. č. 148, 178
– odůvodnění rozhodnutí – N. č. 148, 178
– o vazbě – N. č. 178
– stížnost – N. č. 126, 175, 180
– stížnost pro porušení zákona – N. č. 130
trestní stíhání – N. č. 136, 155, usn. č. 13
– osoby zdržující se v cizině – usn. č. 13
– vydání do ciziny – N. č. 155
– zastavení – N. č. 136
trestný čin
– jednotlivé skutkové podstaty
– křivého obvinění – N. č. 175
– křivé výpovědi a nepravdivého znaleckého posudku – N. č. 183
– maření výkonu úředního rozhodnutí – N. č. 136
– podvodu – N. č. 143, 155
– usmrcení z nedbalosti – N. č. 148
– úvěrového podvodu – N. č. 143
– vraždy – N. č. 151
– zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby – N. č. 176
– zpronevěry – N. č. 151, 163
– jiné aspekty
– vyprovokovaný – N. č. 178
trvalý pobyt – N. č. 140

účastník řízení – N. č. 125, 154, 159, 161, 167
– občanského soudního – N. č. 125, 154, 159, 161, 167
– rovnost – N. č. 159, 161, 167
– právo argumentovat před soudem – N. č. 159
– rovnost – N. č. 159, 161, 167
– způsobilost být účastníkem řízení – N. č. 154
ukládání sankcí – usn. č. 10
ústavně konformní interpretace a aplikace hmotného práva – N. č. 123
Ústavní soud – N. č. 127, 128, 133, 142, 154, 163
– časové účinky derogačních nálezů Ústavního soudu – N. č. 127
– nepřípustnost ústavní stížnosti – N. č. 163

Sbirka_nalezu-82.indd 831 29.3.18 12:43

– vyčerpání všech prostředků, které zákon k ochraně práva poskytuje – N. č. 163
– rozhodnutí o předběžném opatření – N. č. 142
– výklad a aplikace nálezů Ústavního soudu – N. č. 127
– závaznost nálezů Ústavního soudu – N. č. 127, 133
– zrušení jiného právního předpisu – N. č. 128
– zrušení zákona – N. č. 154
ústavní stížnost – N. č. 127, 147, 163, 164
– aktivní legitimace – N. č. 127
– nepřípustnost – N. č. 163
– vyčerpání všech prostředků, které zákon k ochraně práva poskytuje – N. č. 163
– spojená s návrhem na zrušení zákona nebo jiného právního předpisu – N. č. 147, 164
– subsidiarita – N. č. 163

valná hromada – N. č. 146
vazba – N. č. 155, 178, 180
– doba trvání – N. č. 178
– přezkoumávání zákonnosti dalšího trvání vazby – N. č. 178
– stížnost proti rozhodnutí o vazbě – N. č. 180
– útěková – N. č. 178
věcná břemena – N. č. 129
– zřízení – N. č. 129
veřejné zasedání – N. č. 175
veřejné zdravotní pojištění – N. č. 131
– úhrada zdravotní péče – N. č. 131
vklad do katastru nemovitostí – N. č. 179
vlastnické právo – N. č. 133, 144, 146, 165, 179
– nabytí v dobré víře – N. č. 133
– ochrana – N. č. 133, 144, 165, 179
– vklad do katastru nemovitostí – N. č. 179
– zamítnutí návrhu – N. č. 179
– zkoumání právního úkonu katastrálním úřadem – N. č. 179
vlastnictví – N. č. 133
– k nemovitostem – N. č. 133
vojenská služba – N. č. 156
– nenastoupení – N. č. 156
volby – N. č. 162
– do zastupitelstev v obcích – N. č. 162
vůle – N. č. 129, 169, 179
– autonomie – N. č. 129, 169, 179

Sbirka_nalezu-82.indd 832 29.3.18 12:43

VĚCNÝ REJSTŘÍK

výklad (interpretace) – N. č. 123, 143, 147, 160, 166, 169, 171
– formalistický – N. č. 160
– právní normy – N. č. 143, 160, 166
– ústavně konformní – N. č. 123, 147
výkon rozhodnutí – N. č. 123
– náklady – N. č. 123
– zastavení – N. č. 123
výpověď – N. č. 171
– z pracovního poměru – N. č. 171
výživné – N. č. 170, usn. č. 11
– pro nezletilé dítě – N. č. 170, usn. č. 11

zadostiučinění – N. č. 140, 156, 176, 183
základní práva a svobody – N. č. 129, 162
– omezení – N. č. 162
– poměřování – N. č. 129
zákon – N. č. 164
– obcházení – N. č. 164
zaměstnanec – N. č. 160
zaměstnavatel – N. č. 160, 181
zásada (princip)
– bezprostřednosti, ústnosti a veřejnosti – usn. č. 11
– dispoziční – N. č. 154
– kontradiktornosti řízení – N. č. 175
– oficiality – N. č. 154
– priority volby obhájce – N. č. 152
– rovnosti – N. č. 175
– rovnosti účastníků řízení – N. č. 159, 161
– rovnosti zbraní – N. č. 159
– subsidiarity trestního stíhání – usn. č. 10
– zákonného soudce – N. č. 145, 163
zastavení řízení – N. č. 154, 157
zločin
– jednotlivé skutkové podstaty
– krádeže – N. č. 143
– loupeže – N. č. 180
– násilí proti úřední osobě – N. č. 178
– neoprávněného opatření, padělání a pozměnění platebního prostředku – N. č. 180
– pojistného podvodu – usn. č. 12
– teroristického útoku – N. č. 178
– těžkého ublížení na zdraví – N. č. 149

Sbirka_nalezu-82.indd 833 29.3.18 12:43

– vydírání – N. č. 180
– jiné aspekty
– příprava – N. č. 178
zmírnění následků majetkových křivd – N. č. 144
znalec – N. č. 173, usn. č. 11
– znalečné – N. č. 173
znalecký posudek – N. č. 138, 173, usn. č. 11
– hodnocení soudem – N. č. 138
způsobilost být účastníkem řízení – N. č. 154

žaloba – N. č. 144, 147, 153, 159, 173
– na určení – N. č. 144, 147, 159
– pro zmatečnost – N. č. 153, 173

Sbirka_nalezu-82.indd 834 29.3.18 12:43

POZNÁMKY

POZNÁMKY

POZNÁMKY

POZNÁMKY

POZNÁMKY

ISBN 978-80-7400-554-1

9 788074 005541

Sbirka_nalezu-82.indd 840 29.3.18 12:43